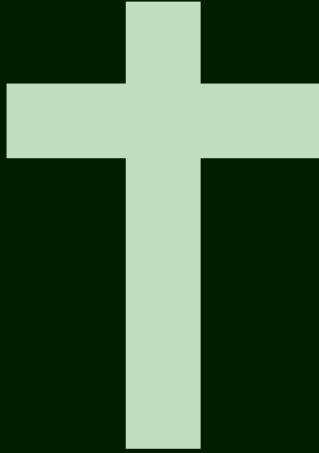

Angal Heneng

The New Testament in the Angal Heneng Language of Papua New
Guinea

Angal Heneng

The New Testament in the Angal Heneng Language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Angal Heneng long Niugini

copyright © 1978 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Angal Heneng

Dialect: Waola

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2025-04-25

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023
c8dd6c38-df9b-5879-8a56-970aaf6fa08b

Contents

FRT	1
MATYU	2
MAK	68
LUK	110
NJON	176
BISMI SAO	227
OROM	289
1 KORIND	330
2 KORIND	364
KALESIYA	389
EBESES	403
PILUPI	415
KOLOSI	423
1 TESALONAKA	430
2 TESALONAKA	436
1 TIMOTI	440
2 TIMOTI	449
TATAS	456
PILIMON	460
NJU SEM	462
NJEMUS	491
1 PITA	500
2 PITA	509
1 NJON	514
2 NJON	522
3 NJON	523
NJUR	525
KAO DUND	528
Read the New Testament . .	567

Angal Heneng mbuk Ngaoran Angal Bib Hobau Sao ngo wi o

The New Testament in the Angal Heneng language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Angal Heneng long Niugini

The Bible Society of Papua New Guinea

*Angal Heneng mbuk Ngaoran Angal Bib
Hobau Sao ngo wi o*

The New Testament in the Angal Heneng
language of Papua New Guinea
[akh]

Translation by Wycliffe Bible Translators

Print publication © 1978 by The Bible
Society of Papua New Guinea

Web version
2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
www.Wycliffe.org

<http://pngscriptures.org>

www.ScriptureEarth.org

This translation is made available to you
under the terms of the Creative Com-
mons license (Attribution-Noncommercial-
No Derivative Works).

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0>

Your are free to share — to copy, dis-
tribute and transmit the text under the
following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long <http://tokplesbaibel.org>. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narepela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/legalcode>.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Angal Heneng mbuk Ngaoran Angal Bib Hobau Sao ngo wi o

Matiyum Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

Ngaorom Eben Ke Aol Njiseson ab sumb wil ngub baeben ha himismi o

Luk 3:23-38

¹ Ngo wi o Ngaorom Eben Ke Aol Njiseson ab sumb wilon imbi wi. Ngo tomb Debir obu Eberehemon sem sisaol, Njises obu Debiron sem sisesa.

² Ngo tomb Eberehemom Isak maru wisesa. Isakom Njekob maru wisesa.

Ngo tomb Njekobom Njura di nas mendbor di andub maru wisesa.

³ Njuram Peres hesa Sira kab maru wisaol, mbinin am di Temar sisesa.

Peresom Hesron maru wisesa.

Ngo tomb Hesronom Erem maru wisesa.

⁴ Eremom Aminarab maru wisesa.

Ngo tomb Aminarabom Nason maur wisesa.

Nasonom Salmon maru wisesa.

⁵ Ngo tomb Salmonom Bowas maru wisaol, obun am di Erehab sisesa.

Bowasom Ober maur wisaol, obun am di Urur sisea.

Ngo tomb Oberom Njesi maru wisesa.

⁶ Ngo tomb Njesim aol wesmbao aondao Debir maru wisesa.

Debirom Soloman maur wisaol, obun am di mbes Yurayan were sisesa.

⁷ Solomanom Iriyabowam maru wisesa.

Iriyabowamom Abasa maru wisesa.

Abasam Esa maur wisesa.

⁸ Ngo tomb Esam Njehosapar maru wisesa.

Njehosaporom Njoram maru wisesa.

Ngo tomb Njoram Usaya maru wisesa.

⁹ Usayam Njotam maru wisesa.

Ngo tomb Njotam Ehas maru wisera.

Ehasom Hese kaya maru wisera.

¹⁰ Ngo tomb Hese kayam Manasa maru wisesa.

Manasam Emon maru wisesa.

¹¹ Emonom Njosaya maru wisesa.

Ngo tomb Njosayam Njekonaya di nas mendbor di maru wisaol,

mbini ngo baeben hasmi tomb Babilon semom Isreyel tenaol baeben mbinin su Babilon bor kemi po mao baraesmisa.

¹² Ngo tomb mbini su Babilon ngo bor ngub kemi po mao baraesmi tomb Njekonayam Salliyel maru wisesa.

¹³ Salliyelom Serababel maru wisesa.

Serababelom Abayar maru wisesa.

Ngo tomb Abayarom Elayakim maru wisesa.

Elayakimom Eso maru wisesa.

¹⁴ Ngo tomb Esom Serok maru wisesa.

Serokom Ekim maru wisesa.

Ekimom Elayar maru wisesa.

¹⁵ Ngo tomb Elayarom Eleyasa maru wisesa.

Eleyasam Matan maru wisesa.

Matanom Njekob maru wisesa.

¹⁶ Njekobom Njoseb maru wisesa.

Ngo tomb aol Njoseb ngo nong Mariyan aoli sisesa. Ngo tomb Mariyam Njises maru wisaol, aol ngo obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae kismisa.

¹⁷ Ngo tomb Eberehemom maru wam en en bisao o, Debirom tuma pabur sem ngo baeben maoklaopun kab oran ha himismisa. Ngo tomb Debirom maru wam aeben aeben bisao o, Babilon tenaolom mbini su Babilon bor kemi po mao baraesmi tomb di, sem maoklaopun kab mende ha himismisa. Su Babilon ngo bor kemi pismi tomb tuma pabur Ngaorom Eben Ke Aol obu ngo en anga ol pindib paesao o, sem tebo nan maoklaopun kab mend di ha himismisa.

Mariyam Eben Ke Aol Njises marisao o Luk 2:1-7

¹⁸ Eben Ke Aol Njises marisao on arman ngub wiyao. Mabor Njises marisao o nong Mariya sisaol, obu Njosebon tuman ke sokl kal hae birisao o, Njosebom Mariya nao taol bi hae tomb Wesao Ebe Tangarom Mariya obun kone bor hondaesaol nongnas pangisaol hindismisa.*

¹⁹ Ngo tomb Mariya obun tuman ke di Njoseb ngo hasao o obu kone ebe wi ora sisaol, obum Mariya bor di tenaol hambunom henden, sakl mao pola menjao nao bi sub ngub hondbao pango win bao wabur nao osisao pungun muklwao ko nen sabisesa.

²⁰ Ngo tomb Njosebom nong ndam ngo hondbao pango wisaon was bao nen sab ha wisaol, ko mend oran obun obam hindisao tomb Aorao Aondaon angal mini wesao bombor mend obobur kakl, Debir semon isi Njoseb o, njem njen tuman ke nong Mariya taol bun be? nao taol bun ko kone taol bu pakl pakl nao homaebe ora kisesa. Ngub kobur kakl, Pangal. Obum nongnas ngo pango wi o Wesao Ebe Tangarom ora kalaonao kisesa.

²¹ Ngo tomb wakl kakl, Obum kang wen sao nas maruklaol obum tenaol hambunon kone bor kho wiyao o kunabur bu muklaong, njem obun imbi Njises kaebe kisesa.*

²² Ngo tomb Njosebom angal hambunon ngo obam hindisao baeben, Aorao Aondaon obum mbes man mini aol is mend bor ngub kao ko kao kalisao ub heneng ora ngo il so

* **1:18:** Luk 1:27; Luk 1:35   * **1:21:** Luk 1:31; Luk 2:21

pind bile o ka. Man mini aol ngom ngub kisao.

²³ Pangal. Nong mondom nongnas pangobur

Obum nas maruklao

Mbinim obun imbi lmanyuwel lemi ko mbes Ngaoron man mini aol is mondom waeb bu wisao ub angal mini wesao oba nda bor Njoseb kao kalisesa. Ngub kao kalisa o obun imbi ngon te, Ngaorom nao hesa haru was hayao ko karu wisao ora.

²⁴ Ngo tomb Njoseb obu u paolu wisao nda teka peyobur, obum Aorao Aondaon angal mini wesao kisao nda ub was bubur kisaon obum nong Mariya taol bisesa.

²⁵ Ngo tomb obum ngub taol bisao o, Njosebom nong Mariya biri nao pe haen was nas Njises mbes maru wisao, Njosebom obun imbi Njises ko karu wisesa.*

2

Hambun sao pange aol is tebom Njises hondokl ibismi o

¹ Ngo tomb aol wesmbao Herorom su Njuriya hambun maomb bo haenbur, Njuriya and lobokl lobokl Berlehem bor nong Mariyam nas Njises marisesa. Ngub marisaol mabor saosolbaem kongon bismi on hambun sao pange aol mendbor yu ora bor hakl, Njurusalem obo tenaol hambun bor ne mubur kakk,

² Naom saosolbaem aondao ora mend wen pindib paesao hindismao tomb Nju semon aol wesmbao aondao ora haen ko wen maraonao ko pangobur, naom obu bor kaoya kokl obomaong obu abor pindib panao? kismisa.

³ Ngo tomb ngub kismil aol wesmbao Herorom pangobur obu aondao ora soklao ni kang ora soklao ko pangobur, obum pakl aondao ora homo burisao po wisao, Njurusalem tenaol hambunom di ngub burir bismisa.

⁴ Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di mbini hambun ora obo kiril mbaklaob kobur kisaon, aol wesmbao Herorom mbini hambun bor me mubur kakk, Ngaorom Eben Ke Aol obu su abor ora pindib paklaob? Kisesa.

⁵ Ngo tomb mbinim obu bor kakk, Mbes Ngaorom man mini aol mondom obu Berlehem bor pindib paklao kobur, mbuk waeb ngub bu wisao.

⁶ Su Njuriya bor paoloklme baebenon Berlehem tenaol o hakl o
Su Njuriyan tenaol maomb bo haroklme aol baeben

Aondao hayem ub ini di kang ora nao soklao.

Ngub inj ka.

Mabor ini ngo haklon maomb bo haraoklao aol

Aondao bombor mend pindib pabur Nao Isreyel sem hambun maeb ha maomb bo haklao

ke wiyao ko, mbuk waeb bor wisao ub mbinim Heror kao kalismisa.*

⁷ Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol is teb nda kor bu ubuklub kobur, obum Njises luklwao ko sub kone mende marubur o, hambun sao pange aol is teb yu ora bor hakl ibismi nda baeben bor kakk, Saosolbaem o pindib paesao kaemnda, atomb ora pindib paesao ko? ne misesa.

⁸ Ngo tomb obum hambun sao pange aol is teb nda Berlehem puklub kobur kakk, Inim pobur lemin buri palo nas kang ngo es aondao ora bibaebe. Inim obu hend waklemi tomb hend warum ko ni hae ol angal eben lowaebe. Ngo tomb nim di obu bor kaoya kokl poklwao kisesa.

⁹ Ngo tomb mbinim aol wesmbao aondao ndam ngub kisaol pangaoklbir pismi tomb, mbes mbinim yu ora bor habur saosolbaem hasaol haondaokl ibismi nda was taol mi pobur kismim, saosolbaem ngom nas kang Njises maru birisao nda dund so oral hasaol hindismisa.

¹⁰ Ngo tomb mbinim saosolbaem ndam ngub hasaol hondobur kismim, mbinin kone bor werek bu turi aondao ora bin was pismisa.

¹¹ Ngo tomb mbinim and Njises maru birisao ndan pobur hindismil, nas kang Njises do obun am Mariya di birismil hondobur, saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol is teb ndam tumu karu dombes ubur mbinim nas kang Njises bor kaoya kobur kismim, mbinin nu bor taoklubur mbinim Njises turi aondao ora homobur kismim han ngol di, haoroklme sao kao ebe ora pebe mend di, wel menden imbi mer ebe ora mend di ngo sao hakl Njises bisur bu kalismisa.

¹² Ngo tomb hambun sao pange aol is teb nda baeben wakl mbinim aol wesmbao Heror biri nao pen ko Ngaorom oba nda bor kao kalisaol, harer tangar menden mbinin anda wakl bokesmisa.

Njoseb Mariya kabom nas kang Njises su Isib bor mari pisbi o

¹³ Ngo tomb saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol is teb nda paokl pismi tomb Njoseb bor Aorao Aondaon angal mini wesao oba nda bor kao kalobur

* 1:25: Luk 2:7; Luk 2:21 * 2:6: Njo 7:42

kakl, Aol wesmbao Hererom nas kang ngo pe paen luklbur beng, ngub nao lin ub njem nas kang Njises ingyakl kemibir su Isib bor kemi paokl pu ora kisesa. Ngub kobur kakl, Njem su Isib ngo bor bao hanin was nim nje bo wakl angal kao njuklwao ora kisesa.

¹⁴ Ngo tomb Njosebom somna ora tomb nas kang Njises hesa nas kang ngon ingi Mariya kab kemibir kisaon, su Isib paokl ora pismisa.

¹⁵ Ngo tomb Njoseb obu su Isib ngo bor haen was mabor aol wesmbao Herer Njises lukl bisaol nda himisaol wakl su Isreyel pismil, mbes Aorao Aondaom obun man mini aol is mend bor ngub kao ko kao kalisao ub mbuk waeb ngub wisesa. Nao isi ngo su Isib bor bao haklao o Nim wakl ib lowao ke wisao ub ngo tomb heneg ora il so pind bisesa.

Hererom kisaon ub nas wen marismi baeben lismi o

¹⁶ Ngo tomb Hererom nen sabisaol saosolbaem hondo hasmi on hambun sao pange aol nda baebenom obu bor nas kang Njises hend warum sin kao njukl oboklmao kismi o, obu maobowakl pobur nao ibismil ko aondaon ora homobur kisaon, mbini obu bor mbes kao kalismi ub nen sabobur, obum aol mendbor Berlehem bor nas kang wen ora karasmas ukl kab nao pibi hae Njises marisao ekon marismi o su Berlehem teb sol maru buruklemi baeben lukl puklub kisaol, hambun ora sarbe lismisa.

¹⁷⁻¹⁸ Ngo tomb mbes Ngaoron man mini aol Njeremayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl, Mbinim pangismil su Arama bor Angal aondaon bu ora mend kisaol pangismi tomb

Tenom de aondaon ora kisaol pangismisa.

De aondaon ora ngo kisaon o

Ten Eresel* obun nongnas maru birisao baeben

Pe paen lu tuwaesmil

Obum hibi kho sobur de ngub kisaon o

Mondom sowa paen ko

Obun kone bor mao dam kakl buwaesesa.

Ngo bisaon sao Njeremayam ngub buklaon ko mbuk waeb bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

Njoseb di nas kang Njises ingyakl di wakl ibismi o

¹⁹ Ngo tomb aol wesmbao Herer himisao tomb Njosebom su Isib ngo bor oba bisaol, Aorao Aondaon angal mini wesao mend obobur kakl,

²⁰ Aol mendbor Njises lukl bismi baeben pe paesming, njem nas kang Njises di Mariya di ini ngubi tomb su Isreyel puklub kisesa.

²¹ Ngo tomb Njosebom nas kang Njises di Mariya di kemibir mbini teb su Isreyel pismisa.

²² Ngo tomb ngub pismi o, Njosebom aol wesmbao Hereron isi, aol Akelasom obun ab Hereron wakl akl bubur Njuriya tenaolon aol wesmbao hae kismil, obum su ngo bor pebe pakl himisesa. Ngub bisaol oba nda bor Ngaoron Njoseb bor kakl, Njem su Kalili bor pu kisaol ngo bor pisesa.

²³ Ngo tomb mbini ngo bor pobur kismil, su and lobokl lobokl menden imbi Nasaser kismil ngo bor bao birismi o, mbes man mini aol baebenom obu Nasarer aol ora soklao ko, ko hasmi ub ngo ora tomb il so pind bisesa.*

3

Njon Mbabtas Biyao Aolom man ko hasao o

Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Njo 1:19-28

¹ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol obu su Njuriyan tenaol nao biri solo maon nan po habur kisaon, obum Ngaoron angal kao kal ha habur kakl,

² Yu heben maomb bo haraokaomon ini maeb ha maomb bo haklao ub teb seng, ini tenaol hambun kone baol monoklwaebe ko kao kalisesa.*

³ Ngo tomb aol Njon ngo obum ngub buklaon ko Ngaoron man mini aol Asayam mbes mbuk waeb ngub bu wisesa.

Su tenaol nao biri bor

Aol mondom angal aondaon bu ora mend kobur kakl

Aorao Aondaon poklao hareron oborob ora kareyo

Mao dund sa man man bibaebe ko

Asayam mbuk waeb bu wisao o heneng ora ngo tomb il so pind bisaol, aol Njon Mbabtas Biyao Aol ngo bor kisesa.

⁴ Ngo tomb aol Njon ngom obun lab lab di some kamelon irim bi was samo habur, obum hakom tukunol dengi tanga mbabur samo hasesa. Ngub bubur kisaon obum ne di nollae nen hesa is ibao non bi kab was no hasesa.

⁵ Ngo tomb Njurusalem tenaol di, tenaol su Njuriya hambun bor paolismi baeben di, tenaol mendbor su Njoran teb so bor paolismi baeben di, mbini hambun ora Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol obo kiril mba was bu habur

* 2:23: Luk 2:39; Njo 1:46

* 3:2: Mat 4:17; Mak 1:15

⁶ mbinim khorob bismi sao Njon obu bor maokl peyu kao kalismi tomb obum mbini ib Njoranol mbabtas bu hasesa.

⁷ Ngo tomb Njonom hindisaol Peresi sem di Sarusi sem mendbor di mbini hambun Njonom mbabtas bin ko ibismil hondobur Njonom mbini bor kاكل, Ini suklumb sem o hاكل o, Ngaorom ini ko homo ke mao handaklao ub aem was ini ke ngo nao hondoklemi ko kao njaonaob? Kisesa.*

⁸ Wاكل kاكل, Ngub inj, njem oborob buklesi ub Ngaorom njen kone baol minisi ko henden, inin kone ora bor em we ebe sao por ken hاكلwaebe kisesa.

⁹ Ngo tomb Njonom wاكل kاكل, Nao Eberehem obu Ngaorol hul ha hasao on isi wane hayom ol, nao ebe soklao ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom Eberehemon isi wane haklemi ub hobao sao ora ko hem kokl beyaon obum han ngo wi o baeben di Eberehemon isi wane ebe mao ingiyakl beyao kisesa.*

¹⁰ Ngo tomb Njonom ngub kobur kاكل, Kuwi kakeb is te bor man man bu pa wisao o bao wiyao ora. Is mendbor il oborob nao saoklao baeben obum bobur is de bor haoruklao ora kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kاكل, Nim inin kone baol menemel ibom ora mbabtas biyu o, mabor aol hobao sao mend obu oboklao on burim nao buri men mbae ora yao. Ni di kho ora hae ol, nim obun aongao su heneg o di nao mu manaklaeb se hae kisesa. Ngub kobur kاكل, Obum ini obun Wesao Ebe Tangar di is sung kabom ini mbabtas buklaol kisesa.

¹² Ngo tomb Njonom wاكل kاكل, Obun ki bor ang honde hesa mondolom kab* sarbe kobaroklao is hul mend meneyaom, ang tu honde hesa mondolom kab sarbe koboklme nda ub obum ang noklme anda bor sarbe maomb kobur, mondolom baeben isaolao nao hindili dao hakol bi bor hi haoruklao ko Njon Mbabtas Biyao Aolom ngub kisesa.*

Njonom Njises mbabtas bisao o

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Ngo tomb Njises obu su Kalili bor hاكلbir ib Njoran teb so bor pisesa. Ngo tomb obum Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol pobur, obu Njonom mbabtas bin ko pisesa.

¹⁴ Ngo tomb Njonom ni non bim obu mbabtas nao bib se hae ol nao buklwao ko nen sabobur kاكل, Njem ni mbabtas bukl baen ebe ora sokl baonaong, ni non bim nje mbabtas bun ko obae o asub ko obaeb? kisesa.

¹⁵ Ngub kisaol o Njisesom obun angal ngon ko san lubur kاكل, Njem heneng ora kal o, ngubi tomb nim nje bor ngo kاكل ub ni mbabtas bi ora. Yaom ngub buklbao tomb kone ebe dund se woroklme ub ora buklbao ebe ora saoklao kisesa. Ngub kisaol Njon obum Njisesom ngo kisaol ub obun angal taolisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njonom Njises obu mbabtas bu paesaol, Njises obu ib ngo tuwاكلbir ib ngon marel yin ibisaol, bombor ngo tomb yu heben kebe kobabur kisaon, Ngaorom Wesao sao ebeyabukl non bi oram Njises obo men mbaesaol hindisesa.*

¹⁷ Ngo tomb yu heben bor angal bombor mend obobur kاكل, Aol ngo obu nao Isi ora hael nim obul ora kone uruklul, nao kone ora bor di obu nen sabeyo tomb turi aondaol ora bin hae kisesa.*

4

Seranom Njises khorob mao baklbur bisao o

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

¹ Ngo tomb Njises bor Seranom khorob mao ba henden ko Ngaorom Wesaoon obu su tenaol nao biri bor kemi pisesa.*

² Ngo tomb Njises obu su tenaol nao biri ngo bor ne nao ne, hora di somna di bao hor supu hاكل hاكل hor makl oran bao hasaol, ma ora bor obu dem aondaol ora himisesa.

³ Ngo tomb tenaol khorob mao baraoklao sao ngo Njises obu bor khorob mao bakl bisao ndam Njises hasaol teb so obobur kاكل, Nje heneng ora Ngaorom Isi ora yao sin, njem han ngo wi hاكل wاكل palawe men aolin kao kisesa.

⁴ Ngub kisaol Njisesom ko san lubur kاكل, Ngaorom mbuk waebom ke wiyao ub tenaolom su bao haklemi tomb ne noklme saon was nen nao saboklwaebe buklme ke wiyao. Ngub inj, tenaolom haeben saroklme sao angal hambun sao Ngaor hayaol hاكل ebeyao o di men hakol bu, ne sao nao ha hاكلwaebe ke wiyao ko Njisesom kisesa.

⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol Seran ndam Njises kemibir kisaon, su and lobokl lobokl aondaol komb bi ora bor kemi pisesa. Ngub kemi pobur Ngaor Hen Moroklme Anda and hom kem yu ora bor kemi po haen kobur

⁶ obum Njises bor kاكل, Ngaorom mbuk waebom ke wiyao ub nje hanom aongao lu menjao nao bin ko Ngaorom obun angal mini wesao baeben kao kaloklaol, nje mbinin ki hobaol po tibanin leming, nje

* 3:7: Mat 12:34; Mat 23:33   * 3:9: Njo 8:33; Njo 8:39; Oro 2:28-29; Oro 4:12   * 3:10: Mat 7:19; Luk 13:6-9; Njo 1:26-27; Njo 1:33; Bis 1:5   * 3:12: Mat 13:30   * 3:16: Njo 1:32   * 3:17: Mat 12:18; Mat 17:5; Luk 9:35   * 4:1: NjuS 2:18; NjuS 4:15

heneng ora Ngaoron Isi yao sin ngol habur unu ngo ora bor bonghe kisesa.

⁷ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Ngaoron angal ukl mend di ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor menjao mejao nao mao ba handaebe ke wiyao kisesa.

⁸ Ngo tomb Seran ndam wakl harbor aondao yu manda ora mendel kemi pobur kisaon, obum su hambun bor tangar tangarom maomb bo haroklme ub hesa mbinin osisao hambun sao ebe ebe sao su bor haraoklao sao baeben kab muwalisesa.

⁹ Ngub muwalobur obum Njises bor kabl, Njem tumu kar munu dombes ubur ni bor kaoya ko turi homae sin, yaom ngo hendeyob sao baeben hambun sao nje was njukwao kisesa.

¹⁰ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Seran o Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor ora kaoya ko, obun kongon bombor o ora bibi ke wiyao nje pu ora kisesa.

¹¹ Ngo tomb Seran ndam Njises tuwaklbr paokl pisaol, Ngaoron angal mini wesao mendborom obobur Njises obu bisur bis-misa.*

Njisesom Kalili bor kongon pibnao tibiya bisao o

Mak 1:14-15; Luk 3:14-15

¹² Ngo tomb Njisesom Njon Mbabtas Biyao Aol kalabus mao palarim ke pangaklbr kisaon obu su Kalili pisesa.*

¹³ Obum Nasarer hakl ngub pobur kisaon su Kabenam bor po hasesa. Ngub po hasao o su Kabenam ngo ib Kalili marel sao wisaol, su ngo aol sem Sebualan hesa Naptala sem kabon su sisesa.*

¹⁴ Ngo tomb mbes Ngaoron man mini aol Asayam waeb bu wisao ub heneng ora il so pind bisesa. Obum ngub kobur kabl,

¹⁵ Sebualan su bor di Naptala semon su bor di

Ib Kalili teb so bor di

Ib Njoran kabl aeben nan paoleme baeben di

Kalili tenaol sem tangar baeben di

¹⁶ Mbini hambun em hundur wi bor was birismi o

Bao aondao ora hondoklemi.

Mbini tenaol hambun em hundur wi bor was burubur

Pe pae non bi birismi o

Ngubi tomb mbini hayem ol bao oboklao ko man mini aol Asayam mbes ngub waeb bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

¹⁷ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor obun angal bib kao kalobur kabl, Yu heben maomb bo haraoklaomon ini maeb ha maomb bo haklao ub teb seng, inin kone baol monoklwaebe kisesa.*

Njisesom ib wen moroklme aol is mabl bor ni taol mi ubuklub kisaol o

Mak 1:16-20; Luk 5:1-11

¹⁸ Ngo tomb Njises obu ib Kalili mare mare pisao tomb aol Simon obun imbi wen pange mende Pita kismil, obun haeme Andur kab wen ongon bu murukl hasil hindisesa.

¹⁹ Ngub hondobur kisaon Njisesom mbibi bor kabl, Nim ibim tenaol men mereklebin lowaong ni taol mi ubuklub kisesa.*

²⁰ Ngub kisaol Pita Andur kabom penar bu ora mbibin wen ongon bimi sao nda hakl ngol bao u haen kaoklbr Njises taol mi pibisa.*

²¹ Ngo tomb kang mend aeben sao pismi tomb Njisesom hindisaol, aol is kab mend di Seberin isi Njemus Njon kab mbibin ab Seberi di mbini hambun di taokaollon burubur mbinin ib wen moroklme sao hakl bu warakl wisbil, Njisesom mbibi kab di ubuklub kisesa.

²² Ngo tomb ngub kisaol penar bu ora mbibin ib taokaoll nda hakl ngol bao u baen, mbibin ab di tuwaklbr kisbin Njises taol mi pibisa.

Njisesom tenaol heme andub ora ebe mao saesao o

Luk 6:17-19

²³ Ngo tomb Njisesom su Kalili hambun bor akol bu habur kisaon, Nju semon man pangoklme anda baeben hambunon honda was bubur tenaol hambunom pangen Ngaoron angal kao kalo, obum Ngaoron ngub maeb ha maomb bo hayao ko Angal Bib Hobao Sao ngo di tenaol hambunom pangen kao kalobur, obum tenaol sen ha wismi baeben di mao enja peb bu, tenaol hambun sen tangar tangar saom kam mundub mundub habur tenaol mao kho saesao baeben di wakl mao ebe saesesa.*

²⁴ Ngo tomb Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao su Siriya hambun bor pangis-misa. Ngub pangobur kismil tenaol sen kam mundub mundub hae khorob ora homo wismi baeben di, tombao ndaon bor sam biri baeben di, tenaol mendbor dur mao ka sul komb hakl pub bu homo wismi baeben di, ki aongao tibae baeben di Njises obu hasaol was taokl obo wismil obum hambun mao ebe saesesa.*

* 4:11: NjuS 1:6; NjuS 1:14 * 4:12: Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 * 4:13: Njo 2:12 * 4:17: Mat 3:2 * 4:19: Luk 5:1-11; Mat 13:47 * 4:20: Mat 19:27 * 4:23: Mat 9:35; Mak 1:39; Bis 10:38 * 4:24: Mak 6:55

²⁵ Ngo tomb tenaol sem aondao andub ora Kalili tenaol di, Dikapolis tenaol di, and te and lobokl lobokl aondao Njurusalem tenaol di, Njuriya tenaol di, ib Njoran kakl aeben nan paolismi baeben di, mbini hambunom Njises hasaol obo kiril mba was bubur obu was taol mi pismisa.*

5

Njisesom yu manda bor pobur angal ngub kao dund bisao o

¹ Ngo tomb Njisesom tenaol andub ora dengeb dengeb kismil hondobur yu manda bor sul po birisesa. Ngub birisaol obun man pange baebenom obu birisaol obo kiril mbaesmisa.

² Ngo tomb obum mbini bor angal ngub kao dund bisesa.

Mendborom bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe kisao o

Luk 6:20-23

³ Mbinim mbinin kone bor dimb aolu boroklme hakl yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen hayem ngao, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.

⁴ Mbini de ko boroklme hakl Ngaorom taeki kobur el ib mao kur kaklaong, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.*

⁵ Sub boroklme hakl Ngaorom nim njuklwao kisao o heneng ora hambun sao kaloklaong, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.

⁶ Mbini oborob bimi sao dem homoklme haklon kone bor ebe no tombao hakleming, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.*

⁷ Mbini tenaol mende hond homobur saongao nao maroklme hakl Ngaorom mbini bor di hond homobur saongao nao maruklaong, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.*

⁸ Mbini kone ukl bombor u hayem haklom Ngaor hondokleming, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.*

⁹ Mbini tenaol mende bor saond nao bi taeki kao kao bu baoraoklaob ko mao bararoklme hakl bor Ngaorom nao isi ware ora hayem ko bember ha peb buklaong, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe.*

¹⁰ Mbinim Ngaorom bibaebe keyao ub buklemil tangarom mao ke handaklemi tomb, ke hondoklemi baeben yu heben

maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen hayem ngao, mbinim bimi ub nim bun sa ko nen saboklwaebe kisesa.*

¹¹ Ngo tomb Njisesom wakl kakl, Inim ni hem ko haklemil mendborom ini maobowa peb bu hondo ko bowes bu inin mangal di andub sao buklemi tomb, inin kone bor kho nao sen turi homo was haklwaebe.*

¹² Inin sokl aondao ora yu heben bor wiyaong turi aondao ora homo haklwaebe. Mendborom ngo bimi ub mbes ini ngo baeben nao birismi tomb di mbini Ngaorom man mini aol baeben bor di khorob ngub was bismi ko Njisesom ngub kisesa.*

Kunja hesa bao biyao sao kab mar kisao o

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Kunjam ne dend mao baraoklao nda ub inim tenaol hambunon kunja sao hangaen haklwaebe. Aoh, kunja ngo dend nao bi kho sa sin inim wakl asub ora bubur mao dend baklemi? Kunja ngo kho sa sin tuwaklemil tenaol hambunom do huni hisis bu hala bowes buklemi kisesa.

¹⁴ Njisesom wakl kakl, Ini tenaol hambunon hib non bi hayem. Mendborom and te el isi mandal bu haklemim, and ngo mupangokl bukwaklemi ora.*

¹⁵ Mondom laomb mao dabur be bor nao bomb pa woroklme. Ngub inj, tenaol and ngon buruklemi baeben hambun bao hael birin ko laomb mao dabur to kemol woroklme kisesa.*

¹⁶ Wakl kakl, Laomb mao dao ha win boroklme nda ub inim di tenaol hambun bor bao bin lowaebe. Inim ngub buklemi tomb inim oborob ngo buklemi sao hondobur mbinim inin Aorao yu heben hayao bor kaoya lemi ko Njisesom ngub kisesa.*

Moseson man nao tuwaklwao ko kao kalisao o

¹⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Moseson man kisao hesa Ngaorom man mini aolom kismi ub kab nim mu tuwaklbur ibisao ko nen nao saboklwaebe ora. Nim man ngo mu tuwakl inj obowao o, nim man ngon kungni bor was ko uklu lu kang mend wakl kao dund bukl obowao kisesa.*

¹⁸ Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, su hesa saohar kab nao bum hae bao haenbur, Moseson man ngo ko hase on el mend hesa angal waeb ngon ukl mend kab mondom nao mu tuwaklao

* 4:25: Mak 3:7-8 * 5:4: Kao 7:17 * 5:7: Nje 2:13 * 5:9: 1 Njo 3:2-3 * 5:10: NjuS 12:4; 1 Pit 3:14 * 5:11: 1 Pit 4:14; Nje 1:2 * 5:12: Bis 7:52; NjuS 11:32-38; Nje 5:10 * 5:14: Njo 8:12; Njo 9:5 * 5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; Luk 11:33 * 5:16: Ebe 5:8-9; 1 Pit 2:12 * 5:17: Mat 3:15; Oro 3:31; Oro 10:4 * 5:18: Luk 16:17; Luk 21:33

ora. Ngaorom hambun sao nao bu pae tomb man ngo wi aeben ora saoklao.*

¹⁹ Aol mondom man ngo tuwabar tenaol mendem di man ngo tuwaen ko buwala sin, mabor Ngaorom maomb bo haklao tomb aol ngo obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, aol mondom man ngo nao tuwaebur tenaol mendem di man ngo nao tuwaen ko kao kala sin, yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haklao tomb aol ngo obu imbi wi aondao ora haklao kisesa.*

²⁰ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor kao njun ub pangaoklaob. Nju semon man buwaloklme aol hesa Peresi baeben kabom Ngaorom man oborob ora men hakol nao bimi o, inim di man ngo oborob ora men hakol bu, oborob buklemi sao di aondao bu kond ba sao nao bu harim sin, inim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.

Tenaol mende bor ko nao homoklwaebe ko kao kalisao o

Luk 12:57-59

²¹ Njisesom ngub kobur kabl, Mbes mbinim kismi ub inim ngub pangismi. Tenaol pe paen nao libi ora. Mondom pe paen la sin obu howes pangaoklao aol buruklao teka haklao ko kam aeben aeben bismisa.

²² Inim ngub pangismi o ngubi tomb nim wabl kao njun ub pangoklaob. Mondom obun aorao haeme bor ko homa sin, howes pangaoklao aol aondao buruklao teka haen lao. Mondom obun aorao haeme bor nje kho ora hael ka sin, mbini Nju semon kansol baeben haklemi bor teka haen lao. Mondom di obun aorao haeme nor nje ne bung bi ora hael ka sin, obu Ngaorom ke mao handaraoklao is de teb sol hayao kisesa.*

²³ Ngub kobur kabl, Njem Ngaor bor menjao menjao kaloklbur buklesi tomb njen haemem nje turi nao heme hae ko pangae sin,*

²⁴ njem Ngaor bor kalokl buklesi sao Ngaor bor kaloklme tol bao u mbabar njen haeme mbes penar bu taeki kaebe. Ngub taeki kao kao bu paklebi tomb njem Ngaor bor kalokl buklesi sao nda kalaebe ko Njisesom ngub kisesa.

²⁵ Ngub kobur kabl, Mondom nje bor howes kokl mbao ka sin, wen harerol aol ngo nje bor howes kokl mbao lao hesa poklebi tomb njem obu bor oborob ora taeki kao kao bab kaebe. Njem ngub bab nao

ke bao wabur obum nje bor ngub howes kokl kemi pen bao wari sin, obum nje howes pangaoklao aol biri kemi poklao, howes pangoklao aol ndam nje polisman munu kaloklao. Ngo tomb polismanom nje kalabus anda bor mao palaklao kisesa.*

²⁶ Njisesom wabl kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, howes pangaoklao aol ndam nji lao sao baebenon hambun sao kang ora di nao kalae sin, njem kalabus anda ngo tuwablir njen anda pokl buwaklesi ora ko Njisesom ngub kisesa.

Ten aol kabom paes heb nao homoklwaebe ko kao kalisao o

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Mbes mbinim kismi ub inim di ngub pangismi. Ten aol kabom paes nao puklwaebe ora.

²⁸ Ngub kismi o ngubi tomb nim wabl kao njun. Mondom ten elom hondobur heb homa sin obun kone bor paes kemi peyao ora kisesa.*

²⁹ Ngub kobur kabl, Njen el tao nanom nje saokl mao waeb so ba sin njen el ngo toklo tuwaebe. Njen toklo kang ora par hakl pa sin nje ebe haklesi o, njen toklo hambun is de bor pa sin nje khorob ora haklesi ko Njisesom ngub kisesa.*

³⁰ Njen ki tao nanom nje saokl mao waeb so ba sin njen ki ngo pe tuwaebe. Njen ki aongao kab pe tuwabur hari sin ebe haklesi o, njen toklo hambun is de bor pa sin nje khorob ora haklesi ko Njisesom ngub kisesa.*

Were anda pu nao kaebe ko kao kalisao o

Mat 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ Njisesom ngub kobur kabl, Mbes ngub di kismi. Aol mondom obun were anda pu lowao ko nen soba sin, obun ten ngo anda pu koklbur bobae waeb buklaol kismisa.*

³² Ngub kismi o ngubi tomb nim wabl kao njun. Ten mend aol paes nao penbur obun aolim ten ngo anda pu ka sin, aol ngom obun were ngo paes mao paklao ora. Aol mondom di ten obun aolim tuwae mend buruklao o taol ba sin, obum ten ngo di paes ora kemi poklao ko Njisesom ngub kisesa.*

Mao nao lowaebe ko kao kalisao o

³³ Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim mbes tenaol mende bor kao kalismi ub inim di ngub pangismi. Njem Aorao Aondao bor mao kobur nao peyaebe ora. Njem mao kobur Aorao Aondao bor nim bukhwao lesi sao bib ora kismisa.

* 5:19: Nje 2:10 * 5:22: 1 Njo 3:15 * 5:23: Mak 11:25 * 5:25: Mat 6:14-15; Mat 18:34-35 * 5:28: 2 Pit 2:14

* 5:29: Mat 18:9; Mak 9:47; Kol 3:5 * 5:30: Mat 18:8; Mak 9:43 * 5:31: Mak 10:4 * 5:32: 1 Kor 7:10-11

³⁴ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakt kao njun. Nim ngub buklwao ora kobur mao nao lowaebe ora. Yu heben bor Ngaorom maomb bo haraoklao on seya non bi wiyaong, heben mao* nao lowaebe ora kisesa.

³⁵ Njisesom ngub kobur kakt, Su ngo di Ngaor obun aongao mao aolaraoklao to non bi wiyaong, su ngo mao di nao lowaebe ora. Su Njurusalem di Aol Wesmbao Aon-dao ndan and lobokl lobokl hayaong, su ngo mao di nao lowaebe ora kisesa.*

³⁶ Njen wesmbao iri bombere sa sin ukl mend haek bin kokl buwakles. Aoh, haek bi was sa sin ukl mend bomb den kokl buwaklesing, inin wesmbao mao di nao lowaebe ora kisesa.

³⁷ Ngub inj, inin kone bor e kokl ko nen sobaem sin e ora lowaebe. Inj kokl ko nen sobaem sin, ngo inj ora lowaebe. Inim kang mend habara kaem sin, khorob mao baraoklaomon kao lao ub lemi ko Njisesom ngub kisesa.*

Dob was bimi nda ub nao bibaebe kisao o

Luk 6:29-30

³⁸ Njisesom ngub kobur kakt, Mbes mbinim kismi ub inin ngub pangismi. El kab kab dob, waonu kab kab di dob was bimao kismisa.

³⁹ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakt kao njun. Mondom nje bor khorob ba sin njem wakt obu bor khorob bu san nao libi. Aol mondom njen payo mende nan la sin, njem wakt payo mende nan lin ub baol minibi kisesa.*

⁴⁰ Ngub kobur kakt, Mondom njen siyor muklbur nje bor howes ka sin, njen toklo and turub bi di bao kalaebe kisesa.*

⁴¹ Wakt kakt, Polisman mondom di obun mbek nu nje bor kang el bombor ora mu taka ko nja sin, njem kang mend enderael sao aol sem tangar menden su ungulabur tu kalaebe.

⁴² Mondom di san luklwaong nji ka sin bao kalaebe. Mondom di ora nji ka sin ngo di bao kalaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Inin saond bi hond homobur kone wibaebe kisao o

Luk 6:27-28; Luk 6:32-36

⁴³ Njisesom ngub kobur kakt, Mbes mbinim kismi ub inin di ngub pangismi. Inim inin tenaol sango baeben was hond homobur kone wibaebe. Inim inin saond bi baeben bor hond nao hemebur ko was homoklwaebe kismisa.

⁴⁴ Ngub kismi o ngubi tomb nim wakt kao njun. Inin saond bi bor di hond homobur kone wibaebe ora. Mendborom ini hondo ko bowes baem sin, tenaol ngo hakl bisur bibi ko Ngaor bor kao kaloklwaebe kisesa.*

⁴⁵ Wakt kakt, Inim ngub buklemi tomb Ngaorom biyao ub ora bukleml, ini inin Aorao yu heben hayaon isi wane ora bu-ruklemi. Obum obun nar di tenaol kho ebe hambunon den kaesao. Obum tenaol khorob bimi baeben hesa oborob bimi baeben kab kobaranon em bor se di eben ko haraoklao kisesa.*

⁴⁶ Ngub kobur kakt, Inim tenaol mendbor ini bor turi homo kone uklemi o bor was inin di turi homo kone u harim sin, mone takis paes habara bor bor mu khorob bimi aol baebenom di ngub biming, Ngaorom ini asub ko turi homo bisur buklaob? kisesa.

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kakt, Inim inin tenaol sango baeben was turi homo ki siken baem sin, man nao pange baebenom di mbini hakl hakl ngub biming inin oborob sao asao was bukleml? kisesa.

⁴⁸ Wakt kakt, Ngub inj, inin Aorao yu heben hayaon om tenaol hambun bor hond homo kone dund se ukl bombor ora u hayao ub, inin di ngub bibaebe ko Njisesom ngu kisesa.

6

Tenaol mendborom kaloklme ub nao kaloklwaebe kisao o

¹ Njisesom ngub kobur kakt, Inim Ngaor bor kaloklemi sao tenaol mendem henden ko pangobur kaloklemi hondoklwaebe. Tenaalom was henden ko pangobur kalaem sin, inin Aorao heben hayaomon inin ngon san nao luklao ora kisesa.*

² Ngub kobur kakt, Inim tenaol menjao nao wi boroklme baeben bor kang menjao kalaem sin, mendborom Nju semon man pangoklme anda bor di harer pobobur di ebekone pobur kaloklme nda ub, inin di tenaol mendem henden ko pangobur nao kaloklwaebe ora kisesa. Wakt kakt, Tenaalom mbini aol hobao hae ken ko kaloklme o nim ini kao njun ub pangok-laob. Tenaalom mbini bor nje aol hobao hael lemi tomb kone bor mao haongaok-laroklme anga ngo mbinim sokl ora moroklme kisesa.

³ Ngub inj, inin tenaol menjao nao wi buruklemi baeben bisur baem sin, inin menjao nen nao sabebur sub kal suba kaloklwaebe ora.*

* 5:35: Nje 5:12; Mat 23:22; Bis 7:49
23:34; Bis 7:60; Oro 12:14; Oro 12:20

* 5:37: Nje 5:12
* 5:45: Ebe 5:1

* 5:39: Njo 18:22-23
* 6:1: Mat 23:5

* 5:40: 1 Kor 6:7
* 6:3: Mat 25:37-40

* 5:44: Luk

⁴ Inim mende hond homobur ngub buklemi tomb inin Aoraom hambun sao mupango buklemi sao di hend ha was hayaol, obum inim ngo buklemi on sokl njuklao ora ko Njisesom ngub kisesa.

Ngaor bor ngub lowaebe ko kao kalisao

⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Inim Ngaor kao kaloklemi tomb tenaol maobowa ebekone puklmi baebenom bimi nda ub nao bibaebe ora. Mbinim Nju semon man pangoklme anda bor di harer pobobur di tenaol hambunom mbinim Ngaor bor lome ken ko teka haroklme. Ngub bimi o nim kao njun ub pangaoklaob. Tenaolom mbini bor nje aol hobao hael lemi tomb, know bor mao haongaoklaroklme angal ngo mbinin sokl ora moroklme kisesa.*

⁶ Wabl kabl, Ngub inj, inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb inin anda andaon tiriyo bo mbabur lemin, inim inin Aorao nao hendebur kao kaloklwaebe. Ngo tomb Aorao ndam hambun sao mupango buklemi sao di hend ha was hayaol, obum ebe pangobur inim ngo lemi sao heneng buklaol ora ko Njisesom ngub kisesa.

⁷ Ngub kobur kabl, Inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb Ngaorom man nao pange baebenom tuman ko umaol lome nda ub angal andub ko soklo nao lowaebe ora kisesa. Wabl kabl, Naom angal andub sao kam sin, mbinim Ngaorom ebe pangaoklaol ko nen saboklme kisesa.

⁸ Ngub kobur kabl, Ngub lomeng mbinim ngo lome ub nao lowaebe ora. Inim Ngaor bor nao kao kal hae tomb di inin Aorao Ngaorom inim asao was nao wi burubur dem homo bereyem ko ora hendeyao kisesa.*

⁹ Wabl kabl, Inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb ngub lowaebe.

Naon Ab nje yu heben bor bao hael

Nje nao non bi inj hael ol

Njen imbi baehaemen nao lomao ora.*

¹⁰ Njen mbib tenaol hambun maeb ha

Maomb bo haki ebebe.

Heben bor njen konem nen sobale ub beme

o

Sul tenaolom di ngub baomun kaebe.*

¹¹ Naon ne ngubi tomb naomun di taol bu njibi.

¹² Tenaol mendborom nao bor khorob bimi sao

Saongao nao mari tuwaroklmao nda ub

Njem di naom khorob bimao sao

Saongao nao mari kunaebe.*

¹³ Naon kone bor khorob bi lao tom

Khorob nao baomun kaebe.

Kho hambun sao oboklaol tomb nao hambun bu mibi.

Njen mbib was tenaol hambun maomb bo harili.

Njen mbib was buri palo harili.

Njen mbib was bao bi hakol bili.

Heneng ora.

lowaebe ko kao kalisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kabl, Tenaol mendborom ini bor khorob bimi sao inim saongao nao maribur tuwarim sin, inin Aorao heben hayaomon di inim khorob bimi saon saongao nao mari kunaklaol ora kisesa.*

¹⁵ Ngub inj, tenaol mendborom ini bor khorob buklemi sao saongao mar hakol bubur nao tuwarim sin, inin Ab yu heben hayaom di inim khorob bimi sao saongao mar hakol bubur nao kunaklaol ora ko Njisesom ngub kisesa.

Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paoloklme ko kao kalisao o

¹⁶ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Inim Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolaem sin, mendborom ebekone pobur bimi nda ub wil nao homo wibaebe ora. Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paoloklme ko tenaol hambunom henden ko, mbinim wil homo taokl akol akol bimi. Ngub bimi o nim heneng ora kao njurukl, tenaolom mbini bor oborob ora bili lemi tomb kone bor mao haongaoklaroklme angal ngo mbinin sokl ora moroklme kisesa.

¹⁷ Ngub inj, inim Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolaem sin, inin el wil bor wes wes lubur, inim wesmbao iri bor di oborob ora kom bu perekeklemi tomb

¹⁸ tenaol mendborom inim menjao beyem ko nen nao saboklemi. Ngo tomb inim inin Aorao nao hende haklemi o, obu bomborom ebe hend ha hayaol. Inin Aorao ndam inim bimi sao hend ha was habur obum was inin san luklaol ko Njisesom ngub kisesa.

Hebenol osisao maru wi non bu hakiwaebe kisao o

Luk 12:33-34

¹⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Inim su ngol osisao hambun sao nao maru u hakiwaebe. Su ngol woroklme sao non aoll horom di naoklaol. Kuwi i taoklaol nda ub i di taoklaol. Paes noklme aolom di tiriyo kombo paes muklemi kisesa.*

²⁰ Wabl kabl, Ngub inj, inim osisao hambun sao ebe baeben hebenol maru wi non

* 6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14 * 6:8: Mat 6:32 * 6:9: Njo 17:6 * 6:10: Mat 7:21; Mat 26:39; Luk 22:42 * 6:12: Mat 6:14-15; Mat 18:21-35 * 6:13: Mat 26:41; Luk 22:40; Njo 17:15; 2 Tes 3:3; 2 Tim 4:18; Nje 1:13 * 6:14: Mak 11:25-26 * 6:19: Nje 5:1-3 * 6:20: Mat 19:21; Luk 18:22; Kol 3:1-2

bu haklwaebe. Heben bor uklemi sao aoll horom di nao naoklao. Kuwi i taoklao nda ub di nao taoklao. Paes noklme aolom di paes nao muklemi ora kisesa.*

²¹ Waki karki, Inim sul ebe sao was mondom ini hibi lao mib biyao ndisao baebenol was kone u harim sin, inin kone di ngol bao uklao ko Njisesom ngub kisesa.

Toklo ndaon bao mao baraoklao sao kao kalisao o

Luk 11:34-36

²² Njisesom ngub kobur karki, Njen el njen toklon laomb ora yao. Njen el ebe ora soklao oborob ora hendae sin, njen toklo hambun bao bi ora soklao kisesa.

²³ Ngub inj, njen el di kho sa sin njen toklo hambun di em hundur wi ora soklao. Njen toklo bao mao baraoklao saom oborob bao nao mao barob sin, em hundur waoraoklao nda ub aondao bu ora mao mur komb pae sao uklao ko Njisesom ngub kisesa.

Ngaor hesa sun woroklme sao kab kao kalisao o

Luk 12:22-23; Luk 16:13

²⁴ Njisesom ngub kobur karki, Kongon biyao aol bomborom maomb bo haroklbe aol kabon kongon bukl buwaklao ora kisesa. Waki karki, Aol ngo obum aol mende bor turi homo kone uklao o obum mende bor maki was homoklao. Is mende turi homo taol mi poklao o is mende maki homobur mesao kaloklao kisesa. Ngub kobur karki, Inim Ngaor hesa mone kab kobaranol kone ukl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.

²⁵ Ngub kobur karki, Ngubi tomb nim ini bor kao njanda ub inin mbib haklemi on nen sabobur, naom ne asao was noklmao? ib di asao was noklmao? toklol samoklme sao di asao was samoklmaob ko? inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho nao sen boroklwaebe ora. Ngaorom inin ne was neklemine ko ini mao hasao be? Obum inin samoklme sao was sameklemine ko ini warisao be? kisesa.*

²⁶ Ngub kobur karki, Sao ngo pebeyem o haondaoklao. Mbinim ne noklme sao is il we nao boklme. Mbinim and bor di ne noklemi sao haki nao maru woroklme o, inin Aorao heben hayaomon was mbini ne taol bu kalaoklao kisesa. Waki karki, Ngaorom sao nao hobao sao haki ne taol bu kalekle om, ini tenaol hobao sao ora hayem ol daol bibir ora taol bu njuklao ko nen nao sabeyem be? kisesa.*

²⁷ Waki karki, Mondom obun kone kimb bubur mendborom penar bu homoklme ub

nao heme, ni ngo tomb homoklwao ko ndi tibaki buwaklao ko Njisesom ngub kisesa.

²⁸ Ngub kobur karki, Asub ko inin kone bor kang sao aondao sao bin burubur inin toklol samoklme sao asao was samoklmaob ko nen sabo hem ko hayem? Inim is humb il ki kao ko saoklao nda ub nen sabaoklao. Is ngo baebenom kongon di menjao nao bimi. Mbinim lab lab kongon di nao bimi o

²⁹ nim ini kao njun ub pangaoklao. Mbes Solomon obu aol homa aondao ora habur obun lab lab di osisao hambun sao di buklhoma iri non bi maru u hasao o, is humb il ki kao ko saoklao ndam aol Solomon ngon yaor ngo bu hasao ub men mbaraoklao ora kisesa.

³⁰ Waki karki, Em hinim den kang kang nao hobao sao mend haraoklao ndisao haklon daol Ngaorom oborob sor mubur yaor baraoklao o, ekerana mondom den ngo bo den haoreyao tomb bao dao peklao ora. Ngub buklao o den nao hobao sao ngo haki yaor mao barekle om, obum ini daol bibir maeb ha inin samoklemi sao di taol bu njuklaong, inin asub ko obul hul nao hae hayem? kisesa.

³¹ Waki karki, Inim ngub biming, naom ne asao was noklmao? Ib di asao was noklmaob ko? inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho sen nao boroklwaebe ora kisesa.

³² Ngub kobur karki, Hambun sao ngo sao haki sun tenaol mbinim aorao ngubi mend nao hae haroklme baebenom was asub buklwaob ko? nen sabo hem kaeb se hayem kisesa. Waki karki, Ngub bimi o ini non inin Aorao yu heben hayaom inin asao was nao wi hayem ko ora hendeyao kisesa.*

³³ Njisesom ngub kobur karki, Ngub beyaol inin pibnao oran ni Ngaorom maeb ha maomb bo haen ko hesa obum kone ebe dund se ukl bombor u hayao ub kab was hem ko es baem sin, obum inin tangar tangar sao ngo wa win habur hem lemi sao baeben hambun sao ebe njuklao ora kisea.*

³⁴ Ngub kobur karki, Inim ngub nen sabobur lemin, ekerana asub buklwaob ko nen sabobur inin kone bor kang sao aondao sao bin nao boroklwaebe ora. Ni ekerana ke kang mend hondoklwao saol ko and kend nao bembero wibaeb ora. Ekerana asao was buklao ko inin nao hendebur, baehaemon ora and kend bembero uklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

7

* 6:25: Pil 4:6; 1 Tim 6:6-8; NjuS 13:5; 1 Pit 5:7

* 6:26: Mat 10:29-31; Luk 12:6-7

* 6:32: Mat 6:8

* 6:33: Oro

Tenaol mende bor kho ebe ko nao sabo-laebe kisao o

Luk 6:37-38; Luk 6:41-42

¹ Njisesom ngub kobur kabl, Njem tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko te mao sara nao sablo haebe. Njem tenaol mende bor kho ebe ko ngub te mao sara nao sablae sin, mondom nje di te mao sara nao sabloklaos kisesa.*

² Ngub kobur kabl, Njem tenaol mendem khorob buklemi sao hondo haklesi ub Ngaorom njem buklesi sao di hondo haklao. Njem tenaol mende bor obum khorob ngub baeben ora bisao ko ya pubung lu u haklesi ub Ngaorom njem khorob buklesi sao di ya pubung lu u haklao ora kisesa.*

³ Wabl kabl, And kindbarom njen elol as mba hayaol nje el kho ora hael o, njen elol ngo as mba hayao on mbes nen nao sabebur njen tenaol sangon elol huni kang ora uklaos o asub hondobur mu tuwakan lesib? kisesa.

⁴ Wabl kabl, And kindbaron njen elol as mba haenbur, njem asub bubur njen tenaol sango bor njen elol huni kang abo wi o mu tuwakan lesib ko Njisesom ngub kisesa.

⁵ Wabl kabl, Songolol aol hobao o, njen elol and kindbar o mbes mu tuwaebe. Ngub mu tuwari sin njen tenaol sangon elol huni kang uklaos o di ebe hondo maklesi ko Njisesom ngub kisesa.

⁶ Ngub kobur kabl, Bombor sao mende hobao sao ora komb bi wa sin buklohoma nao kalaebe ora. Njem kalae sin wabl mbinim baol munubur nje noklemi ora. Njen kullmundu di njen mone andub ora tuwabur dob bising, some hae bor nao wibi. Njem some haklaol was sin, inin kullmundu ebe ngo mbinin aongaom hala bowes buklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.*

Ni obon ko tiriyao kombael lu nga nga ko haebe kisao o

Luk 11:9-13

⁷⁻⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mondom Ngaor bor nji ka sin nji lao sao kaloklao. Tenaol mondom di menjao es ba sin hend waklao. Tenaol mondom di tiriyao kombael ni obom ko lu nga nga ko harob sin Ngaorom tiriyao komboklao ora. Inim Ngaor bor nji lemi tomb njuklao ora. Inim es buklemi sao di hend waklemi. Inim tiriyao kombael ni obon ko lu nga nga lemi tomb Ngaorom tiriyao komboklao ora kisesa.*

⁹ Ngub kobur kabl, Nongnason aorao o hakl o, inin isi kang mend buruklao om ne kang mend non nji ka sin inim obu han kaloklemi be?

¹⁰ Nas kang ngom ib wen non nji ka sin inim obu suklumb kaloklemi be? Ngub inj ora.

¹¹ Ini aol kone kho u haroklme haklomo, inin nongnas bor oborob ora kone kimb bu kaloklme ndal, inin Aorao yu heben hayaomon daol non bibir ora tenaol mendbor obu bor kao kaloklme baeben o bor aondao bu ora hobao sao was taol bu kaloklao ora ko Njisesom ngub kisesa.*

¹² Ngub kobur kabl, Mosesom man hambun sao kisao o hesa Ngaoron man mini aol baeben kabom kismi ub kabon man te bombor ngo lowaang pangoklwaebe. Tenaol mendborom njen turi hemenin ko bimi nda ub, inim di tenaol aebenol haklemim turi hemem saq was bibaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.*

Paeb tiriyao dengbele on es bubur puklwaebe kisao o

Luk 13:24

¹³ Njisesom ngub kobur kabl, Paeb tiriyao dengbele on puklwaebe. Ke hondokl puklmi harer on aondao baklaebele yaol, harer ngon tenaol andubom es nao bibur bao was puklmi.*

¹⁴ Haeben sakl puklmi tiriyao paeb kerob non bi yaol, harer ngon tenaol kang baokl-mend es beme om was hend waroklme. Tiriyao ngon kang mendborom hend waklbur hayem ko Njisesom ngub kisesa.*

Isom il kho ebe kab saoklao ko kao kalisao o

Luk 6:43-44

¹⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Man kho mini aolom lome ub lemi o pangobur, heneng lem ko nen saboklemi hondoklwaebe. Mbini ngo baeben some sib lu noklbur buklohoma aondao deran ker sem non bi hayem o, mbinim some sib men aolubur ini maobowabl oboklemi kisesa.*

¹⁶ Ngub kobur kabl, Mbinim il so pind biklemi tomb mbinim ngo sao ngo beyem ko inim mbinin kone bor wiyao ub ebe hondoklemi kisesa. Wabl kabl, Saon hesbulom timbaol saoklao taloklme be? Bundinom ang saoklao taloklme be? Nao saoklao orang*¹⁷

¹⁷ Is ebe baebenom di il ebe was saoklao. Is kho baebenom il di kho was saoklao kisesa.

* 7:1: Oro 2:1; 1 Kor 4:5; Nje 4:11-12 * 7:2: Mak 4:24 * 7:6: Mat 10:11 * 7:7-8: Mak 11:24; Njo 14:13-14; Njo 15:7; Njo 16:23-24; Nje 1:5; 1 Njo 5:14-15 * 7:11: Nje 1:17 * 7:12: Mat 22:39-40; Luk 6:31; Oro 13:8-10 * 7:13: Njo 10:7; Njo 10:9 * 7:14: Bis 14:22 * 7:15: Mat 24:4; Mat 24:24; Bis 20:29; 2 Pit 2:1 * 7:16: Kal 5:19-22; Nje 3:12

¹⁸ Ngub kobur kakl, Is ebem il kho nao saoklao nda ub is khom di il ebe sokl buwaklao ora kisesa.

¹⁹ Wاكل kakl, Is mondom il ebe nao sa sin, mbinim is ngo wesu haoruklemi ora.*

²⁰ Isom il ngo saoklao nda ub man kho mini aolom bu pind biklemi sao di inim ebe hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

Nim ini mbes nao hondowaong puklub lowao kisao o

Luk 13:25-27

²¹ Ngub kobur kakl, Ni bor Aorao o Aorao o lome baeben hambun ora Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor nao poklemi ora. Ngub inj, nao Ab yu heben hayaomon keyao sao hul nao haroklme baebenom was poklemi kisesa.*

²² Wاكل kakl, Bao ngo bu pindib paklao tomb mendborom ni bor Aorao o nao Aorao ka lemi. Ngub kobur lemin naom njen imbi kobur Ngaorom man kao kalismao. Sam di andub taol deraesmao. Naom njen imbi kobur, tenaolom hambun sao bukl buwaesmi sao hakl di ebe bismao lom nde lemi.

²³ Ngub lemi tomb nim ngub lowao. Inim khorob was bismil nim ini ngo baeben mbes kang ora di nao hondowaong, ni hae ol nao hae puklub ora lowae ko Njisesom ngub kisesa.*

Tenaolon kone bor and ukl kab non bi bu hayem kisao o

Luk 6:47-49

²⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mendbor nao angal pangobur hul nao haroklme baeben aol kone ebe wi and han kemol bi mend hasesa ubi haklemi. Aol ngom obun and han biri oral bisesa.

²⁵ Ngo tomb se aondao ora obobur ib wae aondao ora disesa. Ib wae ngub dobur kisaon popo di su and te ngo bor aondao ora ibisesa. Ngub ibisao o aol ngom obun and han biri oral han mandaemol bisaol, obun and ngol kho so kundi bowes nao bisaol ora kisesa.

²⁶ Wاكل kakl, Tenaol mendbor nao angal pangobur o hul haroklme baeben aol mende kon nao wi ib mu kolokl barael and bi mend hasesa ubi haklemi. Aol ngom obun and su tombo taem se ib mul bisesa.

²⁷ Ngo tomb se aondao ora ibisao, ib wae di aondao bu ora dobur posabsu di aondao bu ora ibisesa. Ngub ibisao tomb and ngo kundi taokl paokl ora pobur kisaon, sul karu tibabur khorob ora kundi hakl buri kisaon ko Njisesom ngub kisesa.

²⁸ Ngo tomb Njisesom angal ngo baeben kao paesao tomb tenaol aondao khorob ora ngo hasmi baebenom obum angal ngo kao kalisao nda pangobur burir bismisa.

²⁹ Ngo tomb Njisesom angal ebe ngo kao dund bisao ub mbini Nju semon buwaloklme aolom buwaloklme ub inj, obum kone kikel bi, bi make lome aolom angal buri palobur lome nda ub kobur, angal ngo kao kalisao mbinim burir aondao ora bismisa.*

8

Njisesom aol maollun bi is mend ebe mao saesao o

Mak 1:40-45; Luk 5:12-16

¹ Ngo tomb Njises obu yu manda bor haklbur inin ibisao, tenaol andub ora obun mama taol mi ibismisa.

² Ngo tomb aol maollun bi is mend hasao o, Njises obu hasaol teb so obobur tumu kar munu dombes ubur kakl, Aol aondao o njem ni ebe mao sakl ko pangal sin, njem ni ebe mao saklesi kisesa.

³ Ngub kisaol Njisesom obun kim aol ndan toklol men mbabur kakl, Nim nje ebe sen ko pangakl ol, njen toklo bor der nog biye baeben di ngubi tomb ebe saokl kisaol, bombor ngo tomb aol maollun bi nda ebe bao sisaol obun toklo songol heneng bao ibisesa.

⁴ Ngo tomb Njisesom aol ngo bor angal buriyao ora kobur kakl, Njem ni ebe mao sanao ko mendel nao kao kalaebe ora. Ngub inj, njem ngubi tomb Nju semon baolum aol bor bombor o nao songol ebe sa ko muwalokl pu. Ngub pobur lesin mbes Mosesom nje non bi baebenom bibaebe kisaon ub, tenaol hambunom njen toklo songol wakl ebe sene ko henden ub njem Ngaor bor kalo mabaorao haoribi kisesa.*

Njisesom Orom semon maomb bo haraoklao aolon kongon biyao nas mao enjaesao o

Luk 7:1-10

⁵ Ngo tomb Njises obu su Kabenam pisaol, Orom semon ami sem maomb bo haraoklao aol mondom obobur Njises bor kao deb deb bubur kakl,*

⁶ Aol aondao o, nao kongon biyao nas sen habur nao anda bor bao u mba hayao o, obun ki aongao tibarabur tenda aondao ora no wiyao kisesa.

⁷ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Nim nas ngo ebe mao enjakk pon kisesa.

⁸ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol ndam obun angal ngon ko san lubur

* 7:19: Mat 3:10; Luk 3:9; Njo 15:6 * 7:20: Mat 12:33

* 7:23: Mat 10:33; Mat 13:41-42; Mat 25:41; 2 Tim 2:19 *

7:36; Luk 17:14 * 8:5: Njo 4:47

* 7:21: Mat 21:31; Luk 6:46; Oro 2:13; Nje 1:22; Nje 1:25

7:29: Mak 1:22; Luk 4:32; Njo 7:46 * 8:4: Mat 9:30; Mak

kakl, Aol aondao o, ni kho ora hae ol njem di nao anda ebeb nao se haeng, njen angalom kang menjao kokl sin nao kongon biyao nas ngo wakl mao enjakla kisesa.

⁹ Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o, ni kongon bibi ko mao hasaomon ni bor di ngo sao ngo sao bibi keyao tomb biyu. Nim di nao ami baeben maomb bo haruklu o, nim nao ami ngon is mend bor ngub kaklo. Nje pu kaklo, ngo tomb puklao. Is mende bor ngub kaklo. Nje ib kaklo, ngo tomb ubuklao. Ngo tomb nao kongon biyao aol bor ngub kaklo. Njem kongon ngo bibi kaklo ngo tomb biyaol, njem di angalom manjao lesi tomb buklaol ora kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom aol ndan angal pango burir biyubur kisaon tenaol obun mama taol mi ibismi baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol sem tangar ngom nil ngo hul ha harekle ub Nju sem tenaol baebenon ngubi is mend nao hondowao ora kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor yu nan boroklme baeben di, unu nan boroklme baeben di, mbini hambun Eberehem Isak Njekob ngo baeben daol yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haraoklao bor maomunu burubur ne no buruklemi kisesa.*

¹² Wakl kakl, Ngub buklemi o tenaol mendbor Ngaor obum maeb ha maomb bo hayao bor eben ko nen sabisao o maki homo nao ubuklmi baeben, Ngaorom mbini dera nan em hundur aondao ora wi bor pen taol deraklao, mbini ngo bor saongao kengorokl no de khorob ora ko haklemi kisesa.*

¹³ Ngub kobur Njisesom ami sem maomb bo haraoklao aol nda bor kakl, Nje anda pu. Njem nil hul ha harili ub menjao buklaol ko pangae sin, heneng buklaol ora kisesa. Bombor ngo tomb was ami sem maomb bo haraoklao aol ndan kongon biyao nas nda ebe hao sisesa.

Njisesom Pitan weren ingi di tenaol andub mendbor di ebe mao saesao o

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Ngo tomb Njisesom Pitan anda po hondabur hindisaol, Pitan weren ingi obun toklo turub aondao ora bu sen habur u paolu wisaol hindisesa.*

¹⁵ Ngub u mba hasaol Njisesom ten ndan kil waraesao tomb pob turub bu sen khorob ora ngo homo wisao nda ebe sobur kur kisaol, ten ndam Njiseson ne nen ko man baesesa.

¹⁶ Ngo tomb ombonao nar anda bombisao tomb tenaol mbinin tombao bor

sam biri andub ora Njises hasaol was taokl obo kiril mbaesmil, Njisesom sam ngo tenaolon tombao bor birisao hakl obun angalom pen ko taol derabur, obum tenaol sen kam mundub mundub bi hae himismi baeben di hambun mao ebe saesesa.

¹⁷ Ngo tomb Njisesom ngub ngo bu hasao o, mbes Ngaoron man mini aol Asayam mbuk waeb ngub bu wisesa.

Obum nao tenaol kho mao saraoklao sao baeben

Taol peyo sen menjao menjao hambun saom

Nao tenaol mao homaklao tomb di Obum mu tuwa peb bu ebe mao saklao ko Asayam mbuk waeb bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

Mendborom baehaemen Njises taol mi pe non bismi o

Luk 9:57-62

¹⁸ Ngo tomb Njises obu hasaol tenaol andub ora ha akol bismil hondobur kakl, Naom ib mal ngon mare mende nan mbi kisesa.

¹⁹ Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol bombor mend obobur Njises bor kakl, Aol aondao o, su nje poklesi baeben hambun bor di nim nje taol mi was obobur, nje haru akol was bukwaol kisesa.

²⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Buklhoma deran ker baebenom su sowal tomb pae bor paoloklme. Sao baebenom di and bu paoloklme kisesa. Mbinim ngub bimi o Aolon Isi Ora obu haraoklao su mend nao wiyaong, njem heneng ora ni turi homo taol mi akol was bukdesi be? kisesa.*

²¹ Ngo tomb obun man pange mend ngol birisao om di Njises bor kakl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao ab mbes homoklao tomb maol bu mbaklbr oboklwaong, njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

²² Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl, Inj ora, mbinin kone bor pe pae non bi haroklme baebenom tenaol pe pae ebe maol bukleming, njem ni taol mi ib ora kisesa.*

Njisesom posabsu aondao ora kur mao kaesao o

Mak 4:35-41; Luk 8:22-25

²³ Ngo tomb Njises obu ib taokaollon baoraoklbr pisaol, obun man pange baeben di obu taol mi pismil mbini haru pismisa.

²⁴ Ngo tomb ib mal aondao ngo bor posabsu aondao ora obobur ib aondao bu ora lu taongul taongul ko lu dengen taokl en aeben bubur kisaon, ib taokaoll ngon

* 8:10: Mat 15:28 * 8:11: Luk 13:29 * 8:12: Mat 22:13; Mat 25:30; Luk 13:28 * 8:14: 1 Kor 9:5 * 8:20: 2

ndaon bor ib do tu ndakl ke ke bisao o, Njises obu ib taokaoll ndaon ngo bor u paolu wisesa.

²⁵ Ngo tomb mbinim obu po mao tekabur obu bor kakl, Aorao Aondao o, ib ngo bor nao ngo pe barakl ke ke bu bum hayom ngao, njem nao bu mi kismisa.

²⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim asub ko pakl hemeklem? Inim kone kab teb marubur Ngaorol hul nao hae haroklme be? kisesa. Ngub kobur obum teka peyobur kisaon, posabu nda hesa ib ngo lu dengeno taokl en aeben bisao nda kab bor taolu lubur ngub nao bi kur kao kisaol, posabsu nda kur kisaol ib ndam di el el kang ora di nao bi sowa paesesa.*

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub bisaol hondobur, pakl homo burisao po burir biyubur mbini hakl kakl, Wao. Posabsu hesa ib kabom hul nao hae angal pangen ke aol ngo obu asub bi mend e bo? kismisa.

Njisesom aol is kabon sam taol deraesao

o

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Ngo tomb Njises obu ib mal aondao ngon mare mende nan Ngerasa semon su bor pisaol, aol mbibin tombao bor sam biri is kab mend mbibi aol maol bor and waru paolu hasbi o Njises obu hen mukl ibisbisa. Ngo tomb aol ngo kab mbibi deran ker pe non bi ora hasbil, tenaol hambunom pakl homobur mbibi kab and waru paolisbi hareron teb sol nao pibismisa.

²⁹ Ngo tomb aol nda kabom angal aondao bu ora kobur kakl, Nje Ngaoron Isi ora hael ol nje tangar aondao ora hael ngao, njem yao bor asub ko ora ke mao handakl ibil balem? kisbisa. Mbibim ngub kobur kakl, Hambun sao nao bu pae tomb njem penar bu enjo ngo bor yao ke mao handakl ibil be? kisbisa.*

³⁰ Ngo tomb some aondao andub ora mend, kang mend enderael sao pil nao mba hasmisa.

³¹ Ngo tomb aol nda kabon tombao bor sam birismi nda baebenom Njises bor buri palo kao deb deb bubur kakl, Njem nao lu taol derak sin, naom some ngo hayem baebenom tombao bor ora taol ndaebe kismisa.

³² Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Ini some ngo baebenon tombao bor hondakl puklub kisaol, sam ngo birismi nda baebenom aol nda kab tuwaklbir some nda baebenon tombao bor bombokl engel was bismisa. Ngo tomb some nda baeben su bare kho ora mendbor akl was hellenj kao mi pobur ib mal aondao mend wisao bor

was bongeyokl engel bismil, hambun ora ib no pe baraesmisa.

³³ Ngo tomb aol some ngo baeben kalo hasmi nda baebenom pakl khorob ora pobur kismin, mbinin su and lobokl lobokl bor po pindib pabur tenaol hambunom pangen ngo bisao hindismi sao baeben kao kalobur, aol is kab nda mbibin tombao bor mbes sam birisao o Njisesom taol deraesao on te di tenaol hambunom pangen kao kalismisa.

³⁴ Ngo tomb su and lobokl lobokl ngo bor tenaol birismi baeben hambunom Njises hen mukl pismisa. Ngub pobur Njises obu birisaol hindismi tomb obum ngo bisao sao hondo pakl homo obu bor kao deb deb bubur kakl, Nje naon su ngol nao hae su tangar bor paokl pu ora kismisa.

9

Njisesom aol aongao tibae mend ebe mao saesao o

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

¹ Ngo tomb Njises obu ib taokaollon bao-raoklbir waki ib mal ngon mare mende nan bokeyobur, obun su ora bor po pindib paesesa.*

² Ngo tomb aol aongao tibae mend obun to bor win kobur Njises obu hasaol taokl ibismil, aol ngo baebenom Njises obul ngo hul ha ora habur, ngo bismi sao hondobur Njisesom aol aongao tibae nda bor kakl, Nao isi o, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl ngao, njen kone bor hul ha saor peyo haebe kisesa.

³ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendborom mbinin kone bor nen sab nda nda bu sub kao kao bubur kakl, Aol ngom Ngaor bor maobowa hul ha angal ngo be o kao kao bismisa.

⁴ Ngo tomb mbinim ngo bu hasmi ub Njisesom ora hende sakl obum mbini bor kakl, Inim inin kone bor khorob aondao bu ora ngo nen sabeyem ub asub ko ora ngub nen sabeklem balem? kisesa.*

⁵ Ngub kobur kakl, Inim angal awo was kend bi ko pangeyem? Aoh, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl kanda ub kend bi soklaol bukl buwaklwao be? be? nje tekakl pu lowao ub kend bi soklaol bukl buwaklwao ko pangeyem? kisesa.

⁶ Ngub kobur kakl, Ni Aolon Isi Ora hae ol sun tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kuna, tenaol heme di ebe tekakl pu kaeb se hae ko hendeklemin ub kobur, aol aongao tibae ngo bor kakl, Nje teka peyo, njen to abo mu minibir njen anda pu kisesa.*

* 8:26: Mat 14:31; Mat 16:8

* 8:29: Mak 1:24; Luk 4:34; Luk 4:41

* 9:1: Mat 4:14

* 9:4: Mat 12:25; Luk 9:47;

Njo 2:25

* 9:6: Njo 5:8; Njo 17:2

⁷ Ngub kisaol teka peyaoklbir obun anda pisesa.

⁸ Ngo tomb tenaol hambunom Njisesom ngo bisao sao hondobur pakl aondao ora homobur, Ngaorom obun buri ngubi tenaol bor taol bu kalekle ko nen sab heneng bubur kismin mbinim Ngaor bor kaoya kismisa.

Njisesom Matiyyu bor ni taol mi ib kisaol
o

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Ngo tomb Njisesom su mendel pobur hindisaol, mone takis moroklme anda menden aol mend obun imbi Matiyyu birisaol hindisesa. Ngub hondobur Njisesom obu bor kakk, Njem ni taol mi ib kisaol, obum teka peyaoklbir taol mi pisesa.

¹⁰ Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbini aol ngon anda bor ne nklbur birismil, mone takis moroklme aol di aol mendbor khorob was bu hasmi baeben di ibismil mbini haru ne no birismisa.

¹¹ Ngo tomb ngub ne no birismil, Peresi sem mendborom hondobur mbinim Njiseson man pange aol baeben bor kakk, Inin aol aondao ngom asub ko mone takis moroklme aol baeben daol khorob bimi aol baeben di maomunu ne no bereyem? kismisa.*

¹² Ngo tomb Njisesom ngo kismi o pangobur kakk, Tenaol sen nao hae baebenom dokta biri nao buklmi ora. Ngub inj, tenaol sen ha wimi baebenom was dokta biri puklmi kisesa.

¹³ Njisesom wakk kakk, Inim Ngaorom mbuk waebom ke wiyao ub nao hendeme be?

Nim tenaolom mabaorao haoroklme ub

Turi nao homaklo.

Nim tenaolom tenaol mende bor sub kone
u

Hond homoklme ub was turi homaklo ko mbuk waeb bor wisao ub Njisesom ngub kisesa. Ngub kobur kakk, Nim tenaol oborob bu haroklme baeben bor kone baol monoklwaebe kokl inj obowao ora. Ngub inj, nim tenaol khorob bimi baeben bor kone baol munu inim khorob bismi sao tuwakkwaebe kokl obowao ora kisesa.*

Mendborom Ngaor bor nen saboklbir ne tuwa paolismi o

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol baebenom Njises hasaol obobur mbinim Njises bor kakk, Peresi sem baeben daol naom non Ngaor bor nen saboklbir ne tuwa paoloklmao o, njen man

pange aol baebenom ngub nao bi ne bao was noklme kismisa.*

¹⁵ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakk, Aol mondom obun ten wen taol bubur obun tenaol sango baeben daol mbini haru bao buruklemi tomb mbinim kone bor hem ko kend bin buruklemi be? Ngub inj ka. Aol ten wen taol bi ngo obu mabor mondom su tangar bor pen laol, obun tenaol sango baeben hesa ko mende nao haklemi tomb mbinim obu hem kobur ebe ne tuwa paoluklemi kisesa.*

¹⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mende di kobur kakk, Toklo and turub bi mbes pange piri mend kaollu dir wiyao tomb, dir ngo wiyao bor mange taombuluklbir mondom lab lab buri ebe wen pange on mend nao heya moroklme. Ngub inj, mondom ngub ba sin, mbes pange piri ngon dir uklaol bor manga taombuluklbir, lab lab buri ebe wen pange on mend heya muklao tomb lab lab mbes pange kang bu dir uklaol nda di wakl aondao bu men and sen lao kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur kakk, Mondom ib waen wen pange di some songol be mbes pange bor nao kowe tu ndaroklme o, mondom ngub ba sin some songol be ngo dallmbe bowes bu kho soklao, ib waen ngo di sul ora kowe bowes buklao ora kisesa. Ngub inj, mbinim ib waen wen pange o some songol be di wen pange bor was kowe tu ndabur humu waem sin, kobaran wen pange kab kab sakl oborob ora uklaol ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Njisesom nong kang hesa ten mend kab mao enjaesao o

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngub bao kao kalakl hasaol, Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol mend Njises obu hasaol obo tumu kar munu dombes ubur kakk, Nao wane ngubi tomb ora pe parob o, njen kim obu kang mend obo waraklesi tomb obu wakl enjoklao ora kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol Njises obu aol ngo hesa pispil, Njises obun man pange baeben di mbini haru pismisa.

²⁰ Ngo tomb ten is mend obu bullim anda buru kimb was bisao o, obum bao hor hambunom ngub bao ber ha haen was karasmas duteb oran pibi hasao o, ten ngom Njiseson mesao nan teb so obobur kisaon obum Njiseson lab lab kungni bor obun kim waraesesa.

²¹ Ngub waraesao o ten ngom mbes Njiseson lab labol nao waraesao tomb obun

* 9:11: Luk 15:2; Luk 19:7 * 9:13: Mat 12:7 * 9:14: Luk 18:12 * 9:15: Njo 3:29 * 9:16: Njo 1:17 * 9:21:

kone bor kao ndan sabar kakk, Nim Njiseson lab lab oral waraklwao tomb di nao sen ngo hae ub ebe bao soklao kisesa.*

²² Ngo tomb Njiseson ten nda baol munu hondobur obu bor kakk, Nao wane o njem nil hul ha harili saom njen sen ngo ebe saokl ngao, njen kone bor hul ha saor peyo haebe kisesa. Ngub kisaol ten ndam bullim nda ngo buru kimb bu hasao nda ub bombor ngo tomb kur kobur ebe bao sisesa.

²³ Ngo tomb Njiseson obu Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aolon anda po pindib pabur hindisaol, aol mendborom ngon ngo hond homo hombara buburub poll pib menger haki ko, tenaol mendborom di de aondao bu ora kobur wi allbob ko men mba hasmisa.

²⁴ Ngub bismil hondobur Njiseson tenaol ngo baeben bor kakk, Nong kang ngo obu ora nao pe pae u paolu wing ini dera puklub kisaol, mbinim obu ora pe parob nda o le ko pangobur kismis mbinim Njiseson obu bor khorob ora kir ko maobowaesmisa.*

²⁵ Ngo tomb Njiseson tenaol ngo baeben puklub ko taol peyobur kisaon, obu nong kang nda u mba hasaol hondobur nong pe pae kang ngon kil men misaol tekasesa.

²⁶ Ngub bisaol Njiseson ngo bisao saon arman angal bib su ngo baeben hambun bor pib ngaesaol tenaol hambunom pangis-misa.

Njiseson aol el kho kab mend ebe mao saesao o

²⁷ Ngo tomb Njiseson obu su ngol haki bir su mendel pisaol, aol el bokl muni kab nondom Njiseson obu taol mi obo angal aondao bu ora kobur kakk, Nje Debir semon isi o njem yao kab hond hom kisbisa.*

²⁸ Ngo tomb obu and menden hondaes-aol, aol el kho ngo kab di ngol ibisbil Njiseson mbibi bor kakk, Nim ibi ebe mao saeb se hae ko pangekleb be? kisaol mbibim obu bor kakk, Aol aondao o, e ka kisbisa.

²⁹ Ngo tomb Njiseson aol nda kabon el bor obun kim men mbabur kakk, Ixim nil ngo hul ha habur heneng buklaol ko nen saboklbe ub ibi bor heneng ora buklaol kisaol

³⁰ mbibin el bor bao bisesa. Ngo tomb Njiseson mbibi bor angal buriyab ora kao kalobur kakk, Obum yaon el mao ebe sanao ko tenaol nondom pangen kao kaloklebi hondoklwaebe ora kisesa.*

³¹ Ngub kisaol o aol el kho Njiseson ebe mao saesao nda kabom pobur kisbin, mbibim hul habur Njiseson ngo bisao sao tenaol hambunom pangen ngil, su ngo baeben hambun bor pangis-misa.

Njiseson aol angal nao ke mend ebe mao saesao o

³² Ngo tomb Njiseson obu man pange baeben di mbini hambun pismil, aol angal nao ke obu tombao bor sam biri mend kemi ibismil aol angal nao ke ndam Njiseson obu hasaol ibisesa.

³³ Ngo tomb Njiseson aol ngon tombao bor sam ngo birisaol nda taol deraesaol aol nda waki angal kisesa. Ngub bisaol tenaol mendborom ngo bisao nda hondobur burir biyu pakl homobur kakk, Mbes Isreyel tenaolon su ngo bor ngubi mend bisaol nao hindismao kao kao bismisa.*

³⁴ Ngub kismi o Peresi tenaol baebenom kakk, Obum tenaolon sam taol dera hae o, Seran semon wesmbao aondao oran burim taol dera hae kismisa.*

Njiseson tenaol hambun ora hond himisa o

³⁵ Ngo tomb Njiseson su and lobokl lobokl baeben bor di su and te kang baeben bor di akol bu habur kisaon, obum Nju semon man pangoklme anda baeben hambunon honda was bubur, Ngaoron angal bib hobao sao kao kalo Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko tenaol hambunom pangen kao kalisesa. Obum ngub bubur kisaon tenaol mendbor sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben di, mendbor mbinim toklo kone bor kend bin birismi baeben di ebe mao sam akol bu hasesa.*

³⁶ Ngo tomb tenaol andub ora some sib aorao nao hae non bi khorob ora habur, nondom nao bisur bib se hayao ko nen nao sabe mbinin kone bor ngil ngaol ken burubur kend aondao ora bin birismil, Njiseson obu kone bor mbini hond aondao ora himisesa.*

³⁷ Ngo tomb Njiseson ngub hondobur obu man pange aol baeben bor kakk, Aoraon em bor ne andub ora ngo bo do kimb be o, em il ngo baeben talaeb se kongon bimi aol andub nao hayem ngao,*

³⁸ Em Aoraom aol mendbor obu em il ngo talo maemb kokl eben ken ub inim obu bor kao kal ha was hakiwaebe kisesa.

10

*Njiseson aol duteb sablo mao hasao o
Mak 3:13-19; Luk 6:12-16*

¹ Ngo tomb Njiseson obu man pange aol duteb ubuklub kobur kisaon, tenaolon tombao bor sam buruklao baeben taol dera, mendbor sen hae uklemi baeben di mao enja, sen mendbor mbinin toklo buri nao palebur kend bin buruklemi baeben di

* 9:24: Njo 11:11 * 9:27: Mat 20:29-34 * 9:30: Mat 8:4 * 9:33: Mak 2:12 * 9:34: Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 * 9:35: Mat 4:23; Mak 1:39 * 9:36: Mat 14:14 * 9:37: Mak 6:34; Luk 10:2

ebe mao sa, mbinim ngub bin ko Njisesom mbini bor obun buri taol bu kalisesa.*

² Ngub bisao o Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol duteb ngon imbi ngo was sisesa. Pibnao oran Simon obun imbi mende Pita sisaol obun haeme Andur di, Seberin isi Njemus hesa Njon kab di,

³ Pilib hesa Batolimu kab di, Tomas di, Matiyu obu mbes mone takis mu hasao aol nda di, Njemus mende Aolpason isi sisaol obu di, Tariyas di,

⁴ Simon mende obu Selor sem sisaol ngo obu di, Iskeriyaor Njuras obum mabor Njises karu lubur Njises lukl bismi baeben munu kalisao aol nda di ngo baeben sisesa.

Njisesom aol duteb Angal Bib Hobao Sao kam puklub kisao o

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ngo tomb Njisesom aol duteb ngo baeben angal bib hobao sao ngo kam akol bukl puklub kobur kakk, Inim mbini su Tenaol Sem Tangar baeben haroklme bor nao puklwaebe. Inim su and lobokl Sameriya bor di nao puklwaebe ora.*

⁶ Ngub inj, inim Isreyal tenaol some sib aorao nao hae non bi habur bum haroklme baeben bor was puklwaebe kisesa.*

⁷ Ngub kobur kakk, Inim ngub po angal bib ngo kao kalobur lemin, mbini bor yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haklao ub teb se ko kao kaloklwaebe kisesa.*

⁸ Wakk kakk, Inim ngub bubur lemin tenaol sen ha uklemi baeben mao ebe sa, tenaol mendbor ora pe paklemi baeben di wakk mao enja peb bu, tenaol mendbor maollun bi baeben di ebe mao sa songol heneng eben ko, tenaolon tombao bor sam buruklao baeben di taol deraklwaebe kisesa. Ngub kobur kakk, Nim ini bor hobao sao ngo taol bu njurukl sao baeben di inim sokl nao bi pone was mukleming, inim mbini bor di sokl nao muklbur ngub bisur bu kaloklwaebe kisesa.*

⁹ Njisesom ngub kobur kakk, Mone ngol di mone silba di mone hundbi kang ndisao di inin nu bor kang ora di nao maroklwaebe ora kisesa.*

¹⁰ Wakk kakk, Inin nu harer poboklbur maroklme sao o di nao maroklwaebe. Siyor aongao su kab di bombor was bubur mende nao maroklwaebe. Hakla tom harer poboklbur monoklme sao di nao monoklwaebe. Ngub inj, aol kongon beme

baebenom sokl mib se kongon bimit, es nao buwae ne di ebe mu noklme kisesa.*

¹¹ Njisesom ngub kobur kakk, Inim su and lobokl lobokl aondao mendel di su kang mendel di poklemi tomb inim aol awom was ini turi homo heben heben bim ko ebe hondoklemi kisesa. Inim ngub hondobur lemin inim aol kone ebe ora wi ngo ini turi homo heben heben buklaol o kab was bao ham ham bubur, inim su ngo tuwakk poklbur oran aol ngo tuwakk puklwaebe kisesa.

¹² Ngub kobur kakk, Inim and ngon poklemi tomb tenaol and ngon buruklemi baeben bor ini ebe soklaong as ko haklwaebe lowaebe kisesa.*

¹³ Njisesom ngub kobur kakk, Tenaol and ngon buruklemi baebenom ebe ora ini turi homo heben heben bam bam bukl bi mend bara sin, inim mbini bor as ko haklwaebe ko ngo lemi ub mbinin kone bor hondaklaol ini turi homaem sin ebe ora soklao. Ngub inj, tenaol kone ngubi wi mend nao bara sin, inim mbini bor ngo lemi ub mbinin kone bor nao hondaklaol, mbinim ini turi nao homaem sin ngub nao ke men mba bao waklbur paokl ora puklwaebe kisesa.

¹⁴ Wakk kakk, Aol mondom ini obun anda bor ini oborob obaeming paolemin ubuklub nao ke bao wabur inin angal di nao panga sin, inim and ngo di su and lobokl lobokl ngo tuwakkbir inin aongao bor mbinin su ngon pange su huni haklao baeben di ngol tandoklo tuwakkbir paokl puklwaebe kisesa.*

¹⁵ Njisesom ngub kobur kakk, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao o pindib paklao tomb, su and lobokl lobokl ngo bor ke aondao ora hondoklemi om, mbes su Sorom hesa Komora kab bor ke aondao ora hindismi ub men mbae ora soklao kisesa.*

Mabor kho hambun sao oboklao kisao o
Mak 13:9-13; Luk 12:12-17

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakk, Pangeklem. Nim ini some sib non bi buklhoma aondao deran ker sem hae bor ora puklub kakk ngao, suklumbom mondom ni nao lin ko nim asub ora bun ko oborob ora kone kimb bimi nda ub, inim di oborob ora kone kimb bibaebe. Ngub bubur lemin sao ebeyabuklom sao sango bor saond nao bu kale sub oborob ora boroklme nda ub, inim di tenaol mende bor saond nao bu kal kal bi sub haklwaebe ora kisesa.*

* **10:1:** Mak 6:7; Luk 9:1 * **10:5:** Bis 13:46 * **10:6:** Mat 15:24 * **10:7:** Mat 3:2; Mat 4:17; Luk 10:9; Luk 10:11

* **10:8:** Bis 20:33 * **10:9:** Luk 10:4 * **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14; 1 Tim 5:18 * **10:12:** Luk 10:5-6 * **10:14:**

Luk 10:10-12; Bis 13:51; Bis 18:6 * **10:15:** Mat 11:24; Njur 7 * **10:16:** Luk 10:3; Njo 10:12; Bis 20:29; Oro 16:19

* **10:17:** Mat 24:9; Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; Luk 21:12-15

¹⁷ Wاكل kاكل, Aol mendbor ini men pae po mbinin kansol baebenon el sol mao habur howes kokl buklemi baeben, inim oborob ora hondo haklwaebe kisesa.*

¹⁸ Njisesom ngub kobur kاكل, Mbinim ni men mbaklwao ko nen sabobur lemin, mbinim ini kabmanon maomb bo haroklme aol aondao baeben hesa aol wesmbao baeben kabon el sol mao haklemi kisesa. Ngub buklemi tomb inim mbini bor di Tenaol Sem Tangar bor di inim buklemi sao hobao sao was kao kalobur, Angal Bib Hobao Sao o was kao kaloklwaebe ora kisesa.*

¹⁹ Ngub kobur kاكل, Mbinim ini men pae po howes lemi tomb inim pakl homo nen nen sabobur naom angal asao was lomao? mbinim nao bor howes ngo lemi on ko san di asub was luklmaob ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, bombor ngo ora tomb Ngaorom angal ngon ngub laob ko kao njuklao ora kisesa.

²⁰ Wاكل kاكل, Angal ngo inim inin mbib was nao lemi ora. Ngub inj, inin Ab Aondaon Wesao inin angal oborob ora lemin lao kisesa.*

²¹ Ngub kobur kاكل, Mabor aol mendborom mbinin haeme o howes kobur karu luklemil, mbinim pe paen luklemi. Ngo tomb bombor ngub was aol baebenom di mbinin nongnas sisao ngub bi bi buklemi. Ngub buklemi tomb nongnas baebenom di mbinin ingi aorao baeben bor saond bi sao ha ha bubur lemin, mbinin ingi aorao ngo baeben karubur pe paen luklemi kisesa.*

²² Njisesom wاكل kاكل, Inim nil hul ha haklemil, tenaol su hambun bor paeleme baeben hambunom ini hendaebe bakl aondao ora homobur nar wen ebe hende non buklemi kisesa. Wاكل kاكل, Mbinim ngub buklemi o tenaol mendbor nil hul ha saor pe was bao harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora kisesa.*

²³ Ngub kobur kاكل, Inim su and lobokl lobokl mendel haklemi tomb mbinim ini bor hondo ko howes baem sin, inim su and lobokl lobokl tangar mende bor paokl ora puklwaebe kisesa. Wاكل kاكل, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim su Isreyel and lobokl lobokl hambun bor angal bib hobao sao ngo nao kao kal pae hareklemim was, Aolon Isi Ora oboklao ora kisesa.*

²⁴⁻²⁵ Njisesom wاكل kاكل, Tenaol sukul lome baebenom mbinin tisam buwaloklao ub bao wa mbinin tisa men mbabur tangar ub bukl bukwlaklemi ora. Ngub inj, sukul

tenaol baebenom mbinin tisa non bi harim sin ngon ebe. Mende di mbini kongon bimi aol baebenom di mbinin aol aondao o men mbakl buwaklemi o, mbinin aol aondao ubi harim sin ngo di ebe ora soklao kisesa. Ngub kobur kاكل, Mbinim ngo bimi ub inim ngub nen saboklwaebe. Tenaolom and aorao bor nje Seran Belsebaol hael ko imbi karu waem sin, mbinin and aorao ngon isi wane baeben bor di imbi khorob aondao bu ora karu uklemi kisesa.*

Inim Ngaor obu bombor ora pakl homoklwaebe kisao o

Luk 12:2-7

²⁶ Njisesom ngub kobur kاكل, Inim ngub nen sabobur mbini pakl nao homoklwaebe ora. Hambun sao tenaolom kowes bubur buklemi sao baeben mabor tenaol hambunom hondoklemi ora. Hambun sao sub hala mba uklao sao baeben di, mabor perekle pa uklao tenaol hambunom ora hondoklemi kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kاكل, Angal nim ini bor somna sub kao njuruklu nda baeben di, inim tenaol hambunom pangen hora lowaebe. Nim angal sub kao towem kobur kاكل ol inin hal bor sub pangoklme o di, tenaol hambunom pangen and hom kemol habur lowaebe kisesa.

²⁸ Wاكل kاكل, Aol mendbor tenaol sango pe paen lib se haklemi baebenom mabor tenaolon wesao pe paen nao lib se hakleming, inim mbini pakl nao homoklwaebe ora. Ngub inj, aol mend inin toklo hesa wesao kab kobaran is de bor pen kaeb se hayao o bombor o pakl homoklwaebe ora kisesa.*

²⁹ Njisesom ngub kobur kاكل, Sao kang is kab maomunu mone hundbi kang hond mondom sokl bib se hakl o, inin Abom sao kang ngubi on is bombor ora di sul nao tibaen ko panga sin nao tibaklao ora kisesa.

³⁰ Wاكل kاكل, Ngub biyao o obum inin wesmbao iri baeben di ndi men payaong,

³¹ sao nao hobao sao kang kang mone hundbim sokl bib se ngubi hakl ndi menekele om ini daol bibir ndi meneyaol, ini di is mend nao baondib munuklaong pakl nao homoklwaebe ora kisesa.*

Inim ni Karas sem hae ko kao paklwaebe kisao o

Luk 12:8-9

³² Njisesom ngub kobur kاكل, Aol mondom ni Karas sem hae ko tenaol hambunom pangen kao parob sin, nim aol ngo

* **10:18:** Bis 25:23; Bis 27:24 * **10:20:** Njo 14:26; 1 Kor 2:4 * **10:21:** Mat 10:35; Mak 13:12; Luk 21:16 * **10:22:** Mat 24:9; Mat 24:13; Mak 13:13; Luk 21:17; Njo 15:18-21 * **10:23:** Mat 16:28 * **10:24-25:** Mat 9:34; Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 6:40; Luk 11:15; Njo 13:16 * **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17 * **10:28:** Nje 4:12 * **10:31:** Mat 6:26; Mat 12:12

obu ni sem ora hae ko nao Ab yu heben hayaom pangen lowao kisesa.

³³ Wاكل kاكل, Ngub inj, aol mondom tenaol hambunon el sol ni nao hende non bu mesao njubur besao kon wa sin, nim aol ngo obu di nao Ab yu heben hayaon elol nao hende non bu mesao kaloklwao kisesa.*

Njisesom saond bi sao ha ha bin koklbur ibisao o

Luk 12:51-53; Luk 14:26-27

³⁴ Njisesom ngub kobur kاكل, Inim nim tenaol hambun bor turi homo taeki koklbur ibise ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, nim tenaol hambun bor taeki kokl inj obowao o, nim kuwi kuwijn saoll hاكل mini obowao ora kisesa.

³⁵ Wاكل kاكل, Nim tenaolon kone bor saond bi ha ha bin koklbur obowao, nas baebenom di mbinin ab bor saond bi men koro haklemi. Nong baebenom di mbinin am bor saond bi men koro haklemi. Ten baebenom di mbinin aolin am bor saond bi men koro haklemi kisesa.

³⁶ Ngub kobur kاكل, And bomboron haklemi baebenom di saond bi ha ha buklemi kisesa.

³⁷ Wاكل kاكل, Tenaol mendborom mbinin ingi aoraol aondao bu turi homo kone ubur mbinim nil kang bu kone waem sin, mbinim ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa. Ngub kobur kاكل, Tenaol mendborom mbinin nongnasol aondao bu turi homo kone ubur mbinim nil kang bu kone waem sin, mbinim ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa.

³⁸ Njisesom ngub kobur kاكل, Tenaol mendbor mbini pe pae non bi ora ha, mbinin is pe kowal bi nao taokl ebebur ni taol mi ubuklmi baeben, mbinim ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa.*

³⁹ Wاكل kاكل, Aol mondom obu tenaol hambunom imbi ken haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklao obu imbi nao wi kang ora haklao. Ngub inj, aol mondom ni hem ko taol mi oboklao obu imbi nao wi kang ora harob sin, obu haeben soklao obu heneng ora imbi wi aondao ora haklao kisesa.*

Sokl oborob ora muklemi kisaol o

Mak 9:41

⁴⁰ Ngo tomb Njisesom wاكل kاكل, Tenaol mendborom ini bor turi homobur oborob obaeming ubuklub ko bisur baem sin, mbinim ni bor ora turi homo oborob buklemi. Mbinim ni bor ora turi homo oborob baem sin, Ngaorom ni obon kisaol mbinim

obu bor ora turi homo oborob buklemi kisesa.*

⁴¹ Ngub kobur wاكل kاكل, Tenaol mondom man mini aol mend oboklao o hondobur turi homo, aol ngo obu man mini aol ora hael bisur buklwao ora ko pangobur obum oborob obaeng ib ka sin, obum man mini aolom sokl muklemi ubi was muklao kisesa. Mende di aol mondom aol kone ebe wi ora mend oboklao o hondobur turi homo, aol ngo obu aol kone ebe wi hael bisur buklwao ko nen sabobur oborob obaeng ib ka sin, obun sokl di aol ebe baeben muklemi ubi was muklao ora kisesa.

⁴² Wاكل kاكل, Aol mondom nao man pange baeben tenaol ndi nao mini kang ora mend buruklao hondobur, obun kone bor nim Njiseson man pange kang ngo bisur buklwao ko nen sabobur obum ib kong de heneng ora o nen humu kala sin di, nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol ngo obun sokl es nao bi aondao ngol panaem ora uklaol kisesa.*

11

Njonon obun man pange aol mendbor Njises hasaol pen kisaol o

Luk 7:18-35

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol dutebom kongon bam akol buklemi on angal hambun sao ngub kao kal paesao tomb, obum su ngol haklbur su ngon and lobokl lobokl baeben bor hondabur kisaon, obum tenaol hambun bor Ngaoron angal bib hobao sao ngub wiyao ko kao kalo obum angal ngon te di tenaol hambunom pangen kao kalisesa.

² Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol obu kalabus anda bor paolubur, Eben Ke Aolom tenaol hambun bor angal ebe ngo kao kalo kongon hambun sao ngo bu hasao ub pangisesa. Ngub pangobur kisaon Njon obun man pange aol mendbor Njises hasaol puklub kisesa.*

³ Ngo tomb Njonon man pange aol nda baebenom Njises hasaol po obu ne mubur kاكل, Naom aol mend oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mende wen oboklao ko bao hondo haklmaob? kismisa.

⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kاكل, Inim Njon obu hayaol pobur lemin, inim elom hendeklem sao baeben di pangeklem ub di Njon obun pangen kao kaloklwaebe kisesa.

⁵ Ngo tomb tenaol mendbor el kho baeben di wاكل el tin ko, tenaol mendbor

* 10:33: Mak 8:38; Luk 9:26; 2 Tim 2:12

* 10:38: Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; Luk 17:33

* 10:39: Njo

12:25

* 10:40: Mak 9:37; Luk 10:16; Njo 13:20

* 10:42: Mat 25:40

* 11:2: Mat 14:3

aongao kho baeben di wakt harer peben ko, tenaol maillum bi mendboron toklo bor der bisao hakl di wakt songol heneng eben ko, hal bowe baeben di wakt hal mao komba, tenaol pe pae baeben di wakt mao enjarob lowaebe. Aoh, mbini tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenom di Ngaoron Angal Bib Hobao Sao pangaem lowaebe kisesa.

⁶ Ngo tomb Njisesom wakt kakl, Tenaolom nil hul ha habur kone taol taol nao buklemi baeben, mbinim turi hom na na was haklemi ka ko kao kaloklwaebe kisesa.*

⁷ Ngo tomb Njonon man pange aol ngo baeben anda pismi tomb, Njisesom tenaol andub ora ngo dengeb dengeb kao mba hasmi baebenom pangen Njon Mbabtas Biyao Aolon arman kao kalobur kakl, Inim mbes su tenaol nao biri bor pismisa ndis tomb asao was hondokl pismi? Posabsum kaemb isao ukl mend kar paesao hondokl pismi be? Ngub inj orang,*

⁸ inim asao ora hondokl pismi? Inim aol mondom obun lab lab ebe ora was bu hasaol hondokl pismi be? Ngub di inj ora. Aol lab lab ebe was bi ngubi di aol wesmbao aondao baebenon anda bor was haroklme kisesa.

⁹ Ngub biming inim asao was hondokl pismi? Inim man mini aol bombor mend hasaol hondokl pismi be? E ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Njon man mini aol ngo obum man mini aol mendbor hambun men mbayao ora kisesa.*

¹⁰ Ngub kobur kakl, Ngaoron mbuk wae-bom Njonom ngub buklaol ke wiyao. Pangeklem.

Aol bombor ngo nim mabor nao angal mini Nje mbes pu lowao
Obum nje poklesi hareron kare
Mao dund sarukl burukl poklaol ko
Ngaoron mbuk waebom ke wisao ub Njis-esom kisesa.*

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Njon Mbabtas Biyao Aol ngom, mbes tenaol sul ngo hayem baeben hambun men mbaesao ora kisesa. Wakt kakl, Ngub men mbaesao o yu heben bor maeb ha maomb bo haen haroklme haklon ndi nao mini kang bombor mondom, aol aondao Njon di ebe men mbaeb se hayem kisesa.

¹² Ngub kobur kakl, Njon Mbabtas Biyao Aol hasndis tomb di ngubi tomb di heben bor maeb ha maomb bo hayao ub men mbakl ke ke was bimika. Ngub bubur lomen tenaol mendborom ni di heben ngo

bor pon ko nen sabobur buri palo haong lukl engel beyem kisesa.*

¹³ Ngub kobur kakl, Aol Njon ngo pindib paesao tomb Ngaoron man mini aol baeben hesa Moseson man kabom wen buklaol ko kismi ub ngo tomb il so pind bisaol,

¹⁴ inim mbinim heneng kismi ko nen sabeyem sin, aol Njon obu aol ilanja ngo oboklao kismi o sise ko nen saboklwaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.*

¹⁵ Ngub kobur kakl, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangokl-waebe kisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom wakt kakl, Nim tenaol man nao pange ngubi tomb hayem baeben bor menger asao was muklwao? Mbini menger ngubi ora hayem ka. Nong-nas kang kang mendborom homal ber mba habur, nongnas sango mbini bombor ubi baeben bor ubuklub kobur kakl,

¹⁷ Naom non ini bor polliib keyom o inim non we nao keyem. Naom non hond homo de keyom o inim non de di nao keyem lome ubi hayem kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Nim menger bombor ngo murukl ub mbinim Njon ibisao tomb obum ne di ib di nao nisaol hondobur ngub kismi. Aol ngo obun tombao bor san biri hae kismi kisesa.*

¹⁹ Ngubi tomb Aolon Isi Ora obobur obum ne di ib waen di neyaol hendeme tomb mbinim obu bor kakl, Haondaoklaol. Aol ngo obum ne di andub ora was no, ib waen di andub ora nekle lome kisesa. Wakt kakl, Aol ngo obu aol mendbor mone takis moroklme aol baeben hesa tenaol khorob was bu haroklme kabon tenaol sango ora hae lome o, Ngaor obum menjao bukl buwao nao bo oborob was biyao ub heneng ora ngo il so pindib paklbur be ol, Ngaor obum oborob sao was bu haraok-lao ko tenaol hambunom ebe hondoklemi kisesa.*

Su mendbor tenaol ke aondao ora hondoklbur hayem kisao o

Luk 10:13-15

²⁰ Ngo tomb Njisesom su and lobokl lobokl mendbor bor tenaolom ko mend nao hindismi sao andub ora bu hasao o mbinim ora kone nao baol minismil, Njisesom mbini bor taolu lubur kakl,

²¹ Ini su Korasin tenaol o hakl o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini Bersara tenaol baeben o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem alem. Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao

* 11:6: Mat 13:57; Mat 26:31 * 11:7: Mat 3:5 * 11:9: Luk 1:76 * 11:10: Mak 1:2; Njo 3:28 * 11:12: Luk 16:16 * 11:14: Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 * 11:18: Mat 3:4 * 11:19: Mat 9:14

di burir biklme sao di ngo bu haruklu nda ub su Taya hesa Siron kab bor bukl pokl buwaon, su Taya tenaol hesa Siron tenaol baeben kabom mbinim penar bu ora dimb men aolu lab lab kho samo, mbinim timbaol tel burubur kone baol munukl bismi o, inin kone nao baol meneyem kisesa.

²² Ngub kobur kakk, Pangeklem. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao on ini ke aondao ora hondoklemim, si Taya hesa Siron kab bor ke hondoklemi ub di men mbaklao ora kisesa.

²³ Wakk kakk, Ini su Kabenam tenaol baeben o, inin naon mbib yu heben bor bao poklmao ko nen sabeyem be? Pangeklem. Ini sakk polaokl polaokl is de ke hondokl puklmi on ora poklemi kisesa. Wakk kakk, Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di bu haruklu nda ub su Sorom tenaolom henden bukl buwaon, mbinin kone baol munbur su ngo bor ke aondao ora hindismi ub nao hondokl bismil, ngubi tomb di su ngo ebe was bao ukl beyao kisesa.

²⁴ Ngub kobur kakk, Pangeklem. Ngaorom tenaol hambun taol buklaol bao on ini ngo baeben ke aondao ora hondoklemim, su Sorom ngo bor ke hindismi ub di men mbaklao ora kisesa.*

Ini kone bor kend buklaol baeben nim mao sisab ban ubuklwaebe kisao o

Luk 10:21-22

²⁵ Ngo tomb Njisesom wakk kakk, Ab Aondao o nje yu heben hesa su ngo kabon Aorao Aondao ora habur, njem hambun sao ngo bu harili ub kone kiki bi sukul ko hambun sao pange baebenom henden muwalo pangokl di nao pangen kebur, sukul nao ke baebenom was henden muwalalel*.

²⁶ nim njen kone wirili ub ngo bel o kobur, Ab o nje bor tengiyu aondao ora ko hae kisesa.

²⁷ Ngo tomb wakk kakk, Nao Abom nim hambun sao bu han kisaol, tenaol hambunom Aorao Isi nao hendeyem o Aoraom was obun Isi hendeyao. Mende di tenaol hambunom Isin Aorao nao hendeyem o Isi obum was obun aorao hondobur, Isim tenaol mendbor obun Aorao henden muwalaoklao baebenom was hendeme kisesa.*

²⁸ Ngo tomb Njisesom kakk, Ini tenaol mendbor kone bor kho sen burubur kend aondao ora bin haklemi baeben, nim inin kone bor sisab mao ban ub inin ni hae ol ubuklwaebe kisesa.

²⁹ Wakk kakk, Nim ebekone nao pe tenaol mende bor sub was haruklu ndang, nim

sisab bi sao turuklu nda ub ini buwalon ko ni hesa haru tu hab kam obae sin, njen kone bor kend nao bin sisab mao baklwao ora kisesa.

³⁰ Wakk kakk, Nim turuklu ub inin tereklemim njurukl sao, inin sisab bi ngo tuklemi sao kend nao bi ebe ora soklao ko Njisesom ngub kisesa.*

12

Nju semon hor boroklme bao on kongon nao bibaebe ora kismi o

Mak 2:23-28; Luk 6:1-5

¹ Ngo tomb mabor Njises obu Nju semon hor boroklme bao* on wir il em hinin pibisaol, Njises obun man pange baeben dem aondao ora himismisa. Dem ngub homobur kismim mbinim wir il ngon mendbor talobur nismisa.

² Ngub bismil Peresi aol mendborom Njises bor kakk, Hend. Njen man pange aol baebenom ngo beyem ub naon manom hor boroklme bao on ngub nao bibaebe ke wiyao ub hul habur, asub ko beyem balem? kismisa.

³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakk, Inim mbes aol wesmbao aondao Debirom bisao sao arman mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakk, Nim ngo kakk o, mbes Debir obu di obu haru hasmi baeben di mbini hambun dem khorob ora himismi tomb

⁴ Debir di obu haru hasmi baeben di mbini hambun Ngaor bor kaoya lome anda bor hondabur, and ngon palawe Ngaor bor kalismi o wisao, tenaol hambunom nao noklwaebe ora baolum aol baebenom was noklemi ke wisao o, mbinim bao bibir bu mu nisming, inin arman ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be?

⁵ Wakk kakk, Mende di Mosesom mbuk waeb bu wisao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kakk, Hor boroklme bao on baolum aol baebenom Ngaor Hen Moroklme Anda bor kongon bimi ub, mbinim man ngo men mbabur hor boroklme bao on ngub bao kongon bimi o mbinim khorob sao kang menjao nao bimi kisesa.

⁶ Ngub kobur kakk, Nim ini kao njun ub pangoklwaebe. Ngaor Hen Moroklme Anda hobao sao inj, enjo ngo ini hayem ol hombor sao mondom Ngaor Hen Moroklme Anda men mbayao kisesa.*

⁷ Wakk kakk, Ngaorom mbuk waeb bor ngub di ke wiyao.

Nim mabaorao haroklme ub was turi nao homaklo o

Tenaolom tenaol mende bor sub

* 11:24: Mat 10:15; Luk 10:12

* 11:25: 1 Kor 1:26-29

* 11:27: Mat 28:18; Njo 1:18; Njo 3:35; Njo 10:15; Njo 17:2;

Pil 2:9

* 11:30: 1 Njo 5:3

* 12:6: Mat 12:41; Luk 11:31-32

Kone u hond homoklme ub turi homaklo ke wiyao ub nen sabokl bemen, inim tenaol mendborom khorobꞫ nao binbur te nao mao sarakl beme kisesa.*

⁸ Ngub kobur kabl, Aolon Isi Ora obu inin hor boroklme bao on Aorao Aondao ora yao kisesa.

Njisesom hor boroklme bao on aol ki kho mend ebe mao saesao o

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ngo tomb Njises obu ngol haklbir kisaon Nju semon man pangoklme anda on pisesa.

¹⁰ Ngub pisaol aol ki kho tibae mend birisaol hindisesa. Ngo tomb Njisesom mbinin hor boroklme bao* on aol ngo ebe mao sarob sin howes koklbur kismil, mbinim Njises bor ne mubur kabl, Naom hor boroklme bao on tenaol sen ha uklemi o ebe mao saklmao be? inj, naon manom asub was ke wiyao? kismisa.*

¹¹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ini aol ngo haklon mondom obun some sib mend kalo hayao o hor boroklme bao on sowaol tomb pae bor hondayao tomb, aol ngom wakl men maoraoklao be? kisesa.*

¹² Ngub kobur kabl, Tenaol hobao sao ora saoklao, some sib nao hobao sao ngo sao hakl di men mbae ora hayem ol, hor boroklme bao on di naom tenaol mende bor kone ebe ubur bisur bam sin, naon manom ke wiyao ub ora bukmao kisesa.

¹³ Ngub kobur aol ki kho nda bor kabl, Njen ki abo dundukl pe kisesa. Ngub kisaol aol ndam obun ki nda dundukl pesao tomb ebe bao sisaol, obun ki mende ebe ha birisao ubi was sisesa.

¹⁴ Ngo tomb Peresi aol birismi nda baeben tekakl po kiril mbabur mbinim Njises pe paen lem ko kao kao bismisa.*

Njises obu Ngaorom bember pe haen ke aol hasao o

¹⁵ Ngo tomb Njisesom angal ngo kismi o pangobur kisaon obu paokl ora pisesa. Ngub pisaol o tenaol andub ora obun mama taol mi ibismil, obum mbini tenaol mendbor sen ha wismi baeben ebe mao saesesa.*

¹⁶ Njisesom ngub bu habur kisaon obum ngo bu hasao sao tenaol hambunom pangen kam aeben aeben nao bin ko, obum mbini bor nim ngub bu hae ko nao lowaebe ora kobur angal buriyab ora kao kalo hasesa.*

¹⁷ Ngo tomb mbes man mini aol Asaya bor Ngaorom ngub waeb bu wi ko kao kalisaol, Asayam mbuk waeb bu wisao ub

heneng ora ngo tomb il so pind bisesa. Obum kabl,

¹⁸ Aol ngo obu nim ora haen kowaol

Obu nao kongon biyao aol ora hae

Nim obul kone u turi aondao ora homakllo Nao kone bor obu turi aondao ora bin hae.

Nim nao Wesaom obun kone bor honda haen lowaol

Nim kone ebe u habur tenaol hambun bor Bombor ub was taol bu kalo maeb haklwaol ub

Obum Tenaol Sem Tangar baeben pangen kao kaloklao.*

¹⁹ Ngub kao kaloklao o

Obum ko homo angal aondao bu di nao lao. Obum harer to and te hakl bor di tenaol kor bu

Akol bu angal aondao bu di menjao laol

Mbinim nao hondoklemi ora.

²⁰ Tenaol mendborom buri nao pale demi ora haklemil

Kaemb isao kang sao teklelo

Bowes bib se haklemi o

Ora teklelo bowes nao buklaol.

Mende di mendborom laomb mend sung kang bu ora

Hundi mbaeb se daoklao nda ubi haklemi o

Obum nao hundi mbaen lao.

Tenaol mendborom sub boroklme baeben

Ke mao handa lu bowes bu haroklme ub

Mbinin kone ngubi men mbaklbur

Obum tenaol hambun bor

Kone bombor ub was u maeb habur laon

Obum kone ngubi ora

Men mbaklao ub oran tu suwaklao.

²¹ Mbini Tenaol Sem Tangar baebenom di

Obul hul ha habur

Hambun sao obum ebe mao saen ko

Bao hondo haklemi ora

Ngaorom man mini aol Asaya bor Njisesom ngub buklaol ko waeb bu wi kisaol ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa.

Mbinim Njises obu sam aondao mend kab haru hayeb kismi o

Mak 3:20; Luk 11:14-23

²² Ngo tomb aol mend obun tombao bor sam birisaol mbinim Njises hasaol mini ibismisa. Ngub mini ibismi o aol ngon el di kho sisaol, obu angal di nao ke pondo dengi mini sisesa. Ngubi sisaol o wakl Njisesom ebe mao saesaol, aol angal nao ke ngo wakl angal di ebe sisaol osisao hakl ebe hindisesa.*

²³ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi baebenom burir aondao ora biyubur mbini hakl kabl kabl, Wao. Aol ngo obu aol wesmbao aondao Debiron sem aol buri ora

* 12:7: Mat 9:31 * 12:10: Luk 14:3 * 12:11: Luk 14:5 * 12:14: Njo 5:15 * 12:15: Mak 3:7-10 * 12:16:

Mat 8:4; Mak 3:12 * 12:18: Mat 3:17 * 12:22: Mat 9:32-33

mend wen pindi paklao ko nen saboklmao nda, aol ngo obu ye be? nao hende ko nen sab sab bismisa.

²⁴ Ngo tomb Peresi aol baebenon ngo bisao sao hondobur kismim mbini hakl hakl kakl, Aol ngo obum bombor sao mondom ora tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae ka. Obum Seran semon wesmbao aondao Belsebaolon buri oram tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kismisa.*

²⁵ Ngo tomb ngo kismi ub Njisesom mbinin kone bor hondobur mbini bor kakl, Aol is bomborom maomb bo haraoklao semom tomb kab bu taol bu kobabar saond baem sin, mbinim maomb bo haroklme ub di kho soklao ora. Mende di su and te di and bomboron haroklme baebenom tomb kab bu taol bu kobabar saond baem sin, and ukl bombor kang baondib mini ora di nao haklao ora kisesa.

²⁶ Ngub kobur kakl, Seranom Seran sango taol derarob sin obum sem kab bu ngo taol bu kobae ong, mbinim wakl asub bubur oborob ora buri palo maomb bo haklmi? kisesa.

²⁷ Wakl kakl, Heneng ora inim ngo keyem ub ni Belsebaolom bisur bukl beyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol derakl beyon, inin sem mendborom tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera ngo bu haroklme nda ub aem was bisur biyaob? kisesa. Ngub kobur kakl, Inin semom di ngub taol deraroklme ndal, inim angal ngo lem o kakla ora lem ko panaem ora hendeyom kisesa.

²⁸ Njisesom wakl kakl, Ngub inj, Ngaoron Wesaom ora ni bisur biyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol deraruklung, ngubi tomb Ngaoron ini maeb ha maomb bo haklao ub ini hayem ol teb so ebene ko pangoklwaebe kisesa.*

²⁹ Ngo tomb obum angal mar mend di kao kalobur kakl, Aol mend obu buri ora harob sin, asub bubur aol mondom aol buri ngo obun anda bor honda obun osisao uk-lao o maobala paes muklao? kisesa. Ngub kobur kakl, Aol ngo obu paes nokl buk-laomon, aol and aorao buri ngo obu mbes yam ki aongao kab tanga pa u mbarob sin, obum aol buri ngon anda bor osisao uk-lao sao baeben di ebe muklao kisesa.*

³⁰ Wakl takl, Tenaol mendbor ni taol mi nao ubuklmi baeben nao saond bi ora hayem. Aol mendbor nao some sib ni hae ol nao obo maembelem lome baebenom,

heneng ora nao some sib ngo baeben lu taolu tuwa peb bu hayem kisesa.*

³¹ Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl ub nen sabobur ini bor kao njurukl, Ngaor obum tenaolom khorob buklemi sao baeben di, tenaol mende bor maobowa peb bu hel hondo angal bu ngo hakl ub buklemi baeben non kunaklao o, mondom Ngaoron Wesaom ora bor maobowa peb bu hel hondo angal ba sin ngon nao kunaklao ora kisesa.*

³² Wakl kakl, Mondom Aolon Isi Ora bor hel hondo maobowa angal ba sin, obun kone bor kho ngo wiyao ub di kunaeb se hayao o, mondom Wesaom Ebe Tangar ora bor maobowa angal ba sin, obum khorob ngo lao sao ngubi tomb di ereb ora di nao kunaklao wi aeben soklao ora kisesa.

*Is khom di il kho was saoklao kisa o
Luk 6:43-45*

³³ Ngo tomb Njisesom kakl, Is ebe sa sin il di ebe was saoklao. Is kho sa sin il di kho was saoklao. Ngub biyaol tenaolom is ngom il saoklao ub hondoklemi tomb, is ngo ebe be? kho eb ko ebe hondoklemi kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kakl, Ini suklumb sem o hakl o, inim khorob was bu hayem ngao inim angal ebe asub bubur lemi? Pangek-lem. Tenaolon ne bor angal kao deraeme tomb mbinin kone bor wiyao ubi was kao deraroklme kisesa.*

³⁵ Wakl kakl, Tenaol kone ebe wi baebenon kone bor hambun sao ebe sao was wiyao, mbinim buklemi sao di oborob sao was buklemi. Bombor ngub was tenaol khorob bimi baebenon kone bor khorob bimi sao was wiyao, mbinim buklemi sao di khorob sao was buklemi kisesa.

³⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buk-lao bao on tenaolom kone kimb nao bibur angal me ko haroklme on te es bu ne muklao ora kisesa.

³⁷ Wakl kakl, Njen angal kale om was mabor Ngaorom nje ebe hael lao. Njen angalom was Ngaorom njem khorob bisil nje kho hael laol ke hondoklesi kisesa.

*Naom nao hendemao sao mend haon-
daomun bi kismi o*

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendbor di Peresi aol mendbor di mbinim Njises bor kakl, Aol aondao o, njem tenaolom ko mend nao hindismi sao

* 12:24: Mat 9:34; Mat 10:25 * 12:28: Bis 10:38; 1 Njo 3:8 * 12:29: 1 Njo 4:4 * 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50

* 12:31: 1 Tim 1:13; NjuS 6:4-6; NjuS 10:26 * 12:33: Mat 7:16-20 * 12:34: Mat 3:7; Mat 15:18; Mat 23:33; Luk 3:7

* 12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Njo 6:30; 1 Kor 1:22

mend naom haondaomun ub bi hend dao kismisa.*

³⁹ Ngub kismi o obum mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ini sun tenaol ngo baebenon Ngaorol hul ha nao hae khorob was bu habur, inim ni bor tenaolom ko mend nao hindismi sao mend haondaomun bi lem o, nim ini bor tenaolom ko mend nao hindismi sao bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao, mbes man mini aol Njona bor bisao sao bombor o inim hendeklemin muwaloklwao kisesa.*

⁴⁰ Ngub kobur kabl, Mbes Njona obu ib wen aondao oran tombao bor bao hora hor teb somna hor teb bu birisao ub, bombor ngub was Aolon Isi Ora obu di bao hora hor teb somna hor teb bu, aol wesao haroklme bor bao haklao kisesa.

⁴¹ Ngub kobur kabl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol tomb su Niniba tenaol baebenom teka habur lemin, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb puklemi ora. Pangeklem. Su Niniba tenaol ngo baebenom Njonam man kisao o pangobur oborob ora kone baol minismi o, aol ngubi tomb ngo hae om Njona men mbayao ora kisesa.

⁴² Ngub kobur kabl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol tomb, mbes maomb bo haraoklao ten mend obun su enderae ana ora bor haklbir aol wesmbao Solomonom hambun sao oborob ora kone kikil bu ko hasao ub hondo pangokl ibisaomon teka habur laon, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb buklaol ora. Pangeklem. Ten ngom su enderae ora bor haklbir hobao sao ngo kisao ub hem ko pangokl ibisao o, Solomonom hambun sao oborob ora kone kikil bu ko hasao ub di aol ngubi tomb ngo hae om men mbayao ora kisesa.*

Tenaolon tombao bor sam wakt oboklao kisao o

Luk 11:24-26

⁴³ Ngo tomb Njisesom kabl, Tenaolon tombao bor sam buruklao o taol deraklemi tomb obun su tenaol nao biri bor paokl pobur bao haklao o, obum mbes birisao ndabi mend es buwaklao tomb

⁴⁴ obum ngub lao. Nim nao mbes and waru buruwao bor wakt poklwao saol lao. Ngub kobur laon obum tenaolon tombao mbes birisao nda bor hondokl poklaol, obu birisao nda bor mbinim menjao nao win

oborob ora kunu bu ware haklemil hend u mbaklao kisesa.

⁴⁵ Ngub hend u mbaklbir laon obum aol ngo men mba khorob aondao bu ora mao baklbur, obum sam kho buri ora is haoklao mend kaomukl poklao kisesa. Ngub kaomukl pobur mbini hambun aol ngon tombao bor hondaklemil aol ngo obu mbes khorob ora hasao ub di men mbabur, ko mende ngo tomb ora khorob aondao bu ora bu haklao kisesa. Ngub kobur kabl, Ini tenaol khorob bu haroklme ngubi tomb hayem baeben o di ngub buklaol ora kisesa.*

Njiseson ingi haeme hakl obu hasaol ibismi o

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Ngo tomb Njises obum tenaol hambun bor angal ngub bao kao kalakl hasaol, Njises obun ingi di haeme wil baeben di Njises obu daol angal menjao kao kao bem koklbur dera nan obo hasmisa.*

⁴⁷ Ngub obo hasmil aol is mondom Njises bor kabl, Pangal. Njen am di njen haeme wil baeben di, mbinim nje bor angal menjao kao kao bem koklbur tubu dera nan bao hayem kisesa.

⁴⁸ Ngub kisaol Njisesom aol ngo obun angal ngon ko san lubur kabl, Nao am aeb? Nao haeme aeb hakl hayem? kisesa.

⁴⁹ Ngub kobur Njisesom obun man pange ngo hasmi nda baeben obun ki hondem bember ha aol nda bor hend ko muwalobur kabl, Nao ingi haeme wil ngo hayem o kisesa.

⁵⁰ Wakt kabl, Tenaol mendbor nao ab yu heben hayaomon turi homo bib ko nen sabeyao ub bu haroklme baeben, ninao ingi mbaoli haeme ora hayem ko Njisesom ngub kisesa.*

13

Aolom em we tand kisao ko angal mar kisao o

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ngo tomb bao bombor ngon Njisesom and ngo bor haklbir dera pobur kisaon, ib Kalili mare bor tenaolom Ngaoron angal pangen kao kaloklbur birisasa.

² Ngo tomb tenaol andub ora obu hasol teb so obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Njises obum ib taokaoll mend ngol wisao bor hondabur kang mend ib wil sao birisao tomb, tenaol ngo hasmi baeben mbini hambun ib ngon mare bor bao hasmisa.*

³ Ngo tomb Njisesom tenaol ngo hasmi baeben bor angal mar andub ora kao

* 12:39: Mat 16:4 * 12:42: Mat 12:6 * 12:45: 2 Pit 2:20 * 12:46: Mat 13:55 * 12:50: Njo 15:14; Oro 8:29

* 13:2: Luk 5:1-3

kalobur kabl, Pangaoklaob. Aol mondom obun em bor em we tand kokl pisesa.

⁴ Ngub tand kokl pisao tomb em we ngon mendbor harer tol kolokl baraesaol, saom obobur arer bu nismisa.

⁵ Em we ngon mendbor han kel kel su andub nao wibur unu ora bor di su oborob nao u taokl hondael tandokl baraesaol, em we ngom penar bu ora por kisesa.

⁶ Ngub por kisaol o pi oborob nao pe ora sisaol, narom hindisao tomb kaeb so bung bisesa.

⁷ Ngo tomb em we ngon mendbor den nene haen te bor kolokl baraesaol, den nene hae ngo haom mu and sobur em we ngo men mbaesaol il nao sisesa.

⁸ Ngo tomb em we ngon mendbor su ebe oral tand kisaol oborob ora and so il sobur kisaon, mendborom supu hakl hakl hor su pabklim lisesa.* Mendborom supu hakl hakl hor teb pabklim lisesa. Mendborom supu kab kab hor kab pabklim lisaong,

⁹ ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

Njisesom nim ngub nen sabobur angal mar kaklo kisaol o

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ngo tomb Njises obun man pange baebenom Njises obu hasaol obobur kabl, Njem asub ko tenaol hambun bor angal mar kaleb? kismisa.

¹¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl. Ini ngo baeben bor yu heben bor maeb ha maomb bo hayao on te mupango wiyao ub Ngaorom inin hendeklemin ko ngo muwale o, tenaol ngo baeben hambunom nao hondoklemi kisesa.

¹² Ngub kobur kabl, Tenaol mondom menjao u harob sin, Ngaorom obu andub ora kond ba kaloklaol obun andub ora uklaol. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di Ngaorom wabl muklao ora kisesa.*

¹³ Ngub kobur kabl, Nim angal mar ngo ko haruklu on te, nim ngub nen sabobur ko haruklu. Mbinim elom hondoklemi o menjao hend hengeng nao buklemi ora. Mbinim halom di pangoklemi o mbinim pang hengeng bu nen sab hengeng nao buklemi ora kisesa.

¹⁴ Ngub kobur kabl, Tenaol ngo baebenom ngub buklemi ko Ngaorom mbes man mini aol Asaya bor kao kisaol, Asayam mbuk waeb bu wisao ub hengeng ora il so pind bisesa. Obum kabl, Inim pang ha was buruklemi o Ngon te nen nao saboklemi.

Inim hend ha was buruklemi o*

¹⁵ Inim te nen sab hengeng nao buklemi ora.

Tenaol ngo baebenom kone bor Khorob bimi saom ora men mbayaol Mbinin halom angal ngo pangaebe mabl homobur

Mbinin el di hundbi mbaroklme.

Mbinim ngub nao buk bemen

Mbinin el di wabl tu hal di komb pa

Kone bor di oborob kimb bu

Ni bor wabl nen sabo kone u bokeyokl bemel

Nim mbinin mao enjabl beyo ko mbes Ngaorom obun man mini aol Asaya bor kao kisaol, mbuk waeb bor wisao ub Njisesom ngub kisesa.

¹⁶ Ngub kobur kabl, Ngub inj, ini ngo baebenom inin elom di hondobur inin kone bor di ngo sao ora hendeyem. Inin halom di ora pangeyem ngao, inin turi aondao ora homoklwaebe kisesa.*

¹⁷ Wabl kabl, Nim ini bor hengeng ora kao njurukl, mbes Ngaorom man mini aol hasmi baebenom di, aol mendbor ora kone dund se wi Ngaorom man hem ko hasmi baebenom di, inin ngubi tomb ngo hendeyem ub haondaomun sa ko nen sabismi o nao hindismi ora. Inim ngubi tomb angal ngo pangeyem ub di naom pangomun sa ko nen sabismi o, nao pangismi ora ko Njisesom ngub kisesa.

Em we angal maron te kao dund bisao o Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Inim pangemnda ub aolom em bor em we tand kokl pisao on te,

¹⁹ em we harerol kolokl baraesaol o saom arer bu nismi ub menger, tenaol hambunom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub pangoklemi o nen sab hengeng nao buklemi tomb, tenaol khorob mao baraoklao ndam penar bu ora obobur laon Ngaorom tenaolon kone bor angal bib hobao sao ngo we boklao o, mbinin kone bor nao hondaen ko lao hokl pelen lao.

²⁰ Tenaol mendbor di em we ngo han kel kel su oborob nao wil tand kisaol ndabi hayem. Mbinim wen tomb penar bu ora Ngaorom angal bib hem ko pangobur turi aondao ora homoklemi.

²¹ Ngub buklemi o mbinin kone ndaon ora bor nao hondaen haklemil, kang baokl-mend oran Ngaorom angal bib ebe ngo hem ko nen sab hakol bu haklemi o, mabor aol mendborom Ngaorom angal ngo men mbabl obobur ke mao handa mbinin kone bor kend bi sao mend buklaol tomb di, mbinim hul ha haklemi ub penar bu

* 13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; Luk 19:26

* 13:14: Njo 12:40; Bis 28:26-27

* 13:16: Luk 10:23-24

tuwabur mbinim hul ha, ha kimb nao buklemi ora.

²² Em we mendbor den nene haen te bor kolokl baraesao nda ub menger, Ngaoron angal bib ngo pangoklemi o sul woroklme sao hambun sao tenaolon kone bor heb mao homa hem mao karaoklao sao baeben, mone momak ngo sao haklom Ngaoron angal ebe ngo nao hondaen ko tenaolon kone bor men mbaklaol, mbinin kone bor ne sao and nao sen haklemi ora kisesa.*

²³ Ngub kobur kakl, Em il mendbor su ebel por kisao ub menger, tenaol mendborom Ngaoron angal bib ngo pangoklemi tomb oborob ora nen sab hakol bu hem kobur, tenaol ngo baebenom em il sao sen habur mendborom supu hakl hakl hor su pabklim lin haklemi.* Mendborom supu hakl hakl hor teb pabklim lin haklemi. Mendborom supu kab kab hor kab pabklim lin haklemi ko Njisesom angal maron te ngub kao dund bisesa.

Em bor den kho and soklao ko angal mar kisao o

²⁴ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mende di kao kalobur kakl, Heben bor maeb ha maomb bo haraoklaom ngub maomb bo hayao. Aol mondom obun em bor em we ebe ora tand kokl pisesa.

²⁵ Ngub bisaol somna tenaol hambun u paol mba hasmi tomb aol em we ebe tand kokl pisao ndan saond bim sub obobur kisaon, em we ebe tand kaokl pisao nda darukl o bor den kho sem mendbor maomunu tand kao mbakl pisesa.

²⁶ Ngo tomb mabor em we ebe ndam and so il soklbur bisao tomb, tenaol hambunom hindismil den kho baeben hesa maomunu and so hasmil hindismisa.

²⁷ Ngo tomb em aorao ndan kongon bimi aol baebenom em aorao nda hasaol pobur kakl, Aol aondao o njem njen em bor we ebe ora tand kisi ko pangismaong, asub ko den kho ngo and seb? kismisa.

²⁸ Ngub kismil em aorao ndam mbini bor kakl, Nao saond bi mondom bise kisao kisesa. Ngub kisaol obun kongon biyao aol nda baebenom kakl, Njem naom den kho ngo baeben kobo maemb kokl paomun ko nen sobal be? kismi kisesa.

²⁹ Ngub kismi o em aorao ndam kakl, Inj ka. Inim den kho ngo baeben kobo maemb lemi tomb inim ne ebe bor bor maomunu koboklemi ko, inj ora kisao ko Njisesom ngub kisesa.

³⁰ Em aorao ndam wakt kakl, Inim il kho ngo nao kobo tuwae, ne ebe o hesa ngub haru and sao sao bubur naeb sen waktwaebe ora kisao kisesa. Wakt kakl,

Mabor em il ngo talokl buklwao ora tomb nim aol em il ngo taloklemi baeben bor ngub lowao. Inim pibnao oran den kho ngo baeben haoruklemi o is kaebis mbes bu mbabur, den kho ngo baeben kobo maemb laob lowao. Ngub bubur lemin inim em il ebe baeben em il ebe talo woroklme anda bor talo wib lowao kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

Njisesom angal mar tomb kab mende di kisao o

Mak 4:30-32; Luk 13:18-21

³¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kakl, Heben bor maeb ha maomb bo hayao ub is il menden imbi sowar il menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. Ngub kobur kakl, Aol mondom sowar il ngo obun emol we boweyao tomb

³² em we boklme sao baeben hambun saom sowar il ngo men mbae ora soklao kisesa. Wakt kakl, Ngub biyao o mabor sowar il ngo por ko and seyao tomb aondao bu ora sem biyao, em il tangar tangar sao baeben kang was saoklao sowar il ngom em il hambun ora men mbae ora, is sao sem bu and so haraoklao ora. Ngub beyaol sao sem hambunom is ngon baoklao and bu burukl engel bimi kisesa.

³³ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kakl, Yu heben maomb bo hayaomon palawe and mao saraoklao sao yis menger maeb ha maomb bo hayao ora. Ten mondom palawe ki teb mao ha mubur yis ngo hesa maomunu pinjaom bu hereyao tomb, yis ngom palawe nda aondao bu ora and mao saraoklao nda ub menger ora maomb bo hayao kisesa.

Njisesom angal mar was andub kisao o

Mak 4:33-34

³⁴ Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo dengebe mba hasmi baeben bor angal ngo kao kalisao baeben mbini bor angal ukl mend kao pa nao kao kalisesa. Ngub inj, obum angal ngo kao kalisao baeben angal mar was kobur kao kalisesa.

³⁵ Ngub bisao o mbes man mini aol is mend bor Ngaorom ngub kao ko kao kalisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa. Obum kakl,

Nim mbini bor angal kao kaloklwao tomb Angal mar was lowao.

Mbes angal mupango ora wisao o

Mbinim pangen kao dund buklwao ko

Ngaorom man mini aol is mend bor ngub kao kisaol, mbuk waeb bor wisao ub ngo tomb il so pind bisesa.

* 13:22: Mat 6:19-34; Luk 12:16-21; 1 Tim 6:9-10; 1 Tim 6:17

* 13:30: Mat 3:12

Den khon te ngub wiyao ko kao dund bisao o

³⁶ Ngo tomb Njises obu tenaol ngo birismi baeben ngol bao birin kaoklbir obu and andaon hondaesesa. Ngo tomb Njises obun man pange aol baeben obu birisaol obobur mbinim Njises bor kakk, Njem emol den kho mend dalisesa kaendan te naom pangomun kao dund bi kismisa.

³⁷ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakk, Em bor we ebe tand kokl pisao ngo obu menger, Aolon Isi Ora obu yao kisesa.

³⁸ Ngub kobur kakk, Em menger su hambun bor tenaol paoleyem baeben bor kanda. Em we ebe ora o menger, tenaol mendbor Ngaorom maeb ha maomb bo haen hayem baeben o yao kisesa. Ngub kobur kakk, Den kho menger, tenaol Seranon sem baeben o bor kanda kisesa.*

³⁹ Njisesom wakk kakk, Saond bi mondom em we ebe darukl o bor den kho tand kisaol o obu Seran. Em il naeb soklaol taloklemi kandan te, su ngo baeben hambun bor mabor bao bu kowes buklaol o bor kanda. Em il ebe ora ngo taloklemi baeben Ngaoron angal mini wesao yao kisesa.

⁴⁰ Ngub kobur kakk, Mbinim den kho baeben maomunubur haoruklemi on te, mabor bao bu kowes buklaol tomb mbinim su ngo baeben hambun bor buklemi o bor kanda kisesa.*

⁴¹ Ngo tomb wakk kakk, Aolon Isi Oram obun angal mini wesao baeben su Ngaorom maomb bo hayao ngo baeben hambun bor puklub kobur laon, tenaol mende saokl mao waroklme baeben hambun di, tenaol mendbor khorob was bu haroklme baeben di,*

⁴² isaolao aondao dao hakol bi ora bor pen lemi kisesa. Ngub pen lemil mbinim is de ngo bor habur saongao kengorokl no de aondao ora ko haklemi kisesa.*

⁴³ Ngo tomb tenaol Ngaoron sem oborob bimi baeben mbini nar el non bi bao bi hakol bi ora habur, mbinin Ab Aondaom maeb ha maomb bo hayao bor hakleming, ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

Mone ber pae bawis angal mar kisaol o

⁴⁴ Njisesom ngub kobur kakk, Menger ngub mubur inim yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen haklwaebe. Aol mondom tenaol tangaron su bor akol akol buklaol tomb mbinim mbes mone ber pae bawis mend sowal tomb

mupang mbaesmi mend, aol ngom hend waklaol tomb obum turi aondao ora homobur hend subaklbir obun anda pobur laon, obun osisao uklaol baeben tenaol mendborom dob bin mone mubur, obum su ngo mone sowal bu mbaesmi nda obun sen ko wakl su ngo dob bukl poklaol ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

Momak ebe oran angal mar kisaol o

⁴⁵ Njisesom ngub kobur kakk, Menger mende di ngub mubur, inim yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo haen haklwaebe. Aol mondom obun bisnis buklaol tomb obum momak ebe ora on was es bu dob bu u haklaol kisesa.

⁴⁶ Ngub buklaol o aol ngom aol mondom momak ebe ora, momak aeben baeben hambun ora men mbae ora mend uklaol hondobur laon, obun osisao baeben hambun sao tenaol mendborom dob bin mone mubur, obum mone ngo muklaol baebenom wakk momak hul ebe ora nda dob buklaol kisesa.

Wen ongon bu moroklme sao angal mar kisaol o

⁴⁷ Njisesom kakk, Mende di yu heben hayaomon maeb ha maomb bo hayao ub, tenaolom ib wen ongon bu moroklme sao bombor mend ib ndan bor pen kobur wen tangar tangar mundub mundub bi andub ora taol nda moroklme ub menger maomb bo hayao kisesa.

⁴⁸ Ngub kobur kakk, Ib wen ongon bu moroklme sao ngo bor ib wenom tumbi hayao tomb ib mare nan men mu, mbinim sul ber pabur ib wen ebe baeben sablo maemb ko u mbasker nu bor marubur, kho baeben sablo tuwaroklme ub menger maomb bo hayao kisesa.*

⁴⁹ Wakk kakk, Menger ngub mubur mabor bao bu kowes buklaol tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom su hambun bor buri kobur, tenaol kone ebe wi oborob bimi baeben darukl o bor tenaol khorob bu haroklme baeben haklemi o sablo mbakl mib bubur,

⁵⁰ isaolao aondao dao hakol bi ora bor pen lemil, mbinim is de ngo bor habur saongao kengorokl no de aondao ora ko haklemi kisesa.*

Man mbes kismi hesa wen pange kab wiyao o

⁵¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor ne mubur kakk, Angal ngo kanda baeben hambunon te ebe nen sabeyem be? kisaol, mbinim obu bor kakk, E ka. Nen sabeyom kismisa.

* 13:38: 1 Kor 3:9 * 13:40: Mat 7:16; Njo 15:6 * 13:41: Mat 24:31; Mat 25:31-46; Mak 13:27 * 13:42: Mat 8:12

* 13:44: Mat 19:29; Luk 14:33; Pil 3:7 * 13:48: Mat 22:9-10 * 13:50: Mat 13:42; Luk 13:28

⁵² Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Nju semon man buwaloklme aol mendborom yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao on angal oborob ora pangobur hem kaem sin, mbini and aorao non bi haklemi. And aorao ngo baebenom tenaol tiyao obo paoloklme baeben bor mbinin ne woroklme panda bor uklemi o, ne mbes pange hesa wen pange kab maomunubur ebe taol bu kaloklme ora kisesa.

Nasarer tenaolom Njises oborob obaeng ib nao kismi o

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Ngo tomb Njisesom angal mar ngo baeben kao kal paesao tomb su ngol hakl-bir*^{*}

⁵⁴ obun su Nasarer bor pobur kisaon, mbinin man pangoklme anda on hondabur tenaol hambun bor Ngaoron angal bib kao kalisaol, tenaol ngo birismi baebenom burir biyu mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Aol ngo obum angal ngo ke ub di obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di ngo bu hae sao hakl aebom kao kalaonao ub beb? kao kao bismisa.*

⁵⁵ Ngub kobur wabl kabl, Aol ngo obu kabnda biyao aolon isi inj ye be? Wao. Obun am di Mariya inj ye sa bo? Obun haeme baeben Njemus Njoseb kab di Simon Njuras kab di ngo baeben daol obun haeme sanda ka.*

⁵⁶ Obun mbaoli baeben di enjo nao buru hayom ngao, obum ngo bu hae sao baeben aem kao kaleyao ub bu haeb? kismisa.

⁵⁷ Mbinin ngub kobur kismin Njises obu makl aondao ora homo mesao kalismi o, Njisesom mbini bor kabl, Man mini aol mondom Ngaoron angal bib ko tenaol hambunom pangen kam akol bu haklao tomb su hambun bor obun imbi wi ngaklao o, obun su and te ora bor hesa obun and ora bor kab obun imbi nao uklaor ora kisesa.*

⁵⁸ Ngo tomb mbinin Njisesol hul ha nao haesmil obum tenaolom ko mend nao hindismi sao mbinin andub ora henden nao muwalisao ora.

14

¹⁻² Ngo tomb ma ora bor aol wesmbao Heror ndam Njisesom hambun sao bu hasao sao arman pangisesa. Obum ngub pangobur obun kongon bimi aol baeben bor kabl, Nim Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lundis o obun maol bor wabl enjaokl pobur, obum hambun sao aondao bu buri palo ngo bu haril o kisesa.

Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lismi o Mak 6:14-29; Luk 9:7-9

³⁻⁵ Ngo tomb aol Heror obu su ngon aol wesmbao ora habur kisaon, obun haeme Pilibon were o heb homobur obu akl ba hasaol, Njon Mbabtas Biyao Aolom Heror bor kabl, Njem njen haemen were ngo akl ba haril ub ebe inj, njem khorob aondao ora baenda ko kao kal was bisesa. Ngub kisaol ten Heroriyas ke ngom Njon ko aondao ora himisaol, ten Heroriyas ngon aoli aol wesmbao Herorom Njon Mbabtas Biyao Aol nda obun werem turi hemen ko, obu men habur kalabus anda bor hend ha ndi mbaesesa. Ngo tomb aol wesmbao Herorom Njon Mbabtas Biyao Aol nda pe paen lun ko nen sabisao o, tenaol hambunom Njon obu Ngaoron man mini aol ora hae ko ora hindismil, obum tenaol hambun pakl homobur nao lisesa.*

⁶ Ngo tomb ko mend oran maomb bo haraoklao aol ngo obun amom obu marisao bao o pindib paesao, tenaol mendbor andub ora ne nokl ubuklub kobur ne haorisesa. Ngo tomb ten Heroriyas ngon wane mend obobur kisaon, mbini ngo ne nao mba hasmi ndal san ponam ibisaol hondobur, aol wesmbao Herorom nong nda turi aondao ora homo heb himisesa.

⁷ Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam ngub heb homobur nong nda bor mao kobur kabl, Heneng ora njem ni bor turi homo ngo sao ora nji ko kao njuklesi sao njuklwao ora kisesa.

⁸ Ngo tomb nong ndam aol wesmbao Herorom ngub ka ko obun am Heroriyas kao kalisao tomb, ten ngom obun wane bor kabl, Njem Njon Mbabtas Biyao Aolon wesmbao kaol pae peler barnao oral ubur nji kaebe ko karu mao kikel baesaol, nong ndam aol wesmbao Heror bor kabl, Njem ni Njon Mbabtas Biyao Aolon wesmbao kaol pae oran peler barnao oral ubur, pen ngo oral nji kisesa.

⁹ Ngo tomb ngub kisaol aol wesmbao Heror ndam obun kone bor kho so hem aondao ora kisao o, obum aol aondao ngo ne no birismi nda baebenom di pangen obum mao kobur njem nji lesi sao bao njuklwao ora kao minisao nda nen sabobur kabl, Njem ngo kal ub nim Njonon wesmbao njuklwao ora kisesa.

¹⁰ Ngo tomb aol wesmbao Herorom aol mendbor Njonon ma peyu tukl puklub kisaol,*

¹¹ mbinin Njon Mbabtas Biyao Aolon ma peyu peler barnao oral ubur nong nda

* 13:53: Mat 7:28

* 13:54: Njo 7:15

* 13:55: Njo 6:42

* 13:57: Njo 4:44

* 14:3-5: Mat 11:2; Mat 21:26

* 14:10: Mat 17:12

kalismil, nong ngom Njonon ma kaol pae nda obun am Heroriyas mini po kalisesa.

¹² Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obun man pange aol baebenom Njonon toklo tukl pobur kismil maol bismisa. Ngub maol bu mbaklbir kismil, Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lismil maol bumao ko Njises kao kalokl pismisa.

Njisesom tenaol andub ora ne taol bu kalisao o

Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Njo 6:1-14

¹³ Ngo tomb Njisesom Njon Mbabtas Biyao Aol ngub pe paen laem ke pangaokl-bir kisaon, su ngo obu hasaol haklbir ib taokaollon su tenaol nao biri ora mend sisao bor obu hungum ora pisesa. Ngub pisao o tenaol hambunom Njises obu ngub pa ke pangobur kismil, mbinin su and te ngo baeben bor tuwaklbir Njises pisao nda bor su kab kab obun mama taol mi pismisa.

¹⁴ Ngo tomb mabor Njisesom ib marel po pindib pabur hindisaol, tenaol andub ora obo kiril mbaesmil hindisesa. Ngub hondobur obum mbini hondis homo hem aondao ora kobur kisaon, obum mbini Ngaoron angal bib kao kalo tenaol mend-bor sen ha wismi baeben di mao enja peb bisesa.*

¹⁵ Ngo tomb mbon sisaol Njiseson man pange aol baebenom Njises birisaol obobur kakk, Nao su ngo bor tenaol nao biri bor hayom ngao, tenaol ngo baeben dem homoklemi mbon seng, mbinim su tenaol biri bor pobur ne hakl dob bukl buri ken kao kismisa.

¹⁶ Ngub kismi o Njisesom mbini bor kakk, Mbini asub ko ora poklemi? Inim mbini ne taol bu kalaoklaob ora kisesa.

¹⁷ Ngub kisaol mbinim Njises obu bor kakk, Naon ne andub nao wi, naon palawe pao su mend ib wen is kab bu ngo ora wiyom kismisa.

¹⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakk, Inim kang ngo wimi o enjo ngo ni bere ol mini ubuklub kisesa.

¹⁹ Ngo tomb mbinim ngub mini obo kalismi tomb Njisesom tenaol ngo hasmi baeben hambun den so mend sisaol was baoraoklaob kobur, obum palawe pao su nda hesa ib wen is kab nda kab mu munu, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor tengiyu kao peyobur obum palawe nda munu konde barabur kisaon, obum obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob ko kalisao mbinim tenaol hambun taol bu kalismisa.*

²⁰ Ngub taol bu kalismi tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmisa. Ngub no tombao hasmil nokl nao bisaol bao win

waesmi baeben, mbasker nu tokl duteb oran tumbi haen was mar pa wismissa.

²¹ Ngo tomb aol ngo ne no birismi baeben ndi minismi tomb mbinin ten nongnas baeben nao ke aol baeben was ndi munubar, buklhoma iri non bi andub ora 5,000 oran sisesa.

Njisesom ib hu kemol aongao hakl hakl pibisao o

Mak 6:45-52; Njo 6:15-21

²² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor ini mbes ib taokaollon honda baoraoklbir ib mal aondao ngon mende nan puklub kobur, mbini pismi tomb obu bombor ora bao habur kisaon, tenaol aondao ngo ne taol bu kalismi nda baeben di obum inin anda puklub kisesa.

²³ Ngo tomb obum tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngub anda pen kaoklbir kisaon, obu hungum ora yu manda mend sisao bor yin pobur Ngaor bor kao kalokl pisesa. Ngo tomb nar anda bombisao em hundur u mbaesao tomb obu hungum ora yu manda ngo bor bao hasesa.*

²⁴ Ngo tomb ib taokaoll Njises obun man pange aol baeben puklub kisaon nda, ib mal aondao ngon tukun ora bor pismi tomb posabsu aondao ora mbini pokl bismi nan hakl obobur kisaon, ib aondao bu ora lu taongul taongul kobur ib taokaoll nda baol munukl ke ke bisesa.

²⁵ Ngub bisao tomb wen bao buklbur hoklob kebeyam ibisao o bao ora nao bu hebe kobae em hundur bao u mba haenbur sisaol, Njises obu obun man pange aol nda baeben pukl hasmi ndal ib hu kem kem aongao hakl hakl ibisesa.

²⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu ib hu kem kem aongao hakl hakl ibisao nda hondobur, mbinim burisao po pakl aondao ora homobur kakk, Domo aol wesao mend ebe kismisa. Ngub kobur kismil mbinim pakl homo karaeklae aondao bu ora kismisa.*

²⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor penar bu ora angal kao kalobur kakk, Ni Njises ora ebeng, inim pakl nao heme inin kone bor hul ha saor peyo ora baoraoklaob kisesa.

²⁸ Ngub kisaol Pitam Njiseson angal ngon ko san lubur kakk, Aorao Aondao o heneng ora nje Njises sin, nim di ib hu kem kem aongao hakl hakl abo nje hael ol obon ub ni ib kao dao kisesa.

²⁹ Ngo tomb Njisesom kakk, Nje ib kisaol, Pita obu ib taokaoll bor birisao nda ib mal ngo bor bongpeyaoklbir ib hu kem kem aongao hakl hakl pobur, Njises obu hasaol pisesa.*

* 14:14: Mat 9:36 * 14:19: Mat 15:35-39; Mak 8:6-10

* 14:23: Luk 9:28 * 14:26: Luk 24:37 * 14:29: Njo

³⁰ Ngub pisao o obum posabsu aondao ora ngo ibisao nda hondobur pakl himisao, Pita nda ib ndaon bor men pae hondaklbur bisesa. Ngub bisaol Pitam kakl, Aorao Aondao o njem ni men mukl ib kisesa.

³¹ Ngub kisaol Njisesom penar bu ora Pita ib ndaon hondaklbur bisaol men misesa. Ngub men mubur Njisesom Pita bor kakl, Njem nil hul ha nao haebur, asub ko njen kone bor taol taol bu kone kab mareleb? kisesa.*

³² Ngo tomb Njises hesa Pita kab ib taokaoll nda bor honda birisbi tomb posabsu aondao ngo ibisao nda kur kao paesesa.*

³³ Ngo tomb aol ngo ib taokaollon birismi nda baebenom Njises bor kaoya kobur kakl, Heneng ora nje Ngaoron Isi Ora e kismisa.

Njisesom Kenesarer tenaol sen hae andub ora mao enjaesao o

Mak 6:53-56

³⁴ Ngo tomb mbinim taokaollon ngub baoraoklbur ib mal aondao ngon mare mende nan su Kenesarer wisaol, su ngo pindib paesmisa.

³⁵ Ngo tomb su ngo bor tenaol birismi baebenom aol ngo obu Njises e ko ora hindismil, mbinim su Kenesarer ngon teb so baeben bor tenaol sen ha wismi baeben mini ubuklub ko kam aeben aeben bismil, su ngo bor tenaol sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben hambun ora Njises obu hasaol was mini obo kiril mbaesmisa.

³⁶ Ngo tomb mbinim ngub mini obo kiril mbabur kismil, mbinim Njises bor kao deb deb bubur kakl, Tenaol andub ora e ngao, tenaol sen ha berae ngo baeben mbini wakl enjaokl pen ub mbinim njen lab lab kungni bor warakl engel bin waebe kismil, tenaol sen ha barae ngo wismi nda baebenom Njisesom lab lab kungni bor warakl engel bismi tomb mbini hambun ebe bao was sisesa.*

15

Nju semom mbinin abom bismi ub was bismi o

Mak 7:1-13

¹ Ngo tomb Peresi sem mendbor di Nju semon man buwaloklme aol baeben di su Njurusalem haklbur Njises hasaol obobur, mbinim Njises bor ne mubur kakl,

² Mbes naon ab sumb wilom bismi ub inin ki wes wes mbes lu warer bubur ne noklwaebe ko kam aeben aeben bismi o, njen man pange aol ngo baebenom mbinin ki wes wes lu warer nao bi ne bao was

nobur, asub ko naon ab sumb wilom kismi ub hul was habur men mbayem? kismisa.*

³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim di asub ko inin mbib nen saboklme ub was bu habur Ngaoron man men mba hul ha hayem? kisesa.

⁴ Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Ngaoron ngub keyao. Njen am ab kab bor ebekone nao pe oborob ora hond homo bisur bibi. Mondom obun am ab kab bor khorob bu angal kho ka sin obu pe paen libaebe ke wiyao kisesa.

⁵ Wakl kakl, Ngub wiyao o inim ngub lome. Aol mone di hambun sao maru u haeme baebenom kakl, Nao am ab kab o nim mone ngo di osisao ngo hakl ibi bisur bu njukl buwao o, nim mbes Ngaor bor kaloklwao ko kao beyawe sa lome kisesa.

⁶ Ngub kobur kakl, Inim ngo lome ub kobur inin am ab kab bor bisur bu oborob sao nao bi bao waklwaebe lome kisesa. Wakl kakl, Inim ngub bu hayem ol inin ab sumbom bismi ub was hem ko bam aeben bu habur, inim Ngaoron man bibaebe ke wiyao sao baeben nao hende non bu, hala bowes ora bu hayem kisesa.

⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Ini songolol aol hobao o hakl o, mbes Ngaoron man mini aol Asayam inim heneng ora ngub buklemi ko mbuk waebe ngub bu wisao.

⁸ Tenaol ngo baebenom

Mbinin ne komb pae bor ni bor kaoya lome

o

Mbinin kone bor Ngaor nao honda hae Enderael haenbur lome.

⁹ Mbinin aol henengon man ora ko habur

o

Naom Ngaoron man ko hayom lome.

Mbinim ngub bimi

Mbinin ni bor kaoya ko hor bere ko boroklme ub

Baehaemen ora boroklme ko

mbes man mini aol Asayam mbuk waebe bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

Njisesom tenaol ngo saom was kho mao saraoklao kisao o

Mak 7:14-23

¹⁰ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun ni hae ol was ubuklub kobur obum mbini bor kakl, Nim ini bor angal ngo lowao o oborob ora pangobur nen sab hakol bibaebe kisesa.

¹¹ Ngub kobur kakl, Hambun sao dera nan haklbur tenaolon ne bor hondaklao saom tenaol kho nao mao saklao. Ngub inj, hambun sao tenaolon kone ndaon bor baoraoklbur deran pubuklao saom ora tenaol kho mao saraoklao kisesa.*

* 14:31: Mat 8:26 * 14:32: Mak 4:39 * 14:36: Mat 9:20-21; Mak 5:27-28; Luk 8:44 * 15:2: Luk 11:38 * 15:11:

¹² Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur kabl, Peresi aol baebenom njem angal ngo kaenda pangobur mbinim nje makl aondao ora hemeyem ngao, njem ngo beyem ub hendel be? kismisa.

¹³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nao Ab yu heben hayao o obun em mend wiyao o bor osisao hambun sao obun mbib we nao bowe, baehaemen daklam poklao baeben obum te pilao bor bor kobo tuwaklao kisesa.

¹⁴ Wabl kabl, Ngub buklaong inim mbini ngub bao haen wakkwaebe ora kisesa. Ngub kobur kabl, Mbini el kho habur mbinim tenaol el kho sango mende harer muwalo hayem o, tenaol el hukl bi ngubi baebenom el hukl bi sango harer muwala sin, mbibi kobaran el kho kab kab yaol ib kena bor kundukl halabur saokl uklebi ora kisesa.*

¹⁵ Ngo tomb Pitam Njiseson angal ngon ko san lubur kabl, Njem angal mar ngo kalon te naom pangomun kao dund bi kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol Njisesom mbini bor kabl, Ini ngubi tomb di ora kon nao wi bombor ubi was hayem ol, inim di angal mar ngon te nen nao sabeyem be? kisesa.

¹⁷ Ngub kobur wabl kabl, Inim ora nen nao sabeyem be? Ne hambun sao dera nan haklbi ne ndaon bor hondaraoklao sao baeben tombao bor hondaraoklao, tombao ngo bor baoraoklbi i to anda bor hondaraoklao ko nen nao sabeyem be? kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Ngub biyao o hambun sao tenaolon kone ndaon bor baoraoklbi ne bor dera pubuklao sao baebenom tenaol kho mao saraoklao ora kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kabl, Tenaolon kone bor ngo sao was baoraokl deran pubuklao. Tenaolom khorob was nen saboklme. Tenaol pe paen lu tuwaroklme. Tenaol dobaenom paes pu pu bimi. Tenaol hambunom di paes pu pu bu, khorob ngub was heb homo bam bam bimi. Paes noklme. Tenaol mende bor kakla kao beyaroklme. Tenaol mende dobaekeyo mangal bimi kisesa.*

²⁰ Njisesom ngub kobur kabl, Ngo sao baebenom tenaol kho mao saraoklao kisesa. Ngub biyao o mbinim ini bor bibaebe lome ub, tenaolom mbinin ki wes wes nao libur ne bao noklemi tomb ngo saom tenaol kho nao mao saraoklao ora kisesa.

Su Kenan ten mondom Njisesol hul ha

hasao o

Mak 7:24-30

²¹ Ngo tomb Njises obu su ngol haklbi kisaon, su Taya hesa Siron kab teb so bor pisesa.

²² Ngo tomb su Kenan ten is mend su Taya ngo bor obo birisao o obobur Njises bor kabl, Debir semon isi ka. Aorao Aondao o, nao wane oran obun tombao bor sam burubur khorob ora hul waru no haraoklaong, njem ni hond homo nao wane ngo bisur bi kisesa.

²³ Ngub kisaol o ten ndam angal ngo kisaol on ukl mend ko san nao lisaol, Njiseson man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur kabl, Ten ngom nao kor bu mi obobur taol mi ebeng, ngub taol mi nao eben ub njem obu bor nje pu ora kaebe kismisa.

²⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ngaorom ni pu kisaol Isreyel tenaol baebenon was some sib sao bum haklemi baeben bu muklbur obowao ora kisesa.*

²⁵ Ngo tomb ten ndam Njises hasaol obo tumu kar munu dombes ubur kabl, Aorao Aondao o, njem ni hond homo bisur bi ora kisesa.

²⁶ Ngub kisaol Njisesom ten ndam angal ngon ko san lubur kabl, Naom nongnas kangon ne u buruklemi o mubur bukhloma* haklemi bor pen kam sin, ebe nao soklao kisesa.

²⁷ Njisesom ngub kisaol o ten ndam wabl kabl, Aorao Aondao o njem heneng ora kal o, bukhloma baebenom mbinin aorao baebenom ne neme on ombo sul tibarayao baeben ebe bao mu noklme kisesa.

²⁸ Ten ndam ngub kisaol Njisesom ten ngo obun angal ngon ko san lubur kabl, Ten o njem nil aondao bu ora kone ubur hul ha harilil, njem ngo hem ko bi ko nen sobal ub heneng buklaora kisesa. Ngub kisaol bombor ngo ora tomb ten ngo obun wanen tombao bor sam birisao nda paokl ora pisaol ebe bao sisesa.*

Njisesom tenaol sen hae andub ora ebe mao saesao o

²⁹ Ngo tomb Njises obu su ngol haklbi kisaon, ib Kalili mare mare was pisesa. Ngub pobur kisaon yu manda mend sisaol sul po birisesa.*

³⁰ Ngo tomb tenaol andub ora Njises obu birisaol tenaol sen hae mendbor aongao kho baeben di, el kho baeben di, tenaol mendbor hul singbi kobabur mesao akl bu barae baeben di, angal nao ke baeben di, tenaol sen kam mundub mundub hae

* 15:14: Mat 23:16; Mat 23:24; Luk 6:39; Oro 2:19

* 15:19: Mat 12:34

* 15:24: Mat 10:6

* 15:28: Mat 8:10;

Mat 8:13

* 15:29: Mak 7:31

mendbor andub di Njises hasaol was mini obobur kismil, Njiseson aongao ma teb so bor was taokl obo wismil, obum hambun ebe mao sa peb bisesa.

³¹ Ngo tomb tenaol hambunom hindismil Njisesom tenaol mendbor angal nao ke baeben wاكل angal ken ko, tenaol mendbor hul singbi kobae baeben di wاكل mao ebe sa, aongao kho baeben di wاكل harer peben ko, el kho baeben di ebe mao sabur osisao hend heneng bin ko Njisesom ngub bisaol hondobur tenaol hambunom Isreyel tenaolon Ngaor bor was kaoya kismisa.*

Njisesom tenaol andub ora ne ko mende taol bu kalisao o

Mak 8:1-10

³² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben ubuklub kobur kاكل, Tenaol aondao ngo baeben mbini nao haru bao hor teb oran enjo ngo bor was bao harumnda o, ngubi tomb ne nao wi pond bandal nim mbini hond aondao ora homاكل ol, nim mbini dem aondao ora ngub homo taoklbor anda puklub ka sin ebe nj ka. Mbinim ngub baem sin, dem homo taoklbor anda poklemi tomb harerol dem lomaokl hab hab komb hakl po u kimb buklemi kisesa.*

³³ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom obu bor kاكل, Nao su ngo tenaol nao biri bor hayom ngao, naom tenaol aondao andub ngo hayem baeben ubi ne taol bu kalaeb se al wiyao o taol bu kalemin? kismisa.

³⁴ Ngub kismil Njisesom mbini bor kاكل, Inim palawe asub baeben ora wiyem? kisaol, mbinim obu bor kاكل, Palawe pao haoklao, ib wen kang is kab teb bu wiyom kismisa.

³⁵ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor sul baoraoklaob kisaol birismisa.

³⁶ Ngo tomb Njisesom palawe pao haoklao nda di ib wen nda baeben di mu munubur kisaon, Ngaor bor tengiyu kao peyobur munu konde baraesesa. Ngub bubur obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob kisaol, Njiseson man pange aol nda baebenom tenaol ngo birismi nda baeben taol bu kalismisa.

³⁷ Ngub taol bu kalismil tenaol hambunom ebe no tombao hasmi tomb nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl haoklao oran tumbi haen was mar pa wismisa.

³⁸ Ngo tomb aol ngo ne taol bu kalisao baebenon ten nongnas ndi nao mini, aol baeben was ware pe ora ndi munubur bukthoma iri non bi andub ora 4,000 oran sisesa.

³⁹ Ngo tomb Njisesom tenaol ngo baeben mbinin anda sisao puklub kisaol pismi tomb, Njises obu ib taokaollon baoraoklbor su Makaran bor pisesa.

16

Njises bor naom nao hendemao sao mend haondaomun bi kismi o

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

¹ Ngo tomb Peresi sem hesa Sarusi sem kabon mendborom Njises hasaol obo, mbinim obu maobowaklmao ko nen sabobur maobowa hondobur kاكل, Njem naom nao hendemao sao yu heben pange mend haondaomun bi hend dao kismisa.*

² Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kاكل, Inim mbon sam sam beyao tomb saohar bor ingi beyao o hondobur; mabor ban ebe ora buklae e lome kisesa.

³ Ngub kobur kاكل, Inim hokloben tomb saoharol bomb do ingi beyao o hondobur kاكل, Se oboklao e lome kisesa. Ngub kobur wاكل kاكل, Inim saoharol biyao sao menger oborob ora hondobur; se oboklao e ban buklae e ko oborob ora taol bimi o, Ngaorom ini bor wen buklae sao menger ngubi tomb ngo be o inim nao hendeyem ol, inin su ngo bor ngo be sao hondokl buwayem kisesa.

⁴ Njisesom ngub kobur kاكل, Ini tenaol sul bao haroklme baebenom Ngaorol hul ha nao hae khorob was bu habur; inim ni bor tenaolom ko mend nao hindismi sao mend naom haondaomun bi lem o, nim ini bor tenaolom ko mend nao hindismi sao bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao, mbes man mini aol Njona bor bisao sao bombor o inim hendeklemin muwaloklwao kisesa. Ngo tomb tenaol ngo baeben ngol bao haen tuwاكلbor paokl ora pisesa.*

Njisesom Peresi hesa Sarusi sem kabon tenaol kho mao sa hasmi ub kao kalisao o

Mak 8:14-21

⁵ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baeben hambun ib Kalili malon tukun oral kombe kobabur ib mare mende nan po pindi pa hasmi o, mbinin ne noklemi o palawe kang mend nao mari pe hemen hاكلbor pismisa.

⁶ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kاكل, Inim Peresi sem hesa Sarusi sem kabon palawe and mao saraoklao sao yis menger wiyao ub inim hondo ora habur oborob ora hend ha was hاكلwaebe kisesa.*

* 15:31: Mak 7:37 * 15:32: Mat 14:14 * 16:1: Mat 12:38; Luk 11:16 * 16:4: Mat 12:39; Luk 11:29 * 16:6:

7 Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl kakl, Naom palawe di ne menjao nao mari obamndal, obum nao bor ngub le nde kao kao bismisa.

8 Mbinim ngub kismil Njisesom mbinin kone bor hondobur kakl, Aol o hakl, asub ko ini hakl hakl naom palawe nao mari obomesa kao kao bim? Inim nil hul nao hae ora haroklme be? kisesa.

9 Njisesom ngub kobur kakl, Inim nao buri nao hendeme be? Mbes aol andub ora buklhoma iri non bi 5,000 oran, nim mbini palawe pao su mend taol bu kalowaol nisimndis nen nao sabeyem be? Mbinim ne ngo no tombao hasmi tomb ne ngon nokl nao bisaol bao win wasmi baeben, inim mbasker nu tokl aeker ora bao mar pa wisim bo? kisesa.*

10 Njisesom ngub kobur kakl, Nim palawe pao haoklao mend aol andub ora 4,000 oran taol bu kalondis tomb mbinim nokl nao bisaol bao win wasmi baeben, inim mbasker nu tokl aeker ora bao mar pa wisimib? kisesa.*

11 Ngub kobur kakl, Nim ini bor palawe heneng bor inj kandang, inim asub ko nen nao sabeyem? Nim ini bor Peresi sem hesa Sarusi sem kabon palawe and mao saraoklao sao yis menger oborob ora hondoklwaebe kobur kanda kisesa.

12 Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom oborob ora nen sab heneng bismil, obum mbini bor palawe and mao saraoklao sao yis heneng bor inj, obum mbini bor Peresi sem hesa Sarusi sem kabon man buwaloklemi o oborob ora hondoklwaebe kobur kene ko nen sab heneng bismisa.

Pitam Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao paesao o

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

13 Ngo tomb Njises obu su Sisari Pilibi bor pobur kisaon, su ngo bor pindib pakl ke ke pismi tomb obum obun man pange aol nda baeben bor ne mubur kakl, Tenaol hambunom Aolon Isi Ora obu aeb hae lomeb? kisesa.

14 Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Mendborom obu Njon Mbabtas Biyao Aol hae lome. Mendborom obu Ilanja hae lome. Mendborom obu Njeremaya e be? Ngaoron man mini aol mbes hasmi haklon mend ye lome kismisa.*

15 Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Mbinim ngub ngo lome ong, inim ni aeb ora lemib? kisesa.

16 Ngub kisaol Simon Pitam obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol ora, nje Ngaor obu haeben saraoklao Isi ora hael kisesa.*

17 Ngub kisaol Njisesom Pitam angal ngon ko san lubur kakl, Njonan isi Simon Pita o, njem angal ngo kal o sun tenaol momdom nje bor ngub kao ko nao kao njaonao ora. Ngub inj, nao Ab yu heben hayaom ora njem angal ngo kao kaonao ub kao njaendang, njem ngubi tomb turi aondao ora hom kisesa.*

18 Waki kakl, Pita o nim di nje bor heneng ora kao njurukl. Njen imbi ngo kakl on te nje han hubib non bi hael ol, nim han aondao ngon mandaemol ninao sem baeben mao haklwaol, tenaol mao homaraoklao sao baebenon burim nao sem ngo baeben men mbaki buwaklemi ora kisesa.*

19 Ngub kobur Njisesom Pita bor waki kakl, Nim yu heben bor maeb ha maomb bo hayao on tiriyao ki menger nje njuklwaol, njem su ngo bor nao hesbele bao tanga mba haen waklesi sao, Ngaorom yu heben bor di nao hesbele bao tanga mba haen waklao ora. Aoh, njem su ngo bor tuwa bao waklesi sao, Ngaorom yu heben bor di tuwa bao waklao ora kisesa.*

20 Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor, ni Ngaorom Eben Ke Aol hae ko tenaol hambunom pangen nao lowaebe ora kobur angal buriyab ora kao kalisesa.*

Njisesom ni pe pan luklemi o waki enjaokl poklwao kisa o

Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27

21 Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baebenom pangen, mabor obu Njurusalem poklao Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin baolom aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom obu tenda aondao ora mao nabur pe paen luklemi o, bao hor tebo nanon obu waki enjaokl poklao on pibnao tibiyabur kao kalisesa.

22 Ngub kisaol Pitam Njises obu isu solo mend sisao nan kemi pobur, obum Njisesom ngo kisa o ub makl homobur kakl, Aorao Aondao o inj ora, Ngaorom ngub bin bao wao nao buklao, nje bor ngo buklao kaenda ngub nao buklao ora kisesa.

23 Ngub kisaol Njisesom Pita baol muni hondobur kakl, Seran o njem ni saokl mao waklbur hael ngao, nim nje nao hondoklwaong nje pu ora. Njem ngo kal o Ngaorom nen sabeyao ub nen sabobur inj, njem aol

* 16:9: Mat 14:17-21 * 16:10: Mat 15:34-38 * 16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * 16:16: Njo 6:69

* 16:17: Mat 17:5; Kal 1:15-16 * 16:18: Njo 1:42; Ebe 2:20 * 16:19: Mat 18:18; Njo 20:23 * 16:20: Mat 17:9;

Mak 9:9

henengom nen saboklme nda ub ora nen sabobur kal kisesa.

²⁴ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Tenaol mondom ni taol mi oba sin, obum ni imbi ken haklwao ko nen saboklao ub tuwaklbir obum obu pe pae non bi ora habur, obun is pe kowal bi taoklbir ni taol mi ebebe buklaol kisesa.*

²⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom ni imbi ken ora haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklaol obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, tenaol mondom ni hem ko taol mi oboklao obu imbi nao wi kang ora harob sin, mabor obu imbi wi aondao ora habur haeben saklao ora kisesa.*

²⁶ Ngub kobur kakl, Tenaol mondom obu imbi wi aondao ora habur sun osisao hambun sao maru u haklao tomb obu haeben sakl buwaeb se harob sin, obun osisao ngo maru u haklao sao baebenom asub bubur obu bisur bu haeben saen laob? kisesa. Ngub kobur kakl, Obu haeben nao saeb se ora ba sin, obum wakk asaom ora haeben saroklme sao sokl buklaob? kisesa.*

²⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Aolon Isi Ora obu obun Abom bao aondao ora bin laol angal mini wesao baeben daol haru oboklemi tomb, sun tenaol hambunom oborob di khorob di mbinim bu haklemi ub ngo ora tomb san luklaol muklemi kisesa.*

²⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngo hayem baebenom mendbor nao heme bao haen was, Aolon Isi Ora obu aol wesmbao aondao ora men aolaoklbir oboklao hon-doklemi ora kisesa.

17

Njiseson songol nar el non bi men aolisao o

Mak 9:2-13; Luk 9:28-36

¹ Ngo tomb mabor bao hor dowa oran pibi hasao tomb Njisesom Pita di Njemus Njon kab haemeyakl di ngo baeben kembir kisaon, har manda yu ora hond pele mend sisao bor pobur, yu manda ngo ora bor mbini was ware pe hasmisa.

² Ngo tomb mbinim elom hindismi tomb Njiseson songol tangar ubi bao bi hakol bi ora sisaol hindismi tomb, Njiseson el wil di nar el non bi ora men aolubur kisaon, obun lab lab samo hasao baeben di nar el non bi haek bi ora men aolisao hindismisa.*

³ Ngo tomb mbinim oborob ora hend heneng bismil, man mini aol mbes hasbi o

Moses hesa Ilanja kab obobur kishbin, Njises daol angal kao kao bi hasmil hindismisa.

⁴ Ngo tomb Pitam ngo bisao saon te nen sabokl buwabur Njises bor kakl, Aorao Aondao o naom ngo bor bao harum sin ebe ora soklaong, njem di ngub turi homal sin nim and kang ukl teb mend ngol bun wao. Ukl mend njen ukl mend Moseson ukl mend Ilanja bu, ngub baeben oran bun wao kisesa.

⁵ Ngo tomb Pitam angal ngon ngub bao kakl hasaol, mulaol kombaebe pae bao bi ora mondom obobur mbini u tingi mbaesesa. Ngo tomb mulaol darukl ngo bor angal bombor mend obobur kakl, Aol ngo obu nao Isi ora hael, nim obul kone u turi aondao ora homaklong, inim obun angal was pangoklwaebe kisesa.*

⁶ Ngub kisaol Njises obun man pange aol is teb ndam pangobur pakl aondao ora homobur kismim, mbinin el wil su bor haen dombes wismisa.

⁷ Ngo tomb Njisesom mbini dombes u mba hasmi ndal teb so obo habur mbini warabur kakl, Inim pakl nao heme tekaklaob kisesa.

⁸ Ngo tomb mbinim hend peb bismil, aol o hasbi nda kab di mendel ora nao hae Njises obu bombor o ora hasaol hindismisa.

⁹ Ngo tomb mbinim yu manda ngo bor haklbir wen harerol inin pukl hasmi tomb Njisesom mbini teb nda bor angal buriyab ora kao kalobur kakl, Inim ngo handaem ndisao oran mabor Aolon Isi Ora obun maol bor wakk enjaokl poklao ub nao bi bao haenbur oran, inim tenaol mondom pangen nao lowaebe ora kisesa.*

¹⁰ Ngo tomb Njises obun man pange aol is teb ndam Njises bor ne mubur kakl, Njem nao bor nao lowaebe ngo kal o, Nju semon man buwaloklme aol baebenom asub ko Ilanja obu mbes oboklao o, Aolon Isi Ora obu mabor oboklao lomeb? kismisa.

¹¹ Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kakl, E ka. Heneng ora Ilanja obum Aolon Isi Ora eben ko hambun sao mao dund sa peb bu, obu mbes oboklao ke wisao ub*.

¹² Ilanja obu mbes ibisndis o, mbinim obu Ilanja e ko nen nao sabismi ora. Ngub inj, mbinim mbinin mbib nen sabismi ub was bubur kismim, mbinim Ilanja obu bor di khorob tangar tangar andub sao bismi kisesa. Wakk kakl, Mbinim bombor ngo bismi ub was, Aolon Isi Ora obu bor di tenda mao na khorob was buklemi kisesa.*

¹³ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun

* **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 * **16:25:** Mat 10:39; Luk 17:33; Njo 12:25 * **16:26:** Mat 4:8-9 * **16:27:** Mat 25:31; Oro 2:6; Kao 22:12 * **17:2:** 2 Pit 1:16-18 * **17:5:** Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22 * **17:9:** Mat 16:20 * **17:11:** Mat 11:14 * **17:12:** Mat 14:10

man pange aol nda baebenom oborob ora nen sab heneng bismi tomb, obum Njon Mbabtas Biyao Aol bor le ko ora hindis-misa.*

Njisesom nas is menden sam taol derae-sao o

Mak 9:14-29; Luk 9:37-43

¹⁴ Ngo tomb mbinim tenaol andub ora ber mba hasmil pindib paesmi tomb aol is mend Njises obu ubukl hasao ndal hen mukl obobur kisaon, Njiseson aongao ma bor tumu kar munu dombes ubur

¹⁵ obum Njises bor kabl, Aorao Aondao o, nao isi oran obu kone nao hae non bi dur ko haraoklao ub bubur, obum hor hor was isaolao bor di ib bor di komb hakl po wi was biyaong, njem nao isi ngo hond homo bisur bi ora kisesa.

¹⁶ Ngub kobur kabl, Nao isi ngo ngub was biyaol, nim njen man pange aol baeben bor di nao isi ngo mao ebe saklao kowao o, mbinim ebe mao sakl buwarim kisesa.

¹⁷ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur mbini bor kabl, Ini tenaol ngo hayem baeben o inim Ngaorol hul nao hae haroklmel, inin kone bor di kho ora hayem kisesa. Ngub kobur kabl, Ini daol nao maomunu was haemao tomb inim nao hibi kho was mao sa hayem ngao, inim nao kone bor ngub kho mao sa hareklemim ko, ni ini daol hor asub baeben ora bao haklmao balem? kisesa. Ngub kobur kabl, Nas ngo enjo ngo ni hae ol mini ib kisesa.*

¹⁸ Ngo tomb Njisesom nason tombao bor sam ngo birisao nda bor angal buriyab ora kobur nje pu ora kisaol, nason tombao bor sam ngo birisao ndam nas nda tuwaklbir paokl ora pisaol, bombor ngo tomb nas ndan sen ngo ha wisao o ebe bao sisesa.

¹⁹ Ngo tomb mabor Njises obu hungum ora birisaol, obun man pange aol nda baebenom obobur mbinim obu bor ne mubur kabl, Naom nas ndan tombao bor sam ngo birisao o asub ko ora taol derakl buwame sa bo? kismisa.*

²⁰ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim Ngaorol oborob ora hul nao hae haroklmel inim sam ngo taol derakl buwarmi ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim Ngaorol hul ha hakleme ub sowar il kang ora moklo bor baoraoklao nda ubi menger hul ha harim sin, inim harbor ngo ase o bor nje ngol nao hae kobaol hakl pu kaem sin heneng kobaol hakl poklao, inim tangar sao hambun sao di bukl buwa nao bi ebe buklemi kisesa.*

²¹ Njisesom ngub kobur kabl, Ngub inj, inim Ngaor bor nen sab ha was buru ne

tuwa paolubur kao kal ha was nao harim sin, inim sam ngubi sem di taol derakl buwaklemi ora kisesa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko mende kisao o

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ngo tomb mbini hambun su Kalili bor pismi tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Kang mend mabor aol mendborom Aolon Isi Ora obu karu lubur, obu lukl buklemi aol baeben bor men pae puklub ko kaloklemi kisesa.*

²³ Ngub kobur kabl, Mbinim ngub kaloklemil obu ora pe paen luklemi o, mabor bao hor tebo nanon obu wakl enjaokl poklao ora kisesa. Ngub kisaol obun man pange aol baebenom kone bor kend bu win was burubur hem aondao ora kao ha win biris-misa.

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor mone takis kalisao o

²⁴ Ngo tomb Njises di mbini hambun su Kabenam pismil, su ngo bor Nju semon Ngaor Hen Moroklme Andan mone takis moroklme aol baeben Pita hasaol obobur mbinim Pita bor kabl, Inin aol aondao ndam naon Ngaor Hen Moroklme Andan mone takis kalaoklao be? kismisa.

²⁵ Ngub kismil Pitam kabl, E ka, kalaoklao kisesa. Pitam ngub kaoklbir Njises birisao bor hondaesaol, Njisesom Pita obu bor mbes kao kalo ne mubur kabl, Pita o njem asub nen sobal? Su hambun bor aol wesmbaon mone takis moroklme aol baebenom takis mone non bi ngub meme tomb mbinim aeben mone was moroklme? Mbinim mbinin semon mone di moroklme be? mbinim tenaol tangaron mone was moroklmebe? kisesa.

²⁶ Njisesom ngub kisaol Pitam kabl, Tenaol tangaron mone was moroklme kisesa. Ngo tomb Njisesom kabl, Heneng ora mbinim tenaol tangaron mone was moroklmel, mbinin semom mone takis nao kaloklme ora kisesa.

²⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim ngub bimil yao Ngaon sem ora hayob ol, yaom Ngaor Hen Moroklme Andan takis nao kalaeb se hayob o, yaom ora nao kalab sin mbini makl aondao ora mao homakl-bao kisesa. Ngub kobur Njisesom Pita bor wakl kabl, Njem ib mal bor pobor lesin njem ib wen hend haroklme sao wen hukl ngo mini pobur, ib ndaon bor wen menin ub pen kaebe kisesa. Wakl kabl, Njem ya ngo wakl men muklesi tomb ib wen aondao ebe ora mend men muklesing, obun ne komb pae bor dangaebe munubur

* 17:13: Luk 1:17 * 17:17: Njo 14:9 * 17:19: Mat 10:1 * 17:20: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2

* 17:22: Mat 16:21

hondoklesi tomb mone mend buruklaol hondoklesing, njem mone ngo mubur yao kobaranon takis ebe ngaorukl peklaong, mbini Ngaor Hen Moroklme Andan takis moroklme aol baeben kalaebe kisesa.

18

Heben bor maomb bo hayao ub imbi wi aondao ora aeb haeb kismi o
Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

¹ Ngo tomb Njisesom man pange aol baebenom Njises hasaol obobur kabl, Heben bor maeb ha maomb bo hayao ub nao ngo hayom haklon imbi wi aondao oran aeb haeb? kismisa.*

² Ngub kismil Njisesom nongnas kang mend ib ko men mubur kisaon, obun man pange aol ngo baeben hasmil mao hasesa.

³ Ngub mao habur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim inin kone wabl u bokeyobur nongnas kang ngubi men aolu nao harim sin, inim yu heben bor maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora kisesa.*

⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Mondom obun mbib nen sabaoklao ub tuwabur obum nongnas kang ngubi men aolu harob sin, yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub obu imbi wi ora habur, obu bomborom mbini mendbor men mbae ora hayao kisesa.

⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mondom ni hem kobur nongnas kang ngubi mend hem ko kone u bisur ba sin, obum ni ora hem ko kone ubur buklaol kisesa.*

Khorob mao baraoklao saom tenaol saokl mao waraoklao kisa o
Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶ Ngo tomb Njisesom kabl, Mondom njen mal han aondao ora hond mend hend ha tu ndiyabur ib mal aondao oran ndaon bor haoklu tu kobarob sin, nje ib ndaon ngo bor bao pe pakles ub nje ke kang bu sao hondoklesi. Ngub buklesi o njem nongnas kang bombor ora mend nil hul ha haenbur saokl mao wari sin nje ke aondao bu ora hondoklesing, njem mende saokl mao waklesi hondo ora haebe kisesa.*

⁷ Tenaol mendborom tenaol mende bor saokl mao warim sin, mbini ngo tenaol mende saokl mao waklemi baeben mabor ke aondao ora hondoklemi. Heneng ora tenaol mendborom tenaol mende saokl mao woroklme o, mbini ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Njen ki aongao kabom nje saokl mao waeb so ba sin,

njen ki aongao ngo kabon mende kab kab peyu tuwaebe. Heneng ora njen ki aongao mende kab kab pe tuwa habur haeben saroklme bor pae sin, ebe ora haeben soklesi. Ngub inj, njem njen ki aongao kabon mende kab kab nao peyu tuwa bao habaklae hari sin, Ngaorom nje isaolao nao hundili dao hakol bi ora bor penin laol nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.*

⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Njen elom nje saokl mao waeb so ba sin, njen el ngo toklo tuwaebe ora. Njen el mende toklo tuwabur bombor ora tu habur haeben saroklme bor pae sin, nje ebe ora haklesi. Ngub inj, njen el kab kobaran bao tu haklesil Ngaorom nje is de ora bor penin tu warob sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.

Some sib bum hae angal mar kisa o
Luk 15:3-7

¹⁰ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Inim Ngaorom sem tenaol kang mendbor haklemi o hondobur, tenaol kang ngo hakl non ndi nao mini nao hobao sao hayem ko nen saboklemi, oborob ora hondoklwaebe kisesa. Wabl kabl, Pangeklem. Heben bor angal mini wesao nao Ab hayaol haeme baebenom tenaol kang ngo baeben hor hambunon oborob ora maomb bo hend ha haroklme kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kabl, Aolon Isi Ora obum tenaol mendbor bum haroklme baeben wabl bu muklbur ora ibisaol kabl kisesa.*

¹² Njisesom ngub kobur kabl, Inim asub ora nen sabeyem? Aol mondom obun some sib supu hakl hakl hor su oran kalo haklao o is bombor ora mend bum harob sin, obum es nao bi bao waklao be? Ngub inj, obum obun some sib supu hakl hakl hor makl hor su nanon supun teb mend di yu manda bor ngo ne no bao haklemi baeben bao haen kaoklbur laon, obun some sib bombor ngo bum haklao nda es buk poklao kisesa.

¹³ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, obun some sib bombor ngo bum haklao o hend wa muklao tomb obun some sib mendbor andub ora ngo bao haklemi baeben turi homaoklao nda ub inj, obun bombor ngo bum haklao o wabl muklao tomb, nao some sib ngo ora bum hasndis o murukl kobur turi aondao ora homoklao kisesa.

¹⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Menger bombor ngub mubur, inin Ab yu heben hayaomon tenaol kang ngubi baebenon is mend bum ha, ke nao henden ko nen sabeyao kisesa.

* 18:1: Luk 22:24   * 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17   * 18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Njo 13:20   * 18:6: Luk 17:1-2   * 18:8: Mat 5:29-30   * 18:10: NjuS 1:14   * 18:11: Luk 19:10

Njen haemem khorob ba sin ngub nao bi ko bisur bibi kisao o

¹⁵ Ngo tomb Njisesom kakk, Njen haemem nje bor khorob ba sin, njem obu buruklaol pobur obu hesa ibi hungum ora buruklebi tomb njem obu bor ni bor khorob ngo sao was bising, njem ngo bili nda ub nao bibi ko kao kalaebe kisasa. Wakk kakk, Obum njem ngo lesi ub e ko panga sin, njem njen haeme ngom nje ko nao hemebur wakk njen haeme nje ko bu muklesi ora kisasa.*

¹⁶ Wakk kakk, Ngub inj, obum njen angal nao panga sin, njem tenaol kab teb di mend hondokl pobur ibim kao kao buklebi sao oborob ora pango, mbinim obu bor man ken ub nao haru mbi kaebe kisasa.*

¹⁷ Njisesom wakk kakk, Obum mbini ngo baebenom man lemi ub di ora nao panga sin, njem Ngaoron sem hambun bor kao kalebe kisasa. Wakk kakk, Ngaoron sem baeben hambunom lemi ub di ora nao pangokl bi ora sa sin, obu man hem nao ke obu aol tangar mone takis habara maoraoklao aol non bi hae ko pangaebe kisasa.*

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakk, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim su ngo bor nao hesbele bao tanga mba haen waklemi sao di, Ngaorum yu heben bor di nao hesbele bao tanga mba haen waklao ora. Aoh, inim su ngo bor tuwa bao waklemi sao Ngaorum yu heben bor di tuwa bao waklao ora kisasa.*

¹⁹ Ngub kobur kakk, Nim ini bor wakk heneng ora kao njurukl, ini su bor tenaol hayem haklon is kab mondom mbibin kone bombor ub ubur lebin, mbibim Ngaor bor ngo sao bibi ora ko kao kalaeb nin, nao Ab yu heben hayaom mbibim lebi sao buklaol ora kisasa.*

²⁰ Njisesom ngub kobur kakk, Tenaol kang is kab teb ora mondom sa sin di mbinim ni bor hem ko kone kimb bubur mendel obo maembe baraem sin, mbini ngo buruklemi o bor ni di mbini haru obo buruklwao ora kisasa.*

Kongon biyao aolom obun san haen bao wa nao bisao ko mar kisao o

²¹ Bombor ngo ora tomb Pitam Njises hasaol obobur kakk, Aorao Aondao o nao haemem ni bor khorob buklaol tomb, nao haeme ngom ni bor khorob ngo buklaol ub nim obu bor ko aeker ora saongao nao mari tuwakklwao? Ko haoklao oran ebe soklao be? kisasa.

²² Ngub kisaol Njisesom Pita bor kakk, Ko haoklao inj ka. Njen haemem nje bor

khorob ba sin, supu hakl hakl hor haoklao ko andub ngub baeben oran saongao nao mari tuwakklwao ko kao kal was bibi kisasa.*

²³ Ngub kobur kakk, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub, aol wesmbao aondao mondom obun kongon bimi aol baeben bor nao san haeme baeben lukl ubuklub lowao ko nen sabisao ubi menger, maeb ha maomb bo hayao kisasa.

²⁴ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam obun mone san hasao on pibnao tibiya kao kao buklbur birisaol, obun kongon biyao aol is mend obun mone san buklhoma iri non bi andub ora hasao o mbinim obu birisaol kemi ibismisa.

²⁵ Ngub kemi ibismi o obun kongon biyao aol ngom obun san ngo lib se mone mend nao wisao, aol wesmbao aondao ndam makk aondao ora homobur kakk, Obun mone san hasao aol ngo di, aol ngo obu mone san hasaon ten nongnas baeben di, obun osisao wisao baeben hambun di, aol tangarom dob bin mone sokl mubur nao mone ngon san ebe muklwao kisaol kisasa.

²⁶ Ngub kisaol aol wesmbao aondao ngo obun kongon biyao aol ndam, obun aol wesmbao aondao ngo hasaol teb so obo sul tumu karu munu dombes u kao deb deb bubur kakk, Nim njen san ngo baeben hambun mabor ebe luklwaong, njem ni hond homobur el mend oram bao ha kisaol kisasa.

²⁷ Ngo tomb kongon biyao aol ngo obun aol wesmbao aondao ndam obun kongon biyao aol ngo hond aondao ora homobur kisaon, obun obun kongon biyao aol ngo bor di menjao nao ke bao wa, obun mone san aondao ngo hasao nda di nje ora mbibi kobur bao waesao ko Njisesom angal mar ngub kisasa.

²⁸ Ngub kobur kakk, Kongon biyao aol ndam dera pobur hindisaol, aol is mend obu hesa mbibi haru kongon bombor o bu hasbi o obun mone aol ngo kalisao o, obun san kang ora pao kab teb oran hasao nda aol ngo hasaol hondobur men ha ma dengi munu munubur kakk, Njem nao mone san nda baeben hambun li kisaol kisasa.

²⁹ Ngub kisaol mbibi kongon bombor o bibi o, obun san minisao aol ndam mone aorao nda bor tumu kar munu dombes u kao deb deb bu taeki kobur kakk, Nim kang mend mabor njen mone san ngo hambun ebe luklwaong, kang mend bao ha kisaol kisasa.

³⁰ Ngo tomb ngub kisaol o aol mende mbibin aol wesmabo aondao on mone san

* 18:15: Luk 17:3; Kal 6:1 * 18:16: Njo 8:17 * 18:17: 1 Kor 5:13 * 18:18: Mat 16:19; Njo 20:23 * 18:19: Mak 11:24; Njo 15:7 * 18:20: Mat 28:20; Njo 14:23 * 18:22: Luk 17:4

aondao andub ora buklhoma iri non bi hasao ndam, inj ora kobur mbibi kongon bombor o bu hasbi aol nda kalabus anda mini po mao palabur, njem nao mone ngo san luklesi ub oran njem kalabus anda ngo ebe tuwaki poklesi kisao kisesa.

³¹ Ngo tomb obum ngub bisaol, aol mendbor obu daol haru kongon bu hasmi baebenom ngo bisaol sao hondobur mbinim makl aondao ora homobur kismim, obum ngo bisaol sao baeben mbinin aol wesmbao aondao nda po kao kalismi kisesa.

³² Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam, obun kongon biyao aol ngo obun san bao haen hond homobur paokl pisao aol nda ib kobur obu bor kabl, Nje kongon biyao aol kho ora hael. Njem pibnao oran ni de kao njisi tomb njem nao san hasi baeben baehaemen ora bao menin wandis kisao kisesa.

³³ Aol wesmbao aondao ndam ngub kobur kabl, Nim nje hond aondao ora homondis o, njem asub ko ibi kongon bombor o bu haroklbe aol ngo obu di hond nao himisib? kisao kisesa.

³⁴ Ngo tomb obun aol aondao ndam ngub kobur obun kongon biyao aol ngo obun san hasao aol nda ko aondao ora homobur kisaon, aol mendbor tenaol tenda mao na ke mao handaroklme baeben bor kalabus mini puklub ko kalobur kabl, Njem nao san ngo nao lae sin, ngo bor was bao ke hondo haklesi kisao kisesa.*

³⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Inin aorao haemem ini bor khorob buklemi sao inim saongao mar hakol bubur nao tuwarim sin, nao Ab yu heben hayaom di aol wesmbao ndam ngo bise ub was, inim khorob buklemi sao di inin kone bor wiyao o nao kunaes saongao maruklao ora kisesa.*

19

Njisesom were anda pu nao lowaebe ko kao kalisao o

Mak 10:1-12

¹ Ngo tomb Njisesom obun angal hambun sao ngub kao kal paesao tomb obum su Kalili ngo tuwaklbur kisaon, wakl ib Njoran mende nan Njuriyan su pisesa.

² Ngo tomb tenaol andub ora Njises obun mama taol mi ibismil, su ngo bor tenaol mendbor sen ha wismi baeben Njisesom mao enja peb bisesa.

³ Ngo tomb Peresi aol mendborom Njises hasaol obobur mbinim Njises obu maobowa hondobur kabl, Naon manom ke wiyao ub tenom khorob hambun sao kang

bu di aondao bu di buklemi tomb obun aolim ebe anda pu was lao be? kismisa.*

⁴ Ngo tomb Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub nao hendeme be? Ngub ke wiyao. Mbes ora Ngaorom hambun sao warisao tomb obum ten aol kab maomunu warisao ora.

⁵ Ngub warisao aol mondom obun am ab kab tuwabur obun ten taol buklaol, obun were kab maomunu ora buruklebi tomb mbibin toklo is bombor non bi ora soklao.*

⁶ Ngub soklao mbes mbibi nongnas tomb mbibin toklo is kab non bi hasbi ub ko mende nao haklebi ora. Ngub inj, mbibin toklo is bombor non bi ora haklebing, hambun sao Ngaorom tangarob sin tenaolom nao hesbeklwaebe ora kisesa.

⁷ Ngo tomb Peresi aol nda baebenom Njises bor ne mubur kabl, Njem anda pu nao lowaebe ko ngo kal o, mbes Mosesom kisao ub aol mondom obun were anda pu lowao ko panga sin, aolom ten anda pu lome bobae mend waeb bu ubur inin were ebe anda pu lemi ko waeb bu wisaong, asub ko waeb bu wisaob? kismisa.*

⁸ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Inim ebekone po awis ora hon moroklme, Mosesom inin ten anda puklub lowaebe ko ngub kise o, pibnao Ngaorom hambun sao warisao tomb ten anda pu lowaebe ke angal ngubi mend nao wisao ora kisesa.

⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini kao njun ub pangoklaob. Aol mondom obun werem aol paes nao penbur o aolom njen anda pu kobur obum ten tangar mende taol ba sin, aol ngo obum ten tangar ngo taol buklaol o paes ora kemi poklao kisesa.*

¹⁰ Ngo tomb Njises obun man pange aol baebenom obu bor kabl, Ngub sin aolom ten hesa biri tomb ngub was bukleming, aol mendbor ten nao taol bi hayem baeben non ebe ora kismisa.*

¹¹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim ngo lem on tenaol hambun bor was inj, Ngaorom tenaol mendbor mbinin kone bor kao kalaoklao ub was buklemi kisesa.

¹² Ngub kobur kabl, Pangeklem. Aol mendbor mbinin amom ten nao taol bib se bu baeklae mari ub ten nao taol bimi. Aol mendbor di mbinim ten taol nao bin ko aol tangarom menjao bismil ten nao taol bib se haroklme. Aol mendborom di heben bor maeb ha maomb bo hayao ub hem ko Ngaoron kongon was buklbur ten nao taol biming, tenaol mendborom angal ngo pangobur ni di ngub ten taol nao buklwao

* 18:34: Mat 5:25-26

* 18:35: Mat 6:15; Mak 11:25; Ebe 4:32; Kol 3:13

* 19:3: Mat 16:1

* 19:5: Ebe 5:31

* 19:7: Mat 5:31

* 19:9: Mat 5:32; 1 Kor 7:10-11

* 19:10: 1 Kor 7:1-2; 1 Kor 7:7-9

ko pangaem sin, mbinim ngub ebe buklemi ora kisesa.

Njisesom nongnas kang di hond homo kone waoraoklao o

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Ngo tomb tenaol mendborom nongnas kang mendbor Njisesom kim men mba peb bu Ngaor bor kao kalen ko nen sabobur kismis, Njiseso hasaol mini ibismisa. Ngub mini ibismi o Njiseson man pange aol nda baebenom obun hobao sao bukl bi hakol ngub nao bib ko makl homo taolu lismisa.

¹⁴ Ngub kismil hondobur Njisesom kakk, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao bor nongnas kang ngubim kone woroklme ub u haroklme baeben was pokleming, nongnas kang ngubi baeben di ni hae ol eben ub ngub nao lowaebe ora kisesa.*

¹⁵ Ngub kobur kisaon obum mbini kim men mbabur Ngaor bor kao kalaoklbir paokl pisesa.

Aol nas homa mondom Njiseso hasaol ne mukl ibisao o

Mak 10:17-31; Luk 18:18-30

¹⁶ Ngo tomb aol nas is mend Njiseso hasaol obobur kakk, Aol aondao o, nim kone ebe ora woroklme ub nim haeben ora saklbur asub ora buklwaob? kisesa.

¹⁷ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakk, Njem asub ko ni bor kone ebe woroklme sao es buwa ne miril? Is bombor ora obu ebe ora yaong, njem haeben ora sakl ko pangae sin njem obun man hambun sao bibi ke wiyao ub hul nao haebe ora kisesa.*

¹⁸ Ngub kisaol aol ndam kakk, Man awo was hul nao haklwaob? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obu bor kakk, Man ngo ngub wiyao. Njem tenaol mende pe paen nao libi. Njem ten paes nao kemi pebe. Tenaol menden hambun sao di paes nao naebe. Njem tenaol mende bor kakla nao kao beyaebe.

¹⁹ Njen am ab kabom lebi sao di hul nao hae oborob ora pangaebe. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub njem njen tenaol sango di kone u hond homaebe kisesa.

²⁰ Ngo tomb aol nas ndam Njiseso bor kakk, Njem ni bor ngo bibi kal sao baeben nim ukl mend nao baondib mini hambun sao biyung, nim asao ora nao bi baondib munuweb? kisesa.

²¹ Ngub kisaol Njisesom nas nda bor kakk, Njem hambun sao oborob was bu, nje menjao nao baondib mini ebe ngaorukl pelen hakl sin, njen osisao hambun sao maru u harili sao baeben tenaol tangar mendborom dob bin mone mibi ora. Ngub bubur

lesin njen mone ngo muklesi baeben, njem tenaol mendbor menjao menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu taol bu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb njen osisao hobao sao ora yu heben bor maru u hae non bu haklesing, njem ni taol mi ebebe kisesa.*

²² Ngo tomb nas ndam Njisesom angal ngo kisao o pangobur obun osisao andub ora maru u hasao o sisoal, obun kone bor Njisesom ngo le ub nao buklwao o le ko nen sabobur, kend aondao ora bin pobur paokl ora pisesa.

²³ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kakk, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol homa osisao andub ora maru u haroklme baebenom yu heben bor maeb ha maomb bo hayao bor poklbur es aondao ora bubur kekeb haong lib se ora yao kisesa.

²⁴ Njisesom ngub kobur kakk, Nim ini bor ko mende heneng ora kao njurukl, aol homa baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor aondao bu ora es buwa kekeb haong lib se ora yao om, some kamelom lab lab taombuloklme sao kem haolon dir bor es buwa kekeb hondakl buwabur puklmi ub di men mbaklao ora kisesa.

²⁵ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obum angal ngo kisao nda pangobur kismis, mbinim burir biyu pakl aondao ora homobur kakk, Ngub sin mondom haeben nao saeb se ora saol ngao, aebom was haeben saklaob? kismisa.

²⁶ Ngub kismil Njisesom mbini oborob ora hend heneng bubur mbini bor kakk, Tenaol henengom mbini mbib menjao bukl buwaklemi o, Ngaor obum bombor o hambun sao ebe biyao kisesa.

²⁷ Njisesom ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kakk, Pangal. Nao ngo baebenom non naon hambun sao tuwaklbir naom nje was taol mi ebeyom ngao, naom mabor asao was muklmaob? kisesa.

²⁸ Ngub kisaol Njisesom mbini bor kakk, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mabor hambun sao wen pange was pindib paklao tomb Aolon Isi Ora obu bao bi hakol bi oram, obun maomb bo haraoklao seyul buruklao tomb, ini ngo ni taol mi ebeyem baeben di aol wesmbao maomb bo haroklme on seya duteb mendel burubur lemin, inim Isreyel tenaol sem duteb o te mao bembera sarbeklemi ora kisesa.*

²⁹ Njisesom ngub kobur kakk, Tenaol mendborom ni hem ko taol mi oboklbur obun and baeben di, obun aorao haeme di, obun ingi mbaoli di, obun nongnas di,

* 19:14: Mat 18:2-3 * 19:17: Luk 10:28 * 19:21: Mat 6:20; Luk 12:33; Bis 2:45; Bis 4:34-37 * 19:28: Mat 25:31;

Luk 22:30; Kao 3:21

obun su em di ngo sao baeben tuwarim sin, mabor mbini ngo baebenon san aondao bu andub ora pone haen kond bam bam bu kaloklaol, mbini di haeben ora soklemi kisesa.*

³⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb aondao hayem baeben mabor kang haklemi. Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb kang hayem baeben mabor aondao ora haklemi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

20

Aol mendbor waen il kongon bismi ko mar kisaol o

¹ Ngo tomb Njisesom angal mar kobur kakl, Yu heben maomb bo haraoklaomon maeb ha maomb bo hayao ub, aol is mend obun waen il em kongon bin ko aol mend saond mukl pisesa ub menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. Ngub kobur kakl, Aol em aondao ngon aorao ndam hokloben ora aol mendbor obun waen il em kongon bakl ubuklub ko saond mukl pisesa.*

² Ngo tomb aol em aorao ngo daol obun em kongon bakl bi aol baeben daol kone ukl bombor ora u kao kao bubur, aol em aorao ndam ini bao bombor ngon mone so pao bombor ora mukleming, nao em kongon bakl puklub kisesa.

³ Ngo tomb aol em aorao ndam 9 kolok nar do turi biyao nda bi tomb sisaol wakl pobur hindisaol, aol ngo haklon mendbor mbinin and te bor baehaemen hasmil hindisesa.

⁴ Ngub hondobur aol ngo hasmi baeben bor kakl, Nim ini di sokl ebe njuklwaong, nao waen il em kongon bakl puklub kisaol pismisa.

⁵ Ngo tomb em aorao ndam nar wesmbao tukun oral hasaol 12 kolok tomb di, mabor nar as baekeyesaol 3 kolok tomb di, aol mendbor ngo baehaemen hasmi baeben obum pibnao bisao nda ub obun waen il em kongon bakl puklub kisesa.

⁶ Ngo tomb ombonao ora nar unu ora bor bombokl haong haong kisaol 5 kolok tomb sao di em aorao ndam pobur hindisaol, aol mendbor mbinin and te bor baehaemen ha hasmil hondobur mbini bor kakl, Inim bao hor mend ngon hora kongon bib se tomb asub ko baehaemen harmib? kisesa.

⁷ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Nao aol mondom kongon ngo bibaebe ko di mend nao mu njaonaol hamao kismisa. Ngub kismil em aorao ndam kakl, Ebe ka. Ini di nao waen il em kongon bakl puklub kisesa.

⁸ Ngo tomb mabor mbon ora sisaol tomb aol waen il em aorao ndam obun em ngon kongon bismi aol baeben maomb bo hasao aol o bor kakl, Mbon se ngao, njem em kongon baemnda baeben ubuklub kao kisesa. Ngub kobur kakl, Njem mbinin sokl mone taol bu kaloklesi tomb njem aol mendbor mama kongon bukl obaemnda baeben mbes kalobur kalam aeben aeben bubur lesin, pibnao hokloben ora kongon bukl obaemnda baeben mbini kalo kowes ora hibi kisesa.

⁹ Ngub kisaol mbinin sokl mone taol bu kalisao tomb aol mendbor ombonao ora 5 kolok tomb kongon bukl ibismi nda baeben mone so pao mend was kal kal bisaol hindismisa.

¹⁰ Ngo tomb aol mendbor mbini hokloben ora kongon tibiya bismi nda baebenom nao non mone kang mend aondao bu sao muklmao ko nen sabismisa. Mbinim ngub nen sabismi o ngo nen sabismi ub inj, mbini di bombor ub was mone so pao bombor was mi mi bismisa.

¹¹ Mbinim ngub mubur makl homo hem aondao ora kobur em aorao nda bor kakl,

¹² Mbini aol ngo baeben non mabor ora, nao kongon bu ham ham bi tomb obobur kongon andub nao baemnda o, naom non nar tenda bi aondao ndan kongon aondao bu kend bi ora bumaol narom nao daol khorob ora li panao o, njem naon sokl di mbini kalal ub was ngo njiril o alem kismisa.

¹³ Ngub kismil em aorao ndam mbini ngo hasmi on aol is mend bor obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao aol sango o, nim nje bor khorob nao banda ka. Njem nao kongon nao bi hae wen tomb nim nje sokl mone so pao bombor ora njuklwao kandang, yaom kone ukl bombor ora ubur oborob ora nao kao kobarub bo? kisesa.

¹⁴ Em aorao ndam ngub kobur kakl, Nim njen sokl ngo njanda mini pu ora. Nim nje sokl bombor ngo nje njanda ub was, aol ma ora bor kongon bukl obonao ngo obu di kaloklwao ko nen sabowaong

¹⁵ mone ngo ninao ora yaong, mondom ni bor ngub bi ngub bi ko man man lao be? Nim oborob ora banda o, njem aol mende bor daongirir ko makl homal be? ko em aorao ndam kisaol ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Menger bombor ngub was mubur, tenaol kang hayem baeben mabor aondao haklemi. Tenaol aondao hayem baeben mabor kang ora haklemi kisesa.*

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko tebo

* 19:29: NjuS 10:34 * 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30

* 20:1: Mat 21:33 * 20:16: Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

kisao o

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Ngo tomb Njises obu su Njurusalem bor yin poklbur kisaon obun man pange aol baeben di haru pismil, mbinim wen harerol pukl hasmi tomb Njisesom obun man pange aol duteb nda baeben daol mbini was ware pe ora pismi tomb mbini bor kabl,

¹⁸ Pangeklem. Naom embi ngubi tomb su Njurusalem di mend ngo pukl hayom tomb ora kao njurukl ngao, aol is mondom Aolon Isi Ora karu lubur laon obum Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di ngo baeben bor men pae puklbur ko kaloklao, mbinim obu bor te mao sara howes kobur pe paen lemin ora ko kao paklemi kisesa.*

¹⁹ Njisesom waki kabl, Mbinim ngub kao pabur lemin Aol Sem Tangarom obu maobowa angal bu, doroklom di khorob ora lu bowes bu, obu ora pe paen is pe kowal bil nil li mbaen ko kaloklemil, mbinim pe paen luklemi o bao hor tebo nanon waki mao enjaklao ora kisesa.

Njemus Njon kabon ingim Njises angal mend ne misao o

Mak 10:35-45

²⁰ Ngo tomb aol Sebirin isi kab Njemus Njon kabon amom obun isi ngo kab Njises hasaol kemi obobur, ten ndam tumu karu dombes ubur nim nje bor menjao kao njun ub bibi ora ko kao deb deb bisesa.

²¹ Ngub kisaol Njisesom ten nda bor kabl, Nim njen asao ora bakan ko kal? kisesa. Ngub kisaol ten ndam Njises bor kabl, Njem mabor aol wesmbao aondao ora haklesi tomb njem nao isi ngo kab oran, is mende njen ki kowes nan is mende njen ki tao nan bu, nje buruklesi ol teb so birin kaebe kisesa.*

²² Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Inim ni bor ngo bibi ko kao deb deb bim saon te inim oborob ora nen nao sabebur lem ngao, Njemus Njon kab ibim nim mabor kab bor ib karae bi ber pae mend noklwao ub, ibim di ebe noklbae ko nen sabeyeb be? kisesa. Ngub kisaol mbibim Njises bor kabl, Yaom ebe naeb se hayob kisbisa.*

²³ Ngo tomb Njisesom mbibi kab bor kabl, Heneng ora nim kab bor ib karae bi ber pae ngo noklwao ub ibim di noklebi o, ibim ni bor mende aol nao ki tao nan mende aol ki kowes nan bu baoraobun kaebe kaeabda ub non, ninao kongon menjao inj sakl. Nao Ab obun mbib was panda ngol aol ngom

was buruklao ko mbes man man bisao kisesa.

²⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol tobon kab mend aebenol sao hasmi nda baebenom Njemus Njon kab haemeyaklom angal ngo kisbi nda pangobur, mbibi makl homo khorob ora taolu lismisa.

²⁵ Ngub bismi o Njisesom mbini hambun obu hasaol teb so was ubuklub kobur obum mbini bor kabl, Inim di ora hendeyem ub mbini su tenaol sem tangaron aol wesmbao aondao haroklme baebenom tenaol hambun buri palobur ora maomb bo haroklme, tenaol hambunom mbinin maomb bo haroklme baebenom menjao keme tomb mbinin angal ngo keme ub was pangoklme kisesa.*

²⁶ Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim ngub bimi o inim kone ngubi nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, ini ngo hayem haklon is mondom obu aol aondao imbi wi ora haklwao ko panga sin, obum inin kongon biyao aol men korobur inin bisur biyao aol ora haebe buklae kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kabl, Ini ngo haklon mondom di inin maomb bo haroklao aol haklwao ko panga sin, obum di imbi nao wi kang ora men korobur inin kongon biyao aol men koro haebe buklae kisesa.

²⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Menger bombor ngub was Aolon Isi Ora obu tenaol hambunom obu bisur bin ko inj ibisao ka. Ngub inj, obum kongon buri ora bubur tenaol hambun bisur bukl obobur kisaon, obun mbib obu imbi wi haroklao ub tuwa, obu pe pabur obum tenaol andub ora bu muklbur ibisao kisesa.*

Njisesom aol el kho is kab ebe mao saesao o

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ Ngo tomb Njises obu di mbini su Njeriko haklbur pismil, tenaol andub ora Njiseson mama taol ni pismisa.

³⁰ Ngub pismil aol el kho is kab mend harer solol buru wisbi o, Njises obu harer ngo mbibi birisbi on ebe ke pangobur kisbin mbibim aondao bu ora kor bubur kabl, Debir semon isi o, njem yao kab hond hom ora ko kao deb deb bisbisa.*

³¹ Ngub bisbil tenaol aondao ngo ibismi nda baebenom el hukl bi kho ngubi kabom asub bukbur keyeb kobur, mbibim angal nao ke men mbaen ko buriyab ora taolu lismisa. Ngub bismi o aol el kho nda kabom aondao bu ora kor bi hokol bubur kabl, Aorao Aondao o Debir semon isi o, njem yao kab hond hom ora kisbisa.

* **20:18:** Mat 16:21; Mat 17:22-23   * **20:21:** Mat 19:28; Luk 22:30   * **20:22:** Mat 26:39; Njo 18:11   * **20:25:** Luk 22:25-26   * **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 9:48   * **20:28:** Luk 22:27; Pil 2:7; 1 Tim 2:6   * **20:30:** Mat 9:27; Mat 15:22

³² Ngo tomb Njisesom nimil tu habur obum mbibi kab kor bubur kabl, Nim ibi bor asao was bun ko ni kor baebib? kisesa.

³³ Ngub kisaol aol el kho nda kabom obu bor kabl, Njem yaon el ebe mao sanin ko kobao kishbisa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom mbibi kab hond homobur kisaon mbibin el kho nda bor obun kim waraesao, bombor ngo ora tomb mbibin el ebe bao sisaol mbibim isisao ebe hend heneng bisbisa. Ngo tomb mbibim Njises taol mi pisbisa.

21

Njises obu aol wesmbaom bimi ub Njurusalem hondaesao o

Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Njo 12:12-19

¹ Ngo tomb mbinim Njurusalem teb sol sao su kang menden imbi Betpasi, har Olib manda teb sol sisaol ngol pindib paesmisa. Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is kab mend puklub ko

² mbibi bor we kobur kabl, Ibim su isu ngo ibim hendeyeb o enderae inj teb sol ora eng, ngo oral poklebi tomb some dongi hondbao il ingiyabl mend mbinim hendom indi mbaklemil hondoklebing, ibim kolobur komae ubuklwaebe kisesa.

³ Ngub kobur kabl, Some dongi ngo koloklebil mondom ibi bor menjao kaem sin ibim ngub lowaebe. Aorao Aondaom obu buruklbur yao bor some dongi ngo kab ngo komakl pu kene o lowaebe. Ibim ngub lebi tomb some dongi aorao ndam penar bu ora kemi puklub lao kisesa.*

⁴ Ngo tomb ngo bisao sao mbes Ngaoron man mini aolom mbuk waeb ngo bu wisao ub ngo tomb heneng ora il so pind bisesa. Obum kabl,

⁵ Inim su Siyon tenaol bor ngub lowaebe. Hondoklaob. Inin aol wesmbao aondao nda

Ini biri abo ngo ebe o

Obum sub was haraoklao o

Obu some dongin mesaol baoraoklbur ngo ebe o

Obu some dongi hondbaon mesaol

Ngo baoraokl ebe o ka.

Mbes man mini aolom mbuk waeb bu wisao ub ngo ora tomb il so pind bisesa.

⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol is kab ndam pobur kisbin, Njisesom mbibi bor we kisaon nda ub was bisbisa.

⁷ Ngo tomb mbibim some dongi hondbao hesa ingi nda kab kobaran Njises hasol kemi ibisbil, tenaol ngo hasmi nda baebenom some dongi ngon mesaol mbinin lab lab baeben tuwis hasmil Njises ngol birisesa.

⁸ Ngub birisaol tenaol aondao andub ora ngo Njiseson mama taol mi ibismi nda baebenom Njises obu pokl bisao hareron mbinin lab lab baeben tuwis mba kimb bismil, mendborom di is baoklao sandobur so hapae tuwis mba kimb bismisa.

⁹ Ngub bubur kismim tenaol mendbor Njises mao tukun sabur mbini mendborom mbakla pen mendborom mama pobur, mbini hambunom taom bu taokl po angal aondao bu ora kobur kabl,

Debir semon isi ngo bor kaoya kem ora Ngaorom imbi wi haen kisaon aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor haki ebene ngao Obu bor kaoya kem ora.

Aorao Aondao ngo obu yubu ora yao ko

Kaoya kem kobur

angal aondao bu ora kobur kaoya kismisa.

¹⁰ Ngo tomb Njises obu Njurusalem hondaesao tomb tenaol aondao ngo su and lobokl lobokl ngo bor birismi baebenom burir aondao ora biyubur kabl, Aol ngo obu aeb e bo? kismisa.

¹¹ Ngub kismil tenaol aondao ngo Njiseson mama taol mi ibismi nda baebenom mbini bor kabl, Man mini aol aondao Njises obaokl ka. Obu Kalilin su Nasarer aol yao kismisa.*

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor osisao kolo tuwaesao o

Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Njo 2:13-22

¹² Ngo tomb Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur kisaon, tenaol andub ora Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor mbinin osisao baeben tenaol tangarom dob bin mone murukl wismi nda baeben di, tenaol mendbor osisao ngo haki dob bukl ibismi nda baeben di, ngo baeben hambun ora lu taol deraesesa. Ngub bubur kisaon tenaol mendborom di mbinin mone woroklme to ngo mone ubur, mone su tangar tangar pange kab kab kowal bi bi bu, ngo bi wismi nda to ngo nda haki baol munu bo kolo bowes bisesa. Ngub bubur kisaon tenaol mendbor sao ebeyabukl dob bi wismi nda baebenon to mbini birismi nda baeben di baol men peb bu bo nuklu bowes bisesa.

¹³ Ngub bubur kisaon Njisesom mbini bor kabl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Nao and ngo ni bor kaoya lome anda hae lemi

ke wiyao o inim and ngo paes noklme aolon mupange anda non bi men mao korarmi kisesa.

¹⁴ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor bao hasaol, tenaol mendbor el kho baeben di tumu kho

* 21:3: Mat 26:18

* 21:11: Mat 21:46

baeben di obu hasaol was ibismil, mbini hambun ebe mao sa peb bisesa.

¹⁵ Ngo tomb Nju semon baolum aol aon-dao baeben di mbinin man buwaloklme aol baeben di mbini hambunom Njisesom oborob ngo bu hasao sao baeben hindis-misa. Ngo tomb Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor nongnas kang ngo birismi baebenom angal aondao bu ora ne bombor ub kombobur kakk, Aol wesmbao Debir semon isi bor kaoya kem ko aondao bu ora kaoya kismil, Nju semon baolum aol aon-dao baeben di mbinin man buwaloklme aol baeben di mbinim ngo kismi o pangobur ko aondao ora himismisa.

¹⁶ Mbinim ngub ko homobur Njises bor kakk, Mbinim angal ngo kaolim o njem pangal be? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakk, E ka. Nim pangakk ngao, mbinim ngub lemi ko mbes Ngaoron mbuk waeb bor wisao ub nao hendeme be? Mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao.

Njem nongnas kang angal nao kaeb se baeben di

Ora kang ora aondu ne baeben di

Njem angal ken lesil

Mbinim nje bor oborob ora kaoya lemi ke wiyao ora kisesa.

¹⁷ Njisesom ngub kaoklbir kisaon mbini ngol bao haen su and lobokl lobokl ngon dera nan pobur, obum bao ngon somna su Betani bor bao hasesa.

Njisesom dullub isao bor nje il so nao haklesi kisao o

Mak 11:12-14; Mak 11:20-24

¹⁸ Ngo tomb Njises obu hokloben wakk and lobokl lobokl bor poklbur pisao o obu dem himisesa.

¹⁹ Ngo tomb Njisesom harer tol dullub isao mend hasaol il seyao ko pangobur hondokl pisaol, il hond bombor ora di ao sebur kisaon baehaemen so was bu hasaol hondobur dullub isao ngo bor kakk, Njem il ko mend nao soklesi ora kisesa. Ngub kisaol bombor ngo tomb dullub isao nda kaeb sisesa.*

²⁰ Ngub bisaol Njiseson man pange aol nda baebenom pakl homo burir aondao ora biyubur kakk, Asub ko dullub isao ngo penar bu ora kaeb saokl bo? kismisa.

²¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakk, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim Ngaorol hul ha ora habur inin kone bor taol taol nao bibur kaem sin, inim di nim dullub isao bor ngo bi ub buklemi ora kisesa. Wakk kakk, Inim heneng ora ngub hul ha harim sin, bombor ngo sao was inj buklemi ka. Ngub inj,

inim harbor ngo ase hakl bor njem kobaol hakl pobur unu ib kunjia tukun oral po saor kaem sin, heneng ngub buklaol ora kisesa.*

²² Ngub kobur kakk, Pangeklem. Inim Ngaorol hul ha ora habur Ngaor bor ngo sao bibi ko kao kalaem sin, inim ngo bibi lemi sao hambun sao heneng buklaol ora kisesa.*

Mbinim Njises bor njen buri aem njisaob? kismi o

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur kisaon, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib kao kalisesa. Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbinim Njises hasaol obobur kakk, Njen buri ngo asub bi ora mondom ngo sao baeben bu hael? Njem ngo bu harili ub benin ko, buri ngo aebom ora taol bu njisao? Njem ngo sao baeben aem bibi ko kao njisao ub ora bu hael? kismisa.*

²⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakk, Nim di ini bor angal kang bombor ora mend ne mun ub inim angal ngo oborob ora ko san laem sin, nim di ini bor aol ngon burim ora ngo sao baeben bu haruklu ko kao njuklwao kisesa.

²⁵ Ngub kobur kakk, Njonom mbabtas bu hasao ub obum aem bibi kisao ub ora bu hasao? Obum Ngaorom bi kisao ub bisao be? be? baehaemen sul aol henengom bimi ub bu hasaob? kisesa. Ngub kisaol mbini hakl hakl ab saond bi bi bu, naom asub ora kem yeb kao kao bubur kakk, Naom Ngaorom bi kisao ub bisao lomao tomb, obum nao bor inim asub ko Njonom ngo kisao sao oborob ora pango angal ngol hul ha nao hasmib? lao.

²⁶ Aoh, naom Njon obum sul aol henengom bimi ub baehaemen bisao lomao tomb di, tenaol hambunom Njon obu Ngaoron man mini aol hasao ko ora hendeyem ol naom mbini pakl hemeyom ngao, naom asub ora kem yeb? kao kao bismisa.*

²⁷ Ngub kobur mbinim Njises obu angal ndan ko san lubur kakk, Nao nao hende kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakk, Nim di inim ngo lem ub was, nim hambun sao ngo bu haruklu e ub aol ngon burim bu haruklu ko ini nao kao njuklwao ora kisesa.

Njisesom aol menden isi is kab menger angal mar kisao o

²⁸ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar kobur kakk, Inim asub nen sabeyem?

* 21:19: Luk 13:6

* 21:21: Mat 17:20; Luk 17:6; Njo 14:12; 1 Kor 13:2

* 21:22: Mat 7:7-11; Mat 18:19; Njo 14:13-14

* 21:23: Njo 2:18

* 21:26: Mat 14:5; Mat 21:46

Aol mend obun isi is kab oran hasbil, aol ngom obun isi mubao o birisaol pobur kabl, Embi njem nao waen il em bor kongon bakl pu kisao kisesa.*

²⁹ Ngub kisaol nas ndam obun aoraon angal ngon ko san lubur kabl, Nim njen em bor kongon ngo nao bukl poklwao kisaol o, wabl mabor nas ndam obun kone u bokeyobur kisaon obun aoraon em ngo bor kongon bakl pisao kisesa.

³⁰ Ngo tomb nas is kabon aoraon ndam obun isi is mende hasaol pobur obum pibnao nas is mende bor kisaol nda ub was kisaol, nas ndam kabl, E ka. Nao ab nim njen em kongon bakl poklwao kisaol o, obum baehaemen kobur nao pisao ora kisesa.

³¹ Njisesom mbini bor ngub kobur kabl, Nas is kab ngom awom ora mbilin abom kone waoraoklao ub bise saol ko pangeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Nas mende mubao pibnao kao kalisao o kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mendbor mone takis habara moroklme aol baeben di, ten mendbor pamuk buru khorob bu hasmi baeben di, mbinim kone baol munu ini mu ma nan saoklbir mbini mbakla Ngaorom maeb ha maomb bo haen ora hayem kisesa.

³² Ngub kobur kabl, Pangeklem. Njon Mbabtas Biyao Aolom ini hasmil mbes obobur obum kone ebe woroklme ub ini muwalisao o, inim obun angal pango obum ngo kisaol saol hul ha nao hasmi kisesa. Wabl kabl, Inim ngub bismi o aol mendbor mone takis habara moroklme aol baeben di, ten mendbor pamuk buru khorob bu hasmi baeben di, mbinim Njonon ngo kisaol saol oborob ora hul ha hasmi. Ngub bismil inim di mbinim ngo bismi ub ora hindismi o, inim mabor di inin kone u bokeyo obum ngo kisaol saol hul ha nao hasmi kisesa.*

Aol kho baebenom waen il em maeb hasmi ko mar kisaol o

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ngo tomb Njisesom mbini bor inim angal mar mend di pangeklemin kon kobur kabl, Aol mondong obun waen il em bobur kisaon, obum paeb bu tu ndabur em ndaon ngo bor waen il ngo baeben hala sing biyukl bi سوال ongor sao tombo u ib mal mend win kobur, obum em ngo bor waen il em ngo maomb bo hakl bi and mend yu kem bor sao taokl tumu ora bisesa. Ngub bubur kisaon obum em ngo aol mendbor

bisnis kongon bimi aol baeben bor maeb hakaklwaebe kaoklbir em aoraon ngo obu su enderae ora mendel pobur ngo bor bao hasasa.*

³⁴ Ngo tomb mabor waen il ngo naeb saoklao bao o teb sisaol, aol em aoraon ndam obun kongon bimi aol mendbor, waen il ngo maeb haroklme aol aondaobaebeen hasmil waen il ngon baoklmend obu njuklemi ko nen sabobur makl puklub kisesa.

³⁵ Ngub kisaol em aoraon obun kongon bimi aol nda baeben pismi tomb waen il maeb haroklme aol nda baebenom mbini ngub ibismil hondobur kismin, mbinim is mend doroklom khorob ora lubur is mende ora pe paen lismi. Is mend di hanom lismi kisesa.*

³⁶ Ngub bismil em aoraon ndam wabl obun kongon bimi aol mendbor pibnao puklub kisaol nda ub waen il mendbor makl puklub kisaol, waen il em maeb haroklme aol nda baebenom em aoraon obun kongon bimi aol nda baeben bor di pibnao puklub kisaol baeben bor bismi nda ub was bismi kisesa.

³⁷ Ngo tomb mbinim ngub was bismil, waen il em aoraon ndam mabor obun isi kuwis akl bombor ora o waen il em maeb haroklme aol nda baeben hasmil pen kobur, obun isi ngo waen il em maeb haroklme aol baeben hasmi ol pu kisaol ndan abom kabl, Mabor mbinim nao isi ngon angal non ebe pangoklemil, pu kabl kisaol kisesa.

³⁸ Ngub pen kisaol o aol waen il em maeb hasmi nda baebenom em ngon aoraon isi nda ibisaol hondobur mbini hakl kabl, Aol ngo obum obun abom wiyao sao baeben hambun sao obum was maeb habur, waen il em ngo naom maeb hayom o di obun ora soklaong, waen il em ngo di naon ora sen ub naom obu penar bu pe paen lem kismi kisesa.*

³⁹ Mbinim ngub kobur kismin em aoraon isi nda waen il em ngon paeb dera nan pen munu haoklu turabur pe paen lismi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

⁴⁰ Ngo tomb Njisesom Nju semon baolum aol aondaobaebeen di, mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baeben bor kabl, Inim asub nen sabeyem? Mabor aol em ngon aoraon ndam obobur, obun waen il em maeb haroklme aol baeben bor asub ora buklaol ko pangeyem? kisesa.

⁴¹ Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Em aoraon ngom aol kho ngo baeben khorob ora ke mao handa pe beraen lubur laon,

* 21:28: Luk 15:11 * 21:32: Luk 3:12; Luk 7:29-30

27:18 * 21:39: NjuS 13:12

* 21:33: Mat 25:14 * 21:35: Mat 22:6 * 21:38: Mat

obun waen il em ngo di aol tangar mendbor
obun waen il ngo naeb soklao tomb obu bor
kaloklemi baebenom maomb bo haen lao
kismisa.

⁴² Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl,
Inim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub
nao hendeme be? Ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom

And ndaol tokl mend kang kho e ko nen
sabobur

Tuwaesmi o waki ngubi tomb

And pinj* tao tao aondao hobao sao ora
men aolisao

Aorao aondaom ngub mao haesaol hende-
mao tomb

Oborob ora bise ko nen sabeyom ko
mbuk waeb bor ke wisao ub Njisesom ngub
kisesa.*

⁴³ Njisesom waki kabl, Nim ini bor kao nju-
rukl, Ngaoron ini maeb ha maomb bo han
ko nen sabeyao ub waki bao wabur laon,
obum tenaol sem tangar mendbor obum
bibaebe lao sao hul nao haebur oborob il
sen haklemi baeben was maeb ha maomb
bo haklao ora kisesa.

⁴⁴ Ngub kobur waki kabl, Aol mondom and
pinj ngo bo kaolu bowes bukluwao ko nen
soba sin, aol ngub nen saboklao ngo obun
toklo baklu bowes bukluwao kisesa. Mende
di and pinj ngom aol is menden toklol kar
haki po tibarob sin, ngo di obun toklo lu
hesu bowes ora bukluwao kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Nju semon baolum aol
aondao baeben di Peresi sem mendbor
di mbinim Njisesom angal ngo kisao nda
pangismi tomb, obum angal mar ngo nao
bor menger mubur le ko mbinim ora
hindismisa.

⁴⁶ Ngub kisaol pangobur mbinim ko aon-
dao ora homobur kismim, mbinim ngo
ora tomb Njisesom bao men haklbur bismi
o, tenaol hambunom obu Ngaoron man
mini aol aondao ora hae ko ora hindismil
mbinim tenaol hambun pakl homobur bao
wasmisa.*

22

*Aol aondao mondom ne aondao ora
haorisao ko mar kisaol o*

Luk 14:15-24

¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal
mar ukl mend di kao kalobur kabl,

² Yu heben maomb bo haraoklaomon
maeb ha maomb bo hayao ub menger,
aol wesmbao mondom obun isin ten taol
bisaol, aol aondao ngom ne mend haoris-
esa ub menger maeb ha maomb bo hayao
kisesa.

³ Ngub kobur kabl, Aol wesmbao aon-
dao ngom mbes ne aondao ora haorubur
kisaon, tenaol mendbor ne nokl ubukl-
waebe kisesa. Ngo tomb mabor ne hao-
raoklao aol ndam ne haorukl bisao bao
o ora pindib paesao tomb, aol wesm-
bao aondao ndam obun kongon bimi aol
baeben bor tenaol mendbor nim ne nokl
ubuklwaebe kowao baeben kaomukl puk-
lub kisao o, tenaol hambunom ne ngo nokl
ebebe makl himismi kisesa.

⁴ Ngo tomb ne haoraoklao aol aondao
ndam obun kongon bimi aol baeben waki
puklub kobur mbini bor kabl, Nim tenaol
mendbor nao ne ngo nokl ubuklwaebe
kowao baeben bor ngub lowaebe. Inim
pangeklem. Nim nao ne ngo inim neklemim
ko man man bu mabur, nao some kawao
tu ebe baeben di nao some kawao hondbao
hobao hae aondao baeben di mbes lu sawo,
ne hambun sao mbes man man bu mbaru
ngao, inim ne ngo nokl ubuklub lowaebe
kisao kisesa.*

⁵ Ngo tomb aol aondao ndan kongon
bimi aol nda baebenom ngub kao kalismi
o, tenaol hambunom angal ngo pangaebe
makl homo paokl buri kobur, is mondom
obun em bor pisao, is mendem di obun
bisnis kongon bu njaesao bor pisao kisesa.

⁶ Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim
ngub was bubur kismim mendborom aol
wesmbao aondao ndan kongon bimi aol
ngo baebenon mendbor khorob ora men
ha lu bowes bubur, mbinim mendbor di
ora pe paen lismi kisesa.*

⁷ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam
obun kongon bimi aol o baeben lismi
aol nda baeben ko aondao ora homobur
kisaon, obum obun ami aol mendbor, aol
ngo obun kongon bimi aol nda baeben
lismi ngo hakl hambun ora lu bowes bu,
mbinin and te baeben di su tokl nao peyokl
puklub kisao kisesa.

⁸ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam
obun kongon bimi aol baeben bor waki
kabl, Ne ngo man man bu u mba hae o, nim
tenaol ngo mbini ne nokl ubuklub kowao
baeben mbinim kone bor kho ora yaol, ne
ngo nokl obokl buwaklemi ora kisao kisesa.

⁹ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam
obun kongon bimi aol baeben bor kabl,
Inim harer to to tiriyaol kombae kombae
baeben bor pobur lemin, inim tenaol harer
to to hen muklemi baeben hambun bor
aol aondaom ten taol bimi bao on ne aon-
dao ngo hereyao o nokl ubuklub lowaebe
kisesa.

¹⁰ Ne haoraoklao aol ndam ngub kisaol
obun kongon bimi aol nda baebenom su

* 21:42: Bis 4:11; Oro 9:33; 1 Pit 2:6-8

* 21:46: Mat 21:26

* 22:4: Mat 21:36

* 22:6: Mat 21:35

harer to to hambun bor buri kobur kismim, mbinim tenaol kho ebe hindismi baeben obo kiril mba was bin ko kemi obobur, mbinim ne haoraoklao aol aondao ndan anda bor hakl kang ora di nao haen tumbi hakl peben ora birismisa.

¹¹ Ngo tomb tenaol hambun ngub birismil, aol wesmbao aondao ndam tenaol ngo ne noklbur birismi baeben hondabur hindisaol, aol mondom obun lab lab di samisao sao hakl yaor ebe ten taol bimi bao on bimi ubi nao bibur birisaol hindisesa.

¹² Aol wesmbao ndam ngub hondobur aol ngo birisao bor kakl, Aol sango o, njem asub ko lab lab di njen samel sao hakl yaor ebe ten taol bimi bao on bimi ubi nao bibur and ngo bor honda baraeb kisao o, aol ndam e beb nao kisao kisesa.

¹³ Ngo tomb aol ndam ngub e beb nao kisao tomb aol wesmbao aondao ndam obun kongon bimi aol baeben bor kakl, Inim aol ngo obun ki aongao kab tanga pabur, and te ngon dera nan isu em hundur wi ngo ora bor tuwaklaob kisao kisesa. Ngub kobur kakl, Mbinim ngub tuwaesmil obum em hundur wi ngo ora bor saongao kengerokl no de khorob ora ko hasao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Heneng ora Ngaorom tenaol hambun ubuklub lao o, bombor bombor obu hem ko obul kone uklemi baeben was bember ha peb bu mbakl mib buklaol ora kisesa.

Mbinim Njises bor mone takis kalokl-mao be? inj ko ne mismi o

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Ngo tomb Peresi aol mendborom mbinim hakl hakl kakl, Naom Njises bor oran obum angal khorob mendbor naom obu te mao saraeb se oran mendbor ken ub, inim sub kakla sowa pabur angal andub ora mundub baol baol bu, obum angal khorob kaeb se haklon ne mibaebe ko karu mao kilil paesmisa.*

¹⁶ Ngo tomb mbinim ngub kobur kismim, mbinim man pange aol mendbor di mbinim aol wesmbao Heroron tenaol sango mendbor di mbinim Njises hasaol obum khorob sao dim bib ko hondokl puklub kismil, mbinim Njises hasaol pobur kakl, Aol aondao o naom di nje ora hendeyom. Njem angal di heneng was kale. Mende di njem tenaol hambun bor heneng ora was kobur Ngaorom nen sabeyao ub was kale. Njem mbini aol aondao hayem baeben di, mbini aol aondao mend harilim ko sor nao mirili ora. Mend di njem aol aondao imbi wi hayem baeben bor angal tangar ubi ora kobur, aol mendbor imbi nao wi kang sao

hayem baeben o bor kone tangar ubi u angal tangar ub kao kao nao bili ora. Ngub inj, njem tenaol hambun bor kone bombor ub was wirili ora kismisa.

¹⁷ Mbinim ngub kobur kakl, Njem oborob ngub was bilil laom ngao, njem asub nen sobal? Naom Orom semon aol wesmbao aondao Sisan mone takis moroklme aol baeben bor takis kalemin be? nao kalemin ko pangal. Naon manom asub ke wiyaob? kismisa.

¹⁸ Ngub kismi o Njisesom mbini kone bor khorob ngo nen sabismi ubi ora hondobur kakl, Ini songolom man mini non bubur kakla lome aol o hakl o, inim ni bor kakla asub ko maobowa hendeklem? kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kakl, Inim ni mone ngo takis kaloklme on hond mend hondon njib kisaol, mbinim obu mone hond mend hendenden kalismisa.

²⁰ Ngub kalismil Njisesom mbini bor ne mubur kakl, Mone il ngol piksa ngo wi o hesa imbi ngo wi o kab aeben non bi eb? kisesa.

²¹ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Orom semon aol wesmbao aondao Sisa ndan non bi e kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ebe ka. Sisa obun sa sin obu ora kaloklwaebe. Ngub inj, Ngaorom menjao sa sin Ngaor kaloklwaebe ora kisesa.*

²² Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo kisao o pangobur, mbinim burir aondao ora biyaoklbur Njises obu ngol bao haen paokl ora pismisa.

Mbinim Njises bor tenaol pe pabur wakl enjoklmao be? inj kismi o

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ Ngo tomb bao bombor ngon was Sarusi tenaol baebenom tenaol pe paklemi baeben wakl ko mende nao enjoklemi kismi ub kobur, Sarusi sem mendbor Njises obu hasaol obobur mbinim obu bor ne mubur kakl,*

²⁴ Aol aondao o, mbes Mosesom kisao ub aol mend obun ten taol buklaol o nongnas is mend and nao senbur bao homa sin, ten weyao ngo obun haemem taol bubur obun haeme ngo homoklao on nongnas maru waklao ora ko waeb bu wisasa ko mbinim Njises ora kalismisa.

²⁵ Mbinim ngub kobur kakl, Mbes aol mbini haemeyan is haoklao mend nao hasmaol hasmi o, mubao ndam obun ten taol bisao o obum nongnas is mend nao maru wisao tomb obu bao himisaol, ten weyae ngo obun haemem taol bisao kismisa.

* 22:13: Mat 8:12; Mat 25:30; Luk 13:28

* 22:15: Mak 3:6

* 22:21: Oro 13:7

* 22:23: Bis 23:8

²⁶ Ngub taol bisao o haeme kabo nan ngom di nongnas is mend nao maru wisao tomb ngub was bao himisaol, haeme is tebo nanom taol bisao. Ngub bisao o ngom di is mend nao maru wi ngub was bisaol, ten ngo obu weyae baram aeben was bisaol, mbini haemeyae is haoklao hambunon were sisao kismisa.

²⁷ Ngub kobur kabl, Aol ngo baeben hambun ngub himismil, mabor ten weyae baram aeben bisao ngo obu di himisaol kismisa.

²⁸ Mbinim ngb kobur Njises bor kabl, Njem di ora nen sobal ngao, ten ngo obu mbini haemeyae ngo baeben hambunon were ora sisaong, njem tenaol heme baeben wakl enjoklemi kale nda ub enjoklemi tomb ten ngo obu aeben were ora soklaob? kismisa.

²⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub hesa Ngaoron buri kab nao hende sakl, inim angal ngo lem o khorob ora lem kisesa.

³⁰ Ngub kobur kabl, Tenaol heme baeben wakl enjoklemi tomb mbini Ngaoron angal mini wesao yu heben bor haeme ubi ora haklemil, tenom aol po aolom ten taol bu ngub nao buklemi ora kisesa.

³¹ Ngub buklemi o nim ini bor tenaol heme wakl enjoklemi on ne mun kobur kabl, Angal ngo Ngaorom ini bor mbes kao njisaol mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? Obum ngub kisao.

³² Ni Eberahem di Isak di Njekob di ngo himismi baebenon Ngaor ora hae kisao o, Ngaor obu tenaol pe pabur songol bung biyao saon Ngaor inj, wesao pobur haeben soklme baebenon Ngaor ora hayao ko Njisesom ngub kisesa.*

³³ Njisesom ngub kisaol tenaol hambunon obun angal ngo pangobur burir aondao ora bismisa.

Njisesom Ngaoron man wiyao baebenon hobao sao bombor ora kisao o

Mak 12:28-34; Luk 10:25-28

³⁴ Ngo tomb mbini Sarusi aol nda baebenon angal menjao lomao ko pangismi o, Njisesom angal ngo kisao ndam ora men mbaen kisesa. Ngub bisaol Peresi aol baebenon angal ngo kisao o pangobur kismil, mbinim Njises hasaol teb so obo kiril mbaesmisa.

³⁵ Ngo tomb ngo obo kiril mba hasmi darukl o bor mbinin man buwalaoklao aol is mend habur, obum Njisesom angal khorob dim leb ko hondoklbur ne mi hondobur kabl,

³⁶ Aol aondao o, Ngaoron man hambun sao wiyao on hobao sao aondao bombor oran awo wiyaoob? kisesa.

³⁷ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem njen Aorao Aondao Ngaor turi aondao ora homobur lesin, njen hibim di njen konem di njen wesao di njen Aorao Ngaorol turi homo kone wibi.

³⁸ Man bombor ngo hobao sao aondao ora yao kisesa. Ngub kobur kabl, Man bombor ngo hobao sao ora yaol, man ngom Ngaoron man wiyao baeben hambun men mbayao ora kisesa.

³⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Man ngon kabo ngub wiyao. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub, njem njen tenaol sango mende di hem kobur hond homo kone wibi ora kisesa.*

⁴⁰ Ngub kobur kabl, Man ukl kab ngom Moseson man hambun wiyao baeben hesa mbes man mini aol baebenon kismi ub kab kao dund bi hayao kisesa.*

Njisesom mbini bor Ngaorom Eben Lao Aol aeben isi soklaob? kisao o

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Ngo tomb Peresi aol mendbor ber mba hasmil Njisesom mbini bor ne mubur kabl,

⁴² Inim Ngaorom Eben Lao Aol obu bor asub nen sabeyem? Obu aeben isi ora soklaob? kisesa. Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Obu aol wesmbao Debirom sem soklao kismisa.*

⁴³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Obu ngub Debirom semon isi soklao sin, mbes Ngaoron Wesao Debirom obun kone bor hondaesao tomb Debirom asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor nao Aorao Aondao kisaob? kisesa. Debirom ngub kisao.*

⁴⁴ Hambun Saon Aoraom nao Aorao Aondao bor kabl

Ngubi tomb njem nao ki tao nan bao berel o

Mabor njen saond bi baeben

Njen aongao ma bundur nan

Hala mbanin lowao kisao ko

Debirom waeb bu wisao ub Njisesom kisesa.

⁴⁵ Njisesom mbini bor ngub kobur kabl, Debirom obun mbib nao Aorao Aondao kisaong, mbinim asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor Debirom semon isi heneng soklao lomeb? kisesa.

⁴⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo kisao on mondom ko san ora lukl buwabur, mbinim wakl ko mende menjao ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.

23

Njisesom Nju semon man buwaloklme aolom bimi ub muwalisao o

Mak 12:38-39; Luk 11:43; Luk 11:46; Luk 20:45-46

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben di tenaol aondao ngo birismi baeben di mbini hambun bor kakk,

² Mbini Nju semon man buwaloklme aol baeben hesa Peresi aol baeben kabom Mosesom mbuk waeb bu wisao ub tenaol hambun buwaloklme kisesa.

³ Ngub kobur kakk, Mbinim ngub buwaloklmeng, mbinim ini bor man hambun sao kao njoroklme baeben inim pangobur hul nao haklwaebe. Aoh, ngub buklemi o inim mbinim hambun sao bu haroklme ub nao bibaebe ora. Ngub inj, mbinim tenaol hambun bor ngo sao ngo sao bibaebe lome o, mbinim mbinim mbib ngub nao bibur lome kisesa.

⁴ Wakk kakk, Mbinim tenaolon pesaol kend bi sao aondao ora ngo mao taroklmel mbinim kongon buri ora bubur toroklme o, mbinim ki honde hond bombor oram di kend bi sao ngo tenaol bor taoraoklaob lome on kang mend bisur bu menyaheneng ora di nao bimi kisesa.

⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakk, Mbinim hambun sao ngo bu haroklme sao baeben baehaemen tenaolom henden ko bimi kisesa. Wakk kakk, Heneng ora mbinim man men hakol bimi ken ko mbinim wanul man waeb bu pae bobae kang mend suwim so sa bu mba, mbinim lab lab saoll baebenon kungnil di mao ha peb bu ngub bimi kisesa.*

⁶ Ngub kobur kakk, Mbinim ne aondao mend noklbur bereme tomb di, mbinim pand tukun was mu pakk ke ke bubur mbinim mbinim man pangoklme anda bor hor burukl pobur di, tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl ke ke bimi kisesa.*

⁷ Ngub kobur kakk, Mbinim tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor ebekone po, mbini bor kaoya ken ko mbinim tenaol hambunon el sol turi homo ki siken buk nda pobobur, mbinim aol kang mend homa sao yao o bor, Aol Aondao o ko kor bubur kaoyakk ke ke was bimi kisesa.

⁸ Njisesom ngub kobur kakk, Mbinim ngub lome o mondom ini bor Aol Aondao o ko kor nao buklemi ora. Ngub inj, inin Aol Aondao is bombor ora hael, inim mende kor bi bi bukklur aol sango o haeme o kao kao bu haklemi kisesa.

⁹ Njisesom ngub kobur kakk, Sun aol is mend bor Ab ko kor nao bibaebe ora. Ngub

inj, inin Ab is bombor ora obu yu heben hayao kisesa.

¹⁰ Ngub kobur kakk, Mend di mondom ini Maeb Haraoklao Aol o ko kor nao bukklao ora. Ngub inj, inin Maeb Haraoklao Aol aondao ora Ngaorom Eben Ke Aol obu bombor ora yao kisesa.

¹¹ Njisesom ngub kobur kakk, Ini ngo haklon is mondom obu imbi wi aol aondao harob sin, obum inin kongon biyao aol men aolubur obum inin bisur biyao aol ora haebe bukklao kisesa.*

¹² Wakk kakk, Aol mondom obun mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya ka sin, Ngaorom obu men mbabur imbi nao wi kang ora men mao koraklao. Ngub inj, aol mend obu imbi nao win haklwaes ko panga sin, Ngaorom obu imbi wi aondao ora haen lao ko Njisesom ngub kisesa.*

Peresi hesa Nju semon man buwaloklme aol kab taolu lisao o

Mak 12:40; Luk 11:39-52; Luk 20:47

¹³ Ngo tomb Njisesom kakk, Ini Nju semon man buwaloklme aol baeben o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondokklur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae aol o hakl o, tenaol hambunon yu heben maomb bo haraokklaomon maeb ha maomb bo hayao bor pokklur bimi o, mbinim nao pen ko inim pela ubur hondaen bao wa nao bimi o, inim inin mbib di makl homobur nao hondaroklme kisesa.

¹⁴ Wakk kakk, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondokklur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, inim ten mendbor mbinim aoli heme baebenon and di mbinim osisao baeben di taol pe mu habur lomen, kakla inim khorob ngo beme saon pe kowes bubur tenaolom ini ebe ora hayem ken ko Ngaor bor ko soklo aondao bu ora ko haroklmel, Ngaorom tenaol hambun sarbeklao tomb mendborom ke hondoklemi ub men mbabur, ini ngo baeben ke aondao ora hondokklur hayem kisesa.

¹⁵ Ngub kobur wakk kakk, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondokklur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, inim ib kunjah bor di su heneng baeben bor di tenaol mendbor inin man pange tenaol haen kokklur akol akol bu haroklme. Ngub akol bu haroklme tomb mendborom inin man pango bereme tomb inim mbini is de bor pen ko man man bu haen lomel, mbini di ini hayem

* 23:5: Mat 6:1 * 23:6: Mat 6:5; Luk 14:7 * 23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 * 23:12: Luk 14:11; Luk 18:14

ubi was haroklme. Ngub haroklme o inim mbini khorob aondao bu ora mao baroklme, inim khorob bu haroklme ub kang mend men mba sao bubur mbinim khorob aondao bu ora bu haroklme, ke aondao ora hondoklbur haeme kisesa.

¹⁶ Ngub kobur kabl, Ini el kho ora habur o inim tenaol sango mende harer muwalo hayem ol, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim ngub lome. Mondom nim Ngaor bor ngo sao buklwao kobur Ngaor Hen Moroklme Anda mao* lao o, obum mabor nao bi kor kusa sin ebe was lome. Ngub lome o mondom nim Ngaor bor menjao buklwao ora kobur Ngaor Hen Moroklme Anda bor han ngol mend wiyao o mao keyao tomb, obum ngo le ub kor nao kusi heneng ora bibi buklao ko nen saboklme kisesa.*

¹⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Ini mbaoli tumu mari non bi kon nao wi el hukl bi o hakl o, inim asao was hobao sao aondao ora e ko pangeyem? Han ngol ora aondao be? Ngaor Hen Moroklme Anda oram han ngol ngo komb bi win laong, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo aondao ora e ko pangeyem? kisesa.

¹⁸ Ngub kobur kabl, Inim mende di ngub lome. Mondom nim Ngaor bor ngo sao buklwao kobur mabaorao haroklme to imbi kobur mao lao o, obum mabor nao bi kor kusa sin ebe was lome kisesa. Wabl kabl, Inim ngub lome o mondom nim Ngaor bor menjao buklwao ora kobur, mabaorao haoroklme tol osisao mend wiyao o mao keyao tomb, obum ngo le ub kor nao kusi heneng ora bibi buklao ko nen saboklme kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kabl, Ini el hukl bi o hakl o, asao was hobao sao e ko pangeyem? Ngaor bor osisao kaloklme sao hobao sao e ko pangeyem be? Mabaorao haoroklme tom osisao Ngaor bor kaloklme sao komb bi win laong, mabaorao haoroklme to hobao sao e ko pangeyem? kisesa.

²⁰ Njisesom ngub kobur kabl, Pangeklem. Tenaol mondom nim ngo kabl ub buklwao ora kobur Ngaor bor mabaorao haoroklme to mao lao tomb, obum to ngo di to ngo bor wiyao sao baeben di hambun sao maomunu mao ke non bi soklao, obum mao ngo kor nao kusaeb se ora yao kisesa.

²¹ Wabl kabl, Mondom di ngo sao buklwao kobur Ngaor Hen Moroklme Anda mao lao tomb, Ngaor obu di and ngo bor bao haraoklao obu di maomunu mao ke non bi ora soklao.

²² Pangeklem. Mondom di nim buklwao ora ko mao kobur yu heben mao ka sin,

aol ngo obum Ngaoron maomb bo haraoklao seya on hesa Ngaor obu di seya ngo bor buruklao obu di maomunu mao lao, obum mao ngo kor nao kusaeb se ora hayao kisesa.*

²³ Njisesom mbinim bor wabl kabl, Ini Nju semon man buwaloklme sem hesa ini Peresi aol baeben kab o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab lome aol o hakl o, inim eb sembi non bi semon di ne noklme sao nao hobao sao baeben hambunon tobon kab nan o Ngaor bor was kaloklme o, inim Ngaoron man hobao sao wiyao ub tuwaroklme kisesa. Ngub kobur kabl, Inim man ngo sao was tuwaesmi ka. Tenaol hambun bor kone bombor ub was u kone ebe ubur tenaol mende hond homoklme ub di, Ngaorol hul ha haroklme ub di, inim kone ebe ngub woroklme baeben tuwa haroklme kisesa. Wabl kabl, Inim Ngaoron man wiyao ub ne noklme sao hambun sao tobon kab nan o Ngaor bor kaloklwaebe ke wiyao ub ebe beyem o, nim hobao sao ora ngo kabl o di nao tuwawlwaebe buklemi kisesa.

²⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Ini el kho ora habur o tenaol sango mende harer muwalokl nda pebe o hakl o, pungun mend inin ib ber pae kab bor hondayao tomb inim no tu kobaklwao ko hondobur oborob ora es bu mu tuwaroklme o, inim wabl nao hendebur aondao sao some kawao non bi is mend no tu kobaroklme kisesa.

²⁵ Ngub kobur kabl, Ini Nju semon man buwaloklme aol hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, inim kab hesa peler kab dera nan oborob ora wes wes loroklme o, inin kone ndaon bor tenaol menden osisao maobala mu khorob bimi sao bao winbur, inin songolom bi keyao ub was bimi kisesa.*

²⁶ Njisesom ngub kobur kabl, Ini Peresi aol el hukl bi o hakl ka. Inim pibnao oran inin kab ngon moklo ndaon bor oborob ora wes wes li peklwaebe. Inim ngub buklemi tomb dera nan di ebe was wes li pele ora soklao kisesa.

²⁷ Ngub kobur kabl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, ini aol maol dera nan dind bongna haek bi ebe ora baekeklme nda ubi menger hayem. Tenaolom dera nan hendeme tomb aol maol ngo ebe ora saoklao o, moklo ndaon

* 23:16: Mat 15:14

* 23:22: Mat 5:34

* 23:25: Mak 7:4

* 23:27: Bis 23:3

bor aol hul kolokl barae di kho sao buklaeb mba habur biyao kisesa.*

²⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Ini ngo baeben nim menger ngo murukl ubi hayem ka. Tenaolom ini toklo songol dera nan hendeme tomb mbinin ini kone dund se wi ebe ora hayem ko pangeyem kisesa. Wabl kabl, Mbinin ngub nen sabeyem o inin kone bor kakla lome sao di, Ngaoron man hul habur khorob bimi sao baeben hambun sao di, ngo sao was bu mba hayao ko Njisesom ngub kisesa.*

Njisesom man buwaloklme aol ke ngub hondoklemi kisao o

Luk 11:47-51

²⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakl o, ini Peresi aol baeben di ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini songolol man mini non bubur angal kab ko hae o hakl o, mbes Ngaoron man mini aol himismil tangaesmi baebenon maol o bor kundiyakl menakl bu wabl was bu habur, aol ebe himismi baeben di mbinin mbes oborob was bu hasmi kobur inin mbinin maolol oborob ora yaor mao ba hayem kisesa.

³⁰ Ngub kobur kabl, Inim ngub bu habur wabl ngub lome. Naom mbes naon ab sumb wil baeben daol haru hakl bismaon, mbinin mbes Ngaoron man mini aol hasmi baeben lismi ub bukl bismi tomb nao haru lem ko, turi homo ngub nao bukl bismao ora ko hayem kisesa.

³¹ Wabl kabl, Inim ngub ko hayem o inin mbib ngo ko hayem om ora, nao naon ab sumb wil ngo mbes Ngaoron man mini aol baeben pe paen lismi on sem hayom ko inin mbib kao pabur te muwalo hayem kisesa.*

³² Ngub kobur kabl, Ebe ka. Inim di inin ab sumb wil baebenom ngo bismi ub was bam bam bubur, ngub was bu mae libaebe ora kisesa.

³³ Njisesom ngub kobur kabl, Suklumb sem o hakl o, ini suklumb hondbao o hakl ka. Ngaorom ini bor ngo sao was bismi ko te mao sarabur is de ora bor peklemil lao orang, inin asub buklemi? Ngaorom ini te mao sara ke mao handaklao ub nao bin ko pakl paokl poklemi be? Ngub inj ka. Ngaorom ini ke mao handaklao ub tuwakl-bir ini non bim pakl paokl pokl buwaklemi ora kisesa.*

³⁴ Ngub kobur wabl kabl, Ngo kabl ub buklaong inin pangeklem. Nim ini haklemil nao man mini aol mendbor mbini kone kikal bi Ngaoron mbuk waeb oborob hende baeben eben lowao ora kisesa. Wabl kabl, Ngub eben lowao o inin ngo eben

lowao haklon mendbor pe paen lubur, mendbor di is pe kowal bil pe paen nil li mba peb buklemi. Inim mbini mendbor di inin man pangoklme anda andaon doroklom luklemi kisesa. Njisesom ngub kobur kabl, Inim ngub bubur lemin mbini nao man mini aol ngo baeben su and lobokl lobokl mendel haklemi o, inin mbini taol mi akol bu luklemil mbinin su and lobokl lobokl mende bor poklemi o, inin ngo bor di taol mi po luklemi ora kisesa.*

³⁵ Ngub kobur kabl, inin ngub buklemi o aol mendbor mbes kone ebe wi su ngol hasmi baeben inin ab sumb wil baebenom pe paen lismil, ini mbinin poklon ndabur ke hondoklemi kisesa. Wabl kabl, Heneng ora aol kone ebe wi Ebel di pe paen lismil, aol ebe ngubi baeben ngub homam obam obam bubur, Berekayan isi Sekaraya di Ngaoron panda komb bi ora hesa Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to kabon tukun bor pe paen lismi ora. Ngub lismil ngo bu haroklme baeben hambunon Ngaorom ini ngo baeben te mao saraklaol, inin mbinin poklon ndabur ke hondoklemi ora kisesa.*

³⁶ Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inin di ngub was beyem ol hambun sao khorob ngo bu hasmi on poklon ndabur, ini tenaol ngubi tomb hayem baeben mabor ke aondao ora hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond himisao o

Luk 13:34-35

³⁷ Ngo tomb Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond homobur kabl, Is alem. Njurusalem tenaol o hakl o, inin Ngaoron man mini aol baeben pe paen lu, Ngaor obum man mini aol mendbor ini haemel pu kisao baeben di hanom loroklme tenaol o hakl o, nim mbes ora di hor hor was ini ngo baeben, sao kulaom obun hondbao baeben obun bobao bundur bor maembe mbaen kobur men mba paolaoklao nda ub bundis o, inin turi homo nao ebe bao waesimndis kisesa.*

³⁸ Ngub kobur kabl, Pangeklem. Inin Ngaor Hen Moroklme Anda ngo hae o bor Ngaor obu nao haklaol, baehaemen and was haklao kisesa.

³⁹ Wabl kabl, E ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inin ngo baebenom ni ko mende nao hondoklemi o, ma ora bor inin ni bor kaoya kem kobur, Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao Obu bor kaoya kem ora

* 23:28: Luk 16:15

* 23:31: Bis 7:52

* 23:33: Mat 3:7; Mat 12:34; Luk 3:7

* 23:34: Mat 10:23; 1 Tes 2:15

* 23:35: NjuS 11:4

* 23:37: Bis 7:59; 1 Tes 2:15

* 23:39: Mat 21:9

lemi tomb inim ngo tomb ora ni ko mende hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

24

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbaklemi kisao o

Mak 13:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngol haklbur pisaol, obun man pange aol baebenom Njises obu hasaol obobur mbinim Njises obu bor Ngaor Hen Moroklme Anda baeben ebe ora was haeng hend ko muwalismisa.

² Ngo tomb Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kabl, Inim and ebe ngo hae hakl hendeyem be? Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbinim han sango menden mandaemol di hond mend baondib munu bao win wa nao buklemi ora. Ngub inj, mbinim and ngo hakl hambun ora, kundi bowes buklemi ora kisesa.*

Ke ngo sao was hondoklemi ko kao kalisao o

Mak 13:3-13; Luk 21:7-19

³ Ngo tomb Njises obu har Olib manda bor birisaol, obun man pange aol baeben mbini was ware pe ora Njises obu birisaol obobur kabl, Njem ngo buklaol kaendisao baeben atomb ora buklaol bor kae bo? Njem nao kao nji kismisa. Wabl kabl, Njem ngo buklaol kaendisao baeben bukbur buklaol tomb naom pibnao oran asao ora mbes buklaol hondobur nje wabl oboklesil, naom su ngo ora soklao bao o teb saol ko pangokmaob? kismisa.

⁴ Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kabl, Pangeklem. Tenaol mendborom ini maobowabur kakla lemi hondo ora haklwaebe kisesa.

⁵ Ngub kobur kabl, Aol andub ora ini haklemil obobur mbinim ni hae non bubur lemin, ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae lemi kisesa. Mbinim ngub kobur lemin tenaol andub ora maobowam akol bu haklemi kisesa.*

⁶ Njisesom mbini bor wabl kabl, Teb sol sao di enderael sao di saond aondao ora mend daoklu lili buklebil, inim poboklo oboklaol pangoklemi tomb saond ngo buklemi o hondobur inim pakl homo burir nao biklwaebe ora kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ngo kabl sa mbes buklaol o mabor bao bu kowes buklaol o, nao pindib pae wen soklao kisesa.

⁷ Wabl kabl, Aol sem tangar mondom sem mende saond bu kaloklao. Ngo tomb kaman semom di sem mende bor saond bu

kal kal buklemi kisesa. Ngub buklaol tomb su mendbor de aondao ora oboklao. Su mendbor di dull bere aondao ora oboklao kisesa.

⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Tenom nongnas maruklbur beme tomb mabor tenda aondao bu bukbur o pibnao kang bu bam bam biyao nda ub menger, nim ngo kabl sao baeben mbes buklaol kisesa.

⁹ Njisesom ngub kobur wabl kabl, Ngo sao hakl buklaol tomb inim nil hul ha haklemil, tenaol hambunom ini hendaebe makl aondao ora homobur nar wen ebe hende non buklemi. Ngo tomb mbinim ini men pae pobur lemin, lu bowes bu tenda mao na ini pe pareklemil di luklemi kisesa.*

¹⁰ Njisesom wabl kabl, Ngub buklemi tomb tenaol andub ora mendbor Ngaorol hul ha obul ora kone u haklemi baeben di mbinim besao kon ubur lemin, tenaol mende karu lili bubur tenaol hambunom mende bor ko was hom hom buklemi kisesa.

¹¹ Ngo tomb Ngaoron man buwale non bubur man tangar sao buwaloklme aol mendborom tenaol hambun maobowaklemi ora kisesa.*

¹² Njisesom wabl kabl, Tenaol kho mao saraoklao sao hambun sao aondao bu ora ngub and soklao, tenaol andubom Ngaor bor di tenaol mende bor di hem ko kone woroklme ub ora tuwaklemi ora kisesa.

¹³ Ngub kobur kabl, Ngub buklemi o tenaol mendbor nil hul ha saor pe was bao harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora kisesa.*

¹⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko, Angal Bib Hobao Sao ngo su hambun bor tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu paklemi tomb oran bao bu kowes buklaol kisesa.*

Mabor kho aondao ora mend oboklao kisao o

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ Ngo tomb Njisesom kabl, Inim mabor hondoklemil kho mao sakl buklaol sao ngom su enjo ngo bor kho mao saklao o, mbes Ngaoron man mini aol Daniyaolom kisao ub panda komb bi ora bor obo haklao kisao kisesa. Pangeklem. Tenaol mendbor mbuk waeb ngo bor wiyao ub hondoklesi baebenom oborob ora hondobur kone kimb bibaebe.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Ngub buklaol tomb tenaol mendbor su Njuriya

* 24:2: Luk 19:44 * 24:5: Mat 24:23-24; Bis 5:36-37; 1 Njo 2:18 * 24:9: Mat 10:22; Njo 15:18; Njo 16:2 * 24:11: Mat 24:5; Mat 24:24; 1 Njo 4:1 * 24:13: Mat 10:22 * 24:14: Mat 10:18; Mat 28:19

bor buruklemi baeben yu har ne baeben bor pakl paokl puklwaebe kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kakl, Aol mondom njen and wil dera nan hari sin, njen osisao uklesi o mukl wakl andaon nao hondaebe ora kisesa.*

¹⁸ Wakl kakl, Mende di aol mondom njen em bor hari sin, njen toklo and turub bi mukl anda nao pe, pakl paokl ora pebe kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kakl, Is ora alem. Ngo sao buklaol tomb ten mendbor hondbao pango uklemi baeben hesa nongnas aoundu ne baeben kab oran hond bu pae delib ebe ora soklao kisesa.

²⁰ Wakl kakl, Pibi hon oboklaol hub ingi soklao tomb hesa hor boroklime bao on kab naom pakl pokl buwaklmaong, khorob ngo sao nao eben kaebe ko Ngaor bor kao kaloklwaebe kisesa.

²¹ Ngub kobur wakl kakl, Is ora alem. Ngo ora tomb ke aondao ora hondoklemi ka. Mbes Ngaorom su wen warisao tomb di, karasmas hambunon ora ngubi tomb di, khorob sao aondao ngubi mend nao hindismi ora kisesa. Ngub kobur kakl, Ke aondao ngo hondoklemi ubi mend sul bao haklemi tomb mabor di nao hondoklemi ora kisesa.*

²² Ngub kobur kakl, Ngaorom ngo sao buklaol o bao hor andub ora nao ndi tibaklwao ko nen nao sabokl bisaon, tenaol is mend nao bulaokl pokl beme o, Ngaorom obun tenaol mbes sablo haen kisao baeben hond homobur bao hor andub ora ndi nao tibaklwao ko nen sabisao kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kakl, Ngo sao baeben hambun sao buklaol tomb aol mendborom ini bor ngub lemi. Ngaorom Eben Ke Aol obu enjo ngo bor ngo hae o haondaoklaob. Aoh, obu isu ngo bor hayao leming, mbinim ini bor ngo lemi ub heneng lem ko nen nao saboklwaebe ora kisesa.*

²⁴ Ngub kobur kakl, Mabor mendborom ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae, mendborom di man tangar mini obobur ni Ngaoron man mini aol hae ko tenaol hambun maobowakl obobur, mbinim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklime sao di aondao bu ora bam akol bubur, tenaol Ngaorom sablo haen kisao baebenon kone bor di ngil ngaol mao kabur maobowa hondoklemi kisesa.*

²⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Pangeklem. Ngo sao baeben hambun sao wen buklaol ub nim ini bor ngo kao njurukl ong, hondo ora haklwaebe kisesa.

²⁶ Njisesom wakl kakl, Mbinim ini bor ngub lemi. Haondaoklaob. Ngaorom Eben Ke Aol obu su tenaol nao biri isu ngo bor hayao lemin, inim ngo bor es bukkl nao puklwaebe. Mbinim ini bor ngub kobur kakl, Haondaoklaob. Eben Ke Aol obu enjo andaon ngo bor bereyao leming, mbinim ngo lemi ub inim heneng lem ko nen nao saboklwaebe ora kisesa.*

²⁷ Wakl kakl, Ngub inj, yu nan bubiyab beyao tomb unu ora bor di saohar hambun bor bu kimb biyao nda ub, Aolon Isi Ora obu di ngub oboklaol hambunom hondoklemi o,*

²⁸ su bor baoraoklao sao menjao homo wiyao bor was sao hur mesim di obo kiril mbaroklime ko Njisesom ngub kisesa.*

*Mabor Aolon Isi Ora oboklao kisao o
Mak 13:24-27; Luk 21:25-28*

²⁹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Ke aondao ora ngo baeben hend paklemi tomb penar bu ora nar nao debur em hundur aondao ora uklaol, ek di nao doklao ora. Saosolbaem ngo saoharol harekle baeben di sul tol hakl ib ib buklaol, saoharol buri wiyao sao baeben di buri nao pale dur kobur demi ora men koroklao kisesa.*

³⁰ Ngub kobur kakl, Ngo tomb Aolon Isi Ora obu oboklao on saoharol menger bombor mend buklaol hondobur, su hambun bor tenaol sem hayem baeben hambunom pakl homobur de aondao ora ko haklemi kisesa. Wakl kakl, Ngo ora tomb Aolon Isi Ora obu yu heben mulaol darukl ora bor haklbur obu buri paolaoklbur nar el sao bao bi hakol bi ora oboklaol hondoklemi kisesa.*

³¹ Ngo tomb biyukel mbel aondao ora luklaol obum obun angal mini wesao baeben su hambun bor pen kobur, yu nan di unu nan di umu nan di ana nan di su uklu lisao hakl hambun bor di, Ngaorom tenaol mbes sablo haen kisao baeben hambun ora obo kiril mbaen lao kisesa.*

Njisesom is ma biyao menger mar kisao o

Mak 13:28-31; Luk 21:29-33

³² Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakl, Inim is dullub ma biyao nda ub oborob ora nen saboklwaebe. Is baoklaol ib ib bubur ma bu kimb beyao tomb inim ngub lome. Is ma wen beneng ngubi tomb nar eben sene lome kisesa.

³³ Ngub kobur kakl, Menger bombor ngub mubur inim nim o kao njandisao

* **24:17:** Luk 17:31   * **24:21:** Kao 7:14   * **24:23:** Mat 24:5; Mat 24:11   * **24:24:** 2 Tes 2:8-9; Kao 13:13-14

* **24:26:** Luk 17:23-24   * **24:27:** Mat 24:37-39   * **24:28:** Luk 17:37   * **24:29:** 2 Pit 3:10   * **24:30:** Kao 1:7; Kao

6:12-13   * **24:31:** 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16

baeben hambun sao bam bam buklaol hendaem sin, Aolon Isi Ora obu oboklbur teb so ora tiriyao kombael hend dera haril ko nen saboklwaebe kisesa.

³⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngubi tomb hayem baeben nao heme bao haen was nim ini bor ngo buklaol kandisao baeben buklaol ora kisesa.*

³⁵ Ngub kobur kabl, Su di saohar di mabor hambun sao bum haklao o, nao angal bombor o nao bum haq wi aeben soklao ko Njisesom ngub kisesa.*

Aolon Isi Ora ngo tomb oboklao ko mondom nao hende hayem kisao o

Mak 13:32-37; Luk 17:26-36

³⁶ Ngo tomb Njisesom kabl, Ngo sao hora buklaol be? somna buklaol, eker a be? ndum buklaol ko mondom nao hende ora hayem kisesa. Ngub kobur kabl, Ngaoron angal mini wesao yu heben haeme baebenom di nao hende ora haeme. Aoraon Isim di nao hende ora hayao o, Aoraon Ngaon ngo obum bombor o ora hendeyao kisesa.*

³⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Mbes aol Nowa hasao tomb tenaol hambunom bismi ub, Aolon Isi Ora oboklbur buklaol tomb di bombor ngo bismi ub was buklemi kisesa.

³⁸ Ngub kobur wabl kabl, Mbes se obo ib wae aondaol ora ngo ibisao o, nao ib hae wen Nowam ib taokaoll warisao tomb tenaol hambunom ne nao pa ib nao pa was bismi. Ngub bubur aolom di ten taol buklemim was kone wi, tenom di aol poklemim was kone wi bubur, mbinim ngub besao ko u haen was Nowa obun sem ib taokaollon hondaesmi kisesa.

³⁹ Wabl kabl, Mbinim ngub was ham ham bubur mabor mbini ke hondoklemi on nen nao sabe mbinim ngub besao kon was wismil, mabor ib wae do se aondaol ora obobur kisaon, tenaol ngo baeben hambun nao pesao ora kisesa. Njisesom ngub kobur kabl, Bombor ngo bisao ub was mabor Aolon Isi Ora oboklao tomb di, mbinim nao hende besao kon u bao habur mbinim burir biyu ke ngo hindismi ub was hondoklemi kisesa.*

⁴⁰ Ngub kobur kabl, Ngo tomb aol is kab mend em bor haklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende bao haen waklao kisesa.

⁴¹ Wabl kabl, Ten is kab mend di mbibim palawe kongon bi uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende bao birin waklao kisesa.*

⁴² Njisesom ngub kobur kabl, Mabor inin Aoraon Aondaol obu bao ngon oboklao ko nao hende ora hayem ngao, nim ngo kabl ub buklaol oborob ora hondo haklwaebe kisesa.*

⁴³ Ngub kobur wabl kabl, Inim ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Aol and aoraon baebenom bao ngon somna ora paes naoklao aolom paes nokl oboklao ko hondokl bemen, paes naoklao aol ngom mbinin anda bor tiriyao kombo paes ngub nokl eben bao wa nao bi hend ha ora hakl beme kisesa.*

⁴⁴ Wabl kabl, Aolon Isi Ora obu di bao ngon oboklao ko inim nen nao sabe haklemi tomb oboklao ngao, inim di oborob ora man man bu hend ha ora haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Kongon bimi aol sem kab hayem ko mar kisao o

Luk 12:41-48

⁴⁵ Ngo tomb Njisesom kabl, Kongon biyao aol mondom obun kone bor oborob ora kimb bubur kongon oborob was ba sin, wabl obun aol aondaom obu bor njem nao kongon bimi aol baeben hambun maeb ha, mbini bor ne di ngo tomb was taol bu kalaebe lao ub taol bu kalo haklao kisesa.

⁴⁶ Ngub kobur kabl, Mabor kongon biyao aol ngo obun aol aondaol nda wabl obobur hondoklao tomb obun kongon biyao aol ndam obum mbes kao kaolaokl pisao nda ub bu harob sin, kongon biyao aol ngo obun mbib turi aondaol ora homoklao kisesa.

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol aondaol ngo obun obun hambun sao obun kongon biyao aol ngom was maeb haen lao kisesa.*

⁴⁸ Wabl kabl, Ngub buklaol o aol aondaon kongon biyao aol ngom khorob bubur obun kone bor nao aol aondaol penar bu nao oboklao ko nen sabobur laon,*

⁴⁹ obum obu daol mbini haru kongon bimi aol baeben lu bowes bi habur, obum aol mendbor he soklme ib noklme baeben daol haru ne nao mba he soklme ib nao mba buklaol ora kisesa.

⁵⁰ Wabl kabl, Obum ngub buklaol kongon biyao aol ngo obun maomb bo haraoklao aol aondaol nda mabor ko mend handam oboklao tomb, obun kongon biyao aol ndam nao maomb bo haraoklao aol aondaol oboklao ko nao hondo bara sin, obum ngo tomb ebeyao saol ko nao hende haklao o obum sub obo pindib paklao kisesa.

* 24:34: Mat 16:28 * 24:35: Mat 5:18 * 24:36: Bis 1:7; 1 Tes 5:1-2 * 24:39: 2 Pit 3:6 * 24:41: Mat 25:13

* 24:42: Luk 12:39-40 * 24:43: Kao 16:15 * 24:47: Mat 25:21; Mat 25:23 * 24:48: Luk 12:45

⁵¹ Wاكل kاكل, Aol aondao ndam ngub obobur laon obun kongon biyao aol ngo khorob ora ke mao handabur, tenaol mendbor songolol man mini non bubur kakla ko haroklme baeben pen lao bor maomunu pen laol, obum saongao kengerokl no de khorob ora ko haklao ko Njisesom ngub kisesa.*

25

Nong is tobon kab menger angal mar kisaol o

¹ Ngo tomb Njisesom angal mar mende di kobur kاكل, Yu heben bor maomb bo haraoklao om maeb ha maomb bo hakl oboklao ub menger, nong is tobon kab mondom mend bismisa ub menger maeb ha maomb bo hakl oboklao kisesa. Ngub kobur kاكل, Nong menden tuman ke aol aondao mondom, nong ngo penar bu embi was taol bukl oboklwao kisaol, nong tobon kab ndam mbinin laomb di tobon kab ta peb bu maribir mbinin haeki taol bukl bi nda harerol hen mu kaomukl pismisa.*

² Ngub pismi o nong tobon kab ngo pismi on is su mende kon nao wi sisesa. Is su mende oborob ora kone kimb bi sisao kisesa.

³ Njisesom ngub kobur kاكل, Nong kon nao wi nda baebenom mbinin laomb marismi o, mbinin laombon wel keresin nao mari pismi kisesa.

⁴ Wاكل kاكل, Ngub bismi o nong is su mende kone oborob kimb bi kon wi nda baebenom, mbinin wel keresin di mberol be bor bomb barabur, mbinin laomb baeben hesa ndi pa peb bu marismi kisesa.

⁵ Njisesom ngub kobur kاكل, Nong tobon kab ndam aol mbinin haeki taol bukl bi nda penar bu nao ibisaol nong nda baeben mbinin el bor enjmor ibisaol, u paol pesmi kisesa.

⁶ Ngub kobur wاكل kاكل, Ngub paol pesmi tomb somna undum tuku ora angal mend kisaol pangismil, aol ten taol bukl bi nda ebeng, inim obu kemi ebeklemin ub harerol hen mu kaomukl puklub kisaol pangismi kisesa.

⁷ Ngo tomb nong tobon kab ndam teka kاكل sobur, mbinin laomb nda baeben man man bu mao da peb bismi kisesa.

⁸ Ngo tomb nong is su mende kon nao wi nda baebenom nong is su mende kone oborob ora kimb bi nda baeben bor kاكل, Naon laomb nao de hundileng, inin wel keresin ngon baoklmend nao kowe njib kisesa.

⁹ Ngub kismil nong is su mende kon wi nda baebenom mbinin angal ngon ko san lubur kاكل, Inj ka. Naom naon wel keresin ngon mendbor ini kowe njam sin, naon laomb di nao de hundi mba kho sobur, inin di nao hambunon kho soklaong, ngub nao bin ub inim sitowa anda bor wel keresin dob bukl puklub kismi kisesa.

¹⁰ Ngo tomb nong is su kon nao wi awis nda baeben sitowa anda bor wel keresin dob bukl pismi tomb, aol ten taol bukl bisao nda obo pindib paesesa. Ngub ibisaol nong is su mende mbinin wel keresin di maru burubur laomb mao da man man bu birismi nda baeben, aol aondao ngo ten taol bukl ibisaol nda daol mbini haru and ngo ten taol bukl ibisaol ne haorismi anda on hondaesmil, aol aondao ngo ten taol bukl ibisaol ndam tiriyao bo tu ndaesesa.

¹¹ Ngo tomb mabor nong is su mende kon nao wi, wel keresin dob bukl pismi nda baeben obo tiriyao lu nga nga ko habur kاكل, Aol aondao o, aol aondao ka. Nao obomun ub tiriyao komb kismi kisesa.*

¹² Ngub kismil aol ten taol bukl ibisaol ndam mbinin angal ngon ko san lubur kاكل, Nim heneng ora kاكل, nim ini nao hendeyo ora kisaol ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

¹³ Njisesom ngub kobur kاكل, Aol aondao ngom ngub kisaong, Aolon Isi Oran hora oboklao be? somna oboklao be? atomb oboklao ko inim nao hende ora hayem ngao, inim oborob ora hondo haklwaebe kisesa.*

Aol mondom obun kongon bimi aol mone kalisao ko mar kisaol o

Luk 19:11-27

¹⁴ Ngo tomb Njisesom angal mar bombor ngubi mende di kobur kاكل, Aol aondao mondom obu su tangar mendbor pokl-bur kisaon, obun kongon bimi aol baeben kor bu ubuklub kobur obun osisao wisao baeben inim was maeb haklwaebe ko kao-laok pisao kisesa.*

¹⁵ Njisesom ngub kobur kاكل, Aol aondao ndam obun kongon bimi aol ngo baebenon kone hondo, mbinin buri wiyao ub mbinin kone armend sisao u haklemi ub hondokl-bur kisaon, obun kongon bimi aol ngo baeben bor mone ngom bisnis bu haklwaebe ko taol bakabur, obun kongon biyao aol is mend oran mone so 1,000 was ber pae pao su kalisesa. Ngub bubur kisaon obun kongon biyao aol is mende mone so 1,000 was ber pae pao kab oran kalisesa. Ngo tomb obun kongon biyao aol is tebo nan di mone so 1,000 was ber pae pao bombor

* 24:51: Mat 8:12 * 25:1: Kao 19:7; Luk 12:35 * 25:11: Luk 13:25; Luk 13:27 * 25:12: Mat 7:23 * 25:13:

oran kalisaol, mbini hambun bor bisnis bu haktwaebe ko ngub kalisesa. Obum ngub taol bu kal peb bibir kisaon, obu su tangar bor paokl ora pisao kisesa.*

¹⁶ Ngo tomb aol is mend obu mone so andub ber pae pao su misao ndam penar bu bisnis bisao tomb mone so 1,000 was ber pae pao su mende pon paen misao kisesa.

¹⁷ Ngo tomb aol is mende obu mone so andub ngub baeben was ber pae pao kab misao ndam di 1,000 was ber pae pao kab mende pon paen misesa.

¹⁸ Ngo tomb is kab ngom ngub bisbi o aol is mend obu mone so 1,000 ber pae pao bombor misao ndam obun aol aondaon mone ngo mu bowes buklwao ko nen sabobur kisaon, men pae po obum su tomb pabur su bor sowaol bu mbaesesa.

¹⁹ Ngo tomb aol aondaon ndam bao ham ham bubur kisaon, ma ora bor obun kongon bimi aol ngo baeben bor obun mone ngo bisnis bu haktwaebe kaokl pisao on, mbinim asub was bu haroklmeb ko angal kao kao bem kokbur waki ibisesa.

²⁰ Ngo tomb aol is mend obu mone so 1,000 was ber pae pao su misao ndm, waki mone so 1,000 was ber pae pao su mende pon paen misao nda baeben mini obobur kakt, Aol aondaon o hend. Njem mone so 1,000 was ber pae pao su mend njaokl pisndisom bisnis buwao tomb nim mone so 1,000 was ber pae pao su mende ngo pon paen muwe o kisaon kisesa.

²¹ Ngo tomb aol aondaon ndam obun kongon biyao aol ngo bor kakt, Nje kongon biyao aol ebe ora hael, njem njen kongon oborob ora hondobur bisi kisaon kisesa. Obum ngub kobur obun kongon biyao aol ngo bor waki kakt, Njem kang sao ngo oborob ora maeb harili ub njem nao andub sao maeb hanin lowaong, njem yao turi hom hom babon ib kisaon kisesa.*

²² Ngo tomb aol is mende mone so 1,000 was ber pae pao kab misao ndam di obobur kakt, Aol aondaon o hend. Njem ni mone so 1,000 ber pae kab kab pao kab mend njaokl pisndisom bisnis buwao tomb nim mone so 1,000 ber pae kab kab pao kab mende ngo pon paen muwe o kisaon kisesa.

²³ Ngub kisaol obun aol aondaon ndam obu bor kakt, Nje kongon biyao aol ebe ora hael, njem njen kongon oborob ora hondobur bisi kisaon kisesa. Obum ngub kobur obun kongon biyao aol ngo bor waki kakt, Njem kang sao ngo oborob ora maeb harili ub njem nao andub sao maeb hanin lowaong, njem yao turi hom hom babon ib kisaon kisesa.

²⁴ Ngo tomb aol is tebo nan obum mbes mone so 1,000 ber pae pao bombor misao nda obu di obobur kakt, Aol aondaon o nim nje ora hendeyo nda ka. Nje aol buri ora habur, njem aol menden em bor mbinin mbib we boweme hakt di njem kobale nda. Njem aol tangar mendborom mbinin is il we boweme hakt di njem talale nda kisaon kisesa.

²⁵ Ngub kobur kakt, Njem ngub bili ndal nim nje pakl homobur, njen mone so 1,000 ber pae pao bombor mend njisndis su tombobur abo ngo sowaol bu haruklu e ong, njen ngo sao mi kisaon kisesa.

²⁶ Ngub kisaol aol aondaon ndam obun angal ngon ko san lubur kakt, Nje makl hom ha was habur nje kongon biyao aol kho ora hael kisesa. Ngub kobur kakt, Heneng ora nim aol tangarom mbinin emol we boweme sao hakt kobo, nim aol tangarom is il we boweme hakt di il seyao tomb nim talo ngub biyul hondobur njem ni pakl homale sin,

²⁷ nao mone ngo mendbor kond baen pone haen mun, mbeng bor asub ko nao wisil nim waki obobur nao mone homaokl hae kang ngo was waki murukl balem? kisaon kisesa.

²⁸ Ngo tomb aol aondaon ndam ngub kobur aol mendbor ngol hasmi baeben bor kakt, Inim mone so 1,000 ber pae homaokl bi bao mend abo ngo bao u harekle o mubur, aol is mende mone so 1,000 was ber pae pao tobon kab u harekle aol ngo was mu kalaoklaob kisaon kisesa.

²⁹ Ngo tomb aol aondaon ndam mbini bor kakt, Nim ngo bi o tenaol hambunon mondom menjao u harob sin, nim waki tangar di kond bu kaloklwaol obun andub ora uklao. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di nim waki muklwao ora kisaon kisesa.*

³⁰ Ngo tomb aol aondaon ndam ngub kobur kakt, Inim kongon biyao aol kho abo ngo isu dera nan em hundur wi tenaol mendbor saongao kengerokl no, de khorob ora ko haroklme su ngo bor pen laob kisaon ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

Mabor Aolon Isi Oram tenaol hambun taol buklao kisaon o

³¹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakt, Mabor Aolon Isi Ora obu bao bi hakol bi ora, obun angal mini wesao baeben daol haru oboklemi kisesa. Waki kakt, Ngo oboklemi tomb Aolon Isi Ora obu aol wesmbao aondaon ora habur, obun maomb bo haraoklao on seyul buruklao tenaol su hambun bor paoklme baeben hambun

* 25:21: Mat 24:45-47; Luk 16:10

* 25:29: Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18

* 25:30: Mat 8:12

* 25:31: Mat

16:27; Mat 19:28; Kao 20:11-13

ora obu buruklaol obun el sol was obo kiril mbaen lao kisesa.*

³² Ngub obo kiril mbaklemi tomb some sib maeb haroklme aolom some sib hesa meme kab taol bu kobaroklme nda ub tomb kab bu taol bu kobabur, some sib baeben di maon nan haen kao, meme baeben di sabol pabur armend haen kao buklaol kisesa.*

³³ Wاكل kاكل, Obum ngub bubur laon some sib baeben obun ki tao nan haen kobur, meme baeben ki kowes nan haen lao kisesa.

³⁴ Njisesom ngub kobur kاكل, Aol Wesmbao Aondao ndam ngub bubur laon, tenaol obun ki tao nan haklemi nda baeben bor kاكل, Nao Abom inim turi homeklemin ko obum mbes pibnao ora su wen warisao tomb, nao Abom ini maomb bo haklbur obum maeb ha maomb bo haraoklao ub inin ora man man bu pa wakaesaong, ngo man man bu wakaesa bor hakl ubuklub lao kisesa.

³⁵ Ngo tomb Aol Wesmbao Aondao ndam ngub kobur kاكل, Mbes ni dem homo uwao tomb inim ni ne non njisimndis. Ni ib nokl homowao tomb inim ni ib di non humu njisimndis. Ni aol sem tangar ora hawao o ni inin anda bor paolemin ib ko u paolisumndis.

³⁶ Ni lab lab nao wi hawao tomb inim ni lab lab di njisimndis. Ni sen ha homo uwao tomb di inim ni bisur bu maeb hasimndis. Ni kalabus paoluwao tomb di inim ni hondokl ibisimndis ol, nim ini ebel mao harukl lao kisesa.

³⁷ Ngub lao tomb tenaol kone ebe wi ngo ki tao nan haklemi baebenom obun angal ngon ngub ko san luklemi. Aorao Aondao o, naom nje al dem homo wisil hondobur ne nenin njisim bo? Naom nje ib di al was nokl himisil hondobur ib nenin humu njismao?

³⁸ Nje aol sem tangar non bi atomb hasil hondobur nje naon anda bor paolemin ib kismao? Naom nje lab lab nao wi al was hasil hondobur naom nje lab lab njisum bo?

³⁹ Naom nje atomb sen ha u kalabus di paolisil hondobur naom nje hondokl ibisum bo? lemi kisesa.

⁴⁰ Ngub lemi tomb Aol Wesmbao Aondao ndam mbinin angal ngon ko san ngub luklao. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ninao sem imbi nao wi kang ngo hayem baebenom kang is bombor ora di, inim mbini bisur bu menjao menjao kalismi ub inim ni bor ora bismi lao kisesa.*

⁴¹ Ngo tomb Aol Wesmbao Aondao ndam obun ki kowes nan haklemi baeben bor

ngub lao. Ini tenaol mendbor haeben sakl puklmi bor nao pe ke hondoklbur hayem hakl o, ini ni hae ol nao hae isu isaolao nao hundili dao hakol bi ngo bor puklub ora. Isaolao dao hakol bi ngo mbes nao Abom Seran hese Seran obun angal mini wesao baeben kaon man man bu win kaesao ora lao kisesa.*

⁴² Njisesom wاكل kاكل, Aol Wesmbao Aondao ndam ngub kobur laon tenaol ngo ke hondoklemi baeben bor kاكل, Mbes ni dem homo uwao tomb inim ni ne nao njisimndis. Nim ib nokl homowao tomb inim ni ib non nao humu njisimndis.

⁴³ Ni aol sem tangar hawao tomb di, ni inin anda bor paolemin ib nao kisimndis. Ni lab lab nao wi hawao tomb di, inim ni lab lab mend samon nao njisimndis ka. Ni sen ha u kalabus paoluwao tomb di, inim ni bisur bu nao hondokl ibisimndis lao kisesa.

⁴⁴ Ngo tomb tenaol ngo ke hondoklemi baebenom Aol Wesmbao Aondao angal ngon ko san ngub luklemi. Aorao Aondao o, nje atomb was dem homo wisil hondobur naom nje ne nao njisum bo? Naom nje ib di atomb was nokl homo weninbur nao humu njismao? lemi. Mbinim ngub kobur wاكل kاكل, Njem aol sem tangar non bi ha, lab lab nao wi ha, nje sen ha u, kalabus paolu ngo hakl atomb was bisi o naom nje hondobur nje bor oborob sao nao bismaob? lemi kisesa.

⁴⁵ Ngub lemi tomb Aol Wesmbao Aondao ndam mbinin angal ngon ngub ko san luklao. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim tenaol mendbor imbi nao wi kang ora hasmi baebenom kang is bombor ora di bisur bu oborob sao nao bisimndis tomb, inim ngo sao baeben hambun sao ni bor ora bisimndis lao kisesa.

⁴⁶ Obum ngub kobur laon inim ngub bisming, ini ke hondoklme su bor puklub laol, ngo bor tanda aondao ora nao hakol bu haklemi ora. Ngub buklemi o tenaol mendbor kone ebe ora ubur oborob was bu haroklme baeben haeben saroklme su bor puklub laol, mbinim ngo bor pobur ko mend nao heme haeben ora soklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

26

Nju semon maomb bo haroklme baebenom Njises pe paen lemin ko karismi o Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Njo 11:45-53

¹ Ngo tomb Njisesom obun angal hambun kao pabur kisaon, obun man pange aol baeben bor kاكل,

² Inim di ora hendeyem ub Waran Aeben Bisao hor so pindib paklao o bao hor kab

* 25:32: Oro 14:10 * 25:40: Mat 10:42; Mat 18:5; Mak 9:41

* 25:41: Mat 7:23; Kao 20:10

* 25:46: Njo 5:29

ora bao wi ol, mbinim Aolon Isi Ora men pae poklemil is pe kowal bil nil li mbaklemi ora kisesa.*

³ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hambun ora baolum aol wesmbao aondao mend obun imbi Kayapason anda bor was obo kiril mbaesmisa.

⁴ Ngo tomb mbinim ngub obo kiril mba burubur kismil kar mba habur kakl, Naom asub ora bubur Njises oran kakla kao beya di, men habur pe paen lem yeb ko kar mba hasmisa.

⁵ Ngo tomb mbinim ngub kar mba habur kakl, Ngub bemin ora o, naom tenaol hambun kiril mba hor so boroklme ngon non ngub nao bemin ora. Naom ngo tomb Njises men harum sin, tenaol hambunom sob aondao bu ora lemi kismisa.

Ten mondom Njiseson wesmbaol wel kowe beyaesao o

Mak 14:3-9; Njo 12:1-8

⁶ Ngo tomb Njises obu su Betani bor habur aol maollun bi mend obun imbi Simonon anda bor hasesa.

⁷ Ngo tomb ten mondom han alpastam* wari be ebe teraebi buri ora mend sisao bor, wel sem tangar kao ebe ora pebe mend mbinim mone andub ora deng ko mu hasmil, ten ndam wel be ngo sao bor bomb hae mend mini obobur, Njises obu ne noklbur birisaol Njiseson wesmbao bor kowe beyaesesa.*

⁸ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom ten ndam ngo bisao sao hondobur makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kakl, Ten ngom wel hobao sao ngo asub ko mu bowes bi bo? kao kao bismisa.

⁹ Mbinim ngub kobur kakl, Ten ngom wel kao ebe ora pebe ngo kowe bowes bi ub nao bukl baonaon, obum tenaol tangarom wel ngo dob bin mone aondao bu ora mubur, obum tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin bereyem baeben taol bu kalokl baonao kismisa.

¹⁰ Ngo tomb mbinim ngo kismi ub Njisesom mbinin kone bor hondobur mbini bor kakl, Ten ngom ni bor oborob ora bing, inim asub ko ten ngo obun kone bor kend mao ba kho mao sareklem? kisesa.

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Inim tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme baeben hesa non ini daol hor hor was haklemi o, ni non ini daol nao hor hor bao ha kimb was nao buklmao ora kisesa.

¹² Ngub kobur kakl, Ten ngom nao toklro wel ebe ngo kowe beyaraokl o, mabor mbinim ni pe pan luklemil nao maol bor ni tangaklbur man man bukleml ub ngo bi o kisesa.

¹³ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim bu haruklu sao baeben hesa mbinim ni bor bukleml sao baeben kabon arman Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen su hambun bor kam akol bukleml darukl o bor, ten ngom ngo bi ub di haru kam akol bukleml ngo sao di tenaol hambunom nen saboklemi kisesa.

Njurasom nim Njises karu luklwao ko sub kisao o

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenon duteb nan o Iskeriyaor Njuras, obum Nju semon baolum aol aondao baeben birismil pobur*

¹⁵ obum mbini bor kakl, Nim inim aol Njises ke ngo men pae puklub ka sin, inim ni asao ora njuklemib? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu mone il han silba was ware pe, hond du bellengpun kab oran kalismisa.

¹⁶ Ngub kalismil ngo ora tomb Njuras obum Njises men pae puklub lao on, bao awon ora men pae puklub lowao saol ko kone kimb bu birisesa.

Njises obun man pange aol baeben daol Waran Aeben Bisao bao on ne nismi o

Mak 14:12-21; Luk 22:7-14; Luk 22:21-23; Njo 13:21-30

¹⁷ Ngo tomb Nju semon palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme bao o pindi paesal, Njiseson man pange aol baebenom obu birisaol obobur kakl, Naom Waran Aeben Bisao bao on ne nemin ko njem abor ora man man baomun ko nen sobal? kismisa.

¹⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, And lobokl lobokl ora bor pobur aol mend ngol buruklao bor ngub lowaebe. Aol aondaom nim su ngo tuwaklwao o teb sal, nao man pange aol baeben daol haru njen anda bor Waran Aeben Bisao bao on ne noklmao ka lowaebe kisesa.*

¹⁹ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obum kisao nda ub was bubur kismil, mbinim Waran Aeben Bisao hor son ne noklemi on man man bismisa.

²⁰ Ngo tomb mabor somna Njises obun man pange aol duteb nda baeben di ne nao mba hasmi tomb

²¹ Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo bereyem haklon is

* 26:2: Mat 20:18

* 26:7: Luk 7:37-38

* 26:14: Njo 11:57

* 26:18: Mat 21:3

bombor ora mondom ni karu luklao ora kisesa.

²² Ngub kisaol obun man pange aol ngo baebenom aem ngub buklaob bor leb ko nen sabobur kismin, mbinin kone bor kho so hem aondao ora kobur mbinim armend sisao Njises bor ne mi mi bubur kabl, Aorao Aondao o ni bor kal be? kao kao bismisa.

²³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Aol enjo ngo yao bomborol buburbor ndis bor ne ngo mib bu na kl wi om ni karu luklao ora kisesa.

²⁴ Njisesom wabl kabl, Heneng ora Aolon Isi Ora non Ngaoron mbuk waebom ngub buklaob ke wiyao ub mbinim obu heneng ora luklemil, obu harer ngon poklao ke wiyao on poklao o, aol ngo obu Aolon Isi Ora karu luklao aol o ke aondao bu ora hondoklaong, obun amom aol ngo obu hel nao marukl bisaon, ebe ora sokl bisao kisesa.

²⁵ Ngo tomb aol Njuras ke ngo Njises karu lisao ndam, Njiseson angal ngon ko san lubur kabl, Aol aondao o, njem ngo kal o ni bor kal be? kisaol, Njisesom obu bor kabl, Njen mbib ngon kal o kisesa.

Njisesom obun toklo ibao kab ngub taol bu kalisao o

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

²⁶ Ngo tomb mbini hambun ne ngub nao mba hasmil Njisesom palawe mend mubur kisaon, obum Ngaor bor mbes tengiyu kao pesao tomb obum munu konde barabur obun man pange aol nda baeben taol bu kalobur kabl, Palawe ngo nao toklo njurukl ngao, naoklaob kisesa.*

²⁷ Ngo tomb Njisesom wabl ib waen ber pae kab mend mubur obum Ngaor bor tengiyu kao peyobur, kab ib waen ber pae ngo obun man pange aol baeben bor ini hambun no kalam aeben aeben bib ko kalisesa.

²⁸ Ngub kalobur kabl, Nim ini ngo njurukl o nao ibao ora njurukl ol, Ngaorom nim tenaol hambun heneng ora bu muklwao kisao ub nao ibao ngom tenaol hambunom khorob bismi sao mbinin kone bor wiyao o kunaklbur peben karukl kisesa.

²⁹ Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom waen il ibao ib ngo naoklaom on nim ko mende nao ne bao han was, mabor ini di haru nao Abom maeb ha maomb bo hayao bor ib waen wen pange oran ko mende noklmao ora kisesa.*

³⁰ Ngo tomb mbinim we ukl mend kaoya kao peyaoklbur kismin, dera bongde dera pab bibir har Olib manda bor yin pismisa.*

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisaol o

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Njo 13:36-38

³¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Nim some sib maeb haraoklao aol pe paen luklwaol some sib baeben pakl buri lemi ke wiyao ub embi somna il so pindib paklao, mbinim ni bor buklemi sao haondaoklbur ini hambunom nil hul ha haroklme nda ub tuwaklbur pakl buri lemi kisesa.*

³² Ngub kobur kabl, Mbinim ni ngub pe pan luklemi o ni wabl mao enjaklao, ni mbes su Kalili poklwaol ini nao mama oboklemi kisesa.*

³³ Ngo tomb Pitam obun angal ngon ko san lubur kabl, Mbini hambunom njel hul ha haroklme ub tuwakl paem sin, nim bombor o nje nao tuwae njel hul ha, ha kimb was buklwao kisesa.

³⁴ Ngub kisaol Njisesom Pita bor kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, bao somna ngon sao kulao angal nao bi haen was njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.*

³⁵ Ngub kisaol Pitam Njises bor wabl kabl, Ni di yao haru ora homabon ko hael, nim nje nao hendeyo nao lowao ora kisesa. Ngo tomb Njiseson man pange aol ngo birismi nda baeben hambunom di ngub was kismisa.*

Njisesom em obal Kersemani bor Ngaor bor kao kalokl pisao o

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Ngo tomb Njises obu obun man pange aol baeben di haru su em obal menden imbi Kersemani bor pismisa. Ngub pobur Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Ni kang mend isu ngol sao Ngaor bor kao kalokl pulkl ngao, ini ngol bao ber mba hawlwaebe kisesa.

³⁷ Ngo tomb obum Pita di Seberin isi kab Njemus Njon kab di, is teb ngo haru pismisa. Ngo tomb Njises obu kone bor ke di kab po kend aondao ora bin birisesa.

³⁸ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is teb nda bor kabl, Nao kone bor ke di kab po kend aondao ora bubur ni pe pae non bi saol ngao, inim ngol ngub habur ni di naom oborb ora hend ha haemin kisesa.*

³⁹ Ngo tomb Njises obu kang mend aeben sao pobur kisaon, obun el wil unu su nan haen dombes ubur Ngaor bor kao kalobur kabl, Ab o njem ebe soklao ko pangal sin, njem ni ke hondoklwao ib karae bi ber pae

* 26:26: Mat 14:19   * 26:29: 1 Kor 10:16   * 26:30: Luk 22:39; Njo 18:1   * 26:31: Njo 16:32   * 26:32: Mat 28:7; Mat 28:16   * 26:34: Mat 26:69-75   * 26:35: Mat 26:56   * 26:38: Njo 12:27

kab ngo mu tuwaebe ora kisesa. Wاكل kاكل, Njem ngub mu tuwaebe o njem nim nen sobakl ub inj bibi ora. Ngub inj, njen mbib nen sabele ub ora bibi kisesa.*

⁴⁰ Ngo tomb Njises obu obun man pange aol is teb nda birismil pobur hindisaol, mbinim enjmor kobur u paol pesmisa. Ngub bismil Njisesom Pita bor kاكل, Inim asub was bim? Inim ni daol nao haru kang el bombor ora mend hend peb bu haem nao lemi be? kisesa.

⁴¹ Njisesom ngub kobur obun man pange aol is teb ngo bor wاكل kاكل, Inin kone bor non nim oborob was buklwao ko nen saboklemi o songolom bi lao ub ini saokl mao waraklaong, ini bor khorob mao bakl buklao saom ini khorob nao mao baen ub inim oborob hend ha habur Ngaor bor kao kalaoklaob kisesa.*

⁴² Ngo tomb Njisesom pibnao Ngaor bor kao kalisao nda bor wاكل ko mende pobur obum Ngaor bor kao kalobur kاكل, Ab o, nim ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo noklwao ub nao non ko mu tuwاكل buwae se soklaol, njem ni bao ke hondon ko nen sobal sin, ebe ka. Njen kone oram nen saboklesi ub was bibi kisesa.

⁴³ Ngub kao kal peyaoklbir wاكل obun man pange aol nda baeben birismil obo hindisaol, mbinin el bor enjmor aondao ora ibisaol mbinim u paol pe wismisa.

⁴⁴ Ngo tomb Njisesom ngub haondaoklbir kisaon, mbini ngub bao paolu win wاكل Ngaor bor ko tebo kao kalokl pisesa. Obum Ngaor bor ngo kao kalisao o pibnao kao kalisao nda ub was wاكل kao kalisesa.*

⁴⁵ Ngo tomb ngub kao kal peyaokl obobur obun man pange aol nda baeben bor kاكل, Inim ngo bor hor so burukl obaemil u was bao paol pe wiyem be? Pangeklem. Mondom Aolon Isi Ora obu karu lubur khorob bimi aol baeben bor obu men pae puklub ko kaloklao o mbes teb se kisesa.

⁴⁶ Ngub kobur kاكل, Nao paokl mbin ub ini tekaklaob kisesa. Wاكل kاكل, Aol ni luklbur karaonao aol o mbes isu ngo ebe bor kang haondaoklaob kisesa.*

Njurasom Njises karu lisao o

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Njo 18:3-12

⁴⁷ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor angal ngub bao kao kalakl haen was, Njuras obu man pange aol duteb nan o obu sisao o, aol aondao andub ora ngo ibismi nda darukl o bor obu di haru ibismil hindismi tomb, aol aondao ngo ibismi nda baebenom kuwi kuwinj di kam dorokl hاكل taokl taokl bombokl ibismil hindismisa. Ngub ibismi o ngo ibismi

baeben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baebenom Njises men hاكل puklub kismil ibismisa.

⁴⁸ Ngo tomb aol Njuras ngo Njises karu lisao ndam wen aebenol ibismi tomb aol aondao ngo Njises men hاكل ibismi nda baeben bor kاكل, Nim aol mend men habur nunu ka sin aol ngo obu Njises ora soklaong, inim obu men hاكلwaebe ko karu mao kikel baesaol paongaokl ibismisa.

⁴⁹ Ngo tomb Njurasom buklwao kisaon nda ub obum Njises birisaol penar bu ora obobur kاكل, Aol aondao o nje ebe soklaong as ko haebe kobur kisaon, non Njises nunu kisesa.

⁵⁰ Ngub bisaol hondobur Njisesom obu bor kاكل, Aol sango o njem bukl obae sao penar bu ora bi ka kisesa. Ngo tomb Njises obu men hاكلbur ibismi nda baebenom obu birisaol teb so obobur mbinim obu men hasmisa.

⁵¹ Ngo tomb aol is mend Njises obu daol haru hasmi on mondom obun kuwi kuwinj mend hak bor marisao o mubur, obum Nju semon baolum aol aondao oran kongon biyao aol mend sisao on hal taokl bo kobaesesa.*

⁵² Ngub bisao o Njisesom aol ngo Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol o lisao nda bor kاكل, aol mendborom kuwi naol beme tomb mbini di kuwim nao pa woroklaong, njen kuwi kuwinj ngo njen hak bor marae ub wاكل mar kisesa.*

⁵³ Ngub kobur kاكل, Njem aol ngo liril o njem te oborob nen nao sabebur sاكل bil, nim saond bukl ko nen sabokl buwaon nim nao Ab kao kalokl buwaol, obum penar bu ora obun angal mini wesao andub ora ami sem duteb kang ngo men mbaeb se ora eben kokl baonao kisesa.

⁵⁴ Njisesom wاكل kاكل, Ngub bukl buwao o mbes Ngaoron mbuk waebom ngub buklao ke wisao ub wاكل asub bubur il soklaob? kisesa. Wاكل kاكل, Mbuk waebom ngo sao ngub buklao ke wisao ub ora ngo be o kisesa.

⁵⁵ Ngub kobur bombor ngo tomb was Njisesom aol aondao ngo obu men hاكل ibismi nda baeben bor kاكل, Inim kuwi kam dorokl mini mini obobur inim aol menden osisao taol pe mu haraoklao aol mend men hاكلbur sao ubuklim be? kisesa. Ngub kobur wاكل kاكل, Nim hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda ha was burubur tenaol hambun pangen Ngaoron angal kao dund bu haruklu nda

* 26:39: NjuS 5:7-8 * 26:41: Mat 6:13; NjuS 2:14; NjuS 4:15 * 26:44: 2 Kor 12:8 * 26:46: Njo 14:31 * 26:51:

Njo 18:26 * 26:52: Kao 13:10 * 26:55: Luk 19:47; Luk 21:37

tomb inim ni nao men haroklme nda kisesa.*

⁵⁶ Ngub kobur kabl, Ngub bimi nda o ngubi tomb non, mbes Ngaoron man mini aolom ngub buklao ko mbuk waeb bu wismi o ngo il so pind bile ol sakl, embin hambun sao ngo beyem o kisesa.* Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baeben hambun Njises ngub bismil haondaoklbr pakl paokl pismisa.

Njises Nju semon kansol baebenon el sol teka haen kismi o

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55; Luk 22:63-71; Njo 18:13-14; Njo 18:19-24

⁵⁷ Ngo tomb aol aondao ngo Njises men hakl ibismi nda baebenom Njises obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora mend obun imbi Kayapason anda mini pismil, Nju semon man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baeben hambun baolum aol wesmbao ngon anda bor was ber mba hasmisa.

⁵⁸ Ngo tomb Pita obu mbinim Njises mini pismi bor mama taol mi pisao o, obu wen kang mend enderael sao pisesa. Ngub pobur kisaon obum baolum aol wesmbao aondao ngon anda saond paeb mbuklu tundae ngo oral po pindib paesesa. Ngub bubur kisaon obum paeb ndaon hond-abur, mbinim Njises bor asub was bu mae lereklem ko hondoklbur polisman baeben birismi bor obu di haru birismisa.

⁵⁹ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin kansol baeben di mbini hambunom, Njises obum bu hasao sao baebenon obu te mao sara obu pe paen lib se oran, aol aem ora Njisesom ngo sao ngo sao bisao ko oborob ora kakla kao beyaraokl ko es bu ne mam akol bismisa.

⁶⁰ Ngub bismi tomb aol andub ora obobur Njises obum ngo sao ngo sao bisao ko mbini kao kalismi o, mondom te Njises obu pe paen lib se oran mend nao mao bemberaesmil, ma ora bor aol is kab ora mend ibisbisa.

⁶¹ Ngub obobur kisbin mbibim Njises bor kakla kao beyabur kabl, Aol ngom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo kundi mbabur lowaon, nim bao hor teb oran bao burubur wakl ebe wen pange mend buklwao kisaol pangisbao kisbisa.*

⁶² Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ndam teka habur Njises bor kabl, Njem angal ngon ukl mend ko san nao luklesi be? Mbibim nje bor ngo te mao sararekleb ub asub buklbur bib ko pangal? kisesa.

⁶³ Ngub kisaol o Njises obum e beb nao kisaol, baolum aol wesmbao aondao ndam Njises bor wakl kabl, Nim nje bor heneng ora Ngaor aondao yubu haeben saraoklaon imbi bor ne murukl ngao, nje Ngaoron Isi Eben Ke Aol ora hael be? inj, njem nao kao nji kisesa.*

⁶⁴ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Njem ngo kal ub ni ora hae o, nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim ngubi tomb non Aolon Isi Ora obu hambun sao buri palo bu haraoklao Ngaor aondao oran ki tao nan buruklao hondoklemi ora. Mabor di obum yu heben mulaol darukl ora bor haklbr oboklao hondoklemi kisesa.*

⁶⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol, baolum aol wesmbao aondao ndam ko aondao ora homobur, obun lab lab samisao on kang mend munu kaoll kobabur kabl, Aol ngo obum Ngaoron mangal bu hel hondo angal ngo be o ka. Naom di obum khorob was ko haraoklao ub ngo le ol ora haondaoklaom ngao, naom aol tangar mend aol ngo obum khorob bu haraoklao ub njem hendeleb ko, ko mend ne nao mem ora. Ngub inj, obum Ngaor bor maobowa angal baonao ub inim ngubi tomb ngo pangeklem ong.*

⁶⁶ inim asub ora nen sabeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kabl, Obum angal khorob aondao bu ora ngo le ol pangaoklaom tomb obum homokl san ora ngo be o kismisa.*

⁶⁷ Ngo tomb mbinim ngub kobur kismim, Njiseson el wil bor ne maeke tokl beyabur khorob ora lu bowes bismisa. Ngo tomb mendborom di obun el wil bor ki hobaom lubur

⁶⁸ mbinim obu maobowabur kabl, Ngaorom Eben Ke Aol o, nje aebom was leyem? Njem mao bembera handale nda ub hend kismisa.

Pitam nim Njises nao hendeyo kisaol o

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Njo 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ngo tomb Pita obu andaon nao biri deral birisao o, obu baolum aol wesmbao aondao ndan anda saond paeb mbuklu tundae bor birisesa. Ngub birisaol kongon biyao nong is mend Pita obu birisaol teb so obobur kabl, Nje di Kalili aol Njises hesa haru haroklbe kisesa.

⁷⁰ Ngub kisaol o Pitam tenaol hambunom di pangen inj ora kobur kabl, Njem ngo kal o ni nao hende ora kisesa.

⁷¹ Ngo tomb Pita obu kang mend dera pobur paeb tiriyao kombae dera nan bao hasaol, kongon biyao nong is memend di

* 26:56: Mat 26:31 * 26:61: Njo 2:19-21 * 26:63: Mat 27:12 * 26:64: Mat 24:30 * 26:65: Mat 9:3; Njo

10:33; Bis 14:14 * 26:66: Njo 19:7

Pita hondobur tenaol ngo Pita obu hasaol teb so hasmi baeben bor kabl, Aol ngo hae o obu di Nasarer Njises obu kab haru haroklbe o hae kisesa.

⁷² Ngub kisaol Pitam ko mende di kowes bu mao kobur kabl, Nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa.

⁷³ Ngo tomb kang mend mabor sao aol mendbor Pita obu hasaol teb so hasmi baeben obobur mbinim Pita obu bor kabl, Heneng ora njen angal abo kal ol panaem ora saol ngao, nje Njises obun sem ora hael kismisa.

⁷⁴ Ngub kismil Pitam mao ko angal buriyab ora kobur kabl, Nim aol ngo nao hendeyo ora. Nim kakla ka sin Ngaorom ni ke mao handaklao ora kisesa. Ngo tomb Pitam ngub kao peyabl birinbur oran sao kulao angal bao bisesa.

⁷⁵ Ngo tomb Njisesom Pita obu bor njem sao kulao angal nao bi haenbur ko teb oran njem ni nao hendeyo lesi kisao nda mao takl bisaol, Pita obum dera pobur kisaon hibi kho so de aondao ora kisesa.*

27

*Njises Paleron elol teka haen kismi o
Mak 15:1; Luk 23:1-2; Njo 18:28-32*

¹ Ngo tomb bao bisaol hokloben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hambunom Njises pe paen luklemi on oborob ora kar paesmisa.

² Ngo tomb mbinim ngub kar pabur kismil, mbinim Njiseson ki kab yam tanga pa men pae pobur mbinim kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paler kalismisa.

*Njuras pe paesao o
Bis 1:18-19*

³ Ngo tomb aol Njuras obu Njises karu lisao aol ndam mbinim Njises pe paen lin ko te mao sara howes aondao bu ora kismil hondobur, obun kone waki u bokeyo hem kobur kisaon, obum Nju semon baolum aol baeben hesa mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben kabon mone il han silba hond du bellengpun kab nda mbinim waki kalokl mini pisesa.*

⁴ Ngub mini pobur obum mbini bor kabl, Aol ngo obum menjao nao binbur o nim ora khorob buwe sal, mabor obu pe paklao ye alem kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Ngo sao naom inj, njen mbib ora bisi kismisa.

⁵ Ngub kismil Njurasom obun kone bor ko so hem aondao ora kobur, mone il nda baeben Ngaor Hen Moroklme Anda andaon koloklo tu ndaklbur obum obun mbib obun mal hend ha pabur, is ma bor

indi mbabur kisaon obun ma pe kobabur pe paesesa.

⁶ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baebenom mone il ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor koloklo tu ndakl pisao nda mubur mbini hakl hakl kabl, Mone ngo aol pe paen lukl bi menden paoraolao is bi sandang, naon manom ke wiyao nda ub naom mone ngo Ngaor bor kale mone wi o hesa maomunu nao wemin kismisa.

⁷ Ngo tomb mbinim mone ngom ngub bem ko kao pabur kismil, kab peler wao-raoklao aol is menden su mend wisao o, tenaol mendbor tiyao obo haklemi baeben homoklemi o maol buk bi dob bubur win kismisa.

⁸ Ngo tomb mbinim ngub dob bu wismil, su ngon imbi Sul Ibao Wi ko karu wismil su ngon imbi ngub was bao wisesa.

⁹ Ngo tomb ngo bismi sao mbes Ngaorom man mini aol Njeremayam mbuk waeb bu wisao ub heneng ora ngo ora tomb il so pind bisesa. Obum kabl, Su Isreyel tenaol mendborom aol ngo obun mone sokl ngub baeben kalemin ko kao paesmi ub mbinim mone il han silba hond du bellengpun kab oran ndi men paesmi o,

¹⁰ Aorao Aondaom ni kao njisao ub mbinim mone ngom kab peler waraoklao aol is menden su mend dob bismi ke wisao o, ngo ora tomb il so pind bisesa.

*Palerom Njises ne misao o
Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Njo 18:33-38*

¹¹ Ngo tomb mbinim Njises obu bor howes koklbur mbinim kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paleron el sol teka haen kismil, aol Paleron Njises bor ne mubur kabl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora harili be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem ngo kal o kisesa.

¹² Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben hesa mbinim aol kon wi ngo baeben kabom di Njises obu bor kakla kao beya te mao sarabur, obum ngo sao ngo sao bisaol hindismao ko howes andub ora kismi o, Njises obum angal ngo haklon ukl mend ko san nao lisesa.*

¹³ Ngub bisaol hondobur maomb bo haraoklao aol Paleron Njises bor kabl, Mbinim nje bor te mao sara howes andub ora ngo keyem o nao pangal be? kisesa.

¹⁴ Palerom ngub kisaon tomb di obum angal ngo kisaon haklon ukl mend ko san nao lisaol, maomb bo haraoklao Palerom baehaemen ora inj e kobur burir biyu nihil nihil tu wisesa.*

* 26:75: Mat 26:34

* 27:3: Mat 26:14-15

* 27:12: Mat 26:63

* 27:14: Njo 19:9

Palerom Njises is pe kowal bil nil lukl puklub kisao o

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Njo 18:39-19:16

¹⁵ Ngo tomb karasmas hambunon Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindi pa was bisao tomb, Nju sem ngo baebenom mbinin kabman maomb bo haraoklao aol Paler bor njem naon sem kalabus bisi on is mend ngo ora eben kaebe ko, mbinin mbib bember ha imbi kao hasmi o mbinin ngo kismi ub Palerom is mend anda pen kao was bisao bao on sisesa.

¹⁶ Ngo tomb Nju sem ngo haklon aol is mend obun imbi Barabas, obum khorob aondao ora bisao ub tenaol hambunom di hindismil, Palerom kalabus mao paolaesao o obu ngo tomb di kalabus bao paolinbur sisesa.

¹⁷ Ngo tomb Nju sem tenaol hambun ora obo kiril mbaesmil Palerom mbini bor kakl, Nim inin sem kalabus paoleyem baebenon inim aol aeb ora kalabus wakl hesbeyon ko nen sabeyem? Nim Barabas hesbeyon be? Njises Ngaorom Eben Ke Aol hae lome o anda pu kon ko pangeyem? kisesa.

¹⁸ Ngo tomb ngub kisao o maomb bo haraoklao aol Palerom ora mao bembera hindisaol, tenaol hambunom Njises was turi homo taol mi bismil mbinin Njises hendaebe makl aondao ora homobur howes kismil hindisesa.*

¹⁹ Ngo tomb Paler obu howes pangoklbur birisaol, obun werem angal mend kao kalokl puklub ko kao weywar kakl, Nim somna obam aol Njises ke ngo hondobur oba mend buwe sal, nao kone bor hem ko kho sen ora bereng, aol kone dund se wi ngo bor njem buri palo sao oran menjao nao bibi ora kisesa.

²⁰ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baebenom mbinin tenaol baeben hambun bor kao ung bubur, Paler njem naon Barabas eben kabur njem Njises pe paen libi lowaebe ko kao ung bismisa.

²¹ Ngo tomb kabman maomb bo haraoklao aol Palerom mbini bor kakl, Aol is kab ngo Njises hesa Barabas ngo hayeb on, is mende aeb ora inin wakl eben kon ko pangeyem? kisesa. Ngub kisaol mbinin obu bor kakl, Barabas ora eben kaebe kismisa.

²² Ngo tomb Palerom mbini bor kakl, Nim Barabas ngub eben kobur aol ngo obu Njises Ngaorom Eben Ke Aol lome o bor asub bukwaob? kisesa. Ngub kisaol

mbinin obun angal ngon ko san lubur kakl, Njem obu is pe kowal bil pe paen nil libi ora kismisa.

²³ Ngub kismil Palerom mbini bor wakl kakl, Inim asub ko ora lem? Obu pe paen lib se obum khorob oran asao ora bisao lem? kisesa. Ngub kisao o mbinin ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Obu is pe kowal bi bor pe paen nil libi ora kismisa.

²⁴ Ngo tomb Palerom tenaol hambunon kone bor ora hindisaol, obum mbinin angal ngo kismi ub men mba Njises anda pu ko menjao nao bib se ora, mbinin sob aondao bu ora mao kaebe se sisaol, obum aol ngo nim inj lurukl ol nao kil ibao nao hae ora ko menger mubur, obum ib kang mendhumubur kisaon tenaol hambunon henden obun ki wes wes lisesa. Obum ngub bubur mbini bor kakl, Aol ngo nim inj pe paen lurukl. Ngub inj, inin mbib ora lereklem kisesa.*

²⁵ Ngo tomb Nju sem tenaol hambunon obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom ngo bim on, nao bor di naon nongnas bor di menjao ba sin ngo hakl nao bor ora bukmaong, ngo hakl ngub bin ub bao luklmao ora kismisa.*

²⁶ Ngo tomb mbinin kismi nda ub Palerom Barabas kalabus hesbeyo mbinin anda pen kabur, obum obun ami nda baeben bor inim Njises doroklom mbes lu mao homabur, is pe kowal bil nil li mbakl puklub kisesa.

Ami aol baebenom Njises bor maobowa angal bismi o

Mak 15:16-20; Njo 19:2-3

²⁷ Ngo tomb Palerom ngub kisaol obun ami nda baebenom Njises men pae pobur kismin mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondao baoraoklao and on men pae hondabur, mbini ami baeben hambun ora obo kiril mbaklaob kismisa.

²⁸ Ngub obo kiril mbaesmi tomb mbinin Njiseson lab lab samisao nda kolobur kismin, mbinin obu maobowa yaor mao babur lab lab ingi bi ebe mend mao so-maesmisa.*

²⁹ Ngub bubur kismin mbinin aol wesmbao baebenom teng ebe ora ndibiklme ub menger, mbinin obu maobowa tenda mao nabur ya nene hae mend di pab bu pabur, Njiseson wesmbaol teng sao ndibiyakaesmisa. Ngub bubur kismin mbinin obun ki tao nanon is hul saoll mend tom sao minin karu mao manabur, mbinin Njises maobowabur obu bor kaoya ke non bu tumu kar munu dombes ubur

* 27:18: Njo 11:47-48; Njo 12:19

* 27:24: Mat 27:4

* 27:25: Mat 23:35; Bis 5:28

* 27:28: Luk 23:11

kakl, Nju semon aol wesmbao aondao o, nje ebe soklaong as ko haebe kismisa.

³⁰ Ngo tomb mbinim ngub bubur kismis obu ne maeke tokl beyabur, mbinim is hul saoll mend mao manaesmi nda mubur Njiseson wesmbaol khorob ora lismisa.

³¹ Ngo tomb mbinim obu bor maobowa angal bu ngo hakl ub bu paesmi tomb lab lab ingi bi mend Njises mao somaesmi nda kol mubur kismis, obun pibnao samisao nda wakl mao somaesmisa. Ngub bubur kismis mbinim obu is pe kowal bil nil li mbakl mini pismisa.

Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Njo 19:17-27

³² Ngo tomb mbinim Njises ngub men pae pismil, aol is mend obun imbi Simon obu su Sirini aol sisao o harerol ubukl hasaol, mbinim obu bor buri palobur njem Njises nil lukl bi is pe kowal bi ngo ti ora ko mao taesmisa.

³³ Ngo tomb mbinim pobur kismis su menden imbi Kolkota kismil, su ngon imbi ngo karu wismi on te wesmbao hul kismil, mbinim yu manda ngol po pindi paesmisa.

³⁴ Ngo tomb mbinim ib waen hesa marsin karae aondao bu ora bi mend kab maomunu singbi bombobur Njises nen kalismisa. Ngub kalismil Njises obum kang mend nao hindisao o nao ne bao waesesa.

³⁵ Ngo tomb mbinim Njises is pe kowal bil nil li mbabur kismis, mbinim Njiseson lab lab kol barae wisao hakl taol bu kaob kaob bu mubur; bombor mend pon pae bao wisao o pone uklaol om min ko mbinim han ngoll pile bimi nda ub menger, pile kang mend bismisa.

³⁶ Ngo tomb ngub bubur kismis mbinim su ngo bor Njises nil li mbabur bao hondo birismisa.

³⁷ Ngo tomb is pe kowal bi ngo Njises obu nil li mbaesmi ndan yu kungni ora, mbinim obu bor ngub te mao sara howes kismi ko bobae waeb ngub bu wismisa. *OL NJISES KE NGO OBU NJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO* ko waeb bu wismisa.

³⁸ Ngo tomb aol is kab mend mbihim tenaol menden osisao taol pe mu hasbil, mbinim is mende aol Njiseson ki tao nan is mende aol ki kowes nan bu nil li mbaesmisa.

³⁹ Ngo tomb tenaol harer ngon en aeben bismi baebenom Njises is pe kowal bil ngub nil li mba hasaol hondobur, mbinim obu maobowa peb bu wil sara sara bubur kakl,

⁴⁰ Nje Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbabur bao hor tebon wakl wen pange bukl bi aol ngo ka. Nje heneng Ngaoron Isi ora yao sin, njem njen mbib buri palo

bongeyaokl penin ub njem is pe kowal bi ngo tuwaklbir sul hond ha kismisa.*

⁴¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbini ngo baebenom di Njises bor maobowa angal bubur kakl,

⁴² Obum tenaol mende bor non ebe bisur bu, bu muklao o obum obun mbib bongeyaokl pokl buwaklao kismisa. Ngo tomb mbinim obu maobowabur kakl, Obu su Isreyel tenaolon aol wesmbao aondao ora yao be? Ngon ebe ka. Obum is pe kowal bi ngo tuwaklbir sul hond harob sin, naom di obul hul ha haklmao kismisa.*

⁴³ Ngo tomb mbinim wakl kakl, Obum ni Ngaoron Isi ora hae lao nda ub, obum heneng ora Ngaorol hul ha habur lo beyaon Ngaorom obu turi aondao ora homokl beyaol, obu ngubi tomb ebe bisur bukl baonao kismisa.

⁴⁴ Ngo tomb aol is kab mend mbibim tenaol menden osisao taol pe mu hasbil mbinim Njises obu daol haru nil li mbaesmi nda kabom di, mbinim ngo kismi ub was Njises bor maobowa angal bisbisa.

Njises pe paesao o

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Njo 19:28-30

⁴⁵ Ngo tomb aond hora haklu nar wesmbao tukun oral hasao tomb nar el nda tokl mubur kisaon, su hambun bor em hundur aondao ora u mbabur nend kisaol, ngub bao nend kao mba haen was 3 kolok ora pangobur, nar nubu ngo ora bor as deyaesao tomb oran wakl bao bisesa.

⁴⁶ Ngo ora tomb 3 kolok ngub pangisao tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kakl, *Ila Ila lema sabaktani?* kisesa. Ngub kisaon o Njisesom ngo kisaon on te angal heneng kobur ngub wiyao. Ab Ngaor o nao Ab Ngaor ka. Njem ni asub ko maru tuwaril? kisesa.

⁴⁷ Ngo tomb tenaol mendbor Njises nil li mba hasaol teb so hasmi baebenom ngo kisaon nda oborob pang heneng nao bibur kakl, Aol ngo obum ilanjan kor be kao kao bismisa.

⁴⁸ Ngo tomb ngub kismil aol ngo hasmi on is nondom akl was pobur kisaon, obum is kuwimb menger mendel ib waen karae bi dand bu pabur, is hul saoll mendel dukl bu pa mini obo Njises nen ko menyabur mao na hindisesa.

⁴⁹ Ngub bisao o aol mendborom aol ngo Njises bor is kuwimb dand bu mao naesao nda bor Njises maobowabur kakl, Ngub nao bi. Ilanjam obu bu mukl obaokl be?

* 27:40: Mat 26:61; Njo 2:19 * 27:42: Njo 11:50

nao obaokl ko hendemin ub kang mend bao hondo haem kismisa.

⁵⁰ Ngo tomb Njisesom ko mende angal aondao bu ora ko, e kobur kisaon ora pe pa wesao pisesa.

⁵¹ Bombor ngo ora tomb Ngaor Hen Morklme Anda bor and tubal komb bi ora ndan lab lab aondao saoll ora mend manga tunda hasao nda tukun oral tomb kab bu, kaollu taokl yu nu bu pesesa. Ngub bubur kisaon su dull bere aondao ora obobur; han aondao ora wisao baeben di ha komb kob kab bisesa.*

⁵² Ngo tomb tenaol Ngaoron sem andub ora mbes himismil tangaesmi baebenon maol bor tiriyao komb bara kimb bisaol, wakt enjobur teka kimb bismisa.

⁵³ Ngo tomb ngub enjaokl enjaokl pobur kismis, mabor Njises obu di wakt enjaokl pisao tomb mbini su and lobokl lobokl Njurusalem bor hondaesmil tenaol andubom ora hindismisa.

⁵⁴ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol aondao is mend di, ami aol mendbor di mbini Njises nil li mbabur maomb bo hondo hasmi nda baebenon, dull bere obo andub sao ngo bisao nda baeben hondobur mbinim burisao po pakl aondao ora himismisa. Mbinim ngub pakl homobur kakt, Heneng ora aol ngo obu Ngaoron Isi ora sene kismisa.

⁵⁵ Ngo tomb ten mendbor andub ora mbini Kalili haklbr Njises obu bisur buklbur taol mi ibismi baeben di, mbinim Njises nil li mba hasao teb sol nao hae kang mend enderael sao habur bao hondo hasmisa.*

⁵⁶ Ngo tomb ten ngo hasmi baebenon is mend obun imbi Maktala Mariya kismil obu di, Njemus hesa Njoseb kabon ingi Mariya mende di, aol Seberin isi kab Njon hesa Njemus mende kabon ingi di, ten andub mendbor di ngo baeben sisesa.*

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao o

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Njo 19:38-42

⁵⁷ Ngo tomb mbon sisaol aol homa mend obun imbi Njoseb kismil, obun su di Nju semon su bor was su Arimatiya sisaol, aol ngo obu di Njiseson angal bib ebe nda hem ko pangisao o ibisesa.

⁵⁸ Ngo tomb obum ngub obobur kisaon, maomb bo haraoklao aol Paler birisaol pobur Njiseson toklo tangakl pon ko kao kalisaol, Palerom obun ami baeben bor Njiseson toklo tangakl pu lowaebe kisesa.

⁵⁹ Ngo tomb Njosebom Njiseson toklo mu pabur kisaon, obum lab lab ebe wen pange haek bi ora mondom tanga paesesa.

⁶⁰ Ngub tanga pa taokl pobur Njoseb obun han te wen pange mend waru u mbaesao bor Njiseson toklo ngo bor maol bu mbabur; han aondao ora mend ngol wisao ndam pere taokl obobur; han te ngo Njises tangaesao on dir komb pae o bor manga mbaklbr paokl pisesa.

⁶¹ Ngo tomb Maktala Mariya hesa Mariya mende kab mbibim Njiseson maol teb so ngol bao hondo birisbisa.

Ami aol mendbor Njiseson maol bor maomb bo hasmi o

⁶² Ngo tomb embi ub kongon wes wes sisao o nend kisaol, ekera nan Nju semon baolun aol aondao baeben di Peresi aol baeben di mbini hambun mbinin kabman maomb bo haraoklao aol Paler birisaol was obo kiril mbaesmisa.

⁶³ Ngo tomb mbinim ngub obo kiril mbabur kakt, Aol aondao o, aol kakla ko hae Njises ke ngo maol baemndam, obu nao li bao hasao tomb obum ngub kisaon. Nim bao hor tebo nanon wakt enjaokl poklwao kisaol ubuklum kismisa.*

⁶⁴ Mbinim ngub kobur kakt, Ngub kisaong Njises obun man pange aol baebenon tenaol hambun maobowabur obum wakt enjaokl bene ko, obum mbes kakla nim wakt enjaokl poklwao kisaon ub heneng ora bene ko, mabor mao heneng ora saklbur mbinim obun toklo sub tukl oboklemi ora. Ngub bukleming mbinim ngub nao bin ub, bao hor teb oran njem ami mendborom oborob ora maomb bo haen kae sin ebe ora soklao kismisa.

⁶⁵ Ngo tomb maomb bo haraoklao aol Palerom kakt, Ebe ka. Ami aol mendbor abo ngo hayem aong, inim ngo kaemnda ub aol maol ngo bor buri palobur ora maomb bo haen lowaebe kisesa.

⁶⁶ Ngub kisaol mbinim han te aol maol ngo bor pobur kismis, Njiseson maol han mangaesmi dir komb pae nda bor mondom hondarmib ko, ko hondoklbur soweb bi ha simen non bi sao mondom, han aondao ngon nomboklo nan para mba peb bu oborob ora ko u mbaesmisa. Ngub bubur kismis mbinim ami aol nda baeben maomb bo haen kaoklbr anda pismisa.

28

Njises wakt enjaokl pisao o

Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Njo 20:1-10

* 27:51: NjuS 10:19-20

* 27:55: Luk 8:2-3

* 27:56: Mat 20:20

* 27:63: Mat 12:40; Mat 16:21; Njo 2:19-21

¹ Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao* on hor ber paesmil, Nju semon kongon mubaon hokloben wen nar pol bam ibisao tomb Maktala Mariya hesa Mariya mende kab mbibim Njiseson maol bor waki hondokl pibisaa.

² Ngub bisbil penar bu ora bombor ngo tomb su dull bere aondao ora ibisao tomb, Aorao Aondaon angal mini wesao mend yu heben haklbor bonge hasesa. Ngub bonge habur kisaon Njiseson maol bor han aondaon mend tiriya bo mbaesmi nda munu pere tu aeben sabur, han ngon mandaemol obu obo birisasa.

³ Ngo tomb ten nda kabom hindisbil angal mini wesao ngo obun el wil bor bubiyab sao bi haen birisaol, obun lab lab samisao o di nar el non bi bao bi hakol bi haek bi ora sisaol hindismisa.*

⁴ Ngo tomb ngub birisaol hondobur ami ngo Njiseson maol bor maomb bo hasmi nda baebenom Ngaoron angal mini wesao nda hondobur kismim, pakl aondaon ora homo burisao po dur kobur, tenaol pe paroklme nda ub menger sul komb hakl buri ko po ubur kone nao hae ora wismisa.

⁵ Ngub bismi o angal mini wesao ndam ten nda kab bor kakl, Ni hende ora ibim aol Njiseson obu mbinim is pe kowal bi bor nil li mbaesmi o es bukl obaebing, ibim pakl nao homaoklaob kisesa.

⁶ Angal mini wesao ndam ngub kobur waki kakl, Aol ngo obu enjo ngo obun maol bor bao nao wi, obun ni waki enjaokl poklwao ko ini mbes kao njisao ub enjaokl pa ka. Obun maol ngo obun toklo waonaon bor nao wi ngong, hondokl ubuklub kisesa.*

⁷ Ngo tomb Ngaoron angal mini wesao ndam ten nda kab bor waki kakl, Ibim ngubi tomb penar bu ora pobur, Njiseson man pange aol baeben bor Njiseson obu su Kalili bor enjaokl po hayaong, inim Kalili poklemi tomb obu ngo bor haklaol hondokleming, Njiseson obu waki enjaokl pene ko nao angal ngo orang, kao kalokl puklub kisesa.*

⁸ Ngo tomb ten nda kabom mbibin kone bor pakl himisbi o kone mende bor turi aondaon ora homaokl homaokl, Njiseson man pange aol baeben kao kalokl akl ora pibisaa.

⁹ Ngo tomb ten nda kab ngub pukl hasbil penar bu ora Njiseson obu harerol obo pindib pabur mbibi bor kakl, Ibim as ko ora haklwaebe kisesa. Ngo tomb ten nda kabom obu hasaol teb so pobur kisbin, mbibim Njiseson aongao ma bor men

habur mbibim obu bor turi homo kaoya kisisaa.

¹⁰ Ngo tomb Njiseson mbibi bor kakl, Ibim pakl nao hemebur, ninao haeme nda baeben bor inim Kalili poklemi tomb ni hondoklemi ka ko kao kalokl puklub kisesa.*

Ami baebenon arman wiyao o

¹¹ Ngo tomb ten nda kab harer bor pisbi tomb ami mendbor Njiseson maol bor maomb bo hasmi nda baeben su and lobokl lobokl Njurusalem bor waki pobur, mbinim Njiseson maol bor bisao sao hindismi nda baeben Nju semon baolom aol aondaon baebenom pangen kao kalisimisa.

¹² Ngo tomb Nju semon baolom aol aondaon ngo baeben di, mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di mbini hakl hakl obo kiral mbabur, mone andub ora ami baeben kalem ko kao bismisa.

¹³ Ngo tomb mbinim ngub kao kao bu pabur ami nda baeben bor kakl, Inim tenaol hambun bor ngub ora lowaebe. Njiseson obun man pange aol baebenom sup mupango obo hondo habur, naom u kang mend paol pemaon tomb somna Njiseson toklo sub taokl paemisa lowaebe ko karu mao kikal baesmisa.*

¹⁴ Mbinim ngub kobur kakl, Inim maomb bo haraoklao aol aondaon ndam inim angal ngo lemi o pangoklao tomb obun ini bor asub ko u paolaemib kobur, ini bor ko homo menjao nao bin ko naom obu bor angal mendbor ebe kao kaloklmao ora kismisa.

¹⁵ Ngo tomb mbinim ngub kismil ami nda baebenom mone kalismi nda baeben mubur, mbinim ngo kismi u hul nao hae mbinim angal taolubur ngub was kismisa. Ngub kismil Nju semon angal ngo su hambun bor kam aeben aeben bismil, ngubi tomb di ngub was lome.

Njiseson man pange baebenom obu enjaokl ibisaaol hindismi o

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Njo 20:19-23; Bis 1:6-8

¹⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol tobon teb nda su Kalili pobur kismim Njiseson puklwaebe ko kao kalisao ub mbinim yu manda bor pismisa.*

¹⁷ Ngub pismi tomb mbinim Njiseson obu hasaol hondobur kismim mbinim turi aondaon ora homobur obu bor kaoya kismi o, mendborom obu Njiseson heneng ora e be? baehaemen eb ko kone taol taol bismisa.

* 28:3: Mat 17:2; Bis 1:10 * 28:6: Mat 12:40; Mat 16:21
27:64 * 28:16: Mat 26:32; Mat 28:7; Mat 28:10 * 28:18: Mat 11:27; Njo 13:3; Ebe 1:20-22

* 28:7: Mat 26:32 * 28:10: NjuS 2:11 * 28:13: Mat

¹⁸ Ngo tomb Njisesom mbini hasmil teb so obobur kakl, Nao Ab Ngaorom yu heben hesa su ngo kab buri palo maomb bo han ko obun buri hambun sao taol bu njisao kisesa.*

¹⁹ Ngub kobur wakl kakl, Ngub bisaong inim di pobur inim tenaol hambun nao man pange tenaol was haen kobur lemin, Ab di Isi di Wesao Ebe Komb Bi ora nda di Ngaor bombor ngo obu ora yaong, mbinim obul hul ha habur obun sem ora haen ub inim mbini mbabtas bibaebe kisesa.*

²⁰ Ngub kobur kakl, Tenaol hambunom nim ini bor mbes angal hambun sao kao njuruklu nda baeben, hul nao hae men hakol bin ub kao kaloklwaebe kisesa. Ngub kobur kakl, Pangeklem. Bao bu kowes nao bi haenbur nim ini nao maru tuwae bao hor hambunon ini haru akol was bu haklwao ora kisesa.*

---

* **28:19:** Mak 16:15-16; Bis 1:8   * **28:20:** Njo 14:23; Bis 18:20

Makom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

*Njon Mbabtas Biyao Aolom Ngaoron
angal bib kao kalo hasao o*

Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Njo 1:19-28

¹ Angal ngo Ngaoron Isi Eben Ke Aol Njises obun Angal Bib Hobao Sao ora yaong pangoklwaebe ka.

² Pibnao oran Angal Bib Hobao Sao ngo Ngaorom obun man mini aol Asaya bor kao kalisao ub Asayam ngub waeb bu wisao. Pangeklem.

Aol bombor ngo nim mabor nao angal mini Obu mbes pu lowao

Obum nje poklesi harer on kare

Mao dund sarukl burukl buklaol ora.*

³ Su tenaol nao biri bor

Aol mondom angal aondao bu ora kobur kabl

Aorao Aondao poklaol harer on

Oborob ora kareyo

Mao dund sa man man bibaebe ko

Ngaorom obun man mini aol Asaya kao kalisao ub Asayam ngub waeb bu wisesa.

⁴ Ngo waeb bu wisao ub Njon mbabtas biyao aol obu su tenaol nao biri bor po habur kisaon, obum tenaol hambun bor kabl, Ini hambunom inin kone baol monoklwaebe ora. Inim ngub kone baol manaem sin, inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao o Ngaorom kunaklaol nim ini mbabtas buklwao ko kao kalo hasesa.*

⁵ Ng tomb Njuriya tenaol hambunon mendbor di, Njurusalem tenaol baebenon mendbor di, mbini hambun ora Njonom man kisaon ub pangokl pobur, mbinim khorob bismi sao Njon obu bor maokl peyu kao kalismi tomb Njonom mbini ib Njoranol mbabtas bu hasesa.

⁶ Ngo tomb aol Njon ngom obun lab lab di some kamelon irim bi was samo habur, some songol hakom obun paklo paklol tengi tanga mba samo hasesa. Ngub bubur kisaon obum ne di nollae nen hesa is ibao non bi sem mend kab was no hasesa.*

⁷ Ngo tomb Njon obum tenaol hambun bor man kao kalobur kabl, Ni kang nao hobao sao ora hae o, aol hobao sao aondao ora mabor oboklaol ora. Ni di aol kho ora hae ol, nim sul ber munubur obun aongao su heneng o di nao kolaklaeb se ora hae kisesa.*

⁸ Ngub kobur kabl, Nim ini ibom ora mbabtas bu hae o, obum ini Wesao Ebe

Tangarom mbabtas buklaol ko kao kalo hasesa.

*Njonom Njises mbabtas bisao o
Mat 3:13-17; Luk 3:21-22*

⁹ Ngo tomb ko mend oran Njises obu su aondao Kalilin and lobokl lobokl Nasarer bor haklbir Njonom obu ib Njoranol mbabtas bin ko ibisaol, Njonom obu ib Njoranol mbabtas bisesa.

¹⁰ Ngub bisaol Njises obum ib ngo obu mbabtas bisao nda tuwaklbir ib ngon marel yin ibisaol tomb, penar bu ora bombor ngo tomb yu heben bor saohar kebe kobaesesa. Ngub kebe kobaesao tomb Ngaoron Wesao sao ebeyabukl non bi oram Njises obo men mbaesaol hindisesa.

¹¹ Ngo tomb yu heben bor angal mend obobur kabl, Nje nao Isi ora hael ol, nim njel kone uruklul nao kone bor di turi aondao ora bin hae kisesa.*

*Seranom Njises khorob mao baklbur bi
hindisao o*

Mat 4:1-11; Luk 4:1-13

¹² Bombor ngo tomb Ngaoron Wesaoom Njises obu su tenaol nao biri bor kemi pisesa.

¹³ Ngub kemi pisaol Njises obu buklhoma some dera ker sem baeben daol haru, bao hor supu kab kab hor kab oran bao hasaol, Seranom obu bor khorob mao baklbur bisesa. Ngub bisao o angal mini wesao baebenom Njises obu oborob ora maeb ha bisur bu hasmisa.

*Njisesom Kalili bor kongon pibnao
tibiya bisao o*

Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Ngo tomb mbinim mabor Njon Mbabtas Biyao Aol kalabus mao palaesmi tomb Njises obu su Kalili bor pobur, tenaol hambunom pangen Ngaoron Angal Bib Hobao Sao kao kalisesa.*

¹⁵ Ngub kao kalobur kabl, Ngaorom ini maeb ha maomb bo haklaol ub ngubi Ora tomb ngo teb sam sam bu pindi pae ong, inin kone baol munubur Angal Bib Hobao Sao ngo kao njurukl ol hul ha haklwaebe ko kao kalisesa.*

*Njisesom ib wen moroklme aol is makl
bor ni taol mi ubuklub kisaon o*

Mat 4:18-22

¹⁶ Ngo tomb Njises obu ib Kalili mare mare was pisao tomb aol Pita hesa Andur kab mbibi haemeyakl hasbil hindisaol, mbibi kab ib wen moroklbe aol habur mbibim wen ongon bu murukl wisbil hindisesa.

* 1:2: Mat 11:10 * 1:4: Bis 13:24; Bis 19:4 * 1:6: Mat 11:8; Bis 13:25 * 1:7: Bis 13:25 * 1:11: Mat 12:18; Mak 9:7 * 1:14: Mak 6:17 * 1:15: Mat 3:2; Kal 4:4 * 1:17: Mat 13:47; Luk 5:1-11

¹⁷ Ngub hondobur kisaon Njisesom mbibi bor kabl, Nim ibim tenaol men meriklebin lowaong, ni taol mi ubuklub kisesa.*

¹⁸ Ngub kisaol Pita Andur kabom penar bu ora mbibin wen ongon bimi sao nda haki ngol bao u haen kaoklbir Njises taol mi pisbisa.

¹⁹ Ngo tomb kang mend aeben sao pismi tomb Njisesom hindisaol, aol is kab mend di Seberin isi kab Njemus Njon kab haemeyakl mbibin ib taokaoll bor burubur, mbibin ib wen ongon bimi sao ndan dir wisao haki bu waru taambulakl wishil hindisesa.

²⁰ Ngub hondobur obum mbibi kab di ubuklub kisaol, mbibim mbibin ib taokaoll nda hesa mbibin ab Seberi kab di, mbibin kongon bimi aol baeben di, ib taokaoll ngo bor bao buru haen kaoklbir mbibim Njises taol mi pisbisa.

Njisesom aol umubaoli menden sam taol deraesao o

Luk 4:31-37

²¹ Ngo tomb mbini hambun su and lobokl lobokl Kabenam bor honda hasmi tomb Nju semon hor boroklme bao* o pindib paesao, Njisesom Nju semon man pangoklme anda bor hondabur obum Ngaoron angal bib tenaol hambunom pangen kao kalisesa.*

²² Ngo tomb Njisesom angal bib ngo kao kalisa o, tenaol hambunom pangismi tomb Nju semon man buwaloklme aolom buwaloklme ub inj, obum kone kikil bi, bi make lome aolom angal buri palobur lome nda ub kobur kao kalisaol mbinim burir aondao ora bismisa.*

²³ Ngo tomb aol umubaoli samom men pae akol bu hae obun tombao bor sam biri mend mbinin man pangoklme anda ngo bor birisao ndam, Njises bor kaong lu angal aondao bu ora kobur kabl,

²⁴ Nasarer Njises o, njem nao bor asub ora bukklbur obae balem? Nje Ngaoron komb bi aol ora hael ol nim nje ora hendeng, njem nao khorob ora lu bowes buklobae be? kisesa.*

²⁵ Ngub kisaol Njisesom sam ngo aolon tombao ndaon bor birisao nda bor buriyab ora taolu lubur kabl, Njem aol ngon tombao bor angal ko nao biri dera pib ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb sam ngo aolon tombao bor birisao ndam aol nda khorob ora mao dur ka komb haki po win ko, aondao bu ora karaklae kao peyaoklbir kisaon dera pibisesa.*

²⁷ Ngub bisaol tenaol ngo hasmi nda baebenom burisao po burir aondao ora

biyubur mbini haki haki kao kao bubur kabl, Wao. Naom nao hindismao sao mend bang, ngo sao asao e? Obum angal wen pange ora mend le ka. Aol ngo obum aol aondao bi make lome aolom angal lome ub kaonao tomb, Seran baebenom di obun angal hul nao hae pangaoklbir paokl paemnda kismisa.

²⁸ Ngub bisaol penar bu ora Njisesom ngo bisaol sao tenaol hambunom pangen kam aeben aeben bismil su Kalili ngo bor paolismi baeben hambunom pangaesmisa.*

Njisesom Pitan weren ingi ebe mao saesao o

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Ngo tomb tenaol hambun hor baoraoklbir buri kismi tomb Njises di Pita hesa Andur kab di Njemus Njon kab di, mbini hambun Pita Andur kabon anda pismisa.

³⁰ Ngo tomb Pitan weren ingi sen khorob ora ha pob turub bu homobur, obun to bor was bao u mba hasaol, mbinim penar bu ora Njises kao kalismisa.

³¹ Ngub kao kalismil Njisesom ten nda u mba hasaol pobur, ten ngon kil men mubur mao tekaesesa. Ngub bisaol tomb ten nda pob turub bubur homo wisao nda penar bu ora ebe bao sisaol, ten ngom mbinin ne noklemi on man man bisesa.

Njisesom tenaol andub mendbor di mao ebe saesao o

Mat 8:16-17; Luk 4:40-41

³² Ngo tomb ombonao nar anda bombisao tomb mbini tenaol sen hae homo wismi baeben hesa umubaoli tombao bor sam biri baeben kab, mbinim Njises obu hasaol was taokl obo ukl engel bismisa.

³³ Ngo tomb tenaol su and lobokl lobokl aondao ngo bor paolismi baebenom, obum ngo bisaol sao hondoklbur and ngo Njises hasao on tiriyaol kombae bor tenaol andub ora dengeb dengeb kobur hondo hasmisa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom tenaol sen kam mundub mundub hae ngo taokl ibismi nda baeben mao ebe sa peb bubur, obum tenaol umubaoli ngo baebenon tombao bor sam birisao baeben di taol dera mao ebe sa peb bisesa. Ngub bisaol sam ngo tenaolon tombao bor birisao o taol deraesao nda baebenom di Njises obu Ngaoron Isi ora hae ko ora hindismil, Njisesom mbini angal nao ke paokl was pen kisesa.*

Njisesom su Kalili bor Angal Bib Hobao Sao kao kalisa o

Luk 4:42-44

³⁵ Ngo tomb ekera nan bao bukklbur hoklob kebeyam ibisao tomb Njises obu

* 1:21: Mat 4:13 * 1:22: Mat 7:28-29 * 1:24: Mak 5:7 * 1:26: Mak 9:26 * 1:28: Mat 4:24 * 1:34: Mak 3:11-12

hungum dera pobur kisaon, obum tenaol nao biri mend sisao bor pobur Ngaor bor kao kalo birisesa.*

³⁶ Ngo tomb mabor bao bu hebe kobae-sao tomb Pita di aol ngo mbini haru akol bismi nda baeben di mbinim Njiseson mama obu es bu mi pismisa.

³⁷ Mbinim ngub es bam pobur kismim, obu hasaol hend wabur mbinim obu bor kabl, Tenaol hambunom nje es beyem kismisa.

³⁸ Ngub kismil obum mbini bor kabl, Aoh, nim su mende bor haklbir tenaol hambun bor angal bib ngo ora kao kalokl obandang, su Kalili ngon tangar tangar hambun bor ngub angal bu kao kalon ub nao haru mbi ora kisesa.

³⁹ Ngub kobur kisaon Njises obu su Kalili hambun bor akol bu habur, obum Nju semon man pangoklme anda baeben hambun bor honda was bubur, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib kao kalo, obum tenaolon tombao bor sam birisa baeben di taol deram akol bu hasesa.*

Njisesom aol maollun bi is mend ebe mao saesao o

Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Ngo tomb aol maollun bi is mend hasao o, obum Njises hasaol obo tumu karu dombes ubur obu bor kao deb deb bubur kabl, Njem ni ebe mao sakl ko pangal sin, njem ni ebe mao saklesi ora kisesa.

⁴¹ Ngub kisaol Njisesom aol ngo hond aondao ora homobur kisaon, obun kim men mbabur obum aol ngo bor kabl, Nim nje ebe sen ko pangakl ol, njen toklo bor der ngo biye baeben di ngubi tomb ebe saokl kisesa.

⁴² Ngub kisaol bombor ngo ora tomb aol maollun bi nda ebe bao sisao, obun toklo bor der bisao nda hakl di songol heneng bao ibisesa.

⁴³ Ngo tomb Njisesom aol nda bor nje penar bu njen anda pu ora ko, angal buriyab ora kobur

⁴⁴ aol ngo obu bor kabl, Njem ni ebe mao sanao ko mendel kao kaloklesi hendaebe ora. Ngub inj, Nju semon baolum aol bor bombor o nao songol ebe sa ko muwalokl pu. Ngub pobur lesin mbes Mosesom nje non bi semon bibaebe kisaol ub tenaol hambunom njen toklo songol wakl ebe sene ko henden ub, njem Ngaor bor kalo mabaorao haoribi kisesa.

⁴⁵ Ngub kisaol o aol ngo obun songol wakl ebe sisao ndam ko ko was tenaol hambunom pangen kisaol, mbinim Njises obu turi homo mondom was munu baklu

taokl poklemi ko, Njises obu su and lobokl lobokl tenaol biri baeben bor nao pisesa. Ngub bubur obum dera dera tenaol nao biri bor was bao hasaol, tenaol su ngo bor paolismi baeben hambunom Njisesom ngo bu hasao sao turi homo hondoklbur, Njises obu hasaol was obo kiril mbaesmisa.

2

Njisesom aol aongao tibae mend ebe mao saesao o

Mat 9:1-8; Luk 5:17-26

¹ Ngo tomb mabor bao mendbor pibi hasao tomb Njises obu su Kabenam and lobokl lobokl aondao bor wakl pisao tomb, tenaol andubom ora Njises obu, obu paolaonao anda on bao bereyao kismil pangis-misa.

² Ngo tomb tenaol andub ora obo kiril mbabur and ngo Njises obu hasao nda di tumbi hakl peben ora hasmil, ora isu tiriyao kombae ora bor di hakl kang ora di nao hasesa. Ngub bisaol tenaol andub ora dengeb dengeb kao mba hasmil, Njisesom tenaol aondao ngo dengbe mba hasmi nda baebenom pangen Ngaoron angal bib kao kalisesa.

³ Ngo tomb obum ngub kao kalakl hasaol, aol is makl mondom aol aongao tibae mend taokl ibismisa.

⁴ Mbinim ngub taokl ibismi o and ngo Njises hasao ndan tenaol andubom ora tiriyao kombael dengeb dengeb kismil, mbinim andaon Njises hasaol teb so taokl hondakl buwaesmisa. Ngub hondakl buwabur kismim mbinim aol aongao tibae nda and hom kem nan taokl yin pobur, Njises obu ora hasao dund so nan and ngon hom kebe kobaen kobur, aol aongao tibae ngon to obu u mba hasao nda bor bor, yam hend ha pabur unu Njises ora hasao ndal sub munu tibam tibam bismisa.

⁵ Ngo tomb Njisesom aol is makl ndam obul hul ha ora habur ngo bismi sao hondobur, obum aol aongao tibae nda bor kabl, Nao isi o, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl kisesa.*

⁶ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendbor and ngon birismi nda baebenom mbinin kone bor nen sab nda nda bu sub kao kao bubur kabl,

⁷ Aol ngo obum asub ko ngub le bo? Tenaolon kone bor khorob bimi ub aol mondom kunaokl buwaklao ora. Ngaor obum bombor o kunaeb se hayao o, obum ngo le ub Ngaor bor maobowa angal bu, hel hondo angal ngo bi o kismisa.*

⁸ Ngub nen sabismil Njisesom obun konem mbinim ngo nen sabismi sao

* 1:35: Mat 14:23; Mak 6:46

* 1:39: Mat 4:23; Mat 9:35

* 2:5: Luk 7:48

* 2:7: 1 Njo 1:9

mbinin kone bor mao bembera hondobur, obum mbini bor kabl, Inim inin kone bor asub ko khorob ngub nen sabeklem balem? kisesa.

⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Nim angal awo ora kend bi ka bo? Nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl kanda ub kend bi soklaol bukl buwawlwaob be? be? nim aol aongao tibae ngo obu bor nje ebe sang, njen to abo mu mini, njen anda pu lowao ub kend bi soklaol bukl buwawlwaob ko pangeyem? kisesa.

¹⁰ Ngub kobur kabl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, sun tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kuna, tenaol heme di ebe tekabl pu kaeb se hae ko hendeklemin ub kobur, obum aol aongao tibae ngo bor kabl,

¹¹ Nje teka peyo njen to abo daol mu minibir njen anda pu ora kisesa.

¹² Ngub kisaol obum tenaol aondao ngo ber mba hasmi ndan el so oral teka pey-obur kisaon, obum penar bu ora obun to nda mu minibir pisesa. Ngub pisaol tenaol aondao ngo ber mba hasmi nda baebenom burir biyu pakl aondao ora homo, mbinim Ngaor bor kaoya kobur mbini hakl kabl, Naom ngo haondaoklaom ubi oran mbes mend bisaol dim nao hindismao ora kismisa.*

*Njisesom Libae bor ni taol mi ib kisaol o
Mat 9:9-13; Luk 5:27-32*

¹³ Ngo tomb Njises obu wabl ib mal aondao ndan mare mare bor po hasaol, tenaol andub ora Njises obu hasaol obo kiril mbaesmil, obum tenaol ngo baeben bor Ngaoron angal bib ebe nda pangen kao kalisesa.

¹⁴ Ngub kao kal peyaoklbir kang mend aeben sao pobur hindisaol, Aolpason isi Libae obu takis mone moroklme anda bor birisaol hondobur Njisesom Libae bor kabl, Njem ni taol mi ib kisaol, obum teka peyaoklbir taol mi pisesa.*

¹⁵ Ngo tomb Njises di obun man pange aol ngo obu haru pibismi nda baeben di mbini Libaen anda bor ne noklbur birismil, tenaol ngubi baeben andubom ora ko ko was Njises obu taol mi po hasmi ub, mone takis moroklme aol andub ora di, khorob was bu haroklme aol andub ora di, Njises obu haru obun man pange aol baeben daol ne noklbur birismisa.

¹⁶ Ngub birismil Peresi semon man buwaloklme aol mendborom, Njises obum mone takis moroklme aol baeben hesa khorob was bu haroklme aol baeben kab daol maomunu ne no birismil hondobur, mbinim obun man pange aol baeben bor ne mubur kabl, Obum asub ko mbini mone

takis moroklme aol ngo baeben hesa mbini tenaol khorob bimi kab daol maomunu ne no bereyem? kismisa.*

¹⁷ Ngub kismil Njisesom pangobur mbinim angal ngon ko san lubur kabl, Tenaol sen nao hae baebenom dokta biri nao puklmi ora. Ngub inj, tenaol sen ha homo wimi baebenom was dokta biri puklmi kisesa. Njisesom ngub kobur kabl, Nim tenaol kone dund se wi oborob bu haroklme baeben bor kone baol monoklwaebe kokl inj obowao ora. Ngub inj, nim tenaol khorob bimi baeben bor kone baol munu, inim khorob bismi sao tuwawlwaebe kokl obowao ora kisesa.

*Mendborom Ngaor bor nen saboklbur
ne tuwa paolismi o*

Mat 9:14-17; Luk 5:33-39

¹⁸ Ngo tomb ko mend oran Njon Mbatas Biyao Aolon man pange aol baebenom di Peresi semom di mbinim Ngaor bor nen saboklbur beyom kobur, ne nao ne tuwa paolismisa. Ngub bismil tenaol mendborom Njises hasaol obo kao kalobur kabl, Njonon man pange aol baeben hesa Peresi semon man pange aol baeben kabom mbinim ne tuwa paoloklme, njen man pange aol baebenom asub ko ne tuwa nao paoloklmeb? kismisa.

¹⁹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Aol mondom obun ten wen taol bubur, obun tenaol sango baeben daol mbini haru turi hom hom bu bao buruklemi tomb mbinim ne nao ne tuwa paoluklemi be? Ngub inj ora. Aol ten wen taol bi ngo obu obun tenaol sango baeben daol maomunu bao haklemi aeben anga tomb ne tuwa nao paoluklemi ora kisesa.

²⁰ Ngub kobur kabl, Aol ten wen taol bi ngo obu mabor mondom obu su tangar bor pen lao bao o pindib paklaol, obun tenaol sango baeben daol maomunu nao haklemi tomb mbinim obu hem kobur ebe ne tuwa paoluklemi kisesa.

²¹ Ngo tomb Njisesom angal mar mende di kobur kabl, Toklo and turub bi mbes pange piri mend kaollu dir wiyao omb, dir ngo wiyao o bor manga taombuluklbur mondom lab lab buri ebe wen pange on mend nao heya moroklme. Ngub inj, mondom ngub ba sin, mbes pange piri ngon dir uklaol bor manga taombuluklbur lab lab buri ebe wen pange on mend heya muklao tomb, lab lab mbes pange ngo kang bu dir uklaol nda di wabl aondao bu men and sen lao ora kisesa.

²² Ngub kobur kabl, Mondom ib waen wen pange di some songol be mbes pange bor nao humu woroklme o, mondom ngub ba sin some songol be ngo dallmbe bowes

* 2:12: Mat 9:33 * 2:14: Njo 1:43 * 2:16: Mat 11:19; Luk 15:1-2

bu kho soklaol, ib waen ngo di ora sul kowe bowes buklaol ora kisesa. Ngub inj, mbini bimi ub ib waen wen pange sa sin, mbinim some songol be di wen pange bor was humu woroklme ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Nju semon hor boroklme bao on kongon nao bibaebe ora kismi o

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Ngo tomb Njises obu Nju semon hor boroklme bao* bombor menden wir il em hinin pibisao tomb, Njises obun man pange baeben di Njises obu daol haru akol bu habur kismim, obun man pange baeben ndam wir il ngon mendbor taolismisa.

²⁴ Ngub bismil Peresi aol mendborom Njises bor kabl, Hend. Njen man pange aol baebenom ngo beyem ub naon manom hor boroklme bao on ngub nao bibi ke wiyao sao hul habur asub ko beyem balem? kismisa.

²⁵ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim aol wesmbao aondao Debirom bisao sao arman mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ngo kabl o non mbes Debir obu di obu haru hasmi baeben di, mbinin ne nao wisaol dem khorob ora himismi tomb

²⁶ Debirom Ngaor bor kaoya lome anda bor hondabur and ngon palawe Ngaor bor kalismi o wisaol, tenaol kho ebe hambunom nao noklwaebe ora, baolum aol baebenom was noklemi ke wisao o, aol Abayata obu Nju semon baolum aol aondao ora haenbur Debirom palawe ngo bao bibir bu mu nisao ora. Ngub mu nobur obu haru hasmi baeben di kalisaol, mbini hambunom bao nisming, arman ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa.

²⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor wabl kabl, Ngaor obum tenaol warisaol, hor boroklme bao o was hem ko mao sor maen ko inj warisao ka. Ngub inj, obum tenaol ora hem kobur, hor boroklme bao ngo win kisao om tenaol bisur bin ko win kisaol,

²⁸ Aolon Isi Ora obu di hor boroklme bao ngon Aorao Aondao ora yao kisesa.

3

Njisesom aol ki tibae mend ebe mao saesao o

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Ngo tomb Njises obu Nju semon man pangoklme anda andaon wabl hondabur hindisaol, aol ki kho tibae mend birisaol hindisesa.

² Ngo tomb Nju semom mbinin hor boroklme bao* on Njises obum aol ki kho

ngo ebe mao sarob sin, mbinim ngol mao bembera obu bor te mao sara howes koklbur sub hondo hasmisa.

³ Ngo tomb Njisesom aol ki kho nda bor kabl, Nje tukun oral teka ha kisesa.

⁴ Ngub kisaol aol ndam ngub teka hasao tomb Njisesom Nju sem nda baeben bor kabl, Naom hor boroklme bao on naon kone ebe ora u haklmao ub tenaol mende bisur bukmao be? be? naom mbini bor khorob bukmao? Naom tenaol mende oborob ora haen ko bisur bukmao be? be? naom mbini pe paen lu tuwaklmao? Manom asao was ke wiyao? kisaol o, mbinim e beb kang ora di nao kismisa.*

⁵ Ngo tomb Njisesom mbini hambun hondo akol bisaol, mbinin kone bor hul ha tundaesmil hondobur obum hem aondao ora ko, mbini ko homobur aol ki kho nda bor kabl, Njen ki abo dundukl pe kisaol, aol ndam obun ki dundukl pesao tomb ebe bao sisesa.*

⁶ Ngo tomb mbini Peresi sem ngo birismi nda baebenom ko homobur, penar bu ora hi pa taokl dera pobur, mbinin maomb bo haraoklao aol aondao Heroran sem baeben hesa maomunu kiril mba burubur naom Njises pe paen lem ora ko karismisa.*

Tenaol andub ib mal teb so Njises hasao bor obo kiril mbaesmi o

⁷ Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbinim su ngo mbini hasmi ol haklbir ib Kalili mal aondao mend wisao on teb so bor po hasmil, tenaol aondao andub ora Njises obu taol mi ibismisa. Ngub ibismi o tenaol aondao ngo ibismi baebenon mendbor su Kalili bor hakl di, mendbor su Njuriya hakl di,

⁸ mendbor su and lobokl lobokl Njurusalem hakl di, mendbor su Irumiya hakl di, mendbor ib Njoran mende nan hakl di, mendbor su and lobokl lobokl Taya hesa Siron kab bor paolismi baeben hambun ora di, mbini su ngo baeben bor haklbir Njisesom hambun sao ngo bu hasao saon arman kam aeben aeben bismil pangaoklbir, tenaol aondao ngo baeben obu hasaol ngub obo kiril mbaesmisa.*

⁹⁻¹⁰ Ngub obo kiril mbaesmi tomb Njisesom tenaol andub ora sen ha wismi baeben ebe mao sa peb bisaol, tenaol sen kam mundub mundub hae andubom ora mbinim Njiseson tokdol waraklemi tomb mbinin sen wabl ebe sen ko warakl engel bubur dengeb dengeb aondao ora kismisa. Ngub dengeb dengeb kismil Njisesom obu ora dengi mbaen lemi ko nen sabobur obu man pange baeben bor kabl, Tenaol andub ora ngo dengeb dengeb keyem om ni hes

* 3:4: Luk 14:3 * 3:5: Njo 11:33 * 3:6: Mat 22:15-16

* 3:8: Mat 4:25

mbaklemi, ni ib taokaollol burun ub ib taokaoll mend maenae obo wib kisesa.*

¹¹ Ngo tomb sam ngo tenaolon tombao bor birismi nda baebenom Njises hondobur, mbinim obun aongao ma bor obo dombes ubur mbinim karaklae ko, obu bor angal aondao bu ora kobur kabl, Nje Ngaoron Isi ora hael kismisa.*

¹² Ngub kismil Njisesom mbini bor ni Ngaoron Isi ora hae ko, tenaol hambunom nao pang doklaen ko buriyab ora taolu lisesa.*

*Njisesom aol duteb sablo mao hasao o
Mat 10:1-4; Luk 6:12-16*

¹³⁻¹⁴ Ngo tomb Njisesom aol mendbor obun man pange aol mao ha peb bukl ko nen sabobur kisaon, obum yu manda bor pisesa. Ngub pobur kisaon obum aol ngo obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol mao haklwao ko nen sabisao baeben, obu hasaol ubuklub kisaol ibismisa. Ngo tomb obum aol is duteb oran obu daol haru was bao haen ko mao habur kisaon, obum aol duteb ngom su hambun bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalam akol bin ko mao ha peb bubur,

¹⁵ mbinim tenaolon tombao ndaon bor sam buruklao baeben taol deraen ko di buri taol bu kalisesa.

¹⁶ Njisesom aol duteb ngon imbi ngo was mao hasao. Simon obun imbi mende Njisesom Pita ko karu wisaol obu di,

¹⁷ Seberin isi kab Njemus Njon kab sisaol mbibin imbi wen pange Njisesom Bonesis kisaon o, imbi ngo karu wisao on te ibi har kull lao nda ubi ora hayeb kisaol, mbibi ngo kab di,*

¹⁸ Andur di, Pilib Batolimu kab di, Matiyu hesa Tomas kab di, Aolpason isi Njemus di, Tariyas di, Simon mende obu Selor sem sisaol ngo obu di,

¹⁹ Iskeriyaor Njuras obum mabor Njises karu lubur Njises lukl bismi baeben munu kalisao aol nda di, ngo baeben sisesa.

*Mbinim Njises obu sam aondao mend
kab haru hayeb kismi o*

Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; Luk 12:10

²⁰ Ngo tomb Njises obu and obu paolisao o bor pisesa. Ngub pisao tomb tenaol andub ora Njises obu hasaol wakl obo kiril mbaesmil, obum mbini bor Ngaoron angal bib nda was kao kal hakol bisao tomb Njises obu di obun man pange baeben di mbinin ne naeb se ko kang mend nao wisaol ne nao nismisa.

²¹ Ngo tomb mbinim ne ngo nao nismi nda, tenaol mendborom hondobur kam aeben aeben bismil, Njiseson am semom

angal ngo pangobur mbini hakl hakl kabl, Njises obu he sene saol ngao, naom obu men hakl mbi kaoklbir Njises hasaol obo men hakl ibismisa.*

²² Ngo tomb Nju semon buwaloklme aol mendbor Njurusalem hakl ibismi baebenom mbini hakl hakl kabl, Aol ngo obu Seran sem aondao ora Belsebaol kab habur, Seran semon wesmbao aondao ora ngon burim ora, tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kao bismisa.

²³ Ngub kismil Njisesom tenaol ngo hasmi baeben bor ubuklub kobur, obum mbini bor angal mar ko angal mend kao kalobur kabl, Seran obum obun mbib was ebe taol deraklao ko pangeyem be? kisesa.

²⁴ Njisesom wakl kabl, Aol is bomborom maomb bo haraoklao semom tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinin maomb bo haroklme ub di kho soklao ora kisesa.

²⁵ Ngub kobur kabl, Mende di su and te di and bomboron haroklme baebenom di tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, and ukl bombor kang baondib mini ora di nao haklao ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb Njisesom wakl kabl, Seranom mbinin mbib tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinim oborob nao haklemi ora. Ngub inj, mbini hambun hom peyo, ora bum haklemi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

²⁷ Ngub kobur kabl, Aol mondom aol buri ora menden anda bor obum hondabur, aol buri ngo obun osisao uklao sao baeben bao muki buwaklao ora. Ngub inj, aol ngo paes nokl buklaom aol and aorao buri ngo obu mbes yam ki aongao tanga pa u mbarob sin, obum aol buri ngon anda bor osisao uklao sao baeben di ebe muklao ora ko Njisesom angal mar mend di ngub kisesa.

²⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom tenaol hambunom khorob bu haroklme sao baeben di, menden mangal bu maobowa peb bu haroklme ub di, hambun sao ebe kunaklao ora.

²⁹ Ngub buklaom o tenaol mendbor Wesao Komb Bi Tangar Aondao ora bor maobowa angal buklemi baeben non, mbinin khorob aondao ora ngo lemi sao oran Ngaorom nao kunaklao, ngubi tomb sao di ereb ora di mbinin kone bor khorob sao ngo lemi ub bao wi aeben ora soklao ko Njisesom ngub kisesa.

³⁰ Angal ngo, mbes Njises obu bor samom obu bisur beyaol, tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kismil kisesa.

* 3:9-10: Mat 14:36; Mak 4:1; Luk 5:1-3

* 3:11: Luk 4:41

* 3:12: Mak 1:34

* 3:17: Luk 9:54; Njo 1:42

* 3:21:

Mat 9:34; Mat 10:25; Njo 10:20

Njiseson ingi haeme hakl obu hasaol ibismi o

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Bombor ngo tomb Njises obun ingi di haeme wil baeben di mbini dera nan obo habur, mbinim tenaol ngol hasmi baeben bor Njises obu kao kalaoklaob kobur kabl, Naom nje daol angal kang mend kao kao bemin ub dera ib lem laob kismisa.

³² Ngo tomb tenaol andub ora Njises obu mao tukun sabur, aondao ngo buru pab bu mba hasmi baeben ngub ber mba haenbur mendborom Njises bor kabl, Pangal. Njen am di njen haeme wil baeben di mbini dera nan obo habur nje ib lem kismisa.

³³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nao ingi haeme ngo hakl aeb hakl hayem? kisesa.

³⁴ Ngub kobur kisaon obum tenaol aondao ngo buru akol bu mba hasmi nda baeben elom hondo akol bubur obum mbini bor kabl, Haondaoklaob. Ngo bereyem baeben nao ingi haeme wil ora bereyem kisesa.

³⁵ Ngub kobur kabl, Tenaol mendbor Ngaorom turi homo bib ko nen sabeyao ub men hakol bu, bu haroklme baeben, ninao ingi maboli haeme ora hayem kisesa.

4

Aolom em we tand kisaon ko angal mar kisaon o

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

¹ Ngo tomb Njisesom ib Kalili mare bor pobur, tenaol hambun bor wabl Ngaoron angal bib ebe nda kao kalokl pisaol, tenaol aondao khorob ora Njises obu hasaol obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Njises obu ib taokaoll mend ngol wisao bor honda burubur, obu kang mend moklo ib wi ol sao ib mandaemol birisao tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ib mal ngon mare teb sol was bao ha mba hasmisa.*

² Ngo tomb Njisesom mbini bor Ngaoron angal andub ora, angal mar was ko kao kalobur kisaon obum mbini bor ngub kao kalisesa.*

³ Inim oborob ora pangoklwaebe. Aol mondom obun em bor em we tand kokl pisesa.

⁴ Ngub tand kokl pisaon tomb em we ngon mendbor harer tol kolokl baraesaol, sam obobur arer bu nismisa.

⁵ Em we ngon mendbor han kel kel su aondao bu nao wibur, unu ora bor di su oborob nao u taokl hondael tandokl baraesesa. Ngub bisaol em we ngom penar bu ora por kisaon o

⁶ pi oborob nao pe ora sisaol, narom hindisao tomb kaeb so bung sisesa.

⁷ Ngo tomb em we ngon mendbor den nene haen te bor kolokl baraesaol, den nene hae ngo ora haom mu and sobur, em we ngo men mbaesaol il nao sisesa.

⁸ Ngo tomb em we ngon mendbor su ebe oral tand kisaol, aondao bu ora sem bu and sobur il andub ora pabklime lisesa. Ngub pabklime lubur kisaon mendborom supu kab kab hor kab pabklime lisesa.* Mendborom supu hakl hakl hor teb pabklime lisesa. Ngub bubur mendborom supu hakl hakl hor su pabklime lisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

⁹ Obum ngub kobur mbini bor wabl kabl, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom, angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

Njisesom nim ngub nen sabobur angal mar kaklo kisaon o

Mat 13:10-17; Luk 8:9-10

¹⁰ Ngo tomb mabor Njises obu hungum hasaol tomb obun man pange aol duteb nda di, Njises obun man pange tenaol mendbor obu haru hasmi baeben di, mbinim obu bor njem angal mar ngo kaendan te kao dund bi ko ne mismisa.

¹¹ Ngub ne mismil obum mbini bor kabl, Ini ngo baeben bor Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao on te mupango wiyao ub hendeklemin ko ngo muwale o, tenaol aeben ngo Ngaorom maeb nao haen hayem baebenom angal mar was andub ora pangoklemi o, mbinim te nen nao saboklemi ora kisesa.

¹² Ngub buklemil nim angal mar ngub ko haklwao tomb mbuk waeb bor ke wiyao ub,

Mbinim elom hondoklemi o
Mbinim menjao hend heneng nao buklemi ora.

Mbinim halom di pangoklemi o

Mbinim pang heneng bu

Nen sab heneng nao buklemi ora.

Ngub nen sabokl buwaklemi tomb

Mbinin kone di nao baol munuklemil

Mbinim khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao ub

Ngaorom nao kunaklao ora ko

Njisesom ngub kisesa.*

Em we angal maron te kao dund bisaon o

Mat 13:18-23; Luk 8:11-15

¹³ Ngo tomb Njisesom obun man pange nda baeben bor kabl, Nim angal mar ngo kandan te ora nen sabokl buwayem be? Inim angal mar ngo nda ngub ora nen nao sobaemi sin, mabor angal mar ngub tangar

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

* 4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34

* 4:12: Njo 12:40; Bis 28:26-27

andub ora lowao hakl di, inim asub ora bubur nen saboklemib? kisesa.

¹⁴ Wاكل kاكل, Pangeklem. Nim aol mondom em we tand kokl pisao kandan te, obum Ngaoron angal bib tenaol hambunon kone bor tand kokl pisao o menger mubur kanda kisesa.

¹⁵ Ngub kobur kاكل, Tenaol mendbor harerol em we kolokl baraesao nda ubi hayem. Mbinim angal bib ngo pangoklemil, Ngaorom obun angal ebe ngo mbinin kone bor we boklbur buklaol o, bombor ngo ora tomb Seranom mbinin kone bor angal bib ngo wi heneng nao bin lao hokl pelen lao ora.

¹⁶ Tenaol mendbor di em we ngo han kel kel su oborob nao wil tand kisao ndabi hayem. Mbinim wen tand penar bu ora Ngaoron angal bib hem ko pangobur turi aondao ora homoklemi.

¹⁷ Ngub buklemi o mbinin kone ndaon ora bor nao hondaen haklemil, kang baokl-mend oran Ngaoron angal bib ngo hem ko nen sab hakol bu haklemi o, mabor aol mendborom Ngaoron angal ebe ngo men mbakl obobur ke mao handaklemi tomb di, mbinin kone bor kend bi sao mend buklaol tomb di, mbinim hul ha haklemi ub penar bu tuwabur mbinim hul ha, ha kimb nao buklemi ora.*

¹⁸ Em we mendbor den nene haen te bor kolokl baraesao nda ub menger, Ngaoron angal bib ebe ngo pangoklemi o,

¹⁹ sul woroklme sao hambun sao tenaolon kone bor heb mao homa hem mao karaoklao sao baeben, mone momak di ngo sao haklom Ngaoron angal ngo nao hondaen ko tenaolon kone bor men mbaklao ora. Ngub buklaol mbinin kone bor ne sao and nao sen haklemi ora kisesa.*

²⁰ Ngub kobur kاكل, Tenaol mendbor em we su ebe oral tand kisao ndabi hayem. Mbinim Ngaoron angal bib ngo pangoklemi tomb oborob ora nen sab hakol bu hem aondao ora kobur, tenaol ngo baebenom mbinin kone bor em il sao sen habur, mendborom supu kab kab hor kab pabklim lin haklemi. Mendborom supu hakl hakl hor teb pabklim lin haklemi.* Mendborom supu hakl hakl hor su pabklim lin haklemi ko Njisesom angal maron te ngub kao dund bisesa.

Mondom laomb mao dabur nao mupangoklme ko angal mar kisao o

Luk 8:16-18

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kاكل, Mondom laomb mao dabur be bor bomb pa u, to bundur bor di mupango woroklme

be? Ngub inj, laomb ngo mao dabur to mandaemol ora woroklme kisesa.*

²² Ngub kobur kاكل, Hambun sao mupang mba haklao sao baeben di mabor tenaol hambunom hondoklemi. Mbinim hambun sao kowes bu bimi sao baeben di, mabor Ngaoron tenaol hambunom henden muwaloklao ora kisesa.*

²³ Obum ngub kobur kاكل, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom, angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

²⁴ Njisesom mbini bor wاكل kاكل, Inim angal ngo pangeklem o oborob ora nen sab hakol bu haklwaebe ora. Njem tenaol mende bor obum khorob ngub baeben ora bisao ko ya pubung lu u haklesi ub, Ngaoron njem khorob buklesi sao di ya pubung lu u haklao o, obum baoklmend kond babur sao ya pubung lu u haklao ora kisesa.*

²⁵ Ngub kobur kاكل, Tenaol mondom menjao u harob sin, Ngaoron obu andub ora kond bu kaloklao ora. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di Ngaoron wاكل muklao ora kisesa.*

Njisesom em we angal mar mend di kisao o

²⁶ Ngo tomb Njisesom wاكل kاكل, Ngaoron maeb ha maomb bo hayao ub aol mondom obun em bor em we mend tand kisao ub menger maomb bo hayao ora kisesa.

²⁷ Obum ngub kobur kاكل, Aol ndam em bor em we tand kao mbabur, somna u paol was, bao bisao tomb tekabur hora besao kon u bao was hasesa. Ngub bubur kisaon obun em bor ne ngo tand kao mbaesao o di, asub was bubur and so hayao ko nao hende ora hasesa.*

²⁸ Obum ngub nao hende ora hasao o su obun mbib em il ngo por mao ka and mao saesao ora. Ngub por kisao tomb pibnao oran so mbes marisao. Ngub bubur mabor aondao bu ora and sisao tomb il pabklim lisao ora. Ngub il sisaol em il ngo aondao bu ora and sobur naeb soklao tomb,

²⁹ aol em il ngon aorao ndam obun em il ngo kuwim taloklao ko angal mar mend di ngub kisesa.

Njisesom sowar il menger angal mar kisao o

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Ngo tomb Njisesom wاكل kاكل, Inim oborob ora nen sabeklemin ko, nim Ngaoron maeb ha maomb bo hayao ub

* 4:17: Mat 26:31 * 4:19: Mat 19:23-24 * 4:21: Mat 5:15 * 4:22: Mat 10:26; Luk 12:2 * 4:24: Mat 7:2

* 4:25: Mat 13:12 * 4:27: Nje 5:7

oran nim asub ora menger muklwao? Nim angal mar di asao ora menger mubur lowaob? kisesa.

³¹ Ngub kobur wakl kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub is il menden imbi sowar il menger maeb ha maomb bo hayao kisesa. Ngub kobur kakl, Sowar il ngo sul wen we boweme tomb sowar il ngo Kao Dund 14:15 kang ndaon inj ora saoklaol, sul we boklme sao baeben hambun saom sowar il ngo men mbae ora saoklao kisesa.

³² Wakl kakl, Ngub biyao o mabor sowar il ngo por ko and seyao tomb aondao bu ora sem biyaol, em il tangar tangar sao baeben kang was soklao, sowar il ngom em il hambun ora men mbae ora and soklao ka. Sowar ngom baoklao ke ke bubur sem andub ora biyaol, sao sem hambunom sowar ngon so kumbaem beyao bor and bu burukl engel bimi ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

³³ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor angal mar andub ora kobur, Ngaoron angal bib ebe ngo mbinim turi homo pangismi ub was kao kalisesa.

³⁴ Ngo tomb obum tenaol hambun bor angal bib ngo kao kalisesa baebenon ukl bombor ora mend kao pa nao kao kalisesa. Ngub inj, obum angal mar was kobur kao kalo habur kisaon, mabor obun man pange baeben daol mbini was ware pe birismi tomb obum mbini bor angal mar ngo kisao baebenon te kao dund bi was bu hasesa.

Njisesom posabsu aondao ora kur mao kaesao o

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Ngo tomb bao bombor ngon ombonao sao nend kam kam bisao tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Naom ib mal aondao ngon mende nan mbi kisesa.

³⁶ Ngo tomb Njises obu di obun man pange baeben di, mbinim tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngol bao haen ib taokaoll ngo Njises obu honda birisao nda bor, obun man pange baeben di mbini hambun baoraoklbir pismil, ib taokaoll tangar mendbor di mbini haru pismisa.

³⁷ Ngub pismi tomb ib mal aondao ngo bor posabsu aondao ora obobur kisaon, ib aondao bu ora lu taongul taongul ko, lu dengeno taokl en aeben bisao ndam ib taokaoll ngon ndaon bor ib aondao bu ora lu dengno tu ndabur, tumbi hakl ke ke bisesa.

³⁸ Ngo tomb Njises ib taokaoll ngon kungni nan o bor obun wesmbao kand ubur u paol pe wisao nda, mbinim obu mao tekabur kakl, Aol aondao o, nao ngubi tomb ora ngo ib no pe barakl ke ke bu bum

hayom ngao, njem nao hem nao kal be? kismisa.

³⁹ Ngo tomb Njises obu teka peyo, posabsu aondao ngo ibisao nda makl homo taolu lubur, ib aondao ngo lu dengno taokl en aeben bisao nda bor kakl, Ngub nao bi kur kao ora kisesa. Ngub kisaol posabsu aondao ngo ubukl hasao nda kur kao paesao, ib aondao ngo lu dengno taokl en aeben bisao ndam di, ora kang ora di el el nao bi sowa paesesa.

⁴⁰ Ngo tomb Njisesom obun man pange nda baeben bor kakl, Inim asub ko ngub pakl hemeklem? Inim Ngaorol hul nao hae haroklme be? kisesa.

⁴¹ Ngo tomb obun man pange baebenom Njises obum ngo bisao sao hondobur, burir biyu pakl aondao ora homobur mbini hakl kakl, Wao. Posabsu hesa ib kabom hul nao hae angal pangen ke aol ngo obu aeb e bo? kao kao bismisa.

5

Njisesom aol umubaoli menden sam taol deraesao o

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Ngo tomb Njises di obun man pange aol nda baeben di, mbinim ib mal aondao ngon mare mende nan, aol sem Ngerasa semon su bor po pindib paesmisa.

² Ngo tomb mbinim ngub pindib paesmi tomb Njises obu ib taokaoll nda ngol bao win sul hond hasao tomb, aol umubaoli obun tombao bor sam biri mend obum aol maol bor and waru paolam akol bu hasao o, penar bu ora Njises hen mukl ibisesa.*

³ Aol umubaoli ngo obu aol maol bor was and waru paolu hasaol, aol mendborom obu sen yam di ki aongao kab munu tangaesmi o, ngo hakl lokl pe win paokl was pisaol, mondom obu ora mao pao kakl buwaesmisa.

⁴ Ngub bisaol hondobur mbinim aol umubaoli ngo hor hor was sen yam di hankabom di ki aongao kab munu tangaesmi o, obum sen ya ngo di hankab ngo hakl di, ya demi sao munu loklo bowes bu u mbaklbir paokl was pobur, obu buri ora sisaol mbinim obu men hakl buwaesmisa.

⁵ Ngo tomb aol umubaoli ngo obum hora di somna di aol maol bor hesa harbhor manda bor kab was akol bu habur, obum kaong aondao bu ora lubur kisaon, obun mbib obun toklol arem heya kaob kaob bu ke bu mango hasesa.

⁶⁻⁸ Ngub bu hasao o Njises obu wen enderael sao ibisaol hondobur, aol umubaoli ngo obun tombao bor sam biri ndam akl was Njises hen mukl ibisesa. Ngub ibisaol Njisesom kakl, Sam sokoll o nje kho ora

* 5:2; Mak 1:23

berel ngao, aolon tombao ndaon bor nao biri dera pib ora kisesa. Ngub kisaol aol umubaoli ngo obun tombao bor sam biri ndam akl was Njises hasaol teb so obo dombes ubur, obum Njises bor angal aondao bu ora kobur kabl, Njises o nje Ngaor aondao yubu oran Isi hael ngao, njem ni bor asub ko ora ke mao handakl ibil balem? Nim Ngaor aondao heneng heneng was laon imbi bor ora kabl ngao, njem ni bor tenda mao na khorob nao bukl ib alem kisesa.

⁹ Ngub kisaol Njisesom obu bor ne mubur kabl, Njen imbi aeb kisaol, aol obun tombao bor sam biri ndam kabl, Nao sam sem ndi nao minib se andub ora bereyom ol, ninao imbi Ndi Nao Minib Se kisesa.

¹⁰ Ngo tomb aol umubaoli ndam sam ngo obun tombao bor birisao om kao kisaol ub Njises bor buri palo kao deb deb bubur kabl, Njem mbini su tangar bor oran nao pen kaebe ora kisesa.

¹¹ Ngo tomb harbor manda kang mend teb sol sao wisao on some sem aondao andub ora mend pil nao mba hasmil hondobur,

¹² sam ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom Njises bor wakt was kao deb deb bubur kabl, Naom some aondao ngo pil nao mba hayem baebenon tombao bor haondaomun ub, njem nao some ngo baeben hayem o bor ora puklub kaebe kismisa.

¹³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ebe ka. Inim ngo lem ub bib kisaol, sam aondao ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom aol ndan tombao bor baoraokl-bir kismil, some nda baebenon tombao bor was hondakl engel bismisa. Ngub bismil some buklhoma iri non bi andub ora 2,000 ngo hasmi nda baeben su bare kho ora mendbor akl was hellenj kao mi pobur, ib mal aondao mend wisao o bor was bongeyokl engel bismil, hambun ora ib no pe baraesmisa.

¹⁴ Ngo tomb aol some ngo baeben kalo hasmi nda baebenom ngo bisao sao haondaokl-bir pakl khorob ora akl was pobur kismil, mbini su and lobokl lobokl aondao baeben bor di, su and te kang kang baeben bor di, mbini su hindismi sao tenaol hambunom ora pangen kam buri kismil, tenaol hambun su ngo baeben bor birismi baebenom ngo bisao sao hondokl ibismisa.

¹⁵ Ngo tomb tenaol hambunom Njises hasaol ngub obobur kismil, mbini aol ngo mbes obun tombao bor sam birisao nda hindismi tomb wakt obun kone anda ibisaol, obum oborob lab lab hakl bombo

as ko birisaol hondobur, burisao po pakl aondao ora himismisa.

¹⁶ Ngo tomb mbini tenaol ngo aolon tombao bor sam birisao o Njisesom taol deraesaol hindismi nda baebenom, tenaol aondao ngo wen ibismi nda baeben pangen ko sam taol deraesaon arman di, some aondao nda baeben ib no pe baraesmi on arman di hambun sao kao kalismisa.

¹⁷ Ngub kismi tomb tenaol aondao ngo obo hasmi nda baebenom angal ngo pangobur, mbini pakl aondao ora homobur Njises bor kabl, Aol o, nje naon su ngol nao hae su tangar bor paokl pu ora ko kao deb deb bismisa.

¹⁸ Ngub kismil Njises obu paokl poklbur ib taoklaoll on hond ya birisao tomb, aol ngo obun tombao bor mbes sam birisao ndam Njises bor ni yao haru poklbaor ora ko kao deb deb bisesa.

¹⁹ Ngub kisaol o aol umubaoli o wakt ebe mao saesao ndam ngo kisaol ub Njisesom e nao ke inj kobur obu bor kabl, Njem njen anda njen sem baeben haeme bor pobur lesin, Aorao Aondaom nje hond aondao ora homobur banda ub di, nje bor hambun sao bandisao baeben tenaol hambunom ora pangen ub kao kalam pu ora kisesa.

²⁰ Ngo tomb aol obun tombao bor sam birisao o wakt ebe sisao ndam pobur kisaon, obum su and lobokl lobokl aondao menden imbi Dikapolis bor pobur, Njisesom obu bor bisao sao hambun sao tenaol hambunom pangen kao kalisaol, tenaol hambunom arman ngo pangobur kismil burir aondao ora bismisa.*

Njisesom nong kang hesa ten mend kang mao enjaesao o

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Ngo tomb Njises obu ib taokaoll on honda baoraokl-bir ib mal aondao ngon tukunol kombe kobabur, wakt ib mare mende nan po pindib aesao tomb tenaol andub ora Njises obu ngo obo pindib paesao ol obo kiril mbaesmisa.

²² Ngo tomb aol bombor mend obun imbi Njaras, obu Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol hasao o obu di obobur, obum Njises hondobur kisaon Njiseson aongao ma teb so ora bor obo tumu kar munu dombes wisesa.

²³ Ngub dombes ubur obum Njises bor taeki ko kao deb deb bubur kabl, Nao wane kang mend yao o ngubi tomb ora penar bu pe pakl ke ke bi bereyao ora. Ngub beyaong njen kim obu waraklesi tomb obu sen ngo ha wiyao ub di wakt ebe soklaol obu enjaokl poklaong, njem nao wane kang

* 5:20: Mat 4:25; Mak 7:31 * 5:23: Mat 8:3; Mak 7:32

ngo njen kim men mbanin ub nje nao anda mbae ora kisesa.*

²⁴ Ngub kisaol Njises obu Njarason anda mbibi haru pisbil, tenaol andub ora Njises taol mi obobur kismis, mbinim Njises obu dengi mbae ora dengeb dengeb kao mi ibismisa.

²⁵ Ngo tomb ten is mend obu bullim anda buru kimb was bisao o, obum bao hor hambunon ngub bao ber ha haen was karasmas duteb oran pibi hasesa.

²⁶ Ngub buru hasao tomb ten ngom dokta baebenom obun sen ngo hasao ub ebe mao saen ko dokta ngo baeben bor obun mone di andub ora kalisao o, mondom obun sen ngo ebe nao mao saesao tomb obun kone bor kho so kend bin was birisesa. Ngub bisaol ten ngo obun sen ngo hasao ub di aondao bu and sam sam was bisesa.

²⁷ Ngub bisao o ten ngo obum Njisesom bu hasao sao arman pangobur kisaon, obum Njises hasaol obobur tenaol aondao ngo dengeb dengeb kao mi pubukl hasmi darukl o bor obu di ibisesa. Ngub obobur kisaon obum Njisesom mesao nan obobur

²⁸ obun kone bor kao ndan sabur kabl, Nim Njiseson lab lab oral waraklwao tomb di nao sen ngo hae ub ebe bao soklao kisesa.*

²⁹ Ten ndam ngub ora nen sabisao o sisaol, obum Njiseson lab labol ngub waraesao tomb penar bu ora bombor ngo ora tomb obun bullim nda ngo ber kimb was bu hasao nda bao kur kisaol, ten ngom obun toklol sisab bu misesa. Ngub bisaol nao sen ngo ora sa ko bao mao bemberaesesa.

³⁰ Ngo tomb Njisesom obun toklo bor mao bemberaesao, obun buri mendbor ten ngo Njises obun lab labol waraesao ndan toklo bor pisao ub mao bemberabur kisaon, obum tenaol aondao ngo hasmi nda darukl obun mesao nan hasmi baeben baol munu hondobur kabl, Nao lab labol aebeom waraeb? kisesa.*

³¹ Ngub kisaol Njises obun man pange baebenom obu bor kabl, Hend. Tenaol aondao andub ora nje hael ol ngo dengeb dengeb kao mba hayem ngao, njem asub ko nao lab labol aebom waraeb kal? kismisa.

³² Ngo tomb Njisesom obun lab labol ngo waraesao ub aebom ora beneb ko hondoklbur, obun elom tenaol hambun ora hondo sa kam akol bisesa.

³³ Ngo tomb ten ndam Njiseson lab labol waraesao tomb obun sen ngo ebe sisaol ub ora hindisaol, nim mupangokl buwaklwao ko nen sabobur kisaon, obum pakl homo dur kobur Njiseson aongao ma teb so bor

obo dombes ubur, obum nim ora buwao ko kao pa obun arman hambun sao Njisesom pangen kao kalisesa.

³⁴ Ngub kao kalisao Njisesom ten nda bor kabl, Nao wane ka, njem nil hul ha harili saom ora njen sen ngo ebe saokl ngao, njen sen ngo di ebe sandal ko mende nao homoklesing, njen kone bor sub tibaen as kor ora pebe kisesa.*

³⁵ Ngo tomb Njises obum angal ngub bao kabl haen was, aol mendbor Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol ngon anda hakl obobur, mbinim aol Njaras ngo bor kabl, Njen wane nda ora pe parob ngao, njem aol aondao ngo obu baehaemen harer haebob asub ko kemi poklbur bil? kismisa.

³⁶ Ngub kismi o Njisesom mbinim angal ngo kam ibismi ub nao pange non bubur, obum aol Njaras ngo bor kabl, Njem burir biyu hem nao ke nil hul ha haebe kisesa.

³⁷ Ngo tomb Njises obum ngub kobur kisaon, tenaol aondao ngo hasmi nda baeben obu haru mbi nao ke ini hambun ora bao haklwaeb kaoklbur obum Pita di Njon Njemus kab haemeyakl di, ngo baeben ora Njises obu haru pismisa.

³⁸ Mbinim ngub pobur Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol ndan anda po pindib paesmi tomb Njisesom hindisaol, tenaol mendbor nong kang ngo himisao o hombara ber mba hasmi baebenom angal erer ko de aondao bu ora wi allbob ko men mba hasmisa.

³⁹ Ngo tomb Njises obu andaon hondabur obum tenaol ngo de kao mba hasmi nda baeben bor kabl, Nong kang ngo obu ora nao pe pae u palu wing, inim asub ko angal erer aondao bu ora ko de aondao bu ora kao mba harmib? kisesa.*

⁴⁰ Ngub kisaol tenaol ngo hombra birismi nda baebenom nong ngo obu ora pe parob nda o le ko pangobur kismis, mbinim Njises obu bor khorob ora kir ko maobowaesmisa. Ngub bismi o Njisesom tenaol ngo baeben hambun dera puklub ora ko taol derabur kisaon, obum nong kang ngo himisao ndan ingi aorao kab di, obun man pange aol is teb o haru ibisao nda baeben di, obum ngo baeben oran haru and tubal ngo nong pe pae ngo u mba hasao nda bor hondaesmisa.

⁴¹ Ngub hondaesmi tomb Njisesom nong kang ngo pe pa wisao ndan kil men mubur nong pe pae ngo bor kabl, *Talita kumi* kisaol, angal ngon te naom angal heneng kobur, nong kang ngo e, nim nje bor kabl ngao nje teka ora kisesa.*

* 5:28: Mat 14:36 * 5:30: Luk 6:19 * 5:34: Mak 10:52; Luk 7:50; Luk 17:19 * 5:39: Njo 11:11 * 5:41: Luk

⁴² Ngub kisaol nong kang ndam penar bu ora teka peyobur harer pibisesa. Ngub bisao o nong kang ngo obu obun amom obu marisao o di karasmas duteb sisao tomb, nong kang ngo obu pe paesao o Njisesom obu ngo waktl mao enjaesao nda ub hondobur, mbinim pakl aondao ora homo burisao po u pismisa.

⁴³ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal buriyab ora kobur kaktl, Pangeklem. Nim ngub baonao ko tenaol tangar mondom pangen nao kao kaloklwaebe ora kisesa. Obum mbini bor waktl kaktl, Nong kang ngo obu ne kang mendbor nen kalaoklaob kisesa.*

6

Nasarer tenaolom Njises oborob obaeng ib nao kismi o

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Ngo tomb Njises obu su ngol haklbr obun su Nasarer bor pisaol, obun man pange baeben di obu taol mi ibismil mbini haru pismisa.

² Mbinim su ngo bor po hasmi tomb Nju semon hor boroklme bao on Njises obum mbinin man pangoklme anda bor hondabur kisaon, obum tenaol hambun bor Nagaoron angal bib ebe nda kao kalisao, tenaol andubom ora obum mbini bor angal ngo kao kalisao nda pangobur burir biyubur mbini hakl hakl kao kao bubur kaktl, Wao. Aol ngo obum angal ngo le o, obu aebom kao kalaonao ub le bo? Obum kone oborob ora kikil bimi ngubi di aeben kone o maonao? Obum asub ora bubur tenaolom ko mend nao hindismi sao ngubi ngo bu hae bo? kao kao bismisa.*

³ Mbinim ngub kobur kaktl, Aol ngo obu kabnda biyao aol inj ye be? Wao. Obun am di Mariya inj ye sa bo? Obun haeme baeben Njemus Njoses kab di, Njuras hesa Simon kab di, ngo baeben daol obun haeme sanda ka. Obum mbaoli baeben di enjo nao buru hayom ngao, obum asub ko man ko ngub beb kobur kismin, mbinim Njises obu makl aondao ora homo mesao kalismisa.*

⁴ Ngub kismi o Njisesom mbini bor kaktl, Man mini aol mondom Ngaoron man tenaol hambunom pangen kam akol bu haklao tomb su hambun bor obun imbi wi ngaklao o, obun su and te ora bor di, obun sem ora baeben haeme ol di, obun anda ora ol di ngo baeben bor obun imbi nao uklaol ora kisesa.*

⁵ Ngo tomb obun sem ora ngo baebenom obul ngub hul ha nao hasmil, Njises obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di su

ngo bor tenaolom henden nao bi, obum mbini asub ora bisur bukl inj sisaol bao wabur kisaon, obum tenaol mendbor bombor bombor sen ha wismi baeben, obun kim men mba peb bubur mao enja was bisesa.

⁶ Ngo tomb mbinim obul ngub hul ha nao haebur obun angal di ngub nao pangismil, obum mbinim asub ko bim ko nen sabokl buwaesesa.

Njisesom aol duteb Angal Bib Hobao Sao kam puklub kisaol o

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Ngo tomb obum su bombor ngon was and te tangar tangar wisao baeben bor akol akol bubur, obum tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalisesa.

⁷ Ngub bubur kisaon obum obun man pange aol duteb nda baeben ubuklub kobur, mbinim tenaolon tombao bor sam buruklao hakl di taol dera peb bin ko, mbini bor obun buri taol bu kalisesa.*

⁸⁻⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kaktl, Inim harer poboklbur mini pubuklmi sao baeben oran kang ora di nao mini puklwaebe ora. Pangeklem. Inim ne noklme sao di inin nu di mone di ngo sao hakl man man bu nao marakl wi paokl ora puklwaebe. Aoh, inim aongao su di bombor was bu mbaklbr inin hakla tom di ta peb bu munubur lemin, siyor di mende nao mari bombor bu haklemi o was bu taokl puklwaebe ora kisesa.*

¹⁰ Njisesom mbini bor waktl kaktl, Inim su and te mendel poklemi tomb mondom ini turi homobur ini nao anda bor paolemin ubuklub kaem sin, inim su ngo bor bao haklemi anga tomb and ngon was bao haklwaebe ora kisesa.

¹¹ Inim su hambun bor akol akol buklmi baebenom ini oborob obaeming ubuklub ko, mbinin anda bor ini paolemin ubuklub ko ngub nao bibur mbinim inin angal di nao pangaem sin, inin aongao bor su huni haklao o di mbinim mabor ke aondao ora hondoklemi ub menger, mbinin su and te ngo bor bao win tandoklo tuwaklbr inim su ngo di tuwakl paokl ora puklwaebe kisesa.

¹² Ngo tomb aol duteb ndam su ngol haklbr kismin, mbinim su tangar tangar bor buri kobur, tenaol hambun bor inim khorob bimi sao tuwabur inin kone baol monoklwaebe ko kao kalam akol bismisa.*

¹³ Ngub bubur kismin mbinim tenaol andub oran tombao bor sam birisao baeben di taol dera peb bismisa. Mbinim tenaol

* 5:43: Mak 1:44; Mak 7:36 * 6:2: Njo 7:15 * 6:3: Njo 6:42 * 6:4: Njo 4:44 * 6:7: Luk 10:1 * 6:8-9:

Luk 10:4-11 * 6:12: Bis 13:51 * 6:13: Nje 5:14

andub ora mendbor sen aondao bu ora ha homo wisni baeben di mbinin wesmbaol wel sulabur kismis mao enja peb bismisa.*

¹⁴⁻¹⁶ Ngo tomb ma ora bor Njisesom hambun sao bu hasao sao tenaol hambunom kam aeben aeben bismil, su hambun bor ora obun arman pib ngaesesa. Ngub bisaol tenaol mendborom Njisesom hambun sao ngo sao baeben bu hayao ko nen nao sabebur kismis, Njon Mbabtas Biyao Aol obum mbes hambun sao bu hasndis ub, ngubi tomb obun maol bor wakl enjaokl pobur obum hambun sao aondao bu buri palo bu hae ko kam aeben aeben bismil, aol wesmbao Heror ndam di pangisesa. Ngub kismi o tenaol mendborom kakl, Aol ngo obu Ngaoron man mini aol mbes hasao o obu Ilanja ye kismi o mendborom kakl, Obu Ngaoron man mini aol mbes hasmi ubi mend pindib panao ye kismisa. Ngo tomb aol wesmbao Heror ndam Njisesom bu hasao sao ngub kam aeben aeben bismil pangobur kakl, Nim mbes Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obu pe paen lundis o, ngubi tomb obun maol bor wakl enjaokl pene saol kisesa.*

*Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lismi o
Mat 14:1-12; Luk 3:19-20; Luk 9:7-9*

¹⁷⁻²⁰ Ngo tomb aol Heror obu su ngon aol wesmbao ora habur kisaon, obum obun haeme Pilibon were Heroriyas heb aondao ora homobur obu akl ba hasesa. Ngub bisaol Njon Mbabtas Biyao aolom aol wesmbao Heror ngo bor kakl, Njem njen haemen were ngo akl ba haril ub ebe inj, njem khorob aondao ora baenda ko kao kal was bisaol, ten Heroriyasom Njon Mbabtas Biyao Aol ko aondao ora homobur, aol Njon ngub nomdom pe paen mao lakkwao ko nen sabisesa. Ngub nen sabisaol aol wesmbao aondao Heror ngom obun polisman mendbor ubuklub kobur mbini bor kakl, Inim Njon Mbabtas Biyao Aol obu men habur kalabus anda bor hend ha ndi mbakl puklub kisesa. Ngo tomb ten Heroriyas ngom Njon ngub lu tuwaen ko nen sab sab bisao o, aol wesmbao Heror aondao ngo obum Njon Mbabtas Biyao Aol obu kone dund se wi, Ngaorom komb bi hae ora hae ko nen sabobur obum Njon Mbabtas Biyao Aol ngo pe paen libi pakl himisaol, ten Heroriyas ngom Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen lukl buwaesesa. Ngo tomb aol wesmbao Heror ngom ngub nen sabobur, obum Njon Mbabtas Biyao Aol kalabus anda bor di oborob was maeb habur kisaon, aol wesmbao Heror ngo obu bor Njonon man mendbor kao kalisao tomb obum pakl homo burir biyubur obun kone bor taol taol bisao o, Njon Mbabtas

Biyao Aolom angal ngo kisao sao baeben hem ko wakl was pangisesa.

²¹ Ngo tomb mabor ten Heroriyasom Njon Mbabtas Biyao Aol pe paen luklao on ib ngub mao paesesa. Ko mend oran aol wesmbao Heror obun amom obu marisao bao o pindib paesao, obum aol aondao mendbor Heror obu daol haru maomb bo haroklme aol aondaol baeben di, ami sem maomb bo haroklme aol mendbor di, su Kalili aol homa aondao mendbor di, ngo baeben daol haru noklbur ne bombor mend harubur kisaon, ne ngo nemin ubuklub kisesa.

²² Ngo tomb ten Heroriyason wane is mend birisao ndam mbini ngo ne nao mba hasmi ndal san ponam ibisaol, aol wesmbao Heror aondao ngo obu di, aol aondao ngo obu daol haru ne nao mba hasmi nda baeben di, mbinim nong ngo turi aondao ora homobur heb himismisa. Ngub heb homobur aol wesmbao Heror ngom nong nda bor kakl, Heneng ora njem ni bor turi homo ngo sao ora nji ko kao njuklesi sao njuklwao ora kisesa.

²³ Ngo tomb obum nong nda bor wakl mao kobur kakl, Heneng ora njem ni bor bombor sao mend ngo sao ora nji ko kao njuklesi sao bao njuklwao ora ka. Pangal. Njem ni bor su keklaeb mende nan baeben hambun bao tom u nji kae sin di, ngub bao njuklwao ora kisesa.

²⁴ Ngo tomb nong ndam ngub san pono haklbur kisaon, obum am Heroriyas nda birisaol pobur obun am ngo bor kakl, Aol wesmbao Heror ndam ni bor ngub kang, nim obu bor asao ora nji lowaob? kisesa. Ngub kisaol ten Heroriyasom obun wane ngo bor karu mao kikil babur kakl, Njem obu bor Njon Mbabtas Biyao Aolon ma kaol pae ora nji kaebe kisesa.

²⁵ Ngo tomb nong ndam aol wesmbao Heror aondao nda birisaol penar bu ora obobur obu bor kakl, Njem penar bu ngubi ora tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon wesmbao kao pae oran peler barnao oral ubur nji ora kisesa.

²⁶ Nong ndam ngub kisaol, aol wesmbao Herorom obun kone bor kho so hem aondao ora kisao o, aol aondao ngo ne no birismi nda baebenom di pangem obum mao kobur, njem nji lesi sao bao njuklwao ora kao minisao nda ub nen sabobur, obum nong ngon angal nao peklwao ora ko nen sabisesa.

²⁷ Ngo tomb Herorom ngub nen sabobur kisaon penar bu ora polisman is mend bor kakl, Njem Njonon Wesmbao kaol pae mini ebenin ub ma peyu tukl pu kisesa. Ngub kisaol polisman ndam kalabus anda bor

* 6:14-16: Mat 16:14; Mak 8:28

popur kisaon, Njon Mbabtas Biyao Aolon ma pesesa.

²⁸ Ngub ma peyubur kisaon Njonon wesmbao kaol pae nda peler barnao mendel u mini obobur nong nda kalisaol, nong ndam obun am mini po kalisesa.

²⁹ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol baebenom Njon ngub ma peyaem ke pangobur, mbinim Njonon toklo tukl popur maol bismisa.

Njisesom tenaol andub ora ne taol bu kalisao o

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Njo 6:1-13

³⁰ Ngo tomb aol mendbor Ngaoron angal bib kam akol bukl pismi nda baeben waki obobur kismim, Njises daol maomunu burubur mbinim tenaol hambun bor angal bib hobao sao ngo kao kalam akol bismi ub di, mbinim bismi sao baeben hambun sao Njisesom pangen arman kao kalismisa.*

³¹ Ngo tomb tenaol andub ora pukl akl barukl bu dengeb dengeb was kismil, Njises di obun man pange aol ngo baeben di mbinin ne winbur o, ne naeb se ko kang mend nao wisaol mbinim ne nokl buwaesmisa. Ngub nokl wuabur Njisesom obun man pange nda baeben bor kakl, Nao was ware pe ora su tenaol nao biri bor popur, inim Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu kongon was bu hakl obaemndang, inim mesao dundukl peb bu kang mend hor so bereklemin ub mbi ora kisesa.*

³² Ngo tomb Njises di obun man pange aol nda baeben di mbini was ware pe ora ib taokaoll on baoraoklbir su tenaol nao biri ora mend sisao o bor poklbur kismim pismisa.

³³ Ngub pismi o tenaol aondao andub ora su and lobokl lobokl hambun bor hakl ibismi baeben hambunom, Njises di obun man pange baeben di ngo pismi nda ub mbini ngo baeben ora ngo beyem o ko hondobur kismim, tenaol andub ora ngo nda baebenom mbini mbes su kang ngo Njises obu pokl bisao nda bor po kiril mba birismisa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom ib marel po pindib pabur hindisaol tenaol andub ora some sib aorao nao hae menger hasmil hondobur, obun mbini hond homo hem aondao ora kobur, obun tenaol aondao ngo bu mba hasmi nda baeben bor Ngaoron angal bib ebe andub ora kao kalisesa.*

³⁵ Ngo tomb ombonao nar anda hon-daesao tomb Njiseson man pange aol nda baebenom Njises birisaol obobur mbinim obu bor kakl, Nar anda hondaeng naom

su ngo bor tenaol nao biri bor ora hayom ngao,*

³⁶ tenaol aondao ngo hayem baeben mbini dem homoklemi, su and he tenaol biri sisao mbinin ne hakl es bu dob bam buri ken kao kismisa.

³⁷ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim mbini ne taol bu kalaoklaob ora kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Wao. Naom tenaol aondao ngo hayem baeben mone so andub ora, supu hakl hakl hor tobon kabom palawe dob bukl popur nen taol bu kalaomun ko kal be? kismisa.

³⁸ Ngub kismil Njisesom obun man pange ngo baeben bor kakl, Inim palawe asub baeben ora waemib ko hondokl puklub kisaol, mbinim haondaokl obobur kakl, Naon palawe pao su mend di, ib wen is kab bu ngo ora wiyom kismisa.

³⁹ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakl, Tenaol aondao ngo baeben hambun, homa naom so ebe mend sisaol mbini ti tom tom bu buru lobokl bin laob kisesa.

⁴⁰ Ngo tomb tenaol hambun sul baoraokl baoraokl pismil ndi minismi tomb ti tom mend lobokl bu birismi baeben supu hakl hakl hor dow a birismisa. Ti tom mende lobokl bu birismi on supu kab kab hor kabol hor tebo nan on tobon kab was birismisa.

⁴¹ Ngub ber mba hasmi tomb Njisesom palawe pao su nda hesa ib wen is kab nda kab mu munu, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor tengiyu kao peyobur, obum palawe nda munu konde barabur kisaon, obum obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob ko kalisesa. Ngub bubur kisaon ib wen is kab nda di bombor ngub was munu konde barabur tenaol hambun taol bu kalisesa.*

⁴² Ngub taol bu kalisaol tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmisa.

⁴³ Ngub no tombao hasmil palawe nda hesa ib wen nda kabon nokl nao bisao bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl duteb oran tumbi haen was mar pa wis-misa.

⁴⁴ Ngo tomb aol palawe ngo nismi baeben ndi minismi tomb buklhoma iri non bi andub ora 5,000 oran sisesa.

Njisesom ib hu kemol aongao hakl hakl pibisao o

Mat 14:22-23; Njo 6:15-21

⁴⁵ Bombor ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor, inim penar bu ora ib taokaollon honda baoraoklbir ib mal aondao ngon mende nan su Bersara

mbin ub ini mbes pukl baoraoklaob kobur, mbini pismi tomb obu bombor ora bao habur kisaon tenaol aondao ngo ne taol bu kalismi nda baeben di obum inin anda puklub kisesa.

⁴⁶ Ngo tomb obum tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngub anda pen kaoklbir kisaon, obu hungum ora yu manda mend sisao bor yin pobur Ngaor bor kao kalokl pisesa.*

⁴⁷ Ngo tomb nar anda bombisao em hundur u mbaesao tomb ib taokaoll ngo Njises obun man pange aol baeben puklub kisaon nda, ib mal aondao ngon tukun ora bor pismi tomb Njises obu yu manda ngol bao hasesa.

⁴⁸ Obum ngub habur hindisao ib taokaoll ngo obun man pange baeben baoraokl pismi nda hindisao tomb, posabsu aondao ora ibisao ndam ib taokaoll nda baol munukl ke ke bisaol, mbinim ib oborob aebeoykl buwaesmil hindisesa. Ngo tomb wen bao buklbur hoklob kebeyam ibisao o bao ora nao bu hebe kobae em hundur bao u mba haenbur sisaol, Njises obu obun man pange aol nda baeben pukl hasmi ib hu kemol aongao hakl hakl obo, mbini ubukl wismi o baondib pakl pibi hasesa.

⁴⁹ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom obu ib hu kem kem ngub aongao hakl hakl pibi hasaol hondobur, mbinim domo aol wesao mend e ko nen sabobur kismim, mbinim karaklae aondao ora ko ki aongao ha peb bu u pismisa.*

⁵⁰ Mbini hambunom ngub bisaol hondobur, ora pakl homo burisao kab po u pismil, Njises obu wackl baol maonaokl obo mbini bor penar bu ora angal kao kalobur kackl, Ni Njises ora ebeng, inim pakl nao heme inin kone bor hul ha saor peyo ora baoraoklaob kisesa.

⁵¹ Ngub kobur kisaon obum ib taokaoll ndaon hondabur, obun man pange aol nda baeben daol haru birismi tomb posabsu aondao ngo ibisao nda kur kisesa. Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom mbinin kone bor pakl aondao ora homobur burisao po u pismisa.*

⁵² Mbinim ngub pakl bu mba haen was birismi o, Njises obum palawae pao su tenaol andubom ngaorukl pelen, nao nao ngaeb se mend tenaol hambunom no mackl hemen taol bu kalisao nda ub oborob nen sab hakol bu, obum hambun sao ebe bib se hae ko nen nao sabe kone awis ora birismil, mbinim pakl ngub bao hom hakol bismisa.*

Njisesom Kenesarer tenaol sen ha homo wi andub ora mao enjaesao o

Mat 14:34-36

⁵³ Ngo tomb mbinim taokaollon ngub baoraoklbir ib mal aondao ngon mare mende nan su Kenesarer wisao, su ngon teb so bor ib marel po pindib pabur ib taokaoll nda di ib mare ngol bao u mbaesmisa.

⁵⁴ Mbinim taokaoll ngub bao u mbaesmi tomb tenaol hambunom obu Njises ora ebe ko haondaoklbir kismim,

⁵⁵ mbinim akl was su Kenesarer ngo bor su wisao baeben hambun bor buri kobur, tenaol sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben Njises obu abor ora haeb kam kam bubur, obum mbini mao enjaen ko obu hasaol was kab bu bara taokl obo ukl engel bismisa.

⁵⁶ Ngo tomb su and te kang baeben hambun bor di, su and lobokl lobokl aondao baeben hambun bor di, ora su hambun Njises obu akol bu hasao baeben bor, tenaol sen kam mundub mundub ha homo wismi baeben hambun mbini taokl obobur homa tukunol was tu ukl engel bismisa. Ngub bubur kismim mbinim Njises bor kao deb deb bubur kackl, Tenaol andub ora e ngao, njem tenaol sen ha berae ngo baebenom mbini wackl enjaokl pen ub njen lab lab kungni bor warackl engel bin waebe kismisa. Ngub kismil tenaol sen ha barae ngo wismi nda baebenom Njiseson lab lab kungni bor warackl engel bismi tomb mbini hambun ebe bao was sisesa.*

7

Nju semom mbinin ab sumbom bismi ub was bismi o

Mat 15:1-9

¹⁻⁴ Ngo tomb Peresi sem di Nju sem baeben hambun di mbini ngo baeben hambunom mbinin ab sumbom bismi ub mbinin ki wes wes mbes lu, oborob warer bubur was ne no haroklme. Mbinin ab sumbon manom bibi ora ke wisao ub ki wes wes nao li sin, mbinim de bu winbur di ne nao noklme. Mbinim maker hakl anda obobur di, mbinin abon man bu paolismi ub mbinin ki wes wes mbes nao libur sa sin ne ora nao noklme. Mbinin abon man andub mendbor di bismi ub mbinin sosben di kab peler di ngo sao hakl wes wes lu oborob ora warer bubur was no haroklme. Ngub bu haroklme o mbini Peresi sem ngo baebenom mendbor di, Nju semon man buwaloklme aol baebenom mendbor di, Njurusalem bor haklbir Njises obu hasaol obo kiril mbaesmisa. Ngub ibismi tomb

* 6:46: Mak 1:35; Luk 5:16; Luk 6:12; Luk 9:28 * 6:49: Luk 24:37 * 6:51: Mak 4:39 * 6:52: Mak 8:17 * 6:56:

Njiseson man pange aol baebenom mbinin ki wes wes lu warer nao bibur ne bao nismil hindismisa.*

⁵ Ngub hondobur Peresi aol nda baeben hesa Nju semon man buwaloklme aol nda baeben kabom Njises bor ne mubur kabl, Njen man pange aol ngo baebenom asub ko naon ab sumbon man hul habur, mbinin ki wes wes lu warer nao bi ne bao was no haroklmeb? kismisa.

⁶ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ini songolol aol hobao o hakl o, mbes Ngaoron man mini aol Asayam inim heneng ora ngub buklemi ko mbuk waeb ngub bu wisao.

Tenaol ngo baebenom mbinin ne komb pae bor

Ni bor kaoya lome o

⁷ Mbinin kone bor Ngaor nao honda hae Enderael haenbur lome.

Mbinim aol henengon man ora ko habur o Naom Ngaoron man ko hayom lome.

Mbinim ngub bimil

Mbinim ni bor kaoya ko hor bere ko boroklme ub

Baehaemen ora boroklme ko

mbses man mini aol Asayam mbuk waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

⁸ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Inim aol henengon man non oborob ora men hakol bimi o, Ngaorom bibi keyao ub nao bibur hul was haroklme ka.

⁹ Inim inin ab sumbom bismi ub turi homo ora bu habur, Ngaoron man wiyao sao nao hende non bubur khorob ora hala mba hayem alem kisesa.

¹⁰ Njisesom ngub kobur kabl, Ngaorom Moses bor kao kisao ub Mosesom ngub kisao. Inin am ab kab bor ebekone nao pe oborob ora hond homo bisur bibaebe. Ngub inj, mondom obun am ab kab bor khorob bu angal kho ka sin, obu ora pe paen libaebe ke wiyao kisesa.

¹¹ Njisesom ngub kobur kabl, Ngub ke wiyao o inim ngub lome. Aol mone di hambun sao maru u haeme baebenom kabl, Nao am ab kab o, nim mone ngo di osisao ngo hakl ibi bisur bu njukl buwao o, nim mbes Ngaor bor kaloklwao ko kao beyawesal,

¹² nim ibi bisur bu nao njuklwao ora lome. Ngub kobur mbinin ingi aorao kab bor bisur bu oborob sao nao bimi kisesa.

¹³ Njisesom ngub kobur kabl, Inim ngub bu hayem ol inin ab sumbom bismi ub was hem ko bam aeben bu hayem ka. Ngub was bu habur inim Ngaoron man bibaebe ke wiyao sao baeben nao hende non bu hala bowes bubur, inim khorob hambun sao

ngo kanda ub was bu hayem ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom tenaol ngo saom was kho mao saraoklao kisao o
Mat 15:10-20

¹⁴ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun ni hae ol was ubuklub kobur obum mbini bor kabl, Nim ini bor angal ngo lowao o oborob ora pangobur nen sab hakol bibaebe kisesa.

¹⁵ Ngub kobur kabl, Hambun sao dera nan haklbor tenaolon tombao bor hondaklao saom, tenaol mao kho sakl buwaklao ora. Ngub inj, hambun sao tenaolon kone ndaon bor baoroaklbor deran pubuklao saom ora tenaol kho mao saraoklaong,*

¹⁶ ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

¹⁷ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngol bao haen, Njises obu and obu paolisao on pisesa. Ngub pisaol obun man pange aol nda baebenom obu ne mubur kabl, Njem angal mar ngo kaendan te kao dund bi kismisa.

¹⁸⁻¹⁹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ini di ora kon nao wi hayem ol, inim di angal mar ngon te nen nao sabeyem be? Ne hambun sao dera nan haklbor tenaolon tombao ndaon hondaoklao saom tenaolon kone bor nao poklao ora. Ngub inj, ne ngo dera nan hakl anda hondaraoklao sao baeben i men aoluklao, mabor i to anda bor hondaraoklao, ne noklme saom tenaol kho nao mao saraoklao ora kisesa. Ngub kisaol obum angal ngo kisao ub tenaolom ne hambun sao bao noklwaebe kobur kisesa.

²⁰ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Ngub biyao o tenaolon kone ndaon bor baoroaklbor dera pubuklao sao baebenom ora tenaol kho mao saraoklao kisesa.

²¹⁻²² Ngub kobur kabl, Tenaolon kone bor baoroaklbor tenaol kho mao saraoklao sao ngo deran pubuklao kanda, ngo sao was deran pubuklao. Tenaolom khorob nen saboklme. Tenaol dobaenom paes pu pu bimi. Tenaol hambunom di paes pu pu bu, khorob ngub was heb homo bam bam bimi. Tenaol pe paen lu tuwaroklme. Osisao paes noklme. Osisao hambun sao heb aondao ora homoklme. Khorob tangar tangar hambun sao buklemi on was nen saboklme. Tenaol mende bor maobowam akol bubur khorob was bimi. El ti ti ko khorob was buk ke ke bimi. Tenaol mende bor nar wen ebe hende non bubur ko hom

* 7:1-4: Mat 23:25; Luk 11:38

* 7:15: Bis 10:14-15

ha was haroklme. Tenaol mende dobaek-leyo mangal bimi. Ebekone puklmi. Kone awis aondao ora haroklme kisesa.

²³ Ngub kobur kakk, Khorob bimi sao hambun sao ngo baeben tenaolon kone ndaon bor baoraokl dera pobobur, tenaol kho mao saraoklao bor kanda ko Njisesom ngub kisesa.

Sem tangar Ngirik ten mondom Njisesol hul ha hasao o

Mat 15:21-28

²⁴ Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir kisaon su and lobokl lobokl aondao Taya teb so bor pisesa. Ngub pobur obum su ngo bor and mend hasao on hondabur kisaon, obum ni tenaol mondom ngo hae ko nao henden mupango was haklwao ko nen sabisao o, tenaol hambunom obu Njises e ko ora hindismil obu mupangokl buwaesesa.

²⁵ Ngub mupangokl buwaesaol su ngo bor ten is mend birisao o, ten ngo obun wanen tombao ndaon bor sam birisaol ten ngom Njisesom bu hasao sao pango birisao o, Njises obu su Taya enjo ngo bor obo hae ke pangisesa. Ngub pangobur kisaon ten ngo nongon tombao bor sam biri ndan ingim penar bu ora Njises hasaol obobur Njiseson aongao ma bor tumu karu dombes wisesa.

²⁶ Ten ngo obu sem tangar Ngirik ten sisao o, obu su Siriyan and lobokl lobokl aondao Pinisiya bor birisao o sisaol, ten ngom Njises bor kao deb deb bubur kakk, Njem nao wanen tombao bor sam bereyaong taol derakanin ora kisesa.

²⁷ Ngo tomb Njisesom ten nda bor kakk, Naom nongnas kang bor mbes ne kalam sin ebe ora soklao ka. Ngub inj, naom nongnas kangon ne u buruklemi mubur buklhoma* haklemi bor pen kam sin ebe nao soklao ora kisesa.

²⁸ Ngub kisaol o ten ndam Njises obun angal ngon ko san lubur kakk, Aorao Aondao o njem heneng ora kal o, buklhoma baebenom nongnas kang baebenom mbinin ne neme on ombo sul tibarayao baeben ebe bao mu noklme kisesa.

²⁹ Ngub kisaol Njisesom ten nda bor kakk, Njem oborob ora ngo kal ub heneng ora kal ngao, njen wanen tombao bor sam ngo bereyao o ngubi tomb ora njen wanen tombao bor nao biri paokl pang, nje njen anda wakk boke ora kisesa.

³⁰ Ngub kisaol ten ndam obun anda wakk bokeyobur obun wane nda hindisaol, sam ngo nongon tombao bor birisao nda paokl ora pisaol, nong nda obun to bor as ko ora u paolu wisaol hindisesa.

Njisesom aol angal nao ke hal bowe mend ebe mao saesao o

³¹ Ngo tomb Njises obu su Taya ngol haklbir kisaon su Siron pibi ha su Dikapolis on kombe kobaklbir, ib mal aondao Kalili teb so bor po pindib paesesa.*

³² Ngo tomb aol hal bowe angal oborob ko kombo nao ke is mend obu hasaol mini ibismisa. Ngub mini obobur mbini aol ngo mini ibismi baebenom, aol hal bowe angal oborob nao ke ngo njen kim obu men mbabur ebe mao sa ko kao deb deb bismisa.

³³ Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo hasmi nda baeben ngub bao haen, aol hal bowe angal nao ke nda bom-bor kemibir solo maon nan pobur kisaon, mbibi hungum ora hasbi tomb Njisesom obun ki hondem aol hal bowe angal ngo ke ndan hal dir bor pen kobur kisaon, obun ki hondel was ne maeke tokl beyabur, aol hal bowe angal nao ke ndan hekel obun ke honde ne maeke hapae ndam waraesesa.*

³⁴ Ngub bubur obum yu heben bor hend yabur kisaon, obun kone ora bor aol ngo hond aondao ora homobur hem ko, is kao peyobur obum aol nda bor kakk, *Epata* kisaol, ngo kisaon ten angal heneng kobur, komb pa kisesa.*

³⁵ Ngub kisaol aol hal bowe angal nao ke ngo obun hal wakk komb paesao tomb penar bu ora obun heke di baol baol kisaol, angal oborob ora kisesa.

³⁶ Ngo tomb Njisesom wakk tenaol nda baeben hasmil obobur, obum mbini bor nim aol ngo ebe mao sanao ko tenaol mondom pangen nao lowaebe ora kisesa. Obum mbini bor ngub nao lowaebe ora ko buriyab ora kisaon o, mbinin buri palobur tenaol hambunom pangen aondao bu ora kam aeben aeben bismisa.*

³⁷ Ngub bismil tenaol Njisesom ngo bisao sao pangismi baebenom burisao po burir aondao ora biyubur kakk, Obum hambun sao bu hae sao baeben oborob was bu hae ka. Heneng ora obum tenaol hal bowe baeben di wakk hal mao komba pib bu, angal nao ke baeben di obum wakk angal mao ka pib bu hae kao kisaol.

8

Njisesom tenaol andub ora ne ko mende taol bu kalisao o

Mat 15:32-39

¹ Ngo tomb mabor tenaol andub ora Njises hasaol ko mende obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmi o mbinin ne nao wi pond bisaol, Njisesom

* 7:31: Mat 15:29-31 * 7:33: Mak 5:23; Luk 4:40; Luk 13:13 * 7:34: Mak 6:41; Njo 11:41 * 7:36: Mak 1:43-45

obun man pange aol nda baeben ubuklub kobur obun mbini bor kabl,

² Tenaol aondao ngo baeben mbini di nao haru bao hor teb oran enjo ngo bor was bao harumnda o, ngubi tomb ne pond bandal mbinin ne nao wil, nim mbini hond aondao ora homakl kisesa.*

³ Ngub kobur kabl, Nim mbini dem aondao ora ngub bao homo taoklbir inin anda puklub ka sin tenaol mendbor daol su enderael sao haklbir ibisimndis ol, dem lomaokl hab hab mbini harerol komb hakl po u kimb buklemi kisesa.

⁴ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom obun angal ngon ko san lubur kabl, Nao su ngo tenaol nao biri bor hayem ngao, naom palawe di ne as bor ora mubur tenaol aondao ngo baeben taol bu kalemin ba? kismisa.

⁵ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kabl, Inin palawe asub baeben ora wiyem? kisaol, pao haoklao ora wiyom kismisa.

⁶ Ngub kismil Njisesom tenaol aondao ngo hasmi nda baeben hambun sul baoraokl baoraokl puklub kisaol, sul birismi tomb obum palawe pao haoklao nda mu munubur obum Ngaor bor tengiyu kao peyobur kisaon, obum munu konde barabur obun man pange aol nda baebenom tenaol aondao ngo ber mba hasmi nda baeben taol bu kalen ko kalisaol, obun man pange aol nda baebenom tenaol hambun bor taol bu kalismisa.

⁷ Ngo tomb mbinin ib wen kang was is bombor bombor mendbor di marismil, ngo di Njisesom mu munubur Ngao bor tengiyu kao peyobur kisaon, ngo di bombor ngub was obun man pange aol nda baeben bor tenaol hambun taol bu kalaoklaob kisaol taol bu kalismisa.

⁸ Ngub taol bu kalismil tenaol hambunom ebe no tombao hasmi tomb nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbasker nu tokl haoklao oran tumbi haen was mar pa wismisa.

⁹ Ngo tomb Njisesom tenaol ngo ne taol bu kalisaol baeben, buklhoma iri non bi andub ora 4,000 oran sisesa. Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo baeben hambun mbinin anda puklub kisesa.

¹⁰ Ngub pismi tomb Njises obu ib taokaoll on baoraoklbir obun man pange aol nda baeben di mbini hambun su Dalmanuta bor pismisa.

Njises bor naom nao hendemao sao mend haondaomun bi kismi o
Mat 16:1-4

¹¹ Ngo tomb Peresi sem mendbor Njises hasaol obobur mbinin obu bor ab saond bu kalobur kismil, mbinin obu maobowa hondobur kabl, Njem naom nao hendemao sao yu heben pange mend haondaomun ub bi hend dao kismisa.*

¹² Ngub kismil Njisesom hibi kho so obun kone bor hem aondao ora kobur kabl, Ini tenaol ngubi tomb su bor hayem baeben hambunom ni bor naom ko mend nao hindismao sao mend haondaomun bi keyem ka. Ngub keyem o nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol khorob was bu haroklme mendbor ngubi tomb hayem baebenom henden, nim tenaolom ko mend nao hindismi sao oran kang bombor ora di nao muwaloklwao kisesa.*

¹³ Ngub kobur kisaon obun tenaol aondao ngo baeben ngol bao haen, obum ib taokaoll nda bor wakt honda baoraoklbir ib mal aondao ngo wisao ndan mende nan pisesa.

Njisesom Peresi sem hesa Heror kab bor angal mar kisaol o
Mat 16:5-12

¹⁴ Ngub pismi tomb Njiseson man pange aol nda baebenom hemen habur kismil, mbinin ne noklemi sao mend nao mari pismi o, palawe pao bombor ora mend ib taokaoll ndaon bor win pismisa.

¹⁵ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor ngo sao oborob ora hondoklwaebe kobur kabl, Inim Peresi sem hesa Heror kabon palawe and mao saraoklao sao yis menger wiyao ub inim hondo ora habur, mengor ora hend ha was haklwaebe kisesa.*

¹⁶ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Naom palawe di ne menjao nao mari obamndal, obum nao bor ngub le nde kao kao kismisa.

¹⁷ Ngub kismil Njisesom mbinin kone bor hondabur mbini bor kabl, Inim ini hakl hakl asub ko naom ne palawe di menjao nao mari obamndal le kao kao bim? Inim ne noklemi on ngo kao mba hayem ub, nao buri mend inim hendeklemin muwalaklo nda ub inim nen sab hakol nao bimi be? Inim ora kone tuwa haroklme be? Inim kone bor han hul non bi buri ora ngaorukl pesao be? kisesa.*

¹⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ngo biyu nda ub inin el abo teyem om nao hendeme be? Inin hal abo hayem om nao pangeme be? Heneng ora nim ngo biyu nda ub inim nen sab hakol nao bi kone tuwaesmi ba? kisesa.*

* 8:2: Mak 6:34-44

* 8:11: Mat 12:38

* 8:12: Luk 11:29

* 8:15: Luk 12:1

* 8:17: Mak 6:52

* 8:18:

¹⁹ Ngub kobur kabl, Nim ko mend palawe pao su mend tenaol andub ora bukhoma iri non bi 5,000 oram nen munu konde barabur taol bu kalondis tomb, palawe ngon tenaol hambunom nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, inim mbasker nu tokl aeker ora mar pa wisim bo? kisaol, mbinim obu bor kabl, Tokl duteb bao mar pa wisumndis kismisa.*

²⁰ Ngub kismil obum wabl kabl, Nim ko mende di tenaol andub ora bukhoma iri non bi 4,000 oram nen palawe pao haoklao mend taol bu kaolaokl obanda tomb di, mbinim nokl nao hae bao win warmi baeben oran mbasker nu tokl aeker ora bao mar pa waem bo? kisaol, mbinim obu bor kabl, Tokl haoklao bao mar pa wamnda kismisa.*

²¹ Ngub kismil obum mbini bor wabl kabl, Inim ngo hakl nen sab hakol was nao bi hayem be? kisesa.

Njisesom su Bersara bor aol el kho mend ebe mao saesao o

²² Ngo tomb Njises di obun man pange aol nda baeben di mbinim su Bersara bor po pindib paesmi tomb tenaol mendborom aol el kho mend Njises obu hasaol mini ibismisa. Ngub mini obobur mbinim Njises bor aol el kho ngo njen kim men mba kismisa.

²³ Ngo tomb Njisesom aol el kho ndan kil men pae and te ngon dera nan kemi pobur kisaon, obum aol el kho ngon el bor ne maeke kang mend tokl beyabur, obun kim aol ngon toklol men mbabur obum aol el bokl mini ngo bor ne mubur kabl, Njen elom osisao ebe hendel be? kisesa.

²⁴ Ngub kisaol aol el kho ngom hend peb bubur kabl, Nim hondokl non tenaol mendbor handakl o nim oborob ora nao hende, nim tenaol ngo baeben mbini is isao non bi harer pebeyem ol handakl kisesa.

²⁵ Ngub kisaol Njisesom aol el kho ngon el bor obun kim wabl men mbaesao tomb aol ndam buriyab ora el ti pe hindisaol, obun el nda ebe ora bao sisaol obum hambun sao oborob ora hend heneng bisesa.*

²⁶ Ngo tomb Njisesom aol nda bor kabl, Njen el abo Njisesom wabl ebe mao sane ko, tenaol aondao ngo hayem baebenom nao henden ub njem wabl and te isu ngo bor nao pe njen anda paokl ora pebe kisesa.

Pitam Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao paesao o

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Ngo tomb Njises obu obun man pange aol nda baeben di mbini haru su Sisari

Pilibi poklbur wen harerol pismi tomb Njisesom obun man pange nda baeben bor ne mubur kabl, Tenaol hambunom ni aeb ora hae lome? kisesa.

²⁸ Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Tenaol mendborom nje Njon Mbabtas Biyao aol hael lome. Mendborom nje llanja hael lome. Tenaol mendborom nje Ngaorom man mini aol mbes hasmi haklon mend hael lome kismisa.*

²⁹ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol nda baeben bor ne mubur kabl, Mbinim ngub ngo lome ong inim ni aeb ora lemib? kisesa. Ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kabl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol ora hael kisesa.*

³⁰ Ngub kisaol Njisesom obun man pange aol nda baeben bor angal buriyab ora kobur kabl, Inim ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko tenaolom pangen lemi hondoklwaebe ora kisesa.*

Njisesom ni pe pan luklemi o wabl enjaokl poklwao kisaol o

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baebenom pangen angal ngo pibnao tibiya kao kalobur kabl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, nim tenda no ke hondoklbur hae ka. Heneng ora mabor Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinim baolum aol aondao baeben di, mbinim man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom ni makl homo mesao njubur mbinim ni tenda mao nabur pe pan luklemi ora. Ngub buklemi o nim bao hor tebo nanon wabl enjaokl poklwao ora kisesa.

³² Ngo tomb Njisesom angal ngo mbini bor kowes nao bi bao kao pa ora kao kalisaol, angal ngo kisaol bu Pitam makl homobur kisaon obum Njises isu solo mend sisao nan kemi pobur kabl, Njem ngo kaenda ub nao buklaol ora o nen sobakl o, njem baehaemen kaenda kisesa.

³³ Pitam ngub kisaol Njisesom obun mesao nan baol munu, obun man pange aol nda baeben hondobur obum Pita taolu lubur kabl, Seran o nim nje nao hondoklwaong nje pu ora kisesa. Ngub kobur kabl, Njem ngo kal o Ngaorom nen sabeyao ub nen sabobur inj, njem aol henengom nen saboklme nda ub ora nen sabobur kal kisesa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo hasmi nda baeben di, obun man pange aol nda baeben di, hambun ora ni hae ol was ubuklub kobur obum mbini bor kabl, Tenaol mondom ni taol mi oba sin, obun ni imbi ken haklwao ko nen saboklao ub

* 8:19: Mak 6:41-44 * 8:20: Mak 8:6-9 * 8:25: Mak 7:36 * 8:28: Mak 6:15 * 8:29: Njo 6:68-69 * 8:30:

Mak 9:9 * 8:34: Mat 10:38-39

tuwakkbir, obum obu pe pae non bi ora habur obun is pe kowal bi taoklbir ni taol mi ebebe buklaao kisesa.*

³⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom ni imbi ken ora hawlwaao ko nen soba sin obum hambun sao baondib munuklaol, obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, tenaol mondom ni hem kobur nao Angal Bib Hobao Sao o ora taol mi oboklaol obu imbi nao wi kang ora harob sin, mabor obu imbi wi aondao ora habur haeben saklao ora kisesa.

³⁶ Ngub kobur kakl, Tenaol mondom obu imbi wi aondao ora habur sun osisao hambun sao maru u haklao tomb obu haeben sakl buwaeb se harob sin, obun osisao ngo maru u haklao sao baebenom asub bubur obu bisur bu haeben saen laob? kisesa.

³⁷ Ngub kobur kakl, Obu haeben nao saeb se ora sa sin obum wakl asaom ora haeben sarokme sao sokl buklaob? kisesa.

³⁸ Ngub kobur kakl, Sun tenaol ngubi tomb ngo hayem baebenom Ngaor hem nao ke tuwabur khorob was bu hayem kisesa. Wakl kakl, Ngub beyem o mbini tenaol ngo baeben darukl o bor haklao mondom nao angal pango, ni taol mi ebebe on sakl men men ba sin, Aolon Isi Ora obu obun Ab Ngaoron angal mini wesao komb bi baeben di Ngaoron buri aondao bao bi o bor bor oboklemi tomb, Aolon Isi Ora obum di tenaol ngo baeben bor sakl men men buklaao ora ko Njisesom ngub kisesa.*

9

¹ Obum mbini bor ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngo hayem baebenon mendbor nao heme bao haen was Ngaorom buri palobur maeb ha maomb bo hayao ub hondoklemi ora kisesa.*

Njiseson songol nar el non bi men aolisao o

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

² Ngo tomb mabor bao hor dowo oran pibi hasao tomb Njisesom obun man pange aol Pita di Njon Njemus kab di ngo baeben oran kemibir kisaon, har manda yu ora hond pele mend sisao bor pobur kismim, mbini ngo pismi baeben o was ware pe ora hasmil, mbini is teb ndan el so oral Njiseson songol tangar ubi bao bi hakol bi ora men aolisao hindismisa.

³ Ngub hindismi tomb obun lab lab di obun samo hasao sao baeben bao bi hakol bi nar el non bi ora sisaol, sun tenaol hayem baebenon mondom lab lab haekl bi hakol bi ngo hindismi ubi men aolin wes wes nao luklemi ubi ora sisaol hindismisa.

⁴ Ngo tomb mbinim oborob ora hend heneng bismil, man mini aol mbes hasbi o Ilanja hesa Moses kab obobur Njises daol haru habur angal kao kao bi hasmil hindismisa.

⁵⁻⁶ Ngo tomb mbini is teb ndam pakl homo burir aondao ora bismi tomb Pitam ngo bisao saon te nen sabokl buwabur, nim angal asub ora kon yeb kobur obum Njises bor kakl, Aol aondao o naom ngo bor bao harum sin ebe ora soklaong, naom and kang ukl teb mend ngol baomun wao. Ukl mend njen ukl mend Moseson ukl mend Ilanjan bu, ngub baeben oran baomun wao kisesa.

⁷ Ngub kakl hasaol mulaol kombabe pae ora mondom mbini u tingi mbaesao tomb mulaol darukl ngo bor angal bombor mend obobur kakl, Aol ngo obu nao Isi ora hae ol nim obul ora kone uruklung, inim obun angal was pangoklwaebe kisesa.*

⁸ Ngub kisaol bombor ngo ora tomb man pange aol is teb ndam penar bu ora hend peb bismil, Njises daol aol is kab ngo angal kakl hasbi nda kab di mendel nao hae Njises obu bombor o mbini is teb o daol ub ora hasmil hindismisa.

⁹ Ngo tomb mbini yu harbor manda ngo bor haklbir wen harerol inin pukl hasmi tomb Njisesom mbini teb nda bor angal buriyao ora kao kalobur kakl, Inim ngo handaem ndisao oran, mabor Aolon Isi Ora obu obun maol bor wakl enjaokl poklao ub nao bi haenbur oran, inim tenaol mondom pangen nao lowaebe ora kisesa.*

¹⁰ Ngo tomb Njiseson man pange aol is teb ndam obum mbini bor angal ngo kisaon ub oborob ora nen sab hakol bubur, naom ngo le ub bemin ko nen sabobur mbini hakl hakl kao kao bubur kakl, Obun maol bor wakl enjaoklao ke ngon te asao bor le bo? kao kao bismisa.

¹¹ Ngub kobur kismim mbinim Njises bor ne mubur kakl, Nju semon man buwaloklme aol baebenom asub ko Ilanja obu mbes oboklao o Aolon Isi Ora obu mabor oboklao lomeb? kismisa.

¹² Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, E ka. Heneng ora Ilanja obum Aolon Isi Ora eben ko hambun sao mao dund sa peb bu obu mbes oboklao ke wisao ora o, Ngaoron mbuk waeb bor ngub di wiyao. Mbinim Aolon Isi Ora makt homo mesao kalo tenda aondao ora mao naklemi ke wiyaong, angal ngo asub ko ora ngub wiyaob? kisesa.

¹³ Njisesom ngub kobur kakl, Ngub wiyao o nim ini bor oborob ora kao njun ub pangoklwaebe ka. Heneng ora Ilanja obu mbes ibisao o, Ngaoron mbuk waeb bor

di ke wiyao ub tenaol hambunom mbini mbib nen sabismi ub was bu habur kismim, mbini ilanja obu bor khorob tangar tangar andub sao bismi kisesa.*

Njisesom nas menden sam taol deraesao

o

Mat 17:14-21; Luk 9:37-43

¹⁴ Ngo tomb Njises di obun man pange aol is teb ngo obu haru hasmi baeben di, mbini makl ngo Njises obun man pange aol nda baebenon mendbor ber mba hasmil pismisa. Ngub pobur hindismil tenaol andub ora Njiseson man pange aol nda baeben hasmil obo kirilu ber mba hasmil hindismi tomb, Nju semon man buwaloklme aol baeben di tenaol aondao ngo obo hasmi nda darukl o bor obo habur Njiseson man pange aol baeben hesa per ab saond bi wismil hindismisa.

¹⁵ Ngo tomb tenaol aondao ngo ha mba hasmi nda baebenom Njises ngub ibisaol hondobur mbini burir aondao ora biyubur kismim, obu ngo ibisaol ol akl pobur mbini obu turi homo heben heben bismisa.

¹⁶ Ngo tomb Njiseson obun man pange aol mendbor Nju semon man buwaloklme aol baeben daol per ab saond bi wismi nda baeben bor ne mubur kakl, Mbini daol ngo kakl harmi sanda, asao was kakl harmib? kisesa.

¹⁷ Ngub kisaol tenaol aondao andub ora ngo degeb degeb kao mba hasmi nda baebenon is mondom Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Aol aondao o nao isi ngo obun tombao bor sam mend bereyao om obun pondong dengi munu waoraoklao, obum angal di nao ke was baoraoklao, nim obu nje hael ol ngo kemi ubukl o kisesa.

¹⁸ Aol ngom wakt kakl, Sam ngo nao isin tombao bor bereyao om ko ko was obu buriyab ora akl mbokl meneyao tomb sul khorob ora komb hakl pub biyao ora. Ngub biyaol obum saongao kengorokl no ne kelom kobur, obun ne bor howar maeke non bi hakl lao hakl pib pib biyao ora. Ngub biyaol obun toklo di ha peyo akl mbokl pe was haraoklao kisesa. Aol ndam ngub kobur kakl, Nao isi ngo ngub was bu haraoklao, nim obu njen man pange aol ngo baeben bor sam ngo taol deraklao ko mbini harmil mini obowao o, mbini taol derakl buwarim kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol Njiseson angal ngo pangobur mbini bor kakl, Ini tenaol ngo hayem baeben o, inim Ngaorol hul nao hae ora haroklme kisesa. Ngub kobur kakl, Ini daol nao maomunu was haemao tomb inim nao hibi kho was mao sa hayem ngao, inim

nao kone bor ngub kho mao sa hareklemin ko, ni ini daol hor asub baeben ora bao haklmao balem? kisesa. Ngub kobur kakl, Nas ngo enjo ngo ni hae ol mini ib kisesa.

²⁰ Ngub kisaol mbini nas nda Njises obu birisaol mini ibismi tomb sam ngo nason tombao bor birisaol ndam Njises hondobur kisaon, penar bu ora nas nda komb hakl po win kisaol sul khorob ora komb hakl po ubur perel biyawl wisaol, nas ngon ne bor howar maeke non bi hakl lao hakl pib pib bisesa.

²¹ Ngo tomb Njiseson nas ndan ab bor ne mubur kakl, Nas ngo obun tombao bor sam ngo birise ub pibnao oran atomb tibiya birisaob? kisaol, nas ndan abom kakl, Nas kang ora tomb bisao kisesa.

²² Aol ndam ngub kobur kakl, Sam ngo nas ngon tombao bor ngo bere om nas ngo obu ora pe paen ko mao dur kabur, is de bor di haoklu haoru ib bor di haoklu tu kobaraoklao o, njem yao hond homobur nas ngo ebe mao saklwao ko pangal sin, njem yao hond homo nas ngo ebe mao sa bisur bi ora kisesa.

²³ Ngub kisaol Njiseson aol nda bor kakl, E ka. Njem ni bor njem nas ngo ebe mao saklesi sin kal ub inj, mondom nil heneng ora hul ha habur obum ebe buklaol ora ko nen saboklao tomb obum ngo bi ko nen saboklao sao baeben hambun sao ebe buklaol, njem di nil hul ha ora habur obum ebe buklaol ko pangal sin heneng buklaol ora kisesa.*

²⁴ Ngo tomb nas ngo tombao bor sam birisaol ndan aoraom angal buriyab ora kobur kakl, Nim njel hul ha haruklu ub oborob ora hul ha nao haeng, nim njel aondao bu ora hul ha han ub njem ni bisur bi kisesa.*

²⁵ Ngo tomb Njiseson tenaol aondao andub ora obu ibisaol o hondokl obo kiril mbam mbam bismil hondobur, obum penar bu ora nason tombao bor sam ngo birisaol nda taolu lu, angal buriyab ora kobur kakl, Nje sam angal nao ke hal bowe o nim nje bor kakl ngao, nje nas ngon tombao bor nao biri pu ora. Njem obun tombao bor wakt ko mende nao hondaebe ora kisesa.

²⁶ Ngub kisaol sam ngo nason tombao bor birisaol ndam aondao bu ora e kobur kisaon, nas nda wakt was aondao bu ora mu tukl hakl po win kaoklbir paokl ora pisaol, nas nda ora pe pae non bi u mba hasaol, tenaol andubom ora nas nda ora pe parob kao kao bismisa.*

²⁷ Ngub kismi o Njiseson nas ndan kil menya mao tekaesaol teka hasesa.

* 9:13: Mat 11:14 * 9:23: Mat 21:21; Mak 11:23 * 9:24: Luk 17:5 * 9:26: Mak 1:26

²⁸ Ngo tomb mabor Njises and obu paoliao on po birisao tomb Njises obun man pange baeben was ware pe burubur mbini Njises bor ne mubur kabl, Naom nas ndan tombao bor sam ngo birisao o asub ko taol derakl buwame sa bo? kismisa.

²⁹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Heneng ora inim hor hor was Ngaor bor nen sab ha burubur kao kal ha nao harim sin, inim sam ngubi sem taol derakl buwaklemi ora kisesa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko mende kisao o

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰⁻³¹ Ngo tomb mbini su ngol haklbur kismil, su Kalilin tukun ora bor pismisa. Ngub pismi o Njisesom obun man pange baeben bor mabor obu luklemi on di hambun sao mbini bor kao kaloklbur kisaon, obu tenaol mondom ngo bor haril ko nao henden ora sub mupang pang bu was pismisa. Ngub pismi tomb obum obun man pange aol baeben bor kabl, Aol menderom Aolon Isi Ora obu karu lubur, obu lukl buklemi aol baeben bor men pae puklub ko kaloklemi, mbini obu pe paen luklemi ora. Ngub ora pe paen luklemi o mabor bao hor tebo nan on obu wakl enjaokl poklao ora kisesa.*

³² Ngub kisao o mbini obum angal ngo ngub ora puwi pen leb ko nen sabokl buwaesmil, obu bor wakl ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.*

Aol aondao imbi wi oran aeb haeb? kismi o

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Ngo tomb mbini su Kabenam po pindib pabur, and mbini paolukl bismi on honda birismi tomb Njisesom obun man pange baebenon kone bor harerol kismi sao hondobur mbini bor ne mubur kabl, Inim harer obaemi bor angal asao was ko harmib? kisesa.

³⁴ Ngub kisao o obun man pange aol nda baebenom harer ibismi bor, mbini hakl hakl nao ngo baebenon aol aondao imbi wi oran aeb ora soklaob? kao kao bismi o sisaol, mbini sakl polobur e beb nao kismisa.*

³⁵ Ngub e beb nao kao kao bismil Njisesom sul ber pabur, obun man pange aol duteb nda baeben ubuklub kobur obum mbini bor kabl, Mondom nje aol imbi wi aondao ora hakl ko pangae sin, njem dimb men aolubur njem tenaol hambunon bisur biyao aol haebe kisesa.*

³⁶ Ngo tomb obum nongnas kang mend men mubur mbini el wilol teka mao hasesa. Ngub bubur kisaon obun nongnas kang ngo hibi mu munu habur obum mbini bor kabl,

³⁷ Tenaol mondom ni hem kobur nongnas kang ngubi mend hem ko kone u bisur ba sin, obum ni ora hem ko kone ubur buklaol. Obum heneng ora ni bor hem ko kone ubur oborob ba sin ni inj, nao Abom ora ni pu kisaol, obum nao Ab bor ora hem ko kone ubur buklaol kisesa.*

Mondom ini bor saond nao bu nja sin sem soklao kisao o

Luk 9:49-50

³⁸ Ngo tomb Njonom Njises bor kabl, Aol aondao o, aol mondom njen imbi kobur tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera harekle sal hondomao kisesa. Waki kabl, Naom ngub hondobur naom aol ngo obu daol nao haru nao haroklmao ndal, naom obu bor njem ngo bili ub nao bibi ora komao kisesa.

³⁹ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Inim obu bor njem ngub nao bibi ko ngo kaemi ub nao lowaebe ora. Pangeklem. Mondom ninao imbi kobur tenaolon ko mend nao hindismi sao ngub bu harob sin, obum penar bu nao mangal bu ni bor maobowa angal ngo buklaol ora kisesa.*

⁴⁰ Njisesom ngub kobur kabl, Aol mondom nao bor saond nao bu nja sin obu naon sem ora soklao kisesa.*

⁴¹ Waki kabl, Tenaol mondom ini buru uklemil hondobur obun kone bor nim Eben Ke Aolon sem ngo bisur bukwaol ora ko nen sabobur, obum ini bor ib ora heneng o neklemin humu nja sin di, nim ini bor angal ngo heneng ora kao njurukl obun sokl aondao ngol es nao bi panaem ora uklaol kisesa.*

Khorob mao baraoklao saom tenaol saokl mao waraoklao kisao o

Mat 18:6-9; Luk 17:1-2

⁴² Ngo tomb Njisesom kabl, Mondom njen mal han aondao ora hond men henda ha tu ndiyabur ib mal aondao oran ndaon bor haoklu tu kobarob sin, nje ib ndaon ngo bor bao pe paklesi ub ke kang bu sao hondoklesi. Ngub buklesi o njem nongnas kang bombor ora mend nil hul ha haenbur saokl mao wari sin nje ke aondao bu ora hondoklesing, njem mende saokl mao waklesi hondo ora haebe kisesa.

⁴³ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Njen kim nje saokl mao waeb so ba sin, njen ki mende pe tuwaebe. Heneng ora

* 9:30-31: Mak 8:31; Mak 10:32-34; Njo 7:1 * 9:32: Luk 9:45; Luk 18:34 * 9:34: Luk 22:24 * 9:35: Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 * 9:37: Mat 10:40 * 9:39: 1 Kor 12:3 * 9:40: Mat 12:30; Luk 11:23 * 9:41: Mat 10:42

njen ki bombor ora haem haeben saroklme bor pae sin ebe ora haeben soklesi. Ngub inj, njen ki kab kobaran bao habaklae haklesil, Ngaorom nje ke hondoklme su isaolao nao hundili dao hakol bi ora bor penin ka sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.*

⁴⁴ Wاكل kakl, Ke hondoklme su ngo bor aol hemen toklo bor baoraoklao him di nao heme ber aeben ora saraoklao. Is de di nao hundili dao ha u kimb ora biyao kisesa.

⁴⁵ Ngub kobur kakl, Mende di njen aongao nje saokl mao waeb so ba sin, njen aongao mende pe tuwaebe. Njen aongao bombor ora haem haeben saroklme bor pae sin ebe ora haeben soklesi. Ngub inj, njen aongao kab kobaran bao habaklae haklesil Ngaorom nje ke hondoklme su bor ora penin ka sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.

⁴⁶ Wاكل kakl, Ke hondoklme su ngo bor aol hemen toklo bor baoraoklao him di nao heme ber aeben ora saraoklao. Is de di nao hundili dao ha u kimb ora biyao kisesa.

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Njen elom nje saokl mao waeb so ba sin, njen el mende toklo tuwaebe. Njen el hond bombor ora tu hari sin, njem Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor ebe ora po haklesi. Ngub inj, njen el kab kobaran bao tu haklesil Ngaorom nje ke hondoklme su bor penin tuwarob sin, nje ke hondo haeben ora soklesi kisesa.*

⁴⁸ Wاكل kakl, Ke hondoklme su ngo bor aol hemen toklo bor baoraoklao him di nao heme ber aeben saraoklao. Is de di nao hundili dao ha u kimb ora biyao kisesa.

⁴⁹ Heneng ora kunjam ne osisaol tandokl hakl po ha ngaraoklao nda ub isaolaom tenaol hambun bor tandokl hakl po dao ngaklao ora kisesa.

⁵⁰ Wاكل kakl, Kunja hobao sao ora saoklao o, kunja ngo dend nao bi kho sa sin, inim wاكل asub ora bubur mao dend baklemib? kisesa. Ngub kobur kakl, Inim kone ora bor kunjam dend bi sao win turi was homo habur lemin, inim tenaol hambun bor turi was homo heben heben bu was haklwaebe ora kisesa.*

10

Njisesom were anda pu nao lowaebe ko kao kalisao o

Mat 19:1-12; Luk 16:18

¹ Ngo tomb Njises obu su ngol haklbir kisaon su Njuriya pobur, obum ib Njoran mende nan di pisesa. Ngub pisao tomb su ngo bor tenaol andub ora obu hasaol wاكل was obo kilir mbaesmil, Njises obum

bu hasao ub tenaol ngo baebenom pangen Ngaoron angal bib hobao sao ngo kao kalisesa.

² Ngo tomb Peresi aol mendborom Njises hasaol obobur mbinim Njises obu maobowa hondobur kakl, Naon manom asub was ke wiyao? Aol mondom obun were anda pu kokl ko panga sin, ebe anda pu lomao be? kismisa.

³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Mosesom man kisao ub inim asao was bibaebe ke wiyao? kisesa.

⁴ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Mosesom ngub kisao. Mondom obun were anda pu lowao ko panga sin, aolom ten anda pu lome bobae mend waeb bu ubur inin were ebe anda pu lemi kisao kismisa.*

⁵ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Inim ebekone po awis ora hon mismil Mosesom inim ngub bibaebe ko waeb bu wise o,

⁶ mbes ora Ngaorom hambun sao warisao tomb obum ten aol kab maomunu warisao ora.

⁷ Ngub warisaol aolom obun am ab kab tuwatur obun ten taol buklaol, obun were kab ora maomunu buruklebi tomb*

⁸ mbibin toklo is bombor non bi ora buruklebi. Ngub buruklebil mbes mbibi nongnas tomb mbibin toklo is kab non bi hasbi ub ko mende nao haklebi ora. Ngub inj, mbibin toklo is bombor non bi haklebing,

⁹ hambun sao Ngaorom tangarob sin tenaolom nao hesbeklwaebe ora kisesa.

¹⁰ Ngo tomb mabor Njises di obun man pange baeben di mbini hambun and mbini paolukl bismi on honda birismi tomb Njiseson man pange ngo baebenom obum angal ngo kisao ndan wاكل ne mismisa.

¹¹ Ngub ne mismil Njisesom mbini bor kakl, Aol mondom obun were o njen anda pu kobur ten tangar mende taol ba sin, obum obun were bor khorob ora bubur ngub buklaol, obum ten mende ngo taol buklaol o paes ora kemi poklao kisesa.*

¹² Wاكل kakl, Ten mondom di obun aoli haen tuwاكل pobur obum aol tangar pa sin, obum di aol ngo paes ora poklao kobur kanda kisesa.

Njisesom nongnas kang di hond homo kone waoraoklao o

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Ngo tomb tenaol mendborom mbinin nongnas kang baeben Njisesom kim men mba peb bin ora ko nen sabobur kismil, obu hasaol was mini obo kilir mbaesmi

* 9:43: Mat 5:30 * 9:47: Mat 5:29 * 9:50: Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6 * 10:4: Mat 5:31 * 10:7: Ebe 5:31

* 10:11: Mat 5:32

o, Njiseson man pange aol nda baebenom obun hobao sao bukl bi hakol ngub nao bib kobur makl homo taolu lismisa.

¹⁴ Ngub kismil Njiseson ngo kismi o hon-dobur obun kone bor hem kobur obum mbini bor kabl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor nongnas kang ngubim kone woroklme ub u haroklme baeben was pok-leming, nongnas kang ngubi baeben di ni hae ol eben ub ngub nao lowaebe ora kisesa.

¹⁵ Njiseson ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nongnas kang ngubi men aolubur mbini Ngaorom maeb ha maomb bo haen nao harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora kisesa.*

¹⁶ Ngub kobur kisaon obum nongnas kang nda baeben turi homo hibi mib bu munubur, obum mbini kim men mba peb bu Ngaor bor nongnas kang ngo baeben bisur bu werek taol bu kalaebe ko kao kalisesa.

Aol nas homa mondom Njises hasaol ne mukl ibisao o

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

¹⁷ Ngo tomb Njises obu su tangar mende bor poklbur harerol pukl hasaol, aol mondom Njises obu hen mukl akl was obobur obum tumu kar munu dombes ubur Njises bor ne mubur kabl, Aol aondao o nje ebe ora hael ngao, asub ora buklwao tomb ni haeben saklwaob? kisesa.

¹⁸ Ngub kisaol Njiseson obu bor kabl, Njem asub ko ni bor nje aol ebe ora kal? Pangal. Ngaor obu bombor o ora ebe hayao kisesa.

¹⁹ Ngo tomb Njiseson wabl kabl, Njem man hambun sao wiyaw ub ora pange-leng, njem tenaol mende pe paen nao libi. Ten paes nao kemi pebe. Tenaol menden hambun sao di paes nao naebe. Njem tenaol mende bor kakla nao kao beyaebe. Njem tenaol mende maobowa peb bu obun osisao nao mibi. Njen am ab kab lebi sao di hul nao hae oborob ora pangaebe kisesa.*

²⁰ Njiseson ngub kisaol aol ndam wabl kabl, Aol aondao o nim mbes nas kang ora hawao tomb di ngubi tomb di njem ni bor man ngo bibi kal baebenon ukl mend nao baondib mini, hambun sao bu haruklu ora kisesa.

²¹ Ngub kisaol Njiseson aol nas nda elom hondobur hond aondao ora himisesa. Ngub hond homobur obu bor wabl kabl, Njem bombor sao ora mend nao bising, njen osisao hambun sao maru u harili sao baeben tenaol tangar mendborom dob bin

mone mibi ora. Ngub mubur lesin njem mone ngo muklesi baeben tenaol mendbor menjao menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu taol bu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb njen osisao hobao sao ora yu heben bor maru u hae non bu haklesing, njem ni taol mi ebebe kisesa.*

²² Ngub kisaol aol ndam Njiseson angal ngo kisaol o pangobur obun osisao andub ora maru u hasao o sisaol, obun kone bor Njiseson ngo le ub nao buklwao o le ko nen sabobur obum wil homo hena waoklbir paokl ora pisesa.

²³ Ngo tomb Njiseson obun man pange aol baeben hondo akol bubur obum mbini bor kabl, Aol homa osisao andub ora maru u haroklme baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklbur es aondao ora bubur, kekeb haong lib se ora yao kisesa.*

²⁴ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom Njiseson angal ngo kisaol nda pangobur mbinim burir bismi o, Njiseson mbini bor wabl oborob ora kao dund bubur kabl, Nao isi hakl o mbini tenaol mendborom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklwaol ko nen sobaem sin, mbinim es aondao ora bubur kekeb haong lubur peb se ora yao kisesa.

²⁵ Ngub kobur kabl, Aol homa baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor aondao bu ora es buwa kekeb haong lib se ora yao om, some kamelom lab lab taambuloklme sao kem haolon dir bor es buwa kekeb hondakl buwabur puklmi ub di men mbaklao ora kisesa.

²⁶ Ngub kisaol Njiseson man pange aol nda baebenom burir aondao ora biyubur mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Ngub sin mondom haeben nao saeb se ora saol ngao, aebom was haeben saklaob? kismisa.

²⁷ Ngub kismil Njiseson mbini oborob ora hend heneng bubur kabl, Tenaol henengom mbinin mbib menjao bukl buwaklemi o, Ngaor obum bombor o hambun sao ebe bib se hayao kisesa.

²⁸ Ngo tomb Pitam Njises bor angal ukl mend kobur kabl, Pangal. Nao ngo baebenom non naon hambun sao ora tuwaklbur nje was taol mi ibisumndis kisesa.

²⁹ Ngo tomb Njiseson mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mondom ni hesa nao Angal Bib Hobao Sao ora kab hem ko taol mi oboklbur obun su and te di, obun aorao haeme di, obun ingi mbaoli di, obun nongnas di, obun em osisao hambun sao di ngo sao baeben tuwarob sin,

* 10:15: Mat 18:3   * 10:19: Nje 5:4   * 10:21: Mat 10:38; Mak 8:34   * 10:23: Mak 4:19; 1 Tim 6:17

³⁰ Ngaorom obu bor waki san lubur aorao haeme di, ingi mbaoli di, nongnas di, su em and di obu sul bao haklao tomb waki was taol bu kalobur, obum ko ko was hor su mao ha oran taol bu kaloklao ora kisesa. Waki kaki, Aoh, heneng ora obu sul ngub bao haklao tomb aol mendborom obu bor khorob buklemi ke di kang mend hondoklao o, mabor obu haeben ora soklao kisesa.*

³¹ Njisesom ngub kobur kaki, Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb aondao hayem baeben mabor kang haklemi. Tenaol andub ora mendbor ngubi tomb kang hayem baeben mabor aondao ora haklemi kisesa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko tebo kisao o

Mat 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbini Njurusalem yin poklbur wen harerol pismi tomb Njises obu mbakla pisaol, Njisesom man pange aol nda baebenom paki homaokl homaokl kang mend mama sao pismisa. Ngub pismil tenaol mendbor mbini mama taol mi pismi nda baebenom di paki himismisa. Ngo tomb Njisesom waki obun man pange aol duteb nda baeben was ware pe sub ubuklub kobur, Njises obu luklbur ngub was buklemi ko kao kalisesa.*

³³ Ngub kao kalobur kaki, Pangeklem. Naom embi ngubi tomb su Njurusalem di mend ngo puki hayom tomb ora kao njurukl ngao, aol is mondom Aolon Isi Ora karu lubur laong, obum Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baeben bor men pae puklub ko kaloklao ora. Ngub buklaol mbinin obu bor te mao sarakl engel bu howes kobur pe paen lemin ora ko kao pabur lemin. Aol Sem Tangarom obu pe paen lin ko kaloklemi ora kisesa.

³⁴ Waki kaki, Ngub kaloklemi Aol Sem Tangarom ngo baebenom obu maobowa angal bu, ne maeke haki tokl beya peb bu, doroklom di khorob ora lu bowes bubur obu ora pe paen luklemi o, bao hor tebo nan on obu waki enjaokl poklao ora kisesa.

Njemus Njon kabom Njises bor angal mend ne misbi o

Mat 20:20-28

³⁵ Ngo tomb Seberin isi kab Njon Njemus kabom Njises hasaol obobur obu bor kaki, Aol aondao o njem menjao bombor sao oran mend benin ko kao njaobun ub, yaom nje bor ngo kao njuklbaol sao njem bibi ora kisesa.

³⁶ Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kaki, Nim ibin asao ora ban ko nen sabobur leb? kisesa.

³⁷ Ngub kisaol mbibim Njises bor kaki, Mabor nje aol wesmbao aondao bao bi ora haklesi tomb njem yao ngo kab oran bember peyobur, is mende aol njen ki tao nan is mende aol ki kowes nan bu baoraobun kaebe kisbisa.

³⁸ Ngub kisbi o Njisesom mbibi bor kaki, Ibim ni bor ngo bibi ko kao deb deb bib saon te ibim oborob ora nen nao sabebur leb ngao, ibim nim mabor kab bor ib karae bi ber pae mend noklwao ub ibim di ebe noklbaol ko nen sabeyeb be? Ni mbabtas ngo buklwao ub di ibim ebe buklemi be? kisesa.*

³⁹ Ngub kisaol mbibim obu bor kaki, Yaom ebe bib se hayob kisbisa. Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kaki, Heneng ora nim kab bor ib karae bi ber pae ngo noklwao ub ibim di ebe noklemi. Ni mbabtas buklwao ub ibi di ebe mbabtas buklemi ora kisesa.*

⁴⁰ Njisesom waki kaki, Ibim ngub buklemi o ibim ni bor mende aol nao ki tao nan, is mende aol nao ki kowes nan bu baoraobun kaebe kaeabda ub non, ninao kongon menjao inj saki, Ngaor obun mbib was panda ngol aol ngo obum was buruklao ko mbes man man bisao kisesa.

⁴¹ Ngo tomb Njisesom man pange aol tobon kab mend aebenol sao hasmi nda baebenom, Njemus Njon kabom angal ngo kisbi nda angobur mbibi maki homo khorob ora taolu lismisa.

⁴² Ngub kisbi o Njisesom mbini hambun obu hasaol temb so was ubuklub kobur obum mbini bor kaki, Inim di ora hendeyem ub mbini su Tenaol Sem Tangaron aol wesmbao aondao haroklme baebenom tenaol hambun buri palobur ora maomb bo haroklme, tenaol hambunom mbinin maomb bo haroklme baebenom menjao keme tomb mbinin angal ngo keme ub was pangoklme kisesa.*

⁴³ Njisesom ngub kobur kaki, Mbinin ngub bimi o inim kone ngubi nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, ini ngo hayem haklon is mondom obu aol aondao imbi wi ora haklwao ko panga sin, obum inin kongon biyao aol men korobur inin bisur biyao aol ora haebe buklaol kisesa.*

⁴⁴ Ngub kobur kaki, Ini ngo haklon mondom di inin maomb bo haroklao aol haklwao ko panga sin, obum di imbi nao wi kang ora men korobur ini hambunon kongon biyao aol men koro haebe buklaol kisesa.

* 10:30: Mat 20:16; Luk 13:30   * 10:32: Mak 8:31; Mak 9:31   * 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50   * 10:39: Bis 12:2;
Kao 1:9   * 10:42: Luk 22:25-26   * 10:43: Mat 23:11; Mak 9:35

⁴⁵ Njisesom ngub kobur kakl, Menger bombor ngub was Aolon Isi Ora obu tenaol hambunom obu bisur bin ko inj ibisao ka. Ngub inj, obum kongon buri ora bubur tenaol hambun bisur bukl obobur kisaon, obun mbib obu imbi wi haraoklao ub tuwa, obu pe pabur obum tenaol andub ora bu muklbur ibisao kisesa.*

Njisesom aol el kho mend ebe mao sae-sao o

Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Ngo tomb mbini su Njeriko pobur kismis, waki su Njeriko ngol haklbur Njises di obun man pange nda baeben di tenaol aondao andub ora su ngol hasmi baeben di Njises daol haru pismisa. Ngub pismil Batimas obu Timason isi sisao o, obun el kab bokl mini moklom harer solol buru ubur, tenaol harer ngon pibismi baeben bor mone di menjao menjao njib was ko kao deb deb bu birisasa.

⁴⁷ Ngub bu birisao o obum Nasarer Njises obu kang mend aebebol sao obo hae ke pangobur, obum Njises bor kor bi handam handam bu angal aondao bu ora kobur kakl, Njises nje Debir semon isi o njem ni hond hom ora kisesa.*

⁴⁸ Ngub kisaol tenaol aondao ngo ibismi nda baebenom aol el hukl bi kang nda bor njem angal nao kao kobur taolu lismisa. Ngub bismi o aol el kho ndam angal aondao bu ora ko, kor bi hakol bubur kakl, Debir semon isi o njem ni hond hom ko, aondao bu ora kisesa.

⁴⁹ Ngo tomb Njises obu teb sol sao obo habur kakl, Inim aol ngo obu bor ib laob kisaol, mbinim aol el bokl mini nda bor kakl, Obum nje bor ib leng, njen kone bor hul ha saor peyaoklbur nje pen tekakl ib ora kismisa.

⁵⁰ Ngo tomb aol el kho ndam obun lab lab obun toklo mbukl pa birisao o di u haen tuwaklbur kisaon, penar bu ora teka peyaoklbur Njises hasaol ibisesa.

⁵¹ Ngo tomb Njisesom aol el kho nda bor kakl, Nim nje bor asa ora bun ko ni kor baeb? kisesa. Ngub kisaol aol el bokl mini ndam kakl, Aol aondao o njem ni waki el tun kao kisesa.

⁵² Ngub kisaol Njisesom aol nda obu bor kakl, Njem nil hul ha ora harili saom nje waki ebe saokl ngao, harer pib kisesa. Ngub kisaol bombor ngo ora tomb ebe bao sisaol, obum osisao hend heneng bisesa. Ngo tomb obum Njises pisao harer on obu taol mi pisasa.*

11

Njises obu aol wesmbaom bimi ub Njurusalem hondaesao o

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Njo 12:12-19

¹ Ngo tomb mbinim Njurusalem teb sol sao su kang kab menden imbi Betpasi hesa Betani kab, har Olib manda teb sol sao sisaol ngol pindib paesmisa. Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is kab mend ubuklub ko

² mbibi bor we kobur kakl, Ibim su isu ngo ibim hendeyeb o enderae inj teb sol ora eng, ibim su and te ngo bor hondaklebi tomb ibim penar bu ora some dongi hondbao aondao and so so mend ngol ndi mba haklaol hondoklebing, mbes aol mondom di nao ber hende yaong, ibim kolobur komae ubuklwaebe kisesa.

³ Ngub kobur kakl, Tenaol mondom ibim asub buklbur ngub bib? kaem sin ibim ngub bor lowaebe. Aorao Aondaom some ngo penar bu ora waki inin eben kaklbur o, obu buruklbur ngo komakl pu kene o lowaebe kisesa.

⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda kab pisbisa. Ngub pobur hindisbil some dongi hondbao aondao wen and so so mend, and menden tiriyao kombael hend saoll bu indi mbaesmi o harer tol obo hasaol hondobur kisbin kolisbisa.

⁵ Ngo tomb tenaol mendbor some ngo kolakl hasbi ndal teb so habur kakl, Ibim asub buklbur some dongi hondbao aondao ngo kolekleb? kismisa.

⁶ Ngub kismil mbibim Njisesom lowaebe kisaol nda ub kao kalisbi tomb mbinim some dongi hondbao ngo ebe kemi puklub kismisa.

⁷ Ngo tomb mbibim some dongi hondbao nda Njises hasaol kemi ibisbi tomb, mbinim Njises obu birin ko mbinin lab lab baeben some dongi ndan mesaol tuwis mbaesmisa.

⁸ Ngo tomb tenaol andubom ora Njises obu some dongin mesaol baoraokl pisao harer ngon ebel pen ko mbinin lab lab baeben tuwis mba kimb bismi tomb, tenaol mendborom di em obal wen ebe mend sisaol baebenon is so hae bo sando taokl taokl obobur tuwis mba kimb bismisa.

⁹ Ngo tomb tenaol aondao ngo baebenom Njises mao tukun sabur mendbor mbakla pen mendborom mama pobur, mbini hambunom turi homo taom bu taokl po angal aondao bu ora kobur kakl, Ngaorom imbi wi haen kisaol aol ngo obu Aorao Aondaom hayao bor hakl ebene ngao Obu bor kaoya kem ora ko kaoya kismisa.

* 10:45: 1 Tim 2:5-6

* 10:47: Mat 9:27; Mat 15:22

* 10:52: Mak 5:34

¹⁰ Ngub kobur kabl,
Mbes naon ab sumb Debirom
Maeb ha maomb bo hasao ub
Ngubi tomb ngo maomb bo haki ebe ol
Ngaorom tenaol mendbor
Obum maomb bo haen haklemi baeben bor
Turi homo werek taol bu kaloklao ora.
Aorao Aondao ngo obu yubu ora yao ko
Kaoya kem kobur
turi homo taom bu taokl pismisa.

¹¹ Ngo tomb Njises obu su Njurusalem
and lobokl lobokl aondao ora bor po
pindib paesao tomb obum Ngaor Hen Mo-
rokme Anda andaon hondabur hambun
sao hondo akol bisao o, mbon sam sam
bubur nar anda hondaki ke ke bisesa. Ngub
bisaol Njises obu obun man pange aol
duteb nda baeben haru su Betani ke kang
mend teb sol sao wisaol ngo bor pismisa.

*Njisesom dullub isao bor nje il so nao
haklesi kisao o*

Mat 21:18-19

¹² Ngo tomb ekeran nan Njises di obun
man pange aol nda baeben di mbini ham-
bun su Betani ngo bor haklbor kismin,
harer bor ubukl wismi tomb Njises obu
dem himisesa.

¹³ Ngo tomb obum dem ngub homobur
hindisaol dullub isao mend kang mend
enderael sao so bu hasaol haondaoklbor
kisaon, il di mend seneb ko talo noklbur
kisaon dullub ngon te bor hondokl pisesa.
Ngub hondokl pisao o ek ngon dullub ma
bu il nao saoklao ekon sisaol, il kang hond
bombor ora di nao sebur so was bu hasaol
hindisesa.*

¹⁴ Ngub sisaol hondobur Njisesom dullub
isao nda bor kabl, Is njem haom mu il nao
so haklesi ora kisaol, angal ngo kisao o
Njises obun man pange aol nda baebenom
pangismisa.*

*Njisesom Ngaor Hen Morokme Anda
bor osisao kolo tuwaesao o*

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Njo 2:13-22

¹⁵ Ngo tomb mbinim Njurusalem and
lobokl lobokl aondao nda bor po pindib
paesmi tomb Njises obu Ngaor Hen Mo-
rokme Anda bor hondabur kisaon, tenaol
andub ora Ngaor Hen Morokme Anda
ngo bor, mbinin osisao baeben tenaol tan-
garom dob bin mone murukl wismi nda
baeben di, tenaol mendbor osisao ngo haki
dob bukl ibismi nda baeben di, ngo baeben
hambun ora lu taol deraesesa. Ngub bubur
kisaon tenaol mendborom di mbinin mone
worokme to ngo mone ubur, mone su
tangan tangan pange kab kab kowal bi bi
bu ngo bi wismi nda, to ngo nda haki baol

munu bo kolo bowes bisesa. Ngub bubur
kisaon mendborom di sao ebeyabukl dob
bi wismi nda baebenon to, mbini birismi
nda baeben di bo nuklu bowes bisesa.

¹⁶ Ngub bubur kabl, Ini tenaol ham-
bunom Ngaor Hen Morokme Anda ngon
andaon menjao menjao nao men pae hon-
daklwaebe ora kisesa.

¹⁷ Njisesom ngub kobur tenaol ham-
bunom pangang angal aondao bu ora kobur
kabl, Ngaorom mbuk waebom ngub ke
wiyao.

Tenaol su ngo hambun bor
Paoleme baeben hambunom
Nao and ngo ni bor kaoya lome anda hae
lemi

ke wiyao o, inim and ngo paes noklme
aolon mupange anda non bi men mao
korarmi kisesa.

¹⁸ Ngub kisaol Nju semon baolum aol aon-
dao baeben di, mbinin man buwaloklme
aol baeben di, mbinim Njisesom ngo bisao
sao pangobur kismin, Njises ko aondao ora
homobur mbinim Njises obu ib mao pa
luklemi on kar mba hasmisa. Ngub bismi o
Njisesom burir bikme sao di ngo bu hasao
sao baeben tenaol hambunom ora hon-
dobur, obum hambun sao ngo buri palo bu
hae o kobur obum ngo bu hasao ub pakl
homo burir bismi o sisaol, mbinim Njises
obu pe paen bao libi o pakl himismisa.*

¹⁹ Ngo tomb bao bombor ngon ombonao
Njises di obun man pange aol nda baeben
di mbini hambun and lobokl lobokl Nju-
rusalem ngol haklbor su tangan mende bor
pismisa.

*Mbinim dullub isao kaeb so wisaol
hindismi o*

Mat 21:20-22

²⁰ Ngo tomb wakl ekeran nan hokloben
Njisesom dullub isao makl himisao harer
ndan wakl bokeyobur, dullub isao ngo
kaeb sao mba hasaol hindismi tomb dullub
ndan pi di homaokl homaokl pobur so
baeben di kaeb so kimb bu mba hasaol
hindismisa.*

²¹ Ngo tomb Pitam Njises obum dullub
isao ngo bor ngo kisao nda ub nen sabo
bokeyobur obum Njises bor kabl, Aol aon-
dao e njem mbakla dullub isao ngo bor
njem il so nao haklesi kaenda, ngo kaeb so
wi ong hend kisesa.

²² Ngo tomb Njisesom Pitan angal ngon
ko san lubur kabl, Inim Ngaorol hul ha ora
haklwaebe kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur wakl kabl,
Heneng ora mondom Ngaorol hul ha ora
habur obum kone taol taol nao bi nim ngo
kabl ub buklao ora ko nen sabobur, harbor

* 11:13: Luk 13:6

* 11:14: Mak 11:20

* 11:18: Mak 14:1

* 11:20: Mak 11:14

* 11:23: Mat 17:20

aondao ngo ase haki bor kaki, njem kobaol haki pobur unu ib kunga tukun oral po saor ka sin, heneng ngub buklaol ora kisesa.*

²⁴ Ngub kobur kaki, Nim ini bor angal ngo heneng ora kao njurukl ol, inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb obul hul ha ora habur nim Ngaor bor ngo kao kalaki ub buklaol ora ko nen sobaem sin, nim ini bor heneng ora kao njurukl inim ngo lemi ub buklaol ora kisesa.*

²⁵ Njisesom ngub kobur kaki, Inim teka habur Ngaor bor kao kaloklemi tomb, inin kone bor tenaol mondom ini bor khorob bismi baeben bor saongao bao mar hakol nao bi tuwatur Ngaor bor lowaebe ora. Ngub buklemi tomb inin Ab yu heben hayaom di inin kone bor kho uklao sao saongao nao maribur kunaklao ora kisesa.*

²⁶ Waki kaki, Heneng ora inim tenaol mendem ini bor khorob buklemi sao saongao mar hakol bubur nao tuwarim sin, inin Ab yu heben hayaom di inim khorob bimi sao saongao mar hakol bubur nao kunaklao ora kisesa.

Mbinim Njises bor njen buri aem njisaob? kismi o

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Ngo tomb mbinim waki Njurusalem po pindib paesmi tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda andaon pisaol, Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baeben hambun ora Njises obu hasaol was obo kiril mbaesmisa.

²⁸ Ngub obo kiril mbatur mbinim Njises bor kaki, Njen buri ngo asub bi ora mondom ngo sao baeben bu hael? Njem ngo bu harili ub benin ko, buri ngo aebom ora taal bu njisao? Njem ngo sao baeben aem bibi ko kao njisao ub ora bu hael? kismisa.

²⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kaki, Nim di ini bor angal kang bombor ora mend ne mun ub inim angal ngo oborob ora ko san laem sin, nim di ini bor aol ngon burim ora ngo sao baeben bu haruklu ko kao njuklwao ora kisesa.

³⁰ Ngub kobur kaki, Njonom mbabtas bu hasao ub Ngaorom bi kisao ub bu hasao be? be? obum baehaemen sul aol henengom bimi ub bu hasao? Inim nao angal ngon ko san lib ora kisesa.

³¹ Ngub kisaol mbini haki haki ab saond bi bi bu, naam asub ora kem yeb kao kao bubur kaki, Naom Ngaorom bi kisao ub bisao lomao tomb obum nao bor inim asub ko Njonom ngo kisaol ub oborob pango, man ngol hul ha nao hasmib? laol.

³² Aoh, naam Njon obum sul aol henengom bimi ub bisao di kokl buwaklmao ora kismisa. Mbinim ngo kismi ub tenaol hambunom Njon obu Ngaorom man mini aol hasao ko ora hindismil, mbinim pakl homobur kismisa.

³³ Mbinim ngub nen sabokl buwatur Njises obun angal ndan ko san lubur kaki, Nao nao hende kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kaki, Nim di inim ngo lem ub was, nim hambun sao ngo bu haruklu e ub aol ngon burim bu haruklu ko ini nao kao njuklwao ora kisesa.

12

Aol kho baebenom waen il em maeb hasmi ko mar kisao o

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mendbor kao kalobur kaki, Aol mondom obun waen il em aondao mend bobur kisaon, obum paeb bu tundabur em ndaon ngo bor waen il ngo baeben hala singbiyukl bi sowaol ongor sao tombo u, ib mal mend win kobur obum em ngo bor waen il em ngo maomb bo haki bi and mend yu kem bor sao taokl tumu ora bisesa. Ngub bubur kisaon obum em ngo aol mendbor bisnis kongon bimi aol baeben bor maeb hakaklwaebe kaoklbi, em aorao ngo obu su enderae ora mendel pobur ngo bor bao hasesa.

² Ngo tomb mabor waen il nda naeb sisao tomb aol em aorao ndam obun kongon biyao aol is mend obun waen il em ngo maeb haroklme aol nda baeben hasmil, obun waen il ngon mendbor waklemi ko nen sabobur makl pu kisesa.

³ Ngub pu kisaol pisaol tomb waen il em kongon bimi nda baebenom obu men habur doroklom khorob ora lubur kismil, waen il ndan mend em aorao ngon nao wae baehaemen pu kismisa.

⁴ Ngub bismil em aorao ndam waki obun kongon biyao aol is mende obun waen il ngon mendbor makl pu kisaol, mbinim obu khorob ora wesmbao kaki lao peb bu hondo ko bowes bismisa.

⁵ Ngub bismi o em aorao ndam obun kongon biyao aol is tebo di mbini hasmil pen kisaol, mbinim obu pe paen lu tuwaesmisa. Ngo tomb waki waen il em aorao ndam obun kongon bimi aol andub ora mendbor di waki was nao waen il ngon mend njin makl puklub ko pen kao was bisao o, waen il em maeb haroklme aol nda baebenom waen il aoraon kongon bimi aol ngo baebenom mendbor doroklom lubur, mendbor ora pe paen li was bismisa.

* 11:24: Mat 7:7 * 11:25: Mat 5:23; Mat 6:14-15

⁶ Ngo tomb waen il em aorao nda obun kongon bimi aol pu kisao nda baeben hambun bor ngub was bismil, is bombor ora mend bao ware ha hasaol, is bombor ora ngo obun isi kuwis akl kone waoraoklao o sisao kisesa. Bombor ngo sisao o em aorao ndam kabl, Mbinim nao isi ngon angal non ebe pangoklemi ora kobur kisaon, obum obun isi kone wisao bombor ngo obun waen il em maeb haroklme aol nda baeben hasmil pen kisesa.*

⁷ Ngub pen kisao tomb aol waen il em maeb hasmi aol nda baebenom mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Aol ngo obum obun abon wiyao sao baeben hambun sao obum was maeb habur, waen il em ngo naom maeb hayom o di obun ora soklaong, waen il em ngo naon ora sen ub naom obu pe paen lem kismi kisesa.

⁸ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Aoraon waen il em maeb haroklme aol nda baebenom ngub kobur kismim, mbinim em aoraon isi ngo di men ha pe paen lubur kismim, waen il em ngon paeb dera nan lu turaesmisa.*

⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Waen il em aorao ngom waen il em maeb haroklme aol ngo baeben bor asub ora buklaol ko pangeyem? kisesa. Ngub kobur kabl, Em aorao ndam obobur laon obun waen il em maeb haroklme aol ngo baeben pe paen lu tuwabur, obum obun waen il em ngo aol tangar mendborom maeb haen lao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

¹⁰ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub nao hendeme be? Ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom
And ndaol tokl mend kho kang e ko nen sabobur

Tuwaesmi o wabl ngubi tomb

And pinj* tao tao aondaol hobao sao ora men aolisao.

¹¹ Aorao Aondaom ngub mao haesaol hendemaol tomb

Oborob ora bise ko nen sabeyom ko mbuk waeb bor ke wisao ub Njisesom ngub kisesa.

¹² Ngo tomb Nju semon baolum aol aondaol baeben di, mbinim man buwaloklme aol baeben di, mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi hasmi baeben di, ngo hasmi nda baebenom angal mar ngo obum nao bor ora le ko ora hondobur kismim, mbinim Njises obu bao men haklbur bismi o tenaol andub ora Njisesom angal ngo kisao ub pangokl obo kiril mba birismi baeben pakl homobur nao men hae bao waklbur kismim,

Njises obu ngol bao haen mbini paokl ora pismisa.

Mbinim Njises bor mone takis kalokl-mao be? inj ko ne mismi o

Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Ngo tomb mbinim Peresi aol mendbor di, mbinim aol wesmbao Heroron sem mendbor di ngo baeben oran Njises hayaol puklub kobur kabl, Inim Njises obum angal khorob mendbor naom obu te mao saraeb se oran mendbor ken ub, inim sub kakla sowa pabur angal andub ora mundub baol baol bu, obum angal khorob kaeb se haklon ne mibaebe ko karu mao kikil baesmisa.*

¹⁴ Ngub karu mao kikil baesmil mbinim Njises hasaol obobur obu bor kabl, Aol aondaol o naom di nje ora hendeyom. Njem angal di heneng was kale. Njem mbini aol aondaol hayem baeben di mbini aol aondaol mend harilim ko sor nao mirili ora. Mend di njem aol aondaol imbi wi hayem baeben bor angal tangar ubi kobur, aol mendbor imbi nao wi kang sao hayem baeben o bor kone tangar ub u angal tangar ub kao kao nao bili ora. Ngub inj, njem tenaol hambun bor kone bombor ora u heneng was kobur Ngaorom nen sabeyao ub was kao kalo hariling, njem asub nen sobal? Naom Orom semon aol wesmbao aondaol Sisam nao bor mone takis nji lao ub kalam sin ebe be? kho. Naom kalemin be? nao kalemin ko pangal? Naon manom asub ke wiyao? kismisa.

¹⁵ Ngo tomb mbinim Njises obu maobowabur ngo kismi ub obum mbinim kone bor ora hondobur obum mbini bor kabl, Inim asub ko ni maobowa hendeklem balem? Pangeklem. Inim mone il hond mend hondon ub mini ubuklub kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol mbinim obu ngub mone il hond mend mini obo kalismi tomb obum mbini bor ne mubur kabl, Mone il ngol piksa ngo wi o hesa imbi ngo wi o kab, aeben non bi eb? kisesa. Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Orom semon aol wesmbao aondaol Sisa ndan non bi e kismisa.

¹⁷ Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kabl, Ebe ka. Sisa obun sa sin obu ora kaloklwaebe. Ngub inj, Ngaoron menjao sa sin Ngaor kaloklwaebe kisesa. Ngub kisaol mbinim angal ngo pangobur burir aondaol ora bismisa.*

Mbinim tenaol pe pabur wabl enjoklmao be? inj kismi o

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ Ngo tomb Sarusi tenaol baebenom tenaol pe paklemi baeben wabl ko mende

nao enjoklemi kismi ub kobur, Sarusi sem ngo baebenon mendbor Njises obu hasaol obobur mbinim obu bor ne mubur kabl,*

¹⁹ Aol aondao o Mbes Mosesom nao bor angal ukl mend ngub bibaebe ko waeb bu wisao ka. Aol mend obun ten taol buklaao o nongnas is mend and nao senbur bao homa sin, ten weyae ngo obun haemem taol bubur obun haeme ngo homoklaao on nongnas maru waklao ora ko waeb bu wisasa ko mbinim Njises kao kalismisa.

²⁰ Mbinim ngub kobur wakl kabl, Mbes aol mbini haemeyae is haoklaao mend hasmi o, mubao ndam obun ten taol bisao o obum nongnas is mend nao maru wisao tomb obu bao himisaol,

²¹ ten weyae ngo obun haeme kabo nanom taol bisao o kabo nan ngom di nongnas is mend nao maru wisao tomb bao himisesa. Ngub bisaol haeme tebo nan ndam taol bisao o, ngom di is mend nao maru wi tomb bombor ngub was bisasa.

²² Ngo tomb ten ngo obu nongnas is mend and nao se weyae baram aeben was bisaol, ten weyae baram aeben bisao ngo mbini haemeyae is haoklaao hambunom taol bismi o, ngo baeben hambunon nongnas is mend and nao sen was hambun himismil, ma ora bor ten ngo obu di homo kowes bisao kismisa.

²³ Mbinim ngub kobur kabl, Njem di ora nen sobal ub ten ngo obu mbini aol is haoklaao haemeyae ngo baeben hambunon were ora birisaong, njem kale nda ub mabor tenaol heme baeben enjaokl enjaokl poklemi tomb ten ngo obu aeben were ora buruklaob? kismisa.

²⁴ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub hesa Ngaoron buri kab nao hende sakl, inim angal ngo lem o khorob ora lem kisesa.

²⁵ Ngub kobur kabl, Tenaol heme baeben mbinin maol bor wakl enjoklemi tomb mbini Ngaoron angal mini wesao yu heben bor haeme ubi ora haklemil, tenom aol po aolom ten taol bu ngub nao buklemi ora kisesa.

²⁶ Wakl kabl, Ngub buklemi o tenaol heme wakl enjoklemi ub mbes Moses bor Ngaoron is hini sung disao nda darukl o bor kao kalisaol, mbuk waeb bu wisao ub nao hendeme be? Arman ngo Ngaoron Moses bor kao kalisaol ub ngub wiyao. Ni Eberhem di Isak di Njekob di ngo himismi baebenon Ngaor ora hae kisao o,

²⁷ Ngaor obu tenaol pe pabur songol bung biyao saon Ngaor inj, wesao pobur haeben soklme baebenon Ngaor ora

hayaol, inim angal ngo lem o khorob ora lem ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom Ngaoron man wiyao baebenon hobao sao bombor ora kisao o

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ Ngo tomb Nju semon man buwalaoklao aol mend obobur pangisaol, Njises daol Sarusi aol nda baeben daol engelom kao kao bi wismi tomb Njisesom mbini bor angal oborob ora ngo ko san lisao nda pangobur, obum Njiseson angal ngon ko san lubur kabl, Ngaoron man hambun sao wiyao on hobao sao aondao bombor oran awo wiyao? kisesa.*

²⁹ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Man hobao sao oran ngo ora yaong, ini Isreyel tenaol baebenon angal ngo oborob ora pangoklwaebe. Naon Aorao Aondao Ngaor obu bombor naon Ngaor aondao ora hayao. Aorao mende nao hae kisesa.

³⁰ Ngub kobur kabl, Njem njen Aorao Aondao Ngaor bor turi aondao ora homobur lesin, njen hibim di njen konem di njen wesao di njen burim di njen Aorao Ngaorol turi homo kone wibi kisesa.

³¹ Ngub kobur kabl, Man ngon kabo ngub wiyao. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub njem njen tenaol sango mende di hem kobur hond homo kone wibi kisesa. Ngub kobur kabl, Man ukl kab ngo hobao sao aondao ora yaol, Ngaoron man tangar wiyao baeben hambunon bombor mondom man ukl kab ngo nao men mbayao ora kisesa.

³² Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol ndam Njises bor kabl, Aol aondao o, e ka. Heneng ora Ngaor obu bombor o aondao ora hayao. Kaoya kaeb se aondao ora mende nao hae, njem heneng ora kal kisesa.

³³ Aol ndam ngub kobur kabl, Heneng ora naon hibim di naon konem di naon burim di naon Aorao Ngaorol turi homo kone ubur, man ukl mende di naon naon mbib nen sabo hem lomao nda ub naon tenaol mendel hem kobur hond homo kone u ngub bam sin, man ukl kab ngom Ngaoron man hambun di ora men mbayao kisesa. Ngub kobur kabl, Ngaor bor kalobur mabaorao kao ebe pebe mend haoroklme nda ub di, Ngaor bor mabaorao tangar tangar kaloklme ub di, man ngom ora men mbayao ub ora kal kisesa.

³⁴ Ngo tomb aol ndam Njises obun angal oborob ora, aol kone kikal bim lome nda ub ora kobur ko san lisaol pangobur Njisesom aol nda bor kabl, Nje Ngaoron maeb ha maomb bo hayaol teb so ora hael kisesa. Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenon

* 12:28: Luk 10:25-28

Njises bor angal tangar mendbor waki ko mende ne di menjao nao mi pakl homobur bao waesmisa.

Njisesom mbini bor Ngaorom Eben Lao Aol aeben isi soklaob? kisao o

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Ngo tomb Njises obum Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor bao habur, tenaol hambunom pangen Ngaoron Angal Bib Hobao Sao nda kao dund bubur obum mbini bor kakl, Nju semon man buwaloklme aol baebenom, asub ko Ngaorom Eben Lao Aol o obu aol wesmbao Debir semon isi soklao lomeb? kisesa.

³⁶ Ngub kobur kakl, Mbes Ngaoron We-saom aol wesmbao aondao Debir ngo obun kone bor hondaesao tomb Debiron ngub kisao.

Hambun Saon Aoraom nao Aorao Aondao bor kakl

Ngubi tomb njem nao ki tao nan bao berel o

Mabor njen saond bi baeben

Njen aongao ma bundur nan hala mbanin lowao

kisao ko Debirom waeb bu wisao ub Njisesom kisesa.

³⁷ Njisesom mbini bor waki kakl, Debir obun mbib nao Aorao Aondao kisaong, mbinim asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor Debir semon isi heneng soklao lomeb? kisesa. Ngub kisaol tenaol aondao ngo hasmi baebenom obum angal ngo kisao ub turi homo pangismisa.

Njisesom Nju semon man buwaloklme aolom bimi ub muwalisao o

Mat 23:1-36; Luk 11:37-54; Luk 20:45-47

³⁸ Ngo tomb Njisesom mbini bor oborob ora ko mao dund bam bam bubur obum mbini bor kakl, Mbini Nju semon man buwaloklme aol ngo baebenom lab lab ebe saoll saoll on was samobur ebekone po akol akol bukl nda pobo haroklme. Ngub bubur lomen mbinim tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor ebekone po, mbini bor kaoya ken ko mbinim tenaol hambunon el sol ki siken buklemi on was turi homo haroklmeng, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa.

³⁹ Ngub kobur kakl, Mbini ngo baebenom mbinin man pangoklme anda bor tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl nda pobobur, mbinim ne aondao mend noklbur bereme tomb di mbinim panda tukun was mu pakl ke ke bimi kisesa.

⁴⁰ Ngub kobur kakl, Mbinim ten mendbor mbinin aoli heme baebenon and di mbinin osisao baeben di taal pe mu habur

lomen, kakla mbinim khorob ngo beme saon pe kowes bubur, tenaolom mbini ebe hae ken ko Ngaor bor ko soklo aondao bu ora ko haroklme. Mbinim ngub bimil Ngaorom tenaol hambun sarbeklao tomb mendborom ke hondoklemi ub men mbabur, mbini ngo baeben ke aondao bu ora hondoklbur hayem ko Njisesom ngub kisesa.

Ten weyae mone hundbi kang mend Ngaor bor kalisao o

Luk 21:1-4

⁴¹ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Andan mone tundaroklme be wisao teb sol burubur, tenaol hambunom Ngaor bor kalo mone tundaroklme be ngo bor tundakl engel bismil hindisao tomb homa tenaol baebenom mone aondao andub ora tundakl engel bismil hindisesa.

⁴² Ngo tomb ten weyae obun aoli heme kang mondom obun mone kang ora di nao wi birisao o, mone kang hond kab mend tundaesao ub toya bombor menger, mone hundbi kang ndisao kab mend sisesa.

⁴³ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben ubuklub kobur mbini bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ten weyae mango biri obun aoli heme kang ngom mone hundbi kang ngo tundaraokl om, tenaol hambunom mone aondao ngo Ngaor bor kalaemnda baeben hambun men mbaraokl kisesa.*

⁴⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol aondao ngo baebenom mbinin mone andub ora maru u habur, naom aondao ngo maru u hayom sao kobur mendbor Ngaor bor kalaemnda o, ten weyae mango biri kang ngo obum non, obum mone nao wi ora burubur o obun kang mend u baoraoklao baeben oran, obun ne dob bu nokl bi di kang mend nao baondib mini hambun ora ngo tundaraokl o kisesa.

13

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbaklemi kisao o

Mat 24:1-2; Luk 21:5-6

¹ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngol haklbur pisaol, obun man pange aol is mondom Njises obu bor kakl, Aol aondao o hend, mbinim han aondao aondao was om and ngo baeben oborob ora bismil, and ebe was ngol haen hend dao kisesa.

² Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san ngub lisao. Njem and ebe aondao ngo hae hakl hendel be? Mbinim han sango menden mandaemol di hond mend baondib munu bao win was nao buklemi

ora. Ngub inj, mbinim and ngo hakl hambun ora bo kobaolu bowes buklemi ora kisesa.*

Ke ngo sao was hondoklemi ko kao kalisao o

Mat 24:3-14; Luk 21:7-19

³ Ngo tomb Njises obu har Olib manda bor burubur Njurusalem bor Ngaor Hen Moroklme Anda hasao o hakl hen men sa peb bu birisaol, Pita di Njemus Njon kab haemeyakl di, Andur di mbini ngo baeben ora ware pe Njises birisao ndal obobur mbinim obu bor ne mubur kabl,

⁴ Njem ngo buklaol kaendisao baeben atomb ora buklaol bor kae bo? Njem nao kao nji kismisa. Ngub kobur kabl, Njem ngo buklaol kaendisao baeben bukblur buklaol tomb, naom pibnao oran asao mbes buklaol hondobur njem ngo buklaol kal sao baeben teb saol ko pangoklmaob? kismisa.

⁵ Ngo tomb Njisesom mbini kao kalobur kabl, Pangeklem. Tenaol mendborom ini maobowabur kakla lemi hondo ora haklwaebe kisesa.

⁶ Ngub kobur kabl, Aol andub ora ini haklemil obobur mbinim ni hae non bubur lemin, ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae kobur mbinim tenaol andub ora maobowam akol bu haklemi kisesa.

⁷ Njisesom mbini bor wakl kabl, Teb sol sao di enderael sao di saond aondao ora mend daoklu li li bukdebil, inim poboklo oboklaol pangoklemi tomb inim pakl homo burir nao biklwaebe ora kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ngo kabl sao mbes buklaol o, mabor bao bu kowes buklaol o nao pindib pae wen soklao kisesa.

⁸ Wakl kabl, Aol sem tangar mondom sem mende saond bu kaloklao. Ngo tomb kabman semom di sem mende bor saond bu kal buklemi kisesa. Ngub buklaol tomb su mendbor su dull bere aondao ora oboklao. Su mendbor di de aondao ora oboklao kisesa. Ngub kobur kabl, Tenom nongnas maruklbur beme tomb mabor tenda aondao bu ora bukblur o, pibnao kang bu bam bam biyao nda ub menger, nim ngo kabl sao baeben mbes buklaol kisesa.

⁹ Ngub kobur wakl kabl, Ngo sao hakl buklaol tomb mbinim ini mbinin kansol baebenon el sol men pae po mao habur howes leming, hondo ora haklwaebe ka. Mbinim ngub bubur lemin ini mbinin man pangoklme anda andaon bor doroklom luklemi kisesa. Ngub kobur kabl, Mbinim ni men mbaklwao ko nen sabobur lemin, mbinim ini aol wesmbao baebenon el sol mini po mao habur, kabmanon maomb bo haroklme aol aondao baebenon el sol di

mini po mao haklemi ora. Ngub bukleming inim ninao imbi wib se sao on was kao kalobur Angal Bib Hobao Sao o was mbini hambunom pangen lowaebe ora kisesa.*

¹⁰ Njisesom wakl kabl, Hambun sao ngub buklaol o pangeklem. Inim su hambun bor nao Angal Bib Hobao Sao mbes tenaol hambunom pangaen kao kaloklemi kisesa.

¹¹ Ngub kobur kabl, Mbinim ini men pae pobur howes lemi tomb, inim mbini bor angal asub was ko san luklwaob kobur pakl nao homo wibaebe ora. Pangeklem. Bombor ngo ora tomb mbinim ini bor angal ngo lemi baebenon ko san lereklemin ko, Ngaorom inin kone bor kao njuklao ub was lemil, inim inin mbib was habur inj lemi ka. Ngub inj, inim Ngaorom Wesao oram kao lao ub was lemi kisesa.*

¹² Wakl kabl, Ngub buklaol tomb mabor aol mendborom mbinin haeme o bor howes ko karu luklemil mbinim pe paen luklemi. Ngo tomb bombor ngub was aol baebenon di mbinin nongnas sisao ngub bi bi buklemi. Ngub buklemi tomb nongnas baebenon di mbinin ingi aorao baeben bor saond bi sao ha ha bubur lemin, mbinin ingi aorao ngo baeben pe paen karu luklemi kisesa.*

¹³ Njisesom wakl kabl, Inim nil hul ha haklemil tenaol hambunom ini hendaebe makl aondao ora homobur nar wen ebe hende non buklemi kisesa. Ngub kobur kabl, Mbinim ngub buklemi o tenaol mendbor nil hul ha saor pe was bao harim sin, Ngaorom mbini bu muklao ora kisesa.*

Mabor kho aondao ora mend oboklao kisao o

Mat 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ Ngo tomb Njisesom kabl, Inim mabor hondoklemil kho mao sakl buklaol sao ngom su enjo ngo bor kho mao saklao o, mbinim kho ngo sao nao haeb se hobao sao o haraoklao ol akl bu mao haklemi kisesa. Pangeklem. Tenaol mendbor mbuk waeb ngo bor wiyao ub hondoklesi baebenon oborob ora hondobur kone kimb bibaebe. Ngo tomb Njisesom wakl kabl, Ngub buklaol tomb tenaol mendbor su Njuriya bor buruklemi baeben yu har ne baeben bor pakl paokl puklwaebe kisesa.

¹⁵ Ngub kobur kabl, Aol mondom njen and wil dera nan hari sin, njen osisao uklesi o mukl wakl andaon nao hondaebe ora kisesa.*

¹⁶ Wakl kabl, Mende di aol mondom njen em bor hari sin, njen toklo and turub bi mukl anda nao pe pakl paokl ora pebe kisesa.

* 13:9: Mat 10:17-20

* 13:11: Luk 12:11-12

* 13:12: Mat 10:21; Mat 10:22

* 13:13: Njo 15:21

* 13:15:

¹⁷ Ngub kobur kabl, Is ora alem, ngo sao buklaol tomb ten mendbor hondbao pango uklemi baeben hesa nongnas aondu ne baeben kab oran hond bu pae delib ebe ora soklao kisesa.*

¹⁸ Ngub kobur kabl, Pibi hon oboklaol hub ingi soklao on oran khorob ngo sao nao eben kaebe ko Ngaor bor kao kaloklwaebe kisesa.

¹⁹ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Is ora alem, bao ngo pindib paklao tomb ke aondao ora ngo hondoklemi ka. Mbes Ngaorom su wen warisao tomb di, karasmas hambun ora ngubi tomb di, ke khorob sao aondao ngubi mend nao hindismi ora kisesa. Ngub kobur kabl, Ke aondao ngo hondoklemi ubi mend sul bao haklemi tomb mabor di nao hondoklemi ora kisesa.*

²⁰ Ngub kobur kabl, Ngaorom ngo sao buklaol o bao hor andub ora nao ndi tibaklwao ko nen nao sabokl bisaon tenaol is mend nao bulaokl pokl beme o, Ngaorom mbes obun tenaol sablo haen ko komb bi ora haen kisao baeben hond homobur, bao hor andub ora ndi nao tibaklwao ko nen sabisao kisesa.

²¹ Njisesom ngub kobur kabl, Ngo sao baeben hambun sao buklaol tomb aol mendborom ini bor ngub lemi. Ngaorom Eben Ke Aol obu enjo ngo bor ngo hae o haondaoklaob. Aoh, obu isu bor hayaong haondaoklaob leming, mbinim ini bor ngo lemi ub heneng lem ko nen nao saboklwaebe ora kisesa.

²² Ngub kobur kabl, Mabor mendborom ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae. Mendborom di man tangar mini obobur ni Ngaoron man mini aol hae ko tenaol hambun maobowabl obobur, mbinim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di bam akol bubur, tenaol Ngaorom sablo haen kisao baebenon kone bor di ngil ngaol mao kabur maobowa hondoklemi kisesa.*

²³ Njisesom wabl kabl, Nim ini bor ngo sao baeben hambun sao wen buklaol ub ngo kao njurukl ong, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa.

Mabor Aolon Isi Ora oboklao kisesa o
Mat 24:29-31; Luk 21:25-28

²⁴ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Ke aondao ngo baeben hend paklemi tomb penar bu ora nar nao debur em hundur aondao ora uklaol, ek di nao doklao ora.*

²⁵ Saosolbaem ngo saoharol harekle baeben di sul tol hakl ib ib buklaol, saoharol buri wiyao sao baeben di buri

nao pale dur kobur demi ora men koroklao kisesa.

²⁶ Ngub kobur kabl, Ngub buklaol tomb mbinim Aolon Isi Ora mulaol darukl oral oboklao hondoklemi, obu buri paolaokl-bir nar el sao bao bi hakol bi ora oboklao hondoklemi kisesa.

²⁷ Njisesom wabl kabl, Ngub oboklao tomb obum obun angal mini wesao baeben su hambun bor pen kobur, yu nan di unu nan di umu nan di ana nan di su uklu lisao hakl hambun bor di Ngaorom tenaol mbes sablo haen kisao baeben hambun ora obo kiril mbaen lao kisesa.*

Njisesom is ma biyao menger mar kisao o

Mat 24:32-35; Luk 21:29-33

²⁸ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Inim is dullub ma biyao nda ub oborob ora nen saboklwaebe. Is baoklao ib ib bubur ma bu kimb

beyao tomb inim ngub lome. Is ma wen beneng, ngubi tomb nar eben sene lome kisesa.

²⁹ Ngub kobur kabl, Menger bombor ngub was mubur inim nim o kao njandisao baeben hambun sao bam bam buklaol handaem sin, Aolon Isi Ora obu oboklbur teb so ora tiriyo kombaek hend dera haril ko nen saboklwaebe kisesa.

³⁰ Obum ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngubi tomb hayem baeben nao heme bao haen was nim ini bor ngo buklaol kandisao baeben buklaol ora kisesa.

³¹ Ngub kobur kabl, Su di saohar di mabor hambun sao bum haklao o, nao angal bombor o nao bum hae wi aeben soklao ko Njisesom ngub kisesa.

Aolon Isi Ora ngo tomb oboklao ko mondom nao hende hayem kisesa o

Mat 24:36-44; Luk 17:26-30; Luk 17:34-36

³² Ngo tomb Njisesom kabl, Ngo sao hora buklaol be? somna buklaol, ekerabe? ndum buklaol ko mondom nao hende ora hayem kisesa. Ngaoron angal mini wesao yu heben haeme baebenom di nao hende ora haeme. Ab aondao Isim di nao hende ora hayao o, Ab aondao obum bombor o ora hendeyao kisesa.

³³ Ngub kobur kabl, Inim obu ngo tomb obo pindib paklaob ko nao hende ora hayem ngao, enjmor nao ke oborob hend ha ora haklwaebe kisesa.*

³⁴ Ngo tomb obum angal mar mend di kobur kabl, Aol aondao mondom obu su

* 13:17: Luk 23:29 * 13:19: Kao 7:14 * 13:22: Kao 13:13 * 13:24: Kao 8:12 * 13:27: Mat 13:41 * 13:33:

tangar mendbor poklbur kisaon, obun kongon bimi aol baeben bor obun hambun sao maeb haklwaebe kobur obum mbini bor kongon di armend sisao taol bu kalisesa. Ngub bubur kisaon obun tiriyao kombael maeb haroklao aol bor di njem oborob ora hondo haebe kisaon kisesa.

³⁵ Wاكل kاكل, Nim mar ngo kاكل ub menger mubur, and aorao ndam ombonao oboklao be? somna undum tuku oboklao be? sao kulao angal buklaob tomb oboklao be? hokloben oboklao be? atomb ora oboklaob ko ini nao hende hayem ngao, oborob hondo ora haklwaebe kisesa.*

³⁶ Ngub kobur kاكل, Inim obu penar bu ora oboklao ko nen nao sabe, enjmor kobur u paol pe uklemi tomb oboklaong hondoklwaebe ora kisesa.

³⁷ Njisesom ngub kobur kاكل, Nim ini bor angal ngo kao njurukl ub tenaol hambun bor di kao kalakl. Inim besao kon nao wi oborob hend ha ora haklwaebe kisesa.

14

Nju semon maomb bo haroklme baebenom Njises pe paen lemin ko karismi o Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Njo 11:45-53

¹ Ngo tomb Nju sem Waran Aeben Bisao hor so hesa mbinin palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so kab* pindib paklbur, bao hor kab ora bao wisao tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom kar mba habur kاكل, Naom asub ora bubur Njises oran kakla kao beya di men habur pe paen lem yeb ko kar mba hasmisa.*

² Mbinim ngub kar mba habur kاكل, Ngub bemin ora o naom tenaol hambun kiril mba hor so boroklme bao ngon non ngub nao bemin ora. Naom ngo tomb Njises men harum sin tenaol hambunom sob aondao bu ora lemi kismisa.

Ten mondom Njiseson wesmbaol wel kowe beyaesao o

Mat 26:6-13; Njo 12:1-8

³ Ngo tomb Njisesom obu su Betani bor habur aol maollun bi menden imbi Simonon anda bor hasao o, ko mend oran ne noklbur birisao tomb ten mondom han alpastam* wari be ebe teraebi buri ora mend sisao bor, wel sem tangar kao ebe ora pebe mend mbinim mone andub ora deng ko mu hasmi on imbi nar wel* kismil, ten ndam wel ngo sao ber pae mend mini obobur, Njises obu ne noklbur birisaol han be ngo kom munubur kisaon, Njiseson wesmbaol kowe beyaesesa.*

⁴ Ngub bisao o aol mendborom ten ndam ngo bisao ub mbinin kone bor makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kاكل, Ten ngom nar wel ebe ngo asub ko kowe bowes bi bo? kao kao bismisa.

⁵ Mbinim ngub kobur kاكل, Ten ngom nar wel ebe ngo kowe bowes bi ub nao buk baonaon, obum tenaol tangarom wel ngo dob bin mone andub ora pao 300 di menjao mubur, obum tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin bereyem baeben ebe taol bu kalokl baonaon kobur kismim, mbinim ten nda makl homo khorob ora taolu lismisa.

⁶ Ngub bismi o Njisesom mbini bor kاكل, Ten ngom ni bor oborob ora bin ngub bin wa ora. Inim asub ko ten ngo obun kone bor kend mao ba kho mao sareklem? kisesa.

⁷ Ngo tomb obum wاكل kاكل, Inim tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme baeben hesa non ini daol hor hor was haklemi. Ngub buklemi inim mbini bisur bukmao ko nen sobaem sin ebe bisur buklemi o, ni non ini daol hor hor bao ha kimb was nao bukmao ora kisesa.

⁸ Ngub kobur kاكل, Ten ngom ebe bibi wi ub ora beng, ngub bin wa ora. Ten ngom nao toklol nar wel ngo kowe beyaraokl o, mabor mbinim ni pe pan luklemi nao maol bor ni tangklbur man man buklemi ub ngo bi o kisesa.*

⁹ Njisesom ngub kobur kاكل, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim bu haruku sao baeben hesa mbinim ni bor buklemi sao baeben kabon arman Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kam akol buklemi darukl o bor, ten ngom ngo bi ub di haru kam akol buklemi ngo sao di tenaol hambunom nen saboklemi kisesa.

Njurasom nim Njises karu luklwao ko sub kisaon o

Mat 26:14-16; Luk 22:3-6

¹⁰ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom duteb nan o Iskeriyaor Njuras obum Njises karu luklbur kisaon, Nju semon baolum aol aondao baeben birismil obum Njises men pae puklub lao on karukl pisesa.

¹¹ Ngo tomb Njurasom ngub kisaol pangobur kismim, Nju semon baolum aol nda baebenom turi aondao ora homobur, mbinim Njuras mone mendbor kaloklemi on di naom ngub baeben ora kalemin ko kao paesmisa. Ngub bismil ngo ora tomb Njurasom Njises men pae puklub lao on, bao awon ora men pae puklub lowao saol ko kone kimb bu birisesa.

* 13:35: Luk 12:38

* 14:1: Mak 11:18

* 14:3: Luk 7:37-38

* 14:8: Njo 19:40

Njises obun man pange aol baeben daol Waran Aeben Bisao bao on ne nismi o

Mat 26:17-25; Luk 22:7-14; Luk 22:21-23; Njo 13:21-30

¹² Ngo tomb Nju semon palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so pindib paesaol, bao ngo pindib payao tomb Waran Aeben Bisao bao on di some sib hondbao lu sa ha was bismi bao on sisaol, Njises obun man pange baebenom Njises bor kabl, Naom Waran Aeben Bisao bao on ne nemin ko njem abor ora man man bukl paomun ko nen sobal? kismisa.

¹³ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol is kab mend puklub kobur mbibi bor kabl, Ibim su and lobokl lobokl ora bor poklebi tomb aol is mend obun ib be aondao mend taoklbir ibi hen mukl harerol ubukl hakaing.

¹⁴ Ibim aol ngo obun mama was taol mi puklwaebe kisesa. Ngub kobur kabl, Aol ngo obu and menden hondaklao tomb ibim and aorao ngo bor ngub ora lowaebe. Aol aondaom nje bor nao man pange aol baeben daol haru Waran Aeben Bisao hor son ne noklmao o ninao and tubal awon noklmaob? ka lowaebe kisesa.

¹⁵ Wabl kabl, Ibim ngub lebi tomb obum and tubal yu mandaem nan o bor, panda nao buruklmao on di hambun sao oborob ora man man bu mbae aondao ora mend ibi muwaloklaong, ibim and tubal ngo oran ne nemin ub man man bibaebe ora kisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol is kab ndam pobur kisbin, su and lobokl lobokl nda bor po pindib paesbi tomb Njisesom mbibi bor kao kalisao nda ub hend wabur kisbin, Waran Aeben Bisao bao ngon ne noklemi on man man bu mbaesbisa.

¹⁷ Ngo tomb mabor somna Njises obun man pange aol duteb nda baeben daol haru obobur,

¹⁸ tol buru kimb bu ne nao mba hasmi tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo bereyem haklon is mondom ni karu luklaol, aol ngo obu enjo ngo ni hesa bomborol ne no bereyob om ora buklao kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol obun man pange aol ngo baebenom aem ngub buklao bor leb ko nen sabobur kismil, mbinin kone bor kho so hem aondao ora kobur mbinim Njises bor ni bor kal be? ko, armend sisao ne mi mi bismisa.

²⁰ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Ini ngo man pange aol duteb ngo baebenon aol is mend ngo obu ni hesa yao bomborol

burubur, obun ndis ngo bor ne ngo mib bu nakl wi om ora buklao kisesa.

²¹ Njisesom ngub kobur kabl, Heneng ora Aolon Isi Ora obu non Ngaoron mbuk waebom ngub buklao ke wiyao ub mbinim obu heneng ora luklemi obu harer ngon poklao ke wiyao on poklao o, aol ngo obu Aolon Isi Ora karu luklao aol o ke aondao bu ora hondoklaong, obun amom aol ngo obu hel nao marukl bisaon ebe ora sokl bisao kisesa.

Njisesom obun toklo ibao kab ngub taol bu kalisao o

Mat 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Kor 11:23-25

²² Ngo tomb mbini hambun ne ngub nao mba hasmil Njisesom palawe mend mubur kisaon, obum Ngaor bor mbes tengiyu kao pesao tomb obum munu konde barabur obun man pange aol nda baeben taol bu kalobur kabl, Palawe ngo nao toklo njurukl ngao, mib kisesa.

²³ Ngo tomb Njisesom wabl ib waen ber pae kab mend mubur obum Ngaor bor tengiyu kao peyobur, kab ib waen ber pae ngo obun man pange aol baeben kalisao mbini hambunom mende no kalam aeben aeben bismisa.

²⁴ Ngub kalobur kabl, Nim ini ngo njurukl o nao ibao ora njurukl ol, Ngaorom nim tenaol hambun bor heneng ora bisur buklwao kisaon ub nao ibao ngom tenaol hambun bu muklbir peben karukl kisesa.*

²⁵ Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom waen il ib ngo naoklaom ub nim ko mende nao ne bao han was, nim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pobur ib waen wen pange noklwao ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb mbinim we ukl bombor mend kaoya kao peyaoklbir kismil, dera bongedera peb bibir har Olib manda bor yin pismisa.

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisaon o

Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Njo 13:36-38

²⁷ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Nim some sib maeb haraoklao aol pe paen luklwaol, some sib baeben pakl buri lemi ke wiyao ub heneng ora il so pindib paklaol, ini hambunom nil hul ha haroklme nda ub tuwaklbir pakl buri lemi kisesa.*

²⁸ Ngub kobur kabl, Mbinim ni ngub pe pan luklemi o ni wabl mao enjakaol,

* 14:24: NjuS 9:20 * 14:27: Mak 14:50 * 14:28: Mat 28:16; Mak 16:7

ni mbes su Kalili poklwaol ini nao mama oboklemi kisesa.*

²⁹ Ngo tomb Pitam obu bor kabl, Mbini hambunom njel hul ha haroklme ub tuwaki paem sin, nim bombor o nje nao tuwae njel hul ha, ha kimb was buklwao ora kisesa.

³⁰ Ngub kisaol Njisesom Pita bor kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, bao somna ngon sao kulao angal ko kab nao bi haem was njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.

³¹ Ngub kisao o Pitam Njises bor nim ngub nao buklwao ora ko angal buriyab ora kobur kabl, Ni di yao haru homabon ko ora hael, nim nje nao hendeyo nao lowao ora kisesa. Ngo tomb Njiseson man pange aol ngo birismi nda baeben hambunom di ngub was kismisa.*

Njisesom em obal Kersemani bor Ngaor bor kao kalokl pisao o

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ngo tomb Njises obu obun man pange aol nda baeben di mbinim su em obal menden imbi Kersemani kismil, ngo bor po pindib paesmi tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kabl, Ni kang mend isu ngol sao Ngaor bor kao kalokl pukl ngao, ini ngol bao ber mba haklwaebe kisesa.*

³³ Ngo tomb obum Pita di Njemus Njon kab di, is teb ngo haru pisesa. Ngo tomb Njises obun kone bor ke di kab po kend aondao ora bin birisesa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol is teb nda bor kabl, Nao kone bor ke di kab po kend aondao ora bubur ni pe pae non bi saol ngao, inim ngol ngub habur oborob ora hend ha haklwaebe kisesa.*

³⁵ Ngo tomb Njises obu kang mend aeben sao pobur kisaon obum sul dombes ubur Ngaor bor kao kalobur kabl, Njem ni bor ngo buklbur be sao nao bi ebe baondib paen kaeb sa sin, ni bor ngub nao bin kaebe kisesa.

³⁶ Ngub kobur kabl, Nao Ab o, njem hambun sao menjao bukl buwa nao biling, njem ebe soklao ko pangal sin njem ni ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo mu tuwaebe ora kisesa. Ngub kobur kabl, Aoh, njem nim nen sobakl ub inj bibi ora. Ngub inj, njen mbib nen sabele ub ora bibi kisesa.*

³⁷ Ngo tomb Njises obum obun man pange aol is teb nda birismil pobur hindisaol, mbinim enjmor kobur u paol pesmisa. Ngub bismil Njisesom Pita bor kabl, Simon o inim u paol pe wiyem be?

Inim ni daol nao haru kang el bombor ora mend hend peb bu haem nao lemi be? kisesa.

³⁸ Njisesom ngub kobur obun man pange aol is teb ngo bor wabl kabl, Inim kone bor non nim oborob was buklwao ko nen saboklemi o, songolom bi lao ub ini saokl mao waraoklaong, ini bor khorob mao bakl buklao saom ini khorob nao mao baen ub inim oborob hend ha habur Ngaor bor kao kalaoklwaebe kisesa.

³⁹ Ngo tomb ngub kaoklbir kisaon obum wabl pobur, obum Ngaor bor ngo kao kalisao o pinbao kisao nda ub bombor ngo was wabl ko mende kao kalisesa.

⁴⁰ Ngub kao kal peyaoklbir kisaon, wabl obun man pange aol nda baeben birismil obo hindisaol, mbinim el bor enjmor aondao ora ibisaol u paol pe wismisa. Ngub u paol pe ubur mbinim obu bor angal asao ora kokl inj sisaol, obu bor menjao ko san nao li bao waesmisa.

⁴¹ Ngo tomb Njises obu kang mend mabor sao obun man pange aol nda baeben birismil wabl ko tebo obobur mbini bor kabl, Inim ngo bor hor so burukl obaemil u was bao paol pe wiyem be? Ngon ngubi tomb ngo ora ka. Pangeklem. Mondom Aolon Isi Ora obu karu lubur, khorob bimi aol baeben bor obu men pae puklwb ko kaloklao o mbes teb sa kisesa.

⁴² Ngub kobur kabl, Nao paokl mbin ub ini tekaklwaebe kisesa. Wabl kabl, Aol ni buklbur karaonao aol o mbes isu ngo ebe bor kang haondaoklwaebe kisesa.

Njurasom Njises karu lisao o

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Njo 18:3-12

⁴³ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor angal ngub bao kao kalakl haen was, Njuras obu man pange aol duteb nan o obu sisaol o, aol aondao ngo ibismi nda darukl o bor obu di haru ibismil hindismil tomb, aol aondao ngo ibismi nda baebenom kuwi kuwinj di kam dorokl hakl taokl taokl bombokl ibismil hindismisa. Ngub ibismi o ngo ibismi baeben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinim man buwaloklme aol baeben di, mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di ngo baebenom Njises men hakl puklwb kismil ibismisa.

⁴⁴ Ngo tomb aol Njuras ngo Njises karu lisao ndam wen aebenol ibismi tomb, aol aondao ngo Njises men hakl ibismi nda baeben bor kabl, Nim aol mend men habur nunu ka sin aol ngo obu Njises ora soklwaeng, inim obu men haklwaebe. Ngub bubur obu paokl poklao inim oborob ora hend hakol bubur lemin, inim obu men

* 14:31: Njo 11:16 * 14:32: Njo 18:1 * 14:34: Njo 12:27 * 14:36: Mak 10:38; Njo 6:38; Oro 8:15; Kal 4:6

pae puklwaebe ko karu mao kikil baesaol paongaokl ibismisa.

⁴⁵ Ngo tomb Njurasom buklwao kisao nda ub obum Njises birisaol penar bu ora obobur kakk, Aol aondao o kobur kisaon obum Njises unu kisesa.

⁴⁶ Ngub bisaol hondobur kismin mbinim Njises men hasmisa.

⁴⁷ Ngub bismi tomb aol is mend ngol hasao om obun kuwi kuwinj mend hak bor marisao o mubur, obum Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol mend sisao on hal taokl bo kobaesesa.

⁴⁸ Ngo tomb Njisesom aol aondao ngo obu men hakl ibismi nda baeben bor kakk, Inim kuwi kam dorokl mini mini obobur, inim aol menden osisao taol pe mu haraoklao aol mend men haklbur sao ubuklim be? kisesa.

⁴⁹ Ngub kobur kakk, Nim hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda ha was burubur, ni ini daol nao haru borokl-mao nda tomb di tenaol hambunom pangen Ngaoron man hambun sao kao dund bu haruklu nda tomb inim ni nao men haroklme nda o, embi non Ngaoron mbuk waeb bor buklao ke wiyao ub heneng ora ngo il so pind bile ol sakl, embin ngo beyem o ora kisesa.

⁵⁰ Ngub kisao tomb Njiseson man pange aol nda baeben hambun Njises ngub bismil hondaoklbur pakl paokl pismisa.

⁵¹ Ngo tomb ngub pakl buri kismi tomb Njises obu daol haru hasmi ndan nas is mend obun lab lab haek bi tokl bombor ora sam hae mend Njises obu men pae pismi bor mama taol mi ibisaol, aol aondao ngo Njises men pae pismi nda baebenom obu men hasmi o,

⁵² kundukl munubur obun lab lab haek bi ngo samo taokl ibisao nda kol mismil, lab lab haek bi ngo mao manaklbur toklo bube pakl paokl ora pisesa.

Njises Nju semon kansol baebenon el sol teka haen kismi o

Mat 26:57-68; Luk 22:54-55; Luk 22:63-71; Njo 18:13-14; Njo 18:19-24

⁵³ Ngo tomb mbinim Njises obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran anda mini pismil, Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di ngo baeben hambun baolum aol wesmbao aondao ngon anda bor was obo kiril mba birismisa.

⁵⁴ Ngo tomb Pita obu mbinim Njises mini pismi bor mama taol mi pisao o obu kang mend enderael sao wen pisesa. Ngub pobur kisaon obum baolum aol wesmbao

aondao ngon anda saond paeb mbuklu tunda ngo oran hondabur, polisman baeben birismi ol is mend ngol do hasaol, obu di ngol hub sabo birisesa.

⁵⁵ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin kansol baeben di mbinin hambunom Njises obum bu hasao sao baebenon obu te mao sara, obu pe paen lib se oran aol aem ora leb ko hondoklbur aol hambun ubuklub ko ne misimi o, obu pe paen lib se obum khorob bisao sao oran mend nao mao bemberaesmisa.

⁵⁶ Ngo tomb aol andubom ora Njises obu bor ngo sao ngo sao bisao ko, kakla kao beya pe paen luklbur andub sao te mao sarakl engel bismisa. Ngub bismi o mondom obum khorob ora bisao sao oran mend ngo sao bisao ko mao bemberakl buwabur kismin, mbinim angal bombor ub taokl taokl eben nao ke armend sisao was ko wi wi bismisa.

⁵⁷ Ngo tomb aol mendborom teka habur Njises bor kakla kao beyabur kakk,

⁵⁸ Naom aol ngo obum ngub kisaol pangismao ka. Nim Ngaor Hen Moroklme Anda aolon kim bi ngo kundi mbabur lowaon, nim bao hor te bor oran bao burubur nim and ngo wakkl wen pange mend buklwao o, tenaolom and bimi ub inj buklwao kisaol pangismao kismisa.

⁵⁹ Ngub kismi o angal ngo di aol hambunom armend sisao ngo kismi nda ubi was sisesa.

⁶⁰ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ndam tukunol teka habur Njises bor ne mubur kakk, Njem angal ngo haklon ukl mend ko san nao luklesi be? Mbinim nje bor ngo te mao sarareklem ub asub buklbur bim ko pangal? kisesa.

⁶¹ Ngub kisaol o Njisesom obun angal ngo kisaol on di ukl mend ko san di nao libur e beb nao kisesa. Ngub e beb nao kisaol baolum aol wesmbao aondao ndam Njises bor wakk kakk, Nje Ngaor aondao yubu ora hayao ko kaoya lome ndan Isi obum Eben Ke Aol ora hael be? inj kisesa.

⁶² Ngub kisaol Njisesom kakk, Ngo ni ora hae. Pangal. Ngubi tomb non Aolon Isi Ora obu hambun sao buri palo bu haraoklao Ngaor aondao oran ki tao nan buruklao hondoklemi ora. Mabor di obum yu heben mulaal daruklol oboklao hondoklemi kisesa.

⁶³ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol, baolum aol wesmbao aondao ndam ko aondao ora homobur obun lab lab samisao on kang mend munu kaoll kobabur kakk, Naom di obum khorob was ko haraoklao ub ngo le ol ora haondaoklaom ngao, naom aol tangar mend aol ngo obum khorob bu

haraoklao ub njem hendeleb ko, ko mend ne nao mem ora.

⁶⁴ Ngub inj, obum Ngaor bor maobowa angal banda ub inim ngubi tomb ngo pangeklem ong, inim asub ora nen sabeyem? kisesa. Ngub kisaol mbini hambunom Njises bor ngub bemin ko kao pabur, baolum aol wesmbao aondao ngo obun angal ngon ko san lubur kabl, Obum angal khorob aondao bu ora ngo le ol pangaoklaom tomb obum homokl san ora ngo be o kismisa.

⁶⁵ Ngo tomb mendborom Njises ne maeke tokl beyabur kismis, mbinim obun el bor lab labom tanga tingi mbabur lu bowes bu, obu bor maobowa angal bubur kabl, Nje aebom was leyem? Njem mao bembera handale nda ub hend kobur, khorob ora lu bowes bismisa. Ngo tomb polisman baebenom di Njises men mubur obun el wil bor ki hobaom khorob ora lu bowes bismisa.

Pitam nim Njises nao hendeyo kisa o
Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Njo 18:15-18; Njo 18:25-27

⁶⁶ Ngo tomb Pita obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao ngon anda saond paeb mbuklu tundae ngon unu ibilao bor birisaol, baolum aol wesmbao aondao ngon kongon biyao nong is mend obobur kisaon,

⁶⁷ Pita obu is de teb sol hub sabo birisaol hindisesa. Kongon biyao nong ndam ngub oborob ora hend heneng bubur Pita bor kabl, Nje di Nasarer Njises kab haru haroklbe kisesa.

⁶⁸ Ngub kisa o Pitam inj ora kobur obum kabl, Ni nao hende ora. Njem ni bor ngo kal on te di asub ko ora kal ko nim nen sabokl buwarukl kaoklbr kisaon, obum penar bu bombor ngo ora tomb saond paeb mbuklu tundae ngon tiriyao kombae nan bonger derarukl haenbur sao kulao angal mend bao bisesa.

⁶⁹ Ngo tomb kongon biyao nong ndam Pita hondobur obum ko mende tenaol ngo Pita obu hasaol teb so hasmi nda baeben bor kabl, Aol ngo hae o obu di mbini sem bombor on ora hae kisesa.

⁷⁰ Ngub kisa o Pitam wabl ko mende kabl, Inj ora kisesa. Ngo tomb bombor ngo tomb was o kang mend mabor sao tenaol mendbor ngo Pita obu hasaol teb so hasmi nda baebenom wabl Pita bor kabl, Heneng ora nje di mbinim sem nje Kalili aol ora hael kismisa.

⁷¹ Ngub kismil Pitam mao ko angal buriyab ora kobur kabl, Inim ni bor aol ngo lem o nao hendeyo ora. Nim kakla ka sin Ngaorom ni ke mao handaklao ora kisesa.

⁷² Ngo tomb Pitam ngub kao peyabl birinbur oran sao kulao angal ko mende bao bisaol, Njisesom Pita obu bor njem sao kulao angal ko kab nao bi haenbur ko teb oran njem ni nao hendeyo lesi kisaon nda mao takl bisaol, Pita obun kone bor kho bisaol hem ko de aondao ora kisesa.

15

Njises Palerom elol teka haen kismi o
Mat 27:1-2; Mat 27:11-14; Luk 23:1-5;
Njo 18:28-38

¹ Ngo tomb bao bisaol hokloben Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinim man buwaloklme aol baeben di, mbini Nju sem ngo baebenon kansol baeben di hambun ora mbinim Njises obu bor buklemi saon ngub bemin ko kar paesmisa. Ngub kar pabur kismis mbinim Njiseson ki kab yam tanga pa men pae pobur, mbinim kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paler kalismisa.*

² Ngo tomb Palerom Njises bor ne mubur kabl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora harili be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem ngo kal o kisesa.

³ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao nda baebenom Njises obu bor kakla kao beya te mao sarabur, obum ngo sao ngo sao bisaol hindismao ora ko howes andub ora kismisa.

⁴ Ngub kismil kabman maomb bo haraoklao aol Palerom Njises bor ko mende ne mubur kabl, Pangal. Mbinim nje bor te mao sara howes andub ora ngo keyem ong, njem angal ngo haklon ukl mend ko san nao luklesi be? kisesa.

⁵ Ngub kisa o tomb di Njisesom obun angal ngo kisa o haklon ukl mend ko san nao lisaol, maomb bo haraoklao aol Palerom baehaemen oran inj e kobur burir biyu nimil nimil tu wisesa.*

Palerom Njises is pe kowal bil nil lukl
puklub kisa o

Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Njo 18:39-19:16

⁶ Ngo tomb karasmas hambunon Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindib pa was beyao tomb, Nju sem ngo baebenom mbinim kabman maomb bo haraoklao aol Paler bor njem naon sem kalabus bisi on is mend ngo ora eben kaebe ko, mbinim mbib bember peyo imbi kao hasmi o mbinim ngo kismi ub Palerom is mend anda pen kao was bisao bao on sisesa.

⁷ Ngo tomb aol is mend obun imbi Barabas di obu daol haru mbinim kabman

kab kab saond mao babur aol mend pe paen lismil, Palerom mbini kalabus mao palaesaol kalabus paolismi tomb sisesa.

⁸ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baebenom maomb bo haraoklao aol Paler hasaol obobur kabl, Embi Waran Aeben Bisao hor so eng, njem embi di nao bor mbes bili nda ub bi kismisa.

⁹⁻¹⁰ Ngub kismi o tenaol hambunom Njises was turi homo taol mi pismil, Nju semon baolum aol aondao baebenom Njises hendaebe mabl aondao ora homobur mbinim obu bor howes kokl ibismi nda ub Paler obum ora hondobur o, obum mbinim kone hondoklbur mbini bor kabl, Nim ini Nju semon aol wesmbao aondao ngo wabl eben kon ko pangeyem be? kisesa.

¹¹ Ngub kisaol o Nju semon baolum aol aondao nda baebenom tenaol hambun bor, inim Paler bor njem naon Barabas ora eben kaebe lowaebe ko karu mao kikal baesmi ub, tenaol hambunom Barabas ora eben kaebe kismisa.*

¹² Ngub kismil Palerom tenaol hambun bor wabl kabl, Nim Barabas obu ini ngub wabl eben kobur, inim aol ngo obu ini Nju semon aol wesmbao lome ngo obu bor asub buklwaob? kisesa.

¹³ Ngub kisaol tenaol hambunom obu bor angal buriyab ora kobur kabl, Obu is pe kowal bi bor pe paen nil libi ora kismisa.

¹⁴ Ngub kismil kabman maomb bo haraoklao aol aondao Palerom mbini bor kabl, Asub ko ora lem? Obu pe paen lib se obum khorob oran asao ora bisaol lem? kisesa. Ngub kisaol o mbinim ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kabl, Obu is pe kowal bil pe paen nil libi ora kismisa.

¹⁵ Ngub kismil Palerom obun kone bor tenaol aondao ngo hasmi baebenom mbinim kone bor turi hemen ko nen sabobur kisaon, mbinim kismi nda ub obum Barabas kalabus hesbeyo mbinim wabl anda pen kabur, obum obun ami baeben bor inim Njises doroklom mbes lu mao homabur is pe kowal bil nil li mbakl puklub kisesa.

Ami aol baebenom Njises bor maobowa angal bismi o

Mat 27:27-31; Njo 19:2-3

¹⁶ Ngo tomb Palerom ngub kisaol, ami nda baebenom Njises kabman maomb bo haraoklao aol aondao o baoraoklao anda on paeb mbuklu tundae o bor men pae hondabur kismim, ami baeben hambun ora obo kiril mbaklaob kismisa.

¹⁷ Ami baeben hambun ora obo kiril mbaesmi tomb mbinim Njises obu

maobowa yaor mao babur, lab lab ingi bi ebe ora mend mao somaesmisa. Ngub bubur kismim aol wesmbao baebenom teng ebe ora ndibiklime ub menger, mbinim obu maobowa tanda mao na, ya nene hae mend di pab bu pabur Njiseson wesmbaol teng sao ndibiyakaesmisa.

¹⁸ Ngub bubur kismim mbinim obu bor kaoya ke non bu maobowabur kabl, Nju semon aol wesmbao aondao o, nje ebe soklaong as ko haebe kismisa.

¹⁹ Ngub kobur kismim mbinim obun wesmbaol kuwinj saoll mondom lu, mbinim obu bor ne maeke tokl beya peb bubur, kakla obu bor kaoya ke non bu, mbinim tumu kar munu obun aongao ma bor dombes ubur turi homo kaoya lao non bu kaoya kismisa.

²⁰ Ngo tomb mbinim obu bor maobowa angal bu ngub bu paesmi tomb lab lab ingi bi mend Njises mao somaesmi nda kol mubur kismim, obun lab lab pibnao samisao nda wabl mao somaesmisa. Ngub bubur kismim mbinim obu is pe kowal bil nil li mbaklbur mini pismisa.

Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o
Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Njo 19:17-

27

²¹ Ngub mini pismil aol is mend obun imbi Simon obu Aleksanda hesa Urupus kabon aorao sisaol, obu su irini aol sisao o obu su and lobokl lobokl aondao ngo bor poklbur ubukl hasao o, obu harerol hen mismisa. Ngub hen mubur kismim mbinim aol ngo bor buri palobur njem Njises nil lukl bi is pe kowal bi ngo ti ora ko mao taesmisa.*

²² Ngo tomb su menden imbi Kolkota kismil, su ngon imbi ngo karu wismi on te wesmbao hul kismil, mbinim Njises su ngo bor men pae pismisa.

²³ Ngo tomb mbinim ib waen hesa marsin mend kab maomunu singbi bombobur, Njiseson nen ko nen sabobur kal hindismi o Njises obum nao nisesa.

²⁴⁻²⁵ Ngo tomb hokloben nar do tanda biyao ndabi tomb mbinim Njises is pe kowal bil nil li mbabur kismim, mbinim Njiseson lab lab kol barae wisao hakl taol bu kaob kaob bu mubur, bombor mend pon pae bao wisao o pone uklaol om min ko, mbinim han ngoll pile bimi nda ub menger pile kang mend bismisa.

²⁶ Ngo tomb is ngo Njises obu nil li mbaesmi ndan yu kungni oral, mbinim obu bor ngub te mao sara howes kismi ko bobae waeb ngub bu wismisa. *A OL NGO OBUNJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO* ko waeb bu wismisa.

* 15:11: Bis 3:13-14 * 15:21: Oro 16:13

²⁷ Ngo tomb aol is kab mend mbibim tenaol menden osisao taol pe mu hasbil, mbinim is mende aol Njiseson ki tao nan, is mende aol ki kowes nan bu nil li mbaesmisa.

²⁸ Ngo tomb ngo bisao sao Ngaoron mbuk waeb bor buklaol ke wisao ub ora bisao, ngub ke wisesa.

Mbinim khorob bimi aol bor buklemi ub Obu bor di buklemi ke wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.

²⁹ Ngo tomb tenaol harer ngon en aeben bismi baebenom Njises is pe kowal bil ngub nil li mba hasaol hondobur, mbinim obu maobowa peb bu wil sara sara bubur kabl, Ye e, nje Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbabur bao hor tebon wabl wen pange bukl bi aol ngo ka.*

³⁰ Njem njen mbib buri palo bongeyaokl po, njem is pe kowal bi ngo tuwaklbr sul hond ha kismisa.

³¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben hesa mbinin man buwaloklme aol baeben kabom di Njises maobowabur mbini hakl hakl kabl, Obum tenaol mende bor non ebe bisur bu, bu muklao o obum obun mbib non bongeyaokl pokl buwaklao kismisa.

³² Ngo tomb mbinim obu bor maobowa angal was bubur kabl, Obu Ngaorom Eben Ke Aol su Isreyel tenaolon aol wesmbao aondao ora yao be? Ngon ebe ka. Njem is pe kowal bi ngo tuwaklbr sul hond haklesil handam sin, naom di nje heneng Eben Ke Aol ora sene ko hondoklmao kismisa. Ngo tomb khorob bisbi aol is kab mend is pe kowal bil Njises obu daol haru nil li mbaesmi nda kabom di, bombor ngub maobowa angal was bisbisa.

Njises pe paesao o

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Njo 19:28-

30

³³ Ngo tomb aond hora haklu nar wesmbao tukun oral hasao tomb nar el nda tokl mubur kisaon, su hambun bor em hundur aondao ora u mbabur nend kisaol, ngub bao nend kao mba haen was 3 kolok ora pangobur nar nubu ngo ora bor as deyaesao tomb oran wabl bao bisesa.

³⁴ Ngo ora tomb 3 kolok ngub pangisao tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kabl, *Ila Ila lema sabaktani* kisesa. Ngub kisaon o Njisesom ngo kisaon on te angal heneng kobur ngub wiyao. Ab Ngaor o nao Ab Ngaor ka, njem ni asub ko maru tuwaril? kisesa.

³⁵ Ngo tomb tenaol mendbor Njises nil li mba hasaol teb so hasmi baebenom ngo kisaon nda oborob pang heneng nao bibur

kabl, Pangeklm. Obum Ilanja kor be kao kao bismisa.

³⁶ Ngo tomb ngub kismil aol is mondom akl was pobur kisaon, obum is kuwimb menger mendel ib waen karae bi mend dand bu pabur, is hul saoll mendel dukl bu pa mini obo Njises nen ko menyabur mao na hindisesa. Ngub bubur kisaon obum Njises maobowabur kabl, Ilanja obu bisur bu wabl bu mubur sul hond haen kokl obaokl be? asub bib ko hendemin ub kang mend bao hondo haem dao kisesa.

³⁷ Ngo tomb Njises obum wabl angal aondao ora ko, e kobur kisaon obu ora pe paesesa.

³⁸ Ngub pe paesao bombor ngo ora tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor and tubal komb bi ora ndan lab lab aondao saoll ora mend manga tundaesmi o, tukun ora tomb kab bu kaollu taokl yu nu bu pesesa.

³⁹ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol aondao mend obum Njises nil li mba hasaol teb so hondo haenbur, Njises obu pe paesao tomb ngo bisao sao hondobur kabl, Heneng ora aol ngo obu Ngaoron Isi ora sene kisesa.

⁴⁰ Ngo tomb ten mendbor di mbinim Njises nil li mba hasao oral teb so nao hae kang mend enderael sao habur bao hondo hasmi o, ten ngo hasmi baebenon is mend obun imbi Maktala Mariya kismil obu di, nas Njemus ke mend hesa Njoses kabon ingi Mariya mende di, ten is mend obun imbi Salomi di ngo baeben sisesa.*

⁴¹ Ngo baeben sisao o mbes Njises obu su Kalili bor hasao tomb ten is teb ngo di ten andub mendbor mbinim Njises bisur was bubur obu haru akol bu hasmi baeben di mbini ngo baeben hambun Njises obu Njurusalem yin ibisao bor taol bi ibismi o, Njises nil li mba hasaol hem ko ngub bao hondo hasmisa.

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao o

Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Njo 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Ngo tomb aol mend obun imbi Njoseb kismil, obun su di Nju semon su bor was su Arimatiya sisaol, obu Nju semon kansol hasao o tenaol hambunon obu aol ebe ora hae ko hindismisa. Aol ngo obum Ngaorom maeb ha maomb bo hakl oboklao ub di bao hondo hasao o sisesa. Ngub hasao o bao ngon ekerana Nju semon hor so boroklme bao* o pindib paklao kobur osisao man man bimi bao on sisaol, mbon sisaol tomb aol Njoseb ngom obobur obum pakl nao heme, maomb bo haraoklao aol Paler birisao bor hondabur obun elol teka

* 15:29: Mak 14:58

* 15:40: Luk 8:2-3

habur kabl, Nim Njiseson toklo tangakl puks kisesa.

⁴⁴ Ngub kisaol Palerom obu heneng ora bao pe pane ye ko nen sabo burir biyubur kisaon, obum ami semon maomb bo haraoklao aol bor ib ko ne mubur kabl, Njises obu heneng ora penar bu bao pe pane be? kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Palerom ami semon maomb bo haraoklao aol ndam heneng ora Njises obu pe parob kisao ub pangobur kisaon, Njoseb bor Njiseson toklo ebe taokl pebe kisesa.

⁴⁶ Ngo tomb aol Njoseb ngom lab lab haek bi ebe ora mend dob bubur kisaon, Njiseson toklo sul mu pabur lab lab haek bi ndam Njiseson toklo tanga pa taokl pobur, mbes obum han te mend waru u mbaesao o bor maol bisesa. Aol Njoseb ndam ngub bubur kisaon han te aondao ngon dir komb pae o bor han aondao ora mend pere taokl oobour tu manga mbaesasa.

⁴⁷ Ngub maol bisao tomb ten Maktala Mariya hesa Njoseson ingi Mariya mende kab, mbibi kab di Njosebom Njises ngo maol bisao haki oborob ora hondo hasbisa.

16

Njises wakl enjaokl pisao o

Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Njo 20:1-10

¹ Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao* on hor ber paesmi tomb Maktala Mariya di, Salomi di, Njemuson ingi Mariya mende di mbinim wel kao ebe ora pebe haki Njiseson toklol sulakl poklbur man man bu dob bu wismisa.

² Ngo tomb Nju semon kongon mubaon hokloben wen nar pol bam ibisao tomb Njiseson maol bor tu pismisa.

³ Ngub pobur kismin ten nda baebenom mbini haki haki kabl, Naom Njiseson toklol wel ngo sulaomun ko, han aondao ngo Njiseson maol bor tu manga mba harob nda han ngo kang inj aondao ora, mondom pereyaeb nao se ora sandang, aebom ora nao bisur bu pere aeben saklao yeb? kao kao bismisa.

⁴ Ngub kao peyaoklbir kang mend aeben sao pobur hindismil, Njiseson maol han te ngon dir o bor han aondao ngo tu manga mbaesmi nda, ngub bao nao manga mba hae armend pere haki po wisaol hindismisa.

⁵ Ngo tomb mbinim Njiseson maol han te ngo bor hondabur hindismil, mbinim ki tao nan o bor aol nas lab lab haek bi saoll ora same mend birisaol hondobur mbinim pakl homo burir aondao ora bismisa.

⁶ Ngo tomb nas ngo birisaol ndam mbini bor kabl, Inim pakl homo burir nao biklaob

ka. Inim Nasarer Njises obu is pe kowal bi bor pe paen nil lismi aol nda es bukl ubuklim o, aol ngo obun maol bor bao nao wi obu enjaokl paonaol, mbinim obun toklo waemi bor nao wi ngong haondaoklao kisesa.

⁷ Ngub kobur kabl, Inim penar bu ora wakl bokeyobur Pita di Njiseson man pange baeben hambun di mbini ngo baeben bor ngub lowaebe. Njiseson ini bor obum mbes ngub buklwao ko kao njisao ub Njises obu enjaoklbir obu mbes su Kalili bor po hayaol, inim su Kalili ngo bor obu hakiokl hondoklemi ko kao kalokl puklub kisesa.*

⁸ Ngo tomb ten is teb nda han te ngon andaon hakiokl deran pobur kismin, mbinim kone bor burisao po dur kobur pakl aondao ora homaoklbir pakl akl was pismisa. Mbinim pakl homobur kismin mbinim Njiseson maol bor ngo hindismi sao tenaol mondom pangen nao kao kalismisa.

Maktala Mariyam Njises hindisao o

Mat 28:9-10; Njo 20:11-18

⁹ Ngo tomb Njises obu ngo wakl enjaokl pisao o Nju semon kongon mubaon wen bao buklbur hoklob ora kebeyam ibisao tomb enjaokl pobur kisaon, Njiseson pibnao oran ten Maktala Mariya hasaol obo pindib pabur ni wakl ngo enjaokl powe o ko muwalisaol, ten ngo obu mbes obur tombao bor sam is haoklao birisaol Njiseson taol deraesao ten nda sisesa.*

¹⁰ Ngo tomb ten Maktala Mariya ngom ngub haondaoklbir kisaon, obum tenaol mendbor Njises obu daol haru akol bu hasmi nda baebenom hem aondao ora kobur hibi kho so de kao mba hasmil, mbinim pangen kao kalokl pisesa.*

¹¹ Ngo tomb Maktala Mariyam ngub pobur mbini bor kabl, Njises obu wakl enjaokl po hanaol nim hondowao ora ko kao kalisao o, tenaol nda baebenom ten ndam ngo kisao ub heneng ora le ko nen nao sabismisa.

Man pange aol is kabom harer to mendel Njises hindisbi o

Luk 24:13-35

¹² Ngo tomb kang mend mabor sao Njiseson man pange aol is kab mend su mendel poklbur harerol puks hasbil, Njises obu aol tangar mend ebe non bubur, obum ni wakl ngo enjaokl po hae o ko mbibi puks hasbi ndal po pindib paesasa.

¹³ Ngub bisao mbibim Njiseson man pange nda baeben birismil wakl bokeyaokl oobour, mbibim ngub hindisbi ub mbini hambunom pangen kao kalisbi o, mbibim

* 16:7: Mat 26:32; Mak 14:28 * 16:9: Luk 8:2 * 16:10: Mat 28:10

Njises enjo hanaol nao hendebur bae-haemen leb ko nen sabismisa.

Njiseson man pange baebenom obu en-jaokl ibisaol hindismi o

Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Njo 20:19-23; Bis 1:6-8

¹⁴ Ngo tomb mabor Njiseson man pange aol tobon teb nda baeben mbini ne nokl-bur ber mba hasmil Njises obu obo pindib paesesa. Ngub obo pindib pabur kisaon, tenaol mendbor Njises obu enjaokl po hasao ub pibnao hondobur naom Njises obu waki enjaokl po hanaol hondomao ko kao kalismi o, mbinin kone bor buri han hul non bi sisaol mbinim heneng lem ko nen nao sabismi nda ub nen sabobur, obum mbini ngo baeben taolu lisesa.*

¹⁵ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakl, Inim su hambun bor buri kobur lemin, nao Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangaen kao kaloklwaebe kisesa.*

¹⁶ Ngub kobur kakl, Tenaol mendbor nao Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha habur mbabtas buklemi baeben, Ngaorom mbinin kone kho kunabur mbini bu muklaol haeben ora saklemi. Ngub inj, tenaol mendbor nao Angal Bib Hobao Sao ngol hul nao hae haklemi baeben, Ngaorom mbinin kone bor kho uklaol o nao kunaklaol mbini ke hondo haeben ora saklemi kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur kakl, Ngaorom tenaol mendbor Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha haklemi baebenom tenaolom ko mend nao hindismi sao mendbor, tenaolon tombao bor sam buruklao o taol dera peb bin lao ora. Ngub bubur laon obum tenaol ngo nil hul ha haklemi baebenom angal heneng tangar wen pange tenaol mendem pang pang nao bib se di mend ken lao kisesa.*

¹⁸ Ngub kobur kakl, Mbinim ngub nil hul ha haklemi tomb non, mbinin kim suklumb men haklemi tomb di mbini nao noklao ora. Mbinim maokl tom menger tenaol pe paroklme ib tangar mendbor naem sin di mbini nao pe paklemi ora. Aoh, mbini ngo baebenom tenaol mendbor sen ha uklemi baeben kim men mbaklemi tomb di, mbinin sen ngo ebe bao soklao ora kisesa.*

Ngaorom Njises yu heben bor men misao o

Luk 24:50-53; Bis 1:9-11

¹⁹ Naon Aorao Aondao Njisesom mbini bor angal ngo baeben kao kal paesao tomb Ngaorom obu yu heben bor men misaol, obum Ngaoron ki tao nan po ber paesesa.*

²⁰ Ngo tomb Njiseson man pange nda baeben su ngol haklbir kismim, mbini su

hambun bor buri kobur Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam pismisa. Ngub kao kalam akol bismi tomb Aorao Aondao obum di mbini haru habur mbini buri mao palabur kisaon, mbinim angal bib ebe ngo kao kalam akol bu hasmi baeben tenaol hambunom heneng ora lem ko nen saben ko, tenaolom ko mend nao hindismi sao andub ora bam akol bu haen kisesa.*

* 16:14: 1 Kor 15:5   * 16:15: Bis 1:8   * 16:16: Bis 2:38   * 16:17: Bis 2:4; Bis 8:7; Bis 10:46   * 16:18: Luk 10:19; Bis 28:3-6   * 16:19: Bis 2:33-34   * 16:20: Bis 14:3; NjuS 2:3-4

Lukom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

*Lukom Njisesom bisao sao arman aol
Tiyopilas bor waeb bu pen kisao o*

¹⁻² Aol aondao Tiyopilas o, su ngo nao hayom o bor hobao sao mend bisaol tenaol mendborom ngo bisao sao mbinin elom hondobur, mbes di ngubi tomb di mbinin hindismi ub angal bib ngo tenaol hambunom pangen kao kalam aeben aeben bubur, naom di pangaomun kao njismi ka. Ngub bismil tenaol mendbor andubom ngo bisao sao arman mbuk waeb bukdwao ko nen sabismi ub*

³ nim di ngo bisao sao mbes ora te dubi mao bemberawaol, arman ngo bisao sao hambun sao mbuk waeb bor oborob ora uklwao ko nen sabowao ora.

⁴ Ngubi tomb ngo bisao sao kang mend pangisi o, njem hambun sao bisao sao te oborob ora pangenin ko nim mbuk ngo waeb bi ka.

*Angal mini wesaom Sekaraya bor Njon
Mbahatas Biyao Aol maruklesi ko kao kalisao o*

⁵ Mbes ora kabmanon aol wesmbao Heror ke ndisom su Njuriya maomb bo hasndis tomb Nju semon baolum aol mend obun imbi Sekaraya kismil, aol Abasan sem maomunu baolum aol kongon bimi baebenon is mend obu sisesa. Ngo tomb obun weren imbi Ilisaber kismil, aol Eron obu ten ngo obun ab sumb sisaol, obu di baolum aol semon wane sisesa.

⁶ Ngub burubur kisbin mbibi tobaklom kone ebe u oborob was bu hasbil, Ngaorom hindisao tomb di Aorao Aondaom bibaebe keyao sao di obun man hambun sao di hul nao haebur khorob sao kang mend nao bisbisa.

⁷ Ngub bisbi o ten ngom nongnas nao mari hapele was bao habur, mbibi tobakl hungi sam sam bisbil mbibin nongnas is mend and nao sisesa.

⁸ Ngo tomb baolum aol baebenom akl akl bismi nda ub aol ngon semom Ngaoron kongon akl akl bu, bu hasmi tomb

⁹ Nju semom bismi ub embi kongon aebom was buklaob ko ne mi mi bubur hondo mao bemberaesmil, kao ebe ora peben haoroklme sao embi aol Sekarayam haoruklao ko mao bembera hindismisa. Ngub bismil aol ngom kao pebe sao mend Ngaor bor kalo haoruklbur, Aorao Aondaom Hen Moroklme Anda andaon hondaesesa.

¹⁰ Ngub hondaesaol Nju semom kao pebe sao ngub haorismi tomb, mbinim bismi ub tenaol hambunom Ngaor bor kao kaloklbur and ngon dera nan kiril mba ber mba hasmisa.

¹¹ Ngo tomb and ngon andaon Aorao Aondaon angal mini wesao mend obo pindib pabur, kao pebe sao haoroklme to ndan ki tao nan hasaol aol Sekaraya ngom hindisesa.

¹² Ngub hondobur kisaon aol ngom pakl aondao ora homo burisao po wisesa.

¹³ Ngo tomb angal mini wesao ndam obu bor kabl, Sekaraya o, njem Ngaor bor kao kalale ub obum pango hayao ko kao njukl ubukl ngao, pakl nao hom ka. Njen were Ilisaber ke ndam njen isi mend maru waklaong, obun imbi Njon ko karu wibi.

¹⁴ Nas ngo obu obun amom maruklao tomb njem di werek bubur turi homoklesil, tenaol mendbor hambunom di turi aondao bu ora homoklemi.

¹⁵ Aorao Aondaom obum nen sabeyao ub obu aondao imbi wi ora soklao. Nas ngo obum ib waen di he soklme ib buri ngubi hakl di nao noklao ora. Obu wen mar paklao ora tomb di obun kone bor Wesao Ebe Tangar nda hae ora maru uklao.

¹⁶ Nas ngom su Isreyel tenaol mendbor andub ora mbinin Aorao Aondaom Ngaor hayaol waki kone baol maonaoklbur pen lao.

¹⁷ Obu Ngaoron man mini aol ora soklao, Wesao Ebe Tangarom man mini aol Ilanjam kone bor hondabur buri mao palaesao ub buklaol, obu di Ilanjam kone u hasao ubi u haklao. Nas ngom mbini aol baebenom di waki kone u bokeyobur mbinin nongnasol kone win lao. Obum mbini hul ha kone awis haroklme baeben di waki kone u bokelen ko, kone dund se wi oborob bimi baebenom kone woroklme ub win lao. Nas ngo obum Aorao Aondaom eben ko obun sem hambun man man bu mao baraklao ko angal mini wesaom ngub kisesa.*

¹⁸ Ngub kisaol Sekarayam angal mini wesao nda bor kabl, Wao. Yao tobakl hungi ora inj e bo? Nim asub buklaol hondobur njem heneng kal ko ne sabokdwaob? kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol angal mini wesao ndam obu bor ko san lubur kabl, Pangal. Ninao imbi Ngeberiyel ora ubukl ol, ni Ngaor hayaol bao haruklu ka. Obum ora angal bib ebe ngo njem pangenin ko kao kalokl pu kaonaol ubukl ol,*

²⁰ nim kao njanda ub heneng ora buklaob o, njen kone taol taol bu heneng ora buklaob ko nen nao sobal ol nje e beb nao ke was haklesi. Ngub was habur mabor nim ngo kao njanda ub buklaob tomb oran, njem

* 1:1-2: Njo 15:27; Bis 1:1

* 1:17: Mat 17:11-13

* 1:19: NjuS 1:14

* 1:20: Luk 1:45

wakl angal lesi ora ko angal mini wesao n ngub kisesa.*

²¹ Ngo tomb tenaol dera hasmi nda baebenom Sekaraya ngubi tomb pen dera oboklao ko nen sabismi o, obu Ngaor Hen Moroklme Anda ngon andaon bor bao habur pen dera nao ibisao tomb mbinim burir bismisa.

²² Ngub bismil mabor obu dera ibisao tomb obun pondo pe minisaol, obum angal kokl buwaesaol hondobur, obum andaon bor obam sao menjao haondaonaol bene ko nen sabismisa. Ngub nen sabismil obun kim was menger mu habur, e beb nao ke was bao hasesa.

²³ Obum bao hor kab teb ngub was bao bu haklbir kisaon, mabor aol Sekaraya ngom Ngaoron kongon ngo bu paesao tomb obun anda pisesa.

²⁴ Ngo tomb mabor obun were Ilisaberom nongnas sen homobur, obu hungum ek ukl su oran mupango sub was burubur kabl,

²⁵ Aorao Aondaom ngubi tomb ni hond aondaora ora homobur oborob ora bi ol, nao tenaol bor ni ko mende sakl nao poloklwao kisesa.

Angal mini wesao nong Mariya bor Njises maruklesi ko kao kalisao o

²⁶ Ngo tomb mabor ten Ilisaber nda nongnas sen homo win ek ukl dowar oran pibi hasao tomb, Ngaorom obun angal mini wesao Ngeberiyel ke mend nje and lobokl lobokl Nasarer su Kalili bor pu kisesa.

²⁷ Ngub kisaol nong is mend obun imbi Mariya kismil, su ngo bor birisao o obu nas Njoseb ke mend hasao on sokl kal hae burubur obun anda biri non bi sisaol, nas Njoseb ngo obu di Debir semon isi hasesa.*

²⁸ Ngo tomb angal mini wesao ndam nong Mariya ngo birisaol obobur kabl, Aorao Aondaom nje haru habur bisur aondaora ora baonaong, njen kone bor sub tibaen as ko ora biribi kisesa.

²⁹ Ngub kisaol pangobur nong Mariya ndam burisao po burir aondaora ora biyubur, obum angal ngon te asub ko leb ko obun kone taol taol bu nen aondaora sabisesa.

³⁰ Ngub bisaol angal mini wesao ndam nong nda bor wakl kabl, Mariya o, Ngaorom njel kone u turi aondaora ora homeyaong, nje pakl nao homaebe ora.

³¹ Pangal. Nje nongnas sen homobur isi maruklesing, obun imbi Njises ko karu wibi.*

³² Nas ngo obu aol aondaora imbi wi ora haklaol, mbinim obu Ngaor Aondaora yubu oran isi hae lemi. Obun ab sumb Debirom

aol wesmbao aondaora ora habur buri palo maeb ha maomb bo hasao ub, naon Aorao Aondaora Ngaorom aol ngo obum di ngub buri palo maeb ha maomb bo haen lao.

³³ Ngub buklaol obun ab sumb Njekob sem hambun maeb ha maomb bo habur laon, obum ngub maomb bo ha kimb ora buklaol kisesa.

³⁴ Ngub kisaol nong Mariyam angal mini wesao nda bor kabl, Wao. Nao aoli nao hae ni nong ora bereng, nim asub bubur maruklwao? kisesa.

³⁵ Ngub kisaol angal mini wesao ndam obu bor ko san lubur kabl, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom njen hibi umu bor hondabur, Ngaor Aondaora yubu ora ndan burim nje men mbaklaol tomb njem nas ngo maruklesi. Ngub maruklesil Ngaorom nas ngo obu komb bi ora haen kisaora ora yaol, obu Ngaoron Isi ora hae lemi kisesa.*

³⁶ Ngub kobur wakl kabl, Pangal. Njen bab hungi Ilisaber ke nda mbinim obu ten habele nongnas nao marib se ora bere lome o, obu nongnas pango win ngubi tomb ek ukl dowar oran pibi harnaol, ten heyao ngo obum di isi maruklaora.

³⁷ Ngub buklaol Ngaor obum menjao bukl buwa nao bib se ora hayao ko angal mini wesao ndam ngub kisesa.

³⁸ Ngub kisaol nong Mariya ngom obu bor kabl, Pangal. Ni Aorao Aondaon kongon biyu nong ora bereng, njem ngo kao njiril ub ba sin di ebe was kisesa. Ngub kisaol angal mini wesao ndam paokl pisesa.

Nong Mariyam ten Ilisaber hondokl pisao o

³⁹ Ngo tomb nong Mariya obun su ngol baoraoklbir Njuriyan su and te mend yu manda bor wisao, ngo bor penar bu ora pisesa.

⁴⁰ Ngub pobur kisaon obu aol Sekarayan anda hondabur, aol ngon were obun bab Ilisaber nda bor, nao bab ko turi homo taeki kisesa.

⁴¹ Ngub kisaol ten ndam nong Mariyam angal ngo pangisao tomb nongnas ngo obun tombao ndaon bor birisao ndam el bu nuklu taokl en aeben bu pesesa. Ngo tomb Wesao Ebe Tangarom ten Ilisaber ndan kone bor aondaora bu ora hondaesaol,*

⁴² ten ndam nong Mariya bor angal buriyab ora kobur kabl, Ngaorom nje turi homo njel aondaora bu ora kone waoraoklao om mbini ten kone ebe wi aeben o bereyem baeben turi homaoklao ub di men mbayao ora. Njem nas ngo maruklesi o di Ngaorom obul aondaora bu ora kone u turi hom ha was haklaora.

⁴³ Ngub buklaong nao Aorao Aondaon am ngom ni non bi ngo asub ko saor mu hondokl obaokl balem?

⁴⁴ Pangal. Njem ni taeki kaenda pangowao tomb nongnas ngo nao tombao ndaon bor berenom werek bu, el bu aonda bu ora nuklu taokl en aeben ba kisesa.

⁴⁵ Ngub kobur kakl, Aorao Aondaom nje bor kao njaonao ub njem heneng ora buk-lao ko nen sabobur obul hul ha ora hael ngao, njem werek bu turi aonda bu ora homaebe ko ten Ilisaberom ngub kisesa.*

Nong Mariyam we ko Ngaor bor kaoya kisao o

⁴⁶⁻⁴⁹ Ngo tomb nong Mariyam kakl, Ni Ngaoron kongon biyu nong Kang ndi nao mini ora bere o Obum ni non bi ngo turi homo kone wiyao! Nao konem Aorao Aondaon bor Aonda bu kaoya kao was lao. Ngaor nao bu maoraoklao aol ndam Ni non bi ngo turi homo kone wiyao! Nim obu di turi homo Nao kone bor werek aonda ora bin beraklo.

Ngaor obu buri pon pae aonda ora nda Obun imbi ebe komb bi ora yao. Obum ni bor hobao sao aonda ora ngo be o

Tenaol sem hambunom maru wam aeben buklemim Nong ngo obul kone u turi mao homaesao lemi.*

⁵⁰ Mbes mari baeben di wen maruklemi baeben di

Ngo hakl hambunon obu pakl homo haklemi baeben

Obum hond homo bu mukalo.

⁵¹ Ebekone puklmi baebenom Naom ngo sao ngo sao bukmao ko nen saboklme o

Obun burim ngo baeben

Lu taol peyo buri ken kisao.

⁵² Buri palobur maomb bo haroklme baebenom di

Ngub nao maomb bo haen

Obum men kang mao saesao.

Imbi nao wi men kang so boroklme baeben Obum aonda ora mao hasao.

⁵³ Obum dem homo boroklme baeben bor Hobao sao ora ngaorukl pelen taol bu kalisao.

Andub sao u haroklme baeben bor

Obum menjao nao wi ki hobaol birin kobur Menjao nao mini ora pen kisao.

⁵⁴⁻⁵⁵ Naon ab sumb wil baeben bor Buklwao ko kao kalisao ub kone nao tuwae Obun kongon biyao aol Isreyel di Ki taokl kalo bisur bisao.

Naon sumb Eberhem di

Obum maru wam aeben aeben bisao hakl di

Ngo baeben bor nim buklwao ora kisao ub Aokl nao hemen beyabur

Hond homo bisur bi aeben saraoklao ko nong Mariyam ngub kisesa.

⁵⁶ Ngo tomb nong Mariya Ilisaber hesa ek ukl teb mend bao baoraoklbir waki obun anda pisesa.

Njon Mbabtas Biyao Aol marisao o

⁵⁷ Ngo tomb ten Ilisaber nda nongnas marukl peb se tomb sisaol obum nas marisesa.

⁵⁸ Ngub marisao ten ngon sem baeben di obun tenaol sango baeben di, Aorao Aondaom ten Ilisaber nda hond homo bisur aonda ora bisaol hondobur, mbini hambunom turi homo werek bismil, ten ngo obum di turi aonda ora himisesa.

⁵⁹ Mabor bao hor duklab oran pibi hasao tomb mbinim nas kang ngo soweb bi ha songol pe hakl obobur, obun abon imbi Sekaraya kismi ub nas ngon imbi di Sekaraya loma ko nen sabismi o,*

⁶⁰ nas ndan amom inj ora kobur kakl, Obun imbi Njon ora loma ko kisesa.*

⁶¹ Ngub kisaol mbinim ten nda bor kakl, Nje semon aol is mend Njon ke mend nao hasaong, asub ko kal? kismisa.

⁶² Ngub kobur kismim mbinim nas kang ngon ab bor ne muklbor imbi aeb lomaob ko, kim was menger mubur kao kalo hasmi nda ub kao kalismisa.

⁶³ Ngub bismil aol ndam kim menger mu mbini bor bobae mend njib kobur; bobae ngo bor obun imbi Njon ora ko waeb bisaol, mbini hambunom burir aonda ora bismisa.

⁶⁴ Ngub bisaol bombor ngo ora tomb waki obun heke baol kisaol, obum angal oborob kobur Ngaor bor kaoya kisesa.

⁶⁵ Ngo tomb mbibin tenaol sango ngo hasmi nda baeben hambunom pakl homo burisao pobur kismim, ngo bisao saon arman hambun sao su Njuriya ngon yu manda hakl bor di kam aeben aeben bismisa.

⁶⁶ Ngub bismil angal ngo pangismi baebenom Aorao Aondaom obun buri nas ngo obu bor taol bu kalenesal ko mao bemberabur kismim, mbinim ngo pangismi saon was nen sab hakl bu burir biyubur kakl, Nas ngo and so haklao tomb obu asub bi mend soklaob? kismisa.

Sekarayam Ngaorom wen ngo sao buk-lao kisao o

* 1:45: Luk 1:20 * 1:46-49: Luk 1:25; Luk 11:27 * 1:59: Luk 2:21 * 1:60: Luk 1:13

⁶⁷ Ngo tomb Ngaoron Wesao Ebe Tangarom nas kang ngon ab Sekarayan kone bor aondao bu ora hondaesaol, Ngaorom wen ngo sao buklaol kobur kاكل,

⁶⁸ Isreyel semon Aorao Aondao Ngaorom Obun tenaol bisur bu, bu muklbur ibisaong Naom obu bor kaoya kem ora.*

⁶⁹ Obun kongon biyao aol Debirom Maru wam aeben aeben bisao on is mend ngo

Naon bu maoraoklao aol buri ora eben karaokl.

⁷⁰ Mbes obun man mini aol komb bi hasmi haklon ne bor

Obun angal ngub kao deraesao.

⁷¹ Inin saond bi baebenom ini nao lin ko

Bu muklwao ora kisao.

Ini ko homoklme haklom ini nao men mbaen ko

Bisur buklwao ora kisao.

⁷² Naon sumb wil baeben bor

Ini hond homo ki taokl njuklwao ora kisao.

Nim hobao sao ora mend buklwao kisao ub Obum nen sab hakol ora beyao.

⁷³⁻⁷⁴ Naon ab sumb Eberehem bor

Nim buklwao ora ko mao kobur

Njem maru wam aeben aeben buklesi baeben

Mbinin saond bi baebenom nao lin

Bu muklwao kisao ub nao bor ora kisaol

Naom pakl nao heme

Obun kongon bi hakol ora baomun ko kisao.

⁷⁵ Nao obun sem komb bi hamun kisaol

Nao nao heme sul bao haklmao tomb

Obum naom oborob dund se ub was bu hamun ko

Eberehem bor ngub kisao.*

⁷⁶ Nao isi o nje Ngaor aondao yubu oran

Man mini aol hael lemi.

Njem Aorao Aondao poklao hareron

Bu ware haklesi tomb obu mama oboklao.*

⁷⁷⁻⁷⁸ Njem mbini obun sem baeben bor

Inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao o

Naon Aorao Ngaor obu naol kone u

Hond hom ha hayao ndam waki kunabur

Ini bu muklao ora ko mbinin pango birin Kao kaloklesi ora.

Obum nao hayom ol bao yu heben bor hakl

Bu taokl eben kam kam bubur

Nao bu muklao ora.

⁷⁹ Nao hambun em hundur wi bor habur

Pe paklbur haroklmao o

Naom kone bor tibaen puklmi hareron

Sub as ko paomun ko

Bao ngub eben lao ora ko

Sekarayam ngub kisesa.*

⁸⁰ Ngo tomb nas kang nda obun toklo ebe ora and sisao ub obun kone bor di oborob ora haru and sao sao bisao o, obum pibnao su Isreyel tenaol bor Ngaoron angal kao kalo hasao nda ub nao bi aeben anga tomb, obu hungum su tenaol nao biri bor bao hasesa.*

2

Nong Mariyam nas Njises marisao o

Mat 1:18-25

¹ Ngo tomb mabor Orom semon aol wesmbao aondao ora aol Okastasom tenaol hambun ndi munu bobae lun ko nen sabobur, su hambun bor bobae lukl puklub ko kao kalisesa.

² Ngo tomb mbinim bobae ngub ko mend nao lismi o, aol Sariniyas su Siriyan maomb bo haenbur mbinim pibnao tibiyu bobae lukl pismisa.

³ Ngub bubur kismis tenaol hambun mbinin su and te sisao bobae lin ko pu pu bismisa.

⁴ Ngo tomb nas Njoseb obu aol wesmbao Debirom maru wam aeben aeben bisao on is mend sisaol, aol Debir ngo obun su and lobokl lobokl Berlehem sisesa. Ngub sisaol nas Njoseb obu paolisao su o di su Kalili bor and lobokl lobokl Nasarer bor paolisao o, su ngo bor haklbur su Njuriya and lobokl lobokl Berlehem bor pisesa.

⁵ Ngub pisao tomb obun sokl kal hae nong Mariya nda di mbibi haru mbibin ab sumb Debirom su Berlehem ngo bor bobae lukl pisbi o, nong ngo obu nongnas sen homo ubur nongnas marukl tir tomb pisbisa.*

⁶ Ngub sisaol mbibi su ngo bor hasbi tomb nong Mariya nda nongnas maruklbur kilwaki bu misesa.

⁷ Ngo tomb and tenaol harer pebem dob bu paolaokl en aeben bismi anda on hakl nao hasaol, obum obun nas mubao ngo mar paesao tomb obum nas kang ngo lab lab kang mondom hoba pabur, some kawaon ne nen kaloklme panda bor mao waesesa.*

Some sib maeb haroklme aol hasmil angal mini wesao ibismi o

⁸ Bao somna bombor ngon su ngon teb so bor some sib maeb haroklme aol mendborom somna dera bor mbinin some sib maomb bo hasmisa.

⁹ Ngo tomb mbini hasmil Aorao Aondaon angal mini wesao mend pindib paesao tomb Aorao Aondaon bao aondao ora ibisao ndam mbini mao tukun saesaol, burisao po pakl aondao ora himismisa.

* 1:68: Luk 7:16 * 1:75: Tat 2:12-14 * 1:76: Mat 3:3

* 1:79: Mat 4:16 * 1:80: Mat 3:1; Luk 2:40 * 2:5:

¹⁰ Ngub bismil angal mini wesao ndam mbini bor kabl, Pangeklem. Ini bor angal bib hobao sao mend tenaol hambunom turi homo werak aondao ora bin ko kao njukl ubukl ngao, pakl nao homoklwaebe.

¹¹ Embi somna ngubi ora tomb aol wesmbao nda Debron su and lobokl lobokl isu ngo bor, inin Bu Maoraoklao Aol Aorao Aondao Karas maraonao ora.

¹² Nas kang ngo lab labom hoba pabur obu some kawoon ne kaloklme panda bor mao wayao o hondoklemi tomb, o kanda heneng ora ngo sene ko hondoklemi kisesa.

¹³ Ngo tomb angal mini wesao ndam ngub kabl haen was penar bu ora, angal mini wesao andub ora ndi nao minib se yu heben haklbur angal mini wesao ngo obu hasao ndal was obo pindi pa hasmisa. Ngub habur mbinim Ngaor bor we aondao bu ora kaoya kobur kabl,

¹⁴ Ngaor obu yu heben bor

Bao bi pon pae aondao ora hayaong

Obu imbi wi aondao ora hayao ko

Kaoya kem ora.

Tenaol obum turi homo

Kone waoraoklao baebenon kone bor

Su ngo bor di

Sub tibaen as ko buruklemi ko

angal mini wesao baebenom we ngub kismisa.*

¹⁵ Ngo tomb mbini ngol bao haen angal mini wesao ngo baeben yu saohar bor wabl bokesmil, some sib maeb haroklme aol ngo baebenom mbini hakl hakl kabl, Menjao baonao ko Aorao Aondaom naom paongoomun ko kao njanda ub isu Berlehem bor hondokl mbi kismisa.

¹⁶ Ngo tomb mbini penar bu ora hondokl pobur kismim mbinim Mariya Njoseb kab hend wabur, nas kang ngo some kawoon ne nen kaloklme panda bor mao waesao nda hend waesmisa.

¹⁷ Ngub hondobur kismim some sib maeb haroklme aol nda baebenom nas kang ngon arman angal mini wesao kisaol pangismi ub mbibim pangen kao kalismisa.

¹⁸ Ngo tomb angal ngo kam aeben aeben bismil pangobur, tenaol hambunom burir biyu nen aondao ora sabismisa.

¹⁹ Ngub bismi o nong Mariyam non ngo bisao sao hambun sao obun kone bor win was birisaol, menjao nen nao sabe birisesa.*

²⁰ Ngo tomb some sib maeb haroklme aol nda baebenom hambun sao angal mini wesao kao kalisaol pangismi ub di, mbinim elom hindismi nda ub di, ngo sao baeben nen sabobur mbinim kone bor turi homo

Ngaor bor aondao bu ora we ko kaoya kaoklbur mbinim anda wabl bokesmisa.

Mbibim nas kangon imbi Njises ko karu wisbi o

²¹ Ngo bomb mabor bao hor duklab pibi hasaol, mbini Nju semom bimi ub mbinim nas kang ngon songol pe ha soweb bi hasmisa. Ngo tomb nong Mariyam nas kang ngo sen nao hom hae tomb angal mini wesao kao kalisaol nda ub, mbibim obun imbi Njises ko karu wisbisa.*

Mbibim nas Njises Ngaorom komb bi haen ko Njurusalem mari bisbi o

²²⁻²³ Ngo tomb nongnas sobes haen ingi birisaol ub ora sisaol, ngub ora sene ko henden ko, Moseson manom bibaebe ke wisao ub Njoseb Mariya kab Njurusalem yin pisbisa. Ngub pobur kisbin Aorao Aondaom manom ke wisao ub nas mubao maruklemi baeben di, kalo haroklme sao baebenon hondbao tu mubao maruklao baeben di, Aorao Aondaom komb bi haen lao ke wisao ub mbibim nas kang nda Ngaorom komb bi hae haen ken ko mari pisbisa.

²⁴ Ngub pobur kisbin man ngom ke wisao ub sao huk is kab mend sa sin di, sao ebeyabukl hondbao is kab mend sa sin di, ngo sao kab ora kaloklwaebe ke wisao, mbibim sao is kab lu haorubur Ngaor bor kaoya ko kaloklbur pisbisa.

²⁵ Ngo tomb aol is mend obun imbi Simiyon kismil, aol ngo obu su Njurusalem ngol obo hasesa. Al ngo obun kone ebe dund se wi ora hasaol, obum Ngaorom man hem aondao ora ko Ngaor bor pakl hom mu sao habur kisaon, mabor Isreyel tenaol bu muklao ko hem ko bao hondo hasesa. Ngub bisaol Wesao Ebe Tangarom obun kone bor honda habur

²⁶ Wesao ngom obu bor kabl, Aorao Aondaom mbes ini bu muklbur aol mend eben lowao kisaol ub, Eben Lao Aol ngo obu njem njen elom nao hende haninbur nje nao pe paklesi ora ko, obun kone bor ngub kao kalisesa.

²⁷ Aol ngo obu ngubi hasao o Wesao ndam obun kone bor pu kisaol ub pobur, obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondaesesa. Ngo tomb Njoseb tobaklom manom bibaebe ke wisao ub buklbur nas kang Njises mari and ngon hondaesbi o

²⁸ aol Simiyon ndam nas kang ngo hondo kim hibi mu munu habur, Ngaor bor turi homo tengiyu ko kaoya kobur kabl,

²⁹⁻³² Nao Aorao Aondao o

Njem naon Bu Maoraoklao Aolom

Tenaol hambun bu min ko man man bubur

Tenaol hambunom henden ebe karil ka.

Tenaol Sem Tangar baebenom di

* 2:14: Luk 19:38 * 2:19: Luk 2:51 * 2:21: Luk 1:31; Luk 1:59

Njen harer henden ko obum bao eben lao.
 Obum bao ngub eben kobur
 Njen tenaol Isreyel sem di
 Imbi aondao ora win lao.
 Nao Aorao Aondao o
 Njem hondoklesi ko kao njisndis ub
 Ngubi tomb hondon kal ka.
 Ni njen kongon biyu aol ora hae ol
 Ngo sao elom hend parukl ngao
 Ni sisab bi pon waebe.
 Aol Simiyon ndam Ngaor bor ngub kao
 kalisesa.*

³³ Ngub kisaol nas ngon ingi aorao kabom
 mbibin isim ngub buklaol kisaol pangobur,
 mbibim burir aondao ora bisbisa.

³⁴⁻³⁵ Ngo tomb Ngaorom mbini teb ngon
 kone bor werek mao ba bisur bin ko aol
 Simiyon ngom Ngaor bor kao kalobur, nas
 kang ngon am Mariya bor kakl, Pangal.
 Ngaorom nas kang ngo Isreyel tenaol
 andub ora, mendbor ke hondoklemi hesa
 men muklao kab tuma kobaen ko eben
 kisaol ora. Nas ngo obum hambun sao
 bu haklao tomb, obu hayao ub menger
 muwalaoklao saom mbini tenaol andub
 oran mbinin kone bor wiyao ub di panaem
 ora henden muwalobur, mbinim obu bor
 angal kho ko nar wen ebe hende non buk-
 lemi. Mbinim ngub buklemi njen kone
 bor di isaolaom sao dao ha uklaol ora, aol
 Simiyon ndam ngub kisesa.*

³⁶ Ngo tomb ten hungi is mend obu
 Ngaoron man mini ten ora birisao o
 obun imbi Ana sisaol, obun abon imbi di
 Panuwel kismil obu Asa sem sisesa. Ten
 ngo obu pibnao aol pisao o, karasmas ukl
 haoklao ora obun aoli hesa birisbi tomb
 obun aoli ngo bao himisesa.

³⁷ Ngo tomb obu ten weyae burubur
 hungi sam sam bisaol, obu marisao o karas-
 mas supu hakl hakl hor makl hor su nanon
 ukl makl oran pibi hasesa. Ngo tomb
 hora di somna di ten ngo obum Ngaor
 Hen Moroklme Anda nao tuwae Ngaor bor
 nen sabo kao kal ha was buru ne tuwa
 paolubur, obum ngub kaoya kao kal ha was
 birisesa.*

³⁸ Bombor ngo tomb ten hungi ngo mbini
 hasmil obobur, obum Ngaor bor tengiyu ko
 kaoya kobur, Ngaorom mbini Njurusalem
 tenaol wen bu muklao ub hem ko bao
 hondo haroklme baebenom pangen nas
 kang ngon arman kao dund bisesa.

*Njoseb tobakl wakl mbibin su Nasarerer
 pisbi o*

³⁹ Ngo tomb mbibim Aorao Aondaon
 manom bibaebe ke wisao ub bu paklbir

wakl mbibin anda su Kalilin and lobokl
 lobokl Nasarerer bor pisbisa.*

⁴⁰ Ngo tomb nas kang Njises buri palo
 oborob ora and sobur obu kone and wi
 ora and sisaol, Ngaorom obul kone u turi
 aondao ora homobur bisur was bu hasesa.

*Nas Njises Ngaor Hen Moroklme Anda
 hondaesao o*

⁴¹ Ngo tomb Njiseson ingi aorao kabom
 karasmas was Waran Aeben Bisao hor
 so buruklbur yu Njurusalem bor pu ha was
 hasbisa.

⁴² Ngub bisbi o mabor Njises marisao o
 karasmas ukl duteb oran pibi hasao tomb
 mbibim bu hasbi nda ub Njises di haru
 pismisa.

⁴³ Hor so ngo ber paesmi tomb mabor
 mbibin anda wakl bokesbil, nas Njises obu
 Njurusalem bor bao hasao o obun ingi
 aorao kabom nao hendebur

⁴⁴ nas ngo tenaol tangar mendbor daol
 haru peme ko nen sabisbisa. Ngo tomb bao
 hor bombor harerol paolisbi tomb mbibin
 sem pismi baeben bor di, tenaol sango
 pismi baeben bor di, ne mu nas ngo es bisbi
 o

⁴⁵ es buwabur kisbin, wakl Njurusalem
 bor es bam bokesbisa.

⁴⁶ Ngub bubur kisbin bao hor teb oran
 pibi hasao tomb nas nda Ngaor Hen Mo-
 roklme Anda andaon Nju semon man
 buwaloklme aol baeben daol maomunu
 birismil hend waesbisa. Ngub hindisbil
 obum aol ngo haklon angal pango burubur
 kisaon, obum mbini bor di menjao menjao
 ne misaol kao kao bismisa.

⁴⁷ Ngub bismil obun angal pangismi
 baebenom obum oborob ora kone kikil
 bubur kisaol ub hesa obum mbinin angal
 oborob ora ko san lisao nda ub kab hon-
 dobur burir aondao ora bismisa.

⁴⁸ Ngo tomb obun ingi aorao kabom obu
 hen waesbi tomb mbibin kone bor taol taol
 bu, burir aondao ora biyubur obun amom
 obu bor kakl, Wao. Nas o, njen ab hesa
 yaon kone bor hem ko kang sao aondao
 sao bin ora burubur nje es aondao ora
 bubaong, njem yao asub ko maobaolari
 balem? kisesa.

⁴⁹ Ngub kisaol Njisesom mbibi bor kakl,
 Ixim ni asub ko es bu harbi? Nao Aoraon
 anda bor hayao ko nen nao sobaebi be?
 kisaol o*

⁵⁰ obum angal ngo kisaon te mbibim nen
 sabokl buwaesbisa.

⁵¹ Ngo tomb obum mbibin angal hul nao
 haebur mbini haru Nasarerer wakl inin pis-
 misa. Ngub pismi tomb obun am Mariyam

* 2:29-32: Luk 3:6; Tat 2:11 * 2:34-35: Mat 21:42; 1 Kor 1:23; 1 Pit 2:8 * 2:37: 1 Tim 5:5 * 2:39: Mat 2:23;

Luk 1:80; Luk 2:52 * 2:49: Njo 2:16 * 2:51: Luk 2:19

ngo bisao sao hambun sao obun kone bor win was birisaol, menjao nen nao sabe birisesa.*

⁵² Ngo tomb nas Njises obun toklo and sisao ub obun kone bor di and sam sam bisaol, Ngaorom di tenaol hambunom di obu turi homo kone u hasmisa.*

3

Njon Mbabtas Biyao Aolom angal bib hobao sao ko hasao o

Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Njo 1:19-28

¹ Ngo tomb Orom semon aol wesmbao aondao ora obun imbi Tabiriyas kismil, obum su aondao ngo hambun bor karasmas maoklaopun teb oran maomb bo hasesa. Ngo tomb su ngo baebenon Njuriyan maomb bo haraoklao aol Pondiyas Paler obu sisaol, aol Heror obu su Kalilin maomb bo haraoklao aol sisesa. Ngo tomb Heroron haeme Pilib sisaol, aol ngo obum di su Ituriya hesa Terekonatis kab maomunu maomb bo hasesa. Ngo tomb aol Laseniyas obu di su Abilinin maomb bo haraoklao aol sisesa.

² Ngo tomb aol Anas hesa Kayapas kab di Nju semon baolom aol wesmbao aondao ora haenbur sisesa. Ngo tomb mbini aol ngo baebenom ngub maomb bo haenbur aol Sekarayan isi Njon obu su tenaol nao biri bor po hasaol, Ngaorom obun angal aol ngo bor eben kisesa.*

³ Ngub bisaol obum su Njoran hambun bor pobur kisaon, obum tenaol hambun bor kone baol munubur mbabtas bibaebe kisesa. Inim ngub buklemi tomb khorob bismi sao inin kone bor wiyao o Ngaorom kunaklao ko kao kalisesa.*

⁴ Ngub bisaol angal ngon mbes Ngaoron man mini aol Asayam di mbuk waeb ngub bu wisao.

Su tenaol nao biri bor

Aol mondom angal aondao bu ora mend kobur kabl

Aorao Aondao poklao hareron oborob ora kareyo

Mao dund sa man man bibaebe.

⁵ Harer mendbor kuwis ha taol ha bi uklaol haki

Taemb soklwaebe.

Su aolu muyae kang sao baeben di

Inim harbor aondao baeben di

Tombo hond ber peb bibaebe.

Harer mendbor kul maongul bi baeben di Dund mao sa peb bibaebe.

Harer mendbor han biri luklao baeben di

Kobo tuwa peb bu ebe mao saklwaebe.

⁶ Ngaorom obun sem ngo bu muklbur be ko

Tenaol hambunom hondoklemi ko

Asayam waeb bu wisao ub Njonom kisesa.

⁷ Ngo tomb tenaol andub ora Njonom mbini mbabtas bin ko obo kiril mbaesmil Njonom mbini bor kabl, Ini suklumb sem o haki o, Ngaorom ini ko homo ke mao handaklao ub, aem was ini ke ngo nao hondoklemi ko kao njaonaob? kisesa.*

⁸ Waki kabl, Ngub inj, njem oborob buklesi ub Ngaorom njen kone baol minisi ko henden, inin kone ora bor em we ebe sao por ken haklwaebe kisesa. Ngo tomb Njonom waki kabl, Nao Eberehem obu Ngaorol hul ha hasao on isi wane ora hayom ol, ebe soklao ko nen nao saboklwaebe. Ngub inj, nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom Eberehemon isi wane haklemi ub hobao sao ora ko hem kokl beyaon, obum han ngo wi o baeben di Eberehemon isi wane ebe mao ingiyaki beyao kisesa.*

⁹ Ngo tomb Njonom ngub kobur kabl, Kuwi kakeb is te bor man man bu pa wisao o bao wiyao ora. Is mendbor il oborob nao saoklao baeben obum bobur is de bor haoruklao kisesa.*

¹⁰ Njonom ngub kisaol tenaol nda baebenom Njon bor naom kone baol munuklbur asub ora bukmaob ko? ne mismisa.

¹¹ Ngub kismil Njonom mbinin angal ngon ko san ngub lisesa. Ini ngo hayem haklon mondom njen siyor kab wae sin, mende njen tenaol sango siyor nao wi buruklao o bao kalaebe. Nje aol mondom ne kang mend andub sao wae sin, njem di ngub bibi kisesa.

¹² Ngo tomb mone takis moroklme aol mendbor Njonom mbini mbabtas bin ko obo hasmi baebenom di Njon bor ne mubur kabl, Aol aondao o, naom kone baol munuklbur asub bukmaob? kismisa.*

¹³ Ngub kismil Njonom mbini bor kabl, Inim mone takis muklemi tomb kabanom ngub baeben mibaebe ko kao njuklao ub ora mibaebe. Inim mone mendbor baehaemen habarabur nao mibaebe ora kisesa.

¹⁴ Ngo tomb mbini mendbor ami aol obo hasmi baebenom di Njon mbabtas biyao aol bor ne mubur kabl, Naom di kone baol munuklbur asub was bukmaob? kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kabl, Inim aol mende lu bowes bu mbini maobowa, baehaemen mbinin mone muklbur howes ko ngub nao bibaebe ora. Inim sokl muklemi o maki homo hem was nao lowaebe kisesa.

¹⁵ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom turi aondao ora homobur, mbinin kone

* 2:52: Luk 1:80 * 3:2: Luk 1:80 * 3:3: Bis 13:24; Bis 19:4 * 3:7: Mat 12:34; Mat 23:33 * 3:8: Njo 8:33;

Njo 8:39 * 3:9: Mat 7:19 * 3:12: Luk 7:29

bor aol ngo obu Ngaorom Eben Lao Aol mend oboklao lomaon nda ye ko nen sab sab bismisa.

¹⁶ Ngub nen sabismil Njon Mbabtas Biyao Aolom mbini bor kabl, Nim ini ibom ora mbabtas biyu o mabor aol hobao sao mend oboklao. Aol ngo obun burim nao buri men mbae ora yao. Ni di kho ora hae ol nim obun aongao su di nao kolakaeb se ora hae kisesa. Ngub kobur kabl, Obum ini obun Wesao Ebe Tangar di is sung kabom ini mbabtas buklaol kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kabl, Obun ki bor ang honde hesa mondolom kab sarbe kobaraoklao is hul mend meneyaom, ang tu honde hesa mondolom kab* sarbe koboklme nda ub obum ang noklme anda bor sarbe maemb kobur, mondolom baeben isaolao nao hindili dao hakol bi bor hi haoruklao kisesa.

¹⁸ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaol ngo hasmi baebenon kone mao komba angal tangar tangar andub ora kao kalobur kisaon, tenaol hambun bor Angal Bib Hobao Sao ngo oborob ora kao dund bisesa.

*Njonom Njises mbabtas bisao o
Mat 3:13-17; Mak 1:9-11*

Herorom Njon kalabus mao palaesao o
¹⁹⁻²⁰ Ngub bisao o mbinin kabmanon maomb bo haraoklao aol Herorom khorob andub sao was bubur kisaon, obun haemen were ten Heroriyas di obu akl ba habur, aol Heror ngom khorob tangar sao di andub ora bisesa. Ngub bisaol Njon Mbabtas Biyao Aolom aol Heror ngo bor ngub nao bibi ko taolu lisesa. Ngo tomb aol Heror ngom khorob ngub was bu hasao ub khorob aondao bu ora mend di kond ba bubur kisaon, obum Njon Mbabtas Biyao Aol nda di kalabus mao palaesesa.*

²¹⁻²² Ngo tomb Njonom tenaol hambun mbabtas bisao ub Njises di mbabtas bisesa. Ngub bu peyobur Njisesom Ngaor bor kao kalakl hasaol, yu heben kebe kobabur Ngaoron Wesao obu sao ebeyabukl non bim obobur kisaon, Njises obo men mbaesaol hindismi tomb yu heben bor angal mend obobur kabl, Nje nao Isi ora hael ol, nim njel kone uruklul nao kone bor di turi aondao ora bin hae kisesa.*

Njiseson ab sumb wil ngub baeben ha himismi o

Mat 1:1-17

²³ Ngo tomb Njises marisao o karasmas supu hor mend hor kabo nanon tobon kab be? menjao pibi hasao tomb Njisesom obun kongon hobao sao bukli ibisao nda ub

tibiya bisesa. Ngub bisao o mbini tenaolon kone bor non Njises obu Njosebon isi ora e ko nen sabismisa. Ngo tomb Njoseb obu Hilaen isi sisesa.*

²⁴ Hilae obu Mataton isi sisesa.

Matat Libaen isi sisesa.

Libae Melkaen isi sisesa.

Melkae Njanaen isi sisesa.

Njanae Njosebon isi sisesa.

²⁵ Njoseb Matatayason isi sisesa.

Matatayas Emoson isi sisesa.

Emos Neyamon isi sisesa.

Neyam Eslaen isi sisesa.

Esloe Nakaen isi sisesa.

²⁶ Nakae Mayaton isi sisesa.

Mayat Matatayason isi sisesa.

Matatayas Semenon isi sisesa.

Semen Njosekon isi sisesa.

Njosek Njoran isi sisesa.

²⁷ Njora Njonanon isi sisesa.

Njonan Eresan isi sisesa.

Eresa Serababelon isi sisesa.

Serababel Salliyelon isi sisesa.

Salliyel Neraen isi sisesa.

²⁸ Nerae Melkaen isi sisesa.

Melkae Eraen isi sisesa. Erae Kosamon isi sisesa.

Kosam Elmaramon isi sisesa.

Elmaram Eron isi sisesa.

²⁹ Er Njosuwan isi sisesa.

Njosuwa Eliyesan isi sisesa.

Eliyesa Njorimon isi sisesa.

Njorim Mataton isi sisesa.

Matat Libaen isi sisesa.

³⁰ Libae Simiyonon isi sisesa.

Simiyon Njuran isi sisesa.

Njura Njosebon isi sisesa.

Njoseb Njonamon isi sisesa.

Njonam Elayakimon isi sisesa.

³¹ Elayakim Meliyon isi sisesa.

Meliya Menan isi sisesa.

Mena Matatan isi sisesa.

Matata Netanon isi sisesa.

Netan Debiron isi sisesa.

³² Debir Njesin isi sisesa.

Njesi Oberon isi sisesa.

Ober Bowason isi sisesa.

Bowas Salmonon isi sisesa.

Salmon Nasonon isi sisesa.

³³ Nason Aminarabon isi sisesa.

Aminarab Arminon isi sisesa.

Armin Anaen isi sisesa.

Anae Hesronon isi sisesa.

Hesron Pereson isi sisesa.

Peres Njuran isi sisesa.

³⁴ Njura Njekobon isi sisesa.

Njekob Isakon isi sisesa.

Isak Eberhehemon isi sisesa.

Eberhehem Teran isi sisesa.

* 3:19-20: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

* 3:21-22: Mat 17:5; Luk 9:35; Njo 1:32

* 3:23: Luk 4:22; Njo 6:42

Tera Nehoron isi sisesa.
³⁵ Nehor Serukon isi sisesa.
 Seruk Ereyun isi sisesa.
 Ereyu Pelekon isi sisesa.
 Pelek Eberon isi sisesa. Eber Selan isi sisesa.
³⁶ Sela Kenanon isi sisesa.
 Kenan Apaksaron isi sisesa.
 Apaksar Semon isi sisesa.
 Sem Nowan isi sisesa.
 Nowa Lamekon isi sisesa.
³⁷ Lamek Metuselan isi sisesa.
 Matusela Inokon isi sisesa.
 Inok Njereron isi sisesa.
 Njerer Mahalalelon isi sisesa.
 Mahalalel Kenanon isi sisesa.
³⁸ Kenan Enoson isi sisesa.
 Enos Seron isi sisesa.
 Ser Aramon isi sisesa.
 Aram obu Ngaoron isi sisesa.

4

Seranom Njises khorob mao baklbur bisao o

Mat 4:1-11; Mak 1:12-13

¹ Ngo tomb Njises obun kone bor Wesao Ebe Komb Bi ndam aondao bu ora honda hasao tomb, ib Njoran mari ngol haklbur obu waki bokesesa. Ngub po hasao tomb Wesao Ebe Tangar ndam Njises obu su tenaol nao biri mend sisao bor kemi pisesa.

² Ngub bisaol Njises obu su tenaol nao biri ngo bor bao hor supu kab kab hor kab oran bao hasaol Seranom Njises obu khorob mao baklbur bisesa. Ngo tomb Njises obu bao ngo pibi hasao baeben hambunon obu ne nao ne was hasaol, mabor obu dem aondao ora himisesa.

³ Ngo tomb Seranom Njises obu bor kakl, Nje heneng ora Ngaoron Isi yao sin, han ngo wi hakl wakl palawe men aolin kao kisesa.

⁴ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub tenaolom sul bao haklemi tomb ne noklme saon was nen nao sabokl-waebe buklemi ke wiyao kisesa.

⁵ Ngo tomb Seranom Njises yu manda mend sisao bor kemi pobur kisaon, bombor ngo ora tomb su hambun bor tangar tangarom maomb bo haroklme ub Njises henden muwalisesa.

⁶ Ngub bubur kisaon Seran ndam Njises bor kakl, Yaom hambun sao ebe ngo hendeyob sao baeben nje njubur, ninao buri di nje was taol bu nju hambun sao njem was maomb bo hanin lowao kisesa. Ngub kobur kakl, Hambun sao ngo wi baeben nim was maomb bo han njisaol ninao was wi kisesa. Wakl kakl, Nim ngo

baeben aol is mend kaloklwao ko nen soba sin, nim ebe kaloklwao ora kisesa.*

⁷ Ngub kobur kakl, Njem tumu kar munu dombes ubur ni bor kaoya kae sin, yaom ngo hendeyob sao baeben hambun sao njen was uklaob kisesa.

⁸ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor ora kaoya ko, obun kongon bombor o ora bibi ke wiyao kisesa.

⁹⁻¹¹ Ngo tomb Seran ndam Njises su Njurusalem kemi pobur kisaon, obu Ngaor Hen Moroklme Anda and hom kem yu ora bor kemi po haen kobur obum Njises bor kakl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub nje hanom aongao lu menjao nao bin ko, Ngaorom obun angal mini wesao baeben kao kaloklaol nje mbinin ki hobaol po tibaninleming, nje heneng ora Ngaoron Isi yao sin ngol habur unu ngo ora bor bonge kisesa.

¹² Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron angal ukl mend di ngub ke wiyao. Njen Aorao Ngaor bor menjao menjao nao mao ba hendaebe ke wiyao kisesa.*

¹³ Ngo tomb Seranom Njises obu bor khorob hambun sao ngub mao baklbur bisao o, mao bakl buwaesao tomb obum mabor ko mende bi hondoklwao ko nen sobaoklbur Njises tuwakl paokl ora pisesa.*

Njisesom Kalili bor kongon pibnao tibiya bisao o

Mat 4:12-17; Mak 1:14-15

¹⁴ Ngo tomb Njises obu Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam buri mao palaesao ub obu su Kalili wakl bokesesa. Ngo tomb Njisesom bisao sao arman kam aeben bismil, su ngo hambun bor pangam aeben aeben bismisa.

¹⁵ Ngo tomb Njisesom Nju semon man pangoklme anda hambunon hondabur Ngaoron angal bib ebe kao kalo hasaol, tenaol hambunon obu turi homo kaoya kismisa.

Nasarer tenaolom Njises oborob obaeng ib nao kismi o

Mat 13:53-58; Mak 6:1-6

¹⁶ Ngo tomb Njises obu su Nasarer obu nas kang tomb hasao bor pisesa. Ngo bor ngub po hasao tomb Nju semon hor boroklme bao o pindib paesaol, mbinim bismi ub obu di man pangoklme anda ngon hondaesesa. Hondabur kisaon obum mbuk waeb bor hondoklbur teka hasao tomb

¹⁷ mbinim Njisesom mbes man mini aol Asayam mbukl waeb bu wisao ub hondobur ken ko mbuk ngo kalismisa. Ngub

* 4:6: Mat 28:18 * 4:12: 1 Kor 10:9 * 4:13: NjuS 2:18; NjuS 4:15

kalismil Njises obum mbuk nda bor taongaokl bu es bu hindisao tomb ngub wisaoal hindisesa.

¹⁸ Aorao Aondaon Wesaom nao kone bor honda hayaol

Obum nim tenaol dimb baeben bor
Angal bib hobao sao kao kalon ko mao hasao.

Seranom men mba waoraoklao baeben
Nim wakt kur mi pon ko obum ni obon kisao.

El kho baeben di wakt el mao tan lao.
Tenaol mendbor men mba ke mao handaroklme

Mbinin kone bor dam nao bin boroklme baeben di

Bu mun ko obum ni obon kisao.

¹⁹ Bao ebe ngon

Aorao Aondaom obun tenaol men muklao ko

Kao kalon ko ni obon kisao ko
Asayam mbuk waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

²⁰ Ngo tomb Njisesom mbuk nda wakt hoba munubur, maomb bo haraoklao aol nda obun wakt kalobur kisaon tol ber paesesa. Ngub bisaol man pangoklme anda ngon tenaol ngo ber mba hasmi baebenom, Njises obum angal ngo mbuk waeb ngo bor wisao on te asao was leb ko sub hondo ber mba hasmisa.

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngon te kao kalobur kakt, Angal ngo wi ub inim ngubi tomb ngo pangoklme ol, Ngaoron mbuk waebom wen ngo buklaol ke wisao ub embi ngubi tomb ora ngo il so pind biyaokl o kisesa.

²² Ngo tomb tenaol ngo birismi baebenom Njisesom angal di oborob was kisao nda ub pangobur, mbinim burir aondaol bu ora bismisa. Ngub bubur mbinin kone bor turi aondaol ora homobur kakt, Aol ngo obu Njosebon isi ora inj ye sa bo? kao kao bismisa.*

²³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakt, Ni hende ora inim ni bor angal mar kobur ngub lemi. Dokta o, njem njen mbib mao ebe sa lemi kisesa. Wakt kakt, Inim ni bor ngub di lemi. Njem su Kabenam bor bisi bu naom ora pangismaong, njem njen su enjo ngo bor di ngo bisi ub bi lemi kisesa.*

²⁴ Obum ngub kobur kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaoron man mini aol baebenom mbinin su and te sisao bor man lemi ub mbinin semom makl homobur nao pangoklemi kisesa.*

²⁵ Wakt kakt, Pangeklem. Mbes man mini aol ilanja hasao tomb se nao eben ko saohar bor tiriyaol bo peyaesaol, karasmas ukl

teb di ek ukl dowe mend di ngub baeben oran se nao ibisaol, su ngo baeben hambun bor de aondaol ora ibisesa.

²⁶ Ngub bisaol tomb su Isreyel bor Nju sem ten weyae andub ora birismi o, Ngaoron ilanja obu ten ngo baeben birismi on is mend nao bisur bu pen kebur, Tenaol Sem Tangar ten, ten weyae is mend obu su Siron bor and te Sarepar bor birisaol, obu ngo bor ora pu kisao.

²⁷ Mende di mbes Ngaoron man mini aol mende ilasa hasao tomb di su Isreyel bor aol maollun bi andub ora birismi o, aol ngo baebenon is mend ebe nao mao saesao ora. Aoh, obum su Siriya aol obu aol sem tangar Neman, aol maollun bi ngo obu ora ebe mao saesao ora ko Njisesom ngub kao kalisesa.

²⁸ Ngub kisaol Nju sem ngo man pangoklme anda ngon birismi baeben hambunom, angal ngo kisaol nda pangobur ko aondaol ora himismisa.

²⁹ Ngub ko homobur kismil mbinim Njises and lobokl lobokl dera nan munu lenge taokl and te ngon manda bor men pae yin pobur, bare kho ora mend sisao bor haoklu tu kobaklmao ko nen sabismisa.

³⁰ Ngub nen sabobur kismil tenaol andub ora pismi o, obu tenaol aondaol ngo hasmi darukl o bor sub bongeyaokl paokl ora pisesa.

Njisesom aol is menden sam taol deraesao o

Mak 1:21-28

³¹ Ngo tomb Njises obu su Kalili and lobokl lobokl Kabenam bor pisesa. Ngub pobur kisaon Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao tomb obum tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalisesa.*

³² Ngub kisaol mbinim pangismi tomb obum oborob ora kone kikil bi, bi make lome aolom lome nda ub angal buri ora kisaol pangobur, burir aondaol ora bismisa.*

³³ Ngo tomb aol is mend obun tombao bor sam kho ora biri mend man pangoklme anda ngo bor birisaol om kaong aondaol bu ora lubur kakt,

³⁴ Wao. Nasarer Njises o, njem nao bor asub ora bukbur obae balem? Nje Ngaoron komb bi aol ora hael ol nim nje ora hendeng, njem nao khorob ora lu bowes buk obae be? kisesa.*

³⁵ Ngub kisaol Njisesom sam ngo aolon tombao ndaon bor birisaol nda bor buriyab ora taolu lubur kakt, Njem aol ngon tombao bor angal ko nao biri dera pib ora kisesa.

* 4:22: Luk 3:23; Njo 6:42 * 4:23: Mat 4:13; Njo 2:12

* 4:24: Njo 4:44 * 4:31: Luk 4:23 * 4:32: Mat 7:28-29;

Ngub kisaol sam ngo aolon tombao bor birisao ndam aol nda mbini ber mba hasmi ngol sul komb hakl po win kaoklbir, aol ngo obu bor menjao nao bi paokl ora pisesa.

³⁶ Ngub pisaol tenaol ngo hasmi baebenom pakl homo burisao pobur kismin mbini hakl hakl kakl, Obum angal ngo asub bi mend ko hae bo? Obum aolon tombao bor sam beraemi baeben bor bi make lao aolom angal buriyab ora lome ub keyao tomb, mbinim obun angal hul nao hae paokl was puklmi kismisa.

³⁷ Ngo tomb Njisesom ngo bisao saon arman su ngo hambun bor kam aeben aeben bismil, tenaol hambunom pangaesmisa.

Njisesom Pitan weren ingi di tenaol andub mendbor di ebe mao saesao o

Mat 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Ngo tomb Njises obu man pangoklme anda ngo tuwaklbir kisaon, aol Simon Pitan anda hondaesesa. Ngub hondaesao tomb aol Simon Pitan weren ingi obun toklo pob turub bu sen aondao bu ora ha wisaol, mbinim Njises bor ten ngo bisur bu ebe mao sakl ib ko kao kalismisa.

³⁹ Ngo tomb Njises obu ten nda u mba hasaol teb so po habur kakl, Sen kho ngo njem ten ngo obu nao mao homaklesi ora kisesa. Ngub kisaol ten nda obu pob turub bu ngo homo wisao ub ebe bao sisaol, ten ndam penar bu teka peyobur kisaon, tenaol ngo birismi baeben ne taol bu kaloklbur man man bisesa.

⁴⁰ Mabor ombonao nar anda bombisao tomb su ngo bor tenaol andub ora sen kam mundub mundub hae homo wismi baeben, Njises obu hasaol was taokl obo kiril mbaesmisa. Ngub taokl obo kiril mbaesmil obun kim tenaol ngo sen ha wismi baeben men mbaesao tomb mbini hambun ebe sisesa.

⁴¹ Ngub bisaol tenaolon tombao bor sam birisao nda baebenom paokl was pobur, e ko karaklae aondao bu ora kobur kakl, Nje Ngaoron Isi ora hael kismisa. Mbinim obu ngub Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko hindismil, obum mbinin angal ngo kismi ub ken wa nao bi, mbini e beb nao ke paokl was pen kisesa.*

Njisesom su Njuriya bor angal bib hobao sao kam akol bu hasao o

Mak 1:35-39

⁴² Ekeran nan bao bu hebeyam ibisao tomb Njises obu su and te ngol haklbir kisaon, su tenaol nao biri mendbor pisesa. Ngub pisao o tenaol mendborom obu es bu hend wabur obu hasaol ibismisa. Ngub obobur kismin mbinim obu bor kakl, Njem

nao tuwaklbir su tangar mende bor nao poklesi ora ko kao deb deb bismisa.

⁴³ Ngub bismi o Njisesom mbini bor kakl, Ngaorom nim obun kongon hobao sao ora ngo bun ko obon kisaol, nim obun Angal Bib Hobao Sao ora obum maeb ha maomb bo hayaon on, mbini tenaol su and lobokl lobokl aeben o bor bereme baeben hambunom di pangen kao kalam akol poklwao ora kisesa.*

⁴⁴ Ngo tomb obum Nju semon man pangoklme anda hambunon hondabur, angal bib hobao sao ngo kao kal ha was hasesa.*

5

Aol mendborom Njises taol mi pismi o

Mat 4:18-22; Mak 1:16-20

¹ Ngo tomb Njises obu ko mend oran ib mal Kenesareron mare bor hasaol, ngo obu hasao bor tenaol andub ora Ngaoron angal bib ebe ngo hem ko pangoklbur obo dengeb dengeb kao mba hasmisa.*

² Ngo tomb Njises obum hindisaol, ib mal ngon marel ib taokaoll kang tokl kab mend wisaol hindisesa. Ngub hindisao tomb ib wen moroklme aol baebenom mbinin taokaoll kab ngo ngol bao win kaoklbir, ib wen ongon bu moroklme sao ib dand bukl pismil hindisesa.

³ Ngo tomb Njises obu Simon Pitan ib taokaoll bombor mend wisao bor honda burubur, tenaolom obu hasaol dengeb dengeb lemi ko nen sabobur Pita bor kakl, Njem ib taokaoll ngo kang mend moklo ib wil sao munu soklmen sa kisesa. Ngo tomb Njisesom tenaol aondao ngo dengbe mba hasmi baeben bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalisesa.

⁴ Ngub kao kal pesao tomb mabor Simon Pita bor kakl, Njem wakl ib taokaoll ngo moklo ib tukunol abeyo kang mend men sao pobur, inin wen ongon bu moroklme sao abo unu ib ndaon bor pen kobur inim ib wen mib kisesa.*

⁵ Ngub kisaol Pitam obun angal ngo kisao on ko san lubur kakl, Aol aondao o, naom embi bao somna ngon kongon buri ora bu-mao o naom wen is mend nao mumaong, njem kal ub non nim wen ongon bu moroklme sao ngo unu ib ndaon bor pen kao hondon wa ye kisesa.

⁶ Ngo tomb mbinim ngub bismil wen ongon bimi sao nda bor ib wen aondao was andub ora birisaol, wen ongon bimi sao nda kend aondao ora bubur eyo lokl kobaeb se sisaol pe kobaklao ko nen sabismisa.

* 4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12

* 4:43: Luk 8:1

* 4:44: Mat 4:23

* 5:1: Mat 13:1-2; Mak 3:9-10; Mak 4:1

* 5:4: Njo 21:3-8

⁷ Ngub bisaol mbinin aol sango mbini wen mu hasmi aol mendbor ib taokaoll menden birismi baeben bor, nao bisur bu wen ngo men menin ubuklub ko ki pun kar mib bismisa. Ngub bismil ibismi tomb wen nda baeben mubur, ib taokaoll tokl kab kobaran bor mari pismil, ib taokaoll nda kab wen aondao ngo marismi o kend tiril ib ndaon bor ponde men pae hondaesesa.

⁸ Ngo tomb Simon Pitam ngo bisao sao hondobur kisaon, obum Njiseson aongao ma teb so bor tumu karu dombes ubur Njises bor kabl, Aorao Aondao o ni khorob biyu aol ora hae ngao, njem ni tuwaki pu ora kisesa.

⁹ Pitam ngub kisao o obu di mbini haru hasmi baebenom di, ib wen andub ora ngo mismi o hindismi tomb burisao po pakl aondao ora himismisa.

¹⁰ Ngo tomb aol Sebirin isi kab Njon hesa Njemus kab di, Simon Pita obu daol mbini haru kongon bombor sao bu hasmi o mbibi kab di burir bisbisa. Ngub bismil Njisesom Pita bor kabl, Njem pakl nao homaebe. Njem ngubi tomb sao ol non tenaol men muklesi ora kisesa.*

¹¹ Ngo tomb mbinim ib taokaoll ngo moklo ib tukunol sao wisao nda wakl ib marel en obobur, taokaoll ngo ib mare ngol bao u mba, mbinin hambun sao wismi sao hakl di bao u haen tuwaklbur mbinim Njises was taol mi pismisa.*

Njisesom aol maollun bi is mend ebe mao saesao o

Mat 8:1-4; Mak 1:40-45

¹² Ngo tomb Njises obu su and lobokl lobokl mendel hasaol, su ngo bor aol maollun bi is mend obun toklo hambun bor derom pe taokl pe mend hasao om Njises hondobur kisaon, Njises hasaol dombes ubur obu bor kabl, Aol aondao o, njem ni ebe mao sakl ko pangal sin, ebe mao saklesi ora ko kao deb deb bisesa.

¹³ Ngub bisaol obun kim aol ndan toklol men mabur kabl, Aol o nim nje ebe sen ko pangaklol, njen toklo bor der ngo biye baeben di ngubi tomb ebe saokl kisaol, bombor ngo tomb obun toklo hambun bor der ngo bisao nda ub ebe hao bisesa.

¹⁴ Ngo tomb Njisesom aol ngo bor angal buriyab ora kobur kabl, Njem ni Njisesom ebe mao sanao ko mendel nao kao kalaebe. Ngub inj, njem ngubi tomb Nju semon baolum aol bor bombor o nao songol ebe sa ko muwalokl pu. Ngub pobur lesin mbes Mosesom nje non bi semom bibaebe kisao ub, tenaol hambunom njen toklo songol wakl ebe sene ko henden ub Ngaor bor menjao kalo mabaorao haoribi kisesa.

¹⁵ Ngub kisao o Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao su hambun bor pangasmil, tenaol andub ora obu hasaol was dengeb dengeb kobur obum angal ebe ngo kisao nda ub pango, obum mbini sen ha wismi baeben di mao ebe saen ko obo kiril mba was bismisa.

¹⁶ Ngub bismi o obum Ngaor bor kao kaloklbur su tenaol nao biri bor pu was bu hasesa.*

Njisesom aol aongao tibiae mend ebe mao saesao o

Mat 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ngo tomb ko mend oran Njisesom tenaol hambun Ngaoron angal bib ebe nda kao dund bi hasaol, Peresi aol mendbor di Nju semon man buwaloklme aol mendbor di, mbinin su Kalili di Njuriya di Njurusalem di ngo hakl bor haklbur obo birismisa. Ngo tomb Aorao Aondaon burim Njises obu men mbaesaol, obum tenaol sen ha wismi baeben di ebe mao sa was bisesa.

¹⁸ Ngo tomb aol mendborom aol aongao tibiae mend obun to bor bor is ha pa taokl obobur, Njises hasaol tu uklbur bismi o

¹⁹ and ngo Njises obu hasao on tiriyao kombae bor tenaol andub ora dengeb dengeb was kismil, aol aongao tibiae ngo Njises hasao bor taokl hondakl buwaesmisa. Ngub hondakl buwabur kismim mbinim and ngon hom kemol hond ya and hom munu kebe kobabur, aol aongao tibiae nda obun to bor bor unu tenaol bor mba hasmi ndal, Njiseson el dund sol yam hend ha tu kobaesmisa.

²⁰ Ngo tomb Njisesom aol ngo baebenom obul hul ha ora habur ngo bismi sao hondobur, obum aol aongao tibiae nda bor kabl, Aol o nim njem khorob bisi sao njen kone bor wiyao o kunarukl kisesa.*

²¹ Ngub kisaol pangobur Nju semon man buwaloklme aol baeben di Peresi aol mendbor di mbini hakl hakl makl homo sub kao kao bubur kabl, Aol ngo obum Ngaor bor maobowa angal bu, hul ha angal ngo be o ka. Aol tenaolon kone bor kho wiyao o kunaeb se mend nao hae, Ngaor obu bombor ora hayao ko kao kao bismisa.*

²² Ngub kismil Njisesom mbinin kone hondo angal ngo kismi on ko san lubur kabl, Inim inin kone bor asub ko khorob ngub nen sabeklem? kisesa.

²³ Ngub kobur wakl kabl, Inim angal awo was kend bi ko pangeklem? Aoh, nim njen kone bor kho wiyao o kunarukl kanda ub kend bi soklaol buwaklwao be? be? nim nje tekakl pu lowao ub kend bi soklaol buwaklwao ko pangeyem? kisesa.

* 5:10: Mat 13:47

* 5:11: Mat 19:27

* 5:16: Mak 1:35

* 5:20: Luk 7:48

* 5:21: Luk 7:49

²⁴ Ngub kobur kabl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, sun tenaol hambunon kone bor kho wiyao sao kuna, tenaol heme di ebe tekakl pu kaeb se hae ko hendeklemin ub kobur, obum aol aongao tibae ngo bor kabl, Nje teka peyo, njen to abo daol mu minibir njen anda pu ora kisesa.*

²⁵ Ngub kisaol aol ndam bombor ngo ora tomb tenaol ngo ber mba hasmi baebenon el sol teka peyobur, obun paolaoklao to nda taoklbr Ngaor bor tengiyu ko kaoya kobur obun anda pisesa.

²⁶ Ngo tomb tenaol ngo birismi baebenom ngo bisao sao hondobur burir aondaora biyu, mbinin kone bor di pakl hom mubur kismin mbinim Ngaor bor turi homo kaoya kismisa. Ngub kobur kabl, Naom ebe ngubi ko mend nao hindismao sao ora bandal handamnda kismisa.

Njisesom Libae bor ni taol mi ib kisa o Mat 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Ngo tomb mabor Njisesom takis maoraoklao aol mend obun imbi Libae obu takis moroklme anda bor birisaol hindisesa. Ngub hondobur Njisesom Libae bor kabl, Njem ni taol mi ib kisesa.

²⁸ Ngub kisaol takis maoraoklao aol ndam obun hambun sao tuwaklbr kisaon, obum Njises taol mi pisesa.

²⁹ Ngo tomb takis maoraoklao aol ndam Njiseson ne aondaora mend obun anda bor haorakaesol, takis moroklme aol mendbor di aol tangar mendbor di mbini hambun takis maoraoklao aol Libae hesa Njises kab daol haru ne no birismisa.

³⁰ Ngub bismil Peresi sem hesa Peresi aol mendbor man buwaloklme baeben kabom, Njiseson man pange aol baeben bor mabl homo ne mubur kabl, Inim asub ko mone takis moroklme aol hesa khorob bimi aol baeben kab daol Njises haru ne no bereyem? kismisa.*

³¹ Ngub kismil pangobur Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Tenaol sen nao hae baebenom dokta biri nao puklmi ora. Ngub inj, tenaol sen ha homo wimi baebenom was dokta biri puklmi kisesa.

³² Ngub kobur kabl, Nim tenaol oborob bu haroklme baeben bor kone baol monoklwaebe kokl inj obowao ora. Ngub inj, nim aol khorob bimi baeben bor kone baol munu inim khorob bismi sao tuwaklwaebe kokl obowao ora kisesa.

Mendborom Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolismi o

Mat 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ngo tomb tenaol mendborom Njises bor kabl, Mbes Njon Mbatas Biyao Aolon

man pange baebenom mbinim ko andub ora Ngaor bor nen saboklbur ne di nao ne tuwa paolismi. Mende di Peresi semon man buwaloklme aol baebenom di ngub was bimi o, njen man pange baebenom ne di ib di asub ko bao was noklme? kismisa.

³⁴ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Aol mondom obun ten wen taol bubur, aol ngo obun tenaol sango baeben di mbini haru turi homo buruklmi tomb ne nao ne buruklmi be? kisesa. Ngub inj ka.*

³⁵ Aol ten wen taol bi ngo obu mabor mondom obu su tangar bor pen lao bao o pindib paklaol, obun tenaol sango baeben daol maomunu nao haklmi tomb mbinim obu hem kobur ebe ne tuwa paoluklmi kisesa.

³⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar mend di kao kalobur kabl, Toklo and turub bi mbes pange piri mend kaollu dir wiyao tomb, dir ngo wiyao o bor manga taombuluklbur mondom toklo and turub bi ebe wen pange mend heya bowes nao bimi ora. Ngub inj, mondom ngub ba sin obum toklo and turub bi ebe wen pange ngon heya pae kang ngom, toklo and mbes pange on dir uklaol bor manga mba taombuluklao ub di, toklo and ngo kab bombor ubi inj sakl, kengi nao bi ub baehaemen mu bowes ora buklaol. Ngub buklaol toklo and turub bi wen pange ngo di heya bowes ora buklaol, kobaran ora mu bowes buklaol kisesa.

³⁷ Ngub kobur kabl, Mondom ib waen wen pange di some songol be mbes pange bor nao kowe tu ndaroklme o, mondom ngub ba sin ib waen wen pange ngom some songol be ngo dallmbe kobaen laol, ib waen ngo di ora kowe bowes buklaol ora kisesa.

³⁸ Aoh, mbinim bimi ub ib waen wen pange sa sin, mbinim some songol be di wen pange bor was birin lome kisesa.

³⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Aol mendbor ib waen mbes pange neme baebenom ib waen wen pange turi nao hemebur, ib waen mbes pange ebe ora saoklao lome ko Njisesom mbini bor angal mar ngub kao kalisesa.

6

Nju semon hor boroklme bao on kongon nao bibaebe ora kismi o

Mat 12:1-8; Mak 2:23-28

¹ Ngo tomb Njises obu Nju semon hor boroklme bao* bombor menden wir il em hinin pibisao tomb, obun man pange aol nda baebenom wir il mendbor talobur, subu dab hakl pen ko mbinin kim peb sokl men peb bubur nismisa.

² Ngub bismil Peresi aol mendborom mbini bor kabl, Inim hor boroklme bao on naon manom nao bibaebe ke wiyao sao asub ko bim? kismisa.

³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngo kismi on ko san lubur kabl, Inim mbes aol wesmbao aondao Debirom bisao sao arman mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ngo kabl o mbes Debir obu di obu haru hasmi baeben di mbini hambun dem khorob ora himismi tomb

⁴ Debir obu Ngaor bor kaoya lome anda bor hondabur, and ngon palawe Ngor bor kalismi o wisaol tenaol hambunom nao noklwaebe ora, baolum aol baebenom was noklemi ke wisao o, Debir obum di mu nobur kisaon obu haru hasmi baeben di kalisao ke wiyao, inim arman ngo mbuk waeb bor wiyao ub nao hendeme be? kisesa.

⁵ Njisesom mbini bor wabl kabl, Pangelem. Aolon Isi Ora obu hor boroklme bao on Aorao Aondao ora yao kisesa.

Njisesom hor boroklme bao on aol ki kho mend ebe mao saesao o

Mat 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ Ngo tomb hor boroklme bao o mende pindib paesal, Njises obu Nju semon man pangoklme anda hondabur tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalisesa. Ngo tomb obum hindisaol, aol is mend obun ki tao nan o kho tibae ora birisaol hindisesa.

⁷ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol mendbor di Peresi aol mendbor di, mbinim Njisesom hor boroklme bao* on obum tenaol sen ha uklemi o ebe mao sarob sin, mbinim obu bor ngol mao be mbera howes koklbur sub obum asub was bib ko bao hondo hasmisa.*

⁸ Ngub bismi o mbinim ngo bu hasmi sao obum ora hende sakl, aol ki tibae nda bor kabl, Nje tekabur tukun oral ha kisaol teka hasesa.*

⁹ Ngub bubur kisaon Njisesom mbini hambun bor angal mend ne mun kobur kabl, Naom hor boroklme bao on naon kone ebe ora u haklmao ub tenaol mende bisur bukmao be? be? naom mbini bor khorob bukmao? Naom tenaol mende oborob ora haen ko bisur bukmao be? be? naom mbini pe paen lu tuwaklmao? Manom asao was ke wiyao? kisesa.

¹⁰ Ngub kobur kisaon obum mbini hambun elom hondo akol bubur aol ki tibae nda bor kabl, Njen ki abo dundukl pe kisaol, aol ki kho ndam ngub bisao tomb obun ki wabl ebe bao sisesa.

¹¹ Ngub bisaol Nju sem nda baebenom ngo hondobur kismim, mbinin kone bor kho so ko aondao bu ora homobur, mbini hakl hakl sub kao kao bubur kabl, Naom Njises obu bor oran asub ora bem balem? kismisa.

Njisesom aol duteb sablo mao hasao o
Mat 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ngo tomb Njisesom yu harbor manda mend sisao bor pobur, Ngaor bor kao kalokl pisesa. Ngub pobur kisaon obum bao somna ngon Ngaor bor was kao kalo baram baram bubur bao bu kobaan kisesa.

¹³ Ngub bubur kisaon nar do hebe pe bisao tomb obun man pange tenaol baeben ubuklub kobur, obum aol duteb oran sabol pe bu mao habur, ini nao angal bib hobao sao kam akol bu haklemi aol hayem kisesa.*

¹⁴ Ngo tomb aol ngo haklon is mend obun imbi Simon sisao o, Njisesom imbi tangar karu ubur Pita kisesa. Ngo tomb Simon Pita ngon haeme Andur di, Njemus Njon kab di, Pilib hesa Batolimu kab di,

¹⁵ Matiyu Tomas kab di, Aolpason isi Njemus di, Simon mende obu Selor sem sisao ngo obu di,

¹⁶ Njemus menden isi Njuras di, Njuras mende Iskeriyaor Njuras mabor Njises karu lubur Njises lukl bismi baeben munu kalisao aol nda di, Njisesom ngo baeben sablo haen kisesa.

Njisesom tenaol heme andub ora ebe mao saesao o

Mat 4:23-25

¹⁷ Ngo tomb Njises obu yu harbor manda bor haklbur aol duteb nda baeben daol haru wabl inin pobur kismim, mbinim unu su hond pae oral po pindib paesmi tomb, ngol obun man pange tenaol andub ora obo ha mba hasmisa. Ngub hasmil tenaol andub ora su Njuriya tenaol di, Njurusalem tenaol di, ib kunja teb so bor paoloklme tenaol mendbor su Taya hesa Siron kab bor paolismi baeben di, ngo baeben hambun ora obo hasmisa.

¹⁸ Mbinim Njisesom angal ebe ngo kisao nda ub pango, mbinin tenaol sen ha wismi baeben di obum wabl ebe mao saen ko ngub obo hasmil, Njises obum tenaol mendboron tombao ndaon sam birisaol baeben di taol dera ebe mao sa was bisesa.

¹⁹ Ngo tomb Njises obun burim tenaol hambun ngub ebe mao saesao hondobur, tenaol hambunom di mbinin sisao nim Njiseson toklol waran ko nen sab sab bismisa.

* 6:7: Luk 14:1   * 6:8: Luk 5:22; Luk 9:47   * 6:13: Njo 6:70

Ini de ko dem homo boroklme haklom turi homo haklwaebe kisao o

Mat 5:1-12

²⁰ Ngo tomb Njisesom obun man pange tenaol baeben hondo akol bubur kakl, Ini tenaol menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme hakl o ini Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor po hakleming

Inim turi hom ha was haklwaebe.

²¹ Ini ngubi tomb dem homo boroklme hakl o inim mabor ne ebe no tombao ha was hakleming

Inim turi homo haklwaebe.

Ini ngubi tomb de ko boroklme hakl o inim mabor kir kao ha was hakleming

Inim turi homo haklwaebe

Njisesom ngub kisesa.*

²² Ngub kobur kakl, Inim Aolon Isi Ora obu hem ko taol mi poklemil, mbinim ini bor makl homo nar wen ebe hende non bubur, ini bor angal kho ko ini ngol nao hae puklur ko lu taoluklemi. Mbinim ni maobowa peb bu inin imbi di kho tangar tangar sao hakl menger mu imbi karu ukleming.*

²³ ini mabor haklemi ub nen sabobur lemin turi hom ha was haklwaebe. Heneng ora inin sokl aondao ora yu heben bor wiyaong, turi homo taom bu haklwaebe kisesa. Pangeklem. Mbes di mbini ngo baebenon ab sumb wil baebenom Ngaoron man mini aol mbes hasmi baeben bor di ngub was bismi ko, Njisesom obun man pange nda baeben bor ngub kao kalisesa.

²⁴ Ngub kobur kakl, Ini aol aeben o mone aorao o hakl o, inim ngubi tomb mone sokl mubur turi hom ha was ngo hayem ub inin sokl mbes mu pele non bi ora hayem ol, ini mabor menjao nao mi ke hondokleming hondo ora haklwaebe.

²⁵ Ini mendbor ne andub ora no tombao ha haroklme hakl o, ini di ke aondao ora hondobur mabor ini dem homokleming inim hondo ora haklwaebe kisesa. Ini ngubi tomb kir ko ngallaeb bu haroklme o hakl o, ini ke aondao ora hondobur mabor ini de aondao bu ora leming, hondo ora haklwaebe kisesa.

²⁶ Ini aol mendbor tenaol mendem kaoya ken haroklme hakl o, ini ke aondao ora hondokleming inim hondo ora haklwaebe. Mbes inin ab sumb wil baebenom di man kho tangar mini aol baeben bor ngub was kaoya kismi ko Njisesom mbini hambun bor ngub kao kalisesa.

Inin saond bi hond homo kone wibaebe kisao o

Mat 5:38-48

²⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor wakl kakl, Ini tenaol ngo ninao angal pango bereyem o hakl o, inin saond bi bor hond homobur kone wibaebe ora. Inim tenaol mendbor ini bor ko homoklme baeben bor di, inim wakl oborob sao was bibaebe ora kisesa.

²⁸ Ngub kobur kakl, Inim tenaol mendbor ini bor hondo ko bowes bu mao kho sa angal buklemi baeben bor di, inim mbini bor turi haen sao was bibaebe. Tenaol mendbor ini bor maobowa peb bu lu bowes buklemi baeben bor di, tenaol ngubi baeben Ngaor bor bisur bibi ko kao kaloklwaebe kisesa.

²⁹ Ngub kobur kakl, Aol mondom njen payo mende nan la sin, njem njen payo mende nan lin ub baol minibi kisesa. Mende di aol mondom njen toklo and turub bi kur ma sin, njen siyor hesa toklo and turub bi kab kobaran mao nao hae bao kalaebe kisesa.

³⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Aol mondom nje bor menjao nji ka sin, njem obu bao kalaebe. Aol mondom di njen menjao uklesi o mi pa sin, njem obu bor nao wakl nji ko penj nao bibi ora kisesa.

³¹ Mende di tenaol mendborom njen turi hemenin ko bimi nda ub, inim di tenaol aebenol haklemim turi hemen sao was bibaebe kisesa.*

³² Njisesom ngub kobur kakl, Inim tenaol mendbor ini bor turi homo kone uklemi o bor was inim di turi homo kone u harim sin, nim oborob biyu ko nen sobal be? kisesa. Ngub inj, tenaol khorob bimi baebenom di mbini hakl hakl ngub kone wi wi bimi o, mbinim Ngaorom turi hemen inj bimi kisesa.

³³ Wakl kakl, Inim tenaol ini bor oborob buklemi baeben o bor was oborob bu bisur baem sin, tenaol khorob bimi baebenom di ngub was biming, njem oborob sao oran asao ora buklesil Ngaorom nje bisur buk-lao? kisesa.

³⁴ Ngub kobur kakl, Inim tenaol mende osisao kaloklemi tomb inin wakl san lib se baeben was sarbe kalaem sin, mbini tenaol khorob bimi baebenom di mbini poklemi on el tubur ngub was biming, Ngaorom nje asub ko turi homo bisur buk-lao? kisesa.

³⁵ Ngub inj, inim inin saond bi hem ko kone ubur, inim mbini bor bisur bu oborob was bibaebe. Inim tenaol mende bor menjao kaloklemi tomb, obum ninao wakl san lin ko nen nao sabebur ora kaloklwaebe. Inim ngub ora buklemi tomb mabor inin sokl di aondao ora mubur, ini Ngaor aondao yubu oran isi wane buruklemi kisesa. Ngub kobur kakl, Ngaorom tenaol obu bor

* 6:21: Kao 7:16-17

* 6:22: Njo 15:19; Njo 16:2

* 6:31: Mat 7:12

turi homo tengiyu nao lome baeben bor di, tenaol khorob bimi baeben bor di hond was hemeyao kisesa.

³⁶ Ngub ora biyaong, inin Ab Aondaom tenaol hambun hond hom ha was hayao ub inim di tenaol mende hond homoklwaebe ora ko Njisesom ngub kisesa.

Tenaol mende bor kho ebe ko nao sablaebe kiso o

Mat 7:1-5

³⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Njem tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko, te mao sara nao sablo haebe. Njem tenaol mende bor kho ebe ko ngub te mao sara nao sablae sin, mondom nje di te mao sara nao sabloklae kisesa. Mende di njem njen konem tenaol mende makl homobur te nao mao sarari sin, Ngaorom nje di makl homo te nao ma saraklae ora kisesa. Ngub kobur kabl, Inim tenaol mendbor ini bor khorob bimi baeben bor saongao nao maraem sin, Ngaorom inin khorob bismi sao di saongao nao mari kunaklae kisesa.*

³⁸ Inim tenaol mende bor mbinim wa win haklemi sao oborob ora bisur bu kaloklwaebe. Ngub buklemi tomb Ngaorom ini bor di aondao bu kond babur sao tumbi haki di poboklae, men ning ning kobur ora mar pa njuklae. Heneng ora inim tenaol mende bor aondao bu haoklu sao kalaem sin di, kang dub bu sao kalaem sin di, Ngaorom ini bor menger bombor ngub was taol bu njuklae ora kisesa.*

³⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar di bombor mend kao kalobur kabl, Tenaol el kho mondom tenaol el kho sango mende harer nao muwalokme. Ngub inj, obum ngub ba sin mbibi kobaran el kho kab kab sakl, ib kena bor kundukl halabur saokl uklebi ora kisesa.*

⁴⁰ Ngub kobur kabl, Tenaol sukul lome baebenom mbinin tisam buwaloklae ub bao wa, mbinim mbinin tisa men mbabur tangar ub bukl buwaklemi. Ngub inj, mbini mabor sukul kao paklemi tomb mbinim mbinin tisa hesa bombor ubi soklae kisesa.*

⁴¹ Mende di and kindbarom njen elol as mba hayaol nje el kho ora hael o, njen elol ngo as mba hayao on mbes nen nao sabebur, njen tenaol sangon elol huni kang ora uklae o asub hondobur mu tuwakan lesib? kisesa.

⁴² Waki kabl, Njem njen elol and kindbar aondao ora as mba hayao nao hendebur, njem asub bubur njen tenaol sango bor nao haeme o, njen elol huni kang abo wi o mu tuwakan lesi? Songolol aol hobao o, njen elol and kindbar o mbes mu tuwaebe.

Ngub mu tuwari sin, njen tenaol sangon elol huni kang ngo uklae o di ebe hondo maklesi ko Njisesom ngub kisesa.

Is khom di il kho was saoklae kiso o

Mat 7:17-20; Mat 12:33-35

⁴³ Ngo tomb Njisesom kabl, Is ebem il kho nao saoklae. Is khom di il ebe nao saoklae kisesa.

⁴⁴ Ngub kobur kabl, Tenaolom is isao ngo ebe be? kho eb ko ebe hondoklemi kisesa. Waki kabl, Inim saon hesbulom timbaol saoklae nao talokme. Bundenom di ang saoklae nao talokme.

⁴⁵ Ngub inj, tenaol kone ebe wi baebenon kone bor hambun sao ebe sao was wiyao, mbinim buklemi sao di oborob was buklemi. Bombor ngub was tenaol khorob bimi baebenon kone bor khorob bimi sao was wiyao, mbinim buklemi sao di khorob sao was buklemi. Tenaolon ne bor angal kao deraeme tomb mbinin kone bor wiyao ubi was kao derarokmel inim ebe hondoklemi kisesa.

Tenaolon kone bor and ukl kab non bi bu hayem kiso o

Mat 7:24-27

⁴⁶ Njisesom waki kabl, Inim nao angal pango ni taol mi nao ebebur, asub ko ni bor Aorao o Aorao o was lomeb? kisesa.*

⁴⁷ Aol mondom nao angal hul nao hae pangobur ni taol mi oboklae tomb, obum ngo buklae ub inim oborob ora nen sabeklemin kao dund bun pangoklwaebe kisesa.

⁴⁸ Ngub kobur kabl, Aol ngo obu aol and oborob bi mend hasesa ubi soklae. Obum and pinj saoruklae bor sowa unu han wi anga bor pen tombobur, simenom han ngo hesa kimb bu pelen kobur bisaol, mabor ib wae aondao ora disao tomb obum and ngo oborob ngub ora bisaol, kundi taokl nao pisao kisesa.

⁴⁹ Ngub kobur kabl, Aol mondom di nao angal pangobur o hul habur ni taol mi nao oba sin, aol mende and su demil bi mend hasesa ubi soklae. Aol ngo obun and bisaol tomb obum and pinj saorukl bi bor di simenom oborob han kab kimb nao bu pelen kebur bisaol, ib wae aondao ora disao tomb and ngo penar bu kundi bowes bu khorob ora kundi haki buri kiso ko Njisesom ngub kisesa.

7

Njisesom Orom semon maomb bo haraoklae aolon kongon biyao nas mao enjaesao o

Mat 8:5-13

* 6:37: Mat 6:14   * 6:38: Mak 4:24   * 6:39: Mat 15:14   * 6:40: Mat 10:24-25   * 6:46: Mat 7:21

¹ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor angal ngo kao kal paklbr kisaon, su Kabenam po pindib paesesa.

² Ngo tomb su ngo bor Orom semon ami sem maomb bo haraoklao aol mend hasaol, aol ngo obun kongon biyao nas mend obum kone aondao bu ora wisao o sen khorob ora ha ubur kisaon, ora pe pakl ke ke bi birisesa.

³ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol ndam Njises hae ke pangobur kisaon, Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baebenon mendbor Njises biri puklub kobur kakl, Obum nao kongon biyao nas ngo sen ha wi o ebe mao saen ub ib lowaebe kisesa.

⁴⁻⁵ Ngo tomb mbinim Njises hasaol pobur taeki kobur kakl, Ami sem maomb bo haraoklao aol ngom nao Nju sem baeben hond aondao ora homobur, obun mbib naon and man pangoklme anda di bisaol, obu aol ebe ora yao njem obu hond homo bisur bib se ora yao ko kao deb deb bismisa.

⁶⁻⁷ Ngo tomb Njises obu di aol ngo Njises obu kaomukl ibismi nda baeben di mbini haru pismisa. Ngub pobur ami semon maomb bo haraoklao aol ndan anda teb sol sao pismi tomb, aol ndam obun aol sango mendbor bor Njises kao kalokl puklub kobur kakl, Aol aondao o, ni aol kho ora nje hael ol nao ebeb se ora hae ol, aol ebe nje non bi di nao anda bor nao ebeb se ora yao ka. Ngub yaong nje enjo ngol baehaemon kem homoklbur nao ebe, njem abo ngol habur njen angal oram nao kongon biyao nas ngo wakt mao enjakao kisesa.

⁸ Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o, ni kongon bibi ko mao hasaomon ni bor di ngo sao ngo sao bibi keyao tomb biyu. Nim di nao ami baeben maomb bo haruklu o, nim nao ami ngon is mend bor ngub kaklo. Nje pu kaklo, ngo tomb puklao. Is mende bor ngub kaklo. Nje ib kaklo, ngo tomb ubuklao. Ngo tomb nao kongon biyao aol bor ngub kaklo. Njem kongon ngo bibi kaklo ngo tomb biyaol, njem di angalom menjao lesi tomb buklo ora kisesa.

⁹ Ngub kisaol Njisesom aol ndan angal pango burir biyubur kisaon, obun ma nan baol munu hondobur tenaol andub ora ngo obu haru ibismi nda baeben bor kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol sem tangar ngo obum nil ngo hul ha harekle ub Nju sem tenaol baebenon ngubi is mend nao hondowao ora kisesa.

¹⁰ Ngo tomb ami aolon angal mini pismi nda baebenom ami aol ngon anda wakt ibismi tomb nas nda ebe sisaol hindismisa.

Njisesom nas mend mao enjaesao o

¹¹ Ngo tomb kang mend mabor sao Njises obu su and lobokl lobokl Nen pisesa. Ngo tomb obun man pange aol baeben di tenaol andub mendbor di obu haru pismisa.

¹² Ngo tomb su and lobokl lobokl Nen ngon saond paeb te tiriyao komba oral pindib paesmi tomb aol pe pae mend taokl ibismil hindismisa. Ngub hindismi tomb nas ngo pe paesao o obun ingin nongnas is mende di nao biri bombor ngo ora, ten ngo obun aoli di nao hae heme ora sisesa. Nas pe pae nda taoklbr nas ngon ingi di su and lobokl lobokl ngon tenaol baebenon andub ora mendbor di mbini haru ubukl hasmisa.

¹³ Ngub ubukl hasmil Aorao Aondaom ten kang nda hondobur hond aondao ora himisesa. Ngub hond homobur kisaon Njisesom ten kang nda bor kakl, Njem de nao kao kisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kisaon obum nas pe pae ngo is ha taokl ibismi to ndal men hindisao tomb, mbini aol mendbor nas ngo taokl ubukl hasmi nda baebenom di bao nimil tu hasmil Njisesom kakl, Nas o nim nje bor kakl ngao, nje teka kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol nas pe paesao nda teka burubur kisaon, angal hakl ko birisesa. Ngub birisaol hondobur Njisesom nas ndan kil men mubur obun am kang nda kalisesa.

¹⁶ Ngo tomb tenaol hambunom Njisesom ngo bisao sao hondobur, mbinim burir aondao ora biyu burisao pobur Ngaor bor was kaoya kismisa. Ngub kaoya kobur kakl, Man mini aol aondao ora mend enjo nao hayom ol ngo obo pindib paraokl o kismisa. Ngub kobur wakt kakl, Ngaorom obun tenaol ngo bu mukl obaokl o kao kao bismisa.*

¹⁷ Ngub bisaol Njisesom aol heme ngo mao enjaesao on arman su Njuriya di su hambun bor kaom aeben aeben bismil tenaol hambunom pangaesmisa.

Njonom obun man pange aol is kab Njises hasaol pen kisa o

Mat 11:2-19

¹⁸ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange tenaol baebenom Njisesom ngo bisao saon arman hambun sao Njon Mbabtas Biyao Aolon pangen kao kalismisa. Ngub kismil pangobur Njon Mbabtas Biyao Aol ndam obun man pange aol is kab mend ubuklub kobur,

¹⁹ Aorao Aondaol hasaol angal bombor mend kaom puklub ko kao kalobur kakl, Naom aol mend oboklao ko hondo harokl-mao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mend wen oboklao ko bao

* 7:13: Luk 8:52   * 7:14: Luk 8:54   * 7:16: Luk 1:68; Luk 19:44   * 7:19: Kao 1:8

hondo haklmaob ko, Njises ne mukul puklub kisesa.*

²⁰ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolon man pange aol is kab nda Njises hasaol po pindib pabur kabl, Yao kab Njon Mbabtas Biyao Aolon nje biri puklub kobur obum ngub ka. Naom aol mend oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o be? be? naom aol tangar mend wen oboklao ko hao hondo haklmaob? ka ko kao kalisbisa.

²¹ Ngo tomb hao bombor ngon Njisesom tenaol sen kam mundub mundub hae andub ora mao ebe saesesa. Obum tenaolon tombao bor sam biri di taol deraesesa. Obum el bokl mini baeben di waki el tin kisesa.

²² Njisesom ngub bubur Njonon man pange aol nda kab bor mbibin angal kisbi ndan ko san lubur kabl, Ibim Njon obu hayaol pobur lebin, nim hambun sao buwao sao ibim handaebnda ub di pangaebi ub di ibim Njon obum pangen kao kaloklwaebe. Tenaol mendbor el kho baeben di waki el tin ko, tenaol mendbor aongao kho baeben di waki harer peben ko, tenaol mendbor maollun bi mendboron mbinin toklo bor der bisao haki di songol heneng eben ko, hal bowe baeben di waki hal mao komba, tenaol pe pae baeben di waki mao enjarob lowaebe. Mbini tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenom di Ngaoron Angal Bib Hobao Sao pangaem lowaebe kisesa.

²³ Ngub kobur kabl, Tenaolom nil hul ha habur kone taol nao buklemi baeben, mbinin turi was hom ha haklemi ka ko kao kaloklwaebe kisesa.*

²⁴ Ngo tomb aol is kab Njon Mbabtas Biyao Aolon angal mini ibisbi nda kab anda pisbi tomb, Njisesom tenaol andub ora ngo dengeb dengeb kao mba hasmi baebenom pangen Njon Mbabtas Biyao Aolon arman kao kalobur kabl, Inim mbes su tenaol nao biri bor pismisa tomb inim asao was hondokl pismi? Posabsum kaemb isao ukl mend kar paesao hondokl pismi be?

²⁵ Inj ka. Inim asao ora hondokl pismi? Aol mondom obun lab lab ebe ora was bu hasaol hondokl pismi be? Ngub di inj ora. Aol lab lab ebe same di hambun sao ebe sao was wi, aol ngubi baeben aol wesmbao aondao baebenon anda bor was haroklme kisesa.

²⁶ Ngub biming inim asao was hondokl pismi? Inim man mini aol bombor mend hasaol hondokl pismi be? E ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Njon man mini aol ngo obum man mini aol mendbor hambun men mbayao kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kabl, Ngaoron mbuk waebom Njonom ngub buklaol ke wisao.

Pangeklm.

Aol bombor ngo nim mabor nao angal mini Obu nje mbes pu lowao.

Obum nje poklesi hareron

Kare mao dund sarukl burukl poklao ko Ngaoron mbuk waebom ke wisao ub Njisesom ngub kisesa.

²⁸ Ngub kobur kabl, Njon obum tenaol sul hayem baeben hambun men mbayao o, Ngaorom maeb ha maomb bo haen haroklme haklon ndi nao mini kang bombor mondom, aol aondao Njon di ebe men mbaeb se hayem kisesa.

²⁹ Mbini takis moroklme aol mendbor di tenaol mendbor hambun di, mbini hambunom Ngaorom ngo bibaebe kisao ub oborob dund se ora kise ko pangobur, mbinin kone baol munu Ngaor bor turi homo kaoya kobur Njonom mbini mbabtas bin pismisa.*

³⁰ Ngub bismi o mendbor Peresi sem di Nju semon man buwaloklme aol baeben di Ngaorom mbini harer ebe muwalisao o, nao hende non bu mesao kalobur mbini Njonom mbabtas bin nao ibismisa.*

³¹ Njisesom ngub kobur kabl, Nim tenaol man nao pange ngubi tomb hayem baeben bor menger asao was mukulwao? Mbini asub bi was hayem? kisesa.

³² Pangeklm. Mbini ngo baeben nongnas kang kang mendborom mbinin homal ber mba habur, nongnas sango mbini bombor ubi baeben bor ubuklub kobur kabl, Naom ini bor pollip keyom o, inim non we nao keyem. Naom non hond homo de keyom o, inim non de di nao keyem lome ubi hayem kisesa.

³³ Ngub kobur kabl, Nim menger bombor ngo murukl ub Njon Mbabtas Biyao Aol ndam di obu ne nao ne paolubur ib waen di nao nisao o, inim Njon obun tombao bor sam biri hae kismi kisesa.

³⁴ Ngub kobur kabl, Ngubi tomb Aolon Isi Ora obobur, ne di ib waen di neyaol hendeme tomb inim obu bor kabl, Haondaoklaob. Aol ngo obum ne di andub ora was no, ib waen di andub ora nekle lome kisesa. Waki kabl, inim aol ngo obu aolmendbor mone takis moroklme aol baeben hesa tenaol khorob was bu haroklme kabon tenaol sango ora hae lome.*

³⁵ Ngub lome o Ngaor obun kone u haraoklao ub heneng ora ngo di so pindib paklbur be ol, Ngaor obum oborob sao was bu haraoklao ko tenaol hambunom ebe hondoklemi kisesa.

* 7:23: Luk 4:18

* 7:26: Luk 1:76

* 7:29: Luk 3:12

* 7:30: Mat 21:32

* 7:34: Luk 15:2

Khorob was biyao ten mondom Njiseson aongaol wel sulaesao o

³⁶ Ngo tomb Peresi aol mondom Njises nao anda bor ne nokl ib ko hondokl pisaol, Njises obu Peresi aol ngon anda bor ne noklbur obo birisesa.*

³⁷ Ngo tumb was and lobokl lobokl ngo bor ten khorob su bu hasao mend birisao ndam, Njises obu Peresi aol menden anda bor ne no bere ke pangisesa. Ngub pangobur kisaon ten ndam han alpastam* wari be ebe teraebi buri ora mend sisao bor wel ber pae mend minibir Njises birisaol ibisesa.*

³⁸ Ten ndam ngub mini obobur kisaon Njises mesao nan aongaol ma teb so bor obo habur de kisaol, ten ngo obun delibom Njiseson aongaol po hasesa. Ngub po hasaol ten ndam obun wesmbao irim Njiseson aongaol obun delib po hasao nda kunaesesa. Ngub bubur kisaon obum Njiseson aongaol ma bor nunu aondao ora bubur, obum Njiseson aongaol bor wel tangar ebe ora mondom sulaesasa.

³⁹ Ngo tomb Peresi aol ngo Njises bor ne nokl ib kisaon ndam, ten ndam Njiseson aongaol ngo baesao sao hondobur obum ngub nen sabisesa. Ten ngom khorob was bu haraoklao ndal, heneng ora aol ngo obu Ngaoron man mini aol ora sokl baonaon, ten ngo obun aongaol wararaokl om bu haraoklao ub di obun kone bor wiyao sao di ebe mao bembera hondokl baonao ko, Peresi aol ndam ngub nen sabisesa.

⁴⁰ Ngub nen sabisaol Njisesom Peresi aol ndan kone bor hondobur obu bor kinkl, Simon o nim nje bor angal kang mend kao njun ko pangakl kisaol, Simonom kinkl, Aol aondao o ebe ka. Njen angal kao kisesa.

⁴¹ Ngo tomb Njisesom mar kobur kinkl, Aol is kabom aol is menden san, mende aolom mone supu hakl hakl hor su aondao ora haklao tomb, mende aolom kang tobon kab bu haklebi.

⁴² Ngub bukledi o mbibin menjao nao uklebi san lukl buwaeb se haklebi tomb, aol mone aorao ndam obun mone ngo san lib nao ke bao warob sin, aol ngom kabom mone aorao nda san kang bu haklaomon turi homo aondao bu obul kone uklaob? be? mende aol aondao bu munu haklaomon turi homo aondao bu kone uklaob? kisesa.

⁴³ Ngub kisaol Simonom angal ngon ko san lubur kinkl, Nim nen sobakl tomb, aol mende obu mone san aondao bu ora munu haklaomon mone aorao ngol kone uklaob saol ko nen sobakl kisesa. Ngub kisaol Njisesom kinkl, Njem oborob ora nen sobal kisesa.

⁴⁴ Ngo tomb Njisesom ten nda birisao nan baol munu hondobur Simon bor kinkl, Njem ten ngo hendel be? Nim njen anda andaon hondawao tomb njem nao aongaol wes wes lun ko ib nao humu njaenda o, ten ngo obun delibom nao aongaol wes wes labur, obum hoboll ken ko obun wesmbao irim kunarobnda kisesa.

⁴⁵ Ngub kobur kinkl, Njem ni nunu nao kaenda o, ten ngom ni wen njen and ngo bor hondarunda tomb ora nunu ko harobnda ub, ngubi tomb di nunu was ngo ke o kisesa.

⁴⁶ Mende di njem nao wesmbaol wel nao sularinda o, ten ngo obum wel tangar ebe ora nao aongaol bor sularobnda kisesa.

⁴⁷ Winkl kinkl, Nim nje bor ngo kinkl o non ngub nen sabobur kinkl ka. Ngaorom aol mend obun kone bor kho kang bu sao uklaob o kunaklao tomb aol ngo obum Ngaorol kang bu sao kone uklaob. Ngub buklaob o ten ngo obum non khorob aondao bu ora bu hasao o, obum ngubi tomb nil kone aondao bu ora waoraokl saom ora bi ko, njem di hendenin obun kone bor kho ngo waoraoklao ub kang ora di nao win ora mu tuwa kunarukl kisesa.

⁴⁸ Ngub kobur Njisesom ten nda bor kinkl, Nim njem khorob bisi sao kunarunda kisesa.*

⁴⁹ Ngub kisaol tenaol ngo mbini haru ne nao mba hasmi nda baebenom burir biyubur mbini hakl hakl kinkl, Aol ngo obu aebom tenaolom khorob bimi sao kunaklbur leb? kao kao bismisa.

⁵⁰ Ngo tomb Njisesom ten nda bor kinkl, Njem nil hul ha haril saom nje bu maoraokl ngao, njen kone bor sub tibaen as ko ora pebe kisesa.*

8

Ten mendborom di Njises haru akol bismi o

¹ Ngo tomb kang mend mabor sao Njises obu su and lobokl lobokl aondao baeben bor di kang kang baeben bor di akol bu habur kisaon, obum tenaol hambunom pangen Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko, Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hasesa. Ngub bu hasao tomb obun man pange aol duteb nda baeben di hambun haru akol was bu hasesa.*

² Ngo tomb mbini ten mendbor di Njises daol haru pismil, mbini ten ngo baeben mbes Njisesom mbinin toklo ndaon sam birisaol taol deraesao baebenon mendbor di, mendbor sen ha wisml ebe mao saesao

* 7:36: Luk 11:37 * 7:37: Mat 26:7; Mak 14:3; Njo 12:3

* 7:48: Luk 5:20-21 * 7:50: Luk 8:48; Luk 17:19; Luk

nda baebenon mendbor di ngo baeben kisesa. Ten ngo baebenon is mend Maktala Mariya kismil, mbes Njisesom ten ngon tombao bor sam is haoklao oran birisaol taol deraesao o obu di.*

³ aol wesmbao Heroron and di osisao maeb haraoklao aol Susan were ten Njowana di, ten Susana di, ten tangar mendbor andub di mbini ngo baeben Njises daol haru akol bu hasmisa. Ngub pobur kismil ten ngo baebenom Njises di obun man pange aol baeben di mbinim wa win hasmi sao hakl bisur bu kal was bismisa.

Aolom em we tand kisaol ko angal mar kisaol o

Mat 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ngo tomb tenaol andub ora su and lobokl lobokl tangar tangar wisao baeben hambun bor hakl obobur; Njises hasaol was obo kiril mbaesmisa. Ngub obo kiril mbaesmil Njisesom mbini ngo baeben hambun bor angal mar mend ngub kisesa.

⁵ Aol mondom obun em bor em we tand kokl pisaol, mendbor harer tol kolokl baraesaol, tenaolom hala bowes bismil saom arer bu nismisa.

⁶ Em we ngon mendbor di han kel kelol kolokl baraesaol, por kisaol o su ibao nao biri han kel kelol sisaol kaeb so bung kisesa.

⁷ Em we ngon mendbor den nene haen te bor kolokl baraesaol, den nene hae hesa haru and sao sao bubur kisaon, den nene hae ngo haom mu and sobur men mbaesaol il nao sisesa.

⁸ Em we ngon mendbor su ebe oral kolokl baraesaol, oborob ora por ko and sobur il andub ora supu hakl hakl hor su was pabklim lisao ko Njisesom ngub kisesa. Njisesom wakk angal aondao bu ora kobur kakk, Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe kisesa.

Njisesom nim ngub nen sabobur angal mar kakk kisaol o

Mat 13:10-17; Mak 4:10-12

⁹ Ngo tomb Njises obun man pange aol baebenom angal mar ngo kisaol on te asub wiyaoob ko? ne mismisa.

¹⁰ Ngub kismil Njisesom kakk, Ini ngo baeben bor Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao on te mupango wiyao ub inin hendeklemin ko ngo muwale o, mbini tenaol tangar mendborom angal mar was andub ora pangoklemi o mbinim te nen nao saboklemi. Mbinim elom di hondoklemi o hend heneng nao buklemi. Mbinim

halom di pangoklemi o pang heneng bu nen sab heneng nao buklemi kisesa.

Em we angal maron te kao dund bisao o
Mat 13:18-23; Mak 4:13-20

¹¹ Njisesom ngub kobur kakk, Angal mar ngal te ngub wiyao. Em we ngo Ngaoron angal ora yao kisesa.*

¹² Ngub kobur kakk, Em we harerol kolokl baraesao o saom arer bu nismi ub menger, tenaol mendborom Ngaoron angal bib ebe ngo pangoklemi tomb Ngaorol hul ha haklemi, Ngaorom mbini men muklao ko Seranom angal bib ngo mbinin kone bor nao pen lao hokl pelen lao.

¹³ Tenaol mendbor em we han kel kelol por kisaol ndabi hayem. Mbinim wen tomb Ngaoron angal bib ngo hem ko oborob ora pangobur turi homoklemi o, angal ngo mbinin kone ndaon ora bor nao hondaen habur; mbinim ke kang ora mend hondoklemi tomb mbinim hul ha, ha kimb nao bi wakk besao kon uklemi.

¹⁴ Tenaol mendbor em nene hae hesa maomunu and se non bi hayem. Mbinim Ngaoron angal bib ebe ngo pangaoklbr aeben peme tomb, mbinin kone bor hem lome sao bor was men pae buklo saom di, mone momak sem di, mbinin kone bor heb homo turi mao homaraoklao sao sem di, sul woroklme sao ngubi baebenom angal ebe ngo mbinin kone bor por ko and nao sen men mbaraoklao ora.

¹⁵ Ngub buklo o aol mendbor su ebel em il por kisaol ndabi hayem. Mbinim angal ebe ngo pangeme tomb angal ngo hul nao hae men hakol ora bimil, mbinin kone bor di ebe dund se ora habur ne sao and sakk haen hayem ko Njisesom angal maron te ngub kao dund bisesa.

Mondom laomb mao dabur nao mupangoklemi ko angal mar kisaol o

Mak 4:21-25

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakk, Mondom laomb mao dabur; be bor bomb pa u to bundun bor di mupango nao woroklme. Ngub inj, tenaol and ngon oboklemi baebenom di henden ko, laomb ngo to mandaemol tenaol hambunon el isil woroklme kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur kakk, Hambun sao mupang mba haklao sao baeben di mabor tenaol hambunom hondoklemi. Mbinim hambun sao kowes bu bimi sao baeben di mabor Ngaorom tenaol hambunon henden muwaloklao kisesa.*

¹⁸ Ngub kobur kakk, Inim ngo pangeklm ub oborob ora hondo haklwaebe kisesa. Wakk kakk, Tenaol mondom menjao u

* 8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49 * 8:11: 1 Pit 1:23 * 8:16: Mat 5:15; Luk 11:33 * 8:17: Mat 10:26;

harob sin, Ngaorom obu andub ora kond ba kaloklao. Ngub inj, tenaol mend obu menjao nao wi harob sin obum obun kone bor kang mend u hae ko nen sabo haklao o di, Ngaorom wakt muklao ko Njisesom ngub kisesa.*

Njiseson ingi haeme hakl obu hasaol ibismi o

Mat 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Ngo tomb Njiseson ingi di obun haeme wil baeben di Njises hasaol ibismisa. Ngub obo hasmi o tenaol andub ora Njises hasao bor dengeb dengeb kismil, mbinim Njises hasaol teb so pokl buwaesmisa.

²⁰ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom Njises bor kakt, Njen am di njen haeme wil baeben di ngo baeben nje hondokl obaemi o, mbini tubu dera nan bao hayem kismisa.

²¹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakt, Pangeklem. Tenaol mendbor Ngaorom keyao sao hem ko pangobur nen hakol bimi baeben ninao ingi haeme wil ora hayem kisesa.

Njisesom posabsu aondao ora kur mao kaesao o

Mat 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Ngo tomb ko mend oran Njises obu ib taokaollon baoraoklbir obun man pange aol baeben di mbini haru pismisa. Ngub pismi tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kakt, Nao ngo peyom o ib mende nan mbini ko peyom ngao mbi kisaol pismisa.

²³ Ngo tomb ib taokaoll ndan pismil Njises obu ib taokaoll ngon ndaon u paol pesesa. Ngo tomb posabsu buri ora mend ib mal ngo bor obobur kisaon, ib taokaoll nda bor ib do tundabur mbini hambun ib no pe barakl ke ke bismisa.

²⁴ Ngub bisaol hondobur kismin mbinim Njises po mao tekabur kakt, Aol aondao o, nao hambun ngubi tomb ib no pe barakl ke ke beyom kismisa. Ngo tomb Njisesom teka peyobur kisaon, posabsu aondao ngo ibisao nda hesa ib aondao ngo lu taongul taongul kisaon nda kab bor taolu lisaol, posabsu aondao ngo ibisao nda hesa ib aondao ngo lu dengeno taokl en aeben bisao nda kab, kur kao mbabur sowa paesesa.

²⁵ Ngo tomb Njisesom mbini bor kakt, Inim Ngaorol hul nao hae haroklme be? kisesa. Ngo tomb mbinim ngub bisaol hondobur, pakl homo burisao po burir biyubur mbini hakl hakl kakt, Wao. Posabsu hesa ib kabom hul nao hae angal pangen ke aol ngo, obu aeb e bo? kao kao bismisa.

Njisesom aol umubaoli menden sam taol deraesao o

Mat 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Ngo tomb mabor mbinim taokaollon ngub pam pam bubur su Ngerasa po pindib paesmisa. Ngub bismi o su Kalili ib ngon mare mende nan wisao o mbini hakl pismi su nda sisesa.

²⁷ Ngo tomb Njises obu ib taokaollon birisao o ib mare su henengol hondohasesa. Ngub bisaol aol is mend obu su and lobokl lobokl ngo bor haklbir Njises obu hasaol ibisesa. Aol ngo obun tombao bor sam andub ora birisaol, obu mbes ora lab lab di nao same was habur and heneng bor di nao paolisesa. Obum aol maol bor was and waru paolu mango hasao o

²⁸⁻²⁹ Njises bisaol hondokl ibisesa. Ngo tomb Njisesom aol ngon tombao ndaon bor sam birisao nda bor nje pu ora kisaol, obum kaong aondao bu ora lubur Njiseson aongao ma teb so bor dombes wisesa. Ngub dombes u mba habur angal aondao bu ora kobur kakt, Njises o nje Ngaor aondao yubu oran Isi hael ol, nje tangar aondao ora hael ngao, njem ni bor asub ko ora ke mao handakl ibil balem? kisesa. Ngub kobur wakt kao deb deb bubur kakt, Saongao noklwao ora ni ke nao mao hendaebe kisesa. Ngub bisao o mbinim mbes aol umubaoli ngo hor hor was sen yam di hankabom di ki aongao kab munu tanga pa ubur oborob ora maomb bo hasmi o, sam ngom obu buriyab ora akl mbokl minisao tomb ya ngo hakl lokl pe win paokl was po hasesa. Ngub bubur samom obu su tenaol nao biri bor was men pae po hasao o sisesa.

³⁰ Ngo tomb Njisesom aol nda bor ne mubur kakt, Njen imbi aeb? kisaol, aol ndam obun tombao ndaon bor sam andub ora buklhoma iri non bi birismi o nen sabobur kakt, Ninao imbi Ndi Nao Minib Se kisesa.

³¹ Ngo tomb aolon tombao bor sam birismi nda baebenom Njises bor buri palobur kakt, Njem nao is de bor nao paomun kaebe ora ko kao deb deb bismisa.

³² Ngo tomb harbor manda kang mend teb sol sao wisao on some aondo andub ora mend pil nao mba hasmil hondobur, sam ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom Njises bor wakt was kao deb deb bubur kakt, Njem nao some aondao ngo pil nao mba hayem baebenon tombao bor haondaomun waebe kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini ngub hondaen waesesa.

³³ Ngo tomb sam aondao ngo aolon tombao bor birismi nda baebenom aol ndan tombao bor baoraoklbir kismin, some nda baebenon tombao bor was hondakl engel bismisa. Ngo tomb some nda baebenom hellenj kao mibir kismin, su kho ora bare ib mal wi mend sisao bor akl

* 8:18: Mat 25:29; Luk 19:26

was pobur, ib mal aondao ngo bor was bongeyokl engel bismil hambun ora ib no pe baraesmisa.

³⁴ Ngo tomb aol ngo some nda baeben kalo hasmi baebenom ngo bisao sao haondaokl bir pakl khorob ora akl was pobur kismil, mbinin su and lobokl lobokl aondao baeben bor di su and te kang kang baeben bor di mbinim tenaolom pangen kam buri kismil, su ngo hambun bor pan-gaesmisa.

³⁵ Ngo tomb tenaol hambunom ngub pangobur kismil, mbinim Njisesom ngo bisao sao hondokl pismisa. Ngub pobur Njises hasaol po hindismil, aol mend mbes obun tombao bor sam birisao nda obun tombao bor sam ngo birisao nda hakl paokl pismil, waki obun kone anda ibisaol obum oborob lab lab hakl bombo as ko burubur kisaon, obu Njiseson aongao ma teb so bor birisasa. Ngub bisaol hondobur tenaol ngo ibismi baebenom burisao po pakl aondao ora himismisa.

³⁶ Ngo tomb mbini tenaol ngo aolon tombao bor sam birisao o taol deraesaol hindismi baebenom, tenaol aondao ngo wen ibismi nda baeben pangen ko, mbes aol ngon tombao bor sam birisao o Njisesom taol derabur ngub ebe mao sarob ko arman kao kalismisa.

³⁷ Ngo tomb tenaol su Ngerasa nan paolismi baeben hambunom mbinim naom nao hendemao sao mend banda kobur, mbinim pakl aondao ora homobur Njises bor kakl, Nje enjo ngo nao hayom ol nao hae, nje paokl pu ora kismisa.

³⁸ Ngub kismil Njises obu poklbur taokaollon birisao tomb, aol ngo obun tombao bor mbes sam birisao ndam Njises bor ni yao haru poklbao ora ko kao deb deb bisasa. Ngub kisaol Njisesom obu bor kakl,

³⁹ Njem njen anda wakl bokeyobur lesin, Ngaorom nje bor bandisao baeben tenaol hambunom pangen kaebe kisesa. Ngub kisaol aol ndam wakl pobur kisaon obun su and lobokl lobokl bor pobur, Njisesom obu bor bisao sao tenaol hambunom pangen kao kalisesa.

Njisesom nong kang hesa ten mend kab mao enjaesao o

Mat 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Ngo tomb Njises obu ib mende nan pisaol, tenaol hambunom obu ebeyao ko hondo burubur obu turi aondao ora homo, mbini hambunom nje oborob obaeng ib kismisa.

⁴¹ Ngo tomb aol bombor obun imbi Njaras, obu Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol hasao o Njises hasaol ibisasa. Ngub obo pindib

pabur obum Njiseson aongao ma teb so ora bor obo tumu kar munu dombes ubur obum Njises bor kakl, Nje nao anda mbao ko kao deb deb bisasa.

⁴² Ngub bisao o aol ngo obun wane is mend birisaol, nong ngo obun amom obu marisao o karasmas duteb sisao tomb obu sen ubur ora pe pakl ke ke bi birisasa.

Ngub Njises obu Njarason anda poklbur pisaol, tenaol andub ora obu pisaol bor dengeb dengeb kao mi pismisa.

⁴³ Ngo tomb ten is mend obu bullim anda buru kimb was bisao o, obum bao hor hambunom ngub bao ber ha haen was karasmas duteb oran pibi hasesa. Ngub buru hasao tomb ten ngom dokta baebenom obun sen ngo hasao ub ebe mao saen ko, obun mone wisao baeben di kal was bubur hambun ora pond bu paen kisaol o, monom ebe nao mao saesmisa.

⁴⁴ Ngub bu hasao o tenaol hambun dengeb dengeb kao mi pismi nda bor ten ngo obu di Njiseson mesao nan sub pukl habur, obun kim Njiseson lab lab kungni bor waraesesa. Ngub bisaol bombor ngo ora tomb penar bu ora ten ndam bullim nda ber kimb bisao nda kur kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Njisesom kakl, Aebom ni waraeb? kisesa. Ngub kisaol tenaol ngo hasmi baeben hambunom ni nao hende kao kao bismisa. Ngo tomb Pitam kakl, Aol aondao o, tenaol andub ora nje pel o bor ngo dengeb dengeb kao mi peyem o kisesa.

⁴⁶ Ngub kisaol o Njisesom wakl kakl, Is bombor ora mondom ni waranao tomb nao buri kang mend obu bor pilal mao bemberawao ora kisesa.

⁴⁷ Ngub kisaol ten ndam nim mupangokl buwaklwao ko nen sabobur kisaon dur ko pakl homobur, obum Njiseson aongao ma teb so bor obo dombes wisasa. Ngub burubur kisaon tenaol ngo hasmi baebenon el sol obum Njiseson lab labol waraesao on te kao kalobur kakl, Nim obu warawao tomb penar bu ora nao sen ebe bao saonao kisesa.

⁴⁸ Ngub kisaol Njisesom ten ngo obu bor kakl, Nao wane ka, njem nil hul ha haril saom ora njen sen ngo ebe bao saokl ngao, njen kone bor sub tibaen as ko ora pebe kisesa.*

⁴⁹ Ngo tomb Njises obu angal ngub bao kakl haen was, aol is mend Nju semon man pangoklme anda maomb bo haraoklao aol Njaras ndan anda hakl obobur obum Njaras bor kakl, Njen wane nda ora pe parob ngao, njem aol aondao ngo obu baehaemen harer haebob nao kemi pebe kisesa.

* 8:48: Luk 7:50

⁵⁰ Ngo tomb aol ndam ngub kisaol Njisesom Njaras bor kabl, Njen wane ngo ebe soklaong, njem burir biyu hem nao ke nil hul ha ora haebe kisesa.

⁵¹ Ngo tomb Njises obu maomb bo haraoklao aol Njaras ndan anda pobur kisaon, obum tenaol ngo birismi nda baeben di hambun and ndaon nao haru hondaem nao ke, ini hambun ora deral bao haklaob kaoklbur obum Pita Njon kab di, Njemus di, nong pe pae ngon ingi aorao kab di, mbini ngo baeben ora Njises obu daol haru hondaesmisia.

⁵² Ngo tomb tenaol andub ora wi allbob ko de kao mba hasmi o Njisesom mbini bor kabl, Nong ngo obu ora nao pe pae u paolu wing, inim de nao laob kisesa.*

⁵³ Ngub kisaol tenaol ngo hombara birismi nda baebenom nong ngo obu ora pe parobnda o le ko pangobur kismis, mbinim Njises obu bor khorob ora kir ko maobowaesmisia.

⁵⁴ Ngub kismi o Njisesom nong pe pae ndan kil men mubur kabl, Nao wane o nje teka kisesa.*

⁵⁵ Ngo tomb nong ngo pe pa wisao nda obun wesao waki anda bomobur tekasesa. Ngub bisaol Njisesom mbini bor kabl, Inim obu ne kang mendbor nen kalaoklaoob kisesa.

⁵⁶ Ngo tomb nong ngon ingi aorao kabom ngo bisao sao hondobur burisao po pakl aondao ora himisbil, Njisesom mbibi bor angal buriyab ora kao kalobur kabl, Ibim ngo sao tenaol memdem pangen nao lowaebe ora kisesa.*

9

Njisesom aol duteb Angal Bib Hobao Sao kam puklub kisa o

Mat 10:5-15; Mak 6:7-13

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol duteb ubuklub kobur mbinim tenaolon tombao bor sam buruklao hakl taol der-abur, mendbor sen kam mundub mundub ha, homo uklemi hakl di mao enja peb bin ko obun buri taol bu kalobur, mbini ngo baeben mao ha peb bisesa.

² Ngub bubur kisaon obum Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambun pangen kao kalam akol bu, tenaol mendbor sen ha uklemi baeben di mao enja peb bukl puklub kisesa.

³ Ngub kobur obum mbini bor waki kabl, Inim harer poboklbur mini bubuklmi sao hakl hambun sao, hakla tom di inin nu di mone hesa noklme sao kab di nao

maroklwaebe. Inin siyor di kab nao mari puklwaebe ora kisesa.

⁴ Ngub kobur kabl, Tenaol mendborom ini oborob obaeming ubuklub kaem sin, inim and bombor ngo pibnao hondaklemi on was bao haklwaebe.*

⁵ Inim mabor and te menden poklemi tomb ini mbinin anda bor oborob obaeming paolukl mbin ubuklub nao kaem sin, inim and te ngo tuwaklbur dera nan poklemi tomb, inin aongao bor su humi haklao o di mbinim mabor ke aondao ora hondoklemi ub menger, mbinin su and te ngo bor win tandoklo tuwaklbur, inim su ngo di tuwaklbur paokl ora poklwaebe kisesa.*

⁶ Ngo tomb mbinim su and te hambun bor akol bu, Ngaoron Angal Bib Hobao Sao tenaol hambunom pangen kao kalam akol bubur kismis, su hambun bor sen ha wismi baeben di ebe mao sam akol bismisa.

Aol wesmbao Herorom Njisesom bisao sao arman pangisao o

Mat 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ Ngo tomb aol wesmbao Herorom Njisesom hambun sao ngo bu hasao sao pangisao tomb hesa tenaol mendborom Njon Mbabtas Biyao Aol obu waki enjaokl pene kismi ub kab pangobur, aol wesmbao Heror ngo obun kone bor kang sao aondao sao bu buraeb kao mba haen ora birisesa.*

⁸ Ngo tomb tenaol mendborom kabl, llanja waki obo hayao ye? kismisa. Mendborom kabl, Aoh, Ngaoron man mini aol mbes hasmi haklon is mend waki enjaokl obo hayao ye? kismisa.

⁹ Ngub kismil Herorom kabl, Nim Njon Mbabtas Biyao Aol obu mao peyundis o ngubi tomb angal ngubi ngo aebom ko hayaob kobur, obum nim aol ngo hondoklwao ko nen sabisesa.*

Njisesom tenaol andub ora ne taol bu kalisao o

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Njo 6:1-13

¹⁰ Ngo tomb Njises obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol nda baeben waki anda obobur kismis, mbinim bam akol bu hasmi sao baeben hambun sao Njisesom pangen kao kalismisa. Ngo tomb obum mbini tenaol aeben baeben bao birin, obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baeben ora ware pe, su and lobokl lobokl menden imbi Bersara bor kemi pisesa.

¹¹ Ngo tomb tenaol hambunom mbinim ngo bismi ub ora hindismil, mbinim Njises obun mama taol mi pismisa. Ngub pobur mbinim obu hasaol pindib paesmi tomb

* 8:52: Luk 7:13   * 8:54: Luk 7:14   * 8:56: Mak 7:36; Luk 5:14   * 9:4: Luk 10:4-11   * 9:5: Luk 10:11   * 9:7:

Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19   * 9:9: Luk 23:8

obum menjao nao ke oborob ora ubuklim ko pangobur, obum tenaol ngo baeben hambunom pangen Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko kao dund bubur kisaon, obum tenaol mendbor sen ha wismi baeben di mao enja peh bisesa.

¹² Ngo tomb mbon sisaol aol duteb ndam Njises obu birisaol obobur kabl, Naom su ngo bor tenaol nao biri bor hayom ngao, njem tenaol ngo baeben dem homoklemi, mbini and hae tenaol biri sisao ne es bu no paolam buri ken kao kismisa.

¹³ Ngub kismi o Njisesom mbini bor kabl, Inim ora mbini ne taol bu kalaoklaob kisesa. Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Wao. Naon ne andub nao wi, palawe pao su mend di ib wen is kab bu ngo ora wiyom ngao, njem tenaol ngo hayem baeben hambunon ne naom was dob bakl paomun ko pangal be? kismisa.

¹⁴ Ngo tomb aol andub ora 5,000 buklhoma iri non bi ora hasmisa. Ngub hasmil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Mbinim tenaol ngo baeben bor supu kab kab hor kabol hor tebo nanon tobon kab was ber ber bin laob kisesa.

¹⁵ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda baebenom ngub bubur kismis, tenaol hambun ngub birin kismisa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom palawe pao su nda hesa ib wen is kab nda kab mu munubur, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor tengiyu kao peyobur, obum palawe nda hesa wen kang nda kab konde berabur kisaon, obum obun man pange aol nda baeben bor tenaol aondao ngo baeben taol bu kalaoklaob ko kalisesa.

¹⁷ Ngub bisaol mbinim ngub taol bu kalismi tomb tenaol hambunon ebe no tombao hasmisa. Ngub no tombao habur nokl nao bisaol bao win waesmi baeben, mbinim mbasker nu tokl duteb oran mar pa wismisa.

Pitam Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao paesao o

Mat 16:13-19; Mak 8:27-29

¹⁸ Ngo tomb ko mend oran Njises obu hungum habur kisaon Ngaor bor kao kalo birisaol, obun man pange aol baeben di obo hasmisa. Ngo tomb Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor ne mubur kabl, Tenaol hambunom ni aeb ora hae lomeb? kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kabl, Mendborom nje Njon Mbabtas Biyao Aol e lome. Mendborom nje Ilanja hae lome. Mendborom di nje

man mini aol mbes hasmi on mend wakl enjobur hae lome kismisa.*

²⁰ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Mbinim ngub ngo lome ong, inim ni aeb ora lemib? kisesa. Ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kabl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol ora hael kisesa.*

Njisesom ni pe pan luklemi o wakl enjoklwao kisa o

Mat 16:20-28; Mak 8:30-9:1

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Inim ni Ngaorom Eben Ke Aol hae ko tenaol mendem pangen nao lowaebe ora kisesa.

²² Njisesom ngub kobur kabl, Ni Aolon Isi Ora hae ol, nim tenda no ke hondoklbur hae ka. Heneng ora mabor Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin baolom aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom ni mesao njubur mbinim ni tenda mao na pe pan luklemi ora. Ngub buklemi o nim bao hor tebo nanon wakl enjaokl poklwao ora kisesa.*

²³ Ngo tomb Njisesom mbini hambun bor wakl kabl, Mondom ni taol mi obae sin, ni tenaolom imbi ken haklwao ko nen saboklao ub tuwaklbur obum obu pe pae non bi habur, obun is pe kowal bi bao hor hambunon ti hakol bubur ni taol mi ebebe buklao kisesa.*

²⁴ Tenaol mondomb ni imbi ken ora haklwao ko nen soba sin, obun hambun sao baondib munuklao obu imbi nao wi kang ora soklao. Ngub inj, tenaol mondomb ni hem ko taol mi oboklao obu imbi nao wi kang ora harob sin, mabor obu imbi wi aondao ora habur haeben saklao kisesa.*

²⁵ Ngub kobur kabl, tenaol mondomb obu imbi wi aondao ora habur sun osisao hambun sao maru u haklao tomb obu haeben sakl buwaeb se harob sin, obun osisao ngo maru u haklao sao baebenom asub bubur obun imbi win ko haeben saen laob? kisesa.

²⁶ Ngub kobur kabl, Mondomb nao angal pango ni taol mi ebebe on sakl men men ba sin, Aolon Isi Ora obu bao bi ora habur obu obun Ab Ngaoron angal mini wesao komb bi baeben di mbini Ngaoron buri aondao bao bi o bor bor oboklemi tomb, Aolon Isi Ora obum di tenaol ngo baeben bor sakl men men buklao ora kisesa.*

²⁷ Ngub kobur wakl kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini tenaol ngo hayem baebenon mendbor nao heme bao haen was Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub hondoklemi ora kisesa.

* 9:19: Luk 9:7-8 * 9:20: Njo 6:68-69 * 9:22: Luk 9:44; Luk 18:32-33 * 9:23: Mat 10:38; Luk 14:27 * 9:24:

Njiseson songol nar el non bi men aolisao o

Mat 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Njisesom angal ngo kao paesao tomb mabor bao hor duteb be? menjao pibi hasao tomb Pita Njon kab di Njemus di ngo baeben kemibir kisaon yu manda bor Ngaor bor kao kalokl pisesa.

²⁹ Ngub pobur Ngaor bor kao kalisao tomb obun el wil bor tangar ubi bao bi hakol bi ora men aolisao, obun lab lab samo hasao o baeben di haek bi ora nar el non bi men aolisesa.

³⁰ Ngo tomb mbinim hindismil, aol is kab mend Njises daol angal kakl hasmil hindismi tomb Moses hesa llanja kab sisaol hindismisa.

³¹ Ngub hindismil Moses llanja kab mbibi Ngaoron bao aondao ora o bor bor obobur kisbin, Njisesom Njurusalem bor buklaos saon di, obum pe paklbir su ngo tuwakl poklao on di kao kao bi hasmil hindismisa.*

³² Ngub bismi o Pita di obun aol sango mbini haru hasmi nda kab di kang mend enjmor ko u paol pesmi o, wakl el ti pesmi tomb mbinim Njises di aol is kab ngo obu daol haru hasmi nda kab di, mbini bao bi nar el non bi ora hasmil hindismisa.*

³³ Ngo tomb aol o hasbi nda kab Njises ngol bao haen mbibi kab pisbi tomb Pitam ngon te nen sabokl buwabur Njises bor kakl, Aol aondao o nao enjo ngo bor bao harum sin ebe ora soklaong, naom and kang ukl teb mend ngol baomun wao. Ukl mend njen ukl mend Moseson ukl mend llanja bu, ngub baeben oran baomun wao kisesa.

³⁴ Ngo tomb Pitam angal ngon ngub bao kakl hasaol, mulaol kombaebe pae mend obobur mbini u tingi mbaesesa. Ngub u tingi mbaesaol Njiseson man pange aol is teb ndam pakl aondao ora himismisa.

³⁵ Ngo tomb mulaol darukl ngo bor angal bombor mend obobur kakl, Aol ngo obu nao Isi ora hael, nim ora obu haen kowaong inim obun angal was pangokl-waebe kisesa.*

³⁶ Angal ngo ngub kao paesao tomb hindismil, Njises obu hungum ora hasaol hindismisa. Ngub bisaol mbinim ngon te nao ke men mbabur, mbinim ngo hindismi sao penar bu tenaol mendem pangen nao kao kalismisa.

Njisesom nas menden sam taol deraesao o

Mat 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Ngo tomb ekeran nan yu har ne ngo bor haklbir wakl inin pismil, tenaol andub ora harerol Njises hen mukl ibismisa.

³⁸ Ngub ibismil tenaol aondao ngo ibismi darukl o bor aol bombor mend obobur Njises bor kao deb deb bubur kakl, Aol aondao o nim nje bor kao njurukl ngao, ninao nas is bombor ngo ora yaong njem nao isi ngo hend kisesa.

³⁹ Ngub kobur kakl, Nas ngon tombao bor sam bombor mend bereyao om nas ngo men hakol ora biyao, obum penar bu kaong aondao bu ora laoraoklao. Ngo tomb nas ngo sul khorob ora dur ko komb hakl po win keyao tomb nas ngo obun ne bor howar maeke hakl lao kobeyaraoklao. Heneng ora nas ngo obub khorob ora tenda mao homaraklao, sam ngom nas ngo penar bu nao tuwaeb se ora yao kisesa.

⁴⁰ Ngub was bu haraoklao, nim njen man pange aol baeben bor aondao bu ora kao deb deb bubur, sam ngo taol deraklaob kowao o, mbinim taol derakl buwarim kisesa.

⁴¹ Ngub kisaol Njiseson angal ngon ko san lubur mbini bor kakl, Ini tenaol ngo hayem baeben o, inim Ngaorol hul nao hae haroklmel inin kone bor di kho ora hayem kisesa. Ngub kobur kakl, Ini daol nao maomunu was haemao tomb inim nao hibi kho was mao sa hayem ngao, inim nao kone bor ngub kho mao sa hareklemin ko ni ini daol hor asub baeben ora bao haklmao balem? kisesa. Ngub kobur aol nda bor njen isi abo mini ib kisesa.

⁴² Ngo tomb nas obun tombao bor sam biri nda ubukl birisaol, sam ngo nason tombao bor birisao ndam khorob ora dur mao ka sul komb hakl po win kisesa. Ngub bisao o Njiseson nas ngon tombao bor sam ngo birisao o taolu lu taol dera, nas ngo wakl ebe mao sabur obun ab kaom kalisesa.

⁴³ Ngub bisaol tenaol ngo hasmi baebenom Ngaoron burim ngo bisao sao hondobur mbinim burir aondao ora bismisa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko mende kisao o

Mat 17:22-23; Mak 9:30-32

Ngub tomb mbinim Njiseson hambun sao ngo bisao on was burir biyu nen sab ha bao wismil, Njiseson obun man pange aol baeben bor kakl,

⁴⁴ Nim ini bor angal ngo kao njun ub inin hal ora bor pen pangokl-waebe kisesa. Mabor sao aol mendborom Aolon Isi Ora karu lubur, obu lukl buklemi aol baeben bor men pae puklub ko kaloklemi ora kisesa.

⁴⁵ Ngub kisao o mbinim angal ngo ngub puwi pen leb ko pangokl buwaesmil, angal ngon te di nen sabokl buwabur njem angal

* 9:31: Luk 9:22; Luk 13:33

* 9:32: Njo 1:14; 2 Pit 1:16-18

* 9:35: Luk 3:22

ngon te asub nen sabobur kal ko, obu bor wakt ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.*

Aol aondao imbi wi oran aeb haeb? kismi o

Mat 18:1-5; Mak 9:33-37

⁴⁶ Ngo tomb Njiseson man pange aol baebenom mbini hakl hakl aol aondao imbi wi nje haklesi ni haklwao kao kao bubur arer bu ab saond bismisa.*

⁴⁷ Ngo tomb Njisesom mbini hakl hakl ngo kismi sao mbinin kone bor hondobur kisaon, obum nongnas kang mend mini obobur obu hasao teb sol obo mao hasesa.

⁴⁸ Ngub mao habur obum mbini bor kabl, Tenaol mondom ni hem kobur nongnas kang ngubil kone u hem ko bisur ba sin, obum ni ora hem ko kone ubur buklaol. Obum heneng ora ni bor hem ko kone ubur oborob ba sin, obum ni pu kisao o nao Ab bor ora hem ko kone ubur buklaol kisesa. Ngub kobur kabl, Ini ngo hayem haklon is mondom obu imbi nao wi kang ora men koro haraoklao sin, obu imbi wi aondao ora hayao kisesa.*

Mondom ini bor saond nao bu nja sin sem soklao kisao o

Mak 9:38-40

⁴⁹ Ngo tomb Njonon Njises bor kabl, Aol aondao o, aol mondom njen imbi kobur tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera harekle sal hondomao kisesa. Wakt kabl, Naom ngub hondobur aol ngo obu daol nao haru nao haroklmao ndal, naom obu bor njem ngo bili ub nao bibi ora komao kisesa.

⁵⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Inim obu bor njem ngub nao bibi ko ngo kaemi ub nao lowaebe ora kisesa. Mondom ini saond nao bu nja sin inin sem ora soklao kisesa.*

Sameriya tenaolom Njises mbinin su nao ebe pu kismi o

⁵¹ Ngo tomb Ngaorom Njises wakt yu heben bor men muklao o teb sisaol, Njisesom obu su Njurusalem pen pon ko nen sabobur poklbur pisesa.*

⁵² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol mendbor ini mbes su Sameriya puklub kobur kabl, Ni daol nao su ngo bor paolukl oboklmaong, inim su ngo bor nao paoluklmao on man man bi urukl puklub kisesa.

⁵³ Ngub kisaol mbinin ngub bismi o aol su ngol hasmi baebenom Njises obu su Njurusalem poklbur pebe ko ora hindismil, obu makt homobur naon anda bor nao menda u paoluklmao ko nen sabismisa.*

⁵⁴ Ngo tomb Njiseson man pange aol Njon Njemus kabom mbinin ngo kismi sao pangobur mbibim Njises bor kabl, Aorao Aondao o, naom yu heben bor isaolao eben kobur, tenaol ngo baeben hambun dao pelen kem be? kishisa.

⁵⁵ Ngub kismi o Njisesom mbibi kab baol munu hondobur taolu lisesa.

⁵⁶ Ngo tomb mbini hambun and te tangar mende bor paokl pismisa.

Mendborom baehaemen Njises taol mi pe non bismi o

Mat 8:19-22

⁵⁷ Ngo tomb mbini harerol pukl hasmil aol mondom Njises bor kabl, Su nje poklesi baeben hambun bor di nim nje taol hakol was bubur, nje haru akol was buklwao kisesa.

⁵⁸ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Buklhoma ker baebenom su sowal tomb pae bor paoloklme. Sao baebenom di and bu paoloklme kisesa. Mbinin ngub bimi o Aolon Isi Ora obu haraoklao su mend nao wiyaong, njem heneng ora ni turi homo taol mi akol was buklesi be? kisesa.

⁵⁹ Ngub kobur obum aol tangar mende bor kabl, Njem ni taol mi ebebe kisesa. Ngub kisaol aol ndam obu bor kabl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao ab mbes homoklao tomb maol bu mbaklbr oboklwaong, njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

⁶⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Inj ora. Mbinin kone bor pe pae non bi haroklme baebenom tenaol pe pae ebe maol bukleming, njem Ngaorom maeb ha maomb ho hayao ub tenaol hambunom pangen kao kalokl pu kisesa.

⁶¹ Ngo tomb aol mendem di Njises bor kabl, Aol aondao o nim di nje taol mi oboklwao o, nao sem baeben bor mbes bao boroklwaebe ko ki siken bukl pon ub njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

⁶² Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Tenaol mondom obum mendel poklbur kone kab maru mesao nan hondo baol baol kao hae pa sin, Ngaorom ngubi baeben turi nao homoklao obum maeb ha maomb ho hayao bor ubuklub nao lao kisesa.

10

Njisesom aol dowapu hakl hakl hor teb Ngaoron angal bib kam buri ken kisao o

¹ Ngo tomb mabor Aorao Aondaom aol dowapu hakl hakl hor teb sablo haen kobur, obum mbini mbes pen koklbur is kab was pu pu bib kisesa. Obum ngub bubur kisaon su and lobokl lobokl baeben

* 9:45: Luk 9:22; Luk 18:34

* 9:46: Luk 22:24

* 9:48: Mat 10:40

* 9:50: Mat 12:30; Luk 11:23

* 9:51:

di, su kang kang baeben bor di, mabor su obu poklao baeben hambun bor puklub kisesa.*

² Ngub puklub kobur Njisesom mbini bor kabl, Aoraom em bor ne andub ora bo do kimb be o, kongon bimi aol em il ngo baeben talaeb se aol andub ora nao hayem ngao, Em Aoraom aol mendbor obun em il ngo talo maemb kokl eben ken ub inim obu bor kao kal ha was haklwaebe kisesa.*

³ Ngo tomb ini puklub kobur kabl, Pangeklem. Nim ini some sib hondbao non bi bukhloma aondao deran ker sem hae bor ora puklub kabl ngao, hondo ora haklwaebe kisesa.*

⁴ Ngub bing inim inin mone di nu di aongao su di ngo sao hakl nao mari puklwaebe ora kisesa. Inim tenaol harerol hen muklemi baeben bor di angal kowar mib bu nao hae paokl ora puklwaebe kisesa.*

⁵ Inim and bombor menden hondaklemi tomb inim ngub lowaebe. Ini tenaol and ngon buruklemi baeben Ngaorom inin kone bor sub tibaen as ko berekleming lao ko kao kaloklwaebe kisesa.

⁶ Inim ngub buklemi tomb and ngon aorao obun kone bor sub tibaen haraoklao mondom inim ngo lemi ub turi homa sin, Ngaorom obun kone bor heneng ora sub tibaen as ko birin lao ora. Ngub inj, aol kone ngubi wi mend nao harob sin, inim obu bor ngo lemi ub obun kone bor nao hondaklao obun ini turi nao homa sin, inim obu bor ngo lemi ub wabl kar maonaoklbor inin kone bor hondaklao ora kisesa.

⁷ Ngub kobur kabl, Inim ngo buklemi ub sokl mib se kongon bukleming, mbinim ini ne noklme sao di ib di njuklemi ub noklwaebe ora kisesa. Wabl kabl, Inim and ukl bombor ngo haklemi on was bao habur, inim ko mend and menden paol was nao bibaebe kisesa.*

⁸ Njisesom wabl kabl, Inim su and te mendel po pindib paklemi tomb mbinim ini oborob obaeming ubuklub kaem sin, ne di mbini ngo baebenom taol bu njuklemi o was noklwaebe kisesa.*

⁹ Inim ngub bubur lemin, su ngo bor tenaol sen ha uklemi baeben di mao ebe sabur, inim tenaol hambunom pangen Ngaorom ngubi tomb ini hayem ol di maeb ha maomb bo haraokl ko kao kaloklwaebe kisesa.

¹⁰ Ngub bubur inim su and lobokl lobokl mendel hondaklemi tomb mbinim ini oborob obaeming mbin ubuklub ko

mbinin anda bor nao u paolaem sin, inim su and te ngon harerol pobobur mbini bor ngub lowaebe.

¹¹ Inin su ngo pange naon aongao su bor huni paranao o naom ha taokl nao poklmaol, inim ke hondoklemi ub menger wabl ini hayem ol ngo taondoklo tu men saraoklao on, inim Ngaorom nao maeb ha maomb bo haklbur bene o bene ko nen saboklwaebe lowaebe ko Njisesom ngub kisesa.*

¹² Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl. Mabor Ngaorom tenaol hambun taol bukklao bao o pindib paklao tomb su ngo bor ke aondao ora hondoklemi om, su Sorom tenaolom mbes ke aondao ora hindismi ub men mbae ora soklao ko Njisesom ngub kisesa.*

Su mendbor tenaol ke aondao ora hondoklbur hayem kisao o

Mat 11:20-24

¹³ Njisesom kabl, Ini su Korasin tenaol o hakl o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Ini Bersara tenaol baeben o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem alem. Nim inin su bor tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di ngo bu haruklu nda ub su Taya hesa Siron kab bor bukl pokl buwaon, su Taya tenaol hesa Siron tenaol baeben kabom mbinim penar bu ora tenaol dimb men aolu lab lab kho samo, mbinim timbaol tel burubur kone baol munukl bismi o, inin kone nao baol menyem kisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kabl, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol bukklao tomb ini ke aondao ora hondoklemi om, su Taya hesa Siron kab bor ke hondoklemi ub di men mbaklao ora kisesa.

¹⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Ini su Kabenam tenaol baeben o, naon mbib yu heben bor poklmao ko nen sabeyem be? Pangeklem. Ini sakl paolaokl paolaokl is de ke hondokl puklmi on ora poklemi kisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Tenaol mendborom inin angal hul nao hae pangaem sin, mbinim ninao angal ora pangoklemi. Ngub inj, tenaol mendborom inin angal nao pangebur ini mesao nju besao kon waem sin, mbinim ni bor ora buklemi o ni bor di inj, ni obon kisao o bor ora buklemi kisesa.*

Aol dowapu hakl hakl hor teb Njises hasaol wabl ibismi o

¹⁷ Ngo tomb Njiseson man pange aol dowapu hakl hakl hor teb nda mbinim

* 10:1: Mak 6:7 * 10:2: Mat 9:37-38; Njo 4:35 * 10:3: Mat 10:16 * 10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5

* 10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18 * 10:8: 1 Kor 10:27 * 10:11: Bis 13:51; Bis 18:6 * 10:12: Mat 10:15; Mat 11:24

* 10:13: Mat 11:21-23 * 10:16: Mat 10:40; Luk 9:48; Njo 5:23

Njises hasaol waki obobur, Ngaorom mbini bisur bisao nda ub nen sabobur turi homo werak aondao bu ora bismisa. Ngub turi homobur mbinim Njises bor kakl, Aorao Aondao o, naom njen imbi kobur tenaolon tombao bor sam birisao o taol deraesmao tomb, sam baebenom di naom angal hul nao hae paokl ora paem kismisa.

¹⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, E ka. Yu saohar bor bubiyab penar bu biyao nda ub Seran obu saokl khorob ora u paokl bisaol, nim hondowao ora kisesa.*

¹⁹ Ngub kobur kakl, Pangeklem. Nim ini nao buri taol bu njundisol, inim suklumb di wangallae di hambun sao Seranom ini bor saond bu njen lao sao baeben inim hala bowes bubur ebe men mbaklemil, ini menjao mondom ke nao mao handaklao ora kisesa.*

²⁰ Njisesom waki kakl, Heneng ora inim ngub bib se ora hayem o, inim tenaolon tombao bor sam bereyao haklom di naom angal hul nao haraokl ko nen sabobur turi nao homoklwaebe. Ngub inj, Ngaorom ini sablo haen kobur, obum inin imbi yu heben bor waeb bu wiyao ub nen sabobur ora turi homo haklwaebe kisesa.*

Njisesom Ngaor bor turi homobur tengiyu kisao o

Mat 11:25-27; Mat 13:16-17

²¹ Ngo tomb Ngaoron Wesao Komb Bi ora ndam Njiseson kone bor turi aondao bu ora mao homaesao, Njisesom kakl, Ab Aondao o, nje yu heben hesa su ngo kabon Aorao Aondao ora habur, njem hambun sao ngo bu harili ub kone kikil bi sukul ko hambun sao pange baebenom henden muwalo pangokl di nao pangen kebur, sukul nao ke baebenom was henden muwalelel, nim njen kone wirili ub ngo bel o kobur, Ab o nje bor tengiyu aondao ora ko hae kisesa.

²² Obum waki kakl, Nao Abom nim hambun sao bu han kisaol, tenaol hambunom Aoraon Isi nao hendeyem o, Aoraom was obun Isi hendeyao. Mende di tenaol hambunom Isin Aorao nao hendeyem o, Isi obum was obun Aorao hondobur, Isim tenaol mendbor obun Aorao henden muwaloklao baebenom was hendeme kisesa.*

²³⁻²⁴ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben baol munu hondobur mbini bor waki kakl, Pangeklem. Mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom di, aol wesmbao aondao hasmi baebenom di, inim ngubi tomb ngo hendeyem ub haondaomun sa ko nen sabismi o nao hindismi ora. Inim

ngubi tomb angal ngo pangeyem ub di naom pangaomun sa ko nen sabismi o mbinim nao pangisming, inim ngo sao baeben hambun sao ora hendeyem ngao, inim turi aondao bu ora homoklwaebe kisesa.*

Sameriya aol mondom obun saond bi hond himisao ko mar kisao o

²⁵ Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol mondom Njises hasaol obobur obu maobowaklwao ko nen sabo ne mubur kakl, Aol aondao o, nim haeben ora saklbur asub ora bukwaob? kisesa.*

²⁶ Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kakl, Ngaoron mbuk waeb bor asub was wiyao? Njem asao was hendeleb? kisesa.

²⁷ Ngub kisaol obum Njiseson angal ngon ko san lubur kakl, Njem njen Aorao Aondao Ngaor turi aondao ora homobur lesin, njen hibim di njen wesaom di njen burim di njen konem di, njen Aorao Ngaorol turi homo kone ubur lesin, njem njen mbib was nen sabo hem kale ub njem njen tenaol sango mende di hem kobur hond homo kone wibi ora ke wiyao hendeyo kisesa.

²⁸ Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kakl, Heneng ora njem nao angal ngon san oborob ora lilil ngao, njem ngo kal ub bae sin nje haeben soklesi ora kisesa.*

²⁹ Njisesom ngub kisao o Nju semon man buwaloklao aol ngom tenaol ngo hasmi baebenom obum oborob le ken ko nen saben ko, obun mbib mu nu sabor sao bubur Njises bor kakl, Njem nao tenaol sango mend ngo hond homaebe kal o aeb? kisesa.

³⁰ Ngub kisaol Njisesom angal mar ko obun angal ngon ngub ko san lisesa.

Aol is mend obu Njurusalem haklbur Njeriko poklbur pisesa. Ngub pisaol aol el kaol kaol ko paes noklme aol mendborom aol ngon obun lab lab di obun osisao marisao hakl kur mubur, khorob ora lu u mbakl pismil peyakl birisasa.

³¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol is mend harer ngon pisaol, aol ngo lu u mbakl pismi nda hindisao o obun nao hende non bibir, el kosaom haondaokl haondaokl harer solo mende nan paokl pisesa.

³² Ngo tomb aol ngo lu u mbakl pismi o obun sem was Libae* sem is mend di harer ngon obobur, aol li pae nda hindisao o obum di nao hende non bibir harer solo mende nan paokl pibi hasasa.

³³ Ngub bisbi o aol li pae ngo obun saond bi su Sameriya aol mend harer ngon pobur, aol lu u mbakl pismi nda hondobur obun

* 10:18: Njo 12:31; Kao 12:8-9 * 10:19: Mak 16:18 * 10:20: Mat 7:22; Pil 4:3; Kao 3:5 * 10:22: Njo 3:35; Njo 10:15 * 10:23-24: Mat 13:16-17; 1 Pit 1:10 * 10:25: Mat 22:35-40; Luk 18:18 * 10:28: Oro 10:5; Kal 3:12

kone bor aol li pae ngo hond aondao ora himisesa.

³⁴ Ngub hond homobur kisaon obum aol pe pae ngo u mba hasaol teb so pobur, obum aol ngo lismi on mung wisao nda haki bor wel hesa ib waen kab kowe beyabur, sub tanga mba peb pisesa. Ngub bubur kisaon obum aol nda obun some dongin mesaol mao wabur, and tenaol harer pebem dob bu paolaokl en aeben bu hasmi mend hasao on mari po u paolisesa.

³⁵ Ngub bubur kisaon ekera nan bao bisao tomb Sameriya aol ndam and dob bu paolaokl en aeben bimi ngon aorao mone pao kab mend kalobur kinkl, Njem aol ngo oborob ora maeb ha sen minibi. Njen mone mendbor aol ngol pond ba sin, nim waki oboklwao tomb njen mone ngon san luklwao kisaon ko Njisesom Nju semon man buwaloklao aol nda bor angal mar ngub kao kalisesa.

³⁶ Ngub kobur kinkl, Njem asub nen sobal? Aol el kaol kaol ke mendborom aol ngo lu u mbaki pismi harer ndan aol is teb ngo ngub pising, aol is teb ngon is mend, aol li pae ngon aol sango oran awo ora sise saol ko pangal? kisesa.

³⁷ Ngub kisaol Nju semon man buwaloklao aol ndam kinkl, Aol li pae ngo hond homobur bisur bisao o kisesa. Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kinkl, Njen anda pu, njem di obum ngo bise saol ub bibi ora kisesa.

Njises ten Mata hesa Mariya kabon anda pisao o

³⁸ Ngo tomb Njises di obun man pange baeben di mbini haru pismil, Njises obu su and te mendel pindib paesao tomb su ngo bor ten is mend obun imbi Mata ke mend bisao om obun anda bor Njises kemi pisesa.

³⁹ Ngo tomb Mata obun haeki is mend obun imbi Mariya birisaol, ten Mariya ngom obobur kisaon obum Aorao Aondao Njiseson aongao ma teb so bor sul obo burubur, obum angal ebe ngo kisaon o pango birisesa.*

⁴⁰ Ngub bisao o Mata obum ne noklemi on man man bu obum kongon buri ora bubur, obun kone bor tangar tangar sao bor mi pen was kongon bi ubur kisaon, obum Njises hasaol obobur kinkl, Aorao Aondao o, nao haeki ngom ni hungum kongon bi un paokl obonaol, ni hungum kongon buri ora bubur ne man man be o, njem di ngub nen nao sobae be? Njem obu bor ni bisur bu ne kongon bukl pu kao kisesa.

⁴¹ Ngub kisaon o Aorao Aondaom obun angal ngon ko san lubur kinkl, Mata o, njem njen kone bor dekel dekel andub ora bilil, njem hambun sao nen sabo kang sao aondao sao bin barale kisesa.

⁴² Ngub kobur kinkl, Njem ngub bili o, hobao sao mend Mariyam ngo me on njem hem nao kale o, obum hobao sao ngo me ub obun kone bor mondom nao kur muklao ora ko Njisesom ngub kisesa.*

11

Ngaor bor ngub lowaebe ko kao kalisesa o

Mat 6:9-15; Mat 7:7-11

¹ Ngo tomb Njises obu su mendel Ngaor bor kao kalinkl hasao o, kao kal paesao tomb mabor sao obun man pange aol mondom obu bor kinkl, Aorao Aondao o, mbes Njon Mbahtas Biyao Aolom obun man pange tenaol baeben bor kao dund bisao ub, njem naom Ngaor bor kao kaloklmao saon di ngub lowaebe ko kao nji kisesa.*

² Ngub kisaol obum mbini bor kinkl, Inim Ngaor bor lemi tomb ngub lowaebe. Nao Ab o nje nao non bi inj hael ol Njen imbi baehaemen nao lomao ora. Njen mbib tenaol hambun maeb ha Maomb bo haki ebebe.

³ Njem bao hor hambunon naon ne di Taol bu nju haebe.

⁴ Tenaol mendborom nao bor khorob bimi sao

Saongao nao mari tuwaroklmao nda ub Njem di naom khorob bimao sao Saongao nao mari kunaebe.

Naon kone bor khorob bi lao tomb Khorob nao baomun kaebe ko Ngaor bor ngub kao kaloklwaebe kisesa.

⁵ Njisesom mbini bor waki kinkl, Ini ngo haklon mondom njen aol sango mend buruklao somna undum tuku ora pobur, njen aol sango ngo bor kinkl, Nao haeme ka, njem ni palawe pao teb mend nji.

⁶ Nao aol sango is mend su enderae bor haki obaonao o, nim ne kang mend nao wi buruwao tomb obang nji lesi tomb

⁷ aol ngo andaon buruklao om njen angal ngon ko san lubur, njem ninao u paolukl bi bor ni nao mao teka ora. Pangal. Nao nongnas baeben di nao mbes tiriyao bo u paolumel, nim waki ko mende teka nje menjao menjao nao njuklwaong, pu lao ko nen sabeyem be? kisesa.

⁸ Waki kinkl, Nim oborob ora kao njun ub pangoklao. Obum nje nao aol sango inj saol ko pangobur nao nja sin di, njem ora ko ko was kor buklesi tomb obum tekabur laon, njem nji lesi sao njuklao ora kisesa.*

⁹⁻¹⁰ Njisesom wakl kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mondom Ngaor bor ni ka sin ngo ni lao sao kaloklao. Tenaol mondom di menjao es ba sin hend waklao. Tenaol mondom di tiriyao kombael ni obon ko lu nga nga ko harob sin Ngaorom tiriyao komboklao ora. Inim Ngaor bor ni lemi tomb njuklao ora. Inim es buklemi sao di hend waklemi. Inim tiriyao kombael ni obon ko lu nga nga lemi tomb Ngaorom tiriyao komboklao ora kisesa.

¹¹ Njisesom wakl kabl, Ini ngo haklon isi kang mondom ib wen non ni ka sin, obun aoraom suklumb kaloklao be?

¹² Obun ab bor sao hobao non ni lao tomb obum waongaetae kaloklao be? Ngub nao buklaora kisesa.

¹³ Wakl kabl, Ini aol kone kho u haroklme haklom o, inin nongnas bor oborob ora kone kimb bu kaloklme ndal, inin Aorao yu heben hayaomon daol non tenaol mendbor obu bor ni ko kao kaloklme baeben o bor bibir ora obun Wesao Ebe Tangar nda taol bu kaloklao ko Njisesom ngub kisesa.

Mbinim Njises obu sam aondao mend kab haru hayeb kismi o

Mat 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Ngo tomb Njisesom aol samom pondo pe mini menden tombao bor sam ngo birisao o taol deraesaol, sam ngo paokl pisao tomb aol ndam as ko angal ko birisesa. Ngub bisaol tenaol hambunom ngo bisao sao hondobur burir aondao ora bismisa.

¹⁵ Mbinim ngub burir biyubur mendborom kabl, Seran semon wesmbao aondao Belsebaolon burim ora, tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera hae kismisa.*

¹⁶ Ngo tomb aol mendborom Njises obum heneng bib ko hondoklbur obu maobowabur kabl, Njem naom nao hendemaosao heben pange mend haondaomun bi hend dao ko kao kalismisa.*

¹⁷ Mbinim ngub kismi o Njises obum mbinin kone hende sakl, obum mbini bor mar kobur kabl, Aol bomborom maomb bo haraoklao semom tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinim tom bombor mao sa buri palo maomb bo haroklme ub di haongaokl berae su su uklaora. Ngub buklaol and ukl bombor o bo kundi mbaklemi om, wakl and sango aeben o haklao baeben di lu kundi mbam aeben bubur, ora su tokl nao pe uklaora kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Inim ni bor Seran sem aondao Belsebaolon burim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol

dera hae kaemnda ub, heneng ora Seran kab kab tom kab bu taol bu kobabur saond baem sin, mbinin maomb bo haroklme ub asub bubur oborob uklaob? kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kabl, Heneng ora inim ngo keyem ub ni Seranom bisur buk beyaol, nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol derakl beyon, inin sem mendborom tenaolon tombao bor sam bereyao o taol dera ngo bu haroklme nda ub aem was bisur biyaob? kisesa. Ngub kobur kabl, Inin semom di ngub taol deraroklme ndal, inim angal ngo lem ko kakla ora lem ko panaem hendeyom kisesa.

²⁰ Njisesom wakl kabl, Ngub inj, Ngaorom burim ni bisur biyaol nim tenaolon tombao bor sam bereyao o taol deraruklung, ngubi tomb Ngaorom ini maeb ha maomb bo haklao ub ini hayem ol teb so ebene ko pangoklwaebe kisesa.

²¹ Ngo tomb Njisesom wakl mar mend di kobur kabl, Aol buri ora mondom sub obun aol hul tom hesa obun anda tiriyao kombael oborob ora maeb harob sin, obun anda bor obun osisao uklaora di menjao nao bi oborob ora bao uklaora kisesa.

²² Wakl kabl, Ngub buklaora o paes naoklao aol buri llekeb ora mend obobur laon, aol ngo obun anda paeb tiriyao kombal maeb haklao nda men mba, obun hul ha haklao sao obun sendaol ne sendaol isao nda kab di hambun kur mi poklao. Ngub bubur laon paes naoklao aol llekeb ndam and aorao obun saond bu kaloklao sao ngo baeben tenaol mende bor taol bu kaloklao ko Njisesom mar ngub kao kalisesa.*

²³ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mendbor ni taol mi nao ubuklmi baeben nao saond bi ora hayem. Aol mendbor nao some sib ni hae ol nao obo maembelen lome baebenom, heneng ora nao some sib ngo baeben lu taolu tuwa peb bu hayem kisesa.*

Tenaolon tombao bor sam wakl oboklao kisao o

Mat 12:43-45

²⁴ Ngo tomb Njisesom kabl, Tenaolon tombao bor sam buruklao o taol deraklemi tomb obum su tenaol nao biri bor paokl pobur bao haklao o, obum mbes birisao ndabi mend es buwaklao tomb obum ngub lao. Nim nao mbes and waru buruwao bor wakl poklwao saol lao.

²⁵ Ngub kobur laon obum tenaolon tombao mbes birisao nda bor hondokl poklaol, obu birisao nda bor mbinim oborob ora kunu bu ware haklemi hend u mbaklao kisesa.

* 11:15: Mat 9:34; Mat 10:25 * 11:16: Mat 12:38 * 11:22: Kol 2:15 * 11:23: Luk 9:50

²⁶ Ngub hend u mbaklbir laon obum aol ngo men mba khorob aondao bu ora mao baklbir, obum sam kho buri ora is haoklao mend kaomukl poklao kisesa. Ngub kaomukl pobur mbini hambun aol ngon tombao bor hondaklemil, aol ngo obu mbes khorob ora hasao ub di men mbabur, ko mende ngo tomb ora khorob aondao bu ora haklao kisesa.*

Turi ha haroklme on te wiyao o

²⁷ Ngo tomb Njisesom angal ngo kisao tomb tenaol andub ora hasmil, ngo hasmi darukl o bor ten is mend habur kakk, Ten ngom nje marubur nje aondu di njisaol, obum turi aondao ora homoklao kisesa.*

²⁸ Ngub kisaol Njisesom kakk, Ngub inj ka. Tenaol mendbor Ngaorom bibaebe keyao sao pangobur hul nao haroklme baebenom was turi homo haklemi kisesa.*

Naom ko mend nao hindismao sao haondaomun bi kismi o

Mat 12:38-42; Mak 8:12

²⁹ Ngo tomb tenaol andub ora obo kiril mbam mbam bismil Njisesom mbini bor kakk, Tenaol andub ora ngubi tomb sul bao hayem baebenom khorob was bu habur, mbinim ni bor naom tenaolom ko mend nao hindismao sao mend di haondaomun ub bi keyem o, nim mbini bor bombor ora di nao muwaloklwao ora. Pangeklem. Nim tenaolom ko mend nao hindismi sao mbes man mini aol Njona bor bisao sao bombor o mbinim henden muwaloklwao kisesa.*

³⁰ Ngub kobur kakk, Mbes Ngaorom bisao sao Njonam su Niniba tenaolom henden muwalisao ub, Aolon Isi Oram di tenaol ngubi tomb hayem baebenom henden muwaloklao kisesa.

³¹ Ngub kobur kakk, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol tomb, mbes maomb bo haraoklao ten mend obun su enderae ana ora bor haklbir aol wesmbao Solonom hambun sao oborob ora kone kikal bu hasao ub hondo pangokl ibisaomun teka habur laon, ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb buklaol ora. Pangeklem. Ten ngom su enderae ora bor haklbir hobao sao ngo kisao ub hem ko pangokl ibisao o, Solonom hobao sao oborob ora kone kikal bu ko hasao ub di, aol ngubi tomb ngo hae om Solomon men mbayao ora kisesa.

³² Ngub kobur kakk, Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol tomb su Niniba tenaol baebenom di teka habur lemin,

ini tenaol ngubi tomb ngo khorob was bu hayem baeben sakl mao pola, ini ngo was hayem ko bember ha peb buklemi ora. Pangeklem. Su Niniba tenaol ngo baebenom Njonam man kisao o pangobur mbinim oborob ora kone baol minismi o, aol ngubi tomb ngo hae om Njona di men mbayao ora kisesa.

Laomb menger angal mar kisao o

Mat 5:15; Mat 6:22-23

³³ Njisesom ngub kobur kakk, Mondom laomb mao dabur wakl menjao mondom tingi mba, be bor di nao bomb pa woroklme kisesa. Ngub inj, and ngon tenaol oboklemi baebenom di henden ko mbinim to mandaem el isi oral woroklme kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kakk, Njen el njen toklon laomb ora yao. Njen el ebe ora soklaol oborob ora hendae sin, njen toklo hambun bao bi ora soklao kisesa. Ngub inj, njen el di kho sa sin, njen toklo hambun bor di em hundur wi ora soklao kisesa.

³⁵ Ngub kobur kakk, Inim ngub nen sabobur lemin, inin kone bor laomb non bi bao bi ora wiyao ub wakl em hundur nao win hondo ora haklwaebe kisesa.

³⁶ Njisesom ngub kobur kakk, Njen toklo hambun bor bao ha ngabur maon nan em hundur kang mend nao wa sin, laomb henengom bao bu kimb biyao nda ub njen toklo hambun bor bao bu kimb bi ora soklao kisesa.

Peresi sem hesa Nju semon man buwaloklme aol kab taolu lisao o

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ Ngo tomb Njiseson angal ngo kao paesao tomb Peresi aol mondom Njises bor nje nao anda bor ne nokl mbao kisesa. Ngub kisaol Njises obu and ngon hondabur ne no birisesa.*

³⁸ Ngo tomb mbini Nju semom bimi ub Njisesom ki was was nao li ne bao nisaol, Peresi aol ndam hondobur burir aondao ora bisesa.

³⁹ Ngub bisaol Aorao Aondaom obu bor kakk, Ini Peresi baebenom kab hesa peler kab dera nan oborob ora wes wes loroklme o, inin kone ndaon bor tenaol menden osisao maobala mu khorob bimi sao bao winbur hayem kisesa.

⁴⁰ Ini kon nao wi mbaoli tumu mari non bi o hakl o, Ngaorom menjao menjao dera nan warisao tomb moklo ndaon bor di nao warisao be? kisesa.

⁴¹ Ngub kobur kakk, Inim inin kab peler ndaon bor birin lemi sao baeben tenaol

* 11:26: Njo 5:14 * 11:27: Luk 1:28; Luk 1:42; Luk 1:48

* 11:28: Luk 8:15; Luk 8:21

* 11:29: Mat 16:4

* 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16 * 11:37: Luk 7:36; Luk 14:1

menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu kaloklwaebe. Inim ngub buklemi tomb inin kab peler di inin kone ndaon bor di hambun sao dol nao hae ebe kun pele ora uklaao kisesa.

⁴² Njisesom wakt kakt, Ini Peresi sem o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim eb sembi non bi semon di ne noklme sao nao* hobao sao baeben hambunon tobon kab nan o Ngaor bor was kaloklme o, inim tenaol hambun bor di kone bombor ub u oborob was nao bibur lomen, Ngaorol di oborob kone nao wibur bu haroklme. Ngub inj, inim Ngaoron man wiyao ub ne noklme sao hambun sao tobon kab nan o Ngaor bor kaloklwaebe ke wiyao inim ngub ebe beyem o, nim hobao sao ora ngo kaktlo di nao tuwaktwaebe buklemi kisesa.

⁴³ Njisesom wakt kakt, Ini Peresi sem o hakt o, inin man pangoklme anda bor tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl ndao pubuklmi. Inim ngub bubur tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor, ebekone po ini bor kaoya ken ko, inim tenaol hambunon el sol turi homo ki siken bukl aondao pubuklmi, ini ngo baeben ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

⁴⁴ Ini Peresi sem ngo baeben oran unu su ndaon bor aol maol mupango haenbur tenaolom yu mandaemol pobo hae non bi hayem ol, inim ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Nju semon man buwaloklao aol is mondom Njisesom angal ngo kisao on ko san lubur kakt, Aol aondao o njem ngub kal tomb njem nao man buwaloklmao aol baeben bor di angal kho ngo kal o kisesa.

⁴⁶ Ngub kisaol Njisesom kakt, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakt o, ini di ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim inin tenaol baeben kend bi sao aondao ora mao taroklme, mbinim kongon buri ora bubur toroklme o, inim mbini ki honde hond bomborom di kend bi sao ngo teme o kang mend menyua bisur nao bimi kisesa.

⁴⁷ Ngub kobur kakt, Mbes inin ab sumb wil baebenom Ngaoron man mini aol baeben di pe paen lismil, inim man mini aol ngo baeben hem keyaol beyom kobur, mbinin maol bor kundiyakl manakl bu wakt was bu hayem o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem kisesa.

⁴⁸ Ngub kobur kakt, Mbes inin ab sumb wilom man mini aol ngo baeben di pe paen lu tuwaesmil, inim mbinin maol bor kundiyakl menakl bu wakt was ngo bu hayem saom, inin ab sumb wil baebenom ngo bismi ub inim turi homo, mbinim oborob ora bu hasmi kobur beyem ko

panaem ora muwaleyao ko Njisesom ngub kisesa.

⁴⁹ Njisesom wakt kakt, Inim di inin ab sumb wil baebenom ngo bimi ub was bimi, Ngaor obu hambun sao oborob ora pange sakt, obum mbes ngub kisao. Nim nao man mini aol baeben hesa nao man pange aol baeben kab bor mbini buruklemil man kam puklub lowaol, mbinim ngo baeben lu taolu bowes bu mendbor di pe paen luklemi kisao ko Njisesom Peresi aol ngo baeben kao kalisesa.

⁵⁰ Ngub kobur kakt, Pangeklem. Ngaoron pibnao tenaol warisao tomb di ngubi tomb di mendborom obun man mini aol baeben lu tuwaesmil, ini ngubi tomb hayem baeben mbinin poklon ndabur ke hondoklemi kisesa.

⁵¹ Njisesom wakt kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbes aol Ebel hasao o pe paen lismil, Ngaoron man mini aol ngubi baeben ngub homam obam obam bubur, wakt aol Sekaraya hasao o di obu Ngaoron mabaorao haoroklme to hesa Ngaoron panda komb bi ora kabon tukun bor pe paen lismil, ini ngubi tomb hayem baeben mbini ngo baeben hambunon poklon ndabur ke aondao ora hondoklemi kisesa.

⁵² Njisesom ngub kobur kakt, Ini Nju semon man buwaloklme aol o hakt o, ini ke aondao ora hondoklbur hayem. Inim hobao sao pangokl puklmi hareron tiriyao ki maru haroklme o, inin mbib turi homo tiriyao kombo nao hondaebur lomen, inim mbini tenaol tangar mendbor hondoklbur bimi baeben di nao hondaen ko pela woroklme ko Njisesom ngub kisesa.

⁵³ Njisesom ngub kao peyaoklbir kisaon and ngon baoraoklbir dera pisao tomb Nju semon man buwaloklme aol baeben di Peresi sem di mbinim Njises ko aondao bu homobur kismis, mbinim obu bor ab saond bu kalo andub sao ne mismisa.

⁵⁴ Ngub bubur kismis mbinim obu bor te mao sara howes kaeb se kang mend khorob sao oran mend leb ko, mbinim obu maomb bo hondo hasmisa.*

12

Songolol man mini tenaol non bi haklemi hondoklwaebe kisao o

Mat 10:26-27

¹ Ngo tomb su mendel tenaol andub ora buklhoma iri non bi dengeb dengeb kobur, tenaol menden aongao ma bor pe hala hala bismisa. Ngub bismi tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor mbes kao kalobur kakt, Peresi semom palawe and mao saraoklao sao yis menger,

* 11:42: Mat 15:2   * 11:54: Luk 20:20

mbinin kone bor wiyao ub inim di songolol man mini non bu haklemi hondoklwaebe kisesa.*

² Ngub kobur kabl, Hambun sao tenaolom kowes bubur buklemi sao baeben mabor tenaol hambunom hondoklemi ora. Hambun sao sub hala mba uklao sao baeben di mabor perekle pa uklao, tenaol hambunom ora hondoklemi kisesa.*

³ Ngub buklaol inim angal hambun sao somna sub lome sao baeben di hora tenaol hambunom pangen lemi. Inim angal hambun sao sub ora andaon bor kao towem kobur lome sao baeben di, wabl mbinim and hom kemol habur tenaol hambunom pangen kaoya lemi kisesa.

Inim Ngaor obu bombor ora pakl homoklwaebe kisao o

Mat 10:28-31

⁴ Ngo tomb Njisesom nao tenaol sango hakl o, nim ini bor angal kang mend kao njun kobur kabl, Aol mendbor tenaol sango pe paen lib se haklemi baebenom mabor mbinim menjao buk buwakleming, inim mbini pakl nao homoklwaebe kisesa.

⁵ Wabl kabl, Ngub inj, nim heneng ora inim aol pakl homoklemi o ini muwalon kobur kabl, Ngaor obu tenaol khorob bimi baeben pe paen lib se aol ora habur, mabor obum tenaol mendbor ke mao handaklao is de ora bor pen lao aol o hayao kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ini bor ngo kao njurukl ub obu ngubi ora hayaong, inim obu bombor o ora pakl homoklwaebe kisesa.

⁶ Njisesom wabl kabl, Inim di ora hendeyem. Tenaolom sao kang is su maomunu mone hundbi kang hond kabom sokl bib se ngubi baeben di Ngaorom aokl nao hemen hae ndi men pae ora yao kisesa.

⁷ Ngub kobur kabl, obum inim wesmbao iri baeben di ndi men payaong, sao nao hobao sao kang kang mone hundbim sokl bib se ngubi hakl ndi menekle om ini daol bibir ndi menyaol, ini di is mend nao baondib munuklaong pakl nao homoklwaebe ora kisesa.*

Inim ni Karas sem hae ko kao paklwaebe kisao o

Mat 10:32-33; Mat 12:32; Mat 10:19-20

⁸ Ngo tomb Njisesom kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mondom ni Karas sem hae ko tenaol hambunom pangen kao parob sin, Aolon Isi Ora obum di aol ngo obu nao sem ora hae ko, Ngaoron angal mini wesao baebenon el sol kao paklao kisesa.

⁹ Wabl kabl, Ngub inj, aol mondom tenaol hambunon el sol ni nao hende non bu

mesao njubur besao kon wa sin, nim aol ngo obu di Ngaoron angal mini wesao baebenon el sol nao hende non bu mesao kaloklwao kisesa.*

¹⁰ Njisesom ngub kobur kabl, Mondom Aolon Isi Ora bor hel hondo maobowa angal ba sin, obun kone bor kho ngo wiyao ub di kunaeb se hayao o, mondom Ngaoron Wesao Ebe Tangar ora bor maobowa angal ba sin, obun kone bor kho ngo uklao o nao kunaklaol wi aeben soklao ora kisesa.

¹¹ Njisesom wabl kabl, Ini mbinin man pangoklme anda bor mini pobur mbini ngo baebenom man tangar keyem ko te mao saraklemi tomb di, kabman hesa maomb bo haroklme aol baeben kabon el sol mao haklemi tomb di, nim mbini bor angal asub ora ko san luklwaob ko nen sabo, angal asao ora kon kobur pakl nao homoklwaebe kisesa.*

¹² Ngub kobur kabl, Bombor ngo ora tomb Wesao Ebe Komb Bi ora ndam inim angal ngon ngub ko san lib ko kao njuklao ora kisesa.

Sombe naol bimi aolon angal mar kisao o

¹³ Ngo tomb tenaol andub ora ngo hasmi on is mondom Njises bor kabl, Aol aondao o, njem nao haeme kao kalobur yaon abon osisao baeben taol bu kobabur, tom mende ni njin ub ni kal kao kisesa.

¹⁴ Ngub kisaol Njisesom kabl, Aol o ka, asub ko kal? Ni aebom ibi taol biyao aol mao ha, ibin osisao taol baraoklao aol mao hasaob? kisesa.

¹⁵ Obum ngub kobur mbini hambun bor wabl kabl, Inim osisaol was kone u heb homo hae sokklaong, inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa. Wabl kabl, Aol mondom obun osisao andub ora maru u haroklao tomb obun osisao ngom obu oborob mao haraoklao sao inj yaol, obu haeben nao mao saklao kisesa.*

¹⁶ Ngo tomb obum mbini bor angal mar bombor mend di kao kalobur kabl, Aol obum osisao andub ora maru u haklao menden em bor ne andub ora and soklao kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kabl, Aol osisao andub ora maru u haklao ngom obun kone bor nen sabobur, is, ngubi tomb nao em bor ne andub ora and seng, nao ne ngo baeben maru wib se nao and aondao mend nao haeng, nim ngubi tomb asub ora bun yeb ko nen sab sab buklaol kisesa.

¹⁸ Obum ngub nen sabobur ngub lao. Nao and ne u no baraklo mbes pange kang ngo baeben kundi tuwabur lowaon,

* 12:1: Mat 16:6 * 12:2: Luk 8:17 * 12:7: Luk 12:24; Luk 21:18; Bis 27:34 * 12:9: Luk 9:26 * 12:11: Mak 13:11; Luk 21:12-15 * 12:15: 1 Tim 6:9-10

nim and aondao aondao was bubur, nao ne baeben di nao osisao hambun sao ebe ebe sao baeben and ngo baeben on was uklwao.

¹⁹ Ngub bubur nao umu bor ngub lowao. Umu o aol hobao nje. Njen hambun sao ebe sao was andub ora wi ol, karasmas andub ora pond nao bi ebe soklaong, njem kongon di nao bi, hor so ne di ib di ngo sao hakl nao pa peb bu, turi was homo ber lowao lao kisesa.

²⁰ Ngo tomb Ngaorom aol ngo bor ngub lao. Nje kon nao wi mbaoli tumu mari non bi hael ngao, embi somna was nje pe paklesi tomb njen osisao ngo man man bu wil baeben aem muklaob? lao kisesa.

²¹ Njisesom angal mar ngon kao kowes bubur kakl, Aol osisao andub ora maru u haroklme baebenom mendbor aol ngom kone ngo wise ubi u haklemi baeben bor, aol ngo obu bor ngo bise ub was buklaol, mbini ngubi baeben Ngaorom hendeyao tomb dimb ora hayem kisesa.*

Inin kone bor kang sao aondao sao bin nao boroklwaebe kisao o

Mat 6:25-34

²² Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Ngubi tomb nim ini bor kao njanda ub inin mbib haklemi on nen sabobur naom ne asao was noklmao? Naon samoklme sao di asao was samoklmaob ko inin kone bor kang sao aondao sao bin buru kho nao sen boroklwaebe kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kakl, Ngaorom inim ne was neklemin ko nao mao hasao. Obum inim samoklme sao was sameklemin ko inin toklo di nao warisao kisesa.

²⁴ Wakl kakl, Inim sao semom bimi ub nen saboklwaebe. Mbinim ne noklme sao is il we nao boklme, mbinim ne noklemi o di nao maru woroklme kisesa. Ngub kobur kakl, Sao ngo baebenom mbinin and ne ukl bi di mbinin osisao ukl bi and di nao bimi o, Ngaorom ora mbini taol bu kalaoklaong, sao nao hobao sao hakl ne taol bu kalekle om, ini tenaol hobao sao ora hayem o daol bibir ora taol bu njuklao kisesa.*

²⁵ Njisesom kakl, Mondom obun kone kimb bubur mendborom penar bu homoklme ub nao heme, ni ngo tomb homoklwao ko ndi tibakl buwaklao ora kisesa.

²⁶ Wakl kakl, Inim kang kang ngubi sao haklon menjao bukl buwaeb se ora harim sin, inim asub ko tangar saon was nen aondao bu ora sab hakol bu, inin kone bor kang sao aondao sao bin buruklemib? kisesa.

²⁷ Ngub kobur kakl, Inim is humb il ki kao ko saoklao nda ub nen sabaoklaob. Is ngo baebenom kongon di menjao nao bimi. Mbinim lab lab kongon di nao bimi o nim ini kao njun ub pangoklao. Mbes Solomon obu aol homa aondao ora habur, obun lab lab di obun osisao hambun sao di bukl-homa iri non bi maru u hasao o, is humb il ki kao ko soklao ndam aol Solomon ngon yaor ngo bu hasao ub men mbaraoklao ora kisesa.

²⁸ Wakl kakl, Em hainin den kang kang nao hobao sao mend haraoklao ndisao haklon daol Ngaorom oborob sor mubur yaor baraoklao o, ekerana nan mondom den ngo bo den haoreyao tomb bao dao peklao ora. Ngub biyao o den nao hobao sao ngo hakl yaor mao barekle om, obum ini daol bibir maeb ha inim samoklemi sao di taol bu njuklaong, inim asub ko obul hul nao hae hayem? kisesa.

²⁹ Wakl kakl, Pangeklem. Naom ne asao was noklmao? Ib di asao was noklmaob ko inin kone bor kang sao aondao sao bin buru hem nao lowaebe ora.

³⁰ Hambun sao ngo sao hakl mbini sun tenaol baebenom was asub buklmaob ko nen sabo hem kaeb se hayem. Ngub bimi o ini non inin Ab Ngaorom inim asao was wa win hayem ko ora hendeyao.

³¹ Ngub beyaong inim tangar tangar sao ngo wa win habur hem lemi sao hakl di obum ebe taol bu njuklaong, inim Ngaor obum maeb ha maomb bo hayao bor ora poklbur hem ko es bu haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Hebenol osisao maru wi non bu haklwaebe kisao o

Mat 6:19-21

³² Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kakl, Ini some sib non bi sem kang o hakl o, inin Oraom obum maeb ha maomb bo haraoklao ub obum ini di nao haru turi homo maomb bo haklmao ora ko man man bu hayaong, inim pakl pakl homo menjao nen nao saboklwaebe ora kisesa.*

³³ Ngub kobur kakl, Inin osisao baeben mone mubur lemin, tenaol mendbor mone nao wi burubur dam nao bin buruklemi baeben bisur bu kaloklwaebe kisesa. Wakl kakl, Inim ngub buklmi tomb inin mone bawis ebe wi aeben ora saeb se di, inin osisao hambun sao ebe ngubi baeben yu heben ngo inin menjao menjao nao bum haeb se ol ora maru wi non bu haklemi kisesa. Heben ngo bor paes noklme aol di nao hayao. Aoll horom di nao noklao ora kisesa.*

* 12:21: Mat 6:19-20

* 12:24: Luk 12:7

* 12:32: Luk 22:29; Kao 1:6

* 12:33: Luk 18:22

³⁴ Njisesom waki karki, Inin sul ebe sao was mondom ini hibi lao mib biyao ndisao baebenol was kone u harim sin, inin kone di ngol bao uklaol ora kisesa.

Njisesom aol aondaon kongon bimi aol baeben bor mar kisaol

³⁵ Njisesom ngub kobur karki, Inim bao ngon ngo sao buklaol ko nao hende bereyem ngao, inin lab lab samo hak ya di munu kere mba samobur, inin laomb haki kena u man man bu ora boroklwaebe kisesa.*

³⁶ Ngo tomb obum mar kobur karki, Kongon bimi aol baebenom mbinin aorao ngo obum su enderae ora bor ne haraklemi o no haki buri oboklaol ko hondo haroklime ub, inin di ngub oborob hend ha ora haki lwaebe. Mbinin aorao aondaon ngom obobur obun kongon bimi aol ngo baeben bor ni obon ko tiriyao lu nga nga lao tomb mbinin penar bu ora tiriyao komboklemi.

³⁷ Ngub buklemi aol ngom kongon bimi aol ngo baebenom u nao paol pele ngub man man bu ora haki meli hondoklaol tomb, mbini kongon bimi aol ngo baebenom turi aondaol ora homoklemi kisesa. Waki karki, Nim ini bor heneng ora kao njuruki, aol aondaol ngo obum obun lab lab haki sam mbabur, mbini bor inin ne taol bu njun ub baoraoklaob kobur laon ne taol bu kaloklaol kisesa.*

³⁸ Njisesom ngub kobur karki, Aol aondaol ngo obum somna undum tuku oboklaol be? be? sao kulao angal mubao biyao nda bi tomb oboklaol be? obum ngub obo pindib pabur hondoklaol tomb obun kongon bimi aol ngo baebenom u nao paol pe wisim sin, mbinin turi aondaol ora homoklemi kisesa.

³⁹ Ngub kobur karki, Inim ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Aol and aorao baebenom bao ngon somna ora paes naoklaol aolom paes nokl oboklaol ko hondok bemen, paes naoklaol aol ngom mbinin anda bor tiriyao kombo paes ngub nokl eben bao wa nao bi hend ha ora haki beme kisesa.*

⁴⁰ Waki karki, Aolon Isi Ora obu di bao ngon oboklaol ko inim nen nao sabe ora haki meli tomb oboklaol ngao, inin di oborob ora man man bu hend ha ora haki lwaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Kongon bimi aol sem kab hayem ko mar kisaol o

Mat 24:45-51

⁴¹ Ngo tomb Pitam Njises bor ne mubur karki, Aorao Aondaol o njem angal mar ngo kalis o, nao njen man pange aol baeben bor

was kal be? be? tenaol hambun bor di nen sabobur kal kisesa.

⁴² Ngub kisaol Aorao Aondaom karki, Kongon biyao aol mondom obun kone bor oborob ora kimb bubur kongon oborob was ba sin, waki obun aol aondaom obu bor njem nao kongon bimi aol baeben hambun maeb ha, mbini bor ne di ngo tomb was taol bu kalaebe lao ub taol bu kalo haki kisesa. Njisesom ngub kobur karki, Kongon biyao aol ngubi nje hael be? aol tangar kisesa.

⁴³ Ngub kobur karki, Mabor kongon biyao aol ngo obun aol aondaol nda obu waki obobur hondoklaol tomb, obun kongon biyao aol ndam obum mbes kao kaolaokl pisao nda ub bu harob sin, kongon biyao aol ngo obum turi aondaol ora homoklaol kisesa.

⁴⁴ Waki karki, Nim ini bor heneng ora kao njuruki, aol aondaol ngo obum obun hambun sao obun kongon biyao aol ngom was maeb haen lao kisesa.*

⁴⁵ Ngub buklaol o aol aondaon kongon biyao aol ngom obun kone bor nao aol aondaol penar bu nao oboklaol ko nen sabobur laon, obum obu haru kongon bimi tenaol baeben lu bowes bu obum ne was na ha burubur, he soklime ib no he saki haki laol kisesa.

⁴⁶ Ngub kobur karki, Obum ngub buklaol tomb kongon biyao aol ngo obun maomb bo haraoklaol aol aondaol nda mabor ko mend handam oboklaol tomb, obun kongon biyao aol ndam nao maomb bo haraoklaol aol aondaol oboklaol ko nao hondo biri awis ora harob sin, obum ngo tomb oboklaol ko nao hende haki laol o obum sub obo pindib paklaol kisesa. Waki karki, Aol aondaol ndam ngub obobur laon obun kongon biyao aol ngo khorob ora ke mao handabur, tenaol mendbor obul hul nao hae haroklime baeben pen lao bor maomunu pen lao kisesa.

⁴⁷ Njisesom waki karki, Aol aondaon kongon bimi baebenom mbini maeb haraoklaol aolon kone ora hondoklemi o mbinin mbinin kone bor man man bu, mbini maeb haraoklaol aol ngom bibaebe lao ub nao baem sin, obun kongon bimi ngo baeben obum doroklom aondaol bu ora luklaol kisesa.*

⁴⁸ Ngub inj, aol aondaon kongon bimi ngo baebenom mendborom mbini maeb haraoklaol aolon kone nao hendebur mbini maeb haraoklaol aol o kang mend ko mao homarim sin, ngon mbini doroklom kang bu sao luklaol kisesa. Ngub biyao laol Ngaorom aol is mend bor hambun sao andub ora taol

* 12:35: Mat 25:1-13; Mak 13:33-36; 1 Pit 1:13 * 12:37: Njo 13:4 * 12:39: Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 * 12:44:

Mat 25:21; Mat 25:23 * 12:47: Nje 4:17

bu kala sin, aol ngom obu bor di andub ora njuklao ko nen sabeyao. Ngaorom aol is mende bor di ora aondao bu pone haen kond ba ora taol bu kalaoklao tomb di, aol ngom di obu bor aondao bu kond ba sao buklao ko nen sabeyao.

Njises obu tenaol hambun armend sisao tuma bara win koklbur ibisao o

Mat 10:34-36

⁴⁹ Ngo tomb Njisesom kabl, Nim su ngo baeben hambun bor isaolao tib paklbur obowaol, isaolao ngo penar bu ngubi tomb ora do pindib pakl baonaon nim turi aondao ora homokl buwao kisesa.

⁵⁰ Wabl kabl, Ni mbabtas buklwao o kang mend wen sao buklwao, nao bu pae bao hae aebe anga tomb nao kone bor kend aondao ora bin hae kisesa.*

⁵¹ Ngub kobur kabl, Inim nim tenaol hambun bor turi was homo taeki kokl ibisao ko nen sabeyem be? Aoh, nim ini bor oborob ora kao njun ub pangaoklaob. Nim ini tenaol hambun armend sisao was dikla kaob kao bu bereklemin koklbur obowao ora kisesa.

⁵² Wabl kabl, Ngubi tomb tuma pa aebe anga ol non tenaol is su mend mbini and bombor on buruklemi baebenom di wabl dikla kobabur, is kab mend is teb aolon saond bi haklebi. Is tebon di is kabon saond bi haklemi kisesa.

⁵³ Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim ngub tuma kaob kao bubur lemin aol baebenom mbinin nas maru wi baeben saond bu kaloklemil, nas baebenom di mbinin ab sisao saond bu kal buklemi. Ngo tomb ten baebenom di mbinin wane maru wi sisao saond bu kal buklemil, nong baebenom di mbinin am sisao saond bu kaloklemi kisesa. Ngub buklemi tomb aol menden ingim aol ngon were bor saond bu kaloklao. Ten ngo obum di ten obun esao ngo bor saond bu kaloklao kisesa.

Ngaorom bu haraoklao sao mendborom nen nao sabismi o

Mat 16:2-3; Mak 8:11-13

⁵⁴ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor di kao kalobur kabl, Inim unu nan saohar bor mulaol mend ebeyao o hondobur inim penar bu ora ngub lome. Se oboklbur be lome. Ngub keme tomb heneng ora se bao ubuklao kisesa.

⁵⁵ Wabl kabl, Inim posabsu ana naon haki ebeyao o hondobur inim ngub lome. Nar tanda bi aondao ora doklbur be lomel, heneng ora ngo di ngub biyao kisesa.

⁵⁶ Ngub kobur kabl, Ini songolol ma mini non bi o haki o, inim su ngon menger hesa saohar kabon menger oborob

ora hendeyem ngao, inim ngubi tomb Ngaorom tenaol hambun bor bu hae sao asub ko oborob nao hendeyem? kisesa.

Howes nao kao hae tomb ko helbekl-waebe kisa o

Mat 5:25-26

⁵⁷ Ngo tomb Njisesom mbini bor wabl kabl, Inim inin mbib inin kone bor asub ko ngo sao kho ngo sao ebe e ko nen sabo taol bukl buwaroklmeb? kisesa.

⁵⁸ Ngub kobur kabl, Aol mondom nje bor howes kokl mbao ka sin, wen harerol aol ngo nje bor howes kokl mbao lao hesa poklebi tomb njem obu bor oborob ora kao kao bab ko kao kalaebe. Njem ngub bab nao ke bao wabur obum nje howes kokl kemi pen bao wari sin, obum nje howes pangaoklao aol biri mini poklaol, howes pangaoklao aol ndam nje polisman munu kaloklao. Ngo tomb polismanom nje kalabus anda bor mao palaklao kisesa.

⁵⁹ Njisesom wabl kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, howes pangaoklao aol ndam nje bor nji lao sao hambun sao kang ora di nao kalae sin, njem kalabus anda ngo tuwakkbir anda pokl buwaklesi ora ko Njisesom ngub kisesa.

13

Tenaol kone nao baol munuklemi baeben ke aondao ora hondoklemi o

¹ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom Njises bor kabl, Kalili aol mendborom Ngaor bor mabaorao haoru some sibon ibao kalismi tomb mbini ngub bismi ngo baeben Palerom bao bombor ngon pe paen lisao ko kao kalismisa.

² Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Kalili aol ngo pe paen lismi baeben, Kalili tenaol mendborom khorob ngo bu hayem ub men mbabur mbinim khorob aondao bu ora bu hasmil, Ngaorom ngub pe paen lin waesao ko nen sabeyem be?*

³ Ngub inj ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim di inin kone nao baol menaem sin, ini bor di ngo bise ub was buklao ora kisesa.

⁴ Wabl kabl, Mbes aol supun kab mend su Silaom bor and saoll mend kundi mbabur pe paen lisao baebenom, Njurusalem tenaol mendborom khorob bimi ub men mbabur mbinim khorob aondao bu ora bu hasmil, Ngaorom ngub bin kisao ko nen sabeyem be?

⁵ Aoh, nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim inin kone nao baol menaem sin ini bor di ngub was buklao kisesa.

* 12:50: Mat 26:38; Mak 10:38-39; Njo 12:27 * 13:2: Njo 9:2

Is il nao saoklao baebenon angal mar wiyao o

⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kakl, Aol mondom obun emol is pik il* we bobur laon mabor il seneb ko talokl oboklao o, is ndam il di nao se bao haklaol hondoklao kisesa.*

⁷ Ngub buklaol is il ngon aorao ndam obun em kongon biyao aol bor ngub lao. Nim karasmas ukl teb baeben oran nim is il ngon mend seneb ko talokl ib ha was hawao o il nao sokl bi ora seneng, baehaemen ora su ibao nao nao paen ub bo tuwaebe lao kisesa.*

⁸ Ngub lao o em kongon biyao aol ndam ngub ko san luklao. Aol aondao o, karasmas ukl mend ngo bomboron bao haen ub nim is ngon te bor su hakl tomb bara, some kawaoon i hakl aso u hum kal hondon wa.*

⁹ Aoh, nim karasmas ukl menden non is ngom il soklao ko pangakl ngao, ora il nao sokl bi sa sin njem isao bo tuwanin ora lao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Njisesom hor boroklme bao on ten mend ebe mao saesao o

¹⁰ Ngo tomb Njises obun Nju semon hor boroklme bao on man pangoklme anda menden hondabur, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalisesa.

¹¹ Ngo tomb ten obun tombao bor sam biri is mend birisesa. Ten ngo obun tombao bor sam ngo birisao ndam obun mesao ndobol munubur anda mao beraesaol, obu karasmas supun kab oran ngub bao sen ha u hasesa. Ngub bisaol ten ngo obun mesao hul o ora karokl pae ora sisaol, obum dund so teka hakl buwaesesa.

¹² Ngo tomb Njisesom ten nda hondo ib kobur ten ngo bor kakl, ten o nim njen sen ngo mao ebe sarukl kisesa.

¹³ Ngub kobur kisaon obun kim ten nda men mbaesao tomb, ten nda bombor ngo tomb obum oborob dund so teka habur kisaon, Ngaor obu aondao ora hayao ko tengiyu ko kaoya kisesa.

¹⁴ Ngub bisaol o man pangoklme anda ngon maomb bo haraoklao aol aondao om, Njisesom Nju semon hor boroklme bao* on ten ngo obu sen ha wisao nda ub ebe mao saesaol hondobur, Njises ko aondao ora homobur obum tenaol hambun bor kakl, Inim bao hor down was kongon bibaebe. Inin tenaol sen ha uklemi baeben di mao ebe saen ko pangaem sin, inim kongon bimi bao on was ubuklwaebe. Inim naon

hor boroklme bao o pindib paklao tomb nao ubuklwaebe ora kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol Aorao Aondaom obun angal ngon ko san lubur kakl, Ini songolol man mini non bi o hakl o, inin hor boroklme bao o pindib pa was beyao tomb ini hambunom inin some kawaoon anda bor pobur, inin some kawao baeben di dongi baeben di ib nen ko kol bara kemi po haroklme kisesa.*

¹⁶ Ngub bimi o ten ngo obu Eberhehemon sem ora yao o obu Seranom karasmas supun kab oran men ha wisao, nim hor boroklme bao on ten ngon toklol toben ya sao ngo kaol mba haraoklao o, ngo hesbe paru nda ub nao bibi bene ko nen sabeyem be? kisesa.*

¹⁷ Ngub kisaol pangobur obu bor saond bi sao hasmi baebenom sakl khorob ora polismisa. Ngo tomb tenaol ngo hasmi baeben hambunom Njises obum hambun sao oborob was bu hasao nda ub hondobur turi aondao ora himismisa.

Njisesom angal mar tomb kab mende di kisaol o

Mat 13:31-33; Mak 4:30-32

¹⁸ Ngo tomb Njisesom angal mar mend kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub asao ora non bi yao? Nim menger asub ora muklwaob? kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub is il menden imbi sowar il menger maeb ha maomb bo hayao. Aol mondom sowar il ngo obun emol we boweyao tomb por ko aondao bu ora is sao sem bubur and so hayaol, sao sem hambunom sowar ngon so kumbaem beyao bor and bu burukl engel bimi ko angal mar ngub kisesa.

²⁰ Njisesom angal mar mende kobur kakl, Nim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub asao ora menger muklwaob? kisesa.

²¹ Ngub kobur kakl, Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao ub palawe and mao saraoklao sao yis menger maomb bo hayao. Ten mondom palawe ki teb mao ha mubur yis ngo hesa maamunu pinjaom bu hereyao tomb, yis ngom palawe nda aondao bu ora and mao saraoklao nda ub menger ora maomb bo hayao kisesa.

Haeben sakl puklmi and tiriyao deng-bele non bi yao kisaol o

Mat 7:13-14; Mat 7:21-23

²² Ngo tomb Njises obun su ngol haklbur obum Njurusalem poklbur kisaon, su and te tangar tangar su aondao baeben bor di su kang baeben bor di su hambun bor

* 13:6: Mat 21:19

* 13:7: Luk 3:9

* 13:8: 2 Pit 3:9; 2 Pit 3:15

* 13:14: Luk 6:7; Njo 5:16

* 13:15: Luk 14:5

* 13:16: Luk 19:9

Ngaoron angal bib ebe nda kao kalaokl kalaokl was pisesa,

²³ Ngo tomb aol mondom Njises bor kabl, Aol aondao o, Ngaorom tenaol bombor bombor was bu muklao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom mbini bor kabl,

²⁴ Inim buri pal peyaoklbir and tiriyao dengbele kang oran hondaklwaebe kisesa. Ngub kobur kabl, Tenaol andubom ora and tiriyao kang ngon ora pon ko pangoklemi o, kang dengbele ora yaol hondakl buwaklemi ora kisesa.*

²⁵ Njisesom wabl kabl, Mabor and aoraom teka peyobur and tiriyao ngo wabl bo mbaklao tomb, inim mabor and tiriyao ngon dera nan lu nga nga ko obo habur lemin ngub lemi. Aol aondao o, nao obaomun ub tiriyao komb lemi. Ngub lemi tomb obum inin angal ngon ko san lubur kabl, Ini abor tenaol was hayem? Nim ini nao hendeyo lao kisesa.*

²⁶ Ngub lao tomb inim obu bor ngub lemi. Nao nje daol maomunu burubur ne no ib no birisumndis. Njem naon and te teb so harerol habur, njem nao bor Ngaoron angal ebe nda kao njisndis baeben inj hayom bo? lemi kisesa.

²⁷ Inim ngub lemi o obum wabl ini bor ngub lao. Ini abor tenaol e nim ini nao hendeyong, ini tenaol khorob bimi sem ora hayem ngao, ini ni hael nao hae puklub ora lao kisesa.

²⁸ Wabl kabl, Inim Eberehem di Isak di Njekob di mbini man mini aol hasmi baeben di mbini ngo baeben hambun Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor haklemil hondoklemi o, inim mbini haklemi bor nao pe dera nan was bao habur, inim inin saongao kengorokl no de khorob ora ko haklemi kisesa.*

²⁹ Wabl kabl, Ngub buklemi tomb mbini tenaol mendbor yu nan paoloklme baeben di, unu nan paoloklme baeben di, umu nan paoloklme baeben di, ana nan paoloklme baeben di, mbini hambun Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao bor obo maomunu burubur ne no buruklemi kisesa.*

³⁰ Njisesom wabl kabl, Heneng ora ngubi tomb tenaol mendbor kang hayem baeben mabor aondao ora haklemi. Tenaol mendbor ngubi tomb mbini aondao hayem baeben mabor kang ora haklemi kisesa.*

Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond himisao o

Mat 23:37-39

³¹ Ngo tomb bombor ngo ora tomb Peresi aol mendbor obobur mbinim Njises bor

kabl, Aol wesmbao Herorom nje lu tuwaklbur beng, nje su ngol nao hae nje su tangar mendbor pu kismisa.

³² Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim ngubi tomb pobur buklhoma deran ker* ngo bor ngub lowaebe. Embi hesa eker a kab nim tenaolon tombao bor sam biri baeben taol dera, tenaol mendbor sen ha uklemi baeben mao enja ngub beng, bao hor tebon nan on nao kongon bu kowes buklwao ka ko kao kalokl puklub kisesa.

³³ Ngub kobur kabl, Aoh, mbinim Ngaoron man mini aol mend su tangar bor nao luklemi o Njurusalem bor was luklemil, nim embi eker a ndum pam aeben bubur ebe poklwao ora kisesa.

³⁴ Ngo tomb Njisesom Njurusalem tenaol hem ko hond homobur kabl, Is alem. Njurusalem tenaol o hakl o, inim Ngaoron man mini aol baeben pe paen lu, Ngaor obun man mini aol mendbor ini haemel pu kisaol baeben di hanom loroklme tenaol o hakl o, nim mbes ora di hor hor was ini ngo baeben sao kulaom obun hondbao baeben obun bobao bundur bor maembe mbaen kobur men mba paolaoklao nda ub bundis o, inim turi homo nao ebe bao waesimndis kisesa.

³⁵ Ngub kobur kabl, Pangeklem. Inin Ngaor Hen Moroklme Anda ngo hae o bor Ngaor obu nao haklao baehaemen and was haklao kisesa. Wabl kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ini ngo baebenom ni ko mende nao hondoklemi o ma ora bor inim ni bor kaoya kem kobur, Ngaorom imbi wi haen kisaol aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao Obu bor kaoya kem ora lemi tomb inim ngo tomb ora ni ko mende hondoklemi ko Njisesom ngub kisesa.

14

Njisesom aol sen hae mend ebe mao saesao o

¹ Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao, bao ngon Njises obu Peresi semon maomb bo haraoklao aol menden anda bor ne nokl pisesa. Ngo tomb mbini Peresi tenaol mendborom mbinim manom nao bibi ke wiyao ub Njisesom khorob menjao bib ko hondo hasmisa.*

² Ngub bismi tomb aol sen hae obun toklo bombo tibae mend Njises obu birisao teb sol obo hasaol hindisesa.

³ Ngub obo hasaol Njisesom aol ngo hondobur, obum Nju semon man buwaloklme aol baeben di Peresi aol mendbor ni ngol birismil, Njisesom mbini hambun bor ne mubur kabl, Naon manom nao bibaebe ke

* 13:24: Pil 3:12

* 13:25: Mat 25:10-12

* 13:28: Mat 8:11-12

* 13:29: Luk 14:15

* 13:30: Mat 19:30

* 14:1: Luk 11:37

* 14:3: Luk 6:9

wiyao nda o, naom hor boroklme bao* on tenaol sen ha uklemi o ebe mao saklmao be? inj kisesa.*

⁴Ngub kisaol o mbinim e beb nao ke nimil was tismil, obum aol sen hae nda kil men mubur ebe mao sabur pu kisesa.

⁵Ngub bubur Njisesom mbini bor kinkl, Ini aol ngo hayem haklon mondom inin nas kang hesa inin some kawao kabon mend hor boroklme bao on har sowal bor kundukl dombabur hondaklao tomb, inin penar bu ora nao men muklemi be? kisesa.*

⁶Ngub kisaol mbinim angal ngon ko san lukl buwaesmisa.*

Njen mbib nen sobale ub tuwabur dimb aolu haebe kisaol o

⁷Ngo tomb Njises obum hindisaol aol ngo ne nokl ibismi baeben hambunom pand tukunol was mu pa birismisa. Ngub bismil hondobur mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kinkl,* kisesa.

⁸Aol mondom obun wane aol pen ko ne aondao mend haorubur nje bor ne ngo nokl ib kila sin, njem panda tukunol nao mu pa biribi. Njem ngub bae sin ne haoraoklao aol ngom aol aondao ora nje di men mbae mend ne ngo nokl ib laol, obum njen imbi men mbaklao kisesa.

⁹Ngub kobur kinkl, Ne haoraoklao aol ngom aol imbi wi aondao nda hesa ibi ne nokl ubuklub laol poklebi tomb, nje panda tukun ebe ora ndal buruklesil, ne haoraoklao aol ndam nje bor aol imbi wi aondao ora ngo panda tukun abo ngo nje berel ol birin ub nje isu ngo solo nan hakl bor ber laol, njem sakl aondao ora polobur aol aondao ngon mesao nan buru uklesi

¹⁰Wakl kinkl, Ngub inj, aol mondom nje ne nokl ib laol poklesi tomb njem pand tukun mbes nao mu pae sub ora pobur, solo hakl bor sao buru wibi kisesa. Njem ngub buklesi tomb ne haoraoklao aol ndam nje buruklesil obobur, nao aol sango ka, nje pand tukun ebe ngol ber lao. Obum ngub buklaol aol ngo ne nokl oboklemi baebenol el sol njen imbi aondao ora win lao kisesa.

¹¹Njisesom ngub kobur kinkl, Tenaol mendbor mbinim mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya lome baeben, Ngaorom mbini men mbabur imbi nao wi kang mao saklao. Ngub inj, mbini tenaol mendbor ni imbi nao win haklwao ko pangaem sin, Ngaorom mbini ngo baeben imbi wi aondao ora haen lao kisesa.*

Njen wakl san lin ko tenaol ebe was nao sarbe kalaebe kisaol o

¹²Ngo tomb Njisesom aol ngo ne haorisao nda bor kinkl, Njen anda bor tenaol ko mend ne nokl ubuklub lesi tomb njen tenaol sango baeben di, njen aorao haeme baeben di, njen sem ora baeben di, inin tenaol sango mone andub ora maru u haroklme baeben di, mbini ngo baeben bor ne nokl ubuklub nao kaebe kisesa. Njem ngub bae sin, mabor mbinim di njen ne ngon san wakl naon anda bor ne nokl ebebe lemi kisesa.

¹³Wakl kinkl, Aoh, njem ne aondao ngub haoruklesi tomb tenaol dimb menjao nao wi buruklemi baeben di, mbini ki aongao tibae baeben di, tumu kho baeben di, el kho baeben di ngubi baeben bor ora ne nokl ubuklub kaebe kisesa.

¹⁴Wakl kinkl, Tenaol ngubi baebenom njen ne ngon san nao lib se haklemi o, Ngaorom tenaol kone dund se u oborob was bimi o homoklemi baeben mao enjaklao bao on, obum ora njen ne ngon san lubur turi mao homaklao ora kisesa.*

Aol mondom ne aondao ora haorisao ko mar kisaol o

Mat 22:1-10

¹⁵Ngo tomb Njisesom ngub kisaol aol ngo ne no birismi on bombor mondom Njises bor kinkl, Tenaol mendbor Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor ne no buruklemi baebenom turi aondao ora homo haklemi kisesa.*

¹⁶Ngub kisaol Njisesom aol ngo bor mar ngub kisaol. Mbes aol mondom ne aondao ora haorubur kisaon obum tenaol andub ora ne nokl ubuklwaebe kisesa.

¹⁷Ne haoraoklao aol ndam obun ne ngo haoruklao bao o ora pindib paesao tomb aol aondao ndam obun kongon biyao aol o bor tenaol hambun ne nokl eben kao mukl pu kobur kinkl, Nim mbes tenaol ne nokl ubuklwaebe kowao baeben bor ne hambun sao man man bu u mba haeng, ini hambun ubuklub ko kaomukl pu kisesa.

¹⁸Ngub kisaol obun kongon biyao aol ndam hondokl pisao tomb tenaol ngo baebenom inj ko obokl buwaklmao was kobur, aol is mondom obu bor kinkl, Nim nao em mend wen tomb uwao o hondokl poklwao, nim njen ne ngo nokl obokl buwaklwaong njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

¹⁹Ngo tomb aol is mendem di obu bor kinkl, Nim nao some kawao tobon kab mend dob bu mbayol, nao some ngo baebenom sowal tombo nao em kongon ebe buklemi eb ko hondokl poklwao, aol ebe o nim

* 14:5: Mat 12:11; Luk 13:15 * 14:6: Mat 22:46 * 14:7: Mat 23:6 * 14:11: Mat 23:12; Luk 13:14 * 14:14:

njen ne ngo nokl obokl buwawlwaong njem menjao nen nao sobaebe kisesa.

²⁰ Ngo tomb aol mondom di obu bor kabl, Nim ngubi tomb nao ten wen ora taol buwaol, njen ne ngo nokl obokl buwawlwaong kisesa.*

²¹ Mbinim ngub was kismil kongon biyao aol ndam obun aol aondao ne haoraoklao aol o birisaol wabl obobur, tenaol hambunom ngo kismi ub kao kalisaol, ne haoraoklao aol ndam obun hibi kho so ko aondao ora homobur obun kongon biyao aol nda bor kabl, Njem su and lobokl lobokl ngo bor wabl pobur, harer to aondao baebenon di harer to kang kang baebenon di hambun bor akol bubur lesin, tenaol dimb menjao nao wi boroklme baeben di, ki aongao tibae baeben di, el kho baeben di, tumu kho baeben di hambun nao anda kemi ebebe kisesa.

²² Ngo tomb kongon biyao aol ndam wabl obobur kabl, Aol aondao o, njem kaenda ub nim njen angal taoluwao o, panda mendbor tenaol hambun nao buru ngaorukl pele ngo bao hae o kisesa.

²³ Ngub kisaol ne haoraoklao aol aondao ndam obun kongon biyao aol bor kabl, Nao and ngon tenaol andub ora tumbi haen ora birin ko pangakl ngao, njem wabl harer to aondao baebenon di em baebenon keberer di akol bubur, tenaol mendbor dera isaobu bor and bu boroklme baeben di hambun oa kemi ebebe kisesa.

²⁴ Ngub kobur kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, nim tenaol mendbor mbini mbes ne nokl ubuklub kowao o hul harimnda baeben, nao ne ngon kao heneng ora o di nao tuklemi ora kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Oborob ora kone kimb bubur ni taol mi ebebe kisao o

Mat 10:37-38

²⁵ Ngo tomb tenaol andub ora Njises daol haru harer mendel pukl hasmil obum tenaol hambun baol munu hondobur kabl,

²⁶ Tenaol mondom ni hae ol oboklao tomb obum obun ingi aorao hesa di, obun were di, obun nongnas di, obun mbaoli di, obun haeme di, obun mbib nen saboklao sao hesa di, obum ngo baeben bor mabl homo saond bi non bi nao harob sin, obum ninao man pange tenaol burukl buwawlwaong ora kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kabl, Tenaol mondom di obu pe pae non bi ora ha, obun is pe kowaol bi nao taokl ebebur ni taol mi oba sin, obum di nao man pange tenaol hakl buwawlwaong ora kisesa.*

²⁸ Wabl kabl, Ini ngo hayem haklon mondom obum and saoll aondao ora mend buklwao ko nen soba sin, obum sub kone kimb bu nen mbes sabo burubur, and ngon sokl asub baeben ora soklaob ko oborob ora kone kimb bu buruklao kisesa. Obum ngub nen sabo burubur nim and ngo buklbur andol haraoklao sao dob buklwao ub, nao mone ebe ngaorukl peklaob be? nao ngaorukl peklaob ko kone kimb bu buruklao kisesa.

²⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Ngub inj, obum andol haraoklao sao mbes man man bu nao wibur su munu and pinj mbes saor mbarob sin, obun and saoll ngo penar bu nao bu tingi mbaklao tomb tenaol mendborom ngo bu nja haklao o hondobur aol ngo dobaekleki kisesa.

³⁰ Mbinim obu bor ngub kir ko maobowabur lemin aol ngom and ngo buklbur bu njaese o, obum penar bu nao bu tingi mbarekle lemi kisesa.

³¹ Njisesom wabl kabl, Ami semon aol wesmbao aondao mondom su tangaron ami sem maomb bo haraoklao aol aondao mende kab saond bukl poklwao ko nen sabobur man man buklao tomb, pibnao oran obum oborob ora kone kimb bu buruklao. Ngub buklao tomb obun ami aol buklhoma is bomboron iri non bi soklao tomb, ami sem maomb bo haraoklao aol mende o obun buklhoma is kabon iri non bi haru oba sin, nim obu ebe saond bu kalobur mbini ebe taol pe luklwao be? nao luklwao ko kone kimb mbes bu buruklao kisesa.

³² Ngub kobur kabl, Obum ngub kone kimb bi hondoklao tomb nim obu men mba lukl buwawlwaong ko nen soba sin, obun saond bi ngo enderael so bao haklao tomb obum aol mendbor puklub kobur, saond nao bi bao wabon ka ko kao kalokl puklub lao kisesa.

³³ Wabl kabl, Menger bombor ngub was mubur, ini ngo hayem haklon mondom inin tangar tangar sao hambun sao nao tuwarim sin, inim nao man pange tenaol hakl buwawlwaong ora kisesa.

Kunja dend nao bi menger angal mar kisa o

Mat 5:13; Mak 9:50

³⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Kunja hobao sao dend bi ora saoklao o, kunja ngo dend nao bi kho sa sin naom asub ora bubur wabl mao dend baklmaob? kisesa.

³⁵ Wabl kabl, Kunja dend nao bi ngubi, em bor ne osisao and sen ko some kawaon im hum kaloklme nda ub di nao bib se ora yaol, mbinim baehaemen kolo bowes bukleki ora kisesa. Inim angal ngubin te

* 14:20: 1 Kor 7:33 * 14:26: Luk 18:29 * 14:27: Luk 9:23

oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangokl-waebe kisesa.

15

Some sib bum hae angal mar kisa o

Mat 18:12-14

¹ Ngo tomb mone takis moroklme aol baeben di, khorob bimi tenaol baebenon mendbor di, mbinim Njises hasaol teb so obobur Njisesom Ngaorom angal bib ebe nda kisa o ub pango birismisa.

² Ngub bismil Peresi aol baeben di Nju semon man buwaloklme aol baeben di mbinim makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kakl, Aol Njises ke ngo obu khorob bimi tenaol baeben hesa tenaol sango habur, ne di mbini haru no boroklme kismisa.*

³ Ngub kismil Njisesom mbini bor angal mar kao kalobur kakl,

⁴ Ini ngo hayem haklon mondom obun some sib supu hakl hakl hor su kalo haklao o, some sib ngon bombor mend bum haklao tomb supu hakl hakl hor makl o di hor su nan on supun teb mend di, ngo nao bum hae ne no haklemi baeben ngo haklemi bor bao haen kaoklbi, some sib aorao ndam bombor bum haklao nda es aondao bu ora buklaol kisesa. Obum ngub es aondao ora bubur laon, hend wa muklao ub oran es bu tu sowaklao kisesa.*

⁵ Ngub kobur kakl, Obum hend wa muklao tomb obum turi aondao ora homobur pesaol taoklbi

⁶ anda poklao kisesa. Wakl kakl, Obun anda taokl po pindib paklao tomb obun sem di obun tenaol sango baeben di kor bu obo kiril mbaklaob kobur, obum mbini bor ngub lao. Nao some sib ngo mbes bum hasao o nim es aondao ora bubur wakl hend wa muwaong, naom turi homo werek aondao bu ora bem lao kisesa.

⁷ Ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, bombor ngub was menger mubur, tenaol hor su kone ebe ora wi haeme baeben non yu heben haeme baebenom kang bu sao turi homoklemi. Aoh, tenaol is mend obu kone nao baol mini haklao o wakl wen kone baol munuklao tomb, yu heben bor haeme baebenom turi aondao bu ora homoklemi kisesa.

Mone il bum hae angal mar kisa o

⁸ Njisesom angal mar mend di kobur kakl, Ten mondom obun mone il tobon kab oran wisao o bombor mend bum hasaol, obum laomb kena ubur kisaon obun anda bor huni hi derabur es aondao ora bisao.

Ngub es bubur kisaon mabor hend wa misao ko Njisesom kisesa.

⁹ Ngub kobur kakl, Ngub hend wa misao tomb obun sem di obun tenaol sango baeben di kor bu obo kiril mbaklaob kobur, mbini bor kakl, Nao mone il ngo bum hasao o ngubi tomb wakl hend wa mang, naom turi homo werek aondao bu ora bem kisa o ko Njisesom ngub kisesa.

¹⁰ Ngub kobur kakl, Bombor ngub menger mubur, tenaol khorob was bimi on mondom wakl kone baol munuklao tomb, Ngaoron angal mini wesao baebenom werek bu turi aondao ora homoklemi kisesa.

Nasom obun aorao tuwakl pisao ko mar kisa o

¹¹ Ngo tomb Njisesom angal mar mende di kobur kakl, Aol menden isi is kab oran hasbi kisesa.

¹² Ngub hasbil nas naongao nan ndam obun ab bor kakl, Ab o, njen osisao hambun sao yaon taol bakl ko nen sobale sin, njem ngubi tomb taol bu kobakabur ni njukl buklesi baeben pen ngubi tomb nji kisesa. Ngub kisaol aol ndam obun mone di hambun sao obun isi nda kabon taol bu kobakasesa.

¹³ Ngo tomb kang mend mabor sao nas naongao nan ndam obun osisao baeben hambun sao mu maembeyo, tenaol mendborom dob bin mone mibir su enderae ora mendel po hasesa. Ngub po habur su ngo obu hasao bor obum khorob was bu habur kisaon, obun mone nda baeben di mu bowes was bisesa.

¹⁴ Ngo tomb mabor obun mone hambun ora mu bowes bisaol pond bu paesao o su ngo bor de aondao bu ora ibisaol, obun hambun sao mari pisao nda baebenon di kang menjao nao wisesa.

¹⁵ Ngub bisaol nas ndam aol mend su ngol hasao on kongon ban kisaol, aol ngom obun su bor obun some baeben kala hakl pu kisesa.

¹⁶ Ngo tomb some ngo baebenom kor subu was no hasmil, somem kor subu ngo nismi o hondobur nas ngo dem aondao ora homobur, obum ne maeke no tu kaob kaob bu bisasao o, mondom obu ne di nao kalismisa.

¹⁷ Ngo tomb nas ndam obun kone bor oborob ora mao kombaesaol kakl, Nao abon kongon bimi aol baebenom daol non ne andub ora mu bowes bu no haeme o, ni oran ngo bor dem khorob ora ngo homo wi o alem kisesa.

¹⁸ Ngub kobur kakl, Ni hende ora. Nim ngubi tomb wakl nao aorao hayaol pobur

* 15:2: Luk 5:30   * 15:4: Luk 19:10

nim obu bor ngub lowao. Aorao o, nim Ngaor hesa ibi bor khorob was buwaol,

¹⁹ njem ni bor nje nao isi ora hael kaeb nao se kho ora haeng, njem ni njen kongon biyao aol men mao koraebe lowao kisesa.

²⁰ Ngo tomb nas ndam wkl obu aorao hasaol poklbur pisaol, nas ngo obu aoraom obu isi ngo mbes bum hasao nda kang mend enderael sao ibisaol hondobur kisaon, obu kone bor hond aondao bu ora himisesa. Ngub hond homobur kisaon obum akl was po obu isi nda men ha hibi nunu bisesa.

²¹ Ngub bisaol nas ndam obu aorao bor kkl, Nim Ngaor hesa ibi bor khorob was buwaol, njem ni bor nje nao isi ora hael nao kaeb se kho ora hae kisesa.

²² Ngub kisaon o obu aorao ndam obu kongon bimi aol baeben bor kkl, Inim nao lab lab saoll ebe ora nda mini obo nas ngon somakabur lemin, yaor ebe ora iring mend uwe o di obu ki hondel mao ta, aongao su mend uwe o di inim obu kalaoklaob kisesa.

²³⁻²⁴ Ngub kobur kkl, Nao isi ngo obu mbes pe pae non bi sisao o ngubi tomb obu wkl enjaokl pene. Obu ora bum hasao o naom obu wkl ngo haondaoklaom ngao, nao some kawao hondbao hobao hae aondao nda lu sabur, turi homo werek bu ne nemin ub kemi ubuklub kisesa. Ngo tomb mbinim turi aondao bu ora homo werek bubur ngub bismisa.*

²⁵ Ngo tomb aol ngo obu isi mende mubao nda obu obu em bor hasao o anda oobur kang mend anda teb sol sao obo habur pangisaol, mbinim we ko is maol minismil pangisesa.

²⁶ Nas ndam ngub pangobur obu aoraon kongon biyao aol mend ib ko ne mubur kkl, Abo anda bor asao was beyem? kisesa.

²⁷ Ngub kisaol obu aoraon kongon biyao aol ndam kkl, Njen haeme mend mbes bum hasndis wkl obaonaol, aoraom obu isi ngo mbes bum hasndis o obu ora nao bum hae wkl ebe obaokl kobur, obu some kawao hondbao hobao hae aondao ora nda daol lu sawo ne hararob kisesa.

²⁸ Ngub kisaol nas mubao ndam obu kone bor ko aondao ora homobur, obu mbini ngo ne no turi homo birismi bor nao hondaesesa. Ngub bisaol obu aorao ndam obu hasaol dera pobobur, obu bor angal oborob ora ko mao hebeyabur, nje andaon ib kisesa.*

²⁹ Ngub kisaon o nas ndam obu aoraon angal ngon ko san lubur kkl, Pangal. Nim karasmas andub ora baehaemen was njen kongon bu habur, njem ni bor kongon hambun sao bibi kisi sao kang ora di hul

nao hawao o, njem ni bor asao was njis bo? Njem some meme hondbao kang is bombor ora di mend nao tenaol sango baeben bor turi homo lu sowaomun nao njisndis kisesa.

³⁰ Ngub kobur kkl, Njen nas naongao nan ngom non njen osisao o kalisndis baeben di hambun mi pobur, ten pamuk kalo mu bowes bu hkl obaokl o, njem obu turi homobur some kawao hondbao hobao hae aondao nda ngo lu ne hararil o ka kisesa.

³¹ Ngo tomb obu aoraom obu isi mubao ngo bor kkl, Nao isi o, nje non bum ha di menjao nao bi yao was bao haroklbaon ndal, nao hambun sao wiyu sao baeben njen was wi kisesa.

³² Ngub kobur kkl, Njen haeme ngo obu non mbes pe pae non bi sisao o ngubi tomb obu wkl enjaokl pene. Obu ora bum hasao o naom obu wkl ngo haondaoklaom ol, naom ngubi tomb werek bu turi aondao bu ora homaeb se hayom ub, ne haoru naon kone bor turi aondao bu ora ngo homoklaom o kisaon ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

16

Mone maeb haraoklao aol mondom kone kab marisao ko angal mar kisaon o

¹ Ngo tomb Njisesom obu man pange aol baeben bor angal mar kao kalobur kkl, Aol homa menden mone maeb haraoklao aol mend hasesa. Ngub hasaol aol mendborom aol homa aondao nda hasaol obobur mbinim aol homa ngon mone maeb haraoklao aol ndam bisao sao kao kalobur kkl, Njen mone maeb haraoklao aol ndam njen mone osisao baeben mu bowes bu harob kismisa.

² Ngub kismil aol homa ndam obu mone maeb haraoklao aol nda ib kobur obu bor kkl, Nim njem bu hari sao mend enjol pangokl on asub ko bu harib balem? Pangal. Njem nao mone maeb ha nao kongon di ko mende nao buklesing, njem ngubi tomb ora pobur lesin ninao hambun sao njem warili sao baeben nim hondon ub mu kiril mbabur, ndi munukl pu kisesa.

³ Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam kone kimb bu burubur kisaon, ninao aol aondaom ni maeb haraoklao aol haruklu nda ub nao hae ngo pu ke o, nim su tombo kam sabor minibi di nao buri mend nao wing, nim tenaol mende bor ne njib was ko no buruklwao tomb di ni sakl ora bu pae soklaong, nim asub ora buklwaob ko? nen sabisesa.

⁴ Ngub nen sabobur kisaon obu kone ndaon bor ngub nen sab ndaesao. Bombor

* 15:23-24: Ebe 2:1; Ebe 2:5; Ebe 5:14 * 15:28: Luk 15:2

sao mend nim ora hende. Nao aol aondaom ni bor nao mone ko mende nao maeb haklesing pu lao tomb, tenaol hambunom ni mbinin anda bor kemi po ne haki njin ko nim ngub ora bun kobur kisaon,

⁵ tenaol mendbor obun aol homa ndan san haen birismi baeben hambun bombor was ib ib bib kisaol, mbinim obu hasaol ibismisa. Ngo tomb aol is mend pibnao ibisao bor mbes ne mubur kaki, Njem nao aol aondaon san asub baeben ora haleb? kisesa.

⁶ Ngub kisaol aol ndam obu bor kaki, Wel ndaram toki supu haki haki hor su oran hayao kisesa. Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam kaki, Njem njen san ngon bobae kang ngo mubur lesin, penar bu nje tol burubur njen san andub hayao kaenda ub kunubur; nao san supu kab kab hor kab hor tebo nan on tobon kab ora hayao ko bobae waeb bu wi kisesa.

⁷ Ngo tomb aol mende ibisao bor mone maeb haraoklao aol ndam ne mubur kaki, Njem nao aol aondaon san asub baeben haleb? kisesa. Ngub kisaol aol ndam kaki, Wir il mar pae mbek nu toki andub ora 1,000 oran hayao kisesa. Ngub kisaol aol homa ndan mone maeb haraoklao aol ndam obu bor kaki, Njem njen san ngon bobae kang ngo njuruki om njen san andub hayao kaenda ub kunubur; penar bu nao san baoklmdnd ora mbek nu toki 800 ora hayao ko waeb bi kisesa.

⁸ Ngo tomb mabor aol aondaom mone ndan aorao ndam obu mone maeb haraoklao ngo obu maobalaoraoklao aol ndam, obu mabor haklaon oborob kone kimb bu man man bisaol hondobur, aol homa aondaom ngom njem oborob kone kimb bae kobur kaoya kisesa. Ngub kobur kaki, Sul woroklme saol was kone u haroklme baebenom mbini mabor haklemi on oborob ora kone kimb bu man man bimi ub, Ngaorom sem bao bi haroklme baebenom kone kimb bubur man man bimi ub di men mbaroklme kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.*

⁹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kaki, Nim ini bor heneng ora kao njuruki, inim tenaol menjao nao wi boroklme baeben kab tenaol sango habur lemin, mbini bor sul woroklme sao maru u haklemi baeben taol bu kaloklwaebe ora. Inim oborob ngub buklemi tomb mabor inim mone osisao u haklemi o tuwaki poklemi bao mend buklaol tomb, mbinim ini haeben saroklme su ebe mendel oborob obaeming ubuklub ko mao beraklemi kisesa.*

¹⁰ Waki kaki, Tenaol mondom kang sao mend oborob hondobur ora bu harob sin, obum aondaom sao di oborob hondobur ora bu haklao kisesa. Ngub inj, tenaol mondom kongon kang sao o oborob nao ba sin, obum kongon aondaom sao o di oborob bukli buwaklao kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kaki, Inim su ngoli woroklme sao, mone kho haeben nao mao saraoklao ngo oborob maeb nao harim sin, hobao sao ora o di ini bor mondom maeb haklaob ko nao kao njuklao ora kisesa.

¹² Ngub kobur kaki, Inim aol menden osisao oborob ora nao maeb harim sin, menjao menjao inin ora o di aebom was bao njuklaob? kisesa.

¹³ Ngub kobur kaki, Kongon biyao aol bomborom maomb bo haroklbe aol kabon kongon bukli buwaklao ora kisesa. Waki kaki, Aol ngo obum aol mende bor turi homo kone uklaol o obum mende bor makli was homoklao. Is mende turi homo taol mi poklao o is mende makli homobur mesao kaloklao kisesa. Ngub kobur kaki, Inim Ngaorom hesa mone kab kobaranol kone ukli buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.*

Ngaorom maeb ha maomb bo hayao on te kao dund bisao o

Mat 11:12-13; Mat 5:31-32; Mak 10:11-12

¹⁴ Ngo tomb Peresi tenaol baebenom mone turi aondaom ora himismi o, Njisesom angal hambun sao ngo kisao nda baeben pangobur mbinim Njises bor kir ko maobowaesmisa.*

¹⁵ Ngub bismi o Njisesom mbini bor kaki, Tenaolom ini ebe ora hayem ken ko mbinin el sol teka haroklme o, Ngaorom inin kone ndaon bor wiyao sao ora hendeyao. Tenaolom hobao sao e ko kaoya lome sao haki di Ngaorom hendeyao tomb bung bi kho hendaebe makli bi ora wiyao kisesa.*

¹⁶ Njisesom ngub kobur kaki, Man mini aol mbes hasmi baebenom di Mosesom di man bombor o was kismil, mabor Njon Mbabtas Biyao Aol hasndis tomb di tenaol hambunom man bombor ngo was pangismi ora. Ngub bismi o Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obu hasndis ol tuma pabur ngubi tomb non Ngaorom maeb ha maomb bo hayao on Angal Bib Hobao Sao ngo pangeyem o, mbinim naon mbib ebe poklmao kobur tiriyao kang ngon buri palo haong lukli engel beyem kisesa.*

¹⁷ Mbinim ngub beyem o mabor su hesa saohar kab ora bum haklao ub buklaol tomb di, Ngaorom Moses bor man hambun sao

* 16:8: Ebe 5:8; 1 Tes 5:5   * 16:9: Mat 6:20; Luk 14:14

* 16:10: Luk 19:17-26   * 16:13: Mat 6:24   * 16:14:

Mat 23:14   * 16:15: Mat 23:28; Luk 18:9-14   * 16:16: Mat 11:12-13

kao kalisao o kang el bombor ora di nao bum hae wi aeben ora soklao kisesa.* ngub kisesa.

¹⁸ Ngub kobur kabl, Aol mondom obun were o njen anda pu kobur ten tangar mende taol ba sin, obum ten mende ngo taol buklao o paes ora kemi poklao kisesa. Wal kabl, Aol mondom di ten mend obun aolim mbes tuwaesao o taol ba sin, obum ten ngo di paes kemi buklao ko Njisesom

Aol homa mend hesa Lasaras kabon arman wiyao o

¹⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Aol homa mend obun osisao andub ora maru u habur kisaon, obun siyor di obun lab lab sem hambun sao mone aondao bu pe on was dob bubur, obum hor hambunon ebe oran was bu habur kisaon, obun ne di ebe sao was no hasesa.

²⁰ Ngub was bu hasao tomb aol ngo obun anda tiriyao kombae oral aol dimb is mend obun imbi Lasaras, obu obun toklo songol hambun bor di der was bi mend u mba hasesa.

²¹ Ngo tomb aol dimb kang ndam obun kone bor nim aol homa ngon ne noklao on ombo tuwaklao baeben sablo nokl engel buklwao tomb, ni dem nao pe pae ebe soklao ko nen sabisesa. Ngo tomb buklhoma baebenom di aol dimb ngon der bisao nda baeben mbinin hekem bu waru kunakl engel bismisa.*

²² Ngo tomb mabor aol dimb Lasaras ngo pe paesao tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom obu yu heben men pae pobur, Eberhem hesa maomunu haen kismisa. Ngo tomb aol homa aondao nda di himisaol maol bismisa.

²³ Ngo tomb aol homa ngo obu ke hondoklme su bor po, isaolao dao hakol bi bor tenda aondao bu ora no habur obum yu haeben saroklme su bor hend yaesao, Eberhem enderael sao hasaol hindisesa. Ngub hindisao tomb aol Lasaras obu aol homa ngon ne du sarbeyao no birisao nda di Eberhem hesa haru hasil hindisesa.

²⁴ Ngub hondobur aol homa ke hindisao ndam kabl, Nao ab Eberhem ka, isaolaom ni tenda aondao ora ngo bil o kang mend kur ken ub, njem ni hond homobur Lasaras bor obun ki hondem ib kang mend nao heke bor tand beyakl pu kao kisesa.

²⁵ Ngub kisaol Eberhemom obu bor kabl, Nao isi ka, njem ngubi tomb oborob ora nen sab. Nje nao heme sul bao hasi tomb njem hambun sao ebe tol tol was pobo hasndis tomb aol Lasaras kang ngo obu hambun sao omo was es es bu birisndis ka. Ngub birisndis o ngubi tomb obu su

enjo ngol obun kone ora bor ebe sen habur turi aondao ora bin hae tomb nje ke aondao ora ngo hendel o kisesa.

²⁶ Eberhemom ngub kobur kabl, Mende di enjo ngo nao hayom ol nao hesa ini kab, tomb ib kena aondao abo ngo peben kisaol, tenaol enjo ngo nao hayom nan hayem baebenom abo ini hayem o nan kollmbakl obokl buwaklemi ora. Ini abo nan hayem baebenom di enjo ngo nao hayom ol kollmbakl obokl buwaklemi ora kisesa.

²⁷ Ngo tomb aol homa ngo ke hindisao ndam kabl, Nao ab ka, ngub sin nim nje bor kao njurukl ngao, njem Lasaras oran nao abon anda bor pen kao ko nen sobakl kisesa.

²⁸ Ngub kobur wabl kabl, Nao haeme oran is su ora haemeng, mbini di su kho ngo ni ke aondao ora hende bor was nao ebe ub, Lasarasom mbini bor buriyab ora man kokl pen kao kisesa.

²⁹ Ngo tomb Eberhemom obu bor kabl, Mbinim Mosesom man kisaol o di, mbes Ngaoron man mini aol baebenom kismi baeben di, mbinim man ngo baeben ebe pango ora haemeng, mbinim man ngo oborob ora nen sab hakol bibaebe buklemi kisesa.

³⁰ Ngub kisaol aol homa ke hindisao ndam kabl, Nao ab Eberhem o, inj ka. Mbinim man ngo pangismi om ebe nao soklao ora. Aol Lasaras obu pe paesndis o wabl enjaokl pobur, obum mbini haemel man kao kalokl poklao tomb mbinim ebe kone baol munuklemi ora kisesa.

³¹ Ngo tomb Eberhemom obu bor wabl kabl, Mbinim Mosesom man kisaol ub hesa mbes man mini aolom kismi ub kab oborob ora men hakol nao baem sin, aol mend homoklao o wabl enjaokl pobur mbini bor man kao kaloklao tomb di, mbinim obum heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha nao haklemi ora kisaol ko Njisesom ngub kisesa.*

17

Khorob mao baraoklao saom tenaol saokl mao waraoklao kisaol o

Mat 18:6-7; Mat 18:21-22; Mak 9:42

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kabl, Tenaol khorob mao baraoklao saom non heneng ora tenaol saokl mao waklao o, njem tenaol ngub saokl mao wari sin nje ke aondao ora hondoklbur haklesi kisesa.

² Wabl kabl, Mondom njen mal han aondao ora hond mend hend ha tu ndiyabur ib mal aondao oran ndaon bor haoklu tu kobarob sin, nje ib ndaon ngo bor ke kang bu sao hondoklesi. Ngub buklesi o

* 16:17: Mat 5:18 * 16:21: Mat 15:27 * 16:31: Njo 11:44-48

njem Karas tenaol kang bombor ora mend saokl mao wari sin, nje ke aondao bu ora hondoklesing,

³ njem mende saokl mao waklesi hondo ora haebe kisesa.

Wakl kabl, Njen haeme mondom khorob ba sin, njem obu bor ngub nao bi ko sub taolu libi. Ngub buklesi tomb obum wakl kone baol mana sin, njem obu bor menjao nen nao sabe bao waebe kisesa.*

⁴ Ngub kobur kabl, Obum nje bor bao bomboron ko haoklao oran khorob bubur laon, obum nje haklesil ko haoklao oran obobur nim khorob buwao o kone baol munuwao kam oba sin, njem obu bor saongao maru menjao nen nao sabe bao wa was bibi kisesa.

Ngaorol hul ha haroklme saon te wiyao

⁵ Ngo tomb Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol nda baebenom Njises bor kabl, Aorao Aondao o, naom Ngaorol hul ha haroklmao kone ebe ngubi aondao bu ora and mao saebe kismisa.

⁶ Ngub kismil Aorao Aondaom kabl, Inim Ngaorol hul ha haklemi ub sowar il kang ora moklo ndaon bor baoraoklao nda bi menger hul ha harim sin, inim is ngo hae o bor njem te kob mi pobur ib kunjja tukun bor hakl pu lemi tomb, is ngom inin angal hul nao hae ngub buklaol ora kisesa.*

Njisesom kongon biyao nas angal mar kisa o

⁷ Ngo tomb Njisesom kabl, Ini ngo haklon is menden sokl nao mi kalabus kongon non bi biyao nas mend hayao o, njen em kongon be? be? njen some sib maeb ha ngub bu haklbir, kongon biyao nas ngo anda ebeyao tomb njem obu bor, nje penar bu ora ne ngo wi o nokl ib kale be? kisesa.

⁸ Ngub inj ka. Njem obu bor ngub ora kale. Njen ne mabor sa no hanin ub ni mbes non orang, njem lab lab daol ebe dol nao hae on mend njen toklol mu mbukl mbabur, penar bu ora ne di ib di ninao mbes ngol man man bu sa tae ib ora kale kisesa.

⁹ Ngub kobur kabl, Njen kongon baraoklao nas ndam njen angal hul nao hae njem kale sao e was kobur beyao tomb, njem njen kongon biyao nas ngo bor tengiyu ko kaoya kale be? Aoh, ngub nao bili ora kisesa.

¹⁰ Wakl kabl, Inim ngub nen sabobur lemin, inim Ngaorom kao njuklao sao bu paklemi tomb inim ngub lowaebe. Nao Ngaoron kowan lao sem kho ora hayom ol, naom kongon ngo bu hayom sao hakl

di naom bib se hayom ub ora bu hayom lowaebe ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom aol maollun bi tobon kab mend mao ebe saesao o

¹¹ Ngo tomb Njises obu su Njurusalem poklbur su Sameriya hesa Kalili kabon tukun ora bor pisesa.*

¹² Ngub pobur kisaon su and te kang mendel pindib paesaol, aol maollun bi is tobon kab mend Njises obu hen mukl ibismi o kang mend enderael sao hasmil hindisesa.

¹³ Ngub habur mbinin obu bor kor bubur kabl, Aol aondao Njises o, njem nao hond hom ora kismisa.

¹⁴ Ngo tomb Njisesom mbini hondobur mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Inin toklo Nju semon baolum aol baebenom henden muwalokl puklub kisesa. Ngub kisaol harerol pobur hindismi tomb mbinin toklo songol bor wakl ebe sisaol hindismisa.*

¹⁵ Ngo tomb mbini aol tobon kab ngo pismi on is mondom obun toklo songol bor hindisaol tomb ebe ora sisaol hondobur kisaon, wakl Njises hasaol bokeyobur obum angal aondao bu ora kobur Ngaor bor kaoya kisesa.

¹⁶ Obum ngub bubur kisaon Njiseson aongao ma teb so bor dombes ubur, Njises turi aondao bu ora homobur tengiyu ko kaoya kisesa. Ngub bisao o aol ngo obu Nju sem inj, obu Sameriya aol sisesa.

¹⁷ Ngo tomb Njisesom aol ndam ngo bisao sao hondobur kabl, Nim aol is tobon kab ora ebe mao sarundang, mbini aol is tobon bombor o abor haemeb? kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Aol ngo nda haklon is mend di wakl bokeyobur Ngaor bor kaoya kokl nao oboklemi be? Nim aol sem tangar Sameriya aol is bombor ngo ora mao ebe sawao ye? kisesa.

¹⁹ Njisesom wakl aol nda bor kabl, Njem Ngaorol hul ha harilim nje ebe mao sarobndang, nje ngubi tomb tekakl pu kisesa.*

Ngaorom ngubi tomb maeb ha maomb bo hayao ko kao kalisao o

Mat 24:23-28; Mat 24:37-41

²⁰ Ngo tomb Peresi aol mendborom Njises bor ne mubur kabl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub atomb maeb ha maomb bo hakl oboklaob? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaolom elom nao handaeb se ora yao kisesa.*

* 17:3: Mat 18:15   * 17:6: Mat 17:20; Mat 21:21; Mak 9:24

* 17:11: Luk 9:51-52; Luk 13:22   * 17:14: Luk 5:14

* 17:19: Luk 7:50   * 17:20: Njo 3:3; Njo 18:36

²¹ Ngub kobur kabl, Ngaorom inin kone ndaon bor ora maeb ha maomb bo haraok-laol, mondom ini bor enjo ngo maeb ha maomb bo hae hend. Aoh, isu ngo bor maeb ha maomb bo hayao di nao lao ora kisesa.*

²² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol baeben bor kabl, Mabor bao mend buklaol on inin kone bor Aolon Isi Ora hem aondao ora kobur, naom obu ko mend haondaomun sa ko nen saboklemi o inim ni nao hondoklemi ora kisesa.

²³ Ngo tomb tenaol mendborom ini bor ngub lemi. Haondaoklaob. Obu isu ngo bor hayao ye? Aoh haondaoklaob. Obu enjo ngo bor ngo hae leming, mbinim ngo lemi ub inim mbinin angal nao pangoklwaebe ora kisesa.*

²⁴ Ngub kobur kabl, Aolon Isi Ora obu obokl buklaol tomb saohar hambun bor bubiyab biyao nda ub bao aondao bu ora bu kimb buklaol, obu bao bi ngubi ora oboklaol kisesa.

²⁵ Njisesom wabl kabl, Ngub buklaol o tenaol ngubi tomb ngo hayem baebenom obu mesao kalobur besao kon uklemil, obum pibnao oran tanda no ke andub ora hondoklaol kisesa.*

²⁶ Obum ngub kobur kabl, Mbes aol Nowa hasao tomb tenaol hambunom bismi ub, Aolon Isi Ora oboklbur buklaol tomb di bombor ngo bismi ub was buklemi kisesa.

²⁷ Ngub kobur kabl, Mbes Nowam ib taokaoll warisao tomb tenaol hambunom mbinin ne hesa ib kab nao pa, aolom di ten taol buklemil was kone wi, tenom di aol poklemil was kone wi bismisa. Ngub bubur Nowa obun sem mbini ib taokaollon hondaesmi bao on di mbinim ngub besao kon bao u haen was, ib wae aondao ora obobur mbini tenaol ngo baeben hambun nao pesaol ib no pe beraesmi kisesa.

²⁸ Wabl kabl, Mbes aol Lor hasao tomb di tenaol hambunom mbinim ne ib kab was nao pa, osisao was hem ko dob bu, mbinin osisao wismi haki di tenaol tangarom dob bin sokl mu, mbinim em bo and bu ngub was bu hasmi kisesa.

²⁹ Ngub kobur kabl, Ngub bismil aol Lor obu su Sorom ngo bor hasao o pakl paokl pisaol, bao bombor ngon su ngo bor dao pind hesa isaolao kab aondao ora yu heben haki obobur, tenaol hambun do pundi pesaol kisesa.

³⁰ Wabl kabl, Aolon Isi Ora obu tenaol hambunom henden oboklaol bao on di, bombor ngo bise ub was buklaol ko Njisesom ngub kisesa.

³¹ Njisesom wabl kabl, Ngub oboklaol tomb aol mondom njen and wil dera nan hari sin, njen osisao uklesi o mukl wabl andaon nao hondaebe ora kisesa. Mende di aol mondom njen em bor hari sin, njen anda wabl nao bokele pakl paokl ora pebe kisesa.*

³² Ngub kobur kabl, Aol Loron were obu ke hindisao ub di oborob ora nen saboklwaebe kisesa.

³³ Njisesom wabl kabl, Tenaol mondom obum obu nao heme sul bao haklaol ub was hem ko harob sin, obu haeben nao sae ke hondo bum haklaol ora. Ngub buklaol o mondom obu nao pe pae bao was haklaol ub hem ko nen nao saebe obu pe pae non bi ora harob sin, obu haeben ora soklaol kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kabl, Ngo sao haki buklaol tomb aol is kab mend mbinin to bomborol paolu uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende paolu win waklaol kisesa.

³⁵ Wabl kabl, Mende di ten is kab mend mbibim palawe kongon bi uklebi o, Ngaorom is mende men mubur is mende birin waklaol kisesa.

³⁶ Ngub kobur kabl, Aol is kab mend em bor haklebi o di, Ngaorom is mende men mubur is mende haen waklaol ko Njisesom obun man pange aol baeben bor ngub kao kalisesa.

³⁷ Ngo tomb mbinim angal ngo kisao nda pangobur kabl, Aorao Aondao o, njem ngo kal o abor bu pindib paklaob? kismil, Njisesom mbini bor kabl, Su bor baoraoklaol sao menjao homo wiyao bor was, sao hur mesim obo kiril mbaroklime ko Njisesom ngub kisesa.

18

Ten mondom howes pangaoklaol aol biri pisaol ko mar kisao o

¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal mar bombor mend, mbinim Ngaor bor maki nao hom mi hor hor kao ha was birin ko kao kalobur kabl,*

² Aol howes pangaoklaol aol mend su and lobokl lobokl mendel birisesa. Ngub birisao o aol ngom Ngaor bor nen sabo pakl nao hemebur, obum tenaol baeben di hem ko hond nao himisao kisesa.

³ Ngo tomb ten obun aoli heme weyae mend obu su and lobokl lobokl ngo bor birisaol, ten ngom hor hor howes pangaoklaol aol nda birisaol ib ha was burubur kabl, Mondom ni maobowabur nao osisao mi was pe ngao, njem ni bisur bu howes pang kisao kisesa.

* 17:21: Mak 13:21 * 17:23: Luk 21:8 * 17:25: Luk 9:22 * 17:31: Mat 24:17-18 * 17:33: Luk 9:24 * 18:1:

Oro 12:12; Kol 4:2; 1 Tes 5:17

⁴ Ngo tomb howes pangaoklao aol ndam ten ngom ngo kisao ub nao pang was bisao o, mabor aol ngo obun kone bor kao nd-abur kabl, Nim Ngaor bor di nen sabo pakl nao homaklo ora. Nim tenaol hambun di hem ko hond nao homaklo nda o,

⁵ ten weyae ngom hor hor nao howes pang was kokl engel bubur ni pakla aondao ora mao saklao, mabor ni makl aondao bu ora homoklwao kobur kisaon, nim obu bisur bu howes pangon kisao ko Njisesom ngub kisesa.*

⁶ Ngub kobur Aorao Aondaom mbini bor wabl kabl, Inim angal howes pangaoklao aol kone kho wi ngom ngo kise saol o pangeklem tomb

⁷ inim asub nen sabeyem? Tenaol Ngaorom sablo haen kisao baebenom hor hambunon hora di somna di Ngaor obu bor kao kal ha was harim sin, obum daol inin angal heneng ora pangobur ini bisur buk-lao ko nen nao sabeyem be? kisesa. Wabl kabl, Obum penar bu inin angal pango ini bisur nao bi bao waklao be? kisesa.

⁸ Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaorom ini ngub penar bu ora bisur buk-lao o, mabor Aolon Isi Ora obum obobur hondoklao tomb tenaol hambunom Ngaorol hul ha nao haebur, mbinim mbinin kone bor obu mabor ngo oboklao ub di obu heneng ora oboklao ko nen nao sabe haklemil hondoklao ko Njisesom ngub kisesa.

Peresi aol hesa mone takis maoraoklao aol kabom Ngaor bor kisbi o

⁹ Ngo tomb aol mendborom mbinin kone bor nao non ebe ora habur oborob was bu hayom o, mbini tenaol tangar mendbor non kho ora hayem ko nen sabismil, Njisesom mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kabl,

¹⁰ Aol is kab mend is mende Peresi aol, is mende mone takis maoraoklao aol kab, mbinim Ngaor bor kao kaloklbur Ngaor Hen Moroklme Anda on hondaesbisa.

¹¹ Ngo tomb aol mende Peresi aol ndam kang mend aebenol sao armend po teka habur, obun mbib nen sabobur obum Ngaor bor ngub kao kalisesa. Ngaor o, ni aol tangar mendbor hayem ubi inj hae ol nim nje bor tengiyu ora kabl. Mbinim mone osisao heb homo, menden sao hakl maobala mu, ten paes di kemi po, mbinim ngub was bimi o ni mbini non bi inj hae. Ni aol takis mone maoraoklao aol ngo bere ubi di inj hae ol nje bor tengiyu kabl ko, Peresi aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.*

¹² Ngub kobur kabl, Nim saren hambunon di bao hor kab was nje bor hem ko nen saboklbur ne tuwa paolaklo. Nim mone di osisao hambun sao di tobon kab nan o nje was njuruklu ko, Peresi aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.*

¹³ Ngub kisao o mone takis maoraoklao aol ndam and ngon solo te bor sao habur, obum sakl polo yu heben bor di nao hende su bor hend nabur ni kho ora hae ko nen sabo, obun kongbaol men mbabur kabl, Ngaor o, ni khorob biyu aol ora hae ngao, njem ni hond homo bisur bibi ko takis maoraoklao aol ndam Ngaor bor ngub kao kalisesa.

¹⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mone takis maoraoklao aol ngo obu bor, Ngaorom nje aol ebe kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisaol obun anda pisao o, aol mende Peresi aol ndam Ngaor bor kao kalisao ub Ngaorom nao pangisao ora kisesa. Wabl kabl, Tenaol mendbor mbinin mbib ni imbi wi ebe ora hae ko kaoya lome baeben, Ngaorom mbini men mbabur imbi nao wi kang mao saklao. Ngub inj, mbini tenaol mendbor ni imbi nao win haklwao ko pang-aem sin, Ngaorom mbini ngo baeben imbi wi aondao ora haen lao kisesa.*

Njisesom nongnas kang di hond homo kone waoraoklao o

Mat 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Ngo tomb tenaol mendborom mbinin nongnas kang kang baeben Njisesom kim men mba peb bin ora ko nen sabobur kismim, obu hasaol was mini obo kiril mbaesmi o, Njisesom man pange aol nda aebenom ngo bismi o hondobur, obun hobao sao bukl bi hakol ngub nao bib kobur makl homo taolu lismisa.

¹⁶ Mbinim ngub bismil hondobur Njisesom nongnas kang kang baeben obu hasaol teb so ubuklub kobur kabl, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor nongnas kang ngubim kone woroklme ub u haroklme baeben was pokleming, inim nongnas kang ngubi baeben di ni hae ol eben ub ngub nao lowaebe ora kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nongnas kang ngubi men aolubur mbini Ngaorom maeb ha maomb bo haen nao harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.*

Aol nas homa mondom Njises hasaol ne mukl ibisao o

Mat 19:16-30; Mak 10:17-31

* 18:5: Luk 11:7-8

* 18:11: Luk 16:15

* 18:12: Mat 23:23

* 18:14: Mat 23:12

* 18:17: Mat 18:3

¹⁸ Ngo tomb Nju semon maomb bo haraoklao aol mondom Njises bor ne mubur kabl, Aol aondao o nje ebe ora hael ngao, nim asub ora buklwao tomb ni haeben saklwaob? kisesa.*

¹⁹ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Njem asub ko ni bor aol ebe ora kal? Ngaor obu bombor o ora ebe hayao kisesa.

²⁰ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Njem Ngaorom man hambun sao wiyao ub ora pangeleng, njem ten paes nao kemi pebe. Njem tenaol mende pe paen nao libi. Njem paes nao naebe. Njem tenaol mende bor kakla nao kao beyaebe. Njem am ab kabom lebi sao di hul nao hae oborob ora pangaebe kisesa.

²¹ Ngub kisaol aol homa ndam Njises bor kabl, Nim mbes nas kang ora hawao tomb di ngubi tomb di, njem ni bor man ngo bibi kal baebenon ukl mend nao baondib mini hambun sao bu haruklu ora kisesa.

²² Ngo tomb Njisesom aol ndam angal ngo kisaol o pangobur obu bor kabl, Njem bombor sao ora mend nao biseng, njen osisao hambun sao maru u harili sao baeben tenaol tangar mendborom dob bin mone mibi ora. Ngub bubur lesin njen mone ngo muklesi baeben njem tenaol mendbor menjao menjao nao wi buruklemi baeben bisur bu taol bu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb njen osisao hobao sao ora yu heben bor maru u hae non bu haklesing, njem ni taol mi ebebe kisesa.

²³ Njisesom ngub kisaol o aol nas homa aondao ndam obun osisao andub ora maru u hasao o sisaol, obun kone bor hem aondao ora kisesa.

²⁴ Ngub bisaol Njisesom obun kone bor hondobur kabl, Aol homa osisao andub ora maru u haroklme baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklbur es aondao ora bubur, kekeb haong lib se ora yao kisesa.

²⁵ Ngub kobur kabl, Aol homa baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor aondao bu ora es buwa kekeb haong lib se yao om, some kamelom lab lab taombuloklme sao kem haolon dir bor es buwa kekeb hondakl buwabur puklmi ub di men mbaklao ora kisesa.

²⁶ Ngub kisaol tenaol mendbor Njisesom angal ngo pangismi baebenom Njises bor kabl, Ngub sin mondom haeben nao saeb se ora saol ngao, aebom was haeben saklaob? kismisa.

²⁷ Ngub kismil Njisesom kabl, Tenaolom bukl buwaroklme sao baeben di Ngaorom hambun sao ebe biyao kisesa.*

²⁸ Ngo tomb Pitam Njises bor kabl, Pangal. Nao ngo baebenom non naon su and te di hambun sao tuwaklbur naom nje was ngo taol mi ebeyom o kisesa.

²⁹ Ngub kisaol Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mondom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambunom henden muwaloklbur, obun su di ten nongnas di ingi aorao di haeme mbaoli di tuwaklbur ni hem ko taol mi oba sin,

³⁰ Ngaorom obu bor ngubi tomb obun san andub ora kond bam bam bu lubur, obu yu heben bor di haeben mao saklao ora kisesa.

Njisesom ni pe pan luklemi ko, ko tebo kisaol o

Mat 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange aol duteb nda baeben ubuklub kobur, mbini hungum ware pe ora hasmi tomb obum mbini bor kabl, Pangeklem. Naom embi ngubi tomb su Njurusalem di mend ngo pukl hayom tomb ora kao njurukl ngao, mbes Ngaorom man mini aol hasmi baebenom Aolon Isi Ora bor ngub buklemi ko mbuk waeb bor waeb bu wismi ub, heneng ora il so pind biklao kang mend wen sao buklemi.*

³² Mbinim Aolon Isi Ora o men habur Aol Sem Tangar kalokklemil, mbinim obu hondo ko bowes bu maobowa peb bubur, ne maeke tokl beya ngub buklemi ko mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.*

³³ Ngub bubur lemin mbinim obu doroklom di khorob ora lu bowes bubur pe paen luklemi o, bao hor teb o nan on obu wabl enjaokl poklao ke wiyao kisesa.

³⁴ Ngub kisaol o obun man pange aol nda baebenon kone bor oborob nao hondaesao, Njisesom angal ngo kisaol on te mupango ora wisaol mbinim nen sabokl buwaesmisa.*

Njisesom aol el kho mend ebe mao saesao o

Mat 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Ngo tomb Njises obu su Njeriko teb so po pindib paesao, aol el kho mend obu harer solol burubur, tenaol harer ngon pibismi baeben bor mone di ne osisao di kang mend njib was ko kao deb deb bu buru wisesa.

³⁶ Ngo tomb aol el kho kang ndam pangisaol, tenaol andub ora angal erer ko ibismil pangobur obum tenaol mendbor ne mubur kabl, Mbinim asao was beyem? kisesa.

³⁷ Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Nasarer Njises ebe kismisa.

³⁸ Ngub kismil aol el kho ndam kor bubur kabl, Debir semon isi Njises o, njem ni hond hom kisesa.*

³⁹ Ngub kisaol tenaol ngo harer ngon mbini mbakla ibismi baebenom aol el kho kang nda bor, njem angal nao kao kobur taolu lismisa. Ngub kismi o aol el kho kang ndam aondao bu ora kor bi hakol bubur kabl, Debir semon isi o, njem ni hond hom ko aondao bu ora kisesa.

⁴⁰ Ngo tomb Njises obu nimil tu habur tenaol ngo hasmi baeben bor kabl, Aol ngo ni kor bil o obu kemi ubuklub kisesa. Ngub kisaol aol el kho nda teb sol mini ibismi tomb Njisesom aol el kho ngo bor ne mubur kabl,

⁴¹ Nim nje bor asao ora bun ko ni bor kor baeb? kisaol aol el kho ndam kabl, Aol aondao o, njem ni wabl el tun kao kisesa.

⁴² Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Njem ngubi tomb njen el ti pe ora. Njem nil hul ha ora harili saom nje wabl ebe saokl kisesa.*

⁴³ Njisesom ngub kisaol bombor ngo ora tomb ebe bao sisaol, obum osisao hend heneng bisesa. Ngo tomb aol ndam Njises taol mi pobur kisaon, obum Ngaor bor tengiyu kaoya kisaol, tenaol hambunom di ngo bisao sao hondobur kismil Ngaor bor was kaoya kismisa.

19

Sakiyasom ngub kisaol mbinim obu bor kabl

¹ Ngo tomb Njises obu su Njeriko pindib pabur, su and lobokl lobokl aondao ngo bor pibisesa.

² Ngub pibisao tomb su ngo bor aol is mend obun imbi Sakiyas hasaol, obu mone takis maoraoklao aol aondao ora habur, obun mone di andub ora maru u hasesa.

³ Ngo tomb aol Sakiyas ngom Njises ebe kismil pangobur, obu asub bi ora eb ko hondoklbur bisao o, obu aol hi ora sisaol tenaol andub ora dengeb dengeb ko ha manga peb bismi om, obum Njises oborob nao handaeb se sisesa.

⁴ Ngub sisaol mone takis maoraokao aol ndam Njises obu pobokl bisao hareron obu mbakla akl was pobur, is dullub isao non bi kang mend harer tol hasao o tumubur hondo birisesa.

⁵ Ngo tomb Njises obu ngol obo pindib pa yu is ma nda bor hend yabur, obum mone takis maoraoklao aol nda bor kabl, Sakiyas o, njem penar bu ora hinj bi. Embi ni njen anda bor bao barabon ora kisesa.

⁶ Ngub kisaol obum penar bu ora hinj bi mbabur obun kone bor turi aondao bu ora homaokl homaokl, obum obun anda bor Njises mbaol ko kemi pisesa.

⁷ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom ngub pisbil hondobur makl aondao bu ora homobur kabl, Njises ke ngo obu mone takis mu khorob biyao aol menden anda paolukl pe kao kao bismisa.*

⁸ Ngub bismi o Sakiyasom teka habur Aora Aondao bor kabl, Aol aondao o pangal. Nao osisao baeben hambun sao tom kab bu taol bu kobabur, tom mende nim tenaol dimb menjao nao wi boroklme baebenon taol baklwao kisesa. Wabl kabl, Mende di nim aol mende bor kakla ko maobowabur mbinim osisao paes non bi muwao sao baeben di, ko makl mao ha oran san luklwao kisesa.

⁹ Ngub kisaol Njisesom Sakiyas obu bor kabl, Nje di Eberhemon sem ora hael ol, embi ngubi tomb Ngaorom tenaol njen anda ngon boroklme baeben hambun bu maoraokl kisesa.*

¹⁰ Njisesom wabl kabl, Heneng ora Aolon Isi Ora obum tenaol mendbor bum haroklme baeben es bubur wabl bu muklbur ora ibisao kisesa.*

Kongon bimi aol tobon kab bor mone kalisao ko mar kisaol

¹¹ Ngo tomb Njises obu Njurusalem teb sol sao hasaol, mbini tenaol obun angal ngo pango birismi nda baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub penar bu tenaol hambunom hondoklmao saol ko nen sabismisa. Ngub nen sabismil mbini bor angal mar bombor mend kao kalobur kabl,*

¹² Aol aondao mend obun su wabl oboklbur o, mbinim obu aol wesmbao aondao ora mao haen ko obu su enderae mendel poklbur kisaon,*

¹³ aol aondao ndam obun kongon bimi aol tobon kab mend ubuklub kobur, obum mbini bor mone so aol is su was ber pae mend, pao mend was kal kal bisao kisesa. Ngub bubur kisaon obum mbini bor kabl, Nim ini mone ngo njaokl pulkl o, wabl ni oboklwao tomb inim mone asub baeben ora pone haen bisnis bu maemib ko hondokl oboklwao kisaol kisesa.

¹⁴ Ngo tomb ngub bisao o tenaol su ngo bor paolismi baebenom mbinim aol aondao ngo obu bor nar wen ebe hende non bu ko aondao bu ora homobur, aol mendbor aol aondao ndan mama taol mi poklbur kobur kismil, aol ngo nao makl homeyom ngao,

* 18:38: Mat 15:22

* 18:42: Luk 7:50

* 19:7: Luk 15:2

* 19:9: Luk 13:16; Bis 16:31

* 19:10: Luk 15:4;

Njo 3:17; 1 Tim 1:15

* 19:11: Mat 25:14-30

* 19:12: Mak 13:34

* 19:14: Njo 1:11

nje naon aol wesmbao nao haklesi ko kao kalokl puklub kismisa.*

¹⁵ Ngub kismi o obu aol wesmbao ora hasaol, aol wesmbao ndam wakt obobur obum obun kongon bimi aol ngo obum mone kalisao nda baeben bor kakt, Inim asub baeben ora pone haen maemib ko hondon ubuklub kisao kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol aol is mend obu mbakla ibisaomon kakt, Aol aondao o, njem mone so pao mend aol is su ber pae mend njisndisom bisnis buwao tomb, nim mone so aol is su ber pae was pao tobon kab oran pone haen muwao kisao kisesa.

¹⁷ Ngo tomb aol wesmbao ndam kakt, Nje nao kongon biyao aol ebe ora seneng, njem kang sao ngo oborob hondo ora maeb hari ub njem su tenaol sem tobon kab oran maomb bo hanin lowao kisao kisesa.*

¹⁸ Ngo tomb obun kongon biyao aol is mende obobur kakt, Aol aondao o, njem mone so pao mend aol is su ber pae mend njisndisom bisnis buwao tomb, nim mone so aol is su ber pae was pao su oran pone haen muwao kisao kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol aol wesmbao aondao ndam kakt, Njem su tenaol sem su oran maomb bo hanin lowao kisao kisesa.

²⁰ Ngo tomb kongon bimi aol ndan is mend di obobur kakt, Aol aondao o, nim njen mone so aol is su ber pae pao mend ndis ngo bao uruklu e ol, nim mbes bobaem tanga pabur bao u haruklu kisao kisesa.

²¹ Kongon biyao aol ndam ngub kobur kakt, Nje aol buri ora habur, njem aol tangarom wimi sao hakt nje mirili nda. Tenaol tangarom ne we boweme o di njem bao was talale ndal, nim nje pakl homobur bao u buruwao kisao kisesa.

²² Ngo tomb aol wesmbao ndam kongon biyao aol ngo bor kakt, Nje kongon biyao aol kho ora hael. Nim njen angal ngo kalom ora njem khorob bisi ko te mao bembera hondon kal kisesa. Wakt kakt, Njem ni heneng ora aol buri ora habur tenaol menden osisao woroklme hakt mu, nim tenaol menden ne we bombae di talaoklao ko nen sobale sin,

²³ nao mone ngo mendbor kond baen pone haen mun asub ko mbeng bor nao wisil, nim wakt obobur nao mone homaokl hae kang ngo was wakt murukl balem? kisao kisesa.

²⁴ Ngo tomb aol wesmbao aondao ndam tenaol mendbor kongon biyao aol kho ngo hasaol teb sol hasmi baeben bor kakt, Mone so homaokl bi aol is su ber pae pao mend abo ngo bao u harekle o mubur, aol is mende mone so aol is su was ber pae pao

tobon kab wi abo ngo mu kalaoklao kisao kisesa.

²⁵ Ngo tomb tenaol ngo hasmi baebenom aol aondao nda bor kakt, Aol aondao o, aol ngo obun mone so andub ora aol is su was ber pae pao tobon kab ebe wing, asub ko kal? kismi kisesa.

²⁶ Ngub kismil aol wesmbao ndam kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mondom menjao u harob sin, nim wakt tangar mendbor di kond ba kaloklwao. Ngub inj, mondom menjao nao wi harob sin, obum kang mend u buruklao o di wakt mukulwao ora kisao kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kakt, Nao saond bi hayem baebenom ni mbinin aol wesmbao nao ha ko nen sabeyem ngao, inim mbini ngo baeben nao elol kemi obobur pe paen lib kisao ko Njisesom angal mar ngub kisesa.

Njises obu aol wesbaom bimi ub Njurusalem hondaesao o

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Njo 12:12-19

²⁸ Ngo tomb Njisesom angal ngo kao peyaoklbr obu mbakla pen Njurusalem hareron pismisa.

²⁹ Ngub pobur kismil mbinim su Bepasi hesa Betani kab teb so bor pobur kismil, harbor menden imbi Olib kismil, ngol pindib paesmi tomb obun man pange aol is kab mend ibi mbes puklub kisesa.

³⁰ Ngub kobur obun man pange aol nda kab bor we kobur kakt, Ibim su isu ngo hendeyeb o enderae inj teb sol ora eng, ibim su and te ngo bor hondabur hondoklebi tomb ngol some dongi hondbao aondao and so so mend ngol indi mba haklaol hondoklebing, mbes aol mondom di nao ber hende yaong, ibim kolobur komae ubuklwaebe kisesa.

³¹ Njisesom mbibi bor wakt kakt, Tenaol mondom ibi bor ne mubur ibim some dongi ngo asub buklbur kolekleb? kaem sin, ibim mbini bor ngub lowaebe. Aorao Aondaom obu buruklbur komakl puklub kaonaol, kaomukl ubuklub lowaebe kisesa.

³² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda kab ngub puklub kisaol aol nda kab pisbisa. Ngub pobur kisbin Njisesom mbibi bor hambun saq we kisao nda ub was ebe hend waesbisa.*

³³ Ngo tomb mbibim some dongi hondbao nda kolakl hasil some dongi ngon aorao baebenom mbibi bor kakt, Ibim asub ko some dongi hondbao ngo kolekleb? kismisa.

³⁴ Ngub kismil Njiseson man pange aol nda kabom kakt, Aorao Aondaom obu buruklbur komakl puklub ka kisbisa.

* 19:17: Luk 16:10

* 19:26: Mat 13:12; Luk 8:18

* 19:32: Luk 22:13

³⁵ Ngo tomb mbibim some dongi hond-bao nda Njises hasaol kemi pisbi tomb, mbinim some dongi ngon mesaol mbinin lab lab baeben tuwis habur kismis Njises ngol ber kismisa.

³⁶ Ngo tomb Njises obu some dongi ndan mesaol baoraoklbir pisaol, tenaol aondao ngo obu daol haru pibismi nda baebenom Njises obu poklao hareron mbinin lab lab baeben tuwis mba kimb bismisa.

³⁷ Ngo tomb Njises obu Njurusalem poklbur teb sol sao har Olib ne hareron inin pisesa. Ngub pismi tomb obun man pange tenaol aondao ngo pismi nda baebenom turi aondao ora homo taom bu taokl pobur kismis, mbinim ko mend nao hindismi sao Njisesom bu hasao ub hondobur, Ngaor bor aondao bu ora tengiyu ko kaoya kismisa.

³⁸ Ngo tomb mbinim angal aondao bu ora kobur kabl,

Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Naon Aol Wesmbao aondao ora yaol Aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebeneng

Obu bor kaoya kem ora ko kaoya kismisa. Mbinim ngub kobur kabl, Ngaor obu yu heben habur Nao tenaol hambunon kone bor sisab bin laong

Naom Ngaor obu aondao yubu ora hayao ko

Kaoya kem ko

aondao bu ora kaoya kismisa.*

³⁹ Ngo tomb Peresi tenaol mendbor tenaol andub ora ngo pismi nda darukl o bor pismi baebenom Njises bor kabl, Aol aondao o, njem njen man pange tenaol ngo baeben bor ngub nao laob ko, taolu lu hondo kao kismisa.

⁴⁰ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mbinim ngub nao ke men mbarim sin di, han ngo u pe haklom di wabl angal lemi kisesa.

Njisesom Njurusalem tenaol hond homobur de kisao o

⁴¹ Ngo tomb Njises obu Njurusalem teb so po pindib pabur, su Njurusalem and lobokl lobokl aondao ngo bor hend men sabur kisaon obum de kisesa.*

⁴² Obum ngub de kobur kabl, Embi bao ngon inim sub oboror ora hibi tibaen haroklme on harer hondo hakl baemin ebe ora sokl baonao o, embi ngubi tomb ngo be sao mupango sao wiyao inim awis habur nao hendeyem kisesa.*

⁴³ Obum ngub kobur kabl, Mabor bao mend buklaol on inin saond bi baebenom

su and lobokl lobokl ngo bor ini is bombor ora di bongeyaokl nao poklemin, ha huwimb bu tu nda lukl oboklemi kisesa.

⁴⁴ Wabl kabl, Mbinim ini khorob ora lu bowes bubur lemin, mbinim inin hanom saond paeb mbuklu tu ndae ngo hakl bo kobaolu taokl hondabur, ini tenaol ngo baeben hambun ora lu bowes bubur, inin su and lobokl lobokl aondao ngo di haoru bowes bu su dokl nao peklemi kisesa. Ngub kobur kabl, Inim Ngaorom ini bu muklbur buklaol ub nen nao sabokleml, mbinim inin han and bi ngon mendbor han sango mandaemol klao o di hond mend baondib munu bao win wa nao buklemi kisesa.*

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol mendbor taol deraesao o

Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Njo 2:13-22

⁴⁵ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur hindisaol, tenaol andub ora Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor osisao mari obo mone mubur bisnis bi hasmil, Njisesom mbini lu taol deraesesa.

⁴⁶ Ngub bubur kisaon Njisesom mbini bor kabl, Ngaorom mbuk waebom ngub ke wiyao. Nao anda ngo ni bor kaoya lome anda hae lemi ke wiyao o, inim and ngo paes noklme aolon mupange anda non bi men mao korarmi kisesa.

⁴⁷ Ngo tomb Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor hor hambunon Ngaorom angal bib hobao sao ngub wiyao ko, tenaol hambunom pangen kao dund bi ha was hasesa. Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbini Nju semon maomb bo haroklme aol baeben hambun di, mbini ngo baebenom Njises pe paen luklemi on naom asub ora ib mao pa lem ko kar mba hasmisa.*

⁴⁸ Ngub bismi o Njisesom angal ngo ko hasao ub tenaol hambunon turi aondao bu ora homo pangobur men hakol ora bismil, Nju sem ngo baebenom obu luklemi on te es buwaesmisa.*

20

Mbinim Njises bor njen buri aem njisaob kismi o

Mat 21:23-27; Mak 11:27-33

¹ Ngo tomb bao bombor menden Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur, Ngaorom Angal Bib Hobao Sao ora tenaol hambunom pangen kao kalisesa. Ngub bisaol Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinin maomb

* 19:38: Luk 2:14 * 19:41: Njo 11:35 * 19:42: Mat 13:14; Oro 11:8 * 19:44: Luk 1:68; Luk 21:6 * 19:47: Luk 21:37; Luk 22:53; Njo 18:20 * 19:48: Mat 21:46; Mak 14:1-2; Luk 20:19

bo haroklme aol, aol kone wi baeben di ngo baeben Njises obu hasaol ibismisa.

² Ngub obobur mbinim Njises bor kabl, Njen buri ngo asub bi ora mondom ngo sao baeben bu hael? Njem ngo bu harili ub benin ko buri ngo aebom ora taol bu njisao? Aoh, njem ngo sao baeben aem bibi ko kao njisao ub ora bu hael? Njem nao kao nji kismisa.

³ Ngo tomb Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim di ini bor angal bombor sao mend ne mun ub inim ni kao njibaebe kisesa.

⁴ Ngub kobur kabl, Njonom mbabtas bu hasao ub Ngaorom bi kisao ub bu hasao be? be? obum baehaemen sul aol henengom bimi ub bu hasaob? kisesa.

⁵ Ngub kisaol mbini haki haki naom asub ora kem kao kao bubur kabl, Nao Ngaorom bi kisao ub bisao lomao tomb, obum nao bor inim asub ko Njonom ngo kisao ub oborob pango angal ngol hul ha nao has-mib? lao.

⁶ Aoh, naom Njon obum sul aol henengom bimi ub bisao lomao tomb di, tenaol ngo hayem baeben hambunom di Njon obu Ngaoron man mini aol hasao ko ora hendeyem ol, mbinim nao hanom luklemi kao kao bismisa.

⁷ Ngo tomb mbinim Njiseson angal ndan ko san lubur kabl, Njonom mbabtas bu hasao ub ngom bibi kisao ko, nao nao hende kismisa.

⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Nim di inim ngo lem ub was, nim hambun sao ngo bu haruklu e ub aol ngon burim bu haruklu ko inin nao kao njuklwao ora kisesa.

Aol kho baebenom waen il em maeb hasmi ko mar kisao o

Mat 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Ngo tomb Njisesom tenaol hambun bor angal mar bombor mend kao kalobur kabl, Aol mondom obun waen il em bombor mend bowisesa. Ngub bobur kisaon obun waen il em ngo aol mendbor bisnis kongon bimi baeben bor maeb hakaklwaebe kaokl-bir kisaon, em aorao ngo obu su enderae ora mendel pobur ngo bor bao hasesa.

¹⁰ Ngo tomb mabor waen il nda naeb sisao tomb aol em aorao ndam obun kongon biyao aol is mend, obun waen il em ngo maeb haroklme aol nda baeben hasmil, obun waen il ngon mendbor waklemi ko nen sabobur kisaon, makl pu kisesa. Ngub kisao o waen il em kongon bimi aol nda baebenom em aoraon kongon biyao aol nda khorob ora lubur kismil, waen il ndan mend em aorao ngon nao waebur baehaemen pu kismisa.

¹¹ Ngo tomb wakl waen il em aorao ndam obun kongon biyao aol is mende mbini hasmil pu kisao o, mbinim ngo di khorob ora lubur kismil, obu di em aoraon waen il mend nao wae baehaemen pen kismisa.

¹² Ngub was bismil waen il em ngon aorao ndam wakl obun kongon biyao aol is tebo di, waen il em kongon bimi aol nda baeben hasmil pen kisesa. Ngub bisao o mbinim obu di em paeb dera nan lu turaesmisa.

¹³ Ngo tomb ngub was bismil em aorao ndam nim asub ora bun kobur kabl, Ni hende ora. Nao isi kuwis akl bombor ora nim kone uruklu o obu pen lowao tomb mbinim obun angal non ebe pangoklemi ko pangakl kisesa.

¹⁴ Ngo tomb aol waen il em maeb hasmi nda baebenom em ngon aoraon isi ora o ibisaol hindismi tomb mbini haki haki kabl, Aol ngo obum obun abon wiyao sao baeben hambun sao obum was maeb habur, waen il em ngo naom maeb hayom o di obun ora soklaong, waen il em ngo di naon ora sen ub obu penar bu pe paen lem kismi kisesa.

¹⁵ Ngo tomb mbinim obu di lubur kismil waen il em ngon paeb dera nan lu turaesming, aol em aorao ndam obun waen il em maeb haroklme aol ngo baeben bor asub buklaol ko nen sabeyem ko Njisesom ngub kisesa.

¹⁶ Njisesom ngub kobur kabl, Em aorao ndam obobur laon obun waen il em maeb haroklme aol ngo baeben pe paen lu tuwabur, obum obun waen il em ngo aol tangar mendborom maeb haen lao ko Njisesom angal mar ngub kao kalisesa. Ngo tomb Njisesom angal ngo kisaol pangismi nda baebenom kabl, Isalem. Ngub nao bin ko nen sabeyom kismisa.

¹⁷ Ngub kismi o Njisesom mbini elom hondobur kabl, Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom
And ndaol dokl mend kang kho e ko nen sabobur

Tuwaesmi o wakl ngubi tomb
And pinj* tao tao aondaol hobao sao ora men aolisao

ke wiyaoeng, angal ngon te asub wiyao ko nen sabeyem? kisesa.

¹⁸ Ngub kobur wakl kabl, Aol mondom and pinj ngo bo kaolu bowes bukklao ko nen soba sin, aol ngub nen saboklao ngo obun toklo baklu bowes bukklao kisesa. Mende di and pinj ngom aol is menden toklol kar haki pu tibarob sin, ngo di obun toklo lu hesu bowes ora bukklao kisesa.

¹⁹ Ngo tomb Nju semon man buwaloklme aol baeben di mbinin baolum aol aondaol baeben di mbinim ora hindismil, Njisesom mbini bor ora angal mar ngo kisaol,

mbinin obu ngo ora tomb bao men haklbur bismi o tenaol obun angal ngo hem ko pangismi baeben andub ora hasmil, pakl homobur mbinin kone bor saor peyo bao waesmisa.*

Mbinim Njises bor mone takis kalokl-mao be? inj ko ne mismi o

Mat 22:15-22; Mak 12:13-17

²⁰ Ngo tomb Njises obum oran khorob kang ora di asao was bib ko hondo habur kismil, mbinim aol mendbor Njises hasaol obu hondo mao bemberakl puklub kismisa. Ngub kismil mbinim sub bibir aol non bi ora pobur, mbinim Njisesom angal kang mend khorob sao dim ka sin, mbinim obu men habur mbinim maomb bo haraoklao aol aondao birisaol men pae po, obun el sol teka haen ko howes koklbur ibismisa.*

²¹ Mbinim ngub obobur Njises ne mubur kabl, Aol aondao o naom di nje ora hendeyom, njem angal di oborob was kale. Njem tenaol hambun bor di Ngaoron man oborob was kao dund bu harili. Njem aol aondao imbi wi haroklme baeben di pakl nao hemebur, Ngaorom nen sabeyao ub njem heneng ora tenaol hambunom pangen kale nda kismisa.

²² Ngub kobur mbinim Njises bor kabl, Njem asub ora nen sobal? Naom Orom semon aol wesmbao aondao Sisan mone takis moroklme aol baeben bor takis kalemin be? njem nao kalemin ko pangal? Naon manom asub ke wiyao? kismisa.

²³ Ngub kismi o Njisesom mbinim obu maobowabur ngo kismi ub ora hindisaol obum mbini bor kabl,

²⁴ Inim ni mone il bombor mend hondon ub muwaloklaob kobur kabl, Mone il ngon piksa ngo wi o hesa imbi ngo wi o kab aeben non bi eb? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Orom semon aol wesmbao aondao Sisa ndan non bi e kismisa.

²⁵ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ebe ka. Sisa obun sa sin obu ora kaloklwaebe. Ngub inj, Ngaoron menjao sa sin Ngaor kaloklwaebe ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb mbini aol ngo Njises obun angal men mba obum khorob sao menjao ka sin te mao saraklbur ibismi nda baebenom, Njises obum tenaol hambunon el sol angal ngo kisaol nda pangismi tomb burir aondao ora biyubur kismil, e beb nao ke ne taombukl mbaesmisa.

Mbinim Njises bor tenaol pe pabur wabl enjoklmao be? inj kismi o

Mat 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ Ngo tomb Sarusi tenaol baebenom tenaol pe paklemi baeben wabl ko mende

nao enjoklemi kismi ub kobur, Sarusi sem ngo baebenon mendbor Njises obu hasaol obobur mbinim obu bor ne mubur kabl,

²⁸ Aol aondao o, mbes Mosesom nao bor angal ukl mend ngub bibaebe ko waeb bu wisao ka. Aol mend obu ten taol buklaol o nongnas is mend and nao senbur bao homa sin, ten weyae ngo obun haemem taol bubur, obun haeme ngo homoklao on nongnas maru waklao ora ko waeb bu wisasa ko mbinim Njises bor ngub kao kalismisa.

²⁹ Mbinim ngub kobur wabl kabl, Aol mbini haemeyan is haoklao mend hasmil, mubao om obun ten taol bisao o obum nongnas is mend nao maru wisao tomb bao himisao kismisa.

³⁰ Ngo tomb ngub bisaol ten weyae ngo obun haeme kabo nanom taol bisao o, ngo di nongnas is mend and nao se tomb bao himisesa.

³¹ Ngo tomb haeme is tebo nanom ten weyae nda taol bisao o, ngom di nongnas is mend nao maru wisao tomb ngub was himisaol, ten weyae baram aeben bisao ngo mbini haemeyan is haoklao ngo baeben hambunon were sisao o, nongnas is mend and nao sen was hambun himismi kismisa.

³² Ngo tomb mabor ten ngo obu di himisao kismisa.

³³ Mbinim ngub kobur Njises bor wabl kabl, Njem tenaol heme baeben wabl enjoklemi kale nda ub enjoklemi tomb, ten weyae baram aeben bisao ngo mbini aol is haoklao haemeyan ngo baeben hambunon taol bising obu aeben were ora soklaob? kismisa.

³⁴ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Tenaolom ngubi tomb ngo bao hayem aeben anga tomb non, tenom di aol po aolom di ten taol bu ngub ngo bu hayem o kisesa.

³⁵ Wabl kabl, Ngub beyem o Ngaorom tenaol ngo wabl ebe enjoklemi keyao ub, mabor mao enjoklao haeben saklemi baebenom aolom ten taol bu tenom di aol po ngub nao buklemi ora kisesa.

³⁶ Njisesom wabl kabl, Mbini Ngaoron angal mini wesao non bi ora habur mbini ko mende nao homoklemi. Heneng ora tenaol homoklemil maol buklemi o Ngaorom wabl mao enjoklao baeben obun isi wane ora haklemi kisesa.*

³⁷ Ngub kobur kabl, Ngaorom tenaol pe pae wabl mao enjaraoklaon arman, inim Mosesom ngub hendeklemin kao dund bu muwalisao. Moses obum is hini bor sung disao nda bor Ngaorom kisaol ub arman waeb bubur kabl, Aorao Aondao obu

* 20:19: Luk 19:47-48

* 20:20: Luk 11:54

* 20:36: 1 Njo 3:1-2

Eberhem di Isak di Njekob di ngo himismi baebenon Ngaor ora yao kisaol, angal ngo mbes Mosesom waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

³⁸ Wاكل kاكل, Ngub kisao o Ngaorom nen sabaoklao ub tenaol himismi baeben hambun nao heme enjo haemel, obu tenaol pe pabur songol bung biyao sao baebenon Ngaor inj, wesao pobur haeben soklme baebenon Ngaor ora hayao kisesa.*

³⁹ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo kao paesao tomb Nju semon man buwaloklme aol mendborom obun angal ngo kisao ndan ko san lubur kاكل, Aol aondao o, njem angal ebe ora kal kismisa.

⁴⁰ Ngo tomb mbinim wاكل ko mende menjao ne di nao mi pakl homobur bao waesmisa.

Njisesom mbini bor Ngaorom Eben Lao Aol aeben isi soklaob? kisao o

Mat 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor kاكل, Mbini mendborom asub ko Ngaorom Eben Lao Aol o obu Debir semon isi soklao lomeb? kisesa.

⁴² Ngub kobur kاكل, Kaoya We Lome mbuk bor Debir obun mbib ngub waeb bu wisao.

Hambun Saon Aoraom nao Aorao Aondao bor kاكل

Ngubi tomb njem nao ki tao nan bao berel o

⁴³ Mabor njen saond bi baeben

Njen aongao ma bundur nan

Hala mbanin lowao tomb

Mbini njen aongao mao aolarili to

Non bi soklao kisao ko

Debirom waeb bu wisao ub Njisesom ngub kisesa.

⁴⁴ Ngub kobur kاكل, Debir obun mbib nao Aorao Aondao kisaong, mbinim asub ko Ngaorom Eben Lao Aol bor Debir semon isi heneng soklao lomeb ko Njisesom ngub kisesa.

Njisesom Nju semon man buwaloklme aolom bimi ub muwalisao o

Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ngo tomb tenaol hambunom ngol bao was habur kismin, Njisesom angal ngo kisao o pango hasmi tomb mbini hambun ngub bao haenbur obum obun man pange baeben bor kاكل,

⁴⁶ Nju semon man buwaloklme aol ngo baebenom lab lab ebe saoll saoll on was samobur, ebekone po akol akol bukl ndao pobo haroklme. Ngub bubur lomen mbinim tenaol hambun obo kiril mba boroklme su o bor ebekone po, mbini bor

kaoya ken ko mbinim tenaol hambunon el sol ki seken buklemi on was turi homo haroklmeng, inim oborob hondo ora hاكل-waebe kisesa. Ngub kobur kاكل, Mbini ngo baebenom mbinin man pangoklme anda bor tenaol hambunon el so panda tukun ebe ol was turi homo burukl ndao was pobobur, mbinim ne aondao mend noklbur bereme tomb di mbinim pand tukun was mu pakl ke ke bimi kisesa.

⁴⁷ Wاكل kاكل, Mbinim ten mendbor mbinin aoli heme baebenon and di mbinin osisao baeben di taol pe mu habur lomen, kakla mbinim khorob ngo beme saon pe kowes bubur, tenaolom mbini ebe hae ken ko Ngaor bor ko soklo aondao bu ora ko haroklme. Mbinim ngub bimil Ngaorom tenaol hambun sarbeklao tomb mendborom ke hondoklemi ub men mbabur, mbini ngo baeben ke aondao bu ora hondoklbur hayem ko Njisesom ngub kisesa.

21

Ten weyae mone hundbi kang mend Ngaor bor kalisao o

Mak 12:41-44

¹ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda bor burubur, obum Ngaor bor kalo mone tu ndaroklme be wisao bor hindisaol, homa tenaol mone andub maru u hasmi baebenom mone aondao bu ora tundakl engel bismil hindisesa.

² Ngo tomb obum ngub hondo birisaol, ten weyae obun aoli heme kang mondom obu mone kang ora di nao wi birisao o, obum hondo birisao bi mone hundbi kang hond kab mend tu ndaesal hindisesa.

³ Ngub hondobur kاكل, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ten weyae mango biri obun aoli heme kang ngom mone hundbi kang ngo tu ndaraokl om, tenaol hambunom mone aondao ngo Ngaor bor kalaemnda baeben hambun ora men mbaraokl kisesa.*

⁴ Ngub kobur kاكل, Tenaol aondao ngo baebenom mbinin mone andub ora maru u habur, naom aondao ngo maru u hayom sao kobur mendbor Ngaor bor kalaemnda o, ten weyae mango biri kang ngo obum non obun mone nao wi ora burubur o, obum kang mend u baoraoklao baeben oran obun ne dob bu nokl bi di kang mend nao baondib mini, hambun ora ngo tundaraokl o kisesa.

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda kundi mbaklemi kisao o

Mat 24:1-2; Mak 13:1-2

⁵ Ngo tomb tenaol mendborom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo nen sabobur kاكل,

* 20:38: Oro 14:8-9 * 21:3: 2 Kor 8:12

Ngaor Hen Moroklme Anda ngon mbinim han aondao haklom oborob hendaebe turi bi ub ora bubur; mbinim Ngaor bor di osisao hakl oborob ora kaloklme kao kao bismisa. Ngub kismil Njisesom angal ngo pangobur kabl,

⁶ Inim ngubi tomb ngo hendeyem sao baeben mabor bao mend buklaol on mbinim han sango menden mandaemol di hond men baondib munu bao win wa nao buklemi ora. Ngub inj, mbinim and ngo hakl hambun ora bo kobaolu bowes buklemi ora kisesa.*

Ke ngo sao was hondoklemi ko kao kalisao o

Mat 24:3-14; Mak 13:3-13

⁷ Ngo tomb mbinim Njises bor ne mubur kabl, Aol aondao o, njem ngo buklaol kal o sao hakl atomb ora buklaol? Njem ngo buklaol kal sao baeben bukbur buklaol tomb, naom pibnao oran asao ora buklaol hondobur njem ngo buklaol kaendisao baeben teb saol ko pangoklmaob? kismisa.

⁸ Ngub kismil Njisesom kabl, Mendborom ini maobowabur kakla lemi hondo ora haklwaebe kisesa. Wabl kabl, Aol andub ora ini haklemil obobur, mbinim ni hae non bubur lemin ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae lemi kisesa. Mbinim ngub kobur lemin hambun sao buklaol on mbes teb sa lemi kisesa. Mbinim ini bor ngub lemi o heneng lem ko nen sabobur, inim mbini nao taol mi puklwaebe ora kisesa.

⁹ Njisesom wabl kabl, Inim mabor saond aondao ora bubur daoklu lili beyeb ke pangokleming, inim pakl homo burisao pen nao boroklwaebe kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ngo kabl sao mbes buklaol o, mabor bao bu kowes buklaol o nao pindib pae wen soklao kisesa.

¹⁰ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Aol sem tangar mondom sem mende saond bu kaloklao. Ngo tomb kabman semom di sem mende bor saond bu kal buklemi kisesa.

¹¹ Ngo tomb su dull bere aondao ora oboklao kisesa. Ngo tomb su mendbor di de aondao ora oboklao. Tenaol mendbor di sen tangar tangar habur pe paraklemi. Ngub buklaol tomb tenaol burisao po pakl-mao homaraoklao sao di andub ora buklaol hondoklemi tomb, yu saoharol menger tangar tangar ubi di aondao bu ora mao baklaol hondoklemi kisesa.

¹² Njisesom ngub kobur kabl, Nim ngo buklaol kabl sao baeben mbes nao bi haenbur; mbinim ini bor howes ko lu bowes bukbur ini men haklemi. Ngub bubur lemin mbinim ini mbinin man pangoklme

anda bor men pae po howes kobur kalabus mao palaklemi kisesa. Wabl kabl, Mbinim ni ora men mbaklwao ko nen sabobur lemin mbinim ini aol wesmbao baebenon el sol mini po mao habur; kabmanon maomb bo haroklme aol aondao baebenon el sol di mini po mao haklemi kisesa.

¹³ Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim ini bor ngo buklemi ub inim mbini bor nao Angal Bib Hobao Sao nda kao kaleklemim ko ora buklaong, inim angal ngo mbini hambunon pangen kao kaloklwaebe kisesa.

¹⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Inim mbinim angal asub was ko san luklmaob ko, inim kone bor es es bu nen nen nao saboklwaebe ora.

¹⁵ Aoh, bombor ngo ora tomb ninao mbib inim angal oborob ora lemin kobur lowaon, inim kone bor di oborob ora kibil mao baklwao kisesa. Wabl kabl, Nim ngub buklaol tomb inim aol ngo ini ko homo howes lemi baeben bor, nim ini bor angal ngo kao njuklwao ub lemi tomb mbinim inim angal ngo men mbabur ko san lukl buwaklemi ora kisesa.*

¹⁶ Njisesom ngub kobur kabl, Inim ingi aorao baeben di, inim aorao haeme baeben di, inim sem baeben di, inim tenaol sango baeben di, mbini ngo baeben hambunom ini karu luklemil, mbinim ini ngo haklon mendbor pe paen luklemi kisesa.*

¹⁷ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Inim nil hul ha haklemil tenaol hambunom ini hendaebe makl aondao ora homobur, nar wen ebe hende non buklemi kisesa.

¹⁸ Ngub kobur kabl, Ngub buklemi o inim wesmbao iri kang ukl bombor ora o di nao pundi hakl poklao ora kisesa.*

¹⁹ Wabl kabl, Heneng ora ini haeben ora sokleming, inim hul ha saor pe haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.*

Mabor su Njurusalem haoru bowes bu taol peklemi kisao o

Mat 24:15-21; Mak 13:14-19

²⁰ Ngo tomb Njisesom kabl, Inim mabor hondoklemil su Njurusalem ngo bor ami semom obo ha akol baem sin, su Njurusalem and lobokl lobokl aondao ngo haoru bowes bu lu taoluklemi o pen ngo teb saol ko nen saboklwaebe kisesa.

²¹ Ngub kobur kabl, Ngub buklaol tomb tenaol mendbor su Njuriya bor buruklemi baeben yu har ne baeben bor pakl paokl puklwaebe. Ini tenaol Njurusalem bor buruklemi baeben di su and lobokl lobokl ngo tuwaklbur lemin, su tangar tangar bor pakl buri lowaebe ora. Ini tenaol mendbor su

* 21:6: Luk 19:44 * 21:15: Luk 12:11-12; Bis 6:10 *

21:16: Mat 10:21-22 * 21:18: Luk 12:7 * 21:19: NjuS

and lobokl lobokl ngon dera dera haklemi baeben di, su Njurusalem ngo bor wakl nao ubuklwaebe ora kisesa.

²² Wakl kabl, Ngo ora tomb ngo buklaol sao Ngaorom obu bor khorob bimi on san luklaol, Ngaoron mbuk waebom ngub buklaol ke wiyao ub heneng ora il so pind biklaol kisesa.

²³ Ngub kobur kabl, Is ora alem. Ngo sao buklaol tomb ten mendbor hondbao pango uklemi baeben hesa nongnas aondu ne baeben kab oran hond bu pae delib ebe ora soklao kisesa. Wakl kabl, Su ngo bor ke aondao bu ora ngo henden lao ub mbinim obu bor khorob was bimil ko homo haraoklao ub ora buklaol, Ngaorom tenaol ngo baeben bor ngo ora tomb ke aondao ora ngo ngub henden lao kisesa.*

²⁴ Ngub kobur kabl, Mbinim tenaol mendbor kuwim was bo komb barabur lemin, mendbor su hambun bor kalabus mao palaklbur men pae buri lemi. Ngub buklemi Ngaorom Tenaol Sem Tangar baeben su ngo bor ngub baeben ora haklemi ko nen sabeyao ub ora nao se aeben anga tomb, mbinim su Njurusalem ngo aongaom bao hala haklemi ora ko Njisesom ngub kisesa.*

*Mabor Aolon Isi Ora oboklao kisaol o
Mat 24:29-31; Mak 13:24-27*

²⁵ Ngo tomb Njisesom kabl, Mabor nar bor di, ek bor di, saosolbaem bor di, ngo sao hakl bor tenaolom burir biklme sao tangar tangar andub sao buklaol kisesa. Ngub buklaol tomb sun tenaol sem tangar tangar ngo su hambun bor paoleyem baeben hambunom, ib kunjam aondao bu ora lu dengno taokl en aeben bubur u aondao bu ora laol hondobur, mbinim burir aondao bu ora biyu mbinin kone bor kho so burisao po u poklemi kisesa.

²⁶ Wakl kabl, Tenaol hambunom saoharol buri wiyao sao baeben di buri nao pale dur kobur demi ora men koroklaol hondoklemi. Ngub hondoklemi tomb mbinim su hambun bor wen ngo bukbur buklaol sao hondo habur, mbinin kone bor burisao po pakl aondao ora homobur pe pae non bi haklemi kisesa.

²⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Ngo sao baeben buklaol tomb Aolon Isi Ora obu mulaol darukl oral oboklao hondoklemi, obu buri paolaoklbur nar el sao bao bi hakol bi ora oboklao hondoklemi kisesa.*

²⁸ Ngub kobur kabl, Ngo sao baeben hambun sao wen bukbur buklaol tomb Ngaorom ini men muklao o teb soklaong,

inim turi homo as ko hul ha saor pe haklwaebe ko Njisesom ngub kisesa.*

Njisesom is ma biyao menger mar kisaol o

Mat 24:32-35; Mak 13:28-31

²⁹ Ngo tomb Njisesom mbinim bor angal mar bombor mend kao kalobur kabl, Inim is dullub di, is tangar sao hakl di ma biyao nda ub menger ngo nen saboklwaebe.

³⁰ Inim is ngo baeben hendeme tomb inim ngub lome. Is ma wen bu kimb beneng, ngubi tomb nar eben sene lome kisesa.

³¹ Ngub kobur kabl, Menger bombor ngub mubur inim nim o kao njandisao baeben buklaol handaem sin, Ngaorom maeb ha maomb ho haklao ub teb se ko nen saboklwaebe kisesa.

³² Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol ngubi tomb hayem baeben nao heme bao haen was, nim ini bor ngo buklaol kandisao baeben buklaol ora kisesa.

³³ Ngub kobur kabl, Su di saohar di mabor hambun sao bum haklao o, nao angal bombor o nao bum haē wi aeben soklao ko Njisesom ngub kisesa.*

Njisesom obun man pange baeben bor hondo ora haklwaebe kisaol o

³⁴ Ngo tomb Njisesom mbinim bor wakl kabl, Inim ne noklemi on was kone u, he soklme ib nobur he so, inim sun woroklme saon was hem kao hakol bu, win kone peyao bor pen haklemi tomb Aolon Isi Ora obu obokl buklaol bao on teb soklao, penar bu ora obo pindib pae soklaong inim oborob hondo ora haklwaebe kisesa.*

³⁵ Ngub kobur kabl, Bao ngon oboklao tomb henes maklme saom henesom nao hendenbur penar bu ora laoraoklao nda ub, su hambun bor tenaol hambunom nao hende haklemi tomb penar bu ora pindib paklao ora kisesa.

³⁶ Wakl kabl, Inim hor hambunom oborob hondo ora habur lemin, Ngaorom ini bisur bu buri mao paolaen ub obu bor kao kal ha was haklwaebe kisesa. Inim ngub buklemi tomb hambun sao mabor ngo buklaol sao baebenom ini ke nao mao hendae bongeyaokl po as ko ora haklemi, inim Aolon Isi Oran elol turi homo teka haklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

³⁷ Ngo tomb Njisesom bao hor hambunom Ngaor Hen Moroklme Anda on honda was bubur tenaol hambunom pangen Ngaorom angal bib hobao sao kao dund bi was bu

* **21:23:** 1 Kor 7:26 * **21:24:** Oro 11:25; Kao 11:2 * **21:27:** Mat 26:64; Kao 1:7 * **21:28:** Oro 13:11 * **21:33:** Luk 16:17 * **21:34:** Mat 24:48-50; Mak 4:19; Luk 17:27; 1 Tes 5:3 * **21:36:** Mak 13:33; Kao 6:17 * **21:37:** Luk 19:47

habur kisaon, somna nend kisaon tomb har-bor menden imbi Olib ne bor was paolukl pu was bu hasesa.*

³⁸ Njisesom ngub was bu hasaol tenaol hambunom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor hokloben was obo kiril mbabur kismil, Njisesom angal bib hobao sao ngo kisaon ub pango ber was bismisa. lo nda sul mu pabur obum lab lab haek bi ebe ora mondom tanga pabur kisaon, mbes obum han te bombor mend waru u mbaesaol, han te ngo bor mbes di aol is mend nao maol bismi o sisaol, ngo bor maol bisesa.

22

Njurasom nim Njises karu kuklwao ko sub kisaon o

Mat 26:1-5; Mat 26:14-16; Mak 14:1-2; Mak 14:10-11; Njo 11:45-53

¹ Ngo tomb bao menden imbi Nju semon palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so kismil, imbi mende Waran Aeben Bisao hor so kismi o bao ngo teb sisesa.

² Ngo tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwalokme aol baeben di, mbini tenaol Njisesom angal ko hasao ub hem ko pangismi nda baeben pakl homobur, mbini hakl sub kar mba habur kabl, Naom Njises ora hel asub ora bubur lu tuwaem ko sub kao kao pismisa.*

³ Ngo tomb Njises man pange aol is mend obun imbi Njuras obun imbi mende Iskeriyaor kismil, obu Njisesom man pange aol duteb nan o sisaon o, Seranom obun kone bor hondaesesa.*

⁴ Ngo tomb aol Njuras ngom Nju semon baolum aol aondao baeben di, Ngaor Hen Moroklme Anda maomb bo haroklme aol baeben di, ngo baeben bor obum Njises men pae puklub lao on sub kar kobaesmisa.

⁵ Ngo tomb Njurasom ngub bisaol Nju sen Njises lukl bu hasmi nda baebenom turi aondao ora homobur kismil, mbinin Njuras mone kaloklemi on di, naom ngub baeben ora kalemin ko kao paesmisa.

⁶ Ngo tomb mbinin Njuras bor naom mone ngub njuklmao kismil, mbinin ngo kismi ub pango e kobur kisaon, obum mbini bor Njises men pae puklub lao on asub ora man man bun ko nen sabobur kisaon, Njisesom tenaol hambun nao haru, obu hungum oran atomb ora pon paraokl ko hondo hasesa.

Njisesom man pange aol kabom Waran Aeben Bisao bao on ne man man bisbi o
Mat 26:17-25; Mak 14:12-21; Njo 13:21-30

⁷ Ngo tomb palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme bao o pindib paesao, mbinim Waran Aeben Bisao bao ngo pindib pa was bisao tomb some sib hondbao is mend lu sa was bismi bao on sisesa.

⁸ Ngo tomb Njisesom Pita hesa Njon kab puklub kobur mbibi bor kabl, Naom Waran Aeben Bisao hor son ne nemin ub man man bukl puklub kisesa.

⁹ Ngub kisaol mbibim Njises bor kabl, Njem ngo kal ub yaom abor ora man man baobun ko nen sobal? kisbisa.

¹⁰ Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kabl, Pangekleb. Ibim su and lobokl lobokl ora bor poklebi tomb aol is mend obun ib be aondao mend taoklbi ibi hen mukl harerol ubukl haklaong, ibim aol ngo obu poklao ub was taol mi pobur lebin, and ngo aol ngo obu hondaklao on haru haru hondakl-waebe kisesa.

¹¹ Ngub kobur kabl, Ibim and aorao ngo bor ngub lowaebe. Aol aondaom nje bor nao man pange aol baeben daol haru Waran Aeben Bisao hor son ne noklmao o, ninao and tubal awon ne nklmaob? ka lowaebe kisesa.

¹² Wabl kabl, Ibim ngub lebi tomb obum and tubal yu mandaem nan o bor, panda nao buruklmao on di hambun sao oborob ora man man bu mbae aondao ora mend ibi muwaloklaong, ibim and tubal ngo oran ne nemin ub man man bibaebe kisesa.

¹³ Ngo tomb Pita Njon kab pisbil Njisesom kisaon nda ub hend wabur kisbin, obum kisaon nda ub Waran Aeben Bisao bao ngon ne noklemi on man man bu mbaesbisa.*

Njisesom obun toklo ibao kab ngub taol bu kalisao o

Mat 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Kor 11:23-25

¹⁴ Ngo tomb mbinim ne ngubi ora tomb nemin ko kao paesmi ub, Njises obu obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baeben daol ne noklbur birismisa.

¹⁵ Ngub birismil Njisesom mbini bor kabl, Nim mabor ke hondo tanda aondao ora noklwao ub nao bi tomb, naom Waran Aeben Bisao bao ngon ne ngo naoklao ub oran ko mend nemin ko nen sabobur, hem aondao ora kaklo kisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom Waram Aeben Bisao hor son ne ngo naoklao ub, nim ko mende nao ne han was

* 22:2: Luk 20:19 * 22:3: Njo 13:2; Njo 13:27 * 22:13: Luk 19:32 * 22:16: Luk 13:29

Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor inim naom ne ngo naoklaom on te hondo perekle beklemi ora kisesa.*

¹⁷⁻²⁰ Ngo tomb mbinim ne ngo nao paesmi tomb Njisesom ib waen ber pae kab tokl mend mubur, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur, inim ib waen ngo mubur no kalam aeben aeben bib ko kalobur kabl, Ib waen ber pae kab ngo nao ibao ora yaol, Ngaorom tenaol hambun bor nim heneng ora buklwao kisao sao wen pange, nao ibao ngom ini hambun bisur bubur peben karukl kisesa. Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, naom waen il ibao ib ngo naoklaom on nim ko mende nao ne bao han was, Ngaorom maeb ha maomb bo haklao tomb ora noklwao kisesa. Ngo tomb Njisesom palawe pao mend mubur kisaon bombor ngo bisao ub was, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur obum munu konde barabur, obun man pange nda baeben taol bu kalobur kabl, Palawe ngo nao toklo njurukl ol ngom ini bisur bin ko njurukl ngao, inim ni aokl nao hemem hareklemim ub inim nao toklo ngub nao ha was haklwaebe kisesa.*

²¹ Ngo tomb Njisesom wabl kabl, Haondaoklaob. Aol ngo ni hesa yao haru ne nakl wiyao obun ni karu lubur, mbinim ni lin ko ni lukl buklemi aol baeben munu kaloklao ora kisesa.*

²² Wabl kabl, Heneng ora Aolon Isi Ora obu non mbinim ngub luklemil, Ngaorom obu harer ngon poklao ko nen sabeyao on ora poklao o, aol ngo obu Aolon Isi Ora karu luklao aol o ke aondao bu ora hondoklao kisesa.

²³ Ngo tomb Njisesom ngub kisaol obun man pange nda baebenom burir bi munubur mbini hakl hakl ne mi mi bubur kabl, Ngub aebom buklaob? kao kao bismisa.

Man pange aol baebenom ni ora imbi wi haklwao ko arer bismi o

²⁴ Ngo tomb Njisesom man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl ab saond bi bi bubur kabl, Naom maeb haraoklao aol aondao oran aeb haklaob?*

²⁵ Ngub bismil Njisesom mbini bor kabl, Mbini sa sem tangaron aol wesmbao haeme baebenom tenaol hambun buri palo oborob ora maomb bo haroklmel, tenaol hambunom mbini ngo baeben aol ebe ora imbi wi mend haroklme ndabi hayem ko kaoya ko haroklme kisesa.*

²⁶ Wabl kabl, Ngub bimi o inim ngub nao bibaebe ora. Ini ngo hayem haklon is mend nje aol aondao imbi wi ora hael sin, nje imbi nao wi kang ora men koro baebe. Ini ngo haklon is mend nje maomb bo haraoklao aol hael sin, njem tenaol mende bisur biyao aol men koro haebe kisesa.*

²⁷ Ngo tomb Njisesom kabl, Imbi wi aondao ora aeb hae? Aol ngo ne no bere o obu e be? be? ne kongon biyao aol ngo ne menae oboaku obu e bo? kisesa. Wabl kabl, Aoh, aol ngo ne no bere o obu ora imbi wi hae ka. Heneng ngub imbi wi ora hae o ni imbi wi hae ub men mbabur, nim inin kongon biyao aol men aolubur ini ne taol bu nju haruklu nda kisesa.*

²⁸ Njisesom mbini bor wabl kabl, Mbes ni bor menjao menjao buklbur bisao saom ni ngub ke mao handaklbur bisao tomb di, ini ngo baebenom oran ni haru was habur ni nao tuwaroklme nda kisesa.

²⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Nao Abom nim maeb ha maomb bo han lao ub nim inim di bombor ngub was maeb hareklemim lowao kisesa.*

³⁰ Ngub kobur kabl, Nim tenaol hambun maeb ha maomb bo haklwao tomb mabor ini di nao haru ne no ib no buruklmao ora kisesa. Wabl kabl, Inim ngo tomb aol wesmbaon maomb bo haroklme on seyul burubur lemin, inim Isreyel tenaol sem duteb o te mao bembera sarbeklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisao o

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Njo 13:36-38

³¹ Ngo tomb Njisesom Simon Pita bor kabl, Simon o pangal. Seranom ini obun hareron kemi poklbur ora hayao ub Ngaorom di ngub bin waklaong, obum ini is il sao sarbe mib bu mu noklao hondo ora haklwaebe kisesa.*

³² Njisesom ngub kobur kabl, Ngaorom njen kone bor buri mao pala, njem hul ha saor peyo was hanin ken ko nim obu bor kao kalowao ora. Ngub buwual njem wabl kone u bokeyobur obul hul ha haklesi tomb, njem njen Karas haeme baeben hambunon kone bor di hul ha saor peyo was haen kaebe ora kisesa.*

³³ Ngub kisaol Pitam obu bor kabl, Aorao Aondao o, mbinim nje kalabus men pae poklemi bor yao haru men pae pen ko ora hae ol, mbinim nje laem sin di yao haru ora homabon ko ora hae kisesa.*

* 22:17-20: Luk 24:30 * 22:21: Njo 13:21-22 * 22:24: Luk 9:46 * 22:25: Mat 20:25-27; Mak 10:42-45 * 22:26: Mat 23:11; Mak 9:35 * 22:27: Njo 13:12-15 * 22:29: Luk 12:32 * 22:30: Mat 19:28 * 22:31: 2 Kor 2:11 * 22:32: Njo 17:11; Njo 17:15; Njo 17:20 * 22:33: Luk 22:54

³⁴ Ngub kisaol Njisesom kabl, Pita o nim nje bor heneng ora kao njurukl, bao somna ngon sao kulao angal nao bi haen was, njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.

Mbes osisao nao mari puklwaebe kisaol on ne misao o

³⁵ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Mbes nim ini bor angal bib hobao sao kam akol bukl puklub kobur, inin mone bawis di nu di aongao su di hambun sao nao mini ora puklub kondis tomb, inin ngo nao mari puklwaebe kondis haklon bombor sao mend nao wisaol menjao wa win hasmi be? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Inj, menjao wa nao wisaol kismisa.*

³⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ngubi tomb mondom obun mone bawis maru harob sin, obum ngub bao maruklao ora. Mondom di obun nu maru harob sin, ngo di ngub bao maruklao ora kisesa. Wabl kabl, Aol mondom kuwi nao mini harob sin, obun toklo and turub bi om mone mubur mone ngom wabl kuwi tokl mend dob buklao om kisesa.*

³⁷ Ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub mbinim ni aol el kaol kaol ko khorob bimi baeben hesa maominin lemi ke wiyao, angal ngo wiyao ub ngubi tomb ni bor heneng buklao ora. Ngub buklao heneng ora Ngaoron mbukl waeb baeben hambun bor ni bor ngo buklao ke wiyao ub ngubi tomb oran ngo il so pind bile o kisesa.*

³⁸ Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Aorao Aondao o hend. Kuwi kuwinj tokl kab ngo meneyom o kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ngon ebe ora kisesa.

Njisesom har Olib manda bor Ngaor bor kao kalokl pisao o

Mat 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹ Ngo tomb Njises obu dera pobur kisaon obum bu hasao nda ub har Olib manda bor pisesa. Ngub pisaol obun man pange aol baeben di mbini haru pismisa.*

⁴⁰ Ngo tomb yu ngo obu pokl bisao ndal po pindib paesao tomb obun man pange aol nda baeben bor kabl, Ini bor khorob mao bakl buklao saom ini khorob nao mao baen ub inim Ngaor bor kao kaloklaob ora kisesa.

⁴¹ Ngub kaoklbur kisaon Njises obu kang mend aeben sao pobur, obum tumu kar

munu dombes ubur Ngaor bor kao kalobur kabl,

⁴² Ab o njem ebe soklao ko pangal sin, njem ni ke hondoklwao ib karai bi ber pae kab ngo mu tuwaebe kisesa. Wabl kabl, Njem ngub mu tuwaebe o njem nim nen sobakl ub inj bibi ora. Ngub inj, njen mbib nen sabele ub ora bibi kisesa.*

⁴³ Ngo tomb Ngaoron angal mini wesaobombor mend yu heben hakl obobur, Njises obu hul ha saor peyo haen ko buri mao palaesesa.

⁴⁴ Ngo tomb Njises obun kone bor burisao po keni aondao ora bisaol obum Ngaor bor buriyab ora kao kalisesa. Ngo tomb obu ke di kab po pob turub bu aoklao aondao ora bubur, ibao sao pobo sul ndim ndaom kisesa.

⁴⁵ Ngo tomb obum Ngaor bor kao kal peyo teka peyaoklbur obun man pange aol nda baeben hasmil kang mend aeben sao pobur hindisaol, mbini hambun mbinin kone bor kho so kend aondao ora bin burubur enjmor ibisaol u paol pesmisa.

⁴⁶ Ngub bismil hondobur Njisesom mbini bor kabl, Inim asub ko u paol pe hayem? Ngubi tomb ini bor khorob mao bakl buklao saom ini khorob nao mao baen ub inim pen tekabur lemin, Ngaor bor kao kaloklaob kisesa.

Njurasom Njises karu lisao o

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Njo 18:3-12

⁴⁷ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor angal ngub bao kabl haen was aol andub ora bombokl ibismisa. Ngo tomb aol Njuras obu man pange aol duteb nan o obu sisaol, aol aondao ngo ibismi bor obu mbakla ora obobur, Njises bor nunu ke non bu nunu koklbur ibisesa.

⁴⁸ Ngub bisao o Njisesom obu bor kabl, Njuras o njem Aolon Isi Ora nunu bukl ebe non bubur karu liril be? kisesa.

⁴⁹ Ngo tomb Njiseson man pange aol mendbor obu haru hasmi nda baebenom ngo buklbur bismi sao hondobur mbinim Njises bor kabl, Aorao Aondao o, naom aol ngo baeben kuwi kuwinjom was bo dengeno laomun wa kismisa.*

⁵⁰ Ngub kismi tomb man pange aol ngo haklon mondom Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol is mend ngol hasao on hal ki tao nan o taokl bo kobaesesa.

⁵¹ Ngub bisao o Njisesom baolum aolon kongon biyao aol ngo lisao aol o bor kabl, Njem ngub nao bi bao wa ora kisesa. Njisesom ngub kobur kisaon aol ngo hal taokl bo kobaesao ndan halol ki tibaesao tomb,

* 22:35: Luk 9:3; Luk 10:4 * 22:36: Luk 22:49 * 22:37: Luk 22:52 * 22:39: Luk 21:37; Njo 18:1 * 22:42:

hal ngo taokl hakl pobo wisao nda wakl ebe sisesa.

⁵² Ngo tomb aol ngo Njises obu men hakl ibismi baeben, mbini Nju semon baolum aol aondaob baeben di, mbinin Ngaor Hen Moroklme Anda maomb bo haroklme aol baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, Njisesom mbini ngo baeben bor kabl, Inim kuwi kam dorokl mini mini obobur, inim aol menden osisao taol pe mu haraoklao aol mend men haklbur sao ubuklim be? kisesa.*

⁵³ Ngub kobur kabl, Nim hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda ha was burubur, nim ini daol haru beremao tomb di inim ni nao men haroklme nda o, ngubi tomb non em hundur mao waraoklao saon burim ini aondaob bu ora buri mao palaraokl ol, embin inin bao o ora pindib pael buklemi ora kisesa.*

Pitam nim Njises nao hendeyo kisa o

Mat 26:57-58; Mat 26:69-75; Mak 14:53-54; Mak 14:66-72; Njo 18:12-18; Njo 18:25-27

⁵⁴ Ngo tomb Njisesom angal ngo kao paesao tomb mbinim obu men habur mini pismisa. Mbinim ngub men pae pobur kismim, Nju semon baolum aol wesmbao aondaob oran anda bor mini pismisa. Ngo tomb Pita obu mbinim Jises mini pismi bor mama taol mi pisao o, obu kang mend enderael sao pisesa.*

⁵⁵ Ngo tomb tenaol mendbor baolum aol wesmbao aondaob ndan anda ngon paeb bu tundae ngo bor is haoru birismil, Pita obu di ngo bor haru birismisa.

⁵⁶ Ngo tomb kongon biyao nong is mondom Pita obu di is haoru birismi ndal birisaol hindisesa. Ngo tomb kongon biyao nong ndam Pita ngub hend heneng bubur kabl, Aol ngo bere o obu di Njises kab haru haroklbe nde e kisesa.*

⁵⁷ Ngo tomb Pitam kabl, Inj ka. Nong ngo e, nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa.

⁵⁸ Ngo tomb kang mend mabor sao aol mondom di Pita birisaol hondobur kabl, Nje di Njises obun sem ora e kisesa. Ngub kisa o Pitam kabl, Wao aol abo hakl, ni nao hende ora kisesa.

⁵⁹ Ngo tomb kang mend mabor baokl-mend ora birismi tomb aol mondom di angal buriyab ora kobur kabl, Heneng ora aol ngo obu di Kalili aol ora hael, obu Njises hesa haru haroklbe kisesa.

⁶⁰ Ngub kisa o Pitam kabl, Hi aol abo hakl, njem ngo kal o ni nao hende ora kisesa. Ngo tomb Pitam ngub kao pe peyabl birinbur oran, sao kulao angal bao bisesa.

⁶¹ Ngo tomb Aorao Aondaom baol munubur kisaon Pita el burim ora hindisaol, Pitam obun kone bor Aorao Aondaom kobur, njem bao somna ngon sao kulao angal nao bi haenbur ko teb oran njem ni nao hendeyo lesi kisa o nda mao takl bisaol,*

⁶² Pita obum dera pobur kisaon hibi kho so de aondaob ora kisesa.

Mbinim Njises kir ko maobowa lu bowes bismi o

Mat 26:67-68; Mak 14:65

⁶³ Ngo tomb aol mendbor Njises men ha kemi pismi nda baebenom obu maobowa peb bubur kismim lu bowes bismisa.

⁶⁴ Ngo tomb mbinim Njiseson el bor lab labom tanga tingi mbabur kismim mbinim obu bor maobowa angal bubur kabl, Nje aebom was leyem? Njem mao bembera handale nda ub hend kobur khorob ora lu bowes bismisa.

⁶⁵ Ngo tomb mbinim ngub kobur kismim Njises bor maobowa peb bu angal kho di andub sao kismisa.

Njises Nju semon kansol baebenon el sol teka haen kismi o

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Njo 18:19-24

⁶⁶ Ngo tomb mabor hokloben nar disao tomb Nju semon maomb bo haraoklao aol, aol kon wi baeben di, mbini baolum aol aondaob baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbinim Njises mbini kansol baeben birismil mini pobur kabl,

⁶⁷ Nje Ngaorom Eben Ke Aol hael be? Inj, njem nao kao nji kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim ini bor ngub kao njuklwao tomb inin nao angal ngo heneng ora le ko nen nao saboklemi kisesa.*

⁶⁸ Ngub kobur kabl, Nim ibi bor angal mendbor ne muklwao tomb di, inim nao angal ngon ko san nao luklemi ora kisesa.

⁶⁹ Ngub kobur kabl, Ini ngubi ora hayem o Aolon Isi Ora obu ngubi tomb di ma ora bor di hambun sao buri palo bu haraoklao Ngaor aondaob oran ki tao nan bao ber aeben saklao kisesa.*

⁷⁰ Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Njem ngo kal ub nje Ngaoron Isi yao be? Kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kabl, Inin mbib ngo lem o, ni ora kisesa.

⁷¹ Ngub kisaol pangobur mbinim buri palobur kabl, Naom wakl angal asub bi mend lemil pangoklmao? Obun mbib

* 22:52: Luk 22:37   * 22:53: Njo 7:30; Njo 8:20; Kol 1:13

* 22:54: Luk 22:33

* 22:56: Bis 4:13

* 22:61: Luk

22:34   * 22:67: Njo 3:12; Njo 8:45; Njo 10:24

* 22:69: Bis 7:56

angal khorob ngo le ol pangaoklaom o kismisa.

23

Njises Paleron elol teka haen kismi o

Mat 27:1-2; Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Njo 18:28-38

¹ Ngo tomb Nju semon kansol ngo baebenom Njises mbinin kabman maomb bo haraoklao aol aondao Paler birisaol mini pismisa.

² Ngub mini pobur kismin mbinim Paler birisaol howes kobur kabl, Aol ngom naon tenaol hambun maobowa mbinin kone bor mao ngil ngaol kabur, mone takis moroklme aol baebenom Orom semon aol wesmbao aondao Sisan takis mukul oboklemi tomb inim nao kaloklwaebe ora kaonaol hondomao kismisa. Mbinim waki kabl, Aol ngo obum ni Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ol, ni aol wesmbao aondao ora hae was lao kismisa.*

³ Ngub kismil aol Palerom Njises ne mubur kabl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njen mbib ngo kao paril o kisesa.*

⁴ Ngo tomb Palerom Nju semon baolum aol aondao baeben di, tenaol andub ora ngo hasmi baeben hambun bor kabl, Nim aol ngo obu bor te mao saraeb se obum khorob bisao sao menjao nao mao bember-arukl kisesa.

⁵ Ngub kisaol o mbinim angal buriyab ora kobur kabl, Aol ngo obum pibnao su Kalili bor mbes tibiya tenaol hambun bor man kao kalo sob aondao ora mao kabur, mabor su Njuriya hambun bor di bu hasao ub ngubi tomb enjo ngo bor di ngub was bu haraoklao kismisa.

Mbinim Njises Heroron elol teka haen kobur te mao saraesmi o

⁶ Ngo tomb ngub kismil Palerom angal ngo pangobur mbini bor ne mubur kabl, Aol ngo obu Kalili aol e be? kisesa.

⁷ Ngo tomb mbinim Paler obu bor kao kalsmil pangisao tomb, Njises obu su Kalili ngo aol wesmbao Herorom maomb bo hasao bor aol yao ke pangisesa. Ngo tomb aol wesmbao Heror ngo obu di su Njurusalem ngo bor hasao o sisaol, Palerom Njises obu Heror birisaol obum ora howes ngon pangen ko pen kisesa.*

⁸ Ngo tomb Herorom mbes ora Njisesom bu hasao sao pangobur obum Njises ko mend hondoklwao ko nen sabisao o, obu birisaol ibisaol hindisao tomb obum turi aondao ora homobur, Njisesom hambun sao bu hae ke pangisao ub obum tenaolom

ko mend nao hindismi sao oran bombor mend buklaol hondoklwao ko nen sabisesa.*

⁹ Herorom ngub nen sabobur kisaol obum Njises bor andub sao ne misao o, obum angal ngo ne misao nda haklon ukl mend ko san nao lisesa.

¹⁰ Ngo tomb ngub bisaol hondobur Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, ngo baebenom Heror birisaol teb sol obo habur, mbinim Njises obu bor buriyab ora te mao sara howes kismisa.

¹¹ Ngo tomb Heror obu di obun ami baeben di mbinim Njises obu dobaekeyo maobowa angal bismisa. Ngo tomb mbinim obu maobowabur kismin obu lab lab saoll ebe teraebi ora mend mao somabur, mbinim obu waki Paler birisaol pen kismisa.

¹² Ngo tomb mbes Paler hesa Heror kab mbibi saond bi sao ha ha bisbi o, bao ngo mbibim Njises en aeben bin kishi ngon mbibi waki hen mu aol sango hasbisa.

Palerom Njises is pe kowal bil nil lukl puklub kisaol o

Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Njo 18:39-19:16

¹³ Ngo tomb Palerom Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol baeben di, tenaol aondao ngo hasmi baeben di mbini hambun ora ubuklub kisaol, hambun ora obo kiral mba birismisa.

¹⁴ Ngo tomb Palerom mbini bor kabl, Inim aol Njises ke ngo obu ni bere ol kemi obaemndal, inim aol ngo obum tenaol hambun maobowa haraoklao kaemndan, nim ini hambunon el so oral ko ko was ne manda kisesa. Ngub kobur kabl, Pangeklem. Inim aol ngo obu bor ngo te mao sarabur howes ngo keyem on, nim obu bor te mao bemberaeb se obum khorob bisao saon te mend nao wiril ol, ora es buwarukl kisesa.

¹⁵ Waki kabl, Aol wesmbao Heror obum di te ngub was es buwabur, obum waki enjo ngo bor ngo eben kene o ka. Pangeklem. Aol ngo obu pe paen lib se sao menjao nao bise ora kisesa.

¹⁶ Ngub kobur kabl, Ngub sene ol nim aol ngo doroklom ora lubur anda pu lowao ora kisesa.

¹⁷ Ngub kisaol o mbini semon aol mendbor khorob bismil kalabus mao palaesao baebenon, mbinin hor so boroklme bao o pindi pa was pisao tomb Palerom mbinim turi homen ko is mend anda pu kao was bisesa.

* 23:2: Luk 20:25

* 23:3: 1 Tim 6:13

* 23:7: Luk 3:1

* 23:8: Luk 9:9

¹⁸ Ngub bisao o sisaol tenaol hambunom angal aondao bu ora kobur kakk, Njem aol Njises obu pe paen lubur naon aol Barabas anda eben kao kismisa.

¹⁹ Ngub kismi o mbes aol Barabas ngo obum su and lobokl lobokl aondao Njurusalem bor kabman kab kab saond mao babur aol mend pe paen lisaol, Palerom kalabus mao palaesao o aol ngo bor kismisa.

²⁰ Ngo tomb Palerom tenaol hambun bor wakk Njises obu anda pen kon wa ora ko kao kalisesa.

²¹ Ngo tomb tenaol hambunom ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakk, Njises is pe kowal bi bor nil libi. Obu is pe kowal bi bor nil libi ko aondao bu ora kismisa.

²² Ngo tomb Palerom mbini bor ko tebo kao kalobur kakk, Inim asub ko ora lem? Aol ngo obum khorob oran asao ora bisao? Nim aol ngo obu pe paen lib se khorob sao di kang mend nao bisel nim hondokl buwarukl ol, obu doroklom lubur obu anda pu lowao ora kisesa.

²³ Ngub kisaol mbinim Paler obum Njises is pe kowal bil nil lin ko angal aondao bu ora buri palo kao hakol was bismisa. Ngub kobur Paleron angal ngo kakk birisao hakl mbinim angalom ora men mbaen kismisa.

²⁴ Ngub bismil Palerom mbinim ngo kismi ub e ko, inim angal taolun wa kisesa.

²⁵ Ngo tomb aol Barabas ke ngo kabman kab kab saond mao babur aol mend pe paen lisaol kalabus bismi nda, tenaol hambunom naon wakk anda eben ka kismi nda ub mbinin angal taolubur Palerom ngub anda pu kisesa. Ngub bubur kisaon mbinim kismi nda ub obum obun ami baeben bor Njises pe paen lukl mini puklub ko kalisesa.

Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Njo 19:17-

27

²⁶ Ngo tomb mbinim Njises mini pukl hasmil, aol is mend obun imbi Simon kismil obun su Sirini haklbur su and lobokl lobokl ngo bur ubukl hasaol hen mubur men hasmisa. Ngub men habur kismim mbinim is pe kowal bi Njises nil li mbakk bi mend sisao o, aol ngo obun pesaol mao tabur kismim, mbinim obu di Njiseson mama pen kismisa.

²⁷ Ngo tomb tenaol andub ora Njises mini pismi bor taol mi pismi tomb, ten andub ora mendborom Njises hond homobur de ko sarbeyam pismisa.

²⁸ Ngo tomb Njisesom mbini baol munu hondobur ten ngo baeben bor kakk, Ini Njurusalem ten o hakl o, inim ni bor

hond homo de nao ke, inim inim mbib di inim nongnas baeben daol hond homo de lowaebe o beyem kisesa.

²⁹ Njisesom ngub kobur kakk, Pangeklem. Mabor bao mend buklaol tomb mbinim ngub lemi. Ten mendbor habele nongnas marukl buwaeb se baeben di, ten mendbor nongnas nao mari baeben di, ten mendbor nongnas aondu nao kale baeben di, ten ngubi baebenom mbinin kone bor turi aondao ora bin buruklemi lemi kisesa.*

³⁰ Wakk kakk, Bao ngon was mbinim harbor aondao baeben bor di harbor kang baeben bor di, inim nao kombo tingi mbakk laol lemi kisesa.*

³¹ Ngub kobur kakk, Mbinim ngubi tomb ni is ka hakle ora menger hae bor daol ngub ngo beyem ngao, ini is kaebi wesu harib se menger hayem baeben bor daol, mabor bibir buklemi ko ne nao sabeyem be? Njisesom ngub kisesa.

³² Ngo tomb aol is kab mend mbibim khorob bisbil, mbibi di Njises daol haru pe paen luklubur mini pismisa.

³³ Ngub pobur mbinim su menden imbi Wesmbao Hul kismil, yu manda ngol po pindib paesmi tomb mbinim Njises is pe kowal bil nil li mbabur kismim, mbinim khorob bisbi aol nda kab di, mende aol Njiseson ki tao nan mende aol ki kowes nan bu nil li mbaesmisa.

³⁴ Ngub bismi tomb Njisesom Ngaor bor kao kalobur kakk, Abo o mbinim khorob ngo beyem ub oborob nao hendebur beyem ngao, khorob ngo beyem on saongao nao mari kunaebe ora kisesa. Ngo tomb mbinim Njiseson lab lab kol baerae wisao hakl taol bu kaob bu mubur kismim, bombor mend pon pae bao wisao o pone uklaol om min ko, han ngoll pile bimi ub menger pile kang mend bismisa.*

³⁵ Ngo tomb tenaol andub ora hondo hasmil Nju semon maomb bo haroklme aol baebenom Njises bor aondao bu ora maobowa angal bubur kakk, Obu Eben Ke Aol Ngaorom bember ha haen ke ora harob sin, obum tenaol mende bu muklaol ub obum obun mbib ebe bongeyaokl buklaol ora kismisa.

³⁶ Ngub kismi tomb ami baebenon obu nil li mba hasaol teb so obo ib waen kang mend mao nakl obobur kismim, mbinim di obu maobowa peb bubur kakk,

³⁷ Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao sin, njem njen mbib bisur bu, bu mi kismisa.

³⁸ Ngo tomb mbinim Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ngon yu kungni oral bobae waeb ngub bu wismisa. AOL NGO OBU NJU

* 23:29: Luk 21:23

* 23:30: Kao 6:16

* 23:34: Mat 5:44; Bis 7:60

SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO ko waeb bu wismisa.

³⁹ Ngo tomb khorob bisbi aol is kab mend Njises haru nil li mbaesmi ndan mendem Njises maobowabur kabl, Nje Ngaorom Eben Ke Aol yao be? Heneng nje Ngaorom Eben Ke Aol yao sin njem njen mbib bisur bubur lesin, njem yao ngo kab di bisur bu, bu mi kisesa.

⁴⁰ Ngub kisao o khorob bisao aol mende ndam Njises bor maobowa angal bisao nda bor taolu lubur kabl, Wao. Obun khorob menjao nao bisao o baehaemen ora ngo ke hende ub nje hesa bombor ubi yao, njem Ngaor pakl nao bil ol kal be? kisesa.

⁴¹ Ngub kobur kabl, Yao ngo kab non mbinim ngub bib se ub baemnda ka. Heneng ora yaom khorob andub ora bisbaol yao lereklem o, aol ngo obum non khorob menjao nao bisao o ke haondaokl kisesa.

⁴² Ngo tomb aol ndam ngub kobur kabl, Njises o, mabor nje aol wesmbao aondao ora habur maomb bo haklesis tomb njem ni aokl nao hemen haebe ora kisesa.*

⁴³ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, embi ngubi tomb nje hesa yao su ebe kone sisab bin haroklme mendel hen mabon ora kisesa.

Njises pe paesao o

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Njo 19:28-30

⁴⁴ Ngo tomb aond hora haklu nar wesmbao tukun oral hasao tomb nar el nda tokl mubur kisaon, su hambun bor em hundur aondao ora u mbabur nend kisaol, ngub bao nend kao mba haen was 3 kolok ora pangobur, nar nu bu ngo ora bor as deyaesao tomb oran wakl bao bisesa.

⁴⁵ Ngub bisao tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor and tubal komb bi ora ndan lab lab aondao saoll ora mend manga tundaesmi nda tukun ora tom kab bu kaoll kobaesesa.

⁴⁶ Ngo tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kabl, Abo o, nim nao wesao njem men menin kabl kobur kisaon pe paesesa.*

⁴⁷ Ngub bisaol ami sem maomb bo haraoklao aol mend ngol hasao om ngo bisao sao baeben hondobur kisaon, obum Ngaor bor kaoya kobur kabl, Heneng ora aol ngo obum khorob menjao nao bi, obu aol ebe ora harekle kisesa.

⁴⁸ Ngo tomb tenaol aondao ngo obo kiral mbabur hondo hasmi nda baebenom

hambun sao ngo bisao nda baeben hondobur kismim, mbinin kone bor kho aondao ora sisaol hibi umu men mbakl mbakl pobur kismim, mbinin anda sisaol paokl buri kismisa.*

⁴⁹ Ngub bismi tomb tenaol mendbor Njiseson tenaol sango baeben di, ten mendbor Kalili haklbur obu taol mi ibismi baeben di, mbinim Njises obu is pe kowal bil nil li mba hasao ndal kang mend aebenol sao habur hambun sao ngo bisao sao bao hondo hasmisa.*

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao o

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Njo 19:38-42

⁵⁰ Ngo tomb aol is mend obun imbi Njoseb hasaol, obu su Nju semon su bor and lobokl lobokl Arimatiya sisesa. Aol obu kone dund se wi oborob biyao aol ora sisaol o, obu Nju semon kansol hasesa.

⁵¹ Aol ngo obu ngub kansol hasao o obum Ngaorom maeb ha maomb bo hakl oboklao ub di bao hondo hasaol, kansol baebenom khorob ngo bismi ub obum nao haru bem nao ke makl himisesa.*

⁵² Ngo tomb aol ngom maomb bo haraoklao aol Paler birisaol pobur, Njiseson toklo tangakl pon ko kao kalisesa.

⁵³ Ngub kobur kisaon obum Njiseson toklo nda sul mu pabur obum lab lab haek bi ebe ora mondom tanga pabur kisaon, mbes obum han te bombor mend waru u mbaesao, han te ngo bor mbes di aol is mend nao maol bismi o sisaol, ngo bor maol bisesa.

⁵⁴ Ngo tomb bao ngo Njises tangaesmi o kongon wes weson sisaol, Nju semon hor boroklme bao* o kang mend wen pindib paklao kobur birismisa.

⁵⁵ Ngo tomb ten mendbor Kalili haklbur Njises taol mi pobo hasmi nda baeben Njoseb pisao bor pobur kismim, obum Njiseson toklo di asub was tangaraokl ko hondokl pismisa.*

⁵⁶ Ngo tomb ten nda baebenom Njises ngub maol bisaol haondaoklbur kismim wakl mbinin anda pismisa. Ngub pobur kismim mbinim aol maol bu mbaen toklol sularoklme sao, wel sem kao ebe ora pebe hakl Njiseson toklo sulakl poklbur man man bu wismisa. Ngub bubur kismim Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao tomb Moseson manom ke wisao ub hor so birismisa.

* 23:42: Mat 16:28 * 23:46: Bis 7:59 * 23:48: Luk 18:13 * 23:49: Luk 8:2-3 * 23:51: Luk 2:25; Luk 2:38

* 23:55: Luk 23:49

24

Njises wakt enjaokl pisaol o

Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Njo 20:1-10

¹ Ngo tomb Nju semon kongon mubaon hokloben wen nar pol bam ibisao tomb, ten nda baebenom Njiseson maol bor mbinim wel kao ebe ora pebe ngo mbakla ub man man bu wismi nda hakl mari pismisa.

² Ten nda baebenom ngub pobur hindismil, Njises maol bismi tomb han aondao ngon dir o bor mangaesmi nda nao manga mba hae, pere hakl po wisaol hindismisa.

³ Ngo tomb mbinim han te nda bor oborob ora hondabur hindismil, Aorao Aondao Njiseson toklo han te ngo bor ora nao wisaol hindismisa.

⁴ Ngub bisaol ten nda baebenom mbinin kone bor asub ora baonaob ko nen sabobur kismim, mbinim ngon te ora nen sabokl buwaesmisa. Ngo tomb aol is kab mend han te Njises maol bismi ndan teb sol hasbil hindismi tomb, mbibin lab lab di bao bi hakol bi ora bu hasbil hindismisa.*

⁵ Ngub hondobur ten nda baebenom burisao po pakl aondao ora homobur kismim, mbinim unu su bor was hena wis-misa. Ngub hena wisml ail ngo hasbi nda kabom mbini bor kakk, Inim asub ko aol pe pae wakt enjaokl pe ngon maol bor es bi wiyem? Obun maol ngo bor bao nao wi wakt enjaokl pa kisbisa.

⁶ Ngub kobur kakk, Obu su Kalili bor bao hasao tomb ini kao njisao ub nen nao sabeyem be? kisbisa.*

⁷ Mbibim ngub kobur kakk, Obum ini bor ngub kao njisao. Mbinim Aolon Isi Ora khorob bimi aol baeben munu kaloklemil, mbinim obu is pe kowal bil nil luklemi o obum bao hor tebo nan on wakt enjaokl poklao ko ini kao njisao ora kisbisa.

⁸ Ngub kisbil, ten nda baebenom mbes Njiseson angal ngo kisao o nen sab heneng bibir kismim,

⁹ mbinim Njiseson maol ngo bor haklbur anda pismisa. Ngub pobur kismim mbini Njiseson man pange aol tobon teb nda di man pange tenaol hambun di mbinim pangen, Njiseson maol bor hambun sao ngo haondaokl ibismi ub kao kalismisa.

¹⁰ Ngub bismil ten ngo Njiseson maol bor bisao sao haondaokl ibismi baeben, Maktala Mariya di Njowana di Njemuson am Mariya mende di, mbini ten ngo baeben daol ten tangar mendbor di mbini ngo baebenom haondaokl obobur, Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baebenom pangen kao kalismisa.*

¹¹ Ngub kismi o angal bib hobao sao kam akol bimi aol nda baebenom ten ngo

baebenom baehaemen ora lem ko nen sabobur, mbinim heneng ora lem ko nen nao sabismisa.

¹² Ngo tomb Pita obu akl was Njiseson maol han te nda bor hondokl pobur kisaon, obum Njiseson toklo wismi nda bor sul ber munubur hendaesaol, lab lab ngo obun toklo tanga pa maol bismi nda was wisaol hindisesa. Ngub haondaoklbur kisaon obun anda wakt bokeyobur, obum burir biyu ngo bisao saon was nen sab ha wisesa.

Aol is kab mondom Emeyas harer bor Njises hindisbi o

Mak 16:12-13

¹³ Ngo tomb bao bombor ngon was aol is kab mend su kang menden imbi Emeyas poklbur pisbil, Njurusalem hesa su Emeyas kang ngo kab teb so sao kilometa el tobon teb sisesa.

¹⁴ Ngo tomb mbibi ngub pobur kisbin hambun sao Njises bor ngo bisao saon arman kaokl kaokl pulk hasbisa.

¹⁵ Mbibim ngub mende ne mi mi bu angal kaokl kaokl pulk hasbil, Njises obu ngol obo pindib pabur aol nda kab daol mbini haru pismisa.*

¹⁶ Ngub pismi o mbibin el bor menjao mondom maong maong bisaol, mbibim aol ngo obu Njises haru peyom ko oborob hend heneng nao bisbisa.

¹⁷ Ngo tomb Njisesom mbibi bor ne mubur kakk, Ibim ngo kaokl kaokl pulk hayeb o asao was leb? kisesa. Ngub kisaol aol nda kab nimil ti munubur kisbin, mbibin el wil bor nao hebele kumi naes-bisa.

¹⁸ Ngo tomb aol ngo kabon mende aolon imbi Kilopasom, obun angal ngo kisaon ndan ko san lubur kakk, Njem Njurusalem bor ngubi tomb ngo bandisao nao pange, nje bombor o ngubi tomb obone ibil be? kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol Njisesom mbibi bor ne mubur kakk, Ibim asao baonao bor leb? kisesa. Ngub kisaol mbibim obu kao kalobur kakk, Yaom ngo laob o non Nasarer Njises obu Ngaoron man mini aol habur, Ngaoron kongon buri ora bubur obun man di buriyab ora ko haraoklao, Ngaorom di tenaol hambunom di obum ngo biyao ub ora hendeme o, aol ngo obu bor baonao saon bor laob kisbisa.*

²⁰ Ngub kobur kakk, Mbini nao Nju semon baolum aol aondao baeben di, naon maomb bo haroklme aol baeben di, mbini ngo baebenom aol Njises ke ngo kabmanom obu pe paen lin ko men ha kalismil, mbinim obu is pe kowal bi bor pe paen nil lismi kisbisa.

²¹ Mbibim ngub kobur kabl, Ngub baonao o naom mbes aol ngom Isreyel tenaol baeben wabl bu muklao ko pangismao o, pe paesao ora. Mende di obu pe paesao o, bao hor tebo nan o embi ngo ko kao kalisbisa.

²² Mbibim wabl kabl, Embi hokloben ora ten nao semon mendbor Njiseson maol bor haondaokl obaemi baebenom nao burir mao biyarmi ora.

²³ Mbinim Njiseson toklo nao waonaol haondaokl wabl obobur kaemin, nao bor ngub kao njaemi. Naom Ngaoron angal mini wesao mendbor harmil hondomao tomb mbinim nao bor kabl, Njises obu wabl enjaokl pa ko nao kao njaemil pangaokl ubuklum ko, ten ngo baebenom wabl nao kao njaemil pangomao kisbisa.

²⁴ Mbibim ngub kobur kabl, Aol nao sem mendborom di Njiseson maol bor pobur hendaemi tomb heneng ora ten ngo baebenom kaemi ub was haondaokl obaem o, Njises obu enjaokl po hanao o non mbinim nao hendaemisa ko kao kalisbisa.

²⁵ Ngub kisbil Njisesom mbibi bor kabl, Wao. Ibi kon nao wi ora hayeb. Mbes Ngaoron man mini aol baebenom buklaol ora kismi ub ibim heneng ora buklaol ko nen sabo, angal ngol hul nao hae ora haroklbe kisesa.

²⁶ Njisesom wabl kabl, Ibim asub nen sabekleb? Ngaorom Eben Ke Aol obu pibnao oran tanda no ke hondoklao o mabor Ngaorom obu imbi wi aondaol bao bi ora haen lao ke wiyao ub ibim nao pangaebe be? kisesa.

²⁷ Ngub kobur kisaon obum mbibi bor, Moses di mbes man mini aol hasmi baeben hambunom Ngaoron mbuk waeb bu wismi baeben ngub wiyao ko kao kalobur, hambun sao Eben Ke Aol bor buklaol ke wisao sao baeben mbibim pangen te hambun sao kao dund bisesa.

²⁸ Ngub bisao tomb mbini teb pismil, su ngo aol nda kab mbibi poklbur pismi on teb sol sao pismi tomb Njises obu paokl poklbur sao bi hindisesa.

²⁹ Ngub bisaol aol nda kabom obu bor nje nao pu kobur kabl, Nar ngo anda bombe ol penar bu ora nend laong, nje nao pe nao bao berem ora kisbisa. Ngub kisbil obu di mbibi birisbil hondabur mbini haru bao birismisa.

³⁰ Ngo tomb mabor Njises di mbini haru ne noklbur birismisa. Ngub birismi tomb Njiseson palawe mend mubur, obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur munu konde barabur kisaon, obum mbibi kab nen kalisesa.*

³¹ Njisesom ngub bisao tomb wabl mbibin kone kombisaol, mbibin el bor maong maong bi non bi birisbi nda ub di wabl el nga kao pesaol, obu Njises ora e ko hend heneng bisbi o obu bao ora bum hasaol mbibim obu ko mende nao hindisbisa.

³² Ngo tomb mbibim kao kao bubur kabl, Yaom harer bor obabnda tomb obum yao bor angal kao nju, Ngaoron mbuk waeb bor wiyao on te di oborob ora kao dund banda tomb, yaon kone ora bor perel aondaol ora inj bila bo? kao kao bisbisa.

³³ Ngo tomb mbibim ngub kao peyaoklbur kisbin, bombor ngo tomb was mbibi wabl Njurusalem bokesbisa. Ngub pobur kisbin Njiseson man pange aol tobon teb nda di, mbinin Karas tenaol sango mendbor di, mbini hambun kiril mba ber mba hasmil pindib paesbisa.

³⁴ Ngub pindib paesbil mbinim aol nda kab bor kabl, Heneng ora Aorao Aondaol obu wabl enjaokl po hanaol, Simon Pitam hendene kismisa.*

³⁵ Ngo tomb aol nda kabon di mbibim harerol hindisbi nda ub mbinim pangen arman kao kalobur, Aorao Aondaon mbibi bor palawe mend nen konde bara kalisao tomb, mbibim obu Aorao Aondaol ora e ko hend heneng bisbi nda ub di mbinim pangen kao kalisbisa.

Njiseson man pange baebenom obu enjaokl ibisaol hindismi o

Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Njo 20:19-23

³⁶ Ngo tomb mbinim angal ngon ngub bao kabl win was, Aorao Aondaol obu mbini ber mba hasmi nda daruklol obo pindib pa habur kabl, Inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kisesa.*

³⁷ Mbinim ngub kisaol pangobur, burisao po pakl aondaol ora homobur aol wesao mend hae ko pangismisa.*

³⁸ Ngub bismi o Njisesom mbini bor wabl kabl, Inim asub ko burisao po pakl homo inin kone bor taol taol bim? kisesa.

³⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Ni Njises ora haeng, mbinim nao ki aongao kab bor nil lismi haki di inim kim oborob ora warabur haondaoklaob. Inim nao toklo songol hesa hul kab ngo hendeyem ub di, aol wesao non bi inj ong haondaoklaob kobur,

⁴⁰ obun ki aongao bor nil lismi nda haki mbinim oborob ora henden muwalisesa.

⁴¹ Ngo tomb mbinim turi aondaol ora himisimi o, ngo be sao heneng ora be? be? baehaemen beb ko mbinin kone bor kang sao aondaol sao bin birismisa. Ngub bismil

Njisesom mbini bor kabl, Inim ne kang mend wiyem be? kisesa.*

⁴² Ngub kisaol mbinim obu ib wen mend haorubur wismi o kalismisa.

⁴³ Ngo tomb Njisesom wen nda mubur nisaol mbini hambunom hindismisa.

⁴⁴ Ngo tomb Njisesom mbini bor kabl, Nim ini daol nao haru bao hasumndis tomb ini bor mbes kao njundis ka. Ni bor ngo be ub nim heneng ora ngub buk-lao ko mbes Mosesom waeb bu wisao ub di, mbini Ngaoron man mini aol hasmi baebenom waeb bu wisimil Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub di, Kaoya We Lome mbuk bor wiyao ub di, angal ngo wiyao baeben heneng ora ngo il so pind biyaokl o kisesa.*

⁴⁵ Njisesom obun man pange baebenon kone bor ngub mao kombaesao tomb, mbinim Ngaoron mbuk waebon buk-lao ke wisao ub oborob ora nen sab heneng bismisa.

⁴⁶ Ngub bismi tomb Njisesom mbini bor kabl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Ngaorom Eben Lao Aol obu tanda aondao ora nobur pe paklao o, bao hor tebo nan on obun maol bor bao nao wi wabl enjaokl poklao ke wiyao kisesa.

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kabl, mbini obul hul ha haklemi baebenom obun imbi bor angal bib hobao sao ngo Njurusalem bor mbes tibiya kao kalobur lemin, mabor su hambun bor tenaol hambunom pangam aeben aeben bin lemi. Mbinim tenaol hambun bor Ngaorom inin kone bor kho wiyao o kunaklaong, inin kone baol monokl-waebe ke wiyao kisesa.*

⁴⁸ Ngub ke wiyao nim ini ngo bereyem baebenom hambun sao ngubi tomb ngo hendeklemin muwalakl sao, tenaol hambunom pangen oborob ora kao kalok-waebe kisesa.*

⁴⁹ Njisesom wabl kabl, Pangeklem. Mbes nao Abom nim ini bor heneng buk-lao ora kisao ub obum hobao sao ngo ini bor njuklao, obum ngo kisao sao nim ora ini njuklao. Ngub buk-lao nim ini hakelmil buri aondao ora ini buri mao palakl bi mend yu heben hakl-bir eben lowaong, buri ngo ini haklemil ngub nao ebe haenbur, inim maon nan nao hond lae su Njurusalem ngo bor bao hondo hakl-waebe ora ko Njisesom obun man pange baeben bor ngub kao kalisesa.

Ngaorom Njises yu heben bor men misao o

Mak 16:19-20; Bis 1:9-12

⁵⁰ Ngo tomb su Betani Njurusalem teb sol sao sisoal, Njisesom obun man pange baeben su ngo bor kemi pobur kisaon, obun ki yu heben bor menyabur obum mbini ngo baebenon kone bor sisab mao ba as ko ora birin kaebe ko kao kalisesa.

⁵¹ Obum ngub bao kabl haen was, mbini obun man pange aol baeben ngol bao ham mba haen Njises yu heben bor men misesa.

⁵² Ngub bisaol mbinim Njises obu bor kaoya ko turi aondao bu ora homaokl-bir wabl Njurusalem bokesmisa.*

⁵³ Ngub bubur kismim mbinim bao hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor was po buru habur, mbinim Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao ha was hasmisa.

* 24:44: Luk 9:22; Luk 24:27

* 24:47: 1 Tim 3:16

* 24:48: Njo 15:27; Bis 1:8

* 24:52: Njo 14:28; Njo 16:22

Njonom Angal Bib Hobao Sao waeb bisao o

Haeben Saroklme angalom aol heneng men aolisao o

¹ Pibnao ora Ngaorom su hesa saohar kab nao warisao tomb Haeben Saroklme Angal obu hasesa. Ngub hasaol obu Ngaor hesa bao hasbi o obu di Ngaor ora hasesa.*

² Mbes ora ngub hasao o obu Ngaor kab bao hasbisa.

³ Ngub bao habur kisbin Ngaor obum Haeben Saroklme Angal ndam was hambun sao warin kisaol, tangar mondom hambun sao kang ora di nao warisao ora.*

⁴ Ngub inj, obu bombor o haeben saroklmen te ora habur, haeben mao saraoklao aol ngom tenaol hambun bao mao baklbur hayao.*

⁵ Ngub hayao o bao ngom em hundur wiyao o bor em hundur nao win ko bao mao baklbur hayaol, em hundur ngom bao ngo haklao ub ora nao men mbaklao ora.*

⁶ Aol is mend obun imbi Njon hasaol, Ngaorom aol ngo obu bember pe haen kobur eben kisaol.*

⁷ Ngub bisaol aol Njon obum ngub obobur, obum Bao Mao Baraoklao Aol ngon te tenaolom pangen kao kaloklao tomb, tenaol hambunom Haeben Saroklme Angal ngol hul ha haen ko kao kalokl ibisao.

⁸ Aol Njon ngo ngub ibisao o obu Bao Mao Baraoklao Aol inj ibisao. Ngub inj, obum bao ngo wen oboklao ko tenaol hambunom pangen kao kalokl ibisao.*

⁹ Ngub ibisaol bombor ngo tomb was, Bao Mao Baraoklao Aol hobao sao ora ngo obum tenaol hambun bao mao baklbur ibisesa.*

¹⁰ Bao Mao Baraoklao ngo obum su ngo bor di habur, obum su ngo di warisao o obum su ngo warise ko tenaol hambunom nao hindismi.*

¹¹ Obu su ngon aorao ora habur obun su and te nda oral ubukl ko ibisao o, tenaol obun sem ngo baebenom nje oborob obaeng ib nao kismi.

¹² Ngub bismi o tenaol mendbor obu bor oborob obaeng ib kismi baebenom obul hul ha hasmil, obun burim mbini ngo baeben Ngaoron isi wane haen kisesa.*

¹³ Mbini tenaol ngo Ngaoron isi wane mao hasao baeben, tenaolom mbinin kone bor mbinin mbib turi homo nongnas maru woroklme ub inj mbini Ngaoron isi wane mao hasao ka. Ngub inj, Ngaor obun mbib ora obun isi wane mao hasao ora.*

¹⁴ Heneng ora Haeben Saroklme Angal ngom aol men aolaoklbur nao hesa haru haklbur ibisao. Obu obun Abon Isi kuwis akl bombor ora hasaol, obun Abom obu bao bi ora mao hasao o ibisaol, naom di obu bao bi ora ngo hasao ub hindismao. Obu nao haru haklbur ibisaol, obu kone dund se ukl bombor ora u habur, tenaol hond homo bisur aondao ora bu hasao ub di naom hindismao ora.*

¹⁵ Njon Mbabtas Biyao Aolom di aol ngon te kao dund bu habur, angal aondao bu ora ngub ko hasao. Aol ngo obu nim ini bor mbes kao njundis ub aol mend nao ma ora bor oboklao o, ni di nao mari tomb obu mbes pind bili ora hasaol, hobao sao aondao ora obu yao ko kao njundis kisaol.*

¹⁶ Haeben Saroklme Angal ngo aol men aolaokl ibisao nda obun kone bor nao hambun hond aondao ora homo haraoklao ub, obum nao hond homo bisur bi hakol biyao ora.*

¹⁷ Mbes Ngaorom Moses bor man kao kalisao o was pangisumndis o, ngubi tomb Njises Karas obu tenaol mende bor hond homo kone woroklme ub di, kone dund se ukl bombor woroklme ub di, obu ngo baebenon te ora yaol hambun sao ngubi baeben obu bor was hakl ibisao.*

¹⁸ Aol is bombor ora mondom di Ngaor obu kang ora di nao hindismi ora. Ngub inj, Ngaoron Isi is bombor ora ngo obum obun Ab hesa mbibi bombor o oral haroklbe o obobur, obum nao bor Ngaoron te hobao sao ora ngo kao dund be ong, oborob ora pangemin ka.*

Njon Mbabtas Biyao Aolom angal bib kao dund bu hasao o

Mat 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Ngo tomb Nju semom mbinin baolom aol mendbor di, Libae sem mendbor di, ngo baeben bor Njon Mbabtas Biyao Aol obu bor nje Ngaorom Eben Ke Aol Karas be? aeb ora hael ko ne mukl puklub kismisa. Ngub kismil mbinim Njurusalem hakl obobur, Njon Mbabtas Biyao Aol nda hasaol obo ne mubur kakl, Nje aeb ora hael? kismisa.

* **1:1:** Njo 17:5; 1 Njo 1:1-2; Kao 19:13   * **1:3:** 1 Kor 8:6; Kol 1:16-17; NjuS 1:2   * **1:4:** Njo 5:26   * **1:5:** Njo 3:19
* **1:6:** Mat 3:1; Njo 1:13-17; Luk 1:76; Luk 3:2   * **1:8:** Njo 1:20   * **1:9:** Njo 8:12; 1 Njo 2:8   * **1:10:** Njo 1:3; Njo 17:25
* **1:12:** Kal 3:26   * **1:13:** Njo 3:3-6; Nje 1:18; 1 Pit 1:23   * **1:14:** Luk 9:32; Njo 2:11; Kal 4:4; Pil 2:7; NjuS 2:14   * **1:15:** Mat 3:11; Njo 1:27; Njo 1:30   * **1:16:** Kol 2:10   * **1:17:** Oro 6:14; Oro 10:4   * **1:18:** Mat 11:27; Njo 6:46; 1 Tim 6:16; 1 Njo 4:12

²⁰ Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom kowes nao bi, ni aol ngo ora hae ko bao kao pabur kakl, Ni Eben Ke Aol inj hae kisesa.*

²¹ Ngub kisaol mbinim obu bor wakl kakl, Ngub sin nje aeb ora hael? Nje llanja be? kimsisa. Ngub kismil Njonom kakl, Inj ora kisesa. Ngo tomb mbinim wakl ne mubur kakl, Ngub sin nje naom man mini aol mend wen oboklao ko hondo haroklmao nde, nje ngo obae o sene ye? kimsisa. Ngub kismil Njonom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Aoh, ni aol ngo inj kisesa.*

²² Ngo tomb obum ngub inj was kisaol, mbinim obu bor wakl kakl, Nje aeb ora hael balem? Naom aol ngo nje aeb ora haeb ko hondokl pu kaemi baeben bor, obu aol ngo ora sene sa ko kao kalam paomun ub, njem ni aol ngo ora hae ko njen mbib lesi ub mend kao ora kimsisa.

²³ Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom kakl, Mbes Ngaoron man mini aol Asayam ngub buklaol ko mbuk waeb bu wisao ub su tenaol nao biri bor aol mondom angal aondao bu ora mend kobur kakl, Njem Aorao Aondao poklao hareron man man bu kare mao dund sarukl burukl pu lao ke wisao, ni aol ngo ora hae kisesa.

²⁴ Ngo tomb aol ngo baeben mbini Peresi semom ne mukul puklub kismil,

²⁵ mbinim Njon Mbabtas Biyao Aol bor ne mubur kakl, Wao. Nje Eben Ke Aol di inj, nje llanja di inj, nje man mini aol mend wen oboklao ko hondo haroklmao nde di inj seneng, njem baehaemen oran asub ko tenaol hambun mbabtas bu harilib? kimsisa.*

²⁶ Ngo tomb mbinim ngub kismil, Njon Mbabtas Biyao Aolom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim tenaol hambun ibom ora mbabtas bu hae o, ini hayem ol aol bombor mend haenbur o, inim obu nao hende ora haroklme kisesa.

²⁷ Ngub kobur kakl, aol aondao hobao sao ora ngo obu ninao ma bor oboklao o, ni kho ora hae ol nim aol ngo oboklao o obun aongao su di nao kolaklaeb se ora yao kisesa.*

²⁸ Angal ngo kisao o su Betani ib Njoran mende nan bor Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaol mbabtas bu hasao bor hambun sao ko hasasa.*

Njises obu Ngaoron some sib hondbao non bi yao kisao o

²⁹ Ngo tomb ekeran nan Njon Mbabtas Biyao Aolom hindisaol, Njises obu harer

bor wen obu hasaol oboklbur ibisaol, Njon Mbabtas Biyao Aolom kakl, Haondaoklaob. Isu ngo ebe o obu Ngaoron Some Sib Hondbao ebel, obum sun tenaol hambunom khorob bismi sao kunakaklao ora kisesa.*

³⁰ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ndam wakl kakl, Aol aondao hobao sao ora obu nim mbes nao ma bor oboklao kaklo nda ngo ebe o ka. Ni nao mari tomb di obu mbes pind bili ora hasaol, ni kang ora hae o obu hobao sao aondao ora hae kisesa.*

³¹ Ngub kobur kakl, Nim di aol ngo obu mbes ngo hasao ub nao hendebur o, nim tenaol hambun ibom ngo mbabtas bu haruklu ub, su Isreyel tenaol hambunom aol ngo wen oboklao ko henden ko bu haruklu nda kisesa.

³² Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aol ndam aol ngon te kao dund bubur kakl, Nim Wesao Ebe Tangar sao ebeyabukl non bi oram yu heben hakl obobur, aol ngo obu men mbanaol hondonwao kisesa.*

³³ Ngub kobur kakl, Wesao Ebe Tangarom ngo men mbaesao tomb di aol ngo obu aeb eb ko nim nao hende hawao o, Ngaor obun mbib ora ni bember habur, tenaol hambun ibom mbabtas buk pu kobur obum ni bor kakl, Njem hondoklesi tomb aol is mend bor Wesao Ebe Tangarom yu heben hakl obobur men mbaklaol handae sin, aol ngo obum tenaol hambun wakl Wesao Ebe Tangarom mbabtas buklaol ko ni kao njisaol pangowao kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kakl, Nim ngo hondonwao sao nim ini bor mbes kao njanda ub, aol ngo obu Wesao Ebe Tangarom men mbaesao kanda obu Ngaoron Isi bor kanda ko Njon Mbabtas Biyao aolom ngub kisesa.*

Njisesom obun man pange aol wen mao ham ham bisao o

³⁵ Ngo tomb ekeran nan Njon Mbabtas Biyao Aol di obun man pange aol is kab mend di wakl mbini haru hasmi tomb

³⁶ Njonom hindisaol Njises obu harerol pisaol hindisesa. Ngub hondobur Njonom obun man pange aol nda kab bor kakl, Haondaoklaob. Isu ngo pe o Ngaoron Some Sib Hondbao pe kisesa.*

³⁷ Ngo tomb Njonon man pange aol nda kabom obum ngo kisao o pangaoklbur Njiseson mama taol mi pisbisa.

³⁸ Ngo tomb Njisesom obun ma bor baol munu aol nda kabom obu taol mi ibibil hondobur, obum mbibi bor kakl, Ibim asao es bib? kisesa. Ngub kisaol mbibim obu bor kakl, Rabae o, nje and awon harilib?

* 1:20: Njo 3:28 * 1:21: Mat 11:14; Njo 6:14; Njo 7:40

* 1:28: Mat 3:6; Njo 10:40 * 1:29: Njo 1:40; 1 Pit 1:18-19

3:2-3; Mat 14:33; Mat 16:16; Mat 27:42; Mak 3:11; Njo 12:13

* 1:25: Mat 21:25; Njo 1:33 * 1:27: Njo 1:15; Bis 13:25

* 1:30: Njo 1:15 * 1:32: Mat 3:16 * 1:33: Luk

* 1:34: Mat 3:17; Mat 17:5; Mat 27:54 * 1:36: Njo 1:29

kisbisa. Ngub kisbil Rabae ko imbi ngo kisbi on te, aol aondao o kisbisa.

³⁹ Ngo tomb Njisesom mbibi bor kabl, Ibm ni paolaklo panda o hondokl ubuklub kisaol, mbibim and obu haraoklao o hondokl pisbisa. Ngo tomb mbon sam sam bubur 4 kolok pangisaol, mbibi kab Njises daol bao hasmisa.

⁴⁰ Ngo tomb aol is kab ngo Njon Mbabtas Biyao Aolom kisao nda pangaoklbr Njises taol mi pisbi ndan is mende Simon Pitan haeme Andur sisesa.*

⁴¹ Ngo tomb aol Andur ke ngom obun haeme Simon Pita mbes es bu mi po kao kalobur kabl, Naom Karas hend wamao kisesa. Ngub kisao o obum Karas ko imbi ngo kisao on te, Ngaorom Eben Ke Aol kisesa.*

⁴² Ngo tomb Andurom obun haeme Simon Pita nda Njises hasaol kemi ibisaol, Njisesom Simon Pita bor kabl, Njonon isi Simon o, mabor njen imbi Sipas lemi kisao o, Ngirik angal kobur Pita sisesa. Ngub kisao o imbi ngon te, Pita obu han ib nao peb se non bi soklao ko imbi karu wisesa.*

Njisesom Pilib Nataniyel kab ubuklub kisao o

⁴³ Ngo tomb Njises obu ekera nan su Kalili bor poklbur kisaon, obum Pilib hasaol hondobur Pilib bor kabl, Njem ni taol mi ib kisesa.*

⁴⁴ Ngo tomb aol Pilib obun su di Andur hesa Pita kabon su bor was sisaol, mbinin su bombor o Bersara sisesa.

⁴⁵ Ngo tomb Pilibom Nataniyel es bu hondokl pobur Nataniyel bor kabl, Mbes Moseson manom ke wisao ub di, Ngaoron man mini aol baeben di mbinim aol mend oboklao ko mbuk waeb bu wismisa nda, naom aol ngo obu hondomao ora kisesa. Ngub kobur kabl, Obun imbi Njises, obu Nasarer Njosebon isi hae kisesa.

⁴⁶ Ngo tomb Nataniyelom Pilib bor kabl, Wao. Njem hobao sao ora mend Nasarer bor pindib paraoklao hendele be? kisesa. Ngub kisaol Pilibom obu bor kabl, Be? njem obu hendenin ub mban ib kisesa.*

⁴⁷ Ngo tomb Njises obu hasaol Nataniyel ibisaol hondobur obu bor ngub kisao, Aol ngo obu Isreyel aol ora yaol, obun kone bor kakla lome sao kang mend nao wiyao ora kisesa.

⁴⁸ Ngub kisaol Nataniyelom burir biyubur obu bor kabl, Njem asub bubur ni njem ngo kal ubi haruklul hendeleb? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Nje Pilibom ib ko

nao hondokl ebe tomb ora, nje is dullub isaon te bor harinda tomb ora hondowao kisesa.

⁴⁹ Ngo tomb Nataniyelom wakl Njisesom angal ngon ko san lubur kabl, Aol aondao o, heneng ora nje Ngaoron Isi ora hael ol, nje Isreyel tenaol hambunon aol wesmbao aondao ora hael kisesa.

⁵⁰ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Nim nje is dullub isaon te bor haril hondowao ko kao njandal, njem ni hae ub heneng ora mao bembera handal be? kisesa. Ngub kobur kabl, Njem mabor aondao hobao sao ora mend hondoklesi om, njem ngubi tomb ngo handal ub men mbae ora hondoklesi kisesa.

⁵¹ Njisesom obu bor ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mabor yu heben kebe kobaklao hondoklemi tomb Ngaoron angal mini wesao baebenom Aolon Isi Ora obu haklao yin inin bi hakol hondoklemi ora kisesa.

2

Aol mandom su Kena bor ten taol bisao o

¹ Ngo tomb bao hor kab mend bao burubur hor tebo nan on, Kallilin su and te Kena bor aol mandom ten mend taol bisao, Njisesom am Mariya obu di and ngo ten taol bismi on birisesa.*

² Ngub birisaol mbinim Njises di obun man pange aol baeben di ten ngo taol bismi o hondokl ubuklub kismil, mbini hambun hondo ne nokl ibismisa.

³ Ngub ibismi o ib waen pond bisao Njisesom amom obu bor kabl, Mbinin ib waen nao biri ora pond bene kisesa.

⁴ Ngub kisaol Njisesom obun am Mariya bor kabl, Ten o, ngo sao njen menjao mend inj nao mbib ora buklwao o, nim ngo buklwao ub teb nao se kang mend wen kisesa.*

⁵ Ngub kisao tomb Njisesom amom and ngon kongon bimi aol baeben bor kabl, Njisesom ini bor angal kang mend ngub bibaebe ko kao nja sin, obum ngo lao ub hul nao hae oborob ora bibaebe kisesa.*

⁶ Ngo tomb ib be hibaeb non bi tokl dowaa aondao nokl nokl was mend, ib be ngo hanom warismil tokl bombor o bor ib andub ora ndaram aondao bor sao birin humubur, mbini Nju semon manom ke wisao ub wes wes lu hasmi sao be ngo baeben ngol wisesa.* obae kisesa.

⁷ Ngub wisao Njisesom mbini bor kabl, Ib be ngo wi baeben bor ib humukl puklub kisaol, mbinim ib be ngo baeben bor tumbi haen ora humismisa.

* 1:40: Mat 4:18-20 * 1:41: Njo 4:25 * 1:42: Mat 16:18; Mak 3:16 * 1:43: Mat 8:22; Mak 2:14 * 1:46: Njo 7:41; Njo 7:52 * 2:1: Njo 1:43 * 2:4: Mat 12:48; Njo 19:26 * 2:5: Njo 7:30; Njo 8:20 * 2:6: Mak 7:3-4

⁸ Ngub bismi tomb Njisesom mbini bor kakk, Ib ngon kang mend howar bu mubur lemin, inim ib ngo ne maeb haraoklao aolom nen kalokl puklub kisaol, obum ngo kisaol ub mbinim mini po kalokl pismisa.

⁹ Ngub bismil ne maeb haraoklao aol ndam Njisesom ib heneng ngo wakl ib waen men aolin kisaol nda no hindisesa. Ngub bisao o ne maeb haraoklao aol ngo obum mbinim ib waen ngo abor mini ubuklim ko nao hindisao o, mbini aol ngo ib heneng humu taokl ibismi baebenom Njisesom ora ib heneng nda ib waen men aolin kanda ko hindismisa. Ngo tomb ne maeb haraoklao aol ndam aol ten taol bisao nda bor ib kobur

¹⁰ obu bor kakk, Aol hambunom ib waen ebe on mbes tenaol hambunom nen taol bu kalobur, tenaol hambunom ib waen ngo andub ora no bereme tomb, mabor wakl ib waen mende kang mend kho sao on taol bu kaloklme o njem ngub inj, mbinim kang mend kho non bi sa o mbes naemnda tomb, njem mabor ib waen ebe ora on humu taokl

¹¹ Ngub bisaol Kalilin su and lobokl lobokl Kena ngo bor tenaol hambunom henden, Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao pibnao ora bombor ngo obu buri tangar ubi ora haraoklao ub muwalisao tomb Njises obun man pange baebenom obul hul ha hasmisa.*

¹² Ngo tomb Njisesom ngub bu haklbur kisaon obun am Mariya di, obun haeme wil baeben di, obun man pange aol baeben di, mbini hambun su and lobokl lobokl Kabenam bor pobur, ngo bor bao hor kab teb baoklmend bao buru hasmisa.*

Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol mendbor taol derasao o

Mat 21:12-13; Mak 11:15-19; Luk 19:45-46

¹³ Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindib paklbur bisaol Njises obu Njurusalem yin pisesa.*

¹⁴ Njisesom ngub pobur hindisaol Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol andub ora habur, mendborom some kawao bisnis bu, mendborom di some sib bisnis bu mone mu, mendborom sao ebeyabuklon bisnis bu ngub bismil, tenaol mendborom di mone su tangar tangar pange kab kab kowal bibi bu kaob kaob bu, ngub bi wismil hindisesa.

¹⁵ Ngub bismil hondobur obum ya toklo kang mend mubur kisaon, tenaol aondao ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor bisnis bi wismi nda baeben di, some sib hesa

kawao aondao ngo sokl muklbur kaom tu hasmi nda baeben di, hambun lu taol deraesesa. Ngub bubur kisaon obum tenaol mendbor mbinin mone su tangar tangar pange kab kab kowal bi bi, bi wismi mone nda hakl di, to tebol ngo mone ubur kowal kowal bi wismi nda hakl bor bor, bo kobaolu bowes bisesa.

¹⁶ Ngub bubur kisaon Njisesom mbini tenaol ngo sao ebeyabukl mari obo bisnis bu mba hasmi nda baeben bor kakk, Inim nao Abon anda ngo bor sitowa anda nao men mao korae, inin ngo sao baeben mari puklub ora kisesa.*

¹⁷ Ngo tomb Njisesom man pange aol baebenom mbinin kone bor Ngaoron mbuk waeb bor mend wisao ub nen sabismil ngub ke wisasa.

Nao Ngaor o
Nim njen and ngo hem aondao ora kakkol
Nao hibi bor kho sen haklwao ora ke wisao ub nen sabismisa.

¹⁸ Ngo tomb Nju sem ngo hasmi baebenom Njisesom ngo bisao sao hondobur mbinim Njises bor kakk, Njem hul ha ngo bil ub tenaolom ko mend nao hindismi sao oran asao ora naom haondaomun muwaloklesi? Njen buri nao ngub muwalaeb se mend wili be? kismisa.*

¹⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakk, Inim Ngaor Hen Moroklme Anda ngo kundi mbarim sin di, nim wakl bao hor teb oran bu tingi mbaklwao kisesa.*

²⁰ Ngub kisaol Nju semom obun angal ngon ko san lubur kakk, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo mbinim karasmas andub ora dowapun teb kab kab hor kab oran bismi nde o, njem bao hor teb oran ebe buklesi be? kismisa.

²¹ Ngub kismi o Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda menger ngo misao o obun toklo bor kisesa.*

²² Ngub kisaol mabor Ngaorom obun maol bor wakl mao enjaesao tomb, Njises obun man pange aol baebenom obum angal ngo mbes kisaol nda ub ngo be ko pangobur, mbuk waeb bor mbes ngub buklo ke wisao ub hesa obun angal ngo kisaol ub kab, heneng ora ngo il so pind bile o ko nen sabismisa.*

Njisesom tenaolon kone bor wiyao ub ora hendeyao o

²³ Ngo tomb Waran Aeben Bisao bao on Njises obu Njurusalem bao habur, obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu hasaol,

* 2:11: Luk 9:32; Njo 1:14; Njo 4:54; Njo 11:40   * 2:12: Mat 4:13   * 2:13: Njo 6:4; Njo 11:55   * 2:16: Luk 2:49
* 2:18: Mat 21:23   * 2:19: Mat 26:61; Mat 27:40; Bis 6:14   * 2:21: 1 Kor 6:19   * 2:22: Luk 24:6-8; Njo 12:16; Njo 14:26   * 2:23: Njo 7:31

tenaol andubom ora hondobur mbinim obul hul ha hasmisa.*

²⁴ Mbinim ngub bismi o Njises obum mbinim nil heneng ora hul ha nao hayem ko ora hondobur kisaon, obum obun mbib mbini nao libakla paesesa.

²⁵ Ngub bisao o Njises obum tenaol hambunon kone bor wiyao ub ora hondo habur, obum menjao nen sabokl buwa dim nao biyao, mondom obu bor man man ko tenaolon kone bor ngub was wiyao ko nao kao kaloklme. Ngub inj, obum obun mbib tenaol hambunon kone bor wiyao ub ora hendeyao.*

3

Njises hesa Nikorimas kab angal kao kao bisbi o

¹ Ngo tomb aol is mend obun imbi Nikorimas obu Peresi sem sisao o, obu Nju semon maomb bo haraoklao aol ora hasesa.*

² Ngub hasao o aol aondao ngom sub somna ora Njises hasaol obobur obum Njises bor kabl, Aol aondao o, nje Ngaorom aol aondao ora hanin kobur pu kise ko naom nje ora hendeyom ka. Heneng ora Ngaorom aol is mend hesa haru nao harob sin, njem tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bu hael ub mondom bukl buwaklao ora kisesa.*

³ Ngo tomb Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor ko mende nao marin harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub nao hondoklemi ora kisesa.*

⁴ Ngub kisaol Nikorimasom obu bor wabl kabl, Aol aondao and so pe pele harim sin, mbinim wabl asub bubur ko mende marin haklemi? Mbinin amon tombao bor wabl ko mende hondaklemi, mbinin amom ko mende maruklao be? kisesa.

⁵ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor ib hesa Wesao kabom nao marin harim sin, mbinim Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora kisesa.*

⁶ Ngo tomb ngub kobur kabl, Tenaol toklo henengom maru wi sa sin tenaol heneng ora soklao. Ngub inj, Wesao maru win harim sin wesao soklao kisesa.*

⁷ Ngub kobur kabl, Nje ko mende marin haebe kanda ub burir nao biyaebe ora kisesa.

⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Posabsum obun konem beyao ub tangar tangar maon nan mend hakl ib was beyao tomb kaoll bor buklao ub njen halom pangoklesi o, njem obu abor hakl obokl ko hesa ngo bor paokl ko kab hondokl buwaroklme nda ub, tenaol mendbor Wesao ko mende marin haklemi baeben elom nao handaeb se menger ngubi soklao kisesa.

⁹ Ngo tomb Nikorimasom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem ngo buklao kal ub asub ora bubur heneng ora buklao? kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Wao. Nje Nju semon man buwaloklao aol aondao ora hael o, ngo sao ora nen sabokl buwaril be? kisesa.

¹¹ Ngub kobur kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, naom ora pangemao sao baeben ini bor kao njubur, naom ora hendemao sao baeben di ini bor kao njeyom. Naom ini bor angal ngo pangeklemin kao njemao sao ini ngo baebenon is bombor ora mondom di angal ngo heneng lem ko nen nao saboklme kisesa.*

¹² Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor su ngo bor bimi saon te kao nju hae tomb inim heneng ora le ko nen nao sabeyem ngao, nim yu heben bor biyao saon te kao nja sin, inim asub ora bubur heneng ora le ko nen saboklemib? kisesa.*

¹³ Wabl kabl, Aol tangar is mende mend yu heben hondokl nao pisao ora. Ngub inj, Aolon Isi Ora obum yu heben hakl bir ibisaol, obu bombor o ora yu heben hakl ibisaol kisesa.*

¹⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Mbes Mosesom su tenaol nao biri bor suklumb menger mend menyaesesa nda ub mabor Aolon Isi Ora obu di ngub menyaklemi,*

¹⁵ tenaol mendbor obul hul ha haklemi baeben mbini haeben ora soklemi kisesa.*

¹⁶ Ngo tomb Njisesom obu bor wabl kabl, Heneng ora Ngaorom Isi kuwis akl is bombor ora hasao o, obum sul tenaol hambunol aondao bu ora kone u hond homobur obun Isi is bombor ora ngo tenaol hambunon eben kaesaol, tenaol mendbor obul hul ha haklemi baeben ke nao hondoklemi ora. Ngub inj, mbini nao heme haeben soklemi kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur kabl, Ngaorom obun Isi bombor ngo eben kisaol o, obum howes pangoklme aolon bimi nda ub tenaol hambunon te mao sara taol bin ko inj eben kisaol.

* 2:25: Mak 2:8 * 3:1: Njo 7:50; Njo 19:39 * 3:2: Mat 22:16; Njo 9:16 * 3:3: Mat 18:3; 1 Pit 1:23 * 3:5: Tat 3:5 * 3:6: Njo 1:13 * 3:11: Njo 3:32; Njo 8:26 * 3:12: Luk 22:67 * 3:13: Oro 10:6 * 3:14: Njo 8:28; Njo 12:32 * 3:15: Njo 20:31 * 3:16: Njo 3:36; Njo 10:28; Oro 5:8; Oro 8:32; 1 Njo 4:9-10 * 3:17: Luk 19:10; Njo 5:22; Njo 12:47; Bis 17:31

Ngub inj, obum tenaol hambun ke nao henden ko bu mukl pu kisao kisesa.*

¹⁸ Njisesom ngub kobur kinkl, Tenaol mendbor obun Isil hul ha haklemi baeben, Ngaorom mbini bor menjao te mao bembera howes nao lao ora. Ngub inj, tenaol mendbor Ngaorom Isi bombor ngo oral hul ha nao haklemi baeben, Ngaorom mbes ora mbinim ngo sao was bu hayem ko te mao bemberaesao, mbini ke hondoklbur ora hayem kisesa.*

¹⁹ Obum wakl kinkl, Ngaorom mbini bor ngo te mao bemberaesao on te ngub ora wiyao. Su ngo bor bao mbes ibisao o, tenaolom bao ngo turi nao hemebur mbinim kone bor khorob bimi sao was wiyao, mbinim em hundur was turi homoklme ora. Ngub bimi Ngaorom mbini ngo baeben mbes te mao bemberaesao ora kisesa.*

²⁰ Ngub kobur kinkl, Tenaol khorob bu hayem baeben hambun bao mao baraklao saon saond bi ora hayem ol, mbinim kone bor wiyao ub mondom nao henden ko nen sabobur, mbinim bao bi ngo bor makl aondao bu ora homobur nao ubuklmi kisesa.*

²¹ Ngub kobur kinkl, Tenaol mendbor kone ukl bombor u oborob ora bu haroklme baebenom bao bi ora bor ubuklmi, tenaol hambunom hondoklemi tomb obum kongon hambun sao bu haklao ub obum Ngaorom haru habur obun burim ora bu hae ko, mbinim oborob ora hondoklemi ko Njisesom Nikorimas bor ngub kisesa.

Njon Mbabtas Biyao Aolom Njiseson te hobao sao ora kao paesao o

²² Angal ngo ngub kao kal peyaoklbur kisaon, mabor Njises obun man pange aol baeben di mbini hambun su Njuriya bor pismisa. Ngub pobur kismin mbini ngo bor bao hasmil, Njisesom tenaol mendbor mbabtas bisesa.*

²³ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom di su Inon ke mend, su mende Selim teb so bor wisao o ngo bor ib mal andub ora wisao, tenaol andub ora Njonom mbini mbabtas bin ko obo kiral mba was bu hasmisa.

²⁴ Ngub bismil Njonom tenaol ngo mbabtas bu hasao o, aol wesmbao Herorom obu kalabus mao pala pe paen lisao ub nao li tomb obum tenaol mbabtas bu hasesa.*

²⁵ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom man pange aol baeben hesa Nju sem aol is mend kab daol, mbinim mbinim manom

ke wisao ub wes wes lu mbabtas bimi on engelom kao kao bu ab saond bismisa.

²⁶ Ngub bubur kismin Njonon man pange aol baebenom Njon birisaol pobur obu bor kinkl, Aol aondao o, njem mbes aol mend hesa ib Njoran mende nan ibi haru habur, njem obun arman tenaol hambunom panggen kao kalo hasndis o, ngubi tomb aol ngo obum di tenaol hambun mbabtas bu hayaol, obum mbini mbabtas bin ko tenaol hambun ora obu hayao bor was po kiral mba hayem kismisa.*

²⁷ Ngub kismil Njon Mbabtas Biyao Aolom mbinim angal ngon ko san lubur kinkl, Ngaorom yu heben hayaomom aol mend obu bor menjao nao kala sin, aol ngo obun burim was menjao bukl buwaklao ora kisesa.*

²⁸ Ngub kobur kinkl, Nim ini bor angal ngo, ni Ngaorom Eben Ke Aol inj hae ko kao njundis ol inim ora pangisimndis ka. Ni obu inj o, Ngaorom ni bember peyo mao habur pu kisaol, ora hobao sao ora nao mama eben ko ni mbes obondis kisesa.*

²⁹ Ngo tomb Njon Mbabtas Biyao Aolom mar mend kobur kinkl, Aol mondom ten taol ba sin ten ngo obun ora soklao kisesa. Ngub kobur kinkl, Aol ngo obu ten taol buklao o obun aol sango mend hesa buruklebi tomb aol ten taol buklao ngom angal lao o was pangobur, obun aol sango ndam angal ngo lao ub pangaebe turi aondao ora homoklao kisesa. Ngub kobur kinkl, Nim ngo kinkl ub menger mubur, Njises obum ngo bu haril sao panginkl tomb nao kone bor turi aondao bu ora bu haril kisesa.*

³⁰ Wakl kinkl, Nim ngo kinkl o ninao imbi men mbam mbam buklao tomb obun imbi aondao bu wam wam buklao kinkl ko, Njon Mbabtas Biyao Aolom ngub kisesa.

Aol mend heben hakl ibisao o

³¹ Aol mend obu yu heben bor hakl ebe sa sin, obum hambun sao men mbaeb se ora soklao obu aondao yubu ora soklao. Ngub inj, aol mend obu su ngo bor maru uklemi obu sul ha and sa sin, obu sun aol ora soklao obum menjao menjao lao tomb di su bor buklao hondoklao saon was lao. Ngub buklao o aol mend obu heben hakl ebe sa sin, obu aondao yubu ora soklao.*

³² Ngub soklao obum ngo ko haril sao baeben obun elom di ora hondo, halom di ora pangobur obum tenaol hambun bor ngo kao kalo hae o, mondom obu ngo ko hae ub heneng ora le ko nen sabo angal ngo men hakol nao beyem ka.*

* 3:18: Njo 3:36; Njo 5:24 * 3:19: Njo 1:5; Njo 1:9; Njo 8:12 * 3:20: Ebe 5:11-13 * 3:22: Njo 4:1-2 * 3:24: Mat 4:12 * 3:26: Njo 1:26-34 * 3:27: Njo 19:11; 1 Kor 4:7; NjuS 5:4 * 3:28: Mat 11:10; Njo 1:20; Njo 1:23 * 3:29: Mat 9:15 * 3:31: Njo 8:23; 1 Njo 4:5 * 3:32: Njo 3:11

³³ Tenaol mendbor obum angal ebe ngo lao ub pangobur men hakol buklemi baebenom angal ngo heneng ora e ko pangobur, Ngaorom heneng heneng was ko haraoklao ub tenaol hambunom henden muwaloklemi.

³⁴ Aol ngo obu Ngaorom eben kobur obun Wesao Ebe Tangar aondao bu ora taol bu kalisaol, obum Ngaoron angal ora ko haraoklao.*

³⁵ Obun Abom obun Isi ngol ora kone u obun buri taol bu kalobur, hambun sao obun Isi ngom was bu haen kisaol.*

³⁶ Tenaol mendbor Ngaoron Isi ngol hul ha haklemi baeben mbini haeben ora soklemi. Ngub inj, tenaol mendbor Ab aondaon Isil hul nao hae haklemi baeben, haeben nao sae Ngaorom ngo baeben ko homoklao mbini ke hondo haeben ora soklemi.*

4

Njises hesa Sameriya ten mend kab angal kao kao bisbi o

¹ Ngo tomb Peresi tenaol baebenom pangismil, Njon Mbabtas Biyao Aolom mbabtas bu hasao ub men mbabur, Njises obum tenaol andub ora obun man pange tenaol birin kobur mbabtas bu hae ke pangismisa.*

² Mbinim ngub kismil pangismi o tenaol ngo mbabtas bu hae ke pangismi baeben Njises obun mbib inj, obun man pange aol baeben bor bib kisaol, obun man pange aol ngo baebenom was tenaol mbabtas bu hasmi bor kismisa.

³ Ngo tomb Njises obum ngo bu hasao sao mbini Peresi semom pangismi ub haondaoklbir kisaon, obum su Njuriya ngo tuwaklbir su mende Kalili bor wakt boke-sesa.

⁴ Ngub pisaol harer ngo obu pisao on su Sameriya harer tol wisao, obu su ngon tukon ora bor pisesa.

⁵ Ngub pobur kisaon Sameriya ngo bor su and lobokl lobokl menden imbi Saka ke mend wisao o bor pindib paesesa. Ngub pobur kisaon su ngon teb so bor mbes Njekobom obun isi Njoseb kalisaol ke su mend wisao bor po pindib paesesa.*

⁶ Ngub po pindib pabur hindisaol su ngo obu ora pindib paesao ol, mbes Njekobom ib su ndaon bor ebe mend waru wisao o su ngo oral sisesa. Ngo tomb Njises obu harer isom lubur obun toklo bor kang mend kend kend sao bisaol, ngo ib ibisao nda teb sol sao sul ber paesesa. Ngub ber paesao o aond hora haklu ora tomb sisesa.

⁷ Obu ngub birisaol Sameriya ten is mend ib ngo humuklbur ibisaol, Njisesom ten ngo bor kakt, Ni ib nokl bil ngao, non humu nji kisesa.

⁸ Ngub kisaol o Njises obun man pange aol obu haru pibismi nda baeben, mbini hambun and lobokl lobokl o bor pobur ne dob bukl pismi tomb sisesa.

⁹ Ngo tomb mbini Nju sem hesa Sameriya tenaol kab saond bi sao ha ha bubur, mbinim ib be bombor o bor no kowal nao bismi o sisaol, Sameriya ten ndam burir biyubur Njises bor kakt, Nje Nju sem aol ora hael. Ni di Sameriya ten ora bere ngao, njem ni bor asub ko ib non nji kal? kisesa.*

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom ten ndan angal ngon ko san lubur kakt, Njem Ngaorom tenaol bor pone bao kalaoklao ub hesa, aol ngo nje bor ib non humu nji le o kab oborob ora hondokl bele sin, njem ni bor haeben saroklme ib ngo, non humu nji kokl bael njukl buwao ora kisesa.*

¹¹ Ngub kisaol ten ndam obu bor kakt, Aol aondaon o, ib ngo di unu ora bor ebeng, njem mbaker be di ya di mend nao menel ngao, njem haeben saroklme ib ngo kal o abor humukdesib? kisesa.

¹² Ngub kisaol tomb ten ndam wakt kakt, Mbes naon ab sumb Njekobom ib ngo warubur, obum obun mbib di ib ngo no habur kisaon, obun nongnas baebenom di obun some kawao sib baebenom di no hasmil, obum ib ngo nao ora njisao o, njem Njekob obu men mbae ora hael be? kisesa.

¹³ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakt, Tenaol hambun ib ngo ebe o noklemi baebenom mbinim wakt ib ko mende nokl homoklemi o,

¹⁴ ib ngo nim humu kaloklwao kandan, tenaol mendbor ib ngo noklemi baeben mbinim ib ko mende nao nokl homoklemi ora. Ngub inj, nim ib ngo nen humu kaloklwao o ib kend mend ib ha wi wi biyao nda ub menger, obun kone ndaon bor bao ib ha wi wi buklaol. Ngub buklaol obum ib ko mende nokl nao heme, obun kone bor haeben saroklme ib ngom kombakt haen habur haeben ora saklao kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol ten ndam Njises obun angal ngon ko san lubur kakt, Aol aondaon o, nim ko mende ib nokl homo enjo ngo bor ngo humukl engel biyu e ub nao bun ub, njem ni ib ko mende nokl nao heme ngo kal o, non humu nji kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol tomb Njisesom ten nda bor kakt, Nje wakt ebenin ub ngubi tomb njen aoli mbes kor bu kaomukl pu kisesa.

¹⁷ Ngo tomb ten ndam Njises obun angal

* 3:34: Njo 1:32 * 3:35: Mat 11:27; Njo 5:20; Njo 10:17
3:22; Njo 3:26 * 4:5: Luk 9:52 * 4:9: Luk 9:52-53

* 3:36: Luk 3:7; Njo 3:16-18; 1 Njo 5:12 * 4:1: Njo
4:10: Njo 4:26; Njo 7:37-38; Kao 21:6 * 4:14: Njo 6:35

ngon ko san lubur kabl, Nao aoli mend nao hae kisesa. Njisesom ten nda bor wabl kabl, Njem nao aoli nao hae kal o, njem heneng ora kal kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Njem ngo kal o mbes njen aoli is su oran hasimndis ol, aol mend ngubi tomb ibi buru hayeb o obu njen aoli inj yaong, njem nao aoli mend nao hae ngo kal o heneng ora kal kisesa.

¹⁹ Ngo tomb ten ndam burir aonda ora biyubur Njises bor kabl, Aol aonda o, nim ngubi tomb oran nje Ngaoron man mini aol ora e ko mao bemberarukl kisesa.*

²⁰ Ten ndam ngub kobur kabl, Nao Sameriya semon ab sumb wil baebenom naon harbor manda ngo bor was po kiril mbabur Ngaor bor kaoya ko hasmi o, ini Nju semom lome ub tenaol hambunom Njurusalem bor was kiril mba hor boroklwaebe lome kisesa.

²¹ Ngub kisaol Njisesom ten nda bor kabl, Ten o e, njem nim angal ngo kabl o pang. Mabor bao mend buklaol tomb inim harbor ngo bor naon Ab Ngaor bor ngo kaoya lome ub di, Njurusalem bor Ngaor bor kaoya lome ub di, ngub was bao kaoya hakol nao buklemi ora kisesa.

²² Njisesom ngub kobur kabl, Ini Sameriya semom Ngaor bor kaoya ko haroklme ub te nao hendebur ko haroklme o, nao Nju semom Ngaor bor kaoya ko haroklmao ub, Ngaorom tenaol hambun bu muklao ub nao Nju sem bor ora pindib paen laol ko haroklmao ora kisesa.*

²³ Ngub kobur kabl, Nim bao wen mend pindib paklao kanda ngubi tomb pindib parob ol, tenaol mendborom naon Ab Ngaor bor heneng ora kaoya kaem sin, mbinin kone ndaon bor Ngaor haen ora habur, mbinim kone ukl bombor ora u Ngaorom keyao sao ora hem ko men hakol bu habur kaoya lemi kisesa. Ngub kobur kabl, Nao Ab Ngaor obum tenaol mendborom kone ngubi ora ubur, obu bor kaoya ken ko hem ko es bu hayao ora kisesa.

²⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Ngaor obu Wesao ora yaol, tenaol mendborom obu bor kaoya kaem sin, mbinin kone ndaon bor Wesao Ebe ngo haen ora habur, mbinin kone ukl bombor u Ngaorom keyao sao ora hem ko men hakol bubur obu bor kaoya lemi kisesa.*

²⁵ Ngub kisaol ten ndam Njisesom angal ngon ko san lubur kabl, Ngaorom Eben Lao Aol Karas mend oboklao lome nda oboklao tomb, obum nao bor hambun so kao njuklao ko ni hende ora kisesa.*

²⁶ Ngub kisaol Njisesom Sameriya ten

nda obu bor kabl, Njem ngo kal o ni ora yaol, ni nje hesa yao ngo angal kao kao bi hayob o kisesa.*

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kabl hasaol, obun man pange aol ne dob bukli pismi nda baeben obobur, mbinin manom ke wisao ub aol baebenom ten hesa hungum angal nao lowaebe ke wisao o, Njises obu hesa angal kao kao bi harbi ko nen sabobur, mbinim burir biyu nen nen andub ora sabismisa. Mbinim ngub bismi o is mondom obu bor ne mu njem asao was miril? ko di, njem asub ko ten ngo hesa angal kabl harbib? ko di, obu bor menjao ne nao mismisa.

²⁸ Ngo tomb ten ndam Njisesom angal ngo kisaol nda baeben pangaoklbr, obun mbaker be ib hum pae nda u haen kaoklbr su and lobokl lobokl bor wabl pisesa. Ngub pobur kisaol obum tenaol hambun kao kalobur kabl,

²⁹ Inim aol mend hae o hondokl ubuklub. Aol ngo obum nim mbes bu hawao sao baeben hambun sao kao njang, aol ngo obu Ngaorom Eben Lao Aol ora ye? kisesa.

³⁰ Ngub kisaol tenaol and lobokl lobokl ngo bor birismi baebenom su and te ngo tuwablbr Njises hasaol was obu hondokl ibismisa.

³¹ Ngub ibismi o mbinim wen harer bor ibismi tomb Njisesom man pange aol nda baebenom obu bor kabl, Aol aonda o, nje ne nao nale be? Njem ne nao ora kismisa.

³² Ngub kismi o Njisesom mbini bor kabl, Nim ninao ne tangar sao inim nao hende ora mend wiyu ora kisesa.

³³ Njisesom ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Obum ne ngo nao naokl o, obu tenaol tangar mondom ne kalaemil nene ye? kao kao bismisa.

³⁴ Ngub kismil Njisesom obun man pange aol ngo baeben bor kabl, Ninao ne tangar sao ngo kanda, ngub menger bor kanda ka. Nim ni obon kisaol o obum nen sabeyao ub ora was biyul, nim obun kongon mbes ora sen lowaol, obun angalom tombao haen haruklu kisesa.*

³⁵ Njisesom wabl kabl, Inim ngub lome. Ek ukl makl oran pibi haklao tomb em bor ne taloklme bao o pindib paklao lome. Ngub lome o nim ini kao njun ub pangaoklaob. Inim hondo akol bubur em baeben hambun bor hondo akol bib. Ne ngo baeben ebe naeb senel talaeb se e kisesa.*

³⁶ Wabl kabl, Aol mendbor em il taloklemi baeben sokl di muklemil, mbinim haeben saroklme ne ngo di talo maemb ko

* 4:19: Njo 7:40; Njo 9:17; 1 Kor 14:24-25 * 4:22: Oro 9:4-5 * 4:24: 2 Kor 3:17; Oro 12:1; Pil 3:3 * 4:25: Njo 1:41 * 4:26: Mak 14:61-62; Njo 9:37 * 4:34: Njo 6:38; Njo 17:4 * 4:35: Luk 10:2

u haklemi tomb, aol em il ngo we bowisao aol o hesa em il ngo talo maemb ko buklemi aol o baeben kab, mbini haru turi aondao bu ora homoklemi kisesa.

³⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Mbinim ngub buklemi aol mend obum em we boklao o, aol tangar mendem em il ngo taloklao lome ub heneng ora lome kisesa.

³⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Mbes em we ngo inim nao bowe, aol tangar mendborom kongon buri ora bubur em we ngo bowismi o, nim ini bor em ngon ndaon hondabur em il ngo wiyao baeben talokl puklur kaklo nda kisesa.

³⁹ Ngo tomb ten ngo Njises hen misao ndam su Sameriya and lobokl lobokl ngo bor tenaol birismi baeben bor, Njises obum nim mbes bu hawao sao baeben kao nja ko kao kalisesa. Ngub bisaol su Sameriya ngon tenaol andub ora Njisesol hul ha habur ismin

⁴⁰ Njises obu hasaol obobur, njem nao tuwaki nao pe baoklmenao nao haru bao beremin ko kao deb deb bismil, obu su ngo bor bao hor kab oran bao birisesa.

⁴¹ Ngub bao birisaol tomb tenaol andubom ora obum angal bib ebe ngo kisaol o pangobur, Njises obul hul ha hasmisa.

⁴² Ngo tomb Sameriya tenaol nda baebenom ten ngo Njises hen misao nda bor kabl, Naom ngubi tomb njem angal kaenda was pangobur inj, aol ngo obul hul ha haraoklaom ka. Ngub inj, naom naon mbib di obun angal pangaoklaom tomb aol ngo obu sun tenaol baeben hambun Bu Maoraoklao Aol e ko ora haondaoklaom kismisa.*

Njisesom kabman maomb bo haraoklao aolon isi mao enjaesao o

⁴³ Ngo tomb Njises obu bao hor kab ngo su ngo bor baoraoklbur kisaon, obum su ngol haklbur su Kalili pisesa.*

⁴⁴ Ngub pobur kisaon Njises obun mbib bor te kao pabur kabl, Man mini aol mondom Ngaoron man tenaol hambunom pangem kam akol bu haklao tomb su hambun bor obun imbi wi ngaklao o, obun su ora bor obun imbi nao uklaol ora kisesa.*

⁴⁵ Ngub kao peyaoklbur kisaon Njises obu su Kalili pisaol, Kalili tenaol baebenom Njises ngub ibisaol hindismi tomb, Njises obum Njurusalem bor hor so boroklme bao on hambun sao bisaol mbinim di haondaokl ibismi on nen sabobur kismim, turi aondao ora homobur oborob obaokl ko nen sabismisa.*

⁴⁶ Ngo tomb Njises obum mbes ib henengom wakl ib waen men aolin kisaol su ndan imbi Kalilin su Kena bor wakl pisesa. Ngub pobur kisaon su Kabenam bor kabmanon maomb bo haraoklao aol mend hasao on isi sen ha wisesa.*

⁴⁷ Ngub bisaol tomb aol ngo obun nongnas homo wisao ndam pangisaol, Njises obu su Njuriya haklbur Kalili bor obo hae kismil pangobur obun isi ora pe pakl ko bi birisaol, aol ngom Njises hasaol pobur nao isi homo wiyang mao enjanin ub su Kabenam inin mbao ko kao deb deb bisesa.*

⁴⁸ Ngub kisaol Njisesom aol ngo obu bor kabl, Inim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tangar ubi sao menjao nao hendeme tomb inin Ngaorol hul ha nao haroklme ora kisesa.*

⁴⁹ Ngub kisaol maomb bo haraoklao aol ndam Njises bor kabl, Aol aondao o, nao isi ngo pe paklao, nje penar bu ora inin mbao kisesa.

⁵⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Njen isi ngo ngubi tomb enjo bereyong njen anda pu kisaol, aol ndam Njisesom ngo le ub heneng buklaol ora ko nen sobaoklbur pisesa.*

⁵¹ Ngo tomb aol nda obu obun anda poklbur wen harerol pukl hasaol, aol ngo obun kongon bimi aol mendbor harerol obu hen mukl obobur kabl, Njen isi nda ebe enjo bere kismisa.

⁵² Ngub kismil aol ndam obun kongon bimi aol nda baeben bor ne mubur kabl, Nas ngo obu hokloben sao be? mbonao sao be? atomb ora obu kang mend ebe sam sam bab? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Mbakla nar kang mend as deyarnaol 1 kolok tomb nas ngo obun pob turub aondao ngo kur ka kismisa.

⁵³ Ngub kismil nas ngon ab ndam nen sab heneng bisaol, mbakla nas ngo enjaokl paonao kismi ora tomb Njisesom obu bor njen isi ngo enjo bereyao kisaol nda nen sabisesa. Ngo tomb aol nas ngon ab ndam Njisesol hul ha hasaol, aol ngo obun sem baebenom di Njisesol was hul ha hasmisa.*

⁵⁴ Ngo tomb Njises obu su Njuriya tuwaki Kalili ngo pisaol tomb obum tenaolom ko mend nao hindismi sao ko mende su Kalili ngo bor ngo bisaol o, obum su ngo bor was ko kabo mao ha, nas ngo mao enjaesao o sisesa.*

5

Njisesom ib Betesta mal marel aol sen

* 4:42: 1 Njo 4:14 * 4:43: Njo 4:40 * 4:44: Mat 13:57 * 4:45: Njo 2:23 * 4:46: Njo 2:1-11 * 4:47: Mat 8:5-6 * 4:48: Njo 2:18; 1 Kor 1:22 * 4:50: Mat 8:13; Mak 7:29 * 4:53: Bis 16:14-15; Bis 16:31 * 4:54: Njo 2:11; Njo 2:23

hae mend mao enjaesao o

¹ Ngo tomb mabor Nju semon hor boroklme bao mend pindib paesaol, bao ngon Njises obu Njurusalem yin pisesa.

² Ngo tomb su and lobokl lobokl Njurusalem aondao ngon paeb mbuklu tundae ngon tiriyao kombae mend wisaon imbi Some Sibon Tiriyao kismil, tiriyao kombae ngon teb so oral ib mal kang mend wisesa. Ngub wisaol Hiburu angal kobur ib mal ngon imbi Betesta kismil, ib mal ngon marel and kang kang ukl su mend hasesa.

³ Ngub hasaol and kang kang ngo hasao baeben bor tenaol sen hae andub ora wis-mil, tenaol mendbor el kho di aongao kho di mendbor ki aongao tibarae di, mbini hambunon angal mini wesao mondom ib mal ngo mao el el bakl eben ko bao hondo buru hasmisa.

⁴ Ngub hondo buru hasmi tomb ko mend ko mend Aorao Aondaon angal mini wesao is mend ib mal ngo wisao o bor hond ha obo ber was bisao tomb, ib mal ngo el el bu kimb bi was bisesa. Ngub bisaol tenaol ngo sen u hasmi haklon is mondom akl obu mbes pobur ib mal ngo bor hondaesao tomb, is bombor ngo pibnao ora po hondaesao o, obun sen ebe sao was bisesa.

⁵ Ngo tomb Njisesom hindisaol aol is mend obu sen ha u hasao o, obu karasmas supu hor mend ingi mbabur hor menden supun kab oran u hasao o, and kang kang ngo hasao ndaon obo u mba hasaol hindisesa.

⁶ Ngo tomb Njisesom aol nda u paolu wisaol hindisaol tomb, aol ngo obu sen mbes ora u hae sisaol hondobur aol nda obu bor kabl, Njem njen sen ebe sen sa ko pangal be? kisesa.

⁷ Ngub kisaol aol ngo sen ha wisao ndam obun angal ngon ko san lubur kabl, Aol aondao o, ib mal ngo bor el el beyao tomb aol mondom ni bisur bu ib mal ngo bor hondan ko nao mini puklao ora. Nao mbib non pokl ko bi baraklo o, tenaol mendborom ni men mbaklbir mbini mbakla was po haroklme kisesa.

⁸ Ngub kisaol Njisesom aol nda bor kabl, Nje teka peyobur njen to abo mu minibir njen anda pu kisesa.*

⁹ Ngub kisaol penar bu ora bombor ngo tomb aol ngo obun sen ebe ora bao sisaol, obun to nda mu minibir obun anda pisesa. Ngub bisao o bao ngon Nju semon hor boroklme bao on sisesa.*

¹⁰ Ngub sisaol Nju sem mendborom aol ngo obun sen wabl ebe sisao nda bor kabl, Embi bao ngo nao Nju semon hor boroklme

bao* on sandal, njem njen to ngo naon hor boroklme bao on kongon bi non bi soklao ko, naon manom ke wiyao ub nao mini poklesi ora kismisa.*

¹¹ Ngub kismi o aol ngom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Aol ngo ninao sen ebe mao saraokl om ni bor ngub kaonao ka. Njen to abo ngo mu minibir, njen anda pu kaonao ora kisesa.

¹² Ngub kisaol mbinim wabl obu bor ne mubur kabl, Aol ngo obu aebom ora nje njen to ngo mu mini pu kaonaob? kismisa.

¹³ Ngub kismi o bao ngon su ngo bor tenaol andub ora hasmi tomb sisaol, aol ngo obu sen ha wisao o wabl ebe sisao ndam, Njises obu bao bum hasaol hondokl buwabur es buwaesesa.

¹⁴ Ngo tomb kang mend mabor sao Njises obum aol ngo sen ha wisao o mao ebe saesao nda Ngaor Hen Moroklme Anda bor birisaol hondobur kabl, Pangal. Ngubi tomb njen sen ebe sandang, mabor nje ke mao handaraoklao sao aondao bu ora kond bam bam bi soklaong, ngub nao bin ub njem khorob ko mende nao bibi ora kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol aol ngo obun sen wabl ebe sisao ndam Nju sem birismil wabl pobur kabl, Aol ngo ni ebe mao sanesa nda obu Njises senesa ko kao kalisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njisesom mbini Nju semon hor boroklme bao on ngub bisaol, mbinim Njises obu hondo ko bowes bu taolu lisesa.*

¹⁷ Ngub bismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nao Ab obum bao hor hambunon kongon bu kimb was biyaol, nim di ngub was bu haruklu kisesa.*

¹⁸ Ngub kisaol Nju sem nda baebenom obun angal ngo pangismi tomb Njises obum naon hor boroklme bao on nao bibi ke wiyao sao di banda o, obum ngo sao was inj, obum Ngaor di nao Ab ora yao le ka. Obum angal ngo le ub obu Ngaor hesa yao bombor ubi ora hayob ko menger maraokl kobur kismil, mbinim Njises ko aondao ora homobur obu pe paen lemin ora kismisa.*

Ngaoron Isi ora obum kongon bukblur buri wiyao o

¹⁹ Ngo tomb ngub kismil hondobur Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Ngaoron Isi obum obun mbib nen sabobur menjao menjao buklu buwaklao ora. Ngub inj, obum obun Abom bu haraoklao ub hondobur, obun Abom

* 5:8: Mat 9:6 * 5:9: Njo 9:14 * 5:10: Luk 13:14

* 5:18: Mat 26:4; Njo 7:1; Njo 7:30; Njo 10:30; Njo 10:33

* 5:14: Njo 8:11 * 5:16: Mat 12:14 * 5:17: Njo 9:4

* 5:19: Njo 5:30; Njo 8:28

hambun sao bombor ngo bu haraoklao ub was Isim di bu haraoklao ora kisesa.*

²⁰ Njisesom ngub kobur kabl, Obun Abom obun Isil ora turi homo kone ubur, hambun sao obum bu haraoklao ub obun Isim di bu haen ko muwalo haraoklao, obun Abom mabor kongon mendbor aondao bu ora bu haen laol, obum ngubi tomb ngo bu hae ub men mbae ora buklaol hondobur, inim burir aondao ora biklemi kisesa.*

²¹ Ngub kobur kabl, Obun Abom tenaol hememe o wabl mao enja haraoklao ub, obun Isim di bombor ngub was obun konem beyao ub tenaol heme baeben wabl mao enja haraoklao ora kisesa.*

²² Njisesom wabl kabl, Obun Abom tenaol is bombor ora di mend te mao bembera nao sarbeklao ora. Ngub inj, tenaol hambun te mao bembera sarbeklao ub obun Isim was kongon ngo bin kalisao kisesa.*

²³ Ngub kobur kabl, Obum ngub bu haklaol tenaol hambunom obun Ab bor kaoya ko haroklme ub mbini Isi bor di bombor ngub was kaoya lemi ora. Tenaol mendbor Isi bor kaoya nao lemi baebenom obu eben kisao o, obun Ab ngo bor ora nao kaoya lemi kisesa.*

²⁴ Njisesom wabl kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendborom nim lowao ub hul nao hae pangobur ni pu kisao ol hul ha harim sin, mbini haeben soklemi ora. Ngub buklemil Isi obum mbini bor menja te mao bembera howes nao lao ora. Ngub inj, mbini ngo baeben tenaol homoklme ub ora tuwaesmil, ngubi tomb mbini haeben ora sarukl haeme kisesa.*

²⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, bao mend buklaol ke wisao o ngubi tomb mbes bu pindib parobndal, tenaol heme baebenom di Ngaoron Isin angal pangoklemil, mbini ngub pangoklemi baeben haeben saklbur wabl enjoklemi ora kisesa.*

²⁶ Njisesom wabl kabl, Ab obu haeben saroklmen te ora habur obum obun Isi bor buri aondao ora taol bu kalisaol, Isi obu di bombor ngub was haeben saroklmen te ora hayao kisesa.

²⁷ Ngub kobur kabl, Obu Aolon Isi Ora yaol, obum tenaol hambun te mao bembera taol bin ko obun Abom buri taol bu kalisao kisesa.*

²⁸ Obum ngub kobur kabl, Mabor bao mend buklaol tomb tenaol himismil tangaesmi baebenom Aolon Isi Ora obun an-

gal pangokleming, nim ngo bu haklwao kandisao baeben pangobur burir nao biklwaebe ora kisesa.

²⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol himismil tangaesmi baeben mbini maol bor wabl enjoklbur dera oboklemil, tenaol mendbor oborob bu hasmi o himismi baeben wabl enjoklemi tomb mbini haeben ora soklemi o, tenaol mendbor khorob bu hasmi o wabl enjoklemi baeben mbini bor te mao bembera ke mao handaklao ora kisesa.*

Is teb mondom Njises hayao on te muwaloklme o

³⁰ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Nim nao mbib was habur bombor sao mend bukl buwawlwo ora. Ngub inj, nim hambun sao nao Abom ko haraoklao ub nim di men hakol ora bubur, nim angal ngom was tenaol hambun te mao bembera taol buklwao o nim nao mbib nen sobaklo ub inj, nim ni obon kisao om nen sabeyao ub ora tenaol hambun te mao bembera taol buklwao, nim ngo buklwao ub oborob ora buklwao kisesa.*

³¹ Njisesom wabl kabl, Nim nao mbib ni hae on te ngo kao dund bu haruklu e ub ni bomborom was habur ko haru sin, nim ngo ko haruklu ub heneng ora inj sokl beyao ka.

³² Ngub inj, nim di ora hende ub aol mende mend haklao om di, ni ngo hae on te tenaol mendem pangen kao dund buklaol tomb obum ngo lao ub heneng ora lao kisesa.*

³³ Njisesom ngub kobur kabl, Mbes inim Njon Mbabtas Biyao Aol hasaol aol mendborom ne mukl pen kismi tomb obum heneng ora kao pabur kao njisao ora kisesa.

³⁴ Wabl kabl, Ngub bisao o Njonom ngo kisao ub tenaolom ni hae on te was ken ko hem ko nen nao sobaklo. Ngub inj, nim Ngaorom ini hambun men min ko ora nen sobaklol, nim ini bor angal ngo kao njurukl kisesa.*

³⁵ Njisesom wabl kabl, Njon Mbabtas Biyao Aol obu laomb non bi habur tenaol hambun bor bao ha ngaen kisaol, inim obu bao ngo bin kisao ub wen hindismi tomb inin kone bor kang baoklmen turi himismi o, mabor mabl himismi kisesa.

³⁶ Njisesom ngub kobur kabl, Mbes Njonom ni hae on te oborob ora kao dund bisao o, nim bu haruklu saom Njonom te ngo kisao ub di men mbabur oborob ora kao dund biyao. Nao Abom nim kongon

* 5:20: Njo 3:35 * 5:21: Njo 11:25; Oro 4:17; Ebe 2:5 * 5:22: Njo 3:17; Njo 5:27; Njo 9:39; Bis 10:42 * 5:23: Pil 2:10-11; 1 Njo 2:23 * 5:24: Njo 3:15-18; Njo 8:51; 1 Njo 3:14 * 5:25: Mat 8:22; Ebe 2:5-6 * 5:27: Njo 1:4; Njo 5:22 * 5:29: Mat 16:27; Njo 6:40; Bis 24:15 * 5:30: Njo 5:19; Njo 6:38 * 5:32: Njo 5:36-37; Njo 8:13-14; 1 Njo 5:9 * 5:34: Njo 1:19-34; Njo 3:27-30

hobao sao ora bun kisaol, nim kongon ngo buri palo bu haruklu nda ub ini hambun ora hendeyem ngao, nao Abom ni pu kise ko nen saboklwaebe ora kisesa.*

³⁷ Njisesom waki kakt, Ninao Abom ni obon kisaol obun mbib ora ni hae on te muwalo haraoklao o, inim obun angal kang ora di nao pangebun inim obun el wil di ko mend nao hindismi ora kisesa.*

³⁸ Obun ngub kobur kakt, Inim aol ngo obu obun Abom eben kisaol ol hul ha nao hayem ol, obun angal ngo ini bor keyao o di inin kone bor kang ora di nao wiyao ora kisesa.*

³⁹ Njisesom ngub kobur kakt, Inim Ngaoron mbuk waeb wiyao ub was hondoklmao tomb nao nao heme ebe haeben soklmao ko pangobur, inim Ngaoron mbuk waeb ngo bor hambun sao wiyao ub aondao bu ora es es bimi. Ngub bimi o pangeklem. Mbuk waeb ngom ni ngo hae on te ora mu waloklbur wiyao ora kisesa.*

⁴⁰ Waki kakt, Ngub ora wiyao o inim ni taol mi obobur haeben saki ebebe on makl aondao ora homoklme kisesa.

⁴¹ Njisesom ngub kobur kakt, Tenaol hambunom ninao imbi aondao bu ora mao waen ko nen nao sobaklo o

⁴² nim ini ora hende ol, inim inin kone bor Ngaor hem ko kone nao wi ora hayem kisesa.

⁴³ Njisesom mbini bor waki kakt, Nao Abom ora obun buri taol bu njubur ni ngub obon kisaol, ni non nao Ab hayao bor haklbur obowao o inim nao angal ngo nao pangeyem ka. Ngub beyem o inim inin aol mend obun mbib was habur imbi wi aondao ora hayao om angal menjao menjao keyao tomb oborob ora pangoklme kisesa.*

⁴⁴ Ngub kobur kakt, Ini bor inin aorao haemem nje imbi wi ora hael keme tomb inim turi aondao ora homoklme o, Ngaoron ini imbi wi aondao ora haen ken ko nen nao sabeyem ol, ini non bi baebenom Ngaorol hul ha hakl buwaklemi kisesa.*

⁴⁵ Njisesom waki kakt, Pangklem. Inim inin kone bor ini ngo baeben nim ora nao Abon elol te mao bembera sarbeklao ko nen nao saboklwaebe ora. Ngub inj, inin ab sumb Moses obu Ngaoron man mini aol hobao sao ora hasaol, obun nao bisur buklaol ko nen sabeyem o, obun ora ini te mao bembera sarbeklao kisesa.

⁴⁶ Ngub kobur kakt, Moses obun ni ngubi tomb ngo hae ub haklwao on angal ora waeb bu wisao, Mosesom man kisaol ol heneng ora hul ha hakl bemen, inim nil di ebe hul ha hakl beme kisesa.*

⁴⁷ Ngub kobur waki kakt, Inim Mosesom man ngo waeb bu wisao ol hul ha nao harim sin, inim asub ora bubur nim angal ngo ko hae ol hul ha haklemib ko Njisesom ngub kisesa.*

6

Njisesom tenaol 5,000 andub ora ne taol bu kalisao o

Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17

¹ Ngo tomb mabor Njises ib Kalili mal ngon imbi mende Tabiriyas kismil, ib ngon mende nan pisesa.

² Ngub pisao o tenaol aondao andub oram Njises obun tenaolom mbes ko mend nao hindismi sao tenaol sen hae andub mao enjaesao ub hindismil, mbinim Njises obu pisao bor wen mama taol mi ubukl wismisa.

³ Ngo tomb Njises obu yu manda mend sisao bor pobur, obun man pange aol baeben daol yu ngo bor bao birismisa.

⁴ Ngub birismi o Nju semon Waran Aeben Bisao bao o pindib paklbur teb sam sab bisao tomb sisesa.*

⁵ Ngo tomb Njisesom hend peb bisaol obun tenaol aondao khorob ora obun mama ibismi nda baebenom obu biri ibismil hondobur, obun man pange aol Pilib bor kakt, Naom tenaol aondao ngub baebenom naeb se ne abor dob bukmaob? kisesa.

⁶ Njisesom ngub ngo kisaol o obun obun mbib ngo sao ngub buklwao ko ora hondobur o, obun man pange aol ngom asub leb ko hondoklbur kisesa.

⁷ Ngub kisaol Pilibom obun angal ngon ko san lubur kakt, Naom mone so andub ora supu hakl hakl hor tobon kabom ne dob bam sin di, tenaol aondao ngo hayem baebenom ngaorukl pelen nao noklemi ora kisesa.

⁸ Ngub kisaol Njises obun man pange aol is mend obu Pitan haeme Andurom Njises bor kakt,

⁹ Nas kang ngo hae om palawe sem menden imbi bali palawe pao su mend di, ib wen is kab mend di ngo ora wi o, tenaol aondao ngo bereyem baebenom ngaorukl pelen nao naeb se ora e kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom obun man pange aol baeben bor kakt, Tenaol hambun sul

* 5:36: Njo 3:2; Njo 10:25; Njo 10:38; Njo 14:11 * 5:37: Mat 3:17; Njo 5:32; Njo 8:18 * 5:38: Njo 6:29 * 5:39: Luk 24:27; Luk 24:44; Bis 13:27; 2 Tim 3:15-17; 1 Pit 1:10-11 * 5:43: Mat 24:5 * 5:44: Njo 12:43 * 5:46: Bis 3:22 * 5:47: Luk 16:31 * 6:4: Njo 2:13

baoraoklaob laob kisaol, homa ngol haom naom ebe andub ora wisao, tenaol aondao ngo hasmi baeben homa naom so ngol sul birismi tomb aol baeben was ware pe ndi minismil 5,000 bukhoma iri non bi andub ora sisesa.

¹¹ Ngub birismil Njisesom palawe pao su nda mu munubur Ngaor bor tengiyu kao peyobur kisaon, palawe nda tenaol aondao ngo birismi nda baeben taol bu kalobur kisaon, ib wen nda di ngub was taol bu kalobur obum tenaol hambun bor mbinim turi homo nji ko nen sabismi ub was kal kal bisesa.

¹² Ngo tomb tenaol hambunom ebe no tombao hasmil, Njisesom obun man pange aol nda baeben bor kabl, Tenaol mendbor dem homo woroklmeng, inim ne nokl nao hae abo ngo bao wi baeben bomborol was mu maemb laob kisesa.

¹³ Ngub kisaol tenaol hambunom bali palawe pao su nda ebe no tombao habur nokl nao bisaol bao win waesmi nda baeben, mbasker nu tokl duteb oran mar pa wismisa.

¹⁴ Ngo tomb Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bisao o tenaol ngo hasmi baebenom hondobur kabl, Aol ngo obu Ngaoron man mini aol mend oboklao lomao nda sene kismisa.*

¹⁵ Ngub kismi tomb Njisesom mbinin kone bor ora hindisaol, mbinim obu men habur mbinin aol wesmbao aondao ora haen koklbur bismil haondaoklbur kisaon, sub ora obu hungum yu har ne nda bor waktl pisesa.*

Njisesom ib hu kemol aongao hakl hakl pibisao o

Mat 14:22-33; Mak 6:45-52

¹⁶ Ngo tomb mbon so nend kisaol Njises obun man pange aol nda baeben unu ib mal wisao ndan mare bor pobur,

¹⁷ ib taokaoll on baoraoklbur mbinim su Kabenam poklbur, ib mal aondao ngo wisao on kombe kobaesmisa. Ngub bismi o Njises obu nao ebe haen was nend kao mbaesesa.

¹⁸ Ngo tomb ib mal ngo bor posabsu aondao ora obobur ib khorob ora lu taongulu taokl en aeben bisesa.

¹⁹ Ngub bisaol mbinim ib taokaoll ngon baoklmend oran kilometa el su dowe be? menjao aebe taokl pismi tomb, Njises obu ib hu kemol aongao hakl hakl ib taokaoll ngo mbini pukl hasmi nda teb sol ibisaol, obun man pange aol nda baebenom hondobur burisao po pakl aondao ora himismisa.

²⁰ Ngub pakl himismi o Njisesom mbinim bor kabl, Ni Njises ora ebeng, inim pakl nao homoklwaebe ora kisesa.

²¹ Ngub kisaol mbinim Njises obu turi homo ib taokaoll ndaon bor ib kismil honda ber men ora bisao tomb, penar bu ora su ngo mbini poklbur pismi nda oral bao ora pindib paesmisa.

Tenaol ne taol bu kalisao nda baebenom Njises es bismi o

²² Ekeran nan bao bisao tomb tenaol aondao ngo Njisesom ne taol bu kalisao nda baebenom ib mare mende nan bao ha mba habur nen sab heneng bismil, mbakla non ib taokaoll tangar mende Njises obu poklao mend nao wi ora sanda ka. Aoh, tokl bombor ora wanda o, mbini Njises obun man pange aol baeben was paemnda tomb obu nao haru ora paemnda ko nen sabismisa.

²³ Ngo tomb ib taokaoll mendbor su Tabiriyas haklbur su ngo Njisesom palawe mend mu munubur Ngaor bor tengiyu kao peyobur, tenaol hambun taol bu kalisao nda teb sol ibismisa.*

²⁴ Ngub ibismil tenaol ngo hasmi nda baebenom mbakla Njises obu obun man pange aol baeben daol haru ib taokaollon nao paemnda ko es buwaklbur kismim, mbinim ib taokaoll mendbor su Kabenam ngo Njiseson man pange aol nda baeben pismi o bor poklbur pibismil, mbinim ib taokaoll ngo hakl bor honda baoraoklbur Njises es bukl pismisa.

Njises obu palawe heben hakl ebe menger hayao o

²⁵ Ngo tomb tenaol nda baebenom Njises obu ib ngon mende nan birisaol hend wabur mbinim obu bor kabl, Aol aondao o, nje enjo ngo bor atomb obaeb? kismisa.

²⁶ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, nim tenaolom ko mend nao hindismi sao mend mbakla buwaol inim handaemnda ub hem kobur inj, inim ni es bukl obaemi ka. Ngub inj, nim ini mbakla ne andub ora mend taol bu njuwaol naemnda ub hem ko, ko mende noklbur ni es bukl obaemi kisesa.*

²⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Inim ne kho so bowes bu, bung bu ngub biyao sao ngo hakl was nao es bu noklwaebe. Ngub inj, inim haeben saroklme ne bao wi aeben soklao ngo ora no haklwaebe ka. Ab Ngaoron Isim hambun sao bu haen ko haen kisaol, haeben saroklme ne ngubi Aolon Isi Ora obum ini taol bu njuklao kisesa.*

* 6:14: Njo 5:46 * 6:15: Mat 14:23; Njo 18:36 * 6:23: Njo 6:11 * 6:26: Njo 6:11-12 * 6:27: Njo 4:14; Njo 6:48-58

28 Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Naom asub ora bubur Ngaoron kongon bukmaob? kismisa.

29 Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Pangeklem. Inim Ngaoron kongon bukbur Ngaorom eben ke aol ngo obul hul ha ora haktwaebe kisesa.*

30 Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Naom njem tenaolom ko mend nao hindismi sao oran asao ora buklesil hondoklmao tomb, njem angal ngo heneng ora kal ko nen sabo njel hul ha habur, njem kongon di ngub ngo bu hael ko hondoklmaob? kismisa.*

31 Mbinim ngub kobur kabl, Mbuk wae-bom ke wiyao ub obum ne yu heben pange mbinim nen ko eben kisaol ke wiyang, mbes naon ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor hasmi tomb ne yu heben haktl ibisaol no hasming, njem di ngub buklesi be? kismisa.

32 Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, Mosesom inin tenaol bor ne ngo taol bu kalisao ub yu heben pange ora inj taol bu kalisao ka. Ngub inj, nao Abom ini bor ngo taol bu njerekle ub ora, yu heben pange taol bu njaoraoklao kisesa.

33 Ngub kobur kabl, Yu heben haktlbur su ngo bor tenaol haeben mao saklbur ibisaol aol nda ora Ngaoron palawe non bi ora yaol, Ngaorom obu ora ini bor ne non bi ngo njaoraoklao kisesa.

34 Njisesom ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Aol aondao o, njem nao ne yu heben pange ngo kal o, hor hor was naomun taol bu nji ha haebe kismisa.*

35 Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Haeben saroklme ne ngo ni ora hael, tenaol mendbor ni hae ol oboklemi baeben mbinim dem ko mend nao homoklemi ora. Tenaol mendborom di nil hul ha harim sin, mbinim ib di nokl nao homoklemi kisesa.*

36 Njisesom waktl kabl, Ngub buklemi o nim ini bor mbes kao njanda ub inim nim biyu sao di ora hendeyem o nil hul ha nao hayem kisesa.*

37 Ngub kobur kabl, Nao Abom tenaol mendbor ni hae ol eben kokl buklaol baeben obun mbib ora ni hae ol eben lao. Ngub buklaol mbinim ni haktlwaol oboklemil, nim ngo oboklemi baebenon is bombor ora di mend nje pu nao lowao ora kisesa.*

38 Njisesom ngub kobur kabl, Nim heben tuwaktlbur su enjo ngo bor nao konem buk-lao ub was bu haktlbur inj obowao ka. Ngub

inj, nim su ngo bor ngo obondis ub, aol ngo ni pu kisaol o obum nen sabeyao ub ora bu haktlbur ora obowao kisesa.*

39 Obum waktl kabl, Aol ngo ni pu kise o obun kone ngub waoraoklao ka. Obum tenaol mendbor ni hae ol eben lao o baeben, nim is bombor ora di nao baondib munun ko nen sabeyao ora. Ngub inj, tenaol ngo ni hae ol oboklemi baeben mabor bao bu kowes ora buklaol tomb mbini hambun mao enja haeben mao san ko nen sabeyao ora kisesa.*

40 Njisesom ngub kobur kabl, Nao Abom ngub turi homaoklao ka. Tenaol hambunon obun Isi hondobur Isi ngol hul ha haroklme baeben, mbini ko mende nao heme haeben ora saen ko nen sabaoklao, mabor bao bu kowes ora buklaol tomb nim mbini ngo baeben men mubur mao enjaktl-wao ora kisesa.*

41 Ngo tomb Njisesom ngub ne yu heben haktl ebe ngo ni ora hae kisaol, Nju sem ngo hasmi nda baebenom angal ngo pangobur, mbinim Njises bor maktl homobur angal andub ora kismisa.

42 Ngub bubur mbinim mbini haktl haktl kabl, Inim asub nen sabeyem? Aol Njises ke ngo obu Njosebon isi ora sandal, naom obun am ab kab di ora hendeyem o, obum asub ko nim heben bor haktl obowao le bo? kao kao bismisa.*

43 Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Inim ini haktl haktl maktl homo angal andub ora nao laob kisesa.

44 Ngub kobur kabl, Tenaol mondom ni baehaemen ora nao taol mi oboklao ora. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, obum obun mbib tenaol mendbor ni hae ol eben lao ub mbinim ni taol mi oboklemil, nim mabor bao bu kowes buklaol tomb mbini mao enjabur haeben mao saklwao ora kisesa.*

45 Njisesom waktl kabl, Mbes man mini aol hasmi baebenom mbuk waeb bu wismi ub, Ngaor obun mbib ora tenaolon kone bor kao dund buklaol ko waeb bu wismissa. Ngub bismil tenaol mendbor Ngaoron angal ngo pangobur oborob ora nen saboklme baebenom ni hae ol obuklmi kisesa.

46 Njisesom ngub kobur kabl, Nim ngo kabl ub non, tenaol mondom Ngaor obu elom hindisao kobur inj kanda ka. Ngub inj, aol is bombor ora ngo obu Ngaor hesa haroklbe o ibisndisom bombor o obun Ab hendeyao kisesa.*

* 6:29: 1 Njo 3:23 * 6:30: Mat 16:1; Njo 2:18 * 6:34: Njo 4:15 * 6:35: Njo 4:14; Njo 6:48-58 * 6:36: Njo 20:29 * 6:37: Mat 11:28; Njo 17:6-8 * 6:38: Mat 26:39; Njo 4:34 * 6:39: Njo 10:28-29; Njo 17:12 * 6:40: Njo 11:24 * 6:42: Mat 13:55 * 6:44: Njo 6:65 * 6:46: Njo 1:18

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baeben ko mende nao heme haeben ora soklemi kisesa.*

⁴⁸ Wabl kabl, Ni tenaol haeben mao saraoklao ne ora yao kisesa.

⁴⁹ Obum ngub kobur kabl, Mbes inin ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor hasmi tomb ne mend Ngaorom yu heben hakl eben kisaol nismi o, ne heneng ora sisaol mbini tenaol ne ngo nismi baeben himismi ora.*

⁵⁰ Ngub bismi o nim ne tangar yu heben hakl ebe mend kandan tenaol mondom na sin, obu ko mende nao homoklao ora kisesa.

⁵¹ Njisesom ngub kobur kabl, Ni tenaol haeben mao saraoklao ne yu heben hakl ebe ngo kanda ora hael, tenaol mondom ne ngo na sin obu haeben soklao ora. Nim ne ngo kaloklwao kanda nim nao toklo nen kaloklwao bor kandal, sun tenaol baeben haeben saen ko nen kaloklwao ora kisesa.

⁵² Ngo tomb Njisesom ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl ab saond bi bi bubur kabl, Inim asub nen sabeyem? Aol ngom obun toklo naom naomun njuklaol, naom ebe noklmao be? kao kao bismisa.

⁵³ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim Aolon Isi Oran toklo hesa ibao kab nao naem sin, ini bor haeben saroklme sao tangar mend nao wiyao ora kisesa.

⁵⁴ Ngub kobur kabl, Tenaol mendbor nao toklo hesa ibao kab noklme baeben mbini haeben ora saklbur haemel, nim mabor bao bu kowes ora buklaol tomb mbini ngo baeben mao enjabur men muklwao ora kisesa.

⁵⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Nao toklo ne heneng noklme sao non bi ora yao ka. Nao ibao di ib heneng noklme sao ora non bi yaol kanda kisesa.

⁵⁶ Obum wabl kabl, Tenaol mendbor nao toklo hesa nao ibao kab noklemi baeben mbinim ni haru ora haklemi, nim di mbini nao tuwae haru was haklwao kisesa.*

⁵⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Nao Ab haeben saraoklao ora ni pu kisaol, ni di nao Abon buri oram haeben saklbur hae ka. Menger bombor ngub was mubur, tenaol mendbor ninao toklo noklemi baeben di mbini ninao buri oram haeben soklemi kisesa.*

⁵⁸ Wabl kabl, Nim ne yu heben hakl ebe ngo kanda, mbes inin ab sumb wil baebenom su tenaol nao biri bor ne heneng mend yu heben hakl ibisao nismi

o, mbini himismi sanda hesa bombor ubi inj ka. Ngub inj, nim ngubi tomb ne ngo kanda noklemi baeben ko mend nao heme haeben ora soklemi ko Njisesom ngub kisesa.

⁵⁹ Njisesom angal ngo kisaol baeben su Kabenam Nju semon man pangoklme anda andaon bor burubur, tenaol hambunom pangen kao kalisesa.

Njises obu haeben saroklme angal laol aol ora hayao o

⁶⁰ Ngo tomb Njises obun man pange tenaol baeben andubom ora obum mbini bor angal ngo kao kalisao nda baeben pangobur mbini hakl hakl kabl, Angal ngo le baeben naom pangokl buwaeb se kend bi aondao ora leng, nje aebom ora pangoklesib? kao kao bismisa.

⁶¹ Mbinim ngub kismi o Njises obun man pange tenaol baebenom obum mbini bor angal ngo kao kalisao ndan angal andub ora ngo kismi ub hondobur, mbinin kone bor ora hindisaol obum mbini bor kabl, Nim ini bor angal ngo kao njandam inin kone bor kho mao saklao ko pangeyem be? kisesa.

⁶² Njisesom mbini bor ngub kobur kabl, Aolon Isi Ora obu mbes hasao bor wabl yin poklao tomb inim asub buklemib? kisesa.*

⁶³ Ngub kobur kabl, Pangeklm. Ngaoron Wesaom ora tenaol haeben mao saraoklao, inin toklo songolom nen sabobur bimi saom ini kang ora di bisur bukl buwaklao ora. Aoh, nim angal ngo Wesaom ndan angal ora kao njurukl ngo, nim angal ngo kabl sao baebenom ora tenaol haeben mao saklao ora kisesa.*

⁶⁴ Njisesom mbini bor wabl kabl, Nim ngo kabl ub bor kanda o, ini ngo hayem haklon mendborom nil hul ha nao hayem kisesa. Ngub kisaol o Njises obum tenaol mendbor obul hul ha nao hasmi baeben mbes ora di hondo was habur kisaon, aol Njuras obu mabor Njises obu karu lisao aol ndan kone bor di ngub buklaol ko hondo ora habur o kisesa.*

⁶⁵ Ngo tomb Njisesom kabl, Nim tenaol mendborom nil hul ha nao hayem ko ngo kabl on te ngub wiyao. Nim ini bor pibnao kao njanda ub nao Abom tenaol mendbor ni hae ol nao eben ka sin, mbinin mbib ni hae ol obokl buwaklemi ora kisesa.*

⁶⁶ Ngo tomb Njisesom mbini bor angal ngo baeben kao paesao tomb obun man pange tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon mendborom obu tuwakl paokl ora pobur kismind, mbinim obu haru ko

* 6:47: Njo 3:15-16 * 6:49: Njo 6:31; Njo 6:58 * 6:56: Njo 15:4-5 * 6:57: 1 Njo 3:24 * 6:62: Njo 3:13; Bis 1:9-11 * 6:63: 2 Kor 3:6 * 6:64: Njo 13:11 * 6:65: Njo 6:44

mend akol bem ko di nao ebe paokl ora pismisa.

⁶⁷ Ngub bismil hondobur Njisesom obun man pange aol duteb nda bor kاكل, Inim di ni tuwاكل pokl ko nen sabeklem be? kisesa.

⁶⁸ Ngub kisaol Simon Pitam obun angal ngon ko san lubur kاكل, Aorao Aondao o, nje bombor o haeben saroklme angal mini aol ora hael ngao, naom nje tuwاكلbir aeb ora taol mi poklmaob? kisesa.

⁶⁹ Pitam ngub kobur kاكل, Naom nje Ngaorom komb bi ora haen kisaol ko ora hondobur, naom njel hul ha ora hayom kisesa.*

⁷⁰ Ngub kisaol Njisesom Pitam angal ngon ko san lubur mbini bor kاكل, Inim asub nen sabeyem? Nim ini is duteb oran sablo mao handis o, ini ngo haklon is mend kone kho wi Seran ung bu khorob bukl bi mend haru hayem ko Njisesom ngubkisesa.

⁷¹ Njisesom ngo kisaol o Iskeriyaor Simonon isi Njuras obu man pange aol ngo haklon duteb nan o obu sisaol, mabor Njises karu lisao aol ngo bor kisesa.

7

Njises obun haeme wil baebenom obul hul ha nao hasmi o

¹ Ngo tomb ngon mabor sao Nju sem mendborom Njises obu pe paen luklbur birismil, obum su Njuriya bor nao pe su Kalili bor was bao akol akol bu hasesa.*

² Ngo tomb Nju semon hor so boroklme bao menden imbi and paek nda bor ne noklme hor so kismil, hor so boroklme bao ngo teb sisesa.

³ Ngub bisaol Njiseson haeme wil nda baebenom obu bor maobowabur kاكل, Njem su ngo tuwاكل pobur lesin, njen man pange tenaol baebenom njem kongon buklesi sao baeben henden ub su Njuriya pu kismisa.

⁴ Mbinim ngub kobur kاكل, Aol mondom obu tenaol hambunom ni imbi wi ora hae ko henden haklwao ko nen soba sin, obum hambun sao bu haklao sao baeben mupango nao bu haklao ora kismisa. Mbinim Njises bor wاكل kاكل, Njem hambun sao ngo bu hael sao baeben tenaol hambunom henden bukl pae sin, ebe ora soklao kismisa.

⁵ Njises obun haeme wil baebenom ngub kismi o mbinim di Njises obul hul ha nao haebur o, obu maobowabur baehaemen kismisa.*

⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor kاكل, Inim nen sabo bu haroklme ub bao hor hambunon ebe was ko nen saboklme o,

nim tenaol hambunom henden kongon buklwao bao o nao pindi pae wen kisesa.*

⁷ Ngub kobur kاكل, Sun tenaol baeben hambunom ini bor non ko homo nar wen ebe hende non nao buklmi ora. Aoh, nim non mbinim khorob bimi sao baeben, inim ngo sao khorob bu hayem ko tenaol hambunom pangen kao paruklul, mbinim ni bor oran ko homo nar wen ebe hende non bu nao saond bi sao haroklme kisesa.*

⁸ Njisesom wاكل kاكل, Inim and paek nda bor ne noklme hor so ngon ne no ini hondokl puklub ora. Ni non tenaol hambunom henden kongon buklwao bao o teb nao se wen yaol, nao poklwao ora kisesa.

⁹ Njisesom ngub kobur kisaon obu Kalili bor bao hasesa.

Njisesom and paek nda hor so hondokl pisao o

¹⁰ Ngo tomb Njiseson haeme wil nda baeben and paek nda hor so boroklme bao on ne nokl pismil, Njises obu di mabor bao hor kab teb mend bao haklbur mabor yin pisao o, obu tenaolom henden nao pe mupang pang bu sao pisesa.

¹¹ Ngub pisao o Njises obu nao pe Kalili bor bao hasao tomb, Nju sem mendborom and paek nda bor ne noklme hor so ngo tomb Njises obu obo haeb ko es bubur kاكل, Aol ngo obu abor hayaob? kismisa.*

¹² Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi baebenom Njiseson te kao kao bu sub ora per ab saond bi bi bubur mendborom kاكل, Njises obu aol ebe ora yao kismi o, mendborom kاكل inj ora, obum tenaol hambun maobowam akol was bu hae kismisa.

¹³ Ngub kismi o mbinim Nju sem aeben baeben pakl homobur kismim, mbinim aondao bu sao nao ke men mba bao waesmisa.*

¹⁴ Ngo tomb and paek nda bor ne noklme hor so ngub birismi bao o pibi hasaol, bao hor kab teb mend pibi hasao tomb Njises obum Ngaor Hen Moroklme Anda bor yin po hondabur, tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib ebe kao kalisesa.

¹⁵ Ngub bisaol Nju sem tenaol birismi nda baebenom burir aondao ora biyubur kاكل, Aol ngo obu sukul di nao kise o obum angal waeb hae oborob ora ko hae dao kao kao bismisa.*

¹⁶ Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kاكل, Nim ini bor angal ebe ngo kao njurukl o ninao angal inj kao njurukl ka. Ngub inj, Ngaor ngo obu ni pu kise on angal hobao sao ora kao njurukl kisesa.*

* **6:69:** Mat 14:33; Mat 16:16; Mak 1:24; Njo 1:49 * **7:1:** Njo 5:18 * **7:5:** Mat 13:55; Bis 1:14 * **7:6:** Njo 2:4

* **7:7:** Njo 15:18 * **7:11:** Njo 11:56 * **7:13:** Njo 9:22; Njo 12:42; Njo 19:38; Njo 20:19 * **7:15:** Mat 13:54; Luk

2:47 * **7:16:** Njo 12:49; Njo 14:10

17 Njisesom ngub kobur kakl, Tenaol mondom Ngaorom keyao sao hem ko men hakol ora bu harob sin, nim angal ngo ko haruklu e on te obum oborob ora nen sabobur laon, angal ngo nim Ngaorom keyao sao ora ko haruklu e be? be? baehaemen nim nen sobaklo ub ko haruklu eb ko obum ebe hondoklao ora kisesa.

18 Obum wakl kakl, Aol mendbor mbinin mbib nen saboklme ub ko haroklme baeben, mbini aol imbi wi aondao ora hakl ko pangobur ko haroklme ka. Ngub bimi o mondom aol ngo ni pu kise o obun imbi was win lowao ko nen soba sin, obum baehaemen kone kab marubur inj, obum kone ukl bombor ora ubur bukldao kisesa.*

19 Ngo tomb Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Mbes Mosesom ini bor man kao njisao ub ini ngo hayem haklon is bombor ora mondom man ngo wiyao baeben hambun ora men hakol nao biming, inim ni asub ko pe pan luklbur beyem? kisesa.*

20 Ngub kisaol tenaol ngo hasmi nda baebenom Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje aebom ora pe panin luklbur bel kal? Panaem njen tombao bor sam mend honda bereyao, sam ngo ung bubur ora kal kismisa.*

21 Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim hor boroklme bao on tenaol sen hae is mend mao enjandis tomb inim hor boroklme bao on kongon be kobur, burir aondao ora biyu maki himismi kisesa.*

22 Ngub kobur kakl, Mosesom ini bor nas kang maruklemi baebenon songol pe haklwaebe kisaub ub Moses obum ingiyabur inj, inim ngub bibaebe ko kao njisao ka. Ngub inj, inim ab sumb wil baebenon man mbes ngub bibaebe ke wisao ub bu haroklme o, inim hor boroklme bao* on di nas mareme baebenon songol pe haroklme kisesa.

23 Ngub kobur kakl, Inim naom Mosesom kisaub ub bu hayom ko nen sabobur, inim di inin hor boroklme bao on nas kang baeben soweb bi habur songol pe haroklme o, nim hor boroklme bao on tenaol sen hae is mend ngo obu bisur bu ebe mao sandis on, inim asub ko ni ko aondao ora hemeyem? kisesa.*

24 Njisesom mbini bor waki kakl, Inim hambun sao te oborob ora nao hendebur ngub saol kobur baehaemen te nao mao sarae, inim inin kone ora bor oborob nen sabo te hondobur ora hambun sao te mao saraklwaebe kisesa.*

Mbinim aol ngo obu Ngaorom Eben Ke Aol e be? kao kao bismi o

25 Ngo tomb Njurusalem tenaol ngo hasmi baebenon mendborom kakl, Inim asub nen sabeyem? Mbinim aol mend pe paen luklbur beyem lome nda, aol ngo hae o obu be? kismisa.*

26 Mbinim ngub kobur kakl, Haondaoklaob. Obum nao mupange tenaol hambunon el sol angal ngo ko hae tomb mbinim obu bor angal ukl bombor ora di ngo nao lem aong, nao Nju semon maomb bo haroklme aol baebenom di obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko hendeme be? kao kao bismisa.

27 Ngub kismil mendborom kakl, Inj ora. Naom aol ngo obun su and te di ora hendeyom o, Ngaorom Eben Lao Aol ngo oboklao o obun su and te tenaol mondom nao hondoklemi ora kismisa.*

28 Ngo tomb Njisesom Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor tenaol hambunon pangen Ngaorom angal ebe ngo kao kalo, obum angal aondao bu ora kobur kakl, Inim ni di nao su and te di ora hendeyom ko pangeyem be? Pangeklem. Nim su ngo bor nao mbib obon saol ko nen sabobur inj obowao ora. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, obu heneng ora hayao o inim obu kang ora di nao hendeyem kisesa.

29 Waki kakl, Nim non obu ora hendeyo ka. Ni obu hesa haru ora haroklbaol obun ni pu kisaol ora kisesa.*

30 Ngub kisaol mbinin ngo ora tomb obu bao men haklbur bismi o, Njises obum su ngo tuwaki poklao bao o teb nao se wen sisaol, mbini ngo haklon is bombor ora mondom di obu men ha menjao nao bismisa.*

31 Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi baebenon andub mendborom Njisesol hul ha habur mbini hakl kakl, Ngaorom Eben Lao Aol obu oboklao tomb obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora Njises obum bu hae ub men mbaeb se oboklao be? kao kao bismisa.*

Peresi semom polisman baeben bor Njises men hakl puklub kismi o

32 Ngo tomb Peresi semom pangismil tenaol mendborom Njisesom ngo bu hasao sao baeben hondobur, angal andub ora kao kao bu hayem ke pangobur, Nju semon baolom aol aondao baeben hesa Peresi aol baeben kabom polisman mendbor bor Njises men hakl puklub kismisa.

* 7:18: Njo 5:44; Njo 8:50   * 7:19: Bis 7:53; Oro 2:21-24   * 7:20: Njo 8:48; Njo 8:52; Njo 10:20   * 7:21: Njo 5:16
 * 7:23: Njo 5:8-10; Njo 5:16   * 7:24: Njo 8:15   * 7:25: Njo 5:18   * 7:27: Njo 7:41; Njo 9:29   * 7:29: Mat 11:27;
 Njo 8:55   * 7:30: Njo 7:44; Njo 8:20; Njo 13:1   * 7:31: Njo 2:23; Njo 8:30; Njo 10:42; Njo 11:45; Njo 12:11; Njo 12:42

³³ Ngub kismi o Njisesom kabl, Ni kang baokl mend oran ini hesa haru bao hakl-mao o, mabor sao aol ngo ni pu kise o obu hayao bor wabl poklwao ora kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kabl, Inim mabor ni es buklemi o nao hend waklemi. Inim su ngo ni haklwao ol di obokl buwaklemi ora kisesa.*

³⁵ Ngub kisaol mbini Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Obum al poklaol naom obu es buwaklmao bor le bo? Aoh, naom sem mendborom Ngirik tenaolon su bor pismi sanda ub pobur, obum di ngo bor Ngirik semom pangen obum angal ngo kao hae ub buwalokl pokl-bur le be? kao kao bismisa.

³⁶ Mbinim ngub kobur kabl, Obum nao bor inim ni es buklemi o inim ni nao hondoklemi ora kanda ka. Mende di obum ngub kanda. Inim su ngo ni poklwao o bor obokl buwaklemi ora kandang, obum nao bor angal ngon puwi asub ora pen ka bo? kao kao bismisa.

Njisesom haeben saroklme ib angal mar kisao o

³⁷ Ngo tomb and paek nda bor ne noklme hor so ngo hirismi on ber kowes ora bukl bismi bao on, hambun sao bu hesbesmi bao hobao sao ora win kismil, bao ngon Njisesom teka habur angal aondao bu ora kobur kabl, Tenaol mondom ib nokl homae sin, njem ni hae ol obobur haeben saroklme ib ngo nokl ebebe kisesa.*

³⁸ Wabl kabl, Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenon kone bor haeben saroklme ib aondao bu ora kombabl haen hayem ke wiyao kisesa.

³⁹ Njisesom ngub kisaol angal ngo kisao o Ngaoron Wesaom tenaol mendbor obul hul ha haklemi baebenon kone bor hondaklao ub bor kisao o, obum mabor buri palobur enjaokl ibisao ub nao ebe tomb kisaol, Ngaoron Wesaom tenaolon kone bor nao hondae hae wen tomb angal ngo kisesa.*

Tenaol hambun tomb kab bu taol bu kobaesmi o

⁴⁰ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon mendborom Njisesom angal ngo kisao nda pangobur kabl, Heneng ora aol ngo obu Ngaoron man mini aol mend oboklao ko hondo haroklmao nda e kismisa.*

⁴¹ Ngub kismil tenaol mendborom di wabl kabl, Obu Ngaoram Eben Ke Aol ora e

kismi o, tenaol ngo hasmi baebenon mendborom kabl, Wao. Ngaoram Eben Lao Aol obu Kalili bor pindib paklao be? Ngub inj ka.*

⁴² Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao ub Ngaoram Eben Lao Aol obu aol wesmbao aondao Debir sem ora soklao ke wiyao ora. Ngub wiyao Eben Lao Aol ngo obu mbes Debir obu hasao o bor, su Berlehem bor ora pindib paklao kismisa.*

⁴³ Ngub kobur kismil tenaol ngo hasmi baebenon mendbor Njises obu Ngaoram Eben Ke Aol ora hae kobur obu taol mi pismi hesa, mbini mendbor obu wen oboklao kismi kab per ab saond bi bi bubur tom kab bu taol bu kobaesmi.

⁴⁴ Mbinim ngub bubur kismil mendborom Njises obu men haklbur bismi o, mbini ngo haklon mondom obu men ha di menjao nao bismisa.*

Nju semon maomb bo haroklme aol baeben Njisesol hul ha nao hasmi o

⁴⁵ Ngo tomb polisman mendbor Njises men hakl puklub kismi nda baebenom Njisesom ngo kisao sao hakl pangaoklbur Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi aol nda baeben kab birismi bor wabl bokesmil, mbinim polisman nda baeben bor ne mubur kabl, Inim asub ko obu nao mini ubuklim? kismisa.*

⁴⁶ Ngub kismil polisman nda baebenom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Aol ngo obum angal waeb hae oborob ora mend ka ubi naom mbes mondom kisaol nao pangismao ora kismisa.*

⁴⁷ Ngub kismil Peresi aol nda baebenom mabl aondao ora homobur polisman nda baebenon angal ngon ko san lubur kabl, Obum ini di maobowarob be? kismisa.

⁴⁸ Mbinim ngub kobur kabl, Inim nao Peresi aol hesa nao Nju semon maomb bo haroklme aol baeben kabon ni mondom aol ngo obul hul ha haroklao hendeme be? Inj ka. Naom obun angal pango obul hul ha nao haroklmao ora kismisa.*

⁴⁹ Wabl kabl, Naom ngub bimao o mbini tenaol aondao ngo obun man pango hayem baebenom, naom Moseson man oborob ora men hakol bu hayom ub nao pangebun beyem ol, mbini Ngaoram hendeyao tomb kho ora hayem ol ke aondao ora mao handaklao kismisa.

⁵⁰ Ngo tomb aol Nikorimas obu mbes somna tomb sub Njises hondokl pisao aol nda, obu di maomb bo haroklme aol ngo

* 7:33: Njo 13:33 * 7:34: Njo 8:21; Njo 13:36; Njo 17:24 * 7:37: Njo 4:10; Njo 4:14 * 7:39: Njo 16:7; Njo 20:22; Bis 2:4 * 7:40: Njo 6:14 * 7:41: Njo 1:46; Njo 4:29 * 7:42: Mat 2:5-6 * 7:44: Njo 7:30 * 7:45: Njo 7:32 * 7:46: Mak 1:22 * 7:48: Njo 12:42 * 7:50: Njo 3:1-2

haklon is mend sisaol, obum mbini bor kabl,*

⁵¹ Naon manom tenaol mende bor bae-haemen te oborob nao hendebur howes bao kaebe ke wiyao be? Ngub inj ka. Naom obun angal mbes pangokl pobur, obum ngo lao sao baebenon te mbes pangam sin ebe ora soklao kisesa.

⁵²⁻⁵³ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kabl, Nje di Kalili aol hael be? Njem Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub oborob ora hend. Kalili bor man mini aol mend oboklao ke nao wiyao ora kismisa.*

8

Ten aol paes pe mend Njises hasaol mini ibismi o

¹ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi baeben mbinin anda sisaol buri kismi tomb Njises obu yu har Olib ne bor pisesa.*

² Ngub pisao o obum ekerana nan hokloben wabl Ngaor Hen Moroklme Anda bor pisao tenaol andub ora obo kiril mbaesmisa. Ngub bismil Njisesom sul burubur tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib hobao sao ngo kao dund bisesa.

³ Ngub bisao tomb Nju semon man buwaloklme aol baeben hesa Peresi sem kabom ten is mend aol paes pisaol hondobur Njises birisaol men pae obo, ten ngo tukun ora bor mao haesmisa.

⁴ Mbinim ngub mao habur Njises bor kabl, Aol aondao o ten ngom aol paes paonaol handaemi sal, naom ten ngo mini ubuklum kismisa.

⁵ Mbinim wabl kabl, Mbes Mosesom man kisaol ub ten ngubi hanom pe paen libaebe ora ke wiyang njem asub lesib? kismisa.

⁶ Mbinim Njises bor ngo kismi o obu luklbur obum angal khorob menjao ken ko te mao saraklbur kismi o, obum sul ber pabur obun ki hondem su kindib kindib bu angal waeb bisesa.*

⁷ Ngo tomb mbinim Njises obu bor angal andub ora ne mismil obum teka peyobur mbini bor kabl, Ini ngo hayem haklon is mend khorob nao bisi ora mondom njem mbes tibiya ten ngo hanom li kisesa.

⁸ Njisesom ngub kobur kisaon obum sul ber pabur, obun ki hondem wabl su kindib kindib bu angal waeb bisesa.

⁹ Ngub kisaol pangaoklbur mbinim sub is bombor pu pu bu dera pobur paokl buri kismi o, mbini Nju semon aol kon wi baeben mbes pismi tomb mbini tenaol mendbor aeben o hasmi nda baeben di hambun Njises ngol bao haen tuwaklbur

mama pismisa. Ngub bismi tomb Njises obu hungum bao hasaol, ten nda obu di Njiseson elol ngub bao teka ha wisesa.*

¹⁰ Ngub bisaol Njisesom teka peyobur ten nda bor kabl, Ten o aol aondao ngo harimnda baeben abor hayem? Nje mondom te mao sara nao lukleme ye? kisesa.

¹¹ Ngub kisaol ten ndam kabl, Aol aondao o is bombor ora di mend nao hae kisaol, Njisesom ten nda bor wabl kabl, Nim di nje bor te nao mao saraklwaong, njen anda pu njem khorob oran ko mende nao bibi ora kisesa.*

Njises obu su tenaol hambunon bao ora hayao o

¹² Ngo tomb mabor ko mend oran Njisesom wabl tenaol hambun bor kabl, Ni su hambunon bao mao baraoklao aol ora hael, tenaol mendbor ni hem ko taol mi oboklemi baeben mbinim em hundur wi bor nao hakleme ora. Ngub inj, mbinim haeben mao saraoklao bao bi hakol bi bor was hakleme kisesa.*

¹³ Ngub kisaol Peresi semom obu bor kabl, Njem angal ngo kal o ni ngubi hae ko njen mbib ora kal ol, njem angal ngo kal ub heneng ora inj kal kismisa.

¹⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Heneng ora nao mbib ni hae on te ko hae o, su ngo ni hakl obowao o di nao mbib ora hendeyo ka. Nim su ngo tuwaklbur wabl yin poklwao ub di nim ora hendeyol, nim angal ngo ko hae baeben di heneng ora ko hae kisesa. Ngub kobur kabl, Inim su ngo ni hakl obowao o di nao hende ora hayem ol, inim ni wabl poklwao tomb di su abor paokl ko nao hondoklemi ora kisesa.*

¹⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Inim sun tenaolom nen saboklme ub tenaol mende bor nje kho hael ebe hael ko te mao sara sablo haroklme o, nim tenaol kang is bombor ora di te mao bemberanao sablaklo ora kisesa.*

¹⁶ Wabl kabl, Aoh, nim tenaol ke hondokl bi mend te mao bembera sabla sin, nim hungum habur inj sabloklwao ka. Ngub inj, nao Abom ora ni pu kisaol, nim tenaol ngo te mao bembera sabloklwao tomb obum ni haru haenbur was sabloklwao, nim oborob ora taol bu koba sabloklwao kisesa.*

¹⁷ Obum wabl kabl, Inim man wiyao ub ngo sao sao baonao ko aol is kabom kebe tomb, mbibim ngo leb ub heneng ora leb lome kisesa.

* 7:52-53: Njo 7:41-42 * 8:1: Luk 21:37 * 8:6: Mat 22:15 * 8:9: Mat 22:22 * 8:11: Njo 5:14 * 8:12: Njo 1:4-9; Njo 9:5; Njo 12:46 * 8:14: Njo 5:31-32; Njo 7:28; Njo 9:29 * 8:15: Njo 7:24; Njo 12:47 * 8:16: Njo 5:30; Njo 8:29

18 Njisesom ngub kobur kabl, Inim ngo lome ub nim ninao mbib was ngo te ko hae o, nao Abom ora ni pu kisaol obum di ni hae on te kao dund bu haraoklaol, inim ngo bimi ub yao is kabom ko hayob kisesa.*

19 Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Njen Ab ngo kal o obu abor hayaob? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kabl, Inim ni hae on te nao hende hayem ol, nao Ab obu di nao hendeyem ka. Inim ni aol ngo ora hae ko hondokl bemen, inim nao Ab obu di ebe hondokl beme kisesa.*

20 Njises obum angal ngo kisaol o Ngaor Hen Moroklme Anda ngon mone woroklme panda tubal o bor habur kisaol, obum angal ngo ngub ko hasao tomb obum su ngo tuwaklao o teb nao sisaol, mondom obu men ha di menjao nao bismisa.*

Njisesom inim su ni poklwao bor pokl buwaklemi kisaol o

21 Ngo tomb Njisesom mbini bor wabl kabl, Ngubi tomb ni paokl puokl ol inim ni es es buklemi o ni nao hondoklemi, ini pe paklemi tomb di inim khorob bimi sao inin kone bor bao wi aeben ora soklao, inim su ngo ni poklwao o bor di obokl buwaklemi ora kisesa.*

22 Ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom mbini hakl hakl kabl, Inim asub nen sabeyem? Inim su ni poklwao o bor obokl buwaklemi le on, obum obun mbib aomu pe asobur pe paklao ye? kismisa.*

23 Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Ini unu bor paoklme o ni yu bor paolaklo ka. Ini sun aol ora hayem o ni sun aol inj hae kisesa.*

24 Obum mbini bor ngub kobur kabl, Nim ngub nen sabobur ini bor mbes kao njanda ka. Ini pe paklemi tomb di inim khorob bimi sao inin kone bor wiyao o mondom nao kunaklao, bao wi aeben soklao kanda ub heneng ora kanda kisesa. Wabl kabl, Heneng ora inim ni aol ngo hae o oral hul ha nao harim sin, ini pe paklemi tomb di inin kone bor kho wiyao o wi aeben ora soklao kisesa.

25 Ngub kisaol mbinim Njises bor kabl, Nje aeb ora hael? kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor mbes kao njanda ub ni aol ngo ora hae kisesa.

26 Njisesom wabl kabl, Nim inim bu haroklme on angal andub ora kobur, inim ngo bu haroklme ndisao baeben ngo sao khorob bimi ngo sao oborob bimi ko, nim ebe taol bu koba te mao bemberaeb se ora

hae kisesa. Wabl kabl, Ni ngubi ora hae ol ni pu kisaol o obum nen sabeyao ub ora buklwao, obum nen sabaoklao ub ebe dund se ora yao ka. Obum angal hambun sao ko haraoklao ub nim pangobur, angal ngo nim ini sun tenaol hambunom pangoklemi ko, ko haruklu kisesa.*

27 Ngo tomb Njisesom nao Ab hayao kisaol o obu Ab aeb bor leb ko nen sabokl buwaesmil,

28 Njisesom mbini bor wabl kabl, Inim Aolon Isi Ora obu is pe kowal bil menyaklemi tomb inim ni aol ngo ora sene ko ora hondobur, nim ngo bu hae sao baeben di obun mbib nen sabobur inj, obum obun Abom hambun sao kao kalisao, ub was ko hase ko ora hondoklemi kisesa.*

29 Njisesom wabl kabl, Nao Abom ora ni pu kisaol nim hor hor was hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben, obum turi homo bi keyao sao was bu haruklu. Ngub biyul obum ni nao tuwae haru akol was bu haraoklao, ni hungom ora inj hae ko Njisesom ngub kisesa.*

30 Ngub kisaol obum angal ngo kisaol nda baeben pangobur, tenaol andub ora obul hul ha hasmisa.*

Ini Heneng Was Lao Angal ndam kur mi poklao kisaol o

31 Ngo tomb Njisesom Nju sem mendbor obul hul ha hasmi baeben bor kabl, Inim nil hul ha hareklem o nao angal oborob ora men hakol bu harim sin, ini nao man pange tenaol heneng ora haklemi kisesa.

32 Wabl kabl, Inim ngub haklemi tomb inim Heneng Was Lao Angal nda di ora hondoklemi, ini kalabus non bi ora hayem o, Heneng Lao Angal ngom ini wabl kur mi poklao ora kisesa.

33 Ngub kisaol mbinim Njises obun angal ngon ko san lubur kabl, Nao Eberemon sem ora hayom ol, naom ko bombor ora di aol menden kalabus kongon non bi mend nao bismao orang, njem nao bor asub ko ini kalabus kongon non bi bu haroklme o, Heneng Lao Angalom ini wabl kur mi poklao kal? kismisa.*

34 Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol khorob bu haroklme baeben hambun, mbinim khorob ngo bimi saon kalabus non bi bereyem kisesa.*

35 Ngub kobur kabl, Kalabus kongon non bi bimi baeben non, mbinim aol aondaon sem ora men koro nao haroklme ora. Ngub

* 8:18: 1 Njo 5:9 * 8:19: Njo 14:7 * 8:20: Njo 7:30 * 8:21: Njo 7:34; Njo 7:36; Njo 13:33 * 8:22: Njo 7:35
 * 8:23: Njo 3:31 * 8:26: Njo 7:28; Njo 12:49 * 8:28: Njo 3:14; Njo 5:19 * 8:29: Njo 8:16; Njo 16:32 * 8:30: Njo 7:31 * 8:33: Mat 3:9 * 8:34: Oro 6:16; Oro 6:20; 2 Pit 2:19

inj, isi obum non obun abon isi ora habur, obun abon andal bao was haraoklao kisesa.

³⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Ini Seranon kalabus non bi ngo hayem o Ngaoron Isim ini wakt kur mi pobur bu ma sin, obum ini ora bu mi poklao kisesa.

³⁷ Obum wakt kakl, Ni hende ora, ini Eberehemon sem ora hayem o nim angal ebe ngo ko hae baeben inin kone bor nao win ora habur, inin ni pe pan luklbur bu hayem kisesa.*

³⁸ Njisesom mbini bor wakt kakl, Nim angal bib hobao sao hambun sao ngo ko haruklu e baeben, nao Abom bu haraoklao hendeyo ub ora ko haruklu o, inin bu haroklme sao baeben di inin abon man kismi ub ora men hakol bu, bu haroklme kisesa.

Njisesom inin ab Seran ora yao kisa o

³⁹ Ngo tomb mbinim Njisesom angal ngon ko san lubur kakl, Naon ab Eberehem ora yao kismisa. Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Ini heneng ora Eberehemon isi wane sokl beyaon, inin di obum bu hasao ub ora bukl beme kisesa.*

⁴⁰ Ngub kobur kakl, Nim angal hambun sao ngo ini bor kao nju hae baeben non, nim Ngaoron angal heneng was lao nda pangawao ub ora kao nju hae o, inin ni pe pan luklbur ngo bu hayem ub Eberehemom ngub nao bisao ora kisesa.

⁴¹ Njisesom ngub kobur kakl, Aoh, inin ngo bu hayem ub non inin abom bu haraoklao ub ora beyem kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Naon amom nao aol paes pobur kowes inj marismi ka. Ngub inj, naon ab is bombor ora yaol, naon ab ngo obu Ngaor ora yao kismisa.

⁴² Ngub kismil Njisesom mbini bor kakl, Heneng ora Ngaor inin ab ora sokl beyaon, ni Ngaor kab haroklba o obowaol inin nil di kone u hakt beme ka. Ni ngo obowe o nao konem ni obon saol ko nen sobaoklbur inj obowao ora. Ngub inj, ni Ngaorom ora pu kisaol obowao kisesa.*

⁴³ Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Inin nim angal ebe ngo ko haruklu e on te, oborob nen nao sabeyem on te ngub wiyao. Nim angal ngo ko hae baeben inin makt homo nao pangeyem ol, inin nen sabokl buwayem kisesa.*

⁴⁴ Obum wakt kakl, Inin ab Seran ora yaol, ini Seranon isi wane ora hayem alem. Inin inin ab ngo obum bu haraoklao ub was turi homobur obun man buri palobur ora men hakol beyem ka. Mbes ora di obun kone bor kone ukl bombor u

oborob bimi ubi nao wisaol obum tenaol pe paen lu haraoklao aol ora habur, obum kone oborob ukl bombor woroklme ub nao wiyao ora. Ngub inj, tenaol maobowabur kakla lome ub obun ora yaol, obu tenaol maobowaraoklao aol ora habur obu kakla ko tenaol maobowam akol bimi on aorao ora hayao kisesa.*

⁴⁵ Njisesom mbini bor ngub kobur kakl, Seranom ini maobowabur menjao menjao lao tomb inin heneng le ko nen saboklme o, nim heneng heneng was lao angal nda ko haruklul, obum heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha nao haroklme kisesa.

⁴⁶ Ngub kobur kakl, Ini ngo hayem haklon mondom aebom ora nim khorob sao kang mend biyul hondobur, njem khorob ngo sao bili ko kao paklao? Aoh, mondom ngub nao lao o, inin asub ko nim heneng heneng was lao angal nda kao nju haruklu ub obum heneng ora le ko nen nao saboklmeb? kisesa.*

⁴⁷ Njisesom wakt kakl, Pangeklem. Ngaoron isi wane baebenom Ngaorom keyao sao hambun sao oborob ora hem ko pangoklme o, ini Ngaoron isi wane inj hayem ol, inin obun angal nao pangeyem kisesa.*

Njisesom ni Eberehem di nao mari tomb ora hawao kisa o

⁴⁸ Ngo tomb Nju sem nda baebenom Njises obun angal ngon ko san lubur kakl, Nje Sameriya aol ora yaol njen tombao bor sam mend bere lomao nde, naom heneng ora ko haroklmao sene kismisa.*

⁴⁹ Ngub kismil Njisesom mbinim angal ngon ko san lubur kakl, Ninao tombao bor sam biri inj hae ka. Ngub inj, nim nao Ab aondao ora hayao on imbi aondao bu win ko kaoya ko hae ol, inin ninao imbi nao win ko men mba ke ke bu hayem kisesa.

⁵⁰ Obum ngub kobur kakl, Nim naon mbib ni aondao yubu ora hae ko kaoya nao ko haruklu ka. Ngub inj, aol is bombor ora mondom ninao imbi aondao bu ora win ko hayaol, naom angal ngo kao bu hayom sao baeben di, khorob lome oborob lome ko obum ora te mao bembera sarbeklao kisesa.*

⁵¹ Njisesom ngub kobur kakl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mondom nao angal hul nao hae oborob ora pangobur men hakol bu harob sin, obu ko mende nao homoklao ora kisesa.*

⁵² Ngo tomb Nju sem nda baebenom Njises bor kakl, Wao. Eberehem di man mini aol mbes hasmi baeben di hambun

* 8:37: Njo 5:18 * 8:39: Mat 3:9 * 8:42: Njo 16:28; 1 Njo 5:1 * 8:43: Oro 8:7 * 8:44: 1 Njo 3:8 * 8:46: 2 Kor 5:21; 1 Pit 2:22; 1 Njo 3:5 * 8:47: Njo 18:37; 1 Njo 4:6 * 8:48: Mak 3:21-22; Njo 7:20 * 8:50: Njo 5:41 * 8:51: Njo 5:24; Njo 6:40; Njo 6:47

himismi o, njem tenaol mondom nao angal oborob ora pangobur angal ngol hul ha harob sin obu ko mende nao homoklao kal ol, nje njen kone bor sam biri ora hael ko naom ora haondaoklaom kismisa.

⁵³ Mbinim ngub kobur kabl, Njem naon ab sumb Eberehem men mbae ora hael be? Eberehem obu di himisaol Ngaoron man mini aol hasmi baeben di hambun himising, njem aebom bisao ub buklesib? kismisa.*

⁵⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim ninao mbib ni aondao yubu ora hae ko kaoya ko hakl beyon, nim baehaemen ora ko hakl beyo ka. Ngub sokl beyo o nao Ab Ngaor ngo obu inim naon Ngaor ora hayao ko hayem o, obum ora ninao imbi aondao bu ora win ko haraoklao kisesa.

⁵⁵ Wabl kabl, Inim Ngaor obu nao hende ora habur baehaemen ngub ko haroklme o, nim obu ora hendeyol obu nao hendeyo ka sin, ni di kakla lao aol ini non bi sokl beyao ka. Ngub sokl beyao o nim obu ora hendeyol, obun angal hul nao hae oborob ora men hakol bu harukdu kisesa.*

⁵⁶ Njisesom wabl kabl, Inim ab sumb Eberehem obum nim enjo ngo bor hambun sao ngo bu hae ub bukl obowao ub hondonbur, turi homo werek aondao bu ora bisao kisesa.

⁵⁷ Njisesom ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom obu bor kabl, Eberehem obu mbes ora himisao o nje nas ora hael ngao, njen amom nje marisao o di karasmas supu hakl hakl hor teb di menjao nao pibi hasndis ngao, njem Eberehem obu atomb hindisib? kismisa.

⁵⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni pind bili ora yaol mbes Eberehem nao mari tomb di bao was hawao ko Njisesom ngub kisesa.*

⁵⁹ Ngub kisaol mbinim Njises obu ko aondao ora homobur kismil hanom luklbur han sarbe mismi o, Njises obu sub mupangobur Ngaor Hen Moroklme Anda ngo tuwaklbur dera paokl pisesa.*

9

Njisesom aol el kho mend ebe mao sae-saon arman wiyao o

¹ Ngo tomb Njises obu su mendel pukl habur hindisaol, aol el bokl mini mend obun amom bu baklae marisao o birisaol hindisesa.

² Ngo tomb Njisesom man pange aol nda baebenom obu bor ne mubur kabl, Aol aondao o, aol ngo obu obun amom el hukl bu baklae marise on, aol ngo obun mbib khorob bisao obun el kho sao baklae marise be? obun am ab kabom khorob bisbil bise bo? kismisa.*

³ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Inim ngo lem ub aol ngo obum khorob menjao bisao inj bisao. Aoh, obun am ab kabom khorob menjao bisbil di mend inj, aol ngo obun el ngo kho sisao ka. Ngub inj, Ngaor obun buri tenaol hambunom henden ko aol ngo obun el kho sisao kisesa.*

⁴ Ngub kobur kabl, Nar anda nao bombe ngo bao hae tomb nao Ngaor ngo obu ni pu kisao on kongon was bu haemin ora. Nar anda bomboklao em hundur uklaol tomb tenaol hambunom kongon bukl buwaklemi ora kisesa.*

⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Pangeklme. Ni su ngo bor ngo bao hae tomb ni su hambunom bao mao baraoklao aol ora hae kisesa.*

⁶ Ngo tomb Njisesom ngub kao peyobur kisaon obum sul ne maeke tokl beyabur, ne maeke hesa su maondao ngo kab maomunubur, obum aol el hukl bi ndan el bor munu para mbaesesa.*

⁷ Ngub bubur kisaon obum aol el kho nda bor kabl, Njem njen el wil ngo bor ib Silaom mal bor wes wes lukl pu kisesa. Ngub kisaon o ib Silaomon embi ngon te angal heneng kobur kemi ebe ib kismil, aol el kho ndam pobur kisaon, obun el wil bor wes wes li peyaoklbur wabl ibisao tomb obun el nda ebe bao sisaol osisao hend heneng bisesa.

⁸ Ngo tomb aol el kho ngo ebe sisao nda obu daol mbini su bombor o bor hasmi tenaol baeben hesa, mbes aol ngo obum tenaol hambun bor mone kang mend njib ko kao deb deb bu birisaol hindismi nda baeben kabom kabl, Aol ngo obu mbes tenaol hambun bor mone kang mend njib ko kao deb deb bu baoraoklao nda inj e bo? kao kao bismisa.

⁹ Ngub bismil tenaol mendborom kabl, Heneng ora obu aol ngo nda ora e kismi o, tenaol mendborom kabl, Inj ora. Obu aol ngo nda non bi mend e o obu tangar mend e kismil, aol el kho ngo wabl ebe sisao ndam kabl, Ni ini bor aol el kho ngo mone njib ko baraklo nda ora hae kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Njen el abo asub ora bael wabl ebe saonaob? kismisa.

* 8:53: Njo 4:12 * 8:55: Njo 7:28-29 * 8:58: Njo 1:1
Njo 11:4 * 9:4: Njo 5:17; Njo 5:20; Njo 11:9; Njo 12:35

* 8:59: Njo 10:31 * 9:2: Luk 13:2; Luk 13:4 * 9:3:
* 9:5: Mat 5:14; Njo 8:12 * 9:6: Mak 8:23

¹¹ Ngub kismil obum mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Aol mend obun imbi Njises lome ndam ib hesa su kabom nao el bor munu para mbabur, obum ni bor njem ib Silaom mal bor wes wes luk pu kaonaol pobur, wes wes luwao tomb nao el ebe bao saonaol nim osisao hend heneng buwao kisesa.

¹² Ngub kisaol mbinim obu bor wabl kabl, Aol ngo njen el ebe mao sanao o obu abor hayaob? kismil, obum mbini bor kabl, Obu ngo bor hayaob ko ni nao hende kisesa.

¹³ Ngo tomb tenaol ngo hasmi nda baebenom aol ngo obu mbes el kho ora hasao o wabl ebe sisao ngo, Peresi sem birismil mini pismisa.

¹⁴ Ngub bismi o bao ngo Njisesom su maondaol ne maeke tokl beyabur aol el kho nda ebe mao saesao on, Nju semon hor boroklme bao* on sisesa.*

¹⁵ Ngub sisaol Peresi sem ngo birismi nda baebenom di mabl aondaol ora homobur, aol nda bor wabl ko mende ne mubur kabl, Njen el asub ora bubur ebe saonaol kae bo? kismil, obum mbini bor wabl kabl, Obum su maondaom nao el bor para mbaen kaonaol, nao el wil bor wes wes luwao tomb nao el bor bao baonaol ora kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol Peresi sem mendborom kabl, Aol ngo obum naon hor boroklme bao on nao bibi ke wiyao ub hul habur bao was bu haeng, obu Ngaorom inj pu kise kismi o mendborom kabl, Inim asub nen sabeyem? Aol mendbor khorob bimi baebenom, tenaolom ko mend nao hindismi sao ngubi ebe buklemi be? kismi hesa mbini ngub tom kab bu taol bu kobaesmisa.*

¹⁷ Ngo tomb mbinim aol el kho wabl ebe sisao nda bor wabl kabl, Njem aol ngo njen el ebe mao sanao kaenda obu asub bi ora mend yao ko pangal? kismisa. Ngub kismil obum mbini bor kabl, Obu man mini aol ora mend sa kisesa.*

¹⁸ Ngub kisaol o aol ngo obu mbes el kho ora sisaol wabl ebe mao saesao nda, mbini Nju sem ngo hasmi baebenom aol ngo obun amom el kho sao baklae mari inj o obum kakla le ko nen sabobur, mbinim aol ngon inj aorao kab ubuklub kismisa.

¹⁹ Ngub ubuklub kobur mbinim aol ndan inj aorao kab ne mubur kabl, Aol ngo obu ibin isi be? Aol ngo obun amom wen marisao tomb di el kho sao baklae mariseng, ibim di heneng el kho sao baklae ora marisao lebi be? Ngon ngubi tomb asub baonaol obun el wabl ebe saonaob? kismisa.

²⁰ Ngub kismil aol el kho ngo wabl ebe sisao ndan inj aorao kabom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Aol ngo obu yaon isi ora yaol, wen marisao tomb di obun el hukl bu baklae marisao ub yaon mbib ora hendeyob o

²¹ ngubi tom obun el wabl ebe saonaol on te di, obun el ngo aebom ebe mao sanaob ko kab non yaom nao hendeyob ngao, aol ngo obu nongnas kang inj haeng inim obu bor oborob ora ne mib ka. Obun mbib ini bor oborob ora te kao njuklao kismisa.

²² Ngub kibil mbibi aol el kho wabl ebe sisao ndan inj aorao ngo kabom obum asub baonaol obun el wabl ebe saonaob ko nao hende ko ngo kisbi o, Nju sem ngo baebenom tenaol mondom Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko kao parob sin, mbini Nju semon man pangoklme anda bor nao birin lu taolemin kismisa. Ngub kismil mbibim Nju sem ngo baeben pakl homobur, Njisesom yaon isi ngon el ebe mao sanesa nao ke* tenin kaonaob? kismisa.

²³ obu nongnas kang inj obu aol ora haeng, obun mbib ini kao njin ub ne mib ko ngub kismisa.

²⁴ Ngo tomb Peresi sem nda baebenom aol el kho ngo wabl ebe sisao nda ko mende wabl kor bu ib kobur mbinim obu bor kabl, Ngaorom ora nje ebe mao saneng, obum njem ngo kal ub ora hendeyaong njem ko mende kakla nao kaebe ka. Njem aol ngo ni ebe mao sanao kal o obu naom ora hendeyom ol, obum khorob was bu haraoklao kismisa.

²⁵ Ngub kismil aol ngo obun el wabl ebe sisao ndam mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Aol ngo obum khorob biyao be? ni nao hende o bombor sao mend nim ora hende ka. Mbes ni el kho ora hawao o ngubi tomb nao el ebe saonaol wabl bao ba kisesa.

²⁶ Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Obum nje bor asub ora ba? Njen el ngo asub ora bubur wabl

²⁷ Ngub kismil obum mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Nim ini bor mbes kao njanda o inim obum ni ngo ebe mao sanao saon angal ngo pangaebe mabl hemeyem ngao, inim asub ko wabl was pangoklemi? Ini di obun man pange aol ora hakl ko pangeklem be? kisesa.

²⁸ Ngub kisaol mbinin kone bor kho aondaol ora sisaol, obu bor angal kho ko taolu lubur kabl, Nje non aol ngo obun man pange aol ora hael o, nao Moseson man pange aol ora hayom kismisa.

²⁹ Mbinim ngub kobur kabl, Naon Moses

* 9:14: Luk 13:14 * 9:16: Njo 3:2; Njo 9:31-33; Njo 7:43

* 9:17: Njo 4:19 * 9:22: Njo 7:13

obu bor non Ngaorom ora obu bor man kao kalisaol obu Ngaorom man mini aol ora hasao ko ora hendeyom o, njem aol ngo njen el ebe mao sanao kal o, obum aeben man munubur baonaob ko naom ora nao hendeyom kismisa.*

³⁰ Ngub kismil aol ndam mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Wao. Aol ngo obum naom nao hindismao sao tangar ubi ngo bubur nao el tun kobur bao mao banao o, inim obum aeben man munubur baonaob ko nao hendeme ye? kisesa.

³¹ Ngo tomb aol ngo obun el ebe sisao ndam wabl kabl, Naom di ora hendeyom ol Ngaorom tenaol khorob bu haroklme baebenon angal nao pangaoklao ora. Ngub inj, mondom Ngaor bor kaoya kao ha was habur obum Ngaorom nen sabeyao ub was bu harob sin, Ngaorom obun angal pangoklao ora kisesa.

³² Wabl kabl, Mbes ora di aol mend obun amom ngub el hukl bu bakdae marisaol, mabor wabl aol is mondom ebe mao saesao ke arman di mend nao wiyao ora kisesa.

³³ Obum ngub kobur kabl, Aol ngo obu Ngaorom inj pu kokl bisaon, obun mbib was habur menjao menjao bukl buwabl beyao ora kisesa.*

³⁴ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kabl, Nje njen amom khorob was bu habur marisaol nje khorob bili aol ora hael ngao, naom Ngaorom man ora pangeyom o nje non bi ngo oram nao bor man mendbor ko mao dund baklbur kal be? kismisa. Ngub kobur kismis mbinim nje naon man pangoklme anda bor di ko mend nao ebebe ora ko lukl taolismisa.*

Kone bor el hukl bi hayem kisa o

³⁵ Ngo tomb Njisesom pangisaol aol el hukl bi ngo wabl ebe mao saesao nda Nju semom lukl taolaem kismil, aol ngo es bu hend wabur obu bor kabl, Njem Aolon Isi Oral hul ha hael be? kisesa.

³⁶ Ngub kisaol aol ngo obun el wabl ebe sisao ndam obun angal ngon ko san lubur kabl, Aol aondao o, njem Aolon Isi Ora ngo kal o obu aeb? Nim obul hul ha han ub kao nji kisesa.

³⁷ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Njem obu mbes handae nda ka. Aol ngo obu ngubi tomb nje hesa ngo angal kao kao bi hayeb o kisesa.*

³⁸ Ngub kisaol aol ndam obu bor kabl, Aorao Aondao o, nim njel hul ha ora harukl kobur kisaon, obum tumu karu dombes ubur Njises bor kaoya kisesa.

³⁹ Ngo tomb Njisesom kabl, Nim su ngo bor tenaol hambun tom kab bu tuma kobabur tenaol khorob bimi baeben ke henden ko te mao bemberaklbur obowaol, tenaol mendbor mbinin kone bor el hukl bi non bi haroklme baebenon kone bor wabl el tubur hambun sao hend heneng buklemi. Ngub inj, mbini tenaol mendbor Ngaorom man mini non bubur mbinin kone bor di ebe el ti non bi haroklme baeben, wabl el hukl bi non bi ora haklemi kisesa.*

⁴⁰ Ngub kisaol Peresi sem mendbor obu hasaol teb so hasmi nda babenom, Njisesom ngo kisaol nda ub pangobur mbinim obu bor kabl, Nao di naon kone bor el hukl bi ora hayem ko nen sobal be? kismisa.*

⁴¹ Ngub kismil Njisesom mbini bor kabl, Inim inin kone bor el hukl bi non bi ora hakl bemen, Ngaorom ini te nao mao sarakl beyao ora. Ngub sokl beyao o inim naon kone bor di el hukl nao bi bao bi ora hayom ko haroklme, inin kone bor kho hambun sao bao wiyao ora kisesa.*

10

Some sib paeb bu tundae menger mar kisa o

¹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol mondom some sib baeben hondaroklme paeb tiriyao on nao hondaebur obum tangar menden paeb ngo kollmbabur hondarob sin, obum tenaol menden osisao paes mu paes naoklao aol ora soklao kisesa.

² Obum wabl kabl, Ngub bukla o aol is mende obu some sib on paeb bu tundae on paeb tiriyao oran hondarob sin, obu some sib maeb haraoklao aol soklao kisesa.

³ Ngub kobur kabl, Aol ngo obu tiriyao ngon hondaen ko tiriyao kombael maeb haraoklao aolom tiriyao komboklao ora. Some sib ngo baebenom aol some sib kalo haraoklao ngo obun angal oborob ora pangoklme, obum obun some sib ngo baebenon imbi kao mib bubur kemi dera pubuklao kisesa.

⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Some sib aorao ndam obun some sib ngo baeben hambun kemi dera pobobur obu mbakla peyao tomb, some sib baebenom mbinin aorao angal pange sabl, mbinim obu taol mi puklmi kisesa.*

⁵ Ngub kobur kabl, Some sib ngo baebenom tenaol tangar nao taol mi puklmi ora. Ngub inj, mbinim aol tangaron angal nao pange sabl, mbinim aol tangaron angal pangaoklbur pakl paokl buri lemi kisesa.

* 9:29: Njo 8:14 * 9:33: Njo 9:16 * 9:34: Njo 9:2
8:15-16 * 9:40: Mat 15:14; Mat 23:26 * 9:41: Njo 15:22

* 9:37: Njo 4:26 * 9:39: Mat 13:11-15; Njo 3:17; Njo
* 10:4: Njo 10:27 * 10:6: Njo 16:25

⁶ Njisesom mbini bor angal mar ngub kao kalisao o mbinim angal mar ngon te nen nao sabismisa.*

Njises obu some sib maeb haraoklao aol ora hayao o

⁷ Ngo tomb mbinim te ngub nen nao sabismil Njisesom mbini bor wakk kakk, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni ninao some sib on tiriyao kombae menger ora hae kisesa.

⁸ Obum wakk kakk, Aol mendbor mbinim some sib maeb haraoklao aol ebe non bubur mbes ibismi baeben, tenaol menden osisao paes mu paes noklme aol ora ibismi o, nao some sib non bi baebenom mbinim angal nao pangismi ora kisesa.

⁹ Ngub kobur kakk, Ni bombor o tiriyao kombae ngo ora hael, tenaol mondom ni hae ol obobur paeb ndaon hondarob sin, Ngaorom obu bu muklao obum anda dera bubur en aeben bu ne no haklao kisesa.*

¹⁰ Njisesom ngub kobur kakk, Paes noklme aol baebenom mbinim tangar sao menjao bukkbur inj ubuklmi ka. Ngub inj, mbinim some sib ngo baeben lu taolu bowes bu paes noklbur ora ubuklmi. Ngub bimi o ni non mbini haeben ora saen ko obowaol, mbini nao some sib non bi ngo baebenon kone bor turi hom ha was habur, haeben saroklme sao was win hayem kisesa.

¹¹ Ngo tomb Njisesom wakk kakk, Ni bombor o some sib oborob ora maeb haraoklao aol hae ka. Some sib oborob ora maeb haraoklao aol ngom obu imbi wi aondao haraoklao ub tuwabur, obum obun some sib baeben hond homo bisur bu pe paklbur ibisao kisesa.*

¹² Ngub kobur kakk, Mbini aol mendbor mone muklbur sokl kongon was bu haroklme baeben, mbini some sib maeb haroklme aol some sibon aorao ora inj haroklme. Ngub yaol mbini ngo baebenom buklhoma aondao deran ker sem oboklemi o haondaoklbur, mbinim some sib ngo baeben ha haen tuwaklbur pakk khorob ora poklemil, buklhoma deran ker ngo baebenom some sib ngo baeben no bowes bu taol peb buklemi kisesa.*

¹³ Wakk kakk, Nim ngo kakk o, aol mendborom mbinim some sib ngo baebenol hem ko kone nao wibur sokl muklemi on was nen sabobur kongon bu haklemil, some sib ngo baeben tuwaklbur paokl buri lemi o bor kakk kisesa.

¹⁴⁻¹⁵ Ngo tomb Njisesom wakk kakk, Nao Abom ni hondo ora haraoklao, nim di nao

Ab obu hondo was haruklu ka. Menger bombor ngub mubur ni some sib oborob ora maeb haraoklao aol ora hael, nim nao some sib baeben hend ha ora haruklu. Ngub biyul mbini nao some sib non bi ngo baebenom di ni hend ha ora hayem ol, ni imbi wi aondao haruklu ub di hem ko nen nao sabebur nao some sib baeben hond homo bu mu pe paklbur hae kisesa.*

¹⁶ Obum ngub kobur kakk, Nao some sib non bi tangar mendbor di haeme ka. Ngub haeme o nao some sib non bi ngo haeme kakk o baeben enjo paeb ndaon ngo hayem baeben inj, sem tangar ora yao o, nim mabor ngo baeben di ni haklwaol was eben lowao. Ngub bukkwao tomb mbini ngo baebenom di nao angal pangoklemil, some sib sem hambun ora enjo ngo hayem baeben di tangar ngo kanda baeben di sem bombor ora soklao, some sib sem maeb haraoklao aol di obu bombor ora soklao kisesa.*

¹⁷ Njisesom ngub kobur kakk, Nao Abom nil kone waoraoklao ub ngub kobur biyao ka. Ni bao was haklwaol ub hem nao ke nim pe pabur wakk enjoklbur hae ol, nao Abom nil kone u haraoklao ora kisesa.*

¹⁸ Ngub kobur kakk, Ni mondom mbinim mbib ora kone kimb bubur inj luklemi ka. Ngub inj, nim nao mbib nen sabobur ora homoklwaol. Ngub bukkwao nim ninao mbib ngub homokl di homaeb se ora hae. Aoh, nim ninao mbib enjokl di wakk enjaeb se ora hael, nim nao angal ngo kakk baeben nao Abom nim hambun sao ngub bu haklao ko nen sabisao ub ora kakk kisesa.*

¹⁹ Ngo tomb Nju sem ngo hasmi nda baebenom Njisesom angal ngo kisao nda pangobur, mbinim tom kab bu taol bu kobabur per ab saond bi bi bismisa.*

²⁰ Ngub bismil tenaol ngo hasmi nda baebenon andub mendborom kakk, Aol ngo obun tombao bor sam bereyaol he se ora haeng, inim asub ko obun angal pangeyem? kismisa.*

²¹ Ngub kismi tomb tenaol ngo hasmi on mendborom kakk, Aol ngo obun angal ngo ke o aolon tombao bor sam birim angal lome nda ub inj ko hae ka. Aoh, mend di aol obun tombao bor sam biri haeme om, aol el bokl mini di wakk el tin lome be? kismisa.

Nju semom Njises hendaebe makk himismi o

²² Ngo tomb mabor pibi hon ingi ibisao tomb Njurusalem bor mbes Ngaor Hen Moroklme Anda menden tiriyao kombismi hor so boroklme bao o pindi paesesa.

* 10:9: Njo 14:6 * 10:11: Njo 15:13; Kao 7:17 * 10:12: Bis 20:29 * 10:14-15: Mat 11:27; Njo 10:27; Njo 15:13; 2 Tim 2:19; 1 Njo 3:16 * 10:16: Njo 11:52; 1 Pit 2:25 * 10:17: Pil 2:8-9 * 10:18: Njo 5:26; Njo 14:31; Njo 19:11
* 10:19: Njo 7:43 * 10:20: Njo 7:20; Njo 8:48

²³ Ngo tomb Njises obu Ngaor Hen Moroklme Anda andaon Solomonon panda tubal o bor hondabur ngo bor akol akol bisesa.*

²⁴ Ngub bisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom Njises obu hasaol obo ha akol bu mbabur kakl, Njem naon kone bor ngo haroklme nda hakl ngub was taol taol mao ba haklesi be? Nje heneng ora Ngaorom Eben Ke Aol ora hael sin, njem nao hambunom pangaomun kao pa ora kismisa.*

²⁵ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Nim ini bor mbes kao njundis o, inim nim heneng ora le ko nen nao saboklme nda ka. Nim kongon hambun sao ngo bu hae sao baeben nao Abon burim ora bu hae ol, nim kongon ngo bu hae sao baebenom, ni nao Abom ora eben kise ko ini ngo muwale o kisesa.*

²⁶ Ngub kobur kakl, Ngub ngo bu hae o ini ninao some sib sem inj hayem ol, inim nil hul ha nao hayem kisesa.*

²⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Nao some sib baebenom nao angal pangoklme, nim di mbini hondo was haruklul mbinin ni taol mi ubuklmi kisesa.*

²⁸ Ngub kobur kakl, Nim mbini nao heme haeben ora sarukl haen kakl ol mbini ko mende nao heme haeben ora soklemil, mbini bum habur ke hondokl puklmi bor nao poklemi ora. Heneng ora nao some sib non bi ngo nim maeb haruklu baeben aol tangar mondom kur mukl buwaklao ora kisesa.*

²⁹ Obum wakl kakl, Nao Abom ora mbini ni hae ol eben ko haraoklao ka. Nao Ab obu di aonda buri ora hambun sao men mbae ora hayaol, some sib non bi ngo nao Abom maeb hayao baeben mondom kur mukl buwaklao ora kisesa.*

³⁰ Njisesom ngub kobur kakl, Ni hesa nao Ab kab yao bombor o yao kisesa.*

³¹ Ngo tomb obum ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom wakl Njises obu hanom luklbur han sarbe mismil,*

³² Njisesom mbini bor kakl, Nim nao Abon kongon hobao sao andub ora inim hendeklemin muwalo haeng, inim nim kongon ngo bu hae on khorob sao asao ora buwaol ni hanom luklbur bim? kisesa.*

³³ Ngub kisaol mbini Nju sem ngo obu hanom luklbur bismi nda baebenom obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom njem kongon mend oborob nao bil kobur inj nje hanom luklbur bim ka. Ngub inj, nje di aol heneng ora hael o, njem Ngaor bor

maobowa peb bu hel hondo angal bubur, njem ni Ngaor ora hae kal ol ora luklbur bim kismisa.*

³⁴ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngaoron angal inin man mbuk bor wiyao ub nao hendeme be? Ini tenaol hambun di Ngaor menger hayem ke wiyao kisesa.*

³⁵ Ngub kobur kakl, Ngaorom tenaol mbes ngo paolismi baebenom pangen obun angal ngo mbini hasmil eben kisaol tomb, Ngaor obum ora mbini bor ini Ngaor menger hayem kisaong, inim angal ngo Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub baondib paklao ko nen sabeyem be? kisesa.*

³⁶ Ngub kobur kakl, Ngub ke wiyao, ni oran ninao Abom ora kongon ngo bukl pu ko mao habur obum ni su bor pu kisaol, nim ni Ngaoron Isi ora hae ko ini kao nju haeng, inim ni bor asub ko njem Ngaor bor maobowa angal bu, hel hondo angal bil lem? kisesa.*

³⁷ Njisesom ngub kobur kakl, Aoh, nim nao Abon kongon ngub nao bibur ko haru sin, inim nim heneng le ko nen nao sabokl-waebe ora.*

³⁸ Ngub inj, nim nao Abon kongon heneng ora bu hanbur o, inim nim angal ngo lowao ub heneng le ko nen nao sobaem sin ebe ka. Nim nao Abon kongon hambun sao bu haruklu ub buklwao o hondoklemi tomb, inim obun Abon kongon ora ngo be ko ebe nen saboklemi ora. Ngub buklemi tomb nao Abom ni haru was haraoklao ub di, nim nao Ab obu haru was haruklu ub di, inim ebe hondoklemi ora kisesa.*

³⁹ Njisesom ngub kisaol Nju sem nda baebenom obu men ha howes koklbur ora bismi o, Njisesom obu bor ngo buklbur bismi ub sub baondib paklbur paokl pisesa.*

⁴⁰ Ngub pobur kisaon Njises obu wakl ib Njoran mende non pobur, mbes Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaol mbabtas bu hasao su nda bor pindib pabur obum su ngo bor bao hasasa.*

⁴¹ Ngo tomb tenaol andub ora obu hasaol obobur mbini hakl kakl, Heneng ora mbes Njon Mbabtas Biyao Aolom tenaolom ko mend nao hindismi sao non mend nao bisao o, Njon Mbabtas Biyao Aol ngo obum Njisesom ngub bu haklao ko angal hambun sao ko hasao ub heneng ora kise kao kao bismisa.*

⁴² Ngub kobur kismil su ngo bor tenaol andubom ora Njises obul hul ha hasmisa.*

* **10:23:** Bis 3:11; Bis 5:12 * **10:24:** Luk 22:67 * **10:25:** Njo 4:26; Njo 5:36; Njo 10:38 * **10:26:** Njo 6:64; Njo 8:45 * **10:27:** Njo 8:47; Njo 10:3 * **10:28:** Njo 3:16; Njo 6:39; Njo 18:9 * **10:31:** Njo 8:59 * **10:33:** Mat 26:65; Njo 5:18 * **10:35:** Mat 5:18 * **10:38:** Njo 14:10-11 * **10:39:** Luk 4:30; Njo 8:59 * **10:40:** Njo 1:28 * **10:42:** Njo 7:31

11

Aol Lasaras obu ora pe paesaol maol bismi o

¹ Ngo tomb su Betani aol mend obun imbi Lasaras obu sen ha wisao o, su Betani ngo ten is kab menden imbi Mariya hesa Mata kab mbibi haekiyakl birisbi su o sisesa.*

² Ngub sisao o ten Mariya ngo obu mbes Aorao Aondaon aongao ma bor wel sem kao ebe ora pebe mondom kowe beyabur, wackl hoboll ken ko obun wesmbao irim kunaesao nda sisao o, ten ngo obun mbaoli Lasaras ngo sen ha wisesa.*

³ Ngub bisaol Lasarasom mbaoli ngo kabom Njises hasaol angal pen kobur mbibim Njises bor kackl, Aorao Aondaon o, aol Lasaras ngo njem turi aondaon ora homale nda sen khorob ora ha wi kisbisa.*

⁴ Ngo tomb Njisesom angal ngo pangobur obun man pange baeben bor kackl, Sen ngom obu ora mao homaklbur inj bene ka. Ngub inj, Ngaor obun buri muwalobur obun imbi aondaon bu ora win ko benel, Ngaoron Isiobun imbi di aondaon bu ora uklaon kisesa.*

⁵ Ngo tomb Njisesom ten Mata ngo hesa obun haeki Mariya kab di, ten ngo kabon mbaoli aol Lasaras ngo sen ha wisao nda di, mbini is teb ngo mbaoliyaen kone u turi aondaon ora himisao o sisesa.

⁶ Ngub sisao Njisesom Lasaras ngub sen ha wi ke pangobur kisaon, bao hor kab oran su ngo obu hasao bor bao hasesa.

⁷ Ngub bubur kisaon mabor obun man pange baeben bor kackl, Nao Njuriya wackl mbi kisesa.

⁸ Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom burir biyubur obu bor kackl, Aol aondaon o, Nju semom ngubi sao tomb was nje hanom luklbur baemndang, njem wackl su ngo bor poklbur bil be? kismisa.*

⁹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kackl, Hokloben di ombonaon di bao hora hambunon kongon ebe bu kimb bib se ora hayom. Tenaol mendbor hora bao hae tomb pobaem sin, mbinin su ngo bor bao hayao ub hondobur ora poboklemil saokl nao uklemi ora kisesa.*

¹⁰ Obum ngub kobur kackl, Ngub buklemi o mondom obun kone bor bao nao bin habur em hundur wi bor poba sin, obu saokl uklaon ora kisesa.*

¹¹ Njisesom angal ngo kao pabur mabor obun man pange nda baeben bor wackl kackl, Naon aol sango Lasaras nda u paol

pene saol ol, nim wackl obu mao tekakl poklwao ora kisesa.*

¹² Ngub kisaol Njises obun man pange aol nda baebenom obu bor kackl, Aorao Aondaon o, obu u ora paolu wa sin obu wackl ebe soklao kismisa.

¹³ Ngub kismil o Njisesom angal ngo Lasaras obu pe pa wisao ub nen sabobur kisaon o, obun man pange aol ngo baebenom Lasaras obu u heneng paolu wiyao bor le ko pangobur kismisa.

¹⁴ Mbinin ngub nen sabismil Njisesom mbini bor wackl kao pa kao kalobur kackl, Pangeklem. Lasaras obu ora pe pa wiyao bor kanda kisesa.

¹⁵ Ngub kobur kackl, Ini ngo baebenom nim Lasaras bor buklwao sao hondobur, inim nil hul ha hareklemil nu nim oborob ora Lasaras obu hesa haru nao hawe sal nim turi ora homakl ngao, ngubi tomb obu hondokl mbi kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol Njisesom man pange aol Tomas obu obun imbi mende Sango Wackl Mari kismil, obum man pange aol aeben o baeben bor kackl, Nju semom Njises laem sin, nao di obu haru homemin orang mbi kisesa.*

Njises obu tenaol heme wackl mao enja haeben mao saraoklaon te ora hayao o

¹⁷ Ngo tomb Njises obu pobur su Betani teb sol sao po pindib pabur pangisaol, Lasaras obu maol bismi o bao hor makl oran pibi hanao ke pangisesa.

¹⁸ Ngo tomb su Betani ngo Njurusalem teb so ora kilometa el teb ora sisesa.*

¹⁹ Ngub sisao o Mata hesa Mariya kabom mbibin mbaoli Lasaras ngo himisao o hem kao hakol nao bin ko, Nju sem tenaol andub ora ten nda kab daol angal ko berem kam ibismil birismisa.

²⁰ Ngub birismi o Mata obum Njises wen harer bor ebe ke pangaoklbir kisaon obum harerol hen mukl pisao o, obun haeki Mariya obu andaon bao was birisesa.

²¹ Ngo tomb Matam Njises bisaol hen mubur kackl, Aorao Aondaon o, nje enjo ngo bor hakl bisin nao mbaoli ngo nao pe pakl bisaol ora kisesa.*

²² Matam ngub kobur kackl, Aoh, ni hende ora ngubi tomb di njem Ngaor bor menjao kao kalae sin, obum heneng buklaon ora kisesa.

²³ Ngub kisaol Njisesom Mata bor kackl, Njen mbaoli ngo wackl enjoklao ora kisesa.

²⁴ Ngub kisaol Matam Njises bor wackl kackl, Ni hende ora, mabor bao bu kowes buklaon on tenaol mbes himismi baeben di

* 11:1: Luk 10:38-39 * 11:2: Njo 12:3 * 11:3: Njo 11:36 * 11:4: Njo 9:3; Njo 11:40 * 11:8: Njo 8:59

* 11:9: Njo 9:4-5 * 11:10: 1 Njo 2:11 * 11:11: Mat 9:24 * 11:16: Mak 14:31 * 11:18: Mat 21:17 * 11:21:

Njo 11:32 * 11:24: Njo 5:29

wakl enjo kimb buklemi tomb Lasaras obu di heneng enjoklao kisesa.*

²⁵ Ngub kisaol Njisesom Mata bor kabl, Ni tenaol mao enja peb biyu aol ora hae. Ni tenaol haeben mao saruklu aol ora hael, tenaol mendbor nil hul ha haklemi o homoklemi baeben wakl enjoklemi ora kisesa.

²⁶ Obum wakl kabl, Tenaol mendbor mbini nao heme bao haklemi baebenom di nil hul ha harim sin, mbini nao homoklemi ora. Heneng ora mbini nao heme haeben ora sokleming, nim angal ngo kabl ub njem di heneng ora le ko nen sobal be? kisesa.*

²⁷ Ngub kisaol Matam Njises bor kabl, Aorao Aondao o, nje Ngaorom Eben Ke Aol ora hael ko ni hende ora. Nje Ngaoron Isi ora hael. Nje mbes Ngaorom aol mend su ngo bor oboklao kisaol nda ora hael kisesa.*

Njisesom Lasaras hem kobur de kisaol o

²⁸ Ngo tomb Matam ngub kao peyaokl-bir kisaon obun haeki Mariya kao kalokl pisesa. Ngub bubur kisaon obum Mariya sub solo maon nan kemi pobur sub kao kalobur kabl, Aol aondao obu enjo ngo bor obo habur nje es be kisesa.

²⁹ Ngub kisaol Mariya obu penar bu ora teka peyaokl-bir Njises hasaol pisesa.*

³⁰ Ngub bisao o Njises obu su and te ora bor nao obo pindib pae, pibnao Matam obu hen mukl pisao nda bor kang mend bao hasesa.

³¹ Ngo tomb Nju sem mendbor Mariya haekiyakom mbibin mbaoli hem kao hakol nao bin ko, hombara anda angal kao tingiyu ber mba hasmi nda baebenom, Mariya obu penar bu ora ngo teka peyaokl dera pisao nda hondobur kismim, mbinim obun mbaolin maol bor de kokl pe ko nen sabobur mbinim obun mama taol mi pismisa.

³² Ngo tomb Mariya obum Njises hasao nda bor po Njises hasaol hondobur, obun aongao ma bor tumu kar munu dombes ubur obu bor kabl, Aorao Aondao o, nje enjo ngo bor hakl bisin nao mbaoli ngo nao pe pakl bisao ora kisesa.*

³³ Mariyam ngub kobur de aondao ora kisaol Njisesom obum de ngo kisaol ub hindisao tomb, Nju sem mendbor Mariya obu daol haru ibismi nda baebenom di de kismil hondobur, obun kone bor kho so hem aondao bu ora kisesa.

³⁴ Ngub bisaol obum mbini bor kabl, Inim Lasaras obu abor maol baemib? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Aorao

Aondao o obu ngo bor ngo maol bisme ong, hondokl ib kismisa.

³⁵ Ngo tomb Njiseson el bor del ib pibisesa.*

³⁶ Ngub bisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom kabl, Haondaoklaob. Obum de ngo le o, aol Lasaras ngo obul kone aondao bu ora werekle kao kao bismisa.

³⁷ Ngub kismi o menborom obu maobowabur kabl, Aol ngo obum aol el kho baeben ebe mao saraoklao ndang, obum aol Lasaras ngo ngub nao hemen ko bisur bukl buwanao ye? kismisa.

Njisesom Lasaras mao enjaesao o

³⁸ Ngo tomb Njises obun kone bor hem aondao ora kao hakol bisaol, obum Lasaras maol bismi ndal po pindib pabur hindisao tomb han te ngo Lasaras maol bismi o moklo ora bor kowao bu taokl hondae sisaol, han aondao ora mondom han ngon dir komb pae o bor tu manga mbaesmisa.*

³⁹ Ngub hondobur Njisesom kabl, Inim han ngo Lasarason maol bor manga mbaesmi o mu paklaob kisesa. Ngub kisaol aol ngo maol bismi ndan mbaoli Matam obu bor kabl, Aorao Aondao o, naom Lasaras obu maol bu mbamao tomb bao hor makl oran pibi hanaol, ngubi tomb bung aondao bu ora poboklao kisesa.

⁴⁰ Ngub kisaol o Njisesom obu bor kabl, Nim nje bor mbes kao njanda ub nen nao sobal be? Heneng ora njem nil hul ha hari sin, njem Ngaor obun buri aondao ora wiyao ub hondoklesi ora kisesa.*

⁴¹ Ngub kisaol mbinim han nda pere tuwaesmi tomb Njisesom yu heben bor hend yabur kabl, Ab o, nim nje bor ngo kao njurukl ub ora pangal ol, nje bor tengiyu ora kabl kisesa.

⁴² Ngub kobur kabl, Nim nje bor ngo sao ngo sao bibi ko kao njeyo tomb njem hor hor was ngo bibi keyo ub pangobur bili ndal ni ora hende o, tenaol ngo hayem baebenom di njem ora ni pu kisi ko henden ko nim nje bor angal ngo kao njurukl kisesa.*

⁴³ Njisesom ngub kobur obum angal aondao bu ora kobur kabl, Lasaras o nje dera ib kisesa.

⁴⁴ Ngub kisaol aol ngo maol bismi nda teka peyaokl-bir dera ibisesa. Ngub ibisao o obu wen tangismi tomb lab lab ngo obun ki aongao di obun el wil bor di tanga tingi mbabur maol bismi nda ub ngub bao tanga tingi mba haen ibisesa. Ngub bisaol hondobur Njisesom mbini bor kabl, Inim obun lab lab ngo hakl hesbe tuwabur obun harer pen waklaob kisesa.

* 11:26: Njo 8:51   * 11:27: Njo 6:69   * 11:29: Njo 11:20   * 11:32: Njo 11:21   * 11:35: Luk 19:41   * 11:38:

Mat 27:60   * 11:40: Njo 11:4; Njo 11:23-26   * 11:42: Njo 12:30

Nju sem mendborom Njises pe paen lemin ko karismi o

Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Ngo tomb Nju sem andub ora ngo Mariya taol mi ibismi nda baebenom Njisesom ngo bisao sao hondobur, mbinim Njises obul hul ha hasmisa.*

⁴⁶ Ngub bismi o tenaol mendborom Njisesom ngo bisao nda haondaokl pobur Peresi sem kao kalismisa.

⁴⁷ Ngub bismil Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi sem kabom angal ngo kam ibismi nda pangobur kismil, mbinim mbinin kansol baeben birismi bor po kilir mbabur mbinin kansol ngo baeben bor kabl, Aol ngo obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub sao ora bu haeng, naom obu bor asub ora bem? kismisa.

⁴⁸ Mbinim ngub kobur kabl, Heneng ora naom aol ngo obum ngub bu haen bao waklmaol obum ngub was bu harob sin, mabor tenaol hambunom obul was hul ha haklemil, Orom semom ngo buklemi sao mabl aondao ora homobur naon Ngaor Hen Moroklme Anda haki kundi bowes bu, nao Nju sem hambun lu bowes buklemi kismisa.

⁴⁹ Mbinim ngub kismi o aol ngo hasmi baebenon is mend obun imbi Kayapas obu wen karasmas bombor ngon was baolum aol wesmbao aondao ora hasaol, obum mbini bor kabl, Pangeklem. Inim ngon te kang mend nao hende sakl lem kisesa.

⁵⁰ Obum ngub kobur kabl, Inim ngo sao ora nen nao sabeyem ka. Aol is bombor ora mondom tenaol hambun puwi pen ko ne manabur homa sin, naon sem hambun ora ke was nao henden ub obum ngo buklaol ub oborob ora buklaol kisesa.*

⁵¹ Ngub kisao o angal ngo baolum aol wesmbao aondao ngom, obum obun mbib nen sabobur inj kisao ora. Ngub inj, obu baolum aol wesmbao aondao wen ora hasao tomb angal mar ngo Ngaorom obun kone bor kao kisao ub ora kisaol, obum Njises Nju sem tenaol baeben bisur bu, bu muklbur homoklaol o bor kisesa.

⁵² Ngub kisao o Njises obum Nju sem tenaol baeben was bisur bu, bu muklbur inj homoklaol. Ngub inj, obum su hambun bor Ngaoron isi wane bereyem baeben hambun obun sem was habur maomunu tong bombor mao saklbur homoklaol, Ngaoron isi wane baeben mbini hambun sem bombor men koro ora haklemi.*

⁵³ Ngo tomb mbinim bao ngon pibnaol tibiya pabur Njises obu pe paen luklemi on

kao kao bismisa.

⁵⁴ Mbinim ngub bismil Njises obum mbini Nju sem ngo baeben hasmi bor mbinim obu henden mao pana pana nao bi su Njuriya ngo tuwaklbur kisaon, obum su tenaol nao biri nan teb so bor su and lobokl lobokl menden imbi Eparim wisaol, obun man pange nda baeben daol mbini su ngo bor was bao hasmisa.*

⁵⁵ Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao hor so boroklme bao o pindib paklbur teb sisesa. Ngub bisaol Waran Aeben Bisao bao ngo nao pindib pae tomb Nju sem su tangar tangar su hambun bor paolismi baebenon andub mendborom Njurusalem was pobur, mbini Nju semom bimi ub mbinim wes wes lu man man bukl pismisa.*

⁵⁶⁻⁵⁷ Ngo tomb mbini Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi sem kabom Njises es bubur kabl, Ini tenaol ngo hayem baebenon Njises obu hayao o hendele mondom naom obu men hamun ub kao njib ora kismisa. Ngub kismil mbini tenaol ngo obo kilir mba hasmi nda baebenon Ngaor Hen Moroklme Anda bor obo maembe mba, Njises hae be? nao haeb ko es es bubur mbini haki kabl, Inim asub nen sabeyem? Njises obum Waran Aeben Bisao bao ngon nao hondokl oboklaol be? kao kao bismisa.*

12

Mariyam Njiseson aongao mal wel kowe beyaesao o

Mat 26:6-13; Mak 14:3-9

¹ Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao bao o teb soklbur bao hor dowo ora bao wisaol tomb, Njises obu aol Lasaras ngo Njises obum obun maol bor mao enjaesao ndan su, su Betani bor pisesa.*

² Ngub pisao tomb su ngo bor mbinim Njiseson ne nen ko harabur Matam ne ngo taol bu kal kal bisaol, Lasaras obu di tenaol mendbor Njises daol haru ne no birismi darukl o bor birisesa.*

³ Ngo tomb Mariya obum wel sem tangar menden imbi nar wel* kismil, kao di ebe ora pebe andub ora ber pae mend mbinim mone andub ora deng kobur mismi on mend wisao nda mubur, Njiseson aongao mal kowe beyaesesa. Ngub bubur kisaon obum wakl hoboll ken ko obun wesmbao irim kunaesaol, nar wel ebe ngon kao ebe ngo pibisao ndam and ngon andaon ngo bor bao u hasesa.*

* **11:45:** Luk 16:31; Njo 4:48; Njo 7:31   * **11:50:** Njo 18:14   * **11:52:** Njo 10:16; Njo 17:21; 1 Njo 2:2   * **11:54:** Njo 5:18; Njo 7:1   * **11:55:** Bis 21:26   * **11:56-57:** Njo 7:11   * **12:1:** Njo 11:1; Njo 11:43   * **12:2:** Luk 10:40
* **12:3:** Luk 7:37-38

⁴ Ngub bisaol Njiseson man pange aol is mend obun imbi Iskeriyaor Njuras kismil, mabor obum Njises karu lisao aol nda obum kabl,*

⁵ Obun wel sem tangar nar wel ebe ngo mu bowes nao bi tenaol tangarom dob bin sokl mukl baonaon, obum mone andub ora pao 300 di menjao mukl baonaol, tenaol menjao nao wi burubur dem nao bin bereyem baeben ebe taol bu kalokl baonaol ora kisesa.*

⁶ Ngub kisao o aol Njuras ngom obum angal ngo kisao ub tenaol mendbor menjao menjao nao wi birismi baeben hond homobur inj kisao ora. Ngub inj, obu paes naoklao aol ora habur, man pange aol baebenon mone mendbor obun nu bor maru wa hasao baebenon mendbor paes maobala mu hasao ub buklbur kisesa.

⁷ Ngub kisaol Njisesom kabl, Njem ten ngo bor ngub nao ke. Mabor mbinim ni maol buklemi tomb di, nao toklol wel ngom kowe beyaen ub obun wel ngo sokl nao mi bao win was kisesa.*

⁸ Ngub kobur kabl, Inim tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin boroklme baeben hesa non ini daol hor hor was haklemi o, ni non ini daol nao hor hor bao ha kimb was nao buklmao ora kisesa.

Baolum aol aondao baebenom Lasaras wabl pe paen lem ko karismi o

⁹ Ngo tomb Nju sem hambunom Njises obu su Betani ngo bor ora hae ke pangobur kismil, mbinim obu hondoklbur obu hasao bor ibismi o mbinim Njises obu was hondoklbur inj, mbes Njisesom Lasaras obu obun maol bor mao enjarob ke pangobur mbinim Lasaras di hondoklbur ibismisa.*

¹⁰ Mbinim ngub hondokl ibismil mbinim baolum aol aondao baebenom ko aondao bu ora homobur mbini hakl hakl kabl, Naom Lasaras di pe paen lemin ora ko kao paesmia.

¹¹ Mbinim Lasaras ngo lemin kismi on te, Nju sem andubom ora Lasaras ngo obun maol bor mao enjaesao nda hondobur, baolum aol ngo baeben tuwabl pobur mbinim Njises obul was hul ha hasmil, mbinim Lasaras di ngub lemin ora ko karismisa.*

Njises obu aol wesmbaom bimi ub Njurusalem hondaesao o

Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Ngo tomb ngon ekeri nan tenaol aondao andub ora Nju semon Waran Aeben Bisao hor so boroklme bao on obo kiril mba

habur, Njises obu Njurusalem enjo ngo bor ebe ke pangismisa.

¹³ Mbinim ngub pangobur kismil sendaol bimi sao me so non bi sao hakl mend sando mini mini, mbinim Njises harerol hen mukl pobur angal aondao bu ora kobur kabl,

Ngaorom imbi wi haen kisao aol ngo obu Aorao Aondao hayao bor hakl ebene ngao Obu bor kaoya kem ora.

Obu Nju semon aol wesmbao aondao ora hayaol

Ngaorom obu imbi wi haen kisao aol yaong Aorao Aondao ngo obu bor kaoya kem ko kaoya kismisa.

¹⁴ Ngo tomb Njises obum some dongi hondobur mend hasaol hondobur, ngon mesaol hond ya baoraokl pisesa. Ngub bisaol ngo bisao sao mbes mbuk waeb bor ngub ke wisao.*

¹⁵ Su and lobokl lobokl Siyon tenaol o Inim pakl nao homaoklaob ka.

Inim inin aol wesmbao aondao nda ngo ebe

^o Haondaoklaob. Obu some dongi hondobur mesaol baoraokl ebeng

Haondaoklaob ke wisao ub heneng ora ngo ora tomb il so pind bisesa.

¹⁶ Ngo tomb Njiseson man pange baebenom ngo bisao saon te nen nao sabismi o, mabor Njises obu wabl enjobur obu imbi wi aondao ora hasao tomb mbinim wabl nen sabo bokesmil, Ngaorom mbuk waeb bor mbinim obu bor ngub buklemi ke wisao ub ora bismi ko nen sab heneng bismisa.*

¹⁷ Ngo tomb mbes aol Lasaras obu pe paesao maol bismi o, Njisesom tenaol andub ora hondo haenbur aol Lasaras ngo obun imbi ko kor bubur mao enjaesao hindismi nda baebenom, wabl Njisesom ngo bisao sao tenaol hambunom pangen kao kalismisa.*

¹⁸ Ngub bismil mbini tenaol andub ora mendbor Njisesom buri palobur tenaolom ko mend nao hindismi ngo bisao kismi o pangismi baebenom, Njises obu harerol hen mukl pismisa.

¹⁹ Ngub bismil hondobur Peresi semom makl aondao ora homobur mbini hakl hakl kabl, Embin inim di ora hendeyem ka. Naom Njises obu bor menjao menjao bukl buwaklmaol, su hambun bor tenaol hambunom obu hayaol was pobur, ou was ngo taol mi peyem o kismisa.*

* 12:4: Njo 18:3   * 12:5: Mat 19:21   * 12:7: Njo 19:40   * 12:9: Njo 11:43-44   * 12:11: Njo 11:45   * 12:14: Mat 27:42; Njo 1:49   * 12:16: Njo 2:22   * 12:17: Njo 11:43-44   * 12:19: Njo 11:48

Ngirik tenaol baebenom Njises haondaomun sa ko nen sabismi o

²⁰ Ngo tomb Nju semon hor so boroklme bao ngo baeben on tenaol andub ora Nju-rusalem pobur Ngaor bor kaoya ko hasmil, Ngirik tenaol mendbor di ibismil mbini haru hasmisa.

²¹ Ngub hasmi tomb Ngirik tenaol nda baebenom, Njiseson man pange aol is mend obun imbi Pilib kismi o obu Kalilin su Bersara aol mend sisaol, mbinim obu birisaol obo ne mubur kabl, Aol o ka, naom Njises oran haondaomun ko pangaoklaom kismisa.*

²² Ngub kismil Pilibom Andur po kao kalisaol, Andur hesa Pilib kabom angal ngo wabl Njises po kao kalisbisa.

²³ Ngub kisbil Njisesom mbibin angal ngon ko san lubur kabl, Aolon Isi Ora obun imbi aondao bu ora uklaol bao o mbes teb se ol beyem kisesa.*

²⁴ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, isom il seyao o sul tal hakl po tiba bung nao bi bao so wa sin, obu hond bombor ngo so wiyao o was saoklao o, is il ngom sul tal hakl po tibarob sin, por ko and sobur il andub ora soklao kisesa.*

²⁵ Njisesom ngub kobur kabl, Aol mondom obu tenaolom imbi ken haklao on was turi homo harob sin, obun hambun sao baondib munuklao obun imbi nao wi kang ora haklao. Ngub buklaol o aol mondom obu su ngol imbi wi haraoklao ub tuwa mesao kalo harob sin, obun haeben saklbur ora hayaol, obu imbi wi ora habur ko mende nao heme haeben ora saklao kisesa.*

²⁶ Ngub kobur kabl, Aol mondom ni hem kobur nao kongon bu harob sin, obun ni ora taol mi oboklao, nao kongon biyao aol ngo obu ni hesa yao haru akol was bu haklao ora kisesa. Ngub kobur kabl, Aol mondom ni hem kobur nao kongon bu harob sin, nao Abom aol ngo obun imbi aondao bu ora win lao kisesa.*

Mbinim Aolon Isi Ora pe paen luklemi kisao o

²⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Ngubi tomb nao kone bor burisao po kho aondao ora saol ngao, nim asub ora kon balem? Nim nao Ab bor, Ab o nim ke nao hondon ub njem ni bor ngubi tomb ngo bukklur be sao mu tuwaebe lowao be? Ngub inj ka. Nim ngubi tomb ni bor ngo

buklao sao ora bin ko su ngo bor obowao ora kisesa.*

²⁸ Obum ngub kobur kabl, Nao Ab o, nim ngub bukklur ora obowaong, njem njen imbi aondao bu ora win kaebe kisesa. Njisesom ngub kao peyabl birisao tomb angal mend yu heben hakl obobur kabl, Nim nao imbi mbes aondao bu ora win kondis ol, nim wabl aondao bu ora win lowao kisesa.*

²⁹ Ngo tomb tenaol mendbor Njises obu hasaol teb so hasmi nda baebenom angal ngo yu heben hakl ibisao nda pangobur kabl, Har kull mend kaol kismi o mendborom kabl, Aoh, angal mini wesao mondom obu bor angal mend kao kale kismisa.*

³⁰ Mbinim ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Angal ngo ni bor inj obaokl ka. Ngub inj, angal ngo ini bor buklaol saon ora le kisesa.*

³¹ Ngub kobur kabl, Ngubi tomb Ngaorom sun tenaol khorob bimi baeben bember ha peb bu ke mao handaklao bao o teb sam sam bel, obum mbini sun tenaol ngo baebenom khorob mao baraoklao aol wesmbao aondao ora o lu taol beyobur men mbaklao ora kisesa.*

³² Wabl kabl, Mabor mbinim nim is pe kowal bi bor menyaklemi tomb nim tenaol hambun ni hae ol was eben lowao kisesa.*

³³ Ngo tomb obum angal ngo kisao o obu homoklao ub bor menger mubur kisesa.*

³⁴ Ngub kisaol tenaol ngo hasmi nda baebenom obun angal ngon ko san lubur kabl, Naom nao Nju semon man wiyao ub mbes ngub pangismao ka. Eben Lao Aol obu nao heme bao was haklao ora ke pangismaong, njem asub ko Aolon Isi Ora obu menyaklemi kal bo? Njem Aolon Isi Ora ngo kal o aeb bor kal? kismisa.

³⁵ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Kang baoklme oran inim bao ngo obu hesa haru was bao hayem ol, ini ngubi tomb bao bin ora habur bao bi ora bor pobo hayem ngao, em hundur mao waraoklao saom ini em hundur mao waraoklaong hondo ora haklwaebe ka. Pangeklm. Tenaol mendbor em hundur wi bor bubuklmi baebenom ni ngo bor pe ko nao hendebur puklmi kisesa.*

³⁶ Ngub kobur kabl, Inim bao ngo obu bao haen hayem tomb bao ngo obul hul ha haklwaebe ora. Ngub baem sin ini bao ngo obun sem ora haklemi kisesa.*

* 12:21: Luk 19:3; Luk 23:8; Njo 1:44

* 12:23: Njo 13:31-32; Njo 17:1

* 12:24: 1 Kor 15:36

* 12:25: Mat 16:25

* 12:26: Njo 14:3; Njo 17:24

* 12:27: Mat 26:38

* 12:28: Mat 3:17

* 12:29: Bis 23:9

* 12:30: Njo 11:42

* 12:31: Njo 9:39; Njo 14:30

* 12:32: Njo 3:14

* 12:33: Njo 18:32

* 12:35: Njo 7:33; Njo 8:12; 1 Njo 2:10-11

* 12:36: Ebe 5:8

Nju sem andub ora Njisesol hul ha nao hasmi o

Ngo tomb Njisesom angal ngo hakl ngub kao kalo hasao o, mabor tenaol ngo baeben ngol bao haen obu sub ora bum hasesa.

³⁷ Njises obum tenaolom ko mend nao hindismi sao andub ora tenaol hambunom henden bu hasao o, mbinim obul hul ha nao hasmisa.

³⁸ Mbinim obul ngo hul ha nao hasmi ub mbes Ngaorom man mini aol Asayam ngo baebenom ngub buklemi ko mbuk waeb bu wisao ub ora bismil, Asayam ngub waeb bu wisao.

Aorao Aondao o nao angal lomao ub Aebom ora heneng lem ko nen saboklao? Aorao Aondao obum obun buri muwalaok-lao tomb

Aebom ora obul hul ha haklaob ko waeb bu wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.*

³⁹ Ngub bismil mbinim Njises obul ngo hul ha nao hasmi on te, Asayam angal mende di ngub waeb bu wisao. Obum kabl,

⁴⁰ Ngaorom mbinin el bor manga mbabur Tenaol ngo obul hul ha nao haroklme baeben

Mbinin kone bor han non bi men aolin kisao ora

Mbinin el di hukl bi ora haklemil Kone bor di oborob kimb nao bibur Mbinin kone baol munu

Nim mbini wabl mao enjan nao oboklemi kisao ko

mbes Asayam waeb bu wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.*

⁴¹ Mbes Asaya obum Ngaorom Eben Lao Aol ngo obu buri bao bi ora hasaol hon-dobur, Eben Lao Aolom mabor bu haklao saon ora waeb bu wisesa.

⁴² Heneng ora Asayam mbinim ngo buklemi ko waeb bu wisao ub ngub il so pind bisao o, Nju semon maomb bo haraoklao aol andub mendborom di Njisesol hul ha hasmisa. Ngub bismi o Peresi semom nao man pangoklme anda bor nao biri puklub ko lu taoluklemi ko pakl homobur, mbinim Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hae ko nen sabismi ub nao kao paesmisa.*

⁴³ Ngub bubur kismis mbinim Ngaorom nen sabeyao ub nje ebe ora hael ko kaoya ken haebe makl homobur, mbinim tenaol henengom nen saboklme ub was mbini bor nje ebe ora hael ko kaoya kismi ub turi himismisa.*

Njisesom angalom tenaol kho ebe kab taol bu kobayao o

⁴⁴ Ngo tomb Njisesom angal aondao bu ora kobur kabl, Tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenom nil was inj hul ha haklemi ka. Ngub inj, mbinim ni obon kisao nda obul di hul ha haklemi kisesa.*

⁴⁵ Ngub kobur kabl, Tenaol mendbor ni hondo ora haklemi baebenom ni obon kisao nda obu di hondo ora haklemi kisesa.*

⁴⁶ Obum wabl kabl, Nim su ngon bao ora habur, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baeben em hundur wi bor nao haen ko obowao ora kisesa.*

⁴⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mondom ngubi tomb nao angal bib hobao sao nda pangobur o, angal ngom ngo sao ngo sao bibi ke wiyao ub hul habur nao ba sin di nim obu bor te nao mao bemberakl-wao ora. Aoh, nim sun tenaol hambun te mao bembera taol bukbur inj obowao ka. Ngub inj, nim mbini bisur bu, bu mukbur obowao kisesa.*

⁴⁸ Wabl kabl, Tenaol mondom di ni mesao njubur nao angal bib hobao sao ngo makl homo nao panga sin, nim inj, obu ngo saom ora te mao sara taol bukdao ka. Nao angal ngubi tomb ngo ko hae om ora, mabor bao bu kowes ora bukdao on obu te mao sara taol bukdao ora kisesa.*

⁴⁹ Ngub kobur kabl, Nim ngo kabl o, nim angal bib hobao sao ngo ko haruklu e baeben, nim nao mbib nen sabeyo ub inj ko haruklu ka. Ngub inj, nao Abom ora ni obon kisaol, angal ngo baeben nim tenaol hambun bor kao kalo han ko obum ora kao njisao kisesa.

⁵⁰ Ngub kobur kabl, Ni hende ora, nao Abom bibaebe keyao angal ngo tenaol haeben mao saraoklao angal ora yaol, angal ngo nim ko haruklu e baeben nao Abom kao kalaebe ko kao njisao ub ora ko haruklu ko Njisesom ngub kisesa.*

13

Njisesom obun man pange aol baebenon aongao ma bor wes wes laesao o

¹ Ngo tomb Nju semon Waran Aeben Bisao bao o ekeran nan pindib paklao ko birismi tomb Njises obum ora hindisaol, obum sun tenaol baeben tuwaklbur wabl obun Ab hayaol poklao bao o teb sisesa. Ngub bisaol obun sem mendbor kone u hasao o mbini sul bao haen tuwakl poklao

* 12:38: Oro 10:16 * 12:40: Mat 13:15 * 12:42: Njo 7:48; Njo 9:22 * 12:43: Njo 5:44 * 12:44: Mat 10:40
 * 12:45: Njo 14:9 * 12:46: Njo 8:12; Njo 12:35 * 12:47: Njo 3:17; Njo 8:15 * 12:48: NjuS 4:12 * 12:50: Njo 8:26; Njo 8:28 * 13:1: Njo 7:30; Njo 12:23; Njo 15:13; Pil 2:8; 1 Njo 3:16

baeben hem aondao ora kobur, ngub bao hem kao ha win was obu pe paen lismisa.*

² Ngo tomb bao bombor ngon ombonao nend kisao tomb Njises di obun man pange baeben di ne no birismisa. Ngub birismil Njises obun man pange aol duteb nan o obu Iskeriyaor Njuras, Simonon isi sisao o Seranom obun kone bor hondaesaol, obum mabor Njises lukl bismi baeben bor mbinim Njises obu pe paen lin ko kaloklwao ko nen sabisesa.*

³ Ngub bisao o Njises obun Abom obu bor buri aondao ora taol bu kalisaol, obum nim hambun sao bib se hae ko ora hindisesa. Mend di obu Ngaorom ora pu kisaol, obu wakt Ngaor hayao bor poklao ub di ora hindisesa.*

⁴ Njisesom ngub hondobur kisaon ne ngo hakl nao nja win teka peyobur, obun lab lab saoll mend samisao nda bao kolo u mbabur, obun dawaol mend wisao o mubur kisaon obun tombaol pong li mbaesesa.

⁵ Obum ngub bubur kisaon ndis mend wisao o bor ib baoklmend kowe tunda birin kobur, obum obun man pange aol nda baebenon aongao ma bor mendboron mbes wes wes lam lam bubur, wakt hoboll ken ko obu dawaol ngo obun pako pakol pong li mbaesao ndam kunam kunam bisesa.

⁶ Ngub bubur kisaon obum hambunon ngub lam obam obam bubur, obum Simon Pitam laklbur bisaol Pitam Njises bor kakt, Aorao Aondao o, njem ni non bi on aongao ma bor wes wes laklbur bil be? kisesa.

⁷ Ngub kisaol Njisesom Pita obun angal ngon ko san lubur kakt, Nim ngo bi sao njem ngubi tomb nen nao sabel o, mabor njem ebe nen sabobur ora hondoklesi kisesa.

⁸ Ngub kisaol Pitam Njises bor kakt, Inj ora. Njem nao aongao ma bor wes wes nao laklesi ora o njem baehaemen ora bil kisaol, Njisesom obun angal ngon ko san lubur kakt, Nim njen aongao ma bor wes wes nao laru sin, njem nao man pange aol hakl buwaklesi ora kisesa.

⁹ Ngub kisaol Simon Pitam obu bor wakt kakt, Aorao Aondao o, ngub sin njem nao aongao ma bor was nao li, ki wesmbao hakl bor di hambun bor lakla kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol Njisesom obu bor kakt, Tenaol mondom obun toklo hambun oborob wes wes li peyobur harob sin, obum asub ko, ko mende wes wes luklao? Ngub inj, obun aongao bor bombor o wes

wes lao peya sin, obun toklo hambun dol nao hae ebe ora soklao kisesa. Wakt kakt, Ini hambun dol nao hae hayem o, ini ngo haklon is bombor mend dol hae ora hae kisesa.*

¹¹ Ngub kisaol o Njisesom ini ngo baeben is mend dol hae ora hae ko angal ngo kisaol ub, obum aol Njurasom mabor obu karu lisao nda ub bukklur nen sabo birisao nda ub hondobur kisesa.*

¹² Ngo tomb Njisesom obun man pange aol nda baeben hambunon aongao ma bor wes wes lao peyakabur kisaon, obun lab lab saoll nda wakt mu bombobur, ne no birismi nda ub wakt no birismisa. Ngub bismi tomb obum mbini bor kakt, Nim ini bor ngo bi saon te nen sabeyem be? kisesa.

¹³ Obum ngub kobur kakt, Inim ni bor aol aondao o Aorao Aondao o ko, imbi ko haroklme nda ka. Inim heneng ora ngo lome nda ub, ni ngo lome nda ubi ora hae kisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kakt, Heneng ora ni inin Aorao Aondao habur aol aondao ora hae o, nim inin aongao ma bor wes wes ngo larukl ub inim di dimb men aolubur inin tenaol sango menden aongao ma bor wes wes laklwaebe kisesa.*

¹⁵ Obum wakt kakt, Nim ini bor menger ngo hendeklemin muwalobur, ini bor ngo bi ub inim di tenaol mende bor ngub bu haklwaebe ora kisesa.*

¹⁶ Njisesom ngub kobur kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, aol menden kowan lao aol mondom obun aol aondao o nao men mbaklao ora. Mende di aol aondao mondom obun kowan lao aol bor njem nao angal ngo kam pu ko pen lao tomb, kongon biyao aol ngom obun aol aondao obu pen lao ngo nao men mbaklao ora kisesa.*

¹⁷ Obum wakt kakt, Inim nim ngo kakt sao baeben oborob ora nen sab hakol bubur bu harim sin, inim turi aondao ora homoklemi kisesa.*

¹⁸ Ngo tomb Njisesom wakt kakt, Nim angal ngo kakt sao baeben ini ngo baeben hambun bor ora inj kakt ka. Ngub inj, ini nim ora bember ha peb bu mao handis ol ini ninao sem ora hayem baeben non ora hende o, nim ngo kakt sao Ngaoron mbuk waeb bor buklaol ke wiyao ub heneng ora buklaol, Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

Aol mend ni hesa maomunu burubur Ne no buruklbaomon

Obum ni aongaom hala mba karu luklao

* 13:2: Luk 22:3; Njo 13:27

* 13:3: Njo 3:35; Njo 16:28

* 13:10: Njo 15:3

* 13:11: Njo 6:64; Njo 6:70-71

* 13:13: Mat 23:8; Mat 23:10

* 13:14: Mat 20:28; Luk 22:27

* 13:15: Pil 2:5; Kol 3:13; 1 Pit 2:21

* 13:16: Mat

ke wiyao ub heneng ora il so pind biklao kisesa.

¹⁹ Njisesom waki kaku, Nim ini bor ngo kao njuruki ub nao bu pind bili haenbur kao njuruki o, mabor nim ngo kaku ub bukluo tomb inim ni di aol ngo obu ora sise ko ebe hend heneng buklemi kisesa.*

²⁰ Waki kaku, Nim ini bor heneng ora kao njuruki, nim nao angal kam akol bimi aol mendbor nao angal ngo kam puklub lowao baeben bor, mondom ini oborob obaeming ubuklub kobur mbini bor turi homo oborob was bisur ba sin, obum ni bor ora turi homo oborob bukluo. Obum ni bor ngub oborob ba sin, Ngaorom ni obon kisaol obum Ngaor bor ora oborob bukluo kisesa.*

Njisesom mondom ni karu luklao kisaol

o

Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

²¹ Ngo tomb Njisesom ngub kao paesao tomb obun kone bor kend bu ke di kab pisaol, obum bao kao pabur kaku, Nim ini bor heneng ora kao njuruki, ini ngo bereyem haklon is bombor ora mondom ni karu luklao ora kisesa.*

²² Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenom burir biyubur obum ngo le ub aem bukluo bor leb ko nen sabokl buwabur, mbini haki haki mende hend hend bismisa.

²³ Ngo tomb Njises obun man pange aol is mend turi himisao ora mend sisao o, obu Njises ora birisaol teb so ora birisesa.*

²⁴ Ngub birisaol Simon Pitam aol ngo birisao nda bor sub wil sara peyo kao kalobur kaku, Obum aebom ngub bukluo bor keneb ko hendemin ub njem obu bor ne mi kisesa.

²⁵ Ngub kisaol Njises obun man pange aol ngo obu birisaol teb so oral birisao ndam Njises bor ne wi aeben sa ne mubur kaku, Aorao Aondao o, njem ngo kaenda ub aebom bukluo bor kae bo? kisesa.

²⁶ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kaku, Nim palawe mend ne ombo ibao ber pae bor dand bu pabur aol mend nen kala sin, aol ngo obu ora soklao kisesa. Ngub kobur kisaon obum palawe mend mubur ne ombo ibao ber baklao nda bor dand bu mubur, obum bukluo kisaol nda ub Iskeriyaor Simonon isi Njuras kalisesa.

²⁷ Ngo tomb Njisesom palawe nda ngub kalisaol, Njuras obum mu nisao tomb Seranom obun kone bor aondao bu ora hondaesesa. Ngub bisaol Njisesom Njuras bor kaku, Njem bukluo buklesi sao penar bu ora bao bu men kisesa.*

²⁸ Ngub kisaol o mbini aol ngo ne no birismi nda baebenom Njises obum Njuras bor angal ngo kisaol on te nen nao sabismisa.

²⁹ Ngub nen nao sabebur kismin mendborom mbinin mone ngo nu bor mar pae wisimi o, Njuras obum maomb bo hasao on bor menjao le ko nen sabobur, mbinin Njises obum Njuras bor mone ngon mendbor mubur hor so ngo bereyom tomb nemin ko ne menjao dob bibi le ko nen sabismisa. Ngub nen sabismi o mendborom di mone ngon mendbor mubur, tenaol mendbor menjao nao wi boroklme baeben taol bu kalen ko le ko nen sabismisa.*

³⁰ Ngo tomb Njurasom palawe di ne ombo kang ngo nda mu nao peyakkbir kisaon, penar bu ora dera bonge derasao tomb somna sisaol em hundur aondao ora wisesa.

Njisesom angal wen pange mend kisaol o

³¹ Ngo tomb Njuras obu ngub dera pisaol tomb Njisesom kaku, Ngubi tomb Aolon Isi Ora obun imbi aondao bu ora uklaol, Aolon Isi Ora obumdi Ngaorom imbi aondao bu ora win lao kisesa.*

³² Ngub kobur kaku, Aolon Isi Ora obum Ngaorom imbi aondao bu ora ngub win ka sin, Ngaorom obun imbi aondao bu ora ukluo ub penar bu ora Aolon Isi Oran imbi di bombor ngub was aondao bu ora win lao kisesa.*

³³ Njisesom waki kaku, Ini nao nongnas non bi o haki o, ni ini daol nao kang el bombor ora ngo bao haru hayom o inim mabor ni es aondao ora buklemi. Nim Nju sem hambun bor ko haruku nda ub ini bor di kao njuruki ngao, inim su ngo ni poklwao o bor obokl buwaklemi ora kisesa.*

³⁴ Ngub kobur kaku, Nim ngubi tomb ini bor angal wen pange ora kao njuruki ngao, inim ini haki haki mendel hond hom hom bu, kone wi wi bu hakiwaebe ka. Nim ini bor kone uruku nda ub bombor ngub was, inim ini haki haki mendel hond hom hom bu kone wi wi bu hakiwaebe ora kisesa.*

³⁵ Njisesom ngub kobur kaku, Inim ini haki haki ngub mende hond hom hom bu kone wi wi bu harim sin, tenaol tangar

* 13:19: Njo 14:29; Njo 16:4 * 13:20: Mat 10:40 * 13:21: Njo 12:27 * 13:23: Njo 19:26; Njo 20:2; Njo 21:7; Njo 21:20 * 13:27: Njo 13:2 * 13:29: Njo 12:6 * 13:31: Njo 12:23 * 13:32: Njo 17:5 * 13:33: Njo 7:33-34 * 13:34: Njo 15:12; Njo 15:17; 1 Njo 3:23; 2 Njo 5

aebenol haklemi baeben hambunom di ini Njiseson man pange aol hayem ko ora hondoklemi kisesa.

Njisesom Pita bor njem ni nao hendeyo lesi kisa o

Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³⁶ Ngo tomb Simon Pitam Njises bor kabl, Aorao Aondao o nje al poklesi bor kal? kisaol, Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Ni poklwao o bor njem ngubi tomb non ni taol mi obo ngo bor pokl buwaklesi o, njem mabor ni taol mi oboklesi ora kisesa.*

³⁷ Ngub kisaol Pitam obu bor wabl kabl, Aorao Aondao o, nim ngubi tomb nje asub ko ora taol mi obokl buwaklwao? Pangal. Nim bao haklwao ub nen nao sabebur njen ne mana homoklbur hae kisesa.

³⁸ Ngub kisaol Njisesom Pita obun angal ngon ko san lubur kabl, Heneng ora njem ninao ne mana homoklbur hael be? Nim nje bor heneng ora kao njurukl, sao kulao angal nao bi haen was njem ko teb oran nim Njises nao hendeyo lesi kisesa.

14

Njises obu Ngaor hayaol pokl pe harer ora yao o

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor kabl, Inin kone bor pakl homo burisao pen nao biri, inim Ngaorol hul ha ora habur inim nil di hul ha saor peyo ora haklwaebe kisesa.*

² Obum ngub kobur kabl, Nao Abon anda bor and tubal andub ora bu wiyao ka. Nao Abom and tubal andub ngub nao bu ukl bisaon, nim ini bor mbes and tubal andub hayao ko nao kao njukl buwao ora. Heneng ora ni ngo pukl ub oran, nim su ini haklemi on ora man man bakl pukl kisesa.

³ Njisesom wabl kabl, Nim ngub su ngo ini haklemi o man man bu baklbur, ini di ni daol nao haru haemin ko kaomukl oboklwao ora. Ngub buklwao su ngo ni haruklu o bor, ini di ni daol nao haru haklmao kisesa.*

⁴ Wabl kabl, Inim ni poklwao harer ngo di ora hendeyem kisesa.

⁵ Ngub kisaol obun man pange aol Tomasom Njises bor kabl, Aorao Aondao o nje al poklesi bor kal? Naom su ngo nje poklesi o nao hende ora hayom ngao, naom harer ngo asub ora bubur hondoklmaob? kisesa.

⁶ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Ni Ngaor hayaol pokl pe harer ora hae. Ni

heneng heneng was lao angal ndan te ora hae. Nim tenaol haeben saroklmen te ora hae ka. Mondom nao Ab hayaol pokl pe harer tangar mende nao wiyao ora. Ngub inj, nao Ab hayaol pokl pe harer ni bombor o ora yao kisesa.*

⁷ Obum wabl kabl, Inim ni hondo ora hakl beme sin, inim nao Ab di hondo ora hakl beme ka. Aoh, inim ngubi tomb non obu di handam handam bubur obu ora hend wayem kisesa.*

⁸ Ngub kisaol Pilibom Njises bor kabl, Aorao Aondao o njem Ab ngo hayao kal o, naom di obu haondaomun muwalae sin ebe ora kisesa.

⁹ Ngub kisaol Njisesom obu bor kabl, Wao. Pilib o nim ini daol su wen inj, mbes ora ini daol haru was hasumndis o, njem ni nao hende was harili be? Mondom ni hondo harob sin obum nao Ab di hondo ora haklaong, njem asub ko njen Ab ngo naom haondaomun muwal kal? kisesa.

¹⁰ Njisesom wabl kabl, Panaem, njem nil hul nao hae harili saol ka. Nim nao Ab obu hesa haru was haruklul, nao Abom di ni nao tuwae haru was haraoklao. Ngub biyao nim ini bor angal kao nju haruklu nda baeben nim nao konem nen sabobur inj kao nju haruklu ka. Ngub inj, nao Abom ni hesa haru was habur nao Ab obun kongon sakl, obun mbib ora nim angal ngo baeben obum ora ko han lao kisesa.**

¹¹ Njisesom ngub kobur kabl, Nim nao Ab hesa haru was haruklul, nao Abom di ni nao tuwae ni kab haru was haraoklao. Ngub biyaong inim nim angal ngo kabl o, heneng ora le ko nen sabo angal ngol hul ha haklwaebe. Aoh, inim nim angal ngo kabl ub heneng ora le ko nen nao sobaem sin, nim kongon hambun sao bu haruklu nda ub nen sabobur inim nil hul ha ora haklwaebe kisesa.*

¹² Obum ngub kobur kabl, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, tenaol mendbor nil hul ha haklemi baebenom nim kongon mundub mundub bi andub ora ngo bu hae ub di ebe buklemi ora. Aoh heneng ora nim nao Ab hayaol poklwao, mbinim non kongon hambun sao aondao bu ora habara sao blemil, nim kongon ngo bu hae ub di men mbaen sao bu haklemi kisesa.*

¹³ Njisesom ngub kobur kabl, Inim ni hesa haru habur ni bor hambun sao ngo sao ngo sao bibi ko kao njuklemi sao baeben buklwao ora. Heneng ora Isim obun Abon imbi aondao bu ora win lao kisesa.*

* 13:36: Njo 7:34; Njo 21:18-19 * 14:1: Njo 14:27 * 14:3: Njo 12:26; Njo 17:4 * 14:6: Njo 11:25; Oro 5:1-2; NjuS 10:20 * 14:7: Njo 8:19 * 14:10: Njo 12:45; Kol 1:15; NjuS 1:3 * 14:10: Njo 12:49; Njo 14:24 * 14:11: Njo 10:38; Njo 14:20 * 14:12: Mak 16:19-20 * 14:13: Mat 7:7; Njo 15:16

¹⁴ Obum ngub kobur kabl, Pangeklem. Inim ni hesa haru habur nim menjao bibi ko kao njaem sin, inim ni bor lemi sao baeben hambun sao buklwao ora kisesa.

Njisesom Wesao Ebe Tangar ini bisur buklbur eben lowao kisa o

¹⁵ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Inim nil kone u ora harim sin, nim ini bor bibaebe ko kao njuruklu sao baeben inim hul nao hae bu haklemi ora kisesa.*

¹⁶ Obum ngub kobur kabl, Nim nao Ab bor kao kaloklwaol obum ini bor buri tangar aondao ora mend ini bisur bin ko eben laol, obum hor hambunon ini haru was bao haklao kisesa.*

¹⁷ Obum wabl kabl, Nim ngo kabl o non Wesao Ebe Tangar heneng was lao nda oboklao bor kabl ol, mbini su ngon tenaol ora hayem baebenom Wesao Ebe Tangar ngo elom di hondokl buwabur obu hayao ko di nen nao sabe ora haklemil, Wesao Ebe Tangar ngo obum mbini ngo baebenom kone bor hondokl buwaklao ora. Ngub buklao o inim non obu ora hendeyem ol obum ini haru was bao hayaol, mabor inin kone ndaon bor hondabur ini haru akol was bu haklao ora kisesa.*

¹⁸ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini nao tuwaklwaol inim nongnas ingi aorao keklem hungum mend buru woroklme nda ub inj buruklemi ka. Ngub inj, nim ini haklemil oboklwao ora kisesa.*

¹⁹ Wabl kabl, Sun tenaol baebenom kang mend ngubi tomb sao ni ko mende nao hondoklemi o, inim non ni wabl hondoklemi ka. Heneng ora ni enjobur haeben saklwaol ini di enjobur haeben saklemi ora kisesa.*

²⁰ Obum wabl kabl, Mabor bao ngo pindi paklao tomb nim nao Ab hesa haru was haruklu ub inim di ni hesa haru was haklemi ora. Ngub buklmil nim di ini hesa haru was haklwaol inim ngo sao baeben ora hondoklemi kisesa.*

²¹ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mendborom nim ngo sao bibaebe ko kao kalaklo sao baeben pangobur, hul nao hae oborob ora men hakol bu haroklme baebenom mbinim nil kone u ora haroklme. Mbini tenaol ngub nil kone u haroklme baeben nao Abom mbini bor di kone u haklao, nim di mbini bor kone u haklwao ora. Ngub bubur lowaon mbinim ni henden ko mao panaklwaol, mbinim ni hondoklemi ora kisesa.*

²² Njisesom ngub kisa o tomb Iskeriyaor Njuras ngo Njises karu lisao nda inj, aol Njuras tangar mendem Njises bor kabl, Aorao Aondao o naom nje haondaomun muwalobur o, njem sun tenaol ngubi tomb hayem baebenom asub bubur nje nao hendes lesib? kisesa.*

²³ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Tenaol mendbor nil kone u haklemi baebenom nim angal bib hambun sao kaklo sao baeben nao tuwae oborob ora men hakol bu haklemi. Ngub buklmi tomb nao Abom mbinil kone u haklao, nao Ab yaom mbini ngo baeben hesa hor hambunon haru akol was bu haklao kisesa.*

²⁴ Wabl kabl, Aoh, tenaol mendbor nil kone nao wi haklemi baebenom, nim angal hambun sao ngo ko haruklu e sao baeben men hakol nao buklmi ora. Ngub buklmil nim angal ngo kabl baeben nao konem nen sabobur inj, nao Ab ngom ni obon kise o obun angal ora kabl kisesa.*

²⁵ Ngo tomb Njisesom mbini bor wabl kabl, Pangeklem. Nim ini daol haru bao hayom tomb angal ngo sao baeben hambun sao ini bor kao nju hae o,

²⁶ nao Abom buri aondao tangar ora ini bisur bukl bi mend eben lao ora. Ngub buklao Wesao Ebe Tangar ngom ni akl bubur obum ini bor hambun sao kao njubur laon, nim ini bor angal hambun sao ngo kao nju haruklu nda baeben obum inin kone bor wabl te kao dund bubur nen sabeklemin lao ora kisesa.

²⁷ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ngubi tomb ini tuwaklbur paokl bukl ol, inin kone bor sowa pa sisab bin bereklemin ko nim ora ini bor kone sisab taol bu njurukl o, tenaol sul haroklme baebenom menden kone bor sisab mao ba ba bimi nda ubi inj buklwao ka. Ngub inj, nao kone sisab ini bor ngo taol bu njurukl ong, inim pakl homo inin kone bor kang sao aondao sao bin nao biribir as ko ora haklwaebe kisesa.*

²⁸ Obum wabl kabl, Nim ini bor ini tuwakl bukl o mabor nim ini haklemil wabl oboklwao ko kao njanda ub mbes pangaemnda ka. Heneng ora nao Ab obu ni men mbae aondao ora hayaol, ni obu hayao bor oborob ora po haklwaong, inim nil kone u hakl bemen inim turi aondao ora homo hakl beme kisesa.*

²⁹ Njisesom ngub kobur kabl, Nim ini bor ngubi tomb angal ngo kao njurukl sao

* **14:15:** Njo 15:10; 1 Njo 5:3 * **14:16:** Njo 14:26; Njo 15:26; Njo 16:7 * **14:17:** Mat 10:20; Njo 16:13; Oro 8:26

* **14:18:** Njo 14:3 * **14:19:** Njo 16:16 * **14:20:** Njo 15:10; Njo 17:21-23 * **14:21:** Njo 16:27 * **14:22:** Bis

10:41-42 * **14:23:** Mat 18:20; Njo 13:34; 2 Kor 6:16; Ebe 3:17 * **14:24:** Njo 7:16 * **14:27:** Njo 14:1; Njo 16:33;

Pil 4:7 * **14:28:** Luk 24:52; Njo 14:3; Njo 16:28; Njo 20:17

nao bu pind bili haenbur kao njurukl o, mabor heneng ora buklaol tomb inim obum heneng ora kise ko nen sabobur nil hul ha haklemi ora kisesa.*

³⁰ Ngo tomb obum wakt kakt, Sun tenaol kho mao saklbur maomb bo haraoklaomon ngubi tomb teb so obo pindib paril ol, nim ini daol naom angal andub ora ko berem nao lowao ora. Ngub oboklao o obu non bim ni men mbakl buwaklao ora.*

³¹ Obum ni ngub nao men mbaklao o, sun tenaol hambunom nim nao Abol kone u ora haruklu ub henden ko, nao Abom ni bor ngub bibi ko kao njisao ub bukwaol ka. Nim ngub ora bukwaong, nao paokl mbin ub ini tekaklaob ko Njisesom ngub kisesa.*

15

Njises obu is waen isao menger non bi ora hayao o

¹ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakt, Ni is waen isao heneng ora menger hael, nao Ab obu waen il em aorao ora hayao kisesa.

² Ngub kobur kakt, Ni is waen isao non bi ngo hae on, ninao baoklao mendbor il oborob nao soklao baeben hambun nao Abom saondo tuwa peb buklaol ora. Ninao baoklao non bi ngo baebenon mendbor il oborob soklme baeben, mabor andub ora sen ko kaeb sokl keke bi baeben sando tuwa bu ware haraoklao kisesa.*

³ Obum wakt kakt, Ini ngo baeben non ebe bu ware hae ora hayem ol, nim ini bor angal ngo kao njuruklu nda baebenom ini oborob ora bu ware haraoklao kisesa.*

⁴ Ngub kobur kakt, Is waenon baoklaom isao oral kimb nao ba sin, is waen baoklao ngo obum was armend habur il sokl buwaklao ka. Menger bombor ngub mubur inim ni tuwabar ni nao haru harim sin, inim il sokl buwaklemi ngao, inim ni nao tuwae ni haru was haklwaebe. Pangeklem. Nim di ini nao tuwae haru was haklwaol ora kisesa.*

⁵ Njisesom wakt kakt, Ni is waen isao non bi menger hae ol, ini di is waen baoklao non bi ora hayem ka. Tenaol mondom ni haru was haklao tomb nim di obu nao tuwae haru was haklwaol, obum il aondao andub ora sen haklao. Ngub ora buklaol inim ni tuwarim sin, inim mbib was habur menjao menjao buk buwaklemi ora kisesa.*

⁶ Njisesom ngub kobur kakt, Tenaol mendborom ni nao haru harim sin, mbini

ngo baeben is baoklao bimi nda ub sando tuwaklaol kaeb soklao ora. Ngub buklaol mbinim ngo kaeb so uklao baeben mabor isaolao bor den haoruklemi ora kisesa.*

⁷ Ngo tomb Njisesom ngub kobur kakt, Inim ni haru was haklemi nim kao njuruklu sao baeben di inin kone bor bao wa sin, inim turi homo nen saboklemi ub ni bor ngo sao ngo sao bibi ko kao njibaebe ora. Ngub buklemi tomb inim hambun sao ngo bibi lemi sao baeben buklaol ora kisesa.*

⁸ Ngub kobur kakt, Inim il aondao andub ora sen harim sin, inim ngo buklemi saom nao Abon imbi aondao bu ora win lemil ini nao man pange aol ora haklemi kisesa.*

⁹ Njisesom wakt kakt, Nao Abom nil kone u haraoklao ub nim di inil kone u ora haruklung, nim inil kone u hond hom ha haruklu ub ngub bao hond hom ha han was haklwaebe kisesa.

¹⁰ Ngub kobur kakt, Inim nim bibaebe ko kao njuruklu ndisao baeben oborob ora men hakol bu harim sin, nim inil kone u hond hom ha han was haklemi ka. Menger bombor ngub was nim di nao Abom bibi kisao sao nao tuwae men hakol was bubur, obum nil kone u hond hom ha haen was haruklu kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kakt, Nao kone bor turi te aondao ora wiyao ub nim inin kone bor di nao turi te ngo njuklwaol, inim menjao hem ko es nao beklemin ko nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl kisesa.*

¹² Ngo tomb Njisesom wakt kakt, Nao man oran ngub wiyao ka. Nim ini bor hond homo kone u haruklu nda ub inim di ini hakl hakl mendel hond homo kone wi wi bu haklwaebe ora kisesa.*

¹³ Wakt kakt, Aol is mondom obun tenaol sango hond homo mbinin ne manabur homa sin, kone tangar mende tenaol mendel hond homo kone woroklme ubi mondom obum ngo buklaol ub nao men mbaklao ora kisesa.*

¹⁴ Obum ngub kobur kakt, Nim ini bor ngo bibaebe ko kao njurukl sao baeben bu harim sin, ini ninao tenaol sango ora hayem lowao kisesa.*

¹⁵ Obum wakt kakt, Pangeklem. Kongon bimi aol baebenom mbinin aol aondao baebenom menjao menjao beme sao hakl nao hondoklme sal, nim ini bor nao kongon bimi aol ko imbi nao lowao ora. Ngub inj, nim ini bor nao Abom angal hambun sao kao njisaol pangowao sao baeben hambun

* 14:29: Njo 13:19 * 14:30: Njo 12:31; Njo 16:11; Ebe 2:2 * 14:31: Mat 26:46; Njo 10:18; Njo 12:49 * 15:2: Mat 3:10 * 15:3: Njo 13:10 * 15:4: Njo 6:56 * 15:5: Njo 15:16; 2 Kor 3:5 * 15:6: Mat 7:19; Mat 13:42 * 15:7: Mat 7:7 * 15:8: Mat 5:16 * 15:10: Njo 14:15; 1 Njo 2:5 * 15:11: Njo 17:13 * 15:12: Njo 13:34 * 15:13: Njo 10:11; 1 Njo 3:16 * 15:14: Mat 12:50

ora kao njuruklu ndal, nim ini nao tenaol sango ora hayem ko imbi karu urukl kisesa.

¹⁶ Njisesom ngub kobur kabl, Inim ni bember habur inin sem ora han nao mao hasimndis ka. Ngub inj, nim ora ini bember peb bu mao handis ol, nim inin kongon ngo oborob il sen ora beklemin ko mu njurukl ol, inin il oborob ora so haen haklemi. Ngub bubur inin ni hesa haru was habur, Ngaor bor ngo sao ngo sao njibi ko kao kaloklemi tomb njuklao ora kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kabl, Nim ini bor nao man hobao sao oran ngub ora kao njuruklu nda ka. Inim ini hakl hakl mendel kone u hond hom hom bu ora haklwaebe kaklo nda kisesa.*

Sun tenaolom Njiseson man pange baeben bor saond bi sao haklemi kisao o

¹⁸ Ngo tomb Njisesom kabl, Sun tenaolom ini bor ko hom ha was habur saond bi sao men koro harim sin, inin pibnao Njises obu bor bisimndis ub nao bor di ngo beyem o ko pangoklwaebe kisesa.*

¹⁹ Obum ngub kobur kabl, Inim di sun tenaolom bu hayem ub was bu hakl bemen, mbini sun tenaol baebenom ini naon sem ora hayem kobur turi hom ha was hakl beme o, ini ngubi tomb su ngon aol ora non bi inj hayem ka. Ngub inj, nim ini ngo baeben sablo mao hawaol, inin mbes su ngo bor bu hasmi sao baeben tuwaesimndis ol, sun tenaol baebenom ini ko hom ha was habur mbinin saond bi men mao koraroklme kisesa.*

²⁰ Ngub kobur kabl, Nim ini bor angal ngo kao njandan te oborob ora nen saboklwaebe ka. Aol aonda menden kowan lao aol mondom obun aol aonda o nao men mbaraoklao, mbinin ni ngo luklbur taol mi akol bu hayem ub mbinin ini bor di ngub buklemi. Mbini ngo baebenom ninao angal di pangokl bemen, mbinin inin angal di hul nao hae pangokl beme kisesa.*

²¹ Njisesom wabl kabl, Heneng ora mbini ngo baebenom nao Ab ngo ni obon kise o obu nao hende ora hayem ol, inin ni haru habur nao sem ora haklemil, mbinin ni bor khorob hambun sao ngo bu hayem ub ini bor di ngub buklemi ora kisesa.*

²² Ngub kobur kabl, Heneng ora nim ngo obondis ub obobur, nim mbini bor angal bib ebe ngo kao kalaklo e ub nao kao kalokl beyo sin, mbinin kone bor khorob sao kang mend nao ukl beyao ora. Ngub sokl beyao o nim mbini bor angal ebe ngo ko hae ub mbinin pangobur o men hakol nao beyem

ol, ngubi tomb mbinin khorob bu haroklme sao baeben mbinin kone bor bao wi aeben soklao, nim nao hendebur buwesa ko wabl tuwabl buwaklemi ora kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kabl, Tenaol mendbor ni ko hom ha was habur nao saond bi non bi hayem baebenom, mbinin nao Ab bor di mbinin saond bi ora men koro hayem kisesa.*

²⁴ Obum wabl kabl, Nim kongon mundub mundub bi mbes mondom di nao bisao ubi ora ngo, mbinin henden ko bu hae ub nao bukl beyol mbinin nao hende sokl beyaon, mbinin kone bor khorob bimi sao kang mend nao ukl beyao ora. Ngub sokl beyao o nim ngo bu haruklu ndisao baeben mbinin hondobo o, ngo bu haruklu ndal hul ha nao hae mbinin nao Ab hesa yao bor ko hom ha was habur, yaon saond bi sao men koro hayem kisesa.*

²⁵ Mbinin ni bor ngo beyem saon Ngaoron man mini aol mondom mbes waeb bu wisao ub mbinin man mbuk bor ngub ke wiyao.

Mbinin ni bor baehaemen ora Ko hom ha was habur

Mbinin saond bi men mao koraklemi ke wiyao ub ngubi tomb ngo il so pind bile o kisesa.

²⁶ Ngo tomb Njisesom obun man pange nda baeben bor kabl, Buri tangar aonda ora ini bisur bukl bi mend obum ini buri mao palaen ko, mabor nim ini haklemil eben lowao ora. Wesao ngo obu heneng heneng was lao Wesao Tangar Aonda ora yaol nao Ab kab was bao haraoklao o, obum ini bisur bu ni ngo hae on te muwaloklbur oboklao kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kabl, Nim ini daol ngub bao haru habur was kongon ngo tibiya bundis o, inin ngubi tomb di nim kongon hambun sao ngo bu hae ub ora hendeye-mol, inin di nim ngo bu haruklu ndan te tenaol hambunom pangen kao kalo haklemi ko Njisesom ngub kisesa.*

16

¹ Ngo tomb Njisesom obun man pange baeben bor wabl kabl, Inim nil hul ha haroklme ub nao tuwareklemil ko pangakl ol, nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl kisesa.

² Ngub kobur kabl, Mabor mbinin ini man pangoklme anda bor lu taol deraklemi. Mabor bao mend buklo on mbini aol mendbor ini pe paen lukl buklemi baebenom mbinin kone bor nao

* 15:17: Njo 13:34 * 15:18: Mat 10:22; 1 Njo 3:13 * 15:19: Njo 17:14; 1 Njo 4:5 * 15:20: Njo 13:16 * 15:21: Mat 5:11; Mak 13:13 * 15:23: Luk 10:16 * 15:24: Njo 9:41; Njo 14:11 * 15:26: Njo 14:26 * 15:27: Luk 1:2; Bis 1:8; Bis 1:21-22 * 16:2: Mat 24:9; Luk 6:22; Njo 9:22

di Ngaoron kongon ora bu hayom ol, Ngaorum turi homoklao ko nen saboklemi kisesa.*

³ Wاكل kاكل, Mbinim ngub buklemi o mbinim nao Ab hesa ni kab nao hende ora habur, mbinim ini bor khorob ngo sao baeben bu haklemi kisesa.*

⁴ Njisesom ngub kobur kاكل, Ngub buklemi o mabor ini bor ngo buklemi ko kao njanda ub buklemi tomb, mbes obum o kao njisndis ub ngo beyem o ko nen sabobur, inin kone bor menjao nen nao saboklemi kisesa.*

Wesao Ebe Tangarom buklaoson kao dund bisao o

Ngo tomb obum wاكل kاكل, Mbes non nim ini haru was bao haruklu ndal, ini bor angal ngo nao kao njuruklu nda kisesa.

⁵ Ngub kobur kاكل, Ngub biyu nda o ngubi tomb non ni wاكل ni pu kise o obu hayao bor pukl ol, ini ngo haklon mondom nje al pil ko ne nu di menjao nao buklemi ora kisesa.*

⁶ Wاكل kاكل, Nim angal ngo kاكل ol inin kone bor kho so kend aondao bu ora bin bereyem o

⁷ nim ini bor heneng ora kao njurukl, ni ini hareklemin tuwakkbir ngo pukl o ini ora bisur bukbur pukl ka. Aoh, ni ngo pukl ub nao pokl buwaon, mabor ini buri mao pala bisur buklaoson Wesao Tangar Aondao ora ngo oboklao kandam, ini bisur buk nao obokl baonao ora. Ngub buk baonao o ni ngo pukl ol, nim obum ini bisur buk eben lowao ora kisesa.*

⁸ Njisesom ngub kobur kاكل, Ini bisur buklaoson Wesao ngo obum obobur laon, sun tenaolom hambun sao oborob was beyom ko nen sabeyem o, Ngaorum nen saboklao ub sun tenaolom ngo sao baeben khorob bimi ngo sao baeben oborob bimi ko taol bu kobabur muwaloklao. Obum ngub bubur laon nao Abom mbini bor inin khorob ngo sao was bismi ko te mao saraklao on te di mbinim ora nen saben lao kisesa.*

⁹ Ngub kobur kاكل, Mbini sun tenaol baebenom khorob bu haroklme saon te ngo Wesao Aondaom mbini bor muwaloklao kanda non, mbinim nil hul ha nao haroklme ub khorob bimi sao hambun saon te ora yaol, ngo sao muwaloklao o bor kanda kisesa.

¹⁰ Wاكل kاكل, Kang mend mabor sao ni nao Ab hayao bor po haklwaol, mbinim ni ko mende nao hondoklemi tomb Wesao ngo obum mbini sun tenaol ngo baebenom

henden nim biyu sao oborob was bise ko muwaloklao kisesa.*

¹¹ Ngub kobur kاكل, Ngaorum tenaol khorob mao baraoklao saon aol wesmbao aondao ora o ke mao handa lu taol beyoklbur te mao sararukl hayaol, Wesao Ebe ngom Ngaorum khorob bimi sao bor ngo te mao sararukl hayao ub di, sun tenaol ngo baebenom henden muwaloklao kisesa.*

¹² Ngo tomb Njisesom wاكل kاكل, Nim ini kao njuklbur angal andub ora menyem o, inin angal ngo baeben ngubi tomb was hambun pangokl buwakklemi kisesa.*

¹³ Obum ngub kobur kاكل, Inim ngub beyem o mabor Wesao Ebe Tangarom heneng was lao nda oboklao tomb obum ini bor heneng was kobur, angal ngo wiyao baeben hambun sao ko mao dund ba pib buklaoson. Obum ngo buklaoson obum mbib was nen sabobur inj buklaoson. Ngub inj, obum angal ngo ko haklao baeben nim lowaol pangoklao ub ora kobur, mabor buklaoson baeben di ini bor kao njuklao ora kisesa.*

¹⁴ Ngub kobur kاكل, Obum ngub nao angal ora pangaokl obobur ini bor kao njuklao, obum ngo buklaoson ninao imbi aondao bu ora win lao kisesa.

¹⁵ Njisesom ngub kobur kاكل, Nim ngub kاكل ub non hambun sao nao Abom wiyao sao baeben ninao was wiyao, Wesao ngom ninao angal ngub pangaokl obobur ini bor kao njuklao kobur kanda ko Njisesom ngub kisesa.

Kone bor kend bin buruklemi o wاكل turi homoklemi kisao o

¹⁶ Ngo tomb Njisesom wاكل kاكل, Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o, kang mend mabor sao inin ni wاكل hondoklemi kisesa.*

¹⁷ Ngub kisaol obun man pange aol nda baebenon mendborom mbini hakl hakl kاكل, Obum nao bor angal ngo le o asub ora puwi pen le bo? Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o, wاكل mabor sao inin ni hondoklemi kanda ka. Mend di obum ni nao Ab hayao bor pukl ol, ngo sao baeben buklaoson kanda kao bismisa.

¹⁸ Mbinim ngub kobur kاكل, Obum kang mend ngubi tomb sao ngo buklaoson kandan te asub nen sabobur le bo? Naom obum angal ngo le on te nen sobakl buwaraoklao kao kao bismisa.

¹⁹ Ngub bismil Njisesom obun man pange aol nda baebenon kone bor ora hindisaol, mbinim obu ne muklbur bismil hondobur kاكل, Nim ini bor angal ngo kao njandan di

* 16:3: Njo 15:21 * 16:4: Njo 13:19 * 16:5: Njo 7:33; Njo 13:36 * 16:7: Njo 14:16 * 16:8: Njo 3:18

* 16:10: Bis 5:31; Oro 4:25 * 16:11: Njo 12:31 * 16:12: 1 Kor 3:1-2 * 16:13: Njo 14:26; 1 Njo 2:27 * 16:16:

Njo 14:19

ne was mukbur bim be? Nim ini bor ngub kao njanda ka. Inim kang mend ngubi tomb sao ni nao hondoklemi o wakt kang mend mabor sao ni hondoklemi kanda bor kakt kisesa.

²⁰ Obum ngub kobur kakt, Nim ini bor heneng ora kao njurukl, mabor sun tenaol mendbor nao saond bi sao hayem baeben hambunom turi aondao ora homoklemi o, inim non ni hond homo de aondao bu ora lemi. Ngo tomb inin kone bor kend aondao ora bin buruklemi o, kang mend mabor sao wakt inin kone bor kend ngo bin buruklemi ub men mbabur, inin kone bor turi aondao ora hondoklemi kisesa.

²¹ Njisesom ngub kobur kakt, Tenom nongnas pango ubur nongnas ngo maruklemi o teb seyao tumb mbinin kone bor kend aondao ora bin borokleme. Ngub bimi o mabor mbinin nongnas ngo mar paeme tomb, mbinim tenda ngo neme nda ub ko mende nen nao sabe heman harokleme ora. Aoh, mbinim mbinin nongnas ngo sul haen ko maru wimi o was turi homokleme kisesa.

²² Wakt kakt, Nim menger ngo murukl ub ngubi tomb inin kone bor kend aondao ora bin buruklemi o, mabor nim ini wakt obo hondoklwao tomb inin kone ora bor turi aondao bu ora homoklemil, inim turi ngo homoklemi ub mondom kur mukl buwaklao ora kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kakt, Mabor ngo kanda ub buklaol bao on oran inim ni bor ngubi tomb menjao menjao ngo ne meyem ub nao buklemi ka. Nim ini bor heneng ora kao njurukl, inim nao Ab bor ngo sao ngo sao bibi ko kao kalaem sin, ini ninao man pange sem ora hayem ol, inim obu bor hambun sao ngo kao kaloklemi ub buklaol ora kisesa.*

²⁴ Obum wakt kakt, Pangeklem. Inim mbes non ninao imbi ko Ngaor bor ngo sao ngo sao bibi ko, ko mend nao kao kalismi o, ngubi tomb non inim ni hesa haru ora habur lemin, nao imbi kobur obu bor ngo bibi lemi sao buklaol inin kone bor turi aondao ora homokleming, inim Ngaor bor ngo sao ngo sao bibi ora ko kao kal ha was haklwaebe kisesa.*

Njisesom sul khorob bimi sao hambun sao men mbaesao o

²⁵ Ngo tomb Njisesom wakt kakt, Nim ini bor ngo sao baeben angal mar was kobur kao nju haruklu nda ub ngub ko mende nao kao njuklwao ora. Ngub inj, nim mabor bao mend buklaol on bao kao pabur, nao Ab hayaon te kao njuklwao ora kisesa.*

²⁶ Ngub kobur kakt, Nim ini bor bao ngo buklaol kandan, inim ni hesa haru ora habur inin mbib Ngaor obu bor kao kaloklemi ora. Ngub buklemil nim ini bor ngo kanda ub non, nao Abom ini bisur bin ko nim kao kaloklwao kobur inj kanda ka.

²⁷ Ngub inj, inim nil kone u turi aondao ora homobur ni Ngaor kab haroklbe o ibise ko ora hendeyem ol, nao Ab obun mbib ora ini turi homo kone ubur bisur bu haklao kisesa.*

²⁸ Njisesom ngub kobur kakt, Heneng ora ni mbes nao Ab kab haru hasbao o nim obu bao haen tuwaklbur su ngo bor obowaol, nim ngubi tomb wakt su ngo tuwaklbur nao Ab hayaol pukl kisesa.

²⁹ Ngo tomb Njisesom man pange aol nda baebenom obu bor kakt, Heneng ora njem ngubi tomb non angal mar kobur inj, njem nao bor kao pabur ora kao njiril ol naom ora pangaoklaom kismisa.

³⁰ Mbinim ngub kobur kakt, Ngubi tomb naom ora hendeyem ol, tenaol mondom nje bor mbes ne min ko nao hondo barale ka. Ngub inj, njem hambun sao ora handalel, naom nje Ngaor kab hasbi o ibisi ko nen sabobur njel hul ha ora hayom kismisa.*

³¹ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakt, Heneng ora inim ngubi tomb nil hul ha ora hayem be?

³² Pangeklem. Bao mend buklaol kanda mbes teb sam sam be ka. Aoh, heneng ora bao ngo mbes bu pindi parob kisesa. Wakt kakt, Ngub be ol mbinim ini taolu mao bibab pabur inin su sisao peklemin lu taol peb buklemil, inim ni hungum han poklemi o ni hungum ora inj haklwao ka. Ngub inj, nao Ab hesa yao haru ora haklbaol kisesa.*

³³ Ngub kobur kakt, Nim ngo kakt ub inim ni hesa haru was habur inin kone bor sub tibaen as ko ora hareklemil ko, nim ini bor angal ngo baeben kao njurukl ka. Inim su ngol haklemi tomb ke mundub mundub bi hondobur inin kone bor kho sen was haklemi o, nim su ngo bor khorob bimi sao hambun sao ora hala mbarukl ngao, inim inin kone bor buri palo hul ha saor peyo ora haklwaebe kisesa.*

17

Njisesom obun man pange baeben bisur bin ko Ngaor kao kalisao o

¹ Ngo tomb Njisesom angal ngo baeben ngub kao pabur kisaon, obum yu heben bor hend ya Ngaor bor kao kalobur kakt, Ab o ngubi tomb mbes teb seng, njem njen

* 16:23: Mat 7:7   * 16:24: Njo 15:11   * 16:25: Njo 10:6   * 16:27: Njo 14:21; Njo 14:23   * 16:30: Njo 2:25
* 16:32: Mat 26:31; Mat 26:56; Njo 8:29   * 16:33: Njo 14:27; Oro 5:1; 2 Tim 3:12; 1 Njo 5:4

Isin imbi aondao bu ora win kaebe ka. Njem ngub buklesi saom Isim di njen imbi aondao bu ora win lao kisesa.*

² Ngub kobur kakl, Nim ngo kakl o njem njen Isi obum hambun sao bu haen taol bu kalobor njem ora obu tenaol hambunon wesmbao aondao ora haen kisel, tenaol mendbor Isi obu hayaol eben kale baeben obum haeben saen laol, mbini nao heme haeben ora saklemil kakl kisesa.*

³ Ngub kobur kakl, Haeben saroklmen te wiyao ub mbinim nje bombor o ora Ngaor hael ko ora hondobur, Eben Ke Aol Njises obu di njem ora pu kisi ko hendeyem baeben ora haeben saklbur hayem kisesa.*

⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Nim njen imbi aondao bu ora win ko njen buri su ngo bor tenaol hambunon henden muwalo habur, njem ni bor kongon hambun sao bukl pu ko kao njisndis ub di hambun sao bu paru kisesa.*

⁵ Obum ngub kobur kakl, Ngaor nao Ab o, ni mbes su ngo nao wari tomb di ni nje hesa haru bao hasubndis ol, ni imbi wi aondao ora bao bi handis aong, ngubi tomb njem ni njen elol imbi wi ngo handis ub wakl han kaebe ora kisesa.*

⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Njem su ngon tenaol mendbor ni hae ol eben kale baeben bor nim njen imbi pangen kao kalo haruklu. Ngub biyul tenaol ngo njen sem ora sablo haen kisi baeben njem ni hae ol eben kisel, mbinim njen angal hul nao hae oborob ora men hakol bu hayem kisesa.

⁷ Ngub kobur kakl, Njem hambun sao ni bor kao njisndisao baeben nim mbini bor kao kalakl ol, mbinim ngubi tomb hambun sao ngo baeben nje hale bor hakl ebe e ko ora hendeyem kisesa.

⁸ Wakl kakl, Njem ni bor angal hambun sao ngo kao njisndis baeben nim mbini ngo baeben bor kao kalakl ol, mbinim oborob ora mu munubur ora pangeyem ka. Mbes ni di nje hesa yao ora hasbao o obondis ol, mbinim nil hul ha ora habur njem ora ni pu kisi ko ora hendeyem kisesa.*

⁹ Njisesom wakl kakl, Nao Ab o, njem mbini bisur benin ko nim nje bor kao njun ka. Nim ngo kakl ub nim sun tenaol man nao pange baeben di hambun ora bisur bibi kobur inj kao njurukl. Ngub inj, njem tenaol mendbor ni hae ol eben kisi baeben njen sem ora hayem ol, nim njem mbini ngo baeben ora bisur bibi ko kao njurukl kisesa.*

¹⁰ Obum ngub kobur kakl, Hambun sao ninao wiyao sao baeben njen ora yao. Hambun sao njen wiyao sao baeben ninao ora wiyao, mbini ngo baebenom ninao imbi aondao bu ora win ko haroklme kisesa.*

¹¹ Njisesom ngub kobur kakl, Ni ngubi tomb su ngol nao hae paokl pulk o, ninao sem ngo baeben su ngo bor bao haen kaoklbur ni nje hael ol ubukl ngao, nao ab pon pae aondao o, njen imbi aondao ora wiyao ub njem ninao imbi di aondao bu ora win kisi. Ngub bising njem njen buri ngom mbini ngo baeben bor di oborob ora maeb haebe. Ngub buklesi tomb yao kab is bombor ora hayob ub mbini di is bombor non bi ora haklemi kisesa.*

¹² Obum wakl kakl, Nim mbini daol haru bao hawao aeben anga tomb nje imbi wi aondao ora habur njen buri ngo ni bor taol bu njisndisom, nim mbini maeb ha hend ha ora hawao, is mend nao bum hasmi ora. Aoh, is bombor ora mend bum haklbur hayaol, ke hondoklao aol nda obu bombor o ora yao. Ngub buklaol njen mbuk waeb bor ke wiyao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind biklao kisesa.*

¹³ Ngub kobur kakl, Ngubi tomb ni nje hael ol ubukl ol, nim su ngo bor angal ngo kakl baebenom nim turi homaklo ub nao turi te ngo mbinin kone bor di aondao bu ora win ko kakl kisesa.*

¹⁴ Njisesom ngub kobur kakl, Nim njen angal hambun sao mbinim pangen kao kal pawao, ni di su ngon aol inj hae ub mbini nao man pange tenaol ngo baeben di sun tenaolom bu hayem ub nao bi tuwaesmi ora. Ngub tuwabur mbini su ngon tenaol non bi inj hayem ol, mbini sun tenaol hayem baebenom nao sem ngo baeben bor ko hom ha was habur mbinin saond bi men mao koraroklme kisesa.*

¹⁵ Obum ngub Ngaor bor kobur kakl, Nim nje bor nao man pange aol ngo baeben su ngol nao haen penar bu men mibi ko inj kao njurukl ka. Ngub inj, njem tenaol khorob mao baraoklao ndam ninao sem ngo baeben bu bowes bu khorob nao mao baen ub maeb haebe ko nje bor kao deb bi kisesa.*

¹⁶ Obum ngub kobur kakl, Heneng ora ni su ngon aol inj hae ub ninao sem ngo baeben di mbini su ngon tenaol inj hayem kisesa.

¹⁷ Wakl kakl, Nao sem ngo baeben njem heneng was kale angal ndam mbini komb

* 17:1: Njo 11:41; Njo 12:23   * 17:2: Mat 11:27   * 17:3: 1 Njo 5:20   * 17:4: Njo 4:34   * 17:5: Njo 1:1; Njo 17:24
 * 17:8: Njo 16:30   * 17:9: Njo 6:37; Njo 6:44   * 17:10: Njo 16:15   * 17:11: Njo 10:30; Njo 17:21   * 17:12: Njo 6:39; Njo 13:18; Njo 18:9   * 17:13: Njo 15:11   * 17:14: Njo 15:19   * 17:15: Mat 6:13; 2 Tes 3:3; 1 Njo 5:18

bi ora haen kaebe. Njem angal hambun sao ko harili ub heneng was kale kisesa.

¹⁸ Njisesom ngub kobur kakl, Mbes njem ni pu ksil nim sun tenaol baeben hayem darukl ol haruklu nda ub, nim man pange ngo baeben di mbini sun tenaol baeben hayem darukl o bor buri ken kaklo ora kisesa.*

¹⁹ Ngub kobur kakl, Nim mbini nao man pange aol ngo baeben ora hem kobur, njem heneng was kale angal ndam mbini njen sem komb bi heneng ora mao haen ko, nim hambun sao njem bi ko nen sabele ub was bu haruklu ora kisesa.*

²⁰ Njisesom waki kakl, Nao Ab o, nim nje bor ngo taeki kobur kao njurukl ub njem nao man pange tenaol kang ngo baeben was bisur bibi kobur inj kao njurukl ka. Aoh, mbini nao man pange ngo baebenom nao angal ebe nda tenaol abenol hayem baebenom pangen kao kalam aeben aeben buklemi tomb, mbini ngo haklon mendbor nil hul ha haklemi baeben di maeb ha bisur benin ko kao njurukl kisesa.

²¹ Ngub kobur kakl, Nao Ab o, njem mbini tenaol ngo baeben hambunom kone bombor ub was u haen kaebe ka. Heneng ora yaom kone bombor ub ora ubur njem ni hesa haru was harilil, nim nje hesa haru was habur yaom kone bombor ub was u haroklbae nda ub mbini tenaol ngo baebenom di ngub kone bombor ub was ubur yao hesa haru was haen kaebe. Ngub buklesi tomb mbini sun tenaol hambunom ni heneng ora njem ora pu kise ko hondoklemi ora kisesa.*

²² Ngub kobur kakl, Heneng ora yaomkone bombor ub ora ngo u haroklbae nda ub, mbini ngo baebenom di ngub kone bombor ub was u haen ko, njem ni imbi wi bao bi ora han kisndis ub nim mbini ngo baeben bor di bao bi buri ora haen kowao ora kisesa.*

²³ Waki kakl, Njem ni haru ora hael ub nim mbini di haru ora haeng, njem mbini ngo baebenom di kone bombor ub was u haen kaebe. Heneng ora naom ngo haklmao ub hondoklemi tomb sun tenaol baeben hambunom ni njem ora pu kisi ko hondobur, njem nil kone wirili nda ub njem nao man pange baeben hambun bor di kone wirili ko ora hondoklemi kisesa.

²⁴ Njisesom waki kakl, Nao Ab o, njem tenaol mendbor ni hae ol eben kisi baeben mabor mbini ni daol nao haru su ngo ni haklwao bor hamun kaebe ora. Mbes ora su saohar kab nao wari tomb di njem nil kone ubur nao imbi aondao bu ora win

ko buri taol bu njisndis ub, nim nao man pange ngo baebenom nao buri ngo henden ko pangaki kisesa.*

²⁵ Ngub kobur kakl, Nao Ab kone dund se wi aondao o, sun tenaol hambunom nje nao hende hayem o nim nje hondo ora hae ka. Nao man pange tenaol ngo baebenom di njem ora ni pu kisi ko hondo ora hayem kisesa.*

²⁶ Njisesom ngub kobur kakl, Njem nil kone u harili nda ub mbini nao man pange ngo baebenom di kone ebe tenaol mendel kone woroklme ngubi was u haen ko, nim mbini haru ora haklbur nim nje hael on te mbinim pangen kao dund buwao ub waki was kao dund buklwao kisesa.

18

Njurasom Njises karu lisao o

Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

¹ Ngo tomb Njisesom Ngaor bor ngub kao kal peyaoklbur obun man pange aol baeben daol mbini hambun ib menden imbi Kiron kismil, ib ngo weyaoklbur kismisn su ngo bor em obal mend wisao, Njises di obun man pange baeben di mbini hambun em obal ngo bor hondaesmisa.*

² Ngub bismi o aol Njuras ke ngo Njises karu lisao nda obum em obal ngo bor hor hor was Njisesom obun man pange aol baeben daol haru obo maembe mba ber was bismil hindisisa.*

³ Njuras obum ngub hindisao o sisaol, obum ami mendbor di Nju semon baolum aol aondao baeben hesa Peresi baeben kabon polisman baeben di, mbinim kuwi dorokl saond bimi sao hakl daol mini mini hib laomb hakl kena mini ibismisa.

⁴ Ngub ibismi o Njises obum hambun sao mabor bukl beyao sao hakl di ora hende sakl, obum aol aondao ngo obu lukl ibismi nda baeben ubukl hasmil teb so sao pobur mbini bor kakl, Inim ngo es bim o aeb ora es bim? kisesa.

⁵ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kakl, Naom Nasarer Njises es bim kismil, Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Inim aol ngo es bim o, ni ngo hae o kisesa. Ngo tomb aol Njuras Njises karu lisao nda obu di aol aondao ngo obo hasmi darukl o bor haru hasmisa.

⁶ Ngub hasmi o Njises obum mbini bor aol ngo ni ora hae kisaol nda ub pangobur, aol aondao ngo ibismi nda baeben waki mbinin ma bor haol baram aeben aeben bubur, sul saokl komb hakl po u kimb bismisa.

* 17:18: Njo 20:21 * 17:19: NjuS 10:10 * 17:21: Njo 14:11; Kal 3:28 * 17:22: Bis 4:32 * 17:24: Njo 12:26;
Njo 17:5 * 17:25: Njo 8:55 * 18:1: Mat 26:36 * 18:2: Luk 21:37

⁷ Ngub bismil Njisesom mbini bor waki ne mubur kaku, Inim aeb ora es bim? kisaol, mbini obu bor kaku, Nasarer Njises ora es bim kismisa.

⁸ Ngub kismil Njisesom mbini bor kaku, Nim ini bor mbes kao njanda ka. Inim aol ngo es bim o ni ngo hae o orang, inim ni es buwayem sin inim mbini aol ngo ni daol nao haru hame baeben pen waklaob kisesa.

⁹ Ngo tomb angal ngo kisa o mbes Njises obum Ngaor bor kao kalobur kisa o ub, njem aol mendbor ni hae ol eben kisi baeben is bombor ora di nao bum haen kowao ora kisaol, obum mbes angal ngo kisa o ngo ora tomb il so pind bisesa.*

¹⁰ Ngo tomb Simon Pita obun kuwi kuwinj mend obun hak bor maru hasaol, obun kuwi ngo marisao nda munu sokl mubur kisaon, Nju semon baolum aol wesmbao aondao oran kongon biyao aol mend obun imbi Malkas kismil, obun hal ki tao nan o taokl bo kobaesesa.*

¹¹ Ngub bisaol Njisesom Pita bor njen kuwi kuwinj ngo waki njen hak bor mar kobur kaku, Nao Abom ke hondoklwao ib karae bi ber pae kab ngo, non ko njaoraokl ub nao ne bao wan be? kisesa.*

Njises baolum aol aondao Anas birisaol mini pismi o

¹² Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol o di, obun ami baeben di, mbini Nju semon polisman baeben di, mbini ngo baeben hambunom Njises men habur mbini obun ki kab tanga pa mini pismisa.

¹³ Mbinim ngub men pae pobur kismil pibnao oran aol is mend obun imbi Anason anda mbes mini pismisa. Ngub bismi o aol Anas ke ngo obu aol Kayapas ke mend karasmas bombor ngon was Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora mao hasmi on weren ab sisesa.

¹⁴ Ngub bisa o aol Kayapas ke ngo obum mbes Nju sem bor ngub kisa o. Aol is bombor ora mondom tenaol hambun puwi pen ko ne manabur homa sin, naon sem hambun ora ke was nao henden ub obum ngo bukla o ub oborob ora bukla o kisa o aol nda sisesa.*

Pitam nim Njises nao hendeyo kisa o
Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Ngo tomb Simon Pita hesa Njiseson man pange aol mend kab Njises mini pismi bor mama taol mi pisbil, Njiseson man pange aol is mende ngo Pita kab pisbi nda, Nju semon baolum aol wesmbao aondao

ndam obu ora hindisao o sisesa. Ngub bisaol obu di Nju semon baolum aol aondao ora ngon anda pae dukl dukl bu tundae ngo, Njises obu men pae hondaesmi nda bor haru hondaesesa.*

¹⁶ Ngub bisa o Pita obu pae bu tundae ngon te dera nan bao hasaol, Njiseson man pange aol mende ngo pae ndaon hondaesao ngo obu Nju semon baolum aol wesmbaom ora hende ndam, baolum aol aondao ngon pae bu tundae ndan tiriyao kombael maomb bo hasao nong nda bor, Pita pae ndaon eben ub kemi ib ko kao kalisesa.

¹⁷ Ngub bisaol nong ngo pae tiriyao kombael maomb bo hasao ndam Pita bor kaku, Nje di aol ngo obun man pange aol ora hae be? kisaol Pitam kaku, Ngo kal o ni nao hende kisesa.

¹⁸ Ngo tomb su ngo bor hub aondao ora bisaol kongon bimi aol mendbor di, polisman mendbor ni hae ol eben kisi baeben is kang mend den haorubur hub sabo teka ha mba hasmil, Pita obu di mbini ngo hub sabo hasmi darukl o bor hub sabo hasesa.

Nju semon baolum aol wesmbao aondao oram Njises bor ne misao o

Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao* ndam Njiseson man pange tenaol hasmi saon di ne mubur, Njises obum tenaol hambun bor man kao kalo angal hambun sao ko hasao sao haklon di ne misesa.

²⁰ Ngub bisaol Njisesom Njiseson angal ngon ko san lubur kaku, Nim tenaol hambun bor angal ngo ko haruklu baeben, nim mbini bor kao pabur was ko haruklu ka. Heneng ora nim Nju semon man pangoklme anda bor di, Ngaor Hen Moroklme Anda bor di, Nju sem hambun obo kiril mbabur ber was beme tomb nim mbini bor angal ngo kao kalo haruklu baeben ukl mend kowes bu te mupango win nao kaklo ora kisesa.*

²¹ Obum ngub kobur kaku, Tenaol ngo nim mbini bor angal ngo kao kalakl ol pangoklme baebenom, nim kao kalaklo sao baeben ora pangemeng njem mbini bor ne mibi o, ni bor asub ko ne miril? kisesa.

²² Ngub bisaol Nju semon polisman mend ngol hasao ndam Njises ki hobaom lubur kaku, Njem baolum aol aondao ora abo obu bor angal khorob ngub ko san lilil be? kisesa.*

²³ Ngub bisaol Njiseson polisman ndan angal ngon ko san lubur kaku, Njem nim angal kho menjao kakl ol ni lilil sin, njem

* 18:9: Njo 17:12 * 18:10: Luk 22:38 * 18:11: Mat 26:39 * 18:14: Njo 11:49-51 * 18:15: Mat 26:58; Njo 20:3; Njo 21:20; Bis 3:1 * 18:20: Mat 26:55; Njo 7:26 * 18:22: Bis 23:2

angal kho ngo sao kal ko bao kao paebe o nim oborob ora konbur njem ni asub ko lirlil? kisesa.

²⁴ Ngo tomb mbinim Njises obun ki kab yam tanga paesmi nda ngub bao tanga mba haen was, Anasom Njises obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao* Kayapas birisaol pen kisesa.

Pitam nim Njises nao hendeyo ko, ko mende kisao o

Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ngo tomb Simon Pita obum ngub teka habur is disao ndal hub sobakl hasaol, mendborom obu bor kabl, Heneng ora nje di obun man pange aol ora e ko pangeyom kismil, Pitam kowes bubur kabl, Nim aol ngo obu nao hendeyo ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora ndan kongon biyao mend ngol hasao o obu Njises men hakl ibisimi tomb Pitam aol mend hal taokl bowisao ndan sem mend sisaol, obum di wakl kabl, Heneng ora nim nje aol Njises ke ngo men harim em obal ngo nda bor, nje di obu hesa haru harbi sandal hondowao ora kisesa.*

²⁷ Ngub kisaol Pitam wakl kabl, Nim obu nao hendeyo ora kisaol, obum ngub kao peyak birinbur sao kulao angal bao bisesa.*

Mbinim Njises Paler birisaol mini pismi o

Mat 27:1-2; Mat 27:11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Ngo tomb bao bu heebeyam ibisaol mbinim Nju semon baolum aol wesmbao aondao Kayapason anda ngol hakl bir kabmanon maomb bo haraoklao aol aondao Paleron anda bor Njises mini pismisa. Ngub bubur mbinin kone bor aol Paler ke ngo obu Aol Sem Tangar ora sandal, naom obun anda andaon howes kokl hondarum sin nao ebe kun pele ora hayom ub wakl dol haklaol, naom Waran Aeben Bisao bao on ne nokl pokl buwaklmao ko nen sabismisa. Mbinim ngub nen sabobur kismil naom Paleron anda bor nao hondae dera nan bao haklmao ko nen sabismisa.

²⁹ Ngub nen sabobur kismil mbinim dera nan bao hasmil, Palerom mbinin hasmil dera obobur kabl, Inim aol ngo obum asub ora baonaol obu bor howes kokl ubuklim? kisesa.

³⁰ Ngub kisaol mbinim obun angal ngon ko san lubur kabl, Aol ngo obu khorob bu haraoklao aol inj sokl baonaon, naom obu

nje hael ol ngo mini obome ub nao bukl bumao ora kismisa.

³¹ Ngub kismil Palerom mbinin bor kabl, Inim mbib inin manom ke wiyao ub nen sabobur obu te mao bembera howes kokl puklub kisesa. Ngub kisaol Nju sem ngo hasmi nda baebenom Paler bor kabl, Ini Orom semom nao Nju sem bor aol khorob buklemil pe paen lib se ngubi baeben, nao Orom semom was laomun ub ini Nju semom is bombor ora di pe paen nao libaebe lome nda kismisa.*

³² Ngub kismi o angal ngo mbes ora Njisesom ni pe pan ngub luklemi ora kisaol ub, mbinin Nju semom ngo kismi tomb heneng ora il so pind bisesa.*

³³ Ngo tomb kabman semon maomb bo haraoklao aol Palerom obum howes pangoklao anda bor wakl hondabur, obum Njises bor andaon ib ko ne mubur kabl, Nje Nju semon aol wesmbao aondao ora yao be? kisaol

³⁴ Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem ngol ngo kal o njem njen mbib ora kone kimb bubur kal be? be? ni Nju semon aol wesmbao aondao ora yao ko mondom nje kao njaemi ub kal? kisesa.

³⁵ Ngo tomb Palerom Njisesom angal ngon ko san lubur kabl, Njem ni di Nju sem hae ko nen sobal be? Pangal. Nje njen sem Nju sem baeben di ini Nju semon baolum aol aondao baeben daolom ni buruwaol mini obaemndang, njem asub ora bael mbinim nje mini obaemib? kisesa.*

³⁶ Ngub kisaol Njisesom Paler obun angal ngon ko san lubur kabl, Nim maomb bo haruklu ub enjo su ngo bor inj yao ka. Heneng ora nim maomb bo haruklu ub enjo su ngo bor ukl beyao sin, ni taol mi ubuklmi aol baeben kab saond bukl beme ka. Ngub bukl bemel mondom ni di Nju semom ngo luklubur beyem ub lin ko nao karu lukl bisao o, ngubi tomb nim maomb bo haruklu ub su ngo bor inj yao kisesa.

³⁷ Ngub kisaol Palerom Njisesom angal ngon ko san lubur kabl, Ngub sin nje aol wesmbao aondao ora mend yao be? kisesa. Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Njem njen mbib ngo kal o ka. Nim su ngo bor obowaol heneng was lao angal ngo tenaol hambunom pangen kao kalo han ko amom ni maru wisaol, tenaol mendbor heneng was lao angal nda hem ko haroklme baebenom nao angal pangobur men hakol bu haroklme kisesa.*

³⁸ Ngub kisaol Palerom Njises bor kabl, Njem heneng was lao angal ngo kal o, asub bi angal bor kal? kisesa.

* 18:26: Njo 18:10   * 18:27: Njo 13:38   * 18:31: Njo 19:6-7; Bis 18:15   * 18:32: Mat 20:19; Njo 3:14; Njo 12:33

* 18:35: Njo 1:11   * 18:37: Njo 8:47; 1 Tim 6:13

Palerom Njises is pe kowal bil nil lukl puklub kisao o

Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ngo tomb Palerom ngub kao peyaoklbir Nju sem nda baeben hasmil dera obobur mbini bor kabl, Nim aol ngo obu bor te mao saraeb se obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberarukl kisesa.

³⁹ Ngub kobur kabl, Nim ngub menjao nao mao bemberarukl o, inin Waran Aeben Bisao bao o pindib pa was beyao tomb nim inin sem kalabus mao palayo on is mend inin wabl eben kalabus hesbe pa was biyu ndang, inin Waran Aeben Bisao bao ngo pindib pae on di inin aol wesmbao aondao ngo ebe eben lowao ye? kisesa.

⁴⁰ Ngub kisao o aol is mend obun imbi Barabas obum tenaol menden osisao taol pe and akl bu misaol, Palerom aol ngo kalabus mao palaesao tomb sisesa. Ngub sisoal Nju sem ngo hasmi nda baebenom wabl angal aondao bu ora kobur kabl, Njem aol ngo eben koklbir kal o inj, naon Barabas ora eben kaebe kismisa.

19

¹ Ngub kismil aol Paler ndam Njises heb ya kuwinjom lib kisesa.

² Ngo tomb ami nda baebenom ya nene hae mondom pab bu pabur kismin aol wesmbao baebenom teng ebe ora ndibiklme ub menger, mbinim Njises maobowa tanda mao nabur obun wesmbao teng sao ndibiyakaesmisa. Ngub bubur kismin mbinim obu kolos ingi bi ebe ora mend di mao somaesmisa.*

³ Mbinim ngub bubur obu hasaol obo obu maobowabur kabl, Nju semon aol wesmbao aondao o, nje ebe soklaong as ko haebe kobur kismin ki hobaom khorob ora lu bowes bismisa.*

⁴ Ngo tomb maomb bo haraoklao aol Paler ndam wabl dera obobur mbini Nju sem aondao ngo hasmi nda baeben bor kabl, Pangeklem. Nim aol ngo obu ini hayem ol kemi dera oboklbir bi ol, nim obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberawaol inin di ora hondoklemi kisesa.

⁵ Ngo tomb mbinim ya nene hae mondom teng sao bu pabur Njisesom wesmbaol mao indibiyaesmi nda di, mbinim obu kolos ingi bi ebe ora mend mao baesmi nda di, ngub bao bu mba haen Njises obu dera ibisaol Palerom mbini bor kabl, Inim aol ngo obu haondaoklao kisesa.

⁶ Ngub kisaol Nju semon baolum aol aondao nda baeben di, mbinim polisman

ngo hasmi nda haki di, mbinim Njises obu hondobur ne bombor ub ora kombo angal aondao bu ora kobur kabl, Njem obu is pe kowal bil pe paen nil libi ora. Obu is pe kowal bil nil libi ora ko aondao bu ora kismisa. Ngub kismil Palerom mbini bor kabl, Nim aol ngo obum khorob bisao sao menjao nao mao bemberarukl ngao, inin inin mbib obu is pe kowal bil pe paen nil lukl puklub kisesa.*

⁷ Ngub kisaol Nju sem nda baebenom Paler obun angal ngon ko san lubur kabl, Naon man bombor mend wiyao ub angal ngubi nao kaebe ke wiyao o, aol ngub obum ni Ngaoron Isi ora hae ko haraoklao, obum homokl san ora bu haraoklao kismisa.*

⁸ Ngub kismil Palerom mbinim angal ngo kismi nda pangobur pakl aondao ora homaoklbir kisaon

⁹ obum wabl kabmanon maomb bo haroklme anda bor hondabur Njises bor kabl, Nje abor aol ora yao? Nje njen su di al ora haki obaeb? kisao o, Njisesom obun angal ngon ko san lu di menjao nao bisesa.*

¹⁰ Ngub bisaol Palerom obu bor kabl, Njem asub ora nen sobal? Nao angal ngo haklon ukl mend ko san lu ni bor angal di menjao nao lesi be? Nim nje nao li njen anda penin kaebe se nao buri ebe wiyu ora. Aoh, nim nje is pe kowal bi bor nil li mbaeb se di nao buri ebe wiyu o, njem nao buri ngo nao hende sakl bil? kisesa.

¹¹ Ngub kisaol Njisesom obun angal ngon ko san lubur kabl, Ngaor yubu ora ndam njem ngub benin ko buri nao taol bu njukl baonaon, njen buri ni men mbaeb se mend nao ukl bae o, aol mend nje berae ol ni mini puklub kaonaomon, obum khorob aondao ora baonao saom njem khorob kang ngo bil o men mbayao ora kisesa.*

¹² Ngub kisaol Palerom Njisesom angal ngo kisao nda pango burir biyubur, obum Njises wabl anda pu koklbir mundub baol baol bisao o, Nju sem aondao ngo hasmi nda baebenom Paler bor angal aondao bu ora kobur kabl, Njem aol Njises ke ngo obu nao li anda pu kae sin, aol ngo obum ko haraoklao ub mondom ni aol wesmbao aondao ora hae ka sin, obu Orom semon aol wesmbao aondao ora ngo obun saond bi ora haklao. Ngub buklaol njem heneng ora obu nao lae sin, nje di Orom semon aol wesmbao aondao ora ngo obun saond bi ora haklesi kismisa.*

¹³ Ngub kismil Palerm mbinim angal ngo kismi nda pangobur obum wabl Njises kemi dera pobur kisaon, obum howes pangoklbir boroklme seyala birisao. Ngub

* 19:2: Luk 23:11 * 19:3: Njo 18:22 * 19:6: Njo 18:31 * 19:7: Njo 5:18 * 19:9: Mat 26:62-63; Mat 27:12; Luk 23:9 * 19:11: Njo 10:18; Bis 2:23; Oro 13:1 * 19:12: Luk 23:2; Bis 17:7

bisao o homa ngo aol Palerom howes pangisao on imbi Hiburu angal kobur Kabara kismil, imbi ngon te hanom wari homa kismi o, hanom wari homa ngo bor howes pangisasa.

¹⁴ Ngo tomb bao ngon Nju semon Waran Aeben Bisao bao on ne noklbur man man bimi bao on sisao o, nar wesmbao tukun oral hasao tomb Palerom Nju sem ngo hasmi nda baeben bor kabl, Inin aol wesmbao aondao ngo hae o haondaoklaob kisesa.

¹⁵ Ngub kisaol mbinim angal aondao bu ora kobur kabl, Naom obu hendaebe makl bil ngao, obu ngol nao haen lu tuwabur is pe kowal bil pe paen nil libi ora kismisa. Ngub kismil Palerom mbini bor kabl, Nim inin aol wesmbao aondao ngo is pe kowaol bil pe paen nil lun ko pangeyem be? kisesa. Ngub kisaol Nju semon baolum aol aondao baebenom kabl, Naon aol wesmbao aondao mende nao hae ora, naon aol wesmbao Orom semon aol wesmbao aondao nda bombor o ora yao kismisa.

¹⁶ Ngo tomb mbinim ngub was kismil maomb bo haraoklao aol Palerom mbini bor Njises obu is pe kowal bil nil li mbakl puklub ko kalisesa.

*Mbinim Njises is pe kowal bil nil lismi o
Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-*

43

Ngo tomb mbinim Njises obu men pae pobur kismil

¹⁷ is pe kowal bi ngo Njises obu nil li mbakl bi nda hakl obu ngub mbib tin mao tabur, and lobokl lobokl ngo tuwaklbur su menden imbi Hiburu angal kobur Kolkota kismi o imbi ngon te wesmbao hul kismil, mbinim yu manda ngo bor mini pismisa.

¹⁸ Ngub mini pobur kismil mbinim su ngo bor Njises is pe kowal bil nil li mbabur, aol is kab mend di is mende aol Njiseson obare mende nan nil li mba, is mend aol di obare mende nan li mba bubur, mbinim Njises obu tukun oral nil li mbaesmisa.

¹⁹ Ngo tomb Palerom bobae mend waeb bu pabur, obum bobae waeb bu pae ngo Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ndan kungnil mao hasesa. Ngub bisaol bobae ngo ngub waeb bu wisao. **NASARER NJISES KE NGO OBU NJU SEMON AOL WESMBAO AONDAO ORA YAO** ko waeb bu wisasa.

²⁰ Ngo tomb su ngo Njises nil li mbaesmi o su and lobokl lobokl aondao Njurusalem ngon teb sol sao sisaol, kabnanon maomb bo haraoklao aol Palerom Hiburu angal di, Ngirik angal di, Orom angal di, mbinim angal heneng armend sisaol lome ub Njiseson is pe kowal bil ngo waeb bu wisao nda, Nju sem andub ora mendborom di hindismisa.

²¹ Ngub hondobur mbini Nju semon baolum aol aondao baebenom Paler bor kabl, Njem aol ngo obun is pe kowal bil Nju semon aol wesmbao aondao yao ko waeb bu wae ub nao bi, njem aol ngo obun mbib ni Nju semon aol wesmbao aondao ora hae ko haraoklao ko waeb bu wi kismisa.

²² Mbinim ngub kismil Palerom mbinim angal ngon ko san lubur kabl, Nim angal ngo waeb bu uwe ub ko mend nao kunukl-waol, nim ngo waeb bu uwe ora kisesa.

²³ Ngo tomb ami baebenom Njises is pe kowal bil ngub nil li mbabur kismil, mbinim Njiseson lab lab sem wisao nda baeben tom makl bu taol bu kaob kaob bubur mbini ami baeben hambunom bombor was mi mi bismi o, lab lab saoll bombor ora mend pone bao wisasa. Ngub bao wisao o lab lab saoll ngo heya berae kimb kimb bu taambuloklme ub nao bi bomborom bu kimb bi ora sisesa.

²⁴ Ngubi sisaol ami ngo birismi nda baebenom mbini hakl hakl kao kao bubur kabl, Naom lab lab ngo kaoll kaob kao nao bemin ora. Ngub inj, naom obu pone uklao aol bombor ora mondom min ub naom han ngoll pile bimi nda ub pile mend bem kobur bismisa. Ngub bismil mbes Ngaaron mbuk waeb bor ngub buklaol ke wisao ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisaol, mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao.

Mbinim nao lab lab sem

Taol bu kaob kaob bu muklemi.

Mbinim ninao lab lab saoll o di
Pone uklao om min ko

Han ngoll pile bimi ub buklemi

ke wisao ub ami nda baebenom heneng ora ngub bismisa.

²⁵ Ngo tomb Njises nil li mbaesmi ndan teb sol Njiseson am Mariya di, Njiseson amon haeki di, aol Kolopason were Mariya mende di, Maktala Mariya di, ten ngo baeben Njises nil li mbaesmi is pe kowal bi ndan teb sol bao hondo hasmisa.*

²⁶ Ngub hasmil Njiseson obun am Mariya hesa Njises obun man pange aol is mend obun kone wisao ora nda kab is pe kowal bi ngon teb so oral hasbil hondobur, Njiseson obun am Mariya ngo bor kabl, Aol ninao man pange aol abo ngo ibi haru hayeb o obu njen isi ora yaong, nje obu hesa bao boroklwaebe kisesa.*

²⁷ Ngub kobur obun man pange aol ngo obun kone wisao nda bor kabl, Ninao am abo ngo hae o obu njen am ora yaong, njem obu oborob ora maeb haebe kisesa. Ngub kisaol bao bombor ngo oran Njiseson man pange aol ngom Njiseson am Mariya obun anda bor oborob ora maeb haklbur kemi pisesa.

* 19:25: Mat 27:55-56

* 19:26: Njo 13:23

Njises pe paesao o

Mat 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49

²⁸ Ngo tomb Njisesom ninao kongon hambun sao ngo bu parukl o ko nen sabisao tomb, mbes Ngaoron mbuk waeb bor obum ngub lao ke wisao ub Njisesom ni ib nokl bil kisaol, ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.

²⁹ Ngo tomb mbinim ndis mend ngol wisao bor ib waen karae bi mend ber pa wisao mubur kismin, is kuwimb menger mend di mubur is kuwimb ngol waen ib karae bi nda dand bu pabur, is hul saoll menden kungni bor is kuwimb il dand bu pae ngo tanga mbabur Njiseson ne bor menya mao naesmisa.

³⁰ Ngub bismil Njisesom ib waen karae bi ngo kang mend ndu kao peyobur kakk, Ngubi tomb nao kongon hambun sao bu paru kobur kisaon, obun ma konane pabur ora wesao po pe paesesa.

Ami mondom Njiseson obare bor asisao

o

³¹ Ngo tomb bao ngon Nju semon Waran Aeben Bisao bao aondao ora eker a pindib paklao kobur man man bimi bao on sisaol, Nju sem nda baebenom eker a nan naon Waran Aeben Bisao bao hobao sao o pindib paklao, bao ngon aol mendbor is pe kowal bil bao nil li mba harob sin, ebe inj kobur makk himismisa. Ngub bismil mbinim Paler kao kalobur Palerom aol ngo is pe kowal bil nil li mba hasao nda haklon nao pe paesmi baeben aongao kaol po peb bubur, is pe kowal bil ngub bao nao nil li mba haen ub maol bib kaebe ko kao kalismisa.

³² Ngub kismil ami baebenom aol is kab mend Njises daol haru is pe kowal bi kab mendel nil li mbaesmi nda kabon aongao kab kaol bowesmisa.

³³ Mbinim ngub bubur kismin Njises nil li mbaesmi on teb sol po hindismil, Njises obu ora pe pa wisao hondobur mbinim obun aongao nao bo kaolismisa.

³⁴ Ngub bismi o ami mondom Njiseson obare bor tomom aso sokl misaol, penar bu ora ibao hesa ib kab maomunu pibisesa.

³⁵ Ngo tomb aol mend ngo bisao sao ora hindisao mondom, tenaol hambunom pangen ko obum ngo hindisao sao baeben ngo waeb bu wise o ka. Ngub bisaol ngo bisao sao baeben inim di heneng ora bise ko nen sabobur, Njisesol hul ha hareklemim ko obun angal ngo heneng ora waeb bu wisao. Ngub bisaol nao hambunom di obum heneng ora kise ko ora hendeyom.*

³⁶ Ngub bisaol ngo bisao sao baeben Ngaoron mbuk waeb bor buklaol ke wisao ub ora bisaol, mbuk waeb ngo bor ngub ke wiyao. Obum hul kang bombor ora di nao ndoboloklemi ke wisao, ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.

³⁷ Ngaoron mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao. Aol mondom obun obare bor tomom asoklao tenaol hambunom hondo haklemi ke wisao ub ngo ora tomb il so pind bisesa.*

Njosebom Njiseson toklo han te bor maol bisao o

Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56

³⁸ Ngo tomb ngo sao baeben ora sisao tomb aol is mend obun imbi Njoseb hasaol obun su Arimatiya sisaol o, aol ngo obu di Njiseson angal bib ebe nda hem ko pangisesa. Ngub bisao o obum Nju sem baeben pakl homobur obum Njisesol hul ha hasao ub nao hae non bu hasaol, aol ngo obum Paler bor Njiseson toklo maol bukl pon nji ko kao kalisao tomb Palerom tukl pu kisaol, aol Njoseb ngom Njiseson toklo maol buklbur tukl pisesa.*

³⁹ Ngub bisaol aol Nikorimas ke mend obum pibnao ora Njises birisaol somna sub ne mukl ibisao nda obu di obobur kisaon, obum is tangar tangar ubi kab kab menden ibao mendbor mini ibisao, is ibao ngo kab maominismi tomb is ibao wel kao ebe ora pebe ngo kend aondao ora bi sisaol, kend bi menger kilo supu kab kab hor kab oran sisesa.*

⁴⁰ Ngo tomb aol nda kabom Njiseson toklo mu pabur kisbin, mbini Nju semom aol hememe o maol buklbur bimi ub mbibim is ibao wel non bi kao ebe ora pebe ndam Njiseson toklol sulabur, lab lab haek bim tanga paesbisa.

⁴¹ Ngo tomb su ngo Njises is pe kowal bil nil li mbaesmi ndan teb sol em obal bombor mend wisesa. Ngub wisao em obal ngo bor aol maol han te wen waru wi bombor mend, mbes di aol mend nao tangaesmi o ngol hasesa.

⁴² Ngo tomb bao ngon eker a nan Nju semon Waran Aeben Bisao bao aondao o pindib paklao kobur birismi ndan sisaol, han te ngo teb sol ora hasaol hondobur mbinim Njiseson toklo han te ngo bor maol bisbisa.

20*Njises wakk enjaokl pisao o*

Mat 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

* 19:35: Njo 21:24

* 19:37: Kao 1:7

* 19:38: Njo 7:13

* 19:39: Njo 3:1-2

¹ Ngo tomb Nju semon kongon mubaon hokloben ora em hundur bao u mba haenbur, Maktala Mariya obu Njiseson maol han te nda bor pobur hindisaol, Njiseson maol bor han aonda mend tu manga mbaesmi nda nao manga mba hasaol hindisesa.

² Ngub haondaoklbir kisaon obum Simon Pita hesa man pange aol mend Njisesom turi homo kone wisao nda kab birisbil akl was pobur, Mariya obum mbibi bor kabl, Aorao Aondaon toklo obun maol bor nao wi mondom taokl paemi o, mbinim obun toklo ngo as bor taokl po wimib ko nao nao hende kisesa.*

³ Ten ndam ngub kisaol pangaoklbir Pita hesa Njiseson man pange aol mende nda kab mbibi su ngol haklbir akl was Njiseson maol nda bor hondokl pibisa.

⁴ Mbibim ngub akl was pisbi o Njiseson man pange aol mende ndam Pita mama ubukl win mao hesa wibir obu mbes akl was pobur kisaon, Njiseson maol ndal po pindib paesesa.

⁵ Ngub bubur kisaon obum Njiseson maol bor nao honda deral sul tumu saor peyobur hendaesaol, Njises obu tanga pabur maol bismi lab lab haek bi nda baeben nan wisao hindisao o, obum moklo Njiseson toklo ora wismi bor nao honda hindisesa.

⁶ Ngub bisaol Simon Pita obu man pange aol ngon mama ibisao ndam akl ora obobur Njiseson maol bor penar bu ora honda hindisaol, obum lab lab haek bi nda baeben wisao hindisao tomb

⁷ lab lab mend mbinim Njiseson wesmbao el wil bor wen maol bukbur tanga mbaesmi nda di, maomunu nao wi armend karu u mba hasaol hindisesa.*

⁸ Ngo tomb man pange aol mende Njiseson maol bor obu mbes ibisao ndam di, Njiseson maol ngo bor honda hindisaol tomb Njises obu heneng ora wakl enjaokl pene ko nen sabisesa.

⁹ Ngub bisao o mbinim ngo tomb oran Ngaoron mbuk waeb bor Njises obu obun maol bor wakl enjaokl poklao ke wisao nda ub nen nao sabismisa.*

¹⁰ Ngo tomb Njiseson man pange aol nda kabom Njiseson maol bor ngo bisao sao haondaoklbir kisbin anda wakl bokesbisa.

*Maktala Mariyam Njises hindisao o
Mak 16:9-11*

¹¹ Ngo tomb Maktala Mariya obu di Njiseson maol ndan dera nan teb sol sao po habur, Njises hond homobur de kabl hasao

o obum ngub de kabl kabl tumu saor peyobur Njiseson maol nda bor hendaesa.

¹² Ngub hendaesaol mbes Njiseson toklo ora wisao ndal Ngaoron angal mini wesao is kab mend mbibin lab lab haek bi ora bubur birisbil hindisaol tomb, is mende Njiseson wesmbao haen tangaesmi nan ber, is mende aongao haen tangaesmi nan ber bisbil hindisesa.

¹³ Ngub hindisaol angal mini wesao nda kabom Mariya bor kabl, Ten o njem asub ko de kal? kisbil, Maktala Mariyam mbibi bor kabl, Mondom nao Aorao Aondaon toklo taokl paemi o, mbinim obu abor taokl po wimib ko ni nao hendel de kabl kisesa.

¹⁴ Ngo ora tomb ten ndam ngub kao peyobur obun mesao nan baol munubur Njises obu tanga hasaol hindisao o, obum Njises ora e ko nen nao sabisesa.*

¹⁵ Ngo tomb Njisesom Mariya bor kabl, Ten o njem asub ko de kal? Njem aeb ora es bil? kisesa. Ngub kisaol Mariyam aol ngo obu em ngon maeb haraoklao aol mend e ko pangobur obu bor kabl, Aol ebe ka, njem obu mendbor taokl po tangari sin, nim obu wakl taokl pon ub njem obu ngo bor tangayo ko kao nji kisesa.

¹⁶ Ngub kisaol Njisesom Maktala Mariya obu bor kabl, Mariya o kisaol, Mariyam baol munu hondobur Hiburu angal kobur kabl, Rabona o kisaol, imbi Rabona ngon te aol aonda o kisesa.

¹⁷ Ngub kisaol Njisesom Mariya bor kabl, Nim ngubi tomb yu heben nao Ab hayaol nao pe wen ngao, njem ni nao men ha wi kisesa. Ngub kobur kabl, Njem ngubi tomb ninao haeme nda baeben beremel pobur lesin, nim mbini bor ngub ka kaebe. Ni ngubi tomb wakl nao Ab Ngaor ngo obu, ini di inin Ab Ngaor ora hayao ndal poklbur hae ka ko kao kalaebe kisesa.*

¹⁸ Ngo tomb Maktala Mariyam ngub haondaoklbir anda pobur kisaon, obum Njiseson man pange nda baeben kao kalobur kabl, Nim Aorao Aondaon obu haondaokl ubukl kisesa. Obum ngub kobur kisaon Njiseson obun man pange baeben bor angal ngo kao weyaesao nda ub di mbinim pangen kao kalisesa.

Njiseson man pange baebenom Njises hindismi o

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Ngo tomb Nju semon kongon mubaon ngon nend kao mbaesao tomb Njiseson man pange nda baebenom Nju semom mbini luklemi ko pakl homobur, and ngo mbini birismi on tiriyao bo tundabur ber mba hasmisa. Ngub ber mba hasmil Njises

* 20:2: Njo 13:23 * 20:7: Njo 11:44 * 20:9: Bis 2:24-32; 1 Kor 15:4 * 20:14: Luk 24:16; Njo 21:4 * 20:17:

Oro 8:29; NjuS 2:11-12 * 20:19: Njo 19:38

obu ngo mbini birismi nda daruklol obo habur obun man pange ngo baeben bor kabl, Inin kone bor sub tibaen as ko borokl-waebe kisesa.*

²⁰ Njisesom ngub kobur kisaon obun ki bor nil lismi nda haki di, obun obare bor tomom asismi on mung wisao nda di, obun man pange ngo baebenom henden muwalisesa. Ngub bisaol Njises obun man pange aol nda baebenom mbinin Aorao Aondao ngo waki enjaokl ibisao o hondobur mbinin kone bor turi aondao bu ora himismisa.*

²¹ Ngo tomb Njisesom mbini bor waki kabl, Inin kone bor sub tibaen as ko borokl-waebe. Pangeklem. Ni nao Abom ora pu kisaol obowao ub nim ini bor di nao angal bib hobao sao ngo kam puklub kabl kisesa.*

²² Ngub kobur kisaon obun ne pobom obun man pange nda baeben birismi bor po ko tu men sabur obum mbini bor kabl, Inim Wesao Ebe Tangar ngo mib kisesa.

²³ Njisesom ngub kobur kabl, Inim tenaol mendborom khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao o kunakaen ko Ngaor bor kao kalaem sin, mbinim khorob bimi sao ngo mbinin kone bor nao win kunaklao ora. Ngub inj, inim mbinin kone bor khorob bimi sao ngo uklaol ub kunaebe ko Ngaor bor nao kao kale bao warim sin, bao uklaol ora kisesa.*

Tomasom Njises hindisao o

²⁴ Ngo tomb Njises obu obun man pange baeben ber mba hasmi ol ngo obo pindi paesao ub, Njiseson man pange aol duteb nan o Tomas obu obun imbi mende Sango Waki Mari ko karu wismi o, aol ngo obu nao haru birismi tomb ibisesa.*

²⁵ Ngub sisaol Njiseson man pange aol aeben nda baebenom Tomas bor kabl, Naom Aorao Aondao obu enjaokl obonaol hondomao ora kismisa. Ngub kismi o Tomasom mbini bor kabl, Nim obun ki hobao bor nil lismi on mung uklaol o hesa obun obare bor tomom asismi on mung uklaol o kab bor, nao ki honde oram bember habur heneng ora mung ngo wi o e ko nao handa sin, nim obu heneng ora enjaokl pene ko nen nao saboklwao ora kisesa.

²⁶ Ngo tomb mabor bao hor duklab mend pibi hasao tomb Njiseson man pange aol aeben nda baeben di Tomas di mbini hambun tiriyao baeben hambun bo tundam akol bubur ber mba hasmil, Njises obu obun man pange ngo baeben birismil obo habur mbini bor kabl, Inin kone bor sub tibaen as ko borokl-waebe kisesa.

²⁷ Obum ngub kobur Tomas bor kabl, Njem njen ki honde oram nao ki hobao bor nil lismi on mung ngo wi o bember peyobur hend. Aoh, nao obare bor tomom asismi bor dir di ngo wi ong, dir ngo bor njen ki takl hondobur, njem njen kone taol taol bubur ni waki enjaokl peyao ko nen nao sabel ub nao bibi ora. Ngub inj, njem ni waki enjene ko nen sabo, nil hul ha ora haebe kisesa.

²⁸ Ngub kisaol Tomasom Njiseson angal ngon ko san lubur kabl, Aorao Aondao o, nje nao Aorao Aondao Ngaor ora hael kisesa.

²⁹ Ngub kisaol Njisesom Tomas obu bor kabl, Njem ni hondobur ora nil hul ha haril be? Pangal mbini tenaol mendbor ni nao hendebur nil hul ha haklemi baebenom werek bu turi aondao ora homoklemi kisesa.*

Njonom mbuk ngo waeb bu wisao on te wiyao o

³⁰ Aol mbuk ngo waeb bu wisao om ngub kiao. Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao di andub ora obun man pange baebenom henden bu hasao o, nim ngo bu hasao sao baeben hambun sao waeb bu wib se ko, nao wi ol nim mbuk ngo bor nao waeb bu urukl ka.*

³¹ Ngub bi o nim mbuk ngo bor ngo waeb bu urukl baeben, inim Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora habur, obu Ngaoron Isi ora hayao ko nen sabeklemin ko, nim mbuk ngo waeb bu urukl ol, inim Njises obul heneng ora hul ha harim sin obun burim ini haeben mao saklao ora ko waeb bu wisesa.*

21

Man pange aol is haoklaom Njises hindismi o

¹ Ngo tomb ib mal menden imbi Tabiriyas kismil, ib mal aondao ngo wisao on teb so bor Njises obu waki obun man pange baebenon el so oral pindib paesao, obum ngub pindib paesao ka.

² Simon Pita di, Tomas obu obun imbi mende Sango Waki Mari kismil obu di, Nataniyel obu Kalili aol su Kena bor kabl ibisaol obu di, Seberin isi kab di, Njiseson man pange aol is kab mende di, mbini ngo baeben was ber mba hasmisa.*

³ Ngo tomb Simon Pitam mbini aol aeben ngo ber mba hasmi nda baeben bor kabl, Ni ib wen ongon bu mukl pukl kisaol, mbinim obu bor kabl, Nao haru mbi ko pobur

* 20:20: Njo 16:22; Njo 19:34; 1 Njo 1:1 * 20:21: Njo 17:18 * 20:23: Mat 16:19 * 20:24: Njo 11:16; Njo 14:5; Njo 21:2 * 20:29: 1 Pit 1:8 * 20:30: Njo 21:25 * 20:31: Njo 3:15; Oro 1:17; 1 Njo 5:13 * 21:2: Njo 20:24; Njo 1:45-51

kismin mbinim ib taokaoll bor honda burubur wen ongon bismisa. Ngub bubur kismin mbinim bao somna ngon kongon buri ora bismi o ib wen is bombor ora di nao mismisa.

⁴ Ngo tomb hokloben wen nar pol bam ibisao tomb Njises obu ib mal ngon marel hasaol hindismi o, mbini Njiseson man pange aol nda baebenom obu Njises ora e ko nen nao sabismisa.*

⁵ Ngub bismil Njisesom mbini bor kabl, Nas o haki o, inim ib wen mendbor mu mariyem be? kisaol, mbinim obun angal ngon ko san lubur kabl, Is bombor ora di nao mu mari kismisa.*

⁶ Ngub kismil Njisesom mbini bor waki kabl, Inim ib wen ongon bu moroklme sao ngo ib taokaoll abon mende nan, ki tao nan o bor unu ib ndaon bor tu kobabur ib wen baoklme mib kisesa. Ngub kisaol mbinim ib wen moroklme sao nda unu ib ndaon bor pen kismi tomb ib wen andub ora honda burubur kend aonda ora bisaol, mbinim ib wen ongon bu moroklme sao nda waki men muki buwaesmisa.*

⁷ Ngub bismil Njiseson man pange aol is mend obum turi aonda ora himisao ndam Simon Pita bor kabl, Aol ngo obu Aorao Aonda e kisesa. Ngub kisaol Simon Pitam obun lab lab haki kolo u mbabur wen ongon bi wisao o, aol ngo obu Aorao Aonda e kisaol nda pangobur obun toklo and turub bi nda mu somaoklbi kisaon unu ibol bongehasesa.*

⁸ Ngub bisao tomb mbini Njiseson man pange aeben ngo hasmi nda baebenom ib taokaoll nda bor bao ber mba habur kismin, ib wen moroklme sao nda taokaoll ngon kungni ma non eben munu soklo taokl ibismisa. Ngub bismi o ib mal ngon mare enderael inj, teb sol ora win hasmisa.

⁹ Ngo tomb mbinim ib ngon marel po pindib pabur hindismil, is mend ngol do hasao ndal ib wen mend ngol her mba hasaol hindismi tomb palawe di mend wisao hindismisa.

¹⁰ Ngub bisaol hindismi tomb Njisesom mbini bor kabl, Inim ib wen ngo ngubi tomb maemndan mendbor haremin mini ubuklub kisesa.

¹¹ Ngub kisaol Simon Pitam ib taokaoll ndan bongeyabur, ib wen ongon bu moroklme sao nda enjo ib mare nan eben munu sokl misesa. Ngub bisaol ib wen aonda was andub ora 153 oran wen moroklme sao ngo bor tumbi ha wisao o, wen moroklme sao ngo di ib wen aonda ngo

birisao saon kend tiril kaollu bowes bu menjao nao bisesa.*

¹² Ngo tomb Njisesom ngub kobur kabl, Inim ne nokl ubuklub kisesa. Ngub kisaol o mbinim obu Aorao Aonda e ko ora hindismil, mbinim burir biyubur mondom nje aeb ora hael ko ne mu di menjao nao bismisa.

¹³ Ngo tomb Njisesom palawe nda mubur kisaon obun man pange aol nda baeben nen taol bu kalobur, obun ib wen nda haki di bombor ngo bisao ub was bisesa.*

¹⁴ Ngub bisaol Njisesom ngub ngo bisao o, Njises obu pe paen lismi nda obun maol bor waki enjaokl pobur pibnao ko kab mend mbes obun man pange baeben el sol obo pindib paesao o, ngo ne taol bu kalisao om ko tebo nan sisesa.*

Njisesom Pita bor nao some sib baeben maeb haebe kisaol o

¹⁵ Ngo tomb mbinim ne nda nao paesmi tomb Njisesom Simon Pita bor kabl, Njonon isi Simon Pita o, aol ngo hayem baebenom ni turi homo kone woroklme ub men mbabur, njem nil aonda bu ora kone u hael be? kisesa. Ngub kisaol Pitam kabl, Aorao Aonda o, heneng ora njem di ora hendel ub nim njel kone u turi aonda ora homo haruklu kisesa. Ngub kisaol Njisesom Pita bor kabl, Njem mbini nao some sib hondbao non bi hayem baeben maeb ha, ne taol bu kalo haebe ora kisesa.*

¹⁶ Ngub kobur Njisesom Pita bor ko mende kao kalobur kabl, Njonon isi Simon Pita o, njem nil kone u harili be? inj kisesa. Ngub kisaol Pitam kabl, Aorao Aonda o, e ka. Njem di ora hendel ub nim nje turi homo kone u ora haruklu kisesa. Ngub kisaol Njisesom Pita obu bor kabl, Njem nao some sib non bi baeben maeb ha, ne taol bu kalo haebe kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur Njisesom waki Pita bor ko tebo kao kalobur kabl, Njonon isi Simon Pita o, njem nil kone u harili be? inj kisesa. Ngo tomb Njisesom Pita obu bor njem ni turi homale be? ko, ko teb ngub ne misaol, Pita obun kone bor kho so kend aonda ora bisaol obum Njises bor kabl, Aorao Aonda o, njem hambun sao ora hendel ol, nim njel kone uruklu ub di ora hendel kisesa. Ngub kisaol Njisesom Pita obu bor waki kabl, Njem nao some sib non bi baeben maeb ha ne taol bu kalo haebe ora kisesa.*

¹⁸ Njisesom ngub kobur kabl, Nim nje bor heneng ora kao njurukl, mbes nje nas hasi tomb njen mbib njen haki munu kere mba samobur, harer njem turi homo pokl

* 21:4: Njo 20:14 * 21:5: Luk 24:41 * 21:6: Luk 5:4-7 * 21:7: Mat 14:29; Njo 13:23 * 21:11: Luk 5:6

* 21:13: Njo 6:11 * 21:14: Njo 20:19; Njo 20:26 * 21:15: Mat 26:33; Njo 1:42 * 21:16: Bis 20:28 * 21:17:

Njo 13:38; Njo 16:30

bele on paokl was pili nda o, mabor nje aol kon wi ora sam sam buklesi tomb njen ki dundukl beklesil, aol mondom njen ki kab munu tanga pabur, obum nje harer tangar mende njem turi homo pokl ko nen nao saboklesi on kemi poklao ora kisesa.*

¹⁹ Ngub kisaol Njisesom angal ngo kisao o mabor Pita obum Ngaoron imbi aondao bu ora win kobur homoklao bor kisaol, Njises obum ngo buklaosao menger mubur angal ngo kisao ora. Njisesom ngub kobur Pita bor kabl, Njem ni taol mi ib kisesa.*

Man pange aol Njisesom turi himisao ndam angal ngo waeb bu wisao o

²⁰ Ngo tomb Pitam obun mesao nan baol munubur hindisaol, man pange aol mend Njisesom turi aondao ora himisao nda, mbibin mama mbibi taol mi ibisaol hindisesa. Ngub taol mi ibisao o, Njiseson man pange aol ngo obu mbinim mbes ne no birismi tomb obu Njises hesa bomborol ne no burubur kisaon, obum Njises bor ne wi aeben sabur, Aorao Aondao o nje aebom ora ngub karu luklao bor kal? kisao nda obu sisesa.*

²¹ Ngo tomb Pitam ngub hondobur Njises bor kabl, Aorao Aondao o, njem aol ngo ebe o obu asub buklaos ko nen sobal? kisesa.

²² Ngub kisaol Njisesom Pita bor kabl, Nim obu ngub bao haen was wakl oba sin, njen menjao yaol kal be? Aoh, njen menjao mend inj ngao, njem ni taol mi ib ora kisesa.

²³ Ngub kisaol Njisesom obun man pange aol ngo obum turi aondao ora himisao nda bor angal ngo kisao ub, mendborom kam aeben aeben bismil mbini Njiseson man pange tenaol aeben o birismi baebenom ngub pangismi. Njisesom obun man pange aol obum turi aondao ora homoklao ngo obu nao homoklao ora kene ke pangam aeben aeben bismi. Ngub bismi o Njisesom angal ngo obun man pange aol obum turi aondao ora himisao ngo nao homoklao kobur inj kisao ka. Ngub inj, obum nao man pange aol ngo obu bao haen was ni wakl oba sin, njen menjao mend inj kobur kisaos.

²⁴ Njises obun man pange aol obum turi aondao ora himisao ngo obum Njisesom hambun saos ngo bu hasaos saos baeben tenaol hambunom pangen kaos kalo habur, mbuk ngo di obum ora waeb bu wisao. Ngub ora bisaol obum angal hambun saos ngo kaos dund bu haes saos baeben di, heneng ora kaos haes kaos naom ora hendeyom kaos.*

²⁵ Heneng ora Njisesom tangar tangar hambun saos bu hasaos saos baeben di arman

andub ora wiyaol, mondom Njises obum hambun saos ngo bu hasaos saos baeben waeb bukwaos ko pangasin, obum mbuk andub ora waeb bu uklaos kaos. Ngub buklaos o su andub ora nao wi ol, mbuk ngo baeben baehaemen haonao ora u haklaos ko pangakl ko Njonom ngub waeb bu wisesa.*

* 21:18: 2 Pit 1:14

* 21:19: Mat 16:24-25; Mak 1:17; Njo 13:36

* 21:20: Njo 13:23-25

* 21:24: Njo 19:35

* 21:25: Njo 20:30

Karas tenaolom bismi sao Karas Tenaolom Bismi Sao mbukon kao dund biyao angal yaong hend

Aol Lukom pibnao Njiseson angal bib ebe nda ngub waeb bubur kisaon, wahl mabor sao Ngaoron angal bib kam akol bimi aol baebenom bismi saon arman mbuk ngo di obum was waeb bu wisesa. Ngaoron Wesao Ebe Komb Bi ora ndam mbini angal bib kam akol bimi aol ngo baeben aondao bu ora buri mao palaesaol, mbinim su hambun bor buri kobur angal bib ngo kam akol bismi ub di, Paol obu kane baol munubur angal bib ngo hem ko su hambun bor kam akol bu hasao ub di, arman hambun sao ngo baeben Luk ngo obum was waeb bu wisesa.

Arman ngon mendbor non mbini angal bib kam akol bimi aol ngo baebenom, Luk obu bor naom ngo sao ngo sao bismao ko kao kalismil pangobur mbinin arman ngo waeb bisao o, arman ngon mendbor oran Luk obu ko mend Paol hesa haru akol bu hasbil, obum Paolom bisao sao obun el oram hindisao ub ora waeb bisesa. Karas Tenaolom Bismi Saon arman mbuk ngo Lukom waeb bise on pao 16:10 ngo bor arman ngo wi ub hesa 20:5 ngo bor ngo wi ub kab non, Luk obu haru pibismi tomb mbini man kam akol bimi aol ngo baebenom bismil obum hondobur ora angal ngo waeb bu wisesa. Ngub bisao arman ngo wiyao baebenon angal ukl bombor mend Ngaorom obun Wesao Tangar Aondao ndam obun sem baeben aondao bu ora buri mao palaesao ke arman ngo wi ub angal hobao sao aondao ora yao.

Lukom aol Tiyopilas hasaol arman ngo waeb bu pen kisaon o

¹⁻² Tiyopilas o nao haeme o, nim mbuk pibnao waeb bundis tomb Njises obum pibnao kongon tibiya bukl ibisao tomb di bu kowes bisaol, yu heben men misao tomb di mbuk ngo bor obum bisao sao di, bibaebe kisaon sao di hambun sao waeb buwao ka. Ngaorom obu nao men misao tomb obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol obum sablo haen kisaon baeben bor; Ngaorom Wesao Ebe Tangar ndam obu buri mao paolaesao tomb ngo sao ngo sao bibaebe ko oborob ora kao kalisesa.*

³ Obum naon ne manaklbur himisao tomb Njises obun angal bib ebe nda kam

akol bu hasmi baeben bor waki ni ngo hae ko, ko mend ko mend henden muwalisesa. Ngub muwalobur kisaon obu enjene ko henden muwal was bisesa. Bao hor supu kab kab hor kab oran mbinim obu hindismil, Njises daol mbini haru Ngaorom ngub maeb ha maomb bo haklao ko kao kao bismisa.*

⁴ Njises di mbini haru obo maembesmi tomb obum ngub bibaebe ko kao kalisesa. Inim Njurusalem nao tuwaki pe bao haklwaebe ora kisesa. Obum ngub kobur kakl, Nim mbes ini kao njundis ub nao Abom menjao njuklwao kisaon ub njuklaong, bao hondo haklwaebe ora.*

⁵ Njonom ibom mbabtas bisao o kang mend mabor Wesao Ebe Tangarom ini mbabtas buklao ko kao kalisesa.*

Ngaorom Njises waki yu heben men misao o

⁶ Mabor angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben di Njises di waki maomunu birismi tomb mbinim obu ne mubur kakl, Aorao Aondao o, njem ngubi tomb nao Isreyel tenaolom naon mbib naon su waki maeb ha maomb bo hamun lesi be? kismisa.*

⁷ Ngub kismil Njisesom mbinin angal ngon ko san lubur kakl, Ngo ora tomb ngo sao buklwao ko nao Ab obun mbib nen sabeyao ub buklao, obum ngo tomb ngo sao buklwao ko ini nao kao njuklao ora.*

⁸ Ngub inj, Wesao Ebe Tangar ndam inin hibi umu bor hondaklao tomb obum ini buri mao palaklao, Njurusalem bor di Njuriya bor di Sameriya bor di su u kowes bisao hakl bor di inin ni haondaokl pobur, nim buwao sao arman hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kam akol buklemi ora kisesa.*

⁹ Ngo tomb obum angal ngo kao paesao tomb mbini ngol ngub bao hondo haen was Ngaorom obu yu saohar bor men misaol, mulaol kombaebe pae non bi mondom mi yin pisesa.*

¹⁰ Ngub bisaol obu mulaol darukl ngo yin pisaon nda bor hend ha wisimil, bombor ngo ora tomb aol lab lab haek bi saoll same is kab mend mbini hasmil obo pindib pa hasbil hindismisa.*

¹¹ Ngub hindismil aol ngo kabom mbini bor kakl, Kalili aol o hakl o, asub ko yu saohar bor hend hakol beyem balem? Aol Njises ngo obu ini haru harmil ngubi tomb obu yu heben men manda o, yu heben

* 1:1-2: Mak 16:19; Luk 1:3; Luk 24:49-51 * 1:3: Luk 24:36-49; Bis 10:41 * 1:4: Luk 24:49; Njo 14:16-17; Bis 2:33

* 1:5: Mat 3:11 * 1:6: Luk 24:21 * 1:7: Mak 13:32 * 1:8: Mat 28:19; Luk 24:48; Bis 2:32; Bis 3:15; Bis 5:32

* 1:9: Njo 6:62 * 1:10: Luk 24:4 * 1:11: Mat 26:64; Luk 21:27

ngo paokl ub wack ko mende oboklao ora kisbisa.*

Mbinim aol is mend Njurasom akl bu mao hasmi o

¹² Ngo tomb angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol ngo baeben har Olib manda ngol haklbir wack Njurusalem teb so kilometa el bombor ora pismisa.*

¹³ Ngub kismim Pita Njon kab di, Njemus di, Andur di, Pilib Tomas kab di, Batolimu Matiyu kab di, Aolpason isi Njemus di, Selor Simon di, Njemus ke menden isi Njuras mende di, mbini ngo baeben Njurusalem pismi tomb and tubal yu mandaem nan mbini paolismi on bonge ndaesmisa.*

¹⁴ Mbini ngo bonge ndaesmi baeben di, Karasol hul ha hasmi ten mendbor di, Njiseson am Mariya di, Njiseson haeme baeben di, and tubal ngo bor Ngaor bor kao kaloklbir mbinim kone bombor ub was ubur, ko mend ko mend obo kiril mba ber was bismisa.*

¹⁵ Ngo tomb Karason sem supu hakl hakl hor dowa oran and ngon obo kiril mba birismil Pitam teka habur kackl,

¹⁶⁻²⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, aol Njurasom Njises karu lubur Njises men hakl bismi baeben kemi ibisndis. Aol Njurasom khorob ngub bisaol mbinim obu bor mone aol paoraolao is bismi o mubur, obum su kang mend dob bisesa ko kao kalisao. Ngub bisaol aol ngo su ngo bor khorob ora saokl ubur, obun tombao burul hakl pibi hasaol pe paesesa. Ngub bisaol Njurusalem tenaol hambunom ngo sao pangobur, mbinin angal kobur su ngon imbi Akellama ko karu wismil, su ngon imbi ngon te angal heneng kobur Sul Ibao Wi ko karu wismisa. Ngub bisaol o nen sabobur Pitam wack kackl, Njurasom ngub buklo ko nen sabobur, mbes ora Wesao Ebe Tangar ndam aol Debirom Ngaorom mbuk bor waeb bu win kisao ub heneng il so pind bisaol ora. Debirom ngo waeb bu wisao ub Kaoya We Lome mbuk bor ngub ke wiyao.

Mondom obun and ngon nao paoli Hun haen wacklwaebe ora ke wiyao. Angal mende di ngub ke wiyao. Obum kongon bisaol ub Mondom akl bu bin lowaebe ora ke wiyao ko Pitam ngub kisesa.

Obum ngub kobur kackl, Aol Njuras ngo nao kongon maomunu bu hamun ko haen kisndis ol, obu nao ngo haklon is mend sisndis.*

²¹⁻²² Mbes Njon obum pibnao mbabtas bu hasndis tomb di, ngubi tomb Njises yu bor men manda tomb di, naon Aorao Njises nao haru akol bu hasumndis tomb di, ngo ndis hakl tomb aol is mend nao haru hasmaol obum hambun sao ngo sao baeben hindisao sin, obu hasao ub aol is mend akl bu haklao ora. Ngub habur laon obum Njises wack mao enjaesao o hindisao ub, obu di nao haru tenaol hambunom pangen kam akol bu haklmao ora kisesa.*

²³ Ngo tomb aol is kab mend imbi kao hasmil, aol ngon is mende obun imbi Njastas Njoseb kismil, obun imbi mende Basabas kismi o obu sisesa. Aol is mende obun imbi Matayas kismil, aol ngo obu sisesa.

²⁴⁻²⁵ Ngub bubur kismim mbinim Ngaor bor kao kalobur kackl, Aorao Aondao o, aol Njuras obu angal bib ebe ngo kam akol biyao aol hasao o, su tangar mende obu pokl pisao on ora poklbir baondib minisndis ka. Njem tenaol hambunom kone bor wiyao sao ora hendeleng, aol is kab ngo imbi kao haraoklaom on mende aol mend Njurasom kongon bisaol ub akl bu bin ko nen saboklesi mend nao muwalaebe ko kao kalismisa.*

²⁶ Ngaor bor ngub kao kalobur kismim, aeb ora mao hamun ko mbinim is hul hi saoll kab ndobolo ki hobao bor men mba munubur taol bu mib kismil, is hul saoll o Matayasom misesa. Ngub misaol Matayas Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol is tobon teb nda daol maomunu haen kismisa.

2

Wesao Ebe Tangar ibisao o

¹ Mabor Nju semon ne osisao pibnao naeb saoklao hor so birismi tomb Karasol hul ha haroklme baeben hambun ora su bombor mendel obo kiril mba birismisa.

² Ngub birismil penar bu ora angal mend yu saohar bor haklbir posabsu menger obobur, and ngo mbini birismi on aondao bu ora u kisaol mbini hambunom pangismisa.

³ Ngub pangismil is sung heke kombaebe pae non bi mondom mbini obo men mba peb bisaol hindismisa.*

⁴ Ngub hindismil Wesao Ebe Tangarom mbinin hibi umu bor aondao bu ora hondaesao, Wesao ngom mao ka peb bisaol ub mbini hambunom angal heneng tangar tangar armend sisao was kao kao bismisa.*

⁵ Ngo tomb mbini Nju sem andub ora man hem ko hasmi baeben, su hambun bor

* 1:12: Luk 24:50-53 * 1:13: Mat 10:2-4 * 1:14: Njo 6:42; Njo 7:5 * 1:16-20: Mat 27:3-10 * 1:21-22: Njo 15:27 * 1:24-25: Njo 2:25 * 2:3: Mat 3:11 * 2:4: Mak 16:17; Bis 4:31; Bis 10:44-46; Bis 19:6

mbinin su sisao haklbir su Njurusalem ngo bor obo hasmisa.

⁶ Ngub hasmi tomb sisaol mbinim u aonda bu ora kisao nda pangaoklbir Karasol hul ha hasmi baeben hasmi bor obo kiral mbaesmisa. Ngub obo kiral mbaesmil Karasol hul ha hasmi nda baebenom tenaol ngo ibismi baeben hambun bor mbinin angal lome sisao was kao kal kal bismil, mbinin angal o pang pang bubur burir aonda ora bismisa.

⁷ Ngub burir biyu nen sabokl buwabur kakl, Wao. Mbini Kalili aol ngo haklom naon angal ngo lem o, asub bubur lem bo?*

⁸ Asub baemil nao hambunom su hambun bor armend sisao lomao nda ub naon angal was pang pang beyom? kismisa.

⁹ Nao naon su Patiya, Miriya, Ilam, Mesopotemiya, Njuriya, Kaparosiya, Ponda, Esiya,

¹⁰ Pirisiya, Pambiliya, Isib, nao su ngo baeben bor hakl ubuklum. Nao mendbor di Sirini teb so bor su Libiya hakl ubuklum. Mendbor di su Orom hakl obomao.

¹¹ Nao mendbor di Nju sem hayom. Mendbor di Tenaol Sem Tangar hasmao o, ngubi tomb Nju semon man was hem keyom. Nao mendbor di Kirir di Arebiya kab hakl obomao o, Ngaorom hobao sao bisao o kao kal kal beyem tomb nao hambunom angal armend sisao lomao nda ub naon angal sisao pang pang beyom kismisa.

¹² Mbini hambunom burir biyu burisao po kao kao bubur kakl, Ngo keyem o te asub ora baemi tomb kaemi bo kismil,

¹³ mendborom Karasol hul ha hasmi ngo baeben maobowabur kakl, Mbinim he soklme ib andub ora nobur he so hayem kismisa.

Pitam angal bib ebe kao kalisao o

¹⁴ Ngo tomb Pita obu di, angal bib hobao sao kam akol bimi aol tobon teb nda di, mbini hambun teka habur Pitam tenaol aonda ngo dengeb dengeb kao mba hasmi hakl bor angal aonda bu ora kobur kakl, Ini Nju sem hayem baeben o, ini Njurusalem paoloklme hakl di nim angal kang mend kao njun ub pangoklaob.

¹⁵ Ngubi tomb nar pob nao bi wen ebe ol, ini mendborom nen sabeyem ub aol ngo baebenom he soklme ib nobur he se inj hayem alem.

¹⁶ Ngub inj, mbes ora Ngaorom man mini aol Njowelom wen buklaob ko waeb bu wisao ub ngo hendeklem sao ngo bene ol, Njowelom ngub kisao.

¹⁷ Bao ma ora bor bu kowes buklaob o teb soklaob

Ngaorom nim ngub buklaob keyao.

Nao Wesaom tenaol hambunom hibi umu bor hondaen lowao tomb

Man mini aol baebenom man lome nda ub Inin isi wane baebenom di man lemi.

Inin aol heke baebenom el bab sao bu Hend baondib sao sabur hobao sao hondo-klemi.

Inin aol kon wi baebenom di oba buklemi.

¹⁸ Ngub buklaob tomb

Nao Wesaom nao kowan kaklo ten di aol di Mbini ngo baebenom hibi umu bor hondaen lowao tomb

Mbinim di Ngaorom angal bib ebe lemi.

¹⁹ Yu saohar bor burir biklme sao mao baklwao ora.

Su bor di tenaolom ko mend nao hindismi sao

Ibao non bi di isaolao di

Daondaol aonda ora di eben lowao ora.

²⁰ Nar daoklao nda ub di nao de

Bombore men aolin lowao.

Ek di ibao non bi ingi bi sen lowao.

Aorao Aonda oboklao bao hobao sao ngo nao pindib pae tomb

Ngo sao baeben mbes buklaob o

²¹ Ngo tomb mondom Aorao Aonda bor

Ni men mibi ko kao kal ha harob sin

Obu men murukl haklao ora

Njowelom waeb bu wisao ub Pitam ngub kisesa.

²² Pitam wakt kakl, Isreyel tenaol o hakl o, nim kao njun ub pangoklaob. Nasarer Njisesom tenaolom ko mend nao hindismi sao di, burir biklme sao di, buri mundub mundub bi hambun sao di bisao ub inim aol ngo obu Ngaorom ora eben kise ko hendeklemin muwaloklbur, Ngaorom hobao sao ngo mao baesao ora. Enjo ngo ini hasmi bor hambun sao ngo baeben bisaol inim ora hindismi ka.*

²³ Mbes ora Ngaorom obun mbib nen sabobur ngo sao ngo sao wen buklaob ko man man bisao ub, inim aol Njises ngo lereklemin waktlwao ko nen sabisesa. Ngub nen sabisaol inim mbini khorob bimi aol baebenom obu is pe kowal bil nil li mbaen kismil, inim obu ora pe paen lismi.

²⁴ Aol ngo pe paen lismi o aol maolom obu nao men ha wib se sisaol, Ngaorom obu mao enjaesao ora kisesa.*

²⁵ Pitam wakt kakl, Njisesom mabor ngub lao ko Deborom di ngub waeb bu wisao.

Nao kone bor taol taol nao bun ko

Hambun Saon Aoraom ni obun ki taom men ha hayaol

Nim obu haru was haruklu.

²⁶ Ngo nen sabeyo tomb nao kone bor werek bu

Turi aonda ora homobur angal kaklo.

* 2:7: Bis 1:11 * 2:22: Njo 3:2 * 2:24: Bis 3:15; Bis 4:28; 1 Pit 1:20

Ni pe paeb se hae o

Nao kone bor sisab bi habur

Wen ebe soklao ko nen sobaklo.

²⁷ Pe paesmi baebenon wesao pismi bor

Nao wesao bao haen wa nao buklesi.

Nim njel hul ha haruklul

Ni njen kowan kale aol hobao sao bombor
ora hae ol

Nao toklo bung nao bin lesi.*

²⁸ Njem ni haeben saroklme harer muwal-
isi ub

Njem ni haru hael ol

Nao kone bor turi homoklme sao was hon-
daen lesi ora

Debirom ngub waeb bu wisao ko Pitam
ngub kisesa.

²⁹ Pitam waki kinkl, Nao haeme mbaoli
haki o, naon ab sumb Debiro bisao sao
oborob ora kao njun ub pangoklaob. Aol
ngo pe paesao tomb mbinim obu maol
bismi o, maol ngo naon su ngol ngubi tomb
di bao hayaol inim ngo hendeyem o ka.*

³⁰ Debiro obu Ngaoron man mini aol ora
hasaol Ngaoron obu bor heneng heneng
ora kobur, njem maru wam aeben aeben
buklesi on is mend njem maomb bo hael
ub nim ereb sao maeb ha maomb bo haen
lowao ko kao kalisao, obum Ngaoron
heneng ora buklaol ko nen sabisao ora.

³¹ Ngub nen sabobur kisaon Debirom
Ngaoron wen ngub buklaol ora ko nen
sabobur, obum Eben Lao Aol nda pe paklaol
tomb obun toklo bung bu pe paroklme
baebenon wesao puklmi bor bao nao hae
waki enjoklaol ko waeb bu wisasa.

³² Ngub bisaol ngo waeb bu wisao ub,
heneng ora Ngaoron aol Njises ngo waki
mao enjaesao ub naom ngo sao ora hindis-
maol ini kao njeyom ka.*

³³ Ngaoron aol Njises ngo obu obun ki
taom men ha habur, obu bor nao Wesao
Ebe Tangar njuklwao kisaol ub heneng ora
kalisao. Ngub bisaol inim ngubi tomb
ngo hendeyem ub hesa pangeklem ub kab,
Njises bor kalisao sao Njisesom naon kone
bor di hobao sao ngo ngubi tomb ngo
hondaen le o kisesa.*

³⁴⁻³⁵ Pitam ngub kobur kinkl, Debiro obu inj
yu heben pisao o, obum aol mende poklaol
o nen sabobur ngub kisaol.

Hambun Saon Aoraom nao Aoraol Aondaol
bor kinkl

Njen saond bi baeben

Njen aongao ma bundur nan hala mbaenin
lowao tomb

Mbini njen aongao mao aolarili to non bi
soklaong

Ngubi tomb nao ki tao nan bao biribi ora
kisaol

Debirom waeb bu wisao ub Pitam ngub
kisesa.

³⁶ Pitam ngub kobur kinkl, Ini Isreyel tenaol
baeben o, aol Njises ngo ini ngo haklom
is pe kowal bi bor nil li mbaesmi ko kao
njandang. Ngaoron aol ngo naon Aoraol
Aondaol mao hasaol obu Ngaoron Eben Ke
Aol ora hayao ko nen saboklwaebe kisesa.*

³⁷ Pitam ngub kisaol tenaol hambunom
angal ngo pangobur mbinim sakl polo hibi
ko sobur, Pita di mbini angal bib hobao sao
kam akol bimi aol aeben baeben di mbini
ngo baeben bor kinkl, Nao haeme haki o,
naom asub was bukmaob? kismisa.*

³⁸ Ngub kismil Pitam mbini bor kinkl,
Inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao
o kunaen ub inin mbib sisao kone baol
munu khorob bismi sao tuwa, Njisesol hul
ha habur mbabtas bukklbur haklwaebe ora.
Ngub buklemi tomb Ngaoron obun Wesao
Ebe Tangar ini bor pone ora taol bu njuklaol
kisesa.*

³⁹ Pangeklem. Ngaoron nim njuklwao
kisaol ub ini ngo haki bor di, inin isi wane
bor di, tenaol hambun su u kowes bisao
haki bor paoloklme baeben bor di, tenaol
hambun naon Aoraol Ngaoron ubukklub lao
baeben bor di, ini ngo baeben hambun bor
Wesao Komb Bi nda taol bu njuklaol ora
kisesa.

⁴⁰ Pitam ngub kobur angal andub sao
mendbor di mbini bor taeki ko kao kalobur
kinkl, Mbini khorob bimi baeben ke hon-
dokklbur hayem ub ini di ke hende saok-
laong, inim bongeyaokl pokklbur ora haki-
waebe ko kao kalisasa.*

⁴¹ Ngub kisaol tenaol andub ora obum
angal ngo kisaol ub nen sab hakol bu an-
gal ngol hul ha hasmil mbabtas bismisa.
Mbabtas bismil bao bombor ngo tomb
Karas sem andub ora 3,000 oran ha baram
baram bubur and sisesa.*

⁴² Ngo tomb mbini tenaol ngo baebenom
angal bib hobao so kam akol bimi aol
baebenom Ngaoron angal bib ebe ngo kao
kalismi ub pang hakol bu habur, mbinim
ne no birismi tomb di maomunu was no
bisur was bi bi bu, kone bor turi homo
hondokl engel bin burubur Ngaor bor kao
kal ha was hasmisa.*

Karas semom ngub was bu hasmi o

⁴³ Ngo tomb angal bib ebe ngo kam akol
bimi baebenom tenaolom burir biklme sao
di, ko mend nao hindismi sao di andub ora

* 2:27: Bis 13:35 * 2:29: Bis 13:36 * 2:32: Bis 1:8 * 2:33: Bis 1:4; Bis 7:55-56 * 2:36: Bis 5:30-31 * 2:37:
Luk 3:10; Luk 3:12; Bis 16:30 * 2:38: Luk 24:47; Bis 3:19 * 2:40: Pil 2:15 * 2:41: Bis 2:47; Bis 4:4; Bis 5:14
* 2:42: Bis 20:7 * 2:43: Bis 5:11

bu hasmil, tenaol hambunom burisao po burir bi was bu hasmisa.*

⁴⁴ Ngub hasmil Karasol hul ha hasmi hambunom mende bisur bi bi was bu, mbinin kone bor turi homo hondokl engel bin burubur; mbini hambunon osisao di armend sisao nao wi maomunu kaohur bu was u hasmisa.*

⁴⁵ Ngub bubur kismin Karasol hul ha hasmi baebenon mend dem homo menjao bismi tomb mbinin mbinin osisao wisimi o di sokl mu, mbinin su di maon nan sokl mubur mone ngo misimi baeben tenaol menjao nao wi burubur dam nao bin birismi baeben taol bu kal was bismisa.

⁴⁶ Mbinim hor hor Ngaor Hen Moroklme Anda bor obo kilil mba ber was bubur; waki mbinin anda bor di sub turi was homo kilil mba burubur; and menden was ne nao nao bu*.

⁴⁷ Ngaor bor kaoya kao ha was birismisa. Ngub bismil tenaol hambunom mbinim oborob ngo bismi ub hondobur turi himismil, Aorao Aondaom ngo haklon mendbor bu mib sisao baeben bu mam mam bu, hor hambunon ha baram bu and sen kisesa.*

3

Aol aongao tibiae mend waki ebe sisao o

¹ Mbinim hor hor nar as bekeyabur ombona hu hu lao nda bi tomb was Ngaor bor kao kalismi o sisaol, ko mend oran Pita hesa Njon kab Ngaor Hen Moroklme Anda yu manda bor sao hasaol kang mend yin pisbisa.*

² Ngub pobur kisbin and ngon tiriyao kombaen imbi Naollu Hini kismi on teb sol, aol is mend obun amom wen marisao tomb di obun aongao hom pae ngubi marisao o birisaol hindisbisa. Aol aongao tibiae ngom and ngon hondaesmi baeben bor mone kang mend njib ko kao deb deb bin ko, mbinim hor hor aol ngo taokl obobur tiriyao kombae ngol u mba haen kao was bismisa.*

³ Ngub bismi o aol aongao tibiae ngom Pita Njon kab Ngaor Hen Moroklme anda ngon hondaesbil hondobur; mone kang mend njib ko kao deb deb bisesa.

⁴ Ngub bisaol mbibim aol ngo hend heng bubur Pitam obu bor kakl, Yao hend dao kisesa.

⁵ Ngub kisaol aol aongao tibiae ngom mbibim ni menjao njuklbur leb ko pangobur el bor hend yaesesa.

⁶ Ngub bisaol Pitam obu bor kakl, Ni mone nao wi haruklul nim wiyu sao nju-rukl ngao, Nasarer Njises Karasom ni obun buri njisaol obun imbi kobur kakl ngao, tekakl pu kisesa.*

⁷ Ngub kobur kisaon aol ndan ki tao nan o men mubur mao tekaesol, obun aongao tibiaesao nda ub di obun aongao ma di buri palobur ebe bao sisasa.

⁸ Ngub bisaol obum bong peb bubur ebe aongao hakl pibisesa. Ngub pobobur kisaon obum Ngaor bor kaoya ko bong peb bam pobobur; Ngaor Hen Moroklme Anda ngo Pita Njon kab pisbi bor obu di mbini haru hondaesmisa.*

⁹ Ngub bisaol tenaol and andaon dengeb dengeb kao mba hasmi baeben hambunom obum Ngaor bor kaoya hae was pibisao nda ub hindismisa.

¹⁰ Ngub hondobur kismin aol ngo obu and ngon tiriyao kombaen imbi Naollu Hini ndan teb sol, aongao tibiae mend u mba haraoklao nda e kobur; mbinim obu asub baonaob ko pangobur burisao po burir aondaora bismisa.

Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor Pitam angal bib ebe kao dund bisao o

¹¹ Ngo tomb Solomonon Panda Tubal imbi ke on hasmi o, aol aongao tibiae ndam Pita Njon kab men habur taeki kisaol hondobur; tenaol hambunom burir biyubur mbini teb ngo hasmil akl obo kilil mbaesmisa.

¹² Ngub obo kilil mbaesmil hondobur Pitam mbini bor kakl, Isreyel tenaol o hakl o, asub ko ngo sao hondo burir biyubur yao hakol bu hendeklem balem? Yaon buri hesa oborob bibao sao mend wibao kabom aol ngo aongao hakl peben kobe ko nen sabeklem be?

¹³ Inj ora. Mbes Eberehem di Isak di Njekob di, inin ab sumb wil ngo baebenon mendbor hambun di, mbinin Aorao Ngaor bombor ngo obum obun kowan lao aol Njises nda hobao sao aondaora haen kisa o, inim obu aol Paler birisaol mini puklub kisimndis ka. Aoh, Palerom non Njises obu anda pu lowao ko nen sabisao o, obum di ora hindisao tomb inin mbib ora aol Njises ngo makl homo tuwaesimndis.*

¹⁴ Ngaorom aol Njises ngo komb bi hobao sao bombor ora haen kisaol, obum oborob was bisao o inim obu makl homo tuwabur; Paler bor naom turi homaomun ub njem naon aol ngo tenaol pe paen lisao nda ora Njiseson akl bu anda eben kaebe kisimndis kisesa.

* 2:44: Bis 4:32-35; Bis 5:12; Bis 6:8 * 2:46: Luk 24:53

10:3; Bis 10:9; Bis 10:30 * 3:2: Njo 9:1; Bis 14:8 *

* 3:13: Mat 22:32; Luk 23:13-25; Bis 2:23; Bis 7:32

* 2:47: Bis 2:41; Bis 6:7; Bis 11:21; Bis 11:24 *

3:1: Bis 3:6; Bis 3:16; Bis 4:10; Bis 16:18 *

3:8: Njo 5:14; Bis 14:10

¹⁵ Ngub kobur kismin inim Tenaol Haeben Mao Saraoklao nda pe paen lisimndis o, Ngaorom obu wakt mao enjaesao ub yaom ora hindisbaol, yaom ngo sao ini tenaol hambunom pangeklemin kao njejob ka.*

¹⁶ Yaom Njisesol hul ha habur obun imbi kobao tomb, obun burim aol aongao tibae ngo ebe mao sarobnda kisesa. Inim ngo sao inin elom ora hondobur kone bor di ora nen sabeklem ub, yaom Njisesol hul ha haroklbaol, inim di hendeklemin obum ora aol ngo ebe mao sarobnda kisesa.

¹⁷ Pitam ngub kobur kakl, Nao haeme mbaoli hakl o, ini di inin maomb bo haroklme aol baeben di ini hambunom Njises obu bor kon nao wibur khorob ngub bisimndis ka.*

¹⁸ Ngub bismi o mbes ora Ngaorom obun man mini aol hambun bor ngub lowaebe ko kao kalisao ub, Ngaorom Eben Lao Aol o obu ke hondoklao ko kao kalismi ora. Ngub kismil naom ngubi tomb ngo hindisumndis ub Ngaorom bin ko nen sabisao ub ora bisao kisesa.*

¹⁹ Pitam ngub kobur kakl, Inim ngub nen sabobur inim khorob bismi sao inin kone bor wiyao o kunaen ub, inin mbib ar-mend sisao kone baol munbur inin kone u bokeyoklwaebe ora. Inim ngub buklemi tomb Aorao Aondaon buri obu bor hakl obobur, inin kone bor honda sisab mao ba buri mao palaklao ora.*

²⁰ Ngub buklaol tomb Ngaorom Eben Ke Aol Njises inin ora haen kaesaol, obum ini haklemil eben kaklao ora.

²¹ Ngub buklaol o Ngaorom mbes ora obun man mini aol obum sablo haen kisao baeben bor ngub laob ko kao kalisao ub, hambun sao ebe wen pange was nao pindib pae haenbur, Njises obu ngubi tomb bao nao ebe yu heben bao haklao ora kisesa.

²² Pitam ngub kobur kakl, Mbes ora Mosesom di ngub kisao. Inin Aorao Ngaorom ni ini semon is mend o mao hasndis ub man mini aol is mende di eben laong, obum hambun sao kao njuklao ub hul nao hae oborob ora pangoklwaebe.*

²³ Mondom man mini aol ngom lao sao nao panga sin, mbini hul haklemi ngo baeben Ngaor obun sem baeben hesa maomunu nao haen ko lu bowes buklaol ora ko, Mosesom kisao ub Pitam ngub kisesa.

²⁴ Pitam wakt kakl, Ngaorom man mini aol hambun di, aol Samuwel di, mabor man mini aol wen pindib paesmi baeben di, mbini hambunom wen ngo sao ngo sao

buklao kismi ub naom ngubi tomb heneng ora il so pind bisaol hindisumndis kisesa.

²⁵ Pitam ngub kobur kakl, Ngaorom Eberehem bor ngub kisao. Nim njem maru wam aeben baeben buklesil paoluklemi baebenom tenaol hambun ora bisur bin lowao kisao ub, ini ora Ngaorom man mini aol baebenon isi wane ngo hayem ol, Ngaorom inin ab sumb wil baeben bor nim maeb ha bisur bukhwao ko kao kalisao ub, ini ora bisur bukhwao ko nen sabobur kisao kisesa.*

²⁶ Ngaorom nim ngub bukhwao ko nen sabobur, obum ini ngo hakl bisur bukbur inim khorob bismi sao tuwareklemin ko, obun kowan lao aol ebe ngo haen kisao nda ini hasmil mbes eben kisndis ko Pitam ngub kisesa.*

4

Pita Njon kab Nju semon kansolon el sol teka haen kismi o

¹⁻² Ngo tomb Pita Njon kabom tenaol hambun bor Njises pe paesao o wakt mao enjaesaol, tenaol pe paklemi baeben hambun di heneng ora wakt mao enjaklao ko kao kalo tenaol hambunom oborob ora nen saben kisbisa. Ngub bisibil mbibim angal ngon hambun sao nao kao pae wen bao kakl haen, Nju semon baolum aol baeben di, polisman sem maomb bo haraoklao aol ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor maomb bo hasao o di, Sarusi sem mendbor di, mbinim ko aondaol ora homobur mbibi men hakl ibismisa.*

³ Ngo tomb kang mend mbon sam sam bisaol ekerana nan howes koklbur mbinim mbibi men pae po kalabus anda mao palaesmisa.

⁴ Ngub kalabus mao palaesmi o tenaol andub ora mbibim angal ngo kisbi o pangobur, Karasol hul ha hasmi baeben buk-homa iri non bi andub ora aol is 5,000 oran hasmisa.*

⁵ Ekerana nan Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, mbini hambun su Njurusalem ngo bor obo kiril mbaesmisa.

⁶ Ngub obo kiril mbabur kismin Anas obu Nju semon baolum aol wesmbao aondaol ora hasao o di, Kayapas di, Njonatan Aleksanda kab di, baolum aol wesmbao aondaol ndan sem mendbor di, mbini hambun obo kiril mba ber mba hasmisa.

⁷ Ngub ber mba habur kismin angal bib ebe kam akol bibi aol is kab nda mbinin el sol teka haen kobur kakl, Ibim baebnda ub

* 3:15: Bis 1:8; Bis 2:36; Bis 4:10 * 3:17: Luk 23:34; 1 Tim 1:13 * 3:18: Luk 24:27 * 3:19: Bis 2:38 * 3:22: Bis 7:37 * 3:25: Kal 3:8 * 3:26: Bis 13:46 * 4:1-2: Luk 22:4; Luk 22:52; Bis 23:8 * 4:4: Bis 2:41 * 4:7: Mat 21:23

asub bubur baebi? Aeben imbi kobur ora baebi? Aeben burim baeb bo? kismisa.*

⁸ Ngub kismi tomb Pitan kone bor We-sao Ebe Tangarom hondabur buri mao palaesaol, obum mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ini Nju sem hambun maomb bo haroklme aol o haki o, ini aol kon wi baeben di.*

⁹ yaom aol aongao tibae nda oborob ora bisur babndal, inim yao bor asub bubur aol ngo ebe mao sarbib ko howes lem sin, kao nju ub pangoklaob.

¹⁰ Nasarer Njises Karas ndis inim obu is pe kowal bi bor nil bi mbabur pe paen lisimndis ol pe paesndis o, Ngaorom obu mao enjaesao ora. Ngub bisaol yaom obul hul ha habur obun imbi kobao tomb aol ngo inin elol teka hael hendeyom o, Njises ngo obun burim ora obu ebe mao sanaong, ini ngo baeben di Isreyel tenaol hambun di ini hambunom ngo sao nen sab hakol bu hakiwaebe ora kisesa.*

¹¹ Pitam ngub kobur kabl, Ngaoron mbuk waebom Njises obu nen sabobur ngub ke wiyao.

Ini and kongon bimi aol baebenom

And ndaol tokl mend kang kho e ko nen sabobur

Tuwaesmi o wakl ngubi tomb

And pinj* tao tao aondao hobao sao ora men aolisao

ke wiyao kisesa.*

¹² Tenaol ke nao henden ko obu bombor oram bu mib se hayaol, su hambun bor ora su u kowes bisao haki bor di, nao tenaol hambun bu min ko aol obun imbi kaeb se is mende mend Ngaorom nao bor nao njisao ora ko Pitam ngub kisesa.*

¹³ Ngub kisaol Pita Njon kab mbibi sukul ko di menjao nao bi mbibi baehaemen aol ora habur o, pakl nao heme buri palobur ngo kishi ub Nju semon kansol ngo baebenom pangobur burir aondao ora bismisa. Ngub burir biyubur kismin panaem mbibi aol ngo kab Njises haru hasbi ko ora hindismisa.

¹⁴ Ngub sisaol mbibim aol aongao kho ngo ebe mao saesbi nda di Pita Njon kab daol haru hasmil hondobur, mbinin angal ngon ko san lukl buwaesmisa.

¹⁵ Ngub ko san lukl buwabur kismin kansol semon anda ngo birismi on ibi kang mend dera nan puklub kobur, mbini haki haki kao kao bubur kabl,*

¹⁶ Aol ngo kabom tenaolom ko mend nao hindismi sao aondao ora baebnda ub Nju-rusalem tenaol hambunom di handaemndal naom ngo sao men mbaki buwakl-

maong, naom aol ngo kab bor asub ora bem yeb ko kao kao bismisa.

¹⁷ Ngub kao kao bubur kabl, Ngo baebi sao tenaol nao pange baebenom pangen kam aeben aeben nao bin ub, Njiseson imbi kobur ngo baebi ub ko mende nao bibaebe ko buriyab ora taolu lem ko kao kao bismisa.

¹⁸ Ngub kobur kismin mbinim mbibi wakl ubuklub kobur kabl, Ibim Njiseson imbi kobur tenaol hambun man kang ora di nao kao kaloklwaebe ko taolu lismisa.*

¹⁹ Ngub bismil Pita Njon kabom mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Ngaoron angal be? inin angal ora hul nao hakiwaebe balem, inim di Ngaorom nen sabeyao ub nen saboklwaebe ora.*

²⁰ Yaom hindisbao sao hesa pangisbao sao kab kowes bubur men mbaki buwakl-bao ora kisbisa.

²¹ Ngo tomb tenaol hambunom mbibim ngo bisbi sao hondobur Ngaor bor turi homo kaoya kismil, Nju semon kansol ngo baebenom mbibi dundu asub mao habur ora ke mao handaem ko nen sabokl buwabur kismin, ko mende aondao bu ora ko homo taolu lubur, anda puklub kismil pisbisa.

²² Ngub pisbi tomb aol aongao kho mao ebe saesbi nda obu nas inj, aol kon wi sao sisao o, tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bisbi o hondobur Ngaor bor kaoya kismisa.

Karas semom pakl nao homamun bisur bibi ko Ngaor bor kao kalismi o

²³ Mbinim Pita Njon kab kalabus nao bi anda puklub kismi tomb mbibi kab Ngaorol hul ha hasmi baeben birismil wakl bokeyobur, Nju semon baolum aol aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, ngo baebenom kismi sao hambun sao arman kao kalisbisa.

²⁴ Ngub kishil pangobur mbini hambunom Ngaor bor kao kal ngabur kabl, Nje Aorao Aondao buri ora hael ol, njem su di saohar di ib kunjja di, ngo haki bor baoraoklao sao di hambun sao warisi saon Aorao ora hael.

²⁵⁻²⁶ Naon ab sumb Debir njen kowan kale aol hasaol, njen Wesao Ebe Tangarom obun kone bor hondaesao tomb obum ngub kisao.

Sun tenaolon aol wesmbao baeben di

Maomb bo haroklme aol baeben hambun di

Ngo baebenom Aorao Aondao hesa

Obun Eben Ke Aol nda kab bor

Obo kiril mbabur

* 4:8: Mat 10:19-20

* 4:10: Bis 3:6; Bis 3:13-16

* 4:11: Mat 21:42

* 4:12: Mat 1:21

* 4:15: Njo 11:47

* 4:18: Bis 5:28; Bis 5:40

* 4:19: Bis 5:29

Saond bu kaloklemi on was man man bu hayem.

Ngub beyem o

Mbini Tenaol Sem Tangar baebenom di

Ko homo men mbaklbur hayem ngao

Tenaolom asub ko ngub khorob buklemi on was karu hayem ko?

Wesao Aondao ndam Debirom ken kisa o ub²⁷ heneng ora ngubi tomb su enjo ngo bor bisimndis. Njem aol Njises nda Eben Ke Aol ora haen kisi o, aol Heror di Pondas Paler di Tenaol Sem Tangar di Isreyel tenaol andub mendbor di, mbini hambunom njen kowan kale aol hobao sao bombor ora ngo bor saond bu kalokl obo kiril mbaesimndis.*

²⁸ Njem mbes ora kone kimb bu wen ngo sao heneng bukla o ora ko kao paesi ub mbinim ngubi tomb ngo obo kiril mbabur hambun sao ngo bisimndis ka.*

²⁹ Nao hambunon Aorao Aondao o, mbinim naon hibi kho mao sa hondo ko bowes beyem ub njem pangaebe ora. Nao ngo hakl njen kowan kale tenaol hayom ngao, naom ngubi tomb pakl nao heme njen angal bib hobao sao ngo buri palobur ora kao kalaomun kaebe.*

³⁰ Tenaol homo uklemi o di njen kim warabur njen kowan kale aol hobao sao bombor ora Njiseson burim mao ebe sa, tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di wakl was baomun kaebe ora ko mbinim Ngaor bor ngub kao kalismisa.

³¹ Ngaor bor ngub kao pa ora bismi tomb and ngo mbini birismi on el el mao babur kisaon, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom mbini hambunon hibi umu bor hondaesesa. Ngub bisao tomb mbinim Ngaoron angal ebe nda buri palobur kao kalam akol bismisa.*

Karasol hul ha hasmi baebenon osisao kaohur was wismi o

³² Ngo tomb Karasol hul ha hasmi baebenom kone bombor ub was ubur, nen sabismi sao di bombor ub was nen sabismisa. Mbinin osisao di njen ninao nao ke mbinin kaohur bu was wismi sa.*

³³ Ngub bubur kismis angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol ngo baebenom mbinin Aorao Aondao Njises pe paesao o wakl tekaesaol hindismi ub, buri palobur kao kalam akol bismisa. Ngub bismil Ngaoron ngo Karasol hul ha hasmi baeben hambun aondao bu ora bisur bisesa.*

³⁴ Ngub bismil mbini ngo baebenon mend dam nao bin ha, menjao menjao es

buwa di nao bismisa. Mendborom mbinin su di and di sokl mubur*

³⁵ mone ngo mismi baeben angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben kalismisa. Ngub kalismi tomb mbini ngo baebenom mubur, tenaol mendbor menjao nao wibur dam nao bin birismi beben taol bu kalismisa.

³⁶ Ngo tomb Karasol hul ha hasao aol is mend obun imbi Njoseb obu Libae sem hasao o, obu su Sapiris bor ha and sisesa. Ngo tomb angal bib ebe ngo kam akol bu hasmi aol nda baebenom aol ngon imbi mende Banabas ko karu wismil, imbi ngon te tenaol sango menden kone sisab mao ba hul ha saor pe haen lao aol ko karu wismi sa.*

³⁷ Ngo tomb aol Banabas ngom obun su maon nan sokl mubur, mone ngo misao baeben angal bib ebe kam akol bu hasmi aol baeben kalisesa.

5

Ananayas Sapira kabom bisbi saon arman wiyao o

¹ Ngo tomb aol mend obun imbi Ananayas hesa obun were Sapira kab birisbisa. Ngub birisbil aol ngom obun su maon nan sokl mubur

² mone ngon mendbor sub kowes bu obun mbib mubur, mendbor angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben kalisesa. Ngub bisaol obun werem di hindisesa.*

³ Ngo tomb Pitam aol ngo bor kakl, Ananayas o, njem mone ngo njen su sokl mae on mendbor njen mbib sub kowes bu maeng, Ngaoron Wesao Ebe Tangar bor kakla kobur asub ko Seranom njen hibi umu bor hondaen wari balem? kisesa.*

⁴ Njem su ngo sokl nao misi tomb su ngon njen ora sisao. Sokl mae tomb di mone ngo njen ora saonao o, njen kone bor asub ko ora khorob ngub bukhwao ko nen sobae balem? Njem tenaol bor inj maobowari ka. Ngub inj, njem Ngaor ora maobowari kisesa.

⁵ Ngub kisaol pangisao tomb aol Ananayas ngo sul komb hakl po tibabur ora pe paesesa. Ngub pe paesao aol Ananayas ngo pe paesao o pangismi baebenom pakl aondao bu ora himismisa.

⁶ Ngo tomb nas buri baebenom andaon obobur aol ngon toklo lab labom tanga pa taokl po maol bismisa.

⁷ Bao bombor ngon kang mend mabor aol ngon werem anda bor menjao beyao ko

* 4:27: Mat 27:1-2; Luk 23:7-11; Bis 3:13 * 4:28: Bis 2:23 * 4:29: Ebe 6:19 * 4:31: Bis 2:4 * 4:32: Bis 2:44
* 4:33: Bis 2:47 * 4:34: Bis 2:45 * 4:36: Bis 11:22-26; Bis 13:2-3 * 5:2: Bis 4:34-35 * 5:3: Njo 13:2

nen nao sabe obu as ko and ngon hondaesesa.

⁸ Ngub hondaesaol Pitam ten ngo bor kabl, Mone su sokl maebi o kang ngo ora be? njem ni kao nji kisesa. Ngub kisaol ten ndam kabl, E ka, ngo ora kisesa.

⁹ Ngub kisaol Pitam obu bor kabl, Ibim asub ko kao kobabur Aorao Aondaon kone hondoklbur maobalabl ko bi hendaebi? Hend. Nas njen aoli maol baemi baeben abo tiriyao kombael ngo ibilim ol, nje di ngubi tomb maol bukl taokl poklemi ora kisesa.

¹⁰ Ngub kisaol tomb ten nda penar bu ora Pita hasao nan sul komb hakl po tibabur ora pe paesesa. Ngub pe paesao nas nda baebenom and ngon hondabur ten ngo di pe paraokl ko hondobur, obu di bombor ngo obun aoli tangaesmi ndal was taokl po maol bismisa.

¹¹ Ngo tomb Ngaoron sem hambun di tenaol mendbor ngo bisao sao pangismi baeben di mbini hambunom pakl aondaon bu ora himismisa.

Tenaolom ko mend nao hindismi sao bismi o

¹² Ngo tomb Ngaoron angal bib ebe kam akol bu hasmi aol baebenom tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu hasmisa. Ngub bismil Karasol hul ha hasmi baeben hambun Ngaor Hen Moroklme Anda on Solomonon Panda Tubal on kone bombor ub u, obo ber mba ha was bismisa.*

¹³ Ngub was bismil mbinim ngo bismi sao hondobur tenaol hambunom mbinim oborob was bu hayem ko nen sabismi o, Karasol hul nao hae hasmi baebenom pakl homobur, nao nen mbini daol maomunu nao birib se hayom ko nen sabismisa.

¹⁴ Mendborom ngub bismi o tenaol Aorao Aondaol hul ha hasmi baeben andub ora ibismil, Karason sem ngub and sam sam bisesa.*

¹⁵ Mbinim oborob ngub was bismi tomb tenaol homo wismi baeben di mbinim to bor bor sabor biri ha pae, harerol taokl obo wi was bubur Pita poboklao tomb obun toklon wesaom tenaol heme ngo baebenom mendbor kollmbaklao tomb di ebe soklao ko nen sabismisa.

¹⁶ Ngub nen sabobur kismin Njurusalem and lobokl lobokl aondaon on solo solo su wisao bor paolismi baebenom mbinin su sisao haklbur tenaol sen hae wismi baeben di, tenaol mbinin tombao bor sam biri umubaoli baeben di, angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben hasmi bor taokl

ib was bismil, ngo baeben hambun wakl ebe sao was bisesa.*

Mbinim angal bib ebe kam akol bimi aol baeben hondo ko lu bowes bismi o

¹⁷ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondaon ora o di, Sarusi sem mendbor obun aol sango hasmi baeben di, mbinim angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben bor daongirir ko, ko aondaon ora homobur naom ngo baeben bor menjao buklmao ko nen sabismisa.*

¹⁸ Ngub nen sabobur kismin mbinim angal bib ebe kam akol bimi aol nda baeben obo men habur kismin, kalabus anda mao palaesmisa.

¹⁹ Ngub bismi o nend kisaol tomb somna Aorao Aondaon angal mini wesao is mend obobur kalabus anda ngon tiriyao komb pabur, angal bib ebe kam akol bimi aol nda baeben dera kemi pobur kabl,*

²⁰ Inim Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol hambunon el sol teka habur, haeben saroklme angal bib ebe wen pange ngo mbini hambunom pangen kao kaloklwaebe ora kisesa.

²¹ Ngub kisaol Ngaoron angal bib kam akol bimi aol nda baebenom hul nao hae bao bu hebe kobaesao tomb mbinim Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur angal bib ngo kao kalismisa.

Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondaon ora o di, obun aol sango baeben di mbinim Nju semon kansol baeben hambun obo kiril mbaklaob kobur kismin, mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di hambun ubuklur kismisa. Ngub bubur kismin kalabus anda bor angal bib hobao sao kam akol bimi aol ngo kalabus mao palaesmi nda baeben kemi ubuklur ko angal pen kismisa.

²² Ngub bismil baolum aol wesmbao aondaon ndan kongon bimi aol baeben kalabus anda ngon pobur hindismil, angal bib ebe kam akol bimi aol nda baeben nao birismil hindismisa. Ngub haondaoklbur kansol baeben birismi bor wakl bokeyobur mbini bor kabl,

²³ Naom kalabus anda pobur haondaokl ubuklur o, lak oborob ora li mbabur polisman baebenom di oborob ora maomb bo harmi sal hondomao o, naom tiriyao kombomao tomb wao, ngol mendel di mend nao biri hun anda hanesa ko kao kalismisa.

²⁴ Ngub kismil polisman sem maomb bo haraoklao aol ngo Ngaor Hen Moroklme Anda bor maomb bo haraoklao aol o di, Nju semon baolum aol aondaon baeben di,

* 5:12: Bis 2:43; Bis 14:3

* 5:14: Bis 2:41; Bis 21:20

* 5:19: Bis 12:7-10

* 5:16: Mak 6:56; Bis 19:11-12

* 5:17: Bis 4:1-2; Bis 4:6

mbinim ngo sao pangismi tomb burir aondao ora biyubur, ngo bene ub hubur mabor asao was buklaob ko kao kao bismisa.

²⁵ Ngo tomb ngub kao kao bi hasmil aol is mend ngol obobur kabl, Aol abo haki o, pangeklem. Inim aol o kalabus anda mao palarmnda baeben ngubi tomb Ngaor Hen Moroklme Anda bor tenaol hambunom pangen mbinin man kao kalak hayem kisesa.

²⁶ Ngo tomb polisman sem maomb bo haraoklao aol ndam obun polisman kongon bimi baeben daol haru pobur, angal bib ebe kam akol bimi aol baeben waki men haki pismisa. Ngub bismi o mbinim tenaol hambunom nao hanom luklemi ko pakl homobur kismim, mbinim aol ngo baeben bao nao men hae sub sowa pabur mbin ubuklub ko kemi pismisa.*

²⁷ Ngub kemi pobur kismim mbinim kansol baeben el sol teka haen kismi tomb baolum aol wesmbao aondao ora ndam mbini bor kabl,

²⁸ Naom ini bor man ko aol ngon imbi ko mende nao lowaebe ko buriyab ora kao njamnda o, inim ngubi tomb hul habur inim man ngo su Njurusalem ngo hambun bor kao kalam aeben aeben bu, su ngo hambun bor pib ngaen kaemnda ka. Mende di inim nao bor aol ngo inim lismi ko kao beyaklmao ko nen sabeyem alem kisesa.*

²⁹ Ngub kisaol angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben daol Pita daol mbinim ko san lubur, Pitam obu bor kabl, Aol henengon angal hobao sao inj sakl, naom Ngaoron angal ora hul nao hae pangoklmao kisesa.*

³⁰ Waki kabl, Aol Njises nda inim ora is pe kowal bil nil li mbabur pe paen lisimndis o, naon ab sumbon Aorao Aondao Ngaorum obu waki mao enjaesao ora.*

³¹ Ngub mao enjabur kisaon Isreyel tenaolom mbinin kone baol munubur, mbinin kone bor khorob bimi sao wisao o kuaena ko Ngaorum obu men mu obun ki tao nan mao barabur, tenaol hambunom maomb bo haraoklao aol haen kobur mbinin bu maoraoklao aol haen kisao ora.*

³² Ngub bisaol naom ngo sao ora hindismaol, tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu hayom ka. Ngaorum obun Wesao Ebe Tangar o nao obum keyao sao hul nao haroklmao baeben bor njaoraoklao, obu di nao haru akol bubur kao kalam akol bu haraoklmao ora kisesa.*

³³ Pitam ngub kisaol pangobur kansol ngo birismi baebenon kone bor turub bin

ora buburbur, ko aondao bu ora homobur angal bib hobao sao kam akol bimi aol ngo baeben ora pe paen lem ora kismisa.*

³⁴ Ngub kismil kansol ngo baebenon is mend obun imbi Kameliyel kismil, aol ngo Peresi sem sisao o obu Nju semon man buwalaoklao aol sisesa. Ngub bisaol tenaol hambunom obu aol ebe ora hae ko nen sabismi o, aol ngom kansol baeben bor angal ukl mend lobur tekasesa. Ngub tekabur kisaon obum angal bib hobao sao kam akol bimi aol ngo baeben dera kemi puklub kobur.*

³⁵ kansol ngo birismi baeben bor kabl, Isreyel aol o haki o, inim aol ngo baeben bor buklemi sao khorob sao mend buklemi hondobur, inim oborob kone kimb bubur bibaebe kisesa.

³⁶ Ngub kobur kabl, Inim di ora hendeyem ub mbes ora aol mend obun imbi Turas habur, obum ni aol aondao buri ora hae ko tenaol hambun kao kalo hasao tomb aol andub ora 400 oran obu was taol mi po obun sem hasmisa. Ngub hasmi o mendborom aol ngo pe paen lismi tomb obun sem ngo obu taol mi pismi nda baeben pakl buri kismil, obum hambun sao bisao sao haki di hemem biyaesimndis.*

³⁷ Ngub bisao tomb mende di ngon mabor sao kabmanom bobae lismi tomb Kalili aol Njuras hasaol, tenaol mendborom obu di taol mi pismi o mendborom obu pe paen lismi tomb di obun sem ngo obu taol mi pismi baeben hambun pakl buri kisesa.*

³⁸ Ngo bisao ub nen sabobur inim buklemi on kao njun ub pangoklao. Aol ngo baeben bor menjao menjao nao bi bao wakiwaebe ora. Pangeklem. Mbinim man ngo ko hayem ub aol henengon man sokl beyaon, baehaemen sao ora sokl beyaol tuwaki beme.

³⁹ Ngub inj, mbinim man ngo ko hayem ub Ngaoron angal bib ebe ora sa sin inim Ngaor men mbaki buwakiwaebe, obu bor saond bu kaloklemi hondoklwaebe ora kisesa. Ngub kisaol pangobur kansol ngo birismi baebenom ngo le ub ora bemin ko nen sabismisa.

⁴⁰ Ngo tomb mbinim Ngaoron angal bib ebe kam akol bimi aol ngo baeben waki anda kemi hondabur kismim, mbinim mbini heb ya kuwinjom khorob ora lubur, inim man ko Njiseson imbi ko mende nao lowaebe ko khorob ora taolu lubur puklub kismisa.*

⁴¹ Ngub bismil mbinim and ngo kansol birismi on haki dera pobobur, mbinim

* 5:26: Mat 14:5 * 5:28: Mat 27:25; Bis 4:18 * 5:29: Bis 4:19 * 5:30: Bis 3:15 * 5:31: Bis 2:33-34; Ebe 1:20; NjuS 2:10; NjuS 12:2 * 5:32: Bis 1:8 * 5:33: Bis 7:54 * 5:34: Bis 22:3 * 5:36: Bis 21:38 * 5:37: Luk 2:1-2 * 5:40: Bis 4:18

kone bor Njisesom bisao sao arman tenaol hambunom pangen kamndal, nao ke kang mend mao handarimnda o Ngaorom naom ngub bib se hayem ko nen sabeyao ko nen sabobur, mbinim turi aondao bu ora homaokl homaokl pismisa.*

⁴² Ngo tomb hor hambunon Ngaor Hen Moroklme Anda bor di mbinin anda birismi sisao di, Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ndan Angal Bib Hobao Sao o tenaol hambunom pangen kao kal ha was hasmisa.*

6

Bisur bimi aol is haoklao haen kismi o

¹ Mabor Karasol hul ha hasmi baeben and sam sam bisao tomb, Nju sem Ngaoron Karasol hul ha hasmi baebenon mendbor Ngirik angal ke baeben hesa mendbor mbinin angal heneng ke baeben kab, kang mend makl hom hom bu sill nell kao kao bismisa. Ngub bubur kismim mbini Ngirik angal pange baebenom kakk, Inim hor hor ne taol bu kalo hayem tomb nao Ngirik angal pange baebenon ten weyae baeben o ne oborob nao taol bu kaleyem kismisa.*

² Ngub kismil Ngaoron angal bib hobao sao kam akal bu haroklme aol is duteb ndam Karason angal hem ko pange birismi baeben hambun ora obo kilir mbaklaob kobur mbini bor kakk, Naom ne kongon bukbur Ngaoron angal bib ebe ko hayom ub nao bi bao warum sin, ebe nao soklao ora kismisa.

³ Nao haeme haki o, ngub nen sabobur inin di aol is haoklao mend mbini Ngaoron Wesao aondao bu ora honda hae kone ebe ora wi was on mend, ini tenaol hambunom di mbini oborob was bimi ko nen saboklme baeben sablo haen lemi tomb naom ngo baeben ne kongon ngub bu haen loma ora.*

⁴ Naom ngub bubur lomaon nao aol duteb ngom hor hambunon Ngaor bor kao kalo, obun angal was kao kal ha haklmao ora kismisa.

⁵ Ngub kismil Karasol hul hasmi baeben hambunom angal ngo kismi wu turi aondao ora homobur, mbinim aol is haoklao ngo baeben sablo haen kismisa. Aol Sitiben obu Ngaorol hul ha habur obu obun kone bor Wesao Ebe Tangar honda hae ora hasaol, is mend aol ngo obu haen kismisa. Ngo tomb mbini mendbor Pilib di Porokoras di, Nakena Timon kab di, Pamenas Nikolas kab di ngo baeben haen kismisa. Aol Nikolas ngo obu Aol Sem Tangar obun su Andiyok sisao o, obu Nju sem bor kond

bubur obu di man hem ko pangisaol, aol ngo obu di haen kismisa.*

⁶ Ngo tomb mbinim aol is haoklao ngo ngub sablo haen kobur, Ngaoron angal bib ebe kam akal bimi aol nda baeben hasmil po haen kismi tomb mbinim aol ngo baeben kim men mbabur Ngaor bor kao kalismisa.*

⁷ Ngo tomb Ngaoron angal bib ebe su ngo hambun bor kam aeben aeben bismil su ngo bor ora pango perekd pesmil, tenaol Karasol hul ha hasmi baeben Njurusalem ngo bor aondao bu ora and sam sam bisesa. Ngub bisaol Nju semon baolum aol baebenon andub ora mendbor di Karasol hul ha hasmisa.*

Mbinim Sitiben men habur kansol birismil mini pismi o

⁸ Ngo tomb Ngaorom aol Sitiben obu buri mao pala aondao bu ora bisur bisaol, obum buri palobur tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tenaol hambunom henden aondao bu ora bu hasesa.*

⁹ Ngub bisaol mbini Nju sem tenaol mendbor Aol Ware Pe Sem kismil, mbinin man pangoklme anda di armend hasaol, mbini ngo baebenon mendbor su Sirini tenaol sisasa. Mendbor di su Aleksanda bor haki obo hasmi, mendbor di su Silisiya haki ibismi, Nju sem ngo baebenon mendbor di su Esiya haki ibismi o, ngo baebenon Sitiben ko homo ab saond bu kalismisa.

¹⁰ Ngub bismi o Ngaoron Wesao ndam Sitibenon kone bor oborob ora dekel bu kalisao ub was kisaol, mbinim obun angal men mba ko san lukl buwaesmisa.*

¹¹ Obun angal ngub men mbaki buwabur kismim mbinim aol mendbor bor sub karu mao kiki babur kakk, Inim aol Sitiben ke ngom Moses hesa Ngaor kab bor maobowa hul ha angal baona lowaebe ko sub sowa pabur baondaokl talismisa.*

¹² Ngub bubur kismim aol ngo baondaokl talismi nda baebenom Nju semon maomb bu haroklme aol, aol kon wi baeben di, mbinin man buwaloklme aol baeben di, tenaol andub mendbor di, ngo baebenon kone bor sukl sukl mao ba ko mao homaesmisa. Ngub bismil mbinim ko aondao bu ora homo taokl obobur Sitiben men habur kismim, mbini Nju semon kansol baeben birismi bor mini pismisa.

¹³ Ngub mini pobur kismim mbinim aol mendborom sup kakla baondaokl talo karu mao kiki baesmi nda ub kobur kakk, Naon Ngaor Hen Moroklme Anda ngo Ngaorom

* 5:41: Mat 5:10-12; 1 Pit 4:13 * 5:42: Bis 9:22; Bis 17:3

* 6:1: Bis 4:35

* 6:3: 1 Tim 3:1-7

* 6:5: Bis 8:5

* 6:6: Bis 13:3; Bis 14:23

* 6:7: Bis 2:41; Bis 16:5

* 6:8: Bis 2:43

* 6:10: Luk 21:15

* 6:11: Mat 26:59-61

komb bi haen kisao o, aol Sitiben ke ngom naon and ngo bor maobowa angal was bu habur, Moseson man bor di obum mao kho sa angal was bu hae ka.

¹⁴ Obum ngub bu habur Nasarer Njiseson and ngo kundi mbabur, Moseson manom nao bor bibaebe ke wiyao sao hambun sao di bao wa, man tangar buwaloklao ko tenaolom pangen kao kalaonaol pangomao kismisa.

¹⁵ Ngo tomb mbinim kakla ko baondaokl ngub minismil, mbinin kansol ngo birismi baeben hambunom Sitibenon el wil bor hindismi tomb obun el wil bor angal mini wesaon el wil non bi sisaol hindismisa.

7

Sitibenom mbini bor kao kalisao o

¹ Ngo tomb Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora ndam Sitiben bor ne mubur kakl, Ngo lem sao njem heneng bili ub lem be? njem ni kao nji kisesa.

² Ngub kisaol Sitibenom obun angal ngon ko san lubur kakl, Nao aorao haeme hakl o kao njuh ub pangoklaob. Naon ab sumb Eberhem obu su Haran nao pe su Mesopotemiya bor bao hasao tomb, Ngaor obu bao bi ora ndam Eberhem hasaol obobur ngub kisao.

³ Njen sem di njen su di tuwaklbir penin ko bing, su mend muwalon pebe ora kisao kisesa.

⁴ Waki kakl, Ngub kisaol Eberhem obu su Kaldiya ngol haklbir su Haran bor paokl ora pisesa. Ngo tomb su Haran ngo bor obun ab pe paesaol maol bu mbaklbir Ngaorom obu inin su enjo ngo bor di eben kisesa.

⁵ Ngub bisao tomb Ngaorom Eberhem bor su ngo mabor nje njuklwaol, nje di njem maru wam aeben aeben buklesi baeben di inin su ora soklao kisesa. Ngub kisao o aol Eberhem ngon nongnas is mend nao birinbur kisesa.

⁶ Ngub sisaol o Ngaorom obu bor kakl, Njem maru wam aeben aeben buklesi baebenom su tangar aol ban su bor po paoluklemi. Ngub bubur mbinim su ngo bor karasmas ukl andub ora 400 oran bao haklemi, mbini su aorao baebenom mbini njen sem ngo baeben lu bowes bubur kalabus kongon mao baklemi ora kisesa.

⁷ Ngub kalabus kongon mao ba haklemi o, nim mbini su aorao ngo baeben ke mao handa man lowao tomb njem maru wam aeben aeben buklesi ngo baebenom su tangar ngo tuwaklbir, ni bor kaoya kokl su enjo ngo bor waki oboklemi ora ko Ngaorom Eberhem bor ngub kisesa.

⁸ Ngub kobur kisaon Ngaorom Eberhem bor ini sem maeb ha bisur bu, bu muklwao ub aokl nao hemen hareklemi ub

inin soweb bi habur songol pe haklwaebe ko kao kalisesa. Ngub bisaol Eberhemom obun isi Isak maru wisao tomb bao hor duklab nan on obun isi ngon songol pe habur soweb bi hasesa. Ngub bisaol Isakom di obun isi Njekob songol pe habur soweb bi hasesa. Ngo tomb Njekobom di obun isi is duteb ngo, naon ab sumb wil hasmi nda baeben songol pe habur soweb bi hasao ko Sitibenom ngub kisesa.

⁹ Ngub kobur kakl, Naon ab sumb wil ngo baebenom mbinin haeme Njoseb obu mbini ngo haklon duteb nan o sisaol o, obu bor ko homo daongirir kobur tenaol tangar mendborom dob bin, nas ngo monem sokl bib ko mone mismisa. Ngub bismil tenaol ngo baebenom nas ngo mbinin sokl nao muklbur kalabus kongon baen ko dob bubur, su Isib kemi pismisa. Ngub bismi o Ngaorom nas ngo haru was habur

¹⁰ obu bor kho sao kang mend ibisao tomb oborob ora bisur bu maeb hasesa. Ngub maeb hasaol nas ngom ko mend su Isib on aol wesmbao aondao Peron elol teka hasao tomb Ngaorom aol wesmbao ngon kone bor nas ngo kone ebe wi, kone kiki bi ora hae ko henden kisesa. Ngub bisaol aol Pero ngom, Pero obun sem di su Isib tenaol hambun di Njosebom was maomb bo haen kisesa.

¹¹ Ngo tomb su Isib bor di naon su Kenan bor di de aondao ora ibisao, naon ab sumb wil baebenon ne di pond bisaol nao wisasa.

¹² Ngub nao wisao naon ab sumb Njekobom Isib bor non ne ebe wi ke pangobur, obun isi wil baeben bor mbes ne wib ko hondo mao bemberakl puklub kisesa.

¹³ Ngub kisaol pismi o naon ab sumb wil ngo baeben su Isib ngo bor ko kabo mao ha pismi tomb Njosebom obun haeme wil ngo baeben bor ni Njoseb ora hae ko kao kalisao, aol Perom di ngo baeben Njosebon sem ora naon su enjo ngo bor ngo ubuklim ko hindisesa.

¹⁴ Ngo tomb Njosebom obun ab bor angal pen kobur, ini ninao sem hambun su Isib enjo ngo ora ubuklwaebe ko kao weyasesa. Ngo tomb tenaol supu hakl hakl hor tebol, hor maoklao nan on maoklao pen teb bu su Isib pismisa.

¹⁵ Ngub pobur kismim Njekob obu di haru ngub pismil, obu di naon ab sumb wil ngo baeben hambun su Isib ngo bor bao ha himismisa.

¹⁶ Ngub himismi tomb mendborom mbinin toklo su Sekem bor waki taokl pobur, Eberhemom obun sem homoklemi o maol buklbur mbini su aorao Hemoron isi wil baeben bor monem mbes sokl bu peyabur, su ngo obun win kisao o bor taokl po tongaesmi ko Sitibenom ngub kisesa.

¹⁷ Ngub kobur kabl, Ngaorom mbes Eberhem bor su ngo njuklwao kisao ub nim ngubi tomb penar bu kaloklwao ko nen sabisao tomb, naon sem ngo su Isib bor paolismi nda baeben aondao bu ora paolu hor es peyam aeben aeben kisesa.

¹⁸ Ngo tomb su Isib ngo bor aol wesmbao Peron akl bu maomb bo hasao om Njosebom bisao sao nao hende hasesa.

¹⁹ Ngub bubur kisaon naon ab sumb wil ngo baeben maobowa peb bu khorob was bubur, mbinin nongnas marismi baeben hemen ko dera dera maru tuwa peb bibaebe ora kisesa.

²⁰ Ngub kisaol ngub bu hasmi ngo tomb Moseson ingim Moses maru wisao, nas ngo el wil ebe hae ora sisesa. Ebe ngubi ora sisaol ek ukl ter oran nas ngon ingi aorao kabom bao maru birisbi *

²¹ mbinim tuwaklaob kismi tomb dera bor mao beraesbil, Peron wanem nas kang ngo hend wa mu mond bubur, obun maru wi non bi ora maru hasesa.

²² Ngub maru u hasaol su Isib ngo bor sukul oborob ora kismi ub mbinim nas ngo di oborob ora buwalismil, obu and sisao tomb obum kisaol sao di bisao sao di kone kikel bu oborob ora bisesa.

²³ Ngo tomb obun amom obu marisao o karasmas supu kab kab hor kab oran pibi hasao tomb obun kone bor obun sem Isreyel tenaol baeben mao takl bisaol, nim hondokl poklwao ora ko nen sabisesa.

²⁴ Ngub nen sabobur hondokl bisaol su Isib ngon aol mondrom Isreyel aol is mend khorob ora lu bowes bisaol hondobur, Mosesom aol Isreyel aol ngon muwabur Isib aol ngo pe paen lisesa.

²⁵ Ngub pe paen lubur obun kone bor ninao sem ngo baebenom Ngaorom nao bu min ko, ni ngo pu kene ko nen saboklemi ko pangisao o, mbinim ngub nen nao sabismi ora.

²⁶ Ngo tomb ngon ekerana Isreyel aol kab kab is kab mend li li bi hasbil Mosesom po pindib pa hondobur, saond nao bib ora kobur kabl, Ibi haemeyakl ora hayeb ngao, ibim asub ko li li bib? kisesa.

²⁷ Ngub kisaol aol ngo aol mende ko homo lurukl hasao ndam Moses haoklu tuwabur kabl, Nje aebom was nao man ko maomb bo haenin kisaol?

²⁸ Mbakla njem Isib aol is mend pe paen laenda ub ni di pe pan lun ko nen sobal be? as? kisesa.

²⁹ Ngub kisaol pangobur Mosesom su Isib ngo tuwaklbir su Miriyan bor paeb mi po hasesa. Ngo tomb su Miriyan ngo bor obum nas is kab maru wisesa ko Sitibenom ngub kisesa.

³⁰ Ngub kobur kabl, Karasmas supu kab kab hor kab pibi hasao tomb Moses har Sanae teb so tenaol nao biri bor po habur, is hini kang mend hasao ol is sung disaol hindisao tomb sung ngo disao darukl o bor angal mini wesao mend pindib paesaol hindisesa.

³¹ Obum ngub hondobur kisaon burir biyubur is hini ndan te teb sol po hend heneng bisesa. Ngub teb sol sao pisao tomb Aorao Aondaom obu bor kabl,

³² Ni njen ab sumb wil baebenon Aorao Ngaor ora hae. Ni Eberhem di Isak di Njekob di mbinin Aorao Ngaor ora hae kisaol pangisesa. Ngub pangobur kisaon Mosesom pakl homo dur kobur, is sung ngo bor nao hondoklwao ko nen sabobur sumbao teng sao u su bor hen na wisesa.

³³ Ngub bisaol Aorao Aondaom obu bor kabl, Nim su ngo nje hael ol komb bi ora win kowaong, njen aongao su abo ngubi tomb kolo tuwa ora kisesa.

³⁴ Ninao sem Isreyel tenaol oran su Isib bor paoleyem o mbinim ke aondao bu ora hondobur, hibi kho so karaklae ko de ko hayem ub nim hondo ora harukdul, nim ngubi tomb mbinin bu mukl ubukl kisesa. Ngub kobur wakl kabl, Nje su Isib bor penin ko pu lowao ora ko Ngaorom kisaol ub Sitibenom ngub kisesa.

³⁵ Ngub kobur kabl, Su Isreyel tenaolom pibnao aol Moses ngo oborob obaeng ib nao ke haoklu tuwabur nje aebom was nao man ko maomb bo haenin kisaol? kismi. Ngub kismi o mabor angal mini wesao ngo Mosesom is hini bor sung disao bor hindisao ndam obu bisur bisaol, aol Moses ngo Ngaorom ora mbinin maomb bo haraoklao aol haen kobur mbinin bu maoraoklao aol ora pen kisesa.

³⁶ Ngub bisaol karasmas supu kab kab hor kab oran aol Moses ngom su Isib bor di, Ib Kunja Ingi Bi bor di, su tenaol nao biri bor di, tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu hasesa. Ngub bu habur Isreyel tenaol ngo baebenom su Isib tuwaen kobur su tangar mende bor kemi pisesa.

³⁷ Ngub bubur aol Moses ngom Isreyel tenaol ngo baeben bor kabl, Ngaorom ni ngo mao hasndis ub obum ini semom maru wam aeben aeben buklemi on is mend man mini aol pindib paen lao ora kisesa.*

³⁸ Aol Moses ngom Isreyel tenaol ngo baeben su tenaol nao biri bor haru paolam akol bu hasao tomb, har Sanae bor angal mini wesao obu bor angal kao kalisao. Ngub bisaol Ngaorom haeben saroklme angal ngo aol ngo obum ora pangobur ko hasaol, naom di pangaomun ko kam aeben

aeben bismisa.*

³⁹ Mosesom ngub bisao o naon ab sumb wil ngo baebenom aol ngon angal di nao pange besao kon u hul was habur, obu maki homo haokl deram deram bubur kismisn su Isib wakl paomun ko nen sabobur hem was kismisa.

⁴⁰ Ngub bubur kismisn mbinim Moseson haeme Eron bor kakl, Aol Moses ngom nao su Isib haklbor ngo bor kemi ibisndis o ngubi tomb obu abor bum hanaob ko naom nao hendeyom ngao, naon ngaor kaoya lome sao mendborom nao kemi pen ub njem nao kaoya lome sao ngaor mendbor waraka kismisa.

⁴¹ Ngub kismil mbinim some kawao hondbao menger bombor mend warubur kismisn, mbinin ngaor menger kaoya lome sao mbinin mbib warismi sao ngo bor turi homo kaoya ko, is maol munu ne kalobur ne haorismisa.

⁴² Ngub bismil Ngaorom mbini nao hende non bu tuwa mesao kalobur, mbinim saosolbaem ngo sao hakl bor kaoya kismi ub ken waesesa. Ngub bin waklwao ko Ngaorom Isreyel tenaol ngo baeben nen sabobur kisao ub, obun man mini aol baebenon mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

Isreyel tenaol o hakl o
Karasma supu kab kab hor kab oran

Inim su tenaol nao biri bor

Akol bu hasmi tomb

Inim mabaorao ngo haorismi o

Ni bor njubur inj haorismi ka.

⁴³ Inim akol bu hasmi tomb

Inim ser anda kundi taokl akol bu bam
pibismi o

Ser anda ngo nao inj

Kaoya lome sao Molok obun ora bakam
pibismi.

Inim inin kaoya lome sao

Erepan saosolbaem menger mubur

Kaoya lome sao ngo inim ora warismil

Nim ini paokl peklemin ko

Su Babilon aeben nan puokl lowao ora ko
Ngaorom kisaol, mbuk waeb bor wisao ub
Sitibenom ngub kisesa.

⁴⁴ Ngub kobur kakl, Ngaorom Moses bor njem bibi ko kao kalisao ub mbinim Ngaor obu ser anda ngo bor bereyao ko menger mubur kismisn, naon ab sumb wil ngo baebenom su tenaol nao biri bor ser anda ngo kundi taokl akol bubur bam akol bu hasmisa.

⁴⁵ Ngub bu hasmi tomb mabor naon ab sumb wil ngo baebenom mbinim maru wam aeben aeben bismi baeben bor di, ser anda ngo ngub bibaebe ko kalam aeben

bismi tomb mbinim Njosuwa haru su tangar mende enjo ngo mukl ibismisa. Ngub ibismi tomb Ngaorom mbinim su ngo min ko tenaol sem tangar ngo bor paolismi baeben lu taol deraesaol, naon ab sumb wil ngo baebenom ser anda ngo kundi taokl akol bu hasmil, su enjo ngo bor aol wesmbao aondao Debir and sisao tomb di ser anda ngo bao u hasmisa.

⁴⁶ Ngub bao wisao o Debir obu ngub pindib pa hasao tomb Ngaorom aol ngo obu turi himisaol, aol Debir ngom Ngaor bor nje nao ab sumb Njekobon Aorao Ngaor ora hael ol, nim njen and ebe tangar ubi ora mend bun ko kao kalisesa.

⁴⁷ Debirom ngub kisao o obun mbib and ngo nao bi obun isi Solomonom and ngo bisesa.

⁴⁸ And ngo ngub bisao o naon Aorao Ngaor aondao yubu ora nda, aolon kim bi bor nao haeb se ora hayao. Heneng ora Ngaoron man mini aolom kisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

⁴⁹ Enjo heben bor nim maomb bo haruklu
on seya ora yaol

Su bor nao aongao mao aolaruklu to yao
ngao

Inim ninao and asub bi baklemi?

Inim ni and asub bi bor burun ko nen
sabeyem?

⁵⁰ Wao. Hambun sao ngo baeben

Nim was inj waruwao be?

Aorao Aondaom ko hayao ko man mini
aolom waeb bu wisao ub Sitibenom ngub
kisesa.

⁵¹ Obum ngub kobur Nju semon kansol ngo birismi baeben bor kakl, Ini ngo baeben Ngaoron man hul haroklme sem hayem alem. Inin kone bor Ngaoron man nao pange baebenom nen saboklme nda ub was nen sabobur, inim di khorob was beyem. Ngaoron angal bib ebe di inin hal bor nao pe, ini hal bowe non bi ora hayem. Inin ab sumb wil baebenom Wesao Ebe Tangarom kisao sao nao pange hul hasmi ub inim di ngub was beyem alem.

⁵² Inin ab sumb wil baebenom Ngaoron man mini aol hasmi on mend lu bowes bu ke nao mao handaesmi ko pangeyem be? Heneng ora. Mbinim hambun ora ke mao handabur kismisn, Ngaoron angal te kao dund bu hasmi aol baebenom kone dund se wi oborob biyao aol mend wen oboklao ko kao kalismi tomb, mbinim ngo baeben lu tuwaesmi ka. Ngub bismil mbinim ngo bismi ub ngubi tomb di inim Oborob Biyao Aol ngo ndis pe paen karu lisimndis.*

⁵³ Ngaoron angal mini wesao baebenom Ngaoron man hobao sao kao kalismi ub ini ngo baebenom ora pangismi o, inim man

* 7:52: Mat 23:31

* 7:53: Bis 7:38; Kal 3:19; NjuS 2:2

ngo hul was haroklme ko Sitibenom mbini bor ngub kisesa.*

Mbinim Sitiben hanom pe paen lismi o

⁵⁴ Ngub kisaol pangobur mbini Nju semon kansol ngo baebenom kone bor ko himismi om turub aondao ora bin burubur, saongao kengerokl nao mba was bu birismisa.*

⁵⁵ Ngub bismi tomb Wesao Ebe Tangarom Sitibenon hibi umu bor aondao bu ora honda haen hasaol, yu heben hend yabur Ngaorob obu bao bi ora hasaol hindisao tomb Njises di Ngaoron ki tao nan teka hasaol hindisesa.

⁵⁶ Ngub hondobur mbini bor kabl, Pangeklem. Yu har kebe kobaraokl ol handakl tomb Ngaoron ki tao nan Aolon Isi Ora hael handakl kisesa.*

⁵⁷ Ngub kisaol pangobur mbinim angal ngo nao pangoklbur hal manga mbakl mbakl po, ko homo kaong lubur teka kaklal so aol Sitiben ngo ha akol bu men hasmisa.

⁵⁸ Ngub men habur kismin and lobokl lobokl ngon paeb dera nan hanom luklbur munu soklo taokl pismisa. Ngub bismil Sitiben bor baondaokl munu kakla kao beyabur howes kokl ibismi nda baebenom, aol ngo hanom luklbur aol nas mend obun imbi Sol bor naon lab lab baeben manaka ha ko, nas ngo hasaol was kolo ukl engel bismisa.*

⁵⁹ Ngub bubur kismin mbinim obu hanom lukl engel bismi tomb Sitibenom Aorao Aondao bor kao kalobur kabl, Nao Aorao Aondao Njises o, njem ninao wesao men mibi ora kisesa.*

⁶⁰ Ngub kobur kisaon obum tumu kar munu dombes ubur angal aondao bu ora kobur kabl, Aorao Aondao o, mbinim khorob ngo beyem on saongao maru pe nao bi bao waebe ora kisesa. Sitibenom ngub kao peyobur kisaon obu pe paesesa.*

8

¹ Ngo tomb nas Sol ngom Sitiben ngo lereklem ub oborob ora bim ko nen sabisesa.

Solom Ngaoron man pange baeben lu bowes bu ke mao handaesao o

Ngobombor ngon su Njurusalem bor mbinim Ngaoron sem birismi baeben khorob ora lu bowes bu ke mao handaesmisa. Ngub ke mao handabur kismin Karasol hul ha hasmi baeben hambun taol mi akol bu lismil, su Njuriya bor di Sameriya bor di pakl buri kismi o, Ngaoron

angal bib hobao sao kam akol bu hasmi aol baeben non pakl nao pe Njurusalem ngo bor bao hasmisa.*

² Ngo tomb aol mendbor Ngaoron angal bib ebe hem ko pangismi baebenom Sitiben hem ko de aondao bu ora kobur tangaesmisa.

³ Ngo tomb aol Sol ngom Ngaoron sem baeben taol mi akol bu lu bowes bu, and hambunon tiriya kombo handam akol bubur, ten di aol di Karasol hul ha hasmi baeben men ha munu soklo taokl pobur kalabus anda mao palaesesa.*

Pilibom Angal Bib Hobao Sao Sameriya tenaolom pangen kao kalisao o

⁴ Ngo tomb Karasol hul ha hasmi baeben lu taol pesmil su hambun bor pakl buri kobur, mbinim hasmi sisao Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalismisa.

⁵ Ngo tomb aol Pilib obu di su Sameriya pobur Njises Ngaorob Eben Ke Aol hayao ko, Sameriya tenaol hambunon pangen kao kal ha was hasesa.*

⁶ Ngub bisaol tenaol andubom obu hasaol obo kiril mbabur, obum angalom kisaosao di pangobur tenaolom ko mend nao hindismi sao bu hasao ub di ora hindismil, mbinim obun angal oborob ora pango birismisa.

⁷ Ngo tomb obum sam andub ora tenaolon tombao bor birisao hakl di e kao peyaoklbur paokl was pen kisesa. Mende di tenaol ki aongao tibarae buri nao palaeb se baeben di wakl ebe mao sa peb bisaol,*

⁸ su Sameriya ngo bor tenaol hambunon werek bu turi aondao bu ora himismisa.

⁹ Ngo tomb su Sameriya ngo bor naomung mini aol is mend obun imbi Simon hasaol, obum naomung kobur menjao menjao bisao tomb Sameriya tenaol hambunon burir aondao ora bi hasmisa. Ngub burir aondao ora bismi tomb aol ngom tenaol hambun bor ni aol aondao hobao sao mini aol ora hae ko hasesa.

¹⁰ Ngub bisaol tenaol homa di dimb di tenaol kho ebe hambunon obum kisaosao oborob ora pangobur kabl, Aol ngo obum Ngaoron buri aondao oram ngo sao hakl bu hael, obun imbi Buri Aondao Ora ko karu wismisa.

¹¹ Mbes di aol ngom obun naomungom burir biklme sao ngub was bu hasaol, mbini hambunon obun angal oborob ora pango birismisa.

¹² Ngub bu hasmi o aol Pilib ngom su ngo bor obobur, Njises Karasom bu hasao saon arman tenaol hambunon pangen kao kalo,

* 7:54: Bis 5:33 * 7:56: Mat 22:44; Bis 2:33-34; Bis 5:31; Kol 3:1 * 7:58: Bis 22:20 * 7:59: Luk 23:46 * 7:60: Luk 23:34 * 8:1: Bis 7:58; Bis 8:4; Bis 11:19 * 8:3: Bis 9:1; Bis 9:13; Bis 22:4; Bis 26:9-11 * 8:5: Bis 6:5 * 8:7: Mat 10:1; Mat 16:17

Ngaorom ngub maeb ha maomb bo hayao ko angal bib hobao sao ngo kao kalisesa. Ngub bisaol mbinim Karasol hul ha hasmi tomb Sameriya tenaol andub ora ten di aol di mbabtas bismisa.

¹³ Ngo tomb Simon obu di Karasol hul ha hasaol mbabtas bisesa. Ngub mbabtast bisao tomb aol Simon ke ngom Pilib pisao bor haru akol was bu habur, Pilibom tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bam pobo hasaol hindisao tomb burir aondao bu ora bisesa.

¹⁴ Ngo tomb angal bib ebe kam akol bimi aol mendbor Njurusalem hasmi baebenom, Sameriya tenaol baeben Ngaoron angal bib hobao sao hem ko pangaem ke pangobur mbinim Pita Njon kab su Sameriya ngo bor puklub kismil pisbisa.

¹⁵⁻¹⁶ Ngub pisbil Sameriya tenaol ngo baeben mbinim Aorao Aondao Njiseson sem ora haen ko ibom mbabtast bismi o, Wesao Ebe Tangar mbinin hibi umu bor nao honda haen hasmil, Ngaorom obul hul ha hasmi baebenon hibi bor obun Wesao Ebe Tangar nda honda haen ken ko Pita Njon kabom Ngaor bor kao kalisbisa.

¹⁷ Pita Njon kabom mbinin ngub kim men mbaesbi tomb Wesao Ebe Tangarom mbinin hibi umu bor hondaesesa.*

¹⁸ Ngo tomb Pita Njon kabom mbibin kim tenaol ngo baeben ngub men mbaesbi tomb Wesao Ebe Komb Bi ora ndam mbinin hibi umu bor ngo hondaesao nda ub aol Simonom hondobur kisaon, Pita Njon kab bor mone mini obo kal hondobur kabl,

¹⁹ Nim di tenaol mendbor kim men mbaklwao tomb Wesao Ebe Tangar ngom mbinin hibi umu bor ngub hondaen ub, ibim ni buri ngo taol bu njib kisesa.

²⁰ Ngub kisaol Pitam obun angal ngon ko san lubur kabl, Pangal. Njem Ngaorom hobao sao komb bi pone ora njaoraoklao sao monem sokl bib se wiyao ko nen sobaleng, njem njen mone ngo di men mbaklae, is de bor ke hondoklesi ora kisesa.

²¹ Njem njen kone bor khorob sao ngo bao win habur Ngaorom nje turi nao hemen ora harilil, naom kongon ngo beyom ub njem kang ora di nao bib se ora harili ka.

²²⁻²³ Heneng ora tenaol khorob mao baraoklao saom njen hibi umu bor men mba wiyao, heb homo daongirir mao karaoklao saom njen kone bor kho mao sa, njem hambun sao khorob was nen sobenin ko harekle kisesa. Wabl kabl, Ngub biyeng njem khorob ngo nen sobal ub tuwa kone baol munubur, njen kone bor khorob ngo

wiyao ub Aorao Aondao bor kuna kaebe ko kao kalaebe kisesa.*

²⁴ Ngub kisaol Simonom mbibin angal ngon ko san lubur mbibi bor kabl, Njem ni bor ke ngo hondoklesi leb ub wabl ngub ke nao henden kaebe ko ibim Aorao Aondao bor kao kaloklwaebe kisesa.

²⁵ Ngo tomb Pita Njon kabom Aorao Aondaom bisao sao hindisbi ub tenaol hambunom pangen kao kalo, obum kisaol sao haki di oborob ora kao kalo haki bor mbibi wabl Njurusalem bokeyobur, su Sameriya ngon harer to to and te hasao baebenon Angal Bib Hobao Sao ngo kao kaolaokl kaolaokl was pisbisa.

Pilibom Itopiya aol is mend bor angal bib kao dund bisao o

²⁶ Ngo tomb ko mend oran Aorao Aondaon angal mini wesao is mend Pilib hasaol obobur, njem ngubi tomb penin ub teka mi ora kobur kabl, Njem Njurusalem haki bor Ngasa pokl pe harer ngo tenaol nao biri hareron anan pu ora kisesa.

²⁷⁻²⁸ Ngub kisaol penar bu teka mi pisesa. Ngo tomb aol is mend Njurusalem bor Ngaor bor kao kalokl pibisao o, ngo bor haki bor wabl obun anda pokl bor harer ngon ibisesa. Ngub ibisao o aol ngo obu su Itopiya aol mend sisaol, obu su Itopiya ngon maomb bo haraoklao ten aondao ora obun imbi Kandesi kismil, obu ten ngon kongon hobao sao obun mone di ngo sao haki maeb haraoklao aol sisesa. Ngo tomb aol ngo obun anda ngub wabl bokeyobur obun kar non bi some hosom munu soklo taokl pen po hasmi sao bor baoraokl bor, Ngaoron man mini aol Asayam mbuk waeb bu wisao o bor angal ngo wisao ub hend hae was pubukl hasesa.

²⁹ Ngub bisaol Ngaoron Wesaom Pilib bor kabl, Aol ngo pebe o hondokl pu ora kisesa.

³⁰ Ngub kisaol Pilibom aol ngo pibisao o hondokl akl ora pisaol, aol ngom Ngaoron man mini aol Asayam mbuk waeb bu wisao o bor angal ngo wisao ub hondo kao hae was pibisaol pangobur, aol ngo bor kabl, Njem angal ngo handal on te oborob pangele be? kisesa.

³¹ Ngub kisaol aol ndam obun angal ngon ko san lubur kabl, Mondom ni te kao dund nao ba sin, nim asub bubur nen sabokl-waob? kisesa. Ngub kobur Pilib bor wabl kabl, Nje ngol hond yabur yao barabon ib kisesa.*

³² Ngub kisaol birisbi tomb Ngaoron mbuk waeb ngo haondaokl haondaokl pibisao bor ngub waeb bu wisesa. Mbinim some sib men pae obo leme tomb Some sibom lin sub haroklme nda ub

* 8:17: Bis 19:6 * 8:22-23: NjuS 12:15 * 8:31: Njo 16:13

Obu ngubi hasao ora.
Mbinim some sib hondbaon iri heyaeme
tomb

Some sib ngom heyaen e nao ke
Sub haroklme nda ub

Obum di e beb nao kisaora.

³³ Mbinim obu bor howes kismi tomb

Obu bor kakla kao beya

Sakl bu pae ora men mao korabur

Obu ora men mba hondo ko bowes bismi
ora.

Mbinim obu su ngol nao haen ko

Ora pe paen lising

Obum asub bubur obun sem aondao bu
and sen

Maru wam aeben aeben buklaob?

ke wisaol, mbuk waeb bor ngo wisao ub
Itopiya aol ngom hend hae pibisesa.

³⁴ Ngub hondobur kisaon obum Pilib bor
kakl, Ngaoron man mini aol ngom angal
mar ngo waeb bu wisao ub obum obun
mbib nen sabobur waeb bu wisao be? aol
tangan nen sabobur waeb bu wisao ye?
Njem ni bor ngon te kao dund bi kisesa.

³⁵ Ngub kisaol Pilibom obu bor Ngaoron
mbuk waeb bor ngo wisao on te mbes kao
dund bubur, mabor Njisesom bisao saon
angal bib hobao sao nda di kao kalisesa.

³⁶ Ngo tomb ngub kaokl kaokl pukl hasbil
harer to ngol Itopiya aol ndam ib mal mend
wisaol hondobur kakl, Hend. Ni ib mal
ngo wi o bor mbabtas bib se inj hae ko ba?
kisesa.

³⁷ Ngub kisaol Pilibom obu bor kakl, Njem
njen kone bor Ngaorol hul ha ora hael sin,
nje ebe mbabtas bukdesi ora kisesa. Ngub
kisaol obum wakl Pilib bor kakl, Njises
Karas obu Ngaoron Isi ora hayao ko nen
sobakl ol, nim obul hul ha ora hae kisesa.

³⁸ Ngub kobur kisaon Itopiya aol ngom
obun some hosom munu soklo taokl peben
pubuklmi sao nda nimil mao ta bao u
mbabur, aol ngo obu hesa Pilib kab mbibi
sul hond ha ib mal ngo wisaol inin pobur,
Pilibom aol nda mbabtas bisesa.

³⁹ Ngub mbabtas bu peyaoklbr mbibi wakl
yin pisbi tomb Aorao Aondaon Wesaom
Pilib men pae paokl ora pisaol, Itopiya aol
ndam Pilib obu ngol nao hae bao ora bum
hasaol obu wakl nao hindisesa. Ngub bisao
o obun kone bor werék bu turi aondao ora
homaoklbr obun harer ngo obu pokl pisaon
ndan pisesa.

⁴⁰ Ngo tomb Pilibom obun kone bor ni su
Astor ora ngo hae o ko hondobur, obu wakl
su Sisari poklbr obum harer pisaon bor su
and te wisao baeben hambunon Njiseson
Angal Bib Hobao Sao kao kalaokl kalaokl
was pisesa.*

9

*Sol wakl kone baol munu Karasol hul ha
hasao o*

Bis 22:6-16; Bis 26:12-18

¹ Ngo tomb Solom Aorao Aondaon man
pange birismi baeben pe paen lu bowes bu
taol peb bu hasesa. Ngub bu habur kisaon
obum ko mend oran Nju semon baolum aol
wesmbao aondao ora bor bas kang mend lu
nji kobur kakl,*

² Su Damaskas bor Nju semon man
pangoklme anda baeben bor bereme
baebenon ni njem ora pu kae ko henden
ub, bas mend waeb bu nji kisaol kalisesa.
Ngub bisaol bas ngo bor ngub waeb bisao.
Sol obum ten di aol di mbinin Aorao
Aondaon ngon hareron taol mi puklmi
baebenon mendbor handa sin, ngo baeben
men habur enjo Njurusalem bor howes
kokl mini oboklao ora ko waeb bisesa.

³ Ngo tomb Sol obu Damaskas poklbr
and lobokl lobokl ngon harerol Damaskas
teb so sao pisaon tomb bao aondaon buri ora
mend yu saohar bor bu taokl obobur, obul
bao ngo aondao bu ora bu beyesaol

⁴ obu sul tandokl hakl po ubur dombes
wisesa. Ngub dombes u mba habur
pangisaol, Sol o Sol o, njem ni asub ko lu
bowes bu ke mao handaril kisaol pangis-
esa.

⁵ Ngub pangobur obum angal ngon ko
san lubur kakl, Aorao o nao Aorao ka, nje
aeb balem? kisaol, angal kisaon ndam obu
bor wakl kakl, Njem ni lu bowes bu ke mao
handarili nda, ni Njises ora hae kisesa.*

⁶ Ngub kobur kakl, Nje tekaklbr
Damaskas and lobokl lobokl abo ngo bor
pokles tomb, mbinim njem menjao benin
ko kao njukleming pu kisesa.

⁷ Ngo tomb aol mendbor Sol haru pibismi
baebenon nimil tu bao hondo habur angal
ngo pangismi o, aol toklo mend nao hende
mbinin angal was pangismil e beb nao
kismisa.

⁸ Ngo tomb Sol obu sul tandokl hakl po u
mba hasao o teka peyobur el ti pesao tomb
obun el kho sobur menjao menjao hend
heneng nao bib sisaol, obu daol haru pismi
nda baebenon obu Damaskas bor ki kabol
men pae pismisa.

⁹ Ngo tomb bao hor teb oran obun el
bor ngub bao kho was so wisaol, menjao
menjao hondokl buwabur ne di karisaol
obum ib di ne di nao nisesa.

¹⁰ Ngo tomb aol Karasol hul ha hasao is
mend obun imbi Ananayas obu and lobokl
lobokl Damaskas bor hasesa. Ngub hasaol
aol ngo obum obanda bor sao pangisaol,
Aorao Aondaon obu bor Ananayas o kisaol

* 8:40: Bis 21:8 * 9:1: Bis 8:3 * 9:5: Bis 5:39; 1 Kor 15:8

obum angal ngo pangobur, nao Aorao o ni ngo hae kisesa.

¹¹ Ngub kisaol Aorao Aondaom obu bor waki kaki, Nje mendel penin ub pen teka mi, harer on imbi Dund Se harer ndan solol aol Njuras ke menden and hayaong, and ngon aol Tasas Sol paolubur obum ngubi tomb ni bor kao njuruki haeng*

¹² obum di obam sao bubur, njem obun el waki ebe sen ko njen kim men mbaruki haril obum haondaonaong, njem aol ngo hondokl pu kisesa.*

¹³ Ngub kisaol Ananayasom obu bor kaki, Aorao Aonda o, aol ngom njen tenaol Njurusalem paoloklme baeben bor khorob ora bisao ub tenaol andubom ni kao njaemil pangowao ora.*

¹⁴ Aoh ngubi tomb di Nju semon baolum aol aonda baebenom aol ngo bor, tenaol njel hul ha haroklme ngo su Damaskas enjo ngo bor paoloklme baeben men haki eben kaemil ebenesa kisesa.*

¹⁵ Ngub kisaol Aorao Aondaom obu bor kaki, Tenaol Sem Tangar di, aol wesmbao aonda haroklme baeben di, and su Isreyel tenaol baeben di, ngo baeben hambunom nim biyu sao arman pangen kao kalo haklao ko hondobur, aol ngom ninao kongon ngo bin ko nim obu mao hawaong, njem nim ngo kaki ub pen pu ora kisesa.*

¹⁶ Ngub kobur kaki, Obum ni hem kobur nao kongon buklaol, ke mundub mundub bi hondoklao ub nao mbib aol Sol ngo henden muwaloklwao ora kisesa.*

¹⁷ Ngo tomb Ananayasom ngub pobur kisaon and ngon hondabur obun kim aol Sol men mbabur kaki, Sol o nao haeme o, njem Aorao Aonda Njises obu enjo harerol obaonaol hendae o, obun Wesao Ebe Tangarom njen hibi umu bor hondaen kobur, njen el di waki ebe mao saklbur ni pu ko kao njaonao ora kisesa.

¹⁸ Ngub kisaol bombor ngo tomb obun el bor el bar bu, el mi waoraoklao nda ubi sao mondom obun el bor ngo men mba wisao nda ub taokaoll haki pibi pisaol, obum waki osisao ebe hend heneng bisesa. Ngub bisaol obum teka peyobur mbabtas bisesa.

¹⁹ Ngo tomb obum ne nisaol obun toklo waki buri palisesa.

Solom su Damaskas bor angal bib hobao sao kao kalisao o

Ngo tomb su Damaskas ngo bor Sol obu Karason angal hem ko pange birismi baeben haru baoklmend bao hasesa.

²⁰ Ngub bao habur kisaon obu penar bu ora Nju semon man pangoklme anda baeben bor honda, Njisesom bisao saon arman kao kalobur kaki, Njises obu Ngaoron Isi ora hayao ko kao kalisesa.

²¹ Ngub kisaol obum angal ngo pangismi baebenom burir biyubur kaki, Wao. Aol ngo obu Njurusalem bor Njisesol hul ha haroklme baeben lu bowes biyao aol nda inj e bo? Aol ngom su enjo ngo bor di tenaol ngub Njises ngon imbi bor kaoya lome baeben, Nju semon baolum aol aonda baeben bereme bor men pae poklbur men haki ebenesa aol nda inj e bo? kobur, mbinim burir biyu wao, obu asub baonaob? kao kao bismisa.*

²² Mbinim ngub kismi o obum angal bib nda ngub kao kalisao tomb obu aonda bu ora buri mao palam palam bisaol, obum Njises Ngaorom Eben Ke Aol ora obo hasao ko tenaol hambunom kone bor oborob ora muwalo nen sab heneng bin kisaol, Nju sem Damaskas ngo bor paolismi baebenom obum angal ngo kisaon ko san lukl buwaesmisa.*

²³ Ngo tomb mabor bao andub mendbor pibi hasao tomb Nju sem ngo baebenom Sol pe paen luklbur mbinim bombor mendel obo kiril mba burubur kao kao bismisa.*

²⁴ Ngub bismil Solom ngo bismi sao pangisesa. Ngo tomb hora di somna di obu luklbur and lobokl lobokl Damaskas ngon paeb tiriyao komb berae baeben hambunon dengi men peb bu maomb bo hasmisa.

²⁵ Ngub bismil ko mend oran somna tenaol mendbor Solom angal bib ebe ngo kisaon ub hem ko pangismi baebenom, hanom saond paeb mbuklu tundam akol bi aonda ngon maon nan kemi pobur, Sol obu deran pen ko obu mbasker nu taokl nu menger aonda sao mend sisao o bor birin kobur, nu ngon eyol yan hend ha pabur, saond paeb mbuklu tunda aonda ngo ndan yu tukun tom mendel dir mend komb pa wisao o bor men pae yin pobur, dera nan pen ya ndal munubur sub munu tibam tibam bu sul bonghe haen kismisa.*

Sol Njurusalem bor pisaol o

²⁶ Ngo tomb Sol obu Njurusalem pobur kisaon nim Karason angal hem ko pange baeben daol baoklmend nao maomunu bao haem lowao ko nen sabisao o, obu Karason angal pange aol inj habur o baehaemen le ko nen sabobur, mbinim obu pakl homo bab el tam tam bismisa.*

* 9:11: Bis 21:39 * 9:12: Bis 16:9 * 9:13: Bis 8:3 * 27:24; Oro 1:5 * 9:16: 2 Kor 11:23-28 * 9:21: Bis 8:3 * 9:25: 2 Kor 11:32-33 * 9:26: Kal 1:17-19

* 9:14: Bis 9:1-2; Bis 9:21; 1 Kor 1:2 * 9:15: Bis 25:13; Bis * 9:22: Bis 17:3; Bis 18:5; Bis 18:28 * 9:23: Bis 23:12

²⁷ Ngub bismil aol Banabasom Sol bisur bubur angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben hasmi bor kemi pisesa. Ngub kemi pobur kisaon Solom Damaskas harerol Aorao Aondaol hindisaol Aorao Aondaol obu bor kao kalisao ub, angal bib hobao sao kam akol bimi aol ngo baebenom pangen Banabasom arman ngo kao kalisesa. Mende di su Damaskas bor Solom pakl nao heme tenaol hambunom pangen Njisesom bisao saon arman kao kalisao nda ub di, Banabasom mbinim pangen arman ngo hakl oborob ora kao kalisesa.*

²⁸ Ngo tomb Sol obu angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben daol maomunu baokmend bao habur, obum pakl nao heme su Njurusalem ngo hambun bor Aorao Aondaol imbi kobur, tenaol hambunom pangen angal bib ebe ngo kam akol bu hasesa.

²⁹ Ngub bubur kisaon obum Nju sem mendbor Ngirik angal pange baeben bor di angal bib ngo kao kalisao tomb mbinim obu hesa per ab saond bi bi bismil, mbini ngo baebenom obu pe paen luklmao ko nen sabismisa.

³⁰ Ngub nen sabismil Karason semom ngo bismi ub hondobur, mbinim Sol su Sisari bor kemi inin pobur mbinim obu su Tasas bor pen walaesmisa.*

³¹ Ngo tomb Ngaoron sem birismi baeben su Njuriya bor di, Kalili bor di, Sameriya bor di, su ngo baeben hambun bor mondom mbini saond bu kalo menjao nao bi oborob harokl hakl pen as ko ora birismisa. Ngo tomb Wesao Ebe Tangarom mbini maeb ha bisur bisaol mbinim Aorao Aondaol pakl hom mu sao hasmil, su ngo baeben bor tenaol Ngaoron sem aondaol bu ora and sam sam bubur andub ora sisesa.

Pitam aol Iniyas ebe mao saesao o

³² Ngo tomb Pitam su hambun bor akol bu habur kisaon, ko mend oran obum Ngaoron sem su Lira bor birismi baeben hondokl pisesa.

³³ Ngub hondokl pisaol aol is mend obun imbi Iniyas obun toklo buri nao pale hom pae ora sisaol, obum karasmas ukl duklab oran obun to bor was bao u mba hasao o, ngub bao u mba hasaol hindisesa.

³⁴ Ngub hondobur kisaon Pitam aol ngo bor kakk, Iniyas o, Njises Karason ngubi tomb nje ebe mao saraokl ngao, nje tekabur njen balanker abo hakl njen to abo ngo bor karu wi kisesa. Ngub kisaol aol Iniyas ngom penar bu ora teka pesesa.

³⁵ Ngub bisaol tenaol su and te Lira ngo bor paolismi baeben di, su Saron bor

paolismi baeben di, mbini ngo baeben hambunom aol ngo wakl ebe sisao ub hondobur mbinim kone baol munu Aorao Aondaol hul ha hasmisa.

Pitam ten Tabita mao enjaesao o

³⁶ Ngo tomb and lobokl lobokl Njopa bor ten is mend obun imbi Tabita, obun imbi mende Ngirik angal kobur Dokas kismil, ten ngo obu Karasol hul ha hasao o sisesa. Ten ngo obum hor hor tenaol mende bor isur bu oborob was bubur, tenaol dam nao bin birismi baeben di bisur was bu hasesa.

³⁷ Ngub bu hasao o ten ngo sen ubur kisaon ora pe paesesa. Ngub pe paesao Nju semom bimi ub mbinim obun toklo wes was lao peyobur, and ngon and tubal yu mandaem nan o bor u mbaesmisa.

³⁸ Ngo tomb and te Njopa ngo hesa Lira kab teb so ora sisaol, su Njopa ngo bor Karason angal hem ko pange birismi nda baebenom Pita obu su Lira ngo bor hae ke pangobur kismil, mbinim aol is kab mend Pita kaomukl puklub kobur kakk, Nao haeme nje penar bu mbi ora ko kemi ebekelebin ub puklub ko pen kismisa.

³⁹ Ngo tomb aol nda kabom pobur Pita bor mbi ko ngub kao deb deb bisbi tomb Pitam teka mubur mbi ko mbini haru pismisa. Ngub pobur Pita and ngon hondaesao tomb mbinim and yu tubal mandaem nan ten pe pae nda wismi bor kemi yin pismisa. Ngub kemi yin pismi tomb ten aoli heme weyae mendbor ngol birismi baebenom Pita hasaol teb so obo kiril mba de kobur, ten pe paesao ndam lab lab di siyor di mbini bu kalisao baeben Pitam henden muwalobur kakk, Is ora alem ngo hakl hel, ten ngom ora njaonao kismisa.

⁴⁰ Ngo tomb Pitam ini hambun dera puklub kobur kisaon obum tumu kar munu dombes ubur Ngaor bor kao kalisesa. Ngub kao kal peyobur obu teka peyo ten ngo wisao nan baol munu hondobur kakk, Tabita o nje teka ora kisesa. Ngub kisaol ten ndam el ti peyo Pita hondobur teka birisesa.*

⁴¹ Ngub teka birisaol Pitam ten ndan kil menyabur obu teka haen mao tekaesesa. Ngub bubur kisaon obum Karasol hul hasmi ngo dera puklub kisaon nda baeben di, ten weyae nda baeben di, mbini hambun wakl ubuklub kobur ten ngo wakl mao enjabur teka haen kisaon nda henden muwalisesa.

⁴² Ngub bisaol hondobur su Njopa ngo hambun bor arman ngo kam aeben aeben bismil, tenaol hambunom arman ngo pangabur tenaol andub ora Aorao Aondaol hul ha hasmisa.

* 9:27: Bis 9:4; Bis 9:20; 1 Kor 9:1; 1 Kor 15:8

* 9:30: Bis 11:25; Kal 1:21

* 9:40: Mak 5:40-41

⁴³ Ngo tomb Pita obu su Njopa ngo bor bao hor kab teb mend, aol Simon obu some kawao songol kongon biyao aol ngon anda bor bao hasesa.*

10

Pita hesa Koniliyas kabon arman wiyao

¹ Ngo tomb su Sisari bor aol is mend obun imbi Koniliyas habur obu Orom semon ami baeben maomb bo haraoklao aol ora hasaol, ami ngo obum maomb bo hasao semon imbi tenaolom Itali Sem ko karu wismisa.*

² Ngo tomb aol Koniliyasom kone oborob ora ubur, obun ten nongnas baeben di mbinim Ngaor pakl hom mubur obu bor kaoya kao ha was hasmisa. Ngub bubur aol ngom Nju sem tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin birismi baeben di osisao bisur bu kal was bubur, obum Ngaor bor di kao kal ha was hasesa.

³ Ngub bu hasao o ko mend oran nar as bekeyabur ombona hu hu lao ndabi tomb aol Koniliyas ngom obanda bor sao oborob ora hend heneng bisaol, Ngaoron angal mini wesao mend ngol hondaesaol hindisao tomb obu bor kakl, Koniliyas o ko kor bisesa.*

⁴ Ngub bisaol obum pakl aondao bu ora homo burir biyubur, angal mini wesao nda burir bi munu hondobur kakl, Aol aondao o as balem? kisesa. Ngub kisaol angal mini wesao ndam obu bor wakt kakl, Njem Ngaor bor kao kal ha was harili ub hesa tenaol mende bor osisao ngo bisur bu kalo harili ub kab, Ngaor obum hend ha habur nje nen sab hakol was bu hae kisesa.

⁵⁻⁶ Ngub kobur kakl, Aol mend obun imbi Simon Pita ke mend and lobokl lobokl Njopa bor obu tiyao pobur, aol Simon ke mend obu some kawao songol kongon biyao menden anda ib kunja marel hayao o bor hayaong, njem aol mendbor aol ngo kaomukl puklub kaebe ora kisesa.*

⁷ Ngub kaoklbir kisaon angal mini wesao nda bum hasaol, Koniliyasom obun kongon biyao aol is kab mend di, obun ami aol is mend di obu man hem ke sisaol obum Koniliyason anda bor maeb hasao o obu di, mbini teb ngo ubuklub kisesa.

⁸ Ngub ubuklub kobur kisaon mbini bor obum hindisao saon arman oborob ora kao kalobur kakl, Ini su Njopa bor puklub kisesa.

⁹ Ngo tomb mbinim ngub pobur harerol paolaoklbir kismin, ekeran nan harerol wen Njopa teb sol sao pukl hasmi ora tomb hora

haklu ora sisaol, Pitam obu paolisao and on haom kem nan tenaol buru haeb se barnao ora sisaol, Ngaor bor kao kaloklbur ngo bor yin pisesa.

¹⁰ Ngo tomb obum dem homobur ne wen man man bismil nokl poklbur bisao tomb, obum di obanda bor sao menjao hindisesa.

¹¹ Obum ngub obanda bor sao hindisao, saohar kebe kobabur lab lab non bi aondao barnao sao mend kungni tom makl ol munubur, sul munu tibam tabam bisaol hindisesa.*

¹² Ngo tomb oborob ora hindisao tomb barnao sao ngon tukun bor iri hae sem di, iri nao hae suklumb non bi sem di, sao sem di, ngo sao baeben birisaol hindisesa.

¹³ Ngub hindisao tomb angal mend yu saohar bor hakl obobur Pita bor kakl, Pita o, njem tekabur ngo sao baeben lu sa, nao ora kisesa.

¹⁴ Ngub kisaol Pitam obu bor kakl, Aorao Aondao o inj ora. Nim kho dol hae ngubi sem di nao Nju semom nao noklmao sao ngubi baeben oran ko mend nao nowaol, nao noklwao ora kisesa.

¹⁵ Ngub kisaol angal kisaol ndam obu bor wakt kakl, Ngaorom menjao menjao noklme sao ora wiyao ka sin, njem nao noklme sao wi ko nen nao sobaebe ora kisesa.*

¹⁶ Ngo tomb angal ko tebo mao ha ora kao kao bi hasbi tomb oran, lab lab barnao non bi bor ber pae ngo baeben wakt yu saohar bor men misesa.

¹⁷ Ngub bisaol tomb Pitam burir biyubur obum obanda bor hindisao ndan te ngo asub ora yeb ko kone bor taol taol bi hasesa. Ngub bi hasaol aol is teb ngo Koniliyasom puklub kisaol nda baeben, Simonon anda es bu hend wabur and ngon paeb tiriyaol kombael obo hasmisa.

¹⁸ Ngub habur kismin mbinim and ngon aorao bor kor bubur kakl, Aol mend obu ngubi tomb enjo ngo bor ebene sa o obun imbi Simon Pita hae be? nao haeb ko ne mismisa.

¹⁹ Ngo tomb Pita obum obanda bor sao ngo hindisao ndan was bao nen sab ha wisao, Ngaoron Wesao ndam obu bor kakl, Hend. Aol is teb unu ngo hayem o, nje hondokl obaemi o hayem kisesa.*

²⁰ Wakt kakl, Ngub baeming, njem pen inin po sul hond ha ora. Pangal. Nim ora mbini eben kowaong, njem pakl homo nen nen nao sabe mbini haru puklwaebe ora kisesa.

²¹ Ngub kisaol Pitam inin po unu ngol hond habur aol is teb nda bor kakl, Inim

* 9:43: Bis 10:6 * 10:1: Mat 8:5; Bis 27:1-3 * 10:3: Bis 3:1 * 10:5-6: Bis 9:43 * 10:11: Bis 11:5-17 * 10:15:

Mak 7:15; Mak 7:19 * 10:19: Bis 11:12; Bis 13:2

aol ngo es baemi o ni ngo hae ong, ini asub bukl obaemib? kisesa.

²² Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Nao ngo baeben ami sem maomb bo haraoklao aol Koniliyasom puklub kaonaol ubuklum ka. Obu aol ebe kone dund se wi ora habur obum Ngaor bor kao kal ha was haraoklao, ini Nju sem hambunom di obu aol ebe ora hae lome ndal, aol ngo obu bor Ngaoron angal mini wesoom njem Pitan angal pangenin ub obu kaomukl pobur, njen anda bor kemi ebebe ko kao kalaonao ub obum nao bor nje kaomukl puklub kaonaol ubuklum kismisa.*

²³ Ngo tomb Pitam mbini bor pelemim ubuklub kobur, mbini and ngon oborob ora maeb ha u paolisesa.

Ngub paolaoklbr kismim ekerana nan Pita di aol is teb nda di pismil, su Njopa aol Karasol hul ha hasmi baebenon mendbor di mbini haru pismisa.*

²⁴ Ngub pobur kismim harerol ko mend paolaoklbr su Sisari po pindib paesmisa. Ngub po pindib paesmi tomb Koniliyas obun aorao haeme baeben di obun tenaol sango mendbor di, Pita oboklaong hendemin obo kiril mba baoraoklaob kisaol, mbinim Pita oboklao o hondoklbur ber mba hasmisa.

²⁵ Ngo tomb mbini su ngol ngub po pindib paesmil, Pita obu Koniliyasom anda hondaesao tomb Koniliyasom obu ngub ibisaol hondobur dombes u obu bor kaoya kisesa.

²⁶ Ngub bisao o Pitam obu wabl mao tekabur kabl, Wao. Ni di aol heneng ora haeng, njem ngub nao bi teka ora kisesa.*

²⁷ Ngo tomb Pita hesa Koniliyas kab mbibi angal kaokl kaokl andaon hondaesbi tomb, Pitam hindisaol tenaol andub ora kiril mba ber mba hasmil hindisesa.

²⁸ Ngub hondobur obum mbini bor kabl, Nao Nju semon manom nao Nju sem paoleyom baeben hesa ini Tenaol Sem Tangar hayem o kab and bombor on honda buru angal kao kao bu hen mu nao boroklwaebe ora ke wiyao ub inim di ora hendeyem kisesa. Ngub kobur kabl, Mbinim ne ngo ebe noklme sao ngo kho nao noklme sao ko di sarbeklme nda ub, Ngaorom ni bor tenaol mende bor mbini kho sem hayem ko nen nao sobaebe ko, oborob ora muwalaonaol hondowao ora kisesa.

²⁹ Wabl kabl, Nim ngo sao hondowao njem ni bor ib ko kaomukl puklub kaesa tomb, nim pon be? nao pon ko, kone taol taol nao bibur ngo obowe ong, njem asub ko ib kaeb? kisesa.

³⁰ Ngub kisaol Koniliyasom obu bor kabl, Bao hor makl ora pibi harob ngao, ngo bereyom ubi ora tomb sao, nar as bekeyabur ombona hu hu lao ndabi tomb nim Ngaor bor kao kalo buruwaol aol lab lab bao aonda bu, bi hokol bi ora sama mend ninao el wil dund so oral obo hasaol hondowao.*

³¹ Ngub hondowao tomb obum ni bor kabl, Koniliyas o, njem Ngaor bor kao ha harili ub hesa njem tenaol mende menjao nao wi bereme baeben bor bisur bu osisao kalale ub kab, Ngaorom hend ha was habur nen sab ha was hayao ka.

³² Ngub beyaong aol is mend obun imbi Simon Pita obu su Njopa bor po habur, aol Simon ke mend obu some kawao songol kongon biyao aolon anda bor hayaol, and ngo obu hayao o ib kunja marel hayaong, njem aol mendbor obu kemi ebeklemin ub kaomukl puklub kaebe ko kao njisao ora.

³³ Ngub kisaol nim nje penar bu ora kaomukl puklub kowaol, njen kone ebe ora u harili ub njem oborob ora ngo ibil o kisesa. Obum ngub kobur kabl, Ngubi tomb nao hambun ngo kiril mba bereyom ub Ngaor obum di henden, Aorao Aondaom njem nao bor kao njenin ko obum nje bor menjao kao njisao, naom njem ngo lesi sao pangoklbur ora ngo bereyom o kisesa.

Pitam Koniliyas sem bor angal bib ebe kao kalisao o

³⁴ Ngo tomb Pitam mbini bor kabl, Ngaorom tenaol imbi wi nao wi ko di, sem di ngo sao hem nao ke tenaol hambun bor kone bombor ub was u hayao ko ngubi tomb nim hondo ora hae.*

³⁵ Ngub hende ol tenaol sem hambunon mondom Aorao Aonda bor kao kal ha was habur obum oborob was bu harob sin, Ngaorom ngub bimi baeben ora turi homo nje ebe ora hael lao kisesa.

³⁶ Ngub kobur kabl, Eben Ke Aol Njises obu tenaol hambunon Aorao Aonda ora hasaol, Ngaorom tenaol hambunom mbinin kone bor turi homo sisab bin birin ko, aol ngon Angal Bib Hobao Sao ngo nao Isreyel tenaol hasmaol eben kisaol ub inim di ora hendeyem ka.*

³⁷ Mende di Njonom mbini bor inim kone baol munubur mbabtas bibaebe ko kao kalo hasao tomb, su Kalili bor di su Njuriya hambun bor di arman hobao sao ngo bisao nda ub inim di ora hendeyem.*

³⁸ Mend di Ngaorom aol Nasarer Njises obu buri mao palabur, Wesao Ebe Komb Bi nda obun kone bor honda haen kisaol ora. Ngub bubur kisaon obun mbib di

* 10:22: Bis 10:1-2

* 10:23: Bis 10:45; Bis 11:12

* 10:26: Bis 14:13-15; Kao 19:10

* 10:30: Bis 1:10; Bis 3:1

* 10:34: Njo 9:31; Oro 2:11; Kal 2:6

* 10:36: Kao 17:14

* 10:37: Mat 4:12-17

obu haru akol bu bisur bisaol, aol ngom su hambun bor oborob was bam akol bubur, tenaol Seranom mbini khorob ora men mba maomb bo hasao baeben hambun obum waki bu mu, tenaol mendbor Seranom mbinin toklo bor kho mao saesao baeben obum waki mao ebe sam akol bu hasao ub di inim ora hendeyem kisesa.*

³⁹ Ngub kobur kakt, Obum Njurusalem bor di nao Nju semon su hambun bor di obum oborob sao was bu hasaol, naom ngo sao baeben ora hondobur tenaol hambunom pangen kao kalo hayom ka. Mbinim aol ngo obu is pe kowal bil nil li mbabur pe paen lismi ora.

⁴⁰ Ngub bismi o Ngaorom obu bao hor tebo nan on waki mao enjaesao, obum ni ngo enjaokl powe o ko naom haondaomun muwalisao ora.*

⁴¹ Ngaorom aol ngo mao enjaesao tomb tenaol aeben baeben hambunom obu nao hend ngaesmi o, nao mbes Ngaorom sablo haen kisao ngo obun arman ngo kao kalam akol bukmao baebenom ora obu naon elom hondobur, obu nao ngo baeben haru ne no ib no birismao ora.*

⁴² Ngub ngo birismao tomb aol ngom nao bor inim tenaol hambunom pangen, aol ngo obu Ngaorom tenaol heme baeben di nao heme bao hayem baeben di hambun ora te mao bembera taol biyao aol haen kisao ko kao kaloklwaebe ko kao njisao ora.*

⁴³ Aoh, Ngaoron man mini aol mbes ora hasmi baebenom di mbuk waeb ngub bu wismi. Aol ngo obu oboklao tomb mondom Eben Ke Aol ngol hul ha harob sin, obun kone bor kho wiyao o Eben Ke Aol ngo obun burim kunaklao ora ko waeb bu wismi ub Pitam mbini bor ngub kao kalisesa.

Ngaoron Wesaom Tenaol Sem Tangaron kone bor hondaesao o

⁴⁴ Pitam angal bib ngo ngub bao kakt haen was, Wesao Ebe Tangaron tenaol ngo Pitam angal bib ngo kisao o pangismi nda baebenon kone bor hondaesesa.*

⁴⁵⁻⁴⁶ Ngub bisaol Ngaorom Tenaol Sem Tangar bor di obun Wesao Ebe Tangar taol bu kalisaol mbinin hibi umu bor hondaesao tomb, mbini ngo baebenom angal heneng tangar tangar Ngaor bor kaoya lome angal kobur Ngaor bor aondaol bu ora kaoya kismil, Nju sem Karasol hul ha hasmi baebenon mendbor Pita obu daol haru ibismi nda baebenom ngo bisao sao hondobur burir aondaol ora biyubur kakt,

Ngaorom mbini Tenaol Sem Tangar bor di obun Wesao Komb Bi ora ngo mbini pone ora bisur bu taol bu kaolaokl o kao kao bismisa. Ngo tomb Pitam mbini bor kakt,*

⁴⁷ Wesao Ebe Tangaron nao Nju semon hibi umu bor hondaraoklao nda ub tenaol ngo baebenon kone bor di ngo hondaraokl ol, mbini ngo baeben mbabtas bib se ora hayem ngao, mondom nao bor mbini ibom mbabtas nao bibaebe ora lao be?*

⁴⁸ Aoh mondom ngub nao lao orang, naom mbini ngo baeben Njises Karason sem ora haen ub mbabtas bem ora kisesa. Ngo tomb mbinim ngub mbabtas bismi tomb Koniliyas semom Pita bor nao daol haru hor kab teb ora mend bao haem ora kismisa.*

11

Pitam Ngaoron sem Njurusalem bor obum bisao sao arman kao kalisao o

¹ Ngo tomb Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Karason sem su Njuriya paolismi baeben hambunom di, Tenaol Sem Tangaron Ngaoron angal bib ebe ngo hem ko pangaem ke pangismisa.

² Ngo tomb Pita obu waki Njurusalem pisaol mbini Nju sem mendbor, Tenaol Sem Tangar baeben di nao non bi was haen ub naom mbinin songol pe haka soweb bi harum sin ebe ora ko nen sabobur hem kismi baebenom, Pita makl homo taolu lubur kakt,

³ Njem Tenaol Sem Tangar songol pe ha soweb nao bi hae hayem baebenon anda bor honda, mbini daol maomunu buru habur njem mbini haru ne di no birismi lem ngao, njem khorob ngub asub ko bisi balem? kismisa.*

⁴ Ngub kismil Pitam mbini Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor bisao saon arman hambun sao mbinim pangen kao kalobur kakt,*

⁵ Ni su Njopa bor po hawao tomb nim su ngo bor habur Ngaor bor kao kalakl hawao tomb nim obanda bor sao hondowaol, lab lab non bi aondaol barnao sao mend yu saohar bor haklbir inin eben kungni tom makl ol munubur, sul munu tibam tibam bu ni hawao obo tibaen kisaol hondowaol ora.

⁶ Ngo tomb nim barnao sao ngon moklo ndaon bor birisao sao hondoklbur oborob ora hend heneng buwao tomb dera baoraoklao sao sem, iri hae sem di iri nao hae sem di sao sem di, ngo sao baeben hambun sao birisaol hondowaol ora.

* 10:38: Mat 3:16; Luk 4:17-20 * 10:40: 1 Kor 15:4-7 * 10:41: Njo 14:19; Njo 15:27; Luk 24:42-43; Bis 1:8

* 10:42: Bis 17:31; 2 Tim 4:1; 1 Pit 4:5 * 10:44: Bis 11:15; Bis 15:8 * 10:45-46: Bis 2:4; Bis 19:6 * 10:47: Bis

8:36 * 10:48: Bis 2:38 * 11:3: Bis 10:28; Kal 2:12 * 11:4: Bis 10:9-48

⁷ Ngub hondowao tomb mendbor angal mend kisaol pangowao, ngo angal kisaol ndam ni bor kabl, Pita o njem pen teka peyobur ngo sao baeben lu sa nao ora kisaol pangowao.

⁸ Ngub kisaol nim ngub kowao. Aorao Aonda o, inj ora. Ne kho dol hae ngubi sem di nao Nju semom nao noklmao sao ngubi baeben oran ninao ne bor ko mend nao nowao, nao noklwao ora kowao.

⁹ Nim ngub kowao tomb angal yu saohar bor hakl ibisao ndam ni bor wabl ko mende kobur kabl, Ngaorom menjao menjao noklme sao ora wiyao ka sin, njem nao noklme sao wi ko nen nao sobaebe ora kisaol.

¹⁰ Ngo tomb ngo angal kisaol nda hesa angal ko tebo mao ha kao kao bi hasbao tomb oran, ngo sao baeben wabl yu saohar bor men misao ora.

¹¹ Ngub bisaol bombor ngo ora tomb aol is teb mend su Sisari haklbur, aol mend su ngo bor hasao om ni kaomukl puklub kisaol and ngo ni paoluwo on ibismi ora.

¹² Ngub ibismi tomb Ngaoron Wesao ndam ni bor kabl, Njem pakl homo nen nen nao sabe mbini daol haru pklwaebe ora kisaol. Ngub kisaol ninao Karas haeme is haoklmo ngo hayem o di nao haru ora su Sisari ngo bor pobur, nao hambun Koniliyas on and bor hondaesmao ora.*

¹³ Ngub hondaesmao tomb aol Koniliyas ngom nao kao njubur kabl, Angal mini wesao nao and honda ni kao njubur, njem su Njopa bor aol mend obun imbi Simon Pita hayaong, aol mendborom obu kaomukl pen kaebe ora.

¹⁴ Ngub buklesi tomb aol ngom kao njuklao saom, nje di njen ten nongnas baeben hambun di ini hambun bu muklao ora ko kao kalisao ub obum nao bor kao njisao ora.*

¹⁵ Ngub kisaol pangobur nim mbini bor Ngaoron angal bib ebe nda kao kalowao tomb, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom pibnao nao Nju semon kone bor aonda bu ora hondaesndis ub mbini kone bor di hondaesao hindismao ora.*

¹⁶ Ngub hondaesao tomb Aorao Aondaom nao bor Njonon ibaom ora tenaol mbabtas bu hasao o, ini non mabor Wesao Ebe Tangarom mbabtas buklaol ora ko kao njisao ub nao kone bor ibisao angal ngo nen sabowao ora.*

¹⁷ Pangeklem. Naom di naon Aorao Aondaom Njises Karasol hul ha hasmao tomb Ngaoron naon hibi umu bor hobao sao ngo pone ora taol bu njisndis ub, ngubi tomb

mbini Tenaol Sem Tangar bor di bombor ngub was hobao sao ngo pone ora ngo taol bu kale ong, Ngaor obun mbib buklaol sao ni non bim ngub nao bi ko ebe men mbaklwao ko nen sabeyem be? ko Pitam mbini bor ngub kisesa.

¹⁸ Ngo tomb mbini angal ngo pangobur wabl angal ngon ko san lu obu taolu lu di menjao nao bi bao wabur, mbini Ngaor bor kaoya kobur kabl, Ngaor obum Tenaol Sem Tangar di haeben mao saklbur kone baol minin kisaol ko turi homo kaoya kismisa.*

Su Andiyok bor Ngaoron sem and sisao

o

¹⁹ Mbes mbini Sitiben pe paen lu tuwaesmi tomb Karasol hul ha hasmi baeben lu bowes bu lu taol peb bismil, mbini su hambun bor buri kismisa. Ngub buri kobur kismin ngo haklon mendbor su Piniya di mendbor Saparas bor di Andiyok di, su ngo baeben enderael ora wisaol pobur, mbini su ngo baeben bor po habur angal bib hobao sao ngo Tenaol Sem Tangar baeben hambunom pangen nao ke, Nju sem birismi baebenom was pangen kao kalam aeben aeben bismisa.*

²⁰ Ngub bismi o aol mendbor Karasol hul ha hasmi baebenom mbini su Saparas di Sirini di ngo hakl bor haklbur su Andiyok pobur, su Andiyok ngo bor Tenaol Sem Tangar bor di angal bib ngo kao kalobur, mbini Aorao Aonda Njisesom bisao saon angal bib hobao sao ngo kao kalismisa.

²¹ Ngo tomb Aorao Aondaom burim angal bib ngo tenaolom pangen kao kalismil aol baeben buri mao palaesao, tenaol andub ora kone baol munubur Aorao Aondaol hul ha hasmisa.*

²² Ngo tomb Ngaoron sem Njurusalem bor birismi baebenom mbini ngo bismi sao pango turi homobur kismin, aol Banabas su Andiyok ngo bor pu kismisa.*

²³⁻²⁴ Ngo tomb aol Banabas ngo obun kone bor Wesao Ebe Tangar nda aonda bu ora honda haen hasao, obum Ngaorol hul ha habur obu kone ukl bombor wi ora hasao o obum su Andiyok pisesa. Ngub pobur hindisao tomb Ngaoron tenaol su ngo bor birismi baeben hond homo pone ora bisur bisaol hindisao tomb obum turi aonda ora homobur, inin kone bor hul ha saor pe was habur Aorao Aondaol kone u obu kab haru ora habur lemin, kone ukl bombor ora u haklwaebe ko kao kalisesa.

* 11:12: Bis 10:23; Bis 10:45

* 11:14: Bis 16:31

* 11:15: Bis 2:4

* 11:16: Bis 1:5

* 11:18: Bis 13:48; Bis

14:27

* 11:19: Bis 8:1-4

* 11:21: Bis 2:41

* 11:22: Bis 4:36

* 11:23-24: Bis 2:41; Bis 6:5; Bis 13:43

Ngo tomb su Andiyok ngo bor Aorao Aondaon sem aondao bu ora and sam sam bisaol andub ora sisesa.*

²⁵ Ngo tomb Banabasom su Tasas bor aol Sol es bukl pobur kisaon*

²⁶ obu hasaol hend wabur waki yao su Andiyok mbao ora ko, su ngo bor waki kemi ibisesa. Ngub bubur mbibi su Andiyok ngo bor karasmas ukl mend ware pe Ngaoron sem baeben daol haru bao habur kisbin, mbibim tenaol andub ora su ngo bor birismi baebenom pangen Ngaoron angal bib ngo kao kal ha was hasbisa. Ngo tomb su Andiyok ngo bor mbinim Karasol hul ha hasmi baebenom imbi Karas tenaol ko pibnao karu wismisa.*

²⁷ Ngo tomb Ngaoron man mini aol mendbor Njurusalem haklbir su Andiyok bor inin ibismisa.*

²⁸ Ngub ibismil aol ngo ibismi on is mend obun imbi Akabas sisaol, Wesao Komb Bi ora ndam obun kone bor kao kisao ub obum teka habur kakl, Su hambun bor de aondao ora mend wen oboklao ora kisesa. Obum de ngo oboklao kisao ub, mabor aol Koloriyas obum Orom sem hambun maomb bo hasao tomb de ngubi ibisao ora.*

²⁹ Obum de aondao ora ngo wen ngub oboklao kisaol, Ngaoron angal bib ebe nda hem ko pange birismi baebenom mbini hakl hakl kao kao bubur, naon mbib siaso uklmao ub naon Karas sem su Njuriya bor haeme baeben bisur bu mone mendbor pen loma ko nen sabismisa.

³⁰ Ngub nen sabobur kismin mbinim mone ngo mar pabur, Sol Banabas kab bor ibim Njurusalem bor Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben kalokl puklub ko kalismisa.*

12

Karason sem ko mende ke mundub mundub bi mao handaesmi o

¹ Ngo tomb aol wesmbao Herorom Karason sem mendbor lu bowes bu ke mundub mundub bi mao handaesesa.

² Ngub bubur kisaon obum Njonon haeme Njemus ma peklaob kobur pe paen lisesa.

³⁻⁴ Ngub pe paen lisao tomb Herorom ngo bisao ub Nju semom turi himismil hondobur, obum waki Pita di men hakl puklub kobur kalabus anda mao palaesesa. Ngub bubur kisaon obum obun polisman is maoklaopum oran is makl was mend akl akl bu, aol Pita ngo maomb bo haen kisesa. Ngub bismi ngo tomb Nju semom

palawe and mao saraoklao sao yis nao haru noklme hor so birismi o, Waran Aeben Bisao hor so ngo pibi haklao tomb, Herorom nim Pita Nju sem tenaol hambunom di turi hemem mbinim el sol pe paen luklwao ko nen sabisesa.*

⁵ Ngub nen sabobur kisaon obum Pita kalabus anda bor paolin waesesa. Ngub bisao o Karason sem birismi baebenom Pita bisur bibi ko Ngaor bor aondao bu ora kao kal ha was birismisa.*

Angal mini wesao Pita kalabus anda bor kur mi pisao o

⁶ Ngo tomb Herorom ekeran nan nim Pita tenaol hambunom el sol ngub luklwao ko nen sabo paolisao bao on, somna oran polisman is kab Pita mao tukun sa maomb bo birin kisesa. Ngub bubur mbinim obun ki kab dengi munu hankab bu mbabur, polisman is kab mende di kalabus anda ngon tiriyao kombael maomb bo hasbisa.*

⁷ Bombor ngo tomb Aorao Aondaon angal mini wesao is mend ngol obo pindib paesao tomb kalabus anda andaon bao aondao bu ora ibisesa. Ngo tomb angal mini wesao ndam Pitan obarel obo li ha ha bu obu mao tekabur kakl, Nje penar bu teka kisesa. Ngub kisaon tomb hankab nda kol hakl pobobur sul tibaesesa.

⁸ Ngo tomb angal mini wesao ngom Pita bor kakl, Njen hak samo aongao su bu mba kisesa. Pitan ngub bisao tomb angal mini wesao ndam waki kakl, Njen lab lab di pen sam mbaklbir yao haru mban ib kisesa.

⁹ Ngub kisaol kalabus anda ngo Pita obu paolisao ngo tuwaklbir obu pisao ub was obu taol mi pisesa. Ngub taol mi pisao o Pita obun kone bor angal mini wesao ngo be ub heneng be? baehaemen obam yaob ko oborob nen nao sabe awis was pisesa.

¹⁰ Ngo tomb polisman tom mend mao ha maomb bo hasao o ungulakl pibi hasbisa. Tom kabo nan maomb bo hasao o di ungulakl pibi hasbisa. Ngub bubur kisbin and lobokl lobokl aondao oran dera nan hond deraklbir, aen paeb tiriyao aondao ora ndan teb sol ibibisisa. Ngub ibibibil aen paeb tiriyao ndam obun mbib mbibi pibi haen ko komb paesao dera pibibisisa. Dera pobur kisbin mbibim harer aeben pe kang mend ngol wisao on pisbi tomb angal mini wesao nda ngol sub ora bum hasesa.*

¹¹ Ngub bum hasao tomb Pita obun kone kombisao obum nen sab heneng bubur kakl, Embin ni hende ora, ngo sao heneng ora sene ka. Herorom ni bor menjao menjao bukwao ko nen sabaonao tomb Nju sem tenaolom di turi homobur ngub

* 11:25: Bis 9:30

* 11:26: 1 Pit 4:16

* 11:27: Bis 13:1; Bis 15:32

* 11:28: Bis 21:10

* 11:30: Bis 12:25

* 12:3-4: Bis 4:3

* 12:5: Nje 5:16

* 12:6: Bis 5:23

* 12:10: Bis 5:19

bin ko nen sabeyem ol, Aorao Aondaom ni bu muklbur obun angal mini wesao mend ngo pu kene ko nen sabisesa.

¹² Ngub nen sab peyaoklbur kisaon obum Njon Makon ingi Mariyan anda pisesa. Ngub pisaol tenaol andub ora and ngon obo kirilu ber mba habur Ngaor bor kao kal mba hasmisa.*

¹³ Ngo tomb Pitam and ngon tiriyao kombael habur tiriyaol lu nga nga kisaol, kongon biyao nong is mend obun imbi Orora obum aeb haeb ko tiriyao kombo hondoklbur pisesa.

¹⁴ Ngub hondokl pisao tomb obun angalol mao bemberaesao tomb Pitam lao ub ora kisaol pangobur, turi aondaob bu ora homaoklbur obum tiriyao mbes nao kombe akl ora pobur, tenaol ngo birismi nda baeben mbes Pita tiriyao kombael haril ko kao kalokl pisesa.

¹⁵ Ngub po kao kalisaol mbinim nong nda bor kabl, Nje he sobur kal be? as? kismisa. Ngo tomb nong ndam inj, heneng ora haril ol hondobur ora kabl kisaol, mbinim obu bor kabl, Obun angal mini wesao mend hayao ye kismisa.*

¹⁶ Ngo tomb Pitam ngub dera nan habur tiriyaol waki was lu nga nga kao hakol bisaol, mbinim tiriyao kombo obu hasaol hondobur burir aondaob bu ora bismisa.

¹⁷ Ngo tomb Pitam mbini bor angal nao laob ko ki menyabur, Aorao Aondaom obu ngo waki kalabus anda bor kur mi pisao on arman kao kalobur kabl, Njemus daol mbini nao Karas haeme ngo baeben bor di, ni bor ngo bene on arman ngo pangen kao kaloklwaebe kisesa. Ngub kaoklbur kisaon obu ha heneng nao bi paokl ora pisesa.*

¹⁸ Ngo tomb bao bisaol kalabus anda bor polisman nda baebenon Pita asub ora baonaob ko nen sabobur, mbinim pakl homo burisao po burir aondaob bu ora bismisa.*

¹⁹ Ngo tomb aol wesmbao Hererom polisman ngo baeben bor taol mi po monoklwaebe ora kisaol o, mbinim Pita es buwaesmi tomb aol Hererom ngom obun polisman ngo baeben inim asub ora baemib ko ne misesa. Ngub ne misao o mbinim Pita bor bisaol saon te nao hende sakl, ko san lukl buwaesmi tomb polisman ngo baeben pe paen libaebe kisesa.

Ngom tomb aol wesmbao Hererom obu Njuriya ngol haklbur su Sisari bor inin pobur ngo bor baokl mend hasesa.

Heror pe paesao o

²⁰ Ngo tomb Hererom su Taya tenaol hesa Siron tenaol kab ko aondaob ora himisaol, mbini su ngo kabon tenaol mendborom aol wesmbao Hererom ngo hondokl ibismisa. Ngub hondokl ibismi o aol wesmbao ngon su ngo bor ne wisaol mbinim ne dob bukl engel bi ha hasmi o bisaol, mbinim aol Balastas obu aol wesmbao ngo paolaoklao anda o maeb haraoklao aol hasaol, aol ngo bor mbes taeki kobur kabl, Aol wesmbao nda bor njem nao ko nao heme hebeyaebe kaem ko kao kalaebe kismisa.

²¹ Ngub kismil pangobur aol wesmbao Hererom ngom angal ngon bao hor ngon angal mend kao njuklwao ko mbini bor ndi kalisesa. Mabor bao ngon obum aol wesmbaon yaor bimi ub lab lab ebe ora hakl bubur, obum aol wesmbao boroklme to ol burubur, mbini tenaol hambunom waki turi hemen ko angal andub ora kao kalisesa.

²² Ngub bisaol tenaol ngo obo kiril mba birismi baeben hambunom ne bombor ub kombo angal aondaob bu ora kobur kabl, Aol ngom angal andub ora ngo le o, obum aol heneng on ne bor lome ub inj le ol, obu kaoya lome sao ngaor aondaob ora habur le kismisa.

²³ Ngub kismi o aol wesmbao Hererom ngom tenaol hambunom obu bor was ngub kaoya ko haen wabur obum Ngaor bor nao kaoya kisaol, bombor ngo ora tomb Aorao Aondaom angal mini wesao obu lu tibabur, llingom obun tombao no kaol kobaesaol obu ora pe paesesa.

²⁴ Ngo tomb Aorao Aondaom angal bib hobao sao nda su hambun bor pib ngaesaol, Karason sem aondaob bu ora and sam sam bisesa.*

²⁵ Ngo tomb Banabas Sol kab mbibin kongon ngo Njurusalem bor bu paklbur mbibim Njon Mak di nao haru mbi ko kemibir kisbin, waki su Andiyok bor bokesmisa.*

13

Banabas Sol kab angal bib ebe kam akol bukl pen kismi o

¹ Mbinim su Andiyok ngo bor Karason sem birismi baebenon Ngaoron angal bib kao kalo haroklme aol hesa obum keyao sao kao dund bimi aol kabon imbi ngo was hasmi. Banabas di, Simiyon obu obun imbi mende Bombore kismil obu di, Lusiyas obu su Sirini aol bisaol obu di, Maneyen obu nas tomb obu aol wesmbao Hererom nas sango sisao o aol ngo obu di, aol Sol di, mbini ngo baeben hasmisa.*

* 12:12: Bis 12:25; Bis 15:37 * 12:15: Mat 18:10; Bis 26:24 * 12:17: Bis 13:16; Bis 19:33; Bis 21:40 * 12:18: Bis 5:22-24 * 12:24: Bis 6:7; Bis 19:20 * 12:25: Bis 11:29-30; Bis 12:12; Bis 15:37 * 13:1: Bis 11:27

² Ngo tomb Ngaoron sem ngo bor hasmi baebenom Aorao Aondaon kongon bibi wisao on hem kobur ne tuwa paolismisa. Ngub bismil Wesao Ebe Tangarom mbini bor kakl, Nim Banabas Sol kabom kongon mend bin ko nen sabowaong, mbibi ngo kab ora bember ha kongon ngo bukl puklub lowaebe kisesa.*

³ Ngub kisaol mbini hambunom ko mende Ngaor bor kao kalo ne tuwa paolubur, aol nda kab kim men mbabur kismim kongon ngo bukl puklub kismisa.*

Banabas Sol kab su Saporas pisbi o

⁴ Ngo tomb Wesao Ebe Tangarom mbibi kab ngub bember ha puklub kisaol Banabas Sol kab su Selusiya bor inin pobur, ngol ib taokaollon baoraoklbur su Saporas ib kunjatukun bor wisao, su ngo bor pisbisa.

⁵ Su Saporas ngo bor pobur kisbin mbibim and lobokl lobokl Salamis pindib pabur, ngo bor Nju semon man pangoklme anda hasao baebenon hondabur Ngaoron angal bib hobao sao ko kalishisa. Ngo tomb Njon Makom di mbibi bisur bibi wisao sao hakl mbibi haru akol bubur bisur bisesa.*

⁶ Ngo tomb mbinim ngub angal bib ebe ngo kam aeben bubur su bombor ngo ib kunja tukun bor wisao on was mare mende nan pobur, and lobokl lobokl Pepos ke mend wisao o bor po pindib paesmisa. Ngub pobur hindismil su ngo bor Nju sem aol mend obun imbi Ba Njises kismil, aol ngo obu naomung mini aol habur obum tenaol maobowam akol bu, ni man mini aol hae ko hasao o ngol hasaol hindismisa.

⁷ Ngo tomb su ngo bor maomb bo haraoklao aolon imbi Sesiya Polas sisaol, obu kone kikel bi ora hasao o, naomung mini aol nda hesa mbibi aol sango ora hasbisa. Ngo tomb maomb bo haraoklao aol ngom Ngaoron angal bib ebe ngo hem ko pangoklbur, Banabas Sol kab bor turi homo ubuklub kisesa.

⁸ Ngub kisaol pismi o naomung mini aol nda obun imbi mende Ngirik angal kobur Elimas kismil, aol ngom Banabas Sol kab bor daongirir kobur, obum maomb bo haraoklao aol ndam Ngaorol hul ha haklbur bisao ub nao bin ko Banabas Sol kabom kisbi sao men mbaklbur ab saond bu kalisesa.*

⁹ Ngub bisaol Sol obu obun imbi mende Paol kismil, Wesao Ebe Tangarom obun kone bor aondaobu ora honda haen hasaol, obum naomung mini aol nda obun elom buriyab ora hondobur kakl,

¹⁰ Nje Seranon isi ora hael ol, nje oborob bimi baeben hambunon saond bi ora hael. Njen kone bor njem sub sowa pabur tenaol maobowa khorob ngo bu harili sao was buklaeb mba haen habur, Aorao Aondaobu hayaol poklbur oborob dund se ub bimi sao baeben asub ko kho mao sa harili balem?

¹¹ Pangal. Aorao Aondaobu ki oram nje el tokl laoraokl ol, njem bao hor kab teb mend bao hondo osisao hondokl buwaklesi ora kisesa. Ngub kisaol ora tomb penar bu aol Elimas ngon el bor mulaol non bi sao mondom men mbabur em hundur u mbaesaol, aol ngom mondom obu bisur bu obun kil men pae pen ko men hender bu es bu akol bisesa.

¹² Ngub bisaol hondobur maomb bo haraoklao aol ndam mbibim Aorao Aondaon angal bib ebe ngo kisbi o pangobur, obum burir aondaobu ora biyu oborob ora nen sab heneng bubur Ngaorol hul ha hasesa.

Su Pisiriya bor and lobokl lobokl Andiyok mende pismi o

¹³ Ngo tomb Paol di aol obu daol haru pibismi baeben di, mbini su Pepos ngol ib taokaollon honda baoraoklbur su Pambiliya bor and lobokl lobokl Peka ke mend wisao bor po pindib paesmisa. Ngub bismi o Njon Makom mbibi kab ngo bor bao haen tuwaklbur obun anda Njurusalem waki bokesesa.*

¹⁴ Ngo tomb mbibi su Peka ngol haklbur su Pisiriya bor and te Andiyok mende mend wisao o bor pisbisa. Ngub pobur kisbin Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao, mbibi Nju semon man pangoklme anda on hondabur birisbisa.

¹⁵ Ngo tomb Nju semon man pangoklme anda maomb bo haroklme aol baebenom Mosesom mbuk waeb bu wisao ub di, Ngaoron man mini aol baebenom waeb bu wismi on di, tenaol hambunon pangen man ngo bobae bor wisao ub hondo kao paesmi tomb Paol Banabas kab kao kalaoklaob kobur kakl, Nao haeme kab o, ibim tenaol hambunon kone bor oborob ora hul ha saor peyo haen ko angal kang mend lebi sin laob kismisa.*

¹⁶ Ngub kismil Paolom teka peyo ki menyabur kakl,

Nao su Isreyel tenaol o hakl o, ini Tenaol Sem Tangar ngo Ngaor pakl hom mu kaoya lome ngo bereyem baeben di, nim ini hambun bor angal kang mend kao njun ub pangoklaob.*

¹⁷ Ngo Isreyel tenaolon Aorao Ngaorom naon ab sumb wil baeben obun sem ora

* 13:2: Bis 9:15 * 13:3: Bis 6:6 * 13:5: Bis 12:12; Bis 13:13; Bis 15:39 * 13:8: 2 Tim 3:8 * 13:13: Bis 13:5;

Bis 15:38 * 13:15: Bis 15:21 * 13:16: Bis 12:17

mao hasaol, mbinim mbinin su ora win tiyao po habur su Isib bor tiyao po hasmisa nda tomb, mbini Ngaor obun mbib obun sem aondao bu ora paolin and mao sam sam bisesa. Obum ngub bubur kisaon naon sem su Isib bor paolismi ngo baeben obum buri palobur mbini waki kemi ibisesa.

¹⁸ Ngub bisaol mbinim su tenaol nao biri bor akol bu hasmi tomb obum mbinim khorob was bu hasmi ub hondobur, karasmas supu kab kab hor kab oran obun kone bor hem kao ha was hasesa.

¹⁹ Ngub makl homo hem kobur o obum Tenaol Sem Tangar sem haoklao baeben oran su Kenan bor paolismi o lu taol peyobur, su ngo naon ab sumb wil ngo baeben mu kalisaol, mbini su ngol karasmas andub ora 450 oran bao haen ko tom u kaob kaob baesesa.

²⁰ Ngo tomb Ngaoron man mini aol Samuwel ngo mabor hasao nda obu nao hae aeben anga tomb di, Ngaoron naon ab sumb wil ngo baebenon maomb bo haraoklao aol is mend akl bu haen kao was bisesa.

²¹ Mabor Samuwel hasao tomb mbinim naon aol wesmbao mend mao haebe ko Ngaor bor kao kalismil, aol Kison isi Sol obu Benjamin sem sisao o, Ngaorom aol ngo karasmas supu kab kab hor kab oran mbinin aol wesmbao haen kaesaol obu mbinin aol wesmbao hasesa.

²² Mabor Ngaorom Solon akl bubur aol Debir mbinin aol wesmbao haen kobur kakl, Aol Njesin isi Debir ngubi baeben nim turi aondao ora homaklol, aol ngom nim hambun sao bin ko nen saboklwao ub was buklao ora kisao kisesa.

²³ Ngub kisaol Ngaorom nao Nju sem bor nim ini bisur bu, bu muklwao ora kisao ub aol Debir ngom maru wam aeben aeben bisaom, aol Njises nda nao Isreyel tenaolon bu maoraoklao aol ora pindib paen kaesesa.

²⁴ Njises nao ibisao tomb di Njon mbabatas biyao aol ngo hasao ndam nao Isreyel tenaol hambun bor khorob bismi sao tuwa kone baol munubur mbabatas bibaebe ko kao kalisesa.*

²⁵ Ngub kao kalobur obun kongon ngo bu kowes bukl ke ke bisao tomb obum tenaol hambunom pangen kao kalobur kakl, Inim ni asub bi hae ko pangeyem? Ni inim aol mend wen oboklao ko nen sabo hondo hayem o inj hae ka. Pangeklem. Ni kang ndi nao minib se ora hae o aol hobao sao aondao ora mabor oboklao, ni kho ora habur obun aongao su heneng o di nao kolaklaeb se ora hae ko Njonom kisao ub

Paolom ngub kao kalisesa.*

²⁶ Paolom ngub kobur kakl, Nao haeme mbaoli hakl o, ini Eberhemon sem bereyem baeben di, ini Tenaol Sem Tangar Ngaor pakl hom mu obu hem lome baeben di, ini hambunom angal ngo pangaoklaob. Ngaorom obun angal nao bu mukl bi nda mbes nao hayom ol eben kisao ora.*

²⁷ Ngub eben kisao o tenaol Njurusalem paoloklme baeben di, mbinin maomb bo haroklme baeben di, ngo baeben hambunom aol ngo naon bu maoraoklao aol ora e ko nen nao sabismi ora. Ngub bubur kismin Nju semon hor boroklme bao o pindib pa was bisao tomb mbinim Ngaoron man mini aol baebenom mbes waeb bu wismi ub hondobur, mbinim man ngo was pango birismi o man ngon te di oborob nen nao sabismisa. Mbini ngubi ora habur kismin Ngaoron man mini aol ngo mbes hasmi baebenom mbini Nju sem ngo baebenom ngub buklme ko mbuk bor waeb bu wismi ub, mbinim heneng ora Njises obu baehaemen ora te mao sara howes kobur lismisa.*

²⁸ Ngub lismi o obu pe paen lib se khorob sao mend nao bisaol mbinim te es buwaesmi o, Nju sem ngo baebenom Paler bor njem obu pe paen li ora ko angal aondao bu ora kismisa.*

²⁹ Ngub bismil Ngaoron mbuk waeb bor mbinim obu bor ngo sao ngo sao buklme ke wisao ub mbinim ngub hambun sao bu paesmi tomb, obun toklo is pe kowal bil nil li mbaesmi o mu pa taokl pobur maol bismisa.*

³⁰⁻³¹ Ngub maol bismi o Ngaorom obu wal obun maol ngo bor mao enjaesesa. Ngub mao enjaesaol Kalili bor di Njurusalem bor di mbini tenaol obu haru akol bu hasmi baebenom bao hor andub on ora obu waki enjo hasaol hindismil, mbinim obu ngo hindismi ub ngubi tomb Isreyel tenaol hambunom pangen ko kao kalo haeme ora.**

³²⁻³³ Naom ngubi tomb di inim Angal Bib Hobao Sao ngo pangeklem ko kao njuklbur enjo ngo bor obo hayom ka. Mbes ora Ngaorom naon ab sumb wil baeben bor nim ini heneng ora bu muklwao ora ko kao kalisaol ub obun ngubi tomb nao mbini ngo baebenom maru wam aeben bismil sem ngo hayom o bor ora bubur kisaon, Njises obu ngub waki mao enjaesao ora. Ngub bisaol Kaoya We Lome mbuk bor we ukl kabo nan ngub ke wiyao.

Nim nje embi ngubi tomb
Njo pindib panin kakl ol

* 13:24: Mat 3:1-2 * 13:25: Njo 1:20; Njo 1:27 * 13:26: Bis 13:16 * 13:27: Njo 16:3; Bis 3:17 * 13:28: Mat 27:22-23 * 13:29: Mat 27:59-60 * 13:30-31: Bis 2:24 * 13:30-31: Bis 1:3; Bis 1:8; Bis 2:24

Nje nao isi ora hael

ke wiyao.*

³⁴ Mende di Ngaorom obu obun maol bor bung nao bin waki mao enjakiwao ko nen sabobur ngub kisao.

Nim Debir nje aol aondaora hanin kondis ub

Hobao Sao komb bi ora ngo

Nje bor heneng ora njuklbur buwao

kisao ke wiyao.

³⁵ Kaoya We Lome mbuk bor we mende di ngub ke wiyao.

Ni njen kowan kale aol hobao sao bombor ora hae ol

Nao toklo bung nao bin lesi

ke wiyao.

³⁶ Ngub ke wiyao o Debir sul bao hasao tomb tenaol hambunom henden Ngaorom obum menjao menjao bin ko nen sabisao sao baeben bu ham ham bubur, mabor obu pe paesesa. Ngub pe paesao mbinim obu di obun ab sumb wil baeben maol bismi bor was maol bismil obun toklo bung bisesa.*

³⁷ Aoh, heneng ora aol ngon toklo ngub bung bisao o, Ngaorom aol is mende ngo obun maol bor waki mao enjaesao ndan toklo non bung nao bisao ora.

³⁸⁻³⁹ Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom aol Njises ngo obu waki mao enjaesao, naom aol ngon angal bib hobao sao ngo kao njoroklmao nda ub aol Njises ngo obum ora inin kone bor kho wiyao o kunakaklaong, ini hambunom ngo sao oborob ora nen saboklwaebe ka. Pangeklem. Ngub ora buklaol inin kone bor kho wiyao sao Moseson manom nao kunaeb se ora wiyao, inin Njises ngo obul ora hul ha haklemi tomb ora inin kone bor kho wiyao sao baeben kunaklaol, Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ko nen saboklwaebe ko Paolom ngub kisesa.*

⁴⁰⁻⁴¹ Ngub kobur kakt, Ngaoron man mini aol baebenom ngub di waeub bu wismi.

Ini hil hae non bimi baeben o pangoklaob.

Ini ngo baeben sul bao haklemi tomb

Nim bombor sao mend buklaora.

Mondom ngon te kao dund buklaora tomb di

Inim heneng le ko nen nao sabebur

Inim burir biyu burisao po pe paklemi ora ke wiyaong, ngo wiyao ub ini bor buklaol inim oborob hondo ora haklwaebe ko Paolom ngub kisesa.

⁴² Ngub kao peyaoklbur Paol Banabas kab mbibi man pangoklme anda ngo bor baoraoklbur dera pibisibomb tenaol angal ngo pangismi nda baebenom mbibi bor kakt, Nju semon hor boroklme bao hor o ko

mende pindib paklaora tomb ibim angal bib ngo leb on waki kao njukl bukwaebe ora ko kao deb deb bismisa.

⁴³ Ngo tomb tenaol hambunom man pangoklme anda ngon baoraoklbur Nju sem mendbor di, Tenaol Sem Tangar ngo Nju sem baebenom hor buru man pangismi ub hem ke baeben di, ngo baebenon andub mendborom Paol Banabas kab hem ko taol mi pismil, mbibim mbini ngo baeben bor ko ko kao kal ha was habur kakt, Ngaorom ini hond homo pone ora bisur bu hayaong, angal bib ebe ngo oborob ora men hakol bibaebe ora kisbisa.*

⁴⁴ Ngo tomb mabor sao Nju semon hor boroklme bao hor o ko mende pindib paesao tomb, tenaol and lobokl lobokl ngo bor birismi baebenon mendbor hambun ora Aorao Aondaon angal bib ebe ngo pangoklbur obo kiril mbaesmisa.

⁴⁵ Ngo tomb Nju sem mendborom tenaol andub ora ngub obo kiril mba birismil hondobur, mbinim kone bor Paol Banabas kab bor ko homo daongirir kobur, Paolom kisao sao men mbaklbur obu hondo ko bowes bu obu bor per ab saond bu kalismisa.*

⁴⁶ Ngub bismil Paol Banabas kabom pakl nao heme buri palobur kakt, Ngaorom nao bor bibaebe ko kao njisao ub yaom Ngaoron angal bib ngo ini Nju sem bor mbes kao njuklbaora ko nen sabobao o, inim man ngo makl homo tuwabur, nao haeben nao saeb se ora hayom lem be? Ngon ebe ka. Yaom ini ngo baeben ngub bereklemin tuwaklbur Tenaol Sem Tangar bor angal bib hobao sao ngo kao kalokl poklbaora kisbisa.*

⁴⁷ Ngub kobur mbini bor waki kakt, Aorao Aondaon mbuk waeub bor wiyao ub, Su hambun bor Tenaol Sem Tangar paoloklme baeben di

Hambun ora bu muklbur

Nim njem mbini hambun bor bao hangaen hanin ko

Mao hawao ko

Aorao Aondaon nao ngo baeben bor ngub ke wiyao kisbisa.

⁴⁸ Ngub kisbil Tenaol Sem Tangar birismi baebenom Aorao Aondaon angal ngo mbes wisao kisbi nda ub pangobur, turi aondaora bu ora homo Ngaor bor kaoya kismisa. Ngo tomb mbes ora Ngaorom mbini tenaol ngo baebenon mendbor haeben saen ko sablo haen kisao baeben hambunom obul hul ha hasmisa.*

⁴⁹ Ngo tomb Aorao Aondaon angal bib ngo su Pisiriya ngo hambun bor kam

* 13:32-33: Bis 13:23

* 13:36: Bis 2:27; Bis 2:29

* 13:38-39: Bis 10:43; Oro 10:4

* 13:43: Bis 11:23; Bis 14:22

* 13:45: Bis 14:2

* 13:46: Luk 7:30; Bis 3:26; Bis 18:6

* 13:48: Bis 11:18

aeben aeben bismil tenaol hambunom pan-gaesmisa.

⁵⁰ Ngub bisaol Nju sem mendborom Tenaol Sem Tangar paolismi on homa ten mendbor Nju semon man hem ko pange birismi baeben di, and lobokl lobokl aondaon ngon aol aondaon baeben di, ngo baebenon kone bor sukl sukl mao ba baondaokl talobur, mbinim Paol Banabas kab nar wen ebe hende non bu ko aondaon ora mao homaesmisa. Ngub bismil mbinim Paol Banabas kab bor ibi enjo naon su ngol nao hae puklub ko, hondo ko lu bowes bubur lu taolismisa.*

⁵¹ Ngub bismil Paol Banabas kabom tenaol ngo baebenom khorob ngo bu hasmi ub makl homobur, mbibin aongao su bor su ngon pange su huni hasao o di, mbinim khorob bismi sao menger tandoklo tuwaki-bir su Akoniyam bor paokl pibisisa.*

⁵² Ngub pisbi tomb Karasol hul ha hasmi mendbor su Pisiriyam and lobokl lobokl Andiyok ngo bor birismi baebenon kone bor, Wesao Ebe Komb Bi ora ndam aondaon bu ora honda haen hasmil, mbinim turi homo werek aondaon bu ora bismisa.

14

Paol Banabas kabom su Akoniyam bor angal bib hobao sao kao kalisbi o

¹ Ngo tomb mbibim su Akoniyam ngo bor di bombor ul was bisbisa. Mbibim Nju semon man pangoklme anda bor hondabur angal bib ebe nda tenaol hambunom pangen kao kalisbil pangismisa. Mbibim angal bib ngo oborob ora kao kalisbil mbini Nju sem di Tenaol Sem Tangar birismi baeben di mbinim angal ngo turi aondaon ora homobur, mbini andub ora Njisesol hul ha hasmisa.

² Mendborom ngub bismi o Nju sem mendbor angal ngo makl homo Njisesol hul ha nao hasmi baebenom, mbini Tenaol Sem Tangar mendboron kone bor sukl sukl mao babur, mbini Njisesol hul ha hasmi nda baeben makl aondaon ora mao homaesmisa.*

³ Ngo tomb mbibi Aorao Aondaon angal bib ebe ngo kam akol bibi aol nda kabom su ngo bor bao hor andub ora bao habur, pakl nao heme Aorao Aondaom tenaol hambunon hond homo pone ora bisur bu hayao ko, angal bib ngo buri palobur kao kalo hasbisa. Ngub bisbil Aorao Aondaom di tenaol hambunom mbibim angal ngo heneng ora leb ko nen saben ko mbibim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di buri palo bin kisesa.*

⁴ Ngo tomb tenaol su and lobokl lobokl aondaon ngo bor paolismi baeben hambunom, mendbor Nju semom kismi sao heneng e ko nen sabo Nju sem ngo baeben kond baesmi hesa, mendbor angal bib hobao sao kam akol bu hasbi aol nda kabom kisbi ub ora heneng e ko nen sabo, mbibi bakaesmi kab kom tera taol bu kobaesesa.

⁵ Ngo tomb Tenaol Sem Tangar mendbor di, Nju sem mendbor di, mbini ngo baeben hambunon maomb bo haroklme aol baeben di, mbini ngo baeben hambunom angal bib hobao sao kam akol bibi aol ngo kab khorob ora lu bowes bu, hanom pe paen luklmao ko nen sabismisa.*

⁶ Ngub nen sabismil Paol Banabas kabom mbinim ngo nen sabismi ub hondobur kisbin, mbibi paokl ora pibisisa. Ngub pobur kisbin su Likoniya bor pobur, su and lobokl lobokl aondaon Lista di Debi di su ngo baeben hambunon bor akol bubur.*

⁷ Angal Bib Hobao Sao nda kao kalam akol bu hasbisa.

Paol Banabas kab su Lista Debi kab bor bao hasbi o

⁸ Ngo tomb su and lobokl lobokl aondaon Lista bor aol is mend obun amom wen marisao tomb bu baklae mari aongao tibae mend, obu harer di nao pebe anda bao was u mba hasesa.*

⁹ Ngub u mba hasao o Paolom angal kisao sao oborob ora pango birisaol, Paolom aol aongao tibae ngo oborob ora hindisao tomb obum Ngaorol aondaon bu ora hul ha hasaol obu waki ebe soklao ko nen sabobur, aol ngo oborob ora hend heneng bu.*

¹⁰ Angal buriyab ora kobur kakl, Njem aongao ha hul peyobur teka ha kisesa. Ngub kisaol aol ndam ngub aongao ha hul peyobur bong peb bam harer pibisesa.

¹¹ Ngo tomb tenaol aondaon ngo dengeb dengeb kao mba hasmi baebenom Paolom ngo bisao sao hondobur, mbinim su Likoniya ngon angal mbinim angal heneng ko, ne bombor ub kombo angal aondaon bu ora kobur kakl, Kaoya lome sao ngaor baebenom aol heneng men aolubur naon su bor ngo ubuklim o kismisa.*

¹² Ngub bubur kismim Paol obum was mbini bor angal kao kalisao nda ub hondobur, mbinim Paolon imbi Hemis* ko karu ubur, Banabason imbi di Sus ko karu wismisa.

¹³ Ngo tomb mbinim ngaor menger kaoya lome sao Sus anda o, su and lobokl lobokl aondaon ngon teb so solo maon nan

* 13:50: Bis 17:4; Bis 17:12

* 13:51: Mat 10:14; Bis 18:6

* 14:2: Bis 13:45

* 14:3: Mak 16:20; Bis 19:11;

NjuS 2:4

* 14:5: Bis 14:19; 2 Tim 3:11

* 14:6: Mat 10:23

* 14:8: Njo 9:1; Bis 3:2

* 14:9: Mat 9:28; Bis 3:4

* 14:11: Bis 28:6

haen sisaol, mbinin kaoya lome sao ngon baolum aolum some kawao tu on was mend kerni obobur, obum mende di honmaong il non bi sem oborob ora waeb ha kaoob kaob bu, kampo dubi pae mend di minibir and lobokl lobokl aondao ngon pae tiriyao komb pae on hondaesesa. Ngub obobur baolum aol ngo obu di mbini tenaol hambunom naom some kawao ngo hakl lu, aol is kab ngo bor mabaorao haruklmao ko nen sabismisa.

¹⁴ Ngub nen sabismil angal bib ebe ngo kam akol bibi aol Paol Banabas kabom ngo buklbur bismi ub hondobur, mbibim makl aondao ora homo mbibin lab lab samisbi o munu kaoll kobabur, tenaol aondao ngo dengeb dengeb kao mba hasmi nda darukl o bor akl ora pobur mbini bor buriyab ora kao kalobur kabl,

¹⁵ Aol o hakl o, yao di ini aol heneng ngo hayem sao ora hayob ngao, inim ngo beyem sao asub ko beyem balem? Yaom ini bor angal bib hobao sao ngo kao njao-raoklaob ub non, inim kone kho tangar tangar ngo bim ubi baeben tuwabur, haeben saraoklao Ngaor ngo obu su di saohar di ib kunja di ngo bor baoraoklao sao hakl hambun sao warisao Ngaor o obu bomborol hul ha hareklemine ko, yaom obun angal bib ngo kao njukl obabnda kisbisa.*

¹⁶ Ngub kobur kabl, Heneng ora obum tenaol hambun mbes paolismi baeben di ini hambunom inin mbib nen saboklme ub was bu hareklemine waraoklao ora.*

¹⁷ Ngub biyao o Ngaor obu inim es buwaeb se mupango inj habur, obum ini bor oborob ora se eben ko, ne di taol bu nju inin em bor di ne oborob ora and mao sa, obum hambun sao inim turi hemeklemine sao was bu haraoklao, inim obu heneng ora ngo hae ko panaem ora hendeklemine hayao o, inim obu nao hende haroklme ko kao kalisbisa.

¹⁸ Ngub kisbi o mbinim angal ngo nao pangebun, mbibi bor mabaorao haru kalokl bismi bor mbibim burin il sobur ora inim ngub nao buklemi ko men mbaesbisa.

¹⁹ Ngub bisbi o Nju sem mendbor su Pisiriyan Andiyok hesa su Akoniyam kab bor hakl obobur kismine, mbinim baondaokl talo pao kobli angal kobur tenaol hambunom pibnao mbinin kone bor nen sabismi ub tuwaen ko waktl kone u bokelen kismil, mbinim Paol makl homo hanom lubur obu pe pane ko pangobur kismine, and lobokl lobokl aondao ngon solo dera nan munu soklo taokl po tuwaesmisa.*

²⁰ Ngub bismil Njisesol hul ha hasmi baebenom obu u mba hasaol obo kiril mbabur hondo ha akol bu mba hasmi o, obu waktl teka peyobur and lobokl lobokl ngon waktl hondaesesa. Hondabur kisaon ekeran nan Banabas hesa mbibi su Debi bor pisbisa.

Paol Banabas kab waktl Siriyani Andiyok pisbi o

²¹ Ngo tomb Paol Banabas kabom su Debi ngo bor Angal Bib Hobao Sao nda kao kalisbil, tenaol andubom Njisesol hul ha hasmisa. Ngo tomb mbibi kab su Lista di Akoniyam di su Pisiriyan Andiyok di su teb ngo bor waktl pobur kisbin,*

²² Njisesol hul ha hasmi ngo baebenone kone bor hul ha saor peyo haen ko, Ngaoron angal bib ngo oborob ora men hakol bu haklwaebe ko kao kalam akol bisbisa. Mbibim ngub bubur kabl, Naom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor poklbur ora hayom ol, naom pibnao ke mundub mundub bi mbes hondoklmao ora ko kao kalisbisa.*

²³ Ngub kobur kisbin mbibim Ngaor bor nen saboklbur ne tuwa paolubur, Ngaoron sem baeben hambunon mbinin maeb haraoklao aol mao ha peb bisbisa. Ngub bubur kisbin mbibim Ngaor bor kao kalobur kabl, Aorao Aondao o, aol ngo mao haraoklao baeben njel hul ha ora hayem ngao, njem di mbini oborob ora maeb ha bisur bibi ora kisbisa.*

²⁴ Ngo tomb mbibim su Pisiriya ngol haklbur su Pambiliya pisbisa.

²⁵ Ngub pobur kisbin mbibim su and lobokl lobokl aondao Peka bor Ngaoron angal bib kao kalo haklbur waktl su and lobokl lobokl mende Ateliya bor inin pisbisa.

²⁶ Ngub bubur kisbin mbibim su Ateliya ngol ib taokaollon honda baoraoklbur waktl su Andiyok mende ngo mbes Ngaoron semom, Ngaorom mbibi ngo kab maeb ha bisur bin ko Ngaor bor kao kalobur ibim kongon ngo bukl puklub kismi o su nda sisaol, mbibin kongon ngo bu paklbur waktl anda pisbisa.*

²⁷ Mbibim ngub su Andiyok ngo bor waktl obobur kisbin mbibim Ngaoron sem hambun obo kiril mbaklaob kobur, Ngaorom mbibim kongon hambun sao bin ko bisur bisaol, mbibim Tenaol Sem Tangar bor angal bib hobao sao kao kalisbi tomb mbinim Njisesol hul ha hasmi ub di arman hambun sao pangen kao kalisbisa.*

* **14:15:** Bis 10:26 * **14:16:** Bis 17:30 * **14:19:** Bis 17:13; 2 Kor 11:25; 2 Tim 3:11 * **14:21:** Mat 28:19 * **14:22:** Mat 7:14; Bis 11:23; Bis 15:32; Bis 18:23; 1 Tes 3:3 * **14:23:** Bis 13:3 * **14:26:** Bis 13:1-2; Bis 15:40 * **14:27:** Bis 11:18; Bis 15:4; Bis 15:12

²⁸ Ngo tomb mbibi bao hor andub ora su ngo bor Karasol hul ha hasmi baeben daol haru bao hasbisa.

15

Karas sem mendborom Njurusalem bor obo kiril mbaesmi o

¹ Ngo tomb Nju sem mendborom Njuriya haktbir Andiyok obobur Karas sem ngo bor birismi baeben bor, Mosesom nao Nju sem bor inin songol pe ha soweb bi haktwaebe kisao ub inin di ngub nao baem sin, Ngaorom ini nao bu muklao ora ko kao kalo hasmisa.*

² Ngub kismil Paol Banabas kabom mbini bor tenaol songol pe hae was inj Ngaorom bu muklao ko, per ab saond bu kalo angal aondao bu ora kao kao bismisa. Ngub bismil Karason sem ngo birismi baebenom Paol Banabas kab di, su Andiyok ngo bor Karason sem ngo birismi on mendbor di, ngo baeben Njurusalem bor angal bib hobao sao kam akol bimi aol hasmi baeben hesa Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben kab daol, mbini hambun maomunu burubur angal ngon kao kao bukl poklemi ko nen sabismisa.*

³ Ngub nen sabobur kismil mbini Ngaoron sem ngo baebenom ngub puklub kismil, mbini su Piniya hesa Sameriya kab po, ngon pobur mbini Tenaol Sem Tangarom kone baol minismi on arman Karason sem su ngo kab bor birismim pangen kao kaolaokl kaolaokl bismil, mbini hambunom werek bu turi aondao bu ora himismisa.

⁴ Ngo tomb mabor mbini Njurusalem pindib paesmi tomb angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben di, Ngaoron sem hambun di, ngo baebenom ini oborob obaemi ko turi homo heben heben bismisa. Ngo tomb Paol Banabas kabom mbini ngo Njurusalem birismi baebenom pangen, Ngaorom mbibi maeb ha bisur bu buri mao palaesao on arman hambun sao kao kalisbisa.*

⁵ Ngub bismi o mbini Peresi sem mendbor Karasol hul ha hasmi baebenom tekabur kakt, Inim Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor Mosesom man hambun sao kisao sao baeben hul nao hae oborob ora men hakol bubur, inin songol di pe ha soweb bi haktwaebe ko kao kaloklwaebe ora kismisa.

⁶ Ngub kismil Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Ngaoron sem maeb haroklme aol aeben di, mbini

hambun maomunu burubur angal ngon mao ebe saklbur nen sabo kao kao bismisa.

⁷ Ngo tomb mbini angal andub ora kao kao bu paesmi tomb Pitam tekabur kakt, Nao haeme hakt o, Tenaol Sem Tangarom Ngaorom angal bib ebe ngo pango obul hul ha haen ko, Ngaorom mbes ora nao ngo hayom baebenon ni bombor o bember peyo mao habur, Sem Tangar ngo baeben bor obun Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalokl pu ko kao njise sandis ub ini ngo bereyem baebenom ora hendeyem ka.*

⁸ Mende di Ngaorom tenaol hambunom kone bor wiyao sao was hondo habur, mbini Tenaol Sem Tangar di Ngaorom ebe bu mib se hayem ko nen sobaomun ko, obum nao ngo baeben bor obun Wesao Ebe Tangar taol bu njisndis ub mbini ngo baeben bor di obun Wesao Ebe Tangar bombor ngub was taol bu kalisao ora.*

⁹ Aoh, mend di Ngaorom nao hesa mbini ngo baeben kab bor kone kab nao wibur, mbini obul hul ha hasmi tomb obum mbini kone bor khorob bismi sao wisao o di kunaesao ora.*

¹⁰ Ngub bisaong nao Nju sem hambun ora naon ab sumb wil baebenom di nao ngo baeben hambunom, Mosesom kisao sao baeben hambun ora men hakol nao bimaondal, kend bi sao ngo tukl buwaroklmao ndang, ini ngo baebenom Ngaoron kone hondoklbur kend bi sao aondao ngo asub ko mbini Tenaol Sem Tangar Njisesol hul ha haroklme ngo baeben bor tibaebe lem balem?

¹¹ Ngub inj, naom ngub ora nen sobemin. Naom naon Aorao Aondao Njisesol hul ha hayom ol, obum nao hond homo pone ora bisur bu, bu muklbur hayao ub mbini di bombor ngub was buklao ko nen sobemin ora ko Pitam mbini bor ngub kao kalisisa.*

¹² Ngub kisaol mbini hambunom angal ngo pangobur e beb nao kismil, Banabas Paol kabom tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di, Ngaorom mbini Tenaol Sem Tangar bor aondao bu ora bin kisao ub arman ngo di mbini pangen kao kalisbisa.*

¹³ Ngub kao kal paesbi tomb Njemusom kakt, Nao haeme hakt o, nim angal kang mend kon ub pangaoklaob.*

¹⁴ Ngaorom mbini Tenaol Sem Tangar di hond homobur mbini ngo baebenon mendbor pibnao obun sem ora haen kisao ub, aol Simon Pita ngom ngubi tomb ngo kao njaoraokl ol pangaoklaom o ka.

¹⁵ Ngub ngo le ol, angal bombor ngo le ubi

* 15:1: Kal 5:2 * 15:2: Bis 11:30; Kal 2:1 * 15:4: Bis 14:27 * 15:7: Bis 10:1-43 * 15:8: Bis 10:44; Bis 11:15

* 15:9: Bis 10:34-35 * 15:11: Mat 11:30; Kal 2:16; Kal 3:10; Kal 5:1; Ebe 2:5-8 * 15:12: Bis 14:27 * 15:13: Kal

was Ngaoron man mini aol baebenom di mbes ora mbuk waeb ngub bu wismil ngub ke wiyao.

¹⁶ Ni Aorao Aondaom kakl ol Ni mabor wakl oboklwao ora. Debiron and mbes kundi mbaesmi o Nim and ngo di wakl bukwao ora. And ngo kundi bowes bubur Kho sisao sao baeben di Wakl wen pange akl bubur And ngo bu mbaklwao ora.

¹⁷ Ngub bukwao tomb Tenaol tangar aeben baeben hambunom Aorao Aondaom es bu hend wabur Nil hul ha haklemi. Tenaol Sem Tangar ninao sem haen ko Sablo haen kowao baebenom di Ni es bu hend wabur nil hul ha haklemi.

¹⁸ Aorao Aondaom angal ngo mbes ora kisao o.

Ngubi tomb di ko hayao ko mbuk waeb bor wiyao ub Njemusom ngub kisesa.

¹⁹ Ngub kobur kakl, Naom angal ngo wiyao ub nen sabobur lomaon, Tenaol Sem Tangarom kone baol munubur Ngaorol hul ha harim sin, ninao kone bor non naom ngo baeben bor wakl ngo sao ngo sao bib ko mbinin kone bor kend nao mao baemin ora ko nen sobakl ka.

²⁰ Ngub inj, naom Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor bas ngub ora waeb bu pen kemini. Mbinim ne hambun sao kaoya lome sao bor ne kale kho ngubi baeben nao nokl-waeb ora. Mende di ini tenaolom paes nao puklwaeb ora. Mend di ibao baoraoklao sao semon ibao ber beklae nao noklwaeb ora. Mend di iri hae sem hambun saon ibao nao noklwaeb ora ko, naom bas ngub ora pen kemini kisesa.

²¹ Ngub kobur kakl, Mbes ora di ngubi tomb di Nju semon man pangoklme anda mbinin su sisao hayao baeben hambun bor, Nju semon hor boroklme bao o pindib pa was beyao tomb Mosesom man kisao ub waeb ngo wiyao o was tenaol hambunom pangen ko haroklmeng, naom bas ngub ora pen kemini ko Njemusom ngub kisesa.*

Mbinim Tenaol Sem Tangar baeben bor bas pen kismi o

²² Ngo tomb mbinim ngub kao kao bu pabur kismil, Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Ngaoron sem maeb haroklime aol baeben di, Ngaoron sem ngo birismi nda baeben hambun di, mbini ngo baeben hambunom naom aol mendbor Paol Banabas kab daol mbini haru wakl Andiyok puklub kemini ko kao paesmisa. Ngub kao pabur kismil

mbinim aol is kab mend is menden imbi Njuras obun imbi mende Basabas kismil, aol ngo hesa aol is mende Silas kab mbibi Karason sem hambunom mbibin kone ebe wi ora hayeb ko nen sabismi o sisaol, mbibi ngo kab bember habur Paol Banabas kab daol ini haru puklub kismisa.

²³ Ngub bubur kismil aol is makl ngom Tenaol Sem Tangar kalen ko bas mend ngub waeb bu weyaesmisa.

Nao inin haeme hakl ora habur ini Sem Tangar ngo su Andiyok bor di Siriya di Silisiya di, ini su ngo baeben bor paoleyem hakl bor nao Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimao baeben di, Ngaoron sem maeb haroklmao aol baeben di, nao ngo baeben hambun inin Karas haeme ora habur bas ngo eben laom ngao, inim turi homo as ko haklwaeb.

²⁴ Nao Nju m enjo ngo bor paoleyem haklon mendbor abo ini hasmil obobur, mbinim ini bor ngo sao ngo sao bibaeb ko kao njismi saom inin kone bor kho mao sa taol taol mao baesao ke pangismao o pangeklem. Naom aol ngo ibismi hakl bor ngub kokl puklub nao kismao ora.*

²⁵⁻²⁶ Ngub inj, naom ngo sao pangobur nao hakl hakl kiril mba buru angal ngon kao kao bubur, nao ngo hayom haklon is kab mend ini hayem ol angal ngon kam pen kem ko kao pabur, mbibi ngo kab Banabas Paol kab mbibi naon Aorao Aondaom Njises Karason angal bib ebe kao kalam akol bubur mbibi imbi nao wi pe pae non bi haroklbel, naom mbibil kone woroklmao o kab daol mbini haru ngo eben laom o ka.

²⁷ Nao ngo hayom haklon di ngub is kab mend aol Njuras hesa Silas kab di mbini is makl ngo puklub laom ol, naom bas ngo mini puklub laom on Njuras Silas kabom angalom di bombor ngub kao njuklebi ora.

²⁸ Naom angal ngon komao tomb Wasao Ebe Tangarom di nao haru habur nao bisur baonaol, naom ini bor Mosesom man hambun sao men hakol bibaeb ko inin kone bor kend nao mao baklmao o, man ukl makl ngo ora non nao tuwaklaeb ko kao njaoraoklao ngao, inim ngub ora bibaeb.*

²⁹ Inim ne hambun sao mbinim kaoya lome sao bor ne kaloklemi o nao nokl-waeb ora. Mende di iri hae sem hambun saon ibao nao noklwaeb. Mend di ibao baoraoklao sao sem ibao ber beklae nao noklwaeb ora. Mend di ini tenaolom paes nao puklwaeb ora. Inim ngo baeben hul nao hae baem sin inim oborob ora haklemi. Naon angal ngo ora. Inim hul ha saor peyo as ko haklwaeb ko mbinim bas ngub waeb

bu mini puklub kismisa.*

³⁰ Ngub bismil mbini is maki ngo su Andiyok pismisa. Ngub pobur kismil Karasol hul ha hasmi baeben hambun ora obo kiral mbaklaob kobur bas nda kalismisa.

³¹ Ngub kalismil tenaol hambunom bas ngo hindismi tomb angal ngom mbinin kone bor sisab mao baesaol, werek bu turi aondao bu ora himismisa.

³² Ngo tomb Njuras hesa Silas kab mbibi di Ngaoron man mini aol ora habur, Karason sem ngo baebenon kone bor hul ha saor beyo haen ko angal ngon andub ora kao kalisbisa.*

³³ Ngub bubur kisbin mbibim su ngo bor baoklmend bao ha haklbur anda poklbur bisbi tomb Karason sem ngo birismi baebenom mbibi taeki ko ki siken bu, ibi ibin anda ngo ibin sem bas mini puklub kismisa nda ora puklwaebe ko walaesmisa.

³⁴ Ngub bismi o Silas obu non obun konem bisao ub ni non su Andiyok ngo bor bao haklwao ko nen sabisesa.

³⁵ Ngo tomb Paol Banabas kab di Andiyok baoklmend bao habur, mbibi di aol andub mendborom di mbini ngo baeben hambunom su ngo bor Aorao Aondaon angal bib ebe tenaol hambunom pangen kao kalobur, angal ngon te di kao dund bu hasmisa.

Paol Banabas kab dikla kobaesbi o

³⁶ Mabor ko mend oran Paolom Banabas bor kakl, Su hambun bor mbes Aorao Aondaon angal bib hobao sao kao kalo hasubndis hakl bor, Karason sem hambunom asub was boroklmeb ko, ko mende handam akol bukl mbao kisesa.

³⁷ Ngo tomb Banabasom Njon Mak di nao haru mbin ko nen sabisesa.*

³⁸ Ngub nen sabisao o mbes ko mende pismi tomb su Pambiliya bor nas ngom nao haru angal bib ebe ngo kam akol bu haem nao ke, mbibi tuwaklbur anda wakl bokesao o nen sabobur, Paolom obu nao haru nao poklmao ora ko nen sabisesa.*

³⁹ Mbibin kone bor ngub armend sisao nen sab sab bu kang mend ko hom hom bubur kisbin mbibi dikla kobaesbisa. Ngub dikla kobabur Banabas obum di Mak yao haru mbao ko kemibir ib taokaollon su Saporas bor pisbisa.*

⁴⁰ Ngo tomb Paol obum di aol Silas bor nje yao haru mbao ko kemibir pisbil, Karason sem hambunom Aorao Aondaon bor njem mbibi ngo kab maeb ha bisur bibi ko kao kalismil, mbibi di pisbisa.*

⁴¹ Ngub pobur kisbin Paolom su Siriya di Silisiya di su ngo hakl hambun bor, Ngaoron sem birismi baebenom Karasol hul ha saor beyo haen ko wakl kone mao kombam akol pisbisa.

16

Paol Silas kabom nas Tim bor nao haru mbin kisbi o

¹ Ngo tomb Paol and te Debi hesa Lista kab bor pisesa. Ngub pisaol su Lista ngo bor nas is mend obun imbi Tim hasao o obu Karasol hul ha hasao o sisaol, obun am di Nju sem ten sisaol, obu di Karasol hul ha hasao o obun ab Ngirik aol sisesa.*

² Ngo tomb Karas sem hambun su Lista bor birismi baebenom di, su Akoniyam bor birismi baebenom di, nas ngo obu kone ebe wi ora hae ko hindismi o sisesa.*

³ Ngo tomb Paolom nas Tim ngo nao haru mbi lowao ko nen sabisao o, Nju sem hambun su ngo bor hasmi baeben hambunom nas ngon ab obu Ngirik aol hae ko ora hindismil, Paolom nas ngo nao haru mbi ko kemi poklbur Nju semom ko nao hemen ko obum nas Tim ngon songol pe haka soweb bi hasesa.*

⁴ Ngo tomb mbinim su and lobokl lobokl wisao baeben hambun bor pobur kismil, mbinim Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baeben di, Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben di, ngo baebenom mbes Njurusalem bor inim ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalismi nda ub su ngo baeben hambun bor kao kalam aeben aeben bismisa. Ngub bubur kismil mbinim tenaol Karasol hul ha haroklme ngo su ngo baeben hambun bor birismi baeben bor, inim naom ngo laom sao baeben bibaebe ko kao kalam akol bismisa.*

⁵ Ngo tomb mbinim Ngaoron sem hambunon kone bor hul ha saor pe haen kismil, bao hor hambunon Karason sem ha baram baram bu baoklmend ib was bubur aondao bu ora and sam sam bisaol andub ora sisesa.

Su Toros bor Paolom obam sao hindisao o

⁶ Ngo tomb mbinin kone bor Wesao Ebe Tangarom su Esiya bor angal bib hobao sao ngo nao lowaebe ko mbinin kone bor men mbaesaol, ngo bor angal ebe ngo nao ke mbinim su Pirijsiya di Kalesiya di ngo hakl bor akol bismisa.*

* 15:32: Bis 11:27; Bis 13:1; Bis 14:22 * 15:37: Bis 12:12; Bis 12:25 * 15:38: Bis 13:13; Kol 4:10 * 15:39: Bis 4:36; Bis 13:4 * 15:40: Bis 14:26 * 16:1: Bis 14:6; 2 Tim 1:5 * 16:2: Pil 2:19-22 * 16:3: Kal 2:3-5 * 16:4: Bis 15:23-29 * 16:6: Bis 18:23

⁷ Ngub bismil mbinim su Misiya bor po pindib paesmi tomb mbinim nao su Biniya poklmao ko nen sabismi o, Njiseson Wesao ndam su ngo bor di nao puklub ko kao kalisesa.

⁸ Ngub bisaol mbinim su Misiya ngo pibi habur su Toros bor inin pismisa.

⁹ Ngo tomb bao ngon somna Paolom obam sao hindisaol, su Maseroniya aol is mend obobur, njem ib kunja ngon pe kobaklbir nao Maseroniya tenaol baeben bisur bukl ebebe ora ko kao deb deb bisaol hindisesa.

¹⁰ Ngub hindisaol Ngaorom nao su Maseroniya bor Angal Bib Hobao Sao kao kalokl puklub ko kao njaoraokl ko pangobur kismaon, naom* su ngo bor poklbur man man bismao ora.

And lobokl lobokl Pilibi bor ten Liriya ke mend hen mismi o

¹¹ Ngo tomb naom su Toros ngol taokaolon honda baoraoklbir su Samotas dund so was hend hae pobur, su Samotes ngo po pindib paesmao. Ekeran nan wakl taokaolon baoraoklbir and lobokl lobokl Niyapolis po pindib paesmao ora.

¹² Ngo tomb su Niyapolis ngol haklbir kismaon, wakl su Maseroniya ngon tukun bor su Pilibi and lobokl lobokl aondao ora mbes su ngo Orom semom obo maomb bo hasmi su o sisaol, naom su ngo pindib pabur ngo bor bao hor kab teb mend bao hasmao ora.

¹³ Ngo tomb Nju semon hor boroklme bao o pindib paesao, Nju semom Ngaor bor abor kao kalokl puklmib ko es bubur, and lobokl lobokl ngo bor haklbir unu ib mare mend sisaol bor pismao ora. Ngub pobur kismaon naom ngol ber mba hasmao tomb ten mendborom Ngaor bor kao kaloklbur ngol obo kiril mba birismil hondobur, naom mbini daol angal kao kao bu birismao.

¹⁴ Ngo tomb ten is mend obun imbi Liriya kismil obun su di Yayatara ten sisaol o, obum lab lab bombore kom naoll non bi semom sulubur bu dengno sokl mu haraoklao ten ora birisao o, ten ngo obum di Paolom angal ngo kisaol ub pango birisao ora. Ten ngom Ngaor bor kaoya kao ha was hasao o Aorao Aondaom obun kone mao kombaesaol, Paolom kisaol sao oborob ora pango birisao.

¹⁵ Mabor ten ngo obu di obun anda bor mbini haru birismi baeben di, ngo baeben mbabtas bismi tomb obum nao bor ini ninao anda paolukl ubuklub ora kobur kakk, Inim ni Aorao Aondaol heneng ora

hul ha hae ko nen sabeyem sin, ini nao anda paolukl ubuklwaebe ora kisaol. Obum ngub taeki ko kao deb deb ora bisaol naom ten ngon anda paolukl pismao ora.*

Paol Silas kab Pilipi bor kalabus paolisbi

O

¹⁶ Ngo tomb ko mend oran Ngaor bor kao kalo boroklme mend sisaol bor pismao tomb aol mendborom nong umubaoli is mend sokl nao kalebur kowan ko hasmi o, nong ngol kombes aol menger ibisaol, tenaol hambun bor ini bor ngo sao ngo sao wen buklao ko kao kal ha was birisesa. Ngub bisaol tenaolom ngon sokl mone andub ora kalismil, nong ngo maeb hasmi aol nda baebenom nu hasmi o, nong ngo birisaol hindismao ora.*

¹⁷ Ngo tomb nong ngom Paol di nao hambunon mama taol mi obo angal aondao bu ora kobur kakk, Aol ngo pebeyem baeben Ngaor aondao yubu oran kongon bimi aol pebeyem ol, mbinim Ngaorom ini bu muklao ko angal ngon kao kalo haroklme ora kisaol.*

¹⁸ Nong ngom hor hor ngub was kisaol, Paolom angal ngo pangaebe makl homo hibi ko so nong ngo baol munu hondobur, nong ngon tombao bor sam ngo birisao nda bor kakk, Njises Karason burim nje taol deraraokl ngao, nje nong ngon tombao bor nao biri pu ora kisaol. Ngub kisaol bombor ngo ora tomb sam ngo penar bu paokl ora pisao.*

¹⁹ Ngo tomb nong ngo maeb hasmi aol nda baebenom nong ngol mbinin mone kombes aol menger nda peyaokl pisaol hondobur, mbinim Paol Silas kab men habur and lobokl lobokl ngon tukun ora bor maomb bo haroklme aol baeben birismil munu soklo taokl pismi.

²⁰ Ngub bubur kismim mbinim Paol Silas kab Orom semon maomb bo haroklme baebenon elol teka haen kobur kakk, Aol ngo kab Nju sem ora hayeb ol, naon su and lobokl lobokl ngo bor hambun sao kho was mao sa hayeb.

²¹ Mbibi ngo kabom mbinin man was kao kaleyeb ol naon man di ora hul habur, nao Orom semom mbinin man ngo pango men hakol nao bibaebe ke wiyao nda ub ko hayeb kismisa.*

²² Ngo tomb tenaol aondao andub ora ngo hasmi baebenom di Paol Silas kabom khorob ngub beyeb ko kakka kao beya hondo ko bowes bismil, maomb bo haroklme aol ngo baebenom mbibin lab

* 16:15: Bis 16:33; Bis 18:8

* 16:16: Bis 19:24

* 16:17: Mak 1:24; Mak 1:34

* 16:18: Mak 16:17

* 16:21:

Mat 5:11; Mak 13:9; Bis 17:6

* 16:22: 2 Kor 11:25; Pil 1:30; 1 Tes 2:2

lab munu kaollu tuwabur mbibi heb yam lib kismisa.*

²³ Ngub kismil mbinim heb ya kuwinjom khorob ora lu kalabus mao palabur, kalabus anda ngon maomb bo haraoklao aol o bor paokl poklebi oborob hondo ora maomb bo haebe kismisa.

²⁴ Ngub kismil kalabus anda maomb bo haraoklao aol ndam ngo pangobur, mbibi kalabus anda ngon panda tubal tukun ora bor mao palabur, mbibin aongao kab di is aondao buri ora mondom maongul pa tanga mbaesesa.

²⁵ Ngo tomb somna undum tuku u paol pekme ndabi ora tomb Paol Silas kabom Ngaor bor kao kalo we di oborob ora kaoya kisbil, aol kalabus anda ngon paolismi baebenom pango birismisa.

²⁶ Ngo tomb penar bu ora dull bere aondao ora obobur, alabus anda ngo aondao bu ora munu mao lulwe ka pesaol, and ndaol nda baeben nuklu bowes bisaol kobaol beraesesa. Ngub bisaol tomb tiriyao baeben di komb barabur, aol kalabus paolismi baeben hambunon hankab baeben di kobaol bara kimb bisesa.

²⁷ Ngub bisaol tomb kalabus anda ngon maomb bo haraoklao aol ndam burir bi teka beyo tiriyao kombo hondobur, aol kalabus paolismi baeben hambun paokl paemi ko nen sabo paokl aondao ora homobur, obun kuwi kuwinj marisao om obun mbib obun umu pe asoklbur bisesa.*

²⁸ Ngub bisaol Paolom obu bor buriyab ora kor bubur kabl, Aol o e, nao hambun bao bereyom ngao, njem njen mbib luklesi hendaebe ora kisesa.

²⁹ Ngub kisaol aol ngom aol mendbor bor laomb mini ubuklur kisaol, mini obo kalismi tomb kalabus anda andaon akl ora pobur obum pakl homobur dur kobur, Paol Silas kabon aongao ma teb so bor dombes wisesa.

³⁰ Ngub bubur kisaon obum mbibi kemi dera pobur kabl, Aol aondao o kab o, Ngaorom ni hond homo bu min ko asub buklwaob? kisesa.*

³¹ Ngub kisaol mbibim obu bor kabl, Njem Aorao Aondao Njises Karasol hul ha hari sin nje bu mubur, njen anda bor maomunu boroklme baeben di bu muklao ora kisbisa.

³² Ngub kobur kisbin aol ngo di obun anda bor mbini haru maomunu hasmi baeben di, ngo baeben hambun bor Aorao Aondaon angal bib ebe nda kao kalisbisa.

³³ Ngo tomb somna bombor ngo tomb was, kalabus anda maomb bo haraoklao aol ndam Paol Silas kab hond aondao ora

homobur, mbibi heb ya kuwinjom lismi der bisaol nda hakl wes wes laesesa. Ngo tomb aol ngo obu di, obun sem mbini and bombor on paolismi baeben di, mbini mbabtas bib se sisaol Paol Silas ngo kabom mbini bombor ngo tomb mbabtas bisbisa.*

³⁴ Ngub mbabtas bu pesbi tomb obum Paol Silas kab obun and henengon kemi pobur ne taol bu kalo ngub bisesa. Ngo tomb aol ngo obu di obun sem baeben di mbini ngo baebenom Ngaorol hul ha habur kismin, werek bu turi aondao bu ora himismisa.

³⁵ Bao bisaol tomb ekerana nan Orom semon maomb bo haroklme aol baebenom polisman baeben bor kalabus anda puklub kobur kabl, Aol is kab ngo anda pen kalabus hes beklwaebe kismisa.

³⁶ Ngub kismil kalabus anda ngon maomb bo haraoklao aol ndam Paol bor angal ngo kismi nda ub kao kalobur kabl, Orom sem maomb bo haroklme aol baebenom Silas hesa ibi anda pen lowaebe kaem ngao, ibim turi homo werek bu peyaoklbur pen anda puklub kisesa.

³⁷ Ngub kisaol o Paolom polisman tangar aeben ngo obo hasmi baeben bor kabl, Yao di Orom sem ora hayob ol, yaom menjao nao bubao o howes nao kao hae tomb mbinim yao tenaol hambunon el sol heb ya kuwinjom lubur kalabus bao mao palarimndang, mbinim ngubi tomb yao sub mupang pang bu bao puklub lem as? Inj ora. Yao di Orom sem ora hayob ngao, Orom sem maomb bo haroklme aol ngo baebenom mbinin mbib enjo ngol yao puklub kokl obaem sin, ebe poklbaol ora kisesa.*

³⁸ Ngub kisaol polisman nda baebenom Paolom ngo kisaol ub Orom sem maomb bo haroklme aol nda baeben po kao kalismil, mbinim Paol Silas kab Orom sem sene nao hende bume ko nen sabobur pakl aondao bu ora himismisa.

³⁹ Ngub pakl homobur kismin mbinim kalabus anda bor pobur, Paol Silas kab bor wabl sakl polo taeki kobur kabl, Ibi su and lobokl lobokl ngo bor nao hae penar bu paokl puklub ora kismisa.*

⁴⁰ Ngub kismil Paol Silas kab mbibi ngub kalabus paolaoklbur ten Liriyana anda pisbisa. Ngub pobur kisbin mbibim Karason sem ngo birismi baeben daol maomunu baoklmend bao burubur, mbibim mbinin kone bor hul ha saor peyo haen ko Ngaoron angal mendbor kao kalo haklbur mbibi paokl pisbisa.

* 16:27: Bis 12:18-19

* 16:30: Bis 2:37

* 16:33: Bis 16:15

* 16:37: Bis 22:25

* 16:39: Mat 8:34

Paol Silas kab Tesalonaka pisbi o

¹ Ngo tomb mbibim and lobokl lobokl Ampipolis hesa Apoloniya kab bor pobur su Tesalonaka pindib paesbisa. Ngub pobur and lobokl lobokl ngo bor Nju semon man pangoklme anda hasaol.*

² Paol obum ngub was bu hasao ub and ngon hondaesesa. Ngub bubur Nju semon hor boroklme bao o ko teb pindib paesao on, Paolom ngo birismi baeben hesa per ab saond bi bi bubur

³ Ngaoron mbuk waeb bor wisao ub kao dund bisesa. Ngub bubur Ngaorom Eben Lao Aol obu pibnao tenda no pe paklao o, obu wakk mao enjaklao ke wisao ub tenaol ngo baebenom pangen kao dund bisesa. Ngub bubur kakk, Nim ini bor aol Njises ke ngo arman kao njurukl o, obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hayao kisesa.*

⁴ Ngub kisao mendborom angal ngo heneng le ko pangobur Paol Silas kabon sem birismisa. Ngo birismi baebenon mendbor di Ngirik sem birismi o, mbinim Ngaoron man hem ko pang ha was birismil, ngo baebenon andub mendborom angal bib ebe ngo di hem ko pangismisa. Homa ten andub mendbor di ngub bismisa.*

⁵ Ngo tomb Nju sem mendborom ngo bismi sao hondobur Paolom nao men mbaklao ko nen sabo ko homo daangirir kobur, aol el kaol kaol ke baeben obo kiril mbaklao ko san mismisa. Ngub bubur mbinim and lobokl lobokl ngo baeben hambun bor mao birbiya sob mao kaesmisa. Ngub bubur kismim mbinim Paol Silas kab tenaol hambunon el sol teka haen koklbur es bu mi akol bubur, aol Njesonon anda ha akol bu tiriyao munu nuku tuwa peb bu hindismisa.

⁶ Ngub bubur kismim mbibi es buwaesmi tomb mbinim aol Njeson ngo di Karason sem mendbor di, ngo baeben men habur and lobokl lobokl ngon maomb bo haroklme aol baeben birismi bor munu soklo taokl pismisa. Ngub bubur mbinim maomb bo haroklme aol baeben bor angal aondao bu ora kobur kakk, Aol ngo baebenom su hambun bor khorob was bu, su kho mao sa haroklme ub buklbur mbinim ngubi tomb naon su ngo bor obaebil.*

⁷ aol Njeson ke ngom obun anda bor kaom taokl po u harekle ka. Mbini ngo baebenom tenaol hambunom nao Orom semon aol wesmbao aondao oran man hul was haen kobur, aol wesmbao aondao mende obun imbi Njises hayao ko kao kalo hayem kismisa.*

⁸ Ngub kobur kismim mbinim maomb bo haroklme aol baeben di, tenaol aondao ngo obo kiril mba hasmi baeben di, ngo baeben hambunom angal ngo pangismi tomb burir bi munubur ko aondao ora himismisa.

⁹ Ngub bubur mbini and lobokl lobokl ngon maomb bo haroklme aol baebenom, Njeson di obu daol haru birismi baeben di mbini ngo baeben bor ini kalabus nao paolukl sin, inim mone ngub baeben ora njib ko ndi munu kalismil, ngub kalismi tomb mbinim ini ebe anda puklub kismisa.

Paol Silas kab Beriya pisbi o

¹⁰ Ngo tomb bao ngon nend ko em hundur u mbaesao tomb Karason semom Paol Silas kab and lobokl lobokl Beriya bor penar bu ora puklub ko pen kismisa. Ngub bismil mbibim su Beriya po pindib pabur kisbin, Nju semon man pangoklme anda bor hondaesbisa.

¹¹ Ngub hondabur hindisbil tenaol su ngo bor birismi baeben non su Tesalonaka tenaol non bi inj, mbini tenaol ebe kone ebe ora wi birismisa. Paolom mbini bor angal bib ebe nda kao kalisao tomb di mbinim oborob ora hem ko pangobur, hor hor Paolom kisao sao heneng wi ub be? nao wi ub keneb ko mbinim mbib Ngaoron mbuk waeb bor es bu hend ha was birismisa.*

¹² Ngo tomb tenaol andub ora Nju sem di, Ngirik ten homa ten mendbor andub ora birismi baeben di, Ngirik aol andub mendbor di, ngo baeben hambunom Karasol hul ha hasmisa.*

¹³ Ngo tomb Nju sem mendbor Tesalonaka paolismi baebenom Paol Beriya bor wakk Ngaoron angal bib ebe ngo kao kalo hae ke pangobur, mbinim Beriya obobur tenaol ngo obo kirilu ber mba hasmi baeben mao birbiya sob mao kaesmisa.*

¹⁴ Ngub bismil Karason semom penar bu ora Paol su tangar mende ib kunja marel mend wisao o bor pen kismi o, Silas hesa Tim kab su Beriya ngo bor bao hasbisa.

¹⁵ Ngo tomb Paol kemi pismi baebenom obu and lobokl lobokl Atenj enderae oral wisao bor kemi po mao haktbir wakk anda bokesmil, Paolom mbini bor kakk, Silas hesa Tim kab bor penar bu ora ngo ni hae ol ubuklub ka lowaebe ko kao weyaesesa.

Paol and lobokl lobokl Atenj bao hasao o

¹⁶ Ngo tomb Paol obu su Atenj ngo bor Silas Tim kab eben ko bao hondo habur, and lobokl lobokl ngo bor kaoya lome sao tangar tangar andub ora waru mao hasmil

* 17:1: 1 Tes 2:1-2   * 17:3: Luk 24:26; Bis 3:18; Bis 9:22
23:2; Njo 19:12   * 17:11: Njo 5:39   * 17:12: Bis 13:50

* 17:4: Bis 13:50   * 17:6: Bis 16:20   * 17:7: Luk
* 17:13: Bis 14:19

hindisao tomb obum hibi kho so hem aon-
dao ora kisesa.

¹⁷ Ngub hem kobur kisaon obu Nju sem mon pangoklme anda hondabur, Nju sem birismi baeben di Tenaol Sem Tangar Ngaoron man hem ko pangoklme baeben di, ngo baeben hambun bor per ab saond bi bi bismisa. Mende di obum and lobokl lobokl ngon tukun, tenaol hambun obo kiril mba ber was bismi homa o bor di pu was bubur, tenaol ngo birismi baeben hesa di ngub per ab saond was bi bi bismisa.*

¹⁸ Paolom ngub bubur kisaon Njises waki mao enjaesao ko tenaol hambunom pangeng kao kalisesa. Ngub bisao tomb Epikura sem hesa Sitok sem kabon tisa mendborom Paol kab ngub per ab saond bi bi bubur, ngo haklon mendborom kaki, Aol some non bi angal baehaemen kone ibil sao hakl ko mango hae ngom, nao bor asao was kao njuklaob? kismisa. Ngub kismi tomb ngo haklon mendborom kaki, Obun kaoya lome sao tangar ngon on man mendbor nao kao njuklao ye? kismisa.

¹⁹⁻²⁰ Ngo tomb mbinim aol kone kiki di baeben hambun obo kiril mba boroklme homa menden imbi Ariyopakas bor Paol kemi pobur, obu bor kaki, Naom njen man wen pange ngo kaenda pangomao tomb man ngo tangar ubi ora wilang, nao hambunom ngon te pangaomun waki kao dund bi kismisa.

²¹ Ngo tomb mbini Atenj tenaol di, mbini su tangar tenaol mendbor Atenj ngo bor obo hasmi baeben di, mbini hambunom hor hambunom mbinin kongon hobao sao o di nao bi tuwabur, mbinim baehaemen angal wen pange ngo pangismi on was obo kiril mba kao kao bu burubur, Paol bor di njem angal ngon te kao dund bi ko kao kal was bismisa.

²² Ngub bismil Paolom angal ko boroklme homa Ariyopakas ngo bor ngo obo kiril mba birismi baeben bor tekabur kaki, Atenj aol o hakl o, inim kaoya lome sao bor kaoya ko man ko hayem ub, tangar tangar ub was hem ko kaoya ko hayem ka.

²³ Nim inin and lobokl lobokl ngon hambun bor akal akal bu handam pobowa tomb inin kaoya lome sao baeben hambun sao hondowao o, inim kaoya ko mabaorao haoroklme to bombor mend di hondowao tomb angal ngub waeb bu wismi. *KAOYA LOME SAO NGO NAOM NAO HENDE MEND YAO* ko waeb bu wismi sal hondowao ora kisesa. Ngub kobur kaki, Inim bombor ngo kaoya lome on te nao hendebur, inim baehaemen ngo kaoya lome o hayao ub nim ini bor ngubi tomb kao njun ub pan-

goklwaebe.

²⁴ Ngaor ngo obum su di su ngo bor hambun sao ngo werekle sao baeben di obum was warisaol, obu yu heben hesa su ngo kabon Aorao Aondao ora hayao. Ngub hayaol obu aondao yubu ora habur, tenaolon kim warubur kaoya lome sao anda bor obu nao birib se ora hayao.*

²⁵ Mende di obun mbib ora nao tenaol hambun ngo hayom ub hamun ko haebeb tuwamun ko warubur, nao bor hambun sao taol bu njisaol, obum menjao heb homo tenaol bor obu bisur bu njib nao kaeb se hayao ora.

²⁶ Obum aol is bombor ora warisao om was tenaol sem hambun ora pind bilin kobur kisaon, mbini sem ngo baeben ngo tomb pind biklemi ko hondobur, mbinin sem paoluklemi sisao su tomb u bara man bu waesesa. Ngub bubur kisaon tenaol andub ora su hambun bor paolu hes pelen kisesa.

²⁷ Obum tenaolom obu henden ko ngub bisaol, mbinin konem ni ebe mao bemberam bemberam bu hend waklemi ko nen sabisesa. Heneng ora Ngaor obu enderael ora inj, nao hayom ol teb so ora hayao ka.

²⁸ Ngub nen sabobur aol mondom di ngub kisao.

Obum ora nao haebeb tuwamun kisao.

Obum ora nao akal bu hamun kisao.

Obum was nao ngub hamun kisao ora kisaol, inin su ngo bor we wen pange imbi karu u kismi aol mendborom di ngub kismi.

Nao di obun nongnas ora hayom kismi ko Paolom mbini bor ngub kao kalisesa.

²⁹ Ngub kobur kaki, Nao obun nongnas harum sin, tenaolom mbinin mbib han ngol di han silba di han heneng di, tenaolon kaoya lome sao mbinin kim woroklme ub Hambun Saon Aorao obu ngubi hayao ko nen nao sobemin ora.*

³⁰ Nao tenaolom mbes kon nao wibur obobor nen nao sabismao tomb, Ngaorom naom ngo sao hakl ngub bao bu hamun waesao o, ngubi tomb obum tenaol su hambun bor paoleym baeben bor inim khorob bismi sao tuwabur kone baol monoklwaebe keyao ora.*

³¹ Ngub kobur keyaon obum bao bombor ora menden ngo sao buklaol ko ndi tibabur, obum aol is mend bember ha haen kisao om, tenaol khorob bimi baeben hesa oborob bimi baeben kab oborob ora taol bu kobaklao. Obum heneng ngub buklaol ko tenaol hambun henden muwalobur aol ngo bember ha haen kisao o, obu pe paesao

* 17:17: Bis 18:19 * 17:24: Bis 7:48 * 17:29: Bis 19:26 * 17:30: Bis 14:16 * 17:31: Bis 10:42

o waki mao enjaesao ora ko, Paolom ngub kisesa.*

³² Aol mend pe paesao o waki enjisao ko ngub kao kalisaol pangobur; mendborom Paol kir ko maobowaesmi o, mendborom Paol bor njem angal ngo kal on mabor waki naom oborob ora pangaomun kao njenin ora kismisa.

³³ Ngo tomb mbini bao birin Paol obu paokl pisesa.

³⁴ Ngub pisao o tenaol mendborom Karasol hul ha habur Paolon sem birismisa. Ngo baebenon aol is mend obun imbi Dayonisiyas sisaol, obu obo kiril mba boroklme homa Ariyopakas bor kone kikal bi aol ngo obo kiril mba buru hasmi ndan is mend sisaol aol ngo obu di, ten is mend obun imbi Damaris kismil ten ngo di, tenaol mendbor di mbini ngo baeben Paolon sem birismisa.

18

Paol and lobokl lobokl Kord bor pisao o

¹ Ngo tomb Paol obu su Atenj haklbir and lobokl lobokl Kord bor pisesa.

² Ngub pisao o Orom semon aol wesmbao aondao ora o obun imbi Koloriyas kismil, aol ngom Nju sem su Orom ngo bor paolismi baeben lu taol pesaol, Nju sem aol is mend obun imbi Akuwila obu su Pondas aol sisaol, obu hesa obun were Piriska kab mbibi su Orom hakl wen obobur su Kord ngo bor obo birisbisa. Ngub birisbil Paol obu su Kord ngo bor ngo pisao tomb obum aol ngo hindisesa. Ngub hondobur kisaon obum mabor and ngo mbibi birisbi bor hondokl pisao tomb

³ mbibim mone muklbur ser anda kongon bu hasbi ub Paol obu di kongon ngo sao biyao aol ora sisaol, mbibim Paol bor nje yaon anda bor haemin ib ora kisbisa. Ngub kisbil mbini ngub paolu habur kismil mbinin ser anda kongon di maomunu was bu hasmisa.*

⁴ Ngub bu habur Nju semon hor boroklme bao o pindib pa was bisao tomb Paolom Nju semon man pangoklme anda bor hondabur, mbini Nju sem hesa Ngirik sem kab bor per ab saond bi bi bubur, obum angal ngo Ngaoron angal ora le ko nen sab heneng bin kao kal was bisesa.

⁵ Ngo tomb Silas Tim kab su Maseroniya haklbir Paol hasaol ibisbi tomb Paolom kongon tangar sao nao bibur, hor hambunon Nju semom pangen angal bib ebe ngo was kao kalo, Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hayao ko kao kal ha was hasesa.*

⁶ Ngub kao kalisaol pangobur mbinim obun angal men mbaklbur hondo ko bowes bismil, Paolom mbinim khorob ngo bismi ub menger; su huni obun lab labol para mba hasao hakl inin su ngon pange su huni di nao ha taokl poklwao kobur; mbini hasmi nan tandoklo tu aeben saesesa. Ngub bubur kakl, Mondom ini Ngaor hayaol peklemin harer ebe ngo nao muwaloklaol ini ke hondo bum harim sin, nim inj inin mbib ora buklemil, nim ini bor ko mende nao kao njuklwao ora. Aoh, nim ngubi tomb Tenaol Sem Tangar bor was pangen kao kaloklwao ora kisesa.*

⁷ Ngub kaoklbir kisaon obum man pangoklme anda ngol haklbir aol is mend obu Tenaol Sem Tangar aol mend sisao o obun imbi Tisiyas Njastas hasaol, obum Ngaor bor hem ko kaoya ha was hasesa. Ngub bu hasao o aol ngo obun and di Nju semon man pangoklme anda hesa bomborol hasaol, Paol obu aol ngon anda bor paolu hasesa.

⁸ Ngo tomb aol Kirispas obu Nju semon man pangoklme anda ngon maeb haraoklao aol hasao o, aol ngo obu di obun anda bor paolismi baeben di mbini hambunon Aorao Aondao Njisesol hul ha hasmil, mbini Kord tenaol andub mendborom di Paolom ngo kisaol ub pangobur Karasol ngub hul ha hasmil, mbini ngo baeben mbahtas bismisa.*

⁹⁻¹⁰ Ko mend oran somna Paolom obanda bor hindisaol, Aorao Aondaom obu bor kakl, Nim nje hesa haru was haeng, njem pakl homo nao angal bib ngo nao men mbae, tenaol hambunon pangen o kale nda ub waki was kao kalaebe. And lobokl lobokl ngo bor ninao tenaol sablo haen kowao baeben andub ora hayem ol, njem su ngo enjo bor akol bu haklesi tomb nim nje haru akol was bu haklwao, mondom nje nao luklao ora kisesa.*

¹¹ Ngub kisaol Paol obu su Kord ngo bor karasmas ukl mend ware pe habur; ukl menden ek ukl dowe mend di kond ba bao habur; obum Ngaoron angal bib ebe ngo tenaol hambunon pangen kao kal ha was hasesa.

¹² Ngo tomb Orom semom aol Ngaliyo obu su Ngirik ngon kabman maomb bo haraoklao aol aondao ora wen haen kismi tomb sisao o, Nju sem mendborom Paol obo kiril mba men habur; howes lome anda bor mini pobur aol Ngaliyo ngo kao kalobur kakl,

¹³ Aol ngom tenaol hambun bor inim Ngaor bor kaoya lemi on ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalo hayaol hendeyom

* 18:3: Bis 20:34; 1 Kor 4:12 * 18:5: Bis 9:22; Bis 17:14-15 * 18:6: Bis 13:46; Bis 13:51; Bis 20:26 * 18:8: 1 Kor

1:14 * 18:9-10: Njo 10:16; 1 Kor 2:3

tomb, obum mbini maobowabur ini Orom semon manom nao bibaebe ke wiyao sao haki di bin ko, inin man hul habur andub sao buwalo hael hendeyom kismisa.

¹⁴ Ngub kismil Paolom obum mbinin angal ngon ko san lun ko nen sabisao o, ngub nao kao hae tomb aol wesmbao Ngaliyo ngom penar bu Nju sem ngo baeben bor kabl, Nju sem o haki o, aol ngom nao Orom semon manom bibi ke wiyao ub hul habur khorob aondao bu menjao bukl baonaon, nim inin angal di ebe pangokl buwao.

¹⁵ Ngub bukl buwao o ini Nju semon man ngon imbi tangar tangar karu ubur bu haroklme ndan ora kao kao bubur, inin mende bor daongirir kao kao bu per ab saond was bu hayem ka. Ngub bu hayem ol nim inin ngo bimi saon oborob be? khorob saol ko nen sabokl buwarukl ngao, ngo saon inin mbib kao kao bu mao ebe saklwaebe ora kisesa.*

¹⁶ Ngub kobur kisaon obum mbini howes lome anda ngo bor nao hae puklub ko lu taol deraesesa.

¹⁷ Ngub bisaol mbinim dera pobur kismil, Ngirik sem mendborom Sostenis obu Nju semon man pangoklme anda maeb haraoklao aol hasao o, howes lome anda ngon and wil teb so oral hasaol men habur khorob ora listmisa. Ngub bismi o Orom semon kabman maeb haraoklao aol Ngaliyo ndam hondobur o, obum burir biyu menjao beyem ko nen nao sabe, nao hende non bubur bao waesesa.

Paol Andiyok waki pisao o

¹⁸ Ngo tomb Paol obu bao hor andub ora su Kord ngo bor Karason sem baeben bor maomunu bao hasesa. Ngub bao habur kisaon obum Ngaoron kongon su Kord ngo bor nao bu paebur nao iri nao pundiklwao ko soweb bubur haen waesao o, obum su ngo bor Ngaoron kongon ngub bu paklbur su Sengeriya pisao tomb waki obun iri pundisesa. Ngo tomb su Sengeriya ngol Paol di Akuwila tobaki di mbini teb ib taokaollon baoraoklbur su Siriya bor pismisa.*

¹⁹ Ngub pobur kismil mbinim and lobokl lobokl aondao Ebases bor po pindib paesmi tomb Paolom Piriska hesa Akuwila kab ngol bao birin kaoklbur obu Nju semon man pangoklme anda hondabur, Nju sem ngo birismi baeben hesa per ab saond bi bi bubur, mbini bor Ngaoron angal bib wiyao ub kao dund bisesa.*

²⁰ Ngub bisaol mbinim obu bor hor kab teb baoklme ora mend bao haem kismil o, Paolom ngo kismil ub inj kisesa.

²¹ Ngub inj kaoklbur obu paokl poklbur ini bao boroklwaebe kobur kabl, Ngaoron ni waki pu ka sin, mabor ini haklmeil waki oboklwao ora kisesa. Ngub kaoklbur kisaon su Ebases ngol haklbur taokaollon baoraoklbur paokl pisesa.*

²² Ngub pobur kisaon obu su and lobokl lobokl aondao Sisari pindib paesesa. Ngub bubur Ngaoron sem ngo birismi baeben bor hem ko ki siken bu bao boroklwaebe kaoklbur obu waki su Andiyok bor inin pisesa.

²³ Ngub pobur kisaon obum Andiyok ngo bor baoklmeil bao ha haklbur su Kalesiya di su Pirisiya di su ngo baeben bor, Njisesol hul ha hasmi baebenon kone bor buri palo hul ha saor peyo haen ko angal bib ngo kao dund bam akol bu hasesa.

Aol Apolos su Ebases haklbur Kord pisao o

²⁴ Ngo tomb Nju sem aol is mend obun imbi Apolos obun su Aleksanda sisao o, obu and lobokl lobokl aondao Ebases bor po hasesa. Ngo bor ngub po hasao o aol ngo obu habur kisaon, Ngaoron mbuk waeb bor wisao ub di pangisaol, obu kone kiki bi angal di oborob ora lao aol sisesa.

²⁵ Obu ngub hasaol Aorao Aondao semom ko hasmi ub oborob ora pangisaol, obum angal ngo hem ko pangobur obun kone bor angal bib ngo oral hul ha peyobur, angal bib ngo tenaol hambunom pangen kao kalo, Njisesom bisao saon arman di oborob wakol haki pen ora kao kalo hasesa. Ngub bu hasao o obum mbabtis bimi on non Njon mbabtis biyao aolom mbabtis bisao ub was pangisesa.*

²⁶ Ngo tomb aol ngom pakl nao heme Nju semon man pangoklme anda bor hondabur angal bib ngo buriyab ora kao kalisesa. Ngub bisaol Akuwila hesa Piriska kabom obum ngo bisao ub hondobur nje yaon anda mbini ko kemi pobur kisbin, mbibim aol ngo obum oborob ora nen saben ko Ngaor hayaol puklmi hareron te hambun sao oborob ora ko mao dund baesbisa.*

²⁷ Ngo tomb aol Apolos ngom ni Ngirik semon su poklwao ko nen sabisaol, Karasol hul ha hasmi ngo su Ebases bor birismi baebenom Apolos obun kone bor hul ha as ko pen ko, obu bisur bubur Karason sem su Ngirik bor paolismi baeben bor bas kang mend, aol Apolos ngo obu turi homo oborob obaeng ib lowaebe ko waeb bu pen kismisa. Ngub bismil Apolos obu su ngo bor po pindib paesao tomb mbini tenaol su ngo bor mbes Ngaorom hond homo pone ora bisur bu obul hul ha haen kisao baeben

* 18:15: Njo 18:31; Bis 23:29; Bis 25:18-19 * 18:18: Bis 21:24 * 18:19: Bis 17:17 * 18:21: Oro 1:10; 1 Kor 4:19; Nje 4:15 * 18:25: Bis 19:3; Oro 12:11 * 18:26: Bis 19:8 * 18:27: 2 Kor 3:1; Kol 4:10

bor, Apolos obu ngo ibisao tomb di mbini aondao bu ora bisur bisesa.*

²⁸ Ngub bubur kisaon tenaol hambun obo kiril mba ber was bismi tomb obum Nju semom baehaemen hambun sao ngo ko hasmi sao baeben ora men mba, mbini taolu li mbabur Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub Njises obu Ngaorum Eben Ke Aol ora yao ko tenaol hambunom oborob ora henden muwalisesa.*

19

Paol obu su Ebeses hasao o

¹ Ngo tomb Apolos obu su and lobokl lobokl aondao Kord ngo bor hasao tomb Paol obu yu manda manda mend sisao on was pobur, su and lobokl lobokl aondao Ebeses po pindib paesesa. Ngub po pindib pabur kisaon obum aol Karason angal hem ko pange mendbor ngo bor birismil hindisesa.*

² Ngub hondobur mbini bor kabl, Inim Karasol hul ha hasmi tomb Ngaoron Wesao Ebe Tangarom inin hibi umu bor hondaesao be? ko ne misesa. Ngub kisaol mbinim obu bor ko san lubur kabl, Wao, Wesao Ebe Tangar mend hayao ke mend nao pangismao ora kismisa.*

³ Ngub kismil Paolom mbini bor wabl kabl, Ngub sin, ini mbabtas ngo bismi ub asao mbabtas bismib? kisesa. Ngub kisaol mbinim obu bor kabl, Nao Njonom mbabtas bisao ub bismi kismisa.

⁴ Ngub kismil Paolom mbini bor wabl kabl, Njonom mbabtas ngo bisao ub tenaolom mbinin khorob bismi sao tuwabur kone baol minismil, Njonom mbini mbabtas bisesa. Ngub bubur kisaon obum mbini bor Isreyel tenaol hambun bu mukl bi aol is mend mama oboklaong, inin obul hul ha haklwaebe kisao ub, Njonom aol Njises ngo bor kisao ko Paolom mbini bor ngub kisesa.*

⁵ Ngub kao kalisaol angal ngo pango birismi tomb Paolom mbini ngo baeben Aorao Aondao Njiseson sem ora haen ko mbabtas bisesa.

⁶ Ngub bubur kisaon obum mbini kim men mba Ngaor bor kisao tomb Wesao Ebe Tangarom mbini ngo baebenon hibi umu bor hondaesao, mbinim angal heneng tangar tangar mendem pang pang nao bib se armend sisao kao kao bismisa. Ngub bubur kismil Ngaorum mbinin kone bor kao kalisaol ub di tenaol hambunom pangen kao kalismisa.*

⁷ Ngub bismi o mbini aol ngo baeben is duteb oran sisesa.

⁸ Ngo tomb Paolom ek ukl teb baeben oran Nju semon man pangoklme anda bor honda ha was habur, tenaol ngo birismi baeben bor per ab saond bu kalam kalam bubur, obum pakl nao heme angal bib hobao sao nda tenaol hambunom pangen kao kalo, Ngaorum ngub maeb ha maomb bo hayao on te di oborob ora kao dund bisesa.

⁹ Ngub kisaol o mendborom obum angal bib ebe ngo kisao ub nao pange mbinin kone bor hul ha tundabur, mbinim angal ngo kisao o di heneng le ko nen nao sabismisa. Mbinim ngub bubur tenaol ngo angal bib ebe nda pango birismi baeben bor kabl, Aorao Aondao ngo hayaol poklbur hayem baebenom beyem ub khorob was beyem ko maobowa angal bismisa. Ngub bismil Paolom mbini ngo baeben and ngon buru haen tuwaklbur Karasol hul ha haroklme baeben was ware pe aol Tiranason sukul anda bor kemi pobur, obum bao hor hambunon mbinim pangen angal bib ebe ngon te kao dund bu hasesa.*

¹⁰ Paolom ngub bubur kisaon karasma ukl kab oran ngub angal bib ngo kao kalo hasaol, Nju sem di Tenaol Sem Tangar di tenaol hambun ora su Esiya ngo hambun bor paolismi baeben hambunom Aorao Aondaon angal bib ngo pangismisa.*

Naomung mini nas is haoklao mbini haemeyan hasmi o

¹¹ Ngo tomb Ngaorum Paol buri mao palabur tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu haen kisesa.*

¹² Ngub bisaol mendborom Paol teng kinjub di lab lab pe perae di ngo sao hakl mini obo Paolon toklol waraen kobur, ngo sao hakl men pae po tenaol sen hae wismi baebenon toklol waraen kismi tomb ngo baeben ebe enjaokl pismisa. Ngo tomb mendbor mbinin tombao bor sam biri baeben di sam ngo birismi hakl paokl ora pisesa.

¹³ Ngo tomb Nju semon naomung mini aol mendborom di mbinin naomungom tenaolon tombao bor sam bisasao o taol deram akol bam aeben bismi tomb, mbini ngo haklon mendborom ko mend ko mend Aorao Aondao Njiseson imbi kobur taol dera hondobur, sam ngo tenaolon tombao ndaon bor bisasao bor kabl, Aol Paolom Njiseson angal ngo ko hae ol, naom aol Njises ngon imbi kobur ini bor buri

* 18:28: Bis 9:22 * 19:1: 1 Kor 3:6 * 19:2: Bis 2:38; Bis 8:16 * 19:4: Mat 3:11 * 19:6: Bis 8:17; Bis 10:44; Bis 10:46 * 19:9: 2 Kor 6:14-18 * 19:10: 2 Tim 1:15 * 19:11: Bis 14:3 * 19:13: Mak 9:38

palobur laom ngao, nje dera pib ora ko taol dera hindismisa.*

¹⁴ Ngub bismil hondobur Nju semon baolom aol aondao mend obun imbi Siba kismil, aol ngon isi is haoklao mend hasmi baebenom di ngub bi hondobur, mbinim umubaoli is menden tombao bor sam birisao o taol dera hindismisa.

¹⁵ Ngub bismi o sam ngo aolon tombao bor birisao ndam mbinin angal ngon ko san lubur kabl, Njises di ni hende, Paol di nim ora hendeng, ini ngo baeben aeb was eb? kisesa.*

¹⁶ Ngub kobur kisaon aol umubaoli ndam buri palo nas is haoklao ngo baeben bul beya khorob ora men ha munu bowes bu men mba lubur kisaon, mbinin lab lab hakl munu kaollu tuwa, mbinin toklo hakl ol mung di khorob ora win lisesa. Ngub bisaol haondaoklir mbinin hambun and ngo tuwaklir lab lab hakl nao same toklo bube was pakl khorob ora pismisa.

¹⁷ Ngub bisaol tenaol su Ebeses birismi baeben hambun ora, Nju sem di Tenaol Sem Tangar di ngo baeben hambunom ngo bisaol sao pangobur burir biyu pakl aondao bu ora himismisa. Ngub pakl homobur kismil mbinim Aorao Aondao Njiseson burim was hambun sao bib se yao ko kaoya kismisa.*

¹⁸ Ngo tomb tenaol andub mendbor Karasol hul ha hasmi baebenom, mbinim mbes naomung naomung munu khorob bu hasmi sao baeben tenaol hambunom pangen kao pabur, khorob hambun sao ngo bismi sao maokl psmisa.

¹⁹ Ngub bubur kismil mbes naomung minismi baebenom di, mbinin naomung tangar tangar minismi sao wi mbuk andub ora, mbinim mbes mone so andub ora pao 50,000 oram dob bi ngo u hasmi baeben di hambun, tenaol hambunom henden mini obo kiril mbabur isaolao bor hambun ora den haorismisa.

²⁰ Mbinim ngub bismi tomb Aorao Aondaom obun angal bib ebe nda aondao bu ora buri palo and sam sam bin kisaol, su hambun bor ngub and so baorao pisesa.*

Tenaolom su Ebeses bor sob kismi o

²¹ Ngo tomb mabor Ngaorom Paol obun kone bor kao kalisao ub nim ko mende su Maseroniya hesa Ngirik semon su kab pobur, waki Njurusalem poklwo ko nen sabisesa. Ngub nen sabisao o mabor nim Orom semon su di hondokl poklwo ko nen sabisesa.*

²² Ngub nen sabobur kisaon obu su Esiya bor baokl mend bao habur, obu bisur bibi aol o kab Tim hesa Irastas kab bor ibi mbes su Maseroniya puklub kisesa.*

²³ Ngo tomb su Ebeses tenaol man nao pange mendbor, tenaol Aorao Aondaon hareron poklbur bismi baeben makl himismi baebenom khorob aondao bu ora bubur, tenaol hambun bor sob aondao ub ora mao kaesmisia.*

²⁴ Aol is mend obun imbi Dimitiyas hasaol, obu han silbam menjao menjao waraoklao aol hasesa. Ngub hasao tomb Ebeses tenaolom mbinin kaoya lome sao ten Atemis ko imbi karu wismil, aol ngom mone muklbur Ebeses tenaol ngo haklom dob bin ko, kaoya lome sao ten Atemis ngon and war pae menger han silbam waru dengno mone mubur, obun kongon bimi aol ngo han silbam kaoya lome sao warismi nda baeben sokl aondao bu ora kalo hasesa.*

²⁵ Ngo tomb aol ngom obun kongon bimi aol ngo baeben di, mbinin aol mendbor kongon bombor ngubi bismi baeben di, hambun ora obo kiril mbaklaob kobur kabl, Aol o hakl o, inim di ora hendeyem ub nao kongon ngo sao bu hayom baebenom sokl aondao bu ora mu hayom o non, naom kongon ngo beyom saol ora ebeyao o meyom ka.

²⁶ Ngub beyom o aol Paol ke ndam bu haraoklao ub inim halom di pangobur elom di ora hendeyem. Naon su Ebeses enjo ngo bor di su Esiya ngo hambun bor di, tenaolom kim wari sao baeben nao hobao sao ora wiyao o baehaemen ora kaoya lome ko, tenaol hambunom pangen kao kalo hae alem. Ngub beyaol tenaol andubom obun angal ngo heneng le ko nen sabeyem ka.*

²⁷ Pangeklem. Paol obum tenaol hambun bor ngub was ka sin, obum naon bisnis ebe ngo mao kho saklao, tenaolom maobowa angal was bib se haklemi. Mende di naon kaoya lome sao ten hobao sao Atemison kaoya lome anda ngo di, aol Paol ngo obum tenaol hambun bor angal ngo ke o pangoklemi tomb mbinim nao hobao sao men mao koraklemi ora. Aoh, naon kaoya lome ten ngo di obu hobao sao ora yao nda o, ngo di kho mao sabur nao hobao sao men mao korakleming, naom asub ora bem ko pangeyem balem? Wao. Mbes wen tomb non su Esiya hambun bor di, su hambun su u kowes bisaol hakl bor di, kaoya lome ten aondao ngo bor tenaol hambunom turi homo kaoya lome nda o, aol Paol ke ngom naon kaoya lome ten ngon imbi aondao bu

* 19:15: Mak 1:24; Mak 1:34

* 19:17: Bis 5:5; Bis 5:11

* 19:20: Bis 12:24

* 19:21: Bis 23:11; Oro 1:13

* 19:22: Oro 16:23; 2 Tim 4:20

* 19:23: 2 Kor 1:8

* 19:24: Bis 16:16

* 19:26: Bis 17:29; 2 Tim 1:15

ora wiyao nda ub nao win ko, ngo men mbaklbur be o alem ko aol Dimitiyasom ngub kisesa.

²⁸ Ngub kisaol kongon bimi aol aondao ngo obo kiril mba hasmi nda baebenom angal ngo pangobur, mbinim ko homo angal aondao bu ora kobur kakl, Naon ten Atemis su Ebases bor ngo bere o, obu aondao hobao sao ora yao ko aondao bu ora kismisa.

²⁹ Mbinim ne bombor ub kombo angal aondao bu ngub bao kao hakol ora bismil, su and lobokl lobokl aondao ngon hambun bor sob aondao bu ora kobur birbiyam aeben aeben bismisa. Ngub bismil tenaol aondao ngo baeben di mao men men was bubur, tenaol hambun obo kiril mba ber was bu haroklme homa aondao mend sisao bor akl was po kiril mbam mbam bismisa. Ngub bubur kismis mbinim aol Ngayes hesa Arisakas kab mbibi mbibin su Maseroniya sisaol, mbibi Paol daol haru akol bu hasmi o men habur, tenaol hambun kiril mba buru hasmi homa ngo wisao nda bor munu soklo taokl pismisa.*

³⁰ Ngub bismil Paol obu di tenaol aondao ngo pismi nda darukl o bor pobur, mbini hambun bor angal menjao kao kalokl poklwao ko nen sabisao o, Karason sem baebenom nje nao poklesi ora kobur minismisa.

³¹ Ngo tomb su ngon maeb haraoklao aol mendbor di Paol obun aol sango ora hasmil, obu hasaol angal eben kobur kakl, Njem tenaol kiril mba boroklme homa ngo tenaol andub ora ber mba hayem o bor, nje nao pebe ora ko kao deb deb kismisa.* hasmisa.

³² Ngo tomb tenaol kiril mba boroklme homa aondao ngo, tenaol andub ora ngo homa kang ora di nao mao penaen obo dengeb dengeb kao mba hasmi nda bor, sob aondao bu ora ko tenaol hambunom angal aondao bu ora kao bara wismisa. Ngub bismi o tenaol aondao ngo hasmi baebenom andub mendborom naom enjo ngo bor obo kiril mbabur, ngo beyom saon te ngo saon ora beyom ko nao hende kone awis ora

³³ Ngo tomb Nju sem ngo bor birismi baebenom mendborom aol Aleksanda obu tukun bor mao habur, njem tenaol hambunom pangen ngo sao ngo sao baonao ko kao kal ko karu mao kikal baesmia. Ngub bismil aol ngom tenaol hambun pangen nao Nju semom menjao nao bumao koklbur ki menyaesesa.

³⁴ Ngub bisao o mbini hambunom aol ngo obu Nju sem e ko ora hindismil, mbinim obun angal ngo kao tingi mba angal aondao

bu ora ne bombor ub kombobur kakl, Naon kaoya lome ten Atemis su Ebases bor ngo bere o, obu kaoya lome sao aondao ora yao ko aondao bu ora kismil, mbinim ngo kismi ub nar wesmbao tukun oral haraoklao ndabi tomb kismi o, ngub bao kao ha win was mbon sokl pibisesa.

³⁵ Ngub bismil mabor su Ebases and lobokl lobokl ngon kuskus aondao ora birisao om, tenaol hambunom aondao ngo kismi nda ub nao laob ko taolu lu sowa paen kobur obum mbini hambun bor kakl, Su Ebases aol o hakl o, naon Atemison kaoya lome anda aondao hobao sao ora nda hesa han komb bi hobao sao yu saohar bor haklbur obo tibaesao nda kab non, naon su and lobokl lobokl aondao Ebases ngo bor ora maeb ha u hayem ko tenaol hambunom di ora hendeyem ka.

³⁶ Ngub beyem ol mondom ngo sao nao hobao sao e ko nen sabo, angal ngon hul nao haklemi orang, inim kone kimb bu kang mend sowa pabur inim bukl buklemi sao di bao nao bu monoklwaebe ora.

³⁷ Aol is kab ngom naon kaoya lome anda baeben bor menjao paes no, naon kaoya lome sao ten nda bor di mangal bu menjao nao baebi o, inim mbibi baehaemen ora kemi obaemi ka.

³⁸ Aol Dimitiyas di obun kongon bimi aol baeben mbini ngo baebenom tenaol mendem bimi ub maktl homobur howes lomao ko nen sobaem sin, naon howes lome anda di ebe ora hae. Ngub hae ol howes kaeb se ko di ebe ora wing, howes pangoklme aol baeben di ngo bereyem ol pobur mbinim howes kaem sin ebe ora soklao.

³⁹ Ngub inj, inim naom ngon menjao lomao ko nen sobam sin, inim tenaol hambun ora kiril mba burubur ngo sao ngo sao bemin ko kao kao bimi nda ub buklemi tomb, inim angal ngon di ebe kao kao buklemi ora.

⁴⁰ Naom te ngo saon beyom nao kebur baehaemen ora tenaol hambun mao birbiya sob aondao ora mao karumndang, naom ngo sao baonao ora sob komao ko te menjao nao mu uklmao ora. Ngub bukлмаol naom embi hora aondao ngo bam ndisaon inim sob aondao bu ora mao karmi ko, naon maomb bo haroklme aol baebenom nao te mao sarabur ke mao handaeb se ora hayom ko kuskus aondao ndam ngub kisesa.

⁴¹ Kuskus ndam ngub kobur kisaon nao ngubi ora hayom ngao, ini hambun anda puklub ko pen kisesa.

20

Paol obu su Maseroniya hesa Ngirik kab

bor waki pisao o

¹ Ngub tomb sob aondao ngo kisao ub waki kur kisao tomb Paolom tenaol Karasol hul ha haroklme baeben hambun ora obo kiril mbaklaob kobur, obum mbinin kone bor oborob hul ha saor peyo haebe on angal mendbor kao kalobur, ini bao haklwaebe ora kaoklbur obu su Maseroniya bor poklbur pisesa.

² Ngub pobur kisaon obum su ngo hambun bor Karas tenaolon kone bor hul ha saor pe haklwaebe ko, angal bib ebe ngo andub ora kao kalam akol bu haklbur obu waki Ngirik tenaolon su pisesa.

³ Ngub pobur kisaon su ngo bor ek ukl teb oran bao habur waki taokaollon su Siriya poklbur man man bu birisao o, Nju sem mendborom obu luklbur karu hasmil hondobur waki su kab kab pobur Maseroniya bokesesa.

⁴ Ngub bokesao tomb Pirason isi Sopara obu su Beriya aol sisao o aol ngo obu di, Tesalonaka aol is kab mend mbibin imbi Arisakas hesa Sekandas kab di, su Debi aol menden imbi Ngayas kismil aol ngo hesa Tim kab di, su Esiya aol is kab mend mbibin imbi Tikikas hesa Topimas kab di, mbini ngo baeben hambun Paol obu daol haru pismisa.*

⁵ Ngub bubur kismin mbini ngo baeben mbes su Toros po habur, nao mendbor mama pismao* baeben bao hondo hasmisa.

⁶ Ngo tomb nao ngo mbinin mama pismao baeben, palawe and mao saraoklao sao yis nao biri haru noklme bao hor so o ber paklbur kismaon, nao su Pilipil ib taokaollon baoraoklbur su and lobokl lobokl aondao Toros ngo poklbur pismao. Nao ngub taokaollon baoraokl was pam pam bubur kismaon, bao hor su nan on oran su Toros ngo nao hondo hasmi ndal po pindib paesmao ora. Ngub bubur kismaon mbini ngo nao hondo hasmi baeben di nao maomunu su Toros ngo bor saren bombor oran bao hasmao ora.

Paol and lobokl lobokl Toros hasao o

⁷ Ngo tomb naom hor kangon somna palawe hakl konde taol bu ne no birismao tomb Paolom ni ekerana nan paokl poklwao ko nen sabobur kisaon, obum tenaol ngo birismi baebenom pangen angal bib ebe ngo kao kalobur, somna undum tuku ora di angal andub ora kao kalisao.*

⁸ Ngo tomb naom Paolon angal ngo pango birismao o, and panda tubal yu sao huklu ora bor birismaol, and tubal ngo nao birismao on laomb andub ora kena u birismao.

⁹ Ngub bismao tomb nas is mend obun imbi Yutikas obu and windowa teb sol birisao. Ngub birisaol and tubal bu tu yam yin yin bi ngon taonaom yu kar tebo nan on birismao o, Paolom angal andub ora kisao tomb nas ngom el u ibisaol obu enjmor aondao bu ora kobur, sul komb hakl po tiba ma donge bowes bu saokl khorob ora wisao. Ngub bisaol mbinim penar bu akl was inin pobur menya hindismi o, nas ngo ora pe paesesa.

¹⁰ Ngo tomb Paol obu di inin pobur nas nda u mba hasaol tumu karu sul ber munu, nas ndan pakol pakol kombe munu hondobur kakl, Nas ngo obun haebes bao tuwarukl bereng obu ebe soklaong, burir nao biklwaebe ora kisao.

¹¹ Ngo tomb Paol obu waki and tubal yu mandaem nan ora ngo birismao ndan waki pobur, palawe ndan mendbor waki konde bara nao peyobur kisaon, obum tenaol ngo birismi nda baebenom pangen angal andub ora kao kalo ham ham bubur bao bu nar pol pisao tomb paokl pisao.

¹² Ngub pisao tomb mbinim nas ngo waki mao enjaesao nda obun anda waki kemi pobur, mbinin kone bor turi aondao ora homo sub tibaen birismisa.

Paol daol mbini Toros ngol haklbur Malitas pismi o

¹³ Ngo tomb Paol obu su kab kab was su Asos poklbur obum nao bor ini su Asos bor hen mib bemin ub ini mbes ib taokaollon su ngo bor hakl puklub kisaol, naom ngub taokaollon baoraoklbur pismao ora.

¹⁴ Ngub pobur kismaon su Asos ngol Paol obu di nao hen mib bibir, ib taokaollon ngon baoraoklbur nao hambun su Mitilini pismao ora.

¹⁵ Ngub pobur kismaon su Mitilini ngo bor waki taokaollon pam pam bubur, nend kisaol paolaoklbur ekerana nan su Kayos teb so bor po pindib paesmao. Waki ngon ekerana nan nao su Semos po pindib paesmao ora. Ngo tomb ngon ekerana nan su Ebases nao pe bao wabur su Malitas po pindib paesmao.

¹⁶ Ngo tomb Njurusalem bor tenaolom ne osisao piabnao wiyao o naeb saoklao hor so buruklemi o teb sisaol, Paolom ni di peb sa sin, nim penar bu ora Njurusalem bor bao ngon hor so kang mend burukl poklwao ko nen sabisesa. Ngub nen sabobur nim su Esiya enjo ngo bor baehaemen ora hor andub nao hae, naom su and lobokl lobokl Ebases ngo tuwaklbur nao pen mbi ko nen sabisao ora.*

Paolom Ebases tenaol bor ini bao haklwaebe kaoklbur pisao o

* 20:4: Bis 19:29; Bis 21:29; Ebe 6:21   * 20:7: Bis 2:42; Bis 2:46   * 20:16: 2 Tim 1:15

¹⁷ Ngo tomb Paol obu su Ebeses nao pe and lobokl lobokl Malitas bao habur kisaon, obum Ebeses tenaol bor angal pen kobur kabl, Karas semon maeb haroklme aol baeben enjo ngo ni hae ol ni hondokl ubuklub ora kisesa.*

¹⁸ Ngub kisaol mbinin ngub ibismi tomb obum mbini bor kabl, Ni su Esiya enjo ngo bor pibnao obondis tomb di, mabor hor hor nao haru bao ha hasumndis tomb di, inim ninao kone u haruklu sao ora hendeme nda.*

¹⁹ Nju sem mendborom hor hor ni ke mao handa lemin ora ko karu hasmil, ni imbi nao wi men koro hawaol nao kone bor kho so kend bin was hawao o, nim Aorao Aondaon kongon hem ko, de kao pe was bubur bu handis ka.

²⁰ Heneng ora nao hambun kiril mba birismao tomb di, inin anda sisao birismao bor di, nim angal bib ebe ini bisur biyao ngo ndan ukl mend nao men mbae angal hambun sao oborob ora kao njundis ub inin ora hendeyem.

²¹ Nim ngo ndis tomb Nju sem bor di Tenaol Sem Tangar bor di ini tenaol hambun bor inin khorob bismi sao tuwa Ngaor ora hem ko taol mi pobur, kone baol muno naon Aorao Aondaon Njisesol hul ha ora haklwaebe ko kao njundis ka.

²² Pangeklem. Ngubi tomb Ngaoron We-saom ni bor nje Njurusalem pu ko kao njao-raokl ol ngub poklwao o, su Njurusalem ngol ni bor asao was buklaob ko ni nao hende o*

²³ bombor sao mend non ni hende ora. Nim su and lobokl lobokl hambun bor akol bu hayo tomb Wesao Ebe Tangarom ni bor nje kalabus paolu ke handaeb se ora hael ko kao nji was biyao.*

²⁴ Ngub kao njurukl was haraoklao o, nao Aorao Aondaon Njisesom ni bor Angal Bib Hobao Sao ngo, Ngaorom tenaol hond homo bisur biyao ub tenaol hambunom pangen kao kalaebe ko kao njisao ora. Ngub bisaol nim angal bib ebe ngo ngub kam akol bu, nao kongon ngo bu kowes bun ko was nen sobaklol, nim su ngol bao haklwao ub hobao sao inj yao kobur, ni bor asao was buklaob ko hem ko menjao nen nao sobaklo ora ko Paolom ngub kisa.*

²⁵ Obum ngub kobur kabl, Pangeklem. Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ko angal bib ebe ngo ini hambunom pangeklem ni kao njam akol bu haruklu nda o, ini ngo baebenom mabor ninao el wil ko mend

nao hondoklemi ko ni hende ora.

²⁶⁻²⁷ Ngub ko mende nao hondoklemil nim ini bor ngubi tomb kao njurukl ngao, pangoklaob. Nim Ngaorom hambun sao nen sabeyao sao baeben di, obun angal hambun sao ngo wiyao ub bombor mend nao baondib mini hambun sao kao njundis o, ini ngo haklon mend Ngaor hayaol nao pe bum harim sin, nim inj inin mbib ora buklemi ka.*

²⁸ Pangeklem. Ini ngo baeben Wesao Ebe Tangarom Ngaoron semon maeb haroklme aol hareklemil kisndis ngao, inin inin mbib oborob hondo ora habur mbini ngo baeben di oborob ora maeb haklwaebe. Aorao Aondaon obun ibao oram mbini obun sem mao hasaong, inin Ngaoron sem ngo baeben hambun oborob ora maeb habur, some sib maeb haroklme aolom some sib ne taol bu kalo oborob ora maeb haroklme nda ub ora maeb haklwaebe.*

²⁹ Heneng ora nim di ora hende ub ni paokl poklwao tomb buklhoma aondaon deran ker baebenom ini hayem ol buri palaokl obobur, ini Ngaroron sem some sib non bi ngo bereyem baeben khorob ora no taol peb bu no bowes buklemi ora.*

³⁰ Mende di mabor ini ngo haklon mendborom wabl Karasol hul ha haklemi baeben bor kakla ko maobowaklemil, Karason sem mendborom di ngo kakla lemi baeben taol mi poklemi ora.*

³¹ Ngub bukleming inin hor hambunom oborob hondo ora habur lemin, nim ini bor karasmas ukl teb oran hora di somna di de kao njam njam bubur, ini hambun bor khorob oran nao bibaebe ko kao njundis ub aokl nao hemen hae nen sab hakol bu haklwaebe ora.*

³² Aoh, nim Ngaorom ini ngo baeben hond homo pone ora bisur bu hayao ko, angal bib ngo kao njuwao pangisimndis ub men hakol bu hareklemil ko, Ngaorom ini oborob ora maeb ha bisur bin ko di nim Ngaor bor kao kalaklo ora. Ngub biyul obum inin kone bor buri mao pala, inin kone bor ebe sao on was and mao sabur, obun sablo haen kisao baeben hambunom kone bor and mao sa taol bu kalakl hayao ub ini bor di ngub bisur bu njib se ora hayao.*

³³ Pangeklem. Nim ini ngo haklon is menden mone so di, il di, lab lab di menjao hem ko heb nao homowao ora.*

³⁴ Aoh, nim aol mendbor ni daol nao haru akol bu hasmao baeben daol, naom

* 20:17: Bis 18:21 * 20:18: Bis 18:19; Bis 19:10 * 20:22: Bis 19:21 * 20:23: Bis 9:16; Bis 21:4; Bis 21:11
 * 20:24: Bis 21:13; 2 Tim 4:7 * 20:26-27: Bis 18:6 * 20:28: 1 Tim 4:16; 1 Pit 5:2-4 * 20:29: Mat 7:15; Njo
 10:12 * 20:30: 1 Njo 2:19 * 20:31: Mak 13:37; Bis 19:8; Bis 19:10; 1 Tes 2:11 * 20:32: Bis 26:18 * 20:33: 1
 Kor 9:11-12

ne nismao saon di, naom menjao nao wi hasmao sao hakl di, nao ki ngo oram nao mbib buri palo kongon bu handis ub inim di ora hendeyem ka.*

³⁵ Nim buri palobur ngo bundis ub non, naom bukmao sao hambun sao tenaol buri nao pale baeben bor di bisur wa bemin ko, nim inim hambun sao oborob ora hendeklemin menger oborob ora muwalondis. Ngub bundis ol naon Aorao Aondao Njisesom kisao ub tenaol menjao menjao kaloklme moroklme baebenom turi kang bu homoklme o, mbini tenaol mende turi homo menjao menjao bisur bu kaloklme baebenom turi aondao bu ora homoklme kisaong, naom angal ngo oborob ora nen sab hakol bu haemin ko Paolom ngub kisao.*

³⁶ Obum ngub kobur kisaon obu di Karason semon maeb haroklme aol ngo obu haru hasmi baeben di, mbinim sul tumu saor ha sul burubur Ngaor bor kao kalismisa.*

³⁷⁻³⁸ Ngub kao paesmi tomb mbinim obum ngo le ub naom Paol obu ko mend nao hondoklmao ko nen sabobur, mbinim hibi kho so hem aondao bu ora ko Paol hibi nunu bu de andub ora kismi. Ngo tomb Paol obu ib taokaollon baoraokl poklbur pisaol mbinim obu pen walakl pismi.*

21

Paol obu wkl Njurusalem pisao o

¹ Ngo tomb mbini Karason semon maeb haroklme aol ngo baeben bor ini bao boroklwaebe kaoklbr, nao ib taokaollon dund so was pam pam bubur su Kos po pindib pismao. Ngub pobur kismaon wkl ngon ekerana nan su Oros po baoraoklbr wkl su and lobokl lobokl aondao Patara pismao.

² Ngub pobur naom su ngo bor po hasmao tomb ib taokaoll mend su Pinisiya pokl bi mend wisaol hondobur, naom ib taokaoll ngon baoraoklbr su ngo bor pismao ora.

³ Ngub pobur naom su Saparas wisaol hend aeben saesmao o, naom su ngo bor nao pe baondib pa sao bibir anan paokl pibi habur mabor su Siriya po pindib paesmao ora. Ngub pismaol taokaoll ndan aoraom, taokaoll ngo bor marisao sao baeben su and lobokl lobokl aondao Taya ngo bor taoklu ukl pisaol, nao di haru su and te ngo bor hondaesmao.

⁴ Ngub pobur kismaon naom su ngo bor tenaol Karasol hul ha hasmi baeben

es bu hend wabur, saren ukl mend oran naom mbini daol haru bao hasmao. Ngub bao hasmao tomb tenaol Karason sem ngo baebenom Wesao Ebe Tangar ndam mbinim hibi umu bor kao kalisao ub mbinim Paol bor nje Njurusalem nao pebe ora kismi.*

⁵ Ngub kismi o naom saren ukl mend ngo pibi hasao tomb mbini bao boroklwaebe kaoklbr nao paokl poklbur pismaol, aol Karason sem ngo baeben di mbinim ten nongnas di mbini hambun ora nao walakl ibismil, naom and te ngol haklbr ib mare bor pobur kismaon nao hambun sul tumu saor ha ber munubur Ngaor bo kao kalismao.*

⁶ Ngub Ngaor bor kao paesmao tomb mbini ngo baeben bor ini bao boroklwaebe kaoklbr ib taokaollon honda birismao tomb mbini hambun wkl anda pismi.

⁷ Ngo tomb nao su and lobokl lobokl Taya ngo bor haklbr taokaollon su and lobokl lobokl aondao Tolesmao pobur kismaon, naom su ngo bor Karason sem birismi baeben hondobur, turi homo ki siken bubur naom bao hor mend ngo bor mbini daol haru bao hasmao ora.

⁸ Ngo tomb ngon ekerana nan wkl taokaollon baoraoklbr su Sisari pismao. Ngub pobur kismaon aol Pilib Ngaoron angal bib ebe kao kaloklao aol ndan anda honda paolismao ora. Mbes aol ngo Njurusalem bor mbinim bisur biyao aol is haoklao haen kismi ndan is haoklao nan o obu ora sisao.*

⁹ Ngo tomb aol ngo obun wane is makl aoli nao biri mend birismil, mbini ngo baebenom di Ngaorom mbinim kone bor kao kalisao ub Ngaoron angal bib ebe ngo tenaolom pangen kao kalo hasmi.*

¹⁰ Ngo tomb and ngon bao hor kab teb oran bao hasmaol, Ngaoron man mini aol is mend obun imbi Akabas obu su Njuriya haklbr ngo nao hasmaol ibisao.*

¹¹ Ngub obobur aol ngom Paolon hakler samo hasao o kol mubur, aol ngom obun mbib obun ki aongao kab tanga mbabur kakk, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom ngub le. Nju sem mendbor Njurusalem paoloklme baebenom hak ngon aorao ngub munu tanga mbabur, Tenaol Sem Tangarom lin ko kemi po kaloklemi le kisao.*

¹² Naom ngub kisaol pangismao tomb nao Paol daol pibismao baeben di, tenaol su ngo bor paolismi baeben di, nao hambunom Paol nje Njurusalem nao pebe ora ko kao deb deb bismao ora.*

* 20:34: Bis 18:3; 1 Tes 2:9 * 20:35: Mat 10:8 * 20:36: Bis 21:5 * 20:37-38: Bis 20:25 * 21:4: Bis 20:23

* 21:5: Bis 20:36 * 21:8: Bis 6:5; Bis 8:40 * 21:9: Bis 2:17 * 21:10: Bis 11:28 * 21:11: Njo 21:18; Bis 20:23;

Bis 21:33 * 21:12: Mat 16:22

¹³ Ngub bismao o obum nao bor kabl, Wao. Asub ko inim de ko nao hibi kho mao sareklem balem? Nao Aorao Aondao Njisesol kone ubur obun imbi aondao bu win ko obun kongon buklwao, mbinim Njurusalem bor ni ki aongao tanga pa kalabus mao palarim sin di ebe. Ni laem sin di ebe was kisao.*

¹⁴ Ngub kisaol naom waki obun kone u bokelen ko di kao deb deb bu menjao nao kaeb sisaol, Aorao Aondaom obun mbib nen sabeyao ub ora buklao kobur bao waesmao.

¹⁵ Ngo tomb naom bao hor kab teb oran bao habur, naon osisao hakl man man bu baoraoklbr kismaon Njurusalem pismao.

¹⁶ Ngub pismao tomb Sisari tenaol Karason sem mendbor di nao har pismao. Ngub pobur naom Njurusalem pindib paesmao tomb mbinim and nao paolukl bismao ngo aol Nesonon anda kemi pismi. Aol ngo obu su Saparas aol sisaol obu mbes ora Njisesol hul ha hasao o sisaol, obum nao obun anda bor paoluklmao ora ko nen sabisao.

Paolom Njemus hondokl pisa o

¹⁷ Ngo tomb naom Njurusalem po pindib paesmao tomb Karason sem baebenom nao turi homo oborob obaeming ubuklub kismi.

¹⁸ Ngo tomb ngon ekerana Paol obu aol Njemus hondokl pisaol, nao di haru pismao tomb Ngaoron semon maeb haroklme aol baeben di hambun ora Njemus daol haru obo kiril mba birismil hindismao.*

¹⁹ Ngo tomb Paolom mbini hambun turi homo ki siken bubur, obum Tenaol Sem Tangar bor Ngaoron angal bib ebe kao kao akol bu hasaol Ngaoron obu bisur aondao ora bisao tomb, Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor di hambun sao oborob ora bisao ub obum arman ngo mbinim pangen kao kalisao.*

²⁰ Ngub kao kalisaol pangobur mbinim Ngaor bor tengiyu ko kaoya kismisa. Ngub bubur mbinim Paol bor kabl, Nao haeme o njem di ora hendel ub nao Nju sem andub ora buklhoma iri non bi oram Karasol hul ha hasmao o, waki mbini ngo baeben hambunom Moseson man ora hem ko men hakol was bu hayem ka.*

²¹ Ngub beyem ol njem Nju sem mendbor Tenaol Sem Tangaron su bor paoleyem baeben bor inim Moseson man ngo ora tuwabur, inin nas and soklao baebenom di songol pe ha soweb nao bi hae, nao Nju semon man hambun sao bimao nda ub tuwaklwaebe ora ko hael ko, mendborom

kakla ngub kam ebemel mbinim angal ngo ora pango hayem.*

²² Ngub pango ora hayem ol nje enjo ngo bor oba ke ora pangokleming, asub buklmaob? kismi.

²³ Mbinim Paol bor ngub kobur kabl, Pangal. Naom nje ngub ora benin ko nen saboklaom. Aol is makl ngo hayem om Moseson manom bibaebe ke wiyao ub, nim ngo sao ngo sao buklwao ora ko mbinim Ngaoron kongon buklbur mao kismi ora.

²⁴ Ngub bisming mbini ngo baebenom mabaorao haruklemi on njem mbini bisur bubur menjao menjao dob bu kalo, mbinim kongon ngo bimi ub njem di Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondaklbur wes wes lu soweb bi haebe ora. Njem mbini ngub bisur buklesi tomb mbinim mabor kongon ngo bu paklemil, mbinin iri ebe pundikleml. Njem ngub bae sin tenaol hambunom njem ngo buklesi ub hondobur, mbinin kone bor Paol obum Moseson manom ke wiyao ub di bao men hakol bu, bu harekle o obum bu hae lome nda ub kakla lome ko nen saboklemi.*

²⁵ Aoh, naom mbes Tenaol Sem Tangar ngo Karasol hul ha hayem baeben bor bas pen kobur ngub kismao. Naom nen sabeyom ub inim ngub ora bibaebe. Mbinim ne noklme sao baeben hambunon kaoya lome sao bor ne kaloklemi on oran nao noklwaebe ora. Mende di iri hae sem hambun saon ibao nao noklwaebe ora. Mend di ibao baoraoklao sao sem ibao bao ber beklae nao noklwaebe ora. Mend di ini tenaolom paes nao puklwaebe ora ko bas ngub pen kismao ko, Ngaoron semon maeb haroklme aol baebenom Paol bor ngub kismi.*

²⁶ Ngub kismil ngon ekerana Paolom aol is makl nda kemi pobur kisaon, Ngaorom mbinin angal pangen ko mbini is makl ndam wes wes lu soweb bi hasmi ub obu di mbini daol haru ngub bibir, obu Ngaor Hen Moroklme Anda hondaesesa. Ngub hondabur kisaon Nju semom bismi ub Paolom baolum aol Ngaor Hen Moroklme Anda ngon anda birismi baeben bor naom ngo soweb bi haraoklao ub oran, naom saren ukl bombor ora pibi haklao tomb ora bu kowes buklmaol, naom Ngaor bor mabaorao haoru kaloklmao ko kao kalisesa.*

Ngaor Hen Moroklme Anda bor Paol men hasmi o

²⁷ Ngo tomb bao hor haoklao ngo ndi tibaesmi nda teb sisaol tomb Nju sem mendbor su Esiya hakl ibismi o, Paol obu

* 21:13: Bis 20:24 * 21:18: Bis 15:2; Bis 15:13; Kal 1:19

Bis 16:3; Kal 2:3 * 21:24: Bis 18:18 * 21:25: Bis 15:29

* 21:19: Bis 15:12 * 21:20: Bis 15:1; Bis 15:5 * 21:21:

* 21:26: 1 Kor 9:20

Ngaor Hen Moroklme Anda ngon andaon birisaol hondobur mbinim tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon kone bor sukl sukl mao ba, mao birbiya angal aondao bu ora kobur kakl,*

²⁸ Isreyel aol o hakl o, ini hambun pen ora aol ngo men haemin ubuklub. Aol ngom su Isreyel tenaol hambun di, Moseson man wiyao nda ub di, Ngaor Hen Moroklme Anda ngo di, ngo baeben hambun ora men mbaklbur, tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangen mao kho sa angal was bam akol bu haraoklao. Mend di obum Tenaol Sem Tangar mendbor Ngaor Hen Moroklme Anda ngol kemi ebenel, Ngaoron and komb bi ebe ngo di dol mao haen ko kho mao sabur, obu ngo hae o kismisa.*

²⁹ Mbinim mbes Paol hesa Ebeses aol Topimas kab mbibi haru and lobokl lobokl ngo bor hasbil hondobur, Paolom aol ngo Ngaor Hen Moroklme anda ngon kemi hondayao ko nen sabobur angal ngo kismisa.*

³⁰ Ngub kismil tenaol su and lobokl lobokl aondao Njurusalem ngo bor birismi baeben hambun ora burir biyu sob aondao bu ora kao kobabur, akl ora obo kiril mbabur mbinim Paol Ngaor Hen Moroklme Anda ngo andaon men ha munu soklo taokl dera pibismisa. Ngub bismi tomb ngo baebenon mendborom and ngon tiriyao baeben penar bu bo mba kimb bismisa.

³¹ Ngub bubur kismil mbinim Paol pe paen luklbur bismi o, Orom semon ami maomb bo haraoklao aol aondao om, Njurusalem ngo hambun bor tenaol hambunom sob aondao bu ora kobur birbiyam birbiyam be kismil pangisesa.

³² Ngub pangobur kisaon aol ngom penar bu ora ami maomb bo haroklme aol mendbor di ami baebenon mendbor di ngo baeben kemi akl was pobur, tenaol aondao ngo sob kam kam bi hasmi nda bor pismisa. Ngub pismil tenaol aondao ngo hasmi baebenom ami sem ngo ibismi nda hondobur, Paol sob kam kam bu lurukl hasmi nda waki nao li bao waesemisa.

³³ Ngo tomb ami maomb bo haraoklao aol aondao ndam Paol ngo lurukl hasmi ndal po Paol men habur kisaon, obun ami nda baeben bor inim aol ngo sen ya ukl kabom ki munu tanga paklaob kisesa. Ngub kobur obum tenaol aondao ngo hasmi nda baeben bor kakl, Aol ngo obu aeb e? Obum asub baonaob ko? ne misesa.*

³⁴ Ngub kisaol tenaol aondao ngo hasmi baebenon mendborom angal haru kao kao

bubur angal tangar ub kismisa. Ngub bismi tomb mendborom di mbinim angal haru kao kao was bubur, mbinim armend sisao was kao kao bu angal erer andub ora kismil, ami maomb bo haraoklao aol ndam ngon te pangokl buwabur kisaon, obum ami baeben bor aol ngo nao ami semon maomb bo haroklmao anda yu ngon kemi yin puklub kisesa.

³⁵⁻³⁶ Ngub kisaol mbinim mbini ami semon and hanom to bam yin yin bi ngo hasao ndan Paol kemi yin pismi tomb, tenaol andub ora ngo dengeb dengeb kao mba hasmi nda baebenom ko homo sob aondao bu ora birbi koba taol mi obo, angal aondao bu ora kobur kakl, Obu pe paen lib ora kismil, mbinim Paol ngub luklemi ko ami ngo baebenom obu kem bor menyabur, and to bam yin yin bi ngon taokl yin pismisa.*

Paolom Nju sem bor obun te pangen kao dund bisao o

³⁷ Ngo tomb mbinim Paol obu mbini ami semon maomb bo haroklme anda ngon taokl hondaklbur bismil, Paolom ami maomb bo haraoklao aol aondao ngo bor Ngirik angal kobur kakl, Nim nje bor angal kang mend kao njun be? kisesa. Ngub kisaol ami semon maomb bo haraoklao aol ndam kakl, Wao. Nje di Ngirik angal pange sene ka.

³⁸ Nje Isib aol ngo nao ami sem bor saond bu njuklbur, obun saond bimi aol is 4,000 andub ora su tenaol nao biri bor kemi pisao nda inj sene ye? kisesa.*

³⁹ Ngub kisaol Paolom obu bor kakl, Inj ka. Ni Nju sem ora hael, ni su Silisiya aol ora yaol, ninao su and lobokl lobokl aondao Tasas yao. Ni su and lobokl lobokl aondao ngo bor hakl obowao ngao, nim tenaol hambun bor angal kang mend kao kalon be? ko kao deb deb bisesa.

⁴⁰ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol ndam ebe kao kal kisaol, Paol obu hanom to bam yin yin bi ngon yu mandaem and tiriyao kombae ngol teka habur, tenaol hambunom henden ko obun ki menyaesesa. Ngub bisaol hondobur mbini hambunom angal nao ke kur kao mbakl pobur sub ora hasmi tomb, obum mbini bor Hiburu angal kobur kakl,

22

¹ Nao aorao haeme hakl o, inim ni bor angal ngo kaemndan wakl kao njun ub pangoklaob kisesa.

² Obum angal ngo kisaol o mbini Hiburu semon angal kobur kisaol pangobur,

* 21:27: 2 Tim 1:15 * 21:28: Bis 6:13 * 21:29: Bis 20:4; 2 Tim 4:20 * 21:33: Bis 20:23 * 21:35-36: Luk 23:18; Bis 22:22 * 21:38: Bis 5:36-37

mbinim angal kang ora di nao ke sub ora pango hasmil, Paolom mbini bor kakk,

³ Ni Nju sem ora hae ol ninao su Silisiyan su and lobokl lobokl Tasas bor nao amom ni marisao o, ni sukul su enjo ngo bor aol Kameliyelom ora buwalisaol, ni su Njurusalem ngo bor ora and sowao. Ngub buwaol naon ab sumb wil baebenom man hambun sao kismi ub aol ngom el mend nao baondib mini ni oborob ora buwalisaol, nim di ini ngo hayem haklom ngubi tomb naom Ngaoron manom ke wiyao ub buklmao ora ko nen sabeyem ub ngub nen sabowao ora.*

⁴ Ngub nen sabobur kowaon nim mbini tenaol mendbor ni ngubi tomb Aorao Aondaon hareron poklbur hae ub hasmi baeben di lu bowes bubur, ten di aol di hambun men pae po kalabus mao pala hawao ora.*

⁵ Nim heneng ora ngub buwaol nim ngo kakk ub naon baolum aol wesmbao aondaon oram di, nao Nju semon kansol baeben hambun di, mbini ngo baebenom heneng ora le ko ora hendeyem. Mbini ngo baebenom naon haeme Nju sem mendbor Damaskas paolismi baeben kalaebe ko bas mend waeb bu njismil, bas ngo bor waeb bismi ub mbinim nim su Damaskas ngo bor tenaol Aorao Aondaon hareron poklbur hasmi baeben men ha, hankab ha bara wakk Njurusalem bor ke henden men pae obon ko bas ngo njismil, nim mbini men haki powao ora ko Paolom ngub kisesa.

Paolom obu kone baol minisao on arman kisa o

⁶ Paolom ngub kobur kakk, Nim ngub pobur kowaon Damaskas poklbur aond hora haklu ora nda tomb su Damaskas and lobokl lobokl aondaon ngon teb so sao wen harerol pukl hawao, bao aondaon ora mend yu saohar bor haki obobur, ni mao tukun sabur bu akol bisao ora.

⁷ Ngub bisaol nim sul komb haki po tibabur, dombes u mba habur angal mend kisaol pangowao tomb ngo angal kisaon dam kakk, Sol o Sol o, njem ni asub ko lu bowes bu ke mao handaril kisaol pangowao.

⁸ Ngub kisaol nim obu bor ngub ko san luwao. Aorao o nao Aorao Aondaon ka, nje aeb balem? kowaol, obum ni bor wakk kakk, Ni njem ngo lu bowes bu ke mao handarilil nda, Nasarer Njises ora hae kisaon.

⁹ Ngo tomb aol mendbor ni daol haru pibismao baebenom bao ngo ibisao ub non hindismi o, ni bor angal ngo kao njisaol pangowao ub mbinim nao pangismi.

¹⁰ Ngo tomb nim obu bor ngub kowao. Aorao Aondaon o nim asub buklwaob? kowaol, Aorao Aondaon ni bor kakk, Nje penar bu tekaklbur su Damaskas and lobokl lobokl aondaon abo ngo bor pu ora. Ngub poklesi tomb nim mbes njem ninao kongon hambun sao benin ko man man buwao ub aol mondom nje kao njuklaong, pu ora kisaon.

¹¹ Ngub kisaol nim teka pewao tomb bao aondaon ora ngo ibisao o hondowao ndam, nao el bor maong maong bubur kho sisaol menjao menjao hend heneng bukl buwawaol, mbini aol ngo ni daol nao haru pibismao nda baebenom ninao ki kabol Damaskas bor men pae pismi.

¹² Ngo tomb su Damaskas ngo bor aol is mend obun imbi Ananayas hasaol, obum nao Nju semon man hem aondaon ora ko men hakol bu hasaol, mbini Nju sem su Damaskas paolismi baeben hambunom di obu aol ebe ora hae ko nen sabismi o sisesa.

¹³ Ngub nen sabismil aol ngom ni u mba hawao ndal teb so obo habur ni bor kakk, Sol o nao haeme o, njen el abo wakk ebe sang, osisao hend heneng bi kisaon tomb nim osisao penar bu ora hend heneng bubur, nim aol ngo obu di oborob ora hondowao.

¹⁴ Ngo tomb obum ni bor ngub kisaon. Naon ab sumb wil baebenom Aorao Ngaorom obun kone bor njem ngo sao ngo sao benin ko nen sabeyao ub di, njem ora nen sobenin ko nje bember ha haen kobur, njem obun Oborob Biyao Aol nda di njen elom hendenin ngo muwalene o ka. Ngub ngo bene ol njem obun mbib ora ngo kao njenel pangae ub di

¹⁵ njem elom handae ub di, tenaol hambunom pangen lesi ko kao njisao ora.

¹⁶ Obum ngub kobur ni bor wakk kakk, Njem pong nao li ngubi tomb nje penar bu teka peyobur, njen kone bor khorob bisi sao wiyao o wes wes laen ub njem Njises obul hul ha habur lesin, obu bor kao kalo mbabtas bi ora kisaon ko Paolom ngub kisesa.*

Paolom Tenaol Sem Tangar bor angal bib kao kalisao on arman kisa o

¹⁷ Paolom ngub kobur kakk, Ni wakk Njurusalem bokeyobur Ngaor Hen Moroklme Anda bor hondabur, Ngaor bor kao kalowao tomb nim obanda bor sao

¹⁸ Aorao Aondaon obu hondowao ora. Ngub hondowao obum ni bor kakk, Njem ni hondobur tenaol enjo ngo bor bereyem haki bor ngo kao kalel ub mbinim makl homobur nao pangokleming, nje ngubi tomb

* 22:3: Bis 5:34; Oro 10:2

* 22:4: Bis 8:3; Bis 22:19

* 22:16: Bis 2:21

* 22:18: Bis 9:29-30

penar bu ora su Njurusalem ngo tuwaklbir pu ora kisao.*

¹⁹ Ngub kisaol nim obu bor kabl, Nao Aorao Aonda o, nim mbes Nju semon man pangoklme anda baebenon honda was bubur, tenaol njel hul ha hasmi baeben lu bowes bu kalabus men pae powao ub Njurusalem bor paoleyem baebenon ora hendeyem.*

²⁰ Mende di mbes mbinim njen angal bib ebe ngo kao kalo hasao aol Sitiben obu pe paen lismi tomb nim di mbini bisur bu, mbini aol ngo obu pe paen lismi baebenon lab lab di ngo sao haki mu manaka habur, nao kone bor di aol ngo oborob lereklem ko nen sabowao ub mbini hambunom di ora hindismi ko kao kalowao. Ngub kowao o*

²¹ Aorao Aondaom ni bor kabl, Nje su enderae ora Tenaol Sem Tangaron su bor penin lowaang, nje pu ora kisao ko Paolom ngub kisesa.*

²² Ngo tomb pibnao Paolom ngo kisao ub tenaolom oborob ora pango hasmi o, mabor Tenaol Sem Tangaron imbi kisao tomb mbinim erer ko angal aonda bu ora kobur kabl, Aol ngubi su ngol nao haklaang, obu pe paen lu tuwaklaob ora, pen ngubi tomb lib ora kismisa.*

²³ Ngub kobur kismin mbinim ko homo angal erer aonda bu ora ko kaong lubur, mbinim lab lab osisao haki yu kem bor men yakl yakl po, su huni haki yu kem bor khorob ora karu tu yaesmisa.

²⁴ Ngub bismil Orom semon ami maomb bo haraoklao aol aonda ndam obun ami aol mendbor bor kabl, Inim aol Paol ke ngo andaon kemi pobur lemin, obum nim ngo sao ora buwaol Nju semom ko homo angal erer aonda bu ora keyem ko te kao paen ub heb yam lam lam bubur ne mib kisesa.

²⁵ Ngub kisaol mbinim Paol ngub heb yam luklbur ki aongao kab tanga pa wisni tomb Paolom ami maomb bo haroklme aol ngo haklon is mend bor kabl, Inim howes mbes nao kao hae tomb Orom tenaol mend heb ya kuwinjom bao lib se hayem be? Aoh, Orom semon manom ngub bibaebe ke wiyao be? kisesa.*

²⁶ Ngub kisaol ami ndam angal ngo pangobur, ami maomb bo haraoklao aol aonda nda po kao kalobur kabl, Aol ngo obu Orom sem seneng, njem obu bor asub ora bel bo? kisesa.

²⁷ Ngub kisaol ami maomb bo haraoklao aol aonda ndam Paol bor obo ne mubur kabl, Nje Orom aol ora hael be? Njem ni kao nji ora kisaol, Paolom e kisesa.

²⁸ Ngub kisaol ami maomb bo haraoklao aol aonda ndam burir biyubur kabl, Nim mone so andubom ora ni Orom sem kond baklbur sokl buwaol ni Orom sem hae kisao o, Paolom kabl, Ni non ngub inj, Orom sem mondrom ora ni marisao kisesa.

²⁹ Ngub kisaol mbini ami ngo Paol obu bor njem bae saon te kao pa ko luklbur bismi nda baebenon penar bu ora pakl homo kuwik mismil, ami maomb bo haraoklao aol aonda ndam di Paol obu Orom sem sene nao hende, obu heb yam luklbur ki aongao tanga pawe ko pangobur pakl aonda ora himisesa.*

Paol Nju semon kansol baebenon el sol teka hasao o

³⁰ Ngo tomb Orom semon ami maomb bo haraoklao aol aonda ndam Paol obum khorob asao ora baonaol hondobur, Nju semom obu bor ko homo angal aonda bu ngub kaemib ko hondoklbur obum ekera nan Paolon kil hankab hasao nda haki kolo tuwabur, Nju semon baolum aol aonda baeben di mbinim kansol baeben di mbini hambun ora obo kiril mba baoraoklaob kobur, obum Paol kemi inin po mbinim el so oral teka haen kisesa.

23

¹ Ngo tomb Paolom kansol ngo birismi baeben buriyab ora hondo bondokl habur kabl, Nao haeme haki o, mbes di ngubi tomb di ni Ngaorom hend ha haen was haruklul, nao kone bor nim khorob buwao sao mend nao mao bembera hae ol, nao kone bor sisab bin was haruklu kisesa.*

² Ngub kisaol Nju semon baolum aol wesmbao aonda oram aol mend bor Paol hasaol teb so birismi baeben bor, aol abo ngo kabl hae on ne bor ki hobaom lib kisesa.*

³ Ngub kisaol Paolom aol ngo obu bor kabl, Songolol aol hobao ngo e, njem nim man hul hae ko nen sabobur ni ora te mao sara howes lesi on berel o, njem ora man ngo hul habur ni ki hobaom lib kal as balem? Pangal. Ngaorom nje ora luklao kisesa.*

⁴ Ngub kisaol aol ngo Paol hasao teb sol sao birismi baebenon Paol bor kabl, Wao. Njem Ngaoron baolum aol wesmbao aonda ora abo taolu liral as? kismisa.

⁵ Ngub kismil Paolom mbini bor waki kabl, Nao haeme haki o, Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub

Njem njen semon maomb bo haraoklao aol bor

Maobowa angal nao bibi

* 22:19: Bis 8:3; Bis 26:9-11 * 22:20: Bis 8:1 * 22:21: Bis 9:15; Bis 13:2 * 22:22: Bis 21:36 * 22:25: Bis 16:37 * 22:29: Bis 16:38 * 23:1: Bis 24:16 * 23:2: Njo 18:22-23 * 23:3: Mat 23:27

ke wiyao o, nim aol ngo obu baolum aol wesmbao aondao ora hae ko nao hendebur ora kowe kisesa.

⁶ Ngo tomb kansol ngo birismi baebenon mendbor Peresi sem birismi o mendbor di Sarusi sem birismisa. Ngub birismil hondobur Paolom mbini hambun bor buriyab ora kobur kabl, Nao haeme haki o, ni ninao ab Peresi aol ora sisaol ni di Peresi aol ora hae. Ngub hae ol nim Peresi semom nen saboklme nda ub nao kone bor di tenaol heme heneng ora wakl enjoklemi ko nen sobakl ol, nim ngub tenaol hambun enjoklemi ko kao kalo haruklul mbinim ni ngon ora ngo te mao sara howes kokl obaemi o kisesa.*

⁷ Ngub kisaol Peresi sem hesa Sarusi sem ngo birismi nda baeben kabom angal ngo pangobur penar bu ora ab saond bi bi bubur, mbinin kone bor ti tom kab armend sisao nen sab sab bu taol bu kobaesmisa.

⁸ Mbini Sarusi semom tenaol pe paklemi o di wakl nao enjoklemi ora, angal mini wesao di nao hae o baehaemen lomel, tenaolon wesao di nao hayao o kakla lome ko nen sabismisa. Ngub nen sabismi o Peresi semom non ngo sao baeben heneng ora yao ko nen sabo hasmil, mbinin kone bor ngon ora sem kab bu taol bu kobaesmisa.*

⁹ Ngub taol bu kobabur mbinim angal aondao bu ora kismil, Peresi semon man buwaloklme aol mendborom Sarusi sem bor buriyab ora ab saond bu kalobur kabl, Aol ngom khorob sao menjao nao biseng, obun kone bor angal mini wesao mondom be? wesao tangar mondom obun kone bor kao kaleyao ub laob ko naom nao hendeyom kismisa.*

¹⁰ Ngub kismil mbinim angal aondao bu ora kao kao bu khorob ora ab saond bismil hondobur, ami semon maomb bo haraoklao aol ndam mbinim Paol kumbirir munu munu baklu bowes buklemi ko nen sabisesa. Ngub nen sabo pakl homobur kisaon obun ami nda baeben bor kabl, Mbinim aol Paol ngo arer bu ab saond bu mba hayem ngao, inim obu wakl men habur nao ami semon maomb bo haroklmao anda yu ngon men pae yin puklub kisaol, mbinim ngub bismisa.

¹¹ Ngo tomb somna Aorao Aondaom Paol birisaol obobur kabl, Njem ni hindisi ub kowes nao bi, Njurusalem enjo ngon tenaol hambunom pangen kao kalaenda ub njem su Orom bor di ngub kao kaloklesing, njem njen kone bor hul ha saor peyo ora haebe ko Aorao Aondaom ngub kisesa.*

Nju semom Paol pe paen lemin ora ko karismi o

¹² Ngo tomb ekeran nan Nju sem mendborom bombor mendel kiril mba burubur Paol obu pe paen lemin ora ko kar mba habur kabl, Naom Paol obu nao li haen oran ne no ib di nao nemin ora ko mao kismisa.

¹³ Ngub mao kobur kismim aol andub ora supu kab kab hor kab di hor tebo nan on mendbor di mbini ngub baebenom ora karismisa.

¹⁴ Mbinim ngub kar peyaoklbir kismim Nju semon baolum aol aondao baeben hesa mbinim maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben kab birismil pobur kabl, Naom aol Paol ke ngo pe paen lemin ora ko mao kho ora mend komaol, naom obu ngub nao li haen oran ne no ib di nao noklmao ora kismisa.

¹⁵ Ngub kobur kabl, Ini ngo baeben di naon kansol baeben di ini ngo baeben hambunom, Paol obu bor wakl angal ngo kandan oborob ora ne muklbur ke non bubur, ami semon maomb bo haraoklao aol aondao nda bor Paol obum angal ndan wakl oborob ora kao dund bin kemi ebebe lowaebe. Inim ngub buklemi tomb naom su harerol mupango maomb bo burubur, obu enjo ngo ini buruklemil nao ebe haen bao pe paen men ha luklmao ora kismisa.*

¹⁶ Ngub kismi o Paolon mbaolin isi is mondom mbinim ngo karismi nda ub pangobur, obum ami sem haroklme anda ndan hondabur mbinim nje bor ngub kaem ko Paol kao kalisesa.

¹⁷ Ngub kisaol Paolom ami maomb bo haraoklao aol is mend ib kobur kabl, Nas ngom ami sem maomb bo haraoklao aol aondao nda bor angal mend kao kaloklaong, njem obu aol aondao ngo bereyao kimi pu ora kisesa.

¹⁸ Ngub kisaol ami maomb bo haraoklao aol ndam, mbini ami hambun maomb bo haraoklao aol aondao birisaor bor nas ngo kemi pobur kabl, Aol Paol ke mend paokl poklao ko hend hakol bu maomb bo harum ndam, ni ib kobur ni bor nas ngom ami maomb bo haraoklao aol aondao bor menjao kao kaloklaong kimi pu ko kao njaonaol, kemi ubukl kisesa.

¹⁹ Ngub kisaol aol aondao ndam nas ngon kil sub solo maon nan men pae po, njem ni hungum ora kao nji ko ne mubur kabl, Njem ni bor angal asao ora lesib? kisesa.

²⁰ Ngub kisaol nas ndam obu bor kabl, Nju semom Paol lemin ko ngub ora karaem. Ekeran mbinim kansol baebenom kakla, Paol

* 23:6: Bis 4:2; Bis 24:15; Bis 24:21; Bis 26:5

* 23:8: Mat 22:23

* 23:9: Bis 25:25

* 23:11: Bis 18:9; Bis 19:21;

Bis 27:24; Bis 28:16-23

* 23:15: Bis 25:3

obun angal ndan waki oborob ora ne muklbur ke non bubur, nje bor Paol obu nao kansol baeben bereyom ol kemi inin ib kemini ko kar parim.

²¹ Ngub kaem ngao njem mbini angal ngo lemi ub nao pangaebe ora. Mbini ngo baebenon aol mendbor andub ora, supu kab kab hor kabol hor tebo nan on mendbor di mbini ngub baeben oram, Paol obu kansol baeben buruklemil nao ebe haen harerol maomb bo burubur lemin ora. Aoh, obu nao li haen oran naom ne no ib di nao nemin ko mao kaemi ora. Mbinim ngub baemil ngubi tomb oran njem mbini angal pango Paol obu kemi ibil be? nao ibil ko hondoklbur hayem kisesa.

²² Nas ndam ngub kisaol ami sem maomb bo haraoklao aol aondao ndam nas nda bor njen anda pu kobur kabl, njem ni bor ngo kao njiril saon mondom pangen lesi hendaebe ora kisesa.

Mbinim Paol su Sisari bor kemi pismi o

²³ Ngo tomb ami sem maomb bo haraoklao aol aondao ndam, ami aol maomb bo haroklbe aol is kab mend ubuklub kobur kabl, Ibim ami aol supu haki haki hor tobon kab mend di, some hoson mesaol boroklme aol supu haki haki hor tebol hor maoklao nan on tobon kab mend di, mbini ami aol tom monoklme nda baebenon supu haki haki hor tobon kab mend di, ini ngub baeben oran embi nend lao tomb somna su Sisari peklemin ub man man bibaebe.

²⁴ Mend di some hos mendbor aol Paol ke nda obu buruklao o di man man bakabur, inim obu oborob ora maeb ha Orom semon maomb bo haraoklao aol aondao Pilikis buruklao kemi puklwaebe kisesa.

²⁵ Ngub kobur kisaon ami sem maomb bo haraoklao aol aondao ndam bas ngub waeb bu pen kisesa.

²⁶ Aol aondao Pilikis o, nje Orom semon kabman maomb bo haraoklao aol aondao ora hael o bor, ni aol Koloriyas Lisiyasom nje bor bas ngo waeb bu eben kobur, nim njen kone bor sub tibaen as ko haebe kabl ka.

²⁷ Nim bas ngo eben kabl ub non Nju semom aol ngo pe paen luklbur men hasmi o, ni di nao ami sem mendborom aol ngo obu Orom sem hae ke pangobur, naom obu nao luklemi ora kobur kur mismao ora.*

²⁸ Ngub bubur kismaon Nju semom ou te asao was mao bemberabur lukl baemib ko hondoklbur, nim aol ngo mbinin kansol baeben birismi bor kemi inin powao ora.*

²⁹ Ngub buwao o naom aol ngo obu kalabus mao pala pe paen lib se oran khorob menjao nao binbur o, mbinin manon ora

kao kao bubur obu baehaemen te mao saraesmil hondowao ora.*

³⁰ Ngub bismil hondowao o, nim ngubi tomb mbini Nju sem ngo baebenon obu karu luklbur bereyem ke angal mend pangobur, aol ngo obu nje hael ol penar bu ora ngo eben kabl ong, mbini aol ngo obu bor te mao sara howes kokl bismi baeben bor abo ngo nje berel ol howes kokl puklub ko kao kalowaol, ngub njel howes obo lemil mbinim obu asao ora howes lem ko ebe hondoklesi ora. Ami semon maomb bo haraoklao aol aondao ndam bas ngub waeb bu pen kisesa.*

³¹ Ngo tomb ami nda baebenon mbini ami sem maomb bo haraoklao aol aondao ndam bibaebe kisaon nda ub, bao somna ngon was Paol obu oborob ora maeb ha kemi pobur kismim mbinim su Andipatis po pindib paesmisa.

³² Ngub bubur kismim ekera nan bao bisao tomb mbini ngo aongaon was pismi nda baebenon su Andipatis ngol walaklbur waki mbinin anda bokesmisa. Ngub bismi tomb mbini aol ngo some hoson mesaol baoraokl pismi nda baebenon ora, Paol obu su Sisari bor kemi po mao barakl pismisa.

³³ Ngub pobur kismim mbinim su and lobokl lobokl aondao Sisari ngo po pindib pabur, bas nda di Orom semon kabman maomb bo haraoklao aol aondao ngo nda kalobur, Paol di njem obu maeb haebe ko obu birisaol mao hasmisa.

³⁴ Ngo tomb Orom semon maomb bo haraoklao aol aondao ngom bas ngo bor wisao ub hondobur Paol bor kabl, Nje su abor aol yaob? kisaol Paolom kabl, Ni Silisiya aol yao kisesa.

³⁵ Ngub kisaol obum Paol bor waki kabl, Nim mbini aol ngo nje te mao sarabur howes kismi baeben oboklemi tomb ora njem bisi saon te kenin pangoklwao kisesa. Ngub kobur kisaon obun kongon bimi aol baeben bor kabl, Inim Paol obu aol wesmbao Herorom maomb bo hasao anda aondao ngon mao palabur, obu paokl nao pen ub oborob ora maomb bo haklao kisesa.

24

Nju semom Paol te mao sara kowes kismi o

¹ Mabor bao hor su oran pibi hasao tomb aol Ananayas obu Nju semon baolum aol wesmbao aondao ora hasao o di, Nju semon maomb bo haroklme aol, aol kon wi baebenon mendbor di, aol is mend obun imbi Tetalas obu howes ko angal oborob ora lao aol hasaol mbinim kokl

* 23:27: Bis 21:30-33; Bis 22:25-27

* 23:28: Bis 22:30

* 23:29: Bis 18:14-15

* 23:30: Bis 24:5-8

bismi sao baeben obum ken ko aol ngo obu di, ngo baeben su Sisari bor inin pisma. Ngub pobur kismis mbinim Orom semon maomb bo haraoklao aol Pilikis nda birisaol pobur, Paol bor howes lemi on kao kalismisa.

² Ngub bismil kabman maomb bo haraoklao aol ndam aol Paol kor bu ib kisaol ibisao tomb, aol Tetalas ngo obu howes oborob lao aol ndam Paol bor kakla kao beya te mao sarabur kakk, Nao aol nda Pilikis o, njem nao Nju sem naon su bor oborob ora baoraomun ko oborob ora kone kimb bu maomb bo habur, njem naon menjao menjao mbes kho so bowes bisao sao haki di wakl mao ebe sa, njem nao oborob ora maomb bo harili ndal mondom nao bor saond di nao bun njoroklme, naom hor hambunon turi was homo oborob ora boroklmao nda ka.

³ Njem nao bor oborob ngub was bisur bili ndal, njem nao bor hambun sao oborob was ngo bili nda ub nao tenaol su hambun bor paoleyom baebenom nje turi aondao ora homobur, nje bor tengiyu kao ha was hayom.

⁴ Aoh, heneng ora ngub turi aondao ora hemeyom o, njen tangar sao bukl bi haki ol naom angal andub sao ko nje nao men ndiklmaong, naom nje bor angal kang el bombor ora mend kao njaomun ub njem nao hond homo pangaebe ora ko taeki kobur kao deb deb bisesa.

⁵ Obum ngub bubur kakk, Aol Paol ngom nao Nju sem paoloklmao su baeben hambun bor ko homo ab saond mao ba ba bu, khorob sao was and mao sa, tenaol hambunon kone bor sukl sukl mao ba, sob mao kam akol bu haraoklao ora. Ngub bubur obu nao Nju sem hambun o sem ab sem ko tuma bara win lome semon imbi Nasarer sem lomel, obu mbini ngo baebenon aol aondao ora habur, obum khorob was bu haraoklao hendemao ora.*

⁶ Mende di aol ngom naon Ngaor Hen Moroklme Anda kho mao sa dol mao haki-lbur bisaol, naom obu bor howes koklbur men hasmao ora. Naom ngub men habur naon man ke wiyao ub obu ebe te mao sara howes lomao ko nen sabismao o,*

⁷ ami semon maomb bo haraoklao aol aondao Lisiyas ke ndam buri palobur, naom aol ngo munu birismao o obo kur mi pisao ora.

⁸ Ami maomb bo haraoklao aol ngom ngub bubur kisaon nao aol ngo obu te mao sara howes kokl bumao baeben bor, njen ne ora hondokl puklub kaonaol ngo obome o ka. Ngub baonaong njen mbib aol

ngo ne muklesi tomb di njem ebe te mao bembera hondoklesil, naom obum biyao saon o te mao sararumnda ub obum di nje kao njuklao ko aol Tetalasom ngub kisesa.

⁹ Ngub kisaol Nju sem ngo birismi baebenom di aol ngom heneng le ko kereyaokl kereyaokl bombobur, mbini hambunon Paol bor te mao saraesmisa.

Paolom mbinin angal ngon ko san lubur Pilikis kao kalisao o

¹⁰ Ngo tomb Orom semon maomb bo haraoklao aol aondao ndam Paol bor njen angal lesi sao di kao ko el pun diriyae-saol, Paolom mbinin angal ndan ko san lubur kakk, Njem su ngo bor karasmas andub oborob ora maomb bo habur mbini ngo baebenom njel howes lome ub njem oborob ora mao bembera handale ndal, nim turi aondao ora homobur mbini angal ngon ko san lurukl ngao, pangaebe.

¹¹ Aoh, nim nje bor ngo kao njuklwao ub njem tenaol mendbor ne muklesi tomb di nim heneng ora kene ko ebe hondoklesi. Ngubi tomb bao hor duteb be? menjao pibi harob ngao, nim Ngaor bor kao kaloklbur Njurusalem bor yin powao.*

¹² Ngub powao o nim Ngaor Hen Moroklme Anda ngo bor mendel kab mend per ab saond bu menjao bi hawao dim mondom nao hindismi ora. Aoh, mend di nim Ngaor Hen Moroklme Anda bor di, mbini man pangoklme anda baeben bor di, mbini and lobokl lobokl ngo baeben hambun bor di, sob mao ka khorob ngub buwao sao mend mondom nao hindisao ora.

¹³ Mend di mbinim ni bor ngo te mao sarabur ngo kaemnda ub njem angal ngo heneng ora kaemi ko nen sobenin ko di, mondom ngon te bombor sao ora mend nao mu uklaa ora.

¹⁴ Aoh, ngub mondom nao lao o nim bombor sao mend biyu ub non nje bao kao njun ka. Mbinim ni bor naon sem bor tom kab bu tuma kobaen keyao kaemnda ub non, nim heneng biyu ora. Heneng ora nim di mbini ngo baebenom nen saboklme ub Mosesom man hambun sao kisaao sao di, Ngaoron man mini aol baebenom mbuk waeb bor waeb wismi ub di, ngo baeben hobao sao heneng ora wiyao ko nen sabo men hakol bubur, nim naon ab sumb wil baebenon Aorao nda Ngaor bor kaoya kao ha was haruklu. Ngub bu habur nim Aorao Aondaon hareron poklbur haruklu o, mbinim harer ngon kho nao hobao sao yao lome.*

¹⁵ Aoh, mend di mbini ngo baebenom di heneng buklaa ora ko nen saboklme

* 24:5: Bis 17:6

* 24:6: Bis 21:28-30

* 24:11: Bis 21:17

* 24:14: Bis 24:5

ub, nim di Ngaorom tenaol oborob bimi baeben di khorob bimi baeben di, ngo baeben hambun ora mao enjaoklao ko nen sobaklo ora.*

¹⁶ Ngub ora nen sobakl ol nim kone ukl bombor ora u oborob dund se ub was bam bam bubur, nim Ngaor hesa tenaol hambun kabom di henden nao kone bor sakl polo kend bibi sao oran menjao nao biyu ora ko Paolom ngub kisesa.*

¹⁷ Ngub kobur kabl, Nim karasmas andub ora mendbor Tenaol Sem Tangaron su bor was bao ha haklbur mabor tenaol menjao nao wi birismi baebenon mone hakl manae, nim Ngaor bor di kao kalo obu bor menjao kaloklbur wakl Njurusalem powao ora.*

¹⁸ Ngo tomb nao Nju semom bimao ub nim Ngaor Hen Moroklme Anda bor Ngaor bor kao kaloklbur wes wes lu soweb bi habur hawao tomb mbinim ni hindismi o, ni daol tenaol andub di mend nao haru hasmaol momdom sob mao ka di menjao nao bismi ora.*

¹⁹ Ngub menjao nao bismi o Nju sem mendbor su Esiya hakl obobur ni ngo baebenom ora men hasming, nim khorob menjao buwaol hindismi sin, mbinim ni bor njem ngo sao bili nda ko te mao sara howes kobl obokl baemin ebe ora sokl baonao.*

²⁰ Ngub inj, nim kansol baebenon el sol teka hawao tomb nim khorob buwao sao mend aol ngo hayem baebenom te mao bembera hindismi sin, mbinim nje ebe kao njuklemi.

²¹ Aoh, nim ngo tomb angal bombor ora mend mbini hambun bor buri palobur ngub kowao. Nim tenaol heme baeben Ngaorom heneng ora wakl mao enjaklao ko nen sobaklo ndal, inim ni ngubi tomb ngo te mao sara howes lem o ko kao kalowao ora ko Paolom ngub kisesa.*

²² Ngub kisaol maomb bo haraoklao aol Pilikis ndam mbes Karas tenaol ngo Aorao Aondaon hareron poklbur hasmi baebenom bismi sao oborob ora hondo hasaol, obum mbini bor ebe kam ngao anda puklub ora. Nim angal ngon ami sem maomb bo haraoklao aol aondaon Lisiyas oboklao tomb ora oborob lowao kisesa.*

²³ Ngub kobur kisaon aol Pilikisom obun kongon maomb bo haraoklao aol mend ngol hasaol hondobur kabl, Njem aol Paol ke ngo paokl poklao oborob ora maomb bo haebe. Ngub buklesi o obu akol akol bu haen wabur, obun tenaol sangom obu

bisur bukl obaem sin, ngub eben menjao nao kaebe kisesa.*

Paolom Pilikis tobakl bor Karas tenaolon te kao dund bisao o

²⁴ Ngo tomb mabor bao hor kab teb mend pibi hasao tomb Pilikis obu obun were Durusila sisaol ten ngo Nju sem sisaol o, mbibi tobakl Paol obu paolisao nda bor obobur njem angal mendbor kao njukl ib kisaol, Paolom nao Karas tenaolom Eben Ke Aol Njisesol ngub hul ha haroklmao ko te kao dund bisaol pango birisbisa.

²⁵ Mbibim ngub oborob ora pangisbi o Paolom mbibi bor kabl, Ngaorom mabor tenaol khorob bimi baeben hesa oborob bimi baeben kab oborob ora taol bu kobaklaong, ibin mbib hambun sao buklesi o ibim oborob hondo ora bibaebe. Ngub bubur lebin kone ukl bombor ora u hakl-waeb kisaol, aol Pilikis ngom pakl aondaon bu ora homobur kabl, Ebe kam ngao, nje di pu ora. Nim mabor ko kang mend wa sin, nim njen angal ngo kal on wakl pangon kao njukl ib ko kor buklwao kisesa.

²⁶ Ngub kisaol o maomb bo haraoklao aol aondaon Pilikis ngom obun kone bor nim aol Paol ke ngo obu kalabus hesbeyon ko mone kang mend njin ko nen sabobur, obum ko mend ko mend Paol ib kobur angal ko barab was kisesa.

²⁷ Mabor karasmas ukl kab pibi hasao tomb aol Posiyas Pestasom Orom semon maomb bo haraoklao aol aondaon Pilikis ndan akl bu maomb bo hakl oboklbur bisao o sisaol, aol Pilikis ngom Nju semom obu aol ebe ora hae ko nen sabo obu turi hemem ko nen sabobur, Paol ngub bao kalabus paolu haen waesesa.*

25

Paolom Orom semon aol wesmbao aondaol ora howes lowao kisaol o

¹ Ngo tomb Orom semon maomb bo haraoklao aol wen pange Pestas ngo obu su Sisari ngo bor pibnao obobur, bao hor teb oran ngo bor bao haklbur obu Njurusalem bor yin pisasa.

²⁻³ Ngub pisaol Nju semon baolum aol aondaon baeben di, mbinim maomb bo haroklme aol baeben di, ngo baebenom naam Paol obu sub harerol maomb bo lemin ko kar pabur kismim, mbinim sub bibir aol men korobur mbinim Paol bor mbes howes kismi ndan aol Pestasom pangen kao kalismisa. Ngub kao kalobur obu bor kao deb deb bu saongao noklwao ora ko taeki kobur kabl, Naom Paol obu daol

* 24:15: Njo 5:28-29 * 24:16: Bis 23:1 * 24:17: Oro 15:25-26; Kal 2:10 * 24:18: Bis 21:26-27 * 24:19:

2 Tim 1:15 * 24:21: Bis 23:6 * 24:22: Bis 23:26 * 24:23: Bis 27:3; Bis 28:16; Bis 28:30 * 24:27: Bis 25:9

* 25:2-3: Bis 23:15; Bis 24:1; Bis 25:15

wakl howes kaomun ub obu enjo Njurusalem ngo bor eben kao ora kismisa.*

⁴ Ngub kismil aol aondao Pestas ngom mbinin angal ngon ko san lubur kakt, Aol Paol ke ngo nda obu su Sisari bor maomb bo haroklme o ni su Sisari ngo bor penar bu ora wakl poklbur haeng,

⁵ ni ngo poklwao bor inin maomb bo haroklme aol baeben di nao haru poklmao ebe ora. Ngub poklmao tomb aol ngom khorob sao menjao bisao sin, mbinim obu ngo bor howes lemi ebe ora kisesa.

⁶ Ngo tomb kabman maomb bo haraoklao aol aondao Pestas ngo obu mbini daol haru Njurusalem ngo bor bao hor duklab tobon kab di menjao bao haklbir su Sisari bor inin pisesa. Ngub pobur kisaon ngon ekerana nan obu howes lome anda bor po burubur obum Paol kemi ubuklub kisesa.

⁷ Ngub kisaol Paol obu ibisao tomb Nju sem ngo Njurusalem hakl ibismi nda baebenom Paol hasaol teb so ha akol bubur, obum nao bi sao hakl andub sao ora te mao sarakl engel bu howes kismi o, Paolom khorob bisao saon te oran mondom nao mu paebur baehaemen ora te mao sarakl engel bismil, aol Pestasom mbinim ngo kismi ub heneng be? kakla lem ko nen sabokl buwaesesa.*

⁸ Ngo tomb Paolom mbinim obu bor ngo te mao saraesmi on ko san lubur kakt, Nim Nju semon man di mend hul nao hawao ora. Aoh, nim Ngaor Hen Moroklme Anda bor di dol mao ha kho mao sa, Orom semon aol wesmbao aondao bor di khorob bu nim khorob sao oran menjao nao buwao ora kisesa.

⁹ Ngub kisaol o maomb bo haraoklao aol Pestas ngom Nju semom obu turi homen ko nen sabobur obum Paol bor kakt, Inim howes ngo lem on wakl Njurusalem bor pangon ub nje di yin mbi be? kisesa.*

¹⁰ Ngub kisaol o Paolom obu bor kakt, Njem di ora handal ub nim Nju sem bor khorob menjao nao buwao, ni ngubi tomb Orom semon aol wesmbao aondao oran howes lome anda o bor ora hae ol, mbinim nim buwao sao on te menjao mu paklwao ko pangaem sin ngubi tomb enjo ngol ebe kao paklemi ora.

¹¹ Nim Orom semon man menjao mend hul hawaol ni pe pan lib se hae sin, ngon ebe ka. Ni nao mupange ngo hae ol mbinim ni ebe luklemi. Ngub inj, mbinim ni bor kakla ngo kao beyareklem o sin, mondom ni Nju sem nao men pae po kalaklao ora. Aoh, naom howes ngo laom on wakl Orom semon aol wesmbao aondao oram pangon su Orom bor kokl poklwao ora kisesa.

¹² Ngub kisaol kabman maomb bo haraoklao aol Pestas ngom obun kansol baeben hesa mbes asub bem ko kao kao bu peyobur obum Paol bor wakl kakt, Njem naon aol wesmbao aondao ora ngo su Orom bor bereyao om pangon, howes ngon wakl kokl poklwao kal ub poklesi ebe ora kisesa.

Paolom Akiripa dobakl bor angal kao kalisao o

¹³ Ngo tomb mabor aol wesmbao mende obun imbi Akiripa hesa obun were Benisi kab mbibi ibisbil, aol Pestas obu bor njem su Sisari ngo maomb bo hakl obae ub oborob obae ko turi homobur hondokl ibisbisa.

¹⁴ Ngub obobur kisbin mbibi su Sisari ngo bor bao hor kab teb andub sao hasbil, aol Pestasom Paolon arman aol wesmbao ngom pangon kao kalobur kakt, Mbes aol Pilikisom aol is mend kalabus mao palaesao o ngubi tomb di bao hayao ora.*

¹⁵ Ngub bao hayaol nim Njurusalem powao tomb Nju semon baolum aol aondao baeben di mbinin maomb bo haroklme aol, aol kon wi baeben di, ngo baebenom ni bor njem aol ngo ke mao handa ora ko, obu te mao sara howes kismi ora.

¹⁶ Ngub bismil nim mbini bor ngub ko san luwao. Nao Orom semom bimao ub tenaol mendborom aol is mend bor te mao sara howes keme tomb, aol ngo te mao sara howes keme o obu mbinim obu bor howes ngo keme on ko san lu enjol nao haenbur keme tomb, naom aol ngubi baehaemen ke bao nao mao handaroklmao ko kao kalowao.

¹⁷ Ngub kowaol mbini ngo baebenom enjo ngo bor ni obowao bor haru obobur howes kokl ibismil, nim kang mend saor ha nao bi penar bu ora ekerana nan howes lome anda bor po burubur aol ngo obu kemi ubuklub kowao.

¹⁸ Ngo tomb nao kone bor aol ngo obu te mao sara howes kokl ibismi nda baebenom, aol ngom khorob aondao bu ora bisao sao menden te mao saraklemi ko nen sabowao ora.

¹⁹ Ngub nen sabowao o baehaemen mbinin man on di aol is mend obun imbi Njises ke mend himisao o, aol Paol ngom obu wakl enjaokl po hayao ko harekle sal, ngon di ngo sao hakl on was ab saond bubur howes kismil hondowao kisesa.*

²⁰ Ngub kobur kakt, Ngub bismi o nim angal ngon te nen sabokl buwabur, angal ngon ora mao homakl buwao ora. Ngub bubur kowaon nim aol Paol ke ngo obu bor mbinim nje bor howes ngo lem on, nim

* 25:7: Bis 24:5-6; Bis 24:13

* 25:9: Bis 24:27

* 25:14: Bis 24:27

* 25:19: Bis 18:15

* 25:20: Bis 25:9

wakl Njurusalem bor oborob pangon ub nje di mbi be? kowao.*

²¹ Ngub kowao o Paolom angal ngo makl homo inj kobur, njem ni enjo ngo bor ngub bao maomb bo habur, Orom semon aol wesmbao aondao oram nao angal ngon pangon su Orom bor wakl howes kokl pon lesi ora kisao. Ngub kisaol obu mabor Orom semon aol wesmbao aondao nda hayaol pen koklbur, ninao kongon bimi aol baeben bor obu maomb bo haklwaebe kowao ko Pestasom ngub kisesa.

²² Ngub kisaol aol Akiripa ngom Pestas bor kakl, im di aol ngo obun angal pangon ko pangakl kisaol, Pestasom obu bor kakl, Njem eker aol ngon angal ebe pangoklesi ora kisesa.

²³ Ngo tomb eker aol Akiripa hesa obun were ten Benisi kabom ebekone po yaor hakl oborob ora bu haongaoklu ubur, mbibi di ami sem maomb bo haroklme aol baeben di, and lobokl lobokl ngon aol aondao homa sao hasmi baeben di, ngo baeben hambun ora and aondao ngo tenaol hambun obo kiril mba boroklme anda ngon honda birismi tomb aol Pestas ngom Paol kemi ubuklub kisaol, mbinim Paol ngub andaon kemi hondaesmisa.*

²⁴ Ngo tomb Pestasom kakl, Aol wesmbao Akiripa o, ini ngo bereyem baeben hambunom pangeklemin angal kang mend kao njun ka. Nju sem enjo ngo bor paoleyem baeben di, Njurusalem paoloklme baeben di, mbini ngo baeben hambunom aol Paol ke ngo hae ol hendeyem o bor te mao sara howes ko mbinim angal buriyab ora kobur, aol ngo obu naon su ngol nao haen pe paen lib ora ko hayem kisesa.*

²⁵ Ngub kobur kakl, Mbini Nju semom ngub ko hayem o nim aol ngo obu pe paen lib se obum khorob bisao sao mend te nao mao bemberawaol, obum obun mbib ni bor mbinim howes ngo kismi on su Orom bor Orom semon aol wesmbao aondao oram pangon wakl kokl pon ko kao njisaol, nim obu ngub pen lowao ko nen sabowao ora.

²⁶ Ngub nen sabowao o nim Orom semon aol wesmbao aondao ngo bor bas asub ora waeb bubur Paol bor mini pu lowaob ko nen sabokl buwawaol, nim aol ngo obun angal ini hambunom pangeklemin ko obu ngo kemi obanda ka. Aol wesmbao Akiripa o, nje di ini aeben o bereyem baebenom di aol ngo obum angal lao on, nim naon aol wesmbao aondao nda bor bas waeb bu pen lowao on oran angal bombor men te mao bembera pangemin ora.

²⁷ Aoh, nim naon aol wesmbao aondao

ngo hayaol aol kalabus ngubi mend mini puklub lowao o, aol ngo obum khorob ngo sao ora baonaol howes kaemi ko bas bor te oborob nao waeb bu pen ka sin, nim baehaemen bir bir bi non bi ora soklao ko aol Pestasom ngub kisesa.

26

Paolom obu bor howes kismi on te Akiripa kao kalisao o

¹ Ngo tomb aol Akiripam Paol bor kakl, Njen lesi sao kao ora kisaol, Paolom obun ki menyabur mbinim obu bor te mao sara howes kismi on te ngub kisaol.

²⁻³ Aol wesmbao aondao Akiripa o, nao Nju semom bimao sao di, naon kone bor tangar tangar armend sisao nen sab sab bimao ub di, njem naon kone u paoloklmao ub oborob ora hendele ndal, Nju semom ni te mao sara howes ngo kismi on te njem ora pangenin kao njuklwao ub nim turi aondao bu ora homakl ka. Heneng ora njem ngo sao ora hendele ndang, nim njem pangenin kao njun ub oborob ora pangaebe kisesa.

⁴ Paolom ngub kobur kakl, Ni mbes nas kang hawao tomb di, ngubi tomb di, nim ninao su ni and sowao bor ninao sem hesa haru was bao hawao tomb di, mabor ni Njurusalem bor hawao tomb di, nim bu haruklu ub Nju sem hambunom ora hendeme ka.

⁵ Mbinim mbes di nim buwao sao ora hindismi ub, nao Nju semon Peresi semom man hem aondao ora ko haroklmao ub ni di Peresi sem ora yaol, nim di ngub man hem ko men hakol biyul, mbinim kowes nao bi obum ngub biyao ko kao parim sin njem ebe pangoklesi.*

⁶ Mbinim ni ngub hendeme o Ngaorom naon ab sumb wil baeben bor tenaol pe paklemi o nim wakl mao enjajklwao ko kao kalisao, nim heneng ngub buklao ora ko nen sabobur angal ngol hul ha haruklul, mbinim ngubi tomb ni ngon ora ko homobur te mao sara howes keyem alem.*

⁷ Ngub beyem o Ngaorom tenaol pe paklemi o nim wakl mao enjajklwao ko kao kalisao, obum ngo sao heneng buklao ko nen sabobur nao Nju sem, sem duteb hambunom hora di somna di obu bor hem ko kao kal ha was hasmi ora. Aol wesmbao aondao o, nim di Ngaorom ngo kisaol ub buklao ora kobur angal ngol hul ha haruklul, mbini Nju sem ngo baebenom ni ngon ora te mao sara howes kismi ka.

⁸ Wao. Ini Nju sem hayem baebenom asub ko Ngaorom tenaol himismi baeben nao mao enjaeb se hayao ko nen sabeyem balem? ko Paolom ngub kisesa.

* 25:23: Mat 10:18; Mak 13:9 * 25:24: Bis 22:22; Bis 25:2; Bis 25:7 * 26:5: Pil 3:5-6 * 26:6: Bis 23:6; Bis 28:20

⁹ Ngub kobur kakl, Aoh, nim di mbes non Nasarer Njiseson imbi men mbaklbur menjao menjao buklwao ko nen sabowao ora.*

¹⁰ Ngub nen sabobur nim Njurusalem bor andub sao buwao ora. Ngo tomb mbini Nju semon baolum aol aondao baebenom nim ngub bu han ko mao hasmil, nim Ngaoron sem baeben mukl engel bu kalabus mao pala habur, mendborom mbini ngo baeben pe paen lem kismi tomb nim di turi homobur ngub bem ora ko nen sabowao ora.

¹¹ Nim ngub nen sabobur kowaon hor hambunon mbinin man pangoklme anda baeben hambun bor akol bubur, mbinim Karasol hul ha hasmi ub makl homo tuwaen ko mbini ke mao handawao ora. Nim ngub bubur ko aondao bu ora homobur kowaon su and lobokl lobokl enderae oral wisao baeben bor di, ora taol hakol bu mbini lu bowes buwao ora ko Paolom ngub kisesa.

Paolom obu kone baol minisao on arman kao kalisao o

¹² Ngub kobur kakl, Nju semon baolum aol aondao baebenom nim ngub bun ko mao hasmi ub, nim su and lobokl lobokl aondao Damaskas bor Njisesol hul ha hasmi baeben lu bowes bu ke mao handakl powao ora.

¹³ Aol wesmbao aondao o, nim ngub powao o aond hora haklu ora harer ngon pukl hawao tomb bao aondao bu ora yu heben bor haklbur ibisao hondowao tomb, bao ngo bu taokl ibisao ub nar doklao nda ub di men mbae aondao bu ora bu taokl ibisao. Ngub obobur bao ngom ni di aol ngo nao haru pismao baeben di, nao hambun mao tukun sabur bu akol bisao ora.

¹⁴ Ngub bisaol nao hambun sul khorob ora komb hakl po tiba u mba hasmao tomb, mendbor Hiburu angal kobur angal mend kisaol pangowao tomb ngo angal kisaol ndam kakl, Sol o Sol o, njem ni asub ko lu bowes bu ke mao handaril balem? Njem njen mbib ko homobur is pond pelel njen aongao lu tukl peyo hael ol, njen mbib ora tanda no hael kisaol.

¹⁵ Ngub kisaol nim obu bor ngub kowao, Aorao Aondao o nje aeb balem? kowao, Aorao Aondaom ni bor kakl, Ni njem ngo lu bowes bu ke mao handarili nda, ni Njises ora hae kisaol.

¹⁶ Obum ngub kobur kakl, Nje ninao kowan lao aol hanin ko mao haklbur bil, njem ngubi tomb ngo handal ub di nim mabor hendenin muwaloklwao sao hakl di, ngo hakl tenaol hambunom pangen kao

kalam akol bu hanin ko kao njukl ubukl ngao, nje pen teka ha ora kisaol.

¹⁷ Obum ngub kobur kakl, Njem Tenaol Sem Tangar bor angal bib ebe kao kalokl penin lowao o, mbini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom di Isreyel tenaolom di ngo haklon mondom nje luklbur buklemi tomb nim nje bu muklwao ora kisaol.

¹⁸ Obum wakl kakl, Seranom mbinin hibi umu bor buri palo maomb bo hayaol mbini em hundur wi bor hayem o, njem wakl mbini el tin ko bao hael eben kenin ko nim nje mbini haemel penin kakl ka. Ngub bi ol mbinim nil hul ha haklemi tomb Seranom mbini ngo buri palo maomb bo hayao ub tuwabur, Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor obokleml nim mbinin kone bor kho wiyao o kunaklwao ora. Ngub buklwao mbini ngo baeben di Ngaorom mbini mendbor sablo haen kobur ebe komb bi ora haen kisaol baeben hesa ebe maomunu haklemi ko ni kao njisao ora ko Paolom ngub kisesa.*

Paolom obun kongon bam akol bisao on arman kao kalisao o

¹⁹ Paolom ngub kobur kakl, Aol wesmbao Akiripa o, nim yu heben bor hakl ibisao sao ngo ngub hondowao, nim angal ngo kao njisaol pangowao ub hul nao hawao ora.

²⁰ Ngub inj, nim pibnao oran Damaskas bor kao kalobur mabor Njurusalem bor di, su Njuriya hambun bor di, Tenaol Sem Tangar hasmi bor di, inin kone baol munubur Ngaor hayaol ubuklwaebe ora. Ngub bubur lemin inin kone ka tangar haklemi ub tenaol hambunom henden muwaloklwaebe ko kao kalam akol buwao ora.*

²¹ Nim ngub ora buwao mbini Nju semom ni ko homo pe pan luklbur Ngaor Hen Moroklme Anda bor men hasmi ora.*

²²⁻²³ Ngub bismi o ngubi tomb di Ngaorom ni bisur bi haen was hae ol, nim mbes ngo hondowao sao ini tenaol homa di dimb di kho ebe hambunom pangeklemin, ngol ngo bao kao njurukl o ka. Aoh, mbes Moses di Ngaoron man mini aol baeben di ngo baebenom ngub kismi. Ngaorom Eben Lao Aol o obu ke hondo pe paklao o, Ngaorom mabor tenaol hambun mao enjaklao ub obu mbes mubao mao sa wakl mao enjaklao ora kismi. Ngaorom ngub mao enjabur laon mbini Nju sem di Tenaol Sem Tangar di Ngaorom ini tenaol hambun ora bu muklbur hayaol, ini hambunon kone bor bao mao baklbur hayaol ub muwaloklao ko Ngaoron man mini aolom mbes kismil, nim di angal

* 26:9: Bis 8:3 * 26:18: Bis 20:32; Ebe 2:2; Kol 1:13

Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20

* 26:20: Mat 3:8 * 26:21: Bis 21:30-31 * 26:22-23:

tangar inj, bombor ngo was ko haruklu ko Paolom ngub kisesa.*

²⁴ Paolom ngub kisaol maomb bo haraoklao aol Pestas ndam Paol bor angal aondao bu ora kobur kakk, Paol o nje he se ora hael. Njem sukul andub ora kisil njem hambun sao ora pangele saom nje he mao saese kisesa.

²⁵ Ngub kisaol Paolom obu bor wakk kakk, Aol aondao Pestas o, nim angal ngo kanda baeben he sobur inj, nim heneng kone kimb bubur ora kakk kisesa.

²⁶ Ngub kobur kisaon obum aol wesmbao nda birisao nan baol munu hondobur kakk, Nim ngo kandisao baeben mupango sao mend bisao bor inj kandal, ngo sao baeben aol wesmbao Akiripa ke ngo obum elom di ora hondo halom di ora pangisao ko pangakl ol, nim ngo sao baeben pakl nao heme obum turi homo pangen ora kanda kisesa.*

²⁷ Ngub kobur kakk, Akiripa o, njem Ngaoron man mini aol baebenom ngo kismi ub heneng kismi ko nen sobal be? Aoh, nim di njem angal ngo heneng ora kismi ko nen sobal ko ora hende kisesa.

²⁸ Ngub kisaol aol wesmbao Akiripa ngom Paol bor kakk, Njem ni penar bu ora Karas aol ora mao haklwao ko nen sobal be? kisesa.

²⁹ Ngub kisaol Paolom obun angal ngon ko san lubur kakk, Njem ngo kal ub non penar bu ngubi tomb sa sin di aoh, ereb sao sa sin di ngon ebe was o, nim ini ninao angal ngo pango bereyem baeben hambun ora inin kone bor ni hae ubi was haen kaebe ko Ngaor bor ngub ora kao deb deb bi ka. Ngub bi o ninao kil hankab ngo ha pa wi ub non ini bor di ngub bin ko nen sabobur inj kakk kisesa.

³⁰ Ngub kisaol Orom semon kabman maomb bo haraoklao aol Pestas ngo obu di, mbinin aol wesmbao Akiripa nda di, aol ngon were ten Benisi di, aol ngo mbini haru birismi nda baeben di mbini hambun teka kakkal saoklbur dera

³¹ Ngub pobur mbini hakl hakl kakk, Aol ngo obu kalabus mao pala pe paen lib se obum khorob bisao sao mend naom nao haondaoklaom kismisa.*

³² Ngub kismil aol wesmbao aondao Akiripam aol Pestas bor kakk, Heneng ora aol ngo obum Orom semon aol wesmbao aondao oram pangen su Orom bor howes ngon wakk kokl poklwao nao kokl bisaon, njem obu ebe anda pu ora kokl bae kisesa.*

27

Paol ib taokaollon su Orom pisao o

¹ Ngo tomb mabor mbinim nao ib taokaollon su Orom pen kemim kao kao pabur kismim, mbinim su Orom on aol wesmbao aondao oran ami sem maomb bo haraoklao aol mend obun imbi Njulyas sisoal, aol ngo bor njem Paol di kalabus aol mendbor di mbini ngo baeben oborob ora maeb habur su Orom kemi pu kismi.*

² Ngo tomb ib taokaoll mend su Aramitiyam haklbur su Esiya bor ib mare mare nan su and lobokl lobokl wisao baeben bor poklbur pibisao, nao taokaoll ngon baoraoklbur pismao*. Ngub pismao tomb aol Arisakas obu obun su Maseroniya bor wisao o obun su and lobokl lobokl aondao Tesalonaka sisoal, aol ngo obu di nao haru taokaoll ngon baoraoklbur pismao.*

³ Ngub pobur kismaon ekeran nan su Siron pindib paesmao tomb ami maomb bo haraoklao aol Njulyasom Paol hond homobur, su ngol njen tenaol sangom nje bisur bin ub njem mbini ebe hondo akol buklesi ora kisa. Ngub kisaol naom ngub tenaol sango hondo akol bismao tomb Paol obun tenaol sango baeben hambunom ne di osisao obum nao wisao sao hakl di bisur bu kalismi.*

⁴ Ngo tomb nao su ngol haklbur pismao tomb nao pokl pismao nda nan posabsu en obobur, ib taokaoll nda oborob nao pe lao hokl hakl en aeben was bisao, naom pokl buwabur su Saparason kakk mende nan posabsu nao ibisao nan pismao.

⁵ Ngub pobur kismaon ib kunjja ngon kakk mende ib marel su Silisiya hesa Pambiliya kab wisao, naom su ngo kab haondaokl haondaokl pibi habur su Lisiya bor wisao baebenon su and lobokl lobokl aondao Mira bor po pindib paesmao.

⁶ Ngub pismao tomb ami maomb bo haraoklao aol ndam ib taokaoll tokl mende su Aleksanda haklbur su Orom poklbur pubukl hasaol hondobur, obum nao taokaoll ngon honda berem kisaol ngub baoraoklbur pismao ora.

⁷ Ngo tomb ngub pismao o taokaoll ngom penar bu nao pe, kekeb kongon buri ora bubur taokaoll ngo minismil, naom bao hor kab teb pobur kismaon mabor su Niras teb sol sao po pindib paesmao ora. Ngub bismao o posabsu aondao bu ora naon el dund so nan en ibisao pokl buwabur kismaon, naom wakk posabsu nao ibisao nan su Kiriron kakk mende nan kab kab on poklbur su Salmoni teb son pibi hasmao.

⁸ Ngub bubur kismaon ib taokaoll ngom oborob nao pe pokl buwaesaol, mbini taokaoll minismi baebenom kongon buri

* 26:26: Njo 18:20

* 26:31: Bis 23:29; Bis 25:25

* 26:32: Bis 25:11

* 27:1: Bis 25:12

* 27:2: Bis 19:29

* 27:3: Bis 24:23

ora bismil, naom sub ib mare mare sao was taokaoll ngon pismao. Ngub pobur mabor ib taokaoll bao u mbaroklme su menden imbi Baongaoru Ebe Ora kismil, ngo bor po pindib paesmao o su ngo su and lobokl lobokl aondao Lasiya teb so ora bor sisesa.

⁹ Ngo tomb naom ngub ora pokl buwabur kismaon, naom ngo bor was bao hor kab teb andub ora bao hasmao tomb Nju semom mbinin kone u bokeyoklbur boroklme bao hor o di pibi hasao ora. Ngo tomb posabsu aondao bu ora ubuklao ingi tomb sisaol, Paolom nao ib taokaoll ngo bor birismao nda baeben bor kabl,

¹⁰ Naom ngubi tomb pam sin ib taokaoll ngo di naon osisao ngo mareyom baeben di ora bum haklao, nao ngo baeben di ora bum haklbur ora poklmao kisao.*

¹¹ Ngub kisao o ami semon maomb bo haraoklao aol ndam, ib taokaoll ngon aorao o hesa taokaoll ngo maonaoklao aol o kabom kisbi ub ora heneng leb ko, mbihin angal ara pangobur Paolom kisao ub heneng le ko nen nao sabisao ora.

¹² Ngo tomb aol ngo baebenon andub mendborom mbinin kone bor naom ngo bor posabsu ingi ngo pibi haen ko bao hondo buruklmao tomb, ib mal waongun pae ngo taokaoll nda wisao o bor oborob nao uklao ko nen sabismi ora. Ngub nen sabobur kismim naom wakt taokaollon honda baoraoklbur su and lobokl lobokl aondao Pinikis pobur lomaon, su Kirir on su and lobokl lobokl aondao Pinikis ngo ib marel wisao o bor, ib mal ebe ora waongunu taokl umu ana bi, posabsum di ib taokaoll el el nao hib se ora mend yao bor posabsu ingi ngo pibi haen bao hondo beremin ub mbi ora kismi.

Ib kunja bor pismi tomb posabsu aondao ora ibisao o

¹³ Ngo tomb popo baoklmend ana nan hakl ibisao o aondao bu ora inj ibisaol hondobur, aol nda baebenom naom o kamnda ub mbi ora kobur kismim, mbinim ib taokaoll nda popo obo ib aondao ngo lu taongul taongul kisao om nao taokl pen ko, ib taokaoll ngon bundur nan kend bi sao mend unu sul wara haen hend ha tu ndiyaesmi nda, wakt munu sokl mu taokaoll ndaon u mbaklbur su Kirir ngon teb so nan ib mare mare was pismao.

¹⁴ Ngub pismao tomb mabor posabsu aondao ora yu nan hakl ubuklao posabsu kismil, aondao bu ora su Kirir ngo nan hakl inin ibisao.

¹⁵ Ngo tomb posabsu ngub aondao bu buri ora ibisaol, ib taokaoll nda nao pokl bismao ngo posabsu ibisao nan baol munu pokl buwabur, posabsu obo ib wae aondao

ngom disao om ngo taokl pisao ub pen paokl was pismao ora.

¹⁶ Ngo tomb ngub pobur kismaon su kang menden imbi Kora kismil, su ngo ib kunja tukun bor wisao on teb so bor taokl pisaol, su ngon kabl mende nan pibi hasmao ora. Ngub bismao tomb su ngo wisao om popo aondao ngo ibisao ub kang mend manga lao hokl pe sao bisao tomb, naon taokaoll aondao ngom taokaoll kang mend munu soklo taokl eben ko yam hend ha mbaesmi o

¹⁷ mbinim wakt buriyab ora yal munu sokl mubur kismim, taokaoll aondao ngon ndaon mu tunda wismi ora. Ngub bubur kismim ib taokaoll aondao ngo kaollu bowes nao bin ko, taokaoll ngon hambunol yam hes tanga mba peb bismi. Ngo tomb nao su Apirika teb sol ora ngo pilum ko hondobur kismim, naon ib taokaoll ngo ib mare bor han ib mu uklao ol lu kiril peyobur kaollu bowes buklaol ko nen sabobur pakl himismi ora. Ngub pakl homobur kismim taokaoll ngo posabsum ngub ib mu hanol nao lu kiril pelen ko, mbinim taokaoll ndan lab lab barnao, posabsum ib taokaoll penar bu taokl pen lome sao mend indi mbaesmi o wakt hesokl sowabur, mbinim nao posabsum tangar maon naon taokl pen waesmil, ngo pisao bor pen paokl was pismao.

¹⁸ Ngo tomb posabsu aondao ora ibisao ndam aondao bu ora obam obam bu, ib di aondao bu ora lu taonglu taokl en aeben bu, nao ora baol munuki ke ke bisao. Ngub bisao mbinim ekera nan taokaoll ngo kend nao bin ko naom osisao aondao ngo marismao nda baeben ib bor maru tuwaesmi ora.

¹⁹ Ngub bubur kismim ngon ekera nan taokaoll ngon hasao sao baeben di hambun sao ora, mbinim mbib tolu tuwa peb bismi.

²⁰ Ngo tomb hora di somna di bao hor andub ora posabsu ngub aondao bu ora ib ha wi wi bu, ib aondao bu ora lu dengno taokl en aeben bubur nao baol munuki ke ke was bisao, naom nar di saosolbaem di nao hindismaol, naom nao ebe poklmao saol ko nen nao sabe nao ib ngo bor ora bum haklmao saol ko nen sabismao ora.

²¹ Ngo tomb bao hor andub ora aol hambun ne nao ne paolismi tomb, mabor Paolom aol ngo birismi baeben darukl ol teka peyobur mbini bor kabl, Aol o hakl o, nim ini bor kao njundis ub inim ninao angal pangobur su Kirir bor ib taokaoll ngo hakl bao u mbabur baoklmend bao haem lo bismim, taokaoll ngo di kaollu bowes bu, naon osisao maru tuwarumnda hakl ub di nao bukl bumao ora.

* 27:10: Bis 27:22

²² Ngub bukl bumao o pangoklaob. Ngubi tomb non ib taokaoll ngo bombor kaollu bowes bu ib ndaon bor bum haklao o, nao ngo baebenon is mend ib nao nok-laong, inin kone bor sub tibaen as ko ora boroklwaebe.*

²³ Ni Ngaoron kowan lao aol ora habur nim obu bor kaoya kao kal ha was haruklul, embi somna Ngaor obun angal mini wes-aom ni paoluwaol obobur kabl,

²⁴ Paol o nje Orom semon aol wesmbao aondao oran elol po teka haklesing, njem pakl nao homaebe ora. Pangal. Ngaorom nje hond homo bisur buklaom, aol ngo ib taokaoll ngo bor ini haru bereyem baeben di hambun ora bu muklao ko kao njaonao ora.*

²⁵ Aol o haki o ngub kao njaonaong, inin pakl nao heme inin kone bor hul ha saor pe ora boroklwaebe. Nim Ngaorol hul ha hayol, obum ni bor ngo kao njaonao ub heneng buklaom ko ni hende ora.

²⁶ Aoh, ngub buklaom o popom ib taokaoll ngo taokl pobur, ib kunja ngon tukun bor su kang mend wiyao o bor lu kiril pelen lao ora ko Paolom ngub kisao.*

²⁷ Ngo tomb posabsu aondao bu ora obo ib aondao lu taongul taongul kisao ndam, ib kunja menden imbi Eriya kismil ib kunja ngon tukun bor bao hor maoklaopun kab oran nao taokl paokl was pisaol, ko mend oran somna undum tuku tomb aol taokaoll ngo minismi baebenom nao su heneng teb so mendel pindib paklmao saol ko mao bemberaesmi ora.

²⁸ Ngub mao bemberabur ib mal kang bu be? aondao bu wiril ko hondoklbur, mbinim kend bi sao mend yam hend ha pabur ib ndaon tunda menger mi hindismi. Ngub menger hindismil ib mal ngon menger is ukl kab kimb bi menger sisaol hindismi o, naom kang mend aeben sao pobur waki ko mende menger hindismi tomb ib mal ngol kang bu sao wisaol, is ukl bombor aokl bi menger ora sisaol hindismi.

²⁹ Ngub hondobur kismil nao ber beklai ib taokaoll ngo hanol lu kiril peyo nao luklao ko nen sabo pakl homobur kismil, mbinim taokaoll ngo penar bu nao pen ko taokaoll ngon kung ni nan kend bi sao makl mend yam hend ha tundiya peb bismi. Ngub bubur kismil mbinim bao ora hel penar bu ora bibi o bi ko hem kaokl kaokl was pismi.

³⁰ Ngo tomb aol ib taokaoll ngo minismi nda baebenom taokaoll ngon wil nan di mbinim ngub kend bi sao mendbor hend ha tundiya non bubur, mbinim sub nao maobalaki paokl poklbur kismil, taokaoll

aondao ngon ndaon bor ib taokaoll kang men wismi nda dera nan mu derabur ib hu kemol eben hend ha mbaesmi.

³¹ Ngub bismil Paolom ngo bismi ub hend wabur, ami sem maomb bo haraoklao aol aondao nda di ami aol baeben hambun di mbini ngo baeben kao kalobur kabl, Taokaoll monoklime aol ngo baeben ib taokaoll ngo bor nao haru was nao baram sin, ini ngo baeben hambun ora ib no ora bum haklemil, is mend nao bongeyaokl poklemi ora kisao.*

³² Ngub kisaol pangobur ami nda baebenom ib taokaoll monoklime aol ngo baeben ngub paokl poklemi ko, ib taokaoll kang ngo taokaoll aondao on dera nan hend ha mbaesmi nda ya lokl pabur, ib ndaon taokl pen kismi.

³³ Ngo tomb bao buklbur hoklob kebisaol Paolom mbini hambun bor ne naoklaob ora kobur kabl, Inim bao hor maoklaopun kab oran nao ib ngo bor ngo bum hayom o ko nen sabismil, inin umu yubu oral so win was burubur ne kang ora di nao ne was obo hasumndis ong,

³⁴ ini buri pal mereklemin ub ne naoklaob ora kisao. Obum ngub kobur kabl, Ini ngo baebenom wesmbao iri kang ukl bombor ora di nao pundi haki poklaong, inin kone bor sub tibaen as ko ora boroklwaebe ko Paolom ngub kisao.*

³⁵ Obum ngub kao peyobur kisaon palawe pao mend mu munubur tenaol hambunon el sol teka habur, Ngaor bor tengiyu kao peyobur palawe nda konde bara nisao ora.*

³⁶ Ngub bisaol hondobur mbini hambun di waki hul ha saor beyo, mbinin kone tibaen burubur ne nisimi.

³⁷ Ngo tomb nao tenaol taokaoll ngon birismao baeben andub ora is 276 oran birismao ora.

³⁸ Nao ngub baeben oran birismao o mbini hambun ne ebe no tombao habur, ne noklime sao wir il ngon bao wisaol baeben hambun ib taokaoll ngo kend nao bin ko ib tukun bor maru tu kobaesmi ora.

Ib taokaoll kaollu bowes bu kho sisao o

³⁹ Ngo tomb nar pol bisaol taokaoll minismi aol nda baebenom su mend wisaol hindismi tomb su ngo ko mend nao hindismi mend sisao o, ib mare ib mal waongun pae ebe mend sisao nan ib mu do debi hae mend wisaol hindismi. Ngub hondobur kismil naom ebe ngub bib sa sin, ib mu ngo bor taokaoll nda po tala pelen kao hondoklmao ko nen sabismi.

* 27:22: Bis 27:10; Bis 27:31

* 27:24: Bis 23:11

* 27:26: Bis 28:1

* 27:31: Bis 27:22

* 27:34: Mat 10:30

* 27:35: Mat 15:36; 1 Tim 4:4-5

⁴⁰ Ngub nen sabobur kismin mbinim kend bi sao hakl mend ib taokaoll ngo penar bu nao pen ko hend ha tundiyaesmi nda baeben, ya pe para peb bu ib ndaon pen waesmi. Ngub bubur kismin ib taokaoll munu baol baol mao karoklme sao ngo, taokaoll ngon mao ha tanga mba hasao ya nda di hesbe paesmi. Ngub bubur kismin popom taokaoll ngo su heneng ib mul taokl pen ko, mbinim lab lab barnao popom ib taokaoll taokl pen lome sao mend taokaoll ngon wil nan mao hasmil, ib mare ngo bor penar bu pisao.

⁴¹ Ngub pisao o nao wen su henengol nao pu hae tomb ib mum taokaoll ngon bundur nan lu kiril peyo, taokaoll ngon wil nan ib mu ngo bor kuwis mbabur el el nao bisaol, ib buriyab ora lu taongul taongul kisao ndam taokaoll kungni nan khorob ora dallmbe bowes bisaol ora.

⁴² Ngo tomb mbini ami aol pismi nda baebenom mbini hakl kao kao bubur kabl, Mbini kalabus ngo baeben ib suwim bibir paokl poklemi. Ngub nao bin ub hambun pe paen lu tuwaemin ko nen sabo kao kao bismi.

⁴³ Ngub bismi o ami sem maomb bo haraoklao aol ndam Paol hem ko bisur buklwao ko nen sabobur kisaon, mbinim Paol di haru luklemi ko mbinim ngo kismi ub inj ora kobur kabl, Ini mendbor ib suwim bimi baeben mbes ib hu kemol was bonge men sa peb bubur, suwim bu mi po su heneng ol hakl puklub ora.

⁴⁴ Ngub bubur ini mendbor di mama taokaoll ngon dallmbe berae di, is kili ndobokl berae di, ngo sao hakl ol ki pu maonaoklbr sub ibom taokl pen was puklub ora ko ami sem maomb bo haraoklao aol ndam ngub kisao. Ngo tomb nao is mend ib no di menjao nao bi, nao hambun su henengol ebe po pindib paesmao ora.*

28

Mbini su Malla po hasmi o

¹ Ngo tomb nao su heneng ngol ngub ebe po pindib paesmao tomb su ngon imbi Malla kismil pangismao.

² Ngo tomb tenaol su ngo bor birismi baebenom nao hond aondao bu ora homo nao bor oborob ora bubur kismin, se kang mend ibisaol nao hub aondao ora himismaol, mbinim nao turi homo heben heben bubur hub sobaomun ko is hakl penar bu harakaesmi.

³ Ngub bismil Paolom di is hare baokl-mend hi taokl obobur harisaol, suklumb mend is hare darukl ngo bor birisao om

turub homobur kisaon bonge yabur Paolon kil nao hakol bisaol.

⁴ Ngub bisaol su ngon tenaol ngo birismi nda baebenom suklumb ngo Paolon kil nao hakol bisaol nda hondobur mbini hakl kabl, Aol ngo obu tenaol pe paen laoraoklao aol ora mend sene. Heneng ora aol ngo obu posabsu hesa ib kunjja aondao ngo lu taongul taongul ke o kab bor obu nao heme bongeyaokl obandal, Saekil Aolom obu nao haen ko ngo pe paen laoraoklaong, hendemin berem kao kao bismi.

⁵ Ngub kismi o Paolom suklumb ngo isaolao bor tandoklo tu men sa haorisaol, suklumb ngom Paol nisao ndan mung u di menjao nao bisaol ora.*

⁶ Ngo tomb mbinim Paol obun toklo ngo suklumbom nisao nda bor di and so, obu sul komb hakl po tiba pe paraokl ko baokl-mend bao hondo birismi o, obu ngub pe pa di menjao nao bisaol tomb mbinim wabl kone u bokeyobur kabl, Aoh, obu kaoya lome sao ngaor mend sene kao kao bismi.*

⁷ Ngo tomb su kang ngon solo nao pindib pa birismao nan o bor su ngon maomb bo haraoklao aol aondao o obun imbi Pabliyas sisaol, aol ngom nao turi homo heben heben bubur obun nao obun anda bor kemi pobur, bao hor teb oran nao bisur bu oborob ora maeb hasao.

⁸ Ngo tomb aol Pabliyas ngo obun ab pob turub bu tombao koll kobur khorob ora himisao o, obun to bor was bao u mba hasaol, Paolom aol ngo u mba hasao bor hondabur obu kim men mba Ngaor bor kao kalisao tomb ebe bao sisaol ora.

⁹ Ngub bisaol hondobur tenaol su kang ngo bor homo wismi baeben hambun Paol obu hasaol was ibismil, ngo baeben di wabl enjaokl pu was bismi.

¹⁰ Ngo tomb mbinim nao hond homo oborob ora bisur bismi. Ngub bubur kismin mabor nao ib taokaoll mend sisaol bor honda baoraoklbr pismao tomb di, mbinim naon menjao menjao nao wismao sao baeben ib taokaoll ngon ndaon bor wabl engal bismi.

Mbini su Malla haklbr Orom pismi o

¹¹ Ngo tomb ib taokaoll mend su Aleksanda haklbr ibisao o, posabsu ubuklao ingi ngo pibi haen ko su Malla ngo bor bao u mbabur hondo birismi. Ngub bismi o taokaoll ngon imbi kaoya lome sao ngaor is kab saongowabl mari kismil, nao mabor ek ukl teb oran pibi hasao tomb taokaoll ngon baoraoklbr pismao ora.

¹² Ngub pobur kismaon su and lobokl lobokl aondao Sarakus pindib pabur, su ngo bor bao hor teb oran bao hasmao.

* 27:44: Bis 27:22-25 * 28:5: Mak 16:18 * 28:6: Bis 14:11

¹³ Ngub bubur kismaon wakl su ngol haklbir ib taokaallon was su and lobokl lobokl aondao Erisayam pindib paesmao ora. Ngub bubur kismaon ngon ekeran nan popo ana nan hakl ibisaol, naom bao hor mend oran ib bor was pam pam bubur, bao hor menden nao su and lobokl lobokl aondao Putoli po pindib paesmao ora.

¹⁴ Ngo tomb su ngo bor ngub po pindib pabur kismaon naom Karas tenaol mendbor ngo bor birismil hindismao tomb, mbinim nao turi homobur bao hor haoklao ora mend nao bao haem ora kismi. Ngub kismil naom ngo kismi ub bao haklbir kismaon, mabor su kab kab aongaon was pobur su and lobokl lobokl aondao Orom po pismao ora.

¹⁵ Ngo tomb Karas tenaol su Orom paolismi baebenom nao obaem ke paongaoklbir kismil, mbini enderael sao hasmi o su Apiyas maker anda teb so, tenaol tiyao ebeme o paoklme anda ukl teb mend sisao o hasao ol nao hen mu kaomukl ibismi. Paolom mbini ngub ibismil hondobur obun kone bor hul ha saor peyo Ngaor bor kaoya ko tengiyu kisao ora.

Paol obu Orom bor bao hasao o

¹⁶ Ngo tomb nao su and lobokl lobokl aondao Orom ngub pindib paesmao tomb su ngon kabman maomb bo haroklme baebenom Paol obu and ukl mend kalobur kismil, obu paokl poklao ko ami is mend obu maomb bo, obu hesa haru paolu haen kismi ora.*

¹⁷ Mabor bao hor teb oran pibi hasao tomb Paolom Nju sem su ngo bor paolismi baebenom maeb haroklme aol baeben obo kiril mbaklaob kisesa. Ngub kisaol mbini hambun obo kiril mbaesmi tomb obum mbini bor kakl, Nao haeme hakl o, nim nao Nju sem baeben men mbaklbur di, naon ab sumb wil baebenom naon ngo sao ngo sao bibaebe kismil bu haroklmao nda ub men mbaklbur di, nim menjao nao buwao ora. Ngub menjao nao buwao o mbinim ni Njurusalem bor men habur kismil, howes koklbur Orom sem men pae po kalismi ora.*

¹⁸ Ngub bismil Orom semon kabman maomb bo haroklme baebenom nim buwao sao oborob ora te mao bembera hindismi tomb nje pe panin lib se njem khorob sao menjao nao bising, anda pu lomao ko nen sabismi.*

¹⁹ Ngub nen sabismi o Nju semom ni ko aondao bu ora homobur inj ora kismi. Ngub ko himismil nim mbini ninao sem ngo ni te mao sara howes kismi baeben bor

howes menjao nao lowao ko nen sabobur kowaon, nim asub buklwaob ko nen sabokl buwabur, Orom semon aol wesmbao aondao oram pangen howes ngo kismi on wakl su Orom bor lo poklwo ora kowao.*

²⁰ Ngub kowao o nim ini ngo ubuklub kanda ub non, nim ini ngo handakl ub hondobur nao angal bombor ora ngo kao njuklbur kowao ka. Nim nao Isreyel tenaol hambunom aol mend wen oboklao ko hem ko hondo haroklmao ndal ora hul ha haruklul, ngon ora nao kil hankab ngo ha pa wi ko nim ini bor angal ngo ora kao njuklbur kanda ko Paolom ngub kisesa.*

²¹ Ngub kisaol mbinim obu bor kakl, Pangal. Nao ngo baeben haroklmaol njen mangal bubur bas di mend su Njuriya tenaol ngo haklon mondom nao eben kisao ora. Aoh, nao Nju sem ngo haklon di mend su Njuriya ngo bor haklbur nao haroklmaol di mend njen angal bam nao ubuklmlil, naom njen arman ngo kal ub nao pangismao ora.

²² Ngub nao pangismao o su hambun bor njen semom man kam akol bu hayem ub non, mbini Nju sem aeben baeben hambunom maki homo angal ngo baehaemen ora lome ko mao kho sa angal was bimil pangemao ora. Ngub biming njem nen sobale ub naom pangaomun kao nji kismi.*

²³ Ngub kobur kismil mbinim Paol bor naom nje daol haru ngo tomb ora ko mende beremin ko ndi ubur kismil, mabor bao ngo ndi wismi nda pindib paesao tomb tenaol andub ora Paol hasaol obo kiril mbaesmi. Ngub bismil Paolom mbini hambunon pangen angal bib ebe ndan te hambun sao hokloben kao kalo hasao o somna di kao kalo kimb ora bubur, obum Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklaon te di oborob ora kao dund bisao. Ngub bubur mbinim Njisesol hul ha haen ko Mosesom man kisao on te di, Ngaoron man mini aol baebenom kismi on te di, mbini hambunon kone mao komba oborob ora kao dund bisao.

²⁴ Paolom ngub bisaol mendborom obum ngo le ub heneng ora le ko nen sabismi o, mendborom angal ngo baehaemen le ko nen sabismi.

²⁵ Ngo tomb mbinim ngub armend sisao nen sab sab bubur kismil, mbini hakl hakl per ab saond bi bi bibir anda paokl buri koklbur bismi o, mbini ngub nao buri ke haen Paolom mbini bor angal ukl bombor mend kao kowes bubur kakl, Wesao Ebe Tangar ndam Ngaorom man mini aol Asayan kone bor hondaesaol, man mini aol ngom naon ab sumb wil baeben bor angal ngo heneng ora kao kalisaol ngub kisao.

* 28:16: Bis 24:23

* 28:17: Bis 25:8

* 28:18: Bis 26:31

* 28:19: Bis 25:11

* 28:20: Bis 24:15; Bis 26:6-7

* 28:22: Bis 24:14

26-27 Tenaol ngo baebenon kone bor
 Khorob bimi saom ora men mbayaol
 Mbinin halom angal ngo pangaebe maki
 homobur
 Mbinin el di hundbi mbaroklmeng
 Mbini ngo baeben bor ngub kao kalaebe
 inim pang ha was buruklemi o
 Ngon te nen nao saboklemi.
 Inim hend ha was buruklemi o
 Inim te nen sab heneng nao buklemi ora.
 Mbinim ngub nao bukl bemen
 Mbinin el di waki tu hal di komb pa
 Kone bor di oborob kimb bu
 Ni bor waki nen sabo kone u bokeyokl
 bemel

Nim mbini mao enjaki beyo ko
 Ngaorom kisao ub man mini aol Asayam
 mbes ngub waeb bu wisao ko Paolom
 mbini hambunom pangen kao kalisao ora.*
 28 Paolom mbini bor ngub kobur kaki,
 Mbini ngo baebenom ngub bismil
 Ngaorom tenaol hambun bu mu obun
 sem haen lao angal bib hobao sao ngo,
 Tenaol Sem Tangar baeben hayem ol mbini
 ora mu min ko pen kisao, angal bib ngo
 mbinim ora pangoklemi ngao, inim angal
 ngo oborob ora nen saboklwaebe ko kao
 kalisao.*

29 Ngub kisao pangobur Nju sem ngo
 birismi baebenom Paolom heneng le kismi
 hesa ngo kisao ub maki himismi kab, mbini
 haki haki per ab saond aondao bu ora bu
 diklaklbi anda buri kismisa.

30 Ngo tomb Paol obu karasmas ukl kab
 oran and mend obun mbib and aorao bor
 mone kal was bubuk paolu hasesa. Ngo
 tomb tenaol mendbor obu hondokl ibismi
 baeben bor turi homo heben heben was
 bisesa.*

31 Ngub bubuk kisaon obum Aorao Aon-
 dao Njises arason arman oborob ora kao
 kalobur, Ngaorom maeb ha maomb bo
 hayaon te di oborob ora kao dund bu has-
 esa. Ngub bu hasao tomb mondom njem
 ngub nao kaebe ko men mba di mend nao
 bisaol, obum paki nao heme angal bib ngo
 tenaol hambunom pangen oborob ora kao
 kalo hasao ora.

* 28:26-27: Mat 13:14

* 28:28: Luk 3:6; Bis 13:46; Bis 18:6

* 28:30: Bis 28:16

Paolom su Oromon Karas tenaol bor bas pen kisao o Bas aeben mendbor wi baebenon kao dund bi angal yaoang hend

Ngaoron angal bib kam akol bimi aol baebenom tenaol su hambun bor paolismi baeben hambunom pangen kao kalam akol bu hasmil, Ngaoron sem hor anda and te ti tom tom andub ora habaklam aeben aeben bu and sisesa. Ngub bisao tomb mbini angal bib ebe ngo kam akol bimi aol nda baebenom Ngaoron semon hor anda hasao sisao Karas tenaol ngo birismi baebenon maeb haraoklao aol baeben hasmi bas waeb bu pen kismisa. Ngub bising mbinim angal ngo, ngo saon was pen kismi ko kao dund baomun pang. Mbinim angal bib ebe nda Karas tenaol hambunom pangen kao dund buklemi on angal di, Karas tenaol hambun bisur bu, bu muklemi on di, Karas tenaol hambunon kone bor hul ha saor peyo was habur Njises Karasol aondao bu hul ha ora haen lemi on angal di, mbinim angal ngubi baeben Karas tenaol hambunom pangen kao kalen ko Njaoron semon maeb haroklme aol mendbor su hor anda hasao sisao hasmi baeben hasmil hesa, mbini aol mendbor Karas tenaol hambun bisur bu angal bib ebe nda kao kaloklme baeben hasmil kab, bas ngo waeb bu pen kao peb bismisa.

Ngub bismil mbuk ngo baeben bor ngo wi ub angal bib kam akol bimi aol baebenom bas waeb bu pen kao peb bismil, bas pao dudowapun bombor ngo naon Mbaebel mbuk ngo bor ngo wi baeben aol is dowaa aolom waeb bu wismisa. Ngub bismil aol Paolom bas pao dumaoklaopun mend waeb bu pen kao peb bisesa. Njon obu Njiseson man pange aol duteb nan ndam di bas pao teb waeb bu pen kisesa. Njiseson man pange aol Pitam bas pao kab waeb bu pen kisesa. Njiseson haeme Njur hesa Njemus kabom bas pao bombor kab kab waeb bubur, Karas tenaol sango mende hasmi bor pen kisbisa.

Mend di bas bombor mend Nju semon Karas tenaol hasmi bor bas pisao ke mend wiyao ora. Ngub wiyaoal bas ngon imbi Nju Sem ke wiyao o, bas ngo bombor o non Karas tenaol mendborom Paolom waeb bisao ye ko nen saboklme o, mendborom Banabasom be? mondom waeb bu pen kisao ko nen saboklme. Ngub nen saboklmel naom di aol ngo obu aebom

ora bas ngo waeb bisaob ko oborob nao hendeyom o, bas ngo bor angal ngo wiyao ub ebe ora nao bu mib se ora wiyao.

¹ Ni Paol, ni Eben Ke Aol Njiseson kowan lao aol ora ngo hae ub han ko, Ngaorom ni bember ha kor bu ib kobur, obun Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kam akol bu han ko mao habur, njem nao angal hobao sao ngo kam akol bu haki pu kisaol, ni aol ngo oram ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ka.*

² Mbes ora Ngaorom obun angal mini aol baeben bor, nim mabor sao nao Angal Bib Hobao Sao ngo pindib paen lowao ko kao kalisaol, mbini obun angal mini aol ngo baebenom Ngaoron angal ngo obun mbuk ebe komb bi ora bor waeb bu wismisa.*

³ Ngub waeb bu wismil Ngaorom angal ngo kisao o obun Isi naon Aorao Aondao Njises Karas obu pindib paklao o ora nen sabobur kisaol, obun Isi ngo tenaolom nongnas maroklme nda ub aol wesmbao aondao Debiron sem paolam aeben bisao o bor pindib paesal, ngo ora tomb angal ngo mbuk bor wisao nda ub heneng ora il so pind bisesa.*

⁴ Ngub bisao o mabor obu obun mbib himisaol, Ngaoron Wesao Komb Bi oram buri palobur obu waki mao enjaesaol, heneng ora obu Ngaoron Isi ora hayao ko panaem ora handaeb se hayao ora.*

⁵ Ngub bisaol nim tenaol hambunom pangen obun angal ngo kao kalam akol buklwao tomb, Ngaorom obu Isi ngon imbi aondao bu ora win ko obun Isi ngom ni hond homo pone ora bisur bubur, obun angal ngo tenaol sem tangar tangar hambunom pangen kao kalam akol bu han kisao ora. Nim ngub bu hakiwaoal mbinim obul hul ha habur obun Angal Bib Hobao Sao ngo di oborob ora pangen kao kalam akol bu han ko, obum ni ngub bember pe mao hasao ora.*

⁶⁻⁷ Heneng ora ngub bisaol Ngaorom ini su Orom abo ngon tenaol baebenon mendborol di hem ko kone ubur, obum ini Njises Karason sem ora hareklemin ko, ini bember ha peb bu kor bu ubuklub kisaol, ini Orom tenaol ngo obun sem komb bi ora hayem baeben bor, nim bas ngo waeb bu eben kakl ka. Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lebi ora.*

Paolom Ngaor bor tengiyu kisao o

* 1:1: Bis 9:15; Bis 13:2; Kal 1:15   * 1:2: Oro 16:25-26; Tat 1:2   * 1:3: Mat 22:42; Oro 9:5; 2 Tim 2:8   * 1:4: Bis 13:33   * 1:5: Bis 26:16-18; Oro 15:18; Kal 2:7-9   * 1:6-7: 1 Kor 1:2; 2 Kor 1:1; Ebe 1:2

⁸ Pangeklem. Nim ini bor angal pibnao oran ngub kon ka. Tenaol su hambun bor hayem baeben hambunom di inim Ngaorol hul ha ora hayem ub pangam aeben aeben bismil, nim ini ngo baeben turi aondao ora homobur, nim Njises Karas obum kao kalen ko Ngaor bor tengiyu aondao ora kabl.*

⁹ Nim ini bor ngo kabl ub heneng ora kabl ol, Ngaorom di henden ora kabl ngao, nim nao kone ndaon bor menjao mendel kone nao wi Ngaor obu bomborol ora kone u habur, obun kongon hobao sao ora, obun Isin Angal Bib Hobao Sao ngo ora kao kalam akol bu haruklu ora. Ngub bu habur kaklon, obum ini tenaol ngo baeben ora hend ha was hayao ub nim di ini aokl hemen ha nao bi nen sab hakol was bu habur, obum ini bisur bin ko nim obu bor kao kal ha was haruklu ora.*

¹⁰ Nim ngub kao kalo habur nim mbes ora di ini hayem ol obon ko nen sabo hem ko haruklul, Ngaorom di ni ngub obon ko nen soba sin, obum ngubi tomb sao ol dim ini hondokl obon ken ko nen sabobur, obu bor kao kalo haruklu ora.*

¹¹ Heneng ora Ngaor obun Wesao Komb Bi ndam inin kone bor hobao sao ora taol bu njin ko nim ini hayem ol obobur, inin kone ora bor hul ha saor peyo ora hareklem in kon ko pangakl ora, nao kone ora bor hem ken ora hae alem.

¹² Nim ngo kabl o non nao kone bor nen sobakl ub, nim Ngaorol hul ha haruklu ub inim hondoklemi tomb inin kone bor di hul ha saor peyo ora hareklem in laol, inim Ngaorol hul ha ora hayem ub obo hondoklwao tomb di nao kone bor hul ha saor peyo ora han ko bisur buklaol, inim hul ha haklemi om ni bisur bi, nim hul ha haruklu om ini bisur bi bin ko, nim ini hayem ol ngub obon ko nen sabobur hem kao hakol was bu hae ka.

¹³ Nao haeme mbaoli hakl o, nim Ngaoron em we ebe ngo tenaol sem tangar tangar su armend sisao hayem baeben hambun bor tand kam akol bu hawaol, mbinim Ngaorol hul ha hasmi tomb il ngo so pind bisao ub ini bor di il ngubi and sen ko nim ko ko ini hayem ol oboklbur biyu o, menjao was bubur haol pib laol nao ubuklung, inin kone bor obum asub ko ora nao hondokl nao ebeb ko nen nao saboklwaebe ora.*

¹⁴ Ni bor heneng ora tenaol su and lobokl lobokl aondao ora bor paoloklme baeben hesa di, tenaol mendbor is so so paoloklme baeben hesa di, tenaol sukul ke baeben

hesa di, sukul nao ke baeben hesa di, ni tenaol ngubi baeben hambunon san andub ora hae non bi hae ol, mbini hambun ora ngo bisur bukklur hae ub

¹⁵ ini su Orom tenaol abo ngo bor hayem baeben di Angal Bib Hobao Sao ora ngo nda obo kao njun ko pangakl om, ni hem aondao ora ken hae alem.

Angal Bib Hobao Sao ngon buri aondao ora wiyao o

¹⁶ Pangeklem. Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora ngo non Ngaoron buri aondao ora o yaol, buri ngom mbes pibnao Nju sem baeben di, ngubi tomb sao Tenaol Sem Tangar baeben di, tenaol obul hul ha haroklme baeben hambun ora buri ngom bu mukklur ora hayaol, nim ngub hayao ko Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo akol bu haruklu tomb nim sakl nao pole hul ha was habur ko haruklu ora.*

¹⁷ Heneng ora Ngaorom wakl tenaol obu hem ko bokeklemi baeben bor saongao mar hakol nao bi ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ub, Angal Bib Hobao Sao ngom naom haondaomun muwalo kao dund buklaol ora. Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub, Mondom Ngaor obul hul ha haklao tomb Ngaorom aol ngo obu bor nje kone dund se wi

Oborob biyao aol ora hael laol
 Obu haeben ora sakklur
 Obun kone bor turi hom ha was hayao ke wiyao ora. Ngub wiyao ol mondombor obul ora hul ha haklao ub tuwa nao bi ngub bao hul ha, ha kimb was buklaol tomb, Ngaorom nje ebe hael ken ko oborob bimi sao tangar mende mend nao wiyao, obum ngub hul ha haklao saom ora, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael ken lao ora.*

Sun tenaol hambunom khorob was bu haroklme o

¹⁸ Ngub buklaol o sun tenaolom Ngaor hem nao ke, khorob bimi sao was aondao bu and sen kam kam bu haroklme saom mbinin el bor maong maong biyao, Ngaor obu heneng ora habur obum hobao sao hambun sao ngo bu haroklao ub ora hondokl buwaroklme. Ngub bimi ngubi tomb Ngaor obu yu heben bor habur keyaon, mbinim Ngaor obu mesao kalo tuwabur khorob was ngo bu haroklme ub hondobur, obum hem ko, ko aondao bu ora homo hayao ub mbini ngo baeben bor inim ngo sao ngo sao bimi ko te mao bemberabur, ke

* **1:8:** 1 Tes 1:8   * **1:9:** Ebe 1:16; Pil 1:8; 1 Tes 2:5; 1 Tes 2:10   * **1:10:** Bis 19:21; Oro 15:23; Oro 15:32   * **1:13:** Njo 15:16; Bis 19:21   * **1:16:** Mak 8:38; Bis 13:46; 1 Kor 1:18-24   * **1:17:** Oro 3:21-22   * **1:18:** Ebe 5:6; Kol 3:6; 2 Tes 2:12

aondao ora mao handaklao ko naom di ora hendeyom ka.*

19 Heneng ora Ngaor obum hobao sao hambun sao bu haraoklao sao baeben tenaolom di ora henden kisaol, mbini hambunom di obum ngo biyao sao baeben panaem ora handaeb se hayem o, mbinin el bor ngo maong maong mao baraoklao saom ora hondokl buwaen laol, Ngaorom mbini ke mao handaklao ora.*

20 Pangeklem. Ngaorom mbes pibnao ora su saohar kab warisao tomb di ngubi tomb di Ngaor obun toklo non mondom elom nao hindismi o, obun buri aondao ora ngo wi aeben sayao ub hesa obu haeben ora saraoklao ub kab ol hondobur non, obu hae ko panaem ora mao bembera handaeb se hayem. Heneng ora mbinim Ngaor obum hambun sao ngo warise sao baeben naon elom hendeyom ub hondoklemi tomb Ngaor obu heneng ora hayao ko panaem ora handaeb se hayem o, mbinim obu nao hende non bubur khorob bu haroklmel, mbinim naom obu nao hendebur khorob bu haroklmao kokl buwaklemi ora.*

21 Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obu aondao pon pae ora hayao ub ora hondobur o, mbinim obun angal turi homo pango, obu imbi wi aondao yubu ora hayao ko tengiyu ko kaoya nao lome ora. Mbini ngo baeben oborob kone kimb nao bib se maonduklao buru tumbi pele ora haroklmel, mbinin kone bor di hobao sao hakl daol nen sabokl buwabur menjao akl akl was mao baraoklao, kho nao hobao sao was nen sobam sobam bimil, mbinin kone bor em hundur aondao ora u mba hayao.*

22 Mbini ngubi ora hayem ol mbinim nen sabobur, nao kone kikel bi hambun sao pange ora hayom ko haroklme ub baehaemen ora lomel, mbini kon nao wi mbaoli tumu mari non bi ora hayem ka.*

23 Mbini ngubi ora habur lomen Ngaor obu bao bi imbi wi aondao ora hayao o bao tuwabur, mbinim wakl Ngaor obum warisao sao sun tenaol homaeb se ngo hayem haklon toklo menger di, sao sab sem iri hae ngubi semon toklo menger war pae di, su bor suklumb di ngubi sem iri nao hae ngo berekle sao haklon toklo menger hakl waru u pobur, ngo sao hakl bor kaoya ko haroklme ora.

24 Heneng ora ngub was bu haroklmel Ngaorom mbini ngo baeben nao hende non bu ora tuwabur, mbinim khorob was buklemi on heb homo nen sab hakol bu hasmi ub ngub bin bao waesao, mbini ngo baebenom mbini hakl hakl aondao ora

poloklme sao khorob aondao bu was bi bi bu haroklme ora.*

25 Mbinim ngub bu habur lomen Ngaor obu heneng ora hayao on angal hobao sao ora wiyao nda ub di tuwabur, mbinim tenaol maobowa kakla ko haroklme angal tangar mende akl bu hem ko men hakol bu haroklme ora. Ngub bu habur mbini warisao aol o bao tuwa mesao kalam kalam bubur, wakl obum warisao sao tangar tangar ngo sao hakl bor hem ko kone ubur kaoya ko haroklme ka. Is ora alem. Nao tenaol hambunom Ngaor obu bombor ngo ora bor was kaoya kaeb se hayaong, naom hor hambunon obu bombor o bor kaoya kao hakol was bu haemin ora. Heneng ora.*

26 Mbini sun tenaol ngo baebenom khorob ngub was bu haroklmel Ngaorom mbinim ngo bimi ub makl aondao ora homobur, mbini ngo baeben mesao kalo bao tuwabur, mbinin kone bor paes pu pu buklemi on heb aondao ora hom hom bu haroklme ub bu haen bao waesao ora. Ngub bao waesao tomb tenaol ngo baebenom khorob ngub was bu habur, mbini ten baebenom di ten sango hakl hakl aolom mbinin were biri puklmi nda ub ten mende aol men mao kora kora bubur, mbinim aol poklemi on nen nao sabe pamukl kone woroklme ub was hem lome.

27 Bombor ngub was mbini ngo baebenon aol haeme baebenom di mbinin were ora o biri puklmi nda ub tuwabur, mbini aol hakl hakl mende ten men mao kora kora bu sakl aondao ora poloklme sao khorob ora bu habur lomen, mbinim ten heb homoklme nda ub aol sango mende heb hom hom bu haroklme ora. Mbini ngo baebenom mbinin toklo kho mao sa khorob ngub was bu haroklmel, khorob bu haroklme ub mbinin mbib mbinin toklo karu lu haroklmel, khorob ngo bimi on sokl mbini ke aondao ora hondoklbur hayem.*

28 Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obu heneng ora hayao ke angal hobao sao ngo makl homobur, mbinin kone ndaon bor nao hondaen ora haroklmel, Ngaorom di tenaolom sakl poloklme sao khorob aondao ora nao bimi ubi ngo mbinin kone bor hem kao hakol bu haroklme ub, mbinim ngub bao hem ko nen sab hakol bin bao wabur besao kon wisao ora.

29 Obum mbinim ngo nen sab hakol bu, bu haroklme ub bin bao waesao tomb mbini ngo baebenon kone ndaon

* 1:19: Bis 14:15-17; Bis 17:24-28 * 1:20: NjuS 11:3

* 1:21: Ebe 4:17-18 * 1:22: 1 Kor 1:20 * 1:24: Bis

2

bor khorob aondao tangar tangar bimi sao di, tenaol menden osisao heb aondao ora homoklme ub di, mende bor ko hom ha was haroklme ub di, ngo sao baeben mbinin kone bor buklaeb mba haen was haroklme. Ngub bu habur lomen mbini ngo baebenon kone bor was tenaol mende bor nar wen ebe hende non bu daongirir lome ub di, tenaol mende pe paen loroklme ub di, ab saond was bimi ub di, tenaol menden kone bor kho mao sa maobowa peb bu haroklme ub di, tenaol mende ko homobur khorob nen sabo mende men mbakl ke ke bimi ub di, khorob bimi sao tangar tangar hambun sao di, mbini ngo baebenon kone ndaon bor khorob bimi ngo sao baeben was and so buklaeb mba haen haroklme ora. Mbinim ngub was bubur lomen tenaol menden mangal di bimi.

³⁰ Mbini hakl hakl angal baondaokl di men men bimi. Mbini ngo baebenom was Ngaor bor di nar wen ebe hende non bubur ko aondao bu ora homoklme. Mbini ngo haklom tenaol mende bor di ngub ko homo pae ko hondo ko bowes bimi. Mbinim ebekone po hel hondo angal di bimi. Tenaolom mbes ora di nao bismi ubi, khorob tangar tangar ubi mbinim ingiyu ora buklemi on di kone kimb bu boroklme. Mbinin ingi aorao haklom keme sao di nao pange hul aondao ora haroklme.

³¹ Heneng ora mbini ngo baebenon maonduklao buru tumbi pele ora, hobao sao hakl kone kimb buk buwaeb se ora habur, mbinin kone bor khorob buklemi on nen sab hakol was bu haroklme. Mbini ngo baebenom naom ngo sao ngo sao buk-wao lome o di baehaemen kao bara win lome. Mbinim ngub was bubur mbinin sem ora o baeben di hem nao ke bao tuwaroklme, tenaol sango mende aeben baeben bor di bibir ora hond kang ora di nao homoklme ora.

³² Mbinim ngub bubur lomen Ngaoron manom tenaol khorob ngub bu haklemi baeben ke hondoklemi ke wiyao ub mbini ngo baebenom nao ke hondo haeben ora saklmao ko ora hondoklme o, mbinin kone bor buri ora yaol, naom ngub ke hondokl-mao saol ko nen sabo hem nao ke khorob aondao bu bam aeben was bu haroklme. Mbinim mbinin kone bor khorob ngub bimi ub was and sen habur, wakl tenaol aebenol haeme baebenom di khorob ngo beme ub pere mu bam aeben was beme tomb, mbinim tenaol ngo khorob pere mu beme baeben di turi aondao ora homo oborob ora beyem ko nen saboklme ora.

Ngaorom tenaol hambun ora te mao bembera taol buklae o

¹ Mbinim ngub bu haroklme o nje mbini khorob ngub bimi semon mend inj hari sin di, njem buklesi o hala mba haen tenaol mendem khorob menjao buklae o hondobur, njem ngo sao bel ub khorob ora bel ko tenaol mende bor te mao sara sara buklesi o, njem wakl nao hende hende sao di khorob mend buklesi tomb njem tenaol mende bor lesi ub wakl njen mbib ora ni khorob biyu aol hae ko te mao saraklesi. Ngub buklesil njem is, nim khorob ngo nao hendebur buwesa kokl buwaklesi ora.*

² Heneng ora Ngaor obum non mabor tenaol man hem ko nao pange ngubi baeben di oborob ora te mao bemberabur, njem khorob ngo sao ngo sao bisil nje ke hondoklesi ko taol buklae ub non, obum kone dund se ukl bombor ora u haraok-lao ub ora taol buklae ko naom di ora hendeyom ka.

³ Ngub hendeyom o nje man pange hak-lesi mondom njem khorob buklesi sao hala mbabur ni man pange ebe ora hae kobur, tenaol mende aeben ngo baebenom khorob buklemi sao hondobur inim khorob ngo sao ngo sao beyem ko te mao saraklesi tomb, Ngaorom njem khorob buklesi sao di njem ngo sao ngo sao was bili ko te mao bembera hondoklao ko nen nao sobal be?

⁴ Aoh, Ngaor obum ngubi tomb nje hond aondao ora homo hayao o, njem ngubi tomb Ngaorom ni ko homo ni bor penar bu dim, nim khorob ngo biyu on san lu di menjao nao beng, obu menjao nao bib se demi ora hayao ko pango hael be? Pangal. Ngaorom nje hond ora homobur njem kone dim baol manal ko hondoklbur, nje penar bu ke mao handa nao lu tuwae sub bao hondo hayao ko nen nao sabe hael be? as balem.*

⁵ Obum sub ngub hondo hayao o, njen kone buri ora yaol njem obun angal hul was hael ol, Ngaorom khorob bimi tenaol baeben ko homo haraoklao ub inim ngo sao ngo sao was bimi ko te mao bembera sarbeyobur ke mao handaklao bao aondao ora mend pindib paklao tomb, Ngaorom nje di ke mao handaen ko njen mbib ora ke hondokl san bu harili ora.

⁶ Heneng ora Ngaorom tenaol khorob bu haroklme baeben bor di oborob bu haroklme baeben bor di mbini ngo baeben hambun bor, mbinim bu haklemi on sokl di oborob ora mbinin bimi sisao taol bu kal buklae ora.*

* 2:1: Mat 7:1-2; Njo 8:7

* 2:4: Ebe 1:7; Ebe 2:9; 2 Pit 3:15

* 2:6: Mat 16:27; Njo 5:29; 2 Kor 5:10

⁷ Obum ngub buklaol tomb mbini tenaol mendborom non obu bao bi hayao ub, mbini di imbi wi bao bi oram haeben ora saklbur oborob was bam bam bu hayem ol, mbini ngo baeben heneng ora bu mubur haeben mao saklao ora.*

⁸ Mbini ngo baeben bor ngub buklaol o mbinitenaol aeben mendbor mbinin mbib buklemi saon was hem ko nen sab hakol bubur, mbinim oborob bimi hobao sao baeben makl homo tuwabur, khorob bimi sao was heb homo taol mi puklmi ora. Ngub bu haroklmel Ngaorom mbini ngo baeben ko aondao ora homo haraoklao ub mbini ke mao handaklao ora.*

⁹ Heneng ora mbini Nju sem tenaol ngo man mbinin su bor mbes ibisaol, mbini pibnao man munu hasmi ngo semon di aoh, mbini Tenaol Sem Tangar ngo Ngaoron man mabor sao pangismi baebenon di, ngo baeben hambunon mendborom khorob bu harim sin, mbini Nju sem man pibnao pangismi ngo baeben mbes ke mao handaklao bor, mbini Tenaol Sem Tangar ngo baeben di ngub ke hondoklemil, mbini ngo baeben hambunon kone bor kho so kend aondao ora bin habur ke hondo tanda noklemi ora.

¹⁰ Ngub buklemi o mbini Nju sem ngo man pibnao pangismi semon di, Tenaol Sem Tangar man mabor pangismi baebenon di, ngo baeben hambunon mendbor oborob was bu haroklme baeben non Ngaorom mbini Nju sem baeben mbes bao bi imbi wi aondao ora haen laol, mbini Tenaol Sem Tangar ngo baeben di bombor ngubi was haen kobur, mbini ngo baeben hambunon kone bor sub tibaen as ko ora mao baraoklao ora.*

¹¹ Heneng ora ngub buklaol Ngaorom tenaol sem hambun bor kone bombor ub was u hayao ora.*

¹² Ngub hayaol mbini Tenaol Sem Tangar baeben non Moseson man ngo wiyao nda ub nao pange ora habur, mbini man ngom keyao ub nao bi khorob was bu haroklmel, ke hondo haeben saklbur hayem ka. Ngub buklemi o mbini man ngo wiyao ub nao hendebur khorob bimi ngo baeben was inj, mbini Nju sem Moseson man ngo hem ko men hakol ora bubur, mbini man ngom keyao ub was bimi baebenom di man ngon kang mend baondib munu khorob buklemi tomb, man ngom mbini te mao saraklao mbini di ke hondoklbur haklemi ora.

¹³ Pangeklem. Tenaol mondom man ngon te wiyao ub nen sabo nao bibur baehaemen halom was pango harob sin, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi

oborob bili mend hael nao lao ora. Ngub inj, mondom man ngo pangobur man ngon te ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub ora bu harob sin, Ngaorom tenaol ngubi ora bor nje kone dund se wi oborob was bili mend hael lao ora.*

¹⁴ Ngub buklaol mbini Tenaol Sem Tangar baebenom non Moseson man wiyao ub nao hende ora habur sakl, man ngom ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub taol mi po nao bi haroklme o, mbinin kone ora bor mbinin mbib oborob bimi sao was and sen ha hambun sao oborob bi lao ub was bu habur, mbinin khorob bimi sao hesa oborob bimi sao kab taol bu koba ora haklemi tomb, mbinim ngo buklemi ub ngo sao kho ngo sao ebe ko hondo ora haklemi.*

¹⁵ Ngub soklao mbinim ngub bu hayem saom Moseson manom ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub, mbini ngo haklon kone bor di wi non bi ora hayem ko panaem ora handaeb se hayem. Ngubi hayem ol ko mend ko mend mbinin kone bor mao bemberaklemi tomb, naon kone bor kho sao mend nao wi ebe sisab bin bereyom ko nen mao sobaraoklao ub di, mbinin konem ngo sao kho ngo sao ebe wi ko taol bu kobaru kl haen ora hayem ub mbinin kone bor Moseson man non bi ora win hayem ka.

¹⁶ Ngub hayem o nim Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu haruklu e ub non hambun sao heneng bisaol, mabor bao mend buklaol on Ngaorom Njises Karas obum tenaol hambunom kowes bu bimi sao mbinin kone ndaon bor wiyao ub, inim ngo sao khorob bismi ko perekl pa win kobur, obum tenaolon kone bor ngub mupango uklaol sao baeben te mao bemberaklao ora.*

Nju semom Moseson manom kisao ub was bismi o

¹⁷ Pangeklem. Ini Nju sem hayem baebenon mondom njen kone bor ni non Nju sem ora habur, Moseson man bibi ke wiyao ub di men hakol ora biyul, ni Ngaorom sablo haen kisao semon is mend hae ko njen mbib ebekone po haongaoklu hael ka.*

¹⁸ Njem ngub bu habur kalen Ngaorom ni bor bi ko nen sabeyao ub di, nim ora hondo hae ko nen sobale. Ngub nen sabobur njem Moseson manom di nao kone bor ngo sao kho ngo sao ebe ko oborob ora muwaleyaol, nim hambun sao oborob ora taol bu kobaru kl aol hae ko nen sabo harili ora.

* 2:8: 2 Tes 1:8 * 2:10: Oro 1:16 * 2:11: Bis 10:34; Ebe 6:9; 1 Pit 1:17 * 2:13: Mat 7:21; 1 Njo 3:7 * 2:14: Bis 10:35 * 2:16: 2 Tim 2:8 * 2:17: Nje 2:19

¹⁹ Njem ngub nen sabo habur kalen ni tenaol mendbor mbinin el bokl mini baeben harer henden muwalaklo aol habur, ni tenaol em hundur wi bor was po haroklme baeben harer oborob ora henden bao mao baraoklao aol ebe ora hae ko nen sobale.

²⁰ Njem ngub was bubur kalen njen kone bor nim mbini tenaol kone taol taol bu haroklme baeben oborob ora bisur bu maomb bo haruklul, mbini nongnas kon nao wi non bi haroklme ngo baeben oborob ora mao dund sa buwalo haruklu aol ebe ora hae ko nen sabo harili. Njem njen kone bor nim Moseson man bibi ke wiyao sao baeben di oborob ora men hakol bu hambun sao pange ora hae ol, nim angal menjao keyo tomb di bibab nao ke kone kikil bi, bi make lao aolome lome nda ub oborob was ko haruklu ko nen sobale ka.*

²¹ E ka heneng ora njem tenaol mende aeben ngo baeben bor oborob ora buwalo harili o, njem njen mbib non asub ko ora ngo sao kho ngo sao ebe ko nao buwale awis harili balem? Wao. Njem tenaol mende bor paes nao noklwaebe ora ko man ko habur o, njen mbib heb homale ub non paes bao nale be?*

²² Aoh, njem mbini bor non paes pu nao bibaebe ko man ko habur o, njen mbib nen sabele ub non paes bao kemi pili be? Mend di njem kaoya lome sao tangar tangar ngo, Ngaoron imbi men mbaraoklao sao wiyao baeben makl aondao ora homale o, waki njen mbib turi homale ub non ngo sao baeben kaoya lome anda bor wiyao sao mend paes bao mirili be?

²³ Pangal. Njem njen mbib nim Ngaoron man hem ko taol mi po haruklu ko haongaoklu angal bu ebekone po harili o, njem obun angal ngon mend baondib munuklesil hondoklemi tomb njen mbinim Ngaoron imbi kho mao saen lesi be?

²⁴ Pangeklem. Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Ini Nju semom buklemi ub hondoklemi tomb

Tenaol Sem Tangar aebenol haklemim

Ngaor obu bor ubi abubi ko
Maobowa angal bib se hayem
ke wiyao ora.

²⁵ Pangal. Njem njen songol di oborob ora pe ha soweb bi hae ora habur, Moseson man men hakol buklesi ub oborob ora buklesi o, njem man ngon ukl mend baondib munuklesi tomb nje songol pe ha soweb bi hae haklesi saom nje kang mend bisur nao

buklao, nje songol nao pe hae hakl bisi sin di bombor ubi was sokl beyao ora.

²⁶ Pangeklem. Nim bombor ngo kakl ub was menger mubur, mbini Tenaol Sem Tangar songol pe ha soweb nao bi hae hayem baebenon mondom man ngom ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub oborob ora hem kobur bu harob sin, Ngaoron obu bor di nje ninao sem songol pe ha soweb bi hae non bi ora hael nao lao ko pangeyem be?*

²⁷ Heneng ora ngub laol, ini Nju sem baebenon non songol hakl pe ha soweb bi habur Mosesom bobae bor waeb bu wisao ub di oborob ora u hayem o, inim man ngo wiyao on el mend baondib munubur khorob sao mend buklemi o, mbini Tenaol Sem Tangar baebenon mbinin toklo songol pe ha soweb bi hae di menjao nao bibur o, mbinim man ngo oborob men hakol buklemi saom ini Nju sem ngo baeben ke hendeklemin ko te mao saraklao ora.

²⁸ Ngub buklaong Nju sem heneng oran aeb ora yao? Aoh, songol pe ha soweb bi hae heneng di aeb ora hae ko pangeyem? Aol mend obu obun toklo heneng bor Nju sem harob sin, obu Nju sem heneng inj haklao. Mend di aol mend obu obun toklo songol heneng oran dera nan songol pe ha soweb bi hae harob sin, obu Ngaoron sem soweb bi heneng inj hayao ora.*

²⁹ Ngub inj, aol mend obu Nju sem heneng ora harob sin, obum mbes khorob bisao sao baeben obun kone ndaon bor nao win tuwa ora habur, obun kone ndaon bor ora songol pe ha soweb bi hae non bi haklao tomb aol ngo obu ora Nju sem heneng Ngaoron soweb bi hae haklao ora. Ngub haklao o Moseson man ngo waeb bu wisao ndam inj, Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam ora obun kone bor soweb bi ngubi haen laol, aol ebe soweb bi hae ngubi haklemi o tenaol henengom inj mbini imbi win ko kaoya ken haroklme ka. Ngub inj, Ngaoron ora obu bor, nje oborob biyao aol imbi wi aondao ora hael ko kaoya ken haroklme ora.*

3

¹ Ngub biyaong inim mbini Nju sem baeben non Ngaoron sem hobao sao aondao ora haemel, Tenaol Sem Tangar baeben di men mbae ora hayem ko pangeyem be? Aoh, Nju sem mend obu songol pe ha soweb bi hae haklao o, obum non oborob pone sao kang mend bib se hayao ko nen sabeyem be?

² Heneng ora nje aol mend Nju sem hari sin, nje sem o bor di Ngaoron hobao sao

* 2:20: Mat 15:14; Luk 18:9; 2 Tim 3:5; 2 Tim 3:15

* 2:21: Mat 23:3-4

* 2:26: Kal 5:6

* 2:28: Njo 7:24; Njo

pone andub sao bisao ka. Ngub bisaol Ngaor obum pibnao oran tenaol bu mao-raoklao on angal bib hobao sao ora ngo, mbini Nju sem baebenom mbes oborob ora mu munu habur, tenaol hambunom pangen kam aeben bin ko mbini bor kao kalisesa.*

³ Ngub kao kalisao o mbini Nju sem ngo baebenon mendborom Ngaorom mbini bor angal ngo kisao nda hem ko men hakol nao bi besao kon wisming, mbinim ngub bismi tomb di Ngaorom mbini ngo sem o bor hobao sao ngo bukhwao ora kisao nda di, mbinim bismi ub obum mabor besao kon ubur bao waesao ko nen sabeyem be?*

⁴ Ngub inj ora. Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Njem angal mend lesi ub

Njem heneng ora lesil

Tenaol hambunom di panaem ora hondoklemi.

Mbinim nje bor baehaemen ora te mao saraklemi o

Mbinin angal ngo men mbabur

Njem heneng buklesi sao hobao sao was lesi

ke wiyao. Ngub wiyao heneng ora sun tenaol hayem baeben hambunon heneng was ko haraoklao oran is mend nao hae hambunom kakla bor bor was ko haroklme o, Ngaor obu bomborom ora heneng was ko haraoklao ka.

⁵ Ngub biyao o naom ko mend ko mend khorob sao mend bukmao tomb, su ngo bor tenaol oborob was biyao oran is mend nao hae Ngaor obu bombor ora kone dund se wi ora habur, obum hambun sao pone sao was biyao ko muwala sin, wakl naom asao was nen saboklmao? Aoh, nim angal ngo sun tenaolome lome ub sao kakl ngao, naom khorob bukmao saom Ngaor obu bombor ebe hayao ko muwaloklao, obun imbi aondao bu ora win lomao ndal, naom ngo sao oborob non bi bukmao on obum nao ke mao handaklao tomb, naom obum nao bor khorob ora bi ko nen saboklmao be?

⁶ Wao. Mondom ngub nen sobae sin, Ngaorom sun tenaol hambun khorob bimi baeben hesa oborob bimi kab te mao be-mbera taol buklaob asub bubur taol bu kobaklao ko pangeyem?

⁷ Heneng ora nim di tenaol mendborom lome nda ub kakl ngao, ni kho kone taol taol bu kone kab marib se ora ngo hae ubim, Ngaor obu bombor o ora aondao imbi wi bao bi ora kone ukl bombor wi hayao ko, tenaol hambunom pangen kao dund bam akol bu habur oborob ora

muwalo haru sin, Ngaorom ni bor asub ko nje khorob bili aol ora hael kobur ni ke hondo haeben san lao?

⁸ Mend di mbinim ngo lome ub, naom khorob aondao bu ora bu haklmao tomb Ngaor obum hobao sao ngo biyao ub ebe ora yaol, obum hambun sao oborob was bu habur hobao sao ngo bu haraoklao ub tenaol hambunom obu bombor o ebe ora hae ko hondokleming, naom asub ko khorob nao bi tuwaklmaob? ko hayem alem. Heneng ora nim ngo kakl ub mbini tenaol mendborom ninao mangal bu dobaekeyo habur, Paol obum angal ngo sao baeben ko hae ko ninao mangal aondao bu ora bu haroklme o, mbinim kakla nim nao ke sao habara bor bor ora ko haroklme, Ngaorom obun kone ebe dund se ora wao-raoklao ub mbini ngo baeben sablo be-mber ha peb bubur ke mao handaklao, obum kone dund se ora ngo wao-raoklao ub oborob bibi wi ub ora buklaob.*

Su ngol kone dund se wi oborob biyao mend nao hayao o

⁹ Pangeklem. Ngub buklaong ini nao Nju sem hayem baebenon mendborom inin kone bor nao Nju sem non ebe ora oborob was bimao sem hayom ol, mbini Tenaol Sem Tangarom oborob bimi ub di men mbae ora, nao ebe kone dund se wi sem hayom ko pangeyem be? Inj ora ka. Tenaol khorob mao haraoklao saom Nju sem bor di, tenaol hambun ora buri palo men mbaklbur hayaol, su ngol tenaol sem ebe ora mend nao haeme ora.*

¹⁰ Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Kone dund se wi oborob was biyao aol oran Is bombor ora di mend nao hayaol Ebe oran is mend nao hae ora.

¹¹ Oborob biyao oran

Is bombor ora di mend nao hendeyol

Is bombor ora mondom dim

Ngaor obu hem ko obu hayaol es bu mi nao puklmi ora.

¹² Mbini ngo baeben hambunon

Harer ebe ora baondib munubur

Harer tangaron be sao mi po haroklme ora. Mbini ngo baeben hambunom khorob was bu habur

Mbini hambun bum ha haroklme ora.

Hambunom khorob ngub was bu haroklme

Oborob biyao oran is bombor ora di nao hayao.

¹³ Tenaol khorob was bu haroklme ngo baebenom

Mbinin angal lome sao hakl di

* 3:2: Oro 9:4 * 3:3: Oro 9:6; Oro 11:29; 2 Tim 2:13

* 3:8: Oro 6:1; Oro 6:15 * 3:9: Oro 1:18-2:24; Oro 3:23

Aol wen tanga haen maol bor
 Bung aondao bu ora mend pubuklao nda
 ub
 Ora peben lome.
 Mbinin ngo baebenon hekem di tenaol
 mende bor
 Angal baondaokl aondao ora minin lao.
 Mbinin ngo baebenom
 Mbinin angal humbuklul wiyao sao
 Bao sokl mib bu haroklme ub di
 Suklumb sem mendbor mbinin heke bor
 Maokl tomb biri semom
 Tenaol pe paen noklme ubi menger ora
 lome.
 14 Mbinin ko aondao ora homo hes was ko
 Angal kho tangar tangar ngubi was lome
 ub
 Mbinin ne pondo te ora bor
 Tumbi taokl eben ora haroklme ora.
 15 Mbinin ngub bimi ngo baebenom
 Tenaol mende pe paen luklemi on
 Werek ora bu peyobur
 Penar bu akl was po haroklme ora.
 16 Mbinin khorob was bu haroklme ngo
 baeben
 Peme hareron taol mi peme baeben di
 Mbinin kone bor kho mao sa kend bin buru
 Ke mundub mundub bi mao handam kimb
 bu haroklmel
 17 Mbinin ngo baebenom harer ebe ngo
 Tenaolon kone bor sub sowa pa
 Sisab bin boroklme on nao hondoklme ora.
 18 Heneng ora mbinin ngo baebenom
 Ngaor obu imbi wi aondao ora hayao o
 Nao hende ora habur
 Obu ngubi ngo hayao on nen sabo
 Pakl nao heme haroklme ora
 ke wiyao ora. Heneng ora mbuk waebom
 di ngub keyaol tenaol oborob was biyao
 oran is mend nao hayao ka.
 19 Ngub ke wiyao naom di ora hendeyom
 tomb Mosesom man ngo kisao om ngo sao
 ngo sao bibaebe ke wiyao ub, mbinin man
 ngo pangoklemi baebenom khorob nao bin
 ko man ngom khorob bimi sao baeben
 oborob ora muwaloklbur wiyao ora. Ngub
 wiyao o Ngaoromb mabor tenaol su hambun
 bor paoloklme baeben hambunon kone
 bor, khorob di oborob di hambun sao uklaol
 ub te mao bembera taol bu koba sarbeklao
 tomb, mondom nim ngo sao ngo sao biyu
 ko menjao menjao nao ken ko man ngo
 oram njem ngo sao bae sin kho, ngo sao
 buklesi ub ebe ko, mbinin bor te oborob ora
 muwaloklbur wiyao ora.
 20 Heneng ora man ngom tenaol bu mib
 se inj yaol, man ngom ngub ora buklbur
 wiyao ka. Mondom man ngom hambun
 sao bibaebe ke wiyao sao baeben oborob

ora men hakol buklao dim, man ngom
 Ngaoromb nje kone dund se wi oborob biyao
 mend hael nao ken kaeb se wiyao ora.
 Ngub inj, man ngo oram buklbur wiyao ub
 mondom khorob sao mend buklao tomb
 obun kone ndaon bor njem khorob aondao
 ora bae ko oborob ora bember habur, njem
 ngo sao ngo sao bisi ko te mao saraklbur
 wiyao ora.*

*Mondom ngub ora buklao tomb
 Ngaoromb nje kone dund se wi hael lao o*

21 Heneng ora ngub buklao o, ngubi tomb
 non Ngaoromb obum ini tenaolom nim turi
 homaklo ub ngub ora buklmei tomb ora ini
 kone dund se wi oborob bimi tenaol hayem
 lowao ko, nao bor kao dund beyao ub hesa
 Mosesom man wiyao ub kab armend kab
 kab yao ora. Ngub ora yaol mbes Ngaoromb
 man mini aol baeben hesa Mosesom man
 ngo ko hasaol wiyao ub kabom di, heneng
 ora kao dund beyaol hendeyom ub*

22-23 tenaol mondom Njises Karasol hul
 ha ora haklao tomb Ngaoromb obu bor ora,
 nje kone dund se wi oborob bili mend
 hael lao ora. Ngub ora buklao tenaol sem
 hambun ora, Nju sem hayem baeben di
 Tenaol Sem Tangar hayem baeben di, sem
 ebe ora mend nao hae bombor ubi was
 habur hambun khorob bi was hasmil, Ngar
 obu bao bi ora hayao ub hakl buwabur
 bum hasmi ora. Ngub bismi o ngo baeben
 hambunon mendbor Njisesol hul ha hak-
 lemi baeben bor ora, Ngaoromb nje kone
 dund se wi oborob bili mend hael lao ka.*

24 Heneng ora Ngaoromb mbinin ngo
 baeben hond aondao ora homobur,
 mbinin khorob bimi ngon di saongao nao
 mari mbinin ngub pone ora bisur bu hayao
 ub buklbur, obum Eben Ke Aol Njisesom
 mbinin hambunon ne mana bu min ko eben
 kisao ora.*

25 Ngaoromb ngub bubur kisaon,
 tenaolom Njises obul hul ha haklemi tomb,
 obun ibao ngo pibisao ndam mbinin
 khorob bismi sao mbinin kone bor wiyao o
 kunaen ko obu su ngo bor ngub eben kisao
 ora. Ngub bisaol Ngaoromb ngo bisaol saom
 obu kone kab nao mari, kone ebe dund
 se ora wi hayao ko tenaol hambunom di
 henden muwalisao ora. Ngub bisaol o mbes
 pibnao ora non tenaolom khorob bu hasmi
 ub nao hende non bubur khorob ngo bismi
 on san penar bu nao lisao ora.*

26 Ngub bisaol o ngubi tomb non Ngaoromb
 obu kone kab nao mari kone ebe dund se wi
 ora hayao ub tenaol hambunom di panaem
 ora henden muwalobur, tenaol Njisesol hul
 ha haklemi baeben hambunon kone bor

* 3:20: Oro 7:7; Kal 2:16 * 3:21: Bis 10:43 * 3:22-23: Oro 1:17; Oro 3:9; Oro 5:2; Kal 2:16 * 3:24: Oro 5:1; Ebe 2:8 * 3:25: Ebe 1:7

kho uklao sao baeben Ngaor obum ora tuwabar keyaon, mbini ngo baeben bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko hayao.

²⁷ Pangeklem. Obum ngub biyaong naom naon mbib oran oborob sao asao ora buklmao ko pangeyem? Aoh, naam oborob sao oran mend nao bimao ndal, naom ebekone pokl buwakmao ora. Ngub buklmaong inim asub nen sabeyem? Heneng ora tenaol mondom man ngo baondib men nao bi oborob men hakol bu haklao tomb non, obum kang mend ebekone peb se sao haklao o hobao sao oran naam Njises bomborol hul ha ora harum sin, obum ora naam oborob was bu hamun lao ora.

²⁸ Ngub hamun lao o mondom Moseson man ngo wiyao ub men hakol buklao saom inj Ngaorom aol ngo obu turi mao homaklao ka. Ngub inj, mondom Njisesol ora hul ha haklao tomb Ngaorom aol ngo obum khorob bisao sao saongao nao mari tuwabar, obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael lao.

²⁹ Pangeklem. Obum ngub biyaong inim Ngaor obu Nju semon bombor o ora yaol, Ngaorom Nju sem was hem ko hayao ko pangeyem be? Wao. Ngaor obu Nju sem di Tenaol Sem Tangar di mbini hambunon Ngaor bombor ora hayao ka.

³⁰ Heneng ora Ngaor obu ngub is bombor ora hayaol, Nju sem baebenon mendbor Njisesol hul ha ora harim sin, Ngaorom mbini bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao. Ngub lao o mbini Tenaol Sem Tangar ngo baebenon mendborom di ngub Njisesol hul ha harim sin, Ngaor obum mbini bor di bombor ngub was ini kone dund se wi oborob bimi sem hayem lao ora.*

³¹ Ngub buklaong inim ngon te asub ora wiyao ko nen sabeyem? Naom Njisesol hul ha haklao tomb naom Moseson man ngo wi ub bao tuwaklmao ko pangeyem be? Ngub inj ka. Naom Njisesol ngub hul ha haklao tomb di, Moseson manom ngo sao ngo sao hibaebe ke wiyao ub kao dund bi haen ko man ngo ngub bao win waklmao ora.*

4

Eberehem obum naom buklmao on menger ora muwalisao o

¹ Heneng ora naon ab sumb Eberehem ngo hasao om oborob sao ngo bisao ndan arman oborob ora wiyao, naam di ora hendeyom ngao, obum hobao sao ngo bisao o oran asub ora bisao ko pangeyem?

² Pangeklem. Aol Eberehem ngo obum obun mbib ora oborob bukl bisao sao mend Ngaor obum hondobur nje kone dund se wi oborob biyao aol hael kokl bisaon, Eberehemom di nao mbib oborob biyu ko obun mbib kang mend ebe kaoya kaeb se haki bisao ka. Ngubi haki bisao o Ngaorom nje kone dund se wi ebe ora hael kisao ub obun mbib oborob sao mend bisao o hondobur inj kisaol, aol ngo obum di ora hondobur, nao mbib oborob sao mend biyu ko kaoya ko ebekone nao peb se ora hasao ora.

³ Ngub bisaol angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Eberehemom Ngaorol hul ha hasao ub hondobur

Ngaorom obu turi homo

Nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisao ke wiyao ora.*

⁴ Heneng ora ngub bisaong, nim menger bombor mend mun ub inim nen sabokl-waebe. Mondom obun kongon mend bu hayao tomb obun sokl maoraoklao ub mbinim obu baehaemen pone ora inj kaloklme ka. Ngub inj, mbinim obun kongon ngo bu hayao on sokl ora o kaloklme.*

⁵ Aoh, ngub bimi o Ngaorom turi hemen ko non, mondom nim oborob sao oran asub ora bun ko es bu harer tangaron nao haong laom akol bibur, obum Ngaorol ora hul ha haklao tomb, Ngaor obu tenaol oborob bimi baebenon kone bor kho wiyao ub kunabur kone ebe dund se mao waraoklao ndam, aol ngom Ngaor obul hul ha haklao ub hondoklao ora. Ngub hondobur aol ngom khorob biyao sao obun kone bor wiyao ub di Ngaorom ora mu tuwabar, nje kone dund se wi njen kone bor di dol hae sao kang mend nao wi oborob biyao aol ora hael lao ora.

⁶ Ngub laol nim ngo kakl ub mbes aol wesmbao aondao Debirom di bombor ngub was kisaol, Ngaorom tenaol mondom obun mbib was habur, obum oborob buklao sao ndi munu njem ngo sao oborob ora bili nao lao ka. Ngub inj, mondom obul hul ha haklao ub ora hondobur nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael laol, Debirom obum di Ngaorom ngo nen sabeyao ub ora hondobur, mbini tenaol ngub Ngaorol hul ha haroklme baebenom werek bu turi hom ha was hayem kisao ora. Obum ngub kobur kisaon obum Ngaoron mbuk bor ngub waeb bu wisao.

⁷ Ngaorom mbinin kone kho kunaesao baebenom

Mbinim khorob bismi sao ngub mu tuwae-saol

* 3:30: Oro 4:11-12; Kal 3:20 * 3:31: Mat 5:17; Oro 8:4

* 4:3: Kal 3:6; Nje 2:23 * 4:4: Oro 11:6

Turi homo hebe ha was hayem.

⁸ Tenaol khorob bismi mendbor

Aorao Aondaom saongao nao mari

Tuwaen sao haroklme haklom

Turi homo werek aonda bu ora bin hayem ko waeb bu wisao ora.

⁹ Pangeklem. Aol wesmbao Debirom ngub waeb bisao o, obum ngo kisao ub inim Nju sem songol pe ha soweb bi hae ngo baebenom was ngub turi homo werek bu haklemi kobur kisao ko nen sabeyem be? Ngub inj ora. Tenaol Sem Tangar songol pe hae soweb nao bi hae haroklme baebenon mendbor di ngub turi homo werek bu haroklme ora. Nim Ngaoron mbuk waebom ngo ke wiyao kakl ub Eberhemom Ngaorol hul ha hasao ub ora hondobur, Ngaorom obu turi aonda ora homo nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisao ke ngo wi ub naom di ora hendeyom ka.*

¹⁰ Ngaorom ngub kisaong obum atomb ora obu bor ngub kisao ko pangeyem? Eberhem obu pibnao songol pe ha soweb nao bi hae ora hasao nda tomb ngub kisao be? be? obu mabor Ngaorom kisao ub songol pe ha soweb bi hae hasao tomb ora, Ngaorom Eberhem obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisao ko pangeyem? Pangeklem. Mabor inj, obum pibnao songol pe ha soweb nao bi hae hasao nda tomb ora Ngaorol hul ha hasao, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisao ka.

¹¹ Ngub bisaol obu songol pe ha soweb nao bi hae hasao tomb obum Ngaorol hul ha hasao saom ora, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael ken kisao. Ngub bisaol obun kone dund se wi ebe ora hasao on menger mi habur, obun songol pe ha soweb ngo bi hasao ub ma ora bor bisao. Ngub bisaol Eberhem obu tenaol Ngaorol hul ha haklemi baebenon ab men koro hasao, tenaol mendbor songol pe ha soweb nao bi hae baebenon mendbor Eberhem obum hul ha hasao ub buklemi baeben bor di, Ngaorom mbini Eberhemom nongnas men mao korabur ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko hayao ora.

¹² Aoh, Eberhem obu mbini songol pe ha soweb bi hae haroklme baeben di mbinin ab ora hayao o, Ngaorom mbini ngo baebenom songol pe ha soweb bi hae haroklme sao hondobur inj, mbini bor ini Eberhemom nongnas ora hayem lao. Ngub inj, mbinim di Eberhem obum mbes pibnao songol pe ha soweb nao bi hae ora habur Ngaorol hul ha hasao ub ora beme

tomb, mbini Nju sem songol pe ha soweb bi hae haroklme baeben bor di ini Eberhemom nongnas ora hayem ko haraoklao ora.

Ngaorol hul ha haklemi tomb obum bukhwao kisao ub bukla o

¹³ Mbes ora Ngaorom Eberhem bor ngub kao kalisao. Nim njem su ngo wil hendel baeben hambun ora nje njurukl ol, njem maru wam aeben aeben buklesi baeben di inin su ora soklao ko kao kalisao ora. Ngub kisao o Eberhem obum Ngaoron manol was hul ha hasao hondobur inj obum Ngaorol ora hul ha hasao, Ngaorom nje kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kobur su ngo nje ora njurukl kisao ora.*

¹⁴ Pangeklem. Nim ngo kakl ub bisaol Ngaor obum nim heneng bukhwao ora kisao sao, tenaol Moseson man was hem ko men hakol bimi baeben bor ora buk beyaon, tenaolom Ngaorol hul ha haroklme nda ub di baehaemen ora sokl beyao. Ngub sokl beyaol Ngaorom obul hul ha ora haklemi baeben bor nim hobao sao ora ngo bukhwao ora kisao ub di, baehaemen il nao sokl bi ol angal ngo kao bara win ora kokl bisao ka.*

¹⁵ Heneng ora mondom Moseson man ngo wiyao ub oborob men hakol bu haklao o, man ngon el mend baondib munuklao tomb Ngaorom obu bor heneng ora khorob ngo bukla on san luklao ora. Ngub buklaong man ngo wiyao ub nao win as ko ware pe haki bemaon, wakl man awo tenaolom nao pange hul ha tuwakl bemel, Ngaorom mbini ko homokl beyao?*

¹⁶ Mend di Ngaorom nim ini bor hobao sao ngo pone ora bao njuklwao kisao ub mbini Moseson man hem ko men hakol bimi baeben bor was inj kisao ora. Ngub inj, mbes Eberhem obum Ngaorol hul ha ora hasao nda ub, mbini tenaol Ngaorol hul ha haklemi ngo mbini Eberhem obum maru wam aeben bi non bi haroklme baeben hambun bor ora, nim hobao sao ngo bao njuklwao kisao. Ngub kisaol Ngaorom nim ini bor njuklwao ora kisao ngo, tenaol Ngaorol obul hul ha ora habur mbini Eberhemom nongnas non bi haklemi ngo baeben hambunom ora, ngon il so pind biklao ub henden ko Ngaorom ngub man man bisao ora. Ngub bisaol heneng ora aol Eberhem ngo obu nao Ngaorol hul ha haroklmao baeben hambunon ab ora yao.*

¹⁷ Heneng ora obu ngub bisaol Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Nje sem andub oran

* 4:9: Oro 4:3   * 4:13: Kal 3:29   * 4:14: Kal 3:18   * 4:15: Oro 3:20; Oro 5:13; Oro 7:8   * 4:16: Kal 3:7

Ab non bi hanin kabl kisao
 ke wiyao ora. Ngub wiyao mbes ngo tomb
 Eberehemom Ngaor obul oborob ora hul
 ha ora ha kimb bisaol, Ngaor obum di
 Eberehem bor nim buklwao ora kisao ub
 obum heneng buklbur buri palo hayaol, il
 so pindib paklao ora. Pangeklem. Ngaor
 ngo obum tenaol himismi baeben di waki
 mao enjaraoklao Ngaor ora hayaol, obun
 angalom di hambun sao nao wi sao hakl
 bao ingiya baraen ko mao ha peb biyao ora.
¹⁸ Ngaor obu ngub bib se ora hayaol,
 mbes Eberehem obum hem kisao sao bukl
 buwabar hem aondao ora ko hasao tomb
 di, obum Ngaorol hul ha ora habur nim
 ngo hem ke sao di Ngaor obum ebe buklao
 ko hondo ora hasao. Ngub bisaol Ngaoron
 mbuk waebom di Eberehem bor ke wiyao
 ub,
 Njem maruklesim andub ora
 Maru wam aeben aeben bukleml
 Paolu hes peyobur
 Ndi nao minib se ora paoluklemi
 ke wiyao, aol Eberehem ngo obu tenaol
 sem andub oran Aorao non bi hasao ora.*
¹⁹ Ngub hasaol Eberehem ngo obun amom
 obu marisao o karasmas ndi munu kimb
 bubur obu supu hakl hakl hor su ora hasao
 o sisaol, obu hungi sobur pe pae ndi on
 ora hasao. Ngub hasaol obu homaeb se
 demi ora hae ko ora hondo hasao tomb di,
 obum obun were ten Sera obum nongnas
 is mend nao mari hapele was ham ham
 bubur homokl ko bi birisao nda ub nen
 sabisao tomb di, obum Ngaorol hul ha
 hasao ub kang mend tu sowa nao bi ora hul
 ha, ha kimb ora bisesa.
²⁰ Ngub was bubur kisaon obum Ngaorom
 nim buklwao ora ko obu bor kao kalisao
 nda ub di obum heneng buklao be? nao
 buklaob ko, obun kone bor kang ora di taol
 taol nao bi obum heneng buklao ora ko nen
 sabisesa. Ngub nen sabobur obum Ngaorol
 hul ha saor pe was habur kisaon, obum
 Ngaor obu imbi wi aondao pon pae ora
 hayao ub nen sabobur obu bor was kaoya
 ko hasesa.
²¹ Ngub bu habur kisaon Ngaorom obu bor
 nim nje bor buklwao ora ko ngo kao kalisao
 nda ub di, obum heneng buklao ko hondo
 ora hasesa.
²² Heneng ora ngub bisaol mbuk waebom
 di ngub ke wiyao.
 Obum ngub Ngaorol hul ha, ha kimb was
 bisaol
 Ngaorom obu turi aondao ora homobur
 Nje kone dund se wi
 Oborob biyao aol ora hael kisao
 ke wiyao ora.

²³ Ngub ke wiyao o mbuk waeb bor ngo
 wiyao ub Ngaorom Eberehem obu turi aon-
 dao ora homobur, nje kone dund se wi
 oborob biyao aol ora hael kisao ke wiyao
 ub Eberehem obu bor was inj,
²⁴ angal ngo nao tenaol Ngaorol hul ha
 haklmao baeben di nao hambun bor ora
 ke wiyao ka. Heneng ora angal ngo mbuk
 waeb bor wiyao ub nao mendbor naon Aor-
 rao Aondao Njises ngo obu himisao o waki
 mao enjaesao Ngaor ndal hul ha haklmao
 baeben bor di, Ngaorom turi aondao ora
 homobur ini kone dund se wi oborob bimi
 tenaol hayem lao ora.*
²⁵ Pangeklem. Nao ngo baeben hambun
 khorob bi ngae was hasmaol, Njises obum
 nao ke nao haondaomun ko naon ne mana
 nao waki bu muklbur, mbini obu waki
 himismi baebenom obu pe paen luklbur
 bismi ub Ngaorom di obu ngub lin waesao
 ora. Ngub bisaol o Ngaorom obu waki mao
 enjaesao, nao tenaol obul hul ha haklmao
 baebenon kone bor khorob bismao sao
 uklaob ub mu tuwabar, obum ini kone dund
 se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao
 ora.*

5

*Ngaorom nao bor ngubi tomb non nje
 kone dund se wi ebe hael keyao o*

¹ Heneng ora naom mbes non Ngaor obu
 bor saond bi men koro sao hasumndis o
 waki ngubi tomb non naom naon Aorao
 Aondao Njises Karasol hul ha hayom ol,
 Ngaorom naom khorob ngo bu hasmao
 sao saongao nao mari ora mu tuwabar,
 obum nao bor nje kone dund se wi oborob
 biyao aol mend hael ko hayao ora. Ngub
 beyaol Njises obu di nao hesa Ngaor kab
 kobaranon dunin aol ora habur, obum nao
 bisur bi was hayaol naom naon kone bor
 sub tibaen as ko ora hayom.*
² Pangeklem. Ngaorom nao hond homo
 pone ora bu mubur mao hasaol, ngo hayom
 ub Njises obum ora ngub hamun kisao
 ora. Ngub bisaol Ngaor obu aondao bao bi
 imbi wi ora hayaol, nao di imbi wi ngubi
 haklmao ub bao hondo haklmao aeben
 anga tomb naom werek bu turi hom ha was
 haemin ora.*
³ Naom ngub haklmao tomb naom ke
 mundub mundub bi mendbor hondokl-
 maol, naon kone bor kho so kend bin sao
 haklmao tomb di, naom ke ngo hondokl-
 mao saom naon kone bor hul ha saor peyo
 ora hamun ko buklao ko ora hendeyom
 ngao, naom turi was homo beremin ora.*

* 4:18: NjuS 11:1   * 4:24: Oro 15:4; 1 Pit 1:21   * 4:25: 1 Kor 15:17   * 5:1: Oro 3:24; Oro 3:28; Oro 4:24   * 5:2:
 Ebe 2:18; Ebe 3:12   * 5:3: Nje 1:2-3; 1 Pit 1:5-7

⁴ Heneng ora naom ngub hul ha saor pe haklmao tomb, naom ngo bukmao ub Ngaorom mbinim oborob ora beyem ko hondobur nao turi aondao ora homoklao, obum nao bor oborob ngub bubur obum nao turi aondao ora ngo wen homoklao ub naom sub bao hondo hamun lao ora.

⁵ Naom ngub turi homo bao hondo haklmao ub oborob ora bukmaol, naom ngo bao hondo haklmao saom naon kone bor kho so hem nao mao kaklao ora. Ngub inj, Ngaorom Wesao Komb Bi Aondao ora ndam naon kone ndaon bor armend sisao honda haen ko taol bu nji ngaesaol, Wesao Ebe Tangar ngom Ngaor obum nao hond aondao bu ora homo kone u haraoklao ub naon kone bor aondao bu tumbi hakl ebeb se ora wiyao. Ngub beyaol naom ngo sao oborob ora haondaomun muwalakl haklbur hayaol, naom mabor sao di hem ko kone bor kho sen nao haklmao ora.*

⁶ Ngub bukmao o nao mbes sao hasmao tomb non nao buri nao pale ora hasmaol, naom naon mbib was habur menjao bukl buwaeb se ora hasmaol, Ngaorom mbes ora nim ngo tomb ora ngo sao ngo sao pindib paen lowao ko ndi tibaesao ub Karasom nao tenaol hambun khorob bi ngae was hasmaol, obum nao ngo baeben hond homobur naon ne manabur himisao ora.

⁷ Heneng ora obum ngub bisao o aol heneng baebenom non mbinin kone bor taol taol bib se ora hayem ol, tenaol mende kone ebe ora u oborob bin ko mondom menden ne manabur nao pe paklao ora. Aoh, ko mend ko mend aol kone ebe dund se wi tenaol sango mende hond homo haklao mondom non, nim mende hond homobur obun ne mana homoklwao ko nen saboklao o, tenaol andubom kone ngubi nao woroklme ora.

⁸ Ngub bukmao o Ngaorom nao aondao bu ora hond homo kone u haraoklao ub obun mbib nao haondaomun muwalobur, naom khorob was bu hasmao tomb di obum nao ngub hond homo ora hasaol, Karasom naon ne manabur himisao ora.*

⁹ Ngub himisaol obun ibaom naon khorob bismao sao kunaesao tomb, Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem kisaol ora. Heneng ora obum nao ngo baeben bor hobao sao ngo mbes bisao o yaol, Ngaorom mabor tenaol khorob bimi baeben hambun bor ko aondao ora homo haraoklao ub mbini bor inim khorob ngo sao ngo sao bismi ko te mao bembera taol bukmao tomb daol non, Njisesom nao bor menjao nao

bin aondao bu bao ora bu muklao ka.*

¹⁰ Mend di naom mbes non Ngaorom saond bi sao hasmao o obum nao hond aondao bu ora homo haraoklao ub obun Isi nda himisao tomb, obu nao hesa Ngaor obu kab kobaranon dunin ora habur nao waki Ngaor kab hen maomun kisaol, nao ngubi tomb hayom ub non Ngaorom sem ora hayom ka. Naom mbes Ngaor bor saond bi men koro hasmao o, Njises obu himisao tomb nao hond homo bu muklbur ora bisao o sakl, ngubi tomb non obu wakl enjaokl pobur haeben sarukl hayao ub obum nao di heneng bu muklao ora.*

¹¹ Ngub bukmao o obum ngo sao was inj, nao bor hobao sao bombor mend di kond ba bubur, naon Aorao Aondao Njises Karasom nao hesa Ngaor kab kobaranon dunin aol ora habur, obum nao oborob ora bisur biyao. Ngub biyaol Ngaorom naom khorob bismao saon saongao nao mari tuwaen kobur kisaon, obum nao Ngaor kab wakl hen mib mao babur nao Ngaorom sem ora mao hasaol, naom Ngaor ngo obu turi aondao ora homobur kaoya kao ha was haeb se hayom ka.

Aol Aram hesa Karas kab mbibi tangar ubi ha ha bisbi o

¹² Mend di mbes pibnao oran tenaolom khorob bimi sao aol is bombor ora mondom naon su ngo bor men pae ibisaol, khorob bimi sao ngom was tenaol mao homaraoklao sao di haru men pae ibisaol ora. Ngub bisaal tenaol su hambun bor paoloklme baeben hambunom khorob ngub bam aeben aeben bismi tomb, tenaol mao homaraoklao sao di bombor ngub was su hambun bor tenaol paoloklme baeben homam aeben daklam aeben bu ngub baorao pisesa.*

¹³ Khorob ngub was bubur kismin Ngaorom mabor obun man ngo Moses bor kao kalisao nda ub nao bi aeben anga tomb, sun tenaol hambunom khorob ngub was bam aeben aeben bismi o mbini bor man ngo wen mabor kao kalokl bisao ub nao kao kale haen sisaol, mbinim man ngo nao pangebun bu hasmil sakl, Ngaorom di mbinim khorob ngo bismi on menjao nen nao sabe bao wabur ya pubung sao lu u di menjao nao bisesa.*

¹⁴ Heneng ora mbinim khorob ngo bu hasmi ub aol Aram obu hasao tomb di mabor sao Moses obu hasao tomb di, tenaol mao homaraoklao sao ngom tenaol hambun ngub mao homam aeben ora bubur, tenaol hambun ora men mba maomb bo hasesa. Aol Aram ngo obum Ngaorom nao

* 5:5: NjuS 6:18-19 * 5:8: Njo 3:16; 1 Njo 4:10 * 5:9: Oro 1:18; Oro 2:5; Oro 2:8 * 5:10: Oro 8:7-8 * 5:12: Oro 6:23 * 5:13: Oro 4:15

bibi kisao sao hul habur khorob bisao o, tenaol mendbor mabor Ngaoron angal ebe ngo lao ub nao pange hasmi baebenom di khorob tangar tangar andub ora bu hasmil, mbini tenaol hambun ora tenaol mao homaraoklao sao ngom was maomb bo haen hasmil, tenaol hambun ora mao homam aeben bisesa.

Ngub bisao o aol Aram ngo hasao o obu aol is mende mend mabor obokl bisao on menger ora hasesa.*

¹⁵ Obu ngub hasao o Aram ngo obu hesa aol is mende ngo ma nan obokl bisao o kab mbibi bombor ubi inj, mbibin bibi sao tangar aondao ora armend kab kab ora yao. Ngub yaol Ngaorom tenaol hambun ora hond homo pone ora bisur bu, bu muklbur hayao ub hesa Aramom khorob bimi sao ngo taokl obobur, tenaol hambunom khorob bam aeben bin ko baorao pen kisao ub kab bombor ubi inj, armend kab kab yao ka. Heneng ora is mende ngo pibnao hasao om khorob bisaol, tenaol andub ora homam daklam aeben aeben bu hasmi ora. Ngub bisao o Ngaorom nao hond homobur pone ora bisur buklbur hayao om, Aramom khorob bimi sao ngo taokl ibisao ub di ora men mbaraoklao ora. Ngub biyaol obum nao bor hobao sao bombor mend pone ora bisur bu njisaol, Njises Karas obu di aol tangar ubi is mende ora habur, obum non tenaol andub hond homo pone ora bu muklbur hayao ora.

¹⁶ Mend di Ngaorom tenaol hambun bor hobao sao obu bor hakl ebeyao sao baeben pone ora bisur bu kaloklbur hayao ub hesa, aol is mende ngo pibnao ibisao ndam khorob bisao saom tenaol hambunom khorob bam aeben bin kisao nda ub kab bombor ubi inj, tangar aondao ora armend kab kab yao. Heneng ora aol is mende ngo pibnao hasao ndam khorob bisao nda ub Ngaorom njem khorob aondao ora bil ko hindisaol, khorob ngo bisao sao tenaol ke mao handaraoklao sao ora sisaol, tenaol hambunom khorob aondao bu ora bam aeben aeben bu hasmi ora. Ngub bismil ngo sao was and sam aeben bisao o, wakt mabor hobao sao ora tangar ubi mend Ngaorom tenaol hambun bor pone ora bisur bubur pindib paen kisaol, obum tenaolom khorob bimi sao ngo baeben mu tuwabur, Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol hayem ko hayao ora.

¹⁷ Ngub beyao o mbes aol is mende ngo pibnao hasao ndam khorob ora bisaol, obum khorob ko bombor ora ngo bisao nda oram tenaol mao homam aeben bubur, tenaol mao homaraoklao sao ngom tenaol

hambun maomb bo hasao ora. Ngub bisao o aol is mende Njises Karas ngo obu mabor ibisao ndam wakt is mende pibnao ibisao ngom khorob ngo bisao ub men mbabur, obum nao hond aondao ora homo pone ora bisur bubur, obum nao hambun bor armend sisao kone ebe dund se on taol bu nji peb bu hayao ora. Ngub beyaol Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko kao njurukl hayaol, naom su ngol nao heme bao haklmao tomb nao menjao mendom nao men mbaen ko Karas obum nao aol wesmbao aondao ora non bi hamun keyao ora.

¹⁸ Pangeklem. Khorob sao ko bombor ngo bisao ndam tenaol hambun bor te mao saram aeben bu ke henden kam aeben bisao tomb, mabor is mende ngo obu kone ebe u tenaol hambun ko bombor ora ngo bisur bisao ndam, naon kone bor kho sao menjao nao wi ini ebe ora hayem ken kobur laon nao haeben mao saklao ora.*

¹⁹ Ngub buklaol o aol is mende pibnao hasao om Ngaoron angal hul habur khorob ngo bisao ndam, tenaol paolismi baeben hambun bor aondao bu and sam aeben bisao ora. Ngub bisaol khorob ngub bam aeben was bismi tomb aol is mende ngo mabor ibisao nda obum non tangar ub ora bubur, obum Ngaorom bibi kisao ub hul nao hae ngo bibi kisao ub hambun sao bu kowes bisao saom, tenaol andub ora Ngaorom turi homobur ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken kisao ora.

²⁰ Ngub bisao o Ngaorom obun man Mosesom ko haen kao kalisaol, man ngo ko hasao tomb di khorob bimi sao aondao bu ora and sisaol, tenaolom khorob bimi sao was and sam sam bin bam aeben bismisa. Ngub bismi o Ngaorom tenaol hambun hond aondao ora homo haraoklao ub obum wakt mbini pone ora bisur bu, bu murukl hayaol, obum ngo biyao ub di aondao bu and sam sam beyao om, obum khorob ngo bimi sao di ora men mbaklbur hayao ora.*

²¹ Heneng ora ngub beyaol tenaolom khorob ngo bismi saom tenaol hambun mao homam aeben bubur, tenaol mao homaraoklao sao ngom mbini tenaol hambun ora maomb bo haen hasmi o, ngubi tomb non Ngaorom tenaol hambun hond homo pone ora bisur bubur bu muklbur hayao om tenaol hambun maeb ha maomb bo hayao ora. Ngub maomb bo hayaol Aorao Aondao Njises Karas obum Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken ko, obum nao haeben mao saklbur hayao ora.*

* 5:14: 1 Kor 15:21-22; 1 Kor 15:45   * 5:18: 1 Kor 15:22

* 5:20: Oro 4:15; Kal 3:19

* 5:21: Oro 6:23

6

Nao khorob mao baraoklao saom maomb bowen hasmao ub heme ora hayom o

¹ Heneng ora ngub beyao o naom asub ora bukmao ko pangeyem? Ngaor obum nao hond aondao bu ora homo oborob ora bisur bukbur hayao ub aondao bu ora kond bam bam bu bisur bu wakl was kunaen ko, naom khorob was bu hamun ko nen sabeyem be?*

² Ngub inj ka. Nao mbes tenaol khorob mao baraoklao saom maomb bo haen hasmao ub heme non bi hayom ol, nao ngubi tomb ko mende maomb nao bowen ora hayom ngao, naom wakl asub nen sabobur khorob bukmao?*

³ Pangeklem. Inim di ora hendeyem ub naom Eben Ke Aol Njises obu kab haru ora hakbur mbabtas bismao ub, naom obu himisao o menger mubur, nao di obu haru heme non bu mbabtas bismao ora.*

⁴ Heneng ora naom ngub mbabtas bismao tomb naon Ab Ngaor obu imbi wi bao bi ora ndam Njises himisao o wakl buri palo mao enjaesao nda ub, obum nao di tenaol ka tangar wen pange oram obu hesa haru mao haen ko, nao di obu himisao ub obu kab haru himisao, mbinim obu maol bismi ub nao di obu haru maol bi non bu ngub mbabtas bismao ka.*

⁵ Pangeklem. Nim ngo kakl ub mbes Njises obu himisao tomb nao di obu hesa ngub haru himismao o yaol, Ngaorom obu wakl mao enjaesao ub nao di obu hesa haru hamun ko ngub mao enjaklao ora.*

⁶ Ngub buklaol naom di ora hendeyom ub Karas obu is pe kowal bi ora bor ngo himisao tomb, nao mbes tenaol khorob mao baraoklao saom buri palo maomb bo hasao ub di, ko mende nao maomb bo haen ko kur mi pisao ora. Obum ngub bisao tomb was naon songolom khorob bi lao sao di ora men mba lu taol peyobur, nao mbes kone kho wi hasmao ub di obu is pe kowal bil ngo nil li mbaesmi bor haru nil li mbakl mini pisao ora.*

⁷ Heneng ora mondom obu mbes hasao ub heme non bi ora haklao tomb obu menjao mondom wakl men mba nao maomb bowen haklaong, tenaol khorob mao baraoklao saom obu mbes men mba buri palo maomb bo hasao ub wakl asub bubur ko mende maomb bo haklao?*

⁸ Pangeklem. Naon kone mbes hasmao ub non Karas obu himisao bor ngub haru heme non bi ora hayom ol, nao di obu hesa

haru enjo ora habur obu hesa haru haeben soklmao ko naon mbib di hondo ora hayom ka.

⁹ Heneng ora naom di ora hendeyom ub Karas obu himisao o Ngaorom obu wakl mao enjaesao, tenaol mao homaraoklao saom di obu pe paen lu men mba maomb di nao bowakl birib se ora yaol, obu menjao mondom mao homakl buwaklao ora.

¹⁰ Pangeklem. Tenaol khorob mao baraoklao sao aondao ora habur, tenaol hambun men mba maomb bo hayao ub di ora men mbaklbur kisaon, Karas obu di nao men mbaen ko obum ngo sao hakl ora men mbabur, ko bombor ora ngub himisao ora. Ngub bisaol obu wakl enjo hayao ub Ngaoron imbi aondao bu ora win ko, obu ko mende nao homaeb se oram haeben sayao ora.*

¹¹ Ngub beyaong inin kone bor di bombor ngub was ngub ora nen saboklwaebe. Ni mbes hawao ub Karas hesa haru homowaol, ni ngubi tomb ngo hae ub ni tenaol khorob mao baraoklao sao ngom ko mende nao maomb bowaeb se ora, ni Ngaor hesa haru ora habur Eben Ke Aol Njises kab enjaokl po ora hae ko haklwaebe ora.*

¹² Heneng ora inim ngub ora habur lemin inin toklo songol haeben nao saeb se bung biyao sao ngom tenaol khorob mao baraoklao sao bor ung bu peyobur, inin kone bor khorob bimi sao heb was mao homaraoklao inin songolom heb homo bi lao ub bi saoklaong, ngub nao beklemin ub tenaol khorob mao baraoklao sao ngom ini nao maomb bowen baondib pa ora haklwaebe.*

¹³ Inim ngub bubur lemin tenaol khorob mao baraoklao saom inin ki aongao di ngo sao haklon bombor mend men mubur khorob mao baklao hondo ora haklwaebe ka. Pangeklem. Ini mbes hasmi ub himisao ngubi tomb wakl enjo hae non bi ora hayem ngao, ngubi tomb ngo hayem ub non Ngaor obum ora maomb bo haen habur, inim hambun sao oborob kone dund se woroklme ub was bu hareklemin ub inin toklo hambunon ki aongao di ngo sao hakl hambun sao Ngaorom was maomb bo haen haklwaebe ora.*

¹⁴ Heneng ora ini ngo haeben non Ngaoron man tenaol bu mib nao se ngo mbes Mosesom ko hasao ndam maomb nao bowen ora haroklme, Ngaor obum ini pone ora hond homo bu muklbur hayaol obum ora ini poklemi harer o oborob muwalakl hayaong, tenaol khorob mao

* **6:1:** Oro 3:5-8 * **6:2:** 1 Pit 4:1 * **6:3:** Kal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12 * **6:5:** Pil 3:10-11 * **6:6:** Kal 5:24 * **6:7:** 1 Pit 4:1 * **6:10:** NjuS 9:26-28; 1 Pit 3:18 * **6:11:** 2 Kor 5:15; Kal 2:19; 1 Pit 2:24 * **6:12:** Mat 3:9 * **6:13:** Oro 12:1; Ebe 2:5; Ebe 5:14

baraoklao saom di ini maomb bowen haklemi oborob hondo ora hawlwaebe ka.*

Nao oborob mao baraoklaom ora kowan ken haemin

¹⁵ Aoh, inim inin kone bor non nao Moseson manom nao maomb bowen ora hayom ngao, Ngaorom nao aondao bu ora hond homo wakt was bisur bu kunaen ub naom khorob was bu haemin ko nen sabeyem be?*

¹⁶ Ngub inj ka. Inim di ngo sao oborob ora hendeyem ub ini ngo haklon mondom aol is menden kowan lao aol habur, obum nje bor obun kongon hambun sao bibi lao sao baeben hul nao hae hambun sao bu haklesi tomb, nje aol ngo obun angal hul nao hae obum lao ub was bu haklesil obun kalabus kongon baraoklao aol ora haklesi. Ngub soklao inin tenaol khorob mao baraoklao saom lao ub ora hem ko kone ubur pango harim sin, inim ngon il taloklemi o tenaol mao homaraoklao sao ora soklao ke hondo heben ora saklemi. Ngub inj, inim tenaol hambun oborob mao baklbur hayao om lao ub ora hem ko kone ubur pango harim sin, inim ngon il taloklemi ub Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ka.*

¹⁷ Ngub lao o mbes non ini ngo baeben tenaol khorob mao baraoklao saon kowan lao tenaol ora hasmil, ini obun kalabus kongon non bi was bu hasmi ora. Ngub bismi o wakt ngubi tomb non mbinim ini bor Ngaoron angal hobao sao ngo pangeklem inin kao njismi tomb, inim kone ukl bom-bor ora ubur harer ebe ngon ora turi homo po hayem ngao, Ngaorom ini ngo bisur be ub nen sabobur naom obu bor turi homo tengiyu ko kaoya kemin ora.*

¹⁸ Heneng ora mbes ngo tomb non tenaol khorob mao baraoklao sao ngom ini hambun buri palo maomb bo haen ora hasmi o, wakt mabor Ngaorom Karas obu su ngo bor eben kobur ini kur mi pen kisao ora. Ngub bisaol ini ngubi tomb wakt tenaol oborob mao baraoklao Ngaor obum turi homo bib ko nen sabeyao ub, inim oborob buklemi on was hem ko bam bam bukbur Ngaoron kowan lao tenaol ora hayem.

¹⁹ Pangeklem. Inim nim angal ngo kakl baebenon te penar bu nen sabokl buwaeb se ora hayem ngao, nim tenaolom angal mar mar nao ke bao kao pabur lome nda ub ngon te bao kao pa kao dund bun ka. Inim mbes oran khorob buklemi on was turi homobur, ini tenaol khorob mao baraoklao saom maomb bowen ora habur, ini obun kalabus kongon baraoklao tenaol non bi obum kowan ken ora hasmi. Inim ngub

habur khorob was bu haroklme saom di inin kone bor kho dol hae ora hasming, inim kone ngubi tuwabur, ini ngubi tomb non Ngaoron sem komb bi ora hareklem inin ub inin toklo hambun ora tenaol oborob mao baraoklao nda obum ora maomb bo haen wabur, inim obum lao sao hul nao hae obun kalabus kongon biyao tenaol non bi ora hawlwaebe ora.

²⁰ Heneng ora inim mbes non tenaol khorob mao baraoklao on kowan lao tenaol ora habur, inin obun kalabus kongon non bi ora bu hasmi tomb inim khorob buklemi sao bor was kone mi pen hasmi ora. Ngub bismil oborob mao baraoklao om ini men mba dim nao bisaol, inim khorob hambun sao bu hasmi ub menjao nen nao sabe as ko ora bu hasmi ka.

²¹ Pangeklem. Inim mbes ngo tomb khorob aondao bu ora bu hasmi o, inim wakt ngubi tomb non khorob ngo bu hasmi on sakl aondao ora polo hayem ngao, inim mbes khorob ngo bu hasmi on il sisao o asao ora talismi? Nim kao njun pangaoklao. Ngo sao baebenon il saoklao ub tenaol mao homaraoklao sao ora saoklao, ke hondo haeben saroklme sao ora taloklme.*

²² Aoh, ngub bimi o ngubi tomb non tenaol khorob mao baraoklao sao ngom ini mbes maomb bo hasao ub ko mende nao maomb bowen ko Ngaor obum ini wakt Karasom bu mu kur mi pen kisaol, ini ngubi tomb non Ngaor ora hem ko obum hambun sao bibaebe keyao ub was bu habur ini obun kalabus kongon biyao tenaol non bi ora hayem. Ngub hayem ol ngon il soklao ub inin sokl menger, ini Ngaoron sem komb bi oborob bimi tenaol ora habur haeben saklemi ora.

²³ Heneng ora nim ngo kakl ub tenaol khorob mao baraoklao ndam di tenaol obu hem ko taol mi pobur, obun kalabus kongon non bi baroklme baeben bor di sokl kaloklao, mbini ngo baeben ke hondo haeben saroklme sao sokl ora muklemi. Ngub buklemi o Ngaor obum di nao pone ora bu mukbur hayao ub non, obum nao hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kab haru haeben mao saklbur hayao ora.*

7

Aolom ten taol bimi nda ub menger angal mar wiyao o

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, ini abo ngo bor hayem baebenom Moseson man oborob ora pangeyem ol, nim ini bor angal ngo kao njukbur bi ub inim oborob ora

* 6:14: 1 Njo 3:6 * 6:15: Oro 6:1 * 6:16: Njo 8:34; 2 Pit 2:19 * 6:17: Njo 8:32 * 6:21: Oro 7:5; Oro 8:6; Oro 8:13 * 6:23: Oro 5:12; Oro 5:15

pangoklemi ko pangakl ka. Pangeklem. Man ngo bor di ngo wi ub tenaolom mbini nao heme sul bao haklemi aeben anga tomb was man ngom lao sao hul nao hae oborob pangaeb se hayem.

² Mend di nim bombor ngon menger was mubur kakk ngao, manom ngo ke wi ub tenom obun aoli nao heme bao haenbur sa sin, obum obun aoli ngo tuwaklbir obun anda nao poklao ora ke wiyao. Ngub wiyao o obun aoli ngo homoklao tomb non obu ten weyae ware pe as ko buruklao o sakl, man ngom obu bor menjao te nao mao saraklao, obun anda di ebe poklao ora.

³ Ngub saoklao ndal ten mondom obun aoli nao heme bao haenbur aol tangar mende biri peyao tomb ten ngo obum aol paes ora pene lome. Ngub lome nda o obun aoli ngo homoklao tomb sa sin, manom di obum aol mende nao pe bao buruklao ko di menjao nao ke obu ware pe ora buruklao o sakl, obu aol mend pa sin di obum khorob bubur aol paes pe non bi dim inj soklao, obum aol ngo poklao ub di ebe was soklao.

⁴ Nao haeme mbaoli hakl o, nim angal mar ngo kakk ub nim ini ora menger mubur kakk ol, ini Karason toklo oran ki aongao ngo sao haklon pe barae haklon mendbor non bi ora hayem ol, ini ngo baeben ini mbes hasmi ub obu himisao bor haru himismil, inim non manom ngo sao bibaebe ngo sao nao bibaebe ke wiyao ub was men hakol bib se inj hayem ka. Ngub inj, inim mbes ngub bib se hasmi ub himisao ora. Heneng ora ini mbes hasmi ub ngub himisaol inim wakl mabor aol is mende pe non bu, ini ngubi tomb obu ngo himisao o wakl enjo hayao on were non bi ora hayem. Heneng ora nao ngub Karas obun were non bi ora hayom ol, Ngaorom naom hambun sao oborob was bam bam bu hamun laol, naom il ebe ora sen haklmao ora.*

⁵ Ngub haklmao o mbes naon songolom heb homo bi kisao ub bu hasmao ub manom ki maoklao sao pember habur, ngo sao bibi ngo sao nao bibi ko muwaleyao saom naon kone bor dekel dekel mao ba heb mao homabur, naon toklo ndaon ora bor ngon il sao deraesao ub tenaol mao homaraoklao sao ora sao deraen kisao.*

⁶ Ngub bubur kisaon Moseson manom di nao bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kowan kaeb se ora ubur, man ngom naon kone bor munu tanga pa wisao, nao man ngom kalabus bu mbae sao hasmao ora. Ngub hasmao o nao ngubi tomb hayom ub non Ngaorom nao kur mi pisaol, nao tenaol mbes hasmao ub heme non bi ora

habur, naon kone bor di menjao mondom nao men mbae ware pe as ko ora hayom ka. Nao ngub ora hayom ol Moseson man harer mbes pange non bi ngo mbukl waeb bor wiyao om nao kowan ko men mbaeb se ora wiyao, nao man ngom nao men mbaen ora habur Ngaorom Wesao ndam nao kemi puklao harer mende wen pange on ora po hayom.*

Moseson man kisao om tenaolon kone taol taol mao baeb se yao o

⁷ Ngub beyom ngao naom asub ora nen saboklmao? Aoh, man ngo tenaol khorob mao baraoklao sao wiyao ko pangeyem be? Naom ngub nen nao saboklmao ora. Pangeklem. Manom tenaol khorob nao mao baraoklao o, man ngo wiyao om ni bor khorob bimi sao baeben ngo sao ngo sao was wiyao ko oborob kao dund bubur muwalisao ora. Nim ngo kakk ub man ngom tenaol menden hambun sao heb nao homaebe ora kisao nda ub nao ke sokl bisaon, nim khorob heb homo bimi sao ngon ko mend nen nao sabokl beyo ora.

⁸ Heneng ora Mosesom man ngo ko hasao om nao kone ndaon bor tenaol khorob mao baraoklao saom harer kare taokl hondaen kobur, man ngom ni tangar tangar hambun sao heb aondao bu ora mao homaesao ora. Ngub bisao o man ngom ngo sao bibaebe ngo sao nao bibaebe ko ngo wi ub nao wi sokl beyaon, tenaol khorob mao baraoklao ngo obun buri kang ora di nao ukl beyaol, obu aol buri nao pale heme non bi sokl beyao ora.*

⁹ Aoh, ni mbes Moseson man ngo wiyao nda ub nao hende hawao tomb ni heme non bi inj, ni enjo hae non bi as ko hawao o, wakl mabor man ngom nao kone bor honda ubur man ngom ni bor njem ngo sao nao bibi ora ko ki maoklao sao pember habur muwalisao ora. Ngub bisao tomb tenaol khorob mao baraoklao om buri palo enjaokl obobur, nao kone bor njem khorob was bu hael ko te mao sara sendaolom sao bisaol.*

¹⁰ ni tenaol homoklme nda ub pe pawao ora. Heneng ora man ngom ni haeben ora san ko njem khorob ngo sao ngo sao nao bibi ko muwalakl hayao o, man ngom was wakl baol munubur, aol ni ngo hae ubi o kho mao saklbir tenaol mao homaraoklao sao eben kisao ora.

¹¹ Pangeklem. Man ngom ni bor ngo sao kho ora wing, njem ngub nao bibi ora ko muwalisao ub nao kone ndaon bor tenaol khorob mao baraoklao o obun harer ora kare taokl hondaesao, man ngom ni maobowabur nao kone bor tangar tangar

* 7:4: Oro 6:2; Oro 6:11; Kal 2:19   * 7:5: Oro 6:21   * 7:6: Oro 6:4; Oro 8:2   * 7:8: Oro 4:15   * 7:9: Oro 10:5; Nje 1:15

sao hambun sao heb aondao bu ora mao homabur kisaon, man ngom nao kone bor pe pan lisaol ni ora pe pae ndi on hawao ora.*

¹² Aoh, Mosesom man ngo ko hasaol wiyao nda ub Ngaoron man ebe ngom nao bor njem ngo sao kho ora yaong, nao bibi ke wiyao angal ebe komb bi ora ngom oborob dund se ub was kao njurukl hayao ora.*

¹³ Ngub bisaong man ngom ni pe pan lisao ko angal ngo kakl ub Ngaorom nao bor oborob bibaebe keyao saom ora ni pe pan lisao ko pangeyem be? Ngub inj ka. Tenaol khorob mao baraoklao ndam nao tenaol Ngaorom oborob bibaebe keyao ub bu haroklmao baeben kho aondao bu ora homo, nao maobowa naon kone khorob mao baklbur hayao ub, obum ora Ngaorom nao bor oborob bibaebe keyao nda pere mubur ni pe pan lisao ora. Ngub bisaol tenaol maobowa naon kone bor ngo khorob mao baklbur hayao ub, nao hambunom di obu tenaol khorob mao baraoklao sao kho ora hayao ko ora hendeyom. Heneng ora obum Ngaorom oborob bibi keyao sao ngom ngub buklaol tomb, tenaol maobowa khorob mao baraoklao sao ngo menger nao mib se kho ora yao ko panaem ora hendeyom ka.*

Kone bor kab non bim mende men mba mba bu hayeb o

¹⁴ Heneng ora naom di ora hendeyom ol, Mosesom man ngo ko hasaol wiyao o non Ngaorom ora kisaol, tenaolon kone bor kao kal kal biyao sao angal ebe ora wiyao. Ngub wiyao o ni non aol heneng ora hae ol tenaol khorob mao baraoklao saom ni ora buri palo men mbarukl was hayaol, ni obun kalabus non bi ora ni obum kowan ken was hae ka.*

¹⁵ Ni ngubi ora hae ol nim bukl beyo sao haki di ora nen sabokl buwaruklul, nim hobao sao mend turi homo bun ko nen sabeyo ub bao wabur, waki nim maki homo nao buklwao ora ko nen sabeyo sao bao biyu ora.*

¹⁶ Heneng ora maki homo nao buklwao ko nen sabeyo sao ngo nao kone bor heb mao homabur bao bi bi was laol bao was bu haruklu o, Mosesom manom nao bibi keyao ub ora biyul, man ngo ebe dund se ora wiyao ko nao kone bor mao bembera hondo ora haruklu.

¹⁷ Ngub hondo ora haruklu o nim ngo biyu ub nao mbib ngub bun saol ko inj, tenaol khorob mao baraoklao ndam nao kone ndaon bor khorob bi bi was

laol, obum ora mao baraoklao ko nim di panaem ora mao bembera hondo ora hae.

¹⁸ Ni aol ngubi ora hae ol nim nao mbib was habur oborob bun lao sao mend nao kone ndaon bor nao wiyao ko, nao mbib oborob hondo ora hae ka. Ngub hondo hael nim oborob sao mend hem ko buklwao ora ko nen saboklwao ub di, nao mbib was habur non bukl buwakiwao ora.

¹⁹ Heneng ora nim oborob sao mend ngub turi homobur buklwao ora ko nen saboklwao sao baeben bukl buwabur bao waklwao o is, nim maki homobur ngo sao baeben khorob bimi sao ora wiyao, nao buklwao ko pangoklwao sao bor was nao kone men pae bomboklaol, nim turi nao homoklwao sao ngo baeben bao bibir bubur buklwao ora.

²⁰ Pangeklem. Nim maki homoklwao sao ngo waki buklwao ub nao kone ora bor oborob ora mao bembera hondoklwao tomb ngo sao nao mbib inj, tenaol khorob mao baraoklao sao ngo obu ninao kone ndaon bor bao habur, hambun sao heb was mao homa homa bu hayao ndam ora mao baraoklao ko hondoklwao ora.

²¹ Heneng ora ngub biyao o nao kone bor ngo taol taol mao ba ib mao paraoklao o non, ngo saom ora biyaong kon pangaoklaob. Nim oborob buklwao on hem ko nen sobaki bereyo tomb khorob mao baraoklao ndan burim nao kone bor taol taol mao babur, khorob bimi harer wiyao on was hiril peb mao baraoklao om ora mao baraoklao alem.

²² Ngub biyaol nao kone ndaon bor oran Ngaoron angal hobao sao ngo turi homo men haki bun ko nen sabeyom hem aondao ora ken haruklu o,

²³ waki khorob mao baraoklao saon buri ndam nao kone bor heb mao homa ib mao pam pam bubur, ni ora men pae poklbur nim Ngaoron angal ngo turi aondao ora homaklo nda bor aondao bu ora saond bu kalo hayaol, nao mbib hondo ora haruklu. Aoh, heneng ora nim ngo kakl ub tenaol khorob mao baraoklao on buri ngom ni obun kalabus non bi mao palabur, nao songolom bi lao sao ngom non sub kang on ib mao pam pam bu men pae puki haen was haruklu ora.*

²⁴ Ngub was biyaol nao kone bor kho so kend bin was habur hem kao ha was haruklul, nao toklo songolom heb mao homa bao bi bi was lao saom ni ke hondokl puklmi harer kho on ora kemi pobur ke hondo haeben san laong, ni aem ora bu muklao balem?

²⁵ Pangeklem. Ngaor obum ora naon

* 7:11: NjuS 3:13 * 7:12: 1 Tim 1:8 * 7:13: Oro 5:20 Nje 4:1; 1 Pit 2:11

* 7:14: Njo 3:6 * 7:15: Kal 5:17 * 7:23: Kal 5:17;

Aorao Aondao Njises Karasom ni bu min laol, nim ngo sao nen sabeyo tomb Ngaor obu bor turi homo tengiyu kao ha was haruklu ora.*

8

Ngaoron Wesaoom kone bor lao sao hul nao hae pangemin ora

Heneng ora nim hambun sao buklwao sao baeben nao mbib was habur bu haru sin, nao kone ndaon bor Ngaoron manom bibi ke wiyao ub men hakol was bib se wiyao o, nao songolom bi lao om tenaol khorob mao baraoklao ndan man o bor was kone mi pen lao ora. ¹⁻² Aoh, ngub biyao o Ngaoron Wesao Ebe Tangar ora ndam nao tenaol mendbor Eben Ke Aol Njises obu hesa haru ora haroklmao baeben haeben mao saklbur ora hayao. Ngub hayaol tenaol khorob mao baraoklao ndan manom tenaol homoklme nda ub ni di homon ko ora men mba luklbur kisaon, obum buri palo maomb bo habur ni kalabus bu mba yam sao munu tanga pa wisao o, Ngaoron Wesao Tangar ndan buri aondao ndam ni wakl kur mi pisao ora. Ngub bisaol ngubi tomb tenaol mendbor Eben Ke Aol Njises obu hesa haru haeme baebenon kone bor khorob sao kang menjao nao win obum ora mu tuwaesaol, mbini tenaol ngo songolom bi lao ub nao pange Wesao Ebe ndam keyao ub pango bu haroklme baeben bor, inim khorob sao mend ngo bismi ko te mao sara nao buklao ora.*

³ Heneng ora nim ngo kakl ub mbini tenaol mendbor songolom heb homo bi lao om mbinin kone bor taol taol mao baen hasmi baeben buri nao palaeb se ora hasmi o sisaol, mbini ngo baeben Moseson manom di ora bisur bukl buwaesaol o, Ngaor obum ora mbini ngo baeben bu misao. Ngub bisaol tenaol khorob mao baraoklao ndam tenaol hambun bor mbinin songolom heb homo bi lao ub was bin ko hasao o, Ngaor obum Njisesom ngo sao te bember peyobur ke mao handaen ko obun Isi kuwis akl bombor ora ngo eben kisaol ora. Obum ngub eben kisaol obum tenaolom khorob bu haroklme sao baeben mbinin kone bor nao win mu tuwaklbur, obum tenaolon toklo heneng ngo ha bereyom ubi men ingiyaoklbir ibisesa.*

⁴ Ngub bisaol Moseson manom inim ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub oborob ora wiyao o, man ngo wiyao baebenon ukl mend nao baondib mini hambun sao ngaorukl pelen bibaebe ora ke wiyao ub mondrom nao bib se ora yao ka. Ngubi

yao! naom mbes songolom bi keyao ub bu hasmao ub tuwabur Ngaoron Wesao Aondao Tangar ndam kao njeyao sao was pango haroklmao baebenom, Wesao ndam lao sao baeben ora pango haklmao tomb naom Moseson manom bibaebe ke wiyao baeben hambun di ngaorukl pelen oborob ora bu hae non bi hamun ko, Ngaorom obun Isi nda ngub eben kisaol ora.*

⁵ Ngub bisao o mbini mendbor songolom bi lao sao was heb homo bu haroklme baebenom mbinin kone bor songolom heb homo bi keyao sao was hem ko taol mi akol bu, bu haroklme ora. Ngub bimi o mbini Ngaoron Wesao ndam keyao ub ora taol mi po bu haroklme baebenom mbinin kone bor Wesao ndam keyao ub ora hem ko taol mi po bu haroklme.*

⁶ Heneng ora nim ngo kakl ub tenaol mendbor mbinin kone bor mbinin songolom heb homo bi keyao ub was hem ko taol mi po bu haroklme baeben hambun, mbini tenaol homoklme hareron ora po haroklme. Ngub bimi o mbini mendbor Wesao Ebe Tangar ndam bi keyao ub was taol mi po haroklme baeben non, mbini tenaolon kone bor sub sisab bi sowa paen habur, ko mende nao heme haeben ora saklbur puklmi hareron po haroklme ka.*

⁷ Pangeklem. Nim ngo kakl ub heneng ora kakl ol, mondrom obun kone bor obun songolom heb homo bi lao ub was bu harob sin, obum Ngaoron man di nao pange hul ora habur obu Ngaor bor saond bi men koro hayao ora. Heneng ora obum Ngaoron angal ngo hem ko nao pangaeb se ora hayao ora.

⁸ Obu ngo kakl ubi ora hayaol, teaal mendbor mbinin songolom heb mao homa bi keyao ub bu haroklme baebenom non Ngaorom turi hemen sao oran menjao bukl buwaklemi ora.

⁹ Ngub buklemi o ini ngo baebenom non songolom heb homo bi lao sao bor hem ko nao bimi ora. Ngub inj, inim Ngaoron Wesao Aondao Tangar ndam inin kone bor kao njeyao sao oborob pango haroklme ora. Heneng ora ini ngo baebenon kone ndaon bor Wesao ngom honda haen ora haklemi o sa sin non, ini nim ngo kakl ubi ora hayem o, aoh Karason Wesao ngom tenaol menden kone bor nao honda haen harob sin, obu Karason sem inj hayao ora.*

¹⁰ Pangeklem. Tenaol khorob mao baraoklao ndam inin toklo ngubi tomb ngo ha bereyem ub pe paen lisaol ini pe paklbur ora hayem o, Karas obu heneng

* 7:25: 1 Kor 15:57   * 8:1-2: Oro 7:23-24   * 8:3: Pil 2:7; NjuS 4:15   * 8:4: Kal 5:16; Kal 5:25   * 8:5: Oro 6:21
 * 8:6: Mat 12:34; Njo 8:43; Njo 12:39; Nje 4:4   * 8:9: 1 Kor 3:16; 1 Kor 12:3

ora inin kone ndaon bor bao haen was harim sin, Karas obum Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol hayem ken laol, Wesao Tangar ngom ini waki mao enja haeben ora mao saklbur hayao ka.*

¹¹ Heneng ora Njises obu himisao o daol waki mao enjaesaol, Wesao Tangar Aondao bombor ngo ndam inin kone bor di bao haen was harim sin, Ngaorom Karas obu waki mao enjaesao ub obun Wesao Tangar ndam inin toklo homobur bung bib se ngo hayem o di waki mao enjabur haeben mao saklao ora.

¹² Nao haeme mbaoli hakl o, naom menden san mend haen sao hayom ngao, naom san ngo hayao ub waki obu san ngo hayao on aorao ora o bao haenbur, naon songolom heb homo bi lao ub naon songolom heb mao homaraoklao nda obu bor, menden san hae ngo nao kale oborob hondo ora haebe bukmao ka.

¹³ Ngub inj, inin songolom heb homo bi lao ub ora turi homo bu harim sin, ini pe paklemi tomb ko mende nao enjaki pe ke hondo haeben ora soklemi. Ngub buklemi o inin Wesao Tangar ndam inin songolom bi lao ub pe paen lu tuwaen ora harim sin, ini haeben ora soklemi.*

¹⁴ Heneng ora ngub buklemil mbini Ngaoron Wesao ngom keyao sao oborob ora pango taol mi po harokleme baeben non mbini hambun Ngaoron isi ora hayem.

¹⁵ Pangeklem. Ini ngo baeben non, Ngaorom obun Wesao inin kone ndaon bor honda haen ko taol bu nji peb bisao nda ub, Wesao ngom ini pakl aondao bu ora mao homa ini kalabus mao palaen ko inj taol bu njisao ora. Ngub inj, Wesao Aondao Tangar ngo obum ini Ngaoron isi ora mao habur obun buri oram nao buri mao palaklao tomb, naom naon ab heneng nao maru wismi ora bor, njem ni ngo sao ngo sao nji ko oborob wakol ha haen ora kao kaloklmao nda ub, naom Ngaor bor di nao Ab o nao Ab ora ka ko, kor bu kao kalo hamun kakl hayao ora.*

¹⁶ Heneng ora Wesao Tangar ngom ngub bubur keyaon obum naon wesao kang o hesa obo maomunu kimb bu peyo habur, nao bor ini Ngaoron isi wane ora hayom ko panaem ora muwalo kao njurukl hayao ora.

¹⁷ Ngub beyaol Ngaorom tenaol obun sem haeme baeben hambun bor hobao sao ora ngo obu hayao bor hakl ebeyao sao taol bu kaloklbur man man bu hayao ora. Ngub beyaol obum nao obun isi wane ora ngo hayom hakl bor di, obun Isi Njises

Karas aondao imbi wi ora haen ko taol bu kaloklao ub nao bor di bombor ngub was taol bu njuklao ora. Aoh, heneng ora naom ngubi tomb sao non Karas obu ke hondo hasao ub nao di ke hondo haklmao o, waki obu aondao imbi wi bao bi ora hayao ub nao di obu hesa haru bombor ngub was aondao imbi wi bao bi oram obu hesa ngub haru haeben saklmao ora.*

Nao imbi wi bao bi ora haklmao ub bao hondo hayom o

¹⁸ Heneng ora naom ngubi tomb non ke mundub mundub bi hondo haklmao o mabor Ngaorom nao aondao imbi wi bao bi ora hamun kobur, nao bor hobao sao ngo bu pindib paklaol hondoklmao tomb naom ke kang ngo hendeyom ub di ora men mbaklao, ke kang ngo hendeyom o hesa mabor hobao sao aondao ngo buklaol ub kab menger nao murukl birib se ora yaol nim hondo ora hae.*

¹⁹ Ngub buklaol Ngaorom mbes su hesa saohar kab bor hambun sao ngo warise sao baebenom, Ngaor obum nao ngo baeben obun isi ora hayem ko wen henden muwaloklao ub turi homo hondoklbur hem aondao ora ko bao hondo haeme ora.*

²⁰ Heneng ora mbes Ngaorom hambun sao ngo baeben wen oborob ora warisao tomb, hambun sao ngo warisao sao baebenom nao kho so bowes bib se hayom ko di menjao nen nao sabe as ko oborob ora birismi o, aol pibnao ora hasao ndam khorob bisao tomb Ngaor obum obun hambun sao warisao sao ngo baeben di kho sao ngaen kisao ora. Ngub bisao o Ngaor obum obun warisao sao ngo baebenom henden, mabor hambun sao bu kowes buklaol ub obun warisao sao ngo baebenom di henden ora bukbur, obum wen ngo buklaol sao mbinim turi homo bao hondo haen kisao ora.

²¹ Ngub bisaol ngubi tomb non Ngaor obum warisao sao ngo baeben ngub kho so bowes bu homokl di homo bung bu bowes bib se ora wiyao, sun tenaol mao homa hambun sao kho mao saraoklao nda obum was ngo sao hakl di buri palo maomb bo hayao ora. Ngub beyao o Ngaorom mabor obum hambun sao warisao sao ngo baeben di kur mi po bu muklaol, nao Ngaor obun isi baeben hambun aondao imbi wi bao bi oram turi homo ware pe as ko poklmao ub mbini Ngaorom kur mi poklao sao ngo baebenom di nao hesa haru ngubi ora haklemi on turi homo bao hondo hayem ka.*

* 8:10: Kal 2:20; Ebe 3:17; 1 Pit 4:6

* 8:13: Kal 6:8; Kol 3:5

* 8:15: Mak 14:36; 2 Tim 1:7

* 8:17: 2 Kor 1:22;

Kal 4:5-7; Kao 21:7

* 8:18: Oro 5:2; 2 Kor 4:17

* 8:19: Kol 3:4

* 8:21: 2 Pit 3:13; 1 Njo 3:2

22 Heneng ora naom di ora hendeyom ub mbes pibnao ora mondom khorob bisao nda aeben anga tomb di ngubi tomb di, Ngaorom su sahar hambun bor hambun sao ngo warise sao baebenom mbini mabor sub kone tibaen haklemi ub nen sabobur, tenom nongnas maruklbur wen tomb mend tanda no e aondao bu ora ko kilwaki bu haroklme nda ub bu haroklme ora.

23 Aoh, Ngaor obum warisao sao ngo baebenom was inj mbini hem ko tanda no hayem o, nao ngo baeben bor mbes obun Wesao nda taol bu njisao ub, em bor ne pibnao naeb so bo dao haraoklao nda ub menger ora njisao, mabor di andub sao ora kond ba njuklao o nao ngo baebenom di bombor ngub was tanda aondao bu ora no e ko habur, Ngaorom nao wen bu muklao ub bao hondo haroklmao ora. Heneng ora obum nao obun isi ora mao habur, nao ebe sisab bi as ko hamun lao ub hem ko bao hondo haklmao ora.*

24 Naom ngub hondo haroklmaol, Ngaorom nao heneng ora bu misao o obum mabor hobao sao ngo buklaol ub non naom ko mend nao hindismaol, naom wen hondoklbur turi homo ora hayom ub menger sao mend, mondom mbes mend bu pindib payaol hondo haklao o sa sin, obum hondo haklao o sakl obum ko mende turi homo nao hondo haklao ora. Aoh, heneng ora menjao wen bukl beyao sao mend ko mend hendeme sao sa sin, naom ko mende turi homo nao hondo haklmao ora lome ka.*

25 Ngub lome o naom non Ngaorom hobao sao ngo buklaol ub naom ko mend nao hindismao sao ora buklaol hondoklbur hayom ngao, naon kone bor taol taol bin nao hae, ngo sao atomb ora bu pindib paraokl ko naon kone bor turi homo hondokl engel bin haemin ora.

26 Mend di naom ko mend ko mend buri nao pale sao habur, naom Ngaor bor di asub was kao kaloklmaob ko nen nao sabe haklmao tomb di, Wesao Aondao Tangar ndam nao bisur bubur, naom Ngaor bor ngo asao was lomaob ko nen nao saboklmao sao hakl di obum naom angal tangar ub kobur ebe kao kalaomun lao ora.

27 Pangeklem. Ngub beyaol Ngaor ngo obu tenaolon kone ndaon bor wiyao sao hakl di ora haondaoklao ndam Wesao Ebe Tangar ndam nen sabeyao sao di hondo ora hayao. Ngub hendeyaol Ngaor obum bun ko nen sabeyao ub, Wesao Tangar ngom Ngaor obun mbib obun tenaol baeben bisur bin ko tenaolom Ngaor bor keme sao

baeben, Wesao ndam Ngaor bor njem bibi ora ko kao deb deb was bi haraoklao ora.*

28 Heneng ora naom di ora hendeyom ub nao bor khorob oborob kab tangar tangar sao ubukl was haklao tomb di, Wesao Ebe Tangar ndam tenaol Ngaorol kone u haroklme baeben bor harer ebe on win ko muwalakl was haklao. Ngub buklaol tenaol ngo Ngaor obun mbib nim bib ko nen saboklmao ub was buklemi ko hondobur, mbini bember ha peb bu ubuklub kisao baebenom harer ngo Wesao Tangar ndam muwalaoklao on ebe poklemi ora.*

29 Pangeklem. Nim ngo kakl ub mbini ngo baeben obun sem ora haklemi ko mbes pibnao ora man man bu paesao ub, mbini ngo baeben Ngaor obun Isi kuwis akl bombor ora nda hayao bor obu daol haru haen ko sabol peb bu ubuklub kisao ora. Ngub bisaol mbini ngo baeben di Ngaor obun isi ora soklao, obun Isi kuwis akl bombor ora nda mbini ngo baebenon haeme mubao men koro ora haen ko mbes man man bu mbaesao ora.*

30 Heneng ora Ngaorom mbini ngo baeben bember ha peb bu ubuklub kisao ora tomb mbinim khorob bu hasmi sao baeben mu tuwabur kisaon, obum mbini bor ini ninao sem kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem kisao. Obum ngub kobur Ngaor obu bao bi aondao imbi wi ora hayao ub, mbini ngo baeben di obu daol haru bao bi aondao imbi wi ngubi haen ko ngub bember ha peb bu ubuklub kisao ora.

Ngaorom nao hond homo kone wiyao ub Karasom nao muwaleyao o

31 Pangeklem. Ngaorom naom hambun sao ngo sao baeben bu hamun ko mbes man man bu mbaesaong, naom asub ora nen saboklmao? Wao. Ngaor obum nao bisur bu naon ora muwaklbur harob sin, waki nao aem ora men mbaeb se hayao?

32 Heneng ora naom di ora hendeyom ub Ngaorom obun Isi kuwis akl bombor ora nda di, obun bao haen hem ko men mba nao bi obum nao ngo baebenon mabaorao sao harabur naon ne manaen ko bao eben kisao ora. Ngub bisaong ngubi tomb Ngaor ngo obum nao bisur bu, nao bor hambun sao di oborob was taol bu njubur, heneng ora bu muklao ko nen nao sabeyem be?*

33 Pangeklem. Ngaorom obun tenaol mendbor sablo haen kisao baeben o obun sem ora haen ko, mbini ngo baebenom mbes khorob bu hasmi sao di mu tuwaesao ora. Ngub bisaol obum mbini ngo baeben bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol

* 8:23: 2 Kor 5:2-4; Kal 5:5   * 8:24: 2 Kor 5:7   * 8:27: 1 Kor 4:5   * 8:28: Ebe 1:11   * 8:29: Kol 1:18; NjuS 1:6
* 8:32: Njo 3:16

ora hayem ko hayaong, waki aem was mbini ngo baeben bor ini kho ora hayem ko te mao sara sara buklaow?

³⁴ Wao. Mbini tenaol ngo baeben bor aem was ini ke handaeb se hayem kaeb se hayao? Pangeklem. Eben Ke Aol Njises obu bomborom naon ne manabur himisao ka. Aoh, obu ngub himisao o obu waki mao enjaesaol, ngubi tomb non obu Ngaoron ki tao nan bao bereyaol, obu Ngaor hesa nao tenaol kab kobaranon dunin aol ora habur obum nao bisur buklaow on Ngaor bor kao deb deb barukl was haraoklaol, nao Ngaoron sem hayom baeben bor mondom tenaol ngo baeben mbini ubi abubi hayem ko te mao sara sara nao buklaow ora.*

³⁵ Mend di Karas obum nao hond homo aondao bu ora kone u haraoklaow ub menjao mondom waki obun kone u bokelen kobur, nao Karas obu hesa aramend sisao dikla koba hamun lao ko pangeyem be? Wao. Inim nen sabeyem tomb naon kone bor tangar tangar saom obo men mbaklaow tomb di, naom ke mundub mundub bi hondoklmao saom di, aoh mondom nao hondo ko lu bowes buklemi tomb di, de oboklaol naom dem homo buruklmao tomb di, naom samoklmao sao be? u paoluklmao sao on mend nao wi haklmao saom sa sin di, aoh mendborom nao ora pe pamun luklbur kundukl li peb bi haen haklmao saom di, ngub inj nao mondom ora lu tuwarim sin di, ngo kam ubukl sao baebenon mend sao mondom Karas obum nao ngo hond homo kone aondao bu ora u haraoklaow ub men mbaen kobur, nao Karas obu hesa dikla kobaen lao ko nen sabeyem be? Ngub nao buklaow ora ka.

³⁶ Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Naom nje ora hem ko hayom ol

Mbinim nao hor hambunon pe pamun luklbur

Bu hayem ol sakl

Nao pe paen li ndi on ora hayom.

Nao some sib daol mend luklbur

Indi mbaroklme nda ub menger ora hayom ke wiyao ora.*

³⁷ Ngub ke wiyao angal ngo wi hakl ub mend nao bor buklaow tomb di, ngo sao haklon mend sao mondom Karas obum nao hond homo kone u hayao ub waki kone u bokelen kobur, nao obu kab dikla koba dim nao baomun lao ora. Ngub bubur obu bomborom tangar tangar sao ngo nao bor kho mao sakl oboklao sao baeben di, naom ora men mbamun ko buri mao palabur obun buri taol bu njurukl hayao ora.*

³⁸ Heneng ora nim ninao mbib di oborob hondo mao bembera ora hae ub nao nao heme sul bao haklmao aeben anga tomb di, aoh nao homoklmao tomb sa sin di, angal mini wesao tangar tangar baebenom di, khorob mao baraoklao semon wesmbom aondao maomb bo haroklme baebenom di, khorob mao baraoklao semon wesao tangar tangar ngo baebenom di, ngubi tomb ngo be saom di, mabor wen buklaow saom di,

³⁹ yu saohar bor ngo hae sao haklom wen mabor buklaow saon kao dund bi hayem saom di, su ndaon bor mabor ngo buklaow saon kao dund beme saom di, ora su saohar hambun bor ngo kakl sao baebenon bombor ora mondom dim Ngaorom nao hond aondao bu ora homo kone u hayao ko, naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njisesom nao muwalo kao nju hae ub nao men mbaklaow ora. Heneng ora obum naol aondao bu ora ngo kone u haraoklaow ub ngo kakl sao baebenon bombor sao mondom waki obun kone u bokelen ko, nao hesa Ngaor obu kab armend ha ha baomun ko di nao dikla kobamun kakl buruklao ora.

9

Ngaorom Nju sem oran obun sem ora haen kisao o

¹ Pangeklem. Nim angal ngo koklbur bi ub heneng ora, Karas obum di ni nao tuwae haru haen ora kakl ol nim angal ngo kakla inj, Wesao Aondao Komb Bi Tangar ndam di nao kone ora bor maomb bo obum hondo haenbur heneng ora kakl ka. Aoh, obum di nao kone bor njem tangar mende ngo nen sabobur o kakla kal ko ni te nao mao saraklaow ora.

² Is ora alem. Nim angal ngo koklbur bi kakl o non, tenaol ninao sem ora om ebekone po mbinim mbib nen sabeme ub was ngo bu hayem ub ora nen sabeyem tomb, ninao kone ora bor hem keyo saom tanda aondao bu ora bin was habur kho sen ora hae ka.

³ Heneng ora nim hem aondao bu ora ngo ko hae ub nim mbini ngo baeben bisur bu, bu mib se di mend hakl beyon, nim mbini ninao sem nao ibao bomborom borbele ngo baeben puwi pen bu muklwaol dim, Ngaorom ni Karas kab haru nao han lu taol peyo ke hondo haeben san kokl beyao sin di, nao sem ngo baeben oborob ngub puwi pen ka sin ke ngo hakl di bao hondo haeben sakl beyo ora.

⁴ Nim nao kone bor ninao sem ngo hem ko kho sen was haruklu baeben non, mbini Isreyel tenaol ngo Ngaor obun mbib obun sem obun isi wane ora haen kobur, obu bao

* 8:34: Bis 7:55-56; 1 Njo 2:1

* 8:36: 2 Kor 4:11

* 8:37: Njo 16:33

bi imbi wi aondao ora hayao ub di mbinin ngo baeben daol haru mao hasao ora. Obum ninao sem ora ngo bor oborob ngub was bubur kisaon, nim ini bor di heneng ora ngo sao ngo sao buklwaong, inim di ngo sao bibaebe ora ko angal u kobabur obun man di oborob ora buwalisao. Heneng ora Ngaorom tenaol ngo baebenom obu bor kaoya lemi harer bombor ora ngo wiyao ub di mbinim henden oborob ora muwalobur, mabor mbini sem o bor hobao sao ngo pindib pakl bisao ndan di, ini sem o bor nim ngo sao heneng ora bu pindib paen lowaol il soklao ko mbinim oborob ora pangen kao kalisao ora.

⁵ Angal mend di nao Nju sem ngo baeben non naon ab sumb wil di Ngaoron man hem ko men hakol bu hasmi om ora maru wam aeben aeben bismil, mabor Karas obu di mbinim ora maru wam aeben bismi ngo bor was pindib paesao obu di Nju sem sisao ora. Pangeklem. Ngaorom nao bor ngub bubur obum hambun sao ora maomb bo hayaong, naom obu bor kaoya keyom ub kang mend nimil nao ti ngub kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.*

⁶ Aoh, nim ninao sem ngo baeben hem aondao ora kaklo kakl ub Ngaorom nim tenaol ninao sem ngo baeben bor aondao bu ora bisur buklwao ko angal ngo u mbaesao nda ub bao waesaol, ngon il nao sisao kobur inj kakl ka. Ngub inj, ngon il heneng ora sisao o mbini Nju sem hayem baeben hambun Ngaor obun sem was haen sablo haen ko kimb di nao bisaol, mbini Ngaoron sem was inj hayem.*

⁷ Mend di mbini Eberhemom maru wisaom maru wam aeben aeben bi hayem baeben hambun ora inj, Ngaor obun isi wane hayem ka. Ngub inj, Ngaorom mbes Eberhem bor kao kalisao ub, njen isi Isak obu bomborom maru wam aeben aeben buklao paoluklemi baeben o was ware pe ora njen nongnas ora, njem maru wam aeben aeben buklasi baeben soklao kisaol ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

⁸ Ngub wiyao angal ngon te ngub wiyao. Eberhemom obun nas is mende ngo tenaolom mbinin mbib nen sabeme ub nongnas heneng maroklme nda ub marisao ndam, maru wam aeben bisao baeben non Ngaoron nongnas ora in hayem. Ngub inj, Ngaorom Eberhem obu bor ereb ninao sem ora mend nje hungi ngo hael o bor pindib paen lowao ko kao kalisao nda ub heneng ora il so pind bisaol, obun were hungi om is bombor ngo maru wisao ndam maru wam aeben aeben bisao on sem ngo paoleyem baeben ora,

Ngaor obun nongnas hayem ko naom di ora hendeyom ka.*

⁹ Heneng ora nim ngo kakl ub bor ora kisaol, Ngaorom Eberhem bor nim nje bor heneng buklwao ora ko kao kalobur kakl, Nim mabor bao mend buklao on nje bor hobao sao ngo bu pindib paen kon ko nen saboklwao tomb nim enjo ngo bor wakl oboklwao, njen were ten Sera ke hungi kang ndam nas is mend maru waklao ko kao kalisao ora.

¹⁰ Mend di ten Erebekan isi is kab mend hasbi nda kabon ab di obu is bombor ora sisao, aol ngo obu naon ab sumb wil Isak ngo hasao nda sisesa.

¹¹⁻¹² Ngub sisao o nas is kab ngo and nao se wen sisaol, mbibim mende aolom khorob bi mende aolom oborob bi bu, mabor ngo bisbi nda ub nao bi hae tomb ora, Ngaor obun mbib nen sabisao ub nas is kab ngo ngubi haklebi ko man man bu paesao ub, nas ngo kabon ingim mbibi ngubi haklebi ko oborob ora taol bu kobaen ko Ngaorom ten ngo bor kakl, Nas mubao o obu wakl is mende naongao nan on pe bowe sao habur, naongao nan ngon kowan lao aol ora haklao kisaol, Ngaorom mbibi ngo kabom khorob oborob kab buklebi ub mbes hondobur inj, obum mende aol bor njem ni taol mi ib kisaol ka. Ngub inj, obum mbes ora mbibim ngo sao ngo sao bu haklebi ko man man bisao ub is mend aol bor ni taol mi ib kobur, mende aolom di obum buklao ko nen sabisao ub khorob was ngo bu hasao ub bin waesao ora.

¹³ Ngub bisaol angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Nim nas Njekob ora turi homo kone ubur Obu mbes bember ba haen kowao o Nim Isao obu non makl aondao ora homo Tuwa mesao kalowao kisaol ke wiyao ora.

¹⁴ Pangeklem. Obum ngub bisaong naom asub ora nen saboklmao? Ngaor obum tenaol hambun bor kone bombor ub was nao wi khorob biye ko nen saboklmao be? Ngub inj ka.

¹⁵ Ngaorom angal ngon Moses bor ngub kisaol.

Nim tenaol mend hond homo bisur bukl ko panga sin

Bisur buklwao ora.

Nim tenaol mend hond homo bu muklwao ko panga sin

Nim ora bu muklwao ora ko mbes Ngaorom Moses bor kao kalisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

¹⁶ Heneng ora obum ngub kisaol, tenaol mondom obun mbib nen saboklao ub nim ngo sao ba sin ebe ora soklao ko

* 9:5: Mat 1:1-16; Njo 1:1; Oro 1:25

* 9:6: Oro 2:28

* 9:8: Kal 4:23

nen sabobur buklao saom di, obum buri palobur oborob buklao saom di, ngo sao haki hobao sao mend inj yaol, ngo saom mbini haeben saebe on kang ora di bisur nao buklao o Ngaor obun mbib tenaol hond homo kone aondao bu ora u haraoklao ub non hobao sao ora yaol, ngon il non heneng soklao ora.*

¹⁷ Pangeklem. Mbuk waebom ke wiyao ub Ngaorom Isib semon aol wesmbao aondao Pero bor ngub kisao.

Pangal. Nim nje buri palo men mbaklwaol Tenaol su hambun bor paoloklme baebenom di

Ninao imbi ora pangobur

Tenaol hambunom

Nao buri ngo henden muwaloklwao on ora Nim nje aol wesmbao aondao hanin kowao kisao ub mbuk waeb bor ngub wiyao ora.

¹⁸ Ngub ke wiyao hambun sao Ngaor obun mbib turi hemeyao ub, obum tenaol mendbor hond homo bisur bukl ko nen sabeyao baeben hond homo bisur biyao ora. Ngub bubur laon obum mbini tenaol mendboron kone bor hul ha tunda besao kon win kokl ko nen sabeyao baebenon kone bor, ngub hul ha besao kon win lao ora.

Ngaorom tenaol mendbor hond homo bisur bubur mendbor ke henden waraoklao o

¹⁹ Heneng ora ngub biyao ini mendborom angal ngo kakl o pangoklemi tomb ni bor ngub lemi ka. Wao. Ngaorom heneng ora ngub biyao sin, Ngaor obum tenaol hambunom khorob di oborob di obum turi homo bin ko nen sabeyao ub mbinim buklemi sisao mbes ngo man man bu mbaesao ora ub buklemil, mbinim wakl tangar ub mend nao bukleming, Ngaorom asub ko nim khorob buklwao sao bor njem khorob bel ko te mao sara ne muklaob? lemi.

²⁰ Nao tenaol haki o, ini non asub bi haki mondom ngub lemi balem? Pangeklem. Su ngo u pe haklon tenaol mendborom daol su kar mubur ib be hibaeb mend waroklme ub, tenaol mondom su ngub kar mubur su ngom be hibaeb menger mend waru tibaklao tomb, ib be ngom wakl aol ngo ib be ngo obu wareyao o bor, njem ni kho warisi ebe warisi ko di, ni kho ngubi asub buklbur warisib ko di menjao nao kaeb se ora wiyao, be ngo obu wareyao om kho di ebe di obum wareyao ubi bao was waraoklao ora.

²¹ Heneng ora aol ngo ib be hibaeb non bi sem wareyao ngom su dongom hundbi on tom kab teb bu karu wam pobur, obun mbib nen sabo warukl ko beyao ub tom

mend wiyao om be ebe ora waraoklao. Obum ngub bubur tom mend wiyao om kang mend kho turi nao homaeb se sao di, obun konem beyao ub kho ebe tangar tangar ngubi haki bao was waru dengnam buklao ora.

²² Ngub biyao Ngaorom di menger bombor ngub was mubur, obum mbini tenaol khorob bimi baeben di warisaol, mbinim ebekone po khorob andub ora bu haroklme o Ngaorom mbinim ngo bimi ub makl homo mbini ko aondao bu ora homo hayao ora. Obum ngub ko homo habur mbini khorob was bu haroklme ngo baeben buri palobur, tenaol hambunom di henden men mba ke mao handaoklao o, obum mbini ngo baeben bor khorob ngo bimi on penar bu san nao li sub ngub bu haen sowa pa was ham ham bu hayao ora.

²³ Obum ngub buklbur hayaol obu aondao bao bi imbi wi ora ngo hayao ub tenaol hambunom henden muwalobur, nao ngo baeben di obu hesa bao bi imbi wi ngubi ora hamun ko mbes man man bisao baeben oran, obum hond aondao bu ora homo bisur buklbur hayao ora.*

²⁴ Heneng ora ngub beyao o obum nao tenaol sablo mao ha peb bisao ngo hond homo bisur buklbur hayaol kakl baeben, Nju sem was ngub buklao bor inj kakl ka. Ngub inj, Ngaorom mbini Tenaol Sem Tangar baebenon mendbor di obun sem ora bember ha peb bu mao hasaol, nao obum bember ha peb bu haen kisao ngo baeben non, nim ib be hibaeb oborob ora wari ngo menger manda ub menger ora hayom.

²⁵ Ngub hayom ol angal ngon Ngaorom ko haraoklao ub obun man mini aol Hoseyam waeb bu wisao, mbuk waeb bor ngub wiyao.

Mbes mbini tenaol ngo baeben

Ninao sem inj hasmi o

Nim wakl mbini ngo baeben

Ninao sem ora hayem lowao.

Mbes mbini ngo baeben

Mondom turi homo kone nao wisao o

mbini ngo sem o bor

Ini nao kone uruklu baeben hayem lowao ora.

²⁶ Heneng ora nim mbes non

Ini ninao sem inj hayem kowao o

Wakl su bombor ngo nim angal ngo kowao o bor was

Mbini ngo baeben haeben saraoklao Ngaor oran

Isi ora hayem lemi

ko haraoklao ub Ngaorom mbuk waebom ngub ke wiyao ora.

* 9:16: Ebe 2:8 * 9:23: Oro 8:29; Ebe 1:3-12

27 Mbes Ngaoron man mini aol Asayam Isreyel tenaol nen sabobur waeb bu wisao ub di mbuk waeb bor wiyaol, obum ngub kisao.

Isreyel tenaolm maru wam aeben aeben buklemi baeben

Ndi nao munu warib se

Ib mu menger andub ora harim sin di

Aondao ngo paoluklemi baeben hambun ora inj

Ngaorom kang mendbor ora bu muklaol Haeben saklemi ora.

28 Aorao Aondao obun kone bor

Andub ora nao taol taol bu hae

Penar bu ora bao nen sabo taol bu kobabur

Tenaol khorob bu haroklme ngo

Su hambun bor paoleme haki bor

Mbinim khorob ngo bu haroklme on

Pen buri palobur te mao bembera san luk-lao ora ko

Asayam waeb bu wisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

29 Mbes ngo tomb was Asayam Ngaoron mbuk waeb bor waeb bu wisao ub nao Nju sem mbes hasmi baeben bor ini hambun ke hendeklemin lowao kisao ub,

Aorao Aondao obu buri pon pae ora ndam

Nao sem hambun ora nao lu tuwae

Kang mendbor ngo baondib munu

Haen waesesa nda ub

Nao bukl bisao sin nao sem bor di

Su Sorom hesa Komora kabon tenaol

Is bombor ora di nao baondib mini

Su was win kise sandis ub bukl bisao ko

mbes Asayam waeb bu wisao ub mbuk waeb bor ngub wiyao ora.

Isreyel semom di Angal Bib Hobao Sao ngo hem kaeb se wiyao o

30 Ngub ke wiyaong inim nim angal ngo kam ubukl baebenon te asub ora wiyao ko nen sabeyem? Pangeklem. Mbini Tenaol Sem Tangar baebenom Ngaorom mbini turi homo ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao on te kang ora di nao hende hasmil, Ngaorom mbini bor ngub ken kobur angal ngo hem ko es dim nao bismi o, mbinim ngubi tomb non Angal Bib Hobao Sao ngo pangobur, Ngaorol hul ha hasmi tomb Ngaorom mbinin khorob bismi sao haki mu tuwabur, ini ninao tenaol oborob bimi sem hayem kisao ora.

31 Ngub bisao o bombor ngub was mbini tenaol Ngaor obun sem ora haen ko bember ha haen kisao sem Isreyel tenaol ngo baebenom, nao Ngaoron ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken ko beyom kobur mbinim mbib turi himismi ub, man Ngaorom turi homaebe oran awo was eb ko es aondao bu ora bu hasmi o, heneng ora Ngaoron ini ebe hayem kaeb se

man tangar mend nao wiyaol es buwaesmi ora.*

32 Mbinim ngub es buwaesming asub ko ngub es buwaesmi ko nen sabeyem? Pangeklem. Mbinim man hobao sao ngo wi ub Ngaorol hul ha nao hae mbinim manom ngo sao ngo sao bibi ke wisao ub was hem ko men hakol bubur, mbinin mbib oborob bismi saol was hul ha hasmi ora. Heneng ora Ngaoron mbuk waebom di angal ngon oborob ora kao dund beyao ub han hubib aondao hobao sao ora mend tenaol poboklemi harer on wisao o, Isreyel tenaol ngo baebenom han aondao hobao sao ngo su bor wisao o nao hendebur mbinin kone peyao bor pen sao pibis-mil, mbini han ngom mangul pabur saokl khorob ora wismi.

33 Ngub bismil angal ngon di mbuk waeb bor ngub wiyao.

Pangeklem. Nim su Siyon bor

And pinj* tao tao aondao hobao sao ora

Bombor ora mend saor mbawao o

Mbinim and pinj ngo saor mbawao o

Nao hendebur poboklemi

Mbini and pinj ngol waonu lu kiril peyo saokl uklemi.

Ngub buklemi o

Mondom and pinj menger ngol hul ha harob sin

Obu hem ko sakl nao poloklao ora ko

mbuk waeb bor ngub ke wisesa.*

10

1 Nao haeme mbaoli haki o, mbini Nju sem ngo baeben ninao sem bor hayem o mbinim khorob was bu hayem ol, nao hibi kho so hem aondao ora ko habur, nim mbini ngo baeben Karasol hul ha ora haki mbini tomb Ngaorom mbini haeben mao saen ko nim Ngaor bor kao kal ha was haruklu.

2 Heneng ora nim di hondo ora hae ub mbinim Ngaoron man ngo sao ngo sao bibaebe ke wiyao ub non oborob ora men hakol bu hayem o, mbinin kone bor awis ora hayem ol mbinim te hobao sao o baondib munubur, man was kur hakol bu munu hayem ka.

3 Mbini ngo baebenom ngub was bu habur lomen Ngaorom obul hul ha haki mbini baeben bor, ini ninao sem kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ub nao hende awis ora habur, Ngaorom mbini bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken ko beyom kobur, mbinin mbib Ngaor turi mao homaklemi on men-jao menjao bi hondo hasmisa. Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obun mbib tenaolom ngub ora buklemi tomb ora, nim

* 9:31: Oro 10:2-3 * 9:33: Oro 10:11; 1 Pit 2:6

mbinin khorob bismi sao mbinin kone bor ukla'o o mu tuwabur, ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lowao ko nen sabisao ora. Ngub nen sabisao o tenaol ngo baebenom maki homo nao hende non bubur mbinin mbib nen sabismi ub bismi ora.*

⁴ Ngub bismi o Mosesom man ngo, ngo sao ngo sao bibaebe ke wisao, Karas obu bomborom man andub ora ngo wisao baebenon bu uklu lisaol, Ngaorom tenaol mendbor Karas ngo obul hul ha haroklme baeben hambun bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ora.*

Ngaorom tenaol hambun ebe bu mib se ora hayao o

⁵ Pangeklem. Mbini tenaol mendbor Ngaorom turi homo ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ken ko, man men hakol bimi baeben nen sabobur Mosesom ngub waeb bu wisao. Mondom manom bibaebe ke wiyao sao baebenon bombor mend baondib men nao bi hambun sao oborob ora men hakol bu, bu harob sin, obum ebe haeben saklao ko waeb bu wisao ora.*

⁶ Ngub waeb bu wisao o mondom Ngaorol hul ha haklao tomb obum nje kone dund se wi oborob bili mend hael lao ke wiyao ub non, Ngaorom mbuk waeb bor di tangar ub ora wiyao, ngub wiyao. Ini ngo haklon mondom Karas obu yu heben bor hayao ub kaomukl pe menger, obu yu ngo bor di aem ora kaomukl poklaob ko es es buklemi on nen nao saboklwaebe ora.

⁷ Ini ngo haklon mondom Karas obu tenaol homoklme on wesao po haroklme su o bor haklao ko kaomukl pe menger, aem ora es bu kaomukl poklaob ko nen nao saboklwaebe ora.

⁸ Ngub inj, naam Njisesol hul ha haklwaebe ko kao kalam akol bu hayom ub non Ngaorom mbuk waeb bor ngub ke wiyao. Ngaorom Angal Bib Hobao Sao nda inin ne komb pae bor di inin kone bor di teb so ora ubur mao ndu ndu kakl hayao ke wiyao ora.

⁹ Heneng ora ngub ke wiyao ngem njen ne bor Njises obu Aorao Aondao ora hayao ko tenaol hambunom pangen kao pabur, njen konem di obu himisao o Ngaorom obu heneng ora mao enjasao ko nen sabo Ngaorol hul ha ora hari sin, Ngaorom nje bu muklao ora.

¹⁰ Nim ngo kakl ub naam naon konem ora Ngaorol hul ha haklmao tomb, Ngaorom nao bor ini ninao sem kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ora. Naom naon ne bor naom obul ngo

hul ha haklmao on tenaolom pangen kao paklmao tomb di obum nao bu muklao ora.

¹¹ Heneng ora angal ngon Ngaorom mbuk waebom di ke wiyao ub obul hul ha haroklme baebenom sakl polo hem nao lemi ora ke wiyao.*

¹² Ngub ke wiyao Nju sem hayem baeben di Tenaol Sem Tangar di mbini hambun bombor ubi ora hayem ol, mbini ngo baeben hambunon obul ngub hul ha haklemi baebenom hem nao lemil, mbini hambunon Aorao Aondao obu Hambun Saon Aorao pon pae yubu ora hayao. Obu ngubi ora habur obum mbini tenaol ni bisur bibi ko kao kalo haroklme baeben bor hond homobur, hobao sao obu bor hakl ebeyao sao andub ora taol bu kalo haraoklao ub, ndi nao minib se andub ora kalo hayao ora.*

¹³ Heneng ora angal ngon Ngaorom mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Aorao Aondaom obu bor ni bisur bibi ko Kao kalo haroklme baeben hambun ora bu muklao ke wiyao ora.

¹⁴ Aoh, ngub ke wiyao o tenaol mendborom obul hul ha nao harim sin, mbinin wakl asub bubur ni bisur bibi ko kao kalo haklemi? Mbinim obun imbi nao pange harim sin, wakl asub ora bubur obul hul ha haklemi? Mondom mbini ngo baeben bor angal bib ngo wi ub pangen nao kao kala sin, mbinin mbib was asub bubur obun imbi pangoklemi?

¹⁵ Pangeklem. Mondom mbini bor Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalokl puklub nao ka sin, mbinin mbib was asub bubur angal bib ngo kao kalam akol buklemi? Heneng ora mbinin mbib was habur menjao nao bib se ora haklemi, angal ngon Ngaorom mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Mendborom angal bib ebe ora Nao hayom ol mini obo kao njuklemi tomb Mbinim nao bor hobao sao ora ngo Oborob ora bukleming Naom turi homo werek aondao bu ora bubur

Pangemin ora ke wiyao ora.

¹⁶ Pangeklem. Angal ngo ngub wiyao o tenaol mendborom Angal Bib Hobao Sao ora ngo turi homo pango men hakol nao bismi ora. Ngub bismil Ngaorom man mini aol Asayam di Ngaorom kisao ub ngub waeb bu wisao.

Aorao Aondao o

Naom mbini bor oborob ora kao kalismao o

* 10:3: Bis 22:3; Oro 9:31-32 * 10:4: Mat 5:17; Njo 3:18 Bis 15:9

* 10:5: Oro 7:10; Kal 3:12 * 10:11: Oro 9:33 * 10:12:

Mbinim naom ngo kao kalismao ub
Makl homobur nao pangismi ora kisao
ke wiyao ora.*

¹⁷ Heneng ora mondom angal bib ngo obun
hal ora bor pen oborob ora pangoklao tomb
obum angal bib ngol ebe hul ha haklao
ora. Ngub ora soklao mendborom Kara-
som bisao saon arman nao pange buruk-
lemi baeben hambunom pangen kao kalam
aeben aeben buklemi tomb, tenaolom an-
gal ngo mbinin hal ora bor pen oborob ora
pangaeb se ora hayem ka.*

¹⁸ Ngubi hayem o nim wakl ini bor ne
mubur kakl ngao, tenaol hambunom angal
bib ngo nao pangismi ko pangeyem be? Inj
ora ka. Mbini tenaol hambunom Angal
Bib Hobao Sao ngo mbes ora pangismi ora.
Ngub bismil Ngaoron mbuk waebom di
ngub ke wiyao.

Mendborom angal bib ebe ora kao kalo
hasmil

Tenaol su hambun bor paoleyem baeben
hambunom

Pango perekle pesmi ora.

Angal ngo kao kalam akol bu hasmi ub

Tenaol su u kowes beyao hakl bor
paoklme baebenom di

Ora pango perekle pesmi ora
ke wiyao ora.

¹⁹ Heneng ora su hambun bor ngub pan-
gaesmil nim ini bor wakl ko mende ne mu-
rukl ngao, mbini Isreyel tenaol baebenom
angal bib ngon te oborob ora pang doklao
nao bismil, mbinin mbib nen sabeme ub
was hem lome ko nen sabeyem be? Ngub
inj ka. Mbini ngo baebenom angal bib ngo
oborob ora pangismi o angal ngo wiyao ub
hem nao kebur bu haroklme, mbinin ngo
beyem on mbes ora Ngaorum Moses bor
waeb bu wi kisao ub mbuk waeb bor ngub
wiyao.

Ini ninao sem ora hayem o

Nim ini ngo baebenom mbini Tenaol Sem
Tangar ngo

Ninao sem inj hayem baeben bor

Makl homo daongirir aondao bu ora

Ko hareklem in lowao ora.

Tenaol aeben ngo baeben non

Mondom mbini bu muklao saol ko di

Nen nao sabe awis ora habur

Hobao sao ngo nim bukwaow ub di

Nao handaeb se ora hayem o

Nim mbini ngo baeben bor

Inim nar wen ebe hende non beklemin
lowao ko

Moses obum di ngub waeb bu wisasa.

²⁰ Ngub bisao o man mini aol mende Asaya
obum pakl di nao heme, angal mend di
tenaol hambunom pangen buriyab ora kao
kalo habur, ngub waeb bu wisao.

Mbes non mbini tenaol ngo baebenom

Ni hae ol es bu mi nao ibismi o

Ngubi tomb non ngo baebenom ni hend
waesmi

Mbini ngo baebenom

Ni hae ub di obu asu bi ora hayao?

Aoh obu abor hayaob ko?

Ne di nao mismi baeben ora hayem o

Ninao mbib ni hae ub

Mbinim henden muwalowao ora ko

Ngaoron mbuk waeb bor ngub waeb bu
wisao ora.

²¹ Ngaorum Tenaol Sem Tangar aeben
baeben nen sabobur ngub kisao o, obum
Isreyel tenaol baeben nen sabobur non
wakl ngub waeb bu wi kisao.

Tenaol ninao sem ora ngo baebenom

Hul ha khorob was bubur awis ora hasmi o

Nim mbini hond homo taeki koklbur

Mbinim ni hae ol eben ko

Nim hora di somna di bao hor hambunon
ora

Mbini bor ni hael ubuklub ko

Ki maoklao bember peyo

Ki pund kar mib bi ha was haruklu ora ko

Ngaorum Asaya bor kisao ub obum mbuk
waeb bor ngub waeb bu wisasa.

11

*Ngaorum Isreyel tenaol di hond homo
bu muklbur hayao o*

¹ Pangeklem. Ngub ke wiyao nim angal
ngo ini bor ne murukl ngao, Ngaorum
tenaol ngo obun sem ora bember peyo
haen kisao nda baeben ora maru tuwaesao
ko nen sabeyem be? Ngub inj ka. Ni di
Isreyel sem ngo baebenon is mend hae ol,
mbes aol Eberehem ngo hasao nda obu di
ninao momao sumbao ora sisaol, ni aol ngo
obum maru wam aeben aeben bisao on is
mend obun imbi Benjamin hasao ndan sem
ora hae.*

² Ngub hael tenaol ninao sem ngo baeben
Ngaorum mbes ora obun sem ora bember
peyo haen lowao ko nen sabo man man
bu paesao sem ora hayem ol, obum mbini
ngo baeben bao maru tuwa ora nao buklaow
ka. Heneng ora mbes ora di Isreyel tenaol
ngo baebenom khorob ngo beyem ub was
bismil, Ngaorum man mini aol llanjam
Ngaorum mbini tenaol khorob bu hasmi
ngo baeben bor, khorob ngo bismi on san
lu ke mao handaen ko kao deb deb bu kao
kalo hasao ub, mbuk waeb bor wiyao inim
di angal ngo ora hendeyem.

³ Ngub hendeyem ol llanja ngo obum
ngub kisao. Aorao Aondao o, mbini ngo
baebenom njen man mini aol baeben di
lu tuwa peb bu habur, mbinim nje bor

* 10:16: Njo 12:38 * 10:17: Njo 17:20 * 11:1: Pil 3:5

mabaorao haoru nJOROKLME to baeben di bo kobaolu bowes bu hayem alem. Mbinim ngub was bu habur ni bombor ngo mbinim nao li bao hae o di lukbur es bu hayem ora ko, ilanjam kisao ub mbuk waeb bor ngub wiyao ora.

⁴ Ilanjam ngub kisao o Ngaorom obun man mini aol ngo obu bor angal asub ora ko san lisao ko nen sabeyem? Pangeklem. Ngaorom obu bor ngub ko san lisao ka. Nim Isreyel aol ngo baebenon mendbor bukhoma andub oran iri non bi 7,000 oran mbini ninao sem ora haen ko yal ha bisur bi was haruklul, mbini ngo baebenon is mondom, mbini tenaol khorob bimi baebenom mbinin kaoya lome sao ngo Beyal ko imbi karu ubur kaoya ko haroklme sao bor, tumu kar munu burubur kaoya nao kismi ora kisesa.

⁵ Heneng ora obum ngub kisaol ngubi tomb di bombor ngub was Isreyel tenaol sem aondao ora hayem o, Ngaorom obun sem ora bember pe haen kisao ngo baeben hond aondao ora homo haraoklao. Ngub biyaol obum ngo baebenon kang mendbor ninao sem ora haen ko mbini pone ora bu muklwao ko nen sabobur, mbes bember ha peb bubur man man bu paesao ora.*

⁶ Pangeklem. Obum ngub bisao o Ngaorom mbini tenaol ngo baebenon oborob bismi sao mend ndi munu hondobur inj, mbini bember ha peb bu mao hasao ka. Ngub inj, obum mbini hond aondao ora homo hasao ub mbini pone ora bisur buklwao ko nen sabobur ora, ngo baeben bember ha peb bu mao hasao ora. Aoh, obum mbinim oborob bimi ub was hondobur mbini bu mukul beyaon, tenaol ngo hond homo pone ora bisur biyao nda ub nao bukl beyao ora.*

⁷ Ngub sokl beyaong obum ngon te asub ora nen sabobur biyao ko nen sabeyem? Su Isreyel tenaol ngo baeben hambunom hobao sao ngo hondokl buwabur es bu hasmi o, mbini kang mendbor ora Ngaoron harer ebe nda hend waesmisa. Ngub bismi o mbini tenaol aondao aeben ngo baeben non mbinin kone bor buri ora sisao, Ngaorom inim ni hae ol ubuklub kisao ub di nao pangaeb se hal bowe non bi ora hasmisa.*

⁸ Ngub bisaol angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Mbini ngo baebenom mbes ora di ngubi tomb di

Ngub was bu haroklme

Ngaorom mbinin kone bor ngil ngaol mao kabur

Kone nao wi awis non bi men mao aolaraoklao

Mbinin el di ti ora haroklme o
Obum mbinin el ngom hend heneng nao bin lao.

Mbinin hal di hae ora haroklme o
Mbinin hal ngom oborob pang heneng nao bin lao ora ko

Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

⁹ Ngub wiyao aol wesmbao aondao Debirom di Ngaoron mbuk waeb mende bor ngub waeb bu wisao.

Mbini ngo baebenom hor so
Ne kiril mba haoru no buruklemi ub
Mbinim naom oborob sao mend beyom kobur buklemi o

Ngo saom mbini saokl aondao ora mao warob sin

Aolom henj u ebeyae daol mend
Mbinin mbib doklme nda ub ora bukleming

Ngaorom mbinim khorob ngo buklemi on
Ke ngo hondo haen lao ub oborob ora buklao.

¹⁰ Mbini ngo baebenon el teyem om
Osisao ora hondoklbur teyem o
Mbinin el kho mao saklesil
Osisao hondokl buwaklemi ub

Njem oborob ora buklesi.
Mbinim ke mundub mundub bi hondoklemil

Mbinin kone bor kend bi ha win was
Haeben sen waklesi ub di oborob ora buklesi ko

Debirom waeb bu wisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

¹¹ Ngub ke wiyao nim ini bor ne murukl ngao, mbini Nju sem ngo baeben ke hondo haeben ora soklbur saokl wismi ko pangeyem be? Ngub inj ka. Mbini Nju sem ngo baeben ngub saokl wismil, Ngaorom mbini Nju sem ngo baebenom Tenaol Sem Tangar baeben makl homo daongirir ken ko nen sabobur, obum ngubi tomb Tenaol Sem Tangar baeben bu muklbur hayao ora.*

¹² Ngub beyaol mbini Nju sem ngo baebenom saokl u khorob ngo bismi saom, Ngaorom tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambun bisur aondao ora bin kismi ora. Heneng ora mbinim saokl u khorob ngo bismi tomb Ngaorom Tenaol Sem Tangar bor hobao sao aondao ora taol bu kalen kismi ora. Ngub bismil Ngaorom mabor mbini Nju sem andub ora ngo wakl bu muklao ub Tenaol Sem Tangar hambunom di turi homo werek bin buruklemil, ngo buklao ub mbini tenaol hambun bor hobao sao aondao ora buklao ka.

* 11:5: Oro 9:27 * 11:6: Kal 3:18 * 11:7: Oro 9:31

* 11:11: Bis 13:46; Oro 10:19

Ngaorum Tenaol Sem Tangar bu muklbur hayao o

¹³ Heneng ora ngub bu hayaol nim ngubi tomb angal ngo ini Tenaol Sem Tangar baeben bor waeb bubur kabl ngao pangoklwaebe. Ni mbes Ngaorum ini Tenaol Sem Tangar ngo hayem baeben bor man kao njam akol bu han ko ora bember ha mao hasaol, nim nao kongon ngo hem aondao ora kobur bu haruklul nim kongon ngo hobao sao ora bu haruklu.

¹⁴ Nim ngub biyul Ngaorum ini Tenaol Sem Tangar ngo baeben bu muklbur hayao ub, nim di mbini ninao sem Nju sem ngo baebenom hem ko daongirir lome nda ub bin ko mbini ngo semon mendbor di mend Ngaorum bu min lowao be? nao hende ka.

¹⁵ Heneng ora Ngaorum obun sem ora Nju sem ngo baeben tuwa mesao kalisao tomb obum ngub bisao saom tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambun bor, saongao nao mari mbini hambun hond homo taeki kisao ub hobao sao aondao ora bisao. Ngub bisao o wabl mbini Ngaor obun sem ora ngo mesao kalo tuwae-sao baebenom mbini kone u bokeyaoklbir obu hayaol oboklemil, obum mbini obun sem haen lao tomb naom asaao ora menger muklmao ko nen sabeyem? Pangeklem. Naom mbini ngo baeben mbes himismi o wabl enjaokl ebe menger hayem lomao ora.

¹⁶ Mend di nim ini bor angal mar kobur kabl ngao, palawe pao mend uklaon konde pae kang mend noklemi o Ngaorum komb bi ora win lao o naem sin, konde mi ngon aondao sao ngo bao wiyao o di palawe pao bombor on sakl komb bi ora soklao. Angal mar bombor ngub was Ngaorum is mend haklao on te pilao nga bor ebe komb bi ora win ka sin, is ngon baoklao baeben di komb bi ora soklao ka.

¹⁷ Ngub soklao menger ngub mubur mbini Isreyel tenaol baeben non is olib isao mend tenaolom emol we toroklme nda ub menger hayem o, mbini is olib menger ngon baoklao mendbor sando tuwae non bi ora hayem. Ngub haroklme Ngaorum is olib dera isaobu bor obun mbib dakle on baoklao tangar mendbor sando taokl obobur, is olib emol we bowe ndan baoklao saond hakl pe ngo baebenom akl bu kimb mao ba peb bisao ora. Pangeklem. Nim is olib obun mbib dera isaobu bor pind bili ngo menger murukl ub ini Tenaol Sem Tangar baeben ora hayem ol, ngubi tomb non ini di mbini Nju sem is olib emol we bowen te pilao menger ngol ha hul peyo ora hayem ol, is te pilao ngom ini di buri mao pala and mao sarukl haen ora hayem.*

¹⁸ Heneng ora ini Tenaol Sem Tangar baeben oran ngo kabl ub menger ora hayem ngao, is olib emol we ti menger ngon baoklao mendbor saond hakl pe non bi hayem baeben bor inim kang mend mabl homo mbini bor ebekone nao puoklwaebe ora. Aoh, ini is ngon baoklao non bi ora hayem ol, inim is ngon te pilao o buri mao pala and nao mao saroklme ora. Ngub inj, ini is ngon te pilao oral hul ha peyobur ora and soklme, is te pilao ngo oram ini kaeb so menjao nao bin oborob ora and mao saraoklaong, inim mbini is te pilao menger o bor asub ko ebekone poklemi?*

¹⁹ Pangeklem. Ini mendborom ngub lemi ka. Aoh heneng ora Ngaorum nao non is olib ngon te pilao oral ngub kim bu pe hamun kisao, mbini is olib emol we ti ngon te oran baoklao mendbor sando tuwae saond ndan akl bubur mao hasaol, nao ebe ora hayom lemi.

²⁰ Heneng ora inim ngub lemi o mbini ngo baebenom Njisesol hul ha nao hasmil, Ngaorum mbini is ngon baoklao mendbor sando tuwae non bi ora hayem ka. Ngub hayem o inim non Njisesol hul ha ora hayem ol, mbini akl bubur is ngon te pilao oral kimb bu peyo habur, is te ngom and mao saen ora hayem. Ngub hayem ngao, inim ngub nen sabobur lemin ebekone nao pe sub pakl hom mubur, inim is ngon te pilao ngo oral oborob kimb bu pelen was haklwaebe ora.*

²¹ Pangeklem. Mbini Ngaor obun sem ora, Nju sem ngo baeben is olib emol we ti ngon baoklao heneng non bi ora hasmil sando tuwa di nao bib se ora sisao o, obum ngub bao haen wa nao bi sando tuwae-saong, ini ngo baebenom ngub ebekone paem sin daol bibir ora sando tuwakaong, ini ngub buklaon ko nen nao sabeyem be?

²² Heneng ora inim Ngaor obum ko mend tomb sub tenaol hond homo bisur bu hayao ub di, obum ko mend tomb wabl tenaol kon mao waklbur ke kang mend henden waraoklao ub di, aokl nao hemen hae oborob nen saboklwaebe. Obum tenaol mendbor khorob bubur saokl wismi baeben bor kon win ko buri palobur menjao menjao mao barukl hayao ora. Ngub beyaong ini ngo baebenom non sub obum bisur bi haen ora harim sin, obum ini sub hond homo bisur bi hayao ora. Ngub beyao o inim obum sub ngub bisur bin nao hae kang mend ebekone sao paem sin, Ngaor obum ini ngo baeben di is olib baoklao ngo menger murukl ub sando tuwakaon ora.*

²³ Ngub buklaon o mbini Nju sem baebenom di Ngaorol hul ha nao hae kone

* 11:17: Ebe 2:11-19

* 11:18: Njo 4:22

* 11:20: Oro 12:16

* 11:22: Njo 15:2; Njo 15:4; NjuS 3:14

awis ora haroklme ub nao bibur waki Ngaor obul hul ha ora harim sin, mbini ngo baeben mbes is olib ngon te isao oral kimb nao bin hasmi o Ngaor obum waki ebe kimb bin kaeb se ora hayaol, obum waki is te pilao ngol kimb bu hul ha peyobur and so haen ko ngub kimb bu pelen lao ora.

²⁴ Pangeklem. Ini Tenaol Sem Tangar baeben non is olib dera isaobu bor obun mbib pind bili ngon baoklao saond pae menger ora hayem. Ngub hayem ol is henengom non mbinin mbib is baoklao saond hae dundu ol kimb nao bimi nda o, Ngaorom ini is olib emol we bowe ndal kimb bu peyo and so haen ko kimb mao baesao ora. Heneng ora ngub bisaol Ngaor obum kang mend bukl buwaeb se sao ngub daol o bisaol, obun sem ora Nju sem ngo is te o kab ngo kimb bu pe nao haen mbes sando tuwaesao nda daol, penar bu ora obun te pilao ol bao ora kimb bu and so haen kaeb se hayaol ora.

Ngaorom tenaol hambun hond homo bu muklbur hayao o

²⁵ Nao haeme mbaoli haki o, mbes ora angal mend tenaol hambunom di nao pange mupango sao wisao o, inim di nao hambun sao pange nao menjao nen sabokl buwa nao bib se ora hayom kobur, angal ngo aokl hemen ha nao beklemim ko nim ini bor angal ngo oborob ora kao dund bun pangoklwaebe. Mbini Isreyel tenaol mendboron kone bor buri ora han hul men koro ora hayem o, Ngaor obum Tenaol Sem Tangar baebenon mendbor bu mukl buklao baeben, nim ngub baeben ora bu muklwao ko ndi men pa man man bu paesao ub hambun ora bu mu pa ora buklao tomb, mbini Nju sem ngo baebenom di mbinin mbib nen sabeme ub was bubur mbinin kone bor ngo han hul men koro hul ha tendaroklme ub nao bi waki kone u bokeklemi ora. Ngub bukleming nim ngo kakl ub inim mbini Nju sem ngo baeben bor ebekone nao puklwaebe ora.*

²⁶ Heneng ora Ngaorom mbini Isreyel tenaol ngo baeben hambun bao ora bu muklao. Ngub buklao angal ngon Ngaorom mbuk waeb bor di ngub ke wiayo. Bu Maoraoklao Aol Aondao nda Obu su Siyon haki bor Njekobom maru wam aeben bisaol baeben Hambunom khorob bimi sao Mbinin kone bor dol hae wiyao ub

Ora mu tuwa kunaklbur oboklao ora.*

²⁷ Ngub buklao Isreyel tenaol ngo baeben bor Nim hobao sao ora mend buklwao kisao nda ub

Mbinim khorob bismi sao mbinin kone bor wiyao o

Nim kuna ora mu tuwaklwao ko

Ngaorom kisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

²⁸ Ngub kisao o Nju sem ngo baebenom Ngaorom Angal Bib Hobao Sao ora nda makl homo tuwabur mbinim Ngaor obun saond bi men koro hasmi tomb, mbinim ngub ngo bismi saom Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar baeben hond homo bisur bin kismi ora. Aoh, ngub ngo bisaol tomb di Ngaorom mbes ora Nju sem ngo baebenon ab sumb wil baeben obun sem ora bember peyo mao habur, obum mbini ngo baeben bor nim hobao sao mend buklwao ora kisao ndal sakl, obum ngo kisao nda ub nen sab haki ora bubur mbini Nju sem ngo baeben obun kone waoraoklao sem ora hayem.

²⁹ Heneng ora Ngaorom kone kab nao mari ngub ora biyao, obum tenaol mendbor hond homo bisur buklbur ni hae ol ubuklub ka sin, obum waki kone u bokeyo mbini ngo baeben nao tuwaklao ora.

³⁰ Ngub buklao o ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben non mbes Ngaorom ngo sao ngo sao bibaebe keyao ub nao pange ini sem tangar ora hayom ko hasmi o, Ngaorom mbes obun sem ora Nju sem ngo bember ha haen kisao nda baebenom obum bibaebe keyao ub hul was haroklme, mbinim ngub bimi saom Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben hond homo bu min kismi ora.

³¹ Ngub bismi o menger bombor ngub was mubur, mbini Nju sem ngo baebenom ngubi tomb di Ngaor obum bibaebe keyao ub nao bi hul ha tuwa besao kon was u haroklme ora. Ngub bimi o waki Ngaorom ini Tenaol Sem Tangar ngo baeben hond homo bu muklao om mbini Nju sem ngo baeben waki kone u bokeyaokl eben lemil, mbini di waki hond homo bu muklao ora.

³² Heneng ora obum tenaol hambun ora hond aondao bu ora homo bu muklbur hayao o, mbinim obum bibaebe keyao ub no pange hul habur lomen, mbinim khorob bu haroklme saom mbini kalabus mao palaen waroklme, Ngaorom mbini mabor waki buri palo bu muklbur mbini ngub kalabus paolin waraoklao ora.*

Naom Ngaor bor kaoya kao ha was haemin ora

³³ Wao. Aol abo haki o, Ngaorom hobao sao ora ngo nao bor hond aondao ora homo pone ora bisur bu haraoklao ub mondom ndi di nao manaki birib se ora yao ka. Heneng ora Ngaor obu hambun sao pange

* 11:25: Luk 21:24; Njo 10:16; Oro 12:16

* 11:26: Mat 23:39

* 11:32: Kal 3:22; 1 Tim 2:4

kone kiki bi pon pae aondao yubu ora hayaol, obu hesa menjao mend kab mend menger nao mib se ora yao. Obun kone bor hambun sao nen sabeyao ub aem ora hondo kao dund bib se hayao? Obun obun kone ora bor nim ngo sao ngo sao buklwao ko nen sab ndaraoklao nda ub di, aem was hend waeb se hayao?

³⁴ Heneng ora obun mbuk waebom di ke wiyao ub.

Aorao Aondaon kone ndaon bor wiyao sao Aem was mao bembera handaeb se hayao? Aem ora Aorao Aondaon obu bor

Njem ngo sao ngo sao bibi ko buwalo

Man man kaeb se hayao?*

³⁵ Wao. Obum mabor san lin ko

Aebom was obu bor menjao kal mbaeb se hayaob ko?

mbuk waebom ngub ke wiyao ora.

³⁶ Heneng ora hambun sao obum was ngo sao ngo sao bin ko warakl ko nen sabobur ingiyaesaol, hambun sao ngo wi sao baeben obun was yaol, ngubi tomb obun buri oram was win keyaang, obum nao warisao sao oran aebom ora menjao kalakl buruklao balem. Pangeklem. Obu Hambun Saon Aorao ngubi ora hayaong, naam naon Aorao Ngaor ngo obu bor kaoya kao tu sowa nao bi hor hambunon kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.*

12

Nao ngubi ora habur Ngaoron kongon bu haemin

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaor obum nao hond aondao ora homo pone bisur buklbur hayaong, nim inim ngub ora bibaeb ko pangakl ka. Inim Ngaoron kongon hambun sao bu haklemi ub ini obun komb bi hae ebe ora habur bu haklemil, inim obum turi homo bib ko nen saboklao ub was beklem in ub, inin toklo nao heme enjo ngo hayem ubi Ngaor bor mabaorao haoru sao bao kaloklwaebe ora. Pangeklem. Inim ngub ora buklemi ub inim bib se haklemi ub ora bukleming, inin kone ndaon bor mabaorao haoru kale non bi haklwaebe ora.*

² Inim ngub bubur lemin sun tenaolom hambun sao mbinin kone bor songolom bi keyao ub nen sab hakol bu, bu haroklme nda ub inin kone bor di ngubi sao eben bao wa nao bibaeb ora. Ngub inj, inin kone bor mbes hasmi ub tuwabur; Ngaorom ini inin kone ndaon bor hambun sao tangar tangar wen pange ngo taol bu njaoraoklao sao was inin kone bor mu tunda win kobur,

ebe sao ngo obu bor hakl ebeyao sao was and sen haklwaebe. Heneng ora inim ngub buklemi tomb inim Ngaor obum bib ko nen sabaoklao ub ora hondobur buklemil, obum di turi hemen oborob dund se ub ora buklemi.*

³ Pangeklem. Ngaorom ni hond aondao bu ora homo bisur bisaol wakl angal ngo nim ini bor di kao njurukl ngao, ini kang mend ebe oborob sao haklemi baebenom di ni ebe ora, tenaol mende di men mbae kang mend pone sao hae ko nen sabobur ebekone nao puکلwaebe ora. Ngub inj, inim kone ukl bombor ora ubur Ngaorom ini ngo hayem ub hareklem in ko, ini bor obun buri aondao bu di kang bu di armend sisao ngo taol bu njubur, ini ngubi ngubi was haklemi ko bember ha peb bu mao ha peb bisaol ub nen sabo Ngaor obul hul ha habur, inin kone bor ni obun mbib nen sabisao ub ora ngo sao bu han ko taol bu njise ko nen sabo ber ber bibaeb ora.*

⁴ Heneng ora naon toklo bombor ora ngo ha bereyom on di el wil ki aongao ngo sao hakl andub ora hae hayom ol, ngo sao baebenom mbinim bib se ha ha beme ub mbinin kongon armend sisao was bi bi bimi nda ka.*

⁵ Ngub bimi ndal bombor ngo kakl ub was menger mubur, nao tenaol Karason sem baeben hambun di obu bombor on sem ora habur, obu hesa haru ora hayom ol nao di toklo bombor on el wil ki aongao ngo sao hakl menger ora hayom. Ngub ora hayom ol naam mendel mao tila tila bu toklo bombor on sakl, mendel kimb bu pe pe bin ora hayom.*

⁶ Heneng ora Ngaorom nao ngub pone ora bisur bu nao ngubi ora hamun kobur, nao hambun bor obun buri mundub mundub bi ta peb bu njisaol, naam obun kongon tangar tangar bib se hayom ub buri palo bu haemin ora. Pangeklem. Nim ngo kakl ub nao ngo haklon is mend bor obun Angal Bib Hobao Sao ora nda tenaol hambunom pangen kao kalo hamun ko obun buri o nao bor taol bu nja sin, naam Ngaorol hul ha ora habur angal ngo buri palo kao kalam akol bu haemin ora.*

⁷ Obum nao ngo haklon mendbor bor tenaol aebenol haklemi baeben bisur bibi uklaol hondoklmao ub bisur baomun ko buri ngubi taol bu nja sin, naam ngub tenaol aebenol haklemi baeben bisur bam aeben bemin ora. Aoh, nao ngo haklon mendbor bor obun angal bib hobao sao nda oborob ora kao dund bu kao kalo

* **11:34:** 1 Kor 2:16 * **11:36:** 1 Kor 8:6 * **12:1:** Njo 4:24; Oro 6:11; Oro 6:13; 1 Pit 2:5 * **12:2:** Ebe 4:23; Ebe 5:10; Ebe 5:17 * **12:3:** 1 Kor 12:11; Ebe 4:7 * **12:4:** 1 Kor 12:12 * **12:5:** 1 Kor 12:27; Ebe 4:25 * **12:6:** 1 Kor 12:4-11; 1 Pit 4:10-11

hamun ko buri ngub taol bu nja sin, obun angal bib hobao sao ngo tenaolom pangen oborob ora kao kalemin ka.

⁸ Mend di obum nao bor tenaol aebenol haklemi hakl oborob hul ha saor peyo ora haen kaomun ko buri ngub taol bu nja sin, nao ngub di buri palo bemin ora. Aoh, nao bor tenaol mende bor menjao menjao bisur bu kalaeb se uklaol hondokmao ub baomun ko obun buri taol bu nja sin, naom mbinim wakl nao bor menjao mondom san lin muklbur inj, Ngaorom naom ngub baomun ko buri ngo njuklao ub pone bao bisur bu kalo haemin ora. Nao ngo haklon mondom di obu Ngaorom semon maeb haraoklao aol harob sin, obu bor buri ngo taol bu kaloklao ub obun kongon ngo makl homo pakla sao hender nao bi oborob buri palo ora bu haebe buklaol. Ngaorom nao ngo haklon is mend bor di tenaol mende hond homo bisur bin ko buri ngubi taol bu kala sin, Ngaorom obu bor kongon ngo taol bu kaloklao ub makl nao heme turi was homobur buri palo bu haebe buklaol.*

⁹ Inim ini hakl hakl mende hond hom hom bu mendel kone wi wi bu haklemi ub, inim kone kab nao mari mendel heneng ora kone u mba mba bu ora haklwaebe. Ngub bubur lemin inim sun tenaolom khorob tangar tangar ngo bu haroklme nda ub makl aondao ora homobur, inim hambun sao oborob bam bam buklemi on was nen sab hakol bu, bu haklwaebe ora.*

¹⁰ Pangeklem. Ini ngo baeben non hambun ora Karas obun haeme mbaoli was hayem ngao, nim ngo kakl ub ini hakl hakl mende hond hom hom bu mendel oborob ora kone wi wi bu haklwaebe ora. Ngub was bubur lemin inim ini hakl hakl mende bor makl hom hom nao bi turi was hom hom bubur, nao haeme njem oborob bil ko turi homo tengiyu was kao kao bu, mende turi nao homa homa bu, mende kaoya ya was bibaebe ora.*

¹¹ Inim oborob ngub was bu habur lemin hambun sao buklemi sao baeben di kang mend makl homo pakla nao se, inim buri palobur ora bu haklwaebe. Ngub bubur lemin inim Wesao Aondao Tangar ndam inim kone ndaon bor aondao bu ora hendaen habur, inim turi was homo Aorao Aondao obun kowan lao tenaol ora men koro haklwaebe ora.*

¹² Pangeklem. Ngaorom ini mabor wen bu muklao ub bao hondo hayem ub buklemi tomb, inim turi homo inim kone bor hondokl engel ke was haklwaebe. Inim ngub haklemil ke mundub mundub bi hon-

doklemi tomb di, inim hul ha saor peyo was habur makl nao homoklwaebe ora. Ngub bubur lemin inim Ngaor bor di kao kal hakol was bu haklwaebe ora.*

¹³ Mend di inim mbini Karason sem mendbor menjao nao wi burubur mbinim kone bor dam nao bin buruklemil hondoklemi baeben bor di, mbinim ngo nao wi buruklemi sao hakl oborob ora bisur bu taol bu kaloklwaebe. Mbini Karason sem mendbor di su tangar tangar bor haklbur ini haklemil tiyao ko bombor obo pao-laem sin, inim mbini bor oborob obaeming ubuklub ko inim anda bor oborob ora u paoloklwaebe.*

¹⁴ Mend di mbini aol mendbor ini hondo ko bowes bu ke mao handaklemi baeben bor di, inim Ngaorom mbini ngo baeben bor khorob ngo buklemi on san lu ke mao handaen ko nao kao kale, mbini ngo baeben Ngaorom bisur bin ko nen sabobur ora kao kalo haklwaebe.*

¹⁵ Inim ngub was bu habur lemin ini ngo haklon mendborom oborob was habur turi homo werek bu harim sin, ini aeben o haklemi baebenom di mbini daol haru turi hom isur bibaebe. Ini ngo haklon mendboron kone bor kho so kend bin burubur de ko haklemi tomb di, inim mbini ngo baeben daol haru de kao isur isur bu haklwaebe ora.

¹⁶ Mend di ini hakl hakl menjao lemi tomb di, inim buri pal pal bu mondom menjao was kao kao bu engelom nao ke, sub kone bombor ub was u angal di bombor o ora taokl taokl eben was ko habur, sub mende hond hom hom bu sowa pa ham ham was bibaebe. Inim mbini tenaol kang mendbor imbi nao wi sao haklemi baeben bor di makl homo ebekone pobur aol hobao nao men kore, mbini ngubi baeben turi homo mbini daol haru was haklwaebe ora. Ngub bubur lemin inim kone bor di ni non hambun sao pange kone kikal bi ora hae ko nen nao saboklwaebe ora.*

¹⁷ Mondom ini ngo haklon mendbor bor khorob menjao buklemi tomb di njem mbini bor ngon san nao libi ora. Ngub inj, mendboron tenaol hambunom di aol ngo obum oborob was bu hae ko henden, mend haroklme nda ub was bu haklwaebe ora.*

¹⁸ Pangeklem. Inim ko ora bin di tenaol mende bor nje buri ni buri ko per ab saond bu kal kal nao bibur, inim sub oborob haeb se uklaol ub inim tenaol hambun bor sub sowa pa was ham ham bu haklwaebe.*

* 12:8: 2 Kor 9:7 * 12:9: 1 Tim 1:5; 1 Pit 1:22 * 12:10: Pil 2:3; 2 Pit 1:7 * 12:11: Bis 18:25; Kao 3:15 * 12:12: 1 Tes 5:17 * 12:13: NjuS 13:2 * 12:14: Mat 5:44; Bis 7:60; 1 Kor 4:12 * 12:16: Oro 11:20; Oro 15:5 * 12:17: 1 Tes 5:15 * 12:18: Mak 9:50; NjuS 12:14

¹⁹ Ini ninao sem nim kone uruklu nda hakl o, tenaol mendborom ini bor khorob buklemi tomb inim ngon saongao maru bu san nao libaebe ora. Ngub inj, angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao. Ni Aorao Aondaom kakl Ni bomborom khorob bimi on saongao marubur San luklwao kisao ub mbuk waeb bor ngub wiyang, mbinim ini bor khorob buklemi sao baebenon san nao li Ngaor obun mbib ora bu san lin waklwaebe ora.*

²⁰ Heneng ora nim ini bor ngub ngo bibaebe kakl on angal mend Ngaoron mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao. Njen saond bi mend dem homa sin Njem obu hond homo ne taol bu kalaebe. Obu ib nokl homa sin di Ib nen humu kalaebe ora. Njem ngub buklesi tomb Obum khorob biyao sao andub obun kone bor

Is kaebis sao bu haraoklaol Obun khorob biyao sao ngo aondao bu ora Wen is sung sao dokl bu wiyao ub Obun mbib hondobur Nim khorob aondao ngo baeben Bu haruklu e ko hondo Sakl polen muwaloklesi ora ko

Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.*
²¹ Ngub ke wiyang inim mbini tenaol aeben ngo baebenom khorob buklemi saon san luklemil, sun tenaolom khorob bimi sao ngom ini men mbae saoklaong oborob hondo ora haklwaebe. Ngub inj, inim hambun sao oborob was bam bam buklemi saom sun tenaolom khorob bimi sao di men mbaen ora haklwaebe ka.

13

Mondom kabmanon maomb bo haroklme semom lemi ub hul nao haebe buklaol

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, mbini kabmanon maomb bo haroklme sem ngo su hambun bor maomb bo hayem baeben di, Ngaor obum ora mbinim ngub maomb bo haen ko nen sabo man man bisao ub ora haroklme, mbinim ngubi tomb ngo maomb bo hayem ub Ngaor obum haen ke ora hayem ngao, inim inin maomb bo haroklme aol ngo baebenom lemi sao hul nao haklwaebe ora.*

² Heneng ora nim ngo kakl ub mondom obun maomb bo haroklme aol baebenom lemi ub makk homo nao panga sin, obum Ngaoron maomb bo haen ko nen sabisao

ub ora maomb bo haklemi baebenon angal ora nao pange hul haklemil, obum khorob ngo buklaol saom nje hul harili aol ora hael ko te mao saraoklaol, obum ke hondoklaol ub obun mbib ora hondoklaol.

³ Pangeklem. Mbini kabmanon maomb bo haroklme ngo baebenom tenaol oborob bimi baeben mao dam ka pakl mao homaklbur inj hayem. Ngub inj, mbini tenaol ebekone po khorob bu haroklme baeben ora mao dam ka pakl mao homaklbur ora hayem ngao, inim inin sul maomb bo haroklme ngo baebenon ini pakl nao mao homaem ko nen sobaem sin, inim khorob sao oran kang sao di nao bi oborob was bam bam bu haklwaebe ora. Heneng ora inim ngub buklemi tomb non inin maomb bo haroklme aol ngo baebenom di ini turi homoklemi ora.*

⁴ Mbini tenaol hambun maomb bo haroklme aol ngo baebenom di Ngaoron kongon tangar tom mend ora bu habur, mbini ngo baebenom di ini ebe oral oborob was hareklemine ko ini maomb bo haroklme ora. Ngub bimir njem khorob menjao bae sin mbinim nje buri palo ke mao handaeb se ora hayem ngao, njem mbini kang mend pakl hom mu sao haebe. Mbini ngo baeben Ngaoron kongon tom mend bimi aol non bi ngubi ora haroklme, Ngaoron tenaol khorob bu haroklme baeben ko homo ke mao handaklbur hayao ub, tenaol hambun sul bao haklemi aeben anga tomb mbini maomb bo haroklme aol ngo baebenom tenaol khorob ngub buklemi baeben ke mao handaklemi ora.*

⁵ Pangeklem. Nim ngo kakl ub buklemi orang, inim inin kabmanon maomb bo haroklme aol haklemi ngo baebenom lemi sao hul nao hae oborob pangoklwaebe ora. Aoh, inim ngub buklemi o ini ke mao handaklemi ko pakl homobur was inj, inim mbinin angal hul nao haklwaebe ka. Ngub inj, inim inin kone bor khorob bimi sao hesa oborob bimi sao kab oborob ora taol bu kobaroklme nda ub hondobur, inim mbinin angal hul nao hae pangobur oborob was bu haklwaebe.

⁶ Mend di menger bombor ngub was mbini maomb bo haroklme aol ngo baebenom Ngaoron kongon non bi ora bu habur, mbinim kongon bibi uklaol o bukbur ini bor mone takis nji lomeng, mbinim ini bor nji lemi ub takis oborob kaloklwaebe ora.

⁷ Pangeklem. Nim ngo kakl ub inin kabmanon maomb bo haroklme aondao baeben bor di, kansol baeben bor di, mbinim mone takis tangar ub ngo

* 12:19: Mat 5:39; Oro 13:4; 1 Tes 1:6-7; NjuS 10:30 * 12:20: Mat 5:44 * 13:1: Njo 19:11; Tat 3:1 * 13:3: 1 Pit 2:13-14; 1 Pit 3:13 * 13:4: Oro 12:19

moroklme nda ub mukl oboklemi tomb bao kaloklwaebe ora. Ngub was bu habur lemin mbini ngo baeben bor inim oborob bibi wi ub was beyem ko, mbini bor kaoya angal sao bam bam bubur inim mbinin kone bor turi mao homa angal was lowaebe ora.*

Inim oborob was bu habur mendel kone wi wi bu haklwaebe

⁸ Pangeklem. Inim tenaol menden san oran kang ora di nao haen ware pele ora haklwaebe. Aoh, inim menden san mend haen hae non bu oran naom tenaol mende hond homo kone woroklme ub ora yaong, inim mbinin san ngo li non bu, mbini hambun ora hond homo kone u was haklwaebe ora. Heneng ora nim ngo kakl ub mondom tenaol mendel ngub hond homo kone u ora harob sin, obum Ngaoron man hobao sao oran bombor ngo buklaao ora yaol, obum Moseson man tangar aeben ngo wiyao nda baeben di el mend nao baondib mini hambun men hakol bu hae non bi ora haklaao ka.*

⁹ Ngub ora buklaol Ngaorom obun man ngo bibaebe ke wiyao baeben, ten aol kabom paes nao puklwaebe ke wiyao ub di, tenaol mende pe paen nao libi ke wiyao nda ub di, menden osisao paes nao naebe ke wiyao ub di, tenaol menden uklaao sao bor heb nao homaebe ke wiyao nda ub di, angal hambun sao ngo kisao baebenon te hobao sao bombor o oran ngub wiyao.

Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub Njem njen tenaol sango mende di hem kobur

Hond homo kone wibi ke wiyao ora.

¹⁰ Heneng ora mondom tenaol mendel ngub hond homo kone u harob sin, obum tenaol mende bor khorob sao di kang mend nao bib se ora haklaao. Nim ngo kakl ub mondom tenaol mendel ngub hond homo kone u haklaao tomb, obum Moseson man andub ora ngo ko hasaol wiyao nda baeben di el mend nao tuwae hambun men hakol bu haklaao ora.*

¹¹ Pangeklem. Ngubi tomb non hobao sao ora ngo bu pindib paklaao bao o di ngo teb sam sam be ol inim hondo ora hayem ngao, inim enjmor nao ke el ti ha ora habur, nim ini bor hambun sao oborob ngo bibaebe kakl ub was bu haklwaebe ora. Heneng ora naom mbes angal ngo pangobur Njisesol hul ha hasmao aeben anga tomb di, bao hobao sao ngo atomb ora pindib paraokl ko hondo ham aeben bismao bor karasmas andub ora pibi haraoklaao nda o, ngubi

tomb oran nao bu muklaao bao ngo mbes ngo teb se ong, ngub enjmor nao ke hend ha was haemin ora.*

¹² Heneng ora mbes non nen kao mba was haraoklaol em hundur was u mba haraoklaao o, ngubi tomb oran wakt bao bukklur hoklob kebeyam ebeng, sun tenaolom em hundur wi bor habur khorob ngo bu haroklme nda ub naom nao hende hende di kang mend bi soklaong, oborob hondo ora haemin. Naom ngub bubur lomaon naom bao bi oral war himbi buri ora nda maru was habur, naon saond bi Seran nda saond bu kalo buri palo men mbaemin ora.*

¹³ Naom ngub bubur mendborom ebe bao bi oral habur oborob was mend bu haroklme nda ub, naom di oborob ngub was bam bam bemin. Heneng ora mbini khorob bimi baebenom ne aondao bu ora haoru pari bu, mbinim he soklme ib andub ora no he sao bara ubur paes was pu pu bimi nda ub di, mbinim khorob bimi sao hambun sao pamukl was hem ko nen sab hakol bubur paes heb hom hom bu po haroklme ub di, mbinim daongirir kao kao bu per ab saond bi bi bimi nda ub di, mbinim khorob tangar tangar ngo bu haroklme nda ub naom kang ora di nao bi oborob hondo ora haemin ka.*

¹⁴ Heneng ora inim inin songolom khorob bimi sao bor heb mao homa homa bu khorob bi bi lao ub nao pange men mba ora haklwaebe. Ngub bubur lemin naon Aorao Aondao Njises Karas obum inin toko songol hambun bor war himbi sao ha beyabur maomb bo haen haklwaebe ora.*

14

Inim Karas tenaol mende bor te nao mao saraklwaebe

¹ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom obum Njisesol hul ha haklaao on te hobao sao ora o oborob nao hendebur obun kone bor taol taol was bu harob sin, inim obu mesao kalo bao nao tuwaklwaebe ora. Aoh, obu ini haklemi daruklol ngub bao haen ini daol momunu was habur lemin, obum obun kone bor nim ngo sao ba sin kho ngo sao ba sin ebe ko, obun kone taol taol bu ngo buklaao ub hondoklemi tomb di inim obu bor njem ngo sao khorob bel ko taolu lu ab saond nao bu kaloklwaebe ora.*

² Heneng ora nim ngo kakl ub aol mondom Njisesol hul ha ora habur obum ne kho ebe hambun sao warer warer nao bi bao noklaao tomb, ne noklme sao ngo haklon

* 13:7: Mat 22:21 * 13:8: Mat 22:39-40; Nje 2:8 * 13:10: 1 Kor 13:4-7 * 13:11: Ebe 5:14; 1 Tes 5:6-7 * 13:12: Ebe 5:11; Ebe 6:11; 1 Njo 2:8 * 13:13: Luk 21:34; Ebe 5:18 * 13:14: Kal 3:27 * 14:1: Oro 15:7

mondom obun kone bor dol mao ha kho nao mao saklao ora. Ngub buklaio o aol is mendem di Njisesol ngub hul ha haroklme on te hobao sao ora oborob nao hondoklao tomb obum kone taol taol bubur, nim ne tangar sao baeben ebe noklwao o ibao baoraoklao sao mundi hae baeben non nao noklwao ko nen saboklao ora.*

³ Pangeklem. Ngub buklaio o aol mend obu ne kho ebe hambun sao warer warer nao bi bao was no haklao mondom, aol is mende obu mundi hae ibao baoraoklao sao baeben nao ne warer buklaio o bor, nim ngo sao hakl warer warer nao bi bao was ngo naklo e ub nao bi, obum ngo sao hakl bao warer bi werekle kobur obum makl homo besao handaeb handaeb nao bibi buklaio. Mende di aol is mende ne hambun sao me bao was no haraoklao ngo obu di Ngaorom nje ebe hael ngao ni hae ol ib laong, is mende aol ngo obu kone taol taol bu ne warer bu no haklao om, mende ne hambun sao bao was no haklao nda makl homo obum khorob be ko te nao mao saraebe buklaio ora.

⁴ Ngub inj, aol aondao mend haklao o obun kongon baraoklao aol hayao o di, aol aondao ngo obun mbib ora obun kongon baraoklao aol ngom oborob was bu hae be? khorob beb ko te mao bembera haondaoklao ora. Ngub biyaong ini ngo haklom mondom Ngaor obun kongon biyao tenaol baeben, njem te mao sara khorob bel oborob bel ko bao taol baklesi sin, nje aol asub bi ora mondom ngub buklesi balem? Njem aol menden kongon biyao aol o di bao te mao sara sara bu sarbeyaklwao ko nen sabo hael o, aol ngo obu Aorao Aondaon kongon biyao aol ora hayaol, Aorao Aondao obum obun kongon biyao aol ngo bu muklbur hayaol, obu saokl nao win ko harer ebe on was muwaloklao tomb obu saokl nao wi ebe bu wi poklao ora.*

⁵ Mend di tenaol mendborom bao mendbor hobao sao ora yao ko, imbi tangar tangar karu ubur bao ngo baebenon baondib pa nao bin hor so buru hor buruklmao ko nen saboklme. Ngub nen saboklme o tenaol mendborom bao hobao oran mend nao wi, bao hor hambun bombor ubi was yao ko nen saboklme. Pangeklem. Mendborom ngo kakl ub biming, inim inin mbib armend sisao bu haroklme ub nim ngub ba sin kho ngub ba sin ebe ko oborob ora taol bu kobabur, inim hambun sao armend sisao ngo bimi nda ub was bao bu haklwaebe ora.*

⁶ Heneng ora nim ngo kakl ub mondom bao mendbor ndi tiba hor buruklao ub,

obum Aorao Aondao bor ora kaoya ko buruklao. Aoh, aol is mende ngo obu ne hambun sao kho ebe ko warer nao bi bao was no haroklao o, obum di Ngaor bor nen sabo tengiyu ko kao kala sin, obum di Aorao Aondao bor ora kaoya koklbur ne ngo ngub bao noklao ka. Bombor ngub was mondom ne kho ebe hambun sao me bao was nao ne warer warer bu noklao o, obum di Aorao Aondao bor was nen sabo se ubur, obum Ngaor bor turi homo tengiyu was ko habur biyao ora.

⁷ Ngub soklaong nao nao heme sul bao haklmao aeben anga tomb oran, naom naon mbib nen saboklmao sao was nao bu haemin ora. Heneng ora nao pe paklmao ub di naom naon mbib ni pe pan saol kobur inj pe pabur yu heben poklmao.

⁸ Ngub bukлмаong naom su ngol ba haklmao aeben anga tomb oran, naom Aorao Aondao bor was kaoya kao ha was haemin ora. Aoh, bombor ngub was nao pe pabur heben poklmao ub di Aorao Aondao obun imbi win ko was poklmao ora. Ngub bukлмаol nao ngub pe paklmao ub di, nao nao heme sul bao haklmao ub di, naom hambun sao bu haroklmao sao baeben di, ngo sao baeben hambun ora Aorao Aondao obun was yao ka.

⁹ Ngub ora yaol mbes Karas ngo obu tenaol himismi baeben di, nao heme bao hayom baeben di, tenaol hambunon Aorao Aondao ora hayao ndam obun mbib tenaol hambun bisur bu himisao o, obum waki tenaol ngo baeben hambun ora maomb bo haklbur obu waki buri palo enjaokl po hayao ora.*

¹⁰ Aoh, obu bomborom ngub maomb bo haklaong, inim asub ora nen sabobur inin Karas haeme mende bor nje ngubi ngubi was hael ko te mao sara sara bimi? Ini mendborom di inin Karas haeme mende bor asub ora nen sabobur makl homo besao handaeb handaeb bimi? Pangeklem. Ngaor obum ora nao tenaol hambunon khorob di oborob di hambun sao bu haroklmao sao baeben te mao bembera hondoklbur, nao hambun ora obun el dund so oral was teka hamun lao ora.*

¹¹ Heneng ora angal ngun Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Ni Aorao Aondao ngo hae oram kakl ol Tenaol hambun ora ni hae ol was obo Tumuru karu dombes ubur

Mbini hambunom ne bombor ub ora kom-bobur

Nje Ngaor pon pae aondao yubu ora hael ko

Kaoya lemi ko

* 14:2: Kol 2:16 * 14:4: Mat 7:1; Nje 4:11-12 * 14:5: Kal 4:10 * 14:9: Luk 20:38; Kal 2:20; 1 Tes 5:10 * 14:10:

Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.*

¹² Ngub ke wiyao Ngaor obum tenaol hambun heneng ora ngub te mao bembera howes lao tomb, naom khorob di oborob di hambun sao naom armend sisao bu haroklmao ub kowes nao bi bao kao pa ora buklmao ka.*

Njem Karas tenaol mende saokl mao waklesi hondo ora haebe

¹³ Ngub buklmaong naom nao hakl hakl mende maki homo te mao sara sara nao bemin ora. Ngub inj, inim kone kho ngubi woroklme ub tuwabar lemin, inim inim Karas haeme mende saokl win ko khorob mao baeb se oran menjao buklwao ko oborob hondo kone kimb bu ora hakl-waebe.

¹⁴ Pangeklem. Ni ninao Aorao Aondao Njises kab haru was haruklul nim ora hende ub heneng heneng ora kakk ngao, menjao mend obum mbib ora tenaolon kone bor kho mao sa dol mao haraoklao sao oran mend nao wiyao ora. Ngub inj, mondom obun kone bor pakl hom mubur ngo saom nao kone bor kho mao saklao ko kone taol taol bubur o bao buklao tomb, obun kone bor pakl ngo homoklao saom obun heneng ora kho mao saklao.*

¹⁵ Ngub biyao njem njen mbib turi homoklesi ub ne kho ebe hambun sao warer nao bi tenaol hambunom di henden bao was no haklesi tomb, njen Karas haeme mend obum pakl homo kone taol taol bu haklao o saokl mao wari sin, njem tenaol mende hond homo kone u haebe lao ndam bi lao ub inj buklesi ora. Pangeklem. Nim ngo kakk ub inim mbib was hem kobur ne ngubi hakl hambun sao bao was noklesi tomb, Karas obum tenaol mendbor mbinin ne mana bu misao nda baebenon is mend kho mao sa saokl mao waklesi hondo ora haebe.*

¹⁶ Pangeklem. Inim non naom ngo sao kho ngo sao ebe yaong bao bun ko, hambun sao oborob ora taol bu kobabur bu harokl-mao ko nen saboklme ora. Ngub bimi o mbini mendbor inim ngo bimi ub nao bimi baebenom, inim hambun sao bao was buklemi ub hondoklemi tomb ini khorob bimi tenaol ora hayem leming, ngub nao ken ub inim oborob hondo ora hakl-waebe.*

¹⁷ Pangeklem. Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor haeme baebenom ne noklme saon di ib noklemi on di ngo sao kho yaong nao nokl-waebe, ngo sao ebeng bao nokl-waebe ko, ngo saon mbinin kone bor pakl homo kao kao dim nao bimi ora. Aoh,

obum maeb ha maomb bo haraoklao ub non, ne noklme saon di nao hobao sao ngubi sao haklon mondom nen sabo warer nao bib se ora yao ka. Ngub inj, Ngaoron Wesao Tangar Aondao ndam tenaol ngo bor haklemi baebenon kone bor sub tibaen as ko birin kobur, mbini bor werek aondao ora taol bu kalobur, Wesao Tangar ngom tenaol ngo baeben Ngaorom turi hemeyao ub mbini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora haen lao ora.

¹⁸ Heneng ora ngub buklaoong nim bom-bor ngo kakk ub was, mondom Karas hem ko taol mi pa sin obum Ngaorom turi hemen ora buklao, tenaol hambunom di obu oborob biyao aol ora hae ko nen saboklemi ora.

¹⁹ Ngub soklaong naom angal armend sisao was kao kao bu per ab saond bi bi nao bemin ora. Ngub bubur lomaon naon kone bor di sub turi homo sisab bin birib se sao on was bi handam handam bubur, naom mende turi homo bisur bi bi bu, mende hul ha saor pe haen kao kao bemin ora.*

²⁰ Pangeklem. Mendborom ne tangar tangar hambun sao pakl homo warer nao bi bao was noklme, ini mendborom ngub pakl homo warer nao bi turi homobur bao was noklme o, njem ngub turi homo bao was noklesi saom Ngaorom obun sem bor hobao sao ngo bisao nda ub kho mao saklesi hendaebe ora. Aoh, naom ne noklme sao baeben kho ebe ko nao dubili hambun sao bao was noklmao o, naon Karas haeme mend obun kone bor taol taol bib se haklao mondom njem ngo buklesi ub hondobur nim di ngub bun kobur bi buruklao, obu saokl wa sin njem khorob aondao ora uklesing, njem oborob hendaebe ka.

²¹ Pangal. Njem mudi dend bi ebe mend noklesi om sa sin di, he soklme ib, ib waen mend noklesi om sin di, aoh tangar tangar sao mendbor Karas tenaolon kone bor taol taol mao ba kho mao saeb se sao mend buklesi saom sa sin di, ngo sao haklon mend sao mondom njen Karas haeme mbaoli mend saokl mao waeb so buklao, njem njen mbib turi homoklesi sao ngo hem ko nao bi bao wari sin njem oborob ora buklesing, ora kang ora di nao bibi ora.*

²² Aoh, njem Ngaorol hul ha ora habur nim ne kho ebe hambun sao bao was nokl-wao ko nen sobae sin ebe o, njem hambun sao ngo buklesi sao hakl di njem Ngaorol obu hesa haru was habur obum kao njuklao ub ora bibi. Heneng ora mondom Ngaorom obun kone bor ne ngo sao bao nao lao ub ora noklao, mabor obun kone bor nim ngo

* 14:12: Kal 6:5 * 14:14: Bis 10:15; Tat 1:15 * 14:15: 1 Kor 8:11-13 * 14:16: Tat 2:5 * 14:19: Oro 12:18; Oro 15:2 * 14:21: 1 Kor 8:13

sao oborob be? khorob bab ko taol taol mao ba kho nao mao sarob sin, obun kone bor sisab bi oram turi hom ha was haklao ora.

²³ Ngub inj, mondom Ngaorol hul ha ora nao hae obun kone bor taol taol bib se ora habur o, ne tangar tangar sao nao naebe ke wi on di kone mende bor pakl tanga pae winbur bao noklao tomb, waki mabor obun kone bor taol taol mao babur kho mao sarob sin obu ke handaeb se ora haklao. Ngub soklao njem hambun sao bu haklesi sao baeben Ngaorol hul ha nao haebur bu hari sin, tenaol khorob mao baraoklao saom bi lao ub ora bu haklesil, nje ke handaeb se ora haklesi ka.*

15

Naon mbib hem lomao ub nao bi tenaol mendem turi homaeb se on ora bemin

¹ Ngub ora soklaong nao mendbor Njisesol hul ha ora habur naon kone bor taol taol nao bi haklmao baebenom naon mbib turi homo hem lomao ub bao wabur lomao, naom mbini tenaol mendbor Njisesol hul ha haroklme on te hobao sao o oborob nao hendebur mbinin kone bor taol taol was bubur, mbinin kone bor kend bin boroklme baeben oborob ora bisur bubur, mbinin kone bor kend bi sao ngo uklaol o di bisur bu mao sisab baemin ora.

² Heneng ora nao hambunom armend sisao naon Karas tenaol aebenol haklemi baebenom mbinin kone ora bor Njisesol oborob ora hul ha saor peyo was habur, mbinim turi hom ha was haen ko bisur bam aeben aeben was haemin.*

³ Pangeklem. Nim ngo kakl ub Eben Ke Aol obum bu hasao sao baeben di obun mbib hem ko turi himisao ub inj bu hasaol, angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Nao Ngaor o mbinim nje hondo ko bowes bu

Maobowa angal bu hasmi o

Mbini ngo nje hondo ko bowes bu

Maobowa peb bu hasmi baebenom

Ni bor ora bismil

Nao kone bor kho mao sa kend mao baesmi ora

ke wisao ub Njises bor heneng ora bisaol, ngo ora tomb il so pind bisesa.

⁴ Ngub ke wiyao angal hambun sao Ngaoron mbuk waeb bor ngo wiyao ub naom bukmao saon nao muwaloklbur ora wiyao, naom angal ngo wiyao ub hondokl-mao tomb naon kone bor sub tibaen as ko baoraomun kobur naom hul ha saor peyo was hamun lao. Ngub bubur laon naom

Ngaor obum hobao sao ngo wen buklaol sao bao hondo hamun lao ora.*

⁵ Heneng ora nim ngo kakl ub naon Ngaor obu tenaolon kone bor sub tibaen as ko mao ha, hul ha saor peyo was haen lao on te ora hayao. Ngub hayaol Ngaor obum naom ngub baomun ko, Eben Ke Aol Njisesom nao bor menger oborob ora muwalisao ub obum nao hakl hakl kone bombor ub was bu habur, mende turi hom hom bu oborob was bu haroklme ub ora muwalisao, obun mbib naom ngub bu hamun lao ora.

⁶ Pangeklem. Ini bor obun mbib ngo kakl ub buklaol, ini hambunom angal di mondom menjao was kao kao nao bi ukl bombor o taokl taokl eben ora kobur, inim naon Aorao Aondao Njises Karason Ab Ngaor bor ebe kaoya kao ha was haklemi ora.

Ngaorom Tenaol Sem Tangar bor di obun Angal Bib Hobao Sao nda pangen kisao o

⁷ Heneng ora Karas obum ini makl homo mesao nao nji, ini bor ngub turi homo oborob obaeming ubuklub kisao ka. Ngub kisaong tenaol hambunom di inim oborob buklemi sao hondobur Ngaor bor kaoya ken ub, inim di obum ngo bisao ub ini hakl hakl turi hom hom bu oborob obaeng ib kao kao bu haklwaebe ora.*

⁸ Ngub buklemi o nim ini bor ngo kao njurukl ub, Ngaorom mbes naon ab sumb wil baeben bor nim ini sem o bor buklwao ora ko kao kalisao nda ub Eben Ke Aol obu obo pindib pabur Nju semon kongon biyao aol ora men korisesa. Karas ngo obum ngub obo bisao tomb Ngaor obu kakla nao kaeb se ora hayao ko tenaol hambunom henden muwalisao, Ngaorom naon ab sumb wil bor nim ngo buklwao ora kisao nda ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.*

⁹ Ngo tomb Karas obum ngub bubur kisaon Ngaorom tenaol hambun hond aondao bu ora homo haraoklao, Tenaol Sem Tangar baebenom di Ngaor turi homo kaoya ken kisao ora. Ngub bisaol angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Njem ni oborob ora bu misil

Nim Tenaol Sem Tangar baeben haru hae ol

Mbinim di pangen

Nje bor aondao bu ora tengiyu ko kaoya lowao.

Nim ngub njen imbi aondao bu ora win kobur

We di aondao bu oborob ora kaoya lowao ora

* 14:23: Tat 1:15 * 15:2: Oro 14:19; 1 Kor 9:19; 1 Kor 10:24; 1 Kor 10:33 * 15:4: Oro 4:23-24; 1 Kor 10:11 * 15:7:

Oro 14:1 * 15:8: Mat 15:24; Bis 3:25 * 15:9: Oro 11:30

ke wisao ub Karas obum ngo hakl ub obo bu hasao tomb angal ngo heneng ora il so pind bisao.*

¹⁰ Ngaoron mbuk waeb mend di ngub ke wiyao.

Tenaol Ngaor obun sablo haen kisao baebenom

Ngaor obu turi homo kaoya ko haroklme nda ub

Ini Tenaol Sem Tangar baebenom di

Obu bor werek bu turi aondao bu ora homo haklwaebe

ke wiyao ora.

¹¹ Bombor ngub was Ngaoron mbuk waeb tangar mend di ngub ke wiyao.

Ini Tenaol Sem Tangar hayem hakl o

Inim Aorao Aondao bor turi homo

Kaoya ko haklwaebe ora.

Ini tenaol su hambun bor paoloklme baeben o

Inim di obu bor turi homo

Kaoya ko haklwaebe ora ko

mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

¹² Ngaoron mbuk waeb mend di Asayam waeb bu wisaol ngub wiyao.

Aol Njesim maru wam aeben buklaol on

Aol is mend pindib paklaol

Ngaorom aol ngo obum Tenaol Sem Tangar baeben

Maeb ha maomb bo haen lao ora.

Tenaol Sem Tangar ngo baebenom obu turi homo

Obum mabor hobao sao mend buklaol ub

Bao hondo haklemi ko

Ngaoron man mini aol Asayam ngub waeb bu wisesa.*

¹³ Heneng ora ngub ke wiyao ub nen sabobur, inim Ngaor obu naom mabor hobao sao ngo bu pindib paklaol ko bao hondo hayom on te ora hayao o obul ora hul ha hayem ka. Ngub beyem ol obum inin kone bor sub tibaen as ko ora bereklemin kobur, inin kone bor sisab bi oram turi hom ha was hareklemin ko werek aondao bu ora taol bu njuklao. Ngub buklaol tomb Ngaoron Wesao Komb Bi Aondao ndan burim di, inim obum hobao sao ngo mabor buklaol sao hondo hayem ub aondao bu ora turi hom ha was habur kone bor hondokl engel bi haen was hondo hareklemin ko, ini bor kone ngubi wakl was taol bu njuklao ora.

Paolom angal mend pakl homo men mba nao bi bas ngo bor hambun sao waeb bisao o

¹⁴ Nao haeme mbaoli hakl o, inim ini hakl hakl mendel kone wi wi bu hayem ol, nim di inim oborob ngo bu hayem ub hondo ora hae. Mend di inim kone ebe u hambun sao

oborob bimi ub di ora hondobur, ini hakl hakl mende mu walwal bib se ora hayem ub di nim hondo was hae ka.

¹⁵⁻¹⁶ Ngub hondo ora hae o nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ub nim pakl homo angal mendbor men mba nao bi, inim Ngaorom Tenaol Sem Tangar bor hobao sao ngo bisao ub aokl hemen ha nao beklemin ko nim oborob ora kao dund bi. Heneng ora nim ngo kakl ub Ngaorom ni hond homo bisur bubur, nim di Tenaol Sem Tangar baeben bisur bu han ko ni bember peyobur, Eben Ke Aol Njiseson kowan lao aol ora mao hasao. Ngub bisaol nim Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor hobao bi ora hae on ukl mend pakl homo men mba nao bi, nim hambun sao inim pangeklemin ko bas ngo bor ngo kao dund bi o ka. Pangeklem. Mbini Tenaol Sem Tangar baeben non Ngaor bor mabaorao haoru kaleme tomb, obum turi aondao ora homoklao nda ub menger sao haen ko Wesao Komb Bi Tangar ndam mbini ebe komb bi ora haen ko hayao ora. Heneng ora ngub bin ko nim Tenaol Sem Tangar ngo baebenom pangen Ngaoron Angal Bib Hobao Sao nda kao kalam akol bu haruklul, ni Ngaor obun baolum aol hobao sao menger haruklu ora.*

¹⁷ Heneng ora nim ngub bu haruklu ub ni Eben Ke Aol Njises obu hesa haru habur was ngub bu haruklul, nim Ngaoron kongon hobao sao ngo biyu nda ub bukblur non, nim heneng ora turi homo haongaoklubur sao bu haeb se hae ka.

¹⁸ Ngub hae o nim nao mbib was habur bukhwao sao nen sabobur non, ebekone po haongaoklu angal nao bib se hae o, Karas obum ora nim Tenaol Sem Tangar bor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora nda pangen kao kalam akol bu haklwao tomb, mbinim angal ngol hul ha haen ko obum ni bember peyo mao hasao ora. Ngub bisaol nim obun kongon hobao sao ngo bu han ko mao hasao ub bu haklwao tomb nim sakl nao pole turi homo haongaoklu sao habur, obun angal ngo oborob ora kao kalam akol bu haeb se ora hae. Heneng ora nim hambun sao ko hawao sao baeben oborob kon ko di, bu hawao sao baeben bun ko di.*

¹⁹ Ngaoron Wesao Aondao Tangar ndan burim ni aondao bu ora buri mao palaesao ora. Ngub bisaol nim tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di ngo sao hakl Tenaol Sem Tangarom henden bu han ko, Wesao ngom ora ni buri mao pala bisur bisao ora. Ngub bisaol nim su enjo ngo bor u kowes beyao ndan uklu

* 15:12: Kao 5:5 * 15:15-16: Oro 1:5; Oro 11:13; Oro 12:3; Pil 2:17 * 15:18: 2 Kor 3:5

mende su Njurusalem nda bor di, su u kowes beyao mende Ilirikam nda bor di, su ngo baeben hambun bor tenaol paoleme baeben hambunom Eben Ke Aolon Angal Bib Hobao Sao nda pangaen kao kalam akol bu hawao ora.

²⁰ Nim ngub bu hawao o mbes pibnao ora di nim hobao sao ngo hem ko buklwao ko nen sabo bu hawao ub non, nim Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hawao ub aol mendem pibnao and pinj tibiya saor mba non bil non, nim and menger ngo bu haom nao laktwao ko nen sabowao ora. Ngub nen sabobur kowaon nim mbini Tenaol Sem Tangar ngo Karason imbi ko mend nao pangismi baeben bor was, obun Angal Bib Hobao Sao ngo pangen kao kalam akol bu hawao ora.*

²¹ Heneng ora ngub bu hawool angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Mondom mbini ngo baeben bor Obun imbi pangen nao kao kalismil Nao pange awis haklemi baebenom Obu hondoklemi ora. Obun angal mondom pangen nao kismil Nao pange ora haklemi baebenom Obun angal oborob pang heneng bu Nen sab hakol bu haklemi ora ko Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.

Paolom bas bor nim ini Orom tenaol hondokl oboklwao kisao o

²² Pangeklem. Nim ini hayem ol ini hondokl oboklwao ko was nen sobaklo o, nim su tangar tangar hambun bor ngub mend pu was bu hawool nim ini penar bu hondokl nao obowao ora.*

²³ Ngub buwao o nim ngubi tomb non su enjo ngo baeben hambun bor kongon ngo hem ko bun ko nen sabowao ub bu pawao ora. Ngub buwao nim mbes ora ini Orom tenaol abo ngo bor hayem baeben oran hem aondao ora kobur hondokl oboklwao ko nen sabowao o ngub nao hondokl ebe han was karasmas andub ora pibisaol,

²⁴ ngubi tomb non ini ebe hondokl oboklwao ora ko nen sobakl ka. Heneng ora nim su Sepen abo ngo bor mend wa nda bor poboklwao ko pangakl o, pibnao oran inin su Orom abo ngol mbes obo paoluklwaol, nim ini su Orom abo ngo bor hayem baeben mbes ebe hondoklwao ora. Ni ngub oboklwao tomb ni ini daol nao baoklmend turi hom hom bu bao haklbir mabor sao su Sepen ngo poklwao tomb, inim ni harerol di ebe bisur bu walaklemi ora.*

²⁵ Heneng ora ngub oboklwao o ngubi ora tomb non nim Ngaoron sem mendbor Njurusalem bor bereme baeben bor menjao bisur bu kalokl poklwao ora.*

²⁶⁻²⁷ Pangeklem. Nim ngo kalokl poklwao sao non mbini Ngaoron sem su Maseroniya bor paoloklme baeben di, mbini mendbor su Ngirik paoloklme baeben di, mbini ngo baebenom Ngaoron sem Nju sem mendbor su Njurusalem bor paoleme baeben dem hemeyem ke pangobur mbini ngo baebenom nao wi bereme sao mendbor wakaesmil, nim Njurusalem pobur mbinin ngo waesmi sao kalokl poklwao ora. Heneng ora mbini Ngaoron sem su kab ngo bor paoloklme baebenom ngo bismi ub, mbinim mbinin mbib ora kone kimb bubur naom Ngaoron sem ngo dem homo baoraolim baeben hond homo bisur buklmao ora ko nen sabobur, turi ora homo ngo sao hakl bisur bu waesmi ka. Ngub bismi o Ngaoron mbini Nju sem ngo baebenon kone bor hobao sao ora ngo man man bu taol bu kalisao nda ub, mbinim Tenaol Sem Tangar baebenon kone bor di honda win oborob ora taol bu kaloklme ora. Ngub bimil mbini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom wakl Nju sem ngo mbini bor hobao sao mbinin kone bor hondaen lome baebenon san hae non bi ora hayem. Ngub hayem ngao mbini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom san ngo hayao o li non bu, mbini bor sun woroklme sao ngo taol bu kaleyem ub buklemi ub oborob ora buklemi.*

²⁸ Pangeklem. Nim ngubi tomb non mbini Ngaoron sem Nju sem ngo Njurusalem bor paoleme baebenon mone ngo wakaesmi kaka o mbes kalokl poklwao ora. Ngub kal peyaoklbir pibnao oran inin su Orom abo ngo mbes ini hondokl obobur lowaon, mabor sao su Sepen ngo kakl o poklwao ora.

²⁹ Heneng ora nim ngub oboklwao Karasom obun semon kone bor oborob turi homo as ko was haen ko bisur bu haraoklao nda ub, ni ngo oboklwao tomb di inin kone bor obum aondao bu ora turi mao homaen lowao ko nim ora hende ka.*

³⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, nao non sem bombor non bi ora habur naon Aorao Aondao Njises Karasol hul ha ora hayom ol, Wesao Komb Bi ora ndam di nao hakl hakl mendel kone wi wi bu hamun ko hayao ora. Ngub beyaong Ngaoron ni bisur bin ub inin Ngaor bor buri palobur nim kao kalo haruku ub, ini di nao haru kao kalo haemim ub inim di kao kal ha was haklwaebe ora.*

* 15:20: 2 Kor 10:15-16 * 15:22: Oro 1:10-13 * 15:24: 1 Kor 16:6 * 15:25: Bis 19:21; 1 Kor 16:1 * 15:26-27: Bis 24:17; Oro 9:4; 1 Kor 9:11; 2 Kor 8:1; 2 Kor 9:2; 2 Kor 9:12 * 15:29: Oro 1:11 * 15:30: 2 Kor 1:11; Kol 4:3; 2 Tes 3:1

³¹ Inim ngub kao kaloklemi tomb su Njuriya bor aol mendbor Karas hem ko obul hul ha nao haroklme baebenom ni luklbur hayem ngao, mbinin ni ngub nao lin ko Ngaorom ni bisur bin ub inim ngon di obu bor kao kal ha was hawlwaebe. Mend di nim Ngaoron sem Njurusalem bor bereme baebenon ngo menae poklwao kabl sao menae poklwao tomb, mbini ngo baebenom ni di turi homo oborob obaeng ib kobur, nim ngo kaloklwao sao hakl di turi homobur min ko nen sabobur inim Ngaor bor kao kal ha was hawlwaebe ora.

³² Heneng ora inim ngub buklemi tomb mabor Ngaorom ni ini haklemil obon ko nen sabobur harer mend muwala sin, nim ini haklemil turi aondao ora homaoklbur oboklwao, ni ini daol nao maomunu angal kao kao bu turi hom hom bu buruklmao tomb ninao kone bor di sub tibaen sisab bin buruklwao ora.

³³ Pangeklem. Naon Ab Ngaor obu naon kone bor sub tibaen kobur sisab mao baraoklao on te ora hayaong, obum ini haru haen was hawlwaebe ora. Heneng ora.

16

Paolom Ngaoron sem andub bor ini ebe soklaong as ko hawlwaebe kisao o

¹ Pangeklem. Naon Karas mbaoli ten Pibi ke ngom tenaol Ngaor bor kaoya ko hor boroklme sem mendbor su Sengeriya bor bereme baeben bisur biyao ten ora yao o, nim ngubi tomb ten ngo obu ini hayem ol ngo eben kabl ka.

² Ngub eben kabl o ten ngo obu Aorao Aondaon sem ora yaong, nao Ngaoron sem bimao nda ub inim ten ngo obu turi homo heben heben bubur oborob obaeng ib lowaebe ora. Heneng ora ten ngo obum ni di nao tenaol mendbor hambun oborob ora bisur was bu haraoklaong, obu abo ngol obo buruklao tomb inim obun menjao nao wi buruklao sao di bisur bu taol bu kalobur obu oborob ora maeb hawlwaebe.

³ Mend di aol Akuwila hesa obun were Piriska kab abo ngo bor haebe o, mbibi di nao haru Eben Ke Aol Njiseson kongon bu haroklmaong, nim mbibi bor ibi ebe soklaong ibin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe kene ko kao kaloklwaebe.*

⁴ Heneng ora mbini tenaol mendborom ni luklbur bismi tomb di mbibim ni ngub nao lin ko ni bisur bisbil, mbibi ngo kab dobakl pe paeb se was hasbi ora. Ngub bisbil nim mbibi turi aondao ora homaklo o mbibi nim was inj, Tenaol Sem Tangar

baebenon hor boroklme sem baeben ambun di nao hambunom turi aondao ora homo werek kalo haroklmao ora.

⁵ Ngub bimaong mbini Ngaoron sem mendbor tenaol ngo kab tobaklon anda bor obo kiril mba hor boroklme baeben bor di, nim ini ebe soklaong as ko boroklwaebe kene lowaebe.

Mend di nao aol sango nim kone uruklu Ebinitas ke nda obu di abo ngo bor hayao o, su Esiya bor pibnao oran obu mbes Karasol hul ha ora hasao o obu abo ngo bor ngub hayaong, inim obu bor di nje ebe soklaong as ko ora haebe ko kao kaloklwaebe ora.*

⁶ Mend di ten Mariya ke ndam ini oborob ora bisur bu haraoklaong, obu bor di nim nje ebe soklaong as ko ora biribi kene ko kao kaloklwaebe ora.

⁷ Mend di aol Andronakas hesa Njunas kab mbibi nao sem bombor on Nju sem ora haebe o, mbibim ni di Karasol hul ha nao hae awis ora hawao tomb mbibi ngo kab mbes kone baol munu Karasol hul ha hasbi ora. Ngub bisbil mbibi aol ngo kab ni di nao haru kalabus paolismao o, Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol baebenom di mbibi aol ebe ora hayeb ko hondobur turi homoklme kab ora yaong, mbibi bor di ibi ebe soklaong ibin kone bor sub tibaen as ko hawlwaebe kenesa lowaebe.

⁸ Aol Ampiletas obu di Aorao Aondaon sem ora hayaol nim obu turi homo kone u haruklung, obu bor di nje ebe soklaong njen kone bor as ko haebe ko kao kaloklwaebe ora.

⁹ Mend di aol Ebanus obu nao Karason kongon hobao sao ngo bu haroklmao nda o, obu su abo ngo bor hayao o hesa aol Setekis obu nim turi homo kone u haruklu nda kab bor di ibi ebe soklaong as ko hawlwaebe lowaebe.

¹⁰ Aol Apelis ke ngo obum Karasol oborob ora hul ha haraoklao ub nao hambunom di haondaomun muwalisao aol nda bor di, nje ebe soklaong njen kone bor sub tibaen as ko haebe lowaebe. Aol Aristobulus sem hambun bor di ini ebe soklaong as ko ora hawlwaebe ko kao kaloklwaebe.

¹¹ Aol Herorion obu di ninao sem Nju sem ora harobnda obu bor di, aol is mende Nasias obu di, aol ngo obun semon mendbor Karas tenaol hayem baeben bor di, mbini ngo baeben hambun bor ini di ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko boroklwaebe lowaebe.

¹² Mend di ten Tarapina hesa Taraposa kabom Aorao Aondaon kongon turi homobur oborob ora bu haroklme nda kab bor di, ten Pesis obu di, Aorao Aondaon kongon oborob ngub bu kimb was bu haraoklao

* 16:3: Bis 18:2; Bis 18:18; Bis 18:26 * 16:5: 1 Kor 16:15; 1 Kor 16:19; 2 Tim 1:15

ngo nim kone u haruklu o obu di, mbini ten is teb ngo bor di ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko was boroklwaebe ko kao kaloklwaebe.

¹³ Aol Urubas obum di Aorao Aondaon kongon ponon buri palo ora bu hayaong, obu bor di aol ngo obun am di ninao am non bi ora yaong, ten kang ngo bor kab mbibi ingiyakl bor ibi di ebe soklaong ibin kone bor as ko ora boroklwaebe ko kao kaloklwaebe.*

¹⁴ Mbini aol mendbor Asingiritas hesa Pilikon kab di, aol Hemis Parobas kab di, aol Hemas di naon Karas haeme mendbor mbini haru haroklme baeben di, mbini ngo baeben hambun bor di ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko haklwaebe kene ko kao kaloklwaebe ora.

¹⁵ Mend di aol Pilolokas di, ten Njuliya di, aol Neras mbaoliyakl di, aol Olimpasi di, mbini tenaol Ngaoron sem mendbor tenaol ngo kakl baeben daol haru haroklme baeben di, mbini ngo baeben hambun bor nim ini ebe soklaong inin kone bor sowa paen as ko haklwaebe kene ko kao kaloklwaebe ora.

¹⁶ Pangeklem. Su enjo ngo baeben hambun bor tenaol mendbor Karas obu hem ko hor boroklme baeben hambunom di, ini Ngaoron sem abo ngo bor hayem baeben hambun bor ini ebe soklaong inin kone bor sisab bin as ko boroklwaebe lem. Heneng ora nao tenaol Ngaoron semom bimao nda ub inim Karas tenaol hambun bor turi homo heben heben bu ki seken was bi bi bu haklwaebe ora.*

Paolom bas ngo bor angal kao kowes bisao o

¹⁷ Nao haeme mbaoli hakl o, nim inim ngo sao oborob hondo ora hareklem in ko kakl ngao, ini Karasol oborob ora hul ha hayem ub bao wabur mbini tenaol mendborom ini bor per ab saond bu nju inin kone bor kho mao sabur, ini sem kab teb bu dikla kaob kaob mao bakleming, inim ngub dikla kaob kaob nao bi oborob hondo ora haklwaebe. Heneng ora nao Karason sem mendborom ini bor mbes Angal Bib Hobao Sao nda kao njismil inim pangismi o, mbini mendbor angal bib ngo hem ko nao pangoklme baebenom angal ngo men mbaklbur hayem ngao, inim mbini ngo baeben hesa maomunu nao hae mbini ware pam pam bu sao haklwaebe ora.*

¹⁸ Pangeklem. Mbini tenaol ngub bimi ngo baebenom naon Aorao Aondaon Njises nda bor hem kobur inj bu haroklme ka. Ngub inj, mbini ngo baebenom mbinin

mbib nen sabeme ub was hem ko taol mi po haroklme ora. Ngub bubur lomen mbinin angal dend bi nel kengi bu pae heneng ke non bubur, sub angal oborob kikil bi ora lome om tenaol mende turi mao homa kao deb deb bu kaoya ko habur, mbini tenaol ngo Karason arman di nao pange awis sao haeme baeben bor sub oborob ora maobowa haroklme.*

¹⁹ Aoh, ngub bimi o ini ngo baebenom non Angal Bib Hobao Sao ora nda hem ko men hakol ora bu hayem ol, inim oborob ngo bimi sao tenaol hambunom di ora panga ora hayem ol, nim di ini turi aondaon ora homo haruklu. Ngub biyu o nim nao kone bor inim tenaolom khorob bimi sao hesa oborob bimi sao kab, ngo sao kho wiyao ngo sao oborob bimi sao wiyao ko inim oborob ora kone kimb bu taol bu koba hondo ora habur, inim khorob bimi sao oran kang mend nen nao sabe aokl heman ha sao habur, inin kone bor dol nao haen ora hareklem in ko nen sobakl ka.*

²⁰ Inim ngub haklemi tomb naon Ab Ngaor obu di naon kone bor sub sowa pa sisab bi baoraomun lao on te ora hayaol, obum Seran sem di ora men mbabur inin aongao ma ora bor hala mba hareklem in lao ora. Ngub buklaol naon Aorao Aondaon Njisesom di inin kone bor bao habur ini hond hom ha was hayaol ora.*

²¹ Nas Tim ke ngo obu ni hesa yao haru Aorao Aondaon kongon bombor o ora bu haroklbaol nas ngo obu di, mbini ninao sem ora Nju sem nas mendboron imbi nas Lusiyas hesa Njeson kab di, nas Sosipata di, mbini nas ngo baebenom di ini hambun bor ini ebe soklaong inin kone bor as ko ora haklwaebe lem.*

²² Pangeklem. Ni nas Teriyasom di Paolom ni bor njem bas ngo waeb bi kaonaol nim obun bas ngo waeb babur, nao tenaol Aorao Aondaon semom lomao nda ub ini ebe soklaong inin kone ora bor sub tibaen as ko haklwaebe kakl.

²³ Mend di ni Paolom kakl ngao, ni aol Ngeyes ke ngom oborob ora bisur biyaol obun anda bor paolu haruklu o, su enjo ngo bor tenaol Aorao Aondaon sem boroklme baeben di aol ngo obun anda ngo bor hor burukl engel bu haroklme aol ngo obum di, aol is mende Erastas obu su enjo ngon kansol baebenon mone maeb ha wa haraoklao o, obu di Ngaoron sem ora hayaol aol ngo obu di, naon Karas haeme Kowotas di, mbini teb ngom di ini ebe soklaong ini kone bor sub tibaen as ko haklwaebe ora lem.*

* 16:13: Mak 15:21

* 16:16: 1 Kor 16:20; 1 Pit 5:14

* 16:17: Mat 7:15; Tat 3:10

* 16:18: Pil 3:19; Kol 2:4; 2

Pit 2:3 * 16:19: Mat 10:16; Oro 1:8; 1 Kor 14:20

* 16:20: Oro 15:33

* 16:21: Bis 16:1-2; Bis 19:22; Bis 20:4

* 16:23: 1 Kor 1:14

²⁴Naon Aorao Aondao Njises Karasom ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora. Heneng ora.

Paolom bas ngo lu kowes bubur Ngaor bor kaoya kisao o

²⁵Nao haeme mbaoli hakl o, nim ngubi tomb Karas Njiseson Angal Bib Hobao Sao ngo kam akol bu haruklu ndan te oran mbes mupango sao wisaol, tenaol sem andub ora ha homam aeben bismi baebenom di nao pange was himismisa. Ngub wisao o ngubi tomb non naon Ab Ngaor ngo obu tenaol haeben mao saraok-lao ndam, Angal Bib Hobao Sao mupango wisao ngo tenaol hambunom pangen kam aeben aeben bibaebe kisao ora.*

²⁶Ngub kisaol angal bib ngo mbes obun man mini aol baebenom di waeb bu wismi o, ngubi tomb non angal ngo naom tenaol hambunom pangen kao dund bu hayom ka. Ngub beyom ol tenaol sem tangar tangar su hambun bor paoloklme baebenom Karasol hul ha ora habur, mbinim obum lao sao di hul nao hae oborob ora pangen ko naom mbini bor oborob ora kao kalo hayom.*

²⁷Ngub beyom ol naon Ab Ngaor obum ora ini hambunom angal bib ngol oborob hul ha saor peyo hareklemin kaeb se ora hayaol, obu bombor o kone kikil bi hambun sao pange ora hayao ka. Ngub hayaong inim naon Njises Karas obu nao hesa Ngaor kab kobaranon dunin ora hayao ndan imbi kobur, Ngaor obun imbi aondao bu ora win ub hor hambunon kaoya kao hakol was bu haemin ora. Heneng ora.*

---

* 16:25: Ebe 1:9; Ebe 3:5; Ebe 3:9; Kol 1:26   * 16:26: Oro 1:5   * 16:27: 1 Tim 1:17; Njur 25

Paolom su Kord tenaol bor bas pibnao pen kisao o

¹⁻² Ini Ngaoron sem su Kord bor hayem baeben o, inim Eben Ke Aol Njisesol hul ha hasmil obum ini komb bi mao hasaol, ini Ngaorom obum sem ora bember peb bu mao hasao o hakl di, mbini tenaol mendbor su tangar sisao habur naon Aorao Aondao Njises Karas hem ko obu bor kor bu kao kalo haroklme baeben di, obu nao hambunon Aorao Aondao ora hayaol, nim ini ngo baeben hambun bor bas ngo eben kakl ka. Ngaor obum mbib nen sabisao ub obum ni bember peyobur, Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol biyao aol ora mao hasaol, ni aol Paol ngo oram ini hambun hayem ol bas ngo waeb bu eben kakl ora. Naon Karas haeme Sostenis obu di yao haru ora habur, yaom bas ngo eben laob.

³ Naon Ab Ngaor aondao ora yubu hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hambun hond hom ha was habur bisur buklebi orang, inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe.

Karasom ini bisur buklbur hayao o

⁴ Pangeklem. Ini ngo baeben Eben Ke Aol Njisesol hul ha ora habur obu haru was hayem ol, Ngaorom ini hond homobur pone ora bisur bu haraoklaol, ngo biyao ub nen sabobur nim Ngaor bor turi homo tengiyu kao ha was haruklu.

⁵ Inim Karas obu ngub haru hayem ol inim hambun sao oborob ora nen saboklme ub di, angal oborob was ko hayem ub di, ngo sao baeben hambun sao ora inin kone bor aondao bu ora kond baesaol bu hayem.

⁶ Mend di Karasom nao hambun hond homobur nao bor bisao sao inin kone bor oborob ora honda we bowesaol,

⁷ inim naon Aorao Aondao Njises Karas obu waki obo pindib paraokl ko bao hondo haroklme, Ngaorom inin kone bor hambun sao taol bu njaoraoklao sao baebenon di inim bombor mend nao baondib mini ora hayem.*

⁸ Mend di inim sul bao haklemi tomb Karasom inim obul hul ha hareklemi ko obum ini buri mao palarukl hayaol, naon Aorao Aondao Njises Karas obu ko mende oboklao bao on, inin kone bor khorob bimi sao di kang menjao nao uklaol sakl dim nao poloklemi ora.*

⁹ Heneng ora Ngaorom obun Isi naon Aorao Aondao Njises Karas ngo hesa haru was habur, Ngaorom nao obun sem ora hamun ko nao kor bu ubuklub kisao ub obum baehaemen nao maobowabur inj kisao, naom Ngaor obum heneng ora kisao ko nen sabobur obul hul ha haeb se ora hayom ka.*

Ngaoron hor boroklme semom kone armend sisao wi wi bismi o

¹⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njises Karasom ora nim ini hambun maeb han kisao, nim ini hambunon angal ngo oborob ora pangeklemi ko kao njurukl. Pangeklem. Ini mendborom inin kone armend sisao wiyem ub nao bi inim angal bombor o tol tol eben ora kobur, inim hambun sao buklemi sao hakl di maomunu was bu haklwaebe. Ngub bubur lemin inim sem bombor mao sa ora habur, angal ko daong bara win nao ke ukl bombor ora ko haklwaebe.*

¹¹ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ngo kakl o Kelo sem mendborom abo ngo ini hayem ol hakl obobur ni kao njismil pangowao tomb, ini abo ngo bor hayem baebenon mendborom inin kone armend sisao was u habur ab saond bu hayem ko nim pangon kao njismi ora.

¹² Pangeklem. Nim ngo kakl o inim kone armend sisao ubur lome bor kakl ol, ini ngo haklon mendborom ni Paolon sem hae lome. Mendborom kobur ni Apoloson sem hae lome. Mendborom ni Pitan sem hae lome. Ngo tomb mendborom ni Karason sem hae ko inim angal andub ora ko hayem ke pango ora hae.*

¹³ Wao. Inim ngo lome ub mondom Karason toklo bombor o dekel dekel bubur taol taol bisao be? be? mbinim ni Paol ngo hae o di mend is pe kowal bil nil li mbaesmil, nim di mend ini bu muklbur inin ne manawe sa be? be? mbinim ninao imbi kobur ini mbabtas bismi be?

¹⁴⁻¹⁵ Ngub nao bismi ora. Nim di inim ni Paolom mbabtas bisao nao lemin ko, nim ini andub ora ngo baeben mbabtas di mend nao buwaol oborob ora buwesa ko nen sabeyo tomb, nim turi aondao bu ora homobur Ngaor bor tengiyu kao ha was haruklu. Aoh, nim mend mbabtas bi non bu non, aol is kab ora Kirispas hesa Ngayas kab ora mbabtas buwao o ini mendbor andub nim mbabtas nao buwaong, ini ngo haklon mondom nim Paol taol mi powaol ni mbabtas bisao nao lemi ora.*

* 1:7: Luk 17:30; 2 Tes 1:7; Tat 2:13 * 1:8: Pil 1:6; 1 Tes 3:13; 1 Tes 5:23 * 1:9: 1 Kor 10:13; 1 Tes 5:24; 1 Njo 1:3
* 1:10: Pil 2:2 * 1:12: Njo 1:42; Bis 18:24-28; 1 Kor 3:4 * 1:14-15: Bis 18:8; Oro 16:23 * 1:16: 1 Kor 16:15

¹⁶ Aoh, nim aokl hemen hawe ngao, mend di nim aol Sitepanas dobaen non mbabtas buwao o ini mendbor mbabtas nao buwao ko nen sobakl.*

¹⁷ Ngub inj, Karasom ni bor tenaol mbabtas bu hakl pu nao ke, obum ni bor obun Angal Bib Hobao Sao ora o kam akol bukl pu kisao ka. Ngub kisaol nim Angal Bib Hobao Sao ngo kam akol buwao tomb, sun tenaolom mbinin mbib nen sabobur mbinin kone bor kikil bu hambun sao pange baebenom oborob ora lome nda ub nim ngub nao kowao ora. Ngub inj, nim mbini ngo baebenom angal waeb hae oborob ora lome nda ub kokl buwaon, inim angal waeb hae ngo was turi homo pangokl bismi tomb, Njisesom nao bu muklbur is pe kowal bi bor pe paesao ke arman ngo wiyao on buri wiyao ub inim nao hondokl beme ora.*

Karas obu Ngaoron buri hesa kone kimb biyao ub kab yao o

¹⁸⁻¹⁹ Mend di Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Hambun sao pange haroklme baeben

Mbinin kone woroklme ub nao wi

Nim aokl hemen haen ko

Menjao akl akl bin lowao.

Kone kikil bi hambun sao pange baebenom Mbinin kone kimb bu nen saboklme ub mu tuwabur

Bir bir angal hon mu ken lowao ora ke wiyao ora. Ngub ke wiyao mbini Njisesom nao bu mi ke hondoklbur haroklme baebenom, Njisesom naon ne manaklbur pe paesao ke angal ngo pangeme tomb mbinin naom baehaemen keyom ko pangoklme o, nao obum bu mi hayom baebenom angal ngo pangeyom tomb ngo sao Ngaoron buri hobao sao ora yao ko nen sabeyom.*

²⁰ Naom ngub hendeyom ol sun tenaolom nao hambun sao pange hayom ko nen saboklme ub baehaemen bimi ko Ngaorom muwalisao ora. Ngub bisaol mbini hambun sao pange hayom ko haroklme ngo baeben di, mbini sukul ke mendbor man buwaloklme baeben di, kone kikil bi mendbor tenaol menden angal oborob was ko san lu haroklme baeben di, mbini ngo baeben hambunom bibab hon mubur kon nao wi angal bu haroklme ora.

²¹ Heneng ora ngub bu haroklme Ngaorom mbes oborob ora ngub kone kimb bu nen sabisesa. Sun tenaolom hambun sao mbinin mbib naom oborob beyom kobur, kone kimb bu buklemi saom ni henden muwalokl buwaklao ko nen sabobur,

Ngaor obum mbes ngo ora tomb ngub man man bisao. Naom tenaol hambun bor angal bib ebe ngo kao kalejom ub buklmao tomb, sun tenaol ngo naom baehaemen keyem ko nen saboklme baebenom mendbor di obun angal ebe ngo lomao om, obul hul ha haklemi baeben bu min lowao ora ko nen sabobur man man bisao ora.*

²² Ngub nen sabisao o mbini Nju semon kone bor mbinin burir biklme sao mend naon el oram haondaomun muwalaem sin, mbinin angal ngo lome ub heneng ora lome ko nen saboklmao ora lome. Ngub nen saboklme o mbini Ngirik semom mbinin kone kikil bi hambun sao pange baebenom, nao bor kone kikil bu hambun sao oborob was bimi sao mbinin kone bor hambun sao wiyao ub nao bor oborob ora kao dund bin ko nen saboklme.*

²³ Ngub bimi o nao ngo haklom non Karas obum naon ne manaklbur is pe kowal bil himisao ko kao hakol ora bu hayom o, Nju semom angal bib ebe ngo makl aondao ora homoklme ub, tenaol sem tangar aeben baebenom ngo beme sao hendeme tomb mbinin baehaemen lome ko nen sabeyem.*

²⁴ Mbinin ngub nen sabeyem o nao Ngaorom kor bu ubuklub ko sablo haen kisaol baebenom mendbor nao Nju sem hayom o, mendbor sem tangar Ngirik semon di, nao ngo baeben hambunom angal bib hobao sao ngo keyom o Karas ora yao ko nen sabeyom ol, Karas ngo obu Ngaoron buri hesa oum kone oborob ora kimb biyao sao kab ora yao.*

²⁵ Pangeklem. Ngaoron angal sor nao tib se kang ngo lao saom tenaol henenom mbinin mbib kone kimb bubur, angal hobao sao ora kakl ko oborob ora ngo lome nda ub di men mbayao ora. Mend di Ngaorom sub kang demi hom pae non bi biyao saom, tenaol henengom mbinin mbib hambun sao buri palo beyom ko nen sabobur bimi sao di ora men mbayao.*

²⁶ Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom ini obun sem mao haklbur obun angal bib hobao sao nda pangokl ubuklub kisaol ub nao ke tomb, ini mbes hasmisa nda ub aokl nao hemen hae waki nen sabo bokekl-waeb. Sun tenaolom nen saboklme nda ub ini abo ngo hayem baeben tenaol mende maomb bo haroklme ubi homa di, kone kikil bi hambun sao pange di, ini hambun ngubi was nao ha ngae ini bombor bombor was ngubi hasmi sandis ka.*

²⁷ Pangeklem. Sun tenaolom menjao menjao nao hobao sao wiyao ko nen

* 1:17: Mat 28:19; Njo 4:2 * 1:18-19: Oro 1:16; 2 Kor 4:3 * 1:21: Mat 11:25 * 1:22: Mat 12:38; Bis 17:18; Bis 17:32 * 1:23: Oro 9:32; 1 Kor 2:14 * 1:24: Kol 2:3 * 1:25: 2 Kor 13:4 * 1:26: Mat 11:25; Njo 7:48; Nje 2:1-5

saboklme sao baeben, tenaol kone kikel bi hambun sao pange mendbor naom hambun sao oborob was nen saboklmao ko pangoklme baeben sakl polen ko, nao hobao sao ko nen saboklme sao baeben waki baol munubur Ngaorom hobao sao men mao koraraoklao ora. Mend di sun tenaolom demi kho sao ora e ko nen saboklme sao baeben, tenaol buri palo hayom ko haroklme baeben sakl polen ko, Ngaorom waki bember ha peb bubur hobao sao buri ora men mao ingiyaraoklao ora.

²⁸ Heneng ora sun tenaolom mbini mendbor ebe turi bi ora hayem ko nen saboklme baeben Ngaorom men mbaklbur, sun tenaol ngo mbini ebe ora ko nen saboklme baebenom tenaol mendbor turi nao heme makl homoklme baeben di, imbi nao wi kang ora haroklme baeben di, obum hambun sao ngubi sao baeben waki aondao hobao sao imbi wi men mao koraraoklao ora.

²⁹ Pangeklem. Ngub biyaol nao tenaol hambun ora imbi wi nao wi di kho ebe kab hayom ub Ngaorom nao ngubi ngubi haklesi ko nen sabisao ub was hayom ol, mondom obu oborob haklao ub nen sabobur Ngaoron el sol ebekone po haongaokukl buwaklao ora.*

³⁰ Aoh, ini ngo baeben non Eben Ke Aol Njises haru hareklemine kobur obum naon kone bor kikel mao baraoklao on te, hambun sao pange aol oran Ngaorom Karas obu bombor o hambun sao pange aol aondao ora mao hasao. Mend di Ngaorom Karas obum naon kone bor oborob dund se ub was bu hamun ken kobur, mbes nao bor kho mao sakl bisao saom naon kone bor men mbaesao ub di obum nao ware pe as ko hamun ko kur mi pobur, obun sem komb bi ebe ora hamun kisao.*

³¹ Heneng ora ngo bisao ub Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Mondom nim oborob was biyu kobur Haongaoklu haklwao ko nen soba sin Obum obun mbib biyao saol nao haongaoklu hae

Ngaorom obu bu mu obu bor bisao sao Tenaol mendem pangen kao kalo habur Haongaoklu haebe buklaol ke wiyao ora.*

2

Paolom Karasom naon ne manabur is pe kowal bi bor himisao kisao o

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaoron angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom

nao pange kowes bu wisao nda ub nim ini hayem ol obobur inim pangeklemine kao dund buklo obondis tomb, tenaol mendbor sukul ebe ora kemel kone kikel bi hambun sao pange haeme baebenom lome nda ub inj kao njukl obondis ka.*

² Ngub inj, ni ini daol nao haru bao hasumndis tomb Njises Karas obum naon ne manaklbur is pe kowal bi bor pe paesao o was nen sabo kao njuwaol, tangar tangar sao ora aokl hemen biyawao ora.*

³ Heneng ora ni ini daol ngo nao haru hasumndis tomb nim buri nao pale sub was ham ham bu pakl homo dur kobur kowaon,*

⁴ nim ini bor angal bib ebe ngo kao nju kao dund bu handis ub sun tenaolon kone kikel bi hambun sao pange baebenom buri palobur lome nda ub nao kao njundis. Ngub inj, nim ini bor ngo kao njundis ub inim angal bib ngo heneng ora e ko nen sabeklemine nim oborob ora kao njun ko, Ngaoron Wesao Ebe Tangarom ni aondao bu ora buri mao palaesao ub ora kondis.*

⁵ Ngub bundis ol ini hambunom tenaol henengom oborob ora kone kikel bubur lome saol hul ha nao haebur, Ngaoron buri oral hul ha hayem ub oborob ora beyem ka.

Ngaorom obun kone bor wiyao sao taol bu njaoraoklao o

⁶ Heneng ora tenaol mendbor Ngaoron Wesao maomb bo haen habur mbini kone bor oborob bimi sao was and sen hasmi baeben o bor, Ngaorom obun kone bor wiyao sao ni bor kao njaoraoklao ub kao kalo haruklu ora. Ngub biyu o nim sun tenaolon kone kikel bi hambun sao pange baebenom lome nda ub di, su bor buri palo maomb bo haroklme baebenom angal buri palo lome nda ub di, nim ini bor ngub nao kao njuruklu nda ka. Pangeklem. Mabor mbini ngubi baebenon buri non ko mende nao uklaol, mbini waki buri palokl buwaklme ora.*

⁷ Ngub buklaol o nim angal hobao sao ngo kaklo nda ub Ngaor bor hakl ebe obun kone bor wiyao sao ora yaol, Ngaoron kone bor ngo wiyao sao mbes kowes bu wisao tenaol mondom pangen nao kisao ora. Ngub bisao o Ngaorom mbes ora su hesa saohar kab nao warisao tomb di, obun kone bor hobao sao ngo wiyao sao nao aondao bao bi imbi wi ora hamun lowao ko nen sabo man man bu paesao.*

⁸ Ngub bisao o sul maomb bo hasmi baeben hambunom Ngaoron kone bor ngo wiyao on te nao hende ora hasmisa. Aoh,

* 1:29: Oro 3:27; Ebe 2:9 * 1:30: Njo 17:19; 2 Kor 5:21

* 1:31: 2 Kor 10:17

* 2:1: 1 Kor 1:17

* 2:2: Kal

6:14

* 2:3: Bis 18:9; 2 Kor 10:1

* 2:4: 1 Tes 1:5

* 2:6: Ebe 4:13; Pil 3:15

* 2:7: Oro 16:25

mbinin ngon te hondo hakl bismin, naon Aorao Aondaon pon pae yubu ora nda obu su ngo bor obo hasao o, is pe kowal bil pe paen nil lismi sanda ub nao bukl bismi ora.*

⁹ Heneng ora Ngaorom mbes ora ngo man man bisao kakl ub mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Tenaolom elom nao hende sao di

Halom nao pange sao di

Kone bor nen nao sabe sao di

Ngaorom ngo sao hakl obul kone woroklme
baebenon

Man man barukl hayao ora
ke wiyao.

¹⁰ Ngub ke wiyao angal ngon te mbes kowes bu wisao o Wesao Ebe Tangar ndam hambun sao ora hendeyaol, ngubi tomb Ngaoron kone bor nim buklwao ora ko, ngo man man bisao ub obun kone bor wisao ub di ora hondobur, Wesao ngom naom pangaomun kao dund bisao ora.*

¹¹ Heneng ora tenaolom mbini haeme ub mbinin kone bor ni ngubi ora ngo hae ko mbinin mbib mao bembera hondo ora haroklme nda ub, Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam di obun kone bor wiyao sao ora hondobur nao bor kao dund bi hayao ora.

¹² Ngub biyaol naon kone bor sun tenaolon kone wesao inj hondaesao ka. Ngub inj, Ngaor obun Wesao Tangar Aondaon ngo eben kisao ndam ora naon kone bor hondaesao, Ngaorom nao bor obun buri mundub mundub bi hambun sao taol bu njaoraoklao sao baeben ebe mao bembera handaeb se ora hayom.*

¹³ Ngub hayom ol naom angal hambun sao ngo lomaon ndisao hakl di sun tenaolon kone wesao kao nji inj, Wesao Ebe Tangar ndam ora nao bor kao njaoraoklao ub was ko haroklmao. Ngub bimaol Wesao ngom kao nji angal ngubi tenaol mendbor Wesao ngom mbinin kone bor hondaesao baeben o bor, naom Wesao Tangar Aondaon ngom kao njaoraoklao sao kao dund bu hayom ol mbinin ebe pangoklme.*

¹⁴ Ngub bimi o aol mend obun kone bor Ngaoron Wesao Ebe Tangar ngo nao hae hayao om, Wesao Tangar ngom aolon kone bor honda habur obun buri armend sisao taol bu kalo bisur biyao ub nen sabokl buwaeb se ora haroklme. Heneng ora nao bor Wesao Ebe Tangar ngom was ngub taol bu njin haroklmao ndal, mbini tenaol tangar Wesao Ebe ngom mbinin kone bor nao honda hayao baebenom, Wesao Ebe Tangar ngom ngo taol bu njaoraoklao nda

ub baehaemen e ko pangobur, ngon te di ora nen sabokl buwaroklme.*

¹⁵ Ngub bimi o aol mend obu Ngaoron Wesao honda hae ora haklao om, hambun sao hobao sao hesa nao hobao sao kab di ebe nen sabo taol bu kobaeb se ora hayao. Ngubi hayao o aol tangar mende Wesao Tangar Aondaon ngom obun kone bor nao hae haklao om, aol ngo Wesao Tangar o obun kone bor haen haklao ndan kone bor uklao sao di hondo, nje kho hael ebe hael ko mao bembera hondokl buwaklao ora.*

¹⁶ Heneng ora mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Aem was Aorao Aondaon kone bor mao
bembera

Handaeb se hayao?

Aem was obu bor ngub bibi ngub nao bibi
ko

Man man kaeb se hayaob?

ke wiyao o, hambun sao Karas obun kone
bor wiyao sao baeben nao Karas tenaol
baebenon ora yao.*

3

*Nao Ngaoron kongon bimao tenaol ora
hayom o*

¹ Ngub yao o nao haeme mbaoli hakl, nim tenaol mendbor Ngaoron Wesao Aondaon mbinin kone bor honda hae baeben bor angal ebe ngo kao dund biyu ub inim non nen sabokl buwaeb se hasmil, nim ini bor ngub kao dund nao buwao ora. Aoh, ini Karas sem ngo baeben wen ngo ndis tomb nongnas kang kon nao wi non bi hasimndis ol, nim ini bor di sun tenaol man nao pange baeben bor sub kao dund bam bam biyu ub ora kao dund bu handis ka.*

²⁻³ Heneng ora ngo ndis tomb nongnas kang non bi habur ne buri sao nokl buwaesmil, nim ini ne buri ngubi nao njilbur kowaon, aondu ibao non bi on was neklemn njam njam bundis. Inim ngubi tomb di sun tenaol man nao pange baeben hayem ub ini di ngubi was bao hayem ol, inim ne buri menger ngo inim kone bor and sen nao haeb se ora hayem. Pangekle. Inim mende bor ko homo daongirir ngo kao kao bu hayem ub buklemi tomb, inim ngo buklemi saom sun tenaol khorob bu haroklme baeben hesa ini di nao bombor ubi ora hayom ko panaem ora handaeb se hayom ko nen nao sabeyem be?*

⁴ Heneng ora ini ngo haklon mendborom ni Paolon sem ora hae, mendborom ni Apoloson sem ora hae ko inim ngo kao kao bu hayem tomb, naom Ngaoron man hem

* 2:8: Luk 23:24; Nje 2:1 * 2:10: Mat 13:11 * 2:12: Njo 16:13-14 * 2:13: 1 Kor 2:4 * 2:14: Njo 8:47; Njo 14:17; 1 Kor 1:23 * 2:15: 1 Njo 2:20 * 2:16: Oro 11:34 * 3:1: Njo 16:12 * 3:2-3: 1 Kor 1:10-11; 1 Kor 11:18; NjuS 5:12-13; 1 Pit 2:2 * 3:4: 1 Kor 1:12

ko nao pange baebenom bimi nda ora ub beyom ko asub ko ora nen sabokl buwayem balem?*

⁵ Wao. Inim asub nen sabeyem? Apolos obu asao hayao? Ni di asub bi ora hae ko pangeyem? Pangeklem. Inim Ngaorol hul ha hareklem in ko, yao Ngaoron kongon biyao aol ora hayob ka. Yao aol hobao sao ora inj habur o, Aorao Aondaom yao bor obun kongon ngo bibaebe ko armend sisao taol bu njisao ub ora bu hayob.

⁶ Ngub bu hayob ol tenaolom em we boklme nda ub nim pibnao tenaolon kone bor angal bib hobao sao ngo we bowaol, mabor sao em we por kisao tomb Apolosom den talo hum kalo hasao o, Ngaorom ora em we ngo por ken kobur and mao saesao ora.*

⁷ Ngub bisaol em we boklao aol o hesa den talo hum kalaoklao aol o kab hobao sao inj yao. Ngub inj, Ngaor obun mbib ora em we ngo por ken ko and mao saraoklao, obu ora hobao sao aondaora yao.

⁸ Heneng ora em we howeyao aol o hesa den talo hum kalo hayao aol o kab mbibi bombor ubi ora yaol, mbibim Ngaoron kongon mung win di mung nao win di mbibim bukledi ub mbibin sokl armend sisao taol bu kaloklao ora.

⁹ Pangeklem. Apolos yao non yao haemeyakl non bi oram Ngaoron kongon bombor o ora bu hayob ol, ini ngo baeben di Ngaoron em menger ora hayem.

Mende di Ngaorom ini hambun obun and menger ora warisaol, ini obun and bu mbae menger di hayem.*

¹⁰ Ngub ora yaol Ngaorom ni obun and kongon biyao aol menger ora mao hasaol, and kongon bimi aolom buri palobur and kongon oborob ora bimi nda ub nim di and pinj oborob ora saor mbawao. Ngub saor mbawaol ngubi tomb aol mondom and ngo bu hayaong, tenaol and bu njae ngo buklemi baeben hambunom di oborob hondobur ora bu hom libaebe buklemi.*

¹¹ Heneng ora Ngaorom Njises Karas obu naon and pinj aondaora tao tao bombor ora saor mbaesaol, mondom and pinj tangar mende saorukl buwaklao ora.*

¹² Ngub saorukl buwaklao o and bimi aol mendborom Ngaorom and pinj ngo saor mbaesao bor sokl aondaora bu ora moroklme han mendbor, han ngol di han silba di han tangar sao ebe teraebi ora mend di, han buri ngubi haklom and ngo bu tingi mbabur hayem. Aoh, mendborom is heneng di kaemb di seng di ngo sao haklom bu hom lu tingi mbabur hayem.

¹³ Pangeklem. Ngub menger ora hayem ol, mabor Karasom tenaol hambun taol bukl oboklao tomb isaolao di bao bombor ngo oran pindib pabur laon, and kongon bimi aol ngo baebenom and bi bi bu haklemi nda ub oborob be? khorob mbimb ko tenaol hambunom henden muwalobur and ngo baeben dao hondoklao ora. Isaolaom and ngo baeben ngub doklao tomb and kongon bimi aol ngo baebenom and ngo bu haroklme ub pakla pakla sao hender bubur bu haroklme ora dao peyaokl be? be? pakla nao sebur bimil nao de dokukl laraokl ko ngub henden muwalobur; mbinim and ngo bi bi bu haklemi ub isaolao ndam ebe taol bu kobaklao ora.*

¹⁴ Heneng ora and pinj saor mbae ngol mondom and ngo bu tingi mbaklao o, isaolao ngom nao de dokukl larob sin heneng ora aol ngo obum sokl ebe ora muklao.

¹⁵ Ngub inj, and pinj saor mbae ngol aol mondom bu tingi mbaklao o isaolao ngom ora dao peya sin, obun hambun sao di dao peklaol obun sokl di nao muklao. Ngub buklao o Ngaorom obu bombor o bu muklao, isom obu di dao enjae ora bongeyaokl poklao.

¹⁶ Pangeklem. Ini hambun Ngaor Hen Moroklme Anda menger hayem ngao, ini Ngaor obun anda menger ngo hayem ol, obu Wesao Tangar Aondaora ndam ini hayem darukl honda hayao ko nen nao sabeyem be?*

¹⁷ Heneng ora Ngaorom ini obu Hen Moroklme Anda ebe komb bi ora haen kisaol, ini obun anda non bi ngo hayem o bor mondom kho mao sarob sin, Ngaorom obu di ke mao handa kho mao saklao ora.

¹⁸ Ini hambunom inin kone lu tuwaklemi hondo ora haklwaebe. Sun tenaolom bimi saon nen sabobur aol ngo obu kone kikil bi ora yao lome nda ub, ini ngo haklon mondom ni kone kikil bi hambun sao pange aol ora hae ko nen sabo harob sin, obum baehaemem hora mao oba ora bu hayao. Ngub beyaong Ngaorom hambun sao pange oran ngo was hayem ko nen sabeyao ub obu heneng ora hambun sao pange aol hakl ko panga sin, wakl obun kone u bokeyobur obu kon nao wi awis men koro haebe buklao.

¹⁹ Heneng ora Ngaorom mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Kone kikil bi hambun sao pange baebenom Mbinin mbib nao hambun sao pange Ebe ora hayom ko nen saboklme saom Aolom mbinin mbib henj ubur Nao hende hende doklme nda ub

* 3:6: Bis 18:4; Bis 18:11; Bis 19:1   * 3:9: Mat 13:3-9; Ebe 2:20-22   * 3:10: 1 Kor 15:10; 2 Pit 3:15   * 3:11: 1 Pit 2:4-6   * 3:13: 1 Kor 4:5; 2 Tes 1:7-10   * 3:16: 1 Kor 6:19; 2 Kor 6:16

Mbini ngubi baeben doklemi tomb
Ngaorom hondobur o nao hende non bu
Besao kon uklae
ke wiyao ora. Ngub wiyao sun tenaol
man hem ko nao pange baebenom nao
kone kikel bi hambun sao pange aon-
dao ora hayom ko nen sabo haroklme
ub, Ngaorom hendeyao tomb mbinim bae-
haemen ora ebekone po ngub nen sabeyem
ko hendeyao ora.

²⁰ Ngaoron mbuk waebom ngub di ke
wiyao.

Aorao Aondaom hendeyao tomb

Kone kikel bi

Hambun sao pange baebenom nen
saboklme ub

Baahaemen hora mao oba bu hayem ko
mbuk waebom ngub ke wiyao.

²¹⁻²² Ngub wiyao sun tenaol mondom
menjao oborob buklae o hondobur, obum
oborob was ngo be sao haondaoklaob ko
obu bor kaoya ko nao mao haongaokl-
waebe buklemi. Pangeklem. Nim inin
kone bor mao komba kao dund biyu nda
ub di, Apolos obum kao dund biyao ub
di, Pitam kao njaoraoklae ub di, Ngaorom
hambun sao warisao sao baeben di, ini
ngubi tomb sul oborob bao haklemi ub di,
inin pe paklemi tomb buklemi ub di, inin
ngubi tomb bimi sao di ereb buklemi ub di,
hambun sao ngo sao baeben Ngaorom inin
was win kayao.

²³ Heneng ora ini di Karas obun ora hayem
ol Karas obu di Ngaoron ora yao.

4

*Aorao Aondaom kongon bimao baeben
obun mbib ora te mao bemberaeb se hayao
o*

¹ Inim ngub nen saboklwaebe ka. Apo-
los yao di nao Karason kongon biyao aol
hayom baeben, Ngaoron angal hobao sao
ora o mu pango wiyao ub tenaol ham-
bunom pangen kao dund bukbur ora
hayem ko nen saboklwaebe ora.*

² Pangeklem. Nim ngo kakk ul menger
mubur, mondom aol menden kongon o
maeb ha baka haklae tomb, hobao sao oran
obu kongon on aorao aondaom oram lao sao
hul nao hae pangobur oborob ora maomb
bo haklae.

³ Heneng ora nim nao kone bor di
nao kongon hambun sao oborob biyu be?
Khorob biyu ko, nao mbib te nao mao
bemberaeb ora hae. Ngub hae ol mbini sun
tenaol baebenom nen saboklme ub di, inin
di ni bor ngo te mao bember bember bu
ko hayem on, nim nao kone bor hem ko
menjao nen nao sabe ora hae ka.

⁴ Aoh, nim nao kongon khorob menjao
nao buwao ko pangakk o, nim inin pangek-
lem inin ebe hae ko angal ngub lowao saom
ni ebe nao mao saklae ora. Ngub inj, nim
biyu sao khorob bili oborob bili ko Aorao
Aondaom obum was te mao bemberaeb se
hayaong.

⁵ obum tenaol hambun te mao bembera
taol buk oboklae bao o nao pindib pae
haenbur, inin penar bu tenaol mende
te mao bember bember bu nao sabokl-
waebe ora. Ngub inj, Aorao Aondaom obum
tenaolom kone bor hambun sao em hundur
wi bor sao mupango wiyao sao baeben
hora bao bi non bil win laol tenaol ham-
bunom hondoklemi ub di, tenaolom kone
bor sub nen sab ndaroklme sao baeben
nao hambunom panaem bu handaeb se
win lao ub di, inin ngubi tomb obum
ngo buklae ub bao hondo haklwaebe ora.
Pangeklem. Ngo ora tomb nao angal bib
ebe ngo ko haroklmao baebenom khorob
di oborob di hambun sao armend sisao bu
haroklmao ub njem oborob bisi khorob bisi
ko hondoklaong, inin ngubi tomb menjao
menjao nao ke obum ngo buklae ub bao
hondo haklwaebe ora.*

⁶ Nao haeme mbaoli hakl o nim Apo-
los hesa yaol menger mubur angal mar
ngo kakk o, inin ebekone pobur Ngaoron
manom nao bibi ke wiyao ub hala mbabur
aol mende bor obum oborob was biyao
ko kaoya kao mbaroklme. Ngub bimi o
is mende bor obum oborob buklae sao
makl homo men mbabur, obum oborob
nao biyao ko duwisom bi mba bimi nda ub
nao beklemin ko nim ini bor angal mar ngo
kakk ka.*

⁷ Pangeklem. Inim tenaol mende bor
men mba mende bor kaoya bu ngo bu
hayem ub bu hareklem inin ko, ini aebom ora
aol aondaom imbi wi mao hasao? Inim ham-
bun sao wimi on Ngaorom nao taol bu nji,
inin mbib misimi sao oran asao was wimi?
Heneng ora inin hambun sao wimi sao
baeben di Ngaor obum was taol bu njisao
o, inin naon mbib hambun sao oborob was
bimao ko ebekone po, inin mbib was kaoya
ko hayem asub ko bu hayem balem?*

⁸ Wao. Inim inin kone bor menjao wa
win nao hae, hambun sao inin kone bor
tumbi hakl eben ora hayem ol ini ebe ora
hayem ka. Is, nao angal bib hobao sao kam
akol bu haroklmao aol baeben ora hel kho
sam eben ora hayom o, ini tenaol angal ngo
pangismi baebenom non, nao ngo baeben
di penar bu bao ora men mbabur ini aol
wesmbao aondaom ora hayem. Aoh, heneng
ora ini aol wesmbao aondaom ora hakl be-

* 4:1: Luk 12:42; Tat 1:7

* 4:5: 1 Kor 3:8

* 4:6: Oro 12:3

* 4:7: Oro 12:6

men, inim nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol ngo baeben di aol wesmbao aondao ora hamun kokl bemel, nao di ini daol maomunu aol wesmbao aondao ora was bao hakl bemao ora.*

⁹ Pangeklem. Inim non ngub nen sabeyem o, nim nen sobakl tomb kabmanom aol khorob beme baeben mend pe paen lukbur haen lome nda ub menger, Ngaorom nao obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao baeben di ke mundub mundub bi haondaomun ko mao hasaol, angal mini wesao di sun tenaol baeben hambun ora di mbini hambunom henden mbinin el so oral nao mu ma nan mao sa ora lu bowes buklaol, nao imbi nao wi ora mao hasao ko nen sobakl ka.*

¹⁰ Inim non nao Karasom kone ebe ora taol bu njisaol naam oborob was bu hayom ko nen sabeyem o, nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben non obun imbi aondao bu ora win koklbur nao aol kon nao wi awis men aolu haroklmao ora. Mende di inim nao buri ora hayom ko nen sabeyem o, nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben non buri nao pale demi men aolu ora hayom. Inim inin mbib non nao imbi wi aondao ora hayom ko nen sabeyem o, nao angal bib ebe ngo kao dund bu haroklmao aol baeben non imbi nao wi kang ora hayom ol tenaol hambunom di nao makl aondao ora hemyem.*

¹¹ Nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben oran mbes di hasmao ub was ngubi tomb di kho ora habur, ne di ib di ngo sao hakl nao ne was ha, lab lab di naon toklol samoklme sao hakl di nao wi ora haroklmao. Naom and ebe oral mend oborob dam bu haroklme nda ub di nao haeb se ora hayom. Nao imbi nao wi ngubi ora hayom ol, tenaolom nao di pe pamun lib se ora hayom.*

¹² Naom naon ne kang mend nokl bemao on di naon mbib naon ki oram kongon buri was bu habur no haroklmao ora. Tenaolom nao bor maobowa peb bu ko homo taolu lu menjao beme tomb di, naom mbini bor wakt oborob bisur bubur angal ebe on was ko san lu haroklmao. Mbinim nao hondo ko bowes bu ke mao handaeme tomb di, naom mbinim ngo beme sao nao hende non bubur hul ha saor peyo was haroklmao.*

¹³ Mbinim nao bor angal kho ko baondaokl munu menjao beme tomb di, naom wakt mbinin kone bor sub sowa paen ko angal sub was ko san lam lam bu harokl-

mao. Heneng ora nao angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao aol baeben non Karason imbi aondao bu ora win koklbur kismaon, nao mbes ora di su hambun bor hokle o daol ne hobao sao neme on subu kho no tuwaroklme ndisao ora men koro hasmaol, ngubi tomb di nao kho ngubi was bao hayom.

¹⁴ Pangeklem. Nim ini bor angal ngo waeb bu eben kakl ub inim wakt sakl poleklem in ko inj kakl alem. Ngub inj, nim inil ora kone uruklul ini ninao nongnas non bi ora hayem ol, nim ini ngo baeben hond aondao ora homobur inin kone bor oborob ora nen sabeklem in ko inin kone mao kombabur angal ngo kakl.

¹⁵ Heneng ora pibnao oran nim mbes ini hasmi ol Eben Ke Aol Njiseson Angal Bib Hobao Sao ora nda mini obobur ini obun sem hareklem in kondis ol, ni inin ab non bi ora hae ka. Ngub ora hae ngao Karason angal ngo kao dund bu haroklme aol buklhoma iri non bi 10,000 andub oram ini maomb bu hakl obaem sin di ngon ebe o, inim ni bombor o inin ab ora hayao ko nen sab hakol bu haklwaebe ora.*

¹⁶ Inim ngub nen sabobur lemin nim hambun sao ini bor menger oborob was ngo muwalaklo nda ub di inim nao tuwae bu haklwaebe ora.*

¹⁷ Nim ini bor ninao menger ngo muwalaklo nda ub inim di oborob ngub was bu hareklem in ko nen sabobur, nas Tim ke nda obu Aorao Aondaon sem ora habur obun kone bor di taol taol nao bi kone ukl bombor wi ora yaol, nas ngo nao isi nao maru wi non bi ora yao o nim nas ngol di kone u haruklu o yaol, nim obu ini hayem ol eben kakl ka. Nim Eben Ke Aol Njises hesa haru habur obum keyao sao oborob ora ngo men hakol bu haruklu ub, nim su tenaol Ngaoron sem paoleme baeben hambun bor di nim ngo biyu ub was bu haen ko kao kalam akol bu haruklu nda ub, inim di nim oborob ngo biyu nda ub aokl nao hemen hae bu hareklem in ko nas Tim ngom inin kone bor wakt mao kombaen ko ora eben kakl.*

¹⁸ Pangeklem. Ini mendborom ngub nen saboklme. Aol Paol ke ngo obu nao hayom ol ko mende nao oboklao ko nen sabobur, ebekone po hel hondo angal bu hayem ka.

¹⁹ Ngub bu hayem o Aorao Aondaon nen sabeyao ub ni ini hayem ol ko mend obon ka sin, nim penar ora oboklwao. Ngub oboklwao tomb ini mendborom ebekone po hel hondo angal bu, angalom ngo ko

* 4:8: Kao 3:17; Kao 3:21 * 4:9: Oro 8:36; NjuS 10:33

Mat 5:44; Bis 18:3; 1 Kor 9:14-15; 2 Tes 3:8 * 4:15: Kal 4:19

* 4:10: 1 Kor 3:18 * 4:11: 2 Kor 11:23-27 * 4:12:

* 4:16: 1 Kor 11:1; Pil 3:17; 1 Tes 1:6 * 4:17: Bis

19:22; Pil 2:19-22

haroklme ub was hondoklbur inj oboklwao. Ngub inj, nim mbini ngo baebenon buri asub bi woroklmeb ko mao bembera hondoklbur ora oboklwao.*

²⁰ Heneng ora Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaolom baehaemen osisao angal kao baram puklmi nda ub menger inj maomb bo hayao ora. Ngub inj, Ngaorom maomb bo hayao ub non, obun buri aondao ora wiyao o obun buri ngo nao bor taol bu njaoraoklao, Ngaor obum ngub ora buklbur maomb bo hayao ora.*

²¹ Ngub biyaong nim ini hayem ol oboklwao tomb nim ini bor asub ora buklwao ub turi hemeyem? Nim ini lam lam bu mao pao kaklbur oboklwao be? be? nim ini hond homo kone ubur, inin kone bor sub sisab bi as ko hareklemin ko nen sobaoklbur sub ora oboklwao ub turi hemeyem.

5

Ngaoron semon aol is mondom ten paes kemi pisao o

¹ Pangeklem. Ini abo ngo haklon mondom khorob ora bisao sao mend mbinim enjol dubiyam aeben bim ol pangakl tomb, aol Ngaoron sem mondom aol menden were ngo paes kemi pene saol ub khorob aondao ora bene saol alem. Ngub bene saol ol tenaol Ngaoron man hem ko nao pangoklme baebenom di khorob ngo bene saol ubi non sakl polobur nao bimi ubi ora mend bene saol ka. Mbinim angal ngo kam aeben aeben beyem ol pangakl tomb aol mondom obun abon were o kemi po hayao ko pangakl.

² Wao. Inim naam hambun sao oborob was beyom kobur, asub ko ora ebekone peyem? Pangeklem. Ini Ngaoron sem on is mondom khorob ngo biye saol ub nen sabobur inim hem ko de kobur lemin, aol khorob bu haraoklao ngo obu di ini daol maomunu berem nao ke pu kaem sin ebe ora soklao.

³ Heneng ora ni ini daol nao haru nao hayom o ninao kone non abo ngo ini hayem ol bao wiyaol, ni di abo ngo bor ini daol nao haru hae non bi ora hae ka. Ngub hae ol naon Aorao Aondao Njisesom ni bor hambun sao kao nji nji bi was hayaol, aol ngo khorob aondao bu ora bu hayao ngo obu di ngom ora bu haril ko mao bembera hende ol, naam obu bor buklmao sao di nim hondo ora hae.*

⁴ Pangeklem. Ini hambun maomunu buruklemi darukl ol ninao konem di ini haru buruklao, nao Aorao Aondao Njiseson burim ini buri mao palabur*
* 4:19: Bis 18:21 * 4:20: 1 Kor 2:4 * 5:3: Kol 2:5 * 5:4: Mat 16:19; 2 Kor 13:10 * 5:5: 1 Tim 1:20; 1 Pit 4:6 * 5:6: Kal 5:9 * 5:7: 1 Pit 1:19 * 5:9: Mat 18:17; 2 Tes 3:14

⁵ inim aol khorob biyao ngo obu lu taol peklem in laong, inim obu war sowa nao bi pen lowaebe ora. Heneng ora Aorao Aondao obu wakl oboklao bao on aol ngo obu wakl bu min ub ngubi tomb obum ke hondo hibi kho sobur, obum wakl sakl polo obum khorob ngo biyao sao tuwaen ub ini buruklemil nao birin Seranom maeb hayao bor pen taol derakwaebe ora.*

⁶ Pangeklem. Aol ngom khorob aondao ngo bu haril ub bu haen nao hende non bubur, inim naam tangar tangar sao mendbor oborob was beyom ko nen sabeyem ub khorob ora beyem ol, mbinim angal mar lome nda ub inim di ora pangeyem. Palawe kang ora saoklao o palawe and mao saraoklao sao yis kang kang oram palawe ngo bor kolokl mbabur haoreme tomb, yis kang ngom palawe kang ora o and so mao baklaebe yaraoklao ora lome. Ngo lome nda ub menger ini Ngaoron semon bombor mondom khorob buklao tomb di, ini hambun bor mao baklaebe yam aeben aeben bubur mao kho saklao ora.*

⁷ Ngub biyaong inim mbes khorob bismi sao yis kho ngo menger wiyaong, ini haklemil kho dol hae sao mend nao win ub aol khorob bu haraoklao ngo ini haklemil nao haen pen lowaebe ora. Heneng ora mbes Karas obu pe paen lismi tomb naon ne manaesao ub obu nao Waran Aeben Bisao hor son some sib hondbao menger hayaol, ngubi tomb di obum ini haklemil kho sao bombor mend nao win habur, ini daol nao hae ebe kun pele was hareklemin ko obum nao Waran Aeben Bisao hor son ne noklme sao di yis nao biri on man man bu paesao ora. Ngub bisaol ne noklme sao yis nao haru ngo ngubi tomb wiyaol, obum ngo man man bu paesao ub ini ora menger yao. Ngub ora yaol ini di palawe yis nao hae wen pange ngubi ora hayem ngao, yis menger ngubi inin kone bor kang mend nao win ora haklwaebe.*

⁸ Ngub wiyaol nao hor so ngon ne no buruklmao tomb naam paes nismao sao di khorob bismao sao hambun sao di, ngo sao baeben yis kho ngo menger yao ko angal mar ora wiyaong, naam mbes yis ngo palawel ha nismi ubi nao nemin ora. Ngub inj, naon kone bor khorob sao kone kab maroklme ub di kang mend nao wi ebe kun pele ora menger angal mar kobur, palawe ebe wen pange on yis ngo bor kang mend nao bereyaong, naam ngon ora no hae non bi haemin ora.

⁹ Pangeklem. Nim mbes ini hayem ol bas mend eben kowe sandis tomb nim ini

* 4:19: Bis 18:21 * 4:20: 1 Kor 2:4 * 5:3: Kol 2:5 * 5:4: Mat 16:19; 2 Kor 13:10 * 5:5: 1 Tim 1:20; 1 Pit 4:6 * 5:6: Kal 5:9 * 5:7: 1 Pit 1:19 * 5:9: Mat 18:17; 2 Tes 3:14

bor mbini tenaol paes puklmi baeben daol maomunu nao hawlwaebe ko kao njuwao o,*

¹⁰ nim bas ngo waeb bu eben kowao ub mbini Ngaoron man nao pangoklme baebenom paes pu pu bu, osisao heb homo hekil hekil was ko, menden osisao di maobowa peb bu mu, ngaor menger tangar sao bor kaoya ko, ngub bu haroklme baeben daol maomunu nao hawlwaebe kobur inj kowao ka. Ngub kowaong ini ngo haklon mondom mbini ngo hakl daol maomunu nao hawlwo ko nen soba sin, obum su tenaol kho ebe biri ngol nao hae mendbor bum haebe buklaol ora.

¹¹ Aoh, nim bas eben kobur ngo kowe sandis non ngub nen sabobur kowao. Mondom kakla angalom ni Karas sem hae kobur o paes was pu pu bu, osisao bor di heb was homo, ngaor menger tangar sao bor kaoya ko, mende dobaekleyo mangal bu, he soklme ib nobur he so, tenaol menden osisao maobowa peb bu mu, ngub bu haklmi baeben hesa ini maomunu nao hawlwaebe kobur bas ngo eben kowaong, inim ne no buruklmi tomb di mbini Karas tenaol ngub bimi baeben daol haru ne nao no boroklwaebe ora.*

¹²⁻¹³ Heneng ora mbini man hem ko nao pange baeben ninao kongon menjao inj yaol nim ini ngo was hayem ko te mao bembera sarbekl buwawlwo o, Ngaor obun mbib was mbini ngo hakl di te mao bembera sarbeklao ora. Ngub buklaol o ini Karason sem baebenon mondom khorob menjao buklaol tomb inim tenaol khorob bimi ngubi baeben non te mao bembera sarbekl buwawlmi be? as balem? Pangeklem. Angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Ini Ngaoron semon mondom

Khorob was bu harob sin

Obu ini buruklemil nao birin taol deraklwaebe ke wiyao ora.*

6

Karas haeme mende bor howes nao kaebe

¹ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom Karas sango mende kab kang mend ab saond bi bi bu menjao beme tomb, inim Ngaoron sem haeme bor ngon te mao bembera haondaoklaob nao kebur inim ngo bor ungu pe win, man nao pange semon te mao bembera hondoklme sem haemel howes kokl puklmi ub ini sakl nao beyaol bu hayem be? as balem?

² Heneng ora nao tenaol Ngaoron sem hayom baebenom, sun tenaol hambunom khorob di oborob di hambun sao bu haroklme ub te mao bembera sarbeklmao ko nen nao sabe hayem be? Wao. Inim mabor hobao sao ora ngo bukbur harim sin, ngubi tomb mendborom khorob kang kang sao ngo buklemi ub inim asub ko ora te mao bembera hondokl buwawlmi?*

³ Pangeklem. Naom mabor angal mini wesao yu heben bor haeme baeben di te mao bembera sarbeklmao ko di nen nao sabe kone awis ora hayem be? Nim ngo kakl ub nao heneng sarbeklmaol, naom sul bao haklmao aeben anga tomb di sun tenaolom bimi sao heneng ora te mao bembera handakl was haeb se hayom ka.

⁴ Nim ngo kakl ub bukmao orang, abo ini hayem ol khorob sao di menjao ba sin wakl ini Ngaoron semom man nao pange baebenon howes pangaoklaol aol buruklemil pobur, inim mbini bor ngon te mao bembera handaka kokl poklemi be?

⁵ Aoh, ini Karas semon mendborom ab saond bi bi bu di kang menjao buklemi tomb ini ngo haklon mondom oborob ora kone kimb bu, njem ora khorob bae saol ko te mao bembera sarbekl buwawlmi be? Wao. Inim ngon oborob nao himing, inim sakl nao beyaol bu haroklme be?

⁶ Pangeklem. Inim ngubi tomb Karas haeme mondom wakl obun Karas haeme mende bor, man hem ko nao pangoklme sem haeme ol howes kokl mbao ko men pae pu pu bu hayem ub oborob inj beyem ngao, inim khorob ngo bu hayem ub ko mende nao bi sakl polobur tuwawlwaebe ora.

⁷ Heneng ora inim inin Karas sango mende bor mbini aol man hem nao ke beremel howes ngo kokl puklmi saom, ini ngo Karas tenaol mendbor howes kokl puklmi baebenon angal mand nao wi, bae haemen sul kao bara win ko hayem ko panaem muwaleyao ora. Aoh, inim howes ngo lo poklemi on, inim howes nao kokl pe bao wabur mbinim ini bor khorob menjao menjao ngub bu, ini men mbaklmi ub di ngub bin bao wakl bemen ebe ora sokl beyao. Mende di mondom njen mone be? menjao paes nokl beme tomb di, nje ke hondo menjao nao bi ebe bao was hakl bele ora.*

⁸ Ngub sokl beyao o inim inin mbib tenaol mende hala mbakl ke ke bu kakla habara bor bor ko habur, menden sao paes mi mi bu hayem ub inin Karas sango mende bor di ngub was bimil, inim ngo bimi sao khorob ora bu hayem ka.

⁹ Pangeklem. Inim mbini tenaol khorob

* 5:11: 2 Tes 3:6; Tat 3:10; 2 Njo 10

* 5:12-13: Mak 4:11

* 6:2: Kao 3:21

* 6:7: Mat 5:39; 1 Tes 5:15; 1 Pit 3:9

bu haroklme baeben hambun Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora ko nen nao sabeyem be? Wao. Inim inin mbib inin kone lu tuwaklemi hondoklwaebe ora. Tenaol mendbor paes was puklmi kone woroklme baeben di, tenaol mendbor ngaor menger tangar tangar sao bor kaoya ko haroklme baeben di, tenaolom paes pu pu bimi baeben di, aolom ten heb homoklme nda ub aol mendbor mbinin aol sango heb homoklme baeben di.*

¹⁰ tenaol mendbor paes no haroklme baeben di, tenaol mendbor menden sao heb was homo hekil hekil ko mu haroklme baeben di, mendbor he soklme ib no he so haroklme baeben di, mendbor tenaol mende dobaekleyo mangal bimi baeben di, tenaol mendbor menden osisao maobowa peb bu mu haroklme baeben di, khorob ngub bu haroklme baebenon mondom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor ora menger mu di pokl buwaklao ora.

¹¹ Heneng ora ini ngo haklon mendborom di khorob ngo hakl ub bu hasmi o, inim wakl mabor naon Aorao Aonda Njises Karas hondobur obul hul ha hasmi tomb obum inim khorob ngo bismi sao baeben di ora mu tuwa kunaesesa. Ngub bisao tomb Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam inin kone bor honda habur ini ebe komb bi ora hareklemin kisaol, Ngaorom ini ninao sem kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem kisao ora.

Ngaorom naon toklo obun and non bi warubur komb bi haen kisao o

¹² Pangeklem. Ini tenaol mendborom ni menjao mondom kho nao mao saklaol, nim hambun sao menjao warer warer nao bi nim hambun sao bao was bib se hae lome. Ngon heneng ora lome o njem hambun sao bao was ngo bu haklesi saom nje bisur bu ebe bao nao mao saklao ora. Aoh, nim di ngo sao hakl khorob sao menjao bi inj saoklaol hambun sao ebe bib se hae ko nen sobak o, ni menjao mondom men ha u men mba nao bin haklwao ora.*

¹³ Tenaol mendborom di ngub lome. Ne noklme saon anda tombao ora yaol, tombao bor baoraoklao sao ne noklme sao ora saoklao lomel, ngo lome ub heneng ora lome o Ngaorom ngo kab kobaran kho mao sa tuwaklao ora. Ngub buklaong Ngaorom naon toklo ngo warisao ub naom paes was heb homo pu pu bu hamun ko nao warisao ora. Ngub inj, obum nao Aorao Aondaon sem ora hamun ko warisaol, Aorao Aondaon

obu di naon aorao ora haen ko nen sabobur obum naon toklo ngo warisao ora.*

¹⁴ Ngub bisaol Aorao Aondaon obu pe paesao o, Ngaorom obu wakl mao enjaesao ub obun buri ngom nao di wakl mao enjaklao ora.*

¹⁵ Pangeklem. Inin toklo armend sisao hayem baeben hambun wakl maomunu Karason toklo bombor o menger ora yao ko nen nao sabeyem be? Wao. Ni di Karason toklo bombor ngon dekel mend non bi haeng, ninao toklo dekel mend ngo ten pamuk biri pu lowao be? Aoh, ngub nao buklwao ora.*

¹⁶ Angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao. Mbibi tenaol dobaklon toklo bombor non bi ora soklao ke wiyaong, mondom ten pamuk oral kone ubur ten pamuk biri pa sin obu di ten pamuk ngo hesa mbibin toklo bombor non bi ora soklao ko nen nao sabeyem be?*

¹⁷ Heneng ora ngub soklao o mondom di Aorao Aondaon hem ko kone wi hakol ora bubur obu hesa mbib haru was harib sin, mbibin kone di ukl bombor non bi ora soklao.*

¹⁸ Ngub soklaol tenaolom hem lome sao bor mbibin kone men pae puklaong, tenaolom paes pu pu bimi ub ora tuwaklwaebe ora. Heneng ora tenaolom khorob tangar tangar hambun sao bimi sao baebenon mbibin kone ndaon bor kho mao sabur mbinin toklo songol dera nan non menjao nao biyao o, tenaolom paes pu pu bimi sao bombor om non, Ngaorom mbinin toklo ebe komb bi haen kisao ub wakl mbinin mbib mu bowes bubur kho mao saroklme ora.

¹⁹⁻²⁰ Ngaorom ini ebe komb bi ora hareklemin kobur obun Wesao Ebe Tangar nda ini bor taol bu njisao ub inin kone bor bao hayaong, inin toklo Ngaor Hen Moroklme anda non bi ora yao ko nen nao sabeyem be? Heneng ora ini bor obun sokl aondaon bu ora pen kobur sokl her mbaesaol, inin toklo ngo ha bereyem ub inin ora inj yaong, obum inin toklo ebe komb bi hae ngo haen kisao ubi was bao haklwaebe. Ngub bubur lemin Ngaor obun imbi aondaon bu ora win ub, inim hambun sao bu haklemi sao baeben obu bor kaoya kaeb se sao on was bu haklwaebe ora.*

7

Paolom tenaol dobaenom buklemi saon angal kisao o

* 6:9: Kal 5:19-21; Ebe 5:5; Kao 22:15 * 6:12: 1 Kor 10:23
2 Kor 4:14 * 6:15: Oro 12:5; Ebe 5:30 * 6:16: Mat 19:5
3:16; 1 Kor 7:23; Pil 1:20; 1 Pit 1:18-19

* 6:13: 1 Tes 4:3-5 * 6:14: Oro 8:11; 1 Kor 15:20;
* 6:17: Njo 17:21-23; Oro 8:9-11 * 6:19-20: 1 Kor

¹ Nim ngubi tomb non angal ngo, inim mbes ni bor bas mend eben kismi sandis on san lubur angal kang mend waeb bi ka. Heneng ora aol nas mondom ten nao taol bi obu aol nas ware pe as ko haklao tomb obun kone bor sisab bi oborob was haklao ora.

² Ngub bukla o tenaol khorob bimi baeben andubom paes pu pu buklemi tomb Karas tenaol mendbor aol nas ten nao biri baeben di, ten nong aol nao pe buruklemi baeben di, ngubi baebenon kone bor sukl sukl mao ba saokl mao wae saoklaong, mbini Karas aol nas ngubi baebenom di mbinin ten sisao taol bi bi baem sin ebe ora soklao. Mbini Karas nong ngubi baebenom di, mbinin aol pu pu baem sin di ebe ora.

³⁻⁴ Ngub buklemi tomb mbini ten baebenom toklo mbinin ora inj yaol, mbinin toklo mbinin aolin ora yao. Bombor ngub was mbini aol baebenon toklo di mbinin weren ora yaong, mbini aol baebenom mbinin werem turi homobur hem lemi ub hul ha bao wa nao bi pangoklwaebe buklemi. Menger bombor ngub was mbini ten baebenom di, mbinin aolim turi homobur hem lemi ub hul ha bao wa nao bi pangoklwaebe ora buklemi ka.

⁵ Ibi tenaol dobakl mondom Ngaor bor kao kalo hakl ko nen sabobur aolom obun were biri nao pe baoklmend oran mend bao haklao, ibim angal hen mu nao ke haklebi ub di ebe o, ibim baoklmend angal hen mu nao ke ngub haklebi tomb mende aolom angal menjao kab ko ne ma sin, mende aolom inj nao kaebe bukla o ka. Ngub inj, bao wabur ko mend ko mend angal hen mu kao was nao baeb sin, Seranom ibin kone bor tenaol tangar aebenol poboklao mend heb mao homabur, ibin mende mende saokl wib se soklao mend saokl mao waklao ora.

⁶ Pangeklem. Nim ini bor ten taol baem sin ebe ko angal ngo kakl o, inim ngub bibaebe ora kobur inj kakl. Ngub inj, inim hem lemi ub khorob ora menjao nao beklem in ko nen sabobur nim ini bor angal ngo kakl.

⁷ Heneng ora ni ten nao biri ware pe hungum ora hae ub ini hambunom di ngub hakl bemen nim turi homokl beyo o, Ngaorom aol hambun bor kone bombor ub was inj, obun mbini hambunom bu haklemi ub armend sisao was taol bu kalaoklao ndang, Ngaorom ini bor di armend sisao taol bu nju kao nji was bukla o ub bu haklwaebe ora.*

⁸ Nim ini bor angal mende di ngub ora kakl. Ini aol nas ware pele ten taol nao

bi baeben di, ini nong aol nao pe baeben di, ini ten weyae aoli heme baeben di, ini ngo baeben hambunom aol baebenom ten keyo, ten baebenom di aol po, ngub nao bi inim hungum armend sisao ha ha buklemi tomb inim oborob sisab bi ni hae ubi ora haklemi.

⁹ Ngub buklemi o inim inin toklom bi lao ub di, inin kone bor heb homoklemi sao di baehaemen be ko buri palobur men mbakl buwarim sin, aolom ten taol bu tenom aol po ngub ebe buklemi ora. Inim ngub buklemi tomb kho nao soklao o, inin kone bor heb was hemaem sin ngo saom ini mao kho sa saokl mao waklao ora.*

¹⁰ Mende di ini tenaol dobaen bereyem baeben bor angal ngo koklbur bi ol, nim ini bor angal ngo kakl ub nao mbib nen sabobur ninao angal ora inj, Aorao Aondaom nao kone bor kao njaoraoklao ub ora kakl ngao, ini ten baebenom inin aoli haen tuwaklbir inin anda nao puklwaebe ora.*

¹¹ Ini aol baebenom di inin were tuwa anda pu nao lowaebe ora. Aoh, ten mondom obun aoli haen tuwaklbir anda paokl poklao o wakl obun aolin anda nao pa sin, ten ngom aol mende nao pe obun andal bao buru haebe bukla o ka. Menger bombor ngub was ini aol baebenom di inin were anda pu ko nao tuwaklwaebe ora.

¹² Pangeklem. Nim ini tenaol aebebor baeben bor angal ngo kakl o di Aorao Aondaom angal inj, nim ora kakl ka. Karas aol mend obun were Karas ten inj buruklao o obun obun mbib ninao aoli tuwakl anda poklwao saol nao ke sub birinbur, aolom nje Ngaoron angal hem nao ke kho ora berel ngao njen anda paokl pu nao kaebe bukla o ora.

¹³ Menger bombor ngub was Karas ten mend buruklao o, obun aoli Ngaorol hul ha nao hae haklao mondom ten nje ni makl bil ngao njen anda paokl pu nao kenbur, ten ngom obun aoli ngo tuwakl paokl nao pebe bukla o.

¹⁴ Heneng ora mbibi kobaran ora inj Karas tenaol haklebi o, aol Ngaorol hul ha nao hae ngo haklao nda obu obun were Karas ten ngo hesa maomunu oborob was haklebi tomb, Karas ten ngom obun aoli ngo ebe komb bi non bi men mao aolaklao. Mende di Karas aol haklao ngo obun were Ngaorol hul ha nao hae ngo buruklao nda di mbibi dobakl maomunu oborob was haklebi tomb, Karas aol ngom obun were Ngaorol hul ha nao hae ngo di ebe komb bi men mao aolaklao ora. Ngub inj, tenaol ngo kabon mende mende Ngaorol hul ha nao hae sa sin mbibin nongnason kone bor di kho dol hae was soklao o, mbibi

* 7:7: Mat 19:12 * 7:9: 1 Tim 5:14 * 7:10: Mat 5:32; Mat 19:9

dobaklon is mende Karas haklao o membela, mbibin nongnas baeben di Ngaoron sem komb bi ora haklemi ora.

¹⁵ Aoh, mbibi tenaol Ngaorol hul ha hae hesa hul ha nao hae kab dobakl ngo buruklebi on, is mende Ngaorol hul ha nao hae haklao om is mende Ngaorol hul ha haklao o makl homobur nim obu tuwaklwao ko nen soba sin, mende Karas sem haklao om nim nje makl homakl laol di mend inj tuwaklaong, Ngaorol hul ha nao hae haklao om Karason sem haklao ngo tuwarob sin di ebe was ka. Mbibi ngo kab dobaklon is mende Karason sem inj haklao om mende Karason sem o tuwarob sin, mbibi Ngaorol hul ha hae hesa hul ha nao hae ngo kab mbibin toklo is bombor non bi nao soklaong, obum ni tuwaraokl ngao asub bun ko pakl nao homaebe buklaol. Ngub inj, Ngaorom nao naon kone bor turi hom ha was ha sisab bi ora hamun ko mao ha peb bisaong, inim inin kone bor turi homo sisab bin was hareklemin ub inim ngub ebe tuwa tuwa buklemi ora.*

¹⁶ Pangal. Nje Karas ten buruklesi om njen aoli Ngaorol hul ha nao hae haklao o bu mubur wakl Karas aol haen lesi be? Aoh, njem ngon te oborob nao hende ora hael. Bombor ngub was ini Karas aol baebenom di njen were o Ngaorol hul ha nao hae harob sin njem obu bu mubur wakl Karas ten birin lesi be? Aoh, njem ngon te di oborob nao hende ora hael.*

Ngaorom ini obun sem mao hasao tomb hasmi sisao bao haklwaebe

¹⁷ Inim ngub nen saboklwaebe. Ngaorom ini wen kor bu ubuklub kobur obun sem mao hasao ora tomb Aorao Aondaom obun buri ini hambun bor armend sisao taol bu njubur, nje ngubi ngubi haklesi ko nen sabisao ub ora. Ngub bisaong ngo nen sabisao ub bao wabur, njem wakl ni tangar ubi mend haklwao ko nen sabo mendem haklemi ub han ko pangobur hem ko es nao bi, Ngaorom nje wen kor bu ib kisao tomb njen hasi sisao bao ha ha bibi ora. Pangeklem. Nim ini bor angal ngo kakl ub nim tenaol Ngaoron sem su hambun bor paoleyem baeben bor di bombor ngub was kao kalaklo ub kakl ka.

¹⁸ Ngub biyung Ngaorom ini pibnao obun sem mao hasao tomb ini ngo haklon is mend Nju semom bimi nda ub, njen songol pe ha soweb bi hae ora haninbur Ngaorom nje kor bu obun sem hakl ib kisao be? Ngon ebe ka. Njem njen songol ngo soweb bi ha pe hae ngo harili ub wakl makl homobur, njen songol o wakl obo kimb bin koklbur nim menjao menjao bi hondoklwao ko nen

nao sabe, nje ngo harili ubi was bao haebe ora. Menger bombor ngub was nje aol mend di songol pe ha soweb nao bi hae hasi o Ngaorom obun sem hakl ib ko kor bisaobe? Ngon ebe ka. Njem njen songol pe ha soweb nao bi hae, njen harili ub was bao haebe ora.

¹⁹ Heneng ora ini aol mendbor songol pe ha soweb bi hae haklemi ub di, mendbor songol pe ha soweb nao bi hae haklemi ub di, ngo saom ini menjao bisur nao buklaol, ngo sao hobao sao ora inj yao ka. Ngub inj, Ngaorom nao bor hambun sao bibaebe keyao sao bombor o ora hobao sao yaong, nao bor Ngaorom ngo bibaebe keyao sao baeben hul nao hae oborob ora men hakol bu, bu haklwaebe ora.*

²⁰ Inim ngub nen sabobur lemin Ngaorom ini pibnao ora kor bu ubuklub kobur obun sem mao hasao tomb inim ebe mendel hasmi tomb mao hasao sin di, khol hasmi o ubuklub ko mao hasao sin di, inin kone bor wakl taol taol nao bi ngo hasmi sisao bao haklwaebe ora.

²¹ Mende di nje aol menden sokl nao muklbur kalabus kongon non bi baraklaol aol haninbur Ngaorom nje obun sem hanin ub ib ko kor bu mao hasao be? Ngon ebe. Njem njen kone bor taol taol bu menjao nen nao sabe, nje ngo hasi ub bao haebe ora. Ngub inj, nje sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bu haklesi o, njen aol aondaom ngo obun sokl nao njin ko kongon bao haklesim kobur, nje ebe anda pu laol pae sin njem turi aondaom ora homaokl pobur, njen kongon tangar mend bu hari sin ebe ora soklao.

²² Heneng ora ini aol mendbor aol menden sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bu hasmi tomb, Aorao Aondaom ini obun sem hakl ubuklub ko mao hasao baeben Seranom di ini nao maomb bowen ko Aorao Aondaom ini bu misaong, inin kone ndaon bor nao ware pe as ko ora hayom ko nen saboklwaebe. Bombor ngub was ini aol mendbor aol menden kalabus kongon non bi nao bi ini ware pe as ko haroklme baeben di, inim nao ebe ware pe ngubi ora hayom ko nen sabo ebekone nao pe, nao Karason kalabus kongon bimao aol non bi hayom ko nen sabo haklwaebe buklemi.*

²³ Pangeklem. Ngaorom nje obun sokl aondaom oram sokl her mbaesaong, sun tenaolom hem ko kone woroklme sao baebenom njen kone bor nao men mbaen, ware pe as ko haebe ora.

²⁴ Nao haeme mbaoli hakl o ngub bisaong, Ngaorom ini kor bu obun sem

hagl ubuklub kisao tomb kongon ebe mendel hasi tomb kisao sin di, kho mendel haninbur kisao sin di, inim makl homo nao tuwae inim Ngaor haru was habur, inin kongon ngo bimi sisao bao bu hawlwaebe ora.

Ten nong aol nao pe baebenon angal ngo wiyao o

²⁵ Nim ini nong aol nao pe baebenon angal mend ko san luklwao o angal ngo Aorao Aondaom angal ngo kaebe ko nao kao njaoraokl o, ni Aorao Aondaom obum hond aondaom ora homobur obum ora ni mao hasaol, nim nao kone bor nen sabobur angal mendbor ini kao njuklwao tomb di, inim nim heneng kene ko nen sab hakol buklemi ora.*

²⁶ Nim nao kone bor ngub nen sobakl ka. Naom ngubi tomb ke mundub mundub bi andub ora hendeyom ngao, ini hambunom ngubi tomb ngo hayem ub sisao bao ha ha baem sin ebe ora soklao ko pangakl.

²⁷ Ngub nen sabobur ini aol mendbor ngubi tomb ten biri hayem be? Ngon njem obu makl homo tuwa anda pu nao kaebe ora. Aoh, nje ten nao taol bi aol nas ware pele hael be? Ngo di ebe. Njem ten taol buklwao ko nen sabo es nao bira ora.

²⁸ Nim ngo kakl o nje aol mondom ten taol buklesi tomb khorob bi non bi inj soklao ora. Nje nong mondom aol pae sin di khorob bi non bi inj soklao o, mbini mendbor tenaol dobaen bereyem baebenom sul bao hayem aeben anga tomb ke mundub mundub bi hondo was hayem ol, ini nongnas ware pele hayem baebenom sul ke ngo ko mend nao hendeklemin ko, inim aol po ten taol bu ngub nao baem sin ebe ora soklao, kobur nim inin kone mao kombarukl ka.*

²⁹ Nao haeme mbaoli hagl o nim ini bor angal ngo kakl o, Ngaorom hambun sao bu kowes buklaom bao o ngubi tomb teb sam sam be ol, inim ngub ora beklemin ko nen sabobur kakl. Ini aol mendbor ten biri haroklme baebenom ini ten nao biri aol nas ware pele men koro hawlwaebe ora.*

³⁰ Ini tenaol mendbor inin kone bor kend bin burubur hem ko de ko haroklme baebenom di, hem ko de ngo lome ub nao ke non bubur inim turi homo hebe ha was hae non bu hawlwaebe ora. Ini mendbor turi was homo inin kone bor werek bin was haroklme baebenom di, inim ngub buklemi saom ini ebekone nao mao paen ub inim turi homo werek nao bi non bu ora hawlwaebe. Ini mendbor mone andub sao u habur osisao dob bu maru u haroklme

baebenom di, menjao nao wi men koro hawlwaebe ora.

³¹ Pangeklem. Naon su ngo ngubi tomb bao wiyao hayom o mabor penar bu ora kho so bowes bu ora bum haklaong, ini tenaol mendbor su ngo bor waoraoklao saom kongon bimi baebenom ngo sao baeben bor hem ko kone nao wi non bu hawlwaebe ora.*

³² Heneng ora nim ini hambun bor ngo kakl ub inin kone bor taol taol mao babur menjao mendbor mend mi pu was nao bin ko kakl alem. Ngub nen sobakl ol aol nas mendbor ten nao taol bi ware pele baebenon kone bor, nim nao Aorao Aondaom ora turi hemen ko, nim obum hem ko nen sabeyao ub was hem ko men hakol buklwao ko pangoklme ora.

³³ Ngub bimi o aol mendbor ten biri baebenom mbinin werem turi homoklao ub obum hambun sao sul woroklme sao bor mend hem ko nen sabokl pib, Aorao Aondaom bor mend hem ko nen sabokl pib buklaol

³⁴ obun kone bor taol taol bubur en aeben kao pae haklao ora. Menger bombor ngub was mubur ini nong baebenom di, ten nong mendbor aoli nao biri buru hae sao bereyem baeben di, Aorao Aondaom inin kone hesa toklo kab bor komb bi mao haen ko, iim Aorao Aondaom obum hem ko turi hemeyao ub bombor o was hem ko bu haroklme. Inim ngub bimi o mbini ten aoli biri baebenom mbinin aolim turi hemen ko, sul woroklme sao hambun saon di hem kobur sao boroklme.

³⁵ Pangeklem. Nim ini bor angal ngo kakl baeben inim nao bibaebe ora ko inin kone bor kend mao ba inj kakl o, nim ini bisur ora bubur kakl ka. Ngub ora kakl ol ini bor ngo kakl sao baebenon mend sao mondom inin kone bor taol taol mao babur nao men pae pen inim oborob kone dund se was u habur, inin Aorao Aondaom obu ora hem ko obun kongon bombor ora was bu hareklemin ko ora kakl.

³⁶ Angal mend di aol nas mondom obun ten mend taol buk ko nen sabobur obum sokl kal haklao o, wakl aol nas ngo obun kone menjao oboklao tomb nim nong ngo taol nao buklwao ora ko nen saboklao kanda, mabor obun kone bor ten nong ngo heb homoklao ub aondaom bu ora heb homam homam bib soklao obun kone ngo ora men mbakl buwarob sin, obum ten ngo taol buklaom tomb khorob sao menjao inj buklaol obum ebe taol buklaom ora.

³⁷ Ngub inj, aol ngo kakl ubi is mendem di obu bor mondom njem ngub bi ngub bi ken inj o, obum obun mbib ora nen sabobur

* 7:25: 1 Tim 1:12-13

* 7:28: Luk 21:33

* 7:29: Oro 13:11

* 7:31: 1 Njo 2:17

nao ten sokl kal hae ngo taol buklwao ora ko nen saboklao o wakl nim obu taol nao bi, obu di nong ngub bao birin ni di aol nas ware pele ngub was bao haklwao ora kobur, obum obun kone bor nong ngo heb homoklao ub ora tuwabur men mba ora harob sin, obum ten ngo taol nao buklao ub ebe ora soklaong oborob ora buklao.

³⁸ Ngub buklao o aol nas is mondom obun ten nong sokl kal hae ngo buruklao o taol nao bi bao wa nao bibur obum taol buklao ub di khorob inj oborob was buklao o, nas is bombor ora mondom di obun kone ora u hiril peyobur nim nao ten sokl kal hae ngo taol nao bi bao waklwao ora kobur, ten ngo taol nao bi bao waklao tomb nas ngo obum oborob ora ngo buklao saom nas is mende pibnao oborob buklao nda di men mbaklao ora.

³⁹ Angal mend di ten mend buruklao o obun aoli nao heme bao haklaol, mbibi dobakl bao buruklebi tomb mbibin toklo bombor non bi kimb bu pele ora yaol, ten ngom obun aoli tuwakl nao peb se ora yao. Ngub yao o obun aoli ngo homa sin, ten ngo obun aoli kab kimb bin baoraoklao nda ub nao bi wakl dikla kobae non bi ora buruklaong, ten ngo obum aol is mende poklwao ko panga sin, obum aol Aorao Aondaon sem haklao mend ebe poklao ora.*

⁴⁰ Aoh, ten ngo obum ngub aol pa sin ebe o, Ngaoron Wesaom di nao kone bor haenbur kakl ko pangakl ngao, nim nao kone bor non obu aol nao pe ten weyae ware pele bao buru harob sin, obun kone bor obum Aorao Aondaon was nen sab hakol bubur, obun kone ora bor turi was homo sisab bin ora buruklao ko pangakl ka.

8

Tangar sao bor kaoya kobur ne noklme on kisao o

¹ Nim ngubi tomb angal mend di, mbini mendborom mbinin kaoya lome sao tangar tangar sao bor kaoya ko ne kalobur no haroklme on kon ub pangoklwaebe ka. Ini tenaol mendborom ngub nen saboklme. Naom hambun sao ora hendeyom ol nao menjao mondom kho di nao mao saklaol, nim hambun sao warer warer nao bi ebe bao was bu haklwao kobur bili ub di ebe ora o, kone ngub woroklme ubim tenaol ebekone mao paraoklao ora. Ngub biyao o mondom tenaol mende hond homo kone ubur mbinim oborob was bin ko ki hono ebe on muwala sin, obum ngo buklao saom tenaol menden kone bor di hul ha saor peyo ora haen lao.*

² Ngub buklao tenaol mondom di nim hambun sao menjao nen sabokl buwa nao bi oborob hondobur was biyu ko panga sin, obun kone bor ngo sao baehaemen ora ubukleng, obun kone ngubi ora men mbabur Ngaorom nen sabeyao ub nen sobaebe buklao.*

³ Ngub inj, tenaol mondom Ngaorol ora turi homo kone u harob sin, Ngaorom obu di ninao sem ora hae ko ora hendeyao.

⁴ Nim ngub nen sabobur mbini mendborom tangar sao bor kaoya kobur ne kaloklemi on, naom bao noklmao be? nao noklmaob ko ini bor ngon kang mend kon ub pangoklwaebe. Mbini tangar tangar sao bor kaoya lome tenaol ngo baebenom naon kaoya lome sao ngo naon ngaor ora yao kobur kaoya ko haroklme o, nao Ngaoron semom ora nen sabeyom tomb non, kaoya kaeb se ngaor mende mend nao hae naon Ab Ngaor obu bombor o ora hayao ko ora hendeyom. Ngub hendeyom ol mbinin ngo kaoya lome ub naon ngaor kobur, baehaemen nao hobao sao hakl bor kaoya lome ka.*

⁵ Heneng ora su ngol di yu heben bor di mbinin tangar tangar sao bor kaoya ko habur, naon ngaor ora yaol naon ngo sao haklom nao ebe maeb haklao ora kobur lomen, mbinin tangar tangar ngo sao hakl bor imbi mundub mundub karu u pobur kaoya ko ha puklmi ora.

⁶ Ngub bimi o nao Ngaoron semom ora hendeyom ub naom kaoya ko haeb se naon Ab Ngaor obu bombor o ora hae ko ora hendeyom. Heneng ora obu bombor o naon Ab Ngaor ora habur, obum mbes hambun sao warisao tomb nao tenaol di obun sem ora habur, nao hambunom obu bombor o bor was kaoya ko hamun ko warisao ora. Mend di aorao aondaon mende nao hae naon Aorao Aondaon Njises Karas obu bombor ora hayaol, naon Ab Ngaorom Karas ngo obum ngub bin ko nen sabisao ub Karasom was hambun sao warubur kisaon, obum nao hambun di haeben mao saklbur obun sem ora hamun kisaon ora.*

⁷ Ngub bisao o nao Ngaoron sem mendbor andubom di nim ngo kakl sao oborob nen nao sabeyem ka. Heneng ora mbini oborob nen nao saboklme ngo baebenom, mbinin mbes tangar tangar sao bor ne kalo hasmi ub ngubi tomb di naom ngo sao heneng hayao sao bor ne kalo hasmao ko nen saboklme ora. Ngub bimi mbinin ngo nen sab hakol bimi naam mbinin kone bor kend mao ba taol taol mao babur, nim ne ngubi mend noklwao tomb ne ngom ni kho mao saklao ko nen saboklme ora.

* 7:39: Oro 7:2-3

* 8:1: Bis 15:29

* 8:2: Kal 6:3

* 8:4: 1 Kor 10:19; Kal 4:8

* 8:6: Njo 1:3; 1 Kor 12:5-6;

9

⁸ Heneng ora Ngaorom ngo sao nokl-waebe nao noklwaebe ko di obum menjao nen nao sabeyaol, naom ne ngo noklmao saom nao ebe bao mao sa nao buklaol, naom Ngaor hayaol bao nao poklmao ora. Mend di naom ne ngo nao ne warer bukmao tomb di ngo saom nao kho nao mao saklao ora.*

⁹ Ngub buklaol o ini mendborom ni hambun sao pange ora habur, ngo sao kho ngo sao ebe ko bao was taol bib se hael, nim ne ngo sao hakl menjao warer warer nao bi bao was naklo kobur no haklesi. Ngub buklesi o njen hekem kinj kao mba peb bu bao was nae sin, njem ngub buklesi saom njen Karas sango mendbor mbinin oborob ora hul ha saor peyo nao hae, kone taol taol bu sao haroklme baebenon kone bor taol taol mao baklesil, mbini saokl mao waklesi hendaebe ora.*

¹⁰ Mende di ini ngo haklon mondom, Wao. Nim hambun sao bao was taol bu kobaeb se hae ol nim ne hambun sao warer warer nao bib se hae kobur, mbinin tangar tangar sao bor kaoya ko ne kalo buruklemi anda ngo hakl bor di bao was po no berae sin, waki ini ngo haklon mendbor mbinin kone bor oborob ora hul ha saor peyo nao hae, nim ngub ba sin ebe be? kho soklaob ko taol taol was bu boroklme baebenom, njem ngo buklesi nda ub hondoklao tomb obun kone bor taol taol mao baklesi ora. Ngub buklesil mbinin kone bor kend bu mba haenbur o, mbinim di njem ngo buklesi ub bao bi hondon kobur ngub buklemi tomb njem mbini saokl mao waklesing, njem ngub buklwao ko nen nao sobal be?

¹¹ Pangeklem. Karasom tenaol kone taol taol bu saokl wib se ngubi baeben ora bu muklbur himisao o, njen kone bor nim hambun sao kho ebe ko bao was taol bu kobaeb se hae ol, nim ne menjao menjao ngubi hakl di warer warer nao bi bao was naeb se hae kobur, bao was no haklesi saom njen Karas tenaol mende oborob hul ha saor peyo nao haklemi baeben saokl mao wa ke hondo haeben saen lesi hendaebe ora.*

¹² Heneng ora njem ngub bu habur, Karas tenaol ngubi baebenon kone bor taol taol mao ba saokl mao waklesi tomb njem tenaol ngo baeben bor khorob bi ko buklesi o, Karas bor ora khorob buklesi.

¹³ Ngub ora soklaol nim mudi dend bi ngo hekem kinj kao peb bu mu munuklwao saom nao Karas haeme mende saokl mao waeb so ba sin, nim mudi dend bi ngo ko mende nao ne, ora tuwaklwao ka.*

Mondom nao angal bib hobao sao kam akol bimao aol makl nao homaeb se hayom o

¹ Pangeklem. Inim nim hambun sao nao konem buklaol ub buklu buwaeb se hae ko pangeyem be? Inim ni Ngaoron angal bib hobao sao kam akol biyao aol inj hae ko nen sabeyem be? Nim naon Aorao Aondaon Njises ora hondowe sanda ub nao hendisao ko nen sabeyem be? Ini ngo baeben di nim Aorao Aondaon kongon buri palo bundis on il sisao hayom ko nen nao sabeyem be?*

² Heneng ora ni Aorao Aondaon angal bib hobao sao kam akol biyao aol ora habur, ini bor di angal bib ngo kao njuwaol obum ini obun sem ora hareklemisindis. Ngub bisndis o mbini tenaol tangar mendborom ni nao hende harim sin di ebe o, inim non ni es buwao nao bib se panaem ora hendeyem ol, ini ngo haklon mondom ni aol asub bi mend haeb ko nen sabokl buwa nao buklaol ora.*

³ Aoh, mbini tenaol mendbor ni bor te mao bember bember bubur, obum ngo sao ngo sao oborob inj beyao ko, ninao mangal buklemi baeben bor angal ngub ko san lun ka.

⁴ Nim ninao kongonol was kone wi hakol bu buri palobur biyu o, tenaol mendborom ib no ne no oborob ora dam bu borokl-meng, inim ni non ne di ib di nao naoklao sao mend hayao ko nen sabeyem be?

⁵ Heneng ora aol Ngaoron angal bib ebe ngo kam akol bimao aol baebenon mendborom di, Aorao Aondaon haeme mendborom di, Pitam di mbini ngo baebenon mbinin ten biri habur haru akol bimi ub ni non ngub nao bib se hae ko pangeyem be?

⁶ Inim asub ora nen sabeyem? Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol aeben baebenom was angal bib ebe ngo kam akol bu haen ub, Banabas yao kabom bomboron angal bib ebe ngo kam akol bibao nda ub nao bi tuwabur, ne no ib no ngo sao bu habur, yaom kongon tangar sao bu haklaob ko nen sabeyem be?

⁷ Aol mendbor ami kongon bu haeme baebenom, mbinim ami kongon buri ora o bu haeme tomb mbini ami maomb bo haraoklao om ne taol bu kalaoklao ub inj, waki mbinin mbib ne noklemi on es buklu po haroklme be? Tenaol em buri palo boklme baebenom em ngol ne and seyao o, tenaol tangar aebenol haklemi hakl bor nokl ubuklub kobur mbinin mbib nao noklme be? Aol mendbor some kawao kalo haeme baebenom, mbinin some kawao

* 8:8: Oro 14:17   * 8:9: Oro 14:13-15; Kal 5:13   * 8:11: Oro 14:15; Oro 14:20   * 8:13: Oro 14:21   * 9:1: Bis

22:17-18; Bis 26:16; 1 Kor 15:8   * 9:2: 2 Kor 3:2-3

ngon aoundu ibao o humu ubur noklme nda ub nao noklbur baehaemen kalo haroklme be? Ngub inj ka. Mbini ngo baeben hambunom kongon buri ngo beme on il talo noklbur was bimi ora.

⁸ Pangeklem. Nim nao tenaolom bimao nda ub menger mubur inim oborob ora nen sabeklemin ko kao njurukl ol, nim was inj angal mar ngub kao njuruklu ka. Ngub inj, Ngaorom Moses bor di angal mar ngub kao kisaol waeb bu wisao ub

⁹ man ngo wiyaol inim ngub hendeme. Njen some kawao nje bisur bubur Njen em wir il hala dab baraklam akol bu Kongon buri ora buklaol tomb Njen some kawao ngo obum dem homobur Wir il ngon kang mend noklbur buklaol ub Nao nen obun ne komb pae bor Manga mba nao tanga mbaebe ke wiyaong, Ngaorom some kawao heneng hond hemeyao be? nao ora hond hemeyao ko nen sabeyem?*

¹⁰ Heneng ora mondom dem homo tubur obum em kongon buri ora ba sin, obum ne mabor and soklao o ora turi homo noklbur buklaol ora. Mende di obun em ngo bor ne ngo boweyao o naeb seyao tomb obum talo noklbur ora boklao. Menger bombor ngub was mubur Ngaorom nao tenaol ora hond homo bisur buklur kisaol ko Mosesom man ngo waeb bu wisao ora.*

¹¹ Ngub wiyaong inim asub was nen sabeyem? Nao angal bib hobao sao kam akol bimao aol baebenom inin kone bor angal hobao sao ngo oram oborob ora em we sao bowen kisumndis o, inim nao makl homo inin ne osisao nao bor njuklemi ub di hem aondao ora kobur, nao ngo baeben bor ora ne naebe sao heneng o di nao kaloklmao ko nen sabeyem be?*

¹² Mbini man ko haroklme aol aeben o baebenom ini bor ne osisao hakl di mend taol bu njib ko nen saboklemi tomb inim mbini ngo hakl bor osisao heneng ora bisur bu taol bu kalo harim sin, ni daol nao mendbor non inim bisur bib se ora, naom non mbini aeben ngo inim bisur bukllemi hakl di men mba ora naon kone bor dam nao bin birib se ora hayom ngao, inim nao bisur bu ne di njib nao se hayom ko nen sabeyem be? Heneng ora inim nao osisao bisur bu njib se ora hayom ol, naom ini bor ngub bibaebe ko man man nao lomao nda ka. Aoh naom ini bor ngub lomao tomb Karason Angal Bib Hobao Sao ngo menjao mondom lao hokl pelen laol, inin kone bor oborob ora honda waoraoklao nda ub nao wi soklao ko, naom menjao menjao kang mend nao wiyaol naon kone bor hem ko

kho sen haemao tomb di, naom ke mundub mundub bi ngub hondobur o nao hende non bu ora hayom.*

¹³ Pangeklem. Aol mendbor Ngaor Hen Moroklme Anda on kongon bimi baebenom ne di and ngon wiyaol o was nobur kongon bimi. Mende di aol mendbor and ngon andaon bor Ngaor bor kalo mabao-rao haoroklme baebenom, some sib ngo mabao-rao haoreme on mendbor mbinin mbib noklme ko nen nao sabe haroklme be?

¹⁴ Heneng ora mbinim mendbor ngub noklme bombor ngub menger, Aorao Aon-daom di obun angal bib ebe kao kalo haroklme aol baeben bor mbini angal bib ebe ngo kam akol bimil pango haroklme tenaol o baebenom, bisur bu osisao kang mend taol bu kalen ko nen sabeyao ora. Ngub nen sabeyaong mbini oborob ora haklemi ub nen sabobur, mbini bor angal hobao sao ora kao kalo haroklme on sokl kale non bu, mbini bor di bisur bibaebe bukllemi.*

¹⁵ Pangeklem. Nim angal ngo kakl ub tenaol mendborom tenaol tangar mende bor bisur bu osisao taol bu kalemel mu hayem ub, ni di ini bor bisur bib ko mib se hae o nim ngo sao ko mend nao muwao ora. Aoh, ngubi tomb di inim ni bor ngo sao hakl nju hareklemi ko mu haklbur inj bas ngo eben kakl ka. Nim tenaol hambun bor pone ora angal bib hobao sao ngo kao kalam akol bu haruklu nda ub was bu haklwao tomb, nim oborob ngo bu haruklu saom nao kone bor sisab mao ba turi aondao ora mao homaraoklao ko nim haongaoklu angal sao ngo bu haruklu nda o, waki tenaol mondom ni bor kang menjao bisur bu njuklao tomb, obum sokl non bi ngo merekle o kakla ko harekle ko nen saboklemi ninao kone bor kho mao sae saoklaong, nao kone bor sisab bi ngo hae ora tomb ni homa sin ebe ora soklao alem.*

¹⁶ Pangeklem. Ngaorom nao kone bor habur nim tenaol hambun bor obun Angal Bib Hobao Sao ora ngo kao kalo han ko mao dund dund bi hayaol, nim ngub nao bi tuwabur tangar tangar sao ba sin nao kone bor kho aondao ora sen haklwao ka. Ngub soklaong nim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haruklu ko, nim haongaoklu angal sao ngo biyu nda ub asub ko buklwao?

¹⁷ Ngub inj, nim ninao mbib kone kimb bubur nim kongon ngo bun saol ko bu hakl beyon, nim sokl muklwao on di kang mend nen sabokl beyo o, Ngaorom ora nao kone

* 9:9: 1 Tim 5:18 * 9:10: 2 Tim 2:6 * 9:11: Oro 15:27 * 9:12: Bis 20:34-35; 1 Kor 13:7; 2 Kor 11:9 * 9:14:

bor ngo sao ngo sao bibi ko kao njeayo sao was bu haruklul, nim obum ngo lao ub nao bi hul ha bao wa, sokl di mu ngo hakl ub dim bun saol ko nen nao saboklwao ora.*

¹⁸ Ngub biyung nim ninao sokl asao was muklwao? Pangeklem. Nim Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haruklu on sokl non bi, tenaolom ni osisao di ebe bisur bu njin mib se hae o, nim angal pibnao ngo waeb buwe ub nim sul sokl menjao nao muklbur Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol biyu nda ub buklwao tomb, nim ngub buklwao saom nao kone bor sisab mao ba turi aondaora mao homaraoklaol ninao sokl ngo ora yao.

Paol obu tenaol hambunon kongon biyao aol non bi hae

¹⁹ Heneng ora ni aol mondom man man ko kowan ken nao hae ni ware pele as ko habur ninao konem beyao ub was bu haruklu o, tenaol hambun bu muklaol nim il ngo soklao o taloklbur nim tenaol hambun bisur bu habur mbinin kowan lao aol men koro haruklu ora.

²⁰ Nim Nju sem bor angal bib hobao sao kao kalo bisur bu haruklu tomb di, nim mbini ngo baeben hem ko bu muklbur, nim mbini Nju sem ngo baeben daol maomunu habur sub mbini li bakla pa sao ham ham bu haruklu ora. Ngub biyu o nim mbini Nju sem mendborom nen saboklme nda ub ni di Mosesom man ko hasao om maomb bowen inj haruklu ka. Ngub inj, nim mbini mendbor Mosesom man ko hasao om maomb bowen man ngo was hem ko men hakol bu haroklme baeben bor angal bib hobao sao ngo kao kalo haruklu tomb di, nim mbini hem aondaora ko bu muklbur sub nao sem ko mbini li bakla pa sao was haruklu ora.

²¹ Mende di nim mbini tenaol mendbor Mosesom man nao pange haroklme baeben di hond homo bu mukul ko nen sabobur, nim mbini daol haru haemao tomb mbinin henden ni di man ngom nao maomb bowen sao haruklu ora. Aoh, ngub bu haruklu o nim Ngaoron man ngo wiyao ub maki homo hul ha tuwabur inj biyu. Ngub inj, ni Karasom bibaebe keyao saom ora maomb bowen sao haruklul kakl ka.*

²² Nim mbini tenaol mendbor mbinin kone bor taol taol bu pakl homobur, mbinin man di kang mend kon ba munu haroklme baeben di hem ko bu muklbur, mbini ngo baeben bor di mbini li bakla bakla bu haruklu ora. Ngub bubur kakl on nim mbini tenaol kone tangar tangar ub

turi homo bu haroklme ngo kakl baeben hambunon mendbor mend bisur bu, bu mi was buklbur, nim mbini hasmi sisao powao tomb nim di mbinim armend sisao turi homo bimi ub bu hae non bubur, nim sub mbinin sem men koro ha was biyu ora.*

²³ Heneng ora nim ngo bu haruklu kakl on Ngaoron ni bor turi homo werek di taol bu njin ko, nim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao nda hem aondaora kobur hambun sao ngo baeben turi homobur was bu haruklu ora.

Sokl hobao sao o muklbur akl pu pu bu haemin ora

²⁴ Pangeklem. Inim di ora hendeyem ub nas mendborom sokl ebe ora muklbur ya to kollmbakl mbini hambun ora akl was pu pu bimi o, nas is bombor ora mend buri palaoklbur obu mbakla peyao ora sokl maoraoklao. Menger bombor ngub mubur, inim Ngaoron sokl ebe ora taol bu njuklao o muklbur nim ora muklwao ko nen sab sab bu, Ngaoron ya to o kollmbakl akl was po haklwaebe ora.*

²⁵ Heneng ora mbini nas ngo ya to kollmbaklbur akl was pu pu haem baebenom, sokl moroklme bao hobao sao ora o pindib paklao tomb mbinim bao ora kollmba koba muklbur, haebeb ora bin di hor hambunon pakla nao se, mbinim hambun sao mbinin kone bor ebeyao sao baeben ora men mbaklbur buri palo akl pobo menger hend ha was haroklme. Ngub bimi o mbini ngo baebenom akl pobo menger hakl handam handam bu ngo bu haroklme kakl on, mbinim hobao sao wi aeben saraoklao sao mend muklbur inj bimi o, naom non wi aeben saraoklao sokl hobao sao ora o muklbur akl pib pib bu hayom ka.*

²⁶ Ngub bu hayom ol nim ngub akl was po haklwao tomb ninao paoraol kab nan hend an aeben bubur pu an aeben nao sae, nim oborob kone kimb bubur dund so ora pu aeben ora soklwao. Nim ngub ora buklwao mendborom neb mbulubur kim menden wil dungi li li bimi nda ub menger, nim aol mend kab li li buklbao tomb di nim obu baondib li peb nao bi, li haklbur ora luklwao ka.

²⁷ Heneng ora nim tenaol hambun bor Ngaoron angal bib hobao sao kao kalo, inim ngo sao ngo sao bu haklwaebe ko oborob ora kao kalo habur nim ninao mbib oborob nao maeb hae saokl wi soklao ko, nim ninao mbib nao toklo bor buri palo saond bu kalam kalam bu maeb haruklu ora.*

* 9:17: 1 Kor 4:1   * 9:21: Bis 21:20-26; Kal 2:3   * 9:22: Oro 11:14; 2 Kor 11:29   * 9:24: Pil 3:14; 2 Tim 4:7-8

* 9:25: 2 Tim 2:4-5; Nje 1:12; 1 Pit 5:4   * 9:27: Oro 8:13; Oro 13:14

10

Saokl uklesi hondo haebe

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, mbes Mosesom nao Nju semon ab sumb wil baeben hambun su tenaol nao biri bor kemi pisao tomb mulaol kombaebe pae non bi haklbi mondom, mbini obo u tingi mba was bu hasesa ndis hesa ib kunjam mbini pibi haen ko kebe kobabur hend ha wi wi bisbil, mbini Isib semom is mend di nao li mbini hambun ora ib mende nan su heneng ib mu mao panaesaol ngol aongao hakl hakl pismisa ndis ub kab, inim aokl nao hemen hae ora nen sab hakol bu haklwaebe.

² Mulaol haklbi ngo hesa ib kunja ngo kebe kobaesao o kabom, mbini Nju sem ngo baeben hambun ora Moseson sem mao habur mbabtas sao bisbil, mbini hambun Moseson mbabtas bi tenaol non bi hasmisa.

³ Mbini ngo baebenom ngubi habur kismis, su tenaol nao biri bor akol bu hasmi tomb palawe komb bi ebe ora mend yu heben hakl obo hase sandis di mbini hambunom no hasmisa.

⁴ Mend di han hubib komb bi oram mbini ngo baeben pismi bor haru akol bu taol mi po hasaol, han komb bi ngo bor ib ebe komb bi ora ibisao o di mbini hambunom ora no hasmi o, han hubib komb bi ngo Karas ora sisao ka.

⁵ Ngub bisao o mbini ngo baeben hambunom ngub bu hasmi tomb di mbini ngo baebenon andub mendborom khorob was bismil Ngaorom mbini makl homobur ke henden kisaol, mbini ke aondao ora hindismil su tenaol nao biri ngo bor mbinin maol haraoklao su men korisesa.*

⁶ Heneng ora mbini ngo baebenom tenaolom songolom turi homo khorob bini sao was heb hom hakol bu hasmi ub, naom ngub nao baomun ko Ngaorom menger ngo naom haondaomun muwalobur, mbini ngub bismi baeben ke henden kise sandis ka.*

⁷ Mbinim khorob ngub was bubur kaoya lome sao tangar sao bor kaoya ko hasmi ub di, naom ngub nao baomun ko menger ngo nao bor muwalisesa. Angal ngon Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub, Mbini tenaol ngo baebenom Ne nao pa ib nao pa bubur Is maol munu we ko ebekone pismi ke wiyao ora.

⁸ Mend di mbini Nju sem tenaol ngo baebenom paes was heb homo pu pu bismil, Ngaorom bao bombor ora menden tenaol buklhoma iri non bi andub ora

23,000 oran hom pelen kisaong, naom mbinim khorob ngo bismi ub nao bemin ora.

⁹ Mbini ngo baebenom bombor ngo bismi ub was Aorao Aondao obun kone bor kho mao sabur aondao bu kend mao bam bam was bismil, obum mbini suklumbom pe beraen nao pelen kisaong, naom ngo sao di aokl hemen habur Aorao Aondao obun kone bor kho nao mao saemin ora.

¹⁰ Ngaorom mbini ngo baeben bor hambun sao taol bu kalisao sao di mbini andub mendborom makl was himismil, tenaol pe paen laoraoklao angal mini wesaom mbini ngo baeben pe beraen lisao ora. Ngub bisaong inim mbinim khorob ngo bismi ub obum hambun sao taol bu njuklao sao bor makl nao homoklwaebe ora.*

¹¹ Heneng ora Ngaorom mbini Isreyel tenaol ngo baeben su tenaol nao biri bor kemi pisao tomb, hambun sao ngo bu hasao sao baeben obum tenaol tangar aebenol haklemi baebenom di menger ngo nen saben ko muwalisao ora. Ngub bisaol nao tenaol ngubi tomb ngo Ngaorom hambun sao wen bu kowes buklao ub hondoklao baeben bor di menger ngo nen sobaomun ko muwalisao waeb ngo bu wisesa.*

¹² Pangeklem. Mondom nim khorob nao bib se oborob was bu hae ko nen sabobur, njem kang mend ebekone sao po haklesil nje saokl uklesi oborob hondo ora haebe.

¹³ Pangal. Seranom njen kone bor khorob bi bi kila sin, nje bombor o bor was inj ngub lao ka. Ngub inj, obum nje bor ngo lao ub tenaol hambun maobowabur ngub was ko haraoklao o, Ngaorom nim nje bisur buklwao ora keyao ub obum tuwa baondib paen wa nao bi, Seranom nje njen buri kang o men mba khorob mao bakl buklao tomb, njem hul ha saor peyo was habur bongeyaokl paokl ora penin ko obum nje bor obun buri tangar aondao ora taol bu njuklao ora.*

Naom Ngaor Seran kab kobaranon sem hakl buwaktmao ora

¹⁴ Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, mbini tenaol tangarom mbinin kaoya lome tangar tangar sao bor kaoya ko haroklme nda ub inim waondiyubur baondib pam pam bu sao was haklwaebe ora.*

¹⁵ Pangeklem. Ini ngo baeben non kone kikel bi kon wi ora, nim ngo kakl ub di ebe bib se ora hayem ngao, nim ini bor angal ngo kakl ub oborob kone kimb bubur ora haklwaebe.

* 10:5: NjuS 3:17; Njur 5

* 10:6: 1 Kor 10:11

* 10:10: NjuS 3:11; NjuS 3:17

* 10:11: 1 Kor 10:6; 1 Pit 4:7

* 10:13: 1 Kor 1:9

* 10:14: 1 Njo 5:21

¹⁶ Nao ngo baebenom di Njiseson ibao o noklbur bemaotomb naom ib kab komb bi ora o mu munubur Ngaor bor tengiyu ko kao kalemao tomb, nao obun sem bombor ora men mao kora burubur Karas obun ibao o ora inj no boroklmao ko pangeyem be? Naom obun toklo menger palawe o konde bara noklbur beremaotomb di, naom Karason toklo o inj no boroklmao sa bo?*

¹⁷ Heneng ora naom ngub no boroklmao nda o nao andub ora habur palawe pao bombor ora o konde bara no boroklmao ndal, nao hambun Karas obun toklo bombor o ora men koro hayom ka.*

¹⁸ Aoh, mbini Nju semom bimi nda ub di nen saboklwaebe. Mbinim Ngaor bor mabaorao haoru kaleme ne on no bereme tomb mbinim Ngaor obu di haru burubur no boroklme ora.

¹⁹ Ngub bimi o nim ini bor angal ngo kaom ubukl baebenon saond isao ngub luklbur kakk ka. Inim tenaolom tangar tangar kaoya lome saon buri mend wimi ko nen sabeyem be? be? mbinim mbinin kaoya lome sao ngo sao haki bor kaoya kobur ne kaloklme on inim kang mend noklme tomb, ne ngom ini kho mao saklao ko pangeyem be?*

²⁰ Inj ora. Ngub nao buklaora o nim makl homaklo sao non ini kao njun pangaklaob. Mbini man nao pange khorob bimi baebenom mabaorao haoru kaloklme ub mbinim Ngaor bor inj, Seran sem bor ora mabaorao haoru kaloklme, mbinim ne ngo Seran baeben kab haru ora no boroklme ngim mbini Seran ngo baeben daol nao maomonoklwaebe ora.*

²¹ Heneng ora ini tenaol toklo is bomborom was Aorao Aondaon ib be bor hesa Seranon ib be bor kab kobaran maomunu nokl buwaklesi ora. Ngub menger mubur inim Ngaorom ne hesa Seranon ne kab kobaran maomunu nokl buwaklesi ora.

²² Ngub ora soklaong inim Aorao Aondaon obun kone bor ko mao homa, nao kab daongirir kao kao bukmao ko nen sabeyem be? Wao. Inim naom Aorao Aondaon buri ebe men mbaklmao ko nen sabeyem be? as balem?

Inim hambun sao Ngaoron imbi aondaon bu wib se on was bu haklwaebe

²³ Pangeklem. Ini tenaol mendborom ni menjao mondom kho nao mao saklao, nim hambun sao warer warer nao bi nim hambun sao bao was bib se hae lome o, njem hambun sao bao was ngo bu haklesi saom nje bu mu ebe bao nao mao saklao

ora. Aoh, inim inin kone bor ngo sao haki khorob sao menjao bi inj soklao naom hambun sao ebe bao was bukmao ko nen sabo hayem o, inim hambun sao ngub was buklemi saom ini bao bisur nao buklaora.*

²⁴ Ngub nen sabobur njem hambun sao njen mbib turi homale ub nim ngub ba sin ebe, ngub ba sin kho soklao ko njen mbib hem ko nen saboklesi sao was nao bibi ora. Ngub inj, njem njen tenaol sango mende aebenol haklme haki oborob haen ko nen sabobur, njem ki hono ebe on muwalo haebe ora.*

²⁵⁻²⁶ Pangeklem. Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Su ngo wi baeben hambun di

Su ngo bor hambun sao

Ngo wiyaol hendeyom sao baeben di

Aorao Aondaon obun was yao

ke wiyao ora. Ngub wiyaong pakl nao hemebur, maker hakl di njem ne tangar tangar sao mend dob buk ko buklesi tomb ne ngo Seran dubili menden non mend mini obo waemi be? asub bi mend yaob ko, njen kone bor pakl homo taol taol nao bi bao dob bu naebe ora.

²⁷ Mende di tenaol man nao pange mondom nje bor, ninao anda bor ne kang mend saklwaong nabon ebebe laol nokl poklesi o, njem ne ngo Seran dubili menden yao be? be? ne heneng mend yaob ko, njem te oborob nao hondoklesi menden sa sin, njem pakl homo obu bor ne ngo asub bi mend yaob ko ngon te nao dubili bao naebe ora.*

²⁸ Aoh, mondom nje bor ne ngo Seran dubili menden yao ko te kao nja sin, inim aol ngo obun kone bor taol taol nao bin ub obun kone bor uklaora saon nen sabobur, inim ne ngo nao noklwaebe ora.*

²⁹ Pangeklem. Nim ini bor angal ngo kakk o, inin kone bor ne ngom kho mao saklao nao noklwaebe kobur inj kakk ka. Ngub inj, nim angal ngo kakk o, aol ngo obu nje bor ne ngo Seran dubili ko te kao njuklao aol nda obun kone bor taol taol bu kend nao mao baen ko kakk ka.

Aoh, nim angal ngo kakk o pangoklme tomb inim burir bi munubur ni bor ngub ko san luklme ko pangakl. Wao. Naom menjao mondom nao men mbae nao ware pele ora hayom ngao, naom asub ko tenaol menden kone taol mi po, mbinim ne ngo sao haki warer warer bimi nda ub bi isur isur bukmao?

³⁰ Aoh, naom ne kho ebe ngo haki me sao bao was noklbur naom Ngaor bor tengiyu

* 10:16: Mat 26:26-28 * 10:17: Oro 12:5; Ebe 4:16

* 10:23: 1 Kor 6:12

* 10:24: Oro 15:2

* 10:27: Luk 10:8

* 10:19: 1 Kor 8:4

* 10:20: 2 Kor 6:15-16; Kao 9:20

* 10:28: 1 Kor 8:7

ko kao kal peyobur nam sin, ne ngubi hakl hambun sao pakl nao heme bao was noklbur Ngaor bor mbes ngo lomao ong, asub ko nao bor mondom njem ngo sao khorob bae ko te mao saraklaob? lemi.*

³¹ Ngub lemi o nim angal ngo ngub ora nen sabobur kakl ka. Inim ne no ib noklemi ub di, inim hambun sao bu haklemi sao baeben di, tenaol mende aebenol haklemi baebenom inim oborob beyem ko henden, inim Ngaoron imbi aondaob bu wib se sao on was bu haklwaebe kobur kakl.*

³²⁻³³ Heneng ora nim ini bor ngo bibaebe ko kao njurukl ub, nim hambun sao biyu sao baeben ninao mbib hem ko turi homoklwao ub nao bibur, nim tenaol aebenol haklemi baeben bu muklbur mbinim turi homo Ngaorol hul ha haeb se on was henden muwalo haruklu ora. Ngub biyung inim di nim ngo biyu nda ub Nju sem mendbor Moseson manol was hul ha haroklme baeben di, tenaol sem tangar Moseson man nao pange hayem baeben di, tenaol Ngaoron sem baeben hambun ora di, mbini ngo baeben hambunon is mend saokl nao win ub, inim di nim ngo biyu kakl ub kɪ hono ebe on was muwalo haklwaebe ora.*

11

¹ Heneng ora nim Karas ora taol mi pobur, nim hambun sao obum biyao ub menger was ngo muwalo hae ub inim di ni taol mi obobur lemin, nim ini bor hambun sao menger ngo muwalaklo nda ub was bu haklwaebe ora.*

Tenom mbinin wesmbao bor teng di menjao ndibiklwaebe buklemi

² Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor naom hambun sao ngub was bu haroklmaong inim di ngub bu haklwaebe ko kao njundis ol, inim ngo sao baeben aokl hemen ha tuwa di menjao nao bi oborob men hakol ora bu habur, inim ni di aokl hemen ha nao bimi ub nen sabeyo tomb nim turi aondaob ora homobur inim oborob was bimi ko ini kaoya ko haruklu ka.

³ Heneng ora inim ngub bu hayem o inim bombor sao mend di nen sab hakol beklemin ko pangakl. Ini aol hayem baeben hambunon wesmbao oran Karas obu yaol, ini ten baebenon wesmbao inin aoli baeben ora yao. Karas obun wesmbao di Ngaor ora yaong, inim ngo sao di aokl nao hemen hae nen sab hakol bu haklwaebe ora.*

⁴ Ngub yaol aol mondom hor buruklemi tomb obum Ngaor bor kao kaloklao

tomb di, obum tenaol hambunom pangen Ngaoron angal mend kao kalo haklao tomb di, obum obun wesmbao bor teng ndibi mbabur ko harob sin, obum obun wesmbao aondaob Karas nda turi nao heme i hende non sao bubur nao hobao sao men mao ingiyaklao.

⁵ Bombor ngub was ten mondom di hor buruklemi bor obum Ngaor bor kao kalo di, obum Ngaoron angal tenaolom pangen kao kalo haklao tomb di, obun wesmbao bor menjao mondom teng sao nao ndibi mbaebur ko harob sin, ten ngo obun aol wesmbao o di turi nao heme i hende non bubur nao hobao sao men mao ingiyaklao ora. Ngub buklaol obun wesmbao iri kang ora di nao hae do pele non bi buruklao ora.

⁶ Aoh, ten mondom makl homobur obun wesmbao bor teng sao menjao nao ndibiklwao ko panga sin, obum obun wesmbao iri baeben kang ora di nao haen hambun bao ora pundi tuwaebe buklaol. Ngub inj, ten ngo obum ngub buklaol tomb sakl aondaob ora poloklaong, obun iri nao pundili obun wesmbao bor teng sao non kang menjao wina biribi buklaol ka.

⁷ Mbini aol baeben di Ngaor obu buri imbi wi hayao ub menger ora habur mbini tenaol hambunom henden ora hayem ngao, mbinim mbinin wesmbao bor ware pe win teng di ora menjao mondom nao ndibi tingi mbaklwaebe buklemi. Ngub buklemi o mbini ten baeben non mbini aol buri imbi wi hayem on menger ora hayem ngao, mbinim mbinin wesmbao bor menjao wina was boroklwaebe buklemi ora.*

⁸ Nim angal ngo kakl o Ngaorom tenaol warisao tomb obum tenon toklo par pae sao kang menjao mubur inj aol warisao ora. Ngub inj, obum aolon paoraol hul ora injbi mubur ten warisao ora.*

⁹ Mende di Ngaorom aolom ten bisur bin ko nen sabobur inj warisao. Ngub inj, obum tenom aol ora bisur bin ko warisaong,

¹⁰ mbini ten aoli biri baebenom angal mini wesao baebenom di henden, naon aolim nao maomb bo haen ora hayom ko menger mubur mbinin wesmbao bor teng sao kang menjao ndibi mba was boroklwaebe buklemi.

¹¹ Heneng ora ngub buklemi o Aorao Aondaob obum turi homo inim hareklemine ko warisao ub bao wabur, ini aol baebenom ten baeben tuwa aol was ware pe armend di oborob hakl buwaklemi ora. Ini ten baebenom di aol nao haru ini was

* 10:30: 1 Tim 4:4 * 10:31: Kol 3:17 * 10:32-33: Oro 14:13; 1 Kor 9:20-22 * 11:1: 1 Kor 4:16 * 11:3: 1 Kor

3:23; Ebe 5:23 * 11:7: Nje 3:9 * 11:8: 1 Tim 2:13

ware pe harim sin di inim oborob nao haklemi ora.

¹² Ngub soklaol Ngaorom aolon paoraol hul ora injbi mubur ten warisao o, waki ngubi tomb bombor ngo bisao ub was tenom ora nao aol di maru woroklmel, ten di aol di nao hambun maomunu baoraomun ko nao hambun Ngaorom ora ingiyae-sao.

¹³ Mend di inin mbib oborob ora nen sobaeb se hayem ngao, mbini ten semon mondom hor buruklemi tomb obun wesmbao bor menjao nao ndibilibur obum Ngaor bor bao kao kala sin, obum ngo buklaol ub khorob be? oborob buklaol ko pangeyem?

¹⁴ Wao. Nao tenaol hambunom nen saboklme nda ub aol baebenom mbinin iri nao pundili saoll bu bao pobo haen warim sin, mbini sakl polaeb se ora haklemi.

¹⁵ Ngub buklemi o Ngaorom tenon wesmbao bor mbinin iri saoll bu teng sao wina haen ko nen sabobur mao hasaol, ten baebenom mbinin wesmbao iri saoll ngub pobo haen waklemi ub mbinin yaor ebe ora soklao.

¹⁶ Pangeklem. Nim angal ngo kakl baebenon ini mondom makl homobur kingil ka sin, nim ini bor angal ngo kakl ub bao wabur wakl nim di tenaol Ngaorom hor boroklme sem baeben hambunom di tangar sao mend nao bukmao ora.

Inim Njiseson toklo ibao neyom kobur khorob beyem o

¹⁷ Pangeklem. Inim khorob bimi sao mend nim turi nao heme hae on di nim ngubi tomb inim beklemim kao njun ka. Inim hor buruklbur kiril mba ber was beme tomb khorob sao bombor mend bu hayem ol, inim hor burubur oborob beyem ko bimi sao baeben di khorob ngo bimi om was men mbayaol, nim ngo saon non inim oborob beyem ko kaoya nao lowao ora.

¹⁸ Nim ngo kakl o enjol angal kam aeben aeben bi mend pangakl ol, inim kiril mba hor bereme tomb tenaol mende bor nao hende non bu sarbe kobeya bu armend sisao be be beyem ke pango hae ol, inim khorob ngo beyem ke pangaklo haklon mendbor di heneng ora bubur beyem ko nen sobakl ka.*

¹⁹ Heneng ora inim tenaol mende nao hende non bu sarbe kobeya kobeya ngo bu bereyem ol, inim ngo bu hayem saom ini ngo haklon mendbor mbini oborob dund se ub was bu haroklme baeben di, inim mbini ngo was hayem ko panaem ora mao bembera hondoklemi ora.*

²⁰ Ngub soklaol inim hor burukl obo kiril mba ne no bereme tomb inim ne ngo Aorao Aondao obun toklo ibao e ko nen sabobur inj no boroklme ora.

²¹ Ngub inj, ini ngo haklon mendborom tenaol mende aeben o baeben hem nao ke inj ebe hakl hakl ub, inin ne mareme sisao bao ora pend bu pe pe bimi ka. Ngub bimi ini ngo bereme haklon aeben mendbor dem homo u puklmi o, ini mendborom ne andub no he soklme ib di andub ora nobur he so haroklme alem.

²² Wao. Inim ne di ib di ngo sao hakl no haklemi o inin and heneng sisao nao hayao be? Inim Ngaorom obun sem komb bi ora win kisao ub makl homo I hende non bubur, mbini dam nao bin boroklme baeben bor sakl polen lome ub ebe yao hondobur bimi be? Inim ngo bu hayem sao nen sabobur nim ini bor asao was lowao ko nen sabeyem? Aoh, inim oborob sao mend bimi nim ini bor heb heb ko turi homobur, inim oborob dund se ub was bu hayem ko ini bor kaoya lowao be? Pangeklem. Inim ngo sao khorob ora beyem ol ngub nao lowao ora.*

Njisesom obun toklo ibao taol bu kalisao on te kisao o

Mat 26:26-29; Mak 14:22-25; Luk 22:14-20

²³ Inim ne ngo noklme saon nim ini bor mbes kao njundis ub non Aorao Aondao obum ni kao njisaol, mbinim ne no birismi hakl nao paesmi tomb naon Aorao Aondao Njisesom aol mondom obu karu lisao bao bombor on somna palawe pao mend mubur kisaon,

²⁴ obum Ngaor bor tengiyu ko kaoya kao peyobur munu konde barabur kakl, Palawe ngo nao toklo njurukl ol ini ora njurukl ngao, inim ni aokl nao hemem hareklemim ub inim nao toklo ngub nao ha was haklwaebe kobur kalisao.

²⁵ Ngub bubur kisaon obum bombor ngo bisao nda ub was, ib waen ber pae kab tokl mend mubur kakl, Ib waen ber pae kab ngo nao ibao ora yaol, Ngaorom tenaol hambun bor nim heneng ora bukwaol kisao sao wen pange, nao ibao ngom ini hambun bu mubur peben karukl ngao, inim ni aokl nao hemem hareklemim ub ibao ngo ngub nao ha was haklwaebe ora.*

²⁶ Inim Aorao Aondao obu wakl oboklao ub nao ebe aeben anga tomb, ibao ngo hesa toklo menger naemnda ub kab, ngub nao ha was haklemi saom Aorao Aondao obum nao hambunon ne manaklbur himisao ko tenaol hambunom handam aeben bin lowaebe ora kondis ka.

* 11:18: 1 Kor 1:10-12; 1 Kor 3:3

* 11:19: 1 Njo 2:19

* 11:22: Nje 2:5-6

* 11:25: NjuS 8:8-13

Inin kone bor wiyao sao es bu hondobur noklwaebe

²⁷ Heneng ora naom di ngo kisao ub beyom o, mondom ngon te oborob kone kimb nao bi obum awis ora habur palawe ngo hesa ib waen ngo kab baehaemen bao na sin, obum Aorao Aondaon ibao toklo ngo kab nao hobao sao men mao kora nu bowes buklaol, obum ngo buklaol sao khorob aondaon ora buklaol.*

²⁸ Ngub buklaol orang mondom palawe ngo hesa ib waen ngo kab noklbur buruklao tomb, obum pibnao oran obun kone bor uklaol sao mbes es bu hondobur naebe buklaol ora.*

²⁹ Ngub inj, mondom Aorao Aondaon toklo ngon te ngo sao yao ko nen nao sabebur obun toklo ibao ngo kab baehaemen awis ora habur bao was na sin, Ngaorom obu bor njem khorob bisi ko te mao bembera ke mao handaen ko ora no haklao.

³⁰ Pangeklem. Ini andubom ora Aorao Aondaon toklo ngon te ngo sao yaob ko nao hondo mao bemberaebur, obun toklo ibao ngo baehaemen awis ora habur no haroklme, ngubi tomb ini ngo baebenon mendbor sen kam mundub mundub ha homo woroklme ora. Ini ngo baebenon andub mendbor di buri nao pale hayem. Ini ngo baebenon mendbor di mbes ora pe paesmi.

³¹ Ngub biming naom palawe hesa ib waen ngo kab noklbur buruklmao tomb naom pibnao oran naon kone bor ni asub bi ora harilukl ko oborob ora es bu handam sin, Ngaorom njem khorob ngo sao mend njen kone bor bao win wasi ko te nao mao bemberaklao ora.

³² Ngub inj, naon kone bor ngo sao kang mend bao win waklmaol, Aorao Aondaon naom wakl kone u bokeyo kon waomun ko ngo uklaol sao te bember habur ke kang mend mao handarob sin, tenaol khorob bu haroklme baeben hambunom ke aondaon ora ngo hondoklemi ub, naom ke aondaon ngub nao haondaomun ko nao kon mao wa, naon kone bor mao dund saklbur buklaol ora.*

³³ Nao haeme mbaoli hakl o nim ngo kakl ub nen sabobur inim Aorao Aondaon toklo ibao kab noklbur obo kiril mba buruklemi tomb, inim tenaol mende wen harer bor oboklemi baeben di tenaol mende aeben ngo baeben hem nao ke, inim ne di ib di penar bu ora bao nao peklme nda ub nao bi, inim tenaol aeben ngo baeben di hambun ora obo kiril mbaen bao burubur ora naem sin ebe ora soklao.

³⁴ Aoh, inim Aorao Aondaon toklo ibao kab noklbur buruklemi tomb ini ngo haklmon mondom obu dem homa sin, Ngaorom obu ke nao mao hondaen ub obum obun anda oral ne di ib di ngo sao hakl no bao haebe buklaol ora. Angal kang mend di bao wiyao o, ni abo ngol oboklwao tomb angal ngon te es bu mao bembera hondobur, inim ngo sao bibaebe ko ebe kao njuklwao ora.

12

Ngaoron Wesao buri mundub mundub bi taol bu njaoraoklao o

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaoron Wesao nao bor buri mundub mundub bi taol bu njaoraoklao sao baeben inim nen sabokl buwa nao beklemin ko nen sobakl ka.

² Inim ora hendeyem ub inim mbes Ngaoron angal bib ebe ngo nao pange ora hasmi tomb, Seranom kaoya lome sao tangar tangar angal nao lao sao ngo sao hakl bor ung bu peyobur inim kone bor men pae paokl was pisaol, inim di kaoya lome sao ngo hobao sao yao ko pangobur ngo sao hakl bor kaoya kokl taol mi paokl was po hasmi ora.

³ Ngub bu hasmi sandal inim di ora hendeyem ub tenaol maobowaraoklao wesao andub ora hayao ndang, ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Ngaoron Wesao Tangar Aondaon oram aol menden kone bor honda haen harob sin, aol ngo obum Njises obu homobur wakl enjaokl pise sanda ub nao bi ora bum hasao nao lao ora. Bombor ngub was aol mend obu obun kone bor Ngaoron Wesao nao honda haen harob sin, aol ngo obum di Njises obu Aorao Aondaon ora hayao nao lao ora.*

⁴ Ngaoron Wesao ngo nao bor buri mundub mundub bi taol bu njaoraoklao o, obu Wesao aondaon bombor ora hayao.*

⁵ Naom Aorao Aondaon kongon di mundub mundub bi andub ora bimao nda o, Aorao Aondaon obu bombor ora hayao.*

⁶ Tenaolom Ngaoron kongon armend sisao bimi ub di kongon mundub mundub bi andub ora bimi o, Ngaor obu bombor ngo oram tenaol hambun bor buri tangar tangar armend sisao taol bu kaloklao, mbinim Ngaor obun kongon hambun sao ngo baeben ebe buklemi ora.

⁷ Wesao ndam tenaol hambunom maomunu mende bisur bi bi bin ko, obun buri wiyao ub tenaol mendem di panaem mao bembera hend hend bin, mbini hambun

* 11:27: NjuS 10:29 * 11:28: Mat 26:22; 2 Kor 13:5

12:6; Ebe 4:4

* 12:5: Ebe 4:11

* 12:7: 1 Kor 14:26

* 11:32: NjuS 12:5-6

* 12:3: 1 Njo 4:2-3

* 12:4: Oro

bor armend sisao taol bu kal kal buklaol ora.*

⁸ Heneng ora ngub biyaol Wesao ndam aol is mend bor hambun sao mu pango wiyao sao baeben Ngaorom hendeyao ub hondobur, obum tenaol hambun bor muwalo kao dund bin ko kone ngubi taol bu kalaoklaol. Wesao bombor ngom was aol is mend bor di oborob ora kone kimb bu, kone kikil bimi ub bin ko taol bu kalo buri mao palaroklaol ora.

⁹ Wesao bombor ngom was aol is mend bor obum Ngaorol aondao bu ora hul ha haen ko buri mao palaroklaol. Ngaoron Wesao ngom was aol is mend bor di obum tenaol sen homo uklemi baeben bisur bu mao enjaen ko buri ngubi taol bu kalaoklaol ora.

¹⁰ Wesao ngom was aol is mend bor di, obum tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklime sao di ngo sao haki tenaol hambunom henden bu haen ko buri ngubi taol bu kalaoklaol. Aol is mend bor di Ngaoron angal ebe ngo tenaol hambunom oborob dend homo pangen ora kao dund bu haen ko buri ngubi taol bu kalaoklaol. Aol is mend bor di obum Ngaoron Wesao tenaolon kone bor heneng ora lao ub hesa wesao tangar tangar baebenom kao keyaol lome ub kab, oborob ora taol bu koba henden ko buri ngubi taol bu kalaoklaol. Wesao bombor ngom was aol is mend bor di obum angal heneng tangar tangar tenaol memem nao pangaeb se kobur, Ngaor bor lome ub ken ko buri ngubi taol bu kalaoklaol ora. Wesao ngom was aol mend bor di mbinim angal tangar tangar tenaol memem nao pang pang bin ngo kao kao bimi on te, tenaol hambunom pangen kao dund bin ko buri ngubi taol bu kalaoklaol ora.*

¹¹ Heneng ora Wesao ndam obun mbib nen sabeyao ub aol is mend bor obum obun buri tangar ubi mend taol bu kalobur, aol is mende bor di buri tangar ubi mende taol bu kal biyaol, Wesao Aondao bombor ora ngo obum was hambun sao ngo sao baeben mao ba haraoklaol ora.*

Nao Ngaoron sem baeben toklo bombor non bi hayom o

¹² Angal mend di tenaolon toklo bombor ora saoklaol o, ki aongao di ngo sao haki andub ora saoklaol. Ngub saoklaol o ki aongao di andub sao ngo hayao baeben hambun toklo bomboron ora saoklaol nda ub Karas obu di menger ngub ora hayao.*

¹³ Heneng ora menger bombor ngub mubur Wesao bomboron burim nao hambun mbabtas bi hayom ol, nao hambun

toklo is bombor men koro ora hayom. Nao Nju sem baeben di ini Ngirik tenaol baeben di, nao ngo baeben hambunon mendbor sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bimi aol hayem baeben hesa nao mendbor ware pele hayom baeben kab di, Wesao bombor ngom nao hambunon kone bor ib sao kombaki haen habur, nao Njiseson toklo bombor non bi ora hayom.*

¹⁴ Pangeklem. Naom di ora hendeyom ub nao tenaolon toklo bombor o was hae inj hayom ka. Ngub inj, tenaolon toklo bombor on was o ki aongao di andub ora hae hayem.

¹⁵ Ngub hayem ngao tenaolon toklo bombor ngom aongao ni ki inj hae ol, ni toklo bomboron inj hae lao be? Aoh, aongao heneng ngub ka sin, obu toklo bomboron aongao ora hae ol obum ngo lao ub heneng ora inj lao.

¹⁶ Mende di bombor ngub was halom ni el inj hae ol ni toklo bomboron inj hae ka sin, obu toklo bomboron hal ora yaol obum ngo lao ub di kakla ora lao.

¹⁷ Heneng ora tenaolon toklo baeben hambunon hal haraoklaol nda ub nao hae el was ta sin, toklom was asub bubur angal pangoklaol? Toklo ngo obu wil nao hae hal was hae sa sin, toklo ngom was asub bubur ne osisao kao tuklaol?

¹⁸ Ngub inj, toklo was hae sa sin, ngo haki ub nao buklaol ora. Ngub soklaol o Ngaoron tenaol warisao tomb ki aongao kab di el wil kab di, hambun sao bombor bombor ko obun mbib turi himisao ub, nim ngub bin ko waraki ko nen sabobur mao ha peb bu warisao ora.

¹⁹ Ngub bisaol ki aongao di ngo baeben toklo bomboron was sa sin, tenaolon toklo heneng armend oran anan o bor yao ko pangeyem?

²⁰ Pangeklem. Tenaolon toklo bomboron ki aongao di el wil di andub sao ora haraoklaol o toklo bombor ngom was yao ora.

²¹ Heneng ora ngub yaol elom ki bor nje nao haki bisi sin di, ni bomborom was ebe haki beyo nao lao ora. Wesmbaom di aongao nje nao haki bisi sin di, nim was ware pe ebe haki beyo nao lao ora.

²² Aoh, naom di ora nen sabeyom ub tenaolon toklo kengi mao baraklaol sao kindbao non bi sem di, nao hobao sao ngubi haki nao hae sokl beyaon, toklo wasom di ebe nao haki beme ora.

²³ Ngub ora sokl beyao o naon kone bor naon toklo bomboron maon nan o bor nao hobao sao e ko pangobur o, naom ngo haki bor oborob ora lab lab bombo tingi mba ora hayom ka. Naom nao hobao sao ngo haki

* 12:10: Bis 2:4; 1 Kor 14:5

* 12:11: Oro 12:3; 1 Kor 7:7

* 12:12: 1 Kor 10:17

* 12:13: Kal 3:28

bor aondao bu ora ngub yaor mao ba lab lab bombo tingi mba haroklmao o,

²⁴ Naom naon hobao sao ki aongao hakl bor non ngub bibi wa nao waoraoklaol ngub nao bimao ora. Ngub bimao o Ngaor obun mbib tenaolon toklo hambun bor oborob ora warisao ub, toklo ngon maon nan waru kowes bisao sao nao hobao sao sakl polaeb se sao hakl di menjao menden mao dunin sa was warisesa.

²⁵ Heneng ora obum ngub bisaol tenaolon toklo ngo armend sisao bakl beraen ko inj haen kisao ka. Ngub inj, tenaolon toklo ngon ki di aongao di tenaolon toklol harekle sao baeben hambun saom oborob ora mendel mao tila tila bu maeb ha ha buklemil, bombor ubi was soklao ora.

²⁶ Ngub soklao toklo ngo baebenon maon nan mend tanda beyao tomb toklo hambun bor tanda bu kimb ora biyao. Toklo ngon maon nan mend hobao sao ora soklao imbi wi aondao sa sin, toklo hambun ora turi homoklme.

²⁷ Ngub biyaol ini ngo hayem baeben di Karas obun toklo bombor o menger ora hayem ol, ini hambun bombor bombor ko armend sisao non obun ki aongao di el wil di hal di ngo sao hakl menger ora hayem ka.*

²⁸ Ngub hayem ol Ngaorom obun sem mendbor ngub haen kisao. Obum hobao sao pibnao oran aol mendbor Ngaoron angal bib hobao sao nda tenaol hambunom pangen kam akol bu haen ko bember ha peb bu mao hasao. Ngon kabo nan Ngaorom wen buklaol sao baeben tenaol hambunom pangen kao dund bimi aol haen kisao. Ngon tebo nan aol mendbor mbinin sem sisao bor Ngaoron angal bib ebe ngo kao dund bu haen ko bember peb bu mao hasao ora. Ngon mabor tenaol mendborom tenaolom ko mend nao hindismi sao di, burir biklme sao di, ngo sao hakl bu haen ko mao hasao. Ngon ma nan sao di tenaol mendborom tenaol sen ha uklemi baeben mao enja ebe mao sa peb bin ko mao hasao. Tenaol mendbor di tenaol mende bor bisur bu haen ko mao ha peb bisao. Aol mendbor di Ngaoron semon maeb haroklme aol mao hasao. Tenaol mendbor di angal heneng tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se kobur Ngaor bor kao kalo haen ko mao ha peb bu, Ngaorom hambun sao ngo hakl ub bisao ora.*

²⁹ Ngub bisaong inim asub nen sabeyem? Aol hambun ora Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimi aol was mao hasao be?

be? tenaol hambunom Ngaorom wen buklaol sao was kao dund bu haen kisao be? be? tenaol hambun obun man kao kaloklme tenaol was haen kisao be? be? tenaolom ko mend nao hindismi sao tenaol hambunom henden muwalo haen ko, mbini hambun bor buri ngubi was taol bu kalisao be?

³⁰ Aoh, obum tenaol hambunom tenaol sen ha uklemi baeben was mao enja ebe mao saen ko, mbini hambun bor buri bombor ngubi was taol bu kalisao be? be? angal tangar tangar tenaol mendem nao pang pang bib se kobur Ngaor bor lome nda ub was ko haen ko tenaol hambun bor buri ngubi was taol bu kalisao be? be? angal tangar tangar ngo lome ndan te tenaol hambunom pangen kao dund bu haen ko, tenaol hambun bor buri ngubi was taol bu kalisao be?

³¹ Pangeklem. Ngub nao bisao orang, Wesaom obun buri hobao sao aondao ora ngo ini bor armend sisao taol bu nji nji biyao ub, aondao bu ora njin ko hem ko haklwaebe. Heneng ora ngub bu haklemi o, inim hobao sao oran mend bu hareklemim ko nim ngubi tomb inin kone nao komba muwalon ka.*

13

Mendel kone nao wibur oborob buklesi saom nje bisur nao buklaol

¹ Pangeklem. Sun tenaol baeben hesa angal mini wesao baeben kabom tenaolom su hambun bor angal heneng tangar tangar lome nda baeben hambun ora pangobur oborob ora lome ub, nim di angal heneng tangar tangar ngub oborob ora pangobur ko haru sin di ebe o, nim hobao sao oran tenaol mendel hond homo kone nao wibur ko haru sin, ninao angal ngo ko haklwao ub ke was nao hae tomb ke bi oborob nao kombebur nga nga lao nda ub hesa, be kelao mend lu nga nga mao karoklme nda ub menger kab ora soklao.

² Mende di nim Ngaorom hambun sao wen buklaol sao tenaol hambunom pangen buriyab ora ko kalo habur, Ngaoron angal mendbor mupango wiyao sao hakl di tenaol hambunom pangen kao dund bu, ni kone kikil bi hambun sao oborob ora pange haru sin di, aoh nim Ngaorol hul ha ora habur harbor aondao ngo saore hakl bor nje tangar mendel nukl hakl po saor kaeb se haru sin di ebe o, nim hobao sao oran tenaol mendel hond homo kone nao wibur ngo hakl ub bu haru sin, ninao imbi kang ora di nao uklaol ora.*

³ Mend di bombor ngub was ninao osisao uklwao baeben nim tenaol mendbor

* 12:27: Oro 12:5; Ebe 5:30 * 12:28: Ebe 4:11-12 * 12:31: 1 Kor 14:1 * 13:2: Mat 17:20

mbinin osisao nao wi ora burubur kone bor dam nao bin buruklemi baeben, oborob ora bisur bu taol bu kal peb buklwao tomb di, mbini nao Karason sem bor maki homo saond bi sao haroklme baebenom ni isao-lao bor haoruklbur buklemi ub nim ngub bin bao waru sin di, nim tenaol mendel hond homo kone nao wibur bu haru sin, nim oborob sao ngo buklwao baebenom ninao kang ora di nao muwaklao ora.*

⁴Ngub inj, mondom tenaol mendel hond homo kone u harob sin obu ngubi ora hayao ka. Obum tenaol mende bor penar bu maki homo menjao nen nao sabe, turi was homobur sub was ko ora haklao. Obum tenaol mende bor di hebe ha was habur laon bisur was buklao. Aol ngo obum oborob buklao on was hem ko bam bam bubur, obum tenaol mende bor daongirir ko hel hondo angal di nao buklao ora. Heneng ora tenaol mendel hond homo kone u haklao ngom tenaol mende bor ehekone po

⁵el kaol kaol di nao lao ora. Obum obun mbib haklao on was hem ko pand waram waram di nao buklao. Aol ngo obum penar bu ko di nao homoklao. Mondom obu bor khorob sao menjao buklemi tomb d, obum saongao mar hakol bu ya pubung nao lu uklao ora.*

⁶Aol ngo tenaol mendel hond homo kone u haklao ngo obum, tenaol mendborom tenaol mende bor khorob habara bor bor bam bam bimi ub turi nao homaoklao o, mendborom oborob dund se bi bi wi ub beme sao was turi homo haraoklao.*

⁷Aol ngo obum tenaol mendel ngub hond homo kone u haenbur o, waki mbinim obu bor khorob beme tomb di khorob ngo beme on san nao li sub turi was homo haraoklao. Mbinim obu bor ngo hakl ub beme tomb di, obum mbini penar bu maki homo nao tuwaraoklao ora. Ngub bubur laon Ngaorom mbini bisur buklao tomb nao kone bor di ebe soklao ko nen sabobur, mbinim obu bor khorob bemel obun kone bor ngo kho so kend bin haklao ub di nao bin hae non bubur, hul ha saor peyo was haraoklao ora.*

⁸Heneng ora mondom tenaol mende hond homobur kone u haklao ub kone ebe ngubi ereb ora di nao bum hae bao wi aeben ora soklao. Ngub buklao o mendborom Ngaorom wen buklao sao baeben tenaol hambunom pangen oborob ora kao kalo haroklme o, waki mabor ngon te hondo perekle peyomun lao tomb ngo lome nda ub ko mende nao lemi. Mend di su hambun bor angal armend sisao lome nda

ub ko mende nao lomao ora. Mend di Wesaon burim naon kone bor Ngaorom nen sabeyao sao oborob ora mao bembera haondaomun lao nda ub di ko mende nao buklao ora. Heneng ora ngo sao hakl non ngub buklao o mondom tenaol mende hond homobur kone u haklao ub bombor oran, Ngaorom hambun sao bu paklao tomb di bao wi aeben ora saklao.

⁹Pangeklem. Ngubi tomb non Wesaon burim nao bor hambun sao armend sisao kang kang bu was taol bu nji nji bubur, Ngaorom nen sabeyao sao naom ora haondaomun lao nda ub di, obum wen buklao sao mao bembera hondobur tenaol hambunom pangen kao dund baomun lao nda ub di, naom kang kungnil was haondaomun muwalaoklao ko hayom ka.

¹⁰Ngub beyom o mabor Ngaorom hambun sao bu pindib pa ora buklao, naom ngo bu hayom haklon te di ora hondo perekle peklao tomb naom kang kang bu mendbor ngo bu hayom ub di ko mende nao buklao ora.

¹¹Heneng ora ni nongnas kang kon nao wi hawao tomb nim di nongnas kang kon nao wi baebenom lome nda ub was ko habur kowaon, nongnas kang ngubi baebenom kone woroklme nda ub nim di kone ngubi u hawao ora. Nongnas ngubi baebenom nen saboklme ub nim di nen sabowao o, waki mabor ni aol sam sam bu kon u ngaorukl pewao tomb nongnas kon nao wim ngo bimi nda ub ora tuwawao.

¹²Mend di nao ngubi tomb hayom ub non, tenaolom diyao kando hakl bor ib humu ubur wes wes hendeme tomb mbinin el wil bor oborob ora hend heneng nao bimi nda ub menger, naom Ngaorom hambun sao biyao saon te di oborob hend heneng nao bi kang el mend el mendel was hendeyom o, naom mabor non aol kab kab el dob bi bi bu oborob ora hend heneng bi bi bimi nda ub naom obu kab di ngub buklao ora. Mend di ngubi tomb ora non Ngaorom nao kone kiki mao ba ni bor taol bu njaoraoklao sao kang bu ora wiyao o, Ngaorom nao kone bor di ni hae ub di ora hendeyao ub, mabor nim Ngaor obu di ora hondobur obum biyao sao hakl di hend heneng buklwao ora.*

¹³Pangeklem. Naom buklao saon hobao sao oran tom teb sao mend non ereb di bao wi aeben ora saraoklao sao yao. Ngub yaol tom teb sao ngo Ngaorol hul ha ora haroklme ub di, Ngaorom ni bor hambun sao wen oborob buklao ko nen sabobur obum ngo buklao sao bao hondo haroklme ub di, tenaol mendel hond homo

* 13:3: Mat 6:2 * 13:5: Pil 2:4 * 13:6: Oro 12:9; Oro 15:1; 1 Pit 4:8 * 13:7: 1 Kor 9:12 * 13:12: 2 Kor 5:7; Nje 1:23

kone woroklme ub di, tom teb ngo oran wi aeben ora saklao o, mondom tenaol mendel hond homo kone u haklao ub bombor o non ora hobao sao ora yao ka.*

14

Angal heneng tangar tangar lome on kao dund bisao o

¹ Pangeklem. Nim angal ngo kakl o non tenaol mende hond homo kone u haroklme ub bombor o hobao sao aondao ora yaol kakl ngao, inin kone bor kone ngubi was and sen haklwaebe. Mend di Ngaoron Wesaom ini bor buri taol bu njaoraoklao baeben di hobao sao was yaol ebe hem ko men hakol buklemi o, ngo taol bu njaoraoklao baebenon hobao sao oran, inin obun angal bib ebe nda kao dund bu hareklemine ko obun buri ngo taol bu njaoraoklao o ora yaong, obun angal ngo kao kalo haklwaebe ora.*

² Mondom Wesaom taol bu kaloklao ub angal heneng tangar tangar ka sin, obum tenaol hambunom pangen tenaol hambun bisur bu inj, obum Ngaorom bombor o pangen lao. Ngub buklaol o angal ngo di angal heneng tangar tenaolom nao pangaebe se angal mend ken laol, Wesaom Tangar Aondao ndan burim ora ken lao ub ora lao.

³ Ngub lao o Wesaom Tangar Aondao oran buri ngom, mondom Ngaoron angal bib ebe nda tenaol hambunom oborob ora pangen kao dund bu haen ko taol bu kaloklao ub buklaol tomb obum mbini hambun ora buri mao palabur, mbinin kone bor hul ha saor peyo sub tibaen as ko was haen lao ora.

⁴ Heneng ora mondom angal heneng tangar tangar ngo Wesaom burim kao kaloklao ub lao tomb obum obun mbib bu mubur buklaol o, mondom Ngaoron angal bib ebe nda tenaol hambunom pangen kao dund bu haklao tomb obum Ngaoron angal ngom Ngaoron sem hambun ora bu min ko kao kalo haklao ora.

⁵ Pangeklem. Ini hambunom angal heneng tangar tangar kobur ngo lemi ub nim makl nao heme turi was homoklwao o, Ngaoron Wesaom ini bor obun angal bib ebe nda tenaol hambunom pangen kao kaleklemine ko, angal bib ebe ngo oborob ora taol bu njaoraoklao ub inin kao dund baem sin, ngub buklemi ub ora hobao sao yao. Ngub yaol ngub buklemi saom naom angal heneng tangar tangar kobur lomao ub di men mbayaol, nim inin tenaol hambunom pangen angal hobao sao ngo ko haklemi ub ora turi homaklo. Ngub

biyu o mondom angal heneng tangar tangar lao tomb, tenaol Ngaoron sem angal heneng tangar ngo lemi ub nao pange awis buruklemi baeben hambunom di pangen, mondom te oborob kao dund buklaol tomb tenaol hambunom pangaen ko buklaol, angal ngom mbini hambunom kone bor sisab mao pa hul ha saor peyo haen laol obum ngo buklaol ub di ebe was soklao.

⁶ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini hayem ol obobur angal heneng tangar tangar kao njuklwao inin nim angal tangar ngo lowao ub nao pangaem sin, nim ini asub bubur bu muklwao ko pangeyem? Wao. Nim Ngaorom ini bor angal kao nji nji biyao ub oborob nen sabeklemine ko mao dokaklwao ub di, obum inin kone bor kao dund buklaol on te ko mao dokaklwao ub di, obum ini bor ereb buklaol saon inin pangeklemine kao dund buklwao tomb di, ini bor man kang mend kao njuklwao ub di, nim inin oborob ora pangeklemine ko inin angal heneng lome nda ora ub nao kao nja sin, nim angal tangar ngo lowao ub baehaemen ora lowao ka.

⁷ Nim ngo kakl ub menger mend di, polpib dambokl kab di el el nao bib se ora waoraoklao. Ngubi saoklao o tenaolom turi homo pangeme ub kaoya men mba bu oborob ora sablo ken ko, ngo sao oborob pange aol mondom oborob ora buwaru kaombo waroklme nda ub mondom ngub nao ba sin, angal oborob ora pangaebe turi bi ngo komboklao nda ub asub bubur komboklao tenaolom kho saol ebe saol ko mao bembera hondoklemi?

⁸ Menger bombor ngub was mbini ami sem hambunom pangen ko biyukel mbel pangen lao aolom obun biyukel mbel bor ngubi tomb saond beyom ko oborob ora pangen kao kaloklme ub nao ba sin, obun ami baebenom mbinin mbib was asub bubur saond buklemi on man man buklemi ko pangeyem?

⁹ Nim angal mar ngo kakl ub menger, inin tenaol mendborom nao pangen angal heneng tangar tangar armend sisao lemi tomb, tenaol ngo ini maomunu hor buruklemi haklon mendbor nao pange awis buruklemi baebenom angal tangar tangar ngo lemi on te asub bubur nen saboklemi? Inin angal heneng tangar tangar ngo kao kao buklemi ub tenaol mendem nao pang pang bin ora lemil, inin baehaemen kao bara win ora kao mba haklemi ka.

¹⁰ Pangeklem. Tenaol su hambun bor paoleme baeben hambunom, mbinin angal heneng kao kao bimi ub ndi nao minib se buklhoma iri non bi tangar tangar andub ora lomel, angal heneng ngo baeben ham-

* 13:13: 1 Tes 1:3; 1 Njo 4:16 * 14:1: 1 Kor 12:31; 1 Kor 14:39

bunon te di oborob was wi wi beyao ora.

¹¹ Ngub beyao o mondom obun angal heneng o lao tomb nim obun angal heneng ngo lao ub obum ngo sao was le ko nao panga sin, nim aol ngo obu sem tangar ora hae ko pango haklwaol, obum ni di aol tangar mend e ko nen sabo haklao ora.

¹² Ngub buklaong inim Wesaom obun buri mundub mundub bi ini bor taol bu njaoraoklao on mendbor heneng ora turi homo muklbur hayem sin, inim tenaol Ngaoron sem baeben hambunon kone bor sisab bi oram hul ha saor peyo was haen ko tabo tu yam yam beklemun ub, inim Wesaom buri tangar ngubi ora taol bu njin hem ko muklbur haklwaebe ora.

¹³ Aoh, mondom angal heneng tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se ngubi lowao ko panga sin, nim angal tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se ngon te mbinim pangen kao dund bun ub, Wesaom Tangar njem ni buri taol bu njibi ora ko kao kalo haebe buklaol ora.

¹⁴ Heneng ora nim di angal heneng tangar tangar naom nao lomao ngubi kobur Ngaor bor kao kala sin, nim nao kone bor non nen nao sabebur o, nao wesaom bombor o lowao.

¹⁵ Ngub buklwao o, nim ngub bubur asub was buklwao? Pangeklem. Nim nao wesaom di angal heneng tangar tenaol mendem nao pangaeb se ngubi kobur Ngaor bor ebe lowao. Nao konem kimb bubur di lowao ora. Nao wesaom kao lao ub Ngaor bor angal heneng tangar kobur we di lowao ora. Aoh, nao konem di oborob ora kimb mao baklao ub Ngaor bor we oborob ora kaoya lowao.*

¹⁶ Ngub inj, inim nim ngo biyu ub nao bibur, inim angal heneng tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se ngubi was kobur, Ngaor bor tengiyu ko inim armend sisao kao kal kal bu haklemi tomb, tenaol mendbor angal tangar tangar armend sisao ngo lemi ub nao pange awis sao buruklemi baebenom, mbinim asub bubur inim Ngaor bor ngo keyem o ko pangobur Ngaor bor njem oborob was bili ko kao isur buklemi ko pangeyem?

¹⁷ Pangeklem. Njem angal tangar ngub kobur Ngaor bor oborob ora tengiyu ko kao kaloklesi o, tenaol mendbor njem angal tangar ngo lesi ub nao pange awis buruklemi baeben, njen angal tangar ngo lesi ndam mbinin kone bor sisab mao ba hul ha saor peyo haen ko di menjao nao buklaol ora.

¹⁸ Heneng ora nim non angal heneng tangar tenaol mendem nao pang pang bib se ngubi ko haruklu ub non, inim angal

ngubi ko hayem ub di men mbabur ora ko haruklu, nim turi aondao ora homobur Ngaor bor tengiyu ko haruklu ora.

¹⁹ Ngub biyu o nao hambun maomunu buruklmao tomb nim tenaol hambunom pangen ko inin angal heneng lome nda ora ub kobur menjao lowao tomb, nim nao kone bor nen sobakl ub angal kang el bombor ora kobur lowao ub ora hobao sao ora yaol, nim angal heneng tangar tangar bukhloma iri non bi andub ora wiyao ub kobur ka sin di angal kang ngom men mbaklao ora.

²⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, inim tenaol mendborom khorob bu haroklme nda ub nao bi, inim nongnas kang wen sobes hae baebenom mbinin kone bor menjao mondom nao men pae pen sub ware pele ora ngo u mba haroklme nda ubi menger ora haklwaebe. Ngub haklemi o inim inin kone bor non oborob ora kimb bu pa win ora habur, inim nongnas kang non bi nao hae hambun sao oborob ora kone kimb buklemi ub non, ini tenaol kon u hiril pele non bi haklwaebe.*

²¹ Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Tenaol angal tangar tangar lome baebenom

Angal tangar ngo lome ub kobur di

Tenaol mendbor mbinin angal heneng ora o

Armend sisao lome ub kobur di

Ninao sem ora baeben bor

Nao angal mbinim wakt was pangen ko

Kao kalokl engel bin lowao o

Ngub kao kalokl engel buklemi tomb di

Tenaol ninao sem ora ngo baebenom

Angal ngo oborob hem ko nao pangoklemi ko

Aorao Aondaom keyao ub

mbuk waeb bor ngub wiyao ora.

²² Heneng ora ngub wiyao, Wesaon burim angal tangar tangar tenaol mendem pang pang nao bib se ngo taol bu njaoraoklao nda ub, obun buri ngo mbini tenaol Ngaorol hul ha haroklme baebenom henden ko inj muwaloklao ka. Ngub inj, mbini tenaol Ngaorol hul nao hae haroklme baebenom ora obun burim angal heneng tangar tenaol mendem pang pang nao bib se ngub mao ka henden muwaloklao ora. Ngub biyao o mondom obun angal heneng ora o kobur, Wesaon burim Ngaoron angal ebe nda tenaol bor kao kalen lao nda ub non, tenaol Ngaoron man nao pange baebenom angal ngo hem ko burir bi munu nao pangoklme ora. Ngub inj, Ngaoron sem oram was Ngaoron angal ngo turi homo pangoklme ora.

* 14:15: Ebe 5:19 * 14:20: Ebe 4:14; Pil 3:15

23 Ngub biyao o ini hambunom hor buruklemi bor angal heneng tangar tangar mendem pang pang nao bib se o armend sisao kao kao bukbur buruklemi tomb, mbini tenaol tangar mendbor ngol pibnao obo buruklemi baeben di, mbini Ngaoron man nao pange baebenon mendbor di ini ngo buruklemi o bor obo baraem sin, mbini ngo baebenom inim angal tangar tangar mendem pang pang nao bib se ngo armend sisao kao bara uklemi ub pangobur, mbinim ini bor panaem mbini ngo baeben he sobur kao mba hayem lemi ko nen nao sabeyem be?*

24 Ngub lemi ora o mbini tenaol mend ngol pibnao obo buruklemi baeben di, mbini Ngaoron man nao pangoklme baebenon mendbor di inim hor buruklemi bor obo buruklemi tomb, inim mbini ngo buruklemi baebenom di pangen inin angal heneng lome ora ub kobur Ngaoron angal bib ebe nda ko harim sin, mbini ngo haklon is menden kone bor Ngaoron angal ngo oram biklao tomb obum khorob biyao sao obun kone bor wiyao o mao bembera hondoklao ora.*

25 Ngub hondobur obum bisao sao baeben di obun kone bor hambun sao mupango wiyao sao hakl Ngaoron angal ndam ngub mao bembera henden laol, obum sakl polo tenaol hambunom pangen maokl peyu kao pabur, obum dombes u Ngaor bor kaoya kobur heneng ora Ngaor obu ini ngo baeben hesa haru harekle ora lao.*

Inim hor buruklemi tomb sub dam ken boroklwaebe

26 Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor ngo kakk on ngub ora baem sin ebe ora kobur kakk ka. Inim hor maomunu buruklemi tomb sub is mondom Ngaor bor kaoya kobur we kao. Is mondom Ngaoron angal bib hobao sao kao kal. Is mondom obun kone bor Ngaorom kao kal kal biyao sao tenaol hambunom oborob ora nen saben ko, ko mao dokla. Is mondom di angal tangar tangar tenaol mendem nao pangaeb se lao tomb, is mende aolom angal ngo lao on te tenaol hambunom oborob pangen kao dund bi bu, inim maomunubur mondom menjao was kao kao bu ngub ora bibaebe ko pangakl. Heneng ora inim ngub ngo buklemi tomb tenaol Ngaoron sem baeben hambunon kone bor sisab bi oram hul ha saor peyo was hakleming, inim hambun sao mende tabo tu ya ya bu, bu haklwaebe buklemi.*

27 Pangeklem. Mendborom naom angal tangar tangar tenaol mendem nao pang pang bib se ngubi di hor buruklemi tomb bao lomao ko pangaem sin, hambunom nao ke is kab be? teb ora mondom maomunu nao ke, mendem kao paen bao hondo ham ham bubur, ngub kao peklemi tomb is mondom di penar bu angal ngo lemi on te tenaol hambunom pangen, mbinim ngub lem ko kao dund bibaebe buklemi.

28 Ngub inj, inim hor buruklemi tomb angal heneng tangar tenaol mendem pang pang nao bib se ngo lemi on te mondom kao dund nao binbur kaem sin, angal ngubi mbinim sub mbinin kone bor Ngaor kab ora kao kao bibaebe buklemi.

29 Mend di mbini aol mendbor Ngaorom mbinin kone bor kao kal kal bin haroklme baebenon is kab teb mondom, inim hor buruklemi tomb Ngaorom mbinin kone bor ngo kao kal kal buklaao sao tenaol hambunom pangen kao dund bu haklemi tomb, mbini ngo baebenon angal ngo pango buruklao mondom aol ngo obu Ngaoron angal ngo kao dund buklaao om oborob ora wakol ha haen le be? tangar ub le ko te mao bembera pango biribi buklemi.*

30 Ngo tomb mbini ngo baebenon is mend obun kone bor di Ngaorom menjao kao kaloklaol kon ko nen sabo bara sin, obum heneng ora ken ub aol mende ngo obu Ngaoron angal pibnao kakk haklao ndam kang mend nimil tubur njem kao ora kaebe buklaao.

31 Heneng ora inim oborob ngub was bi bi buklemi tomb ini hambunon kone bor di hambun sao oborob nen saboklme ub was and soklaol, ini sisab bi oram hul ha saor peyo was hakleming, ini Ngaorom obun angal ngo kao njaoraoklao aol baebenon angal ngon mondom mend hond mu kao was bubur hambunom ebe kao ngaklemi.

32-33 Pangeklem. Naon Aorao Ngaor obu tenaolon kone bor ngil ngaol mao karaoklao Ngaor inj hayao. Ngub inj, Ngaor obu tenaolon kone bor mao dud ba dam mao karaoklao Ngaor ora hayaong, mbini aol ngo Ngaorom obun angal mbinin kone bor kao kalen haroklme baebenom, mbini bor obun buri taol bu kalaoklao ub mu ngil ngaol nao ke, mbinin mbib sisao oborob ora maeb ha bibaebe buklemi.

34 Mend di su hambun ora hor boroklme sem hambun bor bimi nda ub ini abo ngo bor ten bereyem baebenom di angal kang menjao nao ke sub was boroklwaebe ora. Heneng ora Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub mbini ten baebenom aol maomb

* 14:23: Bis 2:13   * 14:24: Njo 16:8   * 14:25: Njo 4:19

* 14:26: 1 Kor 12:8-10; Ebe 4:12   * 14:29: Bis 17:11;

1 Tes 5:21   * 14:34: 1 Kor 11:3; 1 Tim 2:12; Tat 2:5

nao bowen lowaebe ke wiyaong, inim hor buruklemi bor mbini ten baebenom angal kang menjao nao ken lowaebe ora.*

³⁵ Heneng ora naom hor buruklmao bor ten mondom angal kang mend ka sin naom ngub nao bi sao sakl, nao sakl bi ora soklaong, mbini ten baebenom angal kang menjao mend ne maomun ko pangaem sin di mbinim mbinin andal mbinin aoli baeben bor ebe ne muklemi ora.

³⁶ Wao. Inim asub nen sabeyem? Ngaoron angal bib hobao sao nda ini Kord tenaolon su bor mbes ibisaol, nao aeben baebenom inin su bor haklbir angal ebe ngo kam aeben aeben bismi o pangismi ko nen sabeyem be? Aoh, inin kone bor mbini tenaol Ngaoron sem tangar mendbor nao biri ora, nao sem bombor o ora hayom ko pangeyem be?

³⁷ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom obun kone bor ni Ngaoron Wesaom obun buri mundub mundub bi taol bu njurukl hayaol, ni Ngaoron angal di nao kone ora bor kao njin ora hae ko panga sin, obum nim ini bor ngo sao ngo sao bibaebe ko angal ngo waeb bu eben kakl baeben, heneng ora Aorao Aondaom nao bor bibaebe keyao ub ora waeb bu eben kene ko nen sobaeb se ora haklao ka.*

³⁸ Aoh, aol ngo obum nim angal ngo kakl sao baeben makl homo tuwabur nao ba sin, aol ngo obu Ngaorom keyao sao hem nao ke ora haklaong ini tenaol hambunom di obun angal lao sao hakl nao pangoklwaebe ora.

³⁹ Nao haeme mbaoli hakl o, nim angal ngo kakl baebenon kao kowes oran ngub bi. Ngaorom obun angal inin kone bor kao njuklao ub tenaol hambunom pangen, nim turi homo buklwao ora kobur oborob ora kao kalo haklwaebe ora. Ngub buklemi o mondom angal heneng tenaol mendem pang pang nao bib se on lowao ko panga sin, inim obu bor ngub nao kao ko nao men mbaklwaebe ora.

⁴⁰ Pangeklem. Inim hambun sao buklemi sao baeben kengi bi ub was bam bam bubur, oborob dund se ub was bu haklwaebe ora.

15

Karas pe pabur wakl enjaokl pisao o

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor mbes Angal Bib Hobao Sao ngo kao njundis ub inim aokl nao hemen hareklem in ko nim inin kone mao kambabar, ngo kao njundis on wakl kang mend mao perekeya kao njun pangoklwaebe. Nim ini bor angal ngo wen kao njundis tomb inim turi homo oborob ora pangisimindis ol, inim ngubi

tomb Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha ora hayem.

² Aoh, ngub beyem o nim ini bor Angal Bib Hobao Sao ora ngo kao njundis ol hul ha ora hasmi tomb, Ngaoron angal bib ebe ngom ini bu murukl haen kisao ka. Ngub bisao o inim tangar tangar saol hul ha hasmi sin, inim harer tangaron hesao mi po bum haklemi ora.

³ Nim angal hobao sao ora ngo pangowao ub inim di oborob ora pangeklem in ko ngub kao njundis ka. Ngaoron mbuk waebom ngub buklao ke wisao ub naom khorob was bu hasmaol, Karasom naom khorob ngo bismao sao kuna naon ne man-abur himisao ora.

⁴ Ngub himisao mbinim obun toklo maol bismi tomb bao hor kab oran obun maol bor bao wisao o, Ngaorom bao hor tebo nanon obu wakl mao enjaesaol, mbes Ngaoron mbuk waeb bor ngub buklao ke wisao ub ora il so pind bisesa.*

⁵ Heneng ora ngub bisaol nim ini bor ngub di kao njundis. Obu ngo wakl enjaokl pisao tomb Pitam di obun elom ora hindisao tomb, ngon mabor sao obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol duteb ndam di mbini maomunu burubur ora hindismisa.*

⁶ Ngo tomb mabor sao di mbini Ngaoron man pange sem andub ora 500 supu hakl hakl hor dudowa pu di men mbae, hor andub oram di mbini hambun habur obu mbinin el oram hindismil, mbini ngo hindismi baebenon kang mendbor himismi o ngubi tomb mendbor andub ora di bao hayem.

⁷ Heneng ora mabor Njemusom di obu ora hindisaol, ngon mabor sao obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol baeben hambunom di hindismisa.*

⁸ Ngo tomb ni di nao amom kang wen mar paesao tomb khorob bu haroklme aol mbes mar beyaesao, ni kho ora Karas kab daol maomunu nao haeb se hawao o, obum ni hond himisao tomb ma ora bor nim di obu nao el oram hondowao ora.*

⁹ Heneng ora nim mbes ngo khorob bimi saon tol was hawao tomb Ngaoron sem baeben bor hondo ko bowes bu ke mao handa hawao, mbini Ngaoron angal bib ebe nda kam akol bimi aol aondaob hobao sao o hakl daol ni nao maomunu nao haeb se kang kho ora hawao.*

¹⁰ Ngub hawao o ni ngubi tomb hae ub non Ngaorom ni hond aondaob ora homobur pone ora bu mubur hisaon, obum ora ni bember peyo mao hasao ora. Ngub bisaol obum ni ngo hond himisao ub

* 14:37: 1 Njo 4:6

* 15:4: Mat 12:40; Bis 2:24-32

* 15:5: Mat 28:16-17; Luk 24:34

* 15:7: Luk 24:50

* 15:8:

Bis 9:3-6; 1 Kor 9:1

* 15:9: Bis 8:3; Ebe 3:8; 1 Tim 1:15

baehaemen nao bisao ora. Ngub inj, obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme baebenom kongon oborob ora bu haroklme ub nim di obun kongon ngo ngub bun ko taol bu njisaol, nim obun kongon ngo ngub buri palo buwao tomb mbini angal bib hobao sao kam akol bimi aol aeben ngo baebenom buri palo bu haroklme ub di men mbaen ora bu haruklu ora. Ngub biyu o ninao buri o membela inj, obum ni pone ora bisur bisaol nim obun buri om ora kongon buri oborob ngub bu haruklu.*

¹¹ Inim ngub nen sabobur lemin nim ini bor angal hobao sao ngo kao njuruklu nda ub di, mbini angal bib ebe nda kam akol bimi aol aeben o baebenom kao njoroklme pangoklme ub di, naom angal ngo bombor o ora kao njoroklmao ndal inim angal bombor ngol hul ha ora hayem.

Ngaorom Karas tenaol wackl mao enjakklaol o

¹² Naom angal hobao sao ora ngo, Karas obu pe paesao o wackl enjo hayao ko ini kao njoroklmao nda tomb, ini mendborom tenaol homoklemi o wackl nao enjoklemi lome nda ub inim asub ora nen sabobur Ngaorom tenaol heme baeben ko mende nao mao enjakklaol lome?

¹³ Heneng ora Ngaorom tenaol wackl nao mao enjakk beyaon, obum Karas di nao mao enjakk bisaol.

¹⁴ Obum Karas ngub nao mao enjakk bisaon, naom ini bor angal bib hobao sao ngo kao njoroklmao nda ub baehaemen ora kao njukk bemaol, inim Karasol hul ha haroklme nda ub di baehaemen ni nao sokl bi ol ora hul ha hae sokl beyaol.

¹⁵ Pangeklem. Ini tenaol mendborom Ngaorom tenaol homoklemi o wackl nao mao enjakklaol ko ngo lome ub heneng ora kokl bemen, obum Karas di ngub nao mao enjakk bisaol. Ngub sokl beyaon naom ini bor Karas obu pe paesao o Ngaorom wackl mao enjaesao ko kao njoroklmao nda ub Ngaorom heneng ora obu nao mao enjakk bisaon, naom ngo ko hayom ub di Ngaor obu maobowabur kakla ke non bi sokl beyaol.*

¹⁶ Heneng ora Ngaorom tenaol heme baeben wackl nao mao enjaeb se hakl beyaon, Karas di nao mao enjakk bisaol ka.

¹⁷ Pangeklem. Ngaorom Karas obu nao mao enjakk bisaon inim obul hul ha haroklme nda ub baehaemen hul ha hakl bemel, inim mbes khorob bismi sao inin kone bor wisao ub bao was ukl beyaol,

kunaraoklao nda ub nao kunaeb bao wi aeben ora sokl beyaol.

¹⁸ Mend di tenaol mendbor Karasol hul ha hasmi o himismi baeben di wackl mao enjakklaol ub nao bi sokl beyaol, ke hondo haeben sokl beme.

¹⁹ Wao. Karasom nao sul bao haklmao aeben anga tomb bisur buklaol ub was hem ko nen sabobur, mabor menjao hobao sao ora mend buklaol ko nen nao sabe awis harum sin, tenaol mendborom hem kaebe sao mend beyaol tomb hem ngo lome nda ub inj, naom hibi kho so hem aondao bu ora lomaol nao ora hond bu pae ora soklaol.

²⁰ Aoh, ngub soklaol o tenaol heme baeben heneng ora wackl enjoklemi ko haondaomun ko, pibnao oran Karas obu pe paesao o Ngaorom heneng ora obu mbes mubao mao sa mao enjaesesa.*

²¹ Aol is mend obu Aram hasao o obum khorob bubur nao sun tenaol hambun mao homakl pisaol, Karas obu di aol is mende hasao o, Aramom ngo bisao ub nao bi obum tenaol heme baeben wackl mao enjakkbur ibisesa.*

²² Heneng ora nao hambun di Aram ngom maru wam aeben aeben bisaon sem ora hayom ol nao tenaol hambun homoklmao ora. Ngub bukmao o nao tenaol hambun sem kab ora hayom ol, sem mende Karasol hul ha haroklme baeben Ngaorom mbini hambun wackl mao enjakklaol ora. Aram obu tenaol homoklme on te ora yao ub Karas obu di tenaol heme wackl mao enjaraoklaol aol ora yaol, Karasol hul ha haklemi ngo baeben Ngaorom wackl mao enjakklaol ora.

²³ Pangeklem. Ngaor obum tenaol ngo mao enjakklaol on menger ngub wiyao ka. Saond beme tomb aol is mondom obum mbes saond harer handam peyao tomb aeben baeben hambunom obun mama was taol mi puklmi nda ub menger, Ngaorom Karas obu mbes saond harer hondo sao mao enjaesao, mabor Karas ngo obu wackl oboklaol tomb obun sem hambun wackl mao enjakklaol ora.*

²⁴ Ngo tomb Ngaorom hambun sao bu kowes buklaol Seran sem maomb bo haraoklaol wesmbao aondao baeben di, Seran kang baebenon i bor ung mao baroklme aondao baeben di, kho semon wesao aondao buri palo haroklme baeben di, ngo sao baeben hambun ora Karasom ora men mbabur tenaol su hambun bor paoloklme baeben di ora hambun sao ora, Ab Ngaor obu bomborom was buri palo maeb ha maomb bo haen lao ora.

* 15:10: 2 Kor 6:1; 2 Kor 11:5; 2 Kor 11:23 * 15:15: Bis 1:22; Bis 4:33; Bis 5:32 * 15:20: Kol 1:18 * 15:21: Oro

²⁵ Heneng ora ngubi tomb sao Ngaorom hambun sao Karasom was maomb bo haen ko nen sabeyao ub maomb bo hayao o, Ab Ngaorom Karas obun saond bi baeben ora hala mbaen lao ora tomb hambun sao Ab Ngaorom was maeb ha maomb bo haklao ora.*

²⁶ Pangeklem. Ngub buklaol aolom saond bubur mbinin saond bi ora lu taol peklme nda ub Karasom di obun saond bu kowes bubur, tenaol mao homaraoklao sao mao ora bor lu taol peyobur men mbaklao ora.*

²⁷ Heneng ora ngub buklaol Ngaorom mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Ngaorom Eben Lao Aolom hambun sao Obun aongao ma aundur bor was Hala mbaen lao ora

ke wiyao o, Karasom hambun sao ngo hala mbaklao ke wiyao ub Ngaor di haru men mbaklao ko nen nao sabeyom ka. Ngub inj, Karasom hambun sao ngo maomb bo haklao ub Ngaorom obun mbib ngub bin ko nen saboklao ub ora buklaol.

²⁸ Ngaorom hambun sao Karas obum was maeb ha maomb bo haen lao ub, waki Ngaorom Isi ngom obun mbib obun Abom obu di maomb bo haen haklaol, ngo ora tomb Ngaorom hambun sao obum was maeb ha maomb bo haklao ora.

²⁹ Angal mend di mendborom tenaol heme on akl bubur mbabtas beyaom ko bimi nda ub asub nen sabobur bimi? Aoh, Ngaorom tenaol waki nao mao enjaki beyaon, mendborom asub ko tenaol heme on akl bubur mbabtas ngo bimi nda ub buk beme?

³⁰ Mend di heneng ora Ngaorom tenaol heme baeben waki nao mao enjaki beyaon, nao angal bib hobao sao kam akol bimao aol baebenom ke mundub mundub bi handam handam bubur o, angal ngo buri palo kao kalam akol bu haroklmao nda ub baehaemen il nao sokl bi ol, asub ko ora bu haki bemaos.*

³¹ Nao haeme mbaoli haki o, nao hambun nao Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises obu bomboron sem ora hayom ol, nim ini turi aondao ora homo haruklu ko heneng heneng ora kao njuruklu nda ub, mbini nao Karason semon saond bi haroklme baebenom ni luklbur nao wesao dokl lao peb bu haroklme, ni pe pae non bi haruklu ko nim ini bor angal ngo di heneng ora kao njuruklu ka.*

³² Mend di su Ebeses enjo ngo bor tenaol mendbor some ker non bi habur ni pe pan luklbur saond bu njoroklme o, nim ke ngo haki di nao hende non bubur su

enjo ngo bor angal bib ebe nda buri palo kao kal hakol was biyung, nim baehaemen sun tenaolom kongon heneng bimi nda ub bu haki beyon, asao ora pindi paen ko bu haki beyo? Ngon baehaemen ora buk beyo o, tenaol mendborom di ngub lome. Nao ko mende nao enje ora pe paklbur hayom ngao, naom ne di ib dend dend bi ebe ngubi sao haki nao ha was haemin lome.*

³³ Pangeklem. Ngub lome o kakla ora lomeng, nongnas oborob bimi baebenom waki nongnas mendbor kowes kare ko, neb tabokl aondao pobo pakla soklme baeben kab maomeneme tomb pakla soklme nda ub, inim mbini khorob was bimi baeben kab maomunu harim sin mbinim ini khorob mao baklemi orang, inim inim kone lu tuwaklemi hondo ora haklwaebe.

³⁴ Wao. Ini mendborom Ngaor obu nao hende ora habur inim khorob was nen sabo haroklme, nim ini bor angal ngo kakl ub inim waki kone u bokeyobur sakl poleklemim ko kunub ora kakl ngao, inim sakl polo khorob bimi sao ngo tuwaklwaebe ora.*

Naon toklo mao enjaklao ub tangar ubi ora soklao o

³⁵ Aoh, ini mendborom awis ora habur ngub lome. Ngaorom asub ora bubur tenaol homoklemi baeben waki ko mende mao enjaklao balem? Mbinim toklo di asub bi ora haklbur waki enjaokl oboklemib? lome.

³⁶ Ngub lome o ini ngub nen saboklme baeben kon nao wi mbaoli tumu mari non bi ora hayem ka. Nim ini kao njun ub pangaklao. Tenaolom em we boklemi tomb aondao kang o bung bu nao pobaেকে buri hapele bao wa sin, em we ngo por ko and nao soklao ora.*

³⁷ Heneng ora inim kowaoll il di em we tangar tangar sao hambun sao di wen we boklemi tomb inim por kao baklae inj, kaebi ora we boklme o, por lao tomb tangar ubi kowaoll sem di obu kowaoll isao ora por lao.

³⁸ Pangeklem. Ngo biyao sao Ngaorom obun mbib ngub bin ko nen sabo man man bisao ub obum il tangar tangar ubi warubur, isao di tangar tangar ubi hae por ken ko warisesa.

³⁹ Mend di hambun sao haebob tuwaroklme sao baebenom toklo di tangar tangar ubi hae was bereyem ol, nao tenaolon toklo warisao ub di tangar ubi ora hayom. Iri hae sem hambun sao ora sao sem di, iri nao hae sem hambun sao ora ib wen sem di, ngo sao baeben hambun

* 15:25: Mat 22:44 * 15:26: Kao 20:14; Kao 21:4 * 15:30: Oro 8:36 * 15:31: 2 Kor 4:10-11 * 15:32: Luk 12:19-20 * 15:34: Bis 26:8; Oro 13:11; 1 Kor 6:5 * 15:36: Njo 12:24

sao ora mbinin toklo tangar tangar ubi hae was bereyem ka.

⁴⁰ Mend di saohar bor haraoklao sao baeben hesa su bor haraoklao sao baeben kab tangar tangar ubi ngo hendeyom ub, saohar bor bao mao baraoklao sao sem ngo harekle sao baeben hendeyom tomb naon elom hendaebe turi bi ebe ora e ko pangeyom. Aoh, su bor haraoklao sao sem ngo warise sao hendeyom tomb di, naon elom hendaebe turi bi ebe was e ko nen sabeyom.

⁴¹ Saohar bor nar hae ub di ebe ora e ko nen sabeyom. Ek harekle ub hondobur di ebe ora e ko pangeyom. Naom saosol-baem baeben di bao tangar tangar ub bi haraoklao nda ub hendemaotomb, ngo sao baeben hambun sao elom hendaebe turi bi ebe ora e ko hendeyom.

⁴² Pangeklem. Toklo tangar ubi hae was ngo warise ub menger mubur, Ngaorom tenaol heme baeben waki mao enjaklao tomb naon toklo ebe tangar wen pange ora haklmao. Heneng ora tenaol hememe baebenon toklo tangaeme tomb mbinin maol bor bung ora biyao nda ub buklaol o, Ngaorom obu waki mao enjaklao tomb obu ko mende nao homaeb se toklo tangar ubi hae ora soklaol haeben ora soklaol.

⁴³ Tenaol homoklemi on toklo tangaklemi tomb kho sobur daomu bowes buklaol o, mabor Ngaorom obu waki mao enjaklao tomb obun toklo buri tangar ubi wen pange daomu kho nao saeb se ora soklaol.*

⁴⁴ Heneng ora tenaolon toklo heneng ngubi tomb ngo ha bereyom o hesa toklo tangar wen pange haeben saklmao ub kab, toklo kab ora ha bereyom ka. Ngub yaol tenaolon toklo heneng ngubi tomb ha bereyom o homoklemi tomb tangaklemi o, Ngaorom obu waki ko mende mao enjaklao tomb obun toklo tangar wen pange oram haeben ora soklaol.

⁴⁵ Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Aol pibnao hasao o obun imbi Aram hasaol Ngaorom obu haebob tuwaen kobur

Toklo heneng hae ora warisao ke wiyao ora. Ngub wiyao o waki Karas obu aol Aram ngo hasao on ma nan sao obobur kisaon, obum tangar ubi ora bubur tenaol homoklemi o waki mao enja haeben mao saraoklao aol ora hayao.*

⁴⁶ Pangeklem. Nim ngo kakl ub haeben saroklme sao mbes nao eben kebur tenaol homoklme nda ub mbes eben kisao o, hobao sao haeben saroklme sao ngo mu ma nan sa ibisesa.

⁴⁷ Heneng ora aol ngo pibnao hasao o obu su kar mubur warisao obu su heneng oram wari hasao o, aol is mende obu ngubi inj, obu Eben Ke Aol ora habur yu heben ora hakl ibisesa.

⁴⁸ Ngub bisao o aol pibnao hasao ngo obu su henengom wari ngubi ora habur, nao tenaol hambun di obum was maru wam aeben aeben bisao on sem ora hayom ol, nao tenaol hambun sul bao haom baeben di obu toklo hae obu hasao ubi was hayom. Ngub hayom o aol is mende ngo yu heben bor hakl ibisao o hayao ub, yu heben bor haeme baeben di mbini obu toklo hae, obu non bi ora hayem.

⁴⁹ Pangeklem. Nao ngubi tomb aol su henengom wari ngo hasao o toklo hae hayom ub, mabor nao aol yu heben hakl ibisao o obu hayao ubi toklo hae ora hakl-mao.

⁵⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor oborob ora wakol ha haen kao njun ub pangaoklaob. Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor naon toklo songol ngo ha bereyom ubi ha baklae pokl buwaklmao ora. Heneng ora naon toklo bung biyao sao ngo ha baklae haeben saroklme su o bor pokl buwaklmao ora.*

⁵¹⁻⁵² Mend di mabor buklaol sao hobao sao oran kowes bu sao wiyao ub nim ini bor oborob ora kao dund bun ub pangoklwaebe ka. Nao Karas tenaol baeben hambun ora pe pae tomb was inj Aorao Aondao obu oboklaol, nao mendbor nao heme bao haklmao baeben biyukel mbel aondao mend pangoklao o kao tu sowa men ora buklaol tomb, penar bu ora el pun kar peklme nda ub Ngaorom naon toklo songol tangar ubi men mao ingiya peb buk-lao ora. Biyukel mbel ngo pangoklao ora tomb was Ngaorom tenaol heme baeben di, mbini ko mende nao heme haeben ora saen ko waki mao enja peb buklaol ora. Ngub bubur laon bombor ngo ora tomb nao mendbor nao heme bao haklmao nda baeben di, obum toklo songol tangar ubi men mao ingiya peb buklaol ora.*

⁵³ Ngub bubur laon naon toklo bung bib se hayom o, tangar wen pange bung nao bib se hakl akl mao ba peb bubur ngaorukl peb mao baklao ora. Nao di pe pae se ora hayom o, nao ko mende nao pe pae se tangar wen pange hakl di waki akl bu peb bubur ngaorukl peb bu mao haklao ora.*

⁵⁴ Ngub buklaol Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Tenaol homoklme sao men mba lu taol peklao

Naom buri palo ora hala mbabur

* 15:43: Pil 3:20-21 * 15:45: Njo 6:63; 2 Kor 3:6; 2 Kor 3:17 * 15:50: 1 Kor 6:13 * 15:51-52: Mat 24:31; 1 Tes

Haeben saklmao ora

ke wiyaol, naon toklo bung bib se hayom o obum bung nao bib se haki akl mao ba peb bubur ngaorukl peb mao haklao ora. Nao pe paeb se ora hayom o waki pe paeb nao se haki ngaorukl peb mao babur hamun lao tomb di, mbuk waeb ngo bor ngub buklaol ke wiyao ub buklaol heneng ora ngo ora tomb il so pind biklao ora.

⁵⁵ Tenaol mao homaraoklao sao o

Nje ora lu taol pesaong

Njem aeb was hala mbaklesi?

Tenaol mao homaraoklao sao o

Nje ora men mbaesaong

Njem aeb was noklesi?

⁵⁶ Heneng ora Ngaoron manom nao bor oborob ora ki maoklao sao bember habur, inim ngo sao bibaebe ngo sao nao bibaebe ko muwaleyao saom naon kone bor taol taol mao habur heb mao homaraoklao ora. Ngub biyaol naom khorob bimao sao baebenom waki tenaol mao homaraoklao sao bor ung bu peyobur nao mao na haraoklao ora.*

⁵⁷ Ngub biyao o pangeklem. Naom naon Aorao Aondaon Njises Karasol hul ha ora hayom ol, Ngaoron naom ngo sao baeben hambun sao ora men mbamun keyaong, naom Ngaor bor turi homo tengiyu ko kaoya ko haemin ora.

⁵⁸ Nao haeme mbaoli ora haki nim ini kone uruklu nda haki o, inin kone bor taol taol nao bi kone ukd bombor ora u habur hul ha saor peyo ora hakiwaebe. Inim di ora hendeyem ol inim Aorao Aondaon kongon hambun sao ngo bu hayem ub inim baehaemen inj, mabor il taloklbur ora bu hayem ngao, inim pakla so kang mend kuwik mi sao nao bi, kongon ngo buri palo bu kimb was bu hakiwaebe ora.*

16

Ngaoron sem bisur bu mone kalokl-waebe ora

¹ Pangeklem. Nim tenaol hor borokleme sem su Kalesiya bor bereme baeben bor di ngub bibaebe ora ko kao kalowao ub, tenaol Ngaoron sem su Njuriya bor paoleme baeben ngubi tomb mbini dem aondaora homobur mbinin kone bor dam nao bin ora bereyem ngao, inim di mbini ngo baeben bisur bubur mone mendbor pen lemin ub man man bibaebe ora.*

² Inim ngub beklem in ub ni abo ngo ini hayem ol oboklwao tomb mone ngon ko mend es es nao beklem in, inim ngubi tomb mone sokl morokleme saron baeben hambunon hor aondaora baeben sa kobur, inin

mone ngo muklemi baebenon mendbor te ha wi was bu hakiwaebe ora.

³ Inim ngub man man bu pa ora buruklemil mabor ni abo ngo ini hayem o bor oboklwao tomb, inim aol mendbor ini ngo was mone ngo mini puklub ko bember ha peb buklemi tomb nim aol ngo baeben bas lu kalobur, inim mone ngo Ngaoron sem su Njuriya bor paoleme baeben bisur bu waklemi baeben menae Njurusalem pen lowao ora.

⁴ Aoh, naom ngub di ebe bukmao o nao konem ni di su Njurusalem ngo pu laol pa sin, mbinin mone ngo haki mini pen ni ngo poklwao bor nao haru di bao was poklmao ora.

Paolom ni su Kord poklwao ko nen sabisao o

⁵ Heneng ora nim inin su bor ngo oboklwao kaku ub oboklwao ora o, nim pibnao oran su Maseroniya bor mbes pobur ngo bor baoklmend akol bu haki mbur mabor abo inin su ngo oboklwao ora.*

⁶ Nim ngub oboklwao tomb ni ini daol baoklmend bao ha haeb so buklaol di mend bao haki mao tomb, posabsu ubuklao ingi o mend hen maoraoklao nda ub buklaol tomb di bao haki mao ko pangaki. Ngub bukmao o nim ini daol ngub baoklmend bao ha haki mbur, mabor sao ni su tangar mende bor poklbur buklwao tomb inim ni bisur bu harerol ebe walaklemi ora.*

⁷ Pangeklem. Nim ini kang el bombor ora hend baondib sao saklbur paokl nao poklwao ora. Ngub inj, Aorao Aondaora ni ini daol baoklmend andub sao bao hamun ko panga sin, nim turi aondaora homoklwao nao baoklmend ebe bao haki mao ka.*

⁸ Ngub bukmao o ne pibnao naeb saoklao hor so o nao pindib pae aeben anga tomb non, nim su Ebeses ngo bor bao hakiwao ora.

⁹ Heneng ora su Ebeses enjo ngo bor Aorao Aondaora kongon il ebe ora sen bibi andub ora wiyao o, nao Ngaoron sem baeben bor daangirir ko men mbaki bi naon saond bi di andub ora hayem ol, nim su ngo bor kongon hobao sao ngo bao bu hakiwao ora.*

¹⁰ Nao haeme mbaoli haki o, nas Tim ke ngo obum di Aorao Aondaora kongon hobao sao ora ngo nim biyu nda ub was bu haraoklao o, obum kang mend mabor sao abo ngo ini hayem ol aba sin, obun kone bor pakl nao heme sub tibaen ora eben ub inim obu oborob ora obae ko turi homo heben heben bibaebe ora.*

* 15:56: Oro 6:14; Oro 7:13

* 15:58: Kao 14:13

* 16:1: Oro 15:25-26; 2 Kor 8:1-9; Kal 2:10

* 16:5: Bis 19:21

* 16:6: Oro 15:24; Tat 3:12

* 16:7: Bis 18:21

* 16:9: Bis 19:8-10; 2 Kor 2:12; Kol 4:3; Kao 3:8

* 16:10: 1 Kor

¹¹ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom obu makl homo mesao nao kaloklwaebe ora. Ngub inj, nim di nas ngo obu daol mbini naon Karas haeme mendbor di haru enjo ngo ni hae ol oboklemi ko bao hondo hae o, nim ngo kakl ub obu pibnao oran obo ngo ini hayem ol mbes obobur enjo ngo ni hae ol oboklaong, inim obun kone bor sub tibaen as ko was birin oborob ora u habur, enjo ngo bor ngub oboklao tomb di obu oborob ora bisur bu harerol walakl ubuklwaebe ora.*

¹² Angal kang mend di naon Karas haeme Apolos ke nda obum buklaol on kang mend kon ka. Naon Karas haeme mendbor enjo ngo bor haklbor abo ngo ini hayem o bor ini hondokl ib was beme tomb, Apolos obu di ini hayem ol eben ko nim obu bor nje di mbini ngo peyem o bor haru pebe ko kao kal was biyu. Ngub biyu o obum ngubi tomb non abo ngo bor nao oboklwao ko nen sabe o, mabor obun konem obon ko nen saboklao tomb obu di ini hayem ol oboklao ora.*

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

¹³⁻¹⁴ Nao haeme mbaoli hakl o inim Ngaorol hul ha ora habur, inin kone bor taol taol nao bi oborob hondo ora haklwaebe. Inim hambun sao buklemi tomb di pakl nao heme hul was ha, buri palo was bu habur lemin, inim tenaol mende aebenol haklemi hakl bor di hond homo kone ubur ora bu haklwaebe.*

¹⁵ Mend di inim ora hendeyem ub aol Sitepanas di obun sem baeben di, mbini ngo baeben mbinin su Ngiris bor tenaol aeben baeben kone nao baol mini haen, mbini mbes ora kone baol munubur Karasol hul ha hasmi ora. Ngub bubur kismin mbini ngo baebenom tenaol mende aebenol hasmi baeben di bisur bu, bu mukl ko nen sabobur, mbini Karas tenaol menden kongon biyao tenaol men koro hasmi ora. Nao haeme mbaoli hakl o*

¹⁶ tenaol ngo ngub bu haroklme kakl baebenom bimi ub di, mbini tenaol mendbor tenaol mende hond homo bisur bu haroklme baebenom bimi ub di, mendbor Aorao Aondaon kongon buri palo bimi baebenom bimi ub di, mbinim hambun sao ini bor ki hono oborob ora ngo muwaloklme nda ub was bu habur, mbinim ini bor hambun sao bibaebe ko kao njoroklme sao hakl di men hakol bibaebe ora.*

¹⁷ Pangeklem. Nim ini nao hende hae tomb hem aondaol ora ko hae o, aol

Sitepanas di Potunetas di Akakas di mbini ngo baebenom ini abo ngo haklon mend hae non bubur, mbinim nao kone bor turi aondaol ora mao homaesmil nim ngubi tomb turi homo sao hae ka.

¹⁸ Heneng ora mbini aol is teb ngom ni di ini di nao hambunon kone bor turi mao homa sisab mao baesming, inim mbini aol ngubi baeben inim oborob was bimi ko turi homo kaoya lowaebe.*

¹⁹ Su Esiya enjo ngo bor tenaol hor boroklme sem, sem andub ora hayem baeben hambunon ini bor ini ebe soklaong, ini hambunon kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem. Aol Akuwila hesa obun were Piriska kab di, Ngaoron sem mendbor mbibin anda bor hor buru haroklme baeben di, mbini ngo baeben hambunon ini hond aondaol bu ora homo hem kobur, ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.*

²⁰ Su enjo ngo Ebeses bor naon Karas haeme hayem baeben hambunon di ini hambun bor ini ebe soklaong as ko ora haklwaebe lem. Nao tenaol Ngaoron semom bimao nda ub inim Karas tenaol hambun bor turi homo heben heben bubur ki siken was bi bi bu haklwaebe ora.*

²¹ Ni Paolom di nao mbib bas ngo waeb bu kowes ora bubur, nim di ini bor ebe soklaong as ko ora haklwaebe kakl.*

²² Pangeklem. Mondom Aorao Aondaol kone nao wi harob sin ebe ka. Obum ke khorob ora ngo hondoklbur buklaol ub henden waemin ora. Naon Aorao Aondaol o nje pen ib ora.*

²³ Aorao Aondaol Njisesom inin kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora.

²⁴ Pangeklem. Nao hambun Eben Ke Aol Njisesom sem ora hayom ol, nim ini hambun hond homo kone aondaol bu ora u haruklu.

* 16:11: 1 Tim 4:12 * 16:12: 1 Kor 1:12; 1 Kor 3:6 * 16:13-14: Ebe 6:10 * 16:15: Oro 16:5; 1 Kor 1:16 * 16:16: 1 Tes 5:12 * 16:18: Pil 2:29 * 16:19: Bis 18:18; Bis 18:26; Oro 16:5; 2 Tim 1:15 * 16:20: Oro 16:16; 2 Kor 13:12 * 16:21: Kol 4:18; 2 Tes 3:17 * 16:22: Kal 1:8-9

Paolom Kord tenaol bor bas kabo pen kisao o

¹ Ini Ngaoron sem su Kord bor hayem baeben o, ini Ngaoron sem su Ngirik abo ngo hambun bor paoleyem baeben hambun di, nim ini ngo baeben hambun bor bas ngo eben kabl ka. Pangeklem. Ni aol Paol ngo Ngaor obun mbib ora nen sabisao ub nim Eben Ke Aol Njiseson Angal Bib Hobao Sao nda tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu han ko mao hasaol, ni aol ngom ora ini hambun bor bas ngo waeb bu eben kabl. Naon Karas haeme Tim obu di yao haru habur yaom bas ngo eben laob.*

² Naon Ab Ngaor Aondao yubu ora nda hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hambun hond hom ha was habur bisur bukblebi orang, inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe.*

Paolom Ngaor bor tengiyu kemin kisao o

³ Nao haeme mbaoli hakl o, naom Ngaor bor ngub tengiyu ko kaoya kemin ora. Ngaor obu naon Aorao Aondao Njises Karason Ab Ngaor ora hayao. Ngub yaol obu naon di Ab Ngaor ora habur, obum nao hond aondao bu ora homo bisur bi ha was haraoklao. Ngub bisur bi ha was habur naon kone bor kend bin haemao tomb di, sub tibaen as ko hambun ko haraoklaon te oran obu ora hayao.*

⁴ Heneng ora naom ngub ke mundub mundub bi hondobur naon kone bor kho kend bi sao ngubi mend ebeyao tomb, Ngaorom sisab mao ba sub as ko baoraomun lao nda ub naom di tenaol aebenol ngub mbinin kone bor kend bin buruklemi tomb, ebe bisur bu mbinin kone bor di sub tibaen as ko birin kaeb se haklmao ora.

⁵ Mende di naom Karas obu hem ko taol mi poklmaol, obu ke hindisao ub naom di ke mundub mundub bi aondao bu ora hondoklmao ora. Ngub bukmao o obum di wabl naon kone bor sub tibaen as ko baoraomun kobur, obum nao haru was habur bisur bi hayao ora.

⁶ Pangeklem. Nao ngo baebenom Karason kongon bukbur ke mundub mundub bi hondoklmao tomb, ngo saom il ebe ora sobur inin kone bor sub tibaen as ko bereklemin laol ini bu muklao ora. Aoh, Ngaorom nao bisur buklaol naon kone bor sub tibaen as ko haklmao tomb di, ngo saom di inin kone bor sub tibaen as ko was

hareklemin kobur bisur buklaol ora. Naom ke mundub mundub bi hendemao tomb naom penar bu makl nao homaomun ko, Ngaorom naon kone bor sub tibaen as ko hamun kobur hul ha saor peyo was hamun ko haraoklao ora. Ngub biyaol obum nao bor ngo biyao ub naom di inin kone bor taol taol nao bi ebe hul ha saor peyo habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin kaeb se ora hayom.*

⁷ Ngub hayom ol naom inim oborob be? khorob was haklemib ko, naon kone bor hem ko taol taol nao bi ora hayom. Aoh, naom di ora hendeyom ol naom ke mundub mundub bi hondo haklmao ub ini di nao hesa haru ke ngo handam sin, naom ke ngo maomunu hondoklmao ub wabl Ngaorom nao hambun maomunu was naon kone bor sub tibaen as ko baoraomun kobur bisur buklaol ora.

⁸ Nao haeme mbaoli hakl o, naom su Esiya bor ke mundub mundub bi andub ora hindismao ub oborob ora nen sabeklemin kao njun ka. Heneng ora naom su Esiya ngo bor ke kang inj, naom ke tangar tangar ubi aondao bu ora hindismao. Ngub bismao tomb naon kone ora bor di kho so kend aondao bu ora bin birismaol, nao ora pe pae menger ora hasmao.*

⁹ Aoh, nim ngo kabl ub nao ora pe pae menger habur naon kone ora bor mao bemberaesmao tomb, nao ngo baeben mbinim pe paen lukl bi ora hayem ko mbes man man bu pele menger ora hasmao. Ngub hasmao o ngo bisao sao naom naon mbib bimao sao mendel hul ha hamun ko nen sabobur inj, naom Ngaor ngo obu tenaol heme baeben di wabl mao enjaraoklao nda, obul ora hul ha hamun ko obum nao bor kend bi sao aondao ngo baeben ngub bao eben waesao ora.

¹⁰ Obum ngub bisaol nao ke khorob ora hondobur pe pae non bi ora hasmaol, arman nao kaeb se ora hasmao o obum nao wabl bu misao ora. Ngub bisaol obum nao hond homo wabl was bu muklbur hayao ub naom ora hendeyom ol, obul hul ha ora hayom ka.*

¹¹ Ngub buklaol o inim di nao ngo baeben hem ko bisur bubur lemin, Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora. Heneng ora ngub buklemi tomb Ngaor obum ini tenaol andub oran angal pangobur, nao ngo pe paeb se haroklmao baeben hond homo bisur aondao bu ora buklaol. Pangeklem. Ngaorom nao wabl was ngo bisur buklaol ub hondobur tenaol andubom Ngaor bor turi homo, tengiyu ko kaoya ko haklemi ora.

* 1:1: 1 Kor 1:1   * 1:2: 1 Kor 1:3   * 1:3: Oro 15:5; Ebe 1:3; 1 Pit 1:3   * 1:6: 2 Kor 4:15   * 1:8: Bis 19:23; 1 Kor 15:32   * 1:10: 2 Tim 4:18

Paol obu su Kord poklwao ko nen sabisao o waki bao waesao o

¹² Pangeklem. Naom bombor sao menden haongaoklu angal bib se ora hayom ka. Ngub hayom ol nim haongaoklu angal sao bubur kakl ngao, naom tenaol su hambun bor ngo paoleyem baeben bor di, aoh ini abo ngo hayem hakl bor di, naom ini ngo baeben hambun bor maobowa kone kab maru ini maobala sao oran kang menjao nao bimao ora. Heneng ora naom ini tenaol hambun bor oborob was ngo bimao ub, naom naon mbib sun kone kikel bi baebenom bimi nda ub inj bimao o, Ngaorom nao bor kone ebe ngubi ora taol bu njubur obum ora nao hond homo bisur bu hasao ora. Ngub bisaol naom di ini bor kone kab maru kakla nao ke kone ukl bombor ubur oborob ngub was bu hasmaol, mondom nao ngo baebenom khorob bismao saq mend te nao mao saraeb se ora hayom ka.*

¹³⁻¹⁴ Ngub hayom ol naom ngubi tomb ini bor bas ngo waeb bu eben laom ub di, naom angal ngo baebenon te nen sabokl buwaeb se sao mend nao ke, inim angal ngon te oborob ora nen sabo inin kone ora bor di oborob hondaeb se ora eben laom. Aoh, inim naom ngo bu haroklmao ndan te kang mendbor non ora hendeyem o, inim te hambun sao oborob ora pangeklemin sao ko nen sabeyo tomb nim hem aondao bu ora ko haruklu alem. Aoh, inim ngon te oborob ora nen sab heneng bu harim sin, mabor naon Aorao Aondao Njises obu oboklao bao aondao ora ngo pindib paklao tomb naom ini turi homo kaoya kobur haongaoklu angal bib se ora haklmao. Ngo tomb inim di nao bor bombor ngub was turi homo kaoya kobur haongaoklu angal bib se haklemi ora.*

¹⁵ Aoh, heneng ora inim ngub buklemil inim ngubi tomb di ni turi homoklemi ko nen sabobur, nim ini oran ko kab mao ha ora hondokl oboklwao tomb Ngaorom di ini bor ko kab mao ha ora obun werek taol bu njin ka, nim ini ngub ko kab mao ha ora hondokl oboklbur man man buwao ora.

¹⁶ Aoh, nim ngo nen sabo man man buwao ub non, nim su Maseroniya poklbur poboklwao tomb pibnao oran inin su Kord abo ngol mbes obobur ini mbes hondoklwao ko nen sabowao ora. Ngub obo haklbur waki su Maseroniya ngo poklwao ko nen sabowao o bor poklwao tomb, su ngo bor haklbur waki pokeyaoklbur su Njuriya bor yin poklbur poboklwao tomb di inin su Kord abo ngo bor obobur ini ko mende mao ha hondoklwaol, inim ni su Njuriya ngo bor

yin pon ko di ni bisur bu walaklemi ko nen sabowao ora.*

¹⁷ Aoh, nim ngub ora nen sabowao o, waki nim ngo nen sabo man man buwao ub ini hasmil nao ebe bao wawe sandis tomb, inin kone bor ni kone taol taol bib se ora habur, obum angal ngo oborob kone kimb nao bibur baehaemen ora kise ko nen sabismi be? Aoh, nim menjao buklwao ora ko nen sabo man man buklwao tomb nim ninao mbib nen sabobur sao mend man man buklwao, nim waki kone u bokeyobur ngo buklwao lowao sao nao bi bao wabur, nim ne bombor o bor e inj ko angal tom tom andub ora lowao ko nen sabeyem be? Ngub inj ora.

¹⁸ Ngaor obu di heneng hayao ko ora hendeyom ol nim angal ngo di heneng ora kakl ngao, nim ngo sao buklwao ora lowao ub waki nim kone mende bor ngo sao nao buklwao o kakl ko hondobur, nim ngo sao buklwao ora ko angal kab teb andub nao lowao ora.

¹⁹ Pangeklem. Nao aol Silas di Tim di nao ngo baebenom ini bor Ngaoron Isi Njises Karasom bisao saon arman ngo oborob ora kao nju hasumndis ub, obum nim ngo sao buklwao ora kobur waki kone u bokeklaol aol inj hayao ora. Ngub inj, Ngaorom obu su ngo bor eben kisao ub di, obum nim heneng buklwao kisao ub eben kisao ora.*

²⁰ Aoh, nim ngo kakl ub Ngaor obum obun Isi ngo eben kisao ub, obum tenaol obun sem baeben bor nim ini bor ngo sao ngo sao buklwao kisao nda baeben bor, heneng ora bu pindib paen lowao ora kobur eben kisao ora. Ngub bisaol Njises Karasol hul ha habur, Ngaorom buklwao keyao sao heneng ora biyao ub hondobur, naom heneng ora laom lomao tomb naom Ngaor obu bao bi imbi wi ora hayao o bor kaoya lomao ora.*

²¹ Pangeklem. Ngaor obum ini abo ngo baeben di nao di nao hambun ora, Karas obu daol haru hamun kisao ub nao hambunom ora hendeyom ka. Ngub hendeyom tomb nao di obun sem komb bi ebe ora hamun kise ko pangeyom.

²² Heneng ora obum ngub bubur kisaon nao ngo baeben soweb bi hae ora hamun kisao ora. Ngub bisaol obum nao ngo soweb bi hae hamun kisao sao, obun Wesao Ebe Komb Bi ora nda naon kone bor mao ha peb bisao o ora yao. Ngub yaol obum nao bor hambun sao ngo wen njuklwao kisao nda baeben di heneng njuklao e ko haondaomun ko, pibnao obun Wesao Ebe Komb Bi ora nda nao hambunon kone

* 1:12: 1 Kor 1:17; 2 Kor 2:17; NjuS 13:18 * 1:13-14: 2 Kor 5:12; Pil 2:16 * 1:16: 1 Kor 16:5-6 * 1:19: Bis 18:5

* 1:20: Kao 3:14 * 1:22: Oro 8:16-17; 2 Kor 5:5; Ebe 1:13-14; 1 Njo 2:27

sisao mao hasao ora.*

²³ Angal mend di nim Ngaorom di henden ini bor heneng ora kakk ngao, nim nao kone wakk u bokeyobur inin su Kord abo ngo bor ngo pen nao obowe sanda non ngub kobur buwa ka. Inim bu hasmi sao pangowao tomb, nim ini khorob ora taolu lib se hawaol buwao ora. Ngub hawaol nim inin kone bor kho mao sa kend mao bae saoklao ko nim penar bu nao obowao ora.*

²⁴ Pangeklem. Nim inin hambun sao nen sabo bimi ub nao bibaebe ko men mbaklbur inj kakk. Aoh, inim inin kone bor taol taol nao bi Njises oborob ora taol mi pobur obul hul ha hayem ol, naom ngon non ini bor man man nao kaeb se ora hayem. Ngub inj, naom inin kone bor turi hom ha was hareklem in ko ini daol nao haru kongon bombor ngo bu haklmao ko nen sobakk.*

2

¹ Ngub nen sobakk ol nim nao kone ora bor ngub nen sabo hae ka. Nim inin kone bor kend mao bae saoklao ko nim inin kone bor ngub kend mao baklbur non ini hayem ol ko mende nao oboklwao ora ko nen sabo hae.

² Wao. Nim inin kone bor ngub kend mao baru sin, wakk nao kone bor aebom ora turi mao homaklao? Aoh, heneng ora nim inin kone bor ngub kho mao sa kend mao baru sin, mondom ni wakk turi mao homa werek taol bu njukk buwakkao ora.*

³ Nim ngub nen sabobur kowaon ini bor bas mend mbes waeb bu eben kowe sandis ka. Ini ngo baebenom turi was homo habur inim ni turi homo werek nju harim sin ebe ora o, inim inin kone bor kho so kend bin haklemi ub nao kone bor di ngub kend mao baeb se harim sin, nim ini hayem ol pen nao oboklwao ko nen sabowao ora. Ngub nen sabobur kowaon ni mbes nao ebebur nim ini bor bas mbes ngo waeb bu eben kowe sandis hindismi tomb, ini bisur bubur inin kone bor ebe dund mao sayao ko ora nen sabo hae. Pangeklem. Nim di ora hende ub nim menjao mend turi hemeyo tomb ini abo ngo hayem baeben hambunom di turi aondao bu ora homo haroklme ora.

⁴ Ngub bimao ndal nim ini bor mbes bas ngo eben kowe sandis tomb nim ini hem kowaol, ninao kone bor kho so kend aondao ora bin buru nim de di andub ora kobur bas ngo eben kowao o, inin kone bor di ko so kend mao baklbur inj eben kowao ora. Ngub inj, nim inil aondao bu ora kone u haruklul, nim ini bor ngo hem kobur nao

kone bor hondokl engel bin was haruklu ub ora hendeklem in ko nim ini bor bas ngo waeb bu eben kowao ora.*

Inim aol khorob bisao nda bor makl homo saongao mar hakol nao bibaebe

⁵ Pangeklem. Aol mondom tenaol menden kone bor kho mao sa kend mao bae sao mend ngo bisao nda ub, obum ninao kone bor inj kend mao baesao ora. Ngub inj, obum ini abo ngo bor hayem baeben hambunon kone bor ora kend mao baesao ka. Aoh, heneng ora nim ini hambunon kone bor kend mao baesao ko angal ngo kakk ub nim baehaemen habara inj kakk ol, ini ngo haklon is mend baondib pa nao bisao ora.*

⁶ Heneng ora ngub bisaol ini hambunom aol ngo obum khorob ngo bisao ub tuwabur wakk kone u bokeyo kon win ko, obu ini daol haru haem nao ke nje pu ko lu taol peyobur obu armend was ngo mango birin kismi ub ebe bising, inim obu bor wakk makl homo menjao nao bibaebe ora.

⁷ Pangeklem. Aol ngo obun kone bor wakk was kho so aondao bu ora men mba nao bin ub inim obu bor makl homo saongao mar hakol nao bibaebe ora. Ngub inj, inim obun kone bor wakk hul ha saor peyo habur, sub tibaen as ko haen ko bisur bibaebe ora.

⁸ Aoh, nim inim ngo beklemin ko nen sabobur kakk ub inim aol ngo obum khorob ngub bisaol, obu hem ko hond aondao bu ora homo hayem ub obum henden muwaloklwaebe ora.

⁹ Heneng ora inim aol ngo obu bor ngub beklemin ko ora nen sabobur, nim ini bor mbes bas mend waeb bu eben kowe sandis ka. Aoh, nim ngub buwao inim ngo sao penar bu ora baemi sa sin non, inim nim bibaebe kaklo sao hakl di hul nao hae bimi koklbur, nim inin kone ora hondo mao bemberaklbur bas ngo eben kowao ora.*

¹⁰ Pangeklem. Inim di mondom ngub khorob bukla saon makl homo saongao nao mari tuwarim sin, nim di ngub nen sab hakol bu saongao nao mari tuwakkwao ora. Aoh, nim ini abo ngo baebenon mendborom khorob ngub buklemi saon saongao mar hakol nao bi tuwaru sin, nim kone ebe ngubi ngo uklwao ub nim Karas hesa haru habur ini ora bum ha nao beklemin ko, nim ini ora hond homo bisur bukklur buklwao ora.

¹¹ Aoh, nim ngo kakk ub non Seranom nao maobowa khorob mao baklbur hayao ub naom di ora hendeyom ol, obum nao nao men mbaen ko inim aol ngo obum khorob

* 1:23: Oro 1:9; 2 Kor 11:31 * 1:24: 1 Pit 5:3 * 2:2: 1 Kor 4:21; 2 Kor 12:21 * 2:4: Bis 20:31 * 2:5: 1 Kor

5:1 * 2:9: 2 Kor 7:15; 2 Kor 10:6 * 2:11: Luk 22:31

ngo bisao on saongao maru nen sab hakol was nao bi tuwaklwaebe ora kobur kakl ka.*

Paolom su Toros bor po pindib paesao tomb hem kisao o

¹² Nim su Toros bor Karason Angal Bib Hobao Sao nda kao kaloklbur powao tomb, nim su ngo bor Aorao Aondao obun kongon bun ko oborob ora harer kare paesao hondowao ora.*

¹³ Ngub bisaol hondowao o, nim naon Karas haeme Tatas obu su Toros ngo bor hen muklwaol inin arman kang mend pangon kao njuklao ko nen sabowao o, obu nao hasol nim burir aondao ora biyubur nao kone bor obu hem ko kang sao aondao sao bin buruwao ora. Ngub bisaol nim su Toros tenaol baeben bor ini bao boroklwaebe kaoklbur nim penar bu ora su Maseroniya bor obu es bam powao ora.*

Ngaoron burim obun kongon bimi baeben kho mao sakl bisao sao men mbaesao o

¹⁴ Ngub buwao o nim Ngaor bor tengiyu aondao bu ora ko haruklu. Heneng ora Ngaor obum obun saond bi baeben hambun ora men mbaesao obum turi homo taom bib se ora hayao. Ngub habur keyaon obun buri ngo tenaol hambunom henden muwaloklbur, nao obun angal bib hobao sao kam akol bimao baeben su hambun bor kemi akol biyao ora. Ngub biyaol mondom andaon ne kao ebe ora pebe sao mend haoreme tomb and ngon ndaon tubal hambunon kao ebe ora ngo pib ngayao, tenaol and ngon bereme baeben hambunon kao ti ngaroklme nda ka. Ngub bimi ndal ngo bimi nda ub menger, Ngaorom naom Karason bisao sao di tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunon pangaen kao kalam akol bu hamun lao ora.

¹⁵ Aoh, ngub biyaol nao obun angal bib ebe ngo kam akol bimao aol baeben non, Karas bor hakl ebe kao ebe ora pebeyao o non bi ora hayom ol, kao ebe ora ngo Ngaor hayaol peb se ora hayom ka. Ngub hayom ol nao ngo baeben bor kao ebe sao ngo pebeyao ub tenaol mendbor bu muklao baeben di, ke hondo bum haklemi baeben di, mbini ngo baeben hambunon nao bor kao ebe ora pebe sao ngo wiyao ub kao tu mao bemberaen ko, Ngaorom nao ngub su hambun bor akol bu hamun kisao ora.*

¹⁶ Heneng ora naom ngub beyo ol mbini tenaol ngo ke hondo haeben saklbur hayem baebenom kao ebe ora pebe sao ngo kao ti hondoklemi tomb, kho bung

aondao ora bi tenaol mao homaraoklao sao non bi ora soklao, mbini kho ngubi ora kao ti hondoklemi. Ngub buklemi o mbini tenaol mendbor haeben ora soklbur hayem baebenom kao ebe ora pebe sao ngo kao ti hondoklemi tomb, mbini haeben saroklme sao kao ebe ora pebe soklao, ebe ngubi ora kao tu mao bembera hondoklemi. Pangekem. Ngaor obun mbib nao bor ngub mao baraoklao, nao tenaol henengom naon mbib was habur kongon hobao sao ngubi naom buri palo bukl buwaklmao ora.*

¹⁷ Aoh, ngub mondom nao buklemi ora o naom di ora hendeyom ub, mbini tenaolom mbini ne osisao hakl maker bor mone muklbur mari po woroklme nda ub, mbini tenaol andub mendborom Ngaoron angal hobao sao nda nao hobao sao men mao korabur, obun angal hobao sao ngom tenaol menden mone sokl bu muklbur akol bu hayem ka. Ngub bu haroklme o nao ngo baebenom non ngub nao bimao ora. Ngub inj, nao non Ngaor obun mbib ora bember habur akol bu hamun kisaol, nao Karason kowan lao aol ora men koro haroklmao. Ngub ora bubur lomaon naom naon kone bor kab nao mari kone ukl bombor ora u habur, naom Ngaoron el so oral angal hobao sao ngo tenaol hambun bor wakol hakl pen kao kalo haroklmao ora.*

3

Ngaorom hobao sao ngo wen bisao ndan kongon bimao sem hayom o

¹ Nim ini abo ngo haklon mendborom nao bor nen sabeyem ub hondobur kakl ngao, nao ngo baebenom naom naon mbib kaoya ko haongaoklu angal bu hayem ko pango hayem be? Aoh, tenaol mendborom mbini tenaol sango mendem oborob bimi sao tenaol aebenol haeme haklon henden ko obum oborob biyao ko bas lu kaloklme nda ub, tenaol mondom naon oborob bimao saon, aol ngo baebenom oborob was bimi ko bas di mend waeb bu njuklemil dim, naom inim hendeklemin obo njuklmao ko pangeyem be? Aoh, bas ngubi naom tenaol aebenol haklemi baebenom henden muwalaomun ko inim nao bor turi homobur, mbini ngo baeben oborob bimi sem hayem ko waeb bu kaloklmao ko nen sabeyem be? Ngub inj ka.*

² Naon bas naom oborob bimao sao waeb bu pae oran mend wiyao o, ngo sao bas heneng non bi inj, naom tenaol hambun bor oborob bimao, ini tenaol ngo baebenom oborob was haroklme ub naom

* 2:12: Bis 14:27; 1 Kor 16:9   * 2:13: Bis 20:1   * 2:15: 1 Kor 1:18   * 2:16: Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6   * 2:17: 2

Kor 1:12; 1 Pit 4:11   * 3:1: Bis 18:27; Oro 16:1; 2 Kor 5:12

oborob bimao saon bas waeb bu pae non bi wiyao ora. Aoh, nim ngo kakl ub Ngaorom inin kone ndaon bor oborob ngo bisao sao naom oborob bimao saon bas menger ora yao o, bas ngo bobae heneng bor mend waeb bimi nda ub bu pae inj wiyao ora. Ngub inj, naom oborob bimao angal waeb ngo naon kone ndaon bor ora wiyao, naon kone bor oborob bimao saon angal waeb ebe ngo wiyao ub tenaol hambunom di oborob ora handaeb se ora hayem.*

³ Heneng ora Karas obum obun bas ngo nao ngo baeben bor mini pu kisao ub, obun mbib ora bas ngo waeb bu wise ko panaem ora hendeyem ka. Ngub hendeyem o bas ngo non mbes Mosesom han barnaol waeb bu wisao nda ub di, mendborom penom waeb bimi nda ub di inj waeb bu wisao ora. Ngub inj, haeben saraoklao Ngaor ndan Wesao Komb Bi oram nao tenaol Ngaor obun sem hambunon hibi umu bor waeb bu wiyao ora.

⁴ Pangeklem. Nim angal ngo kakl o non baehaemen inj, Karas obum ora naom Ngaorol hul ha hamun ko haraoklao ndal nim angal ngo heneng ora kakl ka.

⁵ Heneng ora naom obun kongon hobao sao ngo bu hayom ub naon mbib was habur menjao nao bib se ora hayom. Ngub inj, naom di ora hendeyem ub Ngaor obun mbib ora naom obun kongon ngo buri palo baomun ko haraoklao ora.*

⁶ Ngub biyao Ngaorom nao bor ini heneng ora bisur bu, bu muktwaol ko angal wen pange ora ngo kisao nda ub obun mbib ora nao obun kongon bimao aol mao hasao. Obum ngub bubur naom ngo hakl ub baomun keyaol, naom ngo beyom ub mbinim mbes man ngo Mosesom bibaebae kisao ub was men hakol bukmao ko nen sabismi nda ub inj beyom ka. Aoh, Ngaorom ngubi tomb non nao di obun sem ora mao habur, naom obun kongon hobao sao ngo oborob ora bu hamun ko obun Wesao Komb Bi ora ndam nao kemi akol bu haen keyao ora. Heneng ora Mosesom Ngaoron man mbes pange ngo tenaolom pangen kao kalo haklbur mbuk bor waeb bu wisao ndam tenaol mao homaraoklao sao taokl ibisao o, Ngaoron Wesao ndam tenaol Ngaoron sem baeben kemi po haeben mao saklbur hayao ora.*

⁷ Pangeklem. Mbes Ngaorom obun angal ngo Moses waeb bu pa kaloklbur han barnaol hond kab mendel obo waeb bu wisao nda tomb, obu aondao bao bi nar el non bi ora hayao ub bao bu baklae obo pindib paesao ora. Ngub ibisao bao aondao nar el non bi bisao om Mosesom

el wil bor dao beyaesol, obun el wil bor bao aondao bu ora bisao o wakl mabor kur kisao ora. Ngub bisao o obun el wil bor bao ngo bisao ub kur nao kisao tomb, Isreyel tenaol ngo Moses obu daol haru hasmi nda baebenom hindismi tomb obun el wil bor bao aondao bu ora ngo bisaol hindismi o, bao ngo buri ora nar el non bi sisaol oborob hend heneng buklu buwaesmisia. Pangeklem. Mbinim ngo hend heneng buklu buwaesmi on te ngub wiyao. Ngaorom mbes obun man pibnao tenaol bao haeben nao saeb se ngo obo waeb bu kalisao tomb di, obu bao bi aondao ora obobur kalisao ora.

⁸ Heneng ora obum man ngubi hakl o obun bao bor bor obobur kalisao, nao ngubi tomb Ngaoron Wesao oram lao ub taol mi poklmao baeben haklmao bor non, bao mbes pibnao kang el bombor ora ngo ibisao nda ub daol men mbae aondao bu ora eben lao ko nen nao sabeyem be?*

⁹ Pangeklem. Nim ngo kakl ub mbes tenaol mendborom Mosesom man mbes wisao on mendbor baondib minismi tomb man ngom mbini te mao saraesao, tenaol ngo tomb hasmi baeben ke mao handaeb se ora hasmisia. Mbes man ngubi wisao o ngubi tomb non tenaol mendborom Ngaoron Wesao lao ub ora hem ko men hakol buklemil sakl, Ngaorom mbini ngo baeben te nao mao sarae ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao. Ngub laol obum mabor hobao sao aondao komb bi ora ngo buklaol om, mbinim mbes kongon hobao sao komb bi ora ngo bismi nda ub di ora men mbaklao ko nen nao sabeyem be?*

¹⁰ Aoh, heneng ora Ngaorom ngubi tomb aondao komb bi hobao sao ora ngo be om, mbes pibnao aondao komb bi hobao sao ngo bisao nda ub di men mbabur kang nao hobao sao men mao koraesao ora.

¹¹ Mend di mbes pibnao ngo tomb bao ebe komb bi hobao sao ngo eben kisao nda ub bao wi aeben nao sae bombor ngo tomb bao ora kur kisao. Ngub bisao o Ngaorom ngubi tomb non bao aondao bu ora nar el sao pol bi hakol bi aondao hobao sao ora eben kisaol be ub, kur di nao ke bao bi ha wi aeben ora sabur, mbes ngo bao kur kisao nda di ora men mbayao ora.

¹² Ngub beyaol naom Ngaorol hul ha ora habur, obum nao bor hobao sao ngo be ub hondo haroklmao nda ub bao hondo ha kimb was bukluur hayom ka. Ngub beyom ol naom pakl nao heme, obum ngo bu hae sao tenaol hambunom pangen aondao bu ora buri palobur kao kalo hayom ka.

* 3:2: 1 Kor 9:2   * 3:5: 2 Kor 2:16   * 3:6: Njo 6:63; Oro 7:6; 1 Kor 11:25   * 3:8: Kal 3:2; Kal 3:5   * 3:9: Oro 1:17; Oro 3:21

¹³ Ngub bu hayom o naom non mbes Mosesom bu hasao ub inj bu hayom. Aoh, mbes ngo tomb Moses obum non Ngaorom obu bor angal ngo nda baeben kao kal pesao tomb, obun el wil bor bao aondao ora ngo bisao nda wack kur kao mbam mbam bubur ora kur lao ub, Isreyel tenaol ngo obu daol haru hasmi nda baebenom hondoklemi ko obun el wil ngo bor lab lab kaoll pae kang mondom oborob ora manga mbaesao ora.

¹⁴ Heneng ora mbini Isreyel tenaol ngo baebenon kone bor buri ora hasmil, mbinim Moseson el wil bor hobao sao ora ngo bisao sao oborob hend heneng nao bib se ora hasmisa. Ngub bismil ngubi tomb di Ngaorom ini bisur bubur ninao sem ora hareklemim lowao ora kisaol, angal ngo mbuk waeb bor wiyao ub hondoklemi tomb di mbini ngo baebenon kone bor Mosesom obun el wil bor nao henden ko lab lab kang ngo manga mbaesao nda menger oram manga mbaklao ora. Ngub buklaol angal hobao sao ngon te nen sab heneng nao buklemi ora. Ngub buklemi o ngubi tomb mondom Karas obu hem ko taol bi pobur obu kab haru ora harob sin, Ngaorom obun kone bor lab lab non bi menger ngo manga mba haklao ub di mu tuwaklaol, obum mbuk waeb bor ngo wiyao te di ebe nen sab heneng buklaol ora.*

¹⁵ Aoh, nim ngo kakl ub ngubi ora tomb di mbinim hor buru haklemi tomb Mosesom man ngo ko hasao nda pangoklemi o, mbinin kone bor lab lab kaoll pae menger kang ndam ora manga mbayaol mbinim oborob pang heneng nao buklemi ora.

¹⁶ Ngub buklemi o mondom obun kone baol munubur Aorao Aondao hem ko taol mi pa sin, obun kone bor lab lab menger kang ngo manga mba wiyao ub di Aorao Aondao ngo obum mu tuwaklaol ora.*

¹⁷ Heneng ora Aorao Aondao ngo obu di Ngaorom Wesao ora yaol, mondom Wesao Ebe Komb Bi ngo obu haru ora harob sin aol ngo obun kone bor menjao mondom nao men mbaen ware pe as ko haklao ora.*

¹⁸ Pangeklem. Nim ngo kakl ub nao obun sem baeben hambunon el wil bor non menjao mondom nao manga mbaen ib wesub non bi ora hayom ol, tenaol hambunon naon el wil bor hendeme tomb Aorao Aondao obu bao bi nar el non bi ora hayao ub henden ora hayom. Ngub hayom o Aorao Aondao obu Wesao Komb Bi ora habur, obum bao ngo aondao bu ora mao baraoklao nda ub naon el wil bor

mao baklao ora. Ngub buklaol bao ebe ora ngo naon kone bor kang bu mao bam bam bubur mabor aondao bu ora mao baklaol, nao di Aorao Aondao obu bao bi hakol bi ora hayao ubi haklao ora.

4

Ngaorom hobao sao mend be kho dallmbe bowes bib se bor bomb pa waoraoklao o

¹ Aoh, heneng ora Ngaorom nao hond aondao ora homo bisur bukbur hayao ub naom obun kongon hobao sao ngo bu hamun ko taol bu njisao ora. Ngub bisaol naom makl homo kongon ngo sowa pa nao bi buri palo ora bu hayom ka.*

² Nao ngub bu hayom ol naom khorob tangar tangar sakl poloklme sao ngo, sub kowes bubur mupango bimi ndisao hakl di ora tuwaesmao ora. Ngub bismaol naom Ngaoron angal hobao sao ngo tenaol hambunon pangen kao kalo haroklmao ub di, naom kone kab marubur man buwale non bu tenaol maobowa angal nao bimao ora. Ngub inj, naom baehaemen tenaol mende nao maobowa, Ngaorom obun el oral obun angal ngo heneng ora wiyao ub tenaol hambunon di naom oborob beyem ko henden, naom menjao kowes bu sao mend nao bi angal hobao sao ngo oborob ora kao kalo haroklmao ora.*

³ Aoh, naom ngub bu hayom o Angal Bib Hobao Sao ngo kam akol bu hayom ub mupango kowes bu uklaol mondom nao pange mend harob sin, mbini tenaol angal hobao sao ngo pang heneng nao bimi ngo, ke hondo haeben saklbur hayem baeben ora haklemi.*

⁴ Heneng ora mbini ngo baebenon hibi umu bor sun tenaol baeben khorob mao ba maomb bo haraoklao ndam em hundur aondao bu ora win ko hayaol, mbinim Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha hakl buwaroklme ora. Ngub bimil Karas obu di Ngaorom non bi aondao bao bi imbi wi ora hayaol, naom obu ngubi hayao ko obun Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hayom ka. Ngub bu hayom ol angal ngom tenaol hambun bor bao aondao bu ora eben ko hayao o, sun tenaol baeben men mba khorob mao baraoklao ndam bao ebe ngo Karasom eben lao ub, tenaol ngo baebenon kone bor nao bu taokl hondaen ko oborob ora maong maong bu pela waoraoklao ora.*

⁵ Ngub biyao o naom angal hobao sao ngo kam akol bu hayom ub non, naom

* 3:14: Oro 11:25 * 3:16: Oro 11:23; Oro 11:26 * 3:17: Njo 8:32; Njo 8:36; Oro 8:2; Kal 5:1 * 4:1: 2 Kor 3:6
* 4:2: 2 Kor 2:17; 1 Tes 2:5 * 4:3: 1 Kor 1:18 * 4:4: Ebe 2:2; Kol 1:15; NjuS 1:3

naon imbi win ko naom bu haroklmao sao menden inj ko hayom ka. Ngub inj, naom Eben Ke Aol Njises obu Aorao Aondao ora hayao ko tenaol hambunom pangen kam akol bu haroklmaol, naom Njises ora taol mi pobur inin kowan lao aol ora men koro hayom.*

⁶Heneng ora Ngaor obu aondao yubu ora ndam kabl, Su bor em hundur aondao ngo wi o bor bao bi ora kisao nda ub obum angal bombor ngub was kobur, naon hibi umu ngo em hundur wisao nda bor di bao aondao ora eben kisao. Aoh, obum ngub ngo bisao ub non Ngaor obu bao bi aondao imbi wi ora ngo hayao ub, naom haondaomun ko Karason el wil bor bao aondao bu ora, hib wes wes sao hae ngo beyao om naon kone bor bao ngub eben kisao ora.*

⁷Ngub biyao o Ngaorom tenaol sum ora warisaol, naon toklo ngubi tomb ngo ha bereyom ub haeben nao saeb se, tenaol mendborom su kar mubur be hibaeb menger mend waroklme ubi menger ora hayom. Ngubi hayom o Ngaorom obun bao hobao sao nda, ib be dallmbe bowes bib se su kar mubur wari menger ngon ndaon bor bao mao bararaoklao ora. Heneng ora nao ib be ngubi hayom ol naon buri oran kang mend nao wiyaol, naon toklo kho saeb se ngo bor buri ngo wiyaol buri palo bu hayom ub, Ngaorom buri oram bu hayom ko panaem ora mao bemberaeb se hayom ka.*

⁸Aoh, naon kone bor di ko mend ko mend tomb kho so kend bin ora hayom o, ngo saom nao ora men mbaen inj hayom. Naom ko mend ko mend tomb di kone bor burir biyubur taol taol bu haroklmao o, ngo saom di naon kone kho mao saen ora inj haroklmao ora.*

⁹Heneng ora mbini tenaol nao hondo ko lu bowes bukl bi di andub ora hayom o, Ngaorom mbinim nao bor ngo hakl ub bu haen maru tuwa ora nao biyao ora. Mbini ngo baebenom nao ko mend ko mend lismi o, mbinim nao ngub ora lu bowes bu men mba ora nao bismi.

¹⁰Nao ngub nao men mbaroklme Njises obu nao heme enje ora habur naon kone ndaon bor bao hayao ub, tenaol hambunom henden muwalo haroklmao ora. Naom ngub ora bimaol Njises obu himisao nda ub menger, naon toklo pe paeb se ngo ha bereyom o non pe pae menger ora hayom.*

¹¹Heneng ora naon toklo homaeb se ngo ha bereyom o, Njises obu enjo ora habur

obum naon kone ndaon bor hayao ub tenaol hambunom henden muwalo hayom ora. Ngub beyom ol naom Njises hem ko taol mi poklbur nao pe pae ndi on ora hayom ka.*

¹²Aoh, nim ngo kabl ub non naom ini ngo baeben haeben ora sareklemin ko naom ini ora bu muklbur haemaol, nao non bao hor hambunon pe paklbur ora akol bu hayom ka.

¹³Naom Ngaorol hul ha habur ngub ora bu hayom ol Ngaorom mbuk waeb bor di ngub ke wiyaol.

Nim Ngaorol hul ha ora habur ebe kao kalo hawao

ke wiyaol ora. Ngub ke wiyaol naom di Ngaorol bombor ngub was hul ha ora habur ebe kao kalam akol bu hayom ora.

¹⁴Pangeklem. Naon Aorao Aondao Njises obu ora himisao o Ngaorom wakl mao enjaesao ora. Ngub bisaol Ngaorom nao di wakl mao enjabur Njises hesa haru haeben ora samun ko, ini abo ngo hakl di nao di nao ngo baeben hambun ora obu hayaol was paomun lao ko naom di ora hendeyom ka.*

¹⁵Aoh, ngub buklao ora o Ngaorom ini ngo baeben hond homo bu muklbur ngo hakl ub bu hayao ora. Ngub beyaol Ngaorom tenaol hond homo pone ora ngo bisur bu hayao ub tenaol andub ora bisur bam aeben was beyao ora. Ngub beyaol mbini tenaol andub ora ngo baeben hambunom di Ngaor obu bor turi homobur tengiyu ko kaoya kam aeben bu haklme tomb, tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom di Ngaor obu bao bi imbi wi aondao ora hayao ub handam aeben buklmei ora.*

Naom Ngaorol hul ha was hayom o

¹⁶Pangeklem. Naom ngub ngo buklao ub ora nen sabo hayom ol naon kone bor kho so kend bin haklmao tomb di, naom ngo bu hayom ub hambun sao bao tuwa di nao buklmao ora. Heneng ora naon toklo kho homo bung bib se ngo ngubi tomb ha bereyom o non, demi ora hayom ol kho so men kang sam sam bin was hayom. Ngub bin hayom o naon kone ndaon bor non bao hor hambunon ebe wen pange ora and sakl haen ora hayom ka.*

¹⁷Ngub bin ora hayom ol naom ngubi tomb ke mundub mundub bi ngo hondoklmao ub kang el bombor ora hondoklmao o, naon kone bor kend bi sao ngom naom mabor bao bi aondao imbi wi oram haeben ora samun koklbur naon kone bor mao dund sarukl hayao ora. Ngub buklao naom mabor aondao imbi wi oram ngo

* 4:5: 2 Kor 1:24 * 4:6: 2 Kor 3:18 * 4:7: 2 Kor 5:1

* 4:8: 2 Kor 1:8; 2 Kor 7:5 * 4:10: 1 Kor 15:31 * 4:11:

Oro 8:36 * 4:14: 1 Kor 6:14 * 4:15: 2 Kor 1:3-6 * 4:16: Ebe 3:16

haeben samun lao om, naom ke kang el bombor ora ngo hondo hayom ub ora men mbaklaol, naom ke kang ngo hendeyom o hesa nao imbi wi aondao ora ngo haklmao ub kab menger nao mib se ora soklao.*

¹⁸ Heneng ora naom ngo hem ko nen sab hakol bu hayom ub non naom elom hendeyom sao haklon mend inj, naom elom nao hende sao ora hem ko nen sab hakol bu hayom ka. Pangeklem. Naom ngubi tombelom ngo hendeyom sao baeben non kang el bombor ora bao uklao o, naom elom nao hende sao ngo hem ko hayom ub non bao wi aeben ora saraoklao sao ora yao.*

5

¹ Ngub ora soklao naon toklo ngubi tomb ngo ha bereyom o non, and sel anda ngo kundi taokl akol bu, bu haroklme nda ubi menger ora hayom. Naom di ora hendeyom ub nao sel anda penar bu kho so kaollu bowes bib se ngubi ora hayom ol, ngub kaollu bowes bu kho soklao tomb ngon akl bukl bi and menger ebe wen pange ora mend yu heben bor wiyao, and wen pange ngo tenaolon kim wari inj, Ngaorom ora man man bu waesaol haeben saeb se wiyao ora.*

² Heneng ora nao wen pange ngubi haklmao o, ngubi tomb non naon kone bor ko mend kho so kend bin ora hayom ka. Ngub hayom o naom naon and ebe wen pange ora ngo yu heben bor hayaom, naon toklo bor lab lab sao bombo tingi mbaubur and sao bu tundaklao ub naom turi homo bao hondo haroklmao ora.*

³ Ngub hondo hayom ol naom mabor naon and wen pange menger ngo man man baesao om ngub lab lab bombo tingi mbaroklme nda ub menger ora haklmaol, naon toklo bor menjao nao bombo tingi mbae toklo bube non bi nao hae, nao and wen pange menger ngubim bu tingi mbae menger ora haklmao.

⁴ Ngub bukmao o naom naon toklo kho saeb se sel anda menger ngo ha bereyom ub su ngo bor ngub bao haklmao aeben anga tomb, naon kone bor ko mend ko mend kho so kend bin was burubur de kao pe was bu buruklmao ora. Aoh, naom ngo kabl bu bukmao tomb di naon toklo ngo ha bereyom ub makl homo bao tuwaklmao kobur inj hem ko bereyom ka. Ngub inj, naon and wen pange menger ngo yu heben bor wiyao om nao lab lab bombo tingi mbaroklme nda ub, naon toklo bor bombor tingi mba and menger ngom oborob ora

tingi mbaen ko nen sabo hayom. Heneng ora ngub buklaol naon toklo pe pabur bung bib se ngo ha bereyom ol, wabl ebe nao pe pae haeben saeb se hakl akl mao ba peb bu ngaorukl peb mao baklaol haeben saklmao ora.*

⁵ Ngo buklaol ub Ngaorom ora buklaol, obum naon toklo wen pange hakl ngo akl mao ba peb bu nao haeben mao saklbur man man bisao ub, obum heneng buklaol ora ko mao bembera haondaomun ko obun Wesao Ebe Komb Bi ora nda mbes naon kone sisao haen kisao ora.*

⁶ Ngub bisaol naom naon kone bor taol taol nao bi hul ha saor peyo ora hayom. Aoh, naon toklo, and menger ngo ngubi tomb ha bereyom ub nao heme bao ha bereyom aeben anga tomb, Aorao Aondaom naon and wen pange menger ngo man man baesaol, wen haklmao o bor nao hayom ko naom di ora hendeyom ka.*

⁷ Heneng ora naom su ngol bao hayom tomb non hobao sao ngo wen hondoklmao hakl naon elom nao hendeyom o, naom heneng hondoklmao ora ko nen sabo Ngaorol hul ha habur ora taol mi po hayom.*

⁸ Ngub beyom ol nim ngo kabl ub naon kone bor ngub hul ha saor peyo was habur taol mi po haklmao ora. Aoh, nao nao heme bao hayom aeben anga tomb, naon toklo and sel anda menger ngo ha bereyom ub non tuwaklmao ub ora turi homo hayom. Ngub beyom ol naon Aorao Aondaom naon su and te heneng ora menger ngo wen njuklao ub ora nen sabobur, hem aondao bu ora ko naon kone bor hondokl engel bin ora bereyom.*

⁹ Ngub beyom o naom ngo nen sabe-yom ub di men mbaubur, naom hobao sao oran naom su ngo bor bao and waru hae menger, toklo ngo ha bereyom ub bao ha buruklmao tomb di, aoh naom obu hayao bor po and waru hae non bu haklmao tomb di, naom Aorao Aondaom obum turi hemen sao was bu haklmao ub ora hobao sao yaol, naom ngub ora hem ko buklbur hayom ka.*

¹⁰ Heneng ora naom su ngo bor and sel anda menger ngo hayom aeben anga tomb naom khorob di oborob di hambun sao bu haklmao ub Karason te mao bembera henden ko, Ngaorom nao hambun ora Karason elol was obo kirl mba hamun laol, obum nao hambunom khorob di oborob di bu haklmao ub oborob ora mao bembera hondoklao ora. Ngub hondobur laon naom hambun sao armend sisao bu haklmao ub

* 4:17: Oro 8:17-18 * 4:18: Kol 1:16; NjuS 11:1-3 * 5:1: 2 Kor 4:7; 2 Pit 1:13-14 * 5:2: Oro 8:23 * 5:4: 1 Kor 15:53-54 * 5:5: Oro 8:16; Oro 8:23 * 5:6: NjuS 11:13-16 * 5:7: 1 Kor 13:12 * 5:8: Pil 1:23 * 5:9: Kol 1:10; 1 Tes 4:1

naon sokl di taol bu nji nji buklaol ora.

Karasom nao Ngaoron tenaol sango hamun keyao o

¹¹ Pangeklem. Nao ngo baebenom Aorao Aondao pon pae ora nda obu hayao ub hondo ora hayom ol, naom obu pakl aondao ora homo haroklmaol, naom tenaol hambunom di obu ngub hondobur kone baol minin ko kao kalam akol bu kao kal ha was haroklmao ora. Naom ngub ora bu haroklmaol Ngaorom nao ngo haklon kone bor ora hendeyao ub, inim di naon kone oran ngub hendeklemin sa ko nen sabobur hem ko haruklu ora.*

¹² Aoh, nim ini bor angal ngo kakl o non, inim nao ngo baeben bor kaoya ko mbini ngo baeben non ebe ora hayem lemin ko, inim naom oborob bimao sao mend hendeklemin sa kobur inj kakl alem. Ngub inj, ini ngo baebenom nao turi homobur kaoya kaeb se hobao sao mend wiyao on te ora inim nen sabeklemin ko kao dund bi ka. Ngub bi o inim angal ngo hondoklemi tomb inim mbini mendborom mbinin toklo songolom turi homo buklemi sao was hem ko bu habur, mbinin kone ndaon bor hobao sao bi lao ub nao hendebur naom oborob was bu hayom ko haroklme nda ub lemi tomb, inim mbini bor oborob ora ko san lereklemin ko angal ngo kakl.*

¹³ Pangeklem. Mbini mendborom nao ngo baeben bor mbini he se ora hayem lome o, naom heneng ora Ngaor hem ko taol mi poklbur he se non bi haroklmao ye ka. Ngub inj, mbinim angal ngo kakla ora lomel naom he se non bi ngo haroklmao nda ub non, naom kone oborob ora kimb bubur ini ngo baeben ora hem ko bisur bu haroklmao ora.

¹⁴ Aoh, naom ngub ngo bu haroklmao ub non, Karasom nao hond homo kone u haroklao saom naon kone ora bor bao wi aeben sayao ora. Ngub bao wi aeben sabur naon kone bor oborob ora mao kombayaol hendeyom tomb, aol is mondom tenaol hambun ora ngo ke hondoklbur hasmao baebenon ne manabur himisaol, aol ngo obu himisaol tomb tenaol ngo baeben hambun di obu daol haru himismi ko panaem ora hendeyom.

¹⁵ Heneng ora aol ngo obum nao tenaol hambunon akl bu ne manabur himisaong, mbini tenaol ngo obu himisao tomb obu haru homobur wakt obu hesa haru enjo hayem baebenom non, mbinin imbi wib se mbinin mbib hem ko turi homoklemi sao was nao bu haklwaebe buklemi ora. Ngub inj, mbinim aol ngo mbinin ne manabur

himisao o wakt enjaokl pisao ndam mbini bisur bukbur ora enjaokl pisaong, mbinim hambun sao obum turi hemen sgo was nen sabo bu haklwaebe buklemi ka.*

¹⁶ Ngub bisaol naom ngubi tomb non sun tenaolom mbinin man bibi ke wiyao ub tenaol menden songol dera nan buklemi sao hondobur, obum ngo sao khorob be? oborob be? ko taol bu koba hondo haroklme nda ub, naom ngub ko mende nao taol bu koba sarbe haklmao ora. Heneng ora naom mbes non ni daol nao mendborom Karasom bisao saon te oborob nao hondowao tomb ngo sao kho ngo sao ebe ko ngub sablo habur, sun tenaolom songol dera nan bimi sao hondobur sablo hayem ub bismao o, naom ngubi tomb non kone kho mbes pange ngubi tuwaesmaol naom ngub ko mende nen nao sabe ora hayom.

¹⁷ Pangeklem. Mondom Karas hesa haru ora harob sin, Ngaorom aol ngo obu tangar wen pange ora pindib paen laol obu mbes hasao ndabi inj, obu tangar wen pange ora haklao. Heneng ora obu mbes hasao ub ora bum haklaol, obu aol tangar wen pindib pae tangar ubi ora haklao ka.*

¹⁸ Ngub buklaol hambun sao ngub ngo biyao sao hakl di Ngaorom was ngo hakl ub biyao ora. Obum ora ngub biyaol naom mbes Ngaor obu bor saond bi men koro hasmao o, obun mbib Karas nao hesa obu kab kobaranon dunin aol ora haen kisao ora. Ngub kisaol Karasom nao wakt Ngaor kab hen maomun kisaol, Ngaorom nao obun tenaol sango ora hamun kisaol ora. Ngub bisaol nao ngo obun tenaol sango hamun kisaol ub, naom di wakt tenaol aebenol ngo obun saond bi men koro hayem baeben wakt obu hesa hen mu tenaol sango haen kaomun ko bisao ora.*

¹⁹ Ngub ora bisaol naom tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangen, Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalam akol bu hayom ub non Ngaorom Karas obu, Ngaor obu hesa nao tenaol hambun kabon dunin ora haen kisao. Ngub kisaol Karas ngo obum tenaol ngo Ngaor bor saond bi men koro haroklme baeben, wakt Ngaoron tenaol sango haen kaeb se hayao ub ora kao kalam akol bu hayom ka. Obum ngub biyaol nim ngo kakl ub mbini tenaol wakt obu tenaol sango haeme baebenom, mbes khorob hambun sao bu hasmi sao baeben ya pubung lu u saongao mar hakol was nao bi tuwaraoklao ora. Ngub biyaol obum nao ngo baeben di obun aol sango ora hambun kobur, obum hobao sao ngo bu haroklao ub

* 5:11: 2 Kor 4:2   * 5:12: 2 Kor 1:14; 2 Kor 3:1   * 5:15: Oro 14:7-8; 1 Tim 2:6   * 5:17: Oro 8:1; Oro 8:10; Kal 6:15; Kao 21:5   * 5:18: Oro 5:10   * 5:19: Oro 3:24-25; Kol 1:19-20

kam akol bu hamun kisaol ko hayom.*

²⁰ Ngub nu hayom ol Ngaor obum obun mbib ke non bu, naom obun angal ngo ini bor kao njaomun ko Karason hambuklu nao bor pe mu njisaol, nao ngo baeben Karason angal kam akol bu haroklmao aol ora hayom. Heneng ora Karason obun hambuklu nao bor ngub pe mu njisaol inim Ngaoron saond bi men koro haroklme ub tuwabar; inim waki Ngaor obu hayaol obo obun tenaol sango hareklemin ko, naom ini bor ngub kao deb deb bu hayom ora.

²¹ Heneng ora Karas ngo obum non khorob kang ora di nao bisao o nao hambunom khorob was bu hasmaol, Karason naon kho ngo kunakaklbur obum naon akl bubur, obu khorob biyao aol mend men korobur naom khorob bismao saon obu pe paen lismi ora. Ngub bisaol nao di ngubi tomb non Karas obu hesa haru hayom ol, obu kone dund se wi ora ngo hayao ub nao di ngubi ora haklmaol, Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ora.*

6

¹ Ngub laol nao ngo baebenom Ngaor obu hesa haru obun kongon hobao sao ora ngo bu habur, naom ini bor ngub ora laom ka. Ngaorom ini hond homo haraoklao ub ini pone aondao bu ora ngo bisur be ong, obum hobao sao ora ngo be ub nao hende non bu besao kon nao wibaebe ora.*

² Heneng ora angal ngon Ngaorom kisaol ub mbuk waeb bor di ngub ke wiyao. Bao ebe su ngo wisndis tomb Inim ni bor kao njismi ub pangobur Ini bisur buwao ora.

Bao ebe ngon ini bu muklbur handis tomb Ini bisur aondao bu ora buwao ke wiyao ora. Pangeklem. Ngub ora ke wiyao Ngaorom ngubi tomb ora ini hond homo bisur buklbur hayaong, obu bor pen kor bu kao kaloklwaebe ora. Aoh, embi ngubi tomb ora inim obu bor ni hond homo bu mi ko, yu heben bor hend yabur pen kor bu kao kalo haklwaebe ora.*

³ Heneng ora mondom naom kongon hobao sao ngo bu hayom ub makl homobur nao bor mbini ngo baebenom ngo sao ngo sao beyem ub oborob inj beyem ko te nao mao saraen ko, naom tenaolom saokl u khorob bib se sao oran mend nao mao baklmao ora ko nen sabo hayom.

⁴ Ngub inj, nao Ngaoron kongon biyao aol ora hayom ol, naom obun kongon ngo bu haroklmao nda ub buklmao tomb naom ke mundub mundub bi hondoklmao tomb

di, naon kone bor kend bi sao mend buk-lao tomb di, aoh naon kone bor kho mao sae sao mend buk-lao naon kone bor kho so kang sao aondao sao bin buruklmao saom di, ngo sao baebenom nao ora men mbaklbur biyao o naom hul ha saor peyo was haklmao ora. Ngub bubur lomaon nao ngo baeben Ngaoron kongon bimi aol ora hayem ko tenaol hambunom henden muwaloklbur ora hayom ka.*

⁵ Heneng ora naom ngub ora buklbur hayom ol, nim ngo kakt ub mbinim nao ngo baeben doroklom khorob ora lu hasmi. Mbinim nao kalabus di mao palaesmi. Mbinim nao luklbur sob sao ko khorob ora hokl kobo taol mi akol di bu hasmi. Ngub bismil naom kongon buri ora ngo di nao bib se hasmao o burin il sobur bismao ora. Heneng ora naom somna di u nao paoli kongon hobao sao ngo bu kimb was bu hasmao ora. Naom ngub was bismaol naom ko mend ko mend ne di oborob dam bu nao heneng nao bi hasmao ora.*

⁶ Naom ngub hasmao o naom naon kone bor kho dol hae sao mend nao win ebe kun pele was haroklmao om di, naon kone bor hambun sao oborob ora kikil bu nen sobaeb se haroklmao saom di, naom penar bu makl nao heme sub turi was homobur tenaol mende hond homo bisur was bu hayom saom di, ngo sao baebenom nao ngo baeben Ngaoron kongon bimi aol ora hayem ko tenaol hambunom henden muwaleyao ora. Aoh, bombor ngub was Ngaoron Wesao ngo naon kone bor hayao om di ngub henden muwalakl hayao ora. Naom tenaol mende hond homo kone u haroklmao saom di ngub was muwaleyao ora.*

⁷ Mend di naom tenaol mende bor kakla habara angal bor bor nao ke obun angal ngo oborob ware ha haen ora ko haroklmao om di, Ngaorom nao bor buri taol bu njubur naom oborob was bu hamun lao saom di, ngo sao hakl hambunom di nao ngo baeben Ngaoron kowan lao aol ora hayem ko tenaol hambunom henden panaem ora muwalakl hayao ora. Heneng ora Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem laol, naom kone dund se ngo u hayom sao di naon saond war himbi hesa naon saond bi bor saond bu kalaraoklao sao menger kab non bi ora yao.*

⁸ Mend di mbini tenaol mendborom nao bor inim oborob was bimi ko turi homo kaoya was lome o, mendborom nao men mbakl ke ke bu hondo ko bowes was bu

* 5:21: Njo 8:46; 1 Kor 1:30; Kal 3:13; Pil 3:9; NjuS 4:15

* 6:1: 2 Kor 5:20

* 6:2: Luk 4:19-21

* 6:4: 2 Kor 4:2

* 6:5: 2 Kor 11:23-27

* 6:6: 1 Tim 4:12

* 6:7: 1 Kor 2:4

haroklme ora. Heneng ora mendborom non nao dobaekeyobur nao bor mao kho sa angal was bimi o, waki mendbor haeme baebenom non nao hem ko habur turi mao homa angal was bimi ora. Aoh, naam angal hobao sao ngo kam akol bu hayom ub bemaotomb naam kakla habara sao mend nao ke, heneng heneng ora obun angal ngo wiyao ub was ko haroklmao o, mbini mendborom nao bor kakla ko hayem was lome.

⁹ Mend di mbini sun tenaolom nen sabeyem ub nao imbi nao wi ora hayom o, naam bimaotomb nao tenaolombun bor paoleyem baeben hambunom hend ngayem ka. Heneng ora nao pe paeb se ora hayom o, inim di ora hendeyem ub nao nao pe pae bao was hayom. Mbinim nao ko homo hondo ko bowes bubur nao ora pe pamun lu tuwaklbur bu hayem o, mbinim nao lu tuwa ora nao bi bao was hayom.*

¹⁰ Nao ngubi ora hayom ol naon kone bor hem ko kho sen was burubur de kaeb se ora bereyom o, naon kone bor waki ngub kho nao sen sub turi was homo bereyom. Aoh, naam osisao di nao wi dimb mena koro ora hayom o, naam waki mbini tenaol andub ora mbinin kone bor homa ora haen ko, osisao hobao sao andub ora mbinin kone bor tumbi haen ora u haen kalo haroklmao ora. Heneng ora naon osisao di menjao nao wi burubur dam nao bin ora bereyom o, naam Karas hesa haru was hayom ol su ngo bor wi sao haki di saohar bor wiyao sao haki di hambun sao ngo sao haki naon was wiyao, naam menjao hem ko es buwa nao bi non bi ora hayom. Pangeklem. Nao ngo baeben oran nim angal ngo kam ubukl baeben ubi ora hayom ol, tenaol hambunom di nao ngo baeben non Ngaoron kongon bimi aol ora hayem ko panaem ora hendeyem ka.*

¹¹ Ini nao haeme mbaoli wil ngo su Kord bor hayem baeben o, naon kone bor hambun sao wiyao ub bombor sao mend kowes nao bi hambun sao inim hendeklemin muwalo kao nju haroklmao nda ka. Naom ngub bubur inil aondao bu ora kone u ora haroklmao.

¹² Aoh, naam non inil ngub kone u ora hayom ol, inin kone bor nao makl mao homa sao kang mend win habur nao bor waonul u mu sao harim sin, naam inj inim was nao makl homo waonul u mu haklemi ora.

¹³ Pangeklem. Nim ngubi tomb ini bor aolom mbinin nongnas maru wi bor lome nda ub man man sao kobur ora kakl ngao, naam ini bor ngo hem ko kone u hayom

ub inim nao bor di ngub hem ko kone u haklwaebe ora.*

Ngaoron man nao pange haklom nje saokl mao waeb se haeme o

¹⁴ Angal mend di mbini Ngaoron man hem ko nao pange mend soklao om nje saokl mao waklaong, njem aol ngubi mend soklao o kab yaon osisao di maomunu kaohur bu was ubur, yaon kongon maomunu bu hab ko ngub maomunu pobam pobam sao nao bibaebe ora. Pangeklem. Oborob was bu haklao aol o hesa khorob bibi lao ndam bi keyao ub bu haraoklao aol o kab, asub ora nen sabobur mbinin osisao haki kaohur bu u kao peb bu haklebi? Wao. Asub ora nen sabobur bao bi bor haroklme baeben hesa em hundur wi bor haroklme baeben kab maomunu haklemi?*

¹⁵ Heneng ora Karas hesa Seran kab bombor ubi inj mbibi tangar aondao ora yaong, mbibin ebe hen mu angal kao kao bu mbibin osisao di kaohur bu u haklebi ko pangeyem be? Menge bombor ngub was mubur, aol mend obu Ngaoron man hem ko pango Ngaorol hul ha nao hae mend haklao o hesa aol mende obu Ngaorol hul ha haklao o kab mbibin kone bombor ubi nao yaong, mbibin osisao asub bubur kaohur bu u haklebi?

¹⁶ Pangeklem. Naon toklo ngo ha bereyom haki non haeben saraoklao Ngaor aondao nda obun and komb bi ora yaong, naam asub ko Ngaoron and komb bi ngo bor waki kaoya lome sao tangar tangar Ngaoron saond bi baeben eben mu tundaklmao? Angal ngon Ngaorom kisao ub mbuk waeb bor di ngub wiyao. Nim mbini hesa haru was habur Mbini and menger hayem o bor and waru haklwao ora.

Ni mbinin Ab Ngaor ora haklwaol Mbini ninao sem ora haklemi kisao ub mbuk waeb bor ngub wiyao ora.*

¹⁷ Mbuk waeb mende bor di Aorao Aondaom kisao ub ngub wiyao.

Inim mbini ngo baeben daol haru nao hae tuwakl pobur

Ini armend hob mu sao was haklwaebe. Inim kho dol hae sao wiyao baeben nao wararim sin

Nim ini turi homo men muklwao ora.*

¹⁸ Ni Aorao Aondaom ngo inin Ab Ngaor ora haklwao

Ini ninao isi wane ora haklemi ora ko Ni Aorao Aondaom pon pae aondaom yubu ora ndam kakl kisaol mbuk waeb bor ngub wiyao ora.*

* 6:9: 2 Kor 4:10 * 6:10: 2 Kor 7:4; Pil 2:17; Kol 1:24

1 Kor 3:16 * 6:17: Kao 18:4 * 6:18: Kao 1:8

* 6:13: 1 Kor 4:14 * 6:14: Ebe 5:7; Ebe 5:11 * 6:16:

7

¹Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom nao bor heneng ora ngub bisur bubur ini ninao sem ora hareklem in lowao ko hayaong, naom naon toklo bor di naon kone ndaon bor di dol mao ha kho mao saeb se sao oran, nao bor kang mend nao eben ebe kun pele ora haemin. Ngub bubur lomaon naom Ngaor obu pakl hom mubur, nao obun sem ebe komb bi ora hamun ko nen sabobur mao hasao ub, naom oborob dund se ub was bu mae luklbur haemin ora.

Kord tenaolom Paol turi mao homaesmi

o

²Nao haeme mbaoli hakl o, inim nao makl nao heme turi homo kone u hakl-waebe ora. Naom ini abo ngo haklon is mend bor khorob sao oran kang mend nao bismao ora. Naom aol is menden kone bor kho mao sa oran kang menjao nao bismao. Naom tenaol mende bor kakla ko maobala sao di menjao nao bismao ora.*

³Aoh nim angal ngo kakl o non inim ngub menjao lome ko ini te mao sarabur inj kakl ka. Ngub inj, nim ini nen sabobur non nim bas ngon pibnao waeb buwe o bor ngo kowe ub naom inil aondao bu ora kone u hayom. Ngub beyom ol mabor nao pe pabur po haklmao tomb di, aoh nao nao heme su ngo bor bao haklmao aeben anga tomb di, naom naon kone ndaon bor ini hesa haru hae non bu was habur inil ngub bao kone wi hakol was bukmao ora.*

⁴Ngub bukmaol nim inin kone bor di ora hendeyo ndal nim heneng ora ini bor bao kao pabur kakl ngao, nim ini ebe soklao ko hondo ora hae ol, nim ini ngo baeben turi aondao ora homobur ini bor kaoya angal was bu haruklu ora. Ngub ora biyul mbinin ni ke mundub mundub bi mao handaklemil nao kone bor kend bin buruklwao tomb di, inim oborob was ngo bu hayem ub nen saboklwao tomb ngo saom nao kone bor turi mao homa werek aondao bu ora mao baklao, nao kone bor sub tibaen as ko was haklwao ora.

⁵Heneng ora naom mbes su Maseroniya bor po hasmao tomb di, naom naon kone bor kang mend sowa pa sisab bin sao oran nao birismao ora. Ngub inj, naom su ngo bor di ke mundub mundub bi aondao ora hindismaol, naon toklo songol dera nan tenaolom nao men mbaklbur ab saond bu njurukl haen was hasmao o, naon kone ndaon bor di pakl mao homaraoklao saom saond aondao bu ora bu njurukl haen was hasmao ora.*

⁶Nao ngubi ora hasmao o Ngaor obu tenaol mbinin kone bor, kho so kend bin

bereme baebenon kone bor wakl sisab mao ba tibaen mao bararaoklao Ngaor ora ndam, aol Tatas ke nda su ngo nao po hasmao ol eben kobur naon kone bor sub tibaen as ko baoraomun kisao ora.

⁷Nim ngo kakl bu Tatanon su ngo nao hasmaol nao hen mukl obobur ngub bisao o, naom baehaemen Tatas obu ibisao om was inj Ngaorom naon kone bor turi mao homa sub tibaen baoraomun kisao ka. Ngub inj, inim Tatas obu ini hasmil obo hasao tomb obun kone bor turi mao homa sao was bubur, sub as ko was haen ko oborob ora bisur bismi on arman ebe ngo nao bor kao njisao ub di, inim mbes khorob sao ngo bismi nda ub wakl makl aondao ora homo inin kone bor de kaeb se ora habur kone kho ngubi tuwaesmi ub pangismao tomb di, nim ini bor mbes kao njundis ub wakl hem ko men hakol ora bu habur inim kone u bokeyo ni di wakl haondaomun sa ko hem ko bereyem kisaol pangismao ub di, naom angal ngo baeben pangismao tomb Ngaorom naon kone bor turi aondao ora mao homaesao ora. Ngub bisaol nim ini mbes turi homowao nda ub inj, ngubi tomb non nao kone bor werek bu turi aondao bu ora homo hae ka.

⁸Heneng ora nim ini bor mbes bas pibnao eben kowe sandis hindismi tomb inin kone bor kho so kend aondao ora bin birismi sandis o, nim ini hem kobur bas ngo eben kowe sandis ub nao bi bao wakl buwaon ebe nao sokl bisao ora. Aoh, nim ini bor bas pibnao ngo eben kowao o hindismi tomb inin kone bor kho so hem aondao ora ko bereyem ke pangobur, nao kone bor di kang mend kho so hem ken sao buruwao ora. Ngub buwao o inin kone bor kang el bombor ora ngub kho so kend bin birismi.*

⁹Ngub bismil ninao kone bor di wakl turi aondao ora bin buruwao. Aoh, nim ngo turi homo hawao ub non nim inin kone bor ngo kend bin mao barawao on inj turi homo haruklu o, inin kone bor kho so kend mao baesao sao ndam wakl inin kone u bokeklemin kisao ub ora nen sabowao tomb, ngo saom ora nao kone bor turi aondao bu ora mao homaesao. Inin kone bor ngo kho so kend bin birismi ub di Ngaorom ini aondao bu ora hond homo bisur bisao nda ub bin ko ora bisaol, naom inin kone bor kang ora dim kho mao sa nao bismao ora.

¹⁰Heneng ora mbini sun tenaolon kone bor kho so kend bin bereme saom non, tenaol mao homaraoklao hareron ora kemi poklao. Ngub biyao o Ngaorom nao obun sem baebenon kone bor kho so kend bi sao

* 7:2: Bis 20:33; 2 Kor 12:17

* 7:3: 2 Kor 6:11-12

* 7:5: 2 Kor 2:13

* 7:8: 2 Kor 2:4

ngubi mend eben waklao ub, obum naon kone mao dund sa kone baol maonaomun kobur, nao bu mu haeben ora mao saklbur ora biyao. Ngub ora biyaong naom naon kone bor kang mend kho so kend bin sao buruklmao tomb naom kone baol maonaomun ko buklaong, makl nao hememin ora.*

¹¹ Ngub ora biyaol nim ngo kakl ub mbes Ngaorom inin kone bor kho so kend mao baraoklao sao ngo eben waesao saom ini oborob ora ngo bisur bise sanda ub nen saboklwaebe. Ini kang el bombor ora ngub hem ko inin kone bor kend bin birismi o, ngub ngo bisao saom wakl inin kone bor oborob ora mao dund sa kon mao waesaol, inin naon kone bor khorob sao kang mend nao win hayom ko tenaol hambunom oborob ora henden muwaloklmao ko nen mao sobaesao ora. Inin kone bor kend mao basao sao ngom was mondom ini hasmi daruklul khorob aondao ora ngo bisao ndam di, inin kone bor sakl mao pola makl mao homabur inin Ngaor di pakl hom mu hareklemis kisao ora. Inin kone bor ngo kho sen birismi saom was nim ini bor kao njuruklu sao baeben di men hakl ora beklemin kobur, inin ni di hem aondao ora ko obu hel, ko mend dim haondaomun enjo ngol ib ko nen sabeklemin kisao ora. Heneng ora inin kone bor kho so kend bin mao baraesao saom was inin aol ngo khorob bisao nda di obun kone wakl u bokeyo sakl polo ke kang mend hondo birin waesmi tomb, inin oborob sao ngo bismi saom tenaol hambunom di inin kone bor kho dol hae sao mend nao win hayem ko henden hareklemis kisao ora.

¹² Ngub ora bisaol nim mbes bas ngo eben kowe sandis ub non, nim aol ngo obu aol mende maobalabur khorob bisao nda hesa aol is mende ngo aol khorob bisao ngom maobalaesao nda kab bor was nen sabobur inj eben kowao ora. Ngub inj, nim bas ngo non inin inin kone bor naon kone ndaon Ngaorom di henden, Paol obul kone u harilukl ko mao bembera hendeklemin ko ini hambun bor ora eben kowao.

¹³ Ngub ora buwaol inin nim ngo hendeklemin ko nen sabowao ub ora hindismi tomb, naon kone bor turi homobur sub tibaen as ko bismisao ora.

Naom ngub bismao o naom inin bombor ngo bismi saon was inj turi himismao ka. Ngub inj, inin Tatas obu bor turi mao homa sao was bubur obun kone bor sub tibaen as ko haen kismil, naom obun kone bor inin oborob ngo bismi ub nen sabeyao tomb, turi hom ha was hae ub hendemao tomb di, naon kone bor di turi homo werak aondao bu ora bin hayom.

¹⁴ Heneng ora mbes Tatas obu ini hasmil ngo ibise sanda ub nao ebe tomb, nim obu bor inin hambun sao oborob was bu haroklme ko kaoya kobur obum pangen kao kalowao ora. Ngub buwaol Tatas obum ini hasmi ol obobur inin bismi sao hindisao tomb di, nim obu bor kao kalowao ub inin bismi sao heneng ora hindisao nim sakl nao polowao ora. Ngub inj, naom ini bor angal hobao sao ora o kao njisumndis tomb naom kakla nao ke heneng ora kao njisumndis ub, nim inin oborob bimi saon Tatas obu bor nim angal ngo heneng le ko henden kao kalowao ora.

¹⁵ Ngub buwaol Tatas obu ini hasmil ngo ibise sanda tomb di inin obum angal kao njisao sao baeben pangoklbur obu turi homo heben heben bu oborob obaeng ib kobur, ini hambunom obum angal ngo kisao baeben turi homo sub pakl hom mu sao pango birismi ub nen sabeyao tomb, Tatas obum mbes ini bor kang bu ora hem kisao ub inj, obum ngubi tomb non ini turi aondao ora homo inil kone u hem kao hakol was bu hae ora.*

¹⁶ Nao haeme maboli hakl o inin oborob ngub was bu haroklme, nao kone bor di taol taol nao bi inin hambun sao oborob dund se ub was bu haklemi ko hondo ora hae ol, nao kone bor turi aondao ora bin hae ka.

8

Inim Karas tenaol mende bisur bi bi bib se hayem o

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom obun sem su Maseroniya bor paoloklme baeben hond homo bisur bisao saom tenaol aebenol mendbor bisur bismi ub inin di pangeklemin kon pangoklwaebe.*

² Heneng ora mbini Karason sem su Maseroniya bor paoloklme baebenom ke mundub mundub bi aondao ora hondobur, mbinin osisao di kang mend nao wisaol mbinin kone bor dam nao bin was birismisa. Ngub birismi o mbinin turi was homobur tenaol mende menjao nao wi burubur dam nao bin birismi baeben hem kobur, mbinin kang wismi on aondao bu ora mao men men bu bisur bu kalismisa.

³ Aoh, nim heneng ora kakl ngao, mbinin ngo bisur bu kalismi ub non kalokl bismi ub kalobur pone di wina ora kalismi. Ngub bismi o mbinin ngo bismi ub mondom inin ngub bib kismi ub inj, mbinin kone ora bor naom mbini ngo baeben hond homo bisur buklmao ko nen sabobur ora bisur bismi.

⁴ Mbinin ngub was bismil mbini Karas tenaol mende bisur bismi ngo baebenom,

* 7:10: Mat 27:3-5; NjuS 12:16-17

* 7:15: 2 Kor 2:9

* 8:1: Oro 15:26

Ngaoron sem su Njuriya bor paoloklme baeben di naom mbini hond homo bisur baomun ora ko, nao bor buri palo kao deb deb bismi ora.*

⁵ Ngub bubur kismim mbinin mbib nen sabismi ub tenaol ngo menjao nao wi burubur mbinin kone bor kho sen birismi baebenon mone andub ora waesmil, naom kang mend burir bismao o mbinim oborob ora bismil turi aondao bu ora himismao. Aoh, mbinim oborob sao ngo bismi ub non mbinim pibnao oran mbinin toklo hambun ora Aorao Aondao bor bao kalismi o sisaol, obum mbini bor ngub bib ko nen sabisao ub mbinim mabor mbinin toklo nao Ngaoron semon maeb haroklmao aol baeben bor di ngub bao njubur nao taol mi ibismil, mbinim oborob ngo hakl ub bismi ora.

⁶ Ngub bismil naom ini Kord tenaol abo ngo bor hayem baebenom di, Ngaoron sem ngo menjao nao wi bereme baeben hond homo bisur bubur mone di inim hambun sao kalaeb se uklemi ub menjao wareklemim ko, aol Tatas ke ngo obum ini bor mbes pibnao di angal ngon menjao kaleklemim man man bu boroklwaebe ko kao njukl ibise sanda ub, naom obu ngubi tomb ini hayem ol ngo wakl eben laom o ka.

⁷ Naom obu ngub eben kobur naon kone bor ngub ora nen sabeyom. Inim Ngaorol di oborob ora hul ha haroklme. Inim angal di mbini kone kikil bi aol baebenom lome nda ub oborob was lome. Inim kone bor di hambun sao menjao nen saboklme buwa nao bi oborob ora nen saboklme. Aoh, inim tenaol mende aebenol haeme baeben di aondao bu ora hond homo bisur buklwao ko nen saboklme ora. Heneng ora inim nao di hond homo aondao bu ora kone u hayem ol, inim hambun sao oborob was ngo bu hayem ub mbini tenaol aeben mendborom oborob bimi ub inj, inim non aondao bu pone ora beyem ol, mbini aeben ngo haklom oborob bimi ub di men mbaen ora bu haroklme. Ini ngubi ora hayem ol inim non tenaol mende menjao nao wi burubur dam nao bin ngo baoraolim ubi hakl bor di mbini tenaol aeben mendborom kaloklme ub inj, inim non mbini hond homo aondao bu pone haen sao bisur bu kaleklemim ko nen sabeyom.*

⁸ Aoh, nim ini bor ngo kakl ub non ini kon nao wi inj hayem ol, inim ngo sao bibaebe ora ko man man kobur inj kakl ka. Ngub inj, mbini Ngaoron sem andubom Ngaoron sem su Njuriya bor bereme ngo baeben hond homo bisur bu hayem ol, inim di mbini ngub hond homo bisur baemib

ko hondoklbur, mbini ngo baeben mendborom ngub hond homo bisur beyem ko kao njurukl ka.

⁹ Pangeklem. Inim di ora hendeyem ub naon Aorao Aondao Njises Karasom nao hond aondao bu ora homo bisur bu nao bu muklbur ora hayao. Ngub hayaol obu menjao es nao bib se hambun sao u habur obu imbi wi aondao ora hasao o, obum ini ora hond homo bu muklbur obu aondao pone imbi wi ora hasao ub tuwa dimb men aolisao ora. Ngub bisaol obum ngub ngo bisaol ub ini imbi wi aondao ora hareklemim ko bisa ora.*

¹⁰ Ngub bisaol nim ngo nen sabobur kakl ub non, inim karasmas mende ngo pibi harob ndan tenaol ngo dam nao bin bereme baebenon menjao waklbur man man bismi sanda ub, inim ngubi tomb non heneng ora waklemi ko pangobur ora kakl ka. Aoh, inim ngo sao nao buklbur o baehaemen inj man man bismi ora. Ngub inj, inim inim mbib nen sabismi ub naom mbini ngo baeben turi homo bisur buklmao ko nen sabismi ora.

¹¹ Inim ngub bisming mbes ngo tomb mbini ngo baeben hem aondao ora ko menjao bisur bu waklmao ko nen sabismi ub, inim ngubi tomb oran inin uklemi sao kang bu di aondao bu di uklemi ub mbini ngo baeben bisur bu wa ora baem sin, oborob ora bukleming ngub waklwaebe ora.

¹² Pangeklem. Inim kone bor naom tenaol mende bisur bu kalaomun sa ko hem kaem sin, Ngaorom kone ngubi u haeme ub ora turi homaoklao ora. Ngub biyaol Ngaor obum ini menjao nao wi buruklemi sao hakl di ora es bu kaloklwaebe bim ko nen sabo hem nao ke, inim kang bu di aondao bu di u haklemi ub turi homobur kaloklemi ub ora turi hemeyao ora.*

¹³ Aoh, naom tenaol aeben ngo bisur buklmao baebenon kone bor sisab bi mao barabur inin kone bor kho sen bereklemim ko inj kakl o, sub oborob was ber berbeklemim ko kakl.

¹⁴ Heneng ora inim ngubi tomb non hambun saon tol was habur menjao es nao bi hayem ol sakl, inin kone bor sub tibaen as ko was bereyem ka. Ngub beyem ol inim mbini ngo menjao nao wi bereme baeben di ebe bisur bib se ora hayem. Ini ngubi tomb non ngubi ora hayem o, mabor inim di menjao nao wi burubur dam nao bin sao buruklemi tomb mbinin andub sao u haklemi ub ini bor di bisur bu taol bu njuklemi ora. Ini hambunom ngub ora bi bi buklemi tomb inim menjao es nao buklemi ora.*

* 8:4: 2 Kor 9:1-2

* 8:7: 1 Kor 1:5; 1 Kor 16:1-2

* 8:9: Mat 8:20; Pil 2:6-7

* 8:12: Mak 12:43

* 8:14: 2 Kor

¹⁵ Ngub ora soklaol mbes Ngaoron ne yu heben haki eben kisao on Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Aol is mondom andub ora misao o

Obun andub haonao wib se inj sisao ora.

Aol is mondom di ne ngon kang bu ora misao o

Obun ne ebe ngaorukl pelen no birisao ke wiyao ora.

¹⁶ Mend di naom ini ngo baeben hond homo bisur buklbur bu hayom ub, Ngaorom aol Tatas ke ngo obun kone bor di bombor ngub ora taol bu kalisao ora. Ngub bisaol obum di ini turi homo bisur buklbur hae ol naom Ngaor bor kaoya ko tengiyu was ko hayom.

¹⁷ Ngub bisaol naom obu bor nje su Kord tenaol bisur bukl penin ko bim kismao tomb obum turi homobur poklwao ora kisao. Ngub kisao o naom obu bor ngub kismao o pangisao tomb, obun kone bor di ini hem aondao ora kobur nim mbini bisur bukl pon ko nen sabisao ora.

¹⁸ Ngub nen sabisaol Tatas ngo obu hesa aol Karas haeme is mende ngo obu Angal Bib Hobao Sao nda tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu haraoklaol, Ngaoron sem hor anda hayao baeben hambunom di obum kongon ngo biyao ub turi homoklme aol nda obu kab, mbibi haru ini hayem ol ngo eben laom o ka.

¹⁹ Mende di aolngo obu non mbini tenaol Ngaoron sem ngo baebenom obu bember habur, naom Njuriya tenaol baeben bisur buklbur ngo akol bu hayom ub obu di haru akol bu hamun mao hasmi ora. Ngub bismil naom aol ngo mao hasmi o obu di haru Karas tenaol ngo dam nao bin bereme baeben bisur buklbur akol bu hayom ol, naom kongon hobao sao ngo beyom saom, Aorao Aondao obu aondao imbi wi ora hayao ub hesa naom tenaol mende ngo hem ko bisur buklbur hayom ub kab tenaol hambunom henden muwaloklao ora.

²⁰ Naom aol ngo Ngaoron sem baeben hambunom turi homoklme ngo obu Tatas kab mbibi haru ini hayem ol ngo puklub laom o, obu di nao andub ora akol bu hayom ol, ini tenaol hambunom aondao ngo bisur bu wayem sao naom maeb ha wa haklmao on di mondom nao bor khorob beyem ko menjao te nao mao saraklemi ora.

²¹ Heneng ora naom tenaol mende bisur buklbur kongon ngo akol bu beyom ub non, naom Aorao Aondaom henden ko obun elol was inj, naom kone ukl bombor ora ubur tenaol hambunom di henden mbini el so oral mu wa hamun ko nen sabeyom.

²² Naom ngub ora nen sabeyom ol Tatas hesa Karas haeme ngo obu kab haru eben laom o kabom, tenaol ngo baebenon ngo hond homo bisur bu waklemi sao baeben hambun menae poklemi tomb, naon Karas haeme is mend obu di mbibi ngo kab bisur bu mbini teb aol ora pen ko, obu di mbibi haru abo ngo bor ngo eben laom ka. Heneng ora naom aol ngo mbibi kab daol haru eben laom o obun kone asub bi ora u haeb ko mundub baol baol bu hindismaol, obun kone u hayao ub non obum tenaol mende hem ko bisur buklao on hem aondao bu ko haraoklao ora. Obum ngub ora bubur ngubi tomb non obun kone bor inim oborob was bu haklemi ko nen sabobur, obun kone bor taol taol nao bi hul ha ora hae. Ngub bubur keyaon obum naom kongon ngo bu hayom ub nim di bun ko hem aondao bu ora kobur, obum ini hayem o bor ni di poklwao ora ko hem aondao ora ko hae.

²³ Aoh, aol ngo obu non ngubi ora hayao o, Tatas obu non ni hesa haru ini ngo baeben bisur bu kongon bombor ngo bibao aol nda ora hae ka. Mbibi aol is kab mend ngo obu daol haru puklub laom o kab non, mbini Ngaoron sem hor anda hayao baeben hambunom mbini angal mini puklub ko mao hasmil, mbibim kongon hobao sao ngo bu haklebi tomb Karas obu bao bi imbi wi aondao ora hayao on imbi aondao bu ora uklaol ora.

²⁴ Ngub ora buklaong inim mbini Karas aol is teb ngo abo ini hayem ol oboklemi tomb inim mbini hem ko kone wibaebe ora. Inim ngub buklemi tomb naom ini Kord tenaol ngo baebenom hambun sao oborob was bu haroklme ko turi homo kaoya ko haroklmao nda ub, mbini Ngaoron sem hor anda hayao bor bereme baeben hambunom di heneng ora ini ngo baebenom oborob was bimi ko hondoklemi ora.*

9

Inim Ngaoron sem bor ngub nen sabobur bisur bibaebe

¹ Nao haeme mbaoli haki o, naom tenaol Ngaoron sem ngo su Njuriya bor dam nao bin bereme baeben bisur bu kaloklmao ub ora hendeyem ol, nim ini bor wakl angal ngon menjao nao lowao ora.*

² Heneng ora inim di mbini ngo baeben bisur buklmao ora ko nen sabeyem ub nim ora hendeyo ndal, nim mbini su Maseroniya tenaol baebenom pangen ini bor kaoya angal bubur ngub kowao. Naon Karas tenaol ngo su Ngirik bor paoleyem baebenom non, karasmas ngo pibi harob ndan Njuriya tenaol ngo baeben hem ko

* 8:24: 2 Kor 7:13-14   * 9:1: 2 Kor 8:1-7

penar bu ora bisur buklmao ko nen sabismi ko kao kalowao ora. Ngub kowaol mbini Maseroniya tenaol ngo baebenon mendborom di inim ngo bismi ko kao kalowao ub pangobur, mbinim di Njuriya tenaol ngo baeben hond homo bisur buklmao ko nen sabismi ora.

³ Ngub bismi o nim ngubi tomb naon Karas haeme is teb ngo ini hayem ol eben kakl ub non, nim mbini tenaol aeben ngo baebenom pangen inim oborob was bimi ko kaoya kam akol biyul, nim angal ngo kaklo ub baehaemen ke non nao bin ko, inim Njuriya tenaol ngo baeben bisur buklemleni on penar bu man man bu u ora be- raem sin ebe ora soklaol, nim mbini is teb aol ngo ini hayem ol ngo eben kakl o ka.

⁴ Pangeklem. Ni kang mend mabor sao abo ngo ini hayem ol oboklwao tomb, mbini su Maseroniya tenaol ngo inim oborob was bimi ko pangen kowao nda semon mendbor di ni daol nao haru obam sin, mbinim hondoklemleni tomb inim mbini Njuriya bor bereme ngo baeben kaloklemleni on menjao man man bu waeme ora ko nen sobaokl oboklwao ub nao bi beraem sin ni sakl poloklwao o, inim non nim sakl poloklwao ub inj, sakl aondao bu ora poloklemleni.

⁵ Aoh, nim ngub ora nen sabobur mbini aol is teb ngo mbes ini hayem ol ngo eben kakl o ngao, inim mbes mbini tenaol ngo su Njuriya bor bereme baeben hond homo bisur buklmao ko nen sabisimndis ub, mabor ni ngo oboklwao tomb di inim hambun sao waki buklemleni sao baeben man man bu u buruklemleni ora obon ub u ora boroklwaebe. Heneng ora inim ngub baem sin, inim mbib tenaol mende hond homo bisur buklmao ko nen sabobur ora buklemleni, ini bor mondom buri palobur mbini ngo baeben bisur bib lemleni inj buklemleni ora.

⁶ Aoh, inim ngon oborob ora kone kimb bibaebe. Mondom obun emol ne we boklao tomb kang kab teb ora bowa sin obum il di kang ngub ora soklaol taloklao o, mondom ne we andub ora bowa sin obum il di andub ora soklaol talaoklao ora.

⁷ Inim ngub nen sabobur lemleni ini hambunom inim kone bor armend sisao ngub kalaebe ko kao njuklao ub was kaloklwaebe ora. Mondom obun tenaol mende bisur u kaloklao sao hem nao kebur obun kone bor turi homobur ora kaleyao tomb, Ngaorom kone ngubi u haeme baeben turi aondao ora homo kone u haraoklao ora. Ngub biyaong ini ngo haklom tenaol ngo baebenon menjao bisur bu waklemleni tomb, inim kone bor mbini hem ko bisur nao bukl ko pangobur o, naom ngub nao warum sin

mbini aol ngo tenaol aeben ngo baeben bisur buklbur akol beyem baebenom ni makl ora homoklemleni ko kalakl ko nen sabobur, makl homakl homakl oran nao waklwaebe ora.*

⁸ Heneng ora inim tenaol mende ora hond homo inim kone bor turi ora homobur kalo harim sin, Ngaor obum inim asao was nao wi hayem ko hondo ora habur obum aondao bu pone haen andub ora taol bu njuklao, inim menjao es nao bi hambun sao ebe ngaorukl pelen u haklemleni ora. Ngub ora buklao Ngaoron kongon bibi uklaol ub oborob ngub bisur was buklemleni tomb, inim osisao di pond nao bi bao was ukl poboklao, inim mbini bor di ebe bisur was bib se haklemleni ora.

⁹ Angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Mondom tenaol menjao nao wi burubur Dam nao bin buruklemleni baeben bor Aondao bu ora bisur bu kala sin Obum tenaol mende ngo hond homo bisur buklao ub Obun kone ebe ngubi bao wi aeben ora soklao ke wiyao ora.

¹⁰ Mend di Ngaorom mbini em we taond lome aol bor, em we taol bu kalobur ne noklemleni on dem nao hemen ko oborob taol bu kalaoklao ora. Ngub biyaol naon Ab Ngaor ngo obum inim tenaol mende hond homo bisur buklemleni ub, ini bor di em we ebe ngubi oborob taol bu njuklao ora. Ngub njubur laon obun mbib em il ngo oborob ora por ko and mao sabur, il andub ora tirwal bu sen laol inim il ngo ebe taloklemleni ora.

¹¹ Pangeklem. Obum ini bor andub ora taol bu njuklao inim menjao es nao bi andub ora u habur, tenaol mende dam nao bin buruklemleni baeben di ebe hond homo taol bu kalaeb se ora haklemleni. Heneng ora inim tenaol mende ngub bisur buklemleni ko naom ini bor ngub bibaebe ko kao njaoraoklao ol, inim tenaol mende ngo hond homo bisur buklemleni sao hondoklemleni tomb tenaol andubom turi homobur Ngaor bor tengiyu ko kaoya ko haklemleni ora.*

¹² Aoh, inim hobao sao ngo buklemleni saom tenaol Ngaoron sem baeben bisur aondao ora buklao ka. Ngub buklao o mbini ngo baeben bisur buklao sao was inj, inim mbini bor oborob ngo buklemleni ub turi homobur tenaol andubom Ngaor bor di aondao bu ora turi homo tengiyu ko kaoya lemleni ora.*

¹³ Heneng ora tenaol hambunom di inim Karas tenaol mende ngo hond homo bisur

buklemi ub hondoklemi tomb, inim Karason Angal Bib Hobao Sao ngo ora men hakol was bu haroklme nda ub di ora hondoklemi. Ngub hondobur inim mbini ngo baeben hond homo bisur bu taol bu kaloklemi ub di, inim tenaol tangar aebenol ngub dam nao bin buruklemi baeben bor hond homo menjao kaloklemi tomb di, inim hambun sao oborob was ngo buklemi saom, ini ngo baebenom hambun sao mbinin angalom lome nda ub oborob was ngo bu hayem ko tenaol hambunom panaem ora henden muwaloklaol, mbinim turi homobur Ngaor obu aondao bao bi ora hayao nda bor tengiyu ko kaoya lemi ora.

¹⁴ Mbini ngo baebenom ngub bubur lemin ini ngo baeben oran Ngaorom hond homo aondao bu pone ora bisur biye ko ora hondobur, mbinim ini turi aondao bu ora homo kone ubur Ngaorom ini waki was bisur bin ko Ngaor bor kao kal ha was haklemi ora.

¹⁵ Pangeklem. Ngaorom nao bor hobao sao ngo pone ora njisao nda ub oran, naom menjao mend kab menger nao murukl birib se ora njisaong, naom obu bor turi homo tengiyu ko kaoya kao ha was haemin ora.

10

Paol obun mangal bismi on ko san lisao
o

¹ Ni Paolom ninao mbib inim buklemi on angal mend kao njun ub pangoklwaebe. Mbini mendborom ninao mangal bubur ngub ko hayem. Paol obum nao haemaol ebeyaol obu nao daol haru haemaol tomb non obu hom pae non bi sub was haraoklao nda o, obum su enderae bor po habur nao bor bas eben kobur non, obum nao taolu lu angal buriyab was ko hae ko ninao mangal bu hayem alem. Ngub bu hayem o Karas obum nao hond aondao ora homobur obum nao sub bisur was bu hayao ub, nim di sub kone ngubi ora ubur ini bor kao deb deb bubur ngub kakl ka.*

² Ni inin su abo ngo ini hayem ol oboklwao tomb nim ini kone u bokeklem in ko ini buriyab ora taolu li soklaong, inin ni ko mao homa buri nao mao palaklwaebe ora. Aoh, ini abo ngo haklon mendborom naon mangal bubur, nao bor di mbini sun tenaolom nen sabo bimi nda ub nen sabobur bu hayem lome. Ngub lomel mbini nao bor ngub lome baeben bor non nim aondao bu taolu luklwao ora.*

³ Heneng ora nao di su bombor ngo sun tenaolom turi homo bimi sao wil was hayom o, naom Ngaoron saond bi ora men

mbaklbur saond bu kalo haroklmaol, naom mbini sun tenaolom ngo bimi nda ub nao bimaol ora.

⁴ Aoh, naom naon saond bi bor ngo saond bu kalo haroklmao ub non su ngon tenaolom saond bimi sao mend men pae akol bubur inj, naom naon saond bi bor saond bu kalo haroklmao ka. Ngub inj, Ngaorom nao bor obun saond bi men mba laoraoklao buri aondao ora o nao bor taol bu njisao, naom buri ngo kab akol bu habur saond bu haroklmao ora. Ngub bimaol naom obun saond bimi sao buri ora ngo nao bor taol bu njisao ub mbini akol bu hayom om, naon saond bin saond paeb buri ora han hubib non bi oram mbuklu tundaklao ub di khorob ora bo kobaolu bowes bu, obu ebe men mba lib se ora hayom.*

⁵ Heneng ora naom ngub bib se ora hayom ol, mbini aol mendbor tenaol maobowam akol bu kakla was ko habur, nao bor ab saond bu njoroklme nda ub buklemi baeben di, aol mendborom Ngaorom tenaol bisur bukbur hayao ub tenaolom hondoklbur beme ub nao henden ko mbinim el kaol kaol ko pela woroklme nda ub di, naom ora men mbaeb se ora hayom. Ngubi ora hayom ol naom mbini sun tenaolom mbinin mbib turi homoklme ub was hem ko taol mi po haroklme kone ngubi baeben di ebe men mba, Karasom maomb bo hayao bor eben taol ndabur, mbini ngo baeben di Karas obun angal was ebe pangen kaeb se ora hayom.

⁶ Pangeklem. Nao ngub bukbur ora hayom ol naom ini mendbor Karas obul heneng ora hul ha haklemi ub hondoklmao tomb, mondom naon angal di nao pange hul was ha Karasol di oborob hul nao hae haklao handam sin, mbinin kone u bokelen ko kang mend ke henden lomao ora.*

⁷ Pangeklem. Inim bombor sao ngo oran es buwa nao bi handaeb se hayem ngao, ngo sao oborob ora nen saboklwaebe. Mondom obun kone bor ni Karasom bember ha mao hasaol hae ko nen sabo harob sin, obum nao ngo baeben di bombor ngub was Karasom bember pe haen ke hayem ko nen sobaebe buklaol ora.

⁸ Heneng ora Aorao Aondao obum nao ngo baeben ngub bember ha peb bu maeb haraoklao aol mao hasao ora. Aoh, ngub ngo bisao ub non naom ini bor mao kho sa sao menjao baomun ko inj, naom ini ngo baebenon kone bor oborob Ngaorom turi hemeyao sao was and mao sa hamun ko, obum nao ngub bember ha peb bu inin

maeb haraoklao aol mao habur nao ngo baeben bor obun buri taol bu njisaol, nim ngon turi homobur haongaoklu angal sao kang menjao lowao tomb nim sakl kang di nao poloklwao ora.*

⁹ Ngub buklwao o nim ini haemel bas ngo eben ko haruklu nda ub non, inin kone bor obum baehaemen nao pakl mao homaklbur eben ko haraoklao ko nen nao saboklwaebe ora.

¹⁰ Aoh, mendborom ninao mangal bubur ko hayem ub Paol obum su tangar bor habur nao bor bas eben ko hae ub non, obum nao taolu lu angal buriyab naon kone bor dokl hakl pe sao was waeb bu eben ko hae o, obum enjo nao hayom ol ebeyaol nao haru haemao tomb non obum sub hom pae non bi ora u mba habur, obum angal di baehaemen bir bir angal was bu haraoklao ora lome.

¹¹ Pangeklem. Ini angal ngub ora ko haroklme ngo baebenom ngub nen saboklwaebe buklemi. Nao ngo baebenom su enderael habur bas eben kobur keyom ub di, aoh naom ini haklemil obo haklmaol nao haru haklmao tomb di, naom ini bor angal bombor ubi was kao njuklemi ko nen saboklwaebe ora.*

¹² Ini ngo haklon mendbor nao non aol hobao ora mbini tenaol aeben ngo hayem hakl ubi inj hayom kobur, mbinin mbib kaoya ko haongaoklu hayem hakl non, mbini aol hobao ora nao angal bib hobao sao kam akol bimaol aol kho ngo hayom baeben hesa daol menger nao murukl birib se ora hayem. Ngub hayem ol naom mbinin mesao bor daol nao pebeb se, nao non kho ora ngo hayom o ka. Pangeklem. Mbini aol hobao ebe ora ngo baebenom mbinin hambun sao mendem beyao ub was pere mu bam aeben aeben bubur, nim di njem bel ub was be ol ni aol hobao ora hae, aoh njem di nim be ub was bel ol nje di aol hobao hael kao kao bu haroklme, mbini ngo baeben kon kang ora di nao wi mbaoli tumu mari non bi ora hayem alem.*

¹³ Mbini ngubi ora hayem o nao ngo baebenom non Ngaorom naom ngo bu hamun ko taol bu njisaol bu hayom ub bao ungu peyobur, mendem buklemi sao bor naom bi non bu haongaoklu angal nao buklmao ora. Ngub inj, Ngaorom obum naom kongon ngo bu hamun ko taol bu njisaol ub ora buklmao tomb, naom ngon ora kang mend kaoya angal sao bib se hayom ka. Heneng ora obum obun kongon ngo taol bu njisaol ub non, naom ini di bisur baomun ko nen sabobur man man bisao ora.*

¹⁴ Heneng ora obum naom ini ngub bisur baomun ko mao hasaol, naom mbes ini hasmil obobur Karason Angal Bib Hobao Sao ngo inim pibnao ora pangeklemin mini obo kao njisumndis non, obum naom ini bor ngub bukl oboamun ko man man bisao ub ora obobur kao nju hasmaol, naom su tangar mende bor bao ungu peyaokl nao pismao ora.

¹⁵ Ngub ora bisumndis ol naom ini bor oborob ngo bimaol on turi homo haongaoklu angal sao kang mend buklmao tomb, naom mbini tenaol mendem kongon bu wi o bor baehaemen nim buwao ko, naom kaoya angal bu haongaoklu angal bao nao buklmao ora. Ngub inj, naom ini bisur baomun ko man man bisao ub bubur ora haongaoklu angal bib se hayom. Heneng ora naom ini bor Ngaorom kongon oborob ora bu hayom tomb, inim Ngaorol hul ha haroklme ub aondao bu ora and sam sam bin haklemi ub turi homo hondo hayom. Naom ngub beyom ol Ngaorom ini bor obun kongon ngo oborob ora bu hamun ko man man bisao ub, naom ini bor obun kongon hobao sao hambun sao aondao bu and sam sam bin buklbur ora hayom ka.*

¹⁶ Ngub buklmaol inim ngub oborob ora haklemil haondaoklbur naom su tangar mendbor inin su abo ngon aeben nan, mbini tenaol Angal Bib Hobao Sao ngo nao pange buruklemi baebenom pangen kao kalokl poklmao ora. Heneng ora ngub ngo buklmao tomb di, mbini tenaol ngo aol tangar mendem kongon ngo bi poklao baeben bor non wakt bisur bu naom bi non nao buklmao ora. Ngub inj, Ngaorom naom obun kongon hobao sao ngo baomun ko taol bu njisaol ub ora bu habur, naom kongon ngo ora bu haklmao tomb turi homo kang mend haongaoklu angal sao bib se hayom ka.*

¹⁷ Aoh, angal ngon Ngaorom mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Mondom nim oborob was biyu kobur Haongaoklu haklwao ko nen soba sin Obum obun mbib biyao saol nao haongaoklu hae

Ngaorom obu bor hobao sao biyao aol Tenaol mendem pangen kao kalo habur Haongaoklu haebe buklao ke wiyao ora.*

¹⁸ Pangeklem. Ngub ke wiyao ol mondom obun mbib turi homoklao ub buklao sao nen sabobur, ni aol hobao oborob biyu aol ora hae ko haongaoklu angal bu obun mbib was kaoya ko harob sin, Ngaorom

* 10:8: 2 Kor 12:6; 2 Kor 13:10   * 10:11: 2 Kor 13:2; 2 Kor 13:10   * 10:12: 2 Kor 3:1; 2 Kor 5:12   * 10:13: Oro 12:3   * 10:15: Oro 15:20   * 10:16: Bis 19:21   * 10:17: 1 Kor 1:31

hendeyao tomb aol ngo obum oborob sao bombor mend nao biyao ora. Ngub inj, mondom hambun sao bu haklao sao baeben Aorao Aondaom turi homo obum oborob was bu hae ko henden ora bu harob sin, aol ngo obu oborob biyao aol ora hae ko hayao ora.*

11

Paolom man tangar mini aolom bismi saon te kao dund bisao o

¹ Pangeklem. Nim ngubi tomb inim turi homo pangaeb se hayem ub nim kon nao wi angal bubur, ini bor biyu sao kao njun ub pangoklwaebe.

² Nim ini abo ngo baeben oran ten nong kang ebe ware pele ora men mao korabur, Karas obu bomborom ora taol bin ko nim ini obu kaom kalowao ora. Aoh, Ngaorom di inim aol bombor ngo obu ora peklemin ko nen sabeyaol, inim wakt aol tangar mende hem ko nao peklemin ko, ninao kone bor mbini aol tangar ngo baeben bor kang mend daongirir ko sao haruklu ora.*

³ Heneng ora tenaol maobowaraoklao suklumb aondaom ngom mbes ten Ib ke ngo birisao o daol sub sowa pa maobowaesao nda ub, mendborom ini di maobowa inin kone bor men mbaen lemil, inim Karasol hul ha habur inin kone bor dol nao hae ebe kun pele ora hayem ub tuwa ini harer kho on hesao mi peklemin lao ko pangakl ol, nim pakl homo hae ka.

⁴ Mbini man tangar kam akol bimi aol mendborom abo ngo ini haemel obobur naom Njiseson Angal Bib Hobao Sao o kao nju hasumndis ol oborob ora pangisimndis o, mbinim ini maobowabur Njises tangar is menden angal bib mend kao nji non bu kao nJOROKLME ora. Heneng ora naom ini bor Angal Bib Hobao Sao kao njismao tomb Ngaoron Wesao inin kone bor hondaesndis o, wakt inin kone bor wesao tangar akl bin lome. Aoh, naom ini bor Angal Bib Hobao Sao ora nda di oborob ora kao njismaol pangisimndis o, mbinim ini ngub was maobowabur wakt angal bib ebe mend kao nji non bu angal bib tangar di kao nJOROKLME. Mbinim ini bor ngo hakl ub bu haroklme o, inim ngo sao hakl ini bor ehen wa was bu kone tombe awis ora u mba haroklme alem.*

⁵ Pangeklem. Ni non inin man tangar kam akol bu haroklme aol hobao sao ngo baebenom ni kang ora di nao men mbaen hae ko nao mbib hondo ora hae.*

⁶ Heneng ora ni non mbini kone kikel bi baebenom angal waeb hae oborob ora lome nda ub nao ke kang mend bibab kaeb se ora hae. Ni ngubi ora hae o nim nao kone bor menjao nen sabokl buwa nao bi hambun sao oborob ora kone kimb bu bib se hae ol, ni mondom men mba nao buklaol ora. Aoh, nim ngo kakl ub mbes di ngubi tomb di ninao kone bor ni ngubi ora hae ko, ini hambunom ko ko was hendeklemin muwalaklo nda ka.*

⁷ Mend di nim ini bor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora nda buri palo kao njundis ub di, nim sokl nao mibur pone ora bao kao njundis. Nim ngub bubur ini tenaol aondaom imbi wi ora hareklem in ko nim kang kho dimb men koro sub was habur, ini ngo bisur bu handis ub khorob sao mend buwao ko nen sabeyem be?*

⁸ Pangeklem. Nim ini hasmil obobur ini bisur bu Ngaoron kongon hobao sao ngo bu handis tomb nim inin sokl di menjao nao mibur bu handis o, nim ini ngo bisur buwao on sokl non bi oran nim nao wi hawao sao hakl di, mbini tenaol Ngaoron sem hor anda tangar aeben o hayao baebenom ora njismil nim ebe u hawao o, mbinim pone ora njismil nim paes mi non bi ora muwao.*

⁹ Nim ngo kakl ub ni ini daol nao haru ngo bao hasumndis tomb ko mend ko mend menjao menjao nao wi burubur dam nao bin di hawao o, nim inin kone bor mao kend ba inin menjao njib ko nao muwao ora. Ngub inj, naon Karas haeme mendbor mbini su Maseroniya hakl bir nim ngo nao wi buruwao sao hakl mbinim ngaorukl peb bu njismil, wakt nim menjao es nao bi hambun sao ebe ngaorukl pelen u hawao ora. Aoh, nim mbes ngo tomb di inin kone bor kend mao ba menjao nao muwao, nim mabor di inin ngub menjao nao muklwao ora.*

¹⁰ Nim ngub ora bu haruklul Karas obum angal heneng was ko haraoklao ndam di henden nim di heneng ora kakl ngao, nim inin ne di inin sokl di kang menjao nao muruklu nda ub nim tenaol Ngaoron sem su Ngirik abo ngo bor paoleyem baeben hambunom pangen kao kalo, nim ngo sao oborob ora biyu ko turi homo nao mbib kaoya angal sao bukwaol, mondom ni bor ngub nao kao nao lao ora.*

¹¹ Pangeklem. Nim inin menjao nao muklwao ko ngo kakl ub, nim ini turi homo kone nao wi haruklul ini makl homobur kakl ko nen sabeyem be? Inj ora ka. Nim

* **10:18:** 1 Kor 4:4-5 * **11:2:** Ebe 5:26-27 * **11:4:** Kal 1:8-9 * **11:5:** 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11; Kal 2:6 * **11:6:** 1 Kor 2:1; 1 Kor 2:13; Ebe 3:4 * **11:7:** 1 Kor 9:12; 1 Kor 9:18 * **11:8:** Pil 4:15-18 * **11:9:** 2 Kor 12:13 * **11:10:** 1 Kor 9:15

heneng ora ini hem ko kone u ora haruklu ub Ngaorom di hendeyao ora.

¹² Mend di mbini man tangar kam akol bimi aol ngo baebenom kakla kobur, naom di mbini Ngaoron man kam akol bimi aol baebenom ngo bu hayem ub bombor ub ora beyem ko haongaoklu angal bu haroklme ora. Ngub bimil nim mbini ngo baebenom ngub lemi ko, mbini ngo baebenom moroklme ub inin osisao ngo nao muruklu ndal mabor di ngub was bukwaol, mbinim nao bombor ubi hayem ko nao hesa menger mukul buwaklemi ora.

¹³ Heneng ora mbini ngo baeben non Ngaoron angal bib hobao sao nda kam akol bimi aol inj hayem ka. Ngub inj, mbini ngo baeben mbinin man tangar ora kam akol bu haroklme o, mbinim Karason angal bib hobao sao nda ora kam akol bu hae non bubur mbinim tenaol maobowam akol bu kakla ko mango hayem alem.*

¹⁴⁻¹⁵ Pangeklem. Nim ngo kakl ub Seran obum di bao eben lao ndan angal mini wesao heneng hayao ubi men koraeb se ora hayao. Ngubi ora hayaol obun kongon bimi aol baebenom di mbini nao Ngaoron kongon hobao sao ora ngo bu hayom ubi men korobur tenaol maobowaeb se ora hayem ol, mbinim ngub buklemi tomb naom burir nao biklmao ora. Aoh, mbini ngo baeben ngubi ora hayem ol, Ngaorom mbinim tenaol maobowa khorob ngo bu hayem on san luklaol ke hondo haeben saklemi ora.

Paolom Ngaoron kongon bubur ke mundub mundub bi hindisao o

¹⁶ Nim angal ngo wakl ko mende kakl ngao, nim ngo kowe ub inim ni heneng ora kon nao wi mbaoli tumu mari non bi hayao ko nen nao saboklwaebe ora. Aoh, inim ni di heneng ngub kon nao wi hayao ko nen sobaem sin di ebe was o, nim angal ngo kakl ub non mbini mbaoli tumu mari non bi kon nao wi baebenom ini maobowabur keme sao oborob ora pango boroklmeng, nim nao mbib kaoya angal bubur lowao sao hakl di inim oborob ora pangoklwaebe ora.*

¹⁷ Heneng ora nim ini bor angal ngo kakl ub oran nao kone bor Aorao Aondaom kao kaol ub inj, nim ninao mbib ora mbini kon nao wi awis baebenom lome nda ub kobur, nim di ninao mbib turi homo kaoya angal bu haklwao ora.

¹⁸ Pangeklem. Mbini aol andub ora mendbor abo ngo ini hayem ol hayem baebenom di mbinin mbib turi homoklbur mbinin mbib was kone kimb bu beme saon

hakl o, mbinim turi homo haongaoklu angal bimi ndal nim non hobao sao ora bu hae ol, nim di ngub haongaoklu angal andub ora lobur bing pangoklwaebe ora.

¹⁹ Nao tenaol hakl o, ini non aondaom hambun sao pange kone kibil bi ebe ora hayem ol sakl, mbini aol mendbor kon nao wi awis baebenom ini maobowabur man ebe kao nji non bu ini bor man tangar ngo kao njeme ub turi homo oborob ora pang ha woroklme ka.

²⁰ Heneng ora mbini ngubi baebenom non, ini bor naon man wiyao ub ngo sao ngo sao bibaebe ora ko buri palo man man ko haroklme ub bin di, mbinim inin ne wimi sao was maomb bo no habur inin ne wimi o no pond bu mbaroklme ub beme tomb di, ini maobowabur inin osisao maobala mu haeme ub bin di, mbinim nao non ebe ora hayom kobur ini maobowa hel hend peb bu haen di, mbinim ini bor khorob bu lu bowes bu haeme ub bin di, mbinim ini bor ngo hakl ub bu haen sub mbinim keme sao was hem ko pango boroklme alem.

²¹ Wao. Nao tenaol hakl o, nao ngo baebenom non nao aol pakl heme demi was hayom ol sakl, mbinim ini bor hambun sao ngo bu haroklme hakl ub bukl buwaroklmaol, ni sakl aondaom ora bil ka.

Pangeklem. Mondom obun mbib turi homo biyao sao nen sabobur turi homo haongaoklu harob sin nim di ngub ora bukwaol, nim ngubi tomb mbini kon nao wi awis ngubi ora men korobur kakl ngao pangaoklaob.

²² Mbini ngo baeben Hiburu aol hayem be? Ni di Hiburu aol ora hae. Aoh, mbini Isreyel sem hayem be? Ni di sem bombor ngon was hae. Mbini Eberehemon sem hayem be? Ni di nao sem bombor ngon was hae alem.*

²³ Aoh, mbini Karason kongon bimi aol hayem be? Ngon pangeklem. Nim ngubi tomb mbini kon nao wi he se non bi haroklme baebenom ngo lome nda ub kakl ngao, mbinim Karason kongon bu hayom kobur bimi nda ub nim buriyab ora biyul, nim mbini ngo baebenom bimi ub men mbabur bu haruklu ora. Ngub biyul mbini ni makl homoklme baebenom kalabus di ni ora pone mao palaesmi. Mbinim doroklom di ni ora pone loroklme. Heneng ora mbinim ko mend ko mend ni pe paen lu tuwaesmil, ni pe pakl ke ke biyu ub di ni bombor o pone ora hae ka.*

²⁴ Mbini Nju semom ni wakl was luklbur ni pibnao ora lismi tomb ukl supu kab kab hor kab ngub ngaorukl peyo nao li, mbinim

* 11:13: 2 Kor 2:17; Pil 3:2 * 11:16: 2 Kor 12:6 * 11:22: Pil 3:5 * 11:23: Bis 16:23; 1 Kor 15:10

ni heb ya kuwinjom ukl supu hor mendel hor menden supun teb was li li bu habur, ni ko su mao ha oran ninao mesao bor ngub lu hasmi ora.

²⁵ Mend di mbini Orom semom di ni heb ya kuwinjom was ko teb listi. Ko mend di mendborom ni ora hanom pe pan lubur soklo taokl po tuwaesmi. Mend di ni ko teb mao ha ib taokaoll bor baoraokl pobowao tomb, ib taokaoll tokl teb ngo khorob ora dallmbe bowes bisaol ni ib no pe paeb se hawao ora. Ngub bisaol ko mend oran ni mondom nao hend wa min was, bao hora somna hor kap oran ib hu kemol taokl akol bu hasao ora.*

²⁶ Heneng ora bombor ngub was nim su hambun harer sokle hakl bor akol bu haruklu nda ub biyu tomb, ko mend ko mend ni ib wae di is maongao di hen mib se ora haruklu. Nim ngub akol biyu tomb aol el kaol kaol ke mendbor, tenaol harerol pebeme baebenon osisao mareme hakl mu loroklme aol baebenom di ni hen mu lib se ora haruklu. Ko mend ko mend tomb di ib taokaollon baoraoklbor ib kunjatukun ora bor peyo tomb ni ib no pe paeb se ora haruklu. Ko mend ko mend tomb mbini ninao sem Nju sem mendborom di, mbini Tenaol Sem Tangar baebenon mendborom di, ngo baeben hambunom ni su and lobokl lobokl aondao baeben bor hawao tomb di, dera isaobu bor hawao tomb di, ni pe pan lu tuwaeb se ora haruklu. Aoh, mbini tenaol mendbor ninao tenaol sango baebenom di nao tenaol sango heneng ora hae non bubur ni karu luklbur bimil, mbini ngo baeben hambunom ora ni lu bowes bu lu tuwaeb se ora haruklul, ni pe pae ndi on ora haruklu.*

²⁷ Heneng ora nim kongon hobao sao ngo biyu ub buri palo bu kimb was bubur, ko mend ko mend tomb nao kone bor kend bin di haruklu ora. Nim ko mend ko mend tomb di somna u nao paoli was haruklu. Ko mend tomb ne di ib di nao wiyaol, nao ne dem aondao bu ora homo paol di biyu. Ko mend ko mend tomb di ngub ne hun di paolu, lab lab menjao menjao di nao same ha, and ebel di nao paoli, ngo hendeyo hakl mendel dombes was ubur hubom di dur ko wi was bubur dam nao bin haruklu ora.*

²⁸ Aoh, ninao kone bor ngub kho so kend mao baraoklao sao ngubi oran andub ora yaol, nim ngo baeben hambun sao nao ko warib se ora yao o, nim ninao kone ora bor hem aondao bu ora ko kho sen hae ub non, nim su hambun bor tenaol Ngaoron sem hor anda hayao baeben hambun bor

ngo paoleyem baeben ora hel oborob was haklemi be? asub ora buklemi yeb ko nen sabobur, hor hor hem ko nao kone bor ngub kang sao aondao sao bin was haruklu ora.*

²⁹ Heneng ora nim ngub ora hem ko haruklul, ninao Karas haeme mend obu buri palo Ngaorol hul ha ora nao harob sin, nim hem aondao ora kobur nao kone bor ni di bombor ngubi was haklwao ora. Aoh, ngo haklon is mend khorob bubur saokl wa sin, nao kone bor di hem ko kho sen was haklwao ora.*

³⁰ Ngub buklaol nim ninao mbib kaoya angal sao mend buklwao ko nen soba sin, nim ninao mbib buri palo buklwao sao tenaolom pangen ko habur inj buklwao ora. Ngub inj, nim Njises ora taol mi poklbur ni buri nao pale demi ora men koro haruklu ub nen sabobur ora, ninao mbib haongaoklu angal buklwao ora.*

³¹ Aoh, nim ngo kakt ub naon Aorao Aondao Njieson Ab Ngaor imbi wi aondao ngo obu naom kaoya kao hakol was bu haroklmao ndam di henden, heneng ora kakt ngao*

³² ni su and lobokl lobokl aondao Damaskas bor po hawao tomb di su ngon aol wesmbao Aretason maomb bo haraoklao aol aondao om, ni luklbur obum obun kongon maomb bo haen lao aol mendborom ni men haen ko sub ni asol ora mao panaraokl ko, and lobokl lobokl ngon saond paeb mbuklu tundam akol bi ngon tiriyao komb barae baebenon dengi men paeb bu maomb bo ha kimb bin kisao ora.*

³³ Ngub bismi o mbini ninao Karas haeme mendborom ni mbasker nu taokl nu menger aondao mend sisao o bor mao bara nu ngon eyol yam hend ha pabur, saond paeb mbuklu tundae aondao ngo ndan yu tukun tom mendel dir mend komb pa wisao o bor men pae yin pobur, ni dera nan pon ya ndal munubur sub munu tibam tibam bismil ni nao li bongeyaokl powao ora.

12

Ngaorom Paolom henden obam sao ngub muwalisao o

¹ Pangeklek. Nim nao mbib kaoya angal sao ngo bu hae saom non nao bisur nao buklaol ko ni hende ora o, nim ngub nao bi bao wabur tangar sao mend nao lowaol, nim oborob ngo bu haruklu sao baeben inim ngub pangeklemin kao nju

* 11:25: Bis 14:19; Bis 16:22 * 11:26: Bis 9:23; Bis 14:5
Bis 20:31 * 11:29: 1 Kor 9:22 * 11:30: 2 Kor 12:5

* 11:27: 1 Kor 4:11; 2 Kor 6:5 * 11:28: Bis 20:18-21;
* 11:31: 2 Kor 1:23 * 11:32: Bis 9:23-25

habur, nim ninao mbib turi homo haongaoklu angal bu hawlwaao ora. Nim ngub ora bu hawlwaao o nim ngubi tomb non Aorao Aondaom nim obam sao hobao sao ora mend hondon muwalisao hawl ub di, ko mend ko mend tomb obun angal mbes mupango wisao ub nim ora pangon ko mao dund baraoklao ub nen sabobur di, nim ngub turi homo haongaoklu angal buklwaao kobur ora kawl ka.

² Aoh, nim ngo kawl ub non Karas aol mend yao o obu nim ora hendeyol, Ngaorom aol ngo obu su heben yu pon peyao ora wiyao o bor henden kemi pisao ora. Ngub bisaol obum yu heben ngo haondaoklbur obo hasao tomb non karasmas ukl maoklaopun kab ora pibi hasao o, obum ngo hindisao ub non obam sao hindisao be? obum heneng ora haondaokl ibisaob ko nao hende o Ngaor obum ora hendeyao ka.

³ Nim wawl ko mende kawl ngao, Karas aol ngo obu non nim ora hendeyo o, Ngaorom obu su yu Peradas ngo bor ngo kemi yin po muwalisao ub di nim ora hendeyong, obum heneng ora hindisao be? be? obam sao hindisaob ko ni oborob nao hende o Ngaor obum ora hendeyao.

⁴ Heneng ora ngub bisaol aol ngo obum yu ngo bor pangisao sao baeben oran sun tenaol hambunom pang ngaen lo buwaeb se ora yaol, aol ngo obun angalom di tenaol hambunom pang ngaen kokl buwaklao ora.

⁵ Ngub ora bisaol nim ninao mbib buklwao sao bor nim oborob biyu ko haongaoklu angal nao bi, Ngaorom aol ngo obu bor yu ngo bor kao kalisaol, ngo pangaokl ibisaao sao ora turi homobur nim ngon haongaoklu angal buklwao ora. Ngub buklwao o ni di ninao mbib non ninao buri mend nao wiyul ni demi ora hae ub nen sabobur, nim nao mbib turi homo kaoya angal bib se hawlwaao ora.*

⁶ Aoh, nim ninao mbib turi homo haongaoklu angal sao mend ba sin nim baehaemen inj, nim hobao sao ngo bu haruklu on turi homo ninao mbib kaoya angal sao ngub buklwaol, kon nao wi awis baebenom bimi nda ub inj buklwao ora. Ngub buklwao o mbinim ni aol ebe ora hae ko nen nao saben ko, nim oborob was biyu ko ninao mbib kaoya angal nao buklwao. Ngub inj, mbinim nim hambun sao bu haruklu sao ora hondobur mbinim pangokl di oborob ora pangeyem ol, mbini hambunom ni aol ngubi ngo hae ko ora hendeyem ka.*

⁷ Heneng ora Ngaorom ni bor angal ngo

kao dund bu muwalisao sao menger nao mib se hobao sao aondaao ora muwalisao. Ngub bisao o obum ni bor ngo sao hawl ngub hondon kao nju muwal paesao tomb, nim ebekone po ninao mbib kaoya angal nao bun ko, Seranon kongon biyao aol mondom Ngaorom ninao toklol tanda bi hawl bi ora mondom as nja nao bin kisao ora. Ngub bisaol nim tanda nao hawl was bu haruklu, nim ninao mbib turi homoklbur buklwao saon ebekone po haongaoklu angal nao buklwao ora.

⁸ Heneng ora ninao toklo bor tanda bi hawl bi sao ngo mu tuwaebe ko nim Aorao Aondaao obu bor ko teb oran kao kalowao ora.

⁹ Ngub buwao o Ngaorom ninao angal ngon ngub ko san lisao. Pangal. Njem njen kone bor kend bin was habur buri nao pale ora hawlkesi o, ni buri aondaao pon pae ora ngo hae om nje hond homobur, njem menjao bukl buwa nao benin buri ebe taol bu njuklwao. Ngub buklwaol njem ni buri pon pae ora ngo hae ub ora mao bembera hondoklesi tomb, njen kone bor sisab bi oram suk tibaen as ko was buruklesi ko kao njisao ora. Heneng ora obum ngo kisao ub Karasom ni buri mao pala obum ni yal ha bisur bi haen was haruklu, nim ninao mbib buri nao pale demi ora ngo hae on hem nao ke turi hom ha was habur, ni buri nao pale ngo hae on haongaoklu angal bib se haruklu ora.

¹⁰ Pangeklem. Nim ngo kawl ub nim Karas obu taol mi pu aeben ora saklbur hae ol, ni demi ora habur menjao buri palo bukl buwaeb se ora hawlwaao ub di, mbinim ni bor nje kho ubi abub bi ko hondo ko bowes bu haeme tomb di, aoh nao kone bor kho se sao mend beyao tomb di, mbinim ni lu tuwaklbur ke mundub mundub bi mao handaeme tomb di, nao kone bor kend bi sao hambun sao ebeyao tomb di, ni bor hambun sao ngo hawl ub beyao tomb nim turi hom ha was habur obu taol mi pu aeben ora saklbur haruklu ka. Ngub biyul ni demi ora hayo tomb di, bombor ngo ora tomb obum ni buri mao palaraoklao ora.*

Paolom su Kord tenaol bisur bun sa ko hem kisao o

¹¹ Heneng ora nim ninao mbib kaoya angal andub ora ngo bu hae ub non nim kon nao wi he se angal ora bi o, angal ngubi ngo ko hae ub oran ini ngo baebenom ora mao ka hayem alem. Pangeklem. Nim ngo ko hae ub nao kon, inim nim biyu sao ora hendeme ndan, inim ni bor ora turi homo kaoya angal bukl bemen, ebe ora sokl beyao ka. Aoh, ni imbi nao wi

mondom sor nao mib se kang ora hae o nim di ora hende ub, mbini inin man tangar kam akol bimi aol hobao sao aondao ngo hayem baebenom non ni kang ora di nao men mbaeb se ora hae.*

¹² Pangeklem. Nim ngo kabl ub non nim ini hayem ol obo handis tomb, nim ini hambunom hendeklemin tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di andub ora bu habur kowaon, nim ke mundub mundub bi hondowao tomb di penar bu makl nao heme Ngaoron kongon buri palo ora bu handis ol, inim di ni oran obu Ngaoron angal bib hobao sao ora heneng wiyao ub ngo ko hae ko panaem ora handaeb se hae alem.*

¹³ Ngub buwao o nim Ngaoron sem hor anda hayao ngo su tangar aeben o bor paoleyem baeben non turi homo heben heben bu bisur was bu habur, ini sem ora bombor o non makl homo tuwawao ko nen sabeyem be? Wao. Nim ini bor khorob sao asao ora buwao? Nao tenaol haki o, nim inin kone bor kend mao ba ne osisao di njib was ko bao no pon bu mba, nim ini bisur bu handis on sokl di njib ko bao mibi nda buwaol ngon saongao mareme yeng, saongao noklwao haki inin nim khorob ngo buwao ye on saongao nao mari tuwaklaebe ora.*

¹⁴ Pangeklem. Nim ini ngubi tomb hondokl oboklbur hae ol, ngo oboklwao om non ini ko tebo mao ha ora hondokl oboklwao o, nim inin kone bor kend mao ba inin menjao taol mi inj oboklwao ora. Ngub inj, nongnas kang baebenom mbinin ingi aorao baeben oborob ora haen ko inin kone bor asao was hem keyem ko menjao bisur bu nao kaloklme o, mbini ingi aoraom mbinin nongnas baebenon kone bor munu baolu hondo osisao hambun sao bisur bu kalo haroklme ora. Ngub ora bimi ndal ni ngo oboklwao ub inin ni menjao njereklemin ko hem kaoklbur inj, Ngaorom ini ora bu min ko inin kone ora munu baolu hondoklbur oboklwao.*

¹⁵ Aoh, nim non ninao osisao hambun sao uklwao sao haki di ini bor bao njubur, nim inil kone aondao bu ora u haruklul nim su ngol ngub bao haklwao aeben anga tomb di ini was hem ko bisur bu haklbur haeng, nim ini bor hambun sao aondao bu oborob was bisur bam bam buklwao tomb, inin non nil kang bu ora di turi homo kone nao wi makl was homam homam bu haklemi be?*

¹⁶ Heneng ora inin di ora hendeyem ub nim inin kone bor kend mao ba, inin ni

menjao hem ko njib nao kaklo nda o ini ngo haklon mendborom ninao mangal bubur ngub lome. Paol obum nao bor menjao njib ko tenaolom henden mao pana non nao maoraoklao nda o, obum sub heneng ke non bubur naom obun angal hem ko pangaomun ko obum nao maobowaesao ko haroklme ora.

¹⁷ Pangeklem. Mbini ngub lome baebenom baehaemen ninao mangal asub ko ora bimi balem? Aoh, nim aol mendbor ini hasmil ninao angal mendbor ini bor kao njin ko eben kowe sandis ub, nim inin menjao maobala muklbur puklub kowao ko nen sabeyem be?

¹⁸ Nim Tatas obu ini hasmil eben kowe sandis tomb di naon Karas haeme mend di obu hesa haru puklub kowaong, Tatas obu ini hasmil ngo ibisao ub inin menjao maobala muklbur ibisao ko nen sabeyem be? Wao. Inim di ora hendeyem ub aol ngo obu di yaon kone bombor ubi ora, yaom harer bombor on ora hem ko po haroklbaob ndang, inin obu nao hende hayem be?*

¹⁹ Nim ini bor angal ngo kabl baeben non, inin mbini ngo baeben non ebe ora harilim ko nen sabeklemin ko inj kabl ka. Ngub inj ora. Nao haeme mbaoli haki o, Karas obum nao haru ora habur obun mbib ora naom ini bor ngub kao kalaoklaob keyao ub, naom inin kone mao dund sa ini ora bisur bubur, angal ngo baeben Ngaorom di henden heneng was kao nju hayom ka.

²⁰ Ngub bu hayom o nim abo ini hayem ol ngo oboklbur hae ub oboklwao tomb, nim inin oborob ora haklemi hondoklwao ko nen sabo hae ub inj, nim ini waki tangar ubi ora men koro haklemi hondoklwao ko nen sabeyo tomb, nim hem aondao ora kobur nao kone ora bor kang sao aondao sao bin was haruklu ora. Ngub biyung inin ni di obu aol kang sowa pae mend oboklao hondoklmao ko nen sabeyem ub, nim inin ngo sao haki oborob was bimi ko turi homo heb heb kam nao oboklwao ora. Heneng ora nim ngub bukdwao hondobur inin burir biklemi ko nen sobaki. Aoh, abo ngol oboklwao tomb inin ab saond bi bi bu, mende bor daangirir kao kao bu, mende bor ko hom hom bu, mende hem nao ke inin mbib was nen sabo, mende bor maobowa angal bu, menden mangal bi bi bu, ebekone po, menden lao ub nao pange engalom kao kao bu, inin khorob ngo haki ub bu haklemi ko nen sabeyo tomb nao kone bor hem ko pakl homo haruklu alem.*

²¹ Heneng ora nim ngo kabl ub ni abo ngol ngub obobur hondoklwao tomb ini andub mendborom paes pu pu bu, khorob

* 12:11: 2 Kor 11:5 * 12:12: Oro 15:19 * 12:13: 2 Kor 11:9 * 12:14: 2 Kor 13:1 * 12:15: Pil 2:17 * 12:18:

2 Kor 8:6; 2 Kor 8:16-18 * 12:20: 2 Kor 2:1-4

buklbur pamukl kone woroklme ub was heb hom hom bu hayem ub hondoklwao ora. Ngub bimi o ini ngub bimi baebenom wakt kone nao baol mini haklemil hondoklwao tomb, Ngaorom ni sakl aondao ora mao polaklao tomb, nim mbini oborob ora bisur biyu nda o mbini khorob was bu haroklme ko nen saboklwao ora. Ngub nen saboklwao tomb nim hem ko de aondao bu ora lowao ko nen sabo hae ol, nao kone bor pakl homo kang sao aondao sao bin ora hae ka.

13

Inim Ngaorol hul ha ha kimb ora bibaebe

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ngubi tomb ngo oboklbur hae om non ko tebo mao ha ora oboklwao. Ngub buklwao o Ngaorom mbuk waeb bor di wiyao ub nen saboklwaebe.

Mondom khorob beyao sao mend

Tenaol is kab teb andubom ora hondobur Obum heneng ngub baonao ora keme tomb Tenaol hambunom di heneng ora lem ko nen saboklme ora ke wiyao ub inim oborob ora saboklwaebe.*

² Ngub ke wiyao nim ngubi tomb non armend ora hae o, nim mbes ini hasmil ko kabo mao ha obondis tomb di angal ngo ini bor kao njundis ub ko mende kakl ngao, ini mendbor khorob bu harilim baeben di ini hambunom pangoklwaebe. Ini kone nao baol mini khorob was bu haroklme ngo baeben is mend nao bulaokl peklemil khorob ora taolu luklwao ora.

³ Pangeklem. Nim ini bor angal hobao sao ngo kao nju haruklu nda ub inin kone bor obum Karasom kao kaleyao sao inj, obun mbib nen sabobur ko hae ko nen sabo inin kone bor taol taol bu harim sin, Karas obu demi hom pae non bi inj hayaol obum ini buri palo kone u bokeklemil lao ub hondoklemi ora. Inim ngub hondoklemi tomb nim kao njuruklu nda ub di obu buri aondao ngo harekle o, obum kao kaleyao ub ora kao njerekle ko panaem ora mao bembera hondoklemi.

⁴ Heneng ora mbes non obun mbib buri nao pale non bi sub sowa paesaol mbinim obu is pe kowal bi bor pe paen nil li mbasmi o, Ngaor obun buri aondao ora wiyao ndam obu wakt mao enjaesaol obu ngubi tomb non buri ngubi ora hayao. Ngub hayao o obum mbes ngo sub demi men koro hasao ub nao obun kongon bimao aol baeben di ngub buri nao pale demi ora hayom o, naom Karas hesa haru habur ini bisur bu obun kongon hobao sao ngo bu hamun ko,

Ngaorom buri aondao ngo ndam nao buri mao pala haraoklao ora.*

⁵ Ngub biyaong inim hor hambunon inin kone sisao nim Karasol oborob ora hul ha harilukl be? kang mend besao kon u sao harilukl ko inin mbib mao bembera hondo ora haklwaebe. Inim Njises Karas obu inin kone ndaon bor hayao ub nao hende ora hayem be? Aoh, inim obu ngo hayao ub nao hende harim sin, inim kang mend awis sao men korobur obul hul ha ora nao haroklme ini obun sem inj hayem ka.*

⁶ Aoh, ini ngubi hayem sin inim nao ngo baebenom obul hul ha haroklmao ub naom kang mend besao kon sao nao wi, hul ha, ha kimb was bu haroklmao nda ub inim ebe hondoklemi ora ko nen sobakl ka.

⁷ Heneng ora naom inim khorob nao bi oborob was hareklemil ko, Ngaorom ini bisur bin ko obu bor kao kal ha was haroklmao ora. Ngub bimao o naom ngo bimao ub non, mbini tenaol aebenol haeme baebenom naom Kord tenaol baeben angal hobao sao ngo oborob ora kao kaloklmaol, mbini angal bib ebe ngo kam akol bimi aol ngo baebenom oborob ora bimi ko nen sabon ko inj Ngaor bor kao kalo haroklmao ora. Ngub inj, inim non nao ngo baeben makl homobur mbinim ngub nao bib se hayem ko nen sobaem sin di, inim oborob was bu hareklemil ko nen sabobur naom Ngaor bor ngub hem ko kao kal ha was haroklmao ora.

⁸ Pangeklem. Naom Ngaorom angal bib hobao sao ora wiyao nda ub men mbabur naon angal tangar mend kao njuklbur inj hayom alem. Ngub inj, naom di tenaol hambunom angal bib hobao sao heneng ora wiyao ub hondo, oborob ora pangen ko angal bombor ngon was kao dund bu hayom.*

⁹ Ngub ora beyom ol nao angal bib hobao sao ngo kam akol bimao aol ngo baebenom bu haklmao ub, naom ini buri palo maomb nao bo harum sin di, inim hambun sao oborob buklemi sao buri pal mu sao bu haklemi tomb naom turi aondao bu ora homoklmao. Aoh, naom inin hambun sao oborob dund se ub was bam bam bu Ngaorom nen sabeyao ub was bu hareklemil ko nen sabobur, naom Ngaor bor ngub kao kal ha was haroklmao ora.

¹⁰ Naom ngub bimaol ni di nao haru nao hae su enderae bor armend ora habur o, ni wen ini hayem ol oboklbur hae ol nim ini bor bas mbes ngo eben kakl o ka. Ngub bi o nim bas ngo eben kakl ub non, Aorao Aondao obum ni inin maeb haraoklao aol mao hasao ub nim ini haklemil obobur inim

* 13:1: Mat 18:16; 2 Kor 12:14; 1 Tim 5:19 * 13:4: Pil 2:7-8 * 13:5: 1 Kor 11:28 * 13:8: 1 Kor 13:6

khoroob bu haklemil hondoklwao tomb, ini taolu luklwao ko inin mbib hondo oborob kone baol munu hareklemin ko ora eben kakl. Ngub buklwao o Aorao Aondaom ni bor obun buri ngo taol bu njisao ub non, nim ini bor kho mao sa sao menjao bun ko inj njisao ora. Ngub inj, obum ni inin maeb haraoklao aol mao habur ni bor obun buri ngo njisao ub, inin kone bor oborob Ngaor obum turi hemeyao sao was and sam sam bin hareklemin kon ko ni bor obun buri aondaom nda taol bu njisao ora.*

¹¹ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor bas ngo waeb bu kowes ora bubur, ini hambun ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kakl. Inin kone bor di kho sao mend nao win oborob kone dund se woroklme ub was and sen haklwaebe ora. Nim ini bor angal ngo kakl baeben di oborob ora pangobur, inim kone bombor ub was u mende turi homo kone wi wi bu sub was haklwaebe ora. Heneng ora inin ngub buklemi tomb Ngaor obu nao hambun hond homo kone u, naon kone bor sisab mao baraoklao Ngaor ndam, ini nao tuwae ini hesa haru was bao haklao ora.*

¹² Pangeklem. Nao tenaol Ngaoron semom bimao nda ub inim Karas tenaol hambun bor turi homo heben heben bubur ki siken was bi bi bu haklwaebe ora. Ngaoron tenaol enjo ngo bor hayem baeben hambunom ini hambun bor ini ebe soklaong as ko ora haklwaebe lem.*

¹³⁻¹⁴ Aorao Aondaom Njises Karasom ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora. Ngaorom diini hond homo aondaom bu ora kone u hayao ora. Obun Wesao Komb Bi Aondaom ndam di inin kone bor bao habur, obum ini haru akol was bu ini maeb ha maomb bo ha kimb buklao ora.

---

* 13:10: 2 Kor 2:3; 2 Kor 10:8   * 13:11: Oro 15:33   * 13:12: Oro 16:16

Paolom Kalesiya tenaol bor bas ngo pen kisao o

¹ Ni Paol, ni Njises Karas hesa naon Ab Ngaor kabon angal bib hobao sao kam akol bu haruklu aol nda ka. Pangeklem. Nim kongon hobao sao ngo bu haruklu nda ub ni tenaol heneng mondom inj bu haki pu ko mao hasao ora. Ngub inj, naon Ab Ngaor ngo obu naon Njises Karas obu himisao o waki mao enjaesao nda hesa Njises kabom ora, ni ngo hae ub han ko nen sabisbi ub ni bember peyo mao hasbi ora.*

² Ngub bisbil ni aol ngom ora ini Ngaoron sem su Kalesiya bor hayem baeben hambun bor bas ngo waeb bi ol, Karas tenaol enjo ngo ni hae o bor hayem baeben hambunom di naom ini abo ngo bor hayem baeben hambun bor, ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe laom.

³ Heneng ora naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini hond hom ha was habur inin kone bor sub tibaen as ko hareklem in lebi ora.*

⁴ Pangeklem. Sun tenaolom khorob was ngo bam aeben aeben bu hayem saom nao nao men mbaen ko, naon Ab Ngaorom obun mbib nen sabisao ub Karas ndam nao bu mu, naon kone kho kunaen ko obun ibao nda peben kaen kisao ora.*

⁵ Ngub bisaong Ngaor obu imbi wi aondao yubu ora hayao ub naom bao hor hambunon kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.

Ngaoron Angal Bib Hobao Sao bombor ora wiyao o

⁶ Nao haeme mbaoli haki o, Ngaorom Karasom ini hond homo pone ora bu min ko ini obu hayaol ubuklu kisao o, inin ngubi tomb obu penar bu ora bao tuwabur angal bib hobao sao menger tangar ubi mend hem ko pangeyem alem. Wao. Inim ngo beyem sao nen sabeyo tomb nim burir aondao ora biyubur burisao kab pen ora hae ka.

⁷ Heneng ora Angal Bib Hobao Sao oran ukl bombor ora wiyaoal tangar mende mend nao wiyao o, tenaol mendborom inin kone bor kho mao sa ngil ngaol mao ka habur kemen, Karason Angal Bib Hobao Sao heneng ora wiyao ub nao hende non bubur mbinim ini bor angal bib hobao sao ngo kao nji non bu, ini bor man tangar ora ngo kao nju hayem ub mbinim ini mao

bowabur angal bib tangar ubi mend kao nju hayem ka.*

⁸ Pangeklem. Mbinim ngub bu hayem o naom ini bor mbes pibnao ora Angal Bib Hobao Sao ora ngo kao njisumndis ub bao wabur, nao ngo baebenon mondom sa sin di, aoh Ngaoron angal mini wesao ora mondom sa sin di, mondom waki angal tangar ubi mend ini bor kao nja sin obu is de bor pobur ke hondo haeben ora soklao.*

⁹ Heneng ora naom mbes ini bor ngo kao njisumndis ub nim ko mende kaki ngao, naom ini bor pibnao ora Angal Bib Hobao Sao ora o kao njisumndis ub bao wabur mondom ini bor tangar ub mend baol muni kao nju harob sin, obu is de bor pobur ke hondo haeben ora soklao.

¹⁰ Pangeklem. Nim ini bor angal ngo kaki o sun tenaolom turi heman ko kaki ko nen sabeyem be? Inj ora. Nim angal ngubi Ngaorom turi heman ko, ko haruklu ka. Aoh, nim angal ngubi sun tenaolom ora ni bor kaoya ken ko, ko haki beyon ni Karason kowan lao aol ora hae ub nao haki beyo ora.*

Paol obu Ngaorom ora obun angal bib hobao sao kam akol biyao aol haen kisao o

¹¹ Nao haeme mbaoli haki o, heneng ora nim Angal Bib Hobao Sao ora ngo kam akol bu haruklu nda ub, nim tenaol heneng mondom kao nji inj ko haruklu ora.*

¹² Pangeklem. Nim angal ngo ko haruklu e ub tenaol mondom kao njismil dim nao pangawao ka. Aoh, mondom njem angal bib ebe ngo ngub kaebe ko, ko mao dokla ni buwalisao inin nim angal ngo ngub kam akol bu haruklu ora. Ngub inj, Njises Karas obun mbib ora obun angal hobao sao ngo ni kao njubur oborob ora kao dund bisaol, nim obun Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu haruklu ora.

¹³ Ngub biyu nda o nim mbes non Nju semon man ora o turi aondao bu ora homo men haki bu habur, nim mbes ngo tomb bu hawao sao ninao arman inin halom di ora pangismi ub, nim Karas obun sem sablo haen kisao baeben hem nao ke mbini khorob ora ke mao handa lu bowes bu taol peb bu hawao ora.*

¹⁴ Heneng ora nim ngub bu habur kowaon, nao ab sumb wilom hambun sao kismi sao di mbinim bismi sao haki di nim hem ko turi aondao ora homowao ora. Ngub turi homobur nim nao Nju semon man hambun sao men haki ora bu hawao om, nao nas sango aeben mendbor

* 1:1: Kal 1:11-12 * 1:3: Oro 1:7; Pil 1:2 * 1:4: Kal 2:20; 1 Tim 2:6; Tat 2:14; 1 Njo 5:19 * 1:7: Bis 15:1; Bis 15:24 * 1:8: 1 Kor 16:22 * 1:10: 1 Tes 2:4 * 1:11: Mat 16:17 * 1:13: Bis 8:3 * 1:14: Bis 22:3

man ngo nao haru men hakol bu hasmao baeben di nim mbini hambun men mba sao hawao ora.*

¹⁵ Nim ngub bu hawao o Ngaorom obun mbib nen sabisao ub ni ninao amom nao marisao tomb di, obum ni ngub bember pe mao haklwao ora ko nen sabisao ub obum ni hond aondao ora homo pone ora bisur bubur, obum nim ngubi tomb obun angal pango obun kongon bu han ko ni bember peyo ib kisao ora.*

¹⁶ Ngub bubur kisaon nim Njiseson Angal Bib Hobao Sao ngo Tenaol Sem Tangarom pangen kao kalam akol bu han ko nen sabobur kisaon, obum obun Isi nda nim hondon muwalisao ora. Ngub bisao tomb nim angal bib ebe ngo lowao on asub was buklwaob ko, tenaol mende bor di mend ne nao muwao ora.*

¹⁷ Aoh, mbini Ngaorom obun angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol ngo pibnao haen kisao nda baeben di mbini Njurusalem bor hasmi o, nim mbini dim hondokl nao powao ora. Heneng ora nim mbini tenaol is mend birismil ngon menjao ne mukl di nao pe, ni penar bu ora su tenaol nao biri su Arebiya bor po haklbir kowaon mabor wakt su Damasko powao ora.

¹⁸ Ngub bubur kowaon mabor karasmas ukl teb mend pibi hasao tomb nim su Njurusalem bor Pita hasaol pobur, nim obu hesa kang mend angal ko berab kam powao o ni Pita hesa haru saren ukl kab oran obun anda bor bao hasbao ora.

¹⁹ Ngub hasbao tomb nim Aorao Aondaon haeme Njemus obu di ngo bor hasaol hondowao o, mbini Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol baebenom nondom dim ni bor angal ebe ngon kang mend ko mao dund nao bisaol, nim Ngaoron angal bib ebe ngo kam akol bu hae ub Ngaor obun mbib ora ni bember pe haen kise ko tenaolom di panaem ora mao bembera handaeb se hae ka.*

²⁰ Pangeklem. Ngo kakl ub heneng ora bisaol, nim ngo waeb bi ub kakla inj heneng ora kakl ol Ngaorom di henden ora kakl.

²¹ Nim mabor sao su Siriya bor di pobur su mende Silisiya bor di po akol bu hawao ora.*

²² Nim ngo hakl ub bu hawao o su Njuriya bor Karason sem hasmi baeben hambunom ninao el wil non ko mend nao hindismi o,

²³ tenaol mendborom nim bu hawao sao arman mbini hasmil kam aeben bismil pangismi tomb, mbes aol ngo obu

nao Karasol hul ha haroklmao baebenom mendbor lu taol peb bu ke mao handa lu bowes bam bam bu hasao o, aol ngo obum wakt ngubi tomb non Angal Bib Hobao Sao ngo ndal hul ha habur tenaol hambunom pangen kao kalo hae ke mbinin halom pangismi ora.

²⁴ Mbinim ngub pangobur kismin nim wakt mabor ngo bu hawao ub pangismi tomb, mbinim turi aondao ora homobur Ngaor bor tengiyu ko kaoya ko hasmisa.

2

Paol obu Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bismi aol baeben daol haru birisao o

¹ Mabor karasmas ukl maoklaopun kab oran pibi hasao tomb Banabas yao wakt Njurusalem yin pisbao tomb, nim aol Tatas obu di nao haru mbi kowaol nao haru pismao ora.*

² Ngub ngo pismao ub nim nao konem bisao ub nao mbib nen sabobur inj powao ora. Ngub inj. Ngaorom nao kone bor pu kisao ub ora powao ka. Ngub pobur kowaon ni mbini Ngaoron semon maeb haroklme aol baeben daol nao was ware pe ora su Njurusalem ngo bor kiril mba birismao tomb, nim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ngo Tenaol Sem Tangarom pangen kao kalam akol bu haruklu nda ub mbinim nim baehaemen obun konem nen sabobur be? menjao bu hae ko nen sabobur, ninao kongon hobao sao ngo mbes di ngubi tomb di bu haruklu nda ub njem baehaemen bu harili lemil ngon il nao se soklao ko, nim nao kongon ngo bu haruklu on mbini Ngaoron semon maeb haroklme aol ngo baebenom pangen kao dund buwao ora.

³ Ngub buwao o aol Tatas ngo nim obu nao haru mbi ko kemi powao nda di obu Aol Sem Tangar Ngirik aol sisao o, mbini ni daol nao haru obo kiril mba kao kao bu birismao baebenom nao Nju semom bimao nda ub nas ngon songol pe ha soweb bi haemin nao kismi o.*

⁴ Ngub bismi o mbini Nju sem mendbor ngol birismi baebenom, aoh naom aol Tatas ngo obu di songol pe ha soweb bi haem ko angal kismi o, mbinim ngub nao bi baehaemen kao bara win ora kismi ka. Mbini ngub kismi ngo baebenom was nao Eben Ke Aol Njisesol hul ha haroklmao baeben non, Moseson manom naon kone bor ko mende nao men mba win, naon kone bor sub sowa pa sisab bi ora bereyom o, naon kone bor wakt kho mao sa men mbaen ko naom Moseson manom bibaebe

* 1:15: Oro 1:1   * 1:16: Bis 9:3-6; Kal 2:7   * 1:19: Mat 13:55; Bis 9:26   * 1:21: Bis 9:30   * 2:1: Bis 15:2

* 2:3: Bis 16:3   * 2:4: Kal 1:7; Kal 5:1; Kal 5:13

ke wiyao ub tuwareklem be? men hakol ora bim ko sub bibir aol non bim sowa pabur hondo birismi ora.*

⁵ Mbinim ngub bismi o Karason Angal Bib Hobao Sao ngo heneng ora harer dund se non bi ora wiyao, ini Tenaol Sem Tangar baebenom harer ebe dund se ngo baondib munubur harer he so es buwa nao beklem in ko, mbini Moseson man hem ko men hakol bimi ngo baebenom nao bor inim ngo sao ngo sao bibaebe koklbur bi birismi tomb di, mbinim nao bor ngub ken kang el bombor ora di nao pango biribur mbinim nen sabismi ub di kang mend bi isur isur nao bismao ora.

⁶ Ngo tomb mbini maeb haroklme aol ngo birismao haklon mendbor di mbini ngub Ngaoron semon maeb haroklme aol ora hayem ko pangowao o, mbini ngo haklom di ni bor njem Tenaol Sem Tangar bor ngo bili ub nao bibi ko di menjao nao kismi ora. Aoh, nim ngo kakl ub mbini ngo baeben heneng ora naon maeb haroklme aol hasmi be? nim mbini asao ora hayem ko oborob nao hondowao o, Ngaorom aol aondao sao haroklme baeben bor di aol kang sao haroklme baeben bor di obum mbini hambun bor kone bombor ub was waoraoklao. Ngub biyao nim di kone bombor ub ubur, mbini ngo baeben aol aondao be? kang hayem ko nim oborob nao hondaowao o, mbini ngo haklon mondom nim Tenaol Sem Tangar bor Angal Bib Hobao Sao ngo kam akol bu haruklu ub makl homo njem khorob bili nao kismi ora.*

⁷ Ngub inj, Ngaorom Pita obum Nju sem hambun bor obun Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalo haen ko haen kisao ub, Ngaoron ni di obun Angal Bib Hobao Sao bombor ngo Tenaol Sem Tangarom pangen kao kalam akol bu haen ko bember peyo mao hase ko hindismi tomb, mbinim nim ngo bu haruklu ub turi aondao ora himismi.*

⁸ Heneng ora mbinim di ngub hindismil Ngaoron burim Pita obu Nju sem tenaol hambunom pangen obun angal bib hobao sao kam akol biyao aol haen kisao ub, obun buri ngom was ni di Tenaol Sem Tangar bor obun angal bib ebe ngo kam akol bu haraoklao aol mao hasao ora.

⁹ Ngub bisaol Njemus di Pita di Njon di mbini ngo baeben di Ngaoron semon maeb haroklme aol ora hayem ko pangowao o, mbini ngo baebenom non Ngaorom Paol obu bor obun kongon tangar ubi ngo bu haen kise ko mao bembera hindismi ora. Ngub hindismi tomb mbinim Banabas yao

di turi aondao ora himismil, naom turi hom hom bubur ki siken bi bi bismao ora. Ngub bubur kismaon Banabas yaom Tenaol Sem Tangar bor angal bib hobao sao ngo kao kalo haroklbae ub wakl ngub bukl poklbae on di, mbinim Nju sem bor angal bib ngo pangen kao kalam akol buklemi ub di, naom kone bombor ub u angal bombor ora kao paesmao ka.

¹⁰ Ngub bismao tomb mbini maeb haroklme aol ngo baebenom Banabas yao bor bombor sao ora mend bibaebe ora ko nen sabismi o non, yaon sem ngo yaom angal bib hobao sao ngo kao kalo haroklbae sem o daol ub mu munu, naom mbini Nju sem tenaol mendbor menjao nao wi burubur mbinin kone bor dam nao bin birismi baeben bisur baomun ko nen sabismi ora. Ngub nen sabismi o nim mbes mbinim yao bor ngub nao ke tomb di, mbini dam nao bin boroklme ngo baeben hond aondao ora homobur nim mbini bisur bukbur kongon buri ora bu hawao o sisaol, mbinim angal ngo kismi ub nim di turi homowao ora.*

Paolom Pita bor njem ngo sao oborob inj bae ko taolu lisao o

¹¹ Ngo tomb mabor Pita obu di su Andiyok ngo ni hawao bor ibisao tomb obum su ngo bor tenaolon kone bor taol taol bib se khorob sao kang mend bisaol, naom mao bembera hindismaol njem ngo bel sao oborob inj bel ko nim obu tenaol hambunon el sol taolu luwao ora.

¹² Pangeklem. Nim obum ngub bisaol taolu luwao ka. Pita obu Nju sem habur o su Andiyok ngo bor pibnao obo hasao tomb, Nju semom bimi nda ub nao bi obum mbini Tenaol Sem Tangar Karas sem hasmi baeben hesa maomunu ne di bao was no berem kisesa. Ngub bisao o wakl mabor sao Njemusom Nju semon Karas aol hasmi mendbor su Andiyok ngo Pita obu hasao nda bor puklub kisaol ibismi tomb, Pitam obun kone bor nim mbini songol pe ha soweb nao bi hae ngo baeben hesa ne no bere ko hondoklemi ko nen sabisesa. Ngub nen sabobur obum pakl homo kone kab sao marubur kisaon, mbini Nju sem songol pe ha soweb bi hae sem ub kibi pa ne no boroklme ub bem kisesa. Pitam ngo bisao o Nju sem mendbor naom Tenaol Sem Tangar ngo Karas sem hayem baeben di songol pe ha soweb bi haklmao ora kismi nda baebenom, nim mbini songol nao pe hae baeben kab ngub ne no buruklmaol hondoklemi tomb mbinim ni ko aondao ora homoklemi ko nen sabobur pakl himisesa.*

* 2:6: Bis 10:34 * 2:7: Bis 22:21 * 2:10: Bis 11:29-30

* 2:12: Bis 11:3

¹³ Ngub bisaol Nju sem naon Karas haeme ngo birismi nda baebenom di Pita obum ngo buwalisao nda ub was bubur, mbinin kone bor di mbini songol nao pe hae baeben hesa maomunu ne nao no buruklmao ko nen sabo kone kab maru birismisa. Ngub bismi tomb Banabasom di Pitam ngo bisaol nda ub was hondobur, obum di kone kab maru khorob ngo bismi ub was bisesa.

¹⁴ Ngub bismi o nim oborob ora mao bembera hondowao tomb, mbini ngo baebenom ngo bismi sao Ngaoron Angal Bib Hobao Sao heneng ngo oborob dund se wiyao ub inj bismil, nim tenaol aondao ngo hasmi baebenom di pangen Pita obu kang mend makt homo taolu lubur kakt, Nao haeme o nje heneng ora Nju sem songol pe ha soweb bi hae hael o, njem pibnao su enjo ngo bor obo hasi tomb nje Tenaol Sem Tangar men korobur mbini hesa ne maomunu bao no birisi sandang, njem asub ko mbini Tenaol Sem Tangar ngo baeben wakt Nju semom bimi ub bu, Nju sem men koren lowao ko nen sabisib ko kao kalowao ora.

Ngaorom Nju sem di Sem Tangar di Njisesol hul ha haklemi o was men muklao o

¹⁵ Heneng ora nao Nju semon tol dakle sao hayom baeben non, mbini Tenaol Sem Tangar ngo Ngaorom mbes Moses bor man kao kallsaol wiyao ub nao pange habur khorob was bu haroklme nda ub, nao ngubi inj hayom ka.

¹⁶ Aoh, naom non man ngo di heneng men hakol bu hayom o Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

Mondom Moseson manom ke wiyao ub Hul nao hae oborob was men hakol buklaol tomb
Ngaorom aol ngo obum ngo buklaol sao hondobur

Obu turi homo nje aol ebe kone dund se wi Oborob biyao aol hael bao nao lao ora ke wiyao ora. Ngub wiyao naom di ora hendeyom tomb mondom Moseson man bibaebe ke wiyao ub was hem ko oborob ora men hakol bu haklaol saom, Ngaorom aol ngo obu bor nje aol ebe kone dund se wi hael bao nao ken lao ora. Ngub inj, naom di ora hendeyom ub mondom Njises Karasol hul ha haklaol tomb, Ngaorom aol ngo obu nje aol ebe kone dund se wi oborob biyao aol ora hae ko nen saboklaol ora. Heneng ora obum ngub nen saboklaol Ngaorom nao di ngub turi hemon ko naom Eben Ke Aol Njisesol hul ha ora hayom. Ngub beyom ol Ngaorom nao bor ini kone dund

se wi oborob bimi aol ora hayem lao ub, naom Moseson manom bibaebe ke wiyao ub hambun sao men hakol bu haklmao saom inj ken lao ka. Ngub inj, naom Ngaorom Karasol ngo hul ha hayom ub ora hondobur, obum ini kone dund se wi oborob was bu haroklme sem hayem ko turi homoklao ora.*

¹⁷ Pangeklem. Naom Karasol ngub hul ha haklmao tomb ora Ngaorom ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ko ora hendeyom ngao, naom Karasol ngub hul ha habur naom Tenaol Sem Tangarom Moseson man wiyao ub nao pangebur khorob bu haroklme nda ub menger, naom di Moseson man ngo wiyao ub nao hende non bu awis men koro sao haklmao tomb, Karas obu inim ngo bimi ub khorob bim kobur nao khorob bini sem ora hamun lao ko pangeyem be? Aoh, ngub nao buklaol ora.

¹⁸ Pangeklem. Man mbes pange ngo wisao ub and mbes pange mondokle mend haraoklao nda ubi menger sisaol, nim and mbes pange ngo kundi tuwawao ora. Ngub buwao o nim and ngo hem ko bokeyobur haraoklao ub haen wakt buklaol tomb, ngub ngo buklaol saom tenaol hambunom di nje khorob bili aol ora hael ko panaem ora henden muwaloklao.

¹⁹ Heneng ora ni mbes Ngaorom Moses bor man ngo, ngo sao ngo sao bibaebe ke wisao ub was men hakol bu hawao o ko mend ko mend nim man ngo baondib men sao buwao tomb, man ngom ni oborob bisur nao bi ninao kone bor te mao sarabur ni sendaolom sao biyubur pe pan lisaol, ni ora tenaol homoklme nda ub pe pae non bi hawao ora. Ngub buwao o ngubi tomb Ngaorom ni wakt mao enjabur obum ni haru ora hayaol, ni man mbes pange wisao ndam ko mende nao men mbaen haklwaol ora.*

²⁰ Pangeklem. Mendborom Karas obu is pe kowal bi bor nil li mbabur pe paen lismi tomb ni di obu hesa haru pe pawao, ni ngubi tomb ngo hae ub Karasom ninao kone bor honda haen hae ol, ni aol ngo mbes pibnao hawao o inj ni aol tangar ora hae. Heneng ora Ngaoron Isi ngo obum ni hond homo kone ubur obum ni bu mu ninao ne ngub manaesol, nim ngubi tomb su ngol nao toklo songol ngo bao ha here aeben anga tomb, nim tangar sao mend nen nao sabe nim obu bomborol ora hul ha haeben saklbur hae ka.*

²¹ Pangeklem. Ngaorom ni hond homo pone ora bu muklbur hayao ub nim makt homo nao tuwaklwaol ora. Aoh, mbes

* 2:16: Bis 15:10-11; Oro 3:20-28; Oro 4:5; Oro 11:6; Kal 3:11

* 2:19: Oro 7:6

* 2:20: Njo 13:1; Kal 1:4

Mosesom Ngaoron man ngo ko hasao ndam Ngaorum turi hemen ko tenaolon kone bor ebe mao sa dund mao saeb se ora ukl bisaon, Karas obu himisao ub baehaemen il nao sokl bi ol ora homokl bisaol, ngon il ngo se ub nao bukl bisao ora.

3

Harer mbes pange dao wi hesa wen pange ebe kab tomb kab wiyao o

¹ Ini Kalesiya tenaol o haki o, ini kon nao wi mbaoli tumu mari non bi hayem as balem? Pangeklem. Mbini mendborom Njises Karas obu is pe kowal bi bor nil li mbabur pe paen lismi ub inim ora pangeyem ol, inin elom di hende non bi ora hayem ngao, hobao sao aondao ora ngo bisao ub bao wabur inin kone bor aem ora ngil ngaol mao kabur he mao saesao?

² Nim ini bor angal ukl bombor ora mend ne mun pangaoklaob. Pibnao ora inin kone bor Ngaoron Wesao ndam hondaesao ub, inim Ngaorum Moses bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalisaol man mbes pange ngo wiyao ndal hul ha hasmi tomb ora hondaesao be? be? inin Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora ngo pangobur Njisesol hul ha hasmi tomb Wesao ndam inin kone bor hondaesao ko pangeyem?

³ Wao. Inim mbes pibnao oran Njises obu ora taol mi pismi tomb Ngaoron Wesao inin kone bor hondabur ini oborob ora buri mao palaesaong, inim waki ngubi tomb sao ol naon mbib kone kimb bu buklmao saom Ngaor obu turi mao homaklmao ko nen sabeyem be? Is ora alem. Nao tenaol haki, ini aem ora inin kone bor ngil ngaol mao ka kon nao wi mbaoli tumu mari non bi men mao koraesaob ka?

⁴ Pangeklem. Inim pibnao ora hobao sao ngo hem ko men hakol buklbur inim ke mundub mundub bi handam handam bubur ora hem ko men hakol bisimndis ong, inim waki ngubi tomb hobao sao ngo pangisimndis ub bao tuwaki ko nen sabeyem be? Wao. Inim ngo beyem ub inin kone bor asao ora ngaoruki peleyaol beyem ko, nim ora nen nao sobaki ka.

⁵ Pangeklem. Mbes Ngaorum obun Wesao inin kone bor hondaen kisaol tomb ini hasmi daruklol tenaolom ko mend nao hindismi sao ngo bu pind bilin kisaol dim ub, inim mbes Mosesom man ngo ko hase sandam bibaebe ke wisao ub hul nao hae men hakol bu, bu hasmi tomb ora, obum hobao sao ngo bu pind bilin kisaol dim hindismi be? be? inin Angal Bib Hobao Sao ngol ora hul ha hasmi tomb ora, obun Wesao ngom inim hobao sao ngo hendeklemin muwalisao ko pangeyem?

⁶ Ngaoron mbuk waeb bor Eberhem obum oborob was bisao ke arman ngo wiyao ub, obum Ngaor obul ora hul ha hasao ub hondobur Ngaorum obu turi homo nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisaol ke wiyao ora.*

⁷ Heneng ora ngub ke wiyao tenaol sem hambunon mendbor Ngaorol hul ha haroklme baeben o ora, oborob bisaol aol Eberhem ngo obun sem heneng obun maru wi non bi ora haklemi ko nen sabokl-waeb ora.

⁸ Aoh, mbes ora di Ngaorum ini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom mabor Angal Bib Hobao Sao ngo oral ngub hul ha haklemi, obum ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lowao ko ora hindisao. Ngub bisaol obun mbuk waeb bor di wiyao ub mbes ngo tomb Eberhem bor Eben Lao Aolom mabor buklao saon Angal Bib Hobao Sao ngo kao kalobur kaki, Ngaorum njem maru wam aeben aeben buklesi on mabor ora pindib paen lao mondom sun tenaol hambun ora bisur bu, bu min lao kisaol ke wiyao ora.

⁹ Ngub kisaol Eberhemom Ngaorum ni bor ngo le ub heneng buklao ora kobur obul hul ha hasaol, Ngaorum obu aondao bu ora bisur bu obun sem ora haen kisesa. Heneng ora ngub bisaol ngubi tomb di bombor ngub was, tenaol hambun Angal Bib Hobao Sao ngol hul ha haklemi baeben bor di Ngaorum mbini bisur bu, bu mubur obun sem haen lao ora.*

¹⁰ Mbuk waebom di ngub ke wiyao. Mbes Moses obum Ngaorum bibaebe kisaol sao haki

Hambun sao ora waeb bu wisao
Mondom ngo wiyao baeben hambun ora
men hakol nao bi

El mend baondib men sao bu hul harob sin
Obum ke hondoklbur hayao ora
ke wiyao. Ngub wiyao mondom man ngo
wiyao baeben nim el mend nao baondib
mini hambun sao ebe men hakol bu haki-
waol, man ngom ni ebe bu muklao ko nen
sabo harob sin, obum baehaemen hora
mao oba ora buklao obu ke hondoklbur
hayao ora.

¹¹ Ngub ke wiyao o mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao.

Mondom Ngaor obul hul ha haklao tomb
Ngaorum aol ngo nje kone dund se wi
Oborob biyao aol ora hael laol
Obu haeben ora saklbur
Obun kone bor turi hom ha was hayao
ke wiyao ora. Ngub wiyao Mosesom man
mbes ngo ko hasao ndam tenaol bu mib
nao se ora yaol, man ngom tenaol is mend
bu muklao dim Ngaorum nje kone dund se

* 3:6: Oro 4:3 * 3:9: Bis 3:25; Oro 4:16

wi oborob bili mend hael nao lao. Ngub buklaol naom di man ngom Ngaorom nje oborob bili aol hael ken kaeb nao se wiyao ko ora hendeyom ka.*

¹² Ngub hendeyom o mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao.

Mondom obu haeben ora saklbur

Moseson manom hambun sao bibaebe ke wiyao ub

Kang el bombor ora di nao baondib mini

Bibi ke wiyao sao baeben hambun sao bu haklao ora

ke wiyao ka. Ngub wiyao o man mbes wisao ngo Ngaorol hul ha haroklme harer non bi inj, harer ngon haong lu buwaeb se tangar aondao ora wiyao.*

¹³ Angal ngon mbuk waeb mende bor di ngub ke wiyao.

Aol mondom khorob buklaol tomb

Mbinim obu is bor di ndiyaroklme

Mbinim ngo bimi ub aol ngo hondoklemi tomb

Obu khorob biyao aol e ko hondoklemi

Obu tenaolon elol sakl polaoklao sao menger

Yu ngo bor bi ndiyaroklme

ke wiyao ora. Ngub ke wiyao Moseson man ngo ko hasao ndam, nao man ngo oborob men hakol ora nao bukmao baeben o bor te mao sara ke mao handaklbur wiyao ora. Aoh, man ngom ngub bukbur wiyao, Karasom non naom ke ngo nao haondaomun ko nao bu mu naon ne manabur tanda no ke aondao ora hindisao tomb, obu khorob bimi aol sakl bu pae ngo saoklao nda ub menger obu di sakl bu pae ora sisesa.*

¹⁴ Ngub bisaol mbes Ngaorom Eberehem bor nje bisur bu ninao sem ora hanin lowao kisao ub, Ngaor obum menger bombor ngub was Eben Ke Aol Njisesom di ini Tenaol Sem Tangar baeben bisur bu obun sem haen ken ko nen sabo man man bisao ub, obu sakl bu pae ngub men korisesa. Mende di Ngaorom obun sem bor ninao Wesao Tangar Aondao ndam inin kone bor hondaen lowao kisao ub, nao hambunom Angal Bib Hobao Sao ngo pangobur Njisesol hul ha haklmao tomb, Wesao Tangar Ebe ngom naon kone bor di ngub hondaen ko obum naon ne ngub manaesesa.

Ngaor obun mbib ora biyao hesa Mosesol mao ne hasao kab wiyao o

¹⁵ Nao haeme mbaoli hakl o, nao su ngo bor tenaolon aol mendborom bimi nda ub ngub ora bimi nda ka. Mbibi aol is kab mondom hobao sao ora mend bukbae ora ko nen sabobur, mbibim yaom ngo sao bao

wa nao bi babon ora ko kao kobabur, mbibi ngo kabon imbi bobae bor waeb bu waeb sin, mondom ibim ngo kaebi ub khorob kaebi ko angal ngo mu tuwabur tangar mende ko kobo nao lome ora.

¹⁶ Ngub bimi ndal menger bombor ngub was mubur, mbes Ngaorom Eberehem bor nim nje hesa njem maru wam aeben aeben buklesi on is mend mabor pindib paklao o kab bor hobao sao mend bukwaol ora ko, mbes ngo ora tomb obun angal ngub u mbaesesa. Ngub bisao o obum angal ngo kisao ub njen maru wam aeben buklesi baeben hambun hesa inj, nim njem maruklesi on is bombor ora mend hesa ibi bor ngo sao bukwaol ko angal wisao, obum is bombor ora ngo Karas bor ora kisesa.*

¹⁷ Ngub bisaol nim angal pibnao kakl o bor, menger ngo murukl on te nim ngub menger mubur kakl ka. Mbes ora Ngaorom Eberehem bisur bu ninao sem ora hanin lowao ora ko obun angal ngo heneng ora kisaol, menjao mondom nao mu tuwaeb se ora wisao. Obum angal ngo u mbaesao ub bao win was karasmas 430 andub ora pibi hasao tomb Ngaorom Moses bor obun man ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalisao o, man ngom Ngaor obun angal pibnao ora u mbaesao nda bao wabur mu tuwa di menjao nao bi obun angal ngo bao u mba hasao ora.

¹⁸ Heneng ora ngub bao wisao Ngaorom Moses bor man ngo kao kalisao nda was men hakol bimao ndam, nao ebe bao bisur bu, bu mubur obun sem ora hamun kokl bisaon, Ngaor obum mbes ini pone ora bisur bu, bu mukwaol ko angal ngo kisao nda ub baehaemen sul bao kaowi ukl bisao ora. Ngub sokl bisao o aoh, Ngaorom mbes ora Eberehem bor nim nje bor heneng ora bukwaol ko obun angal ngo u mbaesao ub obum heneng ora il so pind bilin kisao ora.*

¹⁹ Ngub kisao o Ngaorom Moses bor man il nao sokl bi ngo asub ko ora kao kalisao ko nen sabeyem? Pangeklem. Ngaorom mbes pibnao ora Eberehem bor ngo sao kho ngo sao ebe wiyao ko nao kao kalisao o sisaol, obum mabor Moses bor khorob bimi sao wiyao baeben hambun sao obun man ngom tenaolon oborob ora henden muwalen ko kao kalisao ora. Ngub bisao o mbes pibnao ora Ngaorom Eberehem bor njem maru wam aeben aeben buklesi on aol is mend mabor pindib paklao om, ngo sao heneng ora buklaol ko angal ngo kisao nda ub il nao so pind bili aeben anga tomb, Moseson man ko hasao ub bao was wisao ora. Ngub bisao o Ngaorom obun man ngo tenaol hambunom pangem ko Mosesol mao

* 3:11: Oro 1:17; Kal 2:16 * 3:12: Oro 10:5 * 3:13: Oro 8:3; 2 Kor 5:21; Kal 4:5 * 3:16: Bis 7:5 * 3:18: Oro 4:14; Oro 11:6

ne habur; obum obun angal mini wesao baeben bor man ngo Moses kao kalaoklaob kisesa. Ngub bisaol man ngo kekeb ora mao ne ham aeben bi ngubi ora wisesa.*

²⁰ Heneng ora Moseson man ngo ngubi wisao o mbes ora Ngaorom Eberehem bor nim buklwao ora kisao ub non, Ngaor obu bombor ngo oram obun mbib ora hambun sao ebe bu pindib paen lowao ko nen sabobur kisaol, obum ngo kisao ub non kekeb mao ne ham aeben bubur inj kisao ora.

Mosesom man ngo ko hasao o ngubi wiyao o

²¹ Ngub buklao o nim angal ngo kakl on asub nen sabobur kakl ko pangeyem? Mosesom Ngaoron man ngo mbes ko hasao ndam, Ngaor obum nim mabor ini bisur bu, bu mukul bi mend pindib paen lowao ko kao kalisao angal nda saond bu kalo men mbaklbur wiyao ko nen sabeyem be? Ngub inj ka. Pangeklem. Man ngon ukl mend tenaol haeben mao saeb se mend ukl bisaon, mbinim man ngo buwalismi ub tenaol hambunom Ngaorom mbini turi hemen ko men hakol ora bukl bismil, Ngaorom mbini bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol haeben saklbur hayem di bao kokl bisao ora.*

²² Ngub kokl bisao o Ngaoron mbuk wae-bom ke wiyao ub, sun tenaolom khorob bu haroklme sao baebenom tenaol hambun ora men mba mbinin kone bor kalabus bu mbaraoklao ora ke wiyao. Ngub wiyao! Ngaorom nim ini bisur buklwao kisao nda ub tenaol mendbor Njises Karasol hul ha haroklme baeben heneng ora obul hul ha, ha kimb ora bu, obun sem habur haeben saklemi ora.*

²³ Ngub buklemi o mbes Karas obu nao ebe aeben anga ngo tenaolom obu nao hende hasmi tomb, naom obul ngubi tomb ngo hul ha hayom ub buklmao ub nao pindib pae wen sisao aeben anga tomb, nao hambun Mosesom man ngo ko hasao ndam men mba u naon kone bor kalabus bu mba hasasa.*

²⁴ Heneng ora mbes ngo Karas obu nao ebe aeben anga tomb non, Mosesom man ngo ko hasao ndam kisao ub was bubur man ngom nao maomb bo haen hasmao ora. Ngub hasmao o mabor Karas obun mbib ibisao tomb naom obul ora hul ha hayom ol, Ngaorom nao turi homobur nao bor inin kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem ko hayao.*

²⁵ Pangeklem. Ngubi tomb non Karas obun mbib ngub ibisao! naom obul ora hul ha hayom ol, naom mbes Moseson man ngo wisao om nao maomb bowen habur man ngom bibaebe ke wisao ub ko mende nao buklmao ora.

²⁶ Heneng ora inim Eben Ke Aol Njisesol hul ha ora habur inim obu haru ora hayem ol, ini hambun Ngaoron isi ora hayem ka.*

²⁷ Inim obu hesa haru habur mbabtas bismil obun kone bor wiyao sao baeben di inin kone bor hondaen kisaol, ini di Karas obu menger ora hayem.*

²⁸ Pangeklem. Ngub hayem ol Nju sem di ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben di sem kab teb inj, obum nao hambun sem bombor ora mao saesao. Ngub bubur tenaol mendbor tenaol menden kalabus kongon non bi ba haroklme baeben di, mendbor mbini ware pe as ko haroklme baeben di sem kab inj, sem bombor ora mao saesao. Ten aol kab di armend armend inj, ngo di sem bombor ora sen kisaol nao hambun armend sisao hob mi mi bu inj hayom ka. Ngub inj, nao tenaol sem tangar tangar hambun ora Eben Ke Aol Njises obu hesa haru haklmao baeben non, obu toklo bombor ora hayao ub nao toklo bombor non bi haklmao ora.*

²⁹ Heneng ora ini Karason sem ora harim sin ini Eberehem oborob was bu hasao aol ndan isi wane non bi ora haklemil, mbes Ngaorom Eberehem bor nim nje aondao bu ora bisur bu nje ninao sem ora hanin lowao kisao nda ub obum ini bor di bombor ngub was buklao ora.*

4

¹ Mend di nao tenaolom bimao nda ub aol mend obu homa ora haklao o, obu obun nas kang ora mend bereyao di wen sul winbur obu bao homoklao tomb, aol ngo obun osisao wiyao sao baeben hambun ora obun isi kang ngo obun ora wiyao. Ngub yaol mabor obu and soklao tomb obun ngo sao baeben muklao o, obu kang wen sul uklaol tomb non obun ngo sao hakl di nao wi non bi obu kowan was ko haroklme.

² Mbinim nas kang ngo ngub kowan ko ham ham bubur lomen, nas kang ngo obun osisao ngo baeben obun abom obu and soklao tomb kalokl bisao ub ora kaloklbur obu and nao se sul bao wiyao aeben anga tomb, mbinim nas kang ngo hesa nas kang ngon osisao ngo baeben kab oborob hondo ora maeb haroklme.

³ Ngub bimi o menger bombor ngub was mubur nao di mbes non nongnas

* 3:19: Bis 7:38; Oro 5:20 * 3:21: Oro 8:2-4 * 3:22: Oro 3:9-19; Oro 11:32 * 3:23: Kal 4:3 * 3:24: Oro 10:4

* 3:26: Njo 1:12 * 3:27: Oro 6:3; Oro 13:14 * 3:28: Oro 10:12; 1 Kor 12:13 * 3:29: Oro 4:13 * 4:3: Kal

3:23; Kol 2:20

kang kon nao wi non bi hasmao tomb, su bor di saohar bor di wesao tangar tangar baeben hambunom nao kowan ko maomb bo hasmi ora.*

⁴⁻⁵ Ngub maomb bo haen hasmao tomb Mosesom man ngo ko hasao ndam di nao maomb bowen hasmao o, Ngaorom nao bisur buklwao kisao bao ngo ndi tibaesao nda pindib paesesa. Ngub bisao tomb nao obun isi ora hamun ko nao bu mu, wesao tangar tangarom nao maomb bo hasao nda ub waki kur mi poklbur obun Isi kuwis akl bombor ora nda su ngo bor eben kaesesa. Ngub bubur kisaon ten henengom marin kisaol obu di Mosesom man ngo ko hasao ndam maomb bowen sao hasesa.*

⁶ Ngub bisao o inim inin kone bor nao Ngaor obun isi heneng ora hayom ko hondo mao bembera ora habur, inim obu bor ab o nao ab ka ko kor bi ha was hareklemine ko, obum obun Isi ndan Wesao Komb Bi Ebe Tangar ora nda inin kone bor honda haen kisaol ora.*

⁷ Heneng ora ngub bisaol ngubi tomb non ini mbes tangar tangar saom maomb bowen habur, ini mbini ngo haklon kowan lao aol non bi hasmi ubi inj, ini Ngaor obun isi ora hayem ka. Inim ngub hayem ol Ngaorom tenaol mendbor obun isi haroklme baeben bor hobao sao hambun sao obu bor haki ebeyao sao ngo taol bu kalaoklao da ub, ini bor di taol bu njuklao ora.*

Paolom su Kalesiya tenaol baeben hem aondao ora ko hasao o

⁸ Nao haeme mbaoli haki o inim mbes Ngaor obu nao hende ora hasmi tomb, kaoya lome sao ngaor menger kang nao hobao sao baebenom ini kalabus mao pala buri palo maomb bo haen hasmi ora.*

⁹ Ngub hasmi o inim ngubi tomb non Ngaor obu hayao ub ora hendeyem. Aoh, inim di ngub hendeyem o Ngaor obum ini oborob ora hend heneng beyaong, inim asub ko waki inin kone u bokeyobur, wesao tangar tangar tenaol buri palo bisur nao biyao sao ngo baebenom ini waki maomb bo hasmi ub ko mende maomb bo haen haki poklemi? Wao. Inim asub ko ora ko mende mbini ngo sao baebenom kowan lao aol haki po kalabus kongon non bi ngo mbes bismi ub hem ko bu haki poklemi?

¹⁰ Pangeklem. Inim hobao sao ora o baondib men sao bubur inim bao mendbor ndi tiba hor ber haki bu hayem ub di, inim naom ek ngon ngo sao ngo sao buklmao ko ndi tibabar ek ngo pindib paen ko hem aondao ora ko hondo haroklme ub

di, inim hor so buruklemi on imbi tangar tangar karu ubur hor buru haroklme ub di, naom karasmas ngo oran ngo sao ngo sao buklmao ko ndi tibabar karasmas ngo pindib paen ko hem ko hondo hayem ub di, inim ngo sao baeben hobao sao ora yaol ngom nao kang mend bisur buklao ko nen sabeyem ka. Inim ngub nen sabobur ngo sao baeben nen sabo hem kao haki ora bu hayem ub*

¹¹ nen sabeyo tomb nim paki aondao ora homo haeng, nim ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao nju kongon ngo bu handis ub il nao sen ko baehaemen ora bu hawao be? as balem?

¹² Nao haeme mbaoli haki o, ni di ini Tenaol Sem Tangar ngo baebenom Mosesom man ngo ko hasao om maomb nao bowen hasmi ub was handis tomb, inim ni bor khorob sao di mend bu ni maki nao himisi ka. Aoh, inim nim buwao sao di turi homo hasimndis ong, ngubi tomb di nim ngo bu haruklu nda ub was bu hakiwaebe ora.

¹³ Heneng ora inim di ora hindisimndis ub, ni pibnao inin su abo ngo bor obondis tomb ni sen ha uwe sandis ub nao bukl buwao sin, nim ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njundis ub nao bukl buwao ora.*

¹⁴ Ni ngub homo u hawao tomb inim ni kang mend bisur bibi wisao ub bismil, inim inin kone bor ngon kang mend kend sao mao bawao tomb di inim ni maki homo, nje naom maki homeyom ngao paokl pu di nao kisimndis ka. Ngub inj, inim ni turi aondao ora homobur Ngaoron angal mini wesao is mend be? aoh, Eben Ke Aol Njises bor daol mend oborob obaeng ib ke non bu, inim ni hem kobur oborob obaeng ib ko bisur bisimndis ora.

¹⁵ Inim ngub bubur kismin inim ni maki kang ora di nao heme Angal Bib Hobao Sao ora ngo kao njuwao ub turi homo pango hasimndis o, inim ngubi tomb non asub ko ora bu hayem? Is ora alem. Mbes ngo ndis tomb inim ni hem aondao ora kisimndis ub inin el o ni ebe tokl mu njoroklme sao sokl bisaon, heneng ora inin el o ni ebe akl bu toklo njukl bismi ora.

¹⁶ Pangeklem. Nim ini bor heneng ora kobur angal hobao sao haki mend bao boklon pa pab bu kao njuruklu ndal, inim ngon saongao marubur ni inin saond bi hayao ko nen sabo hayem be?

¹⁷ Pangeklem. Mbini mendborom ini hayem ol obobur inim nao di maki homo tuwam tuwam sao bu armend hob mu sao habur, mbini was turi homo kaoya ko mao

* 4:4-5: Njo 1:14; Oro 1:3; Kal 3:13; Ebe 1:10 * 4:6: Oro 8:15-16 * 4:7: Oro 8:17; Kal 3:29 * 4:8: 1 Kor 8:4-6

* 4:10: Oro 14:5; Kol 2:16 * 4:13: 1 Kor 2:3

haongaoklao hareklemn ko inin kone bor mao hebeya inin kone li mib bu hayem o, mbinim kone ebe ora ubur inj, mbinim khorob nen sabo kone kab marubur ora bu hayem.

¹⁸ Heneng ora ni ini daol nao haru hakl-mao tomb sa sin di, nao armend sisao ha ha bukmao tomb sa sin di, mbinim inin kone bor li mib bu ngo bu haklmi ub, mbinim kone kab maru khorob nen saboklme ub nao bi mbinim kone ukl bombor ora ubur ini oborob ora bisur bukbur baem sin, ebe ora soklao ka.

¹⁹ Ini nao nongnas non bi nim ini kone uruklu nda hakl o, inim Karasom nen sabeyao ub nao beyem ol nim Karas oran inin kone bor honda haen ko nen sabeyol, nao kone bor tenom nongnas maruklbur tanda noklme nda ub ni di ngub tanda mao bembera ora hae alem.

²⁰ Is, nao tenaol hakl o nim inim ngo beyem ub nen sabeyo tomb nao kone ora bor nim asub ora bun yeb ko taol taol bu kend bin was baraklo. Ngub burubur ini hem aondao bu ora ko hae ub ni ngubi tomb ini daol nao haru di mend hae sokl beyon, nim ini bor oborob ora kao njukl buwao ko pangakl om, nao kone bor hem aondao ora ken hae ka.

Paolom ten Hekar Sera kab birisbi ol menger mubur mar kisao o

²¹ Ini tenaol mendbor Mosesom man kisao o hem ko men hakol ora bubur ini man ngom men mba maomb bo haen hakl ko nen sabo hayem hakl o, nim angal ngo ini bor ne mubur kakl ngao, inim man ngo men hakol bu hem keyem on te wiyao ub oborob ora hondo habur beyem be?

²² Pangeklem. Man ngon mbuk waebom ke wiyao ub mbes Eberhemom obun isi is kab maru wisaol, is mend obun sokl nao kaloklbur kalabus kongon non bi baraoklao ten mend birisao om maru wisaol, is mende obun were heneng ora ten hungi Sera ngo obu ware pe as ko birisao om maru wisesa.

²³ Ngub marisbi o ten mende ngo obun kalabus kongon non bi baraoklao ndam, nas maru wisaol nda non tenom nongnas heneng ngo maru woroklme nda ub maru wisesa. Ngub bisao o obun were ora ten Sera ngo obu ware pe as ko birisao om maru wisaol nda oran, Ngaorom nim nje bor hobao sao ora mend bin lowao kisao nda ora sisaol, Ngaorom mbes Eberhem obu bor ngo bukluwao kisao nda ub ngo ora tomb heneng ora il so pind bisesa.*

²⁴ Ngub bisbil ten is kab ngon menger ebe ora Ngaorom angal tom kab ngo wi

ub menger ora yaol, mbes Ngarom har Sanae ne bor Nju sem tenaol hambun ora obo kiril mba haen kobur, mbini bor ini ninao semom ngo sao ngo sao was men hakol bu, bibaebe ko kao kalisao man nda ten Hekar ngo menger ora wiyao. Ngub wiyao ngubi tomb tenaol mendbor mbes Mosesom man ngo kisao ndam was maomb bo haen haroklme, mbini man ngom maru win hayem baeben ten Hekar ngom maru wam aeben bisao baeben ora hayem ol, mbini ngo baeben sokl nao muklbur tenaol menden kalabus kongon baraoklao tenaol non bi ora hayem.*

²⁵ Mend di harbor Sanae ngo lome o su Arebiya ngo Areb tenaolon su bor ora aseyaol, ten Hekaron imbi ngon te di har Sanae lomel, Ngaorom Nju sem tenaol bor har ne ngo bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalisao nda ub Njurusalem tenaolom di hem ko men hakol bu ora hayem. Ngub beyem ol su Njurusalem ngo di har Sanae ngo menger ora yaol, mbini tenaol ngo baeben hambun Mosesom man ngom mbini sokl nao muklbur kalabus kongon non bi mao ba men mba maomb bo haen ora hayem ka.

²⁶ Ngub hayem o mbini tenaol aeben mendbor su Njurusalem and lobokl lobokl aondao wen pange ngo yu heben bor wiyao on tenaol ora hayem baebenom non, mbini menden sokl nao muklbur kalabus kongon biyao tenaol non bi inj, mbini ware pe as ko haroklme baeben ora yao. Ngub yaol su Njurusalem wen pange ngo wiyao o, naon am nao ebe ware pe as ko haroklmao ngo baeben maru wam aeben aeben bisao o menger ora yao.*

²⁷ Ngub yaol Ngaorom mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Ten nongnas nao mari hapele ndam

Obun nongnas andub ora maru uklaol

Obum andub ora ngo maru uklaol om

Ten hapele ngon aolim

Ten is mende mend biri poklao om

Maru uklaol ub di men mbaklao ora.

Ngub buklaong nje ten hapele ngo e

Njem nongnas marubur ko mend tanda nao ne

As ko was baram baram bubur

Mabor njem nongnas maruklesi tomb

Njen nongnas andub ora paolam aeben buklaong

Njem ngubi tomb werek bu turi aondao bu ora homo

Kal hiya kao mbam mbam bu was biribi

kisao ke wiyao ora.

²⁸ Nao haeme mbaoli hakl o ngub ke wiyao, mbes Ngaorom Eberhem bor nim

hobao sao ora ngo buklwao ko kao kalisao nda ub nas Isak nda marin kisaol, ngo ora tomb heneng ora il so pind bisao ub Ngaorom bombor ngub was ngubi tomb ini di obun isi wane ora hareklemis kisaol ora.*

²⁹ Pangeklem. Ngaorom obun angal ko kab mao ha kisaol o menger, ten is kabom nas is kab ngo marisbil, nas is mende ten hambunom nongnas heneng maroklme nda ub marisao ndam, nas is mende Ngaoron Wesao oram il so pind bilin kisaol marisao nda bor maobowa peb bu hondo ko bowes bu hasao ora. Heneng ora obum ngo bu hasao ub menger was, ngubi tomb di tenaol Moseson man was hem ko men hakol bu haroklme baebenom tenaol mendbor Ngaoron Wesao ko mende marin haroklme baeben bor di ngub was bu haroklme ora.

³⁰ Heneng ora ngub bimi o Ngaoron mbuk waeb bor asao was ke wiyao ko pangeyem? Ngub ke wiyao ka.

Ten is mend ngo obum sokl nao kaloklbur Obun kalabus kongon non bi baraoklao ndam

Nas ngo maruklao om non obun were heneng ware pe

As ko buruklao om nas maruklao ndam

Obun abon osisao muklao ub

Mbibi haru nao muklebi orang

Ten sokl nao muklbur

Kalabus kongon non bi biyao ngo isiyakl Ngol nao eben ora orpeyo lu taol peyaebe kisaol ke wiyao ora.*

³¹ Ngub wiyao o nao haeme mbaoli hakl, nao non ten sokl nao muklbur obun kalabus kongon non bi baraoklao ngom maru wam aeben aeben bisaon nongnas inj hayom ka. Ngub inj, nao ngo baeben non ten is mende ngo ware pe as ko ora birisao ndam maru wam aeben aeben bisao on nongnas ora hayom.*

5

Ini menjao mondom nao men mbaen ware pe ngub was haklwaebe

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, mbes nao Moseson man ngo ko hasao ndam buriyab ora men mba maomb bo haen hasmao o, Karasom nao wakl kur mi pobur ware pe as ko hamun kisaol ora. Ngub bisaong inim inin kone bor hul ha buri pal mu ora habur, mondom ini bor man tangar tangar kao njubur inin kone bor ora men mba yam sao munu indi mba win lemil, inim mbes bu hasmi ub wakl kalabus kongon mao baklemi hondo ora haklwaebe.*

² Pangeklem. Ni Paol ngo hae o oram ini bor ngub kao njurukl. Mondom ini bor mbinin bimi nda ub inin di songol pe ha soweb bi hakamun lemi tomb inim mbinin angal pangobur ngub baen warim sin, ngo buklemi ub inim Karas obum nao bisur nao bib se hayaong, naom naon mbib menjao menjao bi haondaomun kobur bi menger ora bu haklemi ka.

³ Nim wakl ko mende di ini bor angal ngo heneng ora kao njurukl ngao, mbinim naom hobao sao mend beyom kobur ini ngo haklon mendborom songol pe haka soweb bi hakamun lemi tomb, ini ngo haklon mondom mbinin angal pangobur ngub bakaen warob sin obum Moseson man songol pe hae bombor ngo ora inj, man hambun sao ko hasaol wiyao nda baebenon di el mend nao baondib mini hambun ora men hakol bubur bibi buklaol ora.

⁴ Heneng ora mbini ngo haklon mendborom naom Moseson man ngo men hakol bukmao tomb, Ngaorom nao bor ini ebe kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem bao lao ko nen sabeyem ka. Ngub beyem ol ini ngub nen sabo hayem baebenom Karason toklo hesa kimb bu pelen nao hae ini armend pe mu sao habur, Ngaorom ini pone ora hond homo bu muklwao kisaol ub di tuwa baondib munu ora hayem.

⁵ Ngub bu hayem o nao Ngaoron Wesao Ebe oram maomb bo haen hayom baebenom non Njisesol hul ha ora hayom. Ngub beyem ol Ngaorom nao bor ini kone dund se wi oborob bimi tenaol ora hayem lao ko ora hendeyom ol, obum nao bor oborob sao ngo buklaol ub ora bao hondo hayom ka.

⁶ Pangeklem. Naom Eben Ke Aol Njisesol hul ha haklmao ub ora hobao sao yaol naom ngub obul hul ha ora harum sin, naom songol pe ha soweb bi harum sin di, aoh ngub nao bam sin di, naom ngub bukmao saom nao kang ora di bisur nao buklaol ora. Ngub inj, naom Njisesol hul ha ora habur tenaol aebenol haklemi baeben di hond homo kone ukmao ub hobao sao ora yaol, ngub bukmao saom nao bisur aondao ora buklaol.*

⁷ Is ora alem. Inim Angal Bib Hobao Sao ngo pibnao ora pangisimndis tomb non inim turi homo oborob was bam bam bisimndis o, wakl ngubi tomb sao non angal ngo heneng ora wiyao ub aebom ora inin kone bor ngil ngaol mao kabur tuwareklemis kisaol balem?*

* 4:28: Oro 9:7; Kal 3:29   * 4:30: Njo 8:35   * 4:31: Kal 3:29   * 5:1: Njo 8:32; Njo 8:36; Bis 15:10; Kal 2:4; Kal

5:13   * 5:6: 1 Kor 7:19; Kal 6:15   * 5:7: Kal 1:6

⁸ Pangeklem. Ini pibnao ora ni hae ol ubukklub ko kor bisao ndam inj, angal ebe ngo tuwareklem in kisao ka.

⁹ Ngub inj, naom angal mar ngo lomao nda ub palawe and mao saraoklao sao yis kang ndaon inj ora saoklao o, yis kang ngo oram palawe hesa maomunu haoreme tomb palawe kang ngo haoreme o aondao bu ora and mao saraoklao nda ub naom di ora hendeyom ka.*

¹⁰ Aoh, heneng ora nim angal ngo nen sabo kabl on Aorao Aondao obu bomborom ini di ni di nao hambun bor haru ora hayaol, inim angal ngo nen sabokl buwabur angal ngon te di tangar ub mend win kene ko nen nao saboklemi ko pangakl ka. Ngub buklemi o mbini aol mendbor yis ngubi menger habur inin kone kho mao sa ngil ngaol mao ka haroklme ngo hakl di, aem was bimib ko ni nao hende ora hae o Ngaorom mbini ngo baeben ebe te mao bembera ke mao handaklao ora.*

¹¹ Nao haeme mbaoli hakl o, mbini tenaol mendborom nim nao biyu sao kakla ngo ko hayem ub, nim heneng ora Karas aol baeben bor inin songol pe ha soweb bi haklwaebe ko kao kalam akol bu hakl beyo sin, mbini Nju semom ngub bimi on turi aondao ora homoklmeng, mbinim wakl asub ko ora ni ko homo hondo ko lu bowes bu ke mao handaklbur beyem ko nen sabeyem? Pangeklem. Mbinim ni bor ngo lome ub heneng kokl bemen, nim Njises obu is pe kowal bi bor ini bu muklbur himisaong ngol hul ha ora haklwaebe ko kao kalam akol biyul, mbinim ni ko aondao bu ora homo nar wen ebe hende non bu hayem ub di nao bukl beme ora.*

¹² Heneng ora nim nen sobakl ub, mbini songol ora turi homo pe ha soweb bi hakl ndao pobo haroklme ngo inin kone bor mao ngil ngaol ka hayem baebenom, mbinin songol heneng ora o pe ha soweb bi hae hayem ub inj, mbinim bao ora heya tuwarim sin nim turi aondao ora homoklwao ka.

¹³ Nao haeme mbaoli hakl o, mbes non nao Mosesom man ngom men mba maomb bowen hasmao o, wakl ngubi tomb oran Ngaorom nao wakl kor bu ubukklub ko kur mi pobur ware pe as ko hamun kisao ora. Ngub bisaol ini di menjao mondom nao men mbae kur mi pe ora ngo hayem o, wakl inin songolom bi lao saom inin kone bor heb mao homa ini wakl nao men mba maomb bowen haklwaebe ka. Ngub inj, inin kone bor ngubi sao nao eben hareklem in ub ini hakl hakl mendel kone wi wi

bu mende hond homo bisur was bi bi bu haklwaebe ora.*

¹⁴ Heneng ora nim ngo kabl ub Mosesom man wiyao baeben hambunon te oran ukl bombor ora wiyao, angal ngo ngub wiyao. Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub Njem njen tenaol sango mende di hem kobur

Hond homo kone wibi ke wiyao ora.*

¹⁵ Pangeklem. Mosesom man kisao baeben hambunon te ngub wiyao o, inim wakl ini hakl hakl mende men mba mba bu ab saond bi bi bu habur some himao haem sao mende no taol pe pe bu haklemil, inim mende ke mao handa handa bubur ini hambun bum haklemi oborob hondo ora haklwaebe.

Wesao Ebe bi lao ub hesa songolom bi lao ub kab wiyao o

¹⁶ Nim ngo kabl ub oborob ora pangoklwaebe. Inim inin songolom heb homo bi lao ub ora nao bibaebe ka. Ngub inj, Ngaorom Wesao ora ini maomb bo haen habur obum kao njuklao ub was bu haklwaebe ora.*

¹⁷ Heneng ora naon songolom heb homo bi lao saom Wesao Ebe ndam bi lao ub daongirir ko ora men mbaklbur beyao ora. Ngub beyao Wesao tenaolon kone bor bi ko kao njurukl hayao saom di songolom heb mao homaraoklao sao ngo kab daongirir kobur, ngo sao di ora men mbaklbur hayao ora. Pangeklem. Wesao Ebe Tangar ngo hesa heb mao homaraoklao ngo kabom, inin kone bor njen ora mi poklesi nim ora mi poklwao ko arer bu hayeb ol, inin kone bor en aeben kao pae uklaol inin inin mbib oborob buklwao ko nen saboklemi ub bukl buwaklemi ora.*

¹⁸ Aoh ngub soklao o inim Wesao Ebe Tangar ngo oram ini maomb bo han harim sin non, inin kone bor sub as ko habur lemin inin Mosesom man ngom maomb nao bowen haklemi ora.*

¹⁹ Heneng ora naom di tenaolom mbinin songol oram heb homo bi lao ub ora hendeyom ka. Ngub hendeyom ol tenaolom paes was pu pu bimi ub di, mbinin kone bor heb homoklme sao u paoleme bor di, harer pobokl di ne nokl diem and bukl di aokl nao heman hae nen sab hakol was bimi ub di, pamuk kone woroklme ub was hem kao hakol bu taol mi puklmi ub di.*

²⁰ mbinim kaoya lome sao tangar tangar sao bor taol mi po kaoya ko haroklme ub di, mbinim naomung naomung menjao

* 5:9: 1 Kor 5:6 * 5:10: 2 Kor 11:15; Kal 1:7 * 5:11: 1 Kor 1:23 * 5:13: 1 Pit 2:16 * 5:14: Oro 13:9 * 5:16: Oro 8:4; Kal 5:25 * 5:17: Oro 7:15-23; 1 Pit 2:11 * 5:18: Oro 6:14; Oro 8:14 * 5:19: 1 Kor 6:9-10

menjao leb kandollob non bi hambun sao munu, tenaol mende waokl dowe ung bu lu, mende maokl tom bu lu ngo hakl ub bu haroklme. Aoh mend di mbini ngo baebenom ab saond bi bi bubur mende bor saond bu kal kal bimi ub di, tenaol menden sao heb homobur mende bor makl homo daongirir lome ub di, ko was hom ha haoroklme ub di, mbinin mbib was hem ko osisao haekil haekil ko haroklme ub di, tenaol mende bor angal baondaokl munubur tenaol sango mende bor armend sisao dikla kaob kaob bu birin lome ub di,

²¹ tenaol mende bor daongirir kobur mende mbakl ke ke bimi ub di, mbinim khorob bukbur ne aondao bu ora haoru khorob bimi baeben kiril mba he soklme ib hakl no he sobur, mbinim khorob andub sao ora nen saboklme ub di, mbinim khorob tangar tangar andub ora ngo hakl ub bu haroklme. Ngub bimil khorob hambun sao ngo bimi kabl baeben, tenaolon songolom heb homo bi lao saom bi keyao ub bimi ko naom di ora hendeyom ka. Ngub yaol nim ini bor mbes di khorob ngo hakl ub buklemi oborob hondo ora haklwaebe ko oborob ora kao njundis ub, nim ini bor ngubi tomb di ko mende buriyab ora kabl ngao, tenaol khorob ngo kabl sao baeben bu haroklme baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao bor pokl buwaklemi ora.

²² Ngub pokl buwaklemi o tenaolon kone bor Ngaoron Wesaoon il sen lao ub non tangar aondao ora yaol, tenaol ngub il sen haroklme baebenom tenaol mende hond homo kone woroklme ub di, mbinin kone bor turi hom ha was haroklme ub di, kone bor sub sisab bin habur tibaen as ko was haroklme ub di, penar bu ko nao heme sub sowa pa was haroklme ub di, tenaol aebenol haklemi baeben di hond homo bisur was bu haroklme ub di, tenaol hambun bor oborob was bu haroklme ub di, Ngaorom lao sao kang mend baondib pa nao bin ora bu haroklme ub di,*

²³ mbinim saongao mar hakol bu pe buklemi on nen nao sabe sub was ham ham bimi ub di, mbinin kone bor khorob sao ehen wa nao bi oborob ora maeb haroklme ub di, Wesao Ebe Tangar ndam tenaolon kone bor il ebe ngubi was sen lao ora. Ngub tenaol il ngubi sen haklemi baeben Moseson manom te mao sara ke nao mao handaeb se wiyao ora.*

²⁴ Heneng ora Eben Ke Aol Njises obun tenaol baeben hambunom mbinin toklo songolom khorob bi bi ora lao ub di, heb hom hom ko heb mao homaraoklao ub di,

mbinin toklo songolom bi lao ngubi ora pe paen lismi ora.*

²⁵ Ngub pe paen lismil ngubi tomb nao tenaol Wesao Ebe Tangar ndam tangar wen pange hamun ko mao enjaesao baeben non, nao haeben ora mao saklbur hayaong, obum nao oborob ora maomb bo haen ub obum nao bor kao njuklao sao oborob ora pangobur bu haemin ora.*

²⁶ Ngub bubur lomaon naom ebekone po tenaol menden kone bor kho mao sa, ko mao homa homa bubur daongirir kao kao nao mao baemin ora.*

6

Ini hakl hakl menden kend bi sao sisab mao ba ta ta bibaebe

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, ini ngo haklon is mend khorob bubur saokl uklaol ini mendborom obu ngo buklaol ub handaem sin, ini Wesao Ebe Tangar ndam maomb bo haen habur obum keyao sao pango ora haroklme baebenom, obum ngo buklaol ub hondobur obu makl homo angal buri palo sao nao ke, inim sub sowa pa sao habur obum wakl kone u bokelen oborob ora bisur bu harer ebe oborob bimi on pen muwaloklwaebe ora. Inim ngub bubur lemin tenaol saokl mao waraoklao saom ini di khorob mao baraoklaong, inim oborob hondo ora haklwaebe.*

² Heneng ora inim ini hakl hakl ngub mende bisur bi bi bu, menden kone bor kend bi sao uklaol o mu ta ta bu mao sisab ba ba buklemi tomb, inim ngo buklemi ub inim Karas obum bibaebe kisao ub oborob ora buklemi obun angal ora il sen lemi ka.*

³ Aoh, inim ngo hakl ub ebe bu haklemi o, ini ngo haklon mondom inim kone bor ni mbini tenaol tangar aeben ngo hayem haklon bimi ub inj nim oborob sao was bu harukdul, ni bombor o pone aondao ora hae ko nen sabo haklao o obun kone bor baehaemen ora ngub nen soba sin, obun mbib obun kone lu tuwaklbur hayao ora.

⁴ Pangeklem. Nim ngo kabl ub nen sabobur lemin ini hambunom armend sisao bu haroklme ub Ngaorom obun kongon taol bu njisao o, inim inin kone bor nim hambun sao ngaorukl pelen oborob ora be? khorob biyu saol ko di, njen kone sisao mao bembera taol bu koba hondo ora haklwaebe. Ngub mao bembera hondoklesi tomb njem buklesi sao baeben hambun sao buri palo penar bu ora bu kowes bu mba was bae sin, ebe ora soklaol turi homoklesi ora. Aoh, njem baehaemen tenaol menden kongon buklaol o hondobur nim

* 5:22: Ebe 5:9 * 5:23: 1 Tim 1:9 * 5:24: Oro 6:6; Kol 3:5; 1 Pit 2:11 * 5:25: Oro 8:4 * 5:26: Pil 2:3 * 6:1:

obum biyao ub inj, oborob ora biyul obu men mbae pone ora hae ko nen sabae sin, njem baehaemen ora ngub nen saboklesi.*

⁵ Pangeklem. Ngaorom ini bor armend sisao taol bu njisao ub was bu habur, inin mbiþ sisao kem homo bi bi bu haklwaebe ora.*

⁶ Mend di ini Karason angal hobao sao ngo hem ko pango hayem baebenom, Ngaorom nje bor taol bu njuklaol uklesi sao baebenom mendbor, aol ini bor angal hobao sao ngo kao nju haroklme baeben bisur bu kaloklwaebe buklemi ka.*

⁷ Heneng ora mondom Ngaor maobowakl buwaklaol ora. Njem we boklesi sao was and soklaol taloklesing, inin kone lu tuwaklemi hondo ora haklwaebe.

⁸ Nim ngo kakl ub mondom obun songolom heb homo bi lao sao was we bo harob sin, obun songolom bi lao sao ngon il soklao ub obum ke hondo haeben saklao il o ora naeb soklao taloklao ora. Ngub inj, obum Ngaoron Wesaom bi lao sao was we bo harob sin, Wesaom bi lao saon il ngo and sobur naeb soklao taloklao ub obum haeben mao saklao il o ora taloklao.*

⁹ Ngub ora soklaong naom buri palo oborob was bam bam bukmao tomb naon toklo bor kang mend kend kend sao bu makl bu mirila sin di, naom buri palobur makl nao heme turi homo was bu haemin ora. Heneng ora naom ngub turi homobur pakla sao hender nao bibur bu harum sin, naom oborob ngo bu haklmao on sokl mabor bao mend bu pindib paklao on naom il ebe ora taloklmao ka.*

¹⁰ Ngub bukmaong naom ko mend ko mend tenaol mende bisur bibi mend wa sin, hend suba bao wa nao bi bisur bemin ora. Aoh, heneng ora mbini Karason sem ora harim sin bisur bukmao ora.

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

¹¹ Ni Paol ka. Nao mbiþ ora bas ngo waeb bu kowes bi ol, ninao ki tangar ubi panaem ora waeb aondao bu ora ngo bi ong hondoklwaebe ora.

¹² Mbini su abo ngon tenaol mendborom ebekone pobur mbini Nju sem ngo Moseson man hem lome baebenom, naom di ngub hem keyem ko henden haroklme haklom ini bor di inin songol pe ha soweb bi haklwaebe ora lome. Ngub lome o mbinim ngo lome ub mbini Nju sem mendbor, nao ngo Karas obu is pe kowal bi bor nao bu muklbur himisao ol hul ha haroklmao baeben ko aondao ora homoklme

baebenom, mbini di ko homo hondo ko bowes buklemi ko pakl ora homobur, ini bor naom beyom ub inin di ngub songol pe ha soweb bi haklwaebe lome ora.*

¹³ Ngub lome o mbini songol pe ha soweb bi hae haroklme ngo baebenom di, Moseson man tangar tangar andub ora bibaebe ke wiyao baeben hambun men hakol nao bimi ora. Ngub men hakol nao bimi o, mbinim Moseson man aeben o wiyao baeben bao wabur inin songol pe ha soweb bi haklwaebe ke man bombor ngo ora men hakol bubur, mbinim inin songol di naon bime ub pe ha soweb bi haklwaebe ora lome. Ngub lomel inin ngub beme tomb mbinim ini di songol pe hae nao hayom ubi ora hayem kobur, ebekone po haongaoklu angal bu haroklme ora.

¹⁴ Ngub bimi o nim non nao Aorao Aondao Njises Karas obum ni bu muklbur obu is pe kowal bi bor himisao ub bombor o ora turi homobur ebekone po haongaoklu angal bib se haruklu ora. Heneng ora sun tenaolom hambun sao bimi nda ub di ni bor nao eben ko, Njises obu is pe kowal bi bor ngo himisao ndal pe paen nil li mbaur, ninao kone mbes pange u hawao ub di is pe kowal bi ngo bor was ngub pe paen nil li mbawao ora. Ngub buwaol nim ngubi tomb non sun tenaolom hambun sao ngo bimi ndisao baeben ko mende nen nao sabe, ni mbes hawao ub heme menger ora haruklu ka.*

¹⁵ Pangeklem. Mbinim ini bor bib kemel inin ngo bu hayem ub naon songol pe ha soweb bi hae harum sin di, aoh naom ngub nao bam sin di ngo sao hobao sao ora inj yaol, naom ngub bukmao saom nao kang ora di bisur nao buklaol ora. Ngub inj, naom naon kone ora bor ka tangar ora harum sin ngo sao ora hobao sao yao.*

¹⁶ Heneng ora tenaol mendbor mbinin kone bor ka tangar ngub haklbur nim angal ngo kakl ub hem ko men hakol ora buklemi baeben di, mbini hambun Ngaoron sem Isreyel tenaol heneng ora habur mbinin kone bor sub tibaen as ko was habur lemin, Ngaoron mbini hond hom ha haen was haklemi ora.

¹⁷ Pangeklem. Nim nao angal ngo kam ubukl baebenon kao kowes oran ngub bi ka. Karason angal ngo kam akol bu haruklul mbinim ni li was bu haroklme bor ninao toklo bor mung mung andub ora ngo wi ub hemdeme tomb, ini hambunom di ni sokl nao muklbur Njiseson kalabus kongon non bi ora ngo bu hae ko panaem ora hendeyem ngao, ini abo ngo haklon mondom nao

* 6:4: 1 Kor 11:28 * 6:5: Oro 14:12 * 6:6: 1 Kor 9:11; 1 Kor 9:14 * 6:8: Njo 3:6; Njo 6:63; Oro 8:13 * 6:9: 2 Tes 3:13 * 6:12: Kal 5:11; Pil 3:18 * 6:14: 1 Kor 1:31; 1 Kor 2:2 * 6:15: 2 Kor 5:17; Kal 5:6 * 6:17: 2 Kor 4:10

kone bor waki k^ho mao sa kend nao mao
baklwaebe ora.*

¹⁸ Nao haeme mbaoli haki o, naon Aora
Aondao Njises Karasom ini hambunon
kone bor bao habur ini hond hom ha was
hayao ora. Heneng ora.

Paolom Ebeses tenaol bor bas ngo pen kisao o

¹ Ni Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu haruklu aol Paol. Ni Ngaorom obun mbib ora bember peyo mao habur, obun angal bib ebe ngo kam akol biyao aol mao hasao ora. Ngub bisaol nim ini tenaol Ngaoron sem su Ebeses abo ngo bor habur, Eben Ke Aol Njisesol hul ha hayem baeben bor bas ngo eben kakl ka.*

² Naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas kabom ini bor hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lebi ora.*

Ngaorom nao bor Karas obu obun mbib pone ora njin kisao o

³ Naom Ngaor obu naon Aorao Aondao Njises Karason Ab bor tengiyu ko kaoya kemin ora. Naom Karas obu haru was hayom ol, yu heben bor hakl ebeyao sao baeben hambun sao Ngaorom nao bor pone ora naon kone bor sisab bin was hamun ko bisur bu nju haraoklao ora.*

⁴ Mbes ora Ngaorom su ngo nao warisao tomb di nao ngo baeben Karason sem ebe komb bi ora, naon kone bor di obun elol khorob bimi sao oran kang mend nao wi ora hamun ko bember ha peb bu man man bu paesao ora.*

⁵ Obum mbes ora nao nao baorao-munbur di naol kone ubur, obum mbes ngo tomb di nao bember ha peb bu mao hasao ora. Ngub bubur nao Ngaor obun isi wane ora hamun ko man man bu paesao, Ngaor obum ngo bisao sao obun mbib ora nen sabisao ub obum Njises Karason nao bor ngo sao baeben bu haen kisao ora.*

⁶ Ngaor obun Isi kuwis akl bombor ora turi homo kone u haraoklao o nao bor pone ora njisao. Ngub njubur obum nao hond aondao ora homo bisur bu haraoklaong, naom Ngaor obu bor turi homo tengiyu ko kaoya kemin ora.*

⁷ Karas obum nao bu muklbur ora himisaol, Ngaorom nao bor hond hom ha was haraoklao ub nao hayom o bor aondao bu ora wiyao. Ngub wiyao obun Isin ibao ngo pibisao ndam di naom khorob bismao sao baeben kunaklao ora.*

⁸ Obum nao bor hond homo haraoklao ub nao hayom ol aondao andub ora ngub eben kisao ora. Ngub eben kobur obum naom

tangar tangar sao hambun sao oborob ora nen sobaomun ko di, nao bor kone ebe di oborob taol bu njaoraoklao ora.

⁹ Ngub biyao! Ngaor obum mbes Karason kongon ngo sao baeben bu haen lowao ora kisao ub ora bu hae ka. Ngub bu hael obum ngo nen sabisao ub ora ngo be ol, ngo nen sabisao sao hambun saon wesmbao aondao ora o obu mbes mupang mba hasao o ngubi tomb nao ngo muwale o ka.*

¹⁰ Ngaor obum obun mbib nen sabisao sao ngo ngub yao. Obum mbes hambun sao buklwao ko nen sabisao ub il so pind biklaol hambun sao bu paklao tomb, Karason was hambun sao maomunu maomb bo haklao ko Ngarom mbes man man bu bember peyo haen kisao o ora yao. Ngub yaol hambun sao su bor wiyao sao baeben di yu heben bor wiyao sao baeben di Karason was maomb bo haklao, Karas obu hambun sao ngo sao baebenon wesmbao aondao ora haklao.*

¹¹ Ngaor obun mbib ngo nen sabisao ub mbes obum nao ngub bember ha peb bu mao haesao ndal saki, Ngaorom Karas obum nao obun sem ora mao haen kisao ora. Heneng ora Ngaor obum nim menjao buklwao ko nen soba sin, obum bao wa nao bi biyao ora.*

¹² Pibnao oran nao semom mbes naon kone bor Karas nen sab hakol was bubur men hakol ora bisumndis ngao, Ngaor obum naom ngub bu hamun ko mao hasao ub obu buri pon pae aondao ora hayaol, obu imbi wi aondao ora hayaong naom obu bor aondao bu kaoya ko haemin ora.

¹³ Inim di angal ngo obum heneng heneng ora kisaol pangismi ub, Karason Angal Bib Hobao Sao ndam di ini bu misaol inim Karas obul hul ha ora haroklme. Ngub bimil inim Karas obu haru ora hayem ol Ngaorom nao bor mbes njuklwao kisao ub, obum nao ngo baeben bor Wesao Komb Bi Tangar ndam mbini ngo baeben Ngaoron sem ora hayem ko soweb bi ha peb bisao ora.*

¹⁴ Ngaorom Wesao Ebe Komb Bi ora o ngo njise ub non, obum mabor naon kone bor oborob bimi on was ngo and mao sam sam bu taol bu njerekle on menger ora njisao. Ngaorom mabor nao ora bu mu men muklao tomb, naom obu daol haru haklmao on naon kone bor taol taol nao baomun ko Wesao ngom nao haru was haraoklao ora. Ngub bisaol Ngaor obu buri pon pae aondao ora hayaol obu imbi wi

* 1:1: Bis 18:19-21; Bis 19:1; Oro 1:7; 1 Kor 1:1; Kol 1:1

15:16; Njo 17:24; Ebe 5:27; Kol 1:22; 2 Tes 2:13

* 1:5: Njo 1:12

* 1:6: Mat 3:17; Kol 1:13

* 1:7: Ebe 2:7; Kol

1:14; Kol 1:20

* 1:9: Oro 16:25

* 1:10: Kal 4:4; Kol 1:16; Kol 1:20

* 1:11: Oro 8:28-29

* 1:13: Ebe 4:30; Kol

* 1:2: 2 Kor 1:2; Kol 1:2

* 1:3: Ebe 2:6

* 1:4: Njo

* 1:5: Njo 1:12

* 1:6: Mat 3:17; Kol 1:13

* 1:7: Ebe 2:7; Kol

1:14; Kol 1:20

* 1:9: Oro 16:25

* 1:10: Kal 4:4; Kol 1:16; Kol 1:20

* 1:11: Oro 8:28-29

* 1:13: Ebe 4:30; Kol

1:4-6

* 1:14: 2 Kor 1:22

aondao ora hayaong, naom obu bor aondao bu kaoya ko haemin ora.*

Paolom Ebese tenaol baeben bisur bin ko Ngaor bor kao kalisao o

¹⁵ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ngubi tomb ora pango hae ol, inim Aorao Aondao Njisesol hul ha ora habur inim tenaol mendbor Ngaoron sem haeme baebenol di kone u ora hayem ke pango ora hae.*

¹⁶ Ngub pangowaol nim turi aondao ora homobur hor hambunon Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haruklu ora. Heneng ora nim hor hambunon ini bor kone nao tuwae hond homo nen sab hakol bubur, Ngaorom ini bisur bin ko kao kal ha was hae ka.*

¹⁷ Nim naon Aorao Aondao Njises Karason Ngaor ngo obu naon Ab buri pon pae aondao ora nda obu bor, ini bisur bin ko hor hor kao kal ha was haruklu ora. Nim Ngaor bor ngo kaklo ub non obun Wesao nda ini bor taol bu njuklao tomb, Wesao ngom ini kone ebe ora taol bu nju Ngaor obu hayao on te di hendeklemin muwalen ko kao kalaklo ora.*

¹⁸ Mende di obum ini ngo baeben bember ha peb bu kor bu ubuklub kobur, obum mbes ini imbi wi aondao ora hareklemin lowao kisao ub inim hobao sao ngon te oborob ora nen sab heneng bubur, inim ngo sao hem aondao bu ora ko turi homo bao hondo hareklemin ko nen sobaklol, obum inin kone bor tiriyao komb pabur bao mao baen ko Ngaor bor kao kalaklo.*

¹⁹ Ngub biyul obun buri ngom hor hambunon nao tenaol Ngaorol hul ha hayom baeben bor aondao bu ora bisur biyao nda ub, obum nao bor hobao sao aondao ora biyaol menger nao mib se ora yao ko ebe hondoklemi ora. Ngub biyaol obun buri bombor ngo nao bor ngo bisur bu hae om was*

²⁰ mbes Karas bor di bisur bu hasao ora. Karas obu pe paesao o Ngaoron buri bombor ngom was obu wakt mao enjabur, Ngaorom yu heben obun ki tao nan mao beraesao ora.*

²¹ Ngub bisaol Karas obum mbini Seran sem maomb bo haraoklao wesmbao aondao haroklme baeben di, mbini Seran kang baebenon i bor ung mao baroklme aondao haroklme baeben di, mbini kho semon wesao aondao buri palo haroklme baeben di, mbini imbi wi haroklme baeben di, ngo baeben hambun men mbaraoklao ora.

Heneng ora obum su ngo bor ngubi tomb nao hayom aeben anga tomb mbini imbi wi aondao hayem baeben di ora men bayaol, obum mabor su tangar wen pange uklaol tomb imbi wi aondao wen haklemi baeben hambun di ora men mbaklao.*

²² Mend di Ngaorom Seran sem di hambun sao ora Karasom obun aongao ma bor was hala mbaen kisao ora. Ngub bubur kisaon Karas obu Ngaoron sem hambunon wesmbao aondao ora haen kobur, hambun sao Ngaoron wiyao sao baeben Karas obum was maeb ha maomb bo haen kisao ora.*

²³ Ngub bisaol Ngaoron sem hayem baeben Karason toklo menger ora hayem ka. Ngub hayem ol obum Ngaoron sem baeben haeme ndarukl o bor di su hambun bor obu ora ha ngabur, obum Ngaoron su di hambun sao warisao sao baeben maeb ha ngayao ora.*

2

Nao pe pae non bi hasmaol Ngaorom nao Karas hesa mao enjaesao o

¹ Mbes inim khorob was bam bam bubur ini khorob bimi tenaol ora hasmi. Ngub bismil inim ngo bu hasmi saom ini ora pe pareklemin lisaol pe pae non bi ora hasmi.*

² Mbes ngo tomb inim su ngo bor khorob was bam akol bu habur kismin, inim Seran semon maomb bo haraoklao aol aondaon angal pangobur obu taol mi po hasimndis ka. Ngub bismi o ngubi tomb Seran ngom tenaol mendbor Ngaorom bibaebe keyao ub nao bi tuwaroklme baebenon kone bor honda bereme ora.*

³ Naom mbes mbini tenaol ngo baeben daol maomunu hasmao tomb naon kone bor heb homo khorob bismao sao bao was wisao, naom di khorob ngub was bisumndis ka. Naom mbes naon kone bor khorob bismao sao ngo wisao ub was bu habur, naom naon songolom heb homo bi kisao ub naon mbib nen sabismao ub was bu hasumndis. Ngub bu hasumndis ol mbini tenaol mendbor mabor ke khorob ora hondoklbur hayem ub nao di ke khorob ngub handaeb se hasmao ora.*

⁴⁻⁵ Heneng ora naom khorob ngo bu hasmao saom nao pe pamun lisaol, nao ora pe pae non bi ora hasmaol nao pe pae menger ora hasumndis ka. Ngub bisumndis o Ngaorom nao hond aondao bu ora hom hakol bu, obum nao hem aondao ora ko naol kone ubur, obum Karas mao enjaesao tomb nao di obu hesa haru mao enjaesao

* 1:15: Kol 1:4 * 1:16: Kol 1:3; 1 Tes 1:2 * 1:17: Kol 1:9 * 1:18: Ebe 4:4; Kol 1:12 * 1:19: Kol 1:11 * 1:20: 2 Kor 13:4; Kol 2:12; NjuS 1:3 * 1:21: Kol 1:16; Kol 2:10 * 1:22: Mat 28:18; Ebe 4:15 * 1:23: Oro 12:5; Ebe 4:10; Kol 1:18 * 2:1: Kol 1:21; Kol 2:13; Kol 3:7 * 2:2: Njo 12:31; Ebe 5:6; Ebe 6:12; Tat 3:3 * 2:3: Kol 3:6

ora. Heneng ora ngub bisaol Ngaor obum tenaol hond aondao ora homo haraoklao ub ini di bu misao ora.*

⁶ Ngaor obum nao ngub Eben Ke Aol Njises hesa haru mao enjabur kisaon, obum Karas yu heben bor mao baraesao tomb^{*} nao di Karas hesa haru mao baraesao ora.*

⁷ Nao Eben Ke Aol Njises haru was hayom ol, Ngaorom ngo bisao sao obum nao bor aondao bu hond homo kone waoraoklao ub mabor tenaol mendbor hambunom handam aeben aeben bin ko bisao ora.*

⁸ Obum ngub hond homo bisur biyao. Inim Karasol hul ha haroklmel Ngaorom ini bu misao ora. Obum ngub ngo bisao sao inim inin mbib inj bismi ka. Ngub inj, Ngaorom ngo sao ini bor pone ora njisao.*

⁹ Pangeklem. Obum ini bor pone ora ngo njisao sao inim Ngaorom kongon mend bimi on sokl di mend inj njisao ora. Aoh, obum ini bor pone ora njisao, ini ngo haklon mondom nim nao mbib was oborob bu haruklul njisao ko kaoya nao lao ora.*

¹⁰ Ngub inj, Ngaor obun mbib Eben Ke Aol Njisesom naom Ngaorom nen sabeyao ub was bu hamun ko nao tenaol ka tangar mao haen kisaon ora. Ngub bisaol Ngaor obum mbes ora naom hambun sao oborob obum nen sabeyao ub was bu hamun ko nao bor kone ebe ngo taol bu njuklbur man man bu paesao ora.*

Karasom aol sem kab mend sem bombor sen kisaon o

¹¹ Ini Tenaol Sem Tangar o hakl o, mbini Nju semom mbinin mbib soweb bi ha songol pe habur, mbinim ini Tenaol Sem Tangar ngo hayem baeben bor mbini songol nao pe hae sem, Sem Tangar hayem ko imbi karu wismi ora. Ngub bismil ini ngo baebenom mbes khorob was bu hasmi ub ngubi tomb aokl hemen ha nao bibaebe ora.*

¹² Inim mbes ngub hasmi tomb Karas obu di enderael haen ora habur, ini Nju sem baeben hasmi ol di nao ebe ini di armend hob mu ora hasimndis ka. Ini ngub ora hasmi tomb Ngaorom mbes mbini Nju sem bor, nim ini bu muklwao ora kisaon ub di mbini bor was ngub bu haraoklao o, ini ngo baebenom Ngaor obum ngo bu haraoklao sao nao hende armend ora tangar sao kon u hasimndis. Inim mbes sun tenaol ora bao hasimndis aeben anga tomb, inim mabor nao bor hobao sao ora mend buklaol saol ko menjao hondo ha di nao bismi ora. Inim

ngub habur Ngaor obu hayao ub di nao hende ora hasimndis ka.*

¹³ Ngub hasimndis ol inim mbes ngo tomb Ngaor enderael haen ora hasmi o, ngubi tomb ini hambun Karason ibaom ini Ngaor obu hayaol teb so ora kemi pisao ora. Eben Ke Aol Njises obum ini haru was habur obum ini Ngaor hayao teb sol harekdemim kisaon ora.*

¹⁴ Karas obu naom sub sowa pa as ko haklmao on te ora hayao. Mbes mbini Nju semom Tenaol Sem Tangar songol nao pe hae hasmi baeben hesa saond bi men koro was hasmi ora. Ngub bismil ngo bismi saom mbini Nju sem hesa ini Tenaol Sem Tangar kab saond paeb mbukl mi mi bi non bi bor ha ha bismi ora. Ngub bismi o Karas obun toklom saond paeb sao mbukl mi mi bi menger ngo hasmi nu kobaolu bowes bin kobur, obum Nju sem hesa Tenaol Sem Tangar songol nao pe hae ngo baeben kab maominin kobur sem bombor mao saesao ora.*

¹⁵ Obum ngub bubur kisaon Nju semom man mbes pange ko hasmi baeben di, obum angal mendbor ngo sao ngo sao bibaebe ke wisao ub di, mbuk waeb bor man mbes pange ngo wisao baeben hambun ora tuwa bao waesao ora. Ngub bisaol obum ngo bisao sao aol sem kab paolismi o, obum nao maomunu haklmao darukl o bor haru was haklbur sem bombor ora mao saesao, naom tenaol hambun bor turi was homo kone bombor ub was u hamun ko bisao ora.*

¹⁶ Karas obum is pe kowal bi bor ngo himisao ub obum tenaol ngo sem kab hasmi nda waki maominin kisaon ora. Ngub bubur tenaol hambun ora is bomboron toklo non bi men mao korabur Ngaor hayaol kemi poklbur himisao ora. Njises obum is pe kowal bi bor ngo himisao tomb obum tenaol sem mende bor saond bi sao ha ha bimi kone ngubi ora mu tuwaesao ora.*

¹⁷ Ngub bisaol Karas obu ibisao tomb di angal ngon obum Angal Bib Hobao Sao mend ngub kisaon. Inim ngubi tomb non tenaol mende hond homo kone wi wi bubur, kone bombor ub was wi wi bu haklwaebe ora kisaon. Ngub kisaol obum Angal Bib Hobao Sao ngo kisaon o, ini Tenaol Sem Tangar Ngaor hayaol teb sol nao pe enderael hasmi baeben di, mbini Nju sem Ngaor hondo hasmi baeben di tenaol hambun bor angal ngo kisaon ora.

¹⁸ Karas obum Wesao Ebe bombor ora

* 2:4-5: Luk 15:24; Luk 15:32; Bis 15:11; Oro 6:13; Ebe 2:1

6:4 * 2:9: 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9 * 2:10: Tat 2:14

* 2:13: Kol 1:20 * 2:14: 1 Kor 12:13; Kol 2:14 * 2:15: 2 Kor 5:17

* 2:6: Kol 2:12 * 2:7: Ebe 1:7 * 2:8: Njo 4:10; NjuS

* 2:11: Ebe 5:8 * 2:12: Oro 9:4; Kol 1:21; 1 Tes 4:13

* 2:16: Kol 1:20; Kol 1:22

ndam ini Tenaol Sem Tangar di nao Nju sem di nao hambun maomunu naon Ab Ngaor hayaol paomun ko harer kare pakae-sao ora.*

Nao Karas tenaol baeben Ngaoron and menger hayom o

¹⁹ Ngub bisaol ini Tenaol Sem Tangar baebenom ini obo hae non bi haroklme nda ub, ngubi tomb non waki inin su nao wi non bi menger ngub nao haklemi ora. Ngub inj, ngubi tomb non ini di Ngaoron sem baeben hesa maomunu sem bombor ora habur ini Ngaoron sem ora hayem ka.*

²⁰ Aoh, heneng ora ini di nao hambun Ngaor obun and non bi hayom ol, nao Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bu haroklmao baeben hesa man mini aol mbes hasmi baeben kab non nao and ngon pinj menger ora hayom. Ngub hayom ol Eben Ke Aol Njises obu bombor o and pinj* ngon tao tao aondao hobao sao oran obu ora yao.*

²¹ Heneng ora Karasom ini and ngon kao kindbar di ngo sao baeben menger hayem baeben, obum obu hesa kimb bu pelen keyao ora. Ngub bubur Ngaor obum and ngo aondao bu and sam sam bin bu mib bi was hayaol, and ebe komb bi ngo Aorao Aondao obun ora yao.*

²² Menger bombor ngub was mubur ini di Karas hesa kimb bu ora hayem ol, Ngaorom ini Karas tenaol baeben hesa maomunu hareklemilao ora. Ngub buk-laol ini Ngaor obun and non bi ora haklemil, Ngaor obun Wesao Ebe nda and ngo bor haen lao ora.*

3

Paolom nim Tenaol Sem Tangar bor Angal Bib Hobao Sao kao kaloklbur hae kisao o

¹ Ni Paol ora hae. Nim ngo kakl sao baeben nen sabobur ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben bisur biyu ndal ora mbinim ni kalabus mao palaesmil, ni Eben Ke Aol Njiseson kalabus non bi ora hae.*

² Mende di nim ini bor hond homo bisur bun ko, Ngaorom ni hond homo bisur aondao ora bisao ub inim ora pangismi ko nen sobakl ka.*

³ Heneng ora mbes Ngaoron angal ngo mupango ora wisao o, nim bas ngon pibnao waeb buwe bor angal kang ngo kowe ub Ngaorom ni bor kao njisaol pangowao ora.*

⁴ Nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ub inim bas ngo bor wiyao sao oborob ora hondoklemi tomb, mbes Karason angal mupango wisao baeben hambun nim ora hondobur nen sobaklo ub inim di ebe hondoklemi ora.

⁵ Mbes hor hambunon ora Ngaorom obun angal mupango wisao ngo nao kao paesao ora. Ngub bisao o ngubi ora tomb non Ngaorom obun Wesao Tangar Aondao ndam, nao angal bib ebe kam akol bimao aol baeben hesa obun man mini aol hayem baeben kab bor, angal hambun sao kowes bi ngo wisao sao baeben bao kao pa kao njaoraoklao ora.

⁶ Ngub kao njaoraoklao angal ngo mupango wisao on ngo ora yao ka. Angal Bib Hobao Sao ora ngom ini Tenaol Sem Tangar hayem baeben nao Nju sem Ngaoron sem hayom baeben hesa mao maomaonaomun kobur, obum nao tenaol is bomboron toklo non bi men koren kisao angal nda ora mupango wisao. Ngub bisaol Ngaorom Eben Ke Aol Njisesom nao Nju sem baeben bu mu nao bor hambun sao bisur bin ko man man bisao ub, ini Tenaol Sem Tangar ngo baeben bor di nao hambun bor ora ngo bu hae o ka.*

⁷ Ngaorom obun mbib ora nim angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu han ko mao hasao ora. Ngub mao habur kisaon nim obun kongon ngo buri palobur ora bu han ko, obum obun buri di taol bu nju ni buri mao palae-sao ora.*

⁸ Ni oran tenaol Ngaoron sem aondao hobao sao ngo ham ebeyem baeben haenbur ni kang ndi nao mini ora hae. Ngubi hae o obum ni hond aondao ora homo obun buri ni bor taol bu njubur, obum ni Tenaol Sem Tangar hayem baeben bor angal bib hobao sao ngo kao kalo han ko mao haesao ora. Angal bib hobao sao ngo Karasom nao bor hobao sao hambun sao nju haraoklao sao ora yaol, tenaolom ndi nao manakl birib se ora yao.*

⁹ Mbes Ngaorom hambun sao warisao tomb, obum pibnao oran obun kone bor nen sabisao ub mabor buklaol sao baeben hambun sao kowes bu win kisaol, mbes ngo tomb obum nen sabisao sao hor hambunon kowes bu mba bao was hasao ora. Ngub bisao o ngubi tomb obum nen sabisao sao ngo kowes bu wisao sao baeben obum ngo sao ngo buklaol ko, nim tenaol hambunom pangen kao pa kao kalo han ko

* 2:18: Ebe 3:12 * 2:19: Ebe 3:6; NjuS 12:22-23 * 2:20: Mat 16:18; 1 Kor 3:11 * 2:21: 1 Kor 3:16; Ebe 4:15-16; Kol 2:19 * 2:22: 1 Pit 2:5 * 3:1: Ebe 4:1; Pil 1:7; Pil 1:13; Pilm 1; Pilm 9 * 3:2: Kol 1:25 * 3:3: Ebe 1:9-10; Kol 1:26 * 3:6: Ebe 2:13; Ebe 2:16-19 * 3:7: Kol 1:23; Kol 1:25 * 3:8: 1 Kor 15:9-10; Kal 1:16; Ebe 1:7 * 3:9: Oro 16:25

ni mao hasao ora.*

¹⁰ Heneng ora mbes obum ngub mu-pango win kisao o ngubi tomb Ngaor obun sem baebenom, Ngaor obum hambun sao oborob ora ngo nen sabeyao sao baeben, yu heben bor angal mini wesao haeme baeben hesa mbinin maomb bo haroklme baeben kabom henden bu haklemi ora.*

¹¹ Ngub buklemil mbes ora Ngaorom naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises obum ngo sao baeben hambun sao bu haen lowao ko nen sabo man man bu paesao ora.

¹² Ngub bisaong naom pakl homo kone taol nao bi Karas obu Ngaor hayaol pokl pe harer ora yaong, naom Karas obul hul ha habur Ngaor hayaol mbin ora.*

¹³ Pangeklem. Naom ngub ora bukmaol nim ini bisur bu hae ol ke ngo hondo hae o nim inin imbi aondao bu ora win ko bu haeng, inin ngo sao hondobur inin kone bor makl homo hom paen nao haklwaebe ora ko kao deb deb bi ka.*

Karasom ini hond homo kone aondao bu ora u hayao o

¹⁴ Ngub nen sabobur nim nao Ab Ngaor bor tumu karu dombes ubur obu bor kao kalo haruklu ora.

¹⁵ Ngub biyul nao Ngaoron sem baeben hambun, yu heben tenaol baeben di sun tenaol baeben di nao ngo baeben hambun bor Ngaorom obun imbi karu wiyao ora.

¹⁶ Ngub beyaol nim Ngaorom ini bisur bin ko obu bor ngub kao kalaklo. Ngaor obun buri aondao oram obun Wesao Ebe Tangar ora nda inin kone bor honda haen lao tomb, Wesao ngom ini hul ha saor peyo hareklem in buri mao palaen ko kao kalaklo ora.*

¹⁷ Mende di inin Karasol hul ha haklemi tomb obum inin kone ndaon bor honda haen ora ko nen sabobur di Ngaor bor kao kalaklo ora. Nim ngub kao kaloklwao tomb inin Karasol kone u haklemi ub, aondao bu ora obul ha hul peyo pi pen ora hareklem in ko kao kalaklo ora.*

¹⁸ Mend di ini abo ngo hayem baeben di mbini Ngaoron sem hayem baeben hambun di ini ngo baeben hambunom, Karasom tenaol hambun bor hond homo aondao bu ora kone u haraoklao ub obun kone aondao pone saoll ora yu ora bor di, unu ora bor di, umu ora bor di, ana ora bor di, su tenaol hambun paoleyem baeben bor pu ngae ora yaol, inin ngo sao oborob ora nen sabeklem in ko nim Ngaor bor kao kalaklo ora.*

¹⁹ Heneng ora Karasom tenaol hond homo aondao bu ora kone u haraoklao ub nao tenaol henengom nen sabokl buwaeb se hayem o, inin nen saboklemi baeben ub mend nen saboklem in ko Ngaor bor kao kalo haruklu ka. Inim ngo sao oborob ora nen saboklemi tomb, Ngaor obu hayao bor hobao sao hambun sao aondao bu ora wiyao ub inin kone bor di aondao bu tumbi haen ora honda win lao ora.*

²⁰ Ngaoron burim naon kone ndaon bor buriyab ora bisur bu habur, obum nao bor hambun sao bisur bu hayao ub aondao bu ora buklaol. Ngub buklaol naom ngo sao ngo sao bibi lomao ub hesa naon kone bor turi homo obum ngo sao bibi buklaol ko nen saboklmao ub kab was inj, obun mbib hambun sao naom bibi nao lomao sao hakl di pone wina ora buklaol.*

²¹ Ngub buklaol nao Ngaoron sem hambunom Eben Ke Aol Njises obu hesa haru ora hayom ol, Ngaor obu buri imbi wi aondao ora hayao ub, ngubi tomb di ma ora bor di hor hambunon tenaol hambunom henden muwalam aeben aeben bukmaong, naom Ngaor obu bor kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.

4

Nao Karason tenaol baeben obun toklo non bi hayom o

¹ Nim Aorao Aondaon angal bib hobao sao kam akol bu haruklul mbinin ni kalabus nao palaesmi o, ni Aorao Aondaon kalabus non bi ora hae ka. Ni ngub habur Ngaorom nao bisur buklaol ko ngo kakl ub heneng ora kandal, nim ini bor ngub ora bibaebe ko kao deb deb bing, Ngaorom ini pibnao ubuklub ko kor bisao tomb obum inin ngo sao ngo sao buklemi ko nen sabisaong, obum hem nao ken ub obum inin ngo beklem in ko nen sabisao ub oborob was bu haklwaebe ora.*

² Inim tenaol hambun bor ini kang nao hobao sao dimb non bi ora men korobur, mbini bor sub was ham ham bibaebe ora. Ngub bubur lemin mendborom inin kone bor kho mao sae sao mend buklemi tomb di, ngub bin bao wabur mbini bor pe nao bibaebe ora. Ngub inj, tenaol hambunom inin tenaol mendel kone u hayem ub henden, ini hakl hakl mende bisur bi bi was bu haklwaebe ora.*

³ Wesao Aondao Tangar ndam nao bor tenaol hambun bor turi was homo kone bombor ub was u hamun ko, kone ebe ngubi taol bu njisao ora. Ngub bisaol kone

* 3:10: Oro 11:33; 1 Pit 1:12

* 3:12: Njo 14:6; Oro 5:2; NjuS 4:16

* 3:13: Kol 1:24

* 3:16: Kol 1:11

* 3:17:

Njo 14:23; Kol 1:23; Kol 2:7

* 3:18: Kol 2:2

* 3:19: Kol 2:10

* 3:20: Kol 1:29

* 4:1: Ebe 3:1; Kol 1:10

* 4:2: Kol 3:12-13

ebe ngo njisao om nao tenaol hambun yam sao tong bombor bu munu tanga paesao, nao hambun turi hom hom bu sem bombor ora hayom ka. Ngub beyom ngao inim kone ebe ngubi hondla nao bin inin kone bor bao win was habur bu haklwaebe ora.*

⁴ Nao di ngub toklo bombor menger ora hayom ol Ngaoron Wesao di bombor ora yao. Ngub yaol menger bombor ngub was mubur, Ngaoron ini kor bu ubuklub kisaol ub ini di nao hambunom hobao sao bombor ora ngo hondo hamun ko ubuklub kisaol, naom ngo ora hondo hayom.*

⁵ Naon Aorao Aondao obu di bombor ora hayaol, naom hul ha haklmao ub di obu bomborol ora hul ha haklmao. Aoh, naom mbabtas bukmao ub di obu bomboron Wesao ora buklaol ka.*

⁶ Mend di Ngaor obu bombor o tenaol su hambun bor paoleme baeben di nao hambunon Ab Ngaor ora hayao. Obu tenaol hambunon Aorao Aondao ora hayaol, obum tenaol hambun hayom darukl o bor ha ngabur mbini hambunom obun kongon bin ko buri mao palayao ora.*

⁷ Mend di Karas obun mbib nen sabisao ub obun buri aondao ora nda nao bor taol bu njisao, obum ngo bisao ub nao hambunom obun kongon armend sisao oborob ora ngo bu haroklmao nda ub bu hamun ko bisao ora.*

⁸ Ngub bisaol Ngaoron mbuk waeb bor ngub ke wiyao. Obun saond bi baeben hambun ora men mba

Buri nao pale demi ora men mao koraesao. Obun saond bi aondao ngo baeben ngub ora men mba

Tenaol hambunon el so oral kemi yin pisao. Ngub bubur kisaon obum aol mendbor bor Obun buri mundub mundub bi taol bu kaolaokl pisao

ke wiyao ora.*

⁹ Angal yu bor pisao ke ngon te asub wiyao ko pangeyem? Obum yu bor was inj pisao ka. Ngub inj, obum pibnao oran su ngo bor ibisao ora. Ngub bisaol obum ngo ibisao ub nao obokl bisaon obum wakl yin di nao pokl bisao ora.*

¹⁰ Ngub bisaol aol enjo su ngo bor inin ibisao ngo obum was wakl yin di pisao ora. Obum yu saohar ndaon nan ora bor pisaol, obum ngo pisao ub su u kowes bisao hakl bor di su hambun bor maeb ha ngaklbur ora pisao.

¹¹ Aol bombor ngo obum was tenaol hambun bor obun buri mundub mundub bi taol

bu kalisao ub obum ngub taol bu kaliaso ka. Obum aol mendbor Ngaoron angal bib ebe kam akol bimi aol mao ha peb bisao. Obum aol mendbor di obum wen buklaol sao baeben kao dund bimi aol mao ha peb bisao. Obum aol mendbor di su tangar tangar bor angal bib hobao sao nda kao kalam akol bu haen ko mao ha kimb bisao. Obum aol mendbor di mbinin and te sisao angal bib ngo kao kalo haen ko maeb haraoklao aol mao ha peb bisao ora. Obum aol mendbor di angal bib ebe ngo kao dund bimi aol mao ha peb bisao ora.*

¹² Nim ngo kakl ub Karasom nao Ngaoron sem hambun bor pone ora bisur bubur, naom obun kongon oborob ora bu hamun ko buri ngub taol bu njisao ora. Ngub bisaol Karas obum ngo bisao ub obun toklo non bi obun sem andub ora and sam sam bin ko bisao ora.*

¹³ Naom Ngaoron kongon ngo ngub bam aeben aeben bubur, nao hambunom kone bombor ub ora ubur Ngaorol hul ha haemin ora. Mend di naom kone bombor ub ora ubur naom Ngaoron Isi ora ndam bu haraoklao sao di hondoklbur ora haemin. Naom ngub bukmao tomb nao aol aondao kon wi non bi ora habur Karas obu non bi ora haklmao.*

¹⁴ Ngub haklmaol naom mbes hasumndis ub wakl nongnas kon nao wi men kor pae nao haklmao ora. Ngub inj, aol man kho tangar buwaloklme mendborom tenaol maobowam akol bu mbinin man kao kaloklbur kao deb deb bimi nda ub buklemil, ib kunja bor posabsu aondao ora ebeyao tomb ib taokaoll mend tangar maon nan was taokl puklao nda ub mbini ngo baebenom di inin kone bor ngil ngaol mao kaklbur inin kone bor posabsu sao maon nan was lao hokl peb bin lemi o buk buwaklemi ora.*

¹⁵ Ngub inj, naom tenaol hambun hond homo kone ubur nao angal lomao sao di heneng was ko haemin ora. Naom ngub bukmao tomb nao aol aondao kon wi non bi ora habur, nao toklo menger ora haklmaol nao wesmbao menger Karas obu hayao ol kimb bu pelen haklmao ora.

¹⁶ Wesmbao ngo obum nao hambun obun toklon ki aongao di el wil di ngo sao hakl men mao ingiyabur, nao hambun toklo bombor men mao kora maomb bo hayao ora. Ngub beyaong nao toklo ngon ki aongao di el wil di ngo sao hakl menger hayom baebenom, toklo bomboron kungubom sao kimb bu kimb bin habur mende bisur bi bi bu haemin ora. Naom ngub bu haklmaol

* 4:3: Kol 3:14-15 * 4:4: Oro 12:5; Ebe 2:16; Ebe 2:18

* 4:5: Njo 10:16

* 4:6: 1 Kor 12:6

* 4:7: Oro

12:3; Oro 12:6

* 4:8: Kol 2:15

* 4:9: Njo 3:13

* 4:11: 1 Kor 12:28

* 4:12: 2 Tim 3:17

* 4:13: Kol 1:28

* 4:14: 1 Kor 14:20

nao ki aongao di el wil di ngo sao hakl menger ngo hayom baebenom, naom bib se haklmao ub naom kongon armend sisao bimao nda ub bukmao tomb naom toklo bombor ngol kimb bin ora haklmao. Ngub bubur naom mende hond homo kone wi wi bu haklmaol, tenaolon toklo is bombor menger ngo aondao bu ora and sam sam bubur buri ora and soklao.*

Karas tenaolom kone ka tangar wibaebe

¹⁷ Ngub buklaong nim ini bor Aorao Aondaon angal ukl bombor ora mend buriyab ora bao kao njun ka. Pangeklem. Tenaol Ngaoron man nao pange baebenom bu haroklme nda ub inim ko mende nao bibaebe ora. Mbini ngo baebenom kon nao wi ora habur nao hqbao saon was hem ko nen sabo haroklme.*

¹⁸ Mbini ngo baebenom kone bor buri han hul non bi ora haroklme, mbinin kone bor em hundur aondao ora wiyao hambun sao oborob nen nao sobaeb se ora haroklme. Ngubi ora haroklme mbinin hambun sao oborob ora kone kimb buk buwubur, Ngaor obu hayaol mbini haeben mao saen ko di pokl buwaroklme ora.*

¹⁹ Mbini ngo baebenom khorob was bu haroklme mbinin khorob menjao menjao sakl poloklme ub bu haeme tomb di, mbinin sakl kang ora di nao pole elom elom bubur bao was bimi ora. Mbinin kone bor di oborob bimi sao kang mend nao wiyao, khorob tangar tangar ubi andub ora bam aeben aeben bu aonda bu aebenol hon mam mam bu, bu haroklme ora. Ngub bu habur lomen mbini ngo baebenom khorob bimi sao baebenom bombor sao ora mend baondib pa nao bin hambun sao ora bu haroklme ora.*

²⁰ Ngub bimi o inim Karason angal bib ebe nda pangismi tomb inim khorob ngo sao bu haklwaebe ke inj pangismi ora.

²¹ Ngub inj, ini ngo baebenom Karas hem ko taol mi pobur inim obum bu hasao sao ora pangismi ka. Pangeklem. Mbini ini bor angal ngo kao njismi baebenom Njiseson angal bib ebe nda heneng was kobur kao nju hasmi ub di, hambun sao ini bor oborob ora kao njismil pangismi ora.

²² Ini tenaol ngo baebenom kone mbes pange o bao u hasmi tomb inim khorob was bu hasming, ngubi tomb kone mbes pange ngubi tuwaklwaebe ora. Inim mbes ngo tomb tangar tangar sao heb aonda ora homo ngub bu hasmil, kone ngubi ngo u hasmi om ini maobowa karu lin

ora hasming, kone kho mbes pange ngo tuwaklwaebe ora.*

²³ Pangeklem. Inim mbes khorob ngo bismi sao ora tuwabur ngubi tomb inim kone tangar wen pange ora u haklwaebe.*

²⁴ Mend di inim mbes hasmi ub tuwabur lemin ini tenaol ka tangar ubi ora haklwaebe. Ngub bubur lemin inim di Ngaor obum kone u haraoklao ubi u hareklem in ub, inim di heneng was lome ubi kone dund se ebe komb bi ka tangar ora u haklwaebe.*

²⁵ Inim ngub bubur lemin tenaol mende bor kakla ko maobowaroklme ub di tuwaklwaebe ora. Inim di ora hendeyem ub nao Ngaoron sem baeben hambun Karas obu bomboron toklo non bi ora hayom ka. Ngub beyom ngao inim tenaol mende bor angal kao kaloklemi sao baeben heneng heneng was lowaebe.*

²⁶ Pangeklem. Inim kone bor ko turub bi ora mend ubuklao nda ub buklaol, inim khorob buklemi hondo ora haklwaebe. Mend di inim ko kang mend homoklemi tomb, inim ko ngub bao hom ha ubur nar anda nao bomben ke penar bu hebeklwaebe ora.*

²⁷ Aoh, inim khorob ngo hakl ub mend buklemi inim kone bor Seran hondaen ko ib sokl sao u mu obun tiriyo komb pae saoklaong, oborob hondo ora haklwaebe ka.

²⁸ Ini ngo haklon mendbor mbes paes nismi baebenom di ngubi tomb paes ko mende nao noklwaebe ora. Ngub inj, obum ngubi tomb obum mbib kongon ebe buklaol ora. Obum obun ki oram kongon oborob ora buklaol tomb obun osisao ebe ora uklaol, tenaol mendbor menjao nao wi burubur dam nao bin buruklemi baeben di ebe bisur bu kalaeb se ora haklao.*

²⁹ Mend di ini ngo haklon mondom inim ne bor hes di angal kho oran kang mend dera nao peben lowaebe ora. Ngub inj, inim tenaol mende bor oborob turi mao homa angal was bu haklwaebe. Ngub buklemi tomb mbinin kone bor oborob bimi sao was and sobur sub tibaen as ko haklemi, inim mbinin kone bor werak bu turi hom ha was haen lemi ora.*

³⁰ Pangeklem. Mabor Ngaorom ini bu muklao bao o pindib paklao ub bao hondo hareklem in ko, Ngaorom ini soweb bi habur obun Wesao Ebe Komb Bi ora nda njisao ora. Ngub bisaong inim Wesao Komb Bi aonda nda obum kone bor hem ko kho nao mao saklwaebe ora.*

* 4:16: Ebe 1:22; Ebe 5:23; Kol 1:18 * 4:17: Oro 1:21; 1 Pit 1:14 * 4:18: Ebe 2:12 * 4:19: Kol 3:5 * 4:22: Oro 8:13; Kol 3:9 * 4:23: Oro 12:2 * 4:24: Kol 3:10 * 4:25: Kol 3:8-9 * 4:26: Nje 1:19-20 * 4:28: 1 Tes 4:11 * 4:29: Ebe 5:4; Kol 3:8; Kol 4:6 * 4:30: Ebe 1:13-14; 1 Tes 5:19

³¹ Inim ngub nen sabobur lemin inim tenaol mendem mende bor mbes khorob bi on bao nen sab hakol bubur saongao mar hakol bimi nda ub di, tenaol mende bor ko penar bu ora homoklme nda ub di, tenaol mende bor ko hom ha was haroklme ub di, ko homobur angal aondao bu ora lome ub di, tenaol mende bor maobowa peb bu hondo ko bowes bimi ub di, kone kho ngubi baeben tuwaklwaebe ora.*

³² Ngub bubur lemin inim tenaol hambun bor sub oborob was ham ham bubur tenaol mendel kone u ora haktlwaebe. Ngaorom Karason burim inim kone bor kho wisao o saongao nao mari kunakaesndis ub, inim ini haktl mende bor khorob sao kang mend bi bi buklemi on di saongao nao mar mar bi tuwaklwaebe ora.*

5

Naom bao bil was pobo haemin ora

¹ Nao haeme mbaoli haktl o, Ngaorom inil kone u ora hayaol ini obun isi wane ora hayem. Ngub hayem ngao inim hambun sao obum bu haraoklao ub was bu haktlwaebe ka.*

² Karas obum di ni nao heme bao haktlwao ko nen sabo hem nao kisao ora. Ngub inj, obum nao hond aondao ora homo naol kone ubur nao bisur na naon ne mana himisao ub, inim di tenaol mende bor hond homo kone ngubi was u haktlwaebe ora. Karas obum Ngaorom angal hul nao haebur obum obun toklo Ngaor bor kao ebe ora pebe menger mabaorao haori sao kalisao ub, inim di menger bombor ngub was bu haktlwaebe.*

³ Heneng ora nao Ngaorom sem ora hayom baebenom tenaolom paes pu pu bimi ub di, osisao heb homoklme ub di, kone bor kho dol hae sao on was nen sabo khorob ngub bimi sao baeben hambun sao di, mbinim ini ngo haklon mondom ngub bene ko nao kao beyaen oborob hondo ora haktlwaebe.*

⁴ Mende di inim angal kho dol hae mbes minismi ubi nao monoklwaebe ora. Inim hes angal non bi di angal kho ngubi baeben oran kang ora di nao lowaebe ora. Inim angallaeb angal buklemi tomb di angal kho oran nao lowaebe ora. Angal kho khorob lome ngubi baeben inim nao kaeb se ora yao. Ngub inj, inim Ngaor bor was tengiyu ko kaoya kao ha haktlwaebe buklemi ka.*

⁵ Heneng ora tenaol mendbor paes pu pu bu haroklme baeben di, kone kho dol

hae ngubi on was nen sabo khorob bu haroklme baeben di, mbini ngub bimi baeben oran Karas hesa Ngaor kabom maomb bo haebe bor pokl buwaklemi ora. Mende di mbini tenaol mendbor tenaol menden osisao heb homoklme baebenom, osisao hambun sao mbinin kaoya lome sao men mao kora sao win lomel, mbini ngo baeben di ngub mbibim maeb ha maomb bo haebe bor pokl buwaklemi ko inim di ora hendeyem ka.*

⁶ Pangeklem. Tenaol mendborom ini maobowabur inim di khorob ngo sao baeben beklemin ko baehaemen angal menjao lenjo lem i pangobur, inim mbinim heneng lem ko nen sabobur ngo lem ub buklemi oborob hondo ora haktlwaebe. Aoh, kone ngubi Ngaorom tenaol mendbor obun angal nao pange hul haroklme baeben ko homo haraoklao, mbini ke hondoklbur hayem ubi baebenom ora woroklme.*

⁷ Ngub yaong ini Ngaorom sem hayem baebenom, mbini tenaol khorob ngub bu haroklme Ngaorom ko homo haraoklao ngo baeben hesa tenaol sango ha maomunu nao haktlwaebe ora.

⁸ Heneng ora inim mbes em hundur wi ngubi ora bor bao hasimndis o, ngubi tomb non Aorao Aondaom ini obun sem mao habur ini ebe bao hae oral hareklemim kisao ora. Ngub bisaong inim di tenaol mendbor bao bi bor akol bu haroklme ubi ora haktlwaebe.*

⁹ Bao ngom tenaolom kone ebe ora u oborob was bimi ub di, kone dund se ora woroklme ub di, tenaolom kakla nao ke heneng heneng was lome ub di, il ebe ngubi was sen lao ora.

¹⁰ Ngub biyaong inim Aorao Aondaom obum tenaolom kone asub woroklme ub ora turi hemekleb ko oborob ora hondobur bu haktlwaebe ora.*

¹¹ Inim ngub bubur lemin mbini tenaol mendbor khorob was bu habur em hundur wi bor haroklme baeben hesa tenaol sango nao haktlwaebe ora. Ngub inj, kone kho khorob bimi kone ngubim il ebe nao soklao ko, inim tenaol hambunom henden muwalo haktlwaebe ora.*

¹² Aoh, ngub buklemi o mbinim hambun sao khorob mupangobur bu haroklme sao baeben, naom angalom kaebe o sakl aondao ora polejom ol nao kaeb se hayom ka.

¹³ Ngub beyom o tenaol mendbor bao bi bor haklemi baeben bor, bao ngo obum tenaolom hambun sao bu haroklme sao

* 4:31: Kol 3:8 * 4:32: Mat 6:14; Mat 18:22-35; Kol 3:12-13 * 5:1: Mat 5:48 * 5:2: Oro 14:15; Kal 2:20; NjuS 10:10 * 5:3: Kol 3:5 * 5:4: Ebe 4:29 * 5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5 * 5:6: Oro 1:18; Kol 2:4; Kol 2:8 * 5:8: Njo 12:36; Ebe 2:11; Ebe 2:13; Kol 1:13; 1 Pit 2:9 * 5:10: Oro 12:2 * 5:11: 2 Njo 10-11

baeben ngo sao ngo sao beyem ko, bao hae oral panaem hina ora win ko oborob ora muwalaoklaol, em hundur wi hambun sao mupango uklaol ngo bor bao mao baklaol hambun sao bao bil ora uklaol.*

¹⁴ Ngub biyaol angal ngo ngub ke wiyao. Aol o ngubi tomb u paolel o pen teka ora Nje heme ora hael ngao Karasom nje bao mao baen ub nje pen teka ora*
ke wiyao.*

¹⁵ Nao haeme mbaoli hakl o, inim hambun sao buklemi sao di lemi sao di oborob hondo ora ko oborob was bu habur, inim tenaol mendbor kon nao wi awis baebenom bu haroklme nda ub nao bibaebe ora. Ngub inj, inim tenaol kone kikal bi kon wi mendborom oborob bu haroklme nda ub was bu haklwaebe ora.

¹⁶ Naom ngubi tomb bao khorob bam bam bin hayom ol, mabor inim oborob buklemi on kosu kang mend nao uklaol ora. Ngub buklaong ngubi tomb ko kang ngo bao wi aeben anga tomb inim besao kon nao wibur, Ngaorom nensabeyao ub buk buklemi sao baeben pen bibaebe ora.*

¹⁷ Heneng ora ngub buklaong inim besao kon u kone awis nao haklwaebe ora. Ngub inj, Aorao Aondaom inim beklemin ko nen sabeyao ub inim oborob mao bembera hondo ora haklwaebe.*

¹⁸ Mend di inim he soklme ib nobur he soklemi saom ini kho mao saklaong, inim he soklme ib nobur he so haklemi hondo ora haklwaebe. Ngub inj, inim Ngaaron Wesao ndam inin kone bor aonda bu honda haen ora haklwaebe.*

¹⁹ Ngub bubur lemin inim ini tenaol hambun kiril mba burubur inim Ngaaron mbuk waeb we lome on di, hor burubur we lome on di, Wesao Aondaom inin kone bor we tangar tangar buwaloklaol ub di, inim we ngo baeben hambunon te uklaol ub di oborob ora nen sabo kao kao bubur, inin ne bor di inin kone bor di hor hambunon we ngo baeben Aorao Aonda bor kaoya kao ha was haklwaebe ora.*

²⁰ Aoh, inim inin kone bor kend bin haklemi tomb di sisab bin haklemi tomb di hor hambunon naon Aorao Aonda Njises Karasol hul ha habur, naon Ab Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haklwaebe ora.*

Tenaol dobakl bor angal ngo wiyao o

²¹ Inim Karas ora hem ko obul hul ha hayem ub inim ini hakl hakl di mende men mbakl ke ke nao bibaebe ora. Ngub inj,

inim dimb men korobur kang ndi nao mini ora men koro haklwaebe ora.*

²² Ini ten baeben o inim inin Aorao Aondaon angal hul nao hae oborob ora pangoklme nda ub, inin aolin angal di hul nao hae oborob ora pangoklwaebe ka.*

²³ Karas obu Ngaaron sem hambunon wesmbao ora hayao ub mbini aol baeben di tenon wesmbao ora hayem. Nao tenaol Ngaaron sem baeben hambun Karas obun toklo menger ora hayom. Ngub hayom ol Karas obum nao Ngaaron sem ngo baeben hambun bu muklbur hayao ora.*

²⁴ Ngaaron sem ngo baeben hambun Karas obum maeb ha maomb bo haen ora hayom. Ngub ora hayom ngao menger bombor ngub was mubur, ini ten baebenom di inin aolim lemi sao hor hor oborob ora pangobur, inin aolim ini maeb ha maomb bo haen ora haklwaebe.

²⁵ Ini aol baebenom di Karas obum ni bao was haklwao ko nen nao sabebur, obum Ngaaron sem baeben hond homo kone ubur naon ne mana himisao ub inim inin were hond homo kone u haklwaebe ora.*

²⁶ Obum ngub bubur ib hesa obun angal kabom Ngaaron sem baebenon kone bor dol nao hae ebe kun pele oram, Ngaaron sem ebe komb bi ora haen ko dand bu kun peyaesao ora.*

²⁷ Karas obum Ngaaron sem ngo baebenon kone bor dol ha kul maongul di nao bi ebe ora birin lao. Heneng ora obum Ngaaron sem ngo baeben komb bi ora haen kisaol, Ngaaron sem ngo baebenon khorob menjao bin bao wa nao biyao ora.*

²⁸ Nim bombor ngo kakl ub menger mubur, ini aol baebenom di inin mbib inin toklo hem lome nda ub inin were baeben di hem bu kone u haklwaebe ora. Nim ngo kakl ub aol mondom obun were hem ko kone u harob sin, obum obun toklo ora hem ko hond heme non bi soklao ora.

²⁹ Naom di ora hendeyom ub mondom mbinin mbib mbinin toklon saond bi nao haroklme ora. Ngub inj, Karasom Ngaaron sem baeben bor hambun sao maeb ha bisur bu haraoklao nda ub, tenaalom di mbinin toklo her so menjao nao bin ko oborob ora maeb habur ne di oborob ora no haroklme.

³⁰ Pangeklem. Nao Ngaaron sem baeben Karas obun toklon ki aongao daol el wil ngo sao hakl non bi ora hayom ka.*

* 5:13: Njo 3:20-21 * 5:14: Oro 13:11 * 5:16: Kol 4:5

Kol 3:16 * 5:20: Kol 3:17 * 5:21: 1 Pit 5:5 * 5:22: Kol 3:18; 1 Pit 3:1 * 5:23: 1 Kor 11:3; Ebe 1:22 * 5:25:

Kal 1:4; Kol 3:19; 1 Pit 3:7 * 5:26: Tat 3:5; NjuS 10:10

* 5:27: 2 Kor 11:2; Kol 1:22 * 5:30: 1 Kor 6:15; Ebe

³¹ Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Aol mondom obun am ab kab tuwabur

Obun ten taol buklaol

Obun were kab maomunu ora buruklebi tomb

Mbibin toklo bombor non bi ora soklao ke wiyao ora.*

³² Angal mar ngo kise o obun kone aon-dao bu ora waoraoklao ub ora kisel, nim nen sobakl tomb non obum Karas hesa Ngaoron sem baeben hambun bor kab nen sabobur ora kise ko pangakl ka.*

³³ Ngub nen sobakl o obum bombor ngo kise ub was ngubi tomb ini bor di armend sisao ngub keyaong, njen mbib njen toklo hem kale ub njen were bor di hem ko kone wibi ora. Aoh, ngub buklemi tomb ini ten baebenom di inin aolin angal hul nao haebur, nao aolim hambun sao oborob was biyao ko kaoya angal was bibaebe ora.

6

Nongnas baeben hesa ingi aorao kab bor angal ngo wiyao o

¹ Ini nongnas baeben o, Aorao Aondaom ini inin am ab kabom maeb haen ko ini mbibi bor kalisaong, mbibin lebi sao hul nao hae pangoklwaebe ora. Heneng ora hul nao haroklme ngubi kone ebe dund se oborob ora bimi ub ora yao.*

² Mbuk waeb bor di ini nongnas baeben bor ngub ke wiyao.

Njen am ab kabom lebi sao hul nao haebe ora ke wiyao, Ngaorom obun man hambun sao kisao nda darukl o bor angal hobao sao bombor ngo di haru ora kisaol, inin man ngom ke wiyao ub hul nao hae bu harim sin, obum heneng ora bukluwo kisao ub*

³ ini penar bu nao heme oborob ha mae lu hungi so homoklme ub hemeklemin lao ora.

⁴ Mende di ini nongnason ingi aorao baeben o, inin inin nongnason kone bor kho mao sa, ko nao mao homaklwaebe ora. Ngub inj, inin mbini bor Aorao Aondaon man ebe nda kao kalobur oborob was bin ko maeb haklwaebe ora.*

Kongon bimi hesa maomb bo haroklme aol kab bor angal wiyao o

⁵ Ini kongon bimi aol baeben o, inin inin kongon maomb bo haroklme aol baebenom bibaebe lemi sao hul nao hae oborob was bubur, inin sub mbini pakl hom mu sao was haklwaebe. Ngub bubur lemin inin maomb bo haroklme

aolom kongon bibaebe lemi ub buklemi tomb, inin kone kab nao maribur ora bu haklwaebe. Aoh, inin Karason angal bib ebe nda hul nao hae oborob ora men hakol bu hayem ub inin kongon maomb bo haroklme aolom lemi sao di hul nao haklwaebe ora.*

⁶ Pangeklem. Inim inin maomb bo haroklme aol ngo mbinin kongon baroklme aolom, nao kongon biyao aol ngom nao kongon oborob ora baraoklao ken ko mbinim hondoklemi tomb was oborob bubur, nao hondoklemi tomb inin kone peyao bor pen bu haklemi hondoklwaebe ora. Ngub inj, ini Karason kongon biyao aol hae non bubur, inin inin kone bor turi was homo Ngaorom nen sabeyao ub was bu haklwaebe ora.

⁷ Inim inin kone bor di ngub kongon hambun sao bu haklemi sao baeben turi hom ha was habur bu haklwaebe ora. Heneng ora inin kongon ngo aol heneng kongon ba hayem o, inin kone bor Aorao Aondaon kongon bu hae non bubur bu haklwaebe ora.

⁸ Inim di ora hendeyem ub tenaol mendbor sokl muklbur kongon bimi baeben di, tenaol mendbor sokl nao kaloklbur baehaemen kowan lome baeben di, mbinin kone bor turi was homobur kongon oborob was buklemi baeben o bor, Aorao Aondaom mbini bor sokl ebe tangar ubi mend kaloklao ora.*

⁹ Mende di ini inin kongon baroklme aol maomb bo haroklme aol o hakl o, inin inin kongon bimi aol baeben bor di bombor ngub oborob was bu haklwaebe ora. Inim inin kongon bimi aol baebenom ini pakl homo kongon buri palo bin ko, mbini taolu lu hondo ko bowes bimi nda ub nao bi tuwaklwaebe ora. Pangeklem. Aorao Aondaon yu heben hayao o obu ini di inin kongon bimi aol baeben di ini hambunon maomb bo haraoklao aol aondaon bombor ora hayao. Ngub hayaol obum tenaol homa dimb kab di, el wil kho ebe hae kab di ngo sao hakl hondobur nao sarbeklaong, inin inin kongon bimi aol baeben bor di oborob was bu haklwaebe ora.*

Karas tenaol baeben ami menger hayem o

¹⁰ Nim ini bor angal kang ngo ngub kao kowes bi ka. Inim Aorao Aondaon obul hul ha saor peyo ora habur obun buri aondaon ora wiyao om ini buri mao palaen ora haklwaebe.

¹¹ Inim ngub bubur lemin Seranom sub ini maobala mupango khorob mao bakl

* 5:31: Mat 19:5 * 5:32: Kao 19:7 * 6:1: Kol 3:20
Tat 2:9-10; 1 Pit 2:18 * 6:8: 2 Kor 5:10; Kol 3:24-25 *

* 6:2: Mat 15:4 * 6:4: Kol 3:21 * 6:5: Kol 3:22-23;
6:9: Oro 2:11; Kol 4:1

buklao ub di, inim ora buri palo men mbareklem in ub Ngaorom ini bor war himbi buri ora, ami semom saond bukbur maroklme sao menger ngo njerekle baeben maru ora haklwaebe.*

¹² Pangeklem. Nim ini bor ngo kakl ub non naam aol heneng hesa was inj saond bu kaloklmaol kakl ka. Ngub inj, naam mbini Seran kho semon wesao aondao yubu saohar bundur nan haeme baeben kab di saond bu kalo, mbini Seran sem maomb bo haroklme wesmbao aondao baeben kab di saond bu kalo, mbini em hundur wi bor haroklme semon maomb bo haroklme baeben kab di saond bu kaloklmao ora. Aoh, mbini Seran kang baebenon i bor ung mao baroklme aondao nda baeben kab di saond bu kalobur, naam mbini ngo baeben men mbaklbur saond bu kaloklmaol ora nim ini bor angal ngo kakl ka.*

¹³ Naom ngub bukmaong Ngaorom ini bor war himbi buri ora ngo taol bu njerekle baeben hambun mu maru ora haklwaebe. Ngub buklemi tomb mabor bao kho ngo bu pindib paklaol inin saond bim ini luklbur buklaol tomb, inim hul ha saor peyo ora habur inin saond bi ngo ora men mba, inim ngub hul ha saor peyo bao ha kimb was buklemi ora.

¹⁴ Ngub bukleming inin saond bi ngo men mba luklemi on ngub ora man man bibaebe. Inim heneng heneng was lemi angal o hak ler menger yaong, inim ngub hak men koro samo ora haklwaebe. Mende di inin kone dund se ebe ora uklemi ub inin kongbaon war himbi menger ora yaong, inin kongbao bor bu manga mba hae non bu ora haklwaebe.*

¹⁵ Mend di Ngaorom tenaol hambun mbinin kone bor sub tibaen as ko birin ko nen sabeyao ora. Ngub nen sabeyao inin Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambun bor kao kalam akol bu haklemi ub inin aongao su menger yaong, inim aongao su sao bu mbae men koro haklwaebe.*

¹⁶ Inim Njisesol hul ha haklemi ub di inin saond war himbi non bi ora yaong, inim obul ngo hul ha haklemi ub war himbi sao maru haklwaebe. Inim war himbi ngo maru haklemi tomb, aol kho Seran ndam obun is de sendaol ne om ini biklao ub inin war himbi ngo maru haklemi ol lao hokl hakl pub buklaol ora.

¹⁷ Mend di Ngaorom ini bu misndis ub inin teng buri ora menger yaong, inim ngo saol hul ha, ha kimb was bubur inin wesm-

baol teng buri menger ngo ndibi mbae non bu haklwaebe ora. Ngub bubur lemin Ngaorom angal di Wesao Tangar Aondao ndan sendaol men koro wiyaong, inim ngo di sendaol sao waeki ha was haklwaebe ora.*

¹⁸ Inim ngub bubur lemin Ngaorom ini bisur bin ko di inim obu bor kao kal ha was haklwaebe. Wesao Aondao ndam inin kone bor kao njuklao ub inin Ngaor bor hambun sao kao kal ha was habur, inim kang mend besao kon u nihil nao ti oborob hend ha was haklwaebe ora. Inim tenaol Ngaorom sem buruklemi baeben di bisur bu Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe.*

¹⁹ Pangeklem. Inim ni di bisur bu Ngaor bor lowaebe ora. Inim ni bisur bubur Ngaor bor ngo lemi o ngub nen sabobur lowaebe ka. Ngaorom ni bisur bu nao ne bor angal oborob ora kon lao tomb, nim pakl nao heme buri palobur angal bib hobao sao mupango wisao ngo tenaol angal ngo nao pangismi baeben hambunom pangen oborob ora kao kalo han, Ngaorom ni bisur bin ko nen sabobur lowaebe ora.*

²⁰ Heneng ora nim tenaol hambunom pangen angal bib hobao sao ngo kao kalo han ko Ngaorom ni bember peyo mao hasao ora. Ngub bisaol nim angal bib ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haruklul, mbinin ni makl homobur kalabus mao palaesmi ora. Ngub bismi o nim ninao kongon bukwaol sao angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kaloklwao ub wiyao ora. Ngub wiyao nim pakl nao heme buri palobur tenaol hambunom pangen kao kalo han, Ngaorom ni bisur bin ko nim ini bor ngon ora ngub Ngaor bor lowaebe kakl ka.*

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

²¹ Heneng ora aol Tikikas ke ngo obu di naon Karas haeme ora yaol, obu Aorao Aondaon kongon biyao aol ebe ora hae. Ngub yaol aol Tikikas ngo obu abo ngo ini hayem ol oboklao tomb, obum nim kongon bu haruklu ub di nao arman hambun sao ini hambunom pangeklem in kao njuklao ora.*

²² Nim aol Tikikas ngo obu ini hayem ol ngo eben kakl ub non ngub ora nen sabobur eben kakl. Aol ngo obum naam enjo ngo bor bu haroklmao sao baeben inim pangeklem in kao njuklao tomb, inin kone bor hul ha saor peyo ora hareklem in ko eben kakl ka.

²³ Nao haeme mbaoli hakl o, naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas

* 6:11: Oro 13:12; 2 Kor 10:4; Ebe 4:14 * 6:12: Njo 14:30; 1 Pit 5:8-9 * 6:14: 1 Tes 5:8 * 6:15: Oro 10:15

* 6:17: 1 Tes 5:8; NjuS 4:12 * 6:18: Luk 18:1; Kol 4:2; 1 Tes 5:17 * 6:19: Bis 4:29; Kol 4:3-4; 2 Tes 3:1 * 6:20:

2 Kor 5:20; Pilm 9 * 6:21: Bis 20:4; Kol 4:7-8; 2 Tim 4:12

kabom inin kone bor sub tibaen as ko hareklem in lebi ora. Mbibim ini hambunom tenaol mendel hond homo kone u hareklem in kobur, inim mbibil hul ha hareklem in lebi ora.

²⁴ Heneng ora ini tenaol ngo naon Aorao Aonda Njises Karasol kone wi hakol was bu haroklme baeben hambun bor; Ngaorom ini hond hom ha was habur bisur buklaol ora.*

---

* 6:24: 1 Pit 1:8

Paolom Pilipi tenaol bor bas pen kisao o

¹ Ini tenaol Ngaoron sem su Pilipi paoleyem baeben o, ini Ngaoron sem maeb haroklme aol baeben di ini bisur bimi aol baeben di ini tenaol Eben Ke Aol Njisesol hul ha haroklme ngo baeben hambun bor, ni Paol hesa nas Tim kab yao Eben Ke Aol Njiseson kongon biyao aol ora habur yaom bas ngo waeb bu eben laob.*

² Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondaol Njises Karas kabom ini hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemine lebi ora.*

Paolom Pilipi tenaol baeben bisur bibi ko Ngaor bor kao kalisao o

³⁻⁵ Pangeklem. Inim pibnao ora Ngaoron angal bib hobao sao ngo pangobur kone baol minismi tomb di ngubi tomb di, nim angal bib hobao sao ngo kam akal bu haruklu nda ub inim ni daol nao haru kam akal bu hae non bubur, ni turi homo bisur was bu haroklme nda ka. Ngub ora bimi ndal nim ini nen sabeyo tomb nao Ab Ngaor bor tengiyu kao ha was habur, nim Ngaorom ini ngo baeben hambun bisur bin ko turi aondaol bu ora homobur kao kalaklo ora.*

⁶ Ngub biyul Ngaorom pibnao inin kone ndaon bor inim oborob sao ngo beklemin ko kone ebe ngo njisao ub obum ini ngub bao taol bu nju kimb bu haen was, Eben Ke Aol Njises obu waki oboklao bao o di pindib paklao ko nim ora hende ka.*

⁷ Pangeklem. Nim ini ngo turi homo nen sab hakol biyu kakl ub non, nim heneng ngub bib se ub ora biyu ka. Ngub biyul ni ngubi tomb ngo kalabus paole tomb di, ni mbes kalabus nao paoli as ko habur nim angal bib ebe ngo tenaol hambunom heneng ora le ko pangen oborob ora kao dund bam akal bu hawao tomb di, inim ni hesa haru hae non bu haroklme ora. Ngub bu habur Ngaorom nim kongon ngo turi homo buklaol ko hondobur ni bember peyo mao hasao ub, obum ini di ngub ni hesa haru kongon hobao sao ngo baomun ko mao hasaol, nim ini hem aondaol bu ora ko inil kone ubur ini aokl hemem ha nao bi nen sab hakol was bu haruklu.

⁸ Heneng ora nim Ngaorom di henden ora kakl ngao, nim inil kone ubur hem aondaol ora ngo kaklo ub non nim nao mbib nen sobaklo ub inj, kone ebe ngubi Eben Ke

Aol Njisesom ora nen mao sobaraoklao ub ora biyu ka.*

⁹ Nim Ngaor bor di ngub ora nen sabobur kao kalaklo. Inim tenaol mendel kone u haroklme ub inim mbini ngub aondaol bu ora hond homo kone ubur, ini di kone kikil bi ora habur inim hambun sao kho ebe kab oborob ora taol bu kobareklemine ko obum ini bisur bin ko kao kalaklo ka.

¹⁰ Nim ngub biyul obum ini bisur buklaol tomb, inim hambun sao khorob wiyao sao di oborob wiyao sao di oborob ora taol bu kobabur oborob was bu haklemil, Karas obu waki oboklao bao on di inin kone bor inim khorob bimi sao mend nao win haklemil inim sakl nao poloklemi ora.*

¹¹ Pangeklem. Ini ngubi ora hareklemine ko Njises Karas obum kone ebe ngo obu bor hakl ebeyao ubi, inin kone bor aondaol bu ora and mao saklao ora. Ngub buklaol ngub ngo buklaol saom Ngaoron imbi aondaol bu ora win laol, tenaol hambunom obu bor kaoya lemi.*

Nim sul bao haklwao tomb Karas hesa haru was haklwao

¹² Nao haeme mbaoli hakl o, ni bor khorob sao ngo be saom Njiseson angal bib hobao sao ngo nao men mbaesao ora. Ngub inj, angal bib ebe ngo aondaol bu ora kam aeben aeben bismil, tenaol hambunom pang ngayem ub ini hambunom oborob ora pangeklemine kao njun ub pangoklwaebe.*

¹³ Orom semon aol wesmbao aondaol Sisan kalabus anda ngon maomb bo haroklme aol polisman baeben di, tenaol enjo go ni hae o bor paoleyem baeben hambunom di, nim Karason kongon ora bu haruklu on ni makl homo kalabus mao paolaesmi ko ora hendeyem.*

¹⁴ Mende di naon Karas haeme andub mendborom, nim Njiseson kongon ora bu haraoklao ndal mbini obu kalabus mao paolarim ke pangismi tomb mbini pakl nao heme Aorao Aondaol hul ha saor peyo was habur, Ngaoron angal ebe ngo tenaol hambunom pangen buriyab ora kao kalam aeben aeben bu hayem ka.

¹⁵ Ngub bu hayem o mbini ngo baebenom mendborom non ninao imbi nao win, ni bor daongirir ko ni men mbaklur Karason angal bib ebe ngo ko haroklme. Ngub bimi o mendborom non kone ukl bombor ora ubur angal bib ebe ngo tenaol hambunom oborob ora pangen kao kalo haroklme.

¹⁶ Heneng ora mbini kone ukl bombor woroklme ngo baebenom Ngaorom ni

* 1:1: Bis 16:12-40 * 1:2: Oro 1:7; Kal 1:3; Pilm 3 * 1:3-5: Oro 1:8; 1 Kor 1:4 * 1:6: 1 Kor 1:8; Pil 2:13 * 1:8: Oro 1:9; 2 Kor 1:23 * 1:10: Pil 1:6; Pil 2:16; 1 Tes 5:23; NjuS 5:14 * 1:11: Njo 15:8 * 1:12: 2 Tim 2:9 * 1:13: Bis 28:30; Ebe 3:1

obun angal bib hobao sao ngo kao dund bam akol bu haen ko ora mao hasao ko ora hondobur lomen, mbinim ni hond homo kone u ni bisur bubur, nim bi non bu angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kam akol bu haroklme ora.

¹⁷ Ngub bimi o mbini aol ngo ni kab daongirir lome baebenom kone ukl bombor ubur inj, Karason angal bib ebe ngo ko haroklme ka. Ngub inj, mbinim imbi ora aondao bu win ko nen sabobur, mbinim ni kalabus paolu ke ngo hende ub aondao bu ora mao handamun ko nen sabobur, Karason angal ebe ngo kam akol bu haroklme.

¹⁸ Ngub bimi o ngo hakl ub buklemi di ebe was. Mendborom kone kab marubur o Karason angal ebe nda ko haroklme ub di, mendborom kone ukl bombor ora u habur angal bib ngo kao kalam akol bimi ub di, nim turi was homaklo. Heneng ora nim tenaol hambunom Njises Karason imbi pang ngaklemi ub nen sabobur turi aondao bu ora homaklo.

¹⁹ Mend di inim Ngaorom ni bisur bin ko Ngaor bor kao kalo haroklme, Njises Karason Wesao Ebe Tangar ndam ni haru was habur bisur aondao bu ora biyao. Ngub biyaol mabor ni bor khorob sao ngo be ub tuwaklbir mbinim ni anda pu lemi ko nim ora hende ol, nao kone bor turi aondao ora bin hae ka.*

²⁰ Pangeklem. Nim menjao oborob sao bib se ukdao sao baeben nao bi bao wa di mend nao bukliwoal nim sakl nao poloklwao ora. Ni ngub hem ko sakl nao poloklbir, nim bu haruklu ub nim ngubi tomb di hul ha saor peyo was habur, angal bib ebe ngo oborob ora kao dund bu haklwaol nim ngo bukliwoal saom Karason imbi aondao bu ora win lao. Heneng ora ni nao heme sul bao haklwaol tomb di, ni pe paklwaol tomb di, nim obun imbi aondao bu ora win ka sin ebe ora soklao ko nen sabaklo ka.*

²¹ Nim ngub nen sobakl ol ni su ngol ngub bao haklwaol aeben anga tomb ni Karas hesa haru was habur obun imbi tenaol hambunom pangaen kao kaloklbir hae o, ni pe paklwaol tomb di ni ngubi tomb hae ub men mbabur ebe ora mendel haklwaol.*

²² Ngub bukliwoal o ni nao heme sul bao haru sin nim Karason kongon ngo oborob il sen ora bu haklwaol ko pangaklong, nim pe paklwaol ub ebe ora yao be? nim sul bao habur bu haklwaol ub ora ebe yaob ko ni oborob ora nao hende alem.*

²³ Nao kone bor ngub taol taol bu nen sabe ka. Nim pe pabur Karas hesa po haklwaol ub hobao sao ora soklao ko nen sobaklo.*

²⁴ Ngub nen sobaklo o nim ni ebe oral ngo po haklwaol ub hem nao ke non bubur, ni nao pe pae sul bao habur ini ora hond homo bisur bukliwoal ub ora hobao sao aondao ora soklao ko pangakl ka.

²⁵ Nim ngub ora hobao sao yao ko nen sab hakol ora biyul, inim Njisesol hul ha saor peyo was habur turi hom ha was hareklemine ko, nim ini bisur bu nao haru ngub bao was haklmao ko nim hondo ora hae.

²⁶ Heneng ora nim waktl abo ngo ini hayem ol ko mend obo pindib paklwaol hondobur, inim naon Karas haeme ngo obu waktl ebene ko inim ni turi aondao bu ora homobur Eben Ke Aol Njises bor tengiyu ko kaoya lemi ora.

Paolom Pilipi tenaol bor nao haru saond bu haemin kisao o

²⁷ Ngub oboklwao ko nen sobakl o nim heneng ora ngub ini hayem ol obo ini hondokl oba sin di, aoh nao oba sin di ngo sao hobao sao inj yaong, inim hobao sao oran ini hambunom angal bib hobao sao ngo buri palo men hakol bu haklemi tomb angal ebe ngo wiyao ub tenaol hambunom di henden mao perekeyarukl was habur, inim ini hakl hakl maomunu kone ukl bombor ora ubur oborob was bam bam bu haklwaebe. Nim pangoklwao ub di inim ngub kone bombor ub was ubur, inim inin kone bor bukli ko nen saboklemi sao hakl di bombor ub was nen sabobur, inim angal bib ebe ngol hul ha saor peyo hayem ke ora turi homo pangoklbur hae ka.*

²⁸ Mend di ini ngo baeben oran, mbini tenaol angal bib ebe nda makl homoklme sem ngo inin saond bi sao men koro haroklme baebenom, ini pakl mao homakl buwaeb se ora hayem ke angal ngubi ora turi homo pangoklbur hae. Heneng ora inim ngub pakl nao heme harim sin, inim ngo buklemi saom mbini ngo baebenom kone bor nao non ke hondoklbir ora hayom o mbini ngo baeben non Ngaorom bu muklao ko henden muwaloklao ora.

²⁹ Pangeklem. Ngaorom ini ngo baebenom Karasol hul ha hareklemine ko bember ha peb bu mao hasao ora. Ngub bisao o inim ngub obul hul ha hareklemine ko was inj, inim Karason kongon hobao sao ngo di naon saond bi ngo bor saond bu kalo ke mundub mundub bi handam handam bubur bu hareklemine ko ini turi homobur mao ha peb bisao ora.

³⁰ Heneng ora nim di mbes naon saond bi ngo bor saond bu kalo hawao ub inim ora hindisimndis ol, nim ngubi tomb enjo ngo bor bao saond bu kalo hae ub di inim

* 1:19: 2 Kor 1:11 * 1:20: 1 Pit 4:16 * 1:21: Kal 2:20 * 1:22: Oro 1:13 * 1:23: 2 Kor 5:8 * 1:27: Ebe 4:1; Pil 4:3; 1 Tes 2:12

pango ora hayem ka. Ngub beyem ngao nim saond ngo bu haruklu ub ini di ni daol nao haru naon saond bi ngo bor saond bu kalo haemin ora.*

2

Inim dimb men korobur mendel kone wibaebe

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, inim Karas haru ora habur obul hul ha saor peyo hayem be? Aoh, obum ini hond homo kone u haen ora habur inin kone bor sub tibaen as ko ora hayem be? Wesao Ebe Tangar ndam di inin kone bor honda haen habur inim obu kab haru hayem be? Inim tenaol mende di hond homo kone u hayem be?

² Heneng ora inim ngub bu haroklme sin inim oborob ora bu haroklme, ni turi ora homakl ka. Aoh, inim ngub buklemi tomb ninao kone bor werek bu turi aondao ora mao homakleming, inin kone bor nen saboklemi sao di bombor ub was nen sabobur, inim ini hakl hakl mendel aondao bu ora kone wi wi bu kone bombor ub was u haklwaebe. Ngub bubur lemin inim kone armend sisao wi wi nao bi, inim angal bombor o taokl taokl eben kobur was bu haklwaebe.

³ Inim inin kone bor nim non hambun sao oborob was biyul, ni non kang mend pone imbi wi ora hae ko nen sabo haongaoklu ebekone nao puklwaebe ora. Ngub inj, inim ini dimb imbi nao wi ora men koro sub was ham ham bubur, inin kone bor ni non mbini mendbor oborob was haroklme baebenom di men mbae, imbi nao wi kang ora hae ko nen sabo haklwaebe.*

⁴ Mend di inim hambun sao inin buk buklemi saon was nao hem ko bi, inim tenaol mende hond homo bisur bib se uklaol hondoklemi ub di bubur ora bu haklwaebe.*

Karasom obu imbi nao wi men korisaol Ngaorom imbi wi ora haen kisao o

⁵ Pangeklem. Ini di Eben Ke Aol Njisesom kone u hasao nda ubi kone bombor ngubi ora u haklwaebe.

⁶ Heneng ora obu di Ngaor ora hasao o Obum Ngaor yao bombor ubi ora hayob ko Nen sab hakol nao bi kone ngubi tuwaesao ora.*

⁷ Obu aol heneng men korobur Imbi nao wi kang ndi nao mini ora men koro

Sokl nao muklbur baehaemen kongon bimi aol

Men koro hasao ora.*

⁸ Obu aondao imbi wi ora hasao ub di

Ora men mbabur

Obum Ngaorom kisao ub was bu ham bubur

Mbinim obu is pe kowal bi bor

Pe paen luklbur bismi tomb di

Obum Ngaorom angal hul nao hae

Mbinim obu ngub pe paen lin waesao ora.*

⁹ Obum ngub ora bisaol

Ngaorom obu pone aondao yubu ora haen kobur

Obun imbi aondao bombor ora ngo karu wisao om

Aondao imbi wi haroklme hakl di men mbayao ora.*

¹⁰ Obum imbi bombor ngo karu wisao o

Njises ko karu wisao ora.

Tenaol hambun yu heben bor paoleme baeben di

Enjo su bor paoleyem baeben di

Unu su ndaon bor paoleme baeben di

Ngo baeben hambunom ora

Njisesom imbi bombor ngo kobur

Mbinim tumu karu dombes ubur

Obu bor kaoya ken ko imbi ngo karu wisao.*

¹¹ Tenaol ngo baeben hambunom ora

Njises Karas obu Aorao Aondao ora hayao ko kaoya lemil

Mbinim ngo buklemi saom

Naon Ab Ngaorom imbi di

Aondao bu ora yubu oral uklaol.

Naom tenaol hambun hayem daruklolo bao bin ora haemin

¹² Ini nim turi homo kone uruklu ngo ninao tenaol sango ora hayem hakl o, ni mbes ini daol nao haru hasumndis tomb nim ini bor hambun sao kao njuwao sao baeben turi homo oborob ora bisimndis ka. Ngub ora bisimndis ngao ngubi tomb ni enjo ngo bor hae ol nao armend ha ha beyom tomb di, inim nim hambun sao ngo kakl sao baeben inim mbes ngo bisimndis ub ngubi tomb di oborob buklemi sao aondao bu ora kond bam bam bu sao bu haklwaebe. Ngub bubur lemin inim Ngaorom ini hond homo bu muklbur hayao ub nen sabobur, inim kone peyao bor pen nao hae sub pakl hom mu sao habur, obum ini ebe mendel hareklemim ko man man bisaol ol ora hareklemim ub, inim hambun sao oborob was bu kowes bukbur haklwaebe ora.*

¹³ Aoh nim ngo kakl ub Ngaorom inim hobao sao ngo obun mbib turi homo beklemim ko man man bisaol ub, ora turi homo

* 1:30: Bis 16:19-40; Pil 1:13 * 2:3: Oro 12:10; Kal 5:26

* 2:4: 1 Kor 10:24; 1 Kor 10:33 * 2:6: Njo 1:1-2; Njo

17:5; 2 Kor 8:9 * 2:7: Njo 1:14; Oro 8:3 * 2:8: Njo 10:17; NjuS 5:8; NjuS 12:2 * 2:9: Bis 2:33; Ebe 1:20-21; NjuS

1:3-4 * 2:10: Oro 14:11 * 2:12: 1 Pit 1:17 * 2:13: Njo 15:5; 1 Kor 12:6; 1 Kor 15:10; 2 Kor 3:5; 1 Tes 2:13

beklemni ko obun mbib inin kone ndaon bor mao ndu ndu kakl hayao ora.*

¹⁴ Pangeklem. Inim kongon hambun sao ngub bu haklemil ini bor makl bi sao mend buklaon tomb di, inim penar bu makl homo ha miub bu ab saond nao bibaebe ora.

¹⁵⁻¹⁶ Aoh, inim oborob ngub was bu harim sin inim hambun sao oborob dund se ub was buklemil, ini bor khorob sao oran kang mend nao eben ora habur ini Ngaoron isi wane ora haklemi. Ngub habur lemin inim Ngaoron haeben mao saraoklao angal ebe nda di men hakol ora bu habur, inim mbini sun tenaol kone ebe dund se woroklme ub tuwa khorob was bu haroklme ngo daruklol bao bin ora haklwaebe. Heneng ora nim mabor Karas obu oboklao bao on inim oborob ngo bu haklemi ub hondoklwao tomb, nim ini bor kongon buri ora ngo biyu nda ub di baehaemen inj, oborob il sen ora buwe ko nen sabobur turi aondao bu ora homoklwao ka.*

¹⁷ Pangeklem. Inim Ngaorol hul ha haroklme ub di inim Ngaor bor mabaorao haoru kaloklme ub menger ora yao. Ngub ora yao mbini ni laem sin ninao ibao ngo poboklao o di, inim hul ha haroklme ub ngo Ngaor bor mabaorao haoru kale non bi hayem o hesa maomunu Ngaor bor mabaorao haoru kale non bi ora soklao. Ngub ora soklao inim ngo Ngaor bor mabaorao kale sao habur turi homo haklemi ub nim di turi was homoklwao ka.*

¹⁸ Menger bombor ngub was ninao ibao ngub Ngaor bor mabaorao sao kala sin, inim di ngub turi was homo haklwaebe ora.*

Paolom nas Tim ini hayem ol eben lowao kisao o

¹⁹ Nao haeme mbaoli hakl o, Aorao Aondao Njisesom di ngub bi ko nen soba sin, nim nas Tim ke nda abo ngo ini hayem ol penar bu eben lowao ora. Ngub eben lowao tomb obum inim hambun sao abo ngo bor bu haklemi sao hakl haondaoklbir obum wakl enjo ngo ni hae ol arman kam oboklao pangoklwao tomb, nim nao kone bor turi bin habur hul ha saor peyo ora haklwaol, nim obu ngub eben lowao ora.

²⁰ Heneng ora nas Tim ke ngo hesa yaon kone bombor ub ora u haroklbaol, nim ini hem ko haruklu ub nas Tim ke ngo obum di ini hond homo bisur bun sa ko nen sabobur hem ko haraoklao ora. Ngub biyaol enjo ngo bor ninao aol sango di nas Tim ke kone ebe wi ngubi oran mend nao hayao ora.

²¹ Aoh, nas Timm non ngub biyao o mbini aol andub mendborom non hambun sao mbini mbib haklemi on was hem ko bu habur, mbini Njises Karason kongon hobao sao ora ngo bibi on hem nao lome ora.*

²² Ngub bu haroklme o Tim obu non nas kone ebe wi ora ninao maru wi ora men korobur, obum ni hesa yao haru Karason angal bib ebe ngo kam akol bu hab ko ni bisur aondao ora biyao ndal, inim di Tim obu nas ebe ora yao ko ora hendeme nda ka.

²³ Ngubi ora yao ndal ni bor hambun sao mabor buk buklaon sao baeben di wen ngo sao ngo sao buklaon ko handa sin, nim nas Tim ngo obu ora penar bu ini kao njukl eben lowao ko pangakl.

²⁴ Aoh, ni di Aorao Aondaom ini hayem ol ini hondokl obon lao ora ko nen sobakl ol, ni kang mend mabor sao ini hayem ol ngub oboklwao ora.

Aol Epaporatas bor bas ngo mini pu kisao o

²⁵ Inim mbes naon haeme Epaporatas ke ngo obum inim bi non bu ni bisur bin ko enjo ngo ni hae ol eben kismil, aol ngo hesa yaom naon saond bi hayem baeben bor saond bu kalam kalam bubur, angal bib ebe nda tenaol hambunom pangen kao kalo haroklbaon ora. Ngub bu haroklbaon o nim ngubi tomb obu abo ini hayem ol eben kon ko pangakl ka.*

²⁶ Heneng ora inim aol Epaporatas obu sen aondao bu ora ha wi ke pangobur inim hem aondao bu ora ko hasmi. Ngub bismil aol ngo obum inim ngo hem ko hasmi ub pangobur, obun kone bor di ini hondon sa ko nen sabobur hem aondao bu ora ko hasaol, obum ngubi tomb turi ora homaokl oboklbur hae.

²⁷ Heneng ora obu mbes ngo tomb sen aondao bu ora ubur pe pakl ke ke bisao o, Ngaorom obu hond homobur mao enjaesao ora. Ngub bisao o Ngaorom obu was hond homobur inj, obum ni di hond aondao ora homobur ninao kone bor kho kend bi sao ngubi wakl was obo aondao bu kend mao bam bam was nao bin ko nen sabobur, Epaporatas obu ngub hond homo mao enjaesao ora.

²⁸ Ngub ora bisaol inim obu wakl hondoklemi tomb turi aondao ora homoklemi ko pangakl ol, nim obu ini hayem ol turi ora homobur eben kakl ka. Heneng ora inim obu ngub hondoklemi tomb, ninao kone bor inim obu hendeklemin sa ko nen

* 2:15-16: Mat 5:14; Mat 10:16; Bis 2:40; Kal 2:2; Pil 1:10; 1 Tes 2:19 * 2:17: Oro 15:16; 2 Tim 4:6 * 2:18: Pil 3:1;

Pil 4:4 * 2:21: 2 Tim 4:10 * 2:25: Pil 4:18

sabobur kho so kend bin haruklu ub di wakl sisab bu peklao ora.

²⁹⁻³⁰ Heneng ora aol ngo obum obu nao heme sul bao was haklao on hem nao ke, obum Karason kongon ora hem ko bu hasaol ora teb so pe pakl ke ke bisa ora. Aoh, ini di armend ora hayem ol ni bisur nao bib se hayem o, aol ngo obum oborob ora bubur obum inim bi non bu ni bisur aonda ora bisaong, naom Aora Aondaon semom bimao nda ub inim aol ebe ngubi baeben bor turi was homobur, aol ngo obu di turi aonda bu ora mao homa oborob obaeng ib lowaebe.*

3

Karasol hul ha haklao o obu kone dund se wi ora yao o

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor bas ngo bor angal ngo kakl baebenon kao kowes oran ngub ora bi ka. Aora Aondaom inin kone bor turi aonda bu ora hom ha was hareklemin lao ora. Nim ini bor kao nju haruklu nda ub wakl kao njurukl o, nim makl homobur inj inin kone bor kho sao mend nao eben ora hareklemin ko kao njurukl ngao.*

² mbini khorob bu haroklme aol buklhoma ker non bi hayem baebenom, mbinin bu haroklme ub inin songol pe hakaen buruklemi hondoklwaebe ora.

³ Pangeklem. Ngaoron soweb bi hae heneng non nao ngo baeben ora hayom ol, naom naon kone bor Ngaoron Wesao honda haen habur Ngaor bor was kaoya ko haroklmao ora. Ngub bimao ndal naom mbinim bimi nda ub songol dera nan bimi saol hul ha nao hae, Eben Ke Aol Njises obu bor ora turi homo kaoya ko obul ora hul ha haroklmao nda ka.*

⁴ Aoh, nim di mbinim ngo beyem ub tangar tangar saom ni ebe bisur buklao ko ngo sao haklol hul ha han ko nen sabokl beyon, nim ngub di ebe bukl beyo. Heneng ora mbini andub mendborom tangar tangar sao ngo baebenon nao bu muklao ko nen sabobur ngo sao haklol hul ha haroklme o, nim mbes mbinim ngo beyem sao baeben aonda bu ora hem ko bu hawaol, nim ngo saon non mbini di men mbae se ora hae o nim ngubi tomb ngo saol hul ha nao haruklu ora.*

⁵ Pangeklem. Ni di nao amom wen maru wisaol bao hor duklab ora pibi hasao tomb mbinim ninao songol di pe ha soweb bi hasmil, ni i Isreyel sem ora Benjaminon sem ora hae. Heneng ora ni Nju sem ora

hae ol ni Nju semon tol dakle ora yao. Ni di Peresi aol ora yaol mbinim bimi ub nim di nao Nju semon man hambun sao wiyao ub hem ko men hakol bu hawao ora.*

⁶ Ngub bu habur kowaon nim man mbes pange ngo wiyao nda ub ora hem ko men hakol buklbur, nim mbini Ngaoron sem ngo Karason angal bib nda hem ko pangismi baeben lu bowes bu ke mao handam akol bu hawao ora. Ngub was bu habur kowaon nim nao Nju semon man ngo sao ngo sao bibi ke ngo wiyao nda baeben oran hambun sao oborob wakol hakl pen ora bu hawaol, mondom ngon njem ngo sao ngo oborob nao bili ko te nao mao saraen ora hawao.*

⁷ Ngub bu hawao o nim ngubi tomb Karas ora hem ko nen sab hakol bu habur hende tomb, mbes hambun sao ninao imbi mao waesao sao ngo nim oborob be ken ko bu hawao sao ngo baeben nao hobao sao ora, tenaolon kone bor kend mao ba men mbaraoklao sao yao ko hondo ora hae.*

⁸⁻⁹ Aoh, nim ngo tuwawao kakl sao baeben non nao Nju semom ngo bimao ndisao baeben was tuwawao bor inj kakl ka. Ngub inj, ngubi tomb ninao kone bor nim Aora Aonda Eben Ke Aol Njises obu bombor o ora aonda yubu ora yao ko hondobur, obu hesa haru ora hae ub hobao sao yaol, nim tenaolom tangar tangar ngo hobao sao men mao koraroklme ndisao baeben di hambun sao ora tuwawao. Ngub buwaol nim ngubi tomb non ninao Karas obu ora hem ko men hakol bu obu kab haru was haklbur hae ol, nim mbes hambun sao ngo buwao sao baeben non, ne ebe nemo on kho subu tuwaroklmao nda ubi menger ora yao ko nen sabo hae. Heneng ora ngubi tomb non ngub ora nen sabo hae ol, man mbes pange ngo wiyao baebenon ni aol ebe kone dund se mao haeb se oran ukl mend nao wiyao ora. Ngub inj, nim Karas obu hesa haru was ngo haruklu ub ora hobao sao yaol, nim Karas Njisesol ora ngub hul ha haklwao ub ora hondobur, Ngaorom ora ni bor njem oborob ora bilil nje aol ebe ora kone dund se wi hael lao ora.*

¹⁰ Ngub ora buklao nim Karas obu hayao on te oran oborob ora hend heneng bun ko nen sabo hae ka. Mende di Karas onun maol bor obu mao enjaesao buri aonda ngo nda oran ni bor di taol bu njin ko, nim buri ngon te oran oborob ora hondon ko ora nen sabo hae. Mend di Karasom nao hambun hond homobur obu tanda aonda ora nobur himise sanda ub, nim di obum

* **2:29-30:** 1 Kor 16:16; 1 Kor 16:18; 1 Tim 5:17 * **3:1:** Pil 2:18 * **3:3:** Oro 2:29 * **3:4:** 2 Kor 11:18; 2 Kor 11:21
 * **3:5:** Luk 1:59; Bis 23:6; Oro 11:1; 2 Kor 11:22 * **3:6:** Bis 8:3 * **3:7:** Mat 13:44; Mat 13:46 * **3:8-9:** Oro 3:21-22
 * **3:10:** Oro 6:3-5; Oro 8:17; Kal 6:17

kone bombor ngo wisao ub ora u han ko nen sobakl alem.*

¹¹ Aoh, heneng ora nim ngub buklwao tomb Karas obu obun maol bor wakt mao enjaesao ub ni di ngub wakt mao enjaen ko ora nen sobakl ka.*

Paolom sokl hobao sao muklbur akl was po hasao o

¹² Pangeklem. Nim hambun sao Karas obum oborob wakol hakt pen was bu hasao ub buklbur hae ko, angal ngo kakt baeben non nim di hambun sao ngub bu haruklu kobur inj kakt ka. Ngub inj, Eben Ke Aol Njises obum ni oborob ora maeb ha men hakol bu haraoklao ub, nim di obum hambun sao oborob was bu hasao ub oborob ngub wakol hakt pen was men hakol bu, bu haktwao ora kobur kakt.*

¹³ Nao haeme mbaoli hakt o, Karasom kone ebe ngo u ngo bu hasao ub nim di ngub hambun sao ngaorukl pelen bu haruklu kobur inj kakt alem. Ngub inj, nim kone ukl bombor ora u habur hambun sao mbes bu hawao sao baeben tuwa aokl hemen biyakkbir, nim ngubi tomb oran mabor sokl hobao sao ora muklwao on buri palo taol mi po haruklu ora.

¹⁴ Nim buri palo akl was ngo taol mi po haruklu ub non, nim ya to ndi mbae mengerol po pindib pa sokl hobao sao ora o muklbur, ngub buri palo taol mi pu aeben saruklu. Aoh, nim sokl hobao sao ora ngo muklwao kakt o non, Ngaorom ni yu bor yin pon men mubur Eben Ke Aol Njisesom ni haeben saen lao o bor kakt ka.*

¹⁵ Pangeklem. Nao kon u ngarukl pele non bi ora habur, naon kone bor oborob kikit bu pa win ora harum sin, nim angal ngo kakt baebenon te di oborob ora nen sabo haemin ora. Aoh, ini ngo haklon mendborom kone mende marubur nim angal ngo kakt sae babenon te nen sabokl buwarim sin, Ngaorom di inin kone bor ebe mao komba kao dund buklao ora.*

¹⁶ Ngub buklao o naom ngubi tomb oran Ngaorom nao bor hambun sao bibi keyao ub, bu haroklmao nda ub was bi aeben sarukl haemin ora.*

¹⁷ Nao haeme mbaoli hakt o, hambun sao ninao kone bor wiyao sao ini hambunom oborob ora hendekleinim ngo muwalo haruklu nda ub inim di ngub was bu haktwaebe. Heneng ora naom naon kone bor wiyao sao inim ngub oborob ora hendekleinim muwalisumndis ol, ini abo ngo bor hayem baebenon mendborom

oborob ngub was bu haroklmeng, ini aeben baeben hambunom di mbinim oborob ngo bu haroklme ub was pere mu bam aeben bu haktwaebe ora.*

¹⁸ Pangeklem. Nim ini bor angal ngo ko was kao njuruklu nda ub ngubi tomb di wakt kao njurukl ngao, tenaol andub mendborom Karason sem hae non bubur Karas obu is pe kowal bi bor homobur bisao saon saond bi ora hayem alem. Ngub beyem ol ninao kone bor mbinim ngo beyem ub nen sabeyo tomb ninao el bor delib ubuklaol de kao pe was biyu ka.*

¹⁹ Aoh, mbini ngo baebenom mbinin toklom heb homo bi keyao sao baeben was heb homo bu haroklmel, mbinim ngo heb homo bimi ub mbinin kaoya lome sao ngaor men mao koraroklme. Ngub bubur lomen mbinim khorob tangar tangar hambun sao sakt poloklme sao baeben di sakt nao pol maoklae, turi was homobur bao was bu haroklme. Ngub bubur mbini ngo baebenom hambun sao sul woroklme sao was hem ko haroklmel, mbini ngo baeben is de bor ora poklbur hayem.*

²⁰ Pangeklem. Mbini ngo bor ora poklbur hayem o, nao ngo baeben non heben poklbur heben tenaol ora hayom ka. Ngub hayom ol naon bu maoraoklao aol Aorao Aondaol Njises Karasom yu heben haktbir wakt nao men mukl oboklao ub, turi homo bao hondo hayom ora.*

²¹ Obum ngo oboklao tomb obu buri ora, obum hambun sao ora men mba maomb bo haeb se hayao om naon toklo kho bung bib se ngo ha bereyom hakt di, wakt Karas obun toklo ebe buri bao bi ora hayao ubi men mao kora peb buklao ora.*

4

Inim turi homo kone ebe bombor ubi was u haktwaebe kisao o

¹ Nao haeme mbaoli hakt o, ngub buklao orang inim Aorao Aondaol hul ha saor peyo ora haktwaebe. Heneng ora nim inil kone u ora haruklul, nim ini kang mend hondon sa ko nen sabobur ini hem aondaol bu ora ko hae alem. Ini ngo baebenom non ninao kone bor turi mao homa sao was bimil, ini ninao kone bor werek mao ba turi mao homaroklme sem ora hayem ka.*

² Angal kang mend di ibi ten is kab ngo, Yuriya nje hesa Sindiki kab ibi bor kakt ngao pangoklwaebe. Ixim ab saond kang mend bisbing, ibim wakt taeki kao kao bubur Aorao Aondaon semom bimi nda

* 3:11: Bis 4:2; Kao 20:5-6 * 3:12: Bis 9:5-6; 1 Tim 6:12; 1 Tim 6:19 * 3:14: 1 Kor 9:24 * 3:15: 1 Kor 2:6

* 3:16: Kal 6:16 * 3:17: 1 Kor 4:16; 1 Tes 1:7; 1 Pit 5:3 * 3:18: 1 Kor 1:23; Kal 6:12 * 3:19: Oro 8:5-6; Oro 16:18

* 3:20: Ebe 2:6; Ebe 2:19 * 3:21: Oro 8:29; 1 Kor 15:28; 1 Kor 15:43-53 * 4:1: 1 Tes 2:19-20

ub ibi haekiyakl kone ukl bombor ora u boroklwaebe.

³ Angal mend di nje ni hesa kongon bombor ngo bibao aol ora hael o ka, nim nje bor di kakl ngao pangaebe. Ten is kab ngom di nim angal bib hobao sao ngo kao kalo haruklu nda ub mbibi ni daol nao haru bu hae non bi ora haroklbel, mbibi di aol Kelemen di, mbini aol mendbor kongon bombor ngo bu haroklme nda baeben di, ten is kab ngo di nao haru kongon bombor ngo ora bu haroklmao ora. Ngub bimaol nao ngo baebenon imbi di tenaol haeben saroklme baebenon imbi wiyao mbuk bor wiyang, njem ten is kab ngo mbibin kone bor wakl hebelen ub ko mao hebeyaebe ora.*

⁴ Pangeklem. Aorao Aondaom ini haru was hayaong, inim hor hambun turi hom ha was haklwaebe. Nim ko mende kakl ngao inim werek bu turi hom ha was haklwaebe ora.*

⁵ Heneng ora Aorao Aondaom obu penar bu ora oboklaol obu ngubi tomb teb so bor eben ora hayem ngao, inim tenaol hambun bor sub pakl hom mu sao was ham ham bubur mbinim di inim oborob was ngo bu hayem ko henden ora haklwaebe.*

⁶ Mend di inin kone bor kend bi sao mend oboklao tomb inim inin kone bor kang sao aondaom sao bin nao boroklwaebe ora. Ngub inj, Ngaorom ini oborob ora bisur buklaong, inim inin kone bor kend bi sao ngo oboklao saon di, inim menjao nao wi buruklemi saon di, inim turi homo Ngaor bor tengiyu kobur obu bor kao kal ha was haklwaebe ora.*

⁷ Aoh, Ngaorom naon kone bor sisab mao ba sub tibaen as ko ora hamun lao nda ub tangar aondaom ora yaol, sun tenaolom nen nao sobaeb se ora yao. Ngubi yaol Ngaor obu bombor ngom Eben Ke Aol Njisesom inin hibi umu bor sub tibaen as ko ora hareklemi ko maeb haen lao ora.*

⁸ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor angal kang mend di kao kowes bun pangoklwaebe. Ini ngo baebenom oran ngub ora bibaebe ko pangakl ka. Tenaolom kone kab nao mari kone oborob was woroklme ub di, tenaol mendem turi hemem oborob ora nen sabo bimi ub di, kone ebe dund se ora woroklme ub di, kone bor dol hae sao nao eben ebe kun pele was haroklme ub di, kone ebe ora u hendaebe turi bi ub was bimi ub di, oborob was bam bam bu oborob ngo be hend ken bimi ub di, aol kone aondaom wi baebenom oborob was

bam bam bimi nda ub di, inim kone ebe ngo kam ubukl ubi woroklme ub was nen sab hakol bu haklwaebe ora.*

⁹ Heneng ora nim ini bor mbes kone ebe woroklme ubi hambun sao oborob ora kao dund bu hawaol mu minisimndis ub di, nim hambun sao ninao kone u haruklu ub inim hendeklemi buwaol hindisimndis ub di, inim hambun sao ngo sao baeben oborob ora men hakol bu, bu haklwaebe ora. Inim ngub ora bu haklemi tomb Ngaor ngo obu naon kone bor sub tibaen as ko was hamun lao ndam ini hesa haru was bao haklao ora.*

Pilibi tenaolom Paol bisur bismil obum turi himisao o

¹⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, inim mbes ni hem kobur bisur bismi sanda ub wakl mabor sao ko mende di ngub ni nen sabo bisur buklbur bismi o, inim asub ora eben lo inj sisaol bao waesmi sandis tomb nim menjao nen nao sabowao ora. Ngub buwao o inim wakl ngubi tomb ni hem kobur bisur bismi ub nen sabobur, nim inim oborob ora bimi kobur Aorao Aondaom bor di turi aondaom bu ora homowao.

¹¹ Aoh, nim ngo kakl ub non nim ngub menjao menjao nao wi buruwao tomb nim hem kowao kobur inj kakl ka. Ngub inj, nim kibi kebi ngubi hakl ubuklao ub ora hendeyol, nim menjao menjao ngo hakl u haru sin di nao wi haru sin di, nim menjao nen nao sabo nao kone bor turi was homo haruklu ora.*

¹² Heneng ora nim ko mend tomb menjao menjao nao wi ki hobao oral di baraklo. Nim ko mend tomb ninao osisao andub ora di u haruklu. Ngub biyul nim hambun sao ni bor khorob oborob kab biyao sao ora hende sakl, nim hor hambunon su hambun bor dem homo haklwao tomb di, nim dem nao heme ne andub ora no haklwao tomb di, nim menjao menjao andub ora u haru sin di, aoh nim menjao nao wi haru sin di, nim ngo sao hakl bor menjao nen nao sabe nao kone bor turi was homoklwao ora.

¹³ Ngub buklwao Karas ngo obu ni buri mao palaraoklao ndam obun burim ni buri mao palaklaol, ni bor hambun sao khorob oborob ngo hakl ub oboklao tomb di nim menjao nen nao sabe as ko was haklwao ka.*

¹⁴ Ngub haklwao o nim mbes ninao kone bor kho so kend bin buruwao tomb inim ni hond homo bisur bubur ninao kone bor sisab mao baesmi sandis ol, inim oborob

* 4:3: Luk 10:20; Kao 20:12 * 4:4: Pil 3:1 * 4:5: NjuS 10:25; NjuS 10:37; Nje 5:8-9 * 4:6: Mat 6:25-34; Kol 4:2 * 4:7: Njo 14:27; Kol 3:15 * 4:8: Oro 12:17 * 4:9: Oro 16:20; 1 Kor 14:33; 1 Tes 5:23 * 4:11: 1 Tim 6:6 * 4:13: 2 Kor 12:10; 2 Tim 4:17

ora bismi kobur nim ini ngo hakl turi aondao ora homo hae alem.

¹⁵ Ini Pilipi tenaol o hakl o, inim inin mbib di ora hendeyem ub nim mbes pibnao angal bib hobao sao nda tenaol hambunom pangen kao kalam akol bubur, nim inin su Maseroniya abo ngol haklbir angal bib ebe ngo tenaol hambunom pangen kam akol bam pondis tomb, Ngaoron hor boroklme sem aeben o baebenon mondom nim kongon ngo bukl pon ko ni bisur bu menjao nao njisimndis ka. Ngub inj, ini Ngaoron sem abo ngo baebenom bombor o Ngaorom nao bor taol bu njeyao ub mende kal kal bimao nda ub ni ngub bisur bu njisimndis.*

¹⁶ Heneng ora nim mbes su Tesalonaka bor hawao tomb nim ko mend ko mend menjao menjao nao wi hawao tomb di, ini ngo baebenom ni oborob bisur was bisimndis ka.

¹⁷ Pangeklem. Nim ngo kakl ub non nim tenaol hambunom ni bor ngub menjao menjao bisur bu njin ko nen sabobur inj kakl alem. Ngub inj, Ngaorom inim oborob ngub was bam bam buklemi ub hondobur, inim oborob ngo buklemi on san lin harek-lemis ko nen sabobur kakl ka.

¹⁸ Nim ngub ora nen sabobur kakl o, nim osisao nao wi hawao sao hakl non inim ni bisur bubur aol Eparatorasol menae eben weyaesmi sal muwaol, nim ini turi aondao ora homo hae. Inim ngub waesmi sal ngubi tomb non ninao osisao andub ora u hae. Heneng ora inim ni bor ngo sao hakl pone ora bisur bubur waesmi sal, inim oborob sao ngo bismi ub non Ngaor bor mabaorao kao ebe ora pebe haoru kale menger bismi sal, Ngaor obu bor pone ora mabaorao ngubi ora kaleme tomb obun kone bor turi aondao bu ora homaoklao.*

¹⁹ Ngub biyaol nao Ab Ngaor ngo obum obun hambun sao ebe ebe sao was pond nao bib se andub ora u hayao. Ngub beyaol inim Eben Ke Aol Njises hesa haru was ngo hayem ub buklemi tomb, inim menjao menjao nao wi haklemi sao hakl di obum oborob ngaorukl pelen ora taol bu njuklao.

²⁰ Ngub buklaong Ngaor obu naon Ab Ngaor bao bi aondao ora hayao ub nen sabobur, naom obu bor hor hambunon aondao bu ora kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.

Paolom bas ngo lu kowes bisao o

²¹ Pangeklem. Nim ini Eben Ke Aol Njiseson sem komb bi ora hayem baeben bor, ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kakl. Mbini naon Karas haeme mendbor enjo ngo bor

ni daol nao haru haroklmao baebenom di, ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.

²² Mend di mbini Ngaoron sem su enjo ngo bor paoloklme baeben hambunom di ini ebe soklaong inin kone bor sub as ko ora haklwaebe lem. Aoh, mbini ngo haklon mendbor Orom semon aol wesmbao aondao ora Sisan anda bor kongon bimi tenaol baebenon mendborom di, ini hem aondao bu ora kobur ini ebe soklaong inin kone ora bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.*

²³ Aorao Aondao Njises Karasom ini hayem daruklul bao habur ini hond hom ha haen ora hayem.

Paolom Kol tenaol bor bas pen kisao o

¹ Ni Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol bu haruklu aol Paol ka. Ni Ngaorom obun mbib ora bember peyo mao habur obun angal bib hobao sao ngo kam akol biyao aol mao hasaol, ni hesa naon haeme Tim kab yaom*

² ini yaon haeme mbaoli hakl, Ngaoron sem su Kol abo ngo bor Karasol hul ha hayem baeben bor yaom bas ngo eben laob ka. Naon Ab Ngaoron ini bor hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemine lao ora.*

Paolom Kol tenaol turi homobur Ngaor bor tengiyu kisao o

³⁻⁴ Inim Eben Ke Aol Njisesol hul ha ora hayem ub hesa inin tenaol Ngaoron sem baeben hambun bor turi homo kone wi wi bu hayem ub kab, Tim yao kabom pangobur yaom Ngaor bor ini bisur bin ko kao kalo haroklbae. Ngub bubur naon Aorao Aondaol Njises Karason Ab Ngaor nda bor tengiyu ko kao kal ha was haroklbae ora.*

⁵⁻⁸ Heneng ora aol Epapas ke nda obu Tim yao daol kongon bombor o bimaol aol, nim kone uruklu aol ngo obu Karason kongon oborob biyao aol ora hayao ora. Ngub hayaol obum Tim yao bisur bubur, yaom ini bor hambun sao kao nji non bu, obum Angal Bib Hobao Sao nda pibnao ora ini bor kao njisao ora. Ngub bisao tomb Ngaoron Wesaom ini tenaol mende bor kone wi wi bu hareklemine kisao ub obum wakl yao hasbaol obobur kao njisao ora. Inim pibnao ora Epapas ngo obum kao njisao ub Ngaoron tenaol hambun hond homo bisur buklao ke pangobur, inin angal ngon il sisao ub di heneng ora hindismi. Ngub ngo hindismi ub ngubi tomb Angal Bib Hobao Sao ngo su hambun bor pib ngabur and sam aeben aeben bisaol, Ngaoron tenaol hambun turi homo bisur bi ngaklao ora. Angal Bib Hobao Sao ngo heneng ora wiyao ub mbes Epapas obum ini bor kao njisao pangismi tomb, Ngaoron yu heben bor oborob ora inin imbi bokl peb bu wayao sao inin hem ko haroklme ora. Ngub bubur lomen inin heneng oa Njisesol hul ha habur, tenaol Ngaoron sem baeben hambun bor turi homo kone u ora hayem.*

Paolom Kol tenaol buri mao palaen ko Ngaor bor kisao o

⁹ Inim ngo bu haroklme ub yaom mbes pibnao ora pangisbao bao on Ngaoron ini bisur bin ko pibnao tibiya kao kalobur, yaom hor hambunon ini hemen biya nao bi Ngaor bor kao kal ha was haroklbae ora. Ngaoron obun mbib turi homo nen sabeyao ub inin nen saboklemine ko di, obun Wesaom inin kone bor hambun sao oborob ora kone kimb mao ba, kone oborob dekel bimi ub di taol bu njin ko kao kaloklbae ora.*

¹⁰ Obum ngo taol bu njaoraoklao ub inin Aorao Aondaom bib ko nen saboklao ub was bu habur lemin, obum turi hemen sao was bu hakleme. Inim kongon tangar tangar hambun sao oborob ngub bu habur lemin, il sen was bu hakleme inin kone bor Ngaor ora hondobur aondaol bu ora hend wakleme.*

¹¹ Mende di yaom Ngaor bor ngub kao kaloklbae. Ngaor obu bao bi buri aondaol ora hayaol obun buri aondaol ngom ini di buri mao palaklao, ini bor menjao buklao tomb di inin kone bor makl nao heme inin hul ha saor peyo hareklemine ken ko kao kalo haroklbae ora.*

¹² Mend di naon Ab Ngaoron obun sem baeben su ebe bao bi ora mendel haen ko man man bisao ora. Ngub bisaol obum inin di ebe ngol hareklemine ko man man bisaong, inin obu bor turi homo tengiyu kao ha haklwaebe ora.*

¹³ Naom em hundur wi bor hasmaol obum nao wakl bu mubur, obum nao obun Isi turi homo kone waoraoklao ora ndam maeb ha maomb bo hayao bor hamun kisao ora.*

¹⁴ Ngub bubur kisaon Seranom naon kone bor em hundur mao wa men mbaesao o, Ngaoron Isi ndam nao wakl bu mubur naon kone bor kho wisao sao kunaesao ora.*

Karas obum ngub buklbur hayao o

¹⁵ Pangeklem. Karas obu Ngaoron Isi mubao ora yaol, obum Ngaoron hambun sao warisao sao baeben men mbabur wesmbao aondaol ora hayao. Naom Ngaor nao hende hayom o Karas obu Ngaor hesa bombor ubi ora habur, obum nao bor Ngaor obu hayao on te oborob ora muwaleyaol, naom obu ebe handaeb se ora hayom ka.*

¹⁶ Yu heben bor wiyao sao baeben di, hambun sao su bor wiyao sao baeben di, naom elom hendeyom sao baeben di,

* 1:1: Ebe 1:1 * 1:2: Oro 1:7 * 1:3-4: Ebe 1:13; Ebe 1:16 * 1:5-8: Oro 1:13; Ebe 1:15; Kol 4:12; 1 Tim 3:16; Pilm 23; 1 Pit 1:4 * 1:9: Ebe 1:9; Ebe 1:16-17; Pil 1:9 * 1:10: Ebe 2:10; Pil 1:27 * 1:11: Ebe 1:19; Ebe 3:16 * 1:12: Ebe 1:11; Ebe 1:18 * 1:13: Luk 22:53; Ebe 2:2 * 1:14: Ebe 1:7 * 1:15: Njo 1:18; 2 Kor 4:4

naom elom nao hende sao baeben di, saohar bor haroklme baebenon maomb bo haroklme wesmbao aondao baeben di, su bor maomb bo haroklme aondao haroklme baeben di, Seran kang baebenon i bor ung mao baroklme aondao haroklme baeben di, Seran sem ngo hambun sao buri palo bib se haroklme baeben di, ngo sao baeben hambun sao Ngaorom obun Isim was pind bilin kisaol, hambun sao obun kim wari was yao.*

¹⁷ Ngaorom ngo sao baeben hambun sao nao warin kisaol tomb di Karas obun mbes pind bili ora hasaol, ngubi tomb di obum hambun sao ngo baeben obun burim oborob was win ko buri palo maeb ha munu hayao ora.*

¹⁸ Tenaol Ngaoron sem baeben obun toklo menger non bi hayem ol, obun toklo ngon wesmbao menger hayaol obun toklo menger ngo baeben haeben ora saen lao. Ngaorom Karas obun pon pae aondao ora habur hambun sao maeb haen ko, obun pibnao mubao mao sa obun mbes obun maol bor mao enjaesao ora.*

¹⁹ Ngaorom obun mbib nen sabisao ub nao Isi ni ngo hae ubi haen lowao ko nen sabobur, obun Isim di Ngaor obum hambun sao nen sabo haraoklao ub was bu haen kisesa.*

²⁰ Ngub bubur kisaon Ngaorom nao Isingom yu heben bor wiyao sao baeben di, su bor wiyao sao baeben di, ngo sao baeben hambun sao waki sem bombor mao habur, nim was maeb han ko ni hae ol was eben lao ko nen sabisesa. Ngub nen sabisaol naom khorob bismao saom Ngaor bor saond bi sao haroklmao ub Karas obun ibao is pe kowal bi bor pibisao ndam kunaesaol, nao di su bor waoraoklao sao baeben di saohar bor waoraoklao sao baeben di, ngo sao baeben hambun sao waki Ngaor hayaol was tong bombor bu mao baraklao ora.*

²¹ Inim di mbes khorob was nen sabo habur hambun sao khorob was bu hasmil, Ngaor hayaol nao hae enderael habur inim obun saond bi men koro hasmisa.*

²² Ngub hasmi o ngubi tomb Ngaorom obun Isi ngom ini bu muklbur is pe kowal bi bor hemen waesao ub, ini Ngaor obun hayaol kemi pen ko bisao. Ngub bisaol inin kone bor di khorob bimi sao dol hae sao kang mend nao wi ebe kun pele komb bi ora hareklemin kisaol ora. Ngub bisaol

obum ngo bisao ub Ngaorom ini obu hesa kimb bu beyo hareklemin ko bisao ora.*

²³ Pangeklem. Inim pibnao Angal Bib Hobao Sao ngo pangobur nim ngo sao bao hondo haklwao ko nen sabismi ub bao wabur, tangar sao mondom inin kone bor nao men pae pen hareklemin ub inim Karasol hul ha ora haklwaebe. Ngub bubur lemin inin kone bor taol taol nao bi hul ha saor peyo was haklwaebe. Naom Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangaen kam akol bu haroklmaol, ni di Angal Bib Hobao Sao ngo hem ko kongon biyu aol Paol ora hae.*

Paolom Kol tenaol bor Ngaoron angal ebe kao dund bisao o

²⁴ Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bu muklbur angal hobao sao ngo kao dund biyul, ke mundub mundub bi handaklo ub di ni maki nao heme turi was homaklo. Ngub biyul Karas obun sem obun toklo menger baeben bu muklbur ke mundub mundub bi hindisao ub, nim di ke bombor ngo hindisao on kungni bor was hondo hae ora.*

²⁵ Ni Ngaor obun mbib obun sem hayem baeben hambunon kongon biyao aol ora bember peyo mao habur, nim ini di bu mubur Ngaor obun angal hambun sao kao nju han ko mao hasao ora.*

²⁶ Mbes ora Ngaoron angal ngo baeben mupango wisaol tenaol hambunom nao pangismi o, ngubi tomb non obun sem baeben hambunom pangaen keyao.*

²⁷ Pangeklem. Ngaor obum mbes nim sun tenaol hambun bor hobao sao ora mend buri palo buklwao ko nen sabisao ub, obum ngubi tomb bu mao panayao ora. Ngub bubur keyaon nao obun sem baeben bor ngub muwalaki hayao. Karas obun inin daol haru was hayao ko Ngaorom inim hendeklemin muwalobur, ini di Ngaor obu bao bi buri ora hayao ubi hareklemin lao ub di muwaloklao ora. Ngub buklao obum ini bor ngo buklao ub hem ko bao hondo haklwaebe ora.*

²⁸ Ngub buklao naom Karason Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunom pangaen kao kalam akol bu hayom ora. Tenaol hambun Karas obu haru ora habur mbini hambunon kone sisao oborob bimi sao was and sam sam bin haen ko, naom kone oborob ora dekel bubur mbini hambunom

* 1:16: Njo 1:3; Njo 1:10 * 1:17: Njo 1:1; Njo 8:58; Ebe 1:22-23 * 1:18: Bis 26:23; Kao 1:5 * 1:19: Njo 1:16; Kol 2:9 * 1:20: Ebe 1:7; Ebe 1:10; Ebe 2:13; Ebe 2:16; Oro 5:1; 1 Njo 2:2 * 1:21: Oro 5:10; Ebe 2:12; Ebe 4:18 * 1:22: Ebe 2:14-16; Ebe 5:27 * 1:23: Mak 16:15; Ebe 3:17; 1 Tim 3:16; NjuS 3:14 * 1:24: Ebe 3:13 * 1:25: Ebe 3:2; Ebe 3:7-8 * 1:26: Oro 16:25-26; Ebe 3:3-5; Ebe 3:9-10 * 1:27: Ebe 1:18; 1 Tim 1:1 * 1:28: Ebe 4:13

oborob kone kimb bu hondo ora haen ko, mbini hambunom pangen angal ebe ngo kao dund bu haroklmao ka.*

²⁹ Ngub bimaol nim kongon ngo buri palobur bu kimb was bu haruklu e ub bu han ko, Karasom obun buri aondao ora ni bor taol bu njaoraoklao ora.*

2

¹ Ini su Kol tenaol baeben o ini ngo baeben di, mbini su Lerosiya bor Karas tenaol hayem baeben di, tenaol mendbor nao el wil ko mend nao hindismi baeben di, nim ini hambun hem ko bu muklbur kem aondao bu ora homo haruklu ub inim pangeklemin kao njun ko ora nen sobakl.

² Nim kongon buri ngo bu haruklu o, inin kone bor hul ha saor peyo ora hareklemin ko di, inin tenaol mendel kone wi wi bu hareklemin ko di, inin kone bor di hambun sao oborob ora kimb buklemi tomb inin kone bor taol taol nao beklemin ko bu haruklu ka. Ngub bubur kakl on mbes Ngaorom angal ngo inin nao pangeklemin mupang mba hasaon te di inim pangeklemin kao njuruklu ndal, angal ngo mupang mba hasaon te Karas obu ora yao.*

³ Hobao sao hambun sao Ngaor obun kone bor wiyao sao baeben obum Karas ngo obu bor was taol bu kalisaol, obum bombor o tenaol hambunom henden muwalaeb se hayao ora.*

⁴ Nim ini bor angal ngo kakl o, mondom ini bor heneng ora ke non bubur di ini maobowaklemi ko nim ini bor angal ngo kao njurukl ka.*

⁵ Ni ini daol nao haru nao hayom o, nim nao kone bor non ini daol nao haru hae non bu ora haruklu. Ngub biyul inim Karas obu bombor o oral hul ha habur, ini hambunom kone bombor ub u oborob was bu haklemi ub hondobur nim turi aondao ora homo haklwao ora.*

Naom oborob was haemin ub Karas haru haemin ora

⁶ Inim Eben Ke Aol Njises obu turi homobur, obu naon Aorao Aondao ora hayao ko hondo ora hayem ngao, inin obu hesa haru akol bu haklwaebe ora.

⁷ Ngub bubur lemin inim mbes Angal Bib Hobao Sao ngo pangismi ub nen sab hakol ora bubur, isom su buri oral pi po saor peyo haraoklao nda ub di, and pinjom and hambun buri palo maonaoklao nda ub di, inim Karas obul ngub hul ha saor beyo ora haklwaebe. Ngub bubur inim hor

hambunon Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haklwaebe ora.*

⁸ Inim aol mendborom baehaemen ini maobowabur, inin kone tangar sao bor lao hokl pelen koklbur menjao menjao il nao sokl bi on andub sao leming, mbinin ini nao men mbaen ora habur inim hambun sao oborob hondo ora bu haklwaebe ka. Pangeklem. Aol kone ngubi wi baebenom Karason angal inj lome. Ngub inj, mbinin angal ngo lome ubi baeben mbinin ab sumbon angal hesa wesao tangar tangarom maomb bo habur lao ub kab ora ko haroklme.

⁹ Ngub bimi o Ngaorom obun kone wao-raoklao ub di, obun kone bor hambun sao wiyao sao baeben di, Karas obu aol heneng men aolaokl ibisao ndan kone bor was mao waesao ora.*

¹⁰ Ngub bisaol inim Karas obu hesa haru was haklemi tomb, hobao sao hambun sao Ngaor bor hakl ebeyao sao baeben di inin kone bor was uklaol ora. Ngub ora yaol Seran sem maomb bo haroklme wesmbao aondao baeben di, sul tenaolon kone bor buri palo men mba maomb bo haroklme wesao tangar baeben di, Karas obu bomborom hambun sao buri palo men mba maomb bo hayao ora.*

¹¹ Ini Karas hesa haru was haroklme ini obun soweb bi hae ora hayem ol, tenaol henengom mbinin mbib songol pe ha soweb bi haroklme nda ubi inj hayem ka. Ngub inj, ini Karas obun mbib ngo soweb bi hae hareklemin kisao saom, ini bor kone mbes pange khorob mao bakl biyao sao mu tuwaesao ora.*

¹² Ini mbabtas bismi tomb ini Karas hesa maomunu maol bi menger mbabtas bismi ora. Inim ngub bismi tomb inim Ngaoron buril hul ha hasmil, Ngaor obun buri ngom Karas mao enjaesao ub obun ini di Karas hesa haru mao enjaesao ora.*

¹³ Inim mbes Tenaol Sem Tangar habur Ngaoron man mbes wisao nda ub nao pange hasmi tomb, inim khorob tangar tangar hambun sao bu hasmi saom inin kone bor ini pe paen li non bi ora hasmi. Ngub bismi o Ngaorom ngubi tomb inin kone bor khorob bismao sao baeben kunakabur ini Karas hesa haru mao enjaesao, ini obu hesa haru haeben saklbur ora hayem.*

¹⁴ Naom Ngaoron manom hambun sao bibaebe ke wisao ub nao bismao tomb man ngom inin ngo sao oborob nao beyem ko nao te mao saraesao ora. Ngub bisao o

* 1:29: Ebe 3:7; Ebe 3:20; Pil 4:13 * 2:2: Ebe 3:4; Ebe 3:18; Kol 1:26 * 2:3: 1 Kor 1:24; 1 Kor 1:30; Ebe 3:19

* 2:4: Oro 16:18; Ebe 5:6 * 2:5: 1 Kor 5:3 * 2:7: Ebe 3:17; Ebe 2:20-22 * 2:9: Njo 1:14; Njo 1:16 * 2:10:

Ebe 1:21-22 * 2:11: Oro 2:29 * 2:12: Oro 6:4; Ebe 1:19-20; Kol 3:1 * 2:13: Ebe 2:1; Ebe 2:4-5

Ngaorom naom khorob bismao sao naon kone bor ngo wisao nda ub kunabur, man mbes pange ngo nao te mao saraklbur wisao o di Ngaor obum Njiseson is pe kowal bi nda bor nil li mba ora tuwaesao ora.*

¹⁵ Ngub bisaol Karas obu is pe kowal bi bor pe paesao tomb obum khorob mao baraoklao Seran semon wesmbao aondao baeben di, mbinin maomb bo haroklme wesao tangar tangar baeben di, mbini ngo baebenom buri palo maomb bo haroklme sao di ora mu tuwaesao ora. Ngub bubur kisaon mbini demi men mao ingiyabur tenaol hambunon el sol mbini sakl mao pala ora men mbaesao ora.*

¹⁶ Ngub bisaong Nju semon man bibi ke wiyao nda ub inim ne no ib noklemi on di, inim Nju semon hor so aondao ora boroklme bao on menjao lemi tomb di, ek wen pange pindi payao tomb hor so boroklme on di, inim hor boroklme bao on di, ngo sao baeben bibi ke wiyao ub inim bombor mend nao buklemi tomb mbinin ini bor baehaemen ngo te mao saraklemi ub nao pangoklwaebe ora.*

¹⁷ Ngo sao baeben hambun sao mabor wen buklaol saon menger wiyao o, ngo sao Karas obum ora buklaol obu bombor o hobao sao ora yao.*

¹⁸ Ngub yaong aol mendborom naom obam Ngaorom hambun sao kao njin hayom kobur, baehaemen nao aol aondao ora hayom ko mbinin mbib dimb men aolu habur lomen, angal mini wesao baeben bor kaoya ko haroklme. Ngub bu habur mbini ngo baebenom tenaol mende bor naom ngo bimaob ub inim ngo sao ngo sao nao bimi ko te mao sararoklmeng, mbinin ini di ngub men mba te mao saraklemi hondoklwaebe. Mbinin ngo baebenom baehaemen tenaol henengom nen saboklme ub was nen sabobur ebekone aondao ora po haroklmel,

¹⁹ mbini ngo baebenom Karas obu naon wesmbao aondao ora hayao ol kimb nao bin ora haroklme. Ngub bimi o nao wesmbao ngo hayao on toklo menger non bi hayom ol, obum naon ne di hambun sao taol bu njaoraoklao ora. Ngub bubur obun toklo menger ngon ki aongao mao koraesao baeben di toklo ngon kungubom kimb mao ba pab buklaol, Ngaorom nen sabeyao ub toklo ngo aondao bu and sam sam buklaol ora.*

Naom Karas haru pe paesmao o obu haru wakl enjo hayom o

²⁰⁻²¹ Inim Karas hesa haru pe pae non bi hasmi tomb wesao tangar tangarom ini maomb bowen hasmi ub tuwaesmil, ini menjao mondom nao men mbaen ware pe ora hayem ngao, inim ngubi tomb asub ko sul tenaolom nen saboklme ub nen sabo hayem balem? Mbinin ini bor ngo sao kho wiyao ngao nao monoklwaebe lome ub di, ne ngo sao nao noklwaebe lome ub di, inim ngo sao kim nao waraklwaebe lome ub di, inim asub ko mbinin heneng lome ko nen sabobur mbinin angal pango mbinin beme ub bi isur isur bu hayem?*

²² Man ngubi baeben aol henengon man ora win kobur ini bor ngo sao ngo sao bibaebe lomel, man ngubi baeben nao hobao sao ora wi aeben nao saoklao ndisao baeben bor lome.*

²³ Heneng ora mbinin man ngo wiyao baeben non mbinin mbib nen saboklme ub angal mini wesao bor aondao bu ora kaoya ko, mbinin mbinin mbib dimb men aolu habur mbinin toklo di tanda nao mao bemberae haroklme ora. Ngub bimil tenaol henengom nen saboklme ub man ngo baeben oborob ora kone kikel bu, bu hae non bu ko haroklme o, mbinin man ngo baebenom mbinin kone ndaon bor kang ora di bisur nao biyao, man ngom heb homoklme sao men mbakl buwaklao ora.

3

¹ Ngub men mbakl buwaklao o ini ngo baeben non Karas hesa haru wakl enjaokl pobur haeben saklbur ora hayem. Ngub hayem ngao inim yu heben ngo Karas obu Ngaoron ki tao non ini maomb bo haklbur bereyao su o bor, hobao sao ngo wiyao baeben was hem ko mu hae non bu haklwaebe ora.*

²⁻³ Heneng ora inim mbes hasmi ub pe paesmil inim ngubi tomb wen pange hayem ub Karas hesa haru haemel, obum ini Ngaor obu hayao teb so obun son anda non bi ora bor mao barabur, oborob ora yal ha maeb harukl hayao ora. Ngub maeb hayaong inim sul woroklme sao baeben bor hem ko nen sab hakol was nao bibaebe ora. Ngub inj, inim hor hambunon hobao sao ora yu heben bor hakl ebeyao saon was hem ko nen sab hakol bu haklwaebe ora.*

⁴ Pangeklem. Karas obu ini haeben sareklem laon te ora hayao ka. Ngub hayaol mabor obu obo pindib paklao tomb obu bao bi ora ngo pindib paklao ub, ini di bao bi ora obu hesa haru pindib pa pab buklemi ora.*

* 2:14: Ebe 2:14-16; 1 Pit 2:24 * 2:15: Kol 1:13 * 2:16: Oro 14:1-12 * 2:17: NjuS 8:5; NjuS 10:1 * 2:19: Ebe 2:21; Ebe 4:15-16 * 2:20-21: Kal 4:3-5; Kal 4:9; 1 Tim 4:3 * 2:22: Mat 15:9 * 3:1: Mak 12:36; Mak 16:19; Ebe 1:20; Kol 2:12 * 3:2-3: Mat 6:33; Oro 6:2; 2 Kor 5:14 * 3:4: 1 Kor 15:43; Pil 1:21; 1 Njo 3:2

Inim mbes hasmi ub tuwabur ka tangar ora haklwaebe

⁵⁻⁶ Sun tenaolom mbinin konem nen sabeme ub paes was pu pu bimi ub di, kone bor kho dol hae ubur pamuk kone woroklme ub was nen saboklme ub di, paes heb homoklme ub di, heb homobur ngub bun sa ko dubiyu menger moroklme ub di, tenaol menden osisao heb homobur dubi yaroklme ub di, sun tenaolom kone ngubi woroklme ub inin kone bor nao win ub pe paen libaebe ora. Pangeklem. Tenaolom menden osisao heb homoklemi tob kone ngubi mbinin kaoya lome sao ngaor tangar wari non bi haroklme. Ngub bimil Ngaorom tenaol ngub bu haroklme baeben di, tenaol khorob tangar tangar hambun sao bu haroklme baeben hambun ora makl homobur ke aondao ora mao handaklao. Ngub buklaong heb homoklme kone ngubi di, khorob hambun sao ngo bimi kabl ubi kone woroklme ub inin kone bor nao win pe paen libaebe ora.*

⁷ Heneng ora inim di mbes inin konem bi kisao ub was bu hasmi tomb, inim tenaol ngub bu haroklme baeben hesa haru was habur khorob ngo sao baeben hambun sao bu hasmi ora.

⁸ Ngub bu hasmi o ngubi tomb kone ngubi woroklme baeben inin kone bor kang mend nao win tuwa ora haklwaebe. Pangeklem. Inim ko hom ha was haroklme ub di, penar bu ko aondao ora homo ab saond bimi ub di, tenaol mende bor nar wen ebe hende non bimi ub di, menden mangal bimi ub di, mende bor hes lome ub di, angal kho ngubi baeben inin kone bor kang mend nao eben haklwaebe ora.*

⁹ Pangeklem. Inim mbes inin konem bi kisao ub bu hasmi kone mbes pange ngubi baeben ora tuwaesming, inim ini hakl hakl mende maobowā bowa bu kakla nao kao kao bibaebe ora.*

¹⁰ Ngub inj, ngubi tomb ini ka tangar ora hayem ol Ngaor obum kone wen pange ngo warisao om, inim di Ngaor obum kone waoraoklao ub wereklem in ko, inin kone ka tangar wen pange ngo and sam sam bin kabl was hayao ora.*

¹¹ Heneng ora nao ngubi tomb non kone ka tangar wen pange ora u hayom ol, nao tenaol sem tangar tangar ngo tom tom u paoleyom ub nao Nju sem paoleyom baeben di, mbini Tenaol Sem Tangar tangar aeben o paolam peyem baeben di, aoh nao Nju semom Ngaorom sem hayom ko soweb bi habur songol pe haroklmao nda ub di, mbini Sem Tangar songol nao pe hae

haroklme baeben di, mbini mendbor sukul ko hambun sao nao pange haroklme ub di, mbini tenaol sukul lome on te di nao hende dera isaabu ora bor paoloklme baeben di, mbini mendbor aol menden kalabus kongon non bi bimi ub di, mbini mendbor ngub nao bi ware pe as ko haroklme ub di, hambun sao ngo hakl nao hobao sao was yao. Ngub yao o Karas obu bomborom tenaol sem ngubi baeben hambunon mendboron kone bor ha ngaraoklao, obu bombor ora hobao sao aondao ora yao ka.*

Inim tenaol mendel kone u haklwaebe

¹² Pangeklem. Ngaorom ini hond homo kone ubur sablo mao ha peb bisaol ini obun sem ora hayem ngao, inim tenaol hambun bor hond homo oborob hawe hawe u was haklwaebe. Inim inin mbib nen saboklemi ub bao wabur, tenaol mende bor ebekone nao pe sub was ham ham bu haklwaebe. Inin tenaol sango mendem inim makl hemeklemin sao kang menjao buklemi tomb di, menjao nen nao sabe bao waklwaebe ora.*

¹³ Mend di inim tenaol mende bor hond homo bisur was bi bi bubur lemin, ini ngo haklon mondom wakl ini ngo haklon is mend bor khorob sao kang mend ba sin, obum makl homo saongao nao mari bao waebe buklaol. Inim khorob bismi sao Aorao Aondaom saongao nao mari tuwaesao ub, inim di tenaol mendem ini bor khorob buklemi sao saongao nao mari tuwaklwaebe ora.*

¹⁴ Inim hambun sao oborob ngub was bu habur lemin inim tenaol mende hem ko kone u ora harim sin, inim ngub buklemi ub ora hobao sao yaol, hambun sao oborob bimi sao baeben di inim ngaorukl pelen bi non bi ora haklemin, inim tenaol mendel kone woroklme kone ebe ngubi ora u haklwaebe.*

¹⁵ Ngaorom nao bember ha peb bu ubuklub kobur, naon kone bor sub as ko hamun ko obum ini di nao hambun tenaol is bomboron toklo non bi men mao koraesao ora. Ngub bisaong Karas ngo obu naon kone bor sub sowa pa as ko hamun lao ndam ini maeb haen ora habur lemin, inim Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haklwaebe ora.*

¹⁶ Pangeklem. Inim Karason angal bib hobao sao nda oran inin kone bor honda win ora habur, Ngaorom inin kone bor oborob ora kikil mao baklao ub inim angal ebe ngo mende buwal wal bu ko mao

* **3:5-6:** Oro 6:6-11; Oro 8:13; Ebe 4:19; Ebe 5:3-6 * **3:8:** Ebe 4:25-31; Ebe 5:4 * **3:9:** Ebe 4:22; Ebe 4:25 * **3:10:** Ebe 4:24 * **3:11:** Kal 3:28 * **3:12:** Ebe 4:2; Ebe 4:32; 1 Pit 2:9 * **3:13:** Ebe 4:32; Ebe 5:2 * **3:14:** Oro 13:8-10; 1 Kor 13:13; Ebe 4:3 * **3:15:** Pil 4:7

dund ba ba bu hawlwaebe ora. Inim inin kone bor Ngaor bor tengiyu kobur Ngaoron mbuk waeb we lome on di, hor burubur we lome on di, Wesao Aondaom inin kone bor we tangar tangar buwaloklao ub di, we ngo baeben inin Ngaor bor kaoya ko, ko hawlwaebe ora.*

¹⁷ Ngub bubur lemin inin buklemi sao di inin lemi sao di hambun sao inin naon Aorao Aondao Njises obu kab haru was habur, obun ora barukl ko hondo ora bu hawlwaebe. Inim inin Ab Ngaor bor tengiyu lemi tomb di, naon Aorao Aondao Njises ngo obun imbi bor was tengiyu ko hawlwaebe ora.*

Inim ka tangar ora habur tenaol mende bor ngub hawlwaebe

¹⁸ Ten o hawl o, nao Aorao Aondaon semom obun turi hemen oborob was bimao nda ub inin inin aolin angal hul nao hae oborob ora pangoklwaebe.*

¹⁹ Ini aol baeben o, inin di inin were baeben hondo ko bowes bu kone bor kho nao mao sae, inin mbini hem ko kone u ora hawlwaebe.*

²⁰ Ini nongnas baeben o, inin di inin am abom lebi sao hul nao hae oborob ora bu hawlwaebe. Inim ngub buklemi tomb kone ngubi Aorao Aondao obum turi homaoklao ub ora bu haklemi.*

²¹ Ini nongnason ingi aorao baeben o, mbini nongnas baebenon kone bor kho sao ha win was nao haen ub, inin mbini bor ko homo mbinin hibi bor dokl hawl pe sao oran nao lowaebe ora.*

²² Ini kongon bimi tenaol baeben o, inin inin kongon baroklme aol baebenom inin oborob was bu haroklme ko nen saben ko, mbinim hondoklemi tomb was inj oborob bu hawlwaebe ka. Ngub inj, inin Aorao Aondao pakl homobur kone dund se u kone ukl bombor ora ubur, inin kongon baroklme aolom lemi ub hul nao hae oborob ora pango bu hawlwaebe ora.*

²³⁻²⁴ Ini Aorao Aondao Karas obun kongon baroklme tenaol ora hayem ol inin kongon hambun sao buklemi on sokl, Aorao Aondao obum sem baeben bor hobao sao mend kaloklbur man man bu wayao ub mabor ini di njuklao ora. Ngub buklaong inin kongon di hambun sao ngo bu haklemi sao baeben aol henengon kongon bu hae non bu inj bibaebe. Ngub inj, inin kone ukl bombor ora u buri palobur,

Aorao Aondaon kongon bu hae non bu was bu hawlwaebe ora.

²⁵ Heneng ora Ngaorom tenaol kho ebe hambun bor kone bombor ub was u haraoklao, tenaol kho ebe hambun aondao haroklme baeben di kang haroklme baeben di ngo baebenon mandom khorob baem sin, mbinim khorob ngo buklemi on sokl di muklemi ora.*

4

¹ Ini aol aondao sem ngo inin kongon baroklme aol baeben maomb bo haroklme aol baeben o, inin maomb bo haraoklao aol aondao ora o di yu heben bor hayao ub oborob ora nen saboklwaebe. Ngub nen sabobur lemin inin inin kongon bimi tenaol baeben bor oborob was bubur, inin mbini bor kone dund se u ebe bibi wi ub was bu hawlwaebe ora.*

Inim Ngaor bor ngub kao kalo hawlwaebe

² Inim Ngaor bor kao kaloklemi tomb inin kone peyao bor pen habur nao ke, inin oborob ora kone kimb bubur Ngaor bor ngo kakl ko hondo ora kao kal ha was hawlwaebe. Ngub bubur lemin inin obu bor tengiyu kao ha was hawlwaebe ora.*

³ Ngub bubur lemin Ngaorom nao enjo ngo bor hayom baeben bisur bin ko di inin Ngaor bor kao kaloklwaebe ora. Karason angal bib hobao sao mbes mupango wisao nda, nim tenaol hambunon pangen kao kalam akol bu hawaol mbinim ni kalabus mao palaesmi ora. Ngub bismil ni kalabus ngo paole o, Ngaorom naom wawl angal bib hobao sao ngo tenaol hambunon pangen kao kalaomun ko nao bisur bin ub, ngub nen sabobur inin Ngaor bor lowaebe.*

⁴ Mend di Ngaorom nim angal bib hobao sao mupango wisao ngo tenaol hambunon kone bor oborob ora hondaen kao dund bu han ko ni bember peyo mao hasaong, nim ngub ora bun ko Ngaorom ni bisur bin ub inin Ngaor bor lowaebe ora.

Inim oborob buklemi sao tenaol hambunon henden hawlwaebe

⁵ Pangeklem. Inim ngubi tomb Ngaoron kongon bib se hayem tomb pakla nao se, tenaol mendbor Karasol hul ha nao hae hayem baebenom di henden muwalo, hambun sao oborob ora kone kimb bubur bu kimb was bu hawlwaebe ora.*

⁶ Inim tenaol mende bor angal hambun sao lemi sao baeben di mbinim dend homo pangen oborob was ko habur, inin tenaol

* **3:16:** 1 Kor 12:13; 1 Kor 12:27; Ebe 4:4; Ebe 5:19 * **3:17:** 1 Kor 10:31; Ebe 5:20 * **3:18:** Ebe 5:22 * **3:19:** Ebe

5:25 * **3:20:** Ebe 6:1 * **3:21:** Ebe 6:4 * **3:22:** Ebe 5:6-8 * **3:25:** Oro 2:11 * **4:1:** Ebe 6:9 * **4:2:** Ebe

6:18; Pil 4:6 * **4:3:** Oro 15:30; 1 Kor 16:9; Ebe 6:19-20 * **4:5:** Ebe 5:15-16; 1 Tes 4:11-12 * **4:6:** Ebe 4:29; 1 Pit

3:15

hambun bor bibab nao ke mbinin angal di oborob kone kimb bubur ora ko san lu haktwaebe.*

Paolom bas ngo lu kowes bisao o

⁷ Naon haeme ngo obul heneng ora kone woroklmao aol Tikikas ke nda obu Aorao Aondaon kongon bu haraoklao aol ebe ora yaol, obu di nao haru kongon bombor o bu haroklmao ora. Ngub bimaol obum abo ini hayem ol obobur, nim bu haruklu saon arman hambun sao inim pangeklemin kao njuklao ora.*

⁸ Aol ngo obum naom enjo ngo bor bu haroklmao saon arman hambun sao inim pangeklemin kao njuklao tomb, inim arman ngo pangobur inin kone bor hul ha saor peyo ora haklemi ko nen sobakl ol, nim aol ngo obu ini hayem ol eben kakt ka.*

⁹ Mende di nas Onisimas ke ngo obu inin su abo ngo bor nas mend yao o, obu di naon Karas haeme ebe ora yaol naom obul di kone woroklmao ora. Ngub bimaol obu di aol Tikikas kab mbibi haru abo ini hayem ol eben laom ol, naom enjo ngo bor hambun sao bu haroklmao sao baebenon arman mbibim inim pangeklemin kao njuklebi ora.*

¹⁰⁻¹¹ Aol Arisakas obu ni hesa kalabus paoleyob o, obum di ini ebe soklaong as ko haktwaebe le. Aol Banabason mae nas Mak hesa aol Njastas obu obun imbi mende Njosuwa lomel, aol ngo kabom di ini hambun bor inin kone bor sub tibaen as ko ora haktwaebe leb. Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub tenaol hambunom pangen kao kalo haroklmao on, Nju sem Karas tenaol baebenon mbini is teb ngo ora haru haroklmaol, mbini is teb ngom ni ninao kone bor aondao bu ora hul ha saor peyo han lome ka. Mabor nas Mak ke ngo obu di abo ini hayem ol oba sin, nim ini bor mbes angal eben kowe sandis ub inim obu bor oborob ora obae ko turi aondao ora homobur ib lowaebe ora.*

¹²⁻¹⁴ Mend di naon dokta kongon biyao aol Luk ke ngo obu naom turi homo kone woroklmao ndam di, aol is mende Dimasom di aol Epapasom di, mbini is teb ngom di ini hambun bor inin kone bor sub tibaen as ko ora haktwaebe lem. Aol Epapas ke ngo obu di su abo ngo bor aol yaol, obu Eben Ke Aol Njiseson kongon biyao aol ora yao ka. Ngub biyao obum Ngaorom ini bisur bin ko di ngub was ko haraoklao. Ngaorom ini aol kon u ngaorukl pele non bi oram buri pal mu hareklemin ko mao buri palaen ko di, inim hambun sao Ngaorom bib ko nen sabeyao ub inin konem ora hend

wabur bu hareklemin ko di, obum Ngaor bor buri palo kao kal ha was haraoklao ora. Aol ngo obum ini Karas tenaol su abo ngo bor hayem baeben di, mbini su Lerosiya bor paoleyem baeben di, mbini su Hirapolis bor paoleyem baeben di, ini hambun bor bisur bubur kongon buri ora bu haraoklao ub nim obu ora hendeyol kakt ka.*

¹⁵ Mend di inim mbini naon Karas haeme mbaoli su Lerosiya bor bereyem baeben bor di, Karas ten Nimba bor di, obu daol maomunu obun anda bor hor boroklme sem bor di, nim mbini ngo baeben hambun bor inin kone bor sub tibaen as ko haktwaebe kenesa ko kao kaloklwaebe.

¹⁶ Ngub bubur lemin mend di inim nim bas ngo waeb bi ub hend paklemi tomb, inim bas ngo wakt su Lerosiya tenaol ngo baebenom di henden ub mbini haklemil pen lowaebe. Nim bas mende su Lerosiya tenaol baebenom henden ko waeb bu pen kowao o di mbinim wakt ini haklemil eben leming, nim mbini bor waeb buwao ub di inim hondoklwaebe ora.

¹⁷ Inim aol Akipas bor di nim ngub kene lowaebe. Aorao Aondaom njem obun kongon ngo benin ko nje bember peyo mao hasao ub njem kongon ngo pakla pakla nao se oborob hondobur ora bu haebe kenesa lowaebe.*

¹⁸ Bas ngo waeb bu kowes bi ub non ni Paolom nao mbib ora waeb bu kowes bubur, nim di inin kone bor sub tibaen as ko ora haktwaebe kakt ka.

Nao haeme mbaoli hakt o, inim ni kalabus paole on di aokl nao hemen biyae nen sab hakt bu haktwaebe ora.

Ngaorom ini hond hom ha was hayao ora.*

* 4:7: Ebe 6:21 * 4:8: Ebe 6:22 * 4:9: Pilm 10-12 * 4:10-11: Bis 12:12; Bis 13:13; Bis 19:29; Pilm 24 * 4:12-14:

Kol 1:7; 2 Tim 4:10-11; Pilm 24 * 4:17: Pilm 2 * 4:18: 1 Kor 16:21

Paolom Tesalonaka tenaol bor bas pibnao pen kisao o

¹ Nao haeme mbaoli haki o, nao enjo ngo bor hayom baeben ni Paol di Silas hesa Tim kab di, nao ngo baebenom ini tenaol su Tesalonaka abo ngo bor, ini naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas kabon sem hayem baeben bor bas ngo waeb bu ehen laom ka. Ngaorom ini hond homo bisur bi ha was habur inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lao ora.*

Tesalonaka tenaolom kone dund se was ubur Ngaorol hul ha hasmi o

² Naom hor hambunom Ngaorom ini hambun bisur bin ko Ngaor bor kao kalokl-mao tomb, naom Ngaorom ini bor bisur bisao ub nen sabobur obu bor tengiyu was ko haroklmao ora.*

³ Inim Karasol hul ha ora habur inin kone bor hambun sao oborob bimi sao was and sam sam bin hayem ub di, inim tenaol mende bor hond hom hom bu kone wi wi bu habur kongon buri ora bu hayem ub di, inim inin kone ora bor hul ha saor peyo ora habur naon Aorao Aondao Njises Karas oboklao ko hem ko bao hondo hayem ub di, naom ngo sao baeben aokl nao hemen biyae nen sab hakol was bubur, naon Ab Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haroklmao ora.*

⁴ Nao haeme mbaoli haki o, Ngaorom inil kone ubur obum ini obun sem ora hareklemin ko bember peb bu mao ha peb bisao ko naom di ora hendeyom ka.

⁵ Naom ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njismao ub naom ini bor angalom kao njismao ub was inj pangisimndis. Ngub inj, inim Ngaoron buri aondao ora nda hesa Wesao Tangar Aondao nda kabom, inin kone ora bor naom ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njismao ub heneng ora lem ko nen sab heneng beklemis kisbil, naom kone ebe ora ubur ini ngo baeben bisur bu kongon buri ora bu hasmao ub inim di ora hendeyem.*

⁶ Inim Aorao Aondaom bu hasao ub di naom bu hasmao ub di men hakol ora bu hasmil, inim ke mundub mundub bi hindismi o Wesao Tangar Aondao oram inin kone bor turi te aondao ora taol bu njisaol, inim angal bibe ebe ngo turi homo men hakol was bu hasimndis.*

⁷ Inim ngub bismi tomb ngo bismi saom tenaol Ngaorol hul ha hasmi baeben su Maseroniya bor paoloklme baeben di, su Ngirik bor paoloklme baeben di, mbini hambunom inim oborob ngo bismi sao henden muwalismi ora.*

⁸ Inim Aorao Aondaon angal ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kalam aeben aeben bismi ub su Maseroniya hesa su Ngirik kab bor was inj, angal ngo su hambun bor ora pib ngabur, inim Ngaorol hul ha hasmi ub di su hambun bor tenaol hambunom oborob ora pang ngaesimndis ngao, naom ko mende asao ora lomao?*

⁹ Tenaol hambun inim ngo bisimndis on arman ngo pangismi baebenom, naom inin su pibnao ibismao tomb inim nao turi homobur oborob obaeng ubuklub kisimndis ub di, inim baehaemen tangar sao bor kaoya lome sao pib ngabur tuwabur heneng heneng was lao Ngaor nda hem ko kone baol minisimndis ub di, inim Ngaor obu tenaol haeben mao saraoklaon kongon biyao tenaol ora hakiwao ko turi himisimndis ub di, mbini hambunom arman ngo baeben kam akol bu haroklme.*

¹⁰ Ngub bubur lomen nao ke hondokl bi hasmao ub nao haondaomun ko, mbes Njises obum nao bu muklbur himisao o Ngaorom obu waki mao enjaesaol, Ngaoron Isi ngo obum yu heben bor hakiwari mabor waki oboklao ko inim bao hondo haroklme nda ub, mbini hambunom inin arman ngo di kam aeben aeben bu hayem ora.*

2

Mbes Paolom su Tesalonaka bor Ngaoron kongon bu hasao o

¹ Nao haeme mbaoli haki o, inin mbib di ora hendeyem ub mbes naom ini hasmil obobur Ngaoron kongon ngo bu hasumndis ub, naom il nao sen ko baehaemen inj bu hasme sa ka.*

² Aoh, inim di ora hendeyem ub naom pibnao oran su Pilipi bor hasmao tomb mbini nao lu hondo ko bowes bu ke mao handaesmi o, naon Ab Ngaorom naon kone bor hul ha saor peyo ora hamun kisaol, naom mbini aol ngo naon saond bi sao haroklme baeben bor pakl homo kuwik mi di nao bismao ora. Ngub inj, naom ini hasmil obo buri palobur, Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ngo ini tenaol su Tesalonaka bor hayem baebenom di pangeklemin kao njisumndis ora.*

* 1:1: Bis 17:1-10; 2 Tes 1:1   * 1:2: Pil 1:3-4; Kol 1:3; 2 Tes 1:11   * 1:3: 1 Kor 13:13; Kol 1:4-6   * 1:5: 1 Kor 2:4-5; 1 Kor 4:20   * 1:6: Bis 17:5-9; 1 Kor 4:16; 2 Tes 3:9   * 1:7: 1 Pit 5:3   * 1:8: Oro 1:8   * 1:9: Bis 14:15   * 1:10: Bis 17:31; 1 Tes 5:9; Tat 2:13   * 2:1: 1 Tes 1:5; 1 Tes 1:9   * 2:2: Bis 16:19-24; Bis 17:1-9

³ Naom ini bor angal bib ebe ngon hambun sao obo kao njisumndis tomb naom ini bor kakla ko khorob bu, ini maobowa peb bu ngo haki ub bukbur inj ibisumndis ka.

⁴ Ngub inj, Ngaorom nao sabol peb bu mao habur naom obun Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunon pangen kao kalam akol bu hamun ko mao hasaol, naom Ngaorom naon kone bor laob ko kao njeyao ub Angal Bib Hobao Sao ngo ko haroklmao ora. Ngub bimaol naom ngo ko haroklmao ub tenaolom turi heman ko inj, naon kone bor Ngaorom ora henden haroklmao obu bomborom turi heman ko, ko haroklmao ora.*

⁵ Inim di ora hendeyem ub angal ngo kao njisumndis baeben, nao bor menjao njereklemin ko ini maobowabur naom inin menjao heb homobur ini bor kao deb deb inj bismaol, Ngaorom di ora hendeyao.*

⁶ Heneng ora Karasom nao obun angal bib hobao sao ngo kam akol bimaol aol ora hamun kisaol, naom ini bor nao aol aondao imbi wi ora hayom ngao, inim nao bor kaoya ko yu mao paklwaebe kokl bismaon ngub ebe kokl bismao ora. Ngub buk bismao o nao ini ngo baebenom di, tenaol tangarom di, tenaol henengom nao bor ini imbi wi ebe ora hayem ko kaoya ken ko inj bu hasumndis.*

⁷ Ngub inj, naom mbes ini daol haru hasumndis tomb tenom mbinin nongnas kang kang baeben bor hond homo oborob ora maeb haroklme nda ub naom ini bor sub oborob ora hasumndis ka.

⁸ Naom ini turi aondao ora homobur inil kone aondao bu ora wismaol, ini bor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora kao nju hasumndis o ngo sao was inj, naom ini hond aondao ora himismao ub ini bisur bubur pe paeb se ora hasmao.

⁹ Nao haeme mbaoli haki o, inim di ora hendeyem ub naom kongon ngo buri palo bu hasumndis tomb, ini bor Ngaoron Angal Bib Hobao Sao nda kao nju habur inin ne was noklmao tomb, inin ne osisao pond nao bin ko naom hora di somna di buri palo naon ne noklmao on di kongon hambun saq maomunu bu kimb was bu hasumndis.*

¹⁰ Inim ora hendeyem ub Ngaorom di ora hendeyao, naom ini tenaol Ngaorol hul ha haroklme nda baeben bor, ngo bu hasumndisao baeben naom kone ukl bombor oborob dund se ora ubur, naom khorob sao kang mend nao bisumndis.

¹¹⁻¹² Mende di ini Ngaorom obun mbib

maeb ha maomb bo hayao bor bao bi ora hareklemin ko ubuklub ko haraklao ora. Ngub biyaol inim Ngaor obum turi hemeyao ub was bu hareklemin ko naom di ini hambun bor kone ngubi ubur, inin kone bor hul ha saor peyo habur oborob was beklemin ko nen sabismao ora. Naom ngub nen sabobur nongnason aorao baebenom mbinin nongnas kang baeben bor bimi nda ub, ini bor taeki ko kao deb deb was bu hasumndis ub inim di ora hendeyem.*

¹³ Mend di naom mbes ini Ngaoron angal bib hobao sao ngo heneng ora wiyao ub obo kao njismao tomb inim aol henengon man pange non bubur inj, inim Ngaoron angal ora e ko hondobur turi homo pangisimndis ol, naom ngo sao nen sabobur hor hambunon Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was haroklmao ora. Ngub bimaol Ngaorom ini obul hul ha haroklme baebenon kone bor buri mao palarukl hayao ora.*

¹⁴ Nao haeme mbaoli haki o, Nju semom Ngaor obun sem mendbor Eben Ke Aol Njisesol hul ha habur Nju semon su bor hasmi baeben lu bowes bu ke mao handaesmi ora. Ngub bismil ini bor di menger bomborom ngo bismi ub was, inin sem mendborom ini lu bowes bu ke mao handaesmi ora.*

¹⁵ Mbes Nju sem ngo baebenom Ngaoron man mini aol baeben pe paen lubur naon Aorao Aondao Njises di pe paen lismi ora. Ngub was bubur nao di lu bowes bu taolu tuwa peb bubur tenaol hambun bor mbinin saond bi sao was haroklme, Ngaorom ngo baeben makl aondao ora hemeyao.*

¹⁶ Ngaorom Tenaol Sem Tangar baeben bu min ko naom mbini bor angal bib hobao sao ngo kao kalam akol bukbur bimaol ub nao baomun ko, mbini Nju sem ngo baebenom makl homobur pela wam akol bukbur bimi ora. Ngub bu habur lomen mbinin khorob ngo bimi ub aondao bu ora and sen kam kam bu, bu haroklme, Ngaorom mbini ngo baeben bor ko aondao bu ora homo haraklao ub nao hebele wi aeben saklao ora.*

Paolom Tesalonaka tenaol hem ko waki hondoklwao ko nen sabisao o

¹⁷ Nao haeme mbaoli haki o, nao ini daol maomunu hasumndis o ngub maomunu nao hamun ko Nju semom nao lu taol pesimndis ol, naom ini nao hende was baoklmend hasmaol naom hem lomao o,

* 2:4: Kal 1:10; 1 Tim 1:11 * 2:5: Bis 20:33; Oro 1:9; 1 Tes 2:10; 2 Pit 2:3 * 2:6: Njo 5:41; Njo 5:44 * 2:9: Bis 20:34; 1 Kor 4:12 * 2:11-12: Bis 20:31; Pil 1:27; 1 Pit 5:10 * 2:13: Kal 1:11-12; 1 Tes 1:2; 2 Tes 2:13 * 2:14: Bis 17:5 * 2:15: Bis 2:23; Bis 7:52 * 2:16: Mat 23:32-33

heneng ora naon kone non abo ngo ini hayem ol win ora haroklmao. Ngub bimaol naom ini haondaomun sa ko nen sabobur naon kone bor hem aondao ora kisaol, naom ini hondokl oboklbur harer aondao bu ora es bu hasmao.*

¹⁸ Ni Paol di nao ni daol haru hayom baeben di, naom ini hayem ol oboklbur nim ko ko ora obokl ko bi hondowao o, Seranom nao nao obaomun ko men mbaesao ora.

¹⁹ Mabor naon Aorao Aondao Njises oboklaol, obun elol teka haklmao tomb, naom sokl asao ora muklmao tomb turi homoklmao? Pangeklem. Naom sokl mi non bu, naon kone bor turi homo mao haongaoka werek mao baklao ko hondo haroklmao sao ngo, ini ora soklao ka.*

²⁰ Heneng ora ini ngo baebenom nao turi mao homabur, naon kone bor aondao bu ora mao haongaokaklemi ora.

3

Paolom Tim su Tesalonaka pen kisao o

¹⁻³ Naom mbes nas Tim ini hayem ol eben kisme sandis tomb, ini hayem ub paongaomun sa ko nen sabobur naon kone bor hondokl engel bin birismao ora. Ngub bismaol naom bao ham aeben was nao bi, ni Paol hesa Silas kab yao bombor o su Atenj bor bao haklbur nas Tim obu naon haeme ora Ngaoron kongon biyao nas ngo obu Karason angal bib hobao sao ngo ko haraoklao nas ora yaol, yaom obu ngo pu kisbao ora. Ngub bisbao ub inim ke mundub mundub bi hondobur inin kone bor kho sen haklemi tomb, wakt obum inin kone bor hul ha saor peyo was hareklem in laol inim Ngaoron angal ngo tuwa kuwik mi nao beklemin ko obu ini hayem ol pu kisbao ora. Inim di ora hendeyem ub Ngaorom nao ngo baeben mao ha peb bisao ub, naom ke mundub mundub bi ngubi hondo haeb se ora hayom.*

⁴ Nao ini daol maomunu hasumndis tomb naom ini bor heneng ora su ngol bao haklmao tomb ke mundub mundub bi hondoklmao ko kao njisumndis ub, ngubi tomb heneng ora ngo bu pind bile ko inim di hondo ora haroklme.*

⁵ Ngub hondo hayem ol Seranom ini maobowa saokl mao waklao, naom Ngaoron angal bib ebe kao nju ini ngo bisur bu haroklmao nda ub baehaemen bu hae saoklao ko nen sabobur, nim ini hem aondao ora kowao. Ngub buwaol nao kone bor dam nao bin burubur nim bao ham aeben was nao bi, nas Tim obu bor

inim Ngaorol hul ha hayem ko hondokl pu kowao ora.*

Tesalonaka tenaolom oborob bismi sao pangobur Paolom turi himisao o

⁶ Ngub buwao o ngubi tomb nas Tim ke ngo obum ini hayem ol hakl obobur, inim bu haroklme saon arman ebe ora naom paongaomun ngub kao njisao. Inim Karasol hul ha haroklme ub di, inim tenaol mendel kone wi wi bu haroklme ub di, inim nao bor was kone ubur turi hom ha haroklme ub di, naom ini hem kobur haondaomun sa ko nen saboklmao ub inim di nao hem ko haondaomun sa ko nen sabo haroklme ub di, inin arman hambun sao ngo baeben kao njisao, naom arman ngo pangismao tomb turi aondao ora himisao.*

⁷ Nao haeme mbaoli hakl o, naom ke andub sao hondo haroklmaol naon kone bor kend bin haroklmao o, nas Timm inim Karasol hul ha hayem ko kam ibisao pangismao saom, naon kone bor hul ha saor peyo hamun kisao ka.*

⁸ Heneng ora inim ngo beyem ub Aorao Aondaol ha hul peyo obul hul ha saor peyo was hakleme tomb, nao naon kone bor pe pae non bi inj, nao enjo hae non bi haklmao ora.

⁹ Nao Ngaoron sem ora hayom ol inim hambun sao oborob was bu hayem sao nen sabemao tomb, naon kone bor turi aondao ora bin hayom ub naom Ngaor bor tengiyu kao ha was haklmao ora.

¹⁰ Ngub bukmaol naom ini hayem ol obo inin el wil hondoklmao tomb, inim Ngaorol hul ha haroklme ub aondao bu ora hul ha hareklem in ko naom ini bor angal kang mendel kao njukl, Ngaorom nao ini hayem ol obaomun harer muwalen ko nen sabobur, naom hora di somna di hor hambunon Ngaor bor kao kal ha was haroklmao ora.

Paolom Ngaor obum ni su Tesalonaka pon lao ko nen sabisao o

¹¹ Naom naon Ab Ngaor obun mbib ora nao ini hayem ol obaomun lao ko nen sabeyom ol, naon Aorao Aondao Njises kab mbibim nao ngub ini hayem ol obaomun lebi ora.*

¹² Mende di naom inil hond homo kone u haroklmao nda ub inim di ini hakl hakl mendel kone wi wi bubur, inim tenaol aeben baeben hambun di kone wereklem in ko, naom Aorao Aondaom inin kone bor tenaol mendel kone woroklme kone ebe ngubi and mao saen ko nen sabeyom.

* 2:17: 1 Tes 3:10 * 2:19: Pil 2:15-16; Pil 4:1; 2 Tes 1:4

Bis 14:22 * 3:5: Pil 2:16

* 3:6: Bis 18:5

* 3:7: 2 Tes 1:4

* 3:1-3: Bis 16:1-3; Bis 17:15; Ebe 3:13; 2 Tim 3:12 * 3:4:

* 3:11: 2 Tes 2:16

¹³ Ngub buklao tomb obum inin kone bor taol taol nao bi hul ha saor peyo hareklemin laol, mabor naon Aorao Aondao Njises obum obun sablo haen kisao baeben daol haru waki oboklemi tomb inin Ngaoron elol inin kone bor khorob sao kang mend nao wi, kone ebe dund se wi komb bi ora haklemi.*

4

Ngaorom kone ngubi woroklme ub turi hemeyao o

¹ Nao haeme mbaoli haki o, mend di naom ini bor hambun sao Ngaorom turi homoklao ub was bu hareklemin ko kao njismaol, inin oborob ora men haki bu haroklme ora. Ngub bimi o naom Aorao Aondao Njiseson elol habur kao njeyaom ngao, inin ngubi tomb di waki was kond bam bam bu, bu hakiwaebe ko mao doklayaom ka.*

² Naom ini bor Aorao Aondao Njiseson angal ora kao njubur, ngo sao ngo sao bibaebe ko kao njisumndis ub inin ora hendeyem.

³ Ngaor obum turi homaoklao ub inin ngub ora beklemin ko nen sabeyao. Paes pu pu bimi ubi kone kho ngubi baeben hambun inin kone bor nao eben hareklemin ko nen sabeyaong, inin kone bor kho ngubi nao eben waondi paen habur komb bi ora hakiwaebe.*

⁴⁻⁵ Tenaol Ngaoron man nao pange baebenom paes pu pu bukbur heb hom hom bimi nda ub inin ngub nao bibaebe ora. Ngub inj, aol Ngaoron sem baebenom kone ebe tangar ubi ora ubur ten taol bimi nda ub inin di oborob ora nen sabo kone ebe ngubi ubur, inin were sisao hem ko kone wi wi beklemin ub ten taol bibaebe ora.*

⁶ Ngub nen sabobur lemin inin inin aorao haemen maes no khorob bubur menden sao heb nao homoklwaebe ora. Naom mbes ini bor ngo sao oborob ora pangeklemin kao nju hasumndis ub, Aorao Aondaom tenaol mendbor khorob ngub bu hakiwaebe baeben bor mbinin khorob ngo bu hakiwaebe on san lubur ke mao handaklao ora.

⁷ Pangeklem. Ngaorom nao paes pu pu bimi kone kho ngubi u hamun ko inj nao ubuklub kisao ka. Ngub inj, Ngaor obum nao obun sem komb bi ora habur, kone ebe tangar ora u hamun ko bember peb bu mao ha peb bisao ora.*

⁸ Ngub bisaol tenaol mondom man ngo maki homobur tuwarob sin, obum aol heneng bor inj maki homobur buklaol ka. Ngub inj, obum Ngaor ngo obu ini bor Wesao Tangar Ebe ora taol bu njaoraoklao nda ora maki homo mesao kalobur buklaol.*

⁹ Ngaorom inin ini haki haki mendel kone wi wi bu hakiwaebe ub muwalisaol inin ora hendeyem ol, nim ini bor mendel kone wi wi bimi on inin ngub bibaebe ko nim bas ngo bor baehaemen menjao nao lowao ora.*

¹⁰ Inin Karason sem su Maseroniya hambun bor paoleyem baeben hambun hond homo kone u was hayem o, naom ini bor waki taeki ko kao deb deb bim ngao, inin mendel kone wi wi bu haroklme ub kone ngubi aondao bu and sen ora hakiwaebe.*

¹¹ Mende di naom ini bor mbes kao njisumndis ub inin tenaol mendem buklaol saon was ngo be sao hend ko el humbur humbur nao wi, inin mbib buklemi saon was hem ko bu hakiwaebe ora. Ngub bubur lemin inin ne noklemi on di inin mbib hakiwaebe on inin ki oram kongon buri ora bu, sub was ham ham buklemi on nen sabo hakiwaebe.*

¹² Heneng ora inin ngub bu hakiwaebe tomb ne di menjao menjao tenaol mendel mewa was nao buruklemil, tenaol Ngaoron man nao pange baebenom inin oborob was ngo bu hakiwaebe ub hondoklemi ora.*

Mabor Aorao Aondao waki oboklao o

¹³ Nao haeme mbaoli haki o, tenaol mendbor Ngaorol hul nao hae haroklme baebenom tenaol himismi baeben mbinin maol bor waki enjoklemi ko nen nao sabebur mbinin hem ko de aondao bu ora lome nda ub, naom inin di tenaol homoklemi baeben waki enjoklemi ko nao hondo hae, inin hem kobur mbini waki nao enjoklemi ko nen nao saboklemin ko pangoklao ka.*

¹⁴ Ngub inj, naom Njises obu pe paesao o Ngaoron obu waki mao enjaesao ko ora hendeyem ol, Njises obu waki oboklao tomb tenaol mendbor Njisesol hul ha haeme o homoklme baeben Ngaoron Njises obu daol haru waki eben lao ora.*

¹⁵ Naom ini bor Aorao Aondaom angal bib ebe ngub kao nju haroklmao nda ka. Mabor Aorao Aondaom obu waki oboklao tomb nao tenaol mendbor nao heme sul bao hakiwaebe baebenom, mbini tenaol himismi o waki enjoklemi baeben mbini

* 3:13: Pil 1:10; 2 Tes 1:7; 2 Tes 1:10 * 4:1: 2 Tes 3:6 * 4:3: 1 Tes 5:23; NjuS 10:10; 1 Pit 1:16 * 4:4-5: 1 Kor 6:13; 1 Kor 6:15 * 4:7: 2 Tes 2:13-14; 1 Pit 1:15-16 * 4:8: Luk 10:16; 2 Kor 1:22 * 4:9: Njo 13:34 * 4:10: 2 Tes 3:4 * 4:11: Ebe 4:28; 2 Tes 3:8; 2 Tes 3:12 * 4:12: 1 Kor 5:12-13; Kol 4:5 * 4:13: Ebe 2:12 * 4:14: Oro 14:9; 1 Kor 15:3-4; 1 Kor 15:12 * 4:15: 1 Kor 15:51

naon mama eben nao mbes nao poklmao ora.*

¹⁶ Ngub inj, mabor bao ngo pindib paklao on angal mini wesao baeben maomb bo haraoklao aondao oram, Aorao Aondao eben ko angal aondao bu ora ko, Ngaoron biyukel mbel di aondao bu ora pangoklao. Ngub buklaol Aorao Aondao Njises obum yu heben haklbir su ngo bor oboklao tomb, tenaol mendbor Karasol hul ha habur himismi baeben mbini mbes enjo kimb buklemi ora.*

¹⁷ Ngub buklemil nao tenaol mendbor nao heme bao haklmao baeben di, tenaol ngo himismi o wakt enjoklemi baeben daol nao hambun maomunu Aorao Aondao Njisesom yu saohar mulaol darukl o bor men muklaol, naom obu hen mubur lomaon Aorao Aondao obu hesa haru haeben saklmao ora.*

¹⁸ Ngub bukmao ora ngao inim ini hakl hakl menden kone bor ngub hem ke sao mend buklaol tomb, angal ngom menden kone bor sub sisab mao ba ba bu, hul ha saor peyo haen kao kao bibaebe ora.

5

Aorao Aondao oboklaong man man bu haemin ora

¹⁻² Nao haeme mbaoli hakl o, paes noklme aolom somna tenaolom nao henden paes noklme nda ub, Aorao Aondao obu oboklao bao on di ngub ora oboklao ko inim di ora hendeyem. Ngub beyem ol naom baehaemen Aorao Aondao obu bao ngon oboklao be? ngo tomb oboklao ko bas ngo bor ngo saon menjao nao lomaol ora.*

³ Inim ngo hendeyem ub tenaol hambunom naom ngubi tomb bao oborob was bel nao bor menjao nao buklaong, naon kone bor sub sowa paen oborob was haem lemi tomb, bmbor ngo ora tomb was mbini bor ke mao handakl buklaol saom penar bu ora teb soklao. Ngub buklaol tenom hondbao pango wimi tomb nim ngo tomb maruklwao ko nen nao sabe boroklme o, pibnao mbini mao burir biyabur tanda aondao ora biyaol mbinim tanda ngo biyao o baondib paen kokl buwaroklme nda ub, tenaol hambunom ke ngo hondoklemi o baondib paen kokl buwaklemi ora.*

⁴ Ngub buklemi o ini Karas sem baeben non em hundur wi bor inj hayem ol, bao ngo Aorao Aondao obu oboklao bao on, ini hayem ol paes noklme aolom sub ora

ubuklmi nda ub ini mao burir biyabur inj oboklao.

⁵ Ngub inj, ini ngo baeben hora bao bi bor was haroklme sem ora hayem ol, nao Karas tenaol baeben hambun somna em hundur wi bor haroklmao sem inj hayem ka.*

⁶ Ngub beyom ngao tenaol tangar mendborom kone awis habur enjmor lome nda ub naom ngub enjmor nao ke, naon kone bor oborob ora kimb bu pa win ora habur naon elom di oborob hend ha was haemin ora.

⁷ Heneng ora naom di ora hendeyom ub tenaol mendbor enjmor ko u paoloklme baebenom somna em hundur wi bor paoloklme. Tenaol he soklme ib no he soklme baebenom di somna em hundur wi bor was he soklme ib no he so haroklme ora.

⁸ Ngub bimi o nao hora bao bi bor hayom baebenom naon kone bor he se non bi nao hae, oborob kimb bu pa win ora haemin. Ngub bubur lomaon naom Ngaorol hul ha haroklmao nda ub hesa naom tenaol mende hond homo kone wi wi bu haroklmao nda ub kab, naon kongbaon war himbi menger ora yaong, naon kongbao bor maru manga mba haemin ora. Mende di Ngaorom nao bu mukl oboklao ko bao hondo hayom ub teng buri menger ora yaong, naon wesmbaol ndibi mbae non bu haemin ora.*

⁹⁻¹⁰ Pangeklem. Ngaorom nao ko homo ke mao handaklbur inj bember ha peb bu mao ha peb bisao ka. Ngub inj, naon Aorao Aondao Njises Karasom nao bu min ko ora bember ha peb bu mao hasaol, nao tenaol nao heme bao haklmao baeben di, mbes himismi baeben di, obum nao hambun bu mukl wakt oboklao tomb obu hesa haru haeben samun ko nao bisur bu, bu muklbur himisao ora.*

¹¹ Ngub bisaong inim ngubi tomb oborob ora ngo bu hayem ub inim ini hakl hakl mende bisur bi bi bu, menden kone bor hul ha saor peyo haen kao kao bu haklwaebe ora.*

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

¹² Nao haeme mbaoli hakl o, ini Karas tenaolon maomb bo haroklme aol baebenom ini maeb ha bisur bubur inin kone bor oborob dund se was wreklemim, mbinim inin kone bor hambun sao mao dund baen ko Aorao Aondaom mbini bember ha peb bu mao hasao ora. Ngub bisaong inim inin maeb haroklme aol ngo baebenom lemi sao di hul nao hae oborob

* 4:16: 1 Kor 15:52; 1 Tes 1:10; 2 Tes 1:7 * 4:17: Njo 12:26 * 5:1-2: Mat 24:36; Mat 24:42-44; 2 Pit 3:10; Kao 3:3

* 5:3: Mat 24:39; Luk 21:34-35; Njo 16:21-22 * 5:5: Oro 13:12; Ebe 5:9 * 5:8: Ebe 6:14; Ebe 6:17 * 5:9-10: Oro

14:8-9; 1 Tes 1:10; 1 Tes 4:14; 2 Tes 2:14 * 5:11: Njur 20 * 5:12: 1 Kor 16:18; 1 Tim 5:17

ora hawlwaebe ko naom ini bor taeki laom ka.*

¹³ Mbinim ini bor kongon hobao sao ora ngo bu haroklmeng, inim mbini hem ko kone ubur turi aondao ora homo hawlwaebe. Ngub bubur lemin inim ini hawl kone armend sisao nao wi kone ukl bombor ora u hawlwaebe.

¹⁴ Nao haeme mbaoli hawl o, naom ini bor kao deb deb ora bim ngao, inim tenaol mendbor kongon bibi mawl was homoklme baeben bor ngub nao bibaebe ko taolu lu man lowaebe. Inim tenaol mendbor mbinim kone bor pakl homobur kend bin hawllemi baeben di, mbinim kone bor hul ha saor peyobur as ko haen lowaebe. Inim tenaol mendbor kone taol taol bu Ngaoron man tuwakl ke ke bimi baeben di bisur bubur lemin, inim tenaol hambun bor di sub sowa pa was ham ham bibaebe ora.*

¹⁵ Inim hor hambunon ini hawl hawl di tenaol hambun bor di oborob was bam bam buklemi on and sen kam kam bubur lemin, mendborom ini bor khorob buklemi tomb di mbinim ini bor ngo buklemi on bu san nao libaebe ora.*

¹⁶ Ngub bubur lemin inim hor hambunon turi hom ha was hawlwaebe ora.*

¹⁷ Inim hor hambunon Ngaor bor kao kal ha was hawlwaebe ora.*

¹⁸ Ini Eben Ke Aol Njisesol hul ha haroklme baebenom hambun sao maebib tulib kab menjao was buklaol tomb di Ngaor bor tengiyu was keme tomb Ngaorom kone ngubi turi homaoklaong ini bor hambun sao khorob sao oboklaol tomb di, oborob sao oboklaol tomb di, inim turi homo Ngaor bor tengiyu was lowaebe ora.*

¹⁹ Ngaoron Wesao Tangar Aondao oram ini bor kao njuklaol sao di nao men mbawlwaebe ora.*

²⁰ Ngaoron Wesao ngom kao lao ub mondom ini bor angal ngo kao njuklaol tomb, inim angal ngo mawl homo nao tuwaklwaebe ora.*

²¹⁻²² Ngub bubur lemin inim hambun sao, ngo sao kho ngo sao ebe ko oborob ora te mao bembera taol bu kobabur, inim hambun sao kho e ko nen saboklemi sao baeben tuwa wandi paen sao hawlwaebe. Ngub bubur lemin hambun sao ebe e ko nen saboklemi sao baeben men hawl bu hawlwaebe ora.*

²³ Ngaor obu sowa pa as ko haroklme on te ora hayaol, obun mbib ini oborob komb bi hae ora hareklemin kobur laon,

obum inin wesao di inin kone di inin toklo di oborob ora maeb hawlao. Ngub buklaol naon Aorao Aondao Njises Karas obu wawl oboklaol tomb, inim khorob bimi sao inin kone bor kang mend nao win oborob ora hawllemi oboklaol.*

²⁴ Ngaor obun mbib nao bember ha peb bu ubuklub kisaol, obum nao bor hambun sao bukwaol ko nen sabisao ub oborob was bu kowes buklaol, naom obul ebe hul ha hawlmao ora.*

²⁵ Nao haeme mbaoli hawl o, Ngaorom nao bisur bin ub inim nao enjo ngo bor hayom baeben di nen sabobur Ngaor bor lowaebe ora.*

²⁶ Nim ini hambun hem aondao ora ko hae ngao, nao tenaol Ngaoron semom bimaol nda ub inim nim bi non bu Karas tenaol hambun bor turi homo, ki siken bi ngawlwaebe ora.*

²⁷ Ni Aorao Aondaol elol habur kao njurukl ngao, inim bas ngo bor waeb ngo wi ub Karas tenaol hambunom pangen kao kal ngawlwaebe ora.*

²⁸ Naon Aorao Aondao Njises Karasom inin kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora.

* 5:14: 2 Tes 3:6-15 * 5:15: Oro 12:17; 1 Pit 3:9 * 5:16: Pil 4:4 * 5:17: Luk 18:1 * 5:18: Ebe 5:20 * 5:19: Ebe 4:30 * 5:20: 1 Kor 14:1; 1 Kor 14:39 * 5:21-22: 1 Njo 4:1 * 5:23: Oro 15:33; 2 Tes 3:16 * 5:24: 1 Kor 1:9; 2 Tes 3:3 * 5:25: Kol 4:3; 2 Tes 3:1 * 5:26: Oro 16:16

Paolom Tesalonaka tenaol bor bas kabo pen kisao o

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, nao enjo ngo bor hayom baeben ni Paol di Silas hesa Tim kab di, nao ngo baebenom ini tenaol su Tesalonaka abo ngo bor, ini naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondao Njises Karas kabon sem hayem baeben bor bas ngo waeb bu eben laom ka.*

² Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini bor hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lebi ora.*

Paolom turi homobur Ngaor bor tengiyu kisao o

³ Nao haeme mbaoli hakl o, inin Ngaorol hul ha haroklme ub di aondao bu and sen habur, inin ini hakl hakl mendel kone wi wi bu haroklme ub di aondao bu and sen kam kam bu hayem ka. Ngub beyem ol naom hor hambunon Ngaor bor tengiyu kao ha was haroklmao ub heneng ora naom ngub kaeb se ub ko haroklmao ora.*

⁴ Inim ngub ora bu hayem ol naom tenaol Ngaoron sem su hambun bor paoloklme baeben hambunom pangen kao kalobur, mbini Ngaoron sem Tesalonaka tenaol baebenom ke mundub mundub bi hondobur, mbinin kone bor kend bin haeme tomb di Ngaorol hul ha saor peyo was haoroklme ko, naom tenaol hambunon el sol ini bor kaoya ko haroklmao ora.*

Karasom tenaol hambun oborob ora sablokla o

⁵ Inim ke ngo hondobur hul ha saor peyo hayem on te, Ngaorom ini bor ngub muwaleyao ka. Inim ke mundub mundub bi ngo hondo hayem baebenom Ngaorom maeb ha maomb bo hayao ub hem aondao ora kobur, inin ke ngo hondo hayem ol Ngaorom ini obum maeb ha maomb bo hayao bor hareklemin laol, Ngaor obum tenaol hambun kone oborob dund se ora ubur sablokla o.*

⁶ Ngub buklaol Ngaorom tenaol mendbor ini bor ke mundub mundub bi mao handa, inin kone* bor kho mao sa haroklme nda baebenon san di mbini bor ke mao handakla o.

⁷ Ngub buklaol obum ngo buklaol ub kone dund se u bibi wi ub ora buklaol, inin ngubi tomb ke mundub mundub bi hondo

inin kone bor kho sen hayem ub di, naon kone bor kho sen hayom ub di, Ngaorom mabor mu tuwa sisab bi hamun kobur laon obum sub nao hambun maomunu kongre ebe oral baoraomun lao ora. Obum ngub bukbur laon mabor Aorao Aondao Njises obun angal mini wesao buri aondao baeben daol haru yu heben haklbir is sung aondao dao hakol bi bor bor panaem tenaol hambunom henden ora oboklao.*

⁸ Obum ngo oboklao tomb tenaol mendbor Ngaor nao hende haroklme baeben hesa tenaol mendbor naon Aorao Aondao Njiseson angal bib hobao sao ngo maki homobur tuwaroklme baeben kab ke mao handakla o.*

⁹ Mbini tenaol ngo ke hondoklemi baeben Aorao Aondao obu hayaol teb so nao haebur, obu bao bi buri ora hayao o bor di nao haen tuwaklaol mbini ke hondo haeben saklemi ora.

¹⁰ Mbini ngo baeben bor ngub buklaol o, bao ngo Karas obu oboklao on tenaol obul hul ha haroklme baeben hambunom turi aondao ora homobur, obu bao bi imbi wi aondao ora hayao ub aondao bu ora kaoya lemi ora. Ngub buklemi mbes naom ini bor Ngaoron angal bib hobao sao kao njisumndis tomb inin di angal bib ebe ngol hul ha hasimndis ol, ini di mbini daol haru ngub kaoya lemi ora.*

¹¹ Naom inin ngo buklemi ub nen sabobur, Ngaorom inin obum nen sabeyao ub bu hareklemin ko bember ha peb bu kor bu ubuklub kisao ub, inin oborob ora nen sabo bu hareklemin ko naom naon Ab Ngaor bor kao kal ha was haroklmao ora. Naom Ngaor bor ngo lomao ub inin hambun sao oborob was bu hamun ko nen sabeyem ub di, inin Karasol hul ha habur kongon hambun sao bu hayem ub bu hareklemin ko di, Ngaorom ini bor obun buri taol bu njin ko naom Ngaor bor kao kalo haroklmao ora.*

¹² Ngub bimaol naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Njises Karas kabom ini bor hond hom ha haen was haklemi. Ngub bubur lemin inin naon Aorao Aondao Njises bor turi homobur kaoya lemi ub, ini obun sem ora habur buklemi obum di inin imbi win lao ora.

2

Khorob mao baraokla o mend wen pindib pakla o

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njises Karas obum wakl obobur

* **1:1:** 1 Tes 1:1 * **1:2:** Oro 1:7 * **1:3:** 1 Tes 1:2-3; 2 Tes 2:13 * **1:4:** 2 Kor 7:4; 1 Tes 2:19; Kao 1:9 * **1:5:** Pil 1:28 * **1:6:** Oro 12:19; Kao 18:6-7 * **1:7:** Mat 25:31; 1 Tes 3:13; 1 Tes 4:16 * **1:8:** Oro 2:8; 1 Pit 4:17 * **1:10:** Kol 3:4; 1 Tes 3:13 * **1:11:** Kol 1:9; 1 Tes 1:2-3

nao hambun obu haklaol was obo maembe mbamun lao on, naam ini bor angal mend kao njaomun ub pangoklwaebe.*

² Aol mendborom ini bor ko hayem ub Aorao Aondao obu wakk oboklao bao o mbes pindib parob lomeng, mbinim ngub lemi tomb inim penar bu burir biyu inin kone bor taol taol nao bi sub haklwaebe ora. Mendborom ini bor nim Ngaoron Wesaom kao njaonao ub kakk kobur kao njaem sin di, mendborom ini bor Ngaoron angal bib kao nji non bubur kao njaem sin di, mendborom ini bor nao ni daol enjo ngo bor hayom baebenom bas eben kaemi sa ub kao njaoraoklaom kobur kao njaem sin di

³ mbinim ini maobowakleming, mbinim ini ngub maobowa hambun sao ngo bu haklemi ub bu haen bao wa nao bibaebe ora. Pangeklem. Bao ngo kosu uklaol tomb baehaemen bao nao pindib paklao ora. Ngub inj, tenaol andub ora mendbor Ngaoron angal bib ebe nda makl homo men mbakk buklemi baeben mbes obo pindib pabur Ngaoron sem bor saond bu kaloklemi. Ngub buklemi tomb Khorob Mao Bakl Buklao Aol obu is de bor poklbur hayao o obu di obo pindib paklaol, ngo sao baeben mbes nao bi haenbur Aorao Aondao obu oboklao bao o mbes nao pindib paklao ora.*

⁴ Ngub bubur Khorob Mao Bakl Buklao Aol ngo obum Ngaor di, tangar tangar sao ngaor menger kaoya lome sao baeben hambun sao di, tenaolom ngub turi homo kaoya lome sao baeben hambun sao ora hala bowes bu men mbaklao ora. Ngub bubur laon obum obun mbib was kaoya ko, ni aondao ora hae ko ebekone po obu Ngaor ora men korobur, Ngaor Hen Moroklme Anda bor honda burubur ni Ngaor ora bere lao.

⁵ Ni ini daol haru hasumndis tomb nim ini bor angal ngon kao njumndis ub inim aokl hemon beya hayem be?

⁶ Inim di ora hendeyem ub Khorob Mao Bakl Buklao Aol nda, ngubi tomb bombor sao mondom obu nao eben ko pela wiyao ora. Ngub beyao o aol ngo obu ngo tomb oboklao ko Ngaorom nen sabisao ub obu pindib paklao ora.

⁷ Inim di ora nen sabeyem ub khorob aondao ora ngo wen buklaol ub ngubi tomb sub mupangobur bam bam bi haen hayem ol, ngub bao mupango bi haen was, Khorob Mao Bakl Buklao Aol ngo nao eben ko pela wiyao ndam ngub peben ha waondiyaklaol, khorob ngo sao aondao bu ora and

soklao.

⁸ Ngub buklaol tomb Khorob Mao Bakl Buklao Aol nda obo pindib paklao ora. Ngub obo pindib paklao o Aorao Aondao Njisesom obu di buri palaoklbir bao bi ora obo pindib pabur, Khorob Mao Bakl Buklao Aol ngo khorob ora lu bowes bubur laon, obun ne popom aol ngo pe paen luklao ora.*

⁹ Seranom Khorob Mao Bakl Buklao Aol ngo obu bor obun buri taol bu kaloklaol, obum tenaol maobowam akol bubur obun kongon buri ora di, tenaolom ko mend nao hindismi sao di, burir biklme sao di,*

¹⁰ tenaol maobowabur bimi sao baeben hambun sao di, tenaol mendbor ke hondo haeben saklbur haroklme baeben maobowabur ngo sao baeben henden bu haklao ora. Tenaol ngo ke hondo haeben saklbur haroklme baebenom Ngaoron angal heneng heneng was lao ndal hem ko kone ukl beme sin, Ngaorom mbini bu mukl beyao o, tenaol ngo baebenom Ngaoron angal ngo turi nao homoklme ora.

¹¹ Mbinim ngub bimil Ngaorom tenaol maobowaraoklao sao ngom mbini ngo buri palobur maobowaklao ub, heneng e ko nen saben ko ngo sao ngub eben waklao ora.*

¹² Ngub buklaol tenaol ngo Ngaorom angal heneng was lao ndal hul nao hae haroklme baeben hambunom mbinim khorob buklemi on was turi homo bu haklemil, Ngaorom mbini ngo baeben te mao sarabur ke hondo haeben saen lao ora.

Ngaorom ini Tesalonaka tenaol bu muklbur sablo haen kisao o

¹³ Nao haeme mbaoli hakl o, Aorao Aondao ini ngo baeben hond homo kone u hayao ora. Ngaorom mbes ora ini bu muklbur sablo peb bu mao hasaol inim obum heneng lao angal ndal hul ha ora hayem ol, obun Wesaom Komb Bi Tangar Aondao oram ini Ngaor obun sem ora hayem ko soweb bi hae hareklemis kisao ora. Ngub bisaol naam ngo sao nen sabo turi aondao ora homobur, hor hambunon Ngaor bor tengiyu ko kao kal ha was hayom ka.*

¹⁴ Heneng ora Ngaorom ini bember ha peb bu mao hasao ko naam ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njisumndis tomb, naon Aorao Aondao Njises Karas obum obu buri bao bi ora hayao ub ini di ngubi hareklemis koklbur, ini bember ha peb bu ubuklub kisao ora.

¹⁵ Nao haeme mbaoli hakl o, ngub bisaong inim hul ha saor peyo ora habur,

* 2:1: 1 Tes 4:13-17 * 2:3: Njo 17:12; 1 Tim 4:1; 1 Njo 2:18; 1 Njo 4:3 * 2:8: Kao 19:15 * 2:9: Mat 24:24; Kao 13:11-13 * 2:11: 2 Tim 4:4 * 2:13: Njo 15:16; Ebe 1:4; 1 Tes 4:7; 1 Tes 5:9; 2 Tes 1:3

naom ini bor mbes Ngaoron angal bib hobao sao hambun sao kao njisumndis baeben di, naom angal bib ebe ngo bas bor eben kobur kao njaoraoklmao nda baeben di, ngo baeben hambun inim oborob ora men hakol bu haklwaebe ora.

¹⁶⁻¹⁷ Naon Ab Ngaor obum nao hond homo kone u habur naon kone bor hor hambunon sub sowa pa as ko was haeben samun lao ub di, obum nao bor buklwao kisao ub heneng buklao ora ko nen sabobur, Ngaorom nao oborob hamun lao ub bao hondo hamun lao ora. Ngub buklao inim hambun sao buklemi sao di oborob was bu habur, inim lemi sao di oborob was ko hareklemine ko, naon Ab Ngaor ngo obu hesa naon Aorao Aondaom Njises Karas kabom inim kone bor hul ha saor peyo was hareklemine lebi ora.*

3

Ngaorom nao bisur bin ub inim Ngaor bor lowaebe

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, naom ini bor angal kang mend di ngub ora kao kowes bim ngao pangoklwaebe. Naom Aorao Aondaom angal bib hobao sao nda tenaol hambun bor kao kaloklmao tomb angal ebe ngom ini hasmil aondaom bu baorao pisndis ub, su hambun bor di baorao pam aeben buklao tomb Aorao Aondaom imbi aondaom bu ora win ub Ngaorom nao bisur bin ko inim Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora.*

² Inim di ora hendeyem ub tenaol andub mendborom Karasol hul nao hae hayem ngao, aol kone kho wi khorob bimi ngubi baebenom nao bor khorob nao bin ko di inim Ngaor bor kao kaloklwaebe ora.

³ Mbinim ngub bib se hayem o Aorao Aondaom obum oborob sao was bu haraoklao, nam obul hul ha haeb se ora hayom ol obum ini oborob ora maeb habur obun buri taol bu njuklao, Seranom ini bor di khorob mao bakl buwaklao ora.*

⁴ Heneng ora Aorao Aondaom naon kone bor kao njaoraoklao ub inim ngub bu hayem ko naom di ora hendeyem. Ngub hendeyem ol naom ini bor hambun sao bu haklwaebe ko kao njoroklmao nda ub inim men hakol bu hayem ol, mabor di ngub was bu haklemi ko ora hendeyem ka.*

⁵ Ngaorom ini hond homo kone u haraoklao ub hesa Karas obu ke mundub mundub di hondobur hul ha saor peyo was hasao ub kab, inim hendeklemine Aorao Aondaom

inim kone bor mao nen sobabur muwalen ko ora nen saboklao.

Ini hambunom kongon hambun sao buri palo ora bu haklwaebe

⁶ Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondaom Njises Karasom naon kone bor kao njaoraoklao ub naom ini bor angal buriyab ora kao njaoraoklao ngao pangoklwaebe. Ini Karason sem ngo haklon mendborom naom ini bor mbes kongon buri palo bibaebe ko kao njisumndis ub nao bibur hor so was harim sin, inim tenaol ngub buklemi baeben hesa maomunu nao hae waondiklwaebe ora.*

⁷ Inim di ora hendeme nda ub mbes naom ini daol haru hasumndis tomb naom hor so nao biri kongon buri was bu hasumndis ngao, inim di naom ngo bu hasumndis ub was bu haklwaebe ora.*

⁸ Inim nao bor ne njismi o no hasumndis tomb di, naom inim ne ngon mendbor san nao libur baehaemen was nao no hasumndis ka. Ngub inj, naom inim ne was noklmao tomb inim ne pond buklao inim kone bor kend nao bin ko, naom inim ne ngon san luklur hora di somna di kongon hambun sao buri palobur bu kimb was bu hasumndis.*

⁹ Inim nao bor ne ngo njisimndis ub naom nao mu naeb se hasmaol inj bismao ora. Ngub inj, naom inim ne di ngo njisimndisao hakl san nao li bao was naeb se hasumndis o, inim di naom ngo buklmao o hondobur ngub bu hareklemine ko inim muwalisumndis ka.*

¹⁰ Mbes nao ini daol haru hasumndis tomb naom ini bor ngub bibaebe ko kao njisumndis ub inim di ora hendeyem ka. Tenaol nondom pakla so hor so was burubur kongon nao ba sin, obum ne nao noklao ora.*

¹¹ Pangeklem. Naom ngo laom o ini abo ngo bor hayem haklon mendborom kongon nao bi hor so was hayem ke pango hayom tomb, mbini ngo baebenom tenaol mendem beme saon was el humbur humbur u hondo mao kirila dubiyu hal waeki taokl pobo hayem ke pango hayom ol, ngo sao mbinin menjao inj baroklmae o ngub bimil laom ka.*

¹² Ngub bimi o Aorao Aondaom Njises Karasom naon kone bor kao njiril ub, naom ini tenaol ngub bu haroklmae baeben bor inim ngo bimi ub nao bi, ngub ora bibaebe ko man laom. Inim sub oborob was ham ham bu, inim ne noklemi on di inim mbib sisao

* **2:16-17:** 1 Tes 3:13   * **3:1:** 1 Tes 5:25   * **3:3:** 1 Tes 5:24   * **3:4:** 2 Kor 7:16; Kal 5:10; 1 Tes 4:10   * **3:6:** Mat 18:17; Oro 16:17   * **3:7:** Pil 3:17; 1 Tes 1:6   * **3:8:** 1 Tes 2:9   * **3:9:** 1 Kor 9:4; 1 Tes 1:6   * **3:10:** 1 Tes 4:11
* **3:11:** 1 Tim 5:13   * **3:12:** 1 Tes 4:11

kongon buri palo bubur was no haklwaebe ora laom.*

¹³ Mend di ini nao haeme mbaoli hakl oborob was bu haroklme baeben o, inim non oborob bibi on makl nao heme oborob ngub was bao bu haklwaebe ora.*

¹⁴ Ini ngo haklon mondom naom ini bor bas ngo bor ngo laom ub makl homobur nao ba sin, inim obum ngo buklaio ub oborob ora hondobur obum sakl polo waki kone baol menin ub, inim obu hesa maomunu nao hae wandi pam pam bibaebe ora.*

¹⁵ Ngub buklemi o inim obu bor inin saond bi men koro inj, inim obu naon sem ora hae ko nen sabobur, obu bor ngub nao bibi ko sub taolu libaebe ora.*

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

¹⁶ Naon kone bor sub sowa pa as ko haklmao on te Aorao Aondao obu ora yaol, ini bor menjao menjao buklaio tomb di obum hor hambunon inin kone bor sowa pa as ko hareklemi kobur laon, Aorao Aondao ngo obum ini hambun bor haru was haklao ora.*

¹⁷ Ni Paolom bas leyo baeben hambunon waeb bu kowes bubur ngub was biyu ub, nao mbib ini bor bas ngo waeb bu kowes bubur nim ini bor ini ebe soklaong as ko ora haklwaebe kakl.*

¹⁸ Naon Aorao Aondao Njises Karasom ini hambunon kone bor bao habur ini hondom ha was hayao ora.

* 3:13: Kal 6:9 * 3:14: 1 Kor 5:9; 1 Kor 5:11 * 3:15: 1 Tes 5:14 * 3:16: 1 Tes 5:23 * 3:17: 1 Kor 16:21

Paolom nas Tim bor bas pibnao pen kisao o

¹ Ni Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akol biyu aol Paol ka. Ni Ngaor obu naon Bu Maoraoklao Aol nda hesa Eben Ke Aol Njises ngo naom obu oboklao ko hem ko hondo haroklmao nda kabom, angal bib ngo kam akol bu han ko bember peyo mao hasbi ora.*

² Tim o, nim nje bor angal ebe ngo kao njuwao tomb njem Karas obul hul ha hael ol, nje nao isi non bi ora hael kobur nim nje bor bas ngo waeb bu eben kakk. Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises kabom nje hond hom ha was ha bisur bubur, mbibim njen kone bor sub tibaen as ko hanin lebi ora.*

Njem man habara buwaloklme aolom lemi ub men mbaebe ora

³ Ni mbes su Maseroniya pokbur buwao tomb nim nje bor kao njundis ub ngubi tomb wakk kao njurukk ngao, njem su Ebes abo ngo bor was bao habur lesin, aol mendborom man kakla bor bor buwaloklme ub ngub nao bib ko taolu libi ora.*

⁴ Njem mbini bor ngub kaebe. Mbinim baehaemen inji arman ko haroklme ub hesa mbinin ab sumb wil himismi baeben hambunom imbi ndi munu haroklme ub kab, kone ngubi kabom tenaolon kone bor ngil ngao mao karaoklao. Ngub biyaol Ngaorom tenaol hambunom oborob was bu habur, obul hul ha haen ko nen sabeyao ub ngo saom bisur nao buklaong, tuwaklaob ko men mbaen kaebe ora.*

⁵ Nim ngubi tomb nje bor angal kang ngo kao njurukk ub nim ngo kaklon te mbinim men hakol bu harim sin, mbinim kone ukk bombor ora u kho kend mao bae sao mend nao bin haklemi. Ngub habur Njisesol hul ha ora haklemil, mbinin kone oborob ngo uklemi saom tenaol mende hond homo kone woroklme ub and sam aeben aeben bin lemi ora.

⁶ Ngub buklemi o tenaol mendborom kone ebe ngo woroklme ub tuwaesmil, mbinim baehaemen angal kao bara win tangar tangar saon was kam kam bu, mbinin kone bor harer tangaron hesao mi pobur Ngaoron harer ebe on baondib minismi ora.

⁷ Mbini ngo baebenom nao Ngaoron man ko haroklmao aol ora hayom kobur, naom Ngaoron man heneng oborob ora

ko hayom ko nen saboklme o, mbinim man ngo di man ngon te di nao pangebubur baehaemen ora ko haroklme.*

⁸ Heneng ora naom di ora hendeyom ol Ngaorom nen sabeyao ub tenaolom Moseson man ngo men hakol bu harim sin, man ngo di ebe ora yao o,*

⁹⁻¹⁰ naom ngon te di ngub wiyaong nen sobemin ora. Man ngo wiyao baeben hambun tenaol oborob bimi baeben bor inj kisao ora. Ngub inj, man ngo tenaol mendbor man hul haroklme baeben bor di, el kaol kaol lome baeben di, Ngaor hem nao ke baeben di, tenaol khorob bu haroklme baeben di, tenaol mendbor Ngaorom keyao sao turi homo men hakol nao bimi baeben bor di, tenaol mendbor mbinin ingi aorao pe paen loroklme baeben di, tenaol mende pe paen loroklme baeben di, ngub bimi baeben bor ke wiyao ora. Mend di mbini tenaol mendbor paes pu pu bu haroklme baeben bor di, aol mendborom ten heb homoklme nda ub mbinin aol sango heb homoklme baeben di, tenaol mende paes sao nobur lu mu pang peb bimi baeben di, tenaol mende bor baondaokl munu kakla kao beyaroklme baeben bor di, mbini tenaol ngo nao Karason semon man oborob bibi ke wiyao ub men mbabur khorob tangar tangar hambun sao bu haroklme baeben hambun bor di, Moseson man ngo wiyao ub tenaol khorob ngub bimi baebenom khorob ngub nao bin ko man ngo baeben wiyao ora.*

¹¹ Ngub wiyao nim naon Karason semon man oborob bibi ke wiyao ngo kakl o non, Ngaorom obun Angal Bib Hobao Sao ngo nim tenaol hambun bor kao kalo han kisao o hesa haru kao kalo haruklu ora. Ngub biyul Angal Bib Hobao Sao ngom Ngaor obu buri bao bi ora, tenaol hambunom turi was homoklmen te ora hayao ko kao njurukk hayao ora.*

Paolom Ngaor bor tengiyu kisao o

¹²⁻¹³ Heneng ora nim mbes naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises bor maobowa angal bu hel hend peb bubur obun sem baeben di lu bowes bu hawao o, nim obum ngo bu hasao ub heneng bu hae ko nen sabo obum ngo bu hasao on te nao hendebur, nim kon nao wi non bi habur ngub was bu hawao ora. Ngub buwao o Aorao Aondao obum ni hond aondao ora homobur obum nim ora obun kongon ngo ebe bu haklao ko nen sabobur, obum nim kongon ngo bu han ko bember peyo mao habur obun buri ni bor taol bu njisao ora.

* **1:1:** Kol 1:27 * **1:2:** Bis 16:1-3; Tat 1:4 * **1:3:** Pil 2:24 * **1:4:** 1 Tim 4:7; Tat 1:14 * **1:7:** 1 Tim 6:4; 1 Tim 6:20; Tat 1:10 * **1:8:** Oro 7:12; Oro 7:16 * **1:9-10:** Tat 1:9 * **1:11:** 1 Tim 6:15 * **1:12-13:** Bis 9:15; 1 Kor 15:9-10; Kal 1:13; Kal 1:15-16

Ngub bisaol nim obu bor tengiyu ko kao kal ha was haruklu ora.*

¹⁴ Ngub bubur kisaon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises obum ni hond aondao ora homo bisur bubur obum ni hesa haru was haraoklaol, nim obul kone u habur obul hul ha ora haruklu.

¹⁵ Pangeklem. Eben Ke Aol Njisesom su ngo bor inin obobur, nao tenaol khorob bu haroklmao baeben bu muklbur ora ibisao ke angal ngo heneng ora wiyao, tenaol hambunom angal ngo pangobur heneng ora obum ngub bu muklao ko nen sobaeb se ora wiyao. Ni di khorob aondao bu ora biyu aol ni ora hael, nim khorob buwao saom tenaol mendbor khorob bimi baeben di men mbae ora yao ka.*

¹⁶ Ngub yao o Ngaorom ni hond aondao ora homobur Eben Ke Aol Njisesom tenaol hambun bor hond hom ha was haraoklao ub, tenaol khorob bu haroklme baeben hambunom Eben Ke Aol Njises obum ni ngo hond homo bu misao ub hondobur, mbinim obul hul ha habur haeben saen ko obum ni khorob aondao ora buwao aol ngo mbes bu misao ora.

¹⁷ Ngaor obum ngub biyao obu Hambun Saon Wesmbao Aondao nao heme haeben saraoklao ora yaol, obu tenaolom elom nao handaeb se ora yao o obu naon Ngaor bombor ngo ora hayao. Ngub yaong naom obu imbi wi buri aondao ora hayao ko, tenaol hambunom pangen kaoya kao ha haemin ora. Heneng ora.*

Paolom Tim bor kongon hobao sao ngo bibi kisaon o

¹⁸ Tim o nao isi o, mbes Ngaorom naon kone bor kao njisaol njem kongon hobao sao ngo buklesi ko naom nje bor kao njisumndis ub, nim njen kongon hobao sao ngo bu hanin ko angal ngo kao njurukl ngao, njem Ngaorom angal ngo oborob men hakol ora bu haebe. Ngub bubur lesin njem Ngaorom saond bi haroklme baebenom khorob bu haroklme sao men mbanin ub buri palo saond bu kalo haebe ora.*

¹⁹ Ngub bubur lesin njem saond ngo bukbur njen wipalom dekel dekel bi lao ub nao bi, kone ebe ora u Ngaorol hul ha ora haebe. Pangal. Mbinim aol mendborom mbinin kone oborob woroklme ub nao bibur, mbinin wipalom dekel dekel mao bayao ub was bu haroklme, mbinim Ngaorol hul ha haroklme ub tuwaesmi ora.*

²⁰ Aol Hameniyas hesa aol Aleksanda kab mbibim di khorob ngub was bisbil, nim

mbibi ngo kab waki kone u bokeyobur mbibim Ngaor bor maobowa hel hondo angal ko mende nao bin ko, mbibi Seranom maomb bo haen wawao ora.*

2

Paolom Ngaor bor ngub lowaebe kisaon o

¹⁻² Tim o, nim njem kongon hobao sao ngo benin ko kao njurukl ub bukbur buklesi tomb, Ngaorom nao hambunon kone bor sowa pa as ko hamun ken ub inin ngub ora bibaebe. Naom Ngaorom kone oborob waoraoklao ub men hakol bu oborob was bu haemin ub inin hobao sao oran Ngaor bor kao kaloklemi tomb aol wesmbao aondao baeben di, kabman sem maomb bo haroklme baeben di, tenaol hambun di Ngaor bor njem mbini bisur bu kone ebe taol bu kalaebe ko kao kalobur, obu bor tengiyu ko kaoya kao ha was hawlwaebe ora.*

³ Naom Ngaor bor ngo kao kaloklmao ubi naon Bu Maoraoklao Ngaor ngom turi aondao ora homo haraoklao,

⁴ Ngaorom mbini tenaol ngo baeben hambunom obun Angal Bib Hobao Sao ngo wiyao ub heneng ora keyao ko nen soben ko, mbini tenaol hambun bu muklwao ko nen sabeyao ora.*

⁵ Ngub nen sabeyao naon Ngaor obu bombor ngo ora hayaol, Ngaor hesa nao kab kobaranon dunin aol di bombor ora hayaol obu Eben Ke Aol Njises ora yao.*

⁶ Ngub yaol obum tenaol hambun ora bu muklbur, obum obun mbib mbinim khorob bismi saon ne manabur himisesa. Ngub bisaol Karasom ngo bisao sao Ngaorom ngo tomb ora buklo ko nen sabisao ub il so pind bisaol, Ngaorom tenaol hambun ora bu mukl ko nen sabeyao ub tenaol hambunom henden muwalisao ora.*

⁷ Ngub bubur kisaon Ngaorom ni obun angal bib hobao sao ngo kam akol biyu aol ora mao habur, nim Tenaol Sem Tangar baeben bor obun angal bib hobao sao heneng lao ngo kao kaloklwo tomb, mbinim heneng lao angal ngol hul ha haen ko obum ni mao hasao ora. Ngub bisaol obum ni mao hasao ko angal ngo kakl o kakla inj, heneng ora kakl ka.*

⁸ Tim o, nim su hambun bor aol hambunom mbinin kone bor ko homo ab saond bimi ubi nao eben mbini Ngaorom maeb haen ora habur, mbinin kone bor Ngaor

* 1:15: Luk 15:2; Luk 19:10 * 1:17: Oro 16:27 * 1:18: 1 Tim 6:12; Njur 3 * 1:19: 1 Tim 3:9 * 1:20: 1 Kor 5:5; 2 Tim 2:17-18; 2 Tim 4:14-15 * 2:1-2: Ebe 6:18; Pil 4:6 * 2:4: 1 Tim 4:10; 2 Pit 3:9 * 2:5: Oro 3:29-30; NjuS 12:24 * 2:6: Kal 1:4 * 2:7: Bis 9:15; Kal 2:7-8; 2 Tim 1:11

hem ko mbinin ki sao bor menyabur Ngaor bor kao kalo haen ko ora nen sobakl.

⁹ Aoh, nim mbini ten baebenom di mendborom bimi nda ub tenaolom yaor oborob ora biye ken ko, mbinin iri bor yaor andub ora bu, mbinin toklon yaor di han ngol hesa kullmundu tangar tangar ubi kab was hem ko bu haroklme nda ub nao bibaebe ora ko nen sobakl. Ngub inj, mbini ten baebenom di ebekone nao pe, mbinim lab lab di uklemi hakl ub bao was bibaebe buklemi ko ora nen sobakl.*

¹⁰ Heneng ora mbini ten Ngaoron wane burukl ko nen saboklemi baebenom, Ngaoron kongon tangar tangar uklaol o oborob ora buklwao ko nen saboklemi tomb mbinin kone bor yaor ebe ora bi non bi soklao.

¹¹ Mende di mbini ten baebenom angal nao ke sub was burubur, Ngaoron angal ora hem ko pangoklwaebe buklemi.

¹² Nim ten baebenom mondom aol maeb ha angal bib ebe ngon te kao dund bu haklaob nao kaklo orang, mbini ten baebenom hor buruklemi tomb angal nao ke sub angal ebe ngo was pango boroklwaebe buklemi.*

¹³ Pangal. Nim ngo kaklon te Ngaoron aol Aram obu mbes warubur kisaon, ten lb obu mabor kabo mao sa warisaol kakl.*

¹⁴ Mende di Seranom Aram bor inj kakla ko maobowaesao ora. Ngub inj, Seranom ten o bor mbes kakla ko maobowaesao, ten ngom Seranom ngo kisao ub heneng le ko nen sabobur Ngaoron nao bibaebe kisao sao hul habur khorob bisao ora.*

¹⁵ Ngub bisaol mbini ten baebenom nongnas mareme tomb tanda aondao ora no haroklme o, mbinim sub tenaol mendel kone u mbinin kone bor komb bi ora habur Ngaorol hul ha harim sin, Ngaoron mbini bu muklao ora.

3

Ngaoron semon maeb haraoklao aol ngubi was haen lowaebe

¹ Tim o, tenaol hambunom di ora nen sabeyem ub nim nje bor angal ngo heneng ora kao njurukl ngao, Karas aol is mondom nim Ngaoron semon maeb haraoklao aol haklwao ko panga sin, aol ngo obum kongon hobao sao o ora buklbur hem lao.*

² Ngub buklaong inim oborob nen sabobur aol ngubi ora haen lowaebe. Tenaol hambunom hondoklemi tomb aol mondom obum khorob sao kang mend nao bi oborob was buklaol handaem sin, aol ngo obu ora haen lowaebe. Aol mend obu obun were is bombor o kab was bara

sin, aol ngo haen lowaebe. Aol mondom kir ngalaeb paolin nao ke, obun kone bor Ngaoron hambun sao oborob bi lao ub was bam bam bu pakla nao se, obum kone ebe dund se woroklme ub was hem ko, obum tenaol hambun bor heb heb was ko obun tenaol sango was men koro habur, obum Ngaoron angal bib ebe di oborob was kao dund bu harob sin, aol ngo obu inin maeb haraoklao aol ebe ora haklaong inim aol ngubi ora es bu haen lowaebe ora.*

³ Aol mondom he soklme ib no he di nao se, ko di penar bu nao hemebur, tenaol hambun bor sub heb heb ko was harob sin, aol ngo haen lowaebe ora. Ngub inj, aol mondom tenaol mende bor ab saond was bu hakol handaem sin hesa aol mondom momak mone kab was heb homoklao handaem sin kab, aol ngubi nao haen lowaebe ora.

⁴ Ngub inj, inim hondoklemil aol mondom obun ten nongnas oborob ora maeb habur, obun nongnas baebenom di khorob nao bi oborob was bin ko oborob ora maeb harob sin, aol ngo haen lowaebe ora.

⁵ Heneng ora aol mondom obun ten nongnas obun sem kang ora o maeb hakl buwarob sin, obum asub bubur tenaol Ngaoron sem hambun maeb haklao? Pangeklem. Aol ngubim Ngaoron sem maeb hakl buwaklao ora.

⁶ Mend di aol mend obu wen sao kone baol munubur Karas aol harob sin, aol ngubi Ngaoron semon maeb haraoklao aol nao haen lowaebe. Aol ngubi haen kaem sin, mbes Seran obu ebekone aondao ora pisaol saokl wisao ub aol ngo obum di ebekone poklao, Ngaoron obu Seran ngo hesa haru hakl pen lu taol peklaol ora.

⁷ Karas aol imbi ebe ora wi mend obu tenaol Ngaoron man nao pange semom di turi homo, obum angal lao sao di tenaol hambunom oborob ora dend homo pangaem sin, aol ngubi ora haen lowaebe. Aol ngubim obum oborob was bu harob sin, tenaol tangarom di obum khorob menjao biyao nao ken haklaol, Seranom obu maobala saokl nao mao waklaong aol ngubi on was es bu haen lowaebe.*

Ngaoron sem bisur bubur kongon bimi aol ngubi haen lowaebe

⁸ Bombor ngub was menger mubur Ngaoron sem bisur bu kongon bimi aol baebenom di, mbinim kone ukl bombor ora u angal kab di nao ke heneng heneng was ko harim sin, mbinim Ngaoron sem bisur bu kongon bimi aol ebe ora haklemi. Mbini he soklme ib no he soklme baeben di,

* 2:9: 1 Pit 3:3-5 * 2:12: 1 Kor 14:34 * 2:13: 1 Kor 11:8-9 * 2:14: 2 Kor 11:3 * 3:1: Bis 20:28 * 3:2: Tat 1:6-9 * 3:7: 2 Kor 8:21

mone momak di osisao heb was homo hekil hekil ko mu haroklme baeben di, Ngaoron sem bisur bu kongon biyao aol nao haen lowaebe ora.

⁹ Ngub inj, mbini mendbor mbinin kone ora bor di kho kang mend nao win ebe kun pele ora habur, mbinim angal bib heneng ora lao nda men hakol ora bu angal ngol hul ha ora harim sin, mbini Ngaoron sem bisur bu kongon biyao aol ebe haklemi.

¹⁰ Inim pibnao wen tomb oran aol ngo Ngaoron semon kongon biyao aol mao haklemi baebenom, Ngaoron kongon ngo oborob ora bim be? asub was bim ko hendeklemin ub bi henden lowaebe. Ngub bi hondoklemi tomb mbinim oborob ora bam bam baem sin, mbinim Ngaoron semon bisur biyao aol ngub bao haen waklwaebe ora.

¹¹ Mende di menger bombor ngub was mubur mbini Ngaoron semon bisur bu kongon bimi aol baebenon were baebenom di ngub ora boroklwaebe buklemi. Mbinin kone ukl bombor u, mbinim tenaol mendem kabl biri o pere mam aeben bubur tenaol mende dobaekleyam aeben aeben di nao buklemi ora. Mbinim he soklme ib no he di nao sebur, mbinim kone mende nao mari hor hambunon kone oborob woroklme ub was bu haklemi ora.*

¹² Inim hondoklemil ten kone ebe wi ngubi baebenon aoli mend obu ten Is bombor on aoli ora habur obun ten nongnas oborob ora maeb harob sin, aol ngubi ora on was sabol peb bu Ngaoron sem baeben bisur bu kongon bimi aol mao ha peb bibaebe ora.

¹³ Inim Ngaoron sem bisur bu kongon bimi aol ngo mao ha peb buklemi o inim oborob hondobur, aol mendbor mbinim kongon ngo oborob ora bu haeb se on ora mao haklwaebe. Inim ngub baem sin mbinim oborob was bu haklemi tomb tenaol hambunom di mbinim oborob was bu hayom ko henden ora haklemil, naom Eben Ke Aol Njisesol hul ha hayom ub di mbinim pakl nao heme tenaol hambunom pangen kao kalobur, Karas on angal bib hobao sao ngo buriyab ora kao kalam akol bu haklemi ora.

Ngaorom nao bor hobao sao muwalisao ub panaem ora wiyao

¹⁴ Tim o, heneng ora nim nje hael ol penar bu oboklwao ko pangakl o, nim ngubi tomb nje bor bas ngo waeb bu eben kabl ka.

¹⁵ Ngub nen sobakl o nim nje hael ol penar bu nao oba sin, nim bas ngo bor nao Ngaoron semon oborob was bu haklmao on angal ora waeb buwaong, njem bas ngo

bor hendaebe. Nao ngo baeben Ngaor obu haeben saraoklaon sem ora habur and pinj buri menger ora hayom ol, and pinjom and imis nao tibaen ti hakol biyao nda ub naom Karas on heneng heneng was keyao angal ngo nao tibaen men hakol ora bu hayom.*

¹⁶ Heneng ora naom angal bib ebe ngo men hakol bu hayom on te hobao sao aondao ora yaol, panaem ora wiyao. Ngub yaol angal te ngo ngub wiyao.

Obu aol heneng ora men korobur Obo pindib paesao ora.

Obum oborob was bu haraoklaon te

Wesao Tangar Aondao oram

Tenaol hambunom henden oborob ora muwalisao.

Angal mini wesao baebenom di obu ora hindismi.

Obun angal bib ebe

Tenaol Sem Tangar hasmi su baeben hambun bor

Pib ngaesaol

Sun tenaolom obul hul ha hasmi ora.

Ngub bismi tomb

Ngaorom obu imbi wi aondao ora haen ko

Yu heben bor men misao ora.*

4

Mendborom ini bor man kao nji non bubur ini maobowaklemi hondoklwaebe

¹ Tim o, Ngaoron Wesaom nao bor oborob ora ko mao dund baraoklao nda ub mabor bao bu kowes buklaol o teb sam sam buklaol tomb, naom angal bib hobao sao ngo men hakol bu hayom ub mbini aol mendborom angal ngo men hakol bu hul ha haroklme ub tuwaklemi. Ngub bubur lemin mbinim kakla ko tenaol maobowaraoklao wesao baebenom lemi o pango men hakol bubur, mbinim tenaol kao mao saraoklao Seran semon wesao baebenom lemi ub hem ko pangoklemi.*

² Mbini aol man ngubi pangoklemi baebenom kakla ko tenaol maobowa haklemil, ngo baebenon kone bor isaolaom dao pae non bi ora hayem. Ngubi hayem ol mbinin wipalom dekel dekel mao paklao ub khorob was bu habur, naom khorob beyom be? oborob beyom ko nao mao bemberaeb se ora hayem.

³ Mbini aol ngo baebenom ten taol nao bibaebe ora lome. Mbinim ne mendbor di tenaol kho mao saraklao sao wiyaoong nao noklwaebe ora lome o, Ngaoron ne hambun sao tenaolom nen ko ora warisaol, nao obun angal heneng ora lao nda ora hondobur, obul hul ha hayom baebenom

* 3:11: Tat 2:3 * 3:15: Ebe 2:19-22 * 3:16: Mak 16:19; Njo 1:14 * 4:1: 2 Tim 3:1; 2 Pit 3:3; 1 Njo 2:18; Njur 18

* 4:3: Oro 14:6; 1 Kor 10:30-31

Ngaor obu bor tengiyu kobur bao naeb se ora hayom.*

⁴⁻⁵ Naom di ora hendeyom ub Ngaorom ne hambun sao warisao sao ebe ora warisaol, naom ne ngo sao baeben tuwamun ko inj warisao ora. Ngub inj, naom Ngaoron angal men hakol bubur obu bor kao kalam sin, obum hambun sao mao ebe was saraoklaol, naom Ngaor bor tengiyu ko kao kalobur ne hambun sao bao noklmao ora.*

Paolom Tim bor njem Karason kongon biyao aol ebe ora haebe

⁶ Tim o, njem naom Karasol hul ha haroklmao on angal di, njem angal bib ebe ndan te hambun sao oborob ora pangele nda ub di, men hakol bu njen ne sao nao ha habur mbini Karas aol baebenom pangen kao kal ha was haebe ora. Ngub bae sin nje Eben Ke Aol Njiseson kongon biyao aol ebe ora haklesi.

⁷ Ngub buklesi o tenaol Ngaoron man nao pange baebenom inji arman kam aeben bu haroklme nda ub baehaemen il nao sokl bi ora ko haroklmeng, njem angal ngubi baeben nao pangaebe ora. Ngub bubur lesin njem hambun sao Ngaorom kone waoraoklao ub was hem ko bam bam bibi ora.*

⁸ Naom kongon tangar sao hambun sao bukbur naon mesao pibiki pa, naon toklo buri palen ko kongon tibiyu bam bam bukmao tomb nao kang bu bisur bukla o, naom Ngaorom kone waoraoklao ub bam bam bukmao tomb nao bisur aondao ora bukla o. Heneng ora nao nao heme su ngol ngo bao hayom tomb di, naom mabor yu heben bor po haeben saklmao tomb di, nao bisur aondao ora bukla o.*

⁹ Nim angal ngo heneng ora kakl ol, tenaol hambunom di nim angal ngo kakl ub heneng ora kise ko pangobur men hakol bu harim sin ebe ora soklao.*

¹⁰ Aoh nim ngo kakl ub Ngaor ngo naon haeben mao saraoklao Ngaor nda obu tenaol hambun Bu Maoraoklao Ngaor ora hayaol, nao obul hul ha haklmao baeben ora bu muklao, obum nao ngo bu muklao ub bao hondo habur naom kongon ngo buri palo bam aeben eeben bu hayom.*

¹¹ Nim angal ebe ngo kakl baeben tenaol Ngaoron sem baebenom oborob ora men hakol bin ub kao kal ha was haebe.

¹² Nje di nas ora hael ol, mbinim nje nas ora hael ko hondoklemi o nje baehaeme aol heneng hael ko nen nao saben haebe. Ngub inj, Karas tenaol baebenom njem oborob

buklesi ub hondobur, njem ngo buklesi ub was bu haen ub njem angal lesi sao di, njem hambun sao bu haklesi sao di, njem tenaol mendel kone u haklesi ub di, njem Ngaorol hul ha haklesi ub di, njen kone bor dol nao haen kun pele was haklesi ub di, tenaol hambunom ngo sao was henden muwalo haebe ora.*

¹³ Njem ni oboklwao ub bao hondo haklesi tomb njem Ngaoron mbuk waeb bor wiyao ub hondo, tenaol hambunom pangen kao kalo habur angal ngo oborob ora kao dund bu haebe.

¹⁴ Heneng ora Karas aol mendborom di njem Ngaoron kongon buri ora baklesi ko nen sabismi ub, njem kongon ngo benin ko maeb haroklme aol baebenom njen wesmbaol men mbabur Ngaor bor kao kalismi tomb Ngaoron Wesaom nje bor obun buri taol bu njisao ub, njem sowa pa nao bi oborob hondo ora bu habur men hakol bu haebe ora.*

¹⁵ Ngub bubur lesin njem hor hambunom kongon ngo hem ko oborob hondo was bu ham ham bubur, njem kongon hambun sao ngo bu haklesi sao baeben tenaol hambunom njem kongon ngo oborob and sam sam bin bu hael ko henden ora bu haebe.*

¹⁶ Njem hambun sao bu haklesi sao baeben di oborob hondo was bu habur, njem tenaol hambun bor angal bib ebe nda kao kalo haklesi ub di oborob was kao dund bu haebe. Njem oborob ngub was bu hari sin, njem ngo buklesi tomb njen mbib di, tenaol mendbor njem angal ebe ngo kao kaloklesil pangoklemi baeben di, ini hambun bu muklao ora.

5

Paolom Tim bor Ngaoron sem ngub maeb haebe kisao o

¹ Tim o, njem Karas aol, aol kon wi baebenom khorob sao kang mend buklemi tomb aondao bu nao taolu libi ora. Ngub inj, njem mbini bor njen ab men korobur, ngub nao bibaebe ko sub kao kalo mbinin kone bor mao dund baebe. Aol nas mendborom khorob menjao buklemi tomb di njem mbini njen haeme ora men korobur, inim ngub nao bibaebe ko kao kalobur sub mbinim kone ebe win mbinin kone bor mao dund saebe.

² Mende di ten kon wi baebenom khorob sao kang menjao buklemi tomb di, njem mbini njen am men korobur mbini bor ngub nao bibaebe ko sub kao kalaebe. Nong baebenom khorob sao kang menjao buklemi tomb di njem mbini njen mbaoli

* 4:4-5: Bis 10:15 * 4:7: 1 Tim 1:4; 1 Tim 6:20; 2 Tim 2:16 * 4:8: 1 Tim 6:6 * 4:9: 1 Tim 1:15 * 4:10: 1 Tim 2:3-4 * 4:12: Tat 2:15 * 4:14: 2 Tim 1:6 * 4:15: Bis 6:6; Bis 8:17; 1 Tim 5:22

men koro, njen kone bor di khorob sao kang mend nen nao saebe, kone ebe kun pele ora ubur mbini bor sub ngub nao bibaebe ko kao kalaebe ora.

³ Ten mendbor mbinin aoli heme weyae mbini mandom bisur nao bib se hungum ora burubur, mbinin kone bor dam nao bin buruklemi baeben ini Ngaoron semom oborob ora bisur bibaebe.

⁴ Ngub buklemi o aoh, mbini ten weyae aoli heme ngubi baebenon nongnas mend beraem sin di, aoh mbinin isi wane baebenom mar berae mendbor harim sin di, mbinin ingi aoraom mbini bor ne taol bu kalo oborob ora maeb hasmi ub nen sabo mbini bor ngo bismi on san li non bubur, mbinin ingi be? mom ten weyae ngubi baeben ebe bisur buklemi ora.

⁵ Ngub buklemi tomb Ngaorom kone ngubi turi aondao ora hemeyao. Heneng ora ten mendbor mbinin aoli heme weyae mbini mandom bisur nao bib se hungum ora burubur, mbinin kone bor dam nao bin buruklemi baebenom Ngaorol hul ha ora habur, Ngaorom mbini bisur bin ko mbinim hor hambunon hora di somna di obu bor kao kal ha ora boroklme.*

⁶ Ngub bimi o ten weyae ngo baebenon mendbor mbinin songolom turi homo bi keyao ub was heb homo bu haroklme baeben, mbinin kone bor pe pae non bi ora hayem ngao, inim mbini ngubi baeben bisur nao bibaebe ora.

⁷ Pangal. Njem nim ngo kakl sao baeben Karas sem hambunon pangen kao kaloklesi tomb mbini ten weyae ngo baebenom oborob was buruklemil, mandom mbini bor inim khorob ngo sao bimi ko te nao mao saraen ub njem nim ngo kakl sao baeben kao kalaebe ora.

⁸ Ngub kao kaloklesi o mandom obun sem baeben hambun bisur bu maeb nao haebur, obun sem heneng kang ora obun mbib maeb ha bisur bib se ora o di maeb nao harob sin, obum ngo buklaol ub khorob aondao bu ora buklaol. Ngub buklaol obum khorob ngo buklaol saom man nao pange baebenom khorob bu haroklme nda ub di men mbaklaol, obum Ngaorol hul ha haraoklaol ub di ora tuwaklaol ora.

⁹ Njem ten aoli heme weyae bisur bib se ngo haklon mendbor ngubi baebenon imbi was waeb bu wibi. Ten mendbor mbinin amom mbini marisao on karasmas supu hakl hakl hor teb pibi hasao baebenon mend, obu aol is bomboron were was burubur

¹⁰ obum mbes hambun sao oborob was bu habur, obun nongnas baeben di oborob ora maeb ha, tenaol su tangar bor hakl

ebeme baeben di ne taol bu kalo, obum Karas tenaol baeben hesa tenaol mendbor ke hondoklme baeben kab di hem ko bisur was bu, mbini ten weyae ngo baebenon mendbor mbinim mbes kongon ngo sao baeben di hambun sao oborob ngub was bu hasmi o ngubi tomb mbinin aoli heme weyae beraem sin, Karas semom bisur bin ub njem ngubi baebenon imbi was waeb bibi ora.*

¹¹⁻¹² Ngub waeb buklesi o njem ten weyae mbini aoli heme ngo baebenon mendbor mbini ten nong sao bao beraem sin, njem mbinin imbi waeb nao bibi ora. Ngub inj, mbini ngo baebenom wakl aol pokl ko nen saboklemi tomb mbinim pibnao ora Karas bor njen kongon bukwaol kismi ub bao wabur tuwaklemil, mbinim ngo buklemi ub mbinin mbib ora khorob buklemil mbinin kone bor kho sen buruklemi ora.

¹³ Ngub bubur lomen mbini ten weyae ten nong sao bereme ngubi baebenom ngub di bimi. Mbinim kongon bibi di makl homo pakla pakla was sobur, and hambunon akol akol bu mbinim khorob ngub was bam bam bimi ora. Ngub bubur angal khorob tangar tangar ubi mendbor nao Karason sem baebenom nao lomao nda ubi baeben di, mbinim tenaol mendem kakl biri o pere mam aeben bubur tenaol menden mangal bu dobaekleyam akol akol bimi ora.*

¹⁴ Ten weyae ngubi baebenom ngub biming, mbini ten aoli heme weyae baebenon nong sao buruklemi baebenom mbinim aol pobur nongnas maru u, mbinin and ne osisao maeb ha mbinim ngub baem sin ebe ora soklao ko pangakl ka. Ngub ora buklemi tomb tenaol mendbor Ngaoron angal bib ebe nda makl homoklme baebenom, nao bor inim khorob ngo sao was beyem ko menjao te mao sarakl buwaklemi ora.*

¹⁵ Heneng ora nim ngo kakl ub ten aoli heme weyae ngubi baebenon mendborom Karason harer ebe on nao pe baondib munubur, mbinim Seranom bi keyao ub was bu hayem.

¹⁶ Ngub bimi o tenaol Karas sem baebenon Karas ten mendbor buruklemi o, mbinin sem kang ora on ten mendbor mbinin aoli heme weyae beraem sin, Ngaoron sem aeben baebenom ten weyae ngubi baeben andub ora bisur bu maeb haklemi tomb, mbinin kone bor kend nao bin ub ten ngo baeben mbinin mbib mbinin sem kang on ten aoli heme weyae ngo buruklemi o ebe maeb ha bisur buklemi ora. Ngub buklemi tomb mbini Ngaoron sem aeben baebenom, ten

* 5:5: Luk 2:37; Luk 18:7 * 5:10: NjuS 13:2 * 5:13: 2 Tes 3:11 * 5:14: 1 Kor 7:9

mendbor mbinin aoli heme weyae pone ora hungom mondom bisur nao bib se buruklemi baeben, mbinim ne taol bu kalo ebe bisur buklemi ora.

¹⁷ Mbini ini Ngaoron semon maeb haroklme aol mendbor mbinin kongon oborob was bu haklemi baeben, ini tenaol Ngaoron sem baebenom mbini bisur bu mbinin sokl tom kab non bi kond ba ora kaloklwaebe. Heneng ora inin maeb haroklme aol ngo baebenon mendborom Karason angal bib ebe nda kao kalo, angal ngon te oborob ora buri palobor kao dund bam akol bu harim sin, nim inin mbini ngo baeben oborob ora bisur bibaebe kobur kabl.*

¹⁸ Pangal. Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub,

Njen some kawaom nje bisur bubur
Njen em wir il hala dab barakam akol bu
Kongon buri ora buklao tomb
Njen some kawao ngo obum dem homobur
Ne kang mend noklbur buklao ub
Nao nen obun ne komb pae bor
Manga mba nao tanga mbaebe
ke wiyao ora. Mende di
Kongon bimi aol baeben hambunom
Mbinin sokl di ebe muklemi ora
ke wiyao.*

¹⁹ Inin maomb bo haroklme aol ngo haklon mondom khorob baonaol hondowao ko tenaol is bombor mondom nje bor kao nja sin, njem obum heneng le ko nen nao sobaebe ora. Ngub inj, tenaol is kab teb andubom aol ngom khorob baonaol hondomao ko nje kao njaem sin, njem mbinim heneng lem ko nen sobaebe.*

²⁰ Ngub nen sabobur lesin inin maeb haraoklao aol khorob buklao ngo obu, njem Ngaoron sem hambunom el sokl mbini maeb haroklme aol tangar aeben o baebenom di pakl homo, nim khorob ngub nao buklwao ko nen saben ub obu bor khorob ngo bae ub nao bibi ko, obun kone bor oborob ko mao dund baebe.*

²¹ Nim angal ngo kabl o baeben, Ngaor di Eben Ke Aol Njises di Ngaoron angal mini wesao komb bi baeben di hambunom henden nim heneng ora kabl ngao, njem Ngaoron sem hambun maeb haklesil tenaol mendborom khorob uklemi tomb njem aondao bu ora taolu libi ora. Ngub taolu lubur mendbor njem turi homoklesi baebenom menjao buklemi tomb nao hende non bu bao wa nao bi, njem mbini hambun bor kone bombor ub was ubur bu haebe ora.

²² Ngub bubur lesin njem aol mend obun kone nao hendebur, njem obu penar bu

kim men mba maeb haraoklao aol nao haen kaebe ora. Njem ngub bae sin obum khorob bubur saokl uklaol tomb njem ora khorob bi non bi soklaong, aol mend penar bu maeb haraoklao aol nao mao hae njem njen mbib haklesi on oborob hondo was habur lesin, njen kone bor khorob sao kang mend nao eben ebe kun pele win was haebe ora.

²³⁻²⁵ Aol mendborom khorob bimi ub mbinim panaem ora bu haroklme, Ngaoron mbinim khorob ngo bu hayem ko te mao bemberaraoklao, naom di mbinim khorob ngo bimi ub penar bu bao ora hendeyom. Ngub beyom o aol mendborom khorob mu pango was bu haroklme ub naom penar bu nao hendeyom o, mabor mbinim khorob ngo bu haroklme ub Ngaoron tenaol hambunom henden bu mao panaen lao ora. Menger bombor ngub was mubur aol mendbor oborob bu haroklme baebenom di tenaol hambunom henden oborob was bu haroklme ora. Ngub bimi o aol mendborom oborob bu haroklme ub mbinim oborob was bu hayem ko tenaol hambunom penar bu nao hondoklme ora. Ngub bimi o mabor obum oborob was bu hae ko ora hondoklme, njem Ngaoron semon maeb haraoklao aol mend haen lesi tomb njem penar bu nao haen kaebe ora.

Tim o, angal mend di njem sen kang mend wi was bele ko nen sobakl ngao njem ib heneng was nao nebur, njem sen kang ngo homale ub wakl ebe sen ub njem ko mend ko mend ib waen di kang mend naebe ora.

6

Kalabus kongon non bi bimi aol bor angal ngo kisao o

¹ Mbini Karas tenaol sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bimi baebenom mbinin kongon baroklme aol o di tenaol mondom Ngaor bor maobowa angal bu, nao Ngaoron semom bimao saon di angal kho menjao menjao nao kao beyaen ub, mbinim mbinim kongon baroklme aol aondao ngo baeben bor turi was homo, mbinin angal hul nao hae oborob pangobur oborob was biyao ko haklwaebe buklemi.*

² Mende di mbini sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bimi tenaol ngo baebenom maomb bo haraoklao aol o obu Karas aol sa sin, mbinim ngub nen nao saboklwaebe buklemi. Obu naon haeme non bi ora hae ol nim obun angal di ko mend ko mend nao pange, ebe hul haeb se ora hae ko nen nao saboklwaebe buklemi

* 5:17: 1 Kor 16:18 * 5:18: Mat 10:10; 1 Kor 9:9 * 5:19: 2 Kor 13:1 * 5:20: Kal 2:14; Ebe 5:11 * 6:1: Ebe 6:5

ora. Ngub inj, obu di Karas aol ora hae ol nim obu hond homo kone u habur, obun kongon ngo bu haklwao tomb obun hambun sao ebe was soklaol ni di oborob was haklwao ko nen sabobur, nim obu kongon ngo aondao bu oborob was bu haklwao ko nen saboklwaebe buklemi.*

Hobao sao heneng ora muklbur haklwaebe

Tim o, njem tenaol hambunom kone ebe ngub woroklme ub ora bu haen ub, njem nim ngo kakk sao baeben oborob ora ko mao dund bam bam bu haebe ka.

³ Aorao Aondao Njises Karas obun angal hambun sao ebe ora ngo wiyao sao baebenom, Ngaorom kone oborob ora wao-raoklao ub nao bor oborob ora kao dund bi hayao ora. Heneng ora ngub beyao o aol mondom Karason angal bib ebe ngo tuwabur obum tenaol hambun bor man tangar buwala sin, aol ngo obum Ngaoron man ebe dund se ngo wiyao ubi inj ko haklao.*

⁴ Ngub buklaol naom di aol ngo obum baehaemen ebekone po kon nao wi awis ora habur tenaol maobowa hae ko ora hondoklmao. Mbinini aol ngubi baebenom mbinim angal te tangar sisao was nen sab sab bu, per ab saond bu, aol mende kollmba kollmba buklemi on angal was ko habur mbinim angal khorob lemi on was turi homoklme. Mbinim ngo turi homo bimi saom tenaol mende bor daongirir kao kao bubur nar wen ebe hend non mao ba, tenaol mende bor ab saond bi bi bubur armend sisao dikla kobaen kao kao mao ba, tenaol mende maobowa angal mao ba ba bu, tenaol mende bor ngo sao ngo sao baonao ko te mao sara sara mao ba,

⁵ tenaol mende bor ko mao homa men mbakl ke ke mao ba, tenaol hambunom kone bor ngubi was and mao sa haroklme ora. Ngub bimil aol ngubi baebenom kon nao wi awis ora habur kone khorob ubur ko haroklme, mbinim Karason angal heneng was lao nda hem ko men hakol nao bimi ora. Ngub bimil mbinim Ngaoron man wiyao ub homa ora haklbur, sun woroklme sao hambun sao mu haen ko Ngaoron man ngo wiyao ko nen saboklme ora.*

⁶ Aoh, aol mondom Ngaoron man men hakol bu haklao tomb obum aol menden osisao andub ora maru u, mbinini homa haklemi ub di hem nao ke, obum aondao bu di kang bu di obun u haklao ub was hem ko turi homo harob sin, obun kone ndaon

bor hobao sao hambun sao maru u hae non bi homa ora hayao.*

⁷ Pangal. Naom amom nao su ngol wen mar paesao tomb naom menjao nao mini ora ibismaol, mabor naom su ngo tuwakl-bir paokl poklmao tomb di naom menjao nao mini poklmao ora.

⁸ Ngub bukmaong naom tenaol menden hambun sao u haklemi sao bor hem nao ke, naon ne noklmao sao di naon toklol samoklmao sao hakl di naom kang ukmao ub turi was homo haemin ora.

⁹ Ngub bukmao o mbinini aol mendbor osisao andub ora maru u habur ni homa ora haklwao ko nen saboklme baeben o, mbinini kone bor kon nao wi men mao koraklao, mbinini heb homoklme saom aolom sab nek bor sab baond u loroklme nda ub mbinini saokl khorob ora mao waklaol ke aondao ora hondoklemi.

¹⁰ Pangal. Tenaolom monel kone u heb homoklme nda ub khorob bimi sao hambun saon te ora yaol, tenaol mendbor mone hem aondao ora ko hasmi baebenom mbinim Karasol hul ha hasmi ub ora tuwaesmil, mbinini kone bor kho aondao ora sen habur isaolaom sao dao ha win hasmi ora.*

Paolom Tim bor haeben saroklme sao ora men hakol bibi kisao o

¹¹ Tim o, nje Ngaoron aol ora hael ngao, njem tenaol kho mao saraoklao sao ngo sao baeben mesao kalo wandi pa was haebe ora. Njem ngub bubur lesin njem Ngaoron kone ebe dund se wao-raoklao ub di, Ngaoron oborob was nen sabaoklao ub di, obul hul ha haroklme ub di, tenaol mende hond homo kone woroklme ub di, menjao buklaol tomb njem hul ha saor peyo was haklesi ub di, njem tenaol hambun bor sowa pa sub was haklesi ub di, njem kone ngubi was hem ko u haebe ora.*

¹² Mbes Ngaoron nje haeben sanin ko bember peyobur ib ko mao hasaol, njem Ngaorol hul ha harili ub tenaol hambunom pangen nim Ngaorol hul ha ora hae ko kao paesndis ngao, nas mendborom sokl muklbur akl ora pobur ya to kollmbakl puklmi nda ub, njem njen sokl haeben saroklme sao ngo muklbur akl ora taol mi po haebe ora.*

¹³ Eben Ke Aol Njisesom di mbes kabman maomb bo haraoklao aol Pondiyas Paleron elol teka hasao tomb, obum obu Ngaoron Isi ora hasao on te oborob ora kao paesao. Ngub bisaol nim Tim nje bor Eben Ke Aol Njises ngo hesa Ngaor obu hambun sao and

* 6:2: Pilm 16 * 6:3: Kal 1:6-9; 2 Tim 1:13 * 6:5: 2 Tim 3:8; 2 Tim 4:4; Tat 1:14 * 6:6: Pil 4:11-12; 1 Tim 4:8; NjuS 13:5 * 6:10: Ebe 5:5 * 6:11: 2 Tim 2:22 * 6:12: 1 Kor 9:25-26; 1 Tim 1:18; 2 Tim 4:7 * 6:13: Njo 18:36-37; Njo 19:11

mao saraoklaon te nda kabom di henden ora, njem hobao sao ngo oborob ora men hakol bu, bu hanin ko kao njuru kl ngao.*

¹⁴ Njem Ngaorom Karason kongon hobao sao ngo bu hanin kisao ub oborob hondo ora bu habur, njen kone bor kho dol hae sao mend nao eben was haebe. Ngub bubur lesin njen kongon ngo oborob maeb ha bu habur, naon Aorao Aondao Njises Karas obu oboklao bao o di bu pindib paen ora bu haebe.

¹⁵ Karas obu oboklao bao ngo Ngaorom bao ngon ora oboklao ko mbes nen sabo man man bu paesao ub, Ngaorom obu waki obu pindib paen lao ora. Ngaor ngo obu tenaolom turi hom ha haroklme on te ora yaol, obu bomborom hambun sao buri palo maomb bo haraoklao Ngaor ora yao. Obu wesmbao aondao haroklme baebenon wesmbao pone aondao oran obu ora yao. Obu aorao men koro haroklme baebenon aorao pone aondao ora yao.*

¹⁶ Obu bombor o nao heme haeben saraoklao ora yao. Obu nar el sao bao bi hakol bi aondao ora yaol, mondom obu hayaol teb so pokl buwaeb se ora yao. Tenaol heneng mondom obu nao hindismil tenaol henengon elom obu nao handaeb se ora hayaong, obu imbi wi buri aondao pon pae ora hayao ko naom hor hambunon obu bor kaoya ko haemin ora. Heneng ora.

Aol homa baeben bor angal ngo kisao o

¹⁷ Tim o, njem mbini tenaol Ngaoron sem mendbor homa osisao andub ora maru u haroklme baeben bor, inim sul woroklme sao nao hobao sao penar bu kho so bowes biyao sao ngo baebenol kone u hul ha habur ebekone nao puklwaebe ora ko kao kalaebe. Ngub inj, naom nao wimao sao haki di Ngaor onun mbib naon kone bor turi mao homabur, hobao sao hambun sao oborob ora taol bu nju haraoklaong, inim Ngaor obul ora kone u hul ha haklwaebe buklemi ko kao kalaebe.*

¹⁸ Njem aol homa hambun sao maru u haroklme ngo baeben bor ngub kaebe. Inim tenaol mende bor oborob was bu habur, inin hambun sao ngo maru u haklemi baebenon mendbor inim tenaol sango mende menjao nao wi buruklemi baeben hond homo bisur bubur, heb nao ne taol bu kal was bu haklwaebe kaebe. Ngub bubur lemin inim tenaol mende bor oborob sao ngo bu haklemi saom, inin kone bor hobao sao hambun sao maru u hae non bu haklwaebe ko kao kalaebe ora.

¹⁹ Heneng ora mbinim ngub bu harim sin mbinin hobao sao hambun sao hebenol

maru u hae non bi haklemi, mbinin osisao ngo hebenol maru wi non bu haklemi baeben di wi aeben ora saklaol, mbini di haeben ora saklemi.*

Paolom Tim bor njem hondo ora haebe kisao o

²⁰⁻²¹ Tim o, Ngaorom njem obun angal bib hobao sao ngo oborob ora men hakol bu habur, tenaol hambunom pangen kao kalo hanin ko nje bember peyo mao hasaong, njem kongon ngo nao tuwae oborob hondo ora bu haebe. Tenaol Ngaor bor saond bi sao haroklme baebenon man ebe mend ke non bubur mbini haki haki mende men mba mba bu, per ab saond was bi bi bu, mbinim baehaemen angal il nao sokl bi on was kao kao bu haroklme ora. Mbinim nao kone kikil bi hambun sao pange ora hayom ol, hobao sao ora ngo heneng ora keyom ko pangobur nim hambun sao ora hende lome. Ngub lome o mbini ngub nen saboklme baebenon Ngaoron angal hobao sao heneng was lao nda men hakol bismi ub baondib munubur angal ngubi baeben bir bir angal ora ko haroklmeng, njem angal ngubi nao pange mesao kalaebe ora.

Ngaoron ini hambun hond hom ha haen was hayem ora.*

* 6:15: Kao 17:14 * 6:17: Luk 12:20 * 6:19: Mat 6:20 * 6:20-21: 1 Tim 1:6; 1 Tim 4:7; 2 Tim 1:14; 2 Tim 2:18

Paolom nas Tim bor bas kabo pen kisao o

¹ Ni Paol, ni Eben Ke Aol Njiseson angal bib hobao sao kam akal bu haruklu aol nda ka. Ngaorom mbes ora Eben Ke Aol Njisesom nao hambun haeben mao saen ken lowao ko nen sabisaol, obum mbes ngo nen sabisao ub Ngaor obun mbib ora ni obun angal bib hobao sao ngo kam akal bu haraoklao aol han ko bember peyo mao hasao ora.

² Tim o, nim njel kone uruklu ndal nje nao isi maru wi non bi ora hael ol, nim nje hael ol bas ngo waeb bu eben kabl. Naon Ab Ngaor hesa naon Aorao Aondao Eben Ke Aol Njises kabom nje hond hom ha was ha bisur bubur, mbibim njen kone bor sub tibaen as ko hanin lebi ora.*

Njem Angal Bib Hobao Sao ngo ko haebe on sakl nao polaebe kisao o

³ Mbes nao ab sumb wil baebenom Ngaoron man men hakol bu hasmi ub nim di obum keyao sao hul nao hae men hakol ora bu haruklu, nim ngo bu haruklu ub nao kone bor khorob sao kang mend nao win oborob ora habur bu haruklu ko pangakl ka. Ngub ora biyul nim hora di somna di Ngaor bor kao kaleyo tomb nim nje Ngaorom bisur bisao ub nen sabobur, Ngaor bor tengiyu kao ha was haruklu ora.*

⁴ Mbes yao dikla kobaesubndis tomb njem ni hem kobur njen el bor delib eben kisndis ub nim aokl nao hemen beyaruklu, nim nje hondoklwao tomb nao kone bor werek bu turi aondao ora hom ha haklbur nim nje hondon ko ora nen sobakl.

⁵ Nim njem Ngaorol heneng ora hul ha hael ub nen sabeyo tomb, mbes njen mom Los hesa njen am Yunis kabom Ngaorol hul ha ora hasbi ub njem di bombor ngub was Ngaorol hul ha hael ko nim hondo ora hae.*

⁶ Njem ngub hul ha ora hael ol nim mbes njen wesmbaol kim men mbandis tomb, Ngaoron Wesaom nje buri mao palabur hobao sao ngo nje bor pone ora taol bu njisndis ub njen kone bor is sung deyao o hundi mbaraoklao nda ub nao bi, is sung sao ngub bao dao ha win ko nim njen kone bor nen sab ha hanin ko mao perekeyarukl was hae ora.*

⁷ Heneng ora Ngaorom nao bor obun Wesaom ngo taol bu njisao ub naom pakl homaomun ko inj taol bu njisao ora. Ngub

inj, naom buri palo habur tenaol mendel kone wi wi bu, nao bor buklaosao naon mbib oborob kone kimb bu hondo ora hamun ko buri ngo taol bu njisao ora.*

⁸ Ngub bisaong njem naon Aorao Aondaon angal bib ebe ngo ko haebe on sakl sakl nao polebur lesin, njem nim obun kongon hobao sao ngo biyu on kalabus ngo paole o nen sabobur di sakl nao polaebe ora. Ngub inj, Ngaorom nje bor obun buri nda taol bu njuklaong, nim ke ngo hondo hae ub njem di ke mundub mundub bi ngub handam handam bubur, Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo haebe ora.*

⁹ Ngaorom nao obun sem hamun ko nao ngo bember ha peb bu, bu misao ub naom oborob was bu hasmaol hondobur inj bisao ora. Ngub inj, mbes Ngaorom su saohar kab di nao warisao tomb obum nao hond aondao ora hom ha habur, obum mbes bukhwao ko nen sabo man man bu paesao ub obum Eben Ke Aol Njisesom nao bor hond homo bisur buk l eben lowao ko nen sabisao ora.*

¹⁰ Ngub bisaol ngubi tomb Eben Ke Aol naon Bu Maoraoklao Aol Njises nda obo pindib paesao ub ora hendeyom ol, Ngaorom nao hond homobur ngo bukhwao kisao ub ngubi tomb ngo bu hayaol naom ora hendeyom. Karas obu ngo ibisao tomb obum tenaol ora pe paen lao on buri lu taol peyo ora men mbaesaol, Angal Bib Hobao Sao ngom tenaol ko mende nao pe pae haeben saroklme ub naom ora haondaomun muwaleyao ora.*

¹¹ Ngub muwalakl hayaol nim angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo han ko Ngaorom ni bember peyo mao hasaol, ni obun angal bib ebe ngo kam akal biyu aol ora habur ni angal ngon te kao dund bu haruklu aol ora hae.

¹² Ngub hae ol ke mundub mundub bi hondo haruklu o nim ngon sakl nao palaklo ora. Ngub inj, aol ngo nim obul hul ha haruklu nda nim obu ora hendeyol, obun mbib nim obun kongon hobao sao ngo oborob ora bu han ko mao hasao ub nim obun kongon ngo bam aeben bu han ko, obun mbib oborob ora maeb ha kimb buk-lao ko ni ora hende ka. Ngub buklaol nim obun kongon ngo ngub bao bi ha han was, mabor obu oboklao bao o di bu pindib paklao ora.

¹³ Ngub buklaong njem oborob was bu hanin ko menger oborob ora muwalobur, nim heneng heneng was lao angal nda nje

* 1:2: 1 Tim 1:2 * 1:3: Bis 23:1; Pil 3:5 * 1:5: Bis 16:1

* 1:9: Ebe 2:8-9; Tat 3:5 * 1:10: 1 Kor 15:55-57; NjuS 2:14

* 1:6: 1 Tim 4:14 * 1:7: Oro 8:15 * 1:8: Oro 1:16

bor oborob ora kao nju handis ol pangis-ndis ub njem men hakol ora bu haebe. Ngub bu habur lesin njem Eben Ke Aol Njisesol aondaob bu ora hul ha habur, obul kone u ora hael ub njem nao tuwae men hakol bu haebe ora.*

¹⁴ Ngub bubur lesin Ngaorom nje bor hobao sao ora ngo njisao ub njem oborob hondo ora men hakol bu haebe. Ngub buklesi tomb Wesao Ebe Komb Bi ora ngo naon kone bor haen hayom om, njem ngo sao oborob hondo ora maeb hanin ko nje bisur buklaob ora.*

¹⁵ Njem di ora hendel ub su Esiya tenaol Karas sem hambunom ni ora tuwaesmil, aol Piselas hesa Hemosenis kabom di haru ora ni tuwaki pismi ora.*

¹⁶⁻¹⁷ Ngub bismi o aol Onesiporas bombor o obum ko ko nao kone bor turi mao homa was bisaol, nim aol ngo obu di obun ten nongnas baeben di Aorao Aondaom mbini hond homo bisur bin ko ora nen sobak ka. Aol ngo obum pibnao ora su Orom bor ibisao tomb obum ni kalabus paole ub sakl nao pole, obum ni abor hayaob ko aondaob bu ora es bu mi akol bubur obum mabor ni hend wasao ora.

¹⁸ Aol ngo obum ngub was bu haraoklaol, nim mabor Aorao Aondaob obu oboklaob bao on Aorao Aondaom obu hond homo men muklaob ora ko nen sobak. Mende di njem ora hendel ub nim su Ebeses bor hawao tomb di aol ngo obum ni aondaob bu ora bisur bu hasao ora.*

2

Paolom Tim bor njem Njiseson ami men koro haebe

¹ Tim o nao isi ka, Eben Ke Aol Njisesom nje hond hom ha was hayaong, njem hor hambunon obul hul ha saor peyo was hanin ub obum nje bor buri taol bu njin ora haebe.

² Nim Ngaoron angal ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kalowao baeben hambun, njem di pangisndis b angal hobao sao ngon tenaol mendbor mbinim oborob hondo ora munu haeb se haklemil hondoklesi baebenom, tenaol mendbor aebenol haklemi baeben bor di kao dund bam aeben aeben bin ub mao ha peb bibi ora.

³ Tim o, nao Eben Ke Aol Njiseson ami non bi tangar aeben o hayom baebenom bu hayom ub, njem di Karason ami ebe buri ora men koro habur ke mundub mundub bi handam handam bubur lesin, njem Karason saond bi bor saond bu kalo haebe ora.*

⁴ Pangal. Aol ami kongon beyao mondom obu ami kongon bu hayao tomb obum tangar tangar sao bor nen nao saboklaob ora. Ngub inj, obun ami semon maomb bo haraoklaob aol aondaob om turi hemeyao ub was bu ham ham beyao ora.

⁵ Mende di nas mendborom akl pobur ya to kollmbakl beme tomb nas ngon mondom sokl ebe ora muklbur bimi on, mbinim obu bor man ko ngub bibi ke wiyao ub nao bi, obum obun kone bor hon laen habur akl peyao tomb obum sokl nao maoraoklaob ora.*

⁶ Mend di aol mondom em buri palobur ora bo harob sin, obun em ngo bor ne and seyao o obun mbib mbes neyao tomb, tenaol aeben baebenom mabor noklme.*

⁷ Ngub bimil nim angal mar ngo kakl baeben njen kone bor oborob ora nen sab heneng benin ko, Aorao Aondaom njen kone bor mao kombaklaong, njem angal ngo oborob ora nen sab hakol bu haebe ora.

⁸ Tim o, Njises Karas obu aol wesmbao Debirom maru wam aeben aeben bisao on sem bor obo pindib paesao o, obu pe pabur wakl enjaokl pisao ko Angal Bib Hobao Sao ngo nim tenaol hambunom pangen ko haruklu ndang, njem hor hambunon Karas Njises ngo obu bor nen sab hakol bu haebe ora.*

⁹ Nim Karason Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen ngub ko haruklu ndal, mbinim ni aol el kaol ke kho ora hae ko pangobur mbinim ni bor ke mundub mundub bi mao handa haroklme. Ngub bubur mbinim ni kalabus di mao palaesmi o mbinim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ngo kalabus mao palakl buwaroklme ora.*

¹⁰ Ngub bukl buwaroklme Ngaoron tenaol mendbor obun sem haen ko sablo haen kisao baeben Eben Ke Aol Njisesom mbini bu mubur, mbini imbi wi bao bi ora haeben saen ken ko nim mbini bisur bubur ke mundub mundub bi hambun sao ngo hondo haruklu e ub beyo tomb, nao kone bor hul ha saor peyo was haruklu ora.*

¹¹ Pangal. Angal ngo wiyao ub heneng ora wiyao ko nen sobemin ora.

Heneng ora naom obu hesa haru pe pae non bi harum sin
Naom obu hesa haru wakl enjobur haeben saklmao ora.*

¹² Naom ke mundub mundub bi hondo haklmao tomb di

Hul ha saor peyo was harum sin

* 1:13: 1 Tim 1:10; 1 Tim 4:6; 1 Tim 6:3; Tat 1:9; Tat 2:1

* 2:3: 2 Tim 1:8; 2 Tim 4:5 * 2:5: 2 Tim 4:8 * 2:6: 1 Kor 9:7; 1 Kor 9:10

* 2:9: Ebe 3:1; Ebe 3:13; Pil 1:12-14 * 2:10: Kol 1:24

* 1:14: 1 Tim 6:20

* 1:15: 2 Tim 4:16

* 1:18: Njur 21

* 2:8: Oro 1:3; 1 Kor 15:4; 1 Kor 15:20

* 2:11: 2 Kor 4:11

Obu aol wesmbao aondao ora hayao ub
Nao di obu hesa haru aol wesmbao aondao
ora haklmao.

Naom obu bor mesao kalobur obu nao
hende non bam sin

Obum di nao bor mesao njubur nao hende
non buklao ora.*

13 Naom obu taol mi poklwao ora kobur

Naom ngo lomao ub taol mi nao pam sin

Obu nao non bi inj hayaol

Obum obun mbib buklwao keyao sao bao
wa nao biyao ora.

Obum buklwao lao sao waki kone nao u
bokele biyao ora.*

*Ngaorom obun kongon oborob bimi aol
baeben turi hemeyao o*

14 Tim o, njem hor hambunon tenaol
Ngaoron sem hambunom angal ngo
oborob ora nen saben ub mbinin kone
bor kao dund bu mao perekeyarukl was
haebe. Mhini tenaol mendborom man
armend sisao pangoklme on angal tangar
sisao was kao kao bubur per ab saond bu
haroklme ub nao bibaebe ko, njem angal
ngo Ngaorom di henden buriyab ora kao
kalo haebe ora. Mbinim angal ngo ko
haroklme ubim tenaol bisur nao biyao ora.
Ngub inj, tenaol mendbor angal ngo ko
haroklme ubi pangeme baebenon kone bor
ngil ngaol ko kho mao saraoklao ora.*

15 Aol mendbor Ngaoron kongon oborob
ora bu ham ham bubur mbinim Ngaoron
elol sakl nao pole haroklme nda ub, njem di
Ngaorom angal heneng was lao nda tenaol
hambunom pangen oborob ora kao dund
bu habur, Ngaorom nje turi hemen oborob
was bu ham ham bibi ora.*

16 Njem ngub bubur lesin tenaol mend-
borom Ngaoron man mend ke non bubur,
angal tangar tangar nao hobao sao bae-
haemen il nao sokl bi ngo ko haroklme
ubim Ngaor tuwaklbur aondao bu aebenol
pam pam mao baraoklaong, angal ngubi
lemi baeben inim nao pange wandi pa ham
ham bu haklwaebe ora.*

17 Mhini aol mendbor man tangar tangar
ngubi ko haroklme baeben, aol Hameniyas
hesa Palitas kab di mbini ngo semom an-
gal ngo ko haroklme ubim, tenaolon tok-
lol townen der kho ora bubur aondao bu
aebeyam aebeyam biyao nda ub mbinin
angal ngubim tenaolon kone bor di ngub
and mao saraoklao ora.*

18 Ngub biyaol mbibi aol is kab ngom
di Ngaorom angal heneng was lao nda
baondib minismil mbibim kakla kobur
ngub lobe. Ngaorom nao mao enjaesao

bao o mbes pindib paesaol nao ko mende
nao mao enjaklao ko haroklbe. Ngub
bibil mbibin angal ngo ko haroklbe om,
tenaol mendbor Ngaorol hul ha haroklme
baebenon kone bor ngil ngaol mao kabur
kho mao saraoklao ora.

19 Mendborom ngub bimi o ini Ngaoron
sem mendbor kone taol taol nao bi hayem
baeben Ngaorom ini and pinj buri el el
nao bib se menger ora saor mbaesaol, and
pinj menger ngol obun angal waeb ngub
wiyao. Aorao Aondaom obun sem ora
hayem baeben ora hendeyao ke wiyao.
Waeb mende di ngub ke wiyao.

Tenaol mendbor ni Aorao Aondaom sem
hae ko haroklme baebenom

Mbinim khorob bimi sao baeben mesao
kalo

Wandi pa haklwaebe buklemi

ke wiyao ora.*

20 Mar mend di and hobao sao ora o
beme on, mbinim and ngon ndis hobao sao
mendbor han ngol hesa han silba kabom
wari ebe on was inj woroklme. Ngub inj,
ndis nao hobao sao mendbor isaom wari
di su hundim wari di and ngon maomunu
woroklme. Ngub bimil bao hor hambunon
ndis nao hobao sao bor ne osisao u noklme
o, bao hobao sao ora on ndis hobao sao o
bor was ne u noklme.*

21 Ngub bimil aol mondom obun kone
bor kho wiyao ub tuwabur dol nao haen
kun pele ora harob sin, obu ndis ebe han
ngolom wari non bi ora haklaol hondobur
Ngaorom obu komb bi ora haen laol, and
ngon aoraom obu turi homobur obun
obun kongon hobao sao hambun sao bu
haen lao ora.*

22 Pangal. Nas baebenom mbinin kone
bor heb homo khorob hambun sao nen
saboklme nda ub, njen kone bor nao
eben oborob wandi pa ham ham bibi ora.
Ngub bubur lesin njem kone ebe dund se
woroklme ub di, Ngaorol hul ha habur obul
kone u haroklme ub di, tenaol mendel kone
u haroklme ub di, sub kone tibaen sowa pa
as ko was haroklme ub di, njem kone ngubi
was u haebe. Ngub bu habur lesin tenaol
mendborom mbinin kone bor dol nao haen
ebe kun pele ora habur, Aorao Aondaom
mbini bisur bin ko kao kalo haroklme ub
njen kone bor di ebe kun pele ngubi ora u
haebe.*

23 Njem di ora hendel ub aol mendborom
mbini kon nao wi mbaoli tumu mari non
bi habur, mbinim man armend sisao lome
on angal tangar tangar andub ora ngo ko

* 2:12: Mat 10:33 * 2:13: Oro 3:3-4; Tat 1:2 * 2:14: 1 Tim 6:4; Tat 3:9 * 2:15: 1 Tim 4:6; Tat 2:7-8 * 2:16:
1 Tim 4:7 * 2:17: 1 Tim 1:20 * 2:19: Njo 10:14; 1 Kor 8:3 * 2:20: 1 Kor 3:12 * 2:21: 2 Tim 3:17 * 2:22:
1 Tim 4:7; 1 Tim 6:11

haroklme ubim mbini bor per ab saond was mao baraoklaong, njem angal ngubi lemi o bor nao hende baondib paen ham ham bubur mesao kalo haebe ora.

²⁴ Pangal. Aorao Aondaon kongon bimi aol mondom per ab saond nao biyao ora. Ngub inj, obum tenaol hambun bor sub was ham ham bu obum Ngaoron angal bib hobao sao nda oborob ora kao dund bu habur, mendborom obu bor khorob beme tomb di obum penar bu ko nao homaoklao ora.*

²⁵ Ngub bubur laon obum sub was habur, tenaol mendbor obun angal makl homo nao pangoklme baebenon kone bor oborob ora nen saben ko, ko mao doklam doklam bubur mao dund baraoklao ora. Obum ngub buklaol tomb Ngaorom mbini ebe bisur dim buklaol, mbinim kone baol munuklemil Angal Bib Hobao Sao heneng was lao ndan te di mend nen sab heneng buklemi ye ko nen sabobur biyao.*

²⁶ Heneng ora mbinin kone u bokeyobur mbinim ngub hend heneng baem sin, mbes mbini ngo baebenon kone bor akal andom sao deyao o munu tanga pa men mbaraoklao nda ub, Seranom mbini ngo baebenom obun angal was pango obu taol mi po haen ko men mba waoraoklao ub nao bi, Ngaorom mbini bu muklao ora.

3

Bao mabor mend buklaol on tenaolom khorob andub ora buklemi o

¹ Tim o, njem ngo sao oborob ora nen sobaebe. Bao mabor mend buklaol on tenaolon kone bor kend mao ba kho mao saraoklao sao khorob andub ora bukleming, njem ngo sao nen sab hakol bu haebe ora.*

² Ngo sao buklemi tomb tenaol hambunom mbinin mbib sisao was hem ko nen saboklemi. Ngub bubur lemin mbinim mone osisao was heb homo haklemi. Mbinim hel hondo angal bubur ebekone aondaol ora poklemi. Mbinim tenaol mende bor maobowa angal bu, mbinin am abom lemi sao di hul was haklemi. Mondom mbini bor menjao kaloklemi tomb di mbinim turi homo tengiyu nao kebur muklemi. Mbini ngo baebenom kone ebe Ngaor bor haki ebeyao ub makl aondaol ora homoklemi.*

³ Mbinim mbinin sem bor di hem nao ke makl was homoklemi. Mbinim tenaol mende bor hond nao heme ko hom hakol was buklemi. Mbinim tenaol mende dobaekeyo mangal was buklemi. Mbini

ngo baebenom ebekone po el kaol kaol kobur, mbinin kone bor bi lao ub khorob hambun sao sakl nao pole bao was bu haklemi. Mbinim tenaol oborob bu haroklme baeben bor daongirir kobur ko hom ha was haklemi.

⁴ Mbini ngo baebenom mbinin tenaol sango mende di karu luklemi. Mbinim ni aol aondaol imbi wi ora hae kobur ebekone po awis aondaol ora haklemi. Mbinim Ngaor makl aondaol ora homobur, mbinin tangar tangar sao mbinin mbib heb homoklemi sao bor was turi homo haklemi.

⁵ Mbinim baehaemen songolol Ngaorom bibi keyao ub bu hae non bu haklemi o, mbinim Ngaoron buri heneng ora wiyao o bor mesao kalobur makl homokleming, njem aol khorob hambun sao ngub bu haklemi baeben hesa maomunu nao haebur wandi pam pam bu was haebe ora.*

⁶⁻⁷ Aol ngubi baebenom mendborom sub sowa pabur ten kon nao wi boroklme baebenon anda bor hondam akol bubur, mbinin kone bor men mbaen koklbur man tangar sao buwalam akol bimi ora. Ngub bimil ten ngubi baebenom mbinim mbes khorob bu hasmi sao mbinin kone bor wiyao om kend mao baraoklao, mbinim Ngaoron angal ebe nda hem ko pangon ko nen saboklme o, mbinin heb homoklme sao baebenom mbinin kone bor taol taol mao babur kho mao saraoklao ora. Ngub biyaol ten ngubi baebenom angal bib heneng was lao nda nen sabokl buwaklemi ora.*

⁸ Mbes Moses hasao tomb aol Njanis hesa Njambiris kabom Moses obum man ko hasao ub men mbaklbur, mbibim per ab saond bubur Mesosen saond bi sao hasbi ub ngubi tomb di aol ngo baebenom angal bib heneng was lao ndan saond bi sao haroklme. Ngubi habur per ab saond bu hayem ol mbinin kone bor oborob nen saboklme sao nao wi kho ora sisaol, mbinim Ngaorol hul ha hae ko haroklme ub di baehaemen ora bimi.*

⁹ Mbinim ngub bimi o mbinim kone ngo u haroklme ubi wi aeben nao soklao, aondaol bu and sam aeben aeben nao buklaol ora. Ngub inj, aol Njanis hesa Njambiris kabom kon nao wibur, ngo bu hasbi sao tenaol hambunom mbibim kon nao wibur baehaemen bu hayeb ko hindismi ub, ngubi tomb aol ngo baebenom ngo bu hayem ub di mbinim kon nao wibur bu hayem ko tenaol hambunom di ora hondoklemi.

Tim bor angal ebe nda men hakol was bu haebe kisao o

* 2:24: 1 Tim 3:3; Tat 1:7 * 2:25: 1 Tim 2:4 * 3:1: 1 Tim 4:1 * 3:2: Oro 1:29-31 * 3:5: Mat 7:15; Mat 7:21; Oro 2:19-20; Tat 1:16 * 3:6-7: Tat 1:11 * 3:8: 1 Tim 6:5; 2 Tim 2:25

¹⁰⁻¹¹ Tim o, nim hambun sao bu haruklu nda ub di, nim tenaol hambun bor angal bib ebe ngon te kao dund bu haruklu nda ub di, nim hobao sao ora bukbur hae ub di, njem di ngo sao baeben hem ko men hakol bu, bu hael ko ni hende ora. Njem di ora hendele nda ub nim Ngaorol hul ha haruklu nda ub di, nao kone bor tibaen was habur makl nao heme kongon bu kimb was bu haruklu nda ub di, nim tenaol mende bor hem ko kone uruklu nda ub di, mbinim ni lu hondo ko bowes bu haroklme nim ke mundub mundub bi hondo habur hul ha saor peyo was haruklu nda ub di, ngo sao baeben hambun sao njem ora hendele nda ka. Mend di su Andiyok bor di, su Akoniyam bor di, su Lista bor di mbinim ni khorob ora lu bowes bu ke mao handaesmi ora. Ngub bismil nao kone bor kho so kend bin hawao o Aorao Aondaom nao kone bor kend bi kho ngo wisao sao hambun sao mu tuwabur, ni bu misao ub di njem ngo sao baeben hambun sao ora hendele nda ka.*

¹² Heneng ora tenaol mendbor Ngaorom nen sabeyao ub was hem ko men hakol bubur Eben Ke Aol Njisesol kimb bu pelen hakl ko nen saboklemi baeben bor, Ngaoron saond bi sao haroklme baebenom mbinim bor ke mundub mundub bi mao handaklemi ora.*

¹³ Ngub buklemil tenaol khorob bu haroklme baeben hesa man mini non bubur tenaol maobowa haroklme baeben kabom, mbinim khorob ngubi tomb bu hayem ub men mbabor mabor khorob aonda bu ora kond bam bam bu, bu haklemi. Ngub bubur mbinim tenaol mende bor bu haklemi ub, mbinim mbini hakl hakl di mende maobowa bowa bu haklemi ora.

¹⁴ Ngub buklemi o njem non nao tenaol mendbor nje buwalisumndis baebenom oborob bu hasmao ub njem ora hendele ndang, njem angal ngo pangisndis tomb heneng ora e ko nen sabisndis ub njem angal ebe ngo buri palo ora men hakol bu haebe.*

¹⁵ Njem mende di ngub hendele nda ka. Mbes nje nas kang ora hasi tomb di Ngaoron mbuk waeb komb bi ora bor angal ebe ngo wiyao ub pibnao njem ora pangisi. Ngub pangisil mbuk waeb komb bi ngo bor angal hobao sao ngo wiyao om njen kone bor oborob ora kimb benin ko mao kombaraoklaol, njem Eben Ke Aol Njisesol hul ha harili ndal Ngaoron nje bu murukl hayao ora.*

¹⁶ Ngaoron obun mbuk waeb ngo wiyao baeben hambun obun mbib ora waeb win

kisaol, angal ebe ngo wiyao om, angal ngon te hambun sao naon kone bor oborob ora mao kombarukl haen ko di, naom naon kone baol maonaomun ko naom khorob bimao sao inim ngo sao was bimi ko muwalakl haen ko di, naon kone bor kone ebe dund se woroklme ub was bu hamun ko mao dund barukl haen ko di, naom bukmao sao hambun sao oborob was bu hamun ko mao dokla peb bi haen ko di, ngo hakl ub bin ko Ngaorom mbuk waeb ngo win kisaol ora.*

¹⁷ Ngub bisaol nao Ngaoron kongon bimao aol baebenom Ngaoron kongon bukbur hambun sao man man bu u ora hayom ol, naom Ngaoron kongon hobao sao ngo ebe bu haklmao ora.

4

Paolom njem Ngaoron man tenaol hambunom pangen ko haebe kisaol o

¹ Tim o, Ngaor hesa Eben Ke Aol Njises kabom di henden nje bor angal buriyab ora kakk ngao, Eben Ke Aol Njises ngom tenaol hambun nao heme bao hayem baeben di, himismi baeben di, hambun maomunu kone ebe wi baeben hesa kone kho wi baeben kab taol bu kobabur, oborob bimi baeben maeb ha maomb bo haeben saklbur oboklao ora. Ngub buklaong*

² njem hor hambunom angal ngo tenaol hambunom turi homobur pangaeb se haklemi tomb di, makl homobur nao pangaeb se haklemi tomb di, njem bao wa nao bi Karason angal bib hobao sao ngo buri palobur tenaol hambunom pangen kao kal ha was haebe ora. Ngub bubur lesin njem tenaol hambunom khorob beyem ub nao bi waki kone baol minin ub, mbinim kone mao dund ba angal bib ebe ngo mbinim kone bor hondaen buriyab ora ko haebe. Ngub bubur lesin mbinim Ngaoron angal ngo men hakol bubur obul hul ha saor peyo haen ub, njem mbinim kone bor angal ebe ngo mao perekeyarukl was habur, njem sub angal ngon te ngo oborob was kao dund bam bam bu haebe ora.*

³ Pangal. Mabor bao mend buklaol on tenaol hambunom Ngaoron angal bib hobao sao heneng was lao nda makl homo nao pangebur lemin, mbinim mbib nen saboklemi ub was hem lemi. Ngub bubur mbinim man tangar buwaloklme aol mendbor mbinim heb homo turi homoklemi saon was ko haroklme baebenom angal lemi o, mbinim hal bor pangaebe turi homoklemi ub was ken ko, mbinim man tangar buwaloklme aol

* **3:10-11:** Bis 13:50; Bis 14:5; Bis 14:19

* **3:12:** Mat 16:24; Njo 15:20; Bis 14:22

* **3:14:** 2 Tim 2:2

* **3:15:** Njo

5:39; 1 Pit 1:20-21

* **3:16:** Oro 15:4

* **4:1:** Bis 10:42; Oro 14:9-10

* **4:2:** Bis 20:20; Bis 20:31

* **4:3:** 1 Tim

4:1; 2 Tim 1:13

mendbor hem ko es bam akol bu haklemi ora.*

⁴ Mbini ngo baebenom Ngaoron angal heneng was lao nda makl homo tuwabur lemin, mbini man tangar buwaloklme aol ngo baebenom inji arman sao angal turi bi wab hae ngo kakk uklemi o bor, hal pen kobur turi homo pang ha uklemi ora.*

⁵ Mbinim ngub buklemi o njem non njen kone peyao bor pen nao hae, hambun sao buklaol saon njen kone bor oborob kikal bu pa win ora habur lesin, njem ke mundub mundub bi hondoklesi tomb di hul ha saor peyo ora haebe. Ngub bubur njem Angal Bib Hobao Sao ngo tenaol hambunom pangen oborob ora kao kalam akol bu habur, Ngaorom njem obun kongon hambun sao ngo bu hanin ko taol bu njisao ub njem kongon ngo oborob was bu haebe ora.

Paolom nao kongon ngubi tomb ora sok-lao kisao o

⁶ Njem ngub buklesi o ni non su ngo tuwaki poklwao o teb se ol mbinim ni luklemil, Ngaor bor osisao mabaorao haoru kaloklme nda ub nao ibao ngo poboklao o di Ngaor bor mabaorao sao kaloklwao ora.*

⁷ Nim sokl hobao sao ora muklbur ya to kollmbakl sao akl po haruklu nda ub nim Ngaorol ora hul ha kimb was bubur po hawaol, nim ngubi tomb sokl moroklme menger mi hae ol pindib pa ora hae.*

⁸ Ngub hae ol aeben baeben men mbabur obu mbes beyao om sokl moroklme nda ub, ninao sokl muklwao o di ngubi tomb man man bu u mba hayao ora. Ngub wiyao sokl ngo wiyao sao tenaol hambun oborob ora taol bu kobaklao Aorao Aondao nda obum mabor obun bao aondao ora ngo buklaol on, obum ni bor nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael ko ninao imbi ngo win lao ub ninao sokl ora njuklao. Ngub buklaol o sokl ngo ni was inj njuklao. Ngub inj, tenaol mendbor hambun mbinim Aorao Aondao obu oboklao ko turi homo hondo haroklme baeben bor di kaloklao ora.*

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

⁹⁻¹² Tim o, aol ngo ni daol nao haru haroklmao nda baeben paokl buri kobur, aol Dimas obum su ngo nao tuwae bao haklao ub was hem kobur obum ni tuwaki bir su Tesalonaka bor paokl pisaol, aol Keresenji obu di su Kalesiya bor paokl pisao ora. Aol Tatas obu di su Dalmesiya bor paokl pisao. Aol Tikikas ke nda obu di su Ebases abo ngo bor eben kowao ora. Mbini hambun ngub paokl buri kismil Luk

obu bombor o yao haru hayob ngao, njem ni hae ol penar bu ora ebenin ub menjao menjao bi hendaebe ora. Njem ngo oboklesi tomb nas Mak obum di ni bisur bubur kongon hobao sao ngo ebe buklaol ko nen sobakl ngao, njem Mak obu di kemi ora ebebe.*

¹³ Mend di njem nao toklo and turub bi mend su Toros bor aol Kapason andal uwe o di, nao mbuk baeben di mu menae obobur lesin, njem ninao mbuk mendbor hobao sao ora uwe o non aokl nao hemen beyae menae ora ebebe.*

¹⁴ Mend di aol Aleksanda obu kapa waraoklao aol ndam ni bor khorob aondao ora bisaol, Aorao Aondaom aol ngo obum khorob ngo bisao on san luklao ora.*

¹⁵ Pangal. Aol ngo obum naom angal bib ebe ngo ko haroklmao nda ub makl aondao ora homobur men mbakl ke ke biyaong, njem aol ngo obum buklaol sao oborob hondo ora haebe.

¹⁶ Mbes pibnao mbinim ni te mao sara howes kismil, howes ngo kismi on ko san luwao tomb nao aol ngo ni daol haru haroklmao nda baebenom mondong ni bisur bu howes ngon ko san lem nao ke, mbini hambunom ni tuwaki paokl pismi ora. Ngub bismi o nim mbini bor menjao nen nao sabebur, nim Ngaor bor njem mbinim khorob ngo bismi on saongao nao maribi ko kao kalaklo ora.*

¹⁷ Mbinim ni ngub tuwaki pismi o mbinim ni bor te mao sara howes ngo kismi on ko san luwao tomb Aorao Aondaom ni haru was habur buri taol bu njisao ora. Ngub bisaol nim Angal Bib Hobao Sao ora wiyao nda baeben hambun Tenaol Sem Tangar man nao pange baeben di hambunom pangen bao kao pawao, ni sab busi aondao deran ker oran ne bor sao hondawao o Ngaorom ni waki bu misao ora.*

¹⁸ Heneng ora Aorao Aondao obum ngo biyao ub ni bor khorob hambun sao buklemi sao baeben ngub mu tuwarukl was haklao ora. Ngub bubur laon obum ni ke hondoklme bor nao pon ko bu mubur, mabor yu heben obum maeb ha maomb bo haraoklao bor pon laong, Aorao Aondao ngo obu imbi wi bao bi buri ora hayao ko kao tu sowa nao bi kaoya kao ha was haemin ora. Heneng ora.

¹⁹ Tim o, njem aol Akuwila hesa obun were Piriska kab bor di, aol Onesiporason sem baeben bor di, ni Paolom ini hambun

* 4:4: 1 Tim 4:7 * 4:6: Pil 2:17 * 4:7: 1 Tim 6:12
6:21-22; Kol 4:14; 2 Tim 1:4; Tat 1:4 * 4:13: Bis 20:6
Bis 23:11; Bis 27:23 * 4:19: Bis 18:2; 2 Tim 1:16-17

* 4:8: 1 Kor 9:24-25; Kao 2:10 * 4:9-12: Bis 15:37-39; Ebe
* 4:14: Oro 2:6; 1 Tim 1:20 * 4:16: 2 Tim 1:15 * 4:17:

bor ini ebe soklaong as ko haklwaebe kene ko kao kalaebe ora.*

²⁰ Mend di aol Erastas ke nda obu di su Kord bor bao hayao. Aol mende Topimas ke nda obu di su Malitas bor sen ha wisaol, obu ngo bor bao haen paokl obowao ora.*

²¹ Tim o, njem penar bu nao ebe bao ham aeben aeben buklesi tomb njem posabsu ubuklao ingi o hen muklesil enjo ngo bor obokl buwae soklaong, njem ni hae ol penar bu ora ebenin ub harer es bu menjao menjao bi hendaebe ora.

Yubulus di Purenj di Lanas di Kolodiya di, naon Karas haeme mendbor andub ora enjo ngo bor hayem baebenom nje bor nje ebe soklaong as ko ora haebe lem.

²² Aorao Aondaom nje hond homo haru was habur njen kone bor bisur bi hayao ora. Ngaorom ini hambun hond hom ha haen was hayem ora.

---

* 4:20: Bis 19:22; Bis 20:4

Paolom aol Tatas bor bas ngo pen kisa o

¹ Ni Paol, ni Ngaoron kowan lao aol ora habur, Njises Karason angal bib hobao sao kam akol biyu aol ora hae ka. Nim tenaol mendbor Ngaorom sablo haen kisa o baebenom Karasol hul ha haen kam akol bu haklwao tomb, mbini ngo baebenom angal heneng was lao ndan te oborob ora nen sab heneng bubur, Karason angal bib ebe ngo men hakol bu haen ko ni bember peyo mao hasao ora.

² Nim mbinim ngub hul ha haen lowao tomb mbinim mabor haeben saen lao ub turi hom ha was habur bao hondo haklemil, Ngaorom mbes ora hambun sao nao warisao tomb di nao tenaol hambun haeben samun lowao ora kisaol, obum ngo kisa o ub kakla nao lao ora.*

³ Mbes ngo ora tomb Ngaoron nim mabor ngo tomb ora ngo sao buklwao ko man man bu paesao ub, aol mendborom ninao angal hobao sao ngo tenaol hambunom pang ngaen kam akol bu haen lowao ko nen sabisao ora. Obum ngo nen sabisao ub ni bember peyo mao habur, naon Bu Mao-raoklao Ngaor ngo obum ni bor kongon ngo bi ko taol bu njisaol, nim ngubi tomb angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen ko haruklu ora.*

⁴ Tatas o, nao Ngaoron sem hambunom Karasol hul ha hayom ub njem di Karasol bombor ngub was hul ha hael ol, nje nao isi non bi ora hael kobur nim nje bor bas ngo waeb bu eben kakl ka. Naon Ab Ngaor hesa nao Bu Maoraoklao Aol Eben Ke Njises kabom nje hond hom ha was habur, njen kone bor sub tibaen as ko hanin lebi ora.*

Njem su Kirir bor maeb haraoklao aol ngubi haen kaebe kisa o

⁵ Tatas o, njem su Kirir bor bao hanin kaoklbir ni pondis ub nim kongon mendbor nao bu pae bao win pondis ol, njem kongon ngo di bu kowes bubur, njem and te sisao Ngaoron semon maeb haraoklao aol mendbor mao ha peb benin ko, nje bao hanin pondis ka. Nim nje bor mbes kao njundis ub

⁶ tenaol hambunom hondoklemi tomb aol mondom obum khorob sao kang mend nao bi oborob was buklaol handaem sin, aol ngubi ora haen kaebe. Aol mend obu obun were is bombor o kab was buruklao o, obun nongnas baebenom di Karasol hul

ha was habur mbinin am ab kabom lebi sao di hul nao hae, mbinin kone bor ebekone po khorob bimi sao and nao sen harim sin, njem Ngaoron semon maeb haraoklao aol ngubi on was mao ha peb bibi ora.*

⁷ Heneng ora aol mend obu Ngaoron sem oborob ora maomb bo haklao om tenaol hambunom hondoklemi tomb, obum khorob sao kang mend nao bi hambun sao oborob was bu haklao. Aol ngo obum ebekone pukmi ub di, ko penar bu homoklme ub di, he soklme ib no he soklem ub di, tenaol mende bor ko homo ab saond bimi ub di, mone osisao heb was homo hekil hekil ko mu haroklme ub di, aol ngo obum khorob hambun sao ngo sao baeben nao buklaol ora.*

⁸ Ngub inj, aol ngo obum tenaol mendbor su tangar bor haklir oboklemi baeben di bisur bu, mbini and ebel mao pala ne taol bu kalo, obum hambun sao oborob bimi ub was turi homo bu haklao. Obum obun kone peyao bor pen nao hae oborob ora kimb bu pa win was habur, kone ukl bombor ora u obu Ngaoron komb bi ora haklaol, obum obun mbib obun kone bor oboklao sao di oborob hondo ora maeb haklao.

⁹ Aol ngo obum mbes mendborom obu bor angal bib hobao sao ngo heneng ora wiyao ub kao dund bismi ub di buri palo men hakol bu haklao ora. Ngub bubur laon obum tenaol Ngaoron sem baebenon kone bor di hul ha saor peyo was haen ko, mbini bor Ngaoron angal ebe heneng ora wiyao ngo kao dund bu haklao ora. Ngub bubur obum tenaol mendbor angal bib ebe ngo makl homo nao pangoklme baeben bor di angal ebe ngo buriyab ora kao kalobur, mbinim khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao ub mbinin mbib mao bembera hendden muwaloklao ora.*

Su Kirir abo ngo bor tenaol maobowaroklme aol andub ora hayem o

¹⁰ Pangal. Mbini Kirir tenaol abo ngo bor hayem baebenon mendbor mbes Nju sem hasmil, mbini ngo baeben daol dera bu andub ora mendborom ngubi tomb mbinim Karas tenaol hayom ko haroklme. Ngub bimi o mbinim Ngaoron semon maeb haroklme aol baebenon angal nao pange hul was habur lomen, mbinim baehaemen menjao menjao angal ko habur tenaol maobowa haroklme ora.*

¹¹ Aol ngubi baebenom tenaol menden mone osisao maobala mu khorob was bu haroklme. Mbinim man buwalo haroklme ub di khorob was buwalo habur, habur,

* 1:2: Kol 1:27 * 1:3: Ebe 1:9-10; 1 Tim 1:1,11; Tat 2:10; Tat 3:4 * 1:4: Oro 1:7; 2 Kor 8:23; Kal 2:3; 2 Tim 1:2; 2 Tim 4:10 * 1:6: 1 Tim 3:2-7 * 1:7: 1 Kor 4:1; 2 Tim 2:24-26 * 1:9: 2 Tim 4:3; Tat 2:1 * 1:10: 1 Tim 4:7

aol mendboron kone bor ngil ngaol mao ka kho mao saroklme, mbini ngo baebenon sem hambunon kone sisao di kho mao sam aeben biming, njem aol ngubi baebenom angal lemi tomb angal nao ke men mbaen kaebe ora.*

¹² Mbes su Kirir semom aol is mend obu kone kikel bi, bi make lao aol ora hasao om, Kirir tenaolom ngo beyem ub was bu hasmil hondobur obum ngub kisao. Mbini Kirir tenaol baebenom some ker men aolu khorob was bubur kakla was ko haroklme. Mbinim ne di andub was no haroklme, mbini ne pobisom lao payaol kongon di makl homo pakla sobur nao bimi ora kisao.

¹³⁻¹⁴ Pangal. Aol ngo obum ngo kisao ub heneng ora kisaong, njem mbini Ngaoron sem hambun bor Nju semon inji arman tangar sao baehaem kakk woroklme baeben hesa, tenaol mendborom Ngaoron angal heneng heneng lao nda tuwatur mbinin man tangar buwaloklme ub kab nao pange, mbinim kone bor khorob bimi sao uklaol o mao bembera hondobur, wakl kone u bokeyom Karasol oborob ora hul ha haen ub njem mbini bor buriyab kao kalaebe ora.*

¹⁵ Aol mondom obun kone ukl bombor ora u dol nao haen harob sin, obun kone bor hambun sao nen saboklao sao oborob was nen saboklao. Ngub buklaol o aol mondom obun kone bor kho dol hae sao was eben habur Karasol hul nao hae harob sin, obum nen saboklao sao di obun kone bor oborob ora kimb bimi ub di dol mao ha kimb bu kho ora mao saklaol, obum hambun sao nen saboklao sao baebenon bombor sao mend oborob nen nao saboklao ora.*

¹⁶ Mbini ngo baebenom naom Ngaoron hendeyom ora ko haroklme o, mbinim hambun sao bu haroklme sao baebenom mbinim Ngaoron nao hende kakla ora ko haroklme ko muwaleyao. Ngub biyaol mbinim Ngaoron angal nao pange hul was habur Ngaoron makl hemen sao was bu haroklme, mbini tenaol ngo baebenom oborob sao bombor mend nao bimi ora.*

2

Njem Karason sem bor angal ngub kao kalaebe

¹ Tatas o, njem tenaol hambun bor naom Ngaoron angal oborob ora men hakol bu kone dund se ora u haroklmao nda ub oborob ora kao dund bu haebe ora.*

² Mbini aol kon wi baeben bor di inim he soklme ib no he di nao se, inin kone

oborob kikel bu pa win was habur kone peyao bor pen nao hae, inin inin kone sisao oborob ora maeb haklwaebe ko kao kalaebe. Mend di mbini bor inin Ngaoron angal ebe nda men hakol bu obul hul ha ora habur, inin tenaol mend bor di hond homo kone wi wi bubur, ini bor kend bi sao mend buklaol tomb di hul ha saor peyo was haklwaebe ko kao kalaebe ora.

³⁻⁴ Mend di bombor ngub was njem mbini ten kon wi baeben bor di ngub kaebe. Inin Ngaoron sem komb bi ora habur, inin hambun sao bu haklemi sao baeben di oborob was bu haklwaebe kaebe. Inim di he soklme ib no he nao sebur, tenaol mendem kakl biri on pere mam aeben bu, tenaol menden mangal bu nao dobaekeklwaebe ko kao kalaebe. Ngub inj, ini ten kon wi ngubi baebenom ten nong sao buruklemi baebenom mbinin aoli bor di mbinin nongnas bor di kone ubur, mbinim turi was hemen inin kone ebe ngubi woroklme ub was buwaloklwaebe ko kao kalaebe ora.*

⁵ Mbini ten kon wi ngubi baebenom ten nong sao buruklemi baeben bor ngub buwalobur lemin, mbinim mbinim kone peyao nao hae, mbinim kone sisao oborob ora maeb haen ko di mbinin kone bor di dol nao haen habur, mbinim em and di mbinin sem di oborob was maeb ha, mbinim aolim lemi sao di hul nao haen buwaloklwaebe kaebe. Mend di mbinim hambun sao oborob ngub was bu haklmi, Karasol hul ha nao hae baebenom di Ngaoron angal bib hobao sao ngo bor maobowa angal bu ebekone nao pen ub, inin kone ebe ngubi woroklme ub was buwalo haklwaebe ko kao kalaebe ora.*

Njem mbini Karas nas baeben bor angal ngub kao kalaebe

⁶ Mend di bombor ngub was mbini nas baebenom di mbinim kone peyao bor pen nao hae, mbinim kone sisao oborob ora maeb haen ko angal ngo mbinim kone bor mao kombarukl was haebe.

⁷ Njem hambun sao oborob was bu harili ub mbini nas baebenom hondobur, mbinim di oborob ngub was bu haen ub njem mbini bor oborob ora henden muwalo haebe ora. Njem Ngaoron angal te o kao kaloklesi tomb angal tangar sao bor bor habara nao kao kale, njem njen kone bor oborob ora kimb bubur kone oborob woroklme ub Ngaoron angal ngo heneng ora wiyao ub was kao dund bu haebe ora.*

⁸ Njem angal ngon te oborob ora kao dund bu haklesi tomb tenaol mondom nao Karason semom khorob bukmao sao

* 1:11: Njo 10:12; 2 Tim 3:6; 1 Pit 5:2   * 1:13-14: 1 Tim 4:7; 2 Tim 4:2   * 1:15: Mat 15:11; Oro 14:20   * 1:16: 2 Tim 3:5; 1 Njo 1:6; 1 Njo 2:4   * 2:1: Tat 1:9   * 2:3-4: 1 Tim 3:11   * 2:5: Ebe 5:22   * 2:7: 1 Tim 4:12; 1 Pit 5:3

mend nao hondoklemil, inim khorob ngo sao beyem ko te mao sarakl buwaklemi ora. Ngub soklaol tenaol Karasol hul ha nao hae naon saond bi sao haroklme baebenom di, nao bor khorob menjao te mao sarakl buwabur sakl poloklemi ora.*

Kalabus kongon non bi bimi aol bor angal ngo kisao o

⁹ Njem mbini sokl nao muklbur kalabus kongon non bi bimi baeben bor ngub kao kalaebe. Mbinim hambun sao bu haklemi sao baeben mbinin kongon baroklme aol aondaom turi hemem oborob was bu habur, mbinin angal di hul nao hae oborob ora pango, mbinin aol aondaom menjao semli tomb di mbini bor angal khorob ko san lu menjao nao bibur*.

¹⁰ mbinin osisao di paes kang mend nao noklwaebe ko kao kalaebe ora. Ngub inj, mbinim mbinin kongon baroklme aol aondaom angal hul nao hae oborob mbini bor lemi ub was bu haklemi tomb, mbinin aol aondaom nao kongon bimi aol ngo baebenom ni maobala menjao nao bi oborob was bu hayem ko hondobur, obum nao Bu Maoraoklao Ngaor ndan angal bib nda di ebe ora wiyao ko turi homo kaoya lao ora.*

Karas obu obo pindi paklao ub hondo haemin ora

¹¹ Ngaorom nao tenaol hambun hond hom ha habur bu muklbur hayaol, obum ngubi tomb tenaol hambun bu mib se hayao ko nao hambunom di ora hendeyom.

¹²⁻¹³ Njises Karas obu naon Bu Maoraoklao Ngaor aondaom ora yaol, naom su ngo bor bao habur obu bao bi ora buri palaokl oboklao bao o pindib paklao ko turi homo bao hondo hayom ka. Ngub beyem ol Ngaorom nao ngub hond hom ha was habur naon kone bor buwalakl hayaong, sun tenaol obu makl homo tuwa heb homoklme sao was turi homo haroklme nda ub, naom di kone peyao bor pen nao hae naom naon kone sisao oborob ora maeb haemin ora. Ngub bubur lomaon obun angal ebe nda di men hakol was bu habur, naom kone dund se ukl bombor was u haemin ora.*

¹⁴ Ngub biyaol naom khorob andub ora bu habur te hondoklbur hasmao o, Karasom nao hem aondaom ora kobur obu bao haklao on hem nao ke nao bu muklbur himisao ora. Ngub bisaol nao obun sem ora kone bor dol nao hae ebe kun pele ora habur, naom hambun sao kone oborob

woroklme ub was hem ko bu hamun ko himisao ora.*

¹⁵ Tatas o, njem angal ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kal ha was habur lesin, nondom nje Ngaoron kongon biyao aol inj nje baehaemen aol heneng mend hael ko nen nao soben ub, njem tenaol hambunom angal ngo oborob ora pangen mbinin kone bor mao komba kao kalo haebe ora. Ngub bu habur tenaol mendbor angal ebe ngo oborob men hakol nao bimi baebenom di waki mbinin kone u bokeyo oborob ora men hakol bin, njem angal ngon te buriyab ora kao dund bu haebe ora.*

3

Ini Karason semom oborob was bu haklwaebe kisao o

¹ Tatas o, njem tenaol hambun bor kabmanon maomb bo haroklme aondaom baebenom lemi ub di, maomb bo haroklme aondaom ngo baebenom aol mendbor mao ha peb bubur maomb bo haen lemi baebenom lemi sao di, mbinim ini bor bibaebe lemi sao inim mbinin angal hul nao hae oborob ora pango bu habur mbinim ini bor hobao sao on ora menjao bibaebe ko kao njuklemi tomb di, inim turi homo buklbur ora haklwaebe ko kao kalaebe.*

² Mend di inim tenaol hambun bor angal kho tangar tangar hambun sao nao ke, inim ab saond di nao bi, inin kone bor hebe ha was habur tenaol hambunom inim sub was hayem ko henden ora haklwaebe ko kao kalaebe ora.*

³ Njem di ora nen sebal ub mbes naom Ngaoron angal bib hobao sao ngo nao pange hasmao tomb nao di kon nao wi awis ora hasmaol, Seranom nao maobowabur khorob aondaom ora mao baesao tomb, sun tenaolom tangar tangar sao mbinin sao mbinin kone bor turi hememe ub was heb homo bu haroklme nda ub, naom di songolom turi homo bi kisao ub was bu hasmao ora. Ngub bu habur naom tenaol mende bor ko homo nar wen ebe hende non bu daongirir was ko hasmao tomb, sun tenaolom tangar tangar sao mbinin kone bor turi hememe ub was heb homo bu haroklme nda ub, naom di songolom turi homo bi kisao ub was bu hasmao ora. Ngub bu habur naom tenaol mende bor ko homo nar wen ebe hende non bu daongirir was ko hasmao tomb, mbinim nao bor di ko hom ha was hasmil naom nao hakl hakl di mende ko hom hom bu hasmao ora.*

* 2:8: 1 Pit 2:15 * 2:9: 1 Tim 6:1 * 2:10: Tat 1:3 * 2:12-13: 1 Kor 1:7; Ebe 1:4; Pil 3:20; 1 Njo 2:16 * 2:14:

Kal 1:4; 1 Pit 2:9 * 2:15: 1 Tim 4:12 * 3:1: Oro 13:1-7; 1 Pit 2:13-14 * 3:2: Pil 4:5 * 3:3: 1 Kor 6:11; Ebe 2:2; Ebe 5:8

⁴ Ngub bismao o nao Bu Maoraoklao Ngaor ndam nao hond aondao ora homo kone u haraoklao ub nao hambunom haondaomun muwalisao ora.*

⁵ Ngub bubur naom khorob ngub was bu hasmaol, obum Karas nda eben kobur nao bu misao ora. Ngub bisao obum naom oborob was bu hayem ko nen sabobur inj nao bu misao ora. Ngub inj, naom khorob was bu hasmao tomb di Ngaorom nao hond hom ha was habur, naon kone bor kho wisao sao kuna obun Wesao Komb Bi ndam nao ko mende maru ubur, nao tenaol ka tangar hamun ko mao enja bu misao ora.*

⁶ Ngub bubur kisaon Ngaorom Njises Karasom Wesao Komb Bi Aondao nda naon kone bor aondao bu ora hondaen kisaon.*

⁷ Ngub bisaol obum ngo bisao ub Karas Njisesom nao hond homo bisur buklaol tomb, naon kone bor ebe kun pele ora haklmaol hondobur Ngaorom ini tenaol ebe kone dund se wi ora hayem koklbur bisao ora. Ngub bisaol obum nao bor heneng buklaol ora ko naom turi homo hondo hayom ub obum nao haeben mao saklbur sablo mao hasao ora.*

⁸ Pangal. Nim angal ngo kabl sao baeben heneng ora kabl ol, angal ngom tenaolon kone bor mao dund sabur bisur buklaong, tenaol Ngaorol hul ha haroklme baebenom kone oborob woroklme ub was bam bam bu haen ub njem nim ngo kabl sao baeben mbinim oborob pangem kao kalaebe ora.

⁹ Ngub kao kaloklesi o mbini aol mendborom khorob nen sabo, mbinin man bimi on angal tangar sisao armend was kao kao bu, mbinim per ab saond bu habur, mbinin ab sumb wil himismi baebenon imbi ndi munu habur, mbinin Mosesom man ko hasao on di kao kao bu ko homo per ab saond bi bi bu haroklme ora. Ngub bimi o mbinim baehaemen il nao sokl bi on kao kao bu haroklmeng, njem angal ngo lemi ub nao pangebun baondib paen was haebe ora.*

¹⁰⁻¹¹ Mend di aol mondom Ngaorom sem baeben bor armend sisao tuma bara win koklbur buklaol tomb njem obu bor taolu lubur, ko mend be? ko kab di mend ngub nao bibi ko kao kalaebe ora. Ngub buklesi tomb obum njen angal nao panga sin, njem di ora hendel ub aol ngubim obun kone bor khorob biyao sao was wiyao, obum khorob ngo biyao saom obu ke hondoklbur hae ko tenaol hambunom henden bu mao panaen laong, njem obu mesao kalobur tuwaebe ora.*

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o
¹² Tatas o, posabsu ingi oboklao tomb taokaollon en aeben bibi nao se soklaol ni su Nikopolis bor po haklwao ko nen sobakl ngao, nim aol Aremas hesa Tikikas kabon mende mende nje haklesil eben kowe sa sin, njem su Nikopolis ngo ni po haklwao o bor penar bu ora ebenin ub harer es bu menjao menjao bi hendaebe ora.*

¹³ Mend di njem howes lome on te oborob ora pange aol Sinas ke nda hesa aol Apolos kab mbibi poklbur buklesi tomb, mbibim harerol menjao menjao nao uklaol es buwa nao bin ub njem mbibi bor menjao bisur bu kalaebe ora.*

¹⁴ Mend di nao tenaol Ngaorom sem baebenom mbinin kone bor il ebe on nao sen baehaemen was buru hae soklaong, njem mbinim tenaol dam nao bin buruklemi baeben di bisur bu, mbinin mbinin di menjao es nao bi oborob was haen ub mbini bor kongon buri palo oborob was bam bam bu haen ko buwalo haebe ora.*

¹⁵ Nao tenaol enjo ngo bor ni daol haru hayom baebenom nje ebe soklaong, njen kone bor sowa paen as ko ora haebe lem. Mende di su abo ngo bor naon tenaol sango Karasol hul ha haroklme baeben bor, naon ini ebe soklaong inin kone bor sowa paen as ko ora haklwaebe kaemi ko kao kalaebe.

Ngaorom ini hambun hond hom ha haen hayem ora.

* 3:4: Tat 1:3 * 3:5: Njo 3:5; Ebe 5:26; 2 Tim 1:9 * 3:6: Bis 2:17-18 * 3:7: Oro 3:24 * 3:9: 2 Tim 2:14; 2 Tim 2:16; 2 Tim 2:23 * 3:10-11: Mat 18:15-17; 1 Tim 6:3-5; 2 Njo 10 * 3:12: Ebe 6:21-22 * 3:13: Bis 18:24; 1 Kor 3:5-6; 1 Kor 16:12 * 3:14: Mat 7:19; Ebe 4:28; Tat 2:14

Paolom aol Pilimon bor bas ngo pen kisao o

¹ Pilimon o, nje Tim yaon haeme non bi nao daol kongon bombor o bimao aol ora, yaom kone woroklbaos nda ora hael ol, ni Paol ni Eben Ke Aol Njiseson kongon biyu on ora kalabus paolu habur, ni hesa naon Karas haeme Tim ngo kab yaom nje bor bas ngo eben laob ka.*

² Aoh, yaom bas ngo yaon Karas mbaoli Apiya di, aol Akipas obu nao hesa haru Ngaoron saond bi bor saond bu kalo haroklmao aol nda obu bor di, tenaol Ngaoron sem hambun njen anda bor obo maembeyo hor buru haroklme baeben bor di, yaom ini ngo baeben hambun bor bas ngo waeb bu eben laob ora.*

³ Naon Ab Ngaor hesa Aorao Aondaol Njises Karas kabom ini bor hond hom ha was habur, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lebi ora.*

Pilimonom Aorao Aondaol hul ha hasao o

⁴⁻⁵ Pilimon o, njem Aorao Aondaol Njisesol kone u hul ha habur njem tenaol Ngaoron sem hambun hond homo kone u hael ke pangaklo tomb, nim njem ngo bili ub nem sabo Ngaorom nje bisur bin ko kao kalobur nim Ngaor bor turi homo tengiyu kao ha was haruklu ora.*

⁶ Njem di naom beyom ub was Ngaorol hul ha ora hael ol, njem Ngaorol ngo hul ha harili saom njen kone bor hambun sao oborob bimi ub was and mao saklaol, Karasom nao bor hambun sao bisur bu nju haraoklao ub Ngaorom njem oborob ora hend heneng benin ken ko nim Ngaor bor kao kalo haruklu ora.*

⁷ Nao haeme o pangal. Njem tenaol Ngaoron sem hambun bor hond homo kone u harili saom, mbini hambunon kone bor turi hom ha was habur sub tibaen as ko haen kalel, njem ngo bili saom ni di turi aondaol bu ora mao homa nao kone bor hul ha saor peyo was han kale ora.*

Njem Oborob Biyao Nas waki ib kenin ko pangakl kisao o

⁸⁻⁹ Njem ngub bu harilil njem oborob ora bib se bombor sao mend wi ub, ni Paol aol kon wi oram Eben Ke Aol Njiseson kongon biyu on kalabus ora paolubur ni nje hesa yao Karas haeme ora hayob ol, nim nje bor ngo sao bibi ora ko buriyab bao kao njib

se ora hae ka. Ngub hae o yaon kone bor bombor ubi ora habur mendel kone wi wi bu hayob ol, nim nje bor buriyab ngub bao nao ke njem ngo sao benin ko sub ora kao njuklbur kakl ka.*

¹⁰ Nim nje bor ngo kao njuklbur kakl on te, nim kalabus paolubur Oborob Biyao Nas ke ngo obum Karasol hul ha hae ub bin ko oborob ora kao dund buwaol, obu ninao maru wi non bi ora hae. Ngubi ora hae ol njem ninao isi Oborob Biyao Nas ke ngo obu waki ib kenin ko ora nen sobakl.*

¹¹ Nas ngo obum mbes nje bisur bu njen kongon oborob nao bisao o, ngubi tomb non Oborob Biyao Nas* ke ngo obum nje di ni di yao kobaran bisur bubur kongon oborob was buklaol ora.

¹² Nim nas ngo obul kone uruklu o ngubi tomb nje hael ol obu nao kone ora kobo tuwae non bu eben kakl ka.

¹³ Nim mbes Angal Bib Hobao Sao nda tenaol hambunom pangen kao kalo hawaol mbinim ni ko aondaol ora homobur kalabus mao paolaesmil, ni ngo kalabus paole o ka. Ngub be ol nas ngo obum njen akl bu njem bi non bubur ni bisur bu haen, yao bao hab kon waebe o*

¹⁴ nim nje bor ngub bibi ko man man nao lowao ko pangakl ol, njem ngub turi nao homeninbur nim nas ngo bao hab nao lowao ora. Ngub inj, njem ngo sao njen mbib ora kone kimb bubur kae sin ebe ora soklao ko nen sobakl ka.*

¹⁵ Pangal. Njen sokl nao mi baehaemen kongon baraoklao nas Oborob Biyao Nas ke ngo obum nje tuwaklbur kang baoklmend oran ham paokl pisao o obum ngo pisao ub baehaemen inj, njem obu waki ib lesi tomb obum njen kongon oborob was bu haklaol, obum nje hesa bao ha mae luklebi ub ora beklebin ko bisao ko pangakl.

¹⁶ Heneng ora ngubi tomb non nas ngo obu kongon biyao nas haraoklao nda ub was inj hae ka. Ngub inj, obum baehaemen kongon biyao nas was haraoklao nda ub men mbae ora hael, ngubi tomb obu naon Karas haeme ora hae ol naom obu turi homo kone wib se ora hae. Heneng ora nim nas ngo obu turi homo obul kone u haruklu o, njem non nas ngo obu njen kongon biyao nas ora hae ub nen sabobur di, njem obu hesa ibi Aorao Aondaol bomboron isi ora hayeb ub nen sabobur di, njem nas ngo obul aondaol bu ora kone u turi homaeb se ora hael.*

¹⁷ Ngub ora hael ngao njem heneng ora ni nje hesa yaom Karason kongon bombor o ngo bu hayob ub nen sobae sin, njem ni

* 1:1: Ebe 3:1   * 1:2: Kol 4:17; 2 Tim 2:3   * 1:3: Kal 1:3   * 1:4-5: Oro 1:8-9   * 1:6: Pil 1:9; Kol 1:9   * 1:7: 2 Kor 7:4   * 1:8-9: Pilm 1   * 1:10: 1 Kor 4:15; Kol 4:9   * 1:13: Pil 2:30   * 1:14: 2 Kor 9:7; 1 Pit 5:2   * 1:16: 1 Tim 6:2

daol turi homo ib ke non bu Oborob Biyao Nas ke ngo obu turi homo oborob obaeng ib kaebe ora.

¹⁸Nas ngom nje bor mbes khorob menjao bu njen san mend hayao sin di, njen san ngo nas ngo bor hayao o nim san lukl-waong, njen san ngo ni hesa hae non bu haebe ora.

¹⁹Heneng ora ni Paolom njen san ngo luklwao ora ko, nim bas ngo waeb bu eben kakl ub luklwao ora. Ngub buklwao o njem ngubi tomb oborob haeben saklbur ngo hael ub hanin ko, nim nje bisur bundis ub nao bukl buwaon njem oborob ngub nao hakl bisil, njem ngubi tomb ni hesa san hae non bi hael o nim nje bor ngon menjao nao kaklo ora.*

²⁰Nao haeme o Aorao Aondaom yaon kone bor haen was hayob ngao, njem ni turi aondaora mao homabur nim ngo kakl ub bibi ora. Njem ngub buklesi tomb yao kab Karason sem ora hayob ol, njem nao kone bor werek bu turi aondaora bu ora mao homaklesi.

²¹Heneng ora nim nje bor ngo bibi kakl ub buklesi ora ko pangakl ol nim nje bor bas ngo waeb bu eben kakl o, nim di ora hende ub nim nje bor ngo bibi kakl ub di bubur, njem ngo saon oborob aondaora bu ora kon babur buklesi om nim ngo bibi kakl ub di men mbaen ora buklesi ko pangakl.

²²Angal kang mend di nim ini hayem ol obon ko nen sabobur hem ko haruklu ub inim Ngaor bor kao kalo hayem ol, obum inin angal pangobur ni abo ini hayem ol wakl obon lao ko pangakl ngao, njem and tubal ni paoluklwao mend man man bu waebe ora.*

Paolom bas ngo waeb bu kowes bisao o

²³⁻²⁴Aol Eapas ke nda obu ni hesa yao haru Eben Ke Aol Njiseson kongon bibao on ora kalabus paoleyob ol aol ngo obu di, mbini nao Karason kongon bombor o bi-mao aol mendbor nas Mak di aol Arisakas di Dimas di Luk di mbini ngo baeben hambunom nje ebe soklaong as ko ora haebe lem.*

²⁵Aorao Aondaora Njises Karasom ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha was hayao ora.

* 1:19: 1 Kor 16:21; Kal 6:11

* 1:22: Pil 1:25; Pil 2:24

* 1:23-24: Kol 1:7; Kol 4:10; Kol 4:14; 1 Tim 4:10-11

Mondom bas ngo Nju semon Karas tenaol birismil pen kisao o

*Ngaoron Isi oram nao bor angal hobao
sao ora kao njisao o*

¹ Mbes tenaol ora hasmi aeben anga tomb, Ngaorom nao Nju semon ab sumb wil baebenon mendbor obun angal mini aol hasmi baeben bor obun angal kam pen ko kao kalisaol, mbinim Ngaoron angal di man di ti tom tom andub sao ora mao ha ko ko ora kao kalo hasmisa.

² Ngub bu hasmi o ngubi tomb non Ngaor obum hambun sao bu kowes buklaol bao o teb sam sam be tomb sakl, obun Isi ndam obun angal hobao sao ora naom pangao- mun bember ha ora kao njin ko nao hayom ol ehen kisesa. Mend di Ngaorom obun Isi ngom was su di saohar di hambun sao warin kisaol, mabor bao bu kowes buklaol tomb di, su di saohar di hambun sao ngo baeben obum obun Isin was win kakkbur mbes man man bu paesao ora.*

³ Heneng ora Ngaor obu pon pae aondao yubu ora hayao ub obun Isi ngo di bao bi aondao pon pae ngubi ora hayaol, obu obun ab Ngaor menger obun Isi ora ko panaem hende ora hayao. Obu ngubi ora habur obun angal buri oram su di saohar di ngo sao hakl hambun sao oborob waoraok- laol nda ub was win ko haraoklaol, obun angal ngom sub hambun sao pao kao hakl pen ora win keyao ora. Mend di Ngaor obum obun Isi ngom was tenaolom khorob was bimil, mbinim kone bor kho wiyao o kunaklaol on homobur man man bu paesao tomb, obu wakk naon Ngaor buri pon pae aondao yubu ora ngo, obu yu heben hayao on ki tao nan sub hor so po ber paesao ora.*

*Ngaoron Isi ngo obum angal mini wesao
baeben men mbayao o*

⁴ Heneng ora Ngaor obun Isi ndan imbi aondao ora win kisaol, obun Isi imbi aondao bu ora ngo win kisao om angal mini wesao baebenon imbi di ora men mbaesaol, Ngaoron Isi ngom hambun sao biyao sao baebenon di angal mini we- sao baebenon bimi sao hakl di ora men mbayao ora.*

⁵ Pangeklem. Ngaorom obun Isi ngo bor kakk,
Nim nje embi ngubi tomb ngo pindib panin
kakk ol

Nje nao Isi ora hael

kisao ub obum angal mini wesao baebenon is mend bor angal ngubi mend nao kisao ora. Mend di Ngaorom angal mini wesao ngo baebenon is mend bor dim ni njen ab ora soklaol, nje nao Isi ora soklaol kisao ke dim nao wiyao ora.*

⁶ Heneng ora Ngaorom wen obun Isi kuwis akl bombor ora ngo su ngo bor eben kokl- bur ora bisao tomb di obum ngub kisao. Nao angal mini wesao baeben hambunom Obu bor turi homo kaoya ko haklemi ora kisao ke wiyao ora.*

⁷ Ngub kisao o obun angal mini wesao bor biyao on Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Obum obun kongon bimi angal mini wesao ngo baeben

Is sung kombaebe pae non bi men mao koraraoklaol ora

Obun angal mini wesao ngo baeben
Posabsu non bi men mao aolaraoklaol ora
ke wiyao ora.

⁸ Ngub ke wiyao o Ngaorom obun Isi o nen sabobur non, obun man mini aol bor ngub waeb bu wi kisao.

Nao Ngaor o njen kone dund se ora u Njem hambun sao bibi wi ub was bu habur Tenaol su hambun bor paoleyem baeben Oborob ora maomb bo harili ndal Njen maomb bo harili on seya ngo di Kho nao se bao wi aeben ora saklaol.

⁹ Njem tenaol mendbor
Oborob kone dund se woroklme baebenom
bimi ub

Turi homo harili o
Njem mendborom khorob bimi sao
Ko aondao ora homo harili.

Njem hambun sao oborob ngub was bilil Naon Aorao Ngaor obu njen Ab Ngaor ora ndam

Njen aol sango mendbor bor
Turi bor njisao ub kab bombor ubi inj
Obum nje bor non turi aondao bu ora homo
werek njubur

Njen imbi bombor aondao pone yubu ora win kisao ko
waeb bu wi kisaol mbuk waeb bor ngub
wiyao ora.

¹⁰ Mend di Ngaorom obun Isi ngo bor was ngub di kisao.

Aorao Aondao o mbes ora njem su hambun di warubur

Njen kim was saohar hambun di warisi ora.
¹¹ Njem ngub warisi o

Njem hambun sao ngo warisi sao hakl non
Bao wi aeben nao sae
Kho so bowes bu bum haklaol ora.
Ngub buklaol o

* 1:2: Mat 21:38; Njo 1:3 * 1:3: Bis 2:33-34; 2 Kor 4:4; Kol 1:20; NjuS 8:1 * 1:4: Pil 2:9 * 1:5: Bis 13:33; NjuS 5:5 * 1:6: Oro 8:29

Nje non hor hambunon haeben was saklesi.

Heneng ora su saohar ngo sao haki non
Lab lab mbes pange daol mend
Kho so mondoklo bowes biyao nda ub buk-
lao ora.

¹² Ngub buklaol tenaolom lab lab kho mbes
pange o

Munu hikib bu mbabur
Aeben ngo haki ol pen tu aeben sabur
Ebe tangar wen pange o mend akl ba
samoklme nda ub

Su saohar mbes pange o di
Ora kho so bowes bu bum haklao o

Nje non kho so bowes bu di menjao nao bi
Aondaobombor harili ubi bao was haeben
saklesi ora.

¹³ Heneng ora nim mabor njem njen saond
bi baeben

Njen aongao mao aolarili to men mao ko-
rabur

Mbini njen aongao ma bundur ora bor
Hala mbanin lowao ub nao bi aeben anga
tomb

Njem enjo ngo bor ninao ki tao nan
Hor so ngo berel ub bao was buruklesi ko
Ngaorom obun Isi nda bor angal ngo kisao
ubi mend angal mini wesao baeben bor
nao kisao ora.

¹⁴ Ngub nao kisao orang inim Ngaor obun
angal mini wesao ngo baeben asub bi
ora haeme ko nen sabeyem? Pangeklem.
Mbini obun angal mini wesao ngo baeben
Ngaoron kongon bimi wesao ora hayem ka.
Ngub hayem ol Ngaorom obun tenaol men
mukl buklaol baeben bisur bin ko, obun
angal mini wesao ngo baeben hambun su
hambun bor buri ken ko haraoklao ora.

2

*Aorao Aondaom nao bu muklbur hayao
ub hobao sao ora yao o*

¹ Ngub kisaong naom angal hobao sao
ora ngo pangisumndis on, el mend tuwa
baondib men nao bi oborob buri palo ora
men hakol bu haemin ora.

² Heneng ora mbes angal mini wesao
baebenom Ngaoron angal tenaolom pan-
gen kao kalismi tomb daol o, tenaol mend-
borom angal ngo heneng lem ko ora hon-
dobar o angal ngo hul habur tuwaesmil,
mbinin khorob ngo bismi on heneng ora
ke hindismi.*

³ Ngub bismil ngubi tomb daol non,
Aorao Aondaom nao bor hobao sao ora
ngo nao bu muklbur hayao ke angal ngo
pangeyom ub, naom nao pange non bu
makl homo tuwarum sin, naom ke aondaob
bu bibir ora hondoklmaong naom asub ora

bubur hongeyaokl poklmao? Aoh, pokl
bukwaktlmao ora o nao bu mbuklao angal
hobao sao ngo ora, Aorao Aondaom obun
mbib pibnao ora tenaol hambunom pan-
gen kao kalisao o, mbini tenaol angal ngo
pangismi haklon mendborom nao tenaol
aeben o hayom baebenom pangaomun kao
njismil, naom angal ngo heneng ora kise ko
ora hendeyom ora.*

⁴ Heneng ora tenaol hambunom wen an-
gal ngo pangismi ora tomb was, Ngaorom
obun angal ngo heneng ora lem ko nen
saben ko burir biklme sao di, buri palobur
bimi sao mendbor tenaol henengom buk
buwaroklme sao haki di, tenaolom ko
mend nao hindismi sao tangar tangar an-
dub ora di muwalisao ora. Ngaorom ngub
bubur kisaon obun mbib nen sabisao ub,
Wesao Tangar Aondaob ndan buri mundub
mundub bi di obun sem baeben bor taol bu
kalisao ora.*

*Njises obu naon bu maoraoklao aol ora
hayao o*

⁵ Pangeklem. Nim su saohar di ham-
bun sao wen pange ngo obo win lao
kaki o, Ngaorom obun angal mini wesao
baebenom maomb bo haen ko nen sabobur
inj ngub man man bisao ora.

⁶ Ngub inj, mondom Ngaoron mbuk
waeb mende bor di ngub bu wisao.
Nao Ngaor o nao tenaolom asao was bimaol
Njem nao hem ko hond homale?
Nao non bi ora ngon asub ko ora sor mubur
Hem ko kone wiril?

⁷ Ngubi tomb hayom o aeben anga non
Kang el bombor ora mend angal mini we-
sao baebenom
Nao tenaol men mbaen sao haeb se warisi
ora.

Ngub bisi o
Aol wesmbao baeben imbi wi aondaob ora
hayem ub

Njem nao tenaol heneng di
Imbi aondaob bu ora win kisi ora.

⁸ Njem nao tenaolom hambun sao di
Maomb bo hamun kisi o
mbuk waebom ngub ke wiyao ora. Mabor
di tenaolom hambun sao ora maomb bo
haklemi ke wiyao, heneng ora angal ngo
wiyao ub bombor sao mend baondib men
nao bi, Ngaorom nao tenaolom hambun
sao ora maomb bo hamun lao o, ngubi
tomb non nao tenaolom hambun sao ngub
nao maomb bowe hayom ka.*

⁹ Pangeklem. Naom wen ngub bukmao o
naom ngubi tomb non Njises hayao ub ora
hendeyom. Ngaorom nao tenaol hambun
hond andao ora homo hasao ub nao bisur
bubur, Njisesom nao hambun ora bu min

* 2:2: Kal 3:19

* 2:3: NjuS 10:29; NjuS 12:25

* 2:4: Mak 16:20; 1 Kor 12:4; 1 Kor 12:11

* 2:8: 1 Kor 15:27

ko su ngo bor eben kisao tomb, Njises obu di angal mini wesao baebenom kang el bombor ora mend ngub men mbae non bi sao sisao ora. Obum ngub naon ne mana tanda no pe paesao, ngubi tomb non Ngaorom obu aol wesmbao aondao imbi wi ora haen kisao ub naom ora hendeyom.*

¹⁰ Heneng ora Ngaor obu hambun sao bukl buwa nao bib se ora habur, su di saohar di hambun sao oborob ora ngo wi ub win ko ingiyaesao ndam, obun Isi Njises di naon maomb bo haraoklao aol haen kisao. Ngub bubur kisaon Ngaor obu bao bi ora hayab ub, obun isi wane andub ora obu hesa haru bao bi ngubi haki Njisesom mbini bu mu kemi pen ko nen sabisaol, Njises obu ke mundub mundub bi hindisao nda ub henden waesaol, obum ke ngub hend paesao tomb ke ngo hindisao saom Njises obu naon maomb bo haraoklao aol kone dund se wi aondao ora haen kisao. Ngub bisaol Ngaorom oborob ora ngo man man bisaol ub obum kone dund se ora ubur bisaol ka.*

¹¹ Pangeklem. Tenaol hambunom khorob was bu haroklmel, khorob ngo bimi sao mbinin kone bor wiyao o Njisesom mbinin kone bor dol nao haen kunaklbur hayao ora. Ngub biyaol mbini tenaol ngo mbinin kone bor dol nao hae kun peyae ora haroklme baeben non, Njises obu daol mbinin ab bombor ora hayaol mbinin ab ngo obu naon ab Ngaor ora hayao. Nao ngub hayom ol Njisesom di nao obum naon kone bor dol nao haen kun peyakaesao baeben bor ini nao haeme mbaoli ora hayem kaebe sakl nao poloklao ora.

¹² Mbuk waeb bor di obum ngub ko hayao ke wiyao. Nao Ab Ngaor o nim nao haeme mbaoli wil baeben bor Njem bili sao kao kaloklwao ora. Nao sem baeben hambunom pangen Nje bor kaoya ko we lowao ora keyao ke wiyao.*

¹³ Obum ngub di ko hayao. Nim nao Ngaorol hul ha was hakiwao ora ko hayao ke wiyao, obum angal mend di ngub ko hayao. Ngaorom obun nongnas ni taol bu njisao baeben Ni daol nao haru ngo hayom o ko hayao ke wiyao ora.

¹⁴ Heneng ora ngub ke wiyao, nao tenaol ora hayom o Njisesom nao Ngaorom nongnas ora hayem ko haraoklao ora. Ngub biyaol obu di nao tenaol heneng ngo hayom ubi ora men korobur, obum naon kone woroklmao nda ub di u habur, obu naon

toklo ngo ha bereyom ubi di men koro hasao ora. Obu ngubi ora habur kisaon obum Seranom tenaol mao homa haraoklao buri o ora men mba, Seran ngo di lu taol peyobur obum mbib is pe kowal bi bor himisao ora.*

¹⁵ Ngub pe pabur kisaon tenaol heneng baeben hambunon mbini pe paklemi tomb, mbinin wesao poklemi on ni asub bi ora mendel po hakiwao ko nen sabo pakl hom ha was habur, mbini hor hambunon Seranon kalabus non bi ora hasmi o, Njises obum mbinin kone bor wakl sub sowa pa as ko birin ko kur mi pisao ora.

¹⁶ Ngub bisaol heneng ora Njises obum angal mini wesao baeben bisur buklbur inj hayao ka. Ngub inj, Ngaorom mbuk waebom di ke wiyao ub, obum nao Eberemom sem ngo obum maru wam aeben bisaol hayom baeben ora hond homo bu muklbur hayao ora.

¹⁷ Ngub hayao obum tenaol hambun hond homobur mbinin khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao o kunaklbur, obum Ngaorom baolum aol wesmbao aondao dund se oborob was obo bu hasao. Ngub bu hasao o obum di obun haeme wil ngo obu daol haru hasmi baeben, hasmi ubi ora men koro hasao ub nao bi obu tangar ubi ora haki bisaol, obun haeme ngo baebenom kone woroklme ub obum nao hende sakl, obum Ngaorom kongon oborob dund se ngo bu hasao ub bukl buwakl bisaol ora. Ngub bukl buwakl bisaol o obum mbinin kone u bu hasmi sao di ora hondobur, obu di mbini hasmi ubi ora men koro hasao ora.*

¹⁸ Ngub bisaol Seranom obu bor di khorob mao baklbur menjao menjao bi hindisao, Seranom obu bor ngo mao baesao ol hondobur kisaon, obum tenaol kho mao sakl ebeyao sao hambun sao ora men mbaesao ora. Ngub bisaol ngubi tomb non naon kone bor ngub khorob mao bakl ko buklao tomb di, Njises obum nao ora bisur bib se hayao ora.

3

Njisesom biyaol saom Mosesom bisaol sao di men mbayao o

¹ Nao Karas haeme mbaoli haki o, Ngaorom ini di obu hayaol kor bu ubuklub kisaong inim ngubi tomb Njises obu ora nen saboklwaebe. Ngaorom Njises obu obun angal bib hobao sao kam akol biyaol aol ora haen kisaol, naom Ngaorom angal bib ebe ngo men hakol bubur angal ngol hul ha haroklmao nda ub baomun

* 2:9: Pil 2:8-9   * 2:10: Oro 11:36   * 2:12: Mat 25:40; Mak 3:35; Njo 20:17   * 2:14: Njo 12:31; 1 Njo 3:8; Kao 12:10   * 2:17: Pil 2:7; NjuS 2:14; 1 Njo 2:2; 1 Njo 4:10

ko, Ngaorom Njises obu naon baolum aol wesmbao aondao kongon bu haen kisao ora.*

² Heneng ora Ngaorom Njises obum kongon hobao sao ngo bu haen kisao o, mbes Moseson Ngaoron sem and menger hasmi baeben daruklol Ngaorom kongon ngo bibi ora kisao ub obum hul nao hae pangobur, oborob ora bu hasao ub Njises obum di Ngaoron kongon ngo Mosesom oborob ora ngo bisao ub was bu hasao ora.

³ Pangeklem. Mondom and mend oborob ora bu tingi mbaklao tomb and ngo ebe ora haklao, and ngon imbi uklao ub and kongon biyao aolon imbi aondao bu ora wiyao om men mbaraoklao ora. Bombor ngub was menger mubur, Njises obum Ngaoron sem hayem daruklol hambun sao and bimi nda ub kongon bi was haraoklao, Njisesom hambun sao ngub bi was hayao saom mbes Mosesom bu hasao sao di ora men mbabur, obun imbi aondao bu wiyao ora.

⁴ Heneng ora and ngo ham peyaol handam peyaom baeben hambun, mbinin mbib baehaemen inj pindib pa peb bu ha kimb bimi nda ka. Ngub inj, aolon kim ora bimil, aol and ngo beyao o obu aol ngom ora bisao ko aokl nao bi ora saoklao nda ub, hambun sao Ngaorom obum was waru obum was hambun sao man man bisao ora.

⁵ Mend di Ngaorom mbes Moses bor njem bibi kisao sao baeben, obum hul nao hae oborob ora pangobur obum Ngaoron sem hasmi daruklol oborob was bu hasao ora. Obu Ngaoron kongon biyao aol ora habur, Ngaorom obun sem mabor paoluklemi baeben bor wen kao kalaoklao sao angal o di, Ngaorom Moses bin bor kao kisao ub obum tenaol hambunon pangen kao kalo hasesa.

⁶ Ngub bu hasao o Karas obu non Ngaoron Isi ora habur, Mosesom bisao ub nao bi obum tangar aondao ora bisao. Heneng ora obu Ngaoron Isi ora sakl obum Ngaoron sem hambun ora maomb bo hayao o, obum kongon ngo di Ngaorom bi keyao ub ora hul nao hae bu hayao. Pangeklem. Ngaorom hobao sao ora ngo nao bor wen buklaol ub nen sabobur, naon kone bor turi homo werek bin was habur naom hul ha saor peyo was harum sin, nao di obun and non bi haklmao ka.

Ngaoron man hul haroklme baeben obu hesa hor so nao birib se hayem o

⁷ Ngub soklao Wesao Ebe Tangar ndam di ngub ko hayao.

Embi ngubi tomb

Ngaorom nje bor angal kao njuklao pangae sin

⁸ Mbinin su tenaol nao biri bor akol bu hasmi tomb

Mbinim Ngaoron kone bor kho mao sa Obun angal tuwa hul habur nao pangismi sanda ub

Inim di obun angal nao pange tuwa Hul nao haklwaebe ora.

⁹ Mbini inin ab sumb wil ngo baeben Su tenaol nao biri ngo bor

Karasma ukl andub ora

Supu kab kab hor kab oran hasmi tomb

Nim mbini bor hobao sao andub ora

Bu hawao sao hakl di ora hindismi o

Mbinim nao hende non bubur

Nao hibi kho mao sa was bu hasmi ko

Ngaoron ngub kisao.

¹⁰ Mbinim khorob ngub bam aeben was bu hasmi tomb

Nim mbini ngo baeben ko hom was bu hawao

Nim angal ngo kakl ka.

Mbini ngo baebenom nim oborob muwalak ub

Ora tuwa baondib munubur

Mbinim mbinin mbib

Baehaemen kone kimb beme ub was bu hayem ora.

¹¹ Mbinim ngub was bu hayem ol

Nim mbini ko homo ora hael

Mbinim ni haklwool obobur

Mbinin kone bor sowa pa sub tibaen

Ni daol haru hor so nao burukl oboklemi ora ko

Ngaorom kisao ub Wesao Ebe Tangar ndam di ngub ko hayao ora.

¹² Nao haeme mbaoli hakl o, ini abo ngo hayem haklon mondom kone kho ubur naon haeben saraoklao Ngaor ndal hul ha nao hae, inim obu tuwa mesao kalo haklemi hondoklwaebe ora.

¹³ Pangeklem. Tenaol khorob mao baraoklao saom inin kone bor hondabur, Ngaoron man hul ha tuwareklem in ko sub ini maobowa inin kone bor men mba nao bin ub, ini hakl was hor hambunon mende bisur bi bi bu haklwaebe ora. Heneng ora Ngaoron mbuk waeb bor di njem embi ngubi tomb ora nim kakl sao baeben bibi ke wi ub, obum bao hor ngo ngubi tomb ora bibi ke baeben nao pibi hae bao wi aeben anga tomb was, inim obum bibi ke sao baeben bu haklwaebe ora.

¹⁴ Naom mbes pibnao ora Ngaorol hul ha hasmao ub ngubi tomb di buri palobur ngub bao hul ha, ha kimb was bu harum sin, nao heneng ora Karas sem ora habur obu hesa haru haklmao ora.*

* 3:1: NjuS 4:14; NjuS 6:20; NjuS 7:26; NjuS 8:1; NjuS 9:11

* 3:14: Kol 1:23; NjuS 3:6

¹⁵ Nim Ngaoron mbuk waeb bor ke wiyao on angal pibnao ngo waeb buwe ub, Embi ngubi tomb Ngaorom nje bor angal kao njuklaol pangae sin Mbinim su tenaol nao biri bor akol bu hasmi tomb Mbinim Ngaoron kone bor kho mao sa Obun angal tuwa hul habur nao pangismi sanda ub Inim di obun angal nao pange tuwa hul nao hawlwaebe ke wiyao ora.*

¹⁶ Mbes nog tomb aem was Ngaoron angal ngub pangobur o, nao pange non bu tuwa hul hasmi ko nen sabeyem? Pangeklem. Mbes mbini tenaol ngo su Isib hasmi o Mosesom mbini waki kemi pisaol bongeyaokl pismi nda baebenom ora, ebekone pobur Ngaoron angal hul habur makl homo tuwaesmi ora.

¹⁷ Mend di mbes su tenaol nao biri ngo bor, tenaol aeb was po hasmil Ngaorom mbini bor karasmas supu kab kab hor kab oran ko hom ha was hasao ko pangeyem? Pnangeklem. Mbini tenaol ngo su tenaol nao biri bor po habur, khorob was bu hasmil hom pesmi nda baeben ora Ngaorom ko aondao bu homo hasao ka.*

¹⁸ Mend di Ngaorom mao kobur, mbini tenaol ngo baeben mbinin kone bor sub sowa pa sisab bin ko ni daol haru hor so berem nao lowao kisao nda di, obum tenaol ngo aeb haki nen sabobur kisao ko nen sabeyem? Pangeklem. Mbini tenaol ngo obun angal pangobur o obun angal ngo nao pange non bu tuwabur, obul hul ha nao hasmi nda baeben nen sabobur ora kisao.*

¹⁹ Heneng ora mbini tenaol ngo baebenom Ngaorol hul ha nao hasmil, mbinin kone bor sub sowa paen as ko buruklbur Ngaor hayaol honda hor so nao birismi ko naom di ora hendeyom.

4

Nao Ngaoron semom hor so birib se ora hayom o

¹ Ngub bismi o Ngaorom nao obun sem baeben bor non inim heneng ora inin kone bor sub sowa paen as ko bereklem in ub, inim ni hae ol obobur hor so burukl ubuklwaebe ora kisao. Obum ngub ko hayao orang ini abo ngo bor hayem haklon mondom pakla sao hender bubur, Ngaorom obu hesa haru hor so ngo beremin kisao ub nao bi njen kone hond laen hae soklaong, njem pakl hom mu oborob hondo ora haebe.

² Mbinim su tenaol nao biri bor Ngaoron angal ngo pangismi ub naom di obun Angal Bib Hobao Sao ora ngo pangisumndis o, mbinim Ngaoron angal ngo pangismi tomb Ngaorol hul ha nao haebur baehaemen halom was pangisml, angal hobao sao ngo pangismi om mbini kang ora di bisur nao bisao ora.

³ Ngub bismil Ngaorom mbini ngo baeben bor ngub kisao. Nim mbini ngo baeben ko homo ora haruklul

Mao kobur kakl ngao

Mbinim ni daol haru

Mbinin kone bor sowa pa sub tibaen

Hor so burukl obokl buwaklemi ora ko

Ngaorom ngub kisao. Obum ngub kisao o

obum mbes su warisao tomb obum tenaol

mendbor heneng ora hor so birin lowao

ora ko pangobur, hor so boroklme su ngo

mbes ngo ora tomb man man bu mbae-

saol, heneng ora nao obul hul ha haklmao

baebenom non Ngaor obu haklaol pobur,

obu hesa haru naon kone bor su tibaen as

ko hor so boroklme su ngo bor po burukl-

mao ora.*

⁴ Angal mend di bao hor haoklao nan

on nen sabobur, Ngaoron mbuk waebom

ngub ke wiyao.

Bao hor dowan

Ngaorom obun kongon hambun sao bu

kowes bubur

Bao hor haoklao nan on bombor o obum

hor so birisao

ke wiyao ora.

⁵ Mend di Ngaoron mbuk waeb bor bombor

ngo ke wiyao ub was, mbini mendborom

ni daol haru mbinin kone bor sowa pa sub

tibaen hor so burukl obokl buwaklemi ke

wiyao ora.

⁶ Pangeklem. Mbini tenaol mendbor

Ngaoron Angal Bib Hobao Sao ora ngo

pibnao ora pangismi baebenom angal ngol

hul ha nao hasmi o sisaol, mbinim Ngaor

hayaol po mbinin kone bor sowa pa sub

tibaen Ngaor obu hesa haru hor so burukl

buwaesmi ora. Heneng ora mbinim ngub

burukl buwaesmi o, tenaol aeben mend-

borom non Ngaor hayaol pobur mbinin

kone bor sub tibaen as ko Ngaor kab haru

hor so buruklemi ora.

⁷ Aoh, mend di Ngaorom bao hro haoklao

ngon was ni hae ol hor so burukl ubukl-

waebe ko nen nao sabe, obum bao tangar

mend di ndi tibaesao o bao tangar ngo ndi

tibaesao o non, njem penar bu ngubi tomb

ora ib keyao bao o ora yao ka. Obum

pibnao ora non bao hor haoklao nan on

ora, ni hae ol hor so burukl ubuklwaebe

ko ndi tibaesao o, obum waki mabor sao

* 3:15: NjuS 3:7-8 * 3:17: 1 Kor 10:10 * 3:18: NjuS 3:11 * 4:3: NjuS 3:11

aol wesmbao aondao Debir bor waeb bu wi kisao ub Debirom ngub waeb bu wisao.

Embi ngubi tomb

Ngaorom nje bor angal kao njuklaol pangae sin

Njem obun angal ngo hul habur nao tuwaebe ora ko

waeb bu wisao ora.

⁸ Ngub bisao o aol Njosuwa obum Ngaoron sem hambun su Kenan bor kemi pisao ub, obum mbini Ngaor hayaol di mend kemi pokl bisaol kone tibaen hor so boroklme su ngo kisao nda bor di mend kemi pe sokl bisaon, Ngaorom mabor bao hor tangar ngo ndi tibabur Debir bor mbuk waeb bu wi kisao ub nao bukl bisao ora.

⁹ Ngub sokl bisao o Ngaorom bao hor haoklao nan on kongon nao bi hor so birisao bao bombor ngo menger non, Ngaoron sem baebenom di mbinin kone bor sub sowa pa tibaen hor so ebe birib se ora hayem.

¹⁰ Pangeklem. Mondom Ngaor hayaol pobur obun kone bor sub tibaen hor so po bara sin, obum di heneng ora Ngaorom kongon bu kowes bubur hor so birisao ub, obum obun mbib buklwao ko nen sabeyao ub bao wabur hor so buruklao ora.*

¹¹ Ngub soklaong mbes mendborom Ngaoron angal hul ha tuwabur, Ngaor hasaol obu hesa hor so burukl nao pismi ub naom ngub nao bemin ora. Ngub inj, naom turi homo hem kobur obu hayaol po naon kone bor sub tibaen obu hesa haru hor so ngo burukl mbin ora.

¹² Pangeklem. Ngaorom angal keyao sao enjo hae non bi ora ubur kongon buri ora biyao. Obun angal ngo kuwi kuwinj ne kobaran nan hae non bi ora ubur, tenaolon hibi umu bor hondaklao tomb some hul kimb biyao nda bor heya kobaroklme nda ub, angal ngom Ngaoron kone hesa aolon kone kab kimb biyao nda bor pobur laon, naom nen saboklmao sao di kone woroklmao sao di hambun sao ebe muwaloklao.*

¹³ Ngub buklao tomb Ngaorom obum warisao sao hend ha ora hayaol menjao mend nao mupangoklmao ora. Ngub inj, obum elom hendeyao tomb obun el dund so ora wiyao, hambun sao menjao mondom nao mangae bube non bi panaem ora wiyao, naom obu bombor ora bor bao kao pa kao kaloklmao ora.

Njises obu naon baolum aol wesmbao aondao ora hayao o

¹⁴ Njises obu Ngaoron Isi ora ndam naon baolum aol wesmbao aondao ora men koro habur, obum Ngaor hayaol teb so po burubur, obum nao hond aondao ora homo

haraoklao ub nao hond homo bisur buklao on, Ngaor bor njem ngo sao ngo sao bibi ko kao deb deb bu kao kalakl was hayao ora. Ngub beyaong naom naon baolum aol aondao non bi, Njises ngo obul hul ha hayom ko tenaol hambunom pangen kao kaleyom ub, kang mend tuwa sao nao bi naom ngub bao hul ha, ha kimb was bemin ora.*

¹⁵ Naon baolum aol aondao ngo obu nao tenaol hond homo bisur bukl buwaebe se ngo hayom ubi inj hayaol, obum nao buri nao pale demi ora ngo hayom ub ora hondobur obum nao hond aondao ora homo hayao ora. Aoh, heneng ora Seranom naon baolum aol wesmbao aondao ora ngo obu bor di, tenaolom khorob tangar tangar sao hambun sao bimi ndisao baeben mao baklbur obu bor menjao menjao bi hindisao o, obum Seranom ngo kisao ub pango khorob sao kang mend nao bisao ora. Ngub bisaol obum Seranom nao bor khorob ngo mao baklbur biyao nda ub di ora hende sakl, obum nao bisur buklbur hayao ora.*

¹⁶ Heneng ora obum nao hond aondao ora homo ngub bisur buklbur hayaong, naom Ngaor di pakl nao heme obul hul ha saor peyo was habur, naom obun maomb bo haraoklao on seya teb sol po kao kale non bubur kao kalokl mbin ora. Naom ngub buklmao tomb naon kone bor kho so kend bu win burubur kao kaloklmao tomb di, obum nao hond aondao ora homo hayaol, naon kone bor wakl sowa pabur kend nao bi sisab bin baoraomun ko bisur buklao ora.

5

¹ Nao Nju semon ngub bimao nda ka. Nao semon aol is bombor mend obu naon baolum aol wesmbao aondao ora haen ke-mao tomb, naon angal hambun sao Ngaor bor menjao kao kalokl bemaosao baeben di Ngaorom pangen naon baolum aol ngo mao haemao o obum ora ken ko, obu bombor ora baolum aol wesmbao aondao ora ngub haen lomao ora. Ngub bemaos tomb obum naon angal ngo baeben di Ngaor bor men pae po kao kalobur, naom khorob bismaosao baeben naon kone bor waoraoklao ub Njaorom kunaen ko naom Ngaor bor mabaorao haoru kalokl bemaosao di obum mini pobur, obum Ngaor hayaol pen ko mabaorao haorukl puklao nda ka.

² Ngub biyao nda o naon baolum aol ngo obu aol heneng ora habur, tenaolon nao hendebur khorob bimi nda ub obum di nao hende hende ngub bib se buri nao pale sao habur sakl, nao tenaol aeben ngo

* 4:10: NjuS 4:4 * 4:12: Njo 12:48; Ebe 6:17; 1 Pit 1:23; Kao 1:16; Kao 19:15 * 4:14: NjuS 3:1; NjuS 10:23 * 4:15: NjuS 2:17

baebenom kon nao wi awis habur khorob menjao bemaio tomb obum naom bemaio sao ora mao bembera hondobur o, obum menjao nen nao sabe nao hond homobur bisur was biyao ora.*

³ Heneng ora baolum aol aondao ngo obu di nao hayom ubi ora ko mend ko mend nao hendebur khorob bib se habur, obum nao tenaol aeben baebenom khorob bemaio sao naon kone bor waoraoklao sao was Ngaorom kunaen ko nen sabobur inj, obum Ngaor bor mabaorao ngub haoru kalokl engel biyao ka. Ngub inj, obum di khorob biyao, obum khorob biyao sao ngo obun jone bor wiyao ub di Ngaorom kunaen ko obum mabaorao ngo haoru kalaoklao ora.

⁴ Pangeklem. Aol mondom obun mbib turi homo obun kone bor kimb buklaio ub ni baolum aol wesmbao aondao ora haklwao saol kobur inj haroklme nda ka. Ngub inj, mbes di Ngaorom aol Eron obu baolum aol wesmbao aondao ora bember ha haen kise sanda ub, baolum aol wesmbao aondao ngub haen kemaio baeben hambun di, Ngaor obum nen sabeyao ub aol ngo ora baolum aol aondao haen lowaebe keyao o was haen lomao nda ora.

⁵ Ngub menger mubur Karason obun mbib nen sabisao ub, obun imbi aondao ora win ko nen sabobur inj obum naon baolum aol wesmbao aondao ora ngub hasao ka. Ngub inj, Ngaor obum ora kongon ngo ngub bu haen ko bember pe haen kobur kakt,

Embi ngubi ora tomb ni njen ab ora hae ol Nje nao Isi ora hael kisao ora.*

⁶ Angal mend di mbuk waebom ngub ke wiyao.

Mbes pibnao ora aol Melkiserek obu

Baolum aol pind bili ora hasao ub

Nje di baolum aol pind bili ngo obu hasao on sem

Obu hasao ubi ora habur

Njen kongon ngo bu haeben ora sakdesi

kisao ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.*

⁷ Pangeklem. Njises obum yu heben nao pe su ngo bor bao hasao aeben anga tomb obun Ngaor bor aondao bu ora de kobur kao deb deb bu kao kalo hasaol, obu pe paklao tomb Ngaorom obu wakt yu heben bor men mib se wisaol, obun ab Ngaoron angal hambun sao obu bor bibi kisao sao baeben hem aondao ora ko bu hasaol, Ngaorom di obun angal pangobur obu bu mu wakt mao enjaesao ora.*

⁸ Heneng ora Njises obu Ngaoron Isi ora yao o obun tanda no ke mundub mundub bi hindisao tomb, obum obun ab Ngaoron angal hul nao hae oborob ora pangisao on te oran oborob ora nen sab heneng bisesa.*

⁹ Obum obun abon angal ngub kang mend tuwa nao bi obu bor bibi kisao sao baeben hambun sao oborob ora bu kowes bisao tomb, obu hul nao hae oborob biyao aol ora sisaol, obum tenaol mendbor obun angal hul ha tuwa nao bi oborob ora pangoklemi baeben mbini bu mubur haeben mao saraoklao aol ora hasao.

¹⁰ Ngub bisao o mbes aol Melkiserek obu baolum aol pind bili ora hasao ub, Ngaorom Njises di baolum aol pind bili ngo obun sem obu hasao ubi ora haen ko baolum aol wesmbao aondao haen kisao ora.*

Inim hobao sao baondib munu bum haklemi hondo haklwaebe

¹¹ Nao haeme mbaoli hakl o, nim angal ngo kakl baebenon te andub ora wiyao naom ini bor angal ngon andub ora kao njib se hayom o, inim angal ngo baeben hambun ora pango inin kone bor mu tunda nao bib se ini maonduklao hul hae ora hayem ol, naom ini bor man mendbor kao dund bemaio baeben di burin il sobur ora kao dund bimao nda ka.

¹² Pangeklem. Ngubi tomb non ini ngo baebenom tenaol aebenol hayem baebenom pangen angal bib hobao sao kao kalokl beme o, naom ini bor angal ebe ngo kao njeyom ub inim oborob ora men hakol bu inin kone bor nao win ora hayem ka. Ngub beyem ol naom tenaol man nao pange baebenom oborob ora pangen ko, pibnao mbini bor Ngaoron angal bib ebe ngo hambun sao wiyao ub nao kao kale kang el mend el mend mbinim penar bu pangaeb se on was mend kao kaloklmao nda ub, mondom ini bor di wakt ngub ora buwalokl beyon ebe ora sokl beyao. Heneng ora ini ngo baebenom tenaolom ne buri noklme nda ub nao naeb se ini nongnas kang non bi ora hayem ol, inim aondu ibao non bi was no haeb se ora hayem.*

¹³ Heneng ora mondom nongnas kangom bimi nda ub obum aondu ibao non bi was no harob sin, obu nongnas kang non bi kon nao wi ora habur, obum ngo sao khorob bimi sao wiyao ngo sao oborob bimi sao yao ko oborob nen sabo taol bu koba nao bib se hayao ora.

¹⁴ Obu ngubi ora hayao o ne buri menger non tenaol kon wi baebenom ora naeb

* 5:2: NjuS 4:15   * 5:5: NjuS 1:5   * 5:6: NjuS 6:20; NjuS 7:1; NjuS 7:17   * 5:7: Mat 26:39-46   * 5:8: Pil 2:6-8
* 5:10: NjuS 5:6   * 5:12: 1 Kor 3:1-3

se hayem ol, mbini tenaol kon wi ne buri ngubi menger no haroklme baebenom oborob ora kone kimb bubur, mbinim ngo sao khorob bimi sao ora wiyao ngo sao oborob bimi sao wiyao ko oborob ora taol bu koba hondo ora haroklme.*

6

Naom Ngaorol hul ha hayom ub ha kimb ora bemin

¹ Ngub haroklmeng naom angal bib ebe pibnao ora kao kalismao tomb, Karason angal buri andub ora wiyao baeben hambun nao kao kale mbinim penar bu pangaeb se on was buwalisumndis o, ngubi tomb non ngub ko mende nao bi naom Karason angal tangar tangar andub ora tenaolon kone bor and mao saraoklao ubi wiyao ub ora buwalo haemin ora. Pangeklem. Naom ini bor pibnao ora angal ebe ngo kao njisumndis tomb naom ini bor ngub kisumndis ka. Inim mbes khorob bismi sao baeben tuwa inin kone baol munubur, inim Ngaorol hul ha haklwaebe ko kao njisumndis.

² Ngub kao njubur naom ini bor mbabtas tangar tangar ub mao ha bimi ub di kao njisumndis. Aoh, ngub kao njubur naom tenaolon wesmbaol kim men mbabur Ngaor bor lome on di kao nju, naom ini bor hambun sao ora Ngaorom tenaol heme wakt mao enjaklao saon di, Ngaorom tenaol mendbor ke hondo haeben saen lao on angal di, naom mbes pibnao ora ngo ndis tomb ini bor man ngubi baeben inim pangeklemin kao njisumndis o, ngubi tomb non naom angal ngubi on was nao kao hakol bemin ora.*

³ Ngub inj, ngubi tomb non naon kone bor Ngaorom hobao sao hambun sao obu hayao bor hakl ebeyao ubi was aondao bu ora and mao sam aeben bin ken haemin ora.

⁴ Wao. Tenaol mendbor Ngaoron harer ebe ora o baondib munubur harer he so ora bum haklemi baebenom, mbinim wakt asub bubur mbinin kone u bokeyo harer ngo ko mende hend waklemi? Aoh, heneng ora mbini ngo baebenom Ngaor obum bao eben lao nda di ora hondobur, mbini bao ngom harer muwalaoklao ndan di pobo hasmi. Mbinim obun buri yu heben hakl ebeyao ub di ora mao bembera hondobur, Ngaoron Wesao Ebe Tangar ndam mbini bor di hambun sao taol bu kalen sao hasmi ora.

⁵ Mbini ngo baebenom Ngaoron angal bib hobao sao hambun sao wiyao ub di ora pango habur, angal bib ngo di ebe ora

e ko ora mao bembera hondobur kismim mbinim Ngaoron buri wiyao ub di ora mao bembera hindismi. Ngub bismi tomb obum mabor sao su di saohar di hambun sao ebe wen pange tangar ingiyabur, obum hambun sao buri palo maomb bo haklao e ko di ora hindismi ora.*

⁶ Mbinim Ngaorom biyao sao hambun sao ngub ora hindismi o, mbini tenaol obul hul ha nao haroklme ngubi baebenom Ngaoron harer ebe ora ngo tuwa baondib munubur harer he so ora bum harim sin, mbinim ngo buklemi ub mbinim wakt ko mende Ngaoron Isi ora nda obu is pe kowal bi bor nil li mbae non bi soklao. Ngub soklao tenaol hambunom di Njises obu makl homo i hende non sao bin lemil, obun angal bib hem ko tenaolom Njises ngo taol mi puklmi nda ub nao bin lemi ora. Ngub bukleming mbini tenaol ngub buklemi baebenom asub ora bubur wakt ko mende mbinin kone u bokeyobur harer ngo hend waklemi ko pangeyem?*

⁷ Pangeklem. Se ebeyao om su em we bo mbae ebe ora mendel lu mao kumb bayao tomb, em we ngo boweyao aolom turi hemen ko Ngaorom su ngo ngub mao kumb babur su ebe ngol ne oborob ora and mao saraoklao ora.

⁸ Ngub inj, su ngol ne ebe and nao sebur den kho sem di den nene hae sem tangar sao ngubi sem was and sa sin, su ngo kho ora ne hobao sao and nao saeb se ora uklaol, su kho ngo mondom tomo bowes bu tuwaeb se ora soklao. Ngub soklao mabor su kho ngo isaolaom do tando bowes buklaol ora.

⁹ Nao haeme mbaoli hakl o nim angal ngo kakl o, nim ini bor ngub buklaol ko nen sabobur inj kakl alem. Ngub inj, Ngaorom ini bu muklbur hayao ub inim oborob nen sab hakol bu ora haklemil, obum ini aondao bu ora bisur buklaol ko nen sabeyom ka.

¹⁰ Heneng ora obum ini ngub bisur bukbur hayaol, Ngaorom ini maobowaklbur inj hayao ko ora hendeyom. Aoh, inim di Ngaor obum turi hemen Karas tenaol mende aebenol haeme baeben oborob ora turi homo kone ubur bisur was bu hayem ub, Ngaorom nao hende non bu kone kab marubur inim oborob ngo bu haroklme sao aokl hemen ha tuwa nao buklaol ora.*

¹¹ Obum ngub buklaol ora o naom bombor sao ora mend non inim ngub ora bibaebe ko nen sabobur hem aondao ora keyom ka. Inim Ngaoron kongon ngo bu hayem ub kang mend pakla pakla sao hender bu nao tuwae, hem ko oborob was

* 5:14: Oro 16:19; Pil 1:10 * 6:2: NjuS 9:14 * 6:5: 1 Pit 2:3 * 6:6: Mat 12:31; NjuS 10:26-27; 1 Njo 5:16
* 6:10: NjuS 10:32-34

bam aeben bu, bu kimb bubur mabor bao bu kowes ora buklao bao o pindib paklao tomb di, inim oborob ngub was bu kowes buklbur haklwaebe buklemi ko nen sabe-yom alem. Heneng ora inim oborob ngub was bu harim sin Ngaorom ini bisur bu men muklao ko oborob ora ngo bao hondo haklemi ub, ngo ora tomb heneng ora il so pind biklao inim naom oborob bisme ko hondoklemi ora.*

¹² Ngub buklao orang Ngaorom ini bor njuklwao ora kisao ub heneng ora ngo il so pind biklao ub, inim di mbini mendborom Ngaorom buklwao kisao sao heneng buklao ora ko nen sabobur, penar bu maki homo nao tuwae obul hul ha was habur bao hondo haroklme ub inim di ngub ora haklwaebe ko pangeyom ka.

Ngaorom nim buklwao lao sao heneng buklao ora

¹³ Pangeklem. Mbes ora Ngaorom naon ab sumb Eberehem bor nim nje bor ngo sao heneng buklwao ora kobur, Ngaor obu obun imbi di mondom nao men mbaeb se ora hayao ub nen sabo, obun imbi ngo ora mao kobur nim nje bor ngo buklwao kakl ub buklao, heneng ora il so pind biklao ora kobur kakl,

¹⁴ Heneng ora njem turi aondao ora hemenin ko

Nim njen sem andub ora

Aondao bu paolu hes pelen lowao ora kisao.

¹⁵ Ngub kisaol Eberehem obum Ngaorom ngo kisao nda ub penar bu nao bam bam sao bisao tomb di, obum penar bu maki homo tuwa nao bi obum turi homo bao was hondo hasaol, mabor Ngaor obum buklwao kisao nda ub heneng ora bisaol ngo ora tomb il so pind biyam pind biyam bisaol hindisesa.

¹⁶ Ngub bisao o nao Nju semon tenaolom non ngub bimao nda ka. Aol mend obu aondao imbi wi ora mondom obu imbi wi aondao ora ngo hayao ub, men mbaeb nao se ora hayao on imbi ora mao was lomao nda ka. Ngub bimao ndal tenaol mendborom angal menjao engelum kao kao bu ab saond bi bi bu menjao beme tomb di, mondom mao ngubi mend nim heneng ora kakl kobur pibi haen keyaol, tenaol ngo baeben hambunom pangeme tomb mbinim ab saond bi bi bu aondao ngub engelum kao mba haeme o di, mao ngubi ngo ora pibi hayao tomb oran tenaol hambunom ne taombukl mbakl mbakl po kur kao paroklme ora.

¹⁷ Ngub biyao ndal obum obun imbi mao ngo kisao o di, Ngaorom tenaol bor ngo sao ngo sao buklwao ora lao sao hakl di, tenaol

ngo baebenon kone bor Ngaorom nao bor ngo buklwao kisao sao obum waki kone u bokeyo bao wa nao bi heneng buklao, il so pind biyubur buklao ora ko nen saben ko, obum nao imbi mao ngo kakl ub nim kor nao kusi buklwao ora kobur mao ngo kisao ora.

¹⁸ Ngub kisaol Ngaorom angal ukl kab ngo kisao nda kab, ukl mend nim buklwao ora kisao o hesa mende obum mao kobur nim buklwao ora kisao angal ngo wiyao o kabom, Ngaor obum waki kone u bokeyo bao wa nao bi heneng buklao ora ko nao ora hendeyom. Ngub hendeyom ol Ngaorom nao yal harukl haen ko nao obu hayaol mupangokl po hayom baebenom obul hul ha saor peyo was habur, obum nao bisur bu, bu muklwao ora kisao ub obum heneng ora kisaol ngub buklao ora ko nen sab hakol bu, ngo buklao sao bao hondo haemin ora.

¹⁹ Heneng ora obum ngo buklwao kisao ub il so pind biyaokl ko bao hondo haklmao kone ngubim, naon kone bor taol taol bu akol nao bin ko, yam some hend ha indi mbaroklme nda ub naon kone bor di ngub indi mba hayao ora. Ngub indi mba hayaol ya ngo pe koba di nao bib se buri ora moklom, nao Ngaor hen moroklme anda on andaon panda tubal kang ngo lab lab saollom tiriyaol manga tundae on, panda tubal kang Ngaor hayao ngo Ngaoron panda ora bor nao indi mba hayao ora.

²⁰ Ngub indi mba hayaol naom angal hambun sao Ngaor bor kao kaloklmao sao baeben di, Njises obum pibnao oran and panda tubal kang ngo Ngaor obu ora hayao o bor men pae hondabur, obum naon angal ngo baeben Ngaorom pangen kao kalo haraoklao ora. Heneng ora obum ngub biyao mbes aol Melkiserek obu di baolum aol pind bili ora hasao ub, Ngaorom Njises obu baolum aol pind bili ora ngo hasao ubi menger sao haen kobur, obum naon baolum aol wesmbao aondao ora ngub haeben saen kisao ora.*

7

Aol Melkiserek baolum aol aondao ora hasao o

¹ Mbes ora aol Melkiserek ke ngo obu su Salemon aol wesmbao aondao ora habur, obu Ngaoron baolum aol aondao ora di hasao ora. Ngub hasao tomb naon ab sumb Eberehem ngo hase sanda obum aol wesmbao aondao tangar tangar mendbor kab saond bu hasao o, obum mbini obun saond bi ngo hakl khorob ora men mba lu bowes bu haklbur ko mend oran harerol ubukl

* 6:11: Njus 3:14 * 6:20: Njus 5:6

hasaol, aol Melkiserek ngo obum Eberehem harerol hen mubur obum Ngaorom Eberehem bisur bin ko Ngaorom nje bisur buklaol ora ko Ngaor bor kaoya kisesa.

² Ngub kisao tomb Eberehemom obun osisao andub ora ngo u hasao sao baeben hambunon ndi munu kimb was bubur, ti tom tobon kab nan hakl hakl o aol Melkiserek ngo obu pone bao bisur bu kalisesa. Ngub bisaol aol Melkiserek ngon imbi ngo wisao on te, tenaolom kone dund se ora woroklme on aol wesmbao aondao oran obu hae ke wisao, imbi bombor ngon te mende di ngub wisao. Obu tenaolon kone bor sub tibaen as ko haroklme on aol wesmbao oran obu yao ke wisasa.

³ Heneng ora obu ngubi hasao o aol Melkiserek ngon ingi aorao di asub bi kab mend sisaob ko mondom nao hende sakl, mbinin imbi di mend mondom waeb nao bu wisamil, obun ab sumb wil di obun sem di awon ora sisaob ko mondom ora nao hindismisa. Aol ngo obu abor ora pindib paesaob ko di, obu atomb ora himisaob ko di, mondom te nao hende ora hasaol obu pind bili Ngaoron Isi non bi ora hasao ub menger mubur, obum Ngaoron baolum aol kongon non bi ngo bu hasao ub ora bao bu ha aeben ora sisasa.

⁴ Ngub bisaong aol ngo obu abor ora pindib paesaob ko te hondokl buwae ngo hasao o, obu di imbi wi aondao ora ngo hasao ub inim oborob ora nen sabeyem be? Pangeklem. Naon ab sumb Eberehem aondao ora ngo hasao nda obum di obun saond bi baeben men mba lu bowes bu habur, obun osisao saond maong mi obo u hasao sao baeben hambunon ora ndi munu kimb bubur, tobon kab nan hakl o aol Melkiserek ngo ngub turi homobur pone bao bisur bu kalisaol ora.

⁵ Mend di inim oborob ora nen saboklwaebe. Mbes aol Eberehem ngo hasao om maru wam aeben bisao on aol is mend obu Libae hasaol, Libae ngon sem paolam aeben bismi baebenom was Ngaoron baolum aol kongon bu hasmil, Moseson manom hibaebe ke wisao ub tenaol hambunon mbinin mone osisao di u haklemi sao baeben hambunon ndi munu kimb bubur, tobon kab nan hakl hakl baolum aol ngo baeben bisur bu bao kaloklwaebe ora ke wiyao. Ngub ke wiyao mbini Eberehemom maru wam aeben aeben bisaon sem, baolum aol kongon bimi ngo baeben bor mone osisao ngub bao bisur bu kalo haroklme nda ka.

⁶ Heneng ora aol Melkiserek ngo hasao nda non obu di Eberehem obun sem mend inj hasao o, obum aol ngo obu bor osisao wisao on tobon kab nan hakl hakl pone ora ngub bisur bu bao kalisaol ora. Ngub

bisao tomb aol Melkiserek ngo obum aol Eberehem ngo obum aol Eberehem, Ngaor obun sem soweb bi hae ora ngo hasao nda bor di Ngaorom obu bisur bin ko obum Ngaor bor kaoya kisaong, inim ngo bisao ub di oborob nen saboklwaebe ora.

⁷ Ngub bisaol naom di ora hendeyom ub aol mend obu Ngaoron sem imbi wi aondao ora haklao mondom, aol is mende mend soklao o turi homobur Ngaorom obu bisur bu imbi wi haen ken ko Ngaor bor kao kalo kaoya lao aol o, obu imbi wi aondao ora haklao om aol mende ngo Ngaor bor njem obu bisur bibi ko kaoya laon imbi wiyao ub di men mbaraklao ora.

⁸ Mend di angal ukl kab ora mend wiyao ka. Angal ngon mende mbini Nju semon baolum aol haroklme baeben non homokl di homaeb se ora haroklme o, tenaolom baolum aol ngo baeben bor mbinin mone osisao wimi baeben ndi munu kimb bubur tobon kab nan hakl hakl bao kaloklme ora. Angal mende di aol Melkiserek ngo obun arman ngo wi ub obu non haeben saraoklao baolum aol pind bili ora hasaol, Eberehemom obun osisao wisao on ndi munu kimb bubur tobon kab nan hakl obu pone bao bisur bu kalisaol ko mbuk waeb bor ngub ke wiyao, baolum aol sem kab ngon sem mende awon semora ora sem mende men mbayao ko pangeyem?

⁹ Mend di naon ab sumb Eberehem ngo hasao nda obum Ngaoron baolum aol pind bili aondao ngo hasao nda bor, obun osisao wisao sao baeben ndi munu kimb bubur tobon kab nan hakl hakl obu pone bao bisur bu ngo kalisaol nda ub, aol Libae ngo mabor Eberehem obun momao sumbao obum maru wisao on is mend pindib pa hasaol, Libae ngo obu di Eberehem obun toklo ndaon birin non bi sisasa. Ngub sisaol obum baolum aol pind bili aondao nda bor osisao ngo kalisaol nda ub, Libae obu di mbibi sumbaki kobaranom kale non bi sisao ora. Ngub sisaol o mbini Nju sem ngubi tomb paoleyem baebenon non, mbinin ngo bisbi nda ub nao bi mbini Libae sem bombor o bor Nju sem aeben baebenom osisao ngub kaloklme mu haroklme ora.

¹⁰ Heneng ora Eberehemom aol ngo obu bor osisao ngo pone ora bisur bu kalisaol tomb baolum aol Libae ngo obu nao haenbur ora sisaol o, aol Melkiserekom Eberehem obu harerol obo hen misaol obum osisao ngo aol aondao ngo bor taol bu kalisaol nda tomb di Libae obu Eberehemon toklo ndaon bao birin hae non bi sisaol, Eberehemom aol Melkiserek bor osisao pone ora ngo kalisaol nda ub di mbibi sumbaki kobaranom kalisbi ora.

Baolum aol aondao wen pange mondom pibnao ngo hasmi on akl bisao o

¹¹ Pangeklem. Mbes ora Mosesom Isreyel tenaol hambun bor obun man buwalisao ub, obun man ngom Libaen sem haklemi baeben was naon baolum aol bember ha peb bu mao haemin ora ko hasesa. Ngub kisaol mbinim ngub was bismi o, Libaen sem ngo baolum aol kongon bu hasmi baebenom ora oborob was bu kowes bib se haki bismin, asub ko Eronon* semom baolum aol kongon ngo bu hasmi ub bao wabur, waki mabor aol Melkiserek baolum aol pind bili aondao tangar ngo obun sem non bi, obu hasao ubi was naon baolum aol wesmbao aondao ora nda pindib paen kisaol ko nen sabeyem?

¹² Aoh, heneng ora mondom baolum aol mbes ham ibismi baebenon sem o bor tuwabur baolum aol pind bili tangar ubi wen pange men akl bu haen ka sin, obum mbini baolum aol sem mbes hasmi ngo baebenon man ko hasmi ub di bao wabur tangar wen pange on akl bukloa ora.

¹³ Pangeklem. Nim angal mar ngo kakl o ngub nen sabobur kakl ka. Naon Aorao Aondao ora nda obum mbini baolum aol sem mbes hasmi nda baebenon akl bu hasaol, obu Libaen sem ngo baolum aol kongon bu hasmi ndan sem inj, obu sem tangar ora sisesa. Ngub sisaol mbes ora di is bombor ora mend baolum aol kongon dim bubur Ngaor bor mabaorao di mend, ko mend nao haoru kalokl pisaon sem ora menden pindib pa hasao ora.

¹⁴ Heneng ora mbes Mosesom Ngaoron baolum aol kongon bibaebe kisaol ub di obum Njuran sem bor inj kisaol ora. Ngub inj, obum Libaen sem bor ora Ngaoron baolum aol kongon ngo bu hakl-waebe kisaol o, tenaol hambunom di ora hendeyem ub Aorao Aondao obu Njuran sem bor ora pindib pa hasao ora.*

Baolum aol mende aol Melkiserek non bi pindib paesao o

¹⁵ Ngub bisaol nim ini bor angal ngo kao njurukl ub aol Melkiserek obu baolum aol pind bili ora hasao o, waki ngubi tomb non baolum aol pind bili ngo obun sem obu hasao ubi is mende pindib pa hasaol, nim angal ngo kakl baebenon te mupango dim nao wiyaol, Ngaorom hambun sao ngo sao haki obun mbih nen sabeyao ub was biye ko naom ora hendeyem ka.

¹⁶ Pangeklem. Baolum aol wen pange aondao ngo mabor pindib pa hasao o obobur, Moseson manom ini aol ngo semom ora baolum aol kongon bu hakl-waebe ke wisao ndan sem o bor inj pindib pa

hasao ka. Ngub inj, obu haeben saraoklao baolum aol ora hasaol, obu haeben mao saraoklao buri aondao ndam ora baolum aol haen kisaol ora.

¹⁷ Ngub bisaol heneng ora mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Mbes pibnao ora aol Melkiserek

Obu baolum aol pind bili ora hasao ub

Nje di baolum aol pind bili ora ngo obu hasaon sem

Obu hasao ubi ora habur

Njen kongon bu haeben ora saklesi ko

Ngaorom kisaol ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.*

¹⁸⁻¹⁹ Mbes pibnao Ngaoron man ngo Mosesom ko hasao ub demi ora, tenaol Ngaoron sem baebenon hibi umu bor honda kongon oborob ora bu kowes bu, mbini bu mib nao se ora sisaol hondobur obum man mbes pange ngo mu tuwaesao ora. Ngub bubur kisaon Ngaor obum ngubi tomb tangar wen pange sao akl bisaol, obum hambun sao oborob biyao sao naom oborob ora hend heneng baomun ko obum nao bisur bu, bu mukloa ub ngo turi homo bao hondo hayom ora. Ngub beyom ol nao naon ab Ngaor hayaol teb so kemi pukl haen ora hayom om, mbini mbes tenaol ngo Mosesom man kisaol pangobur turi homo hondo hasmi ub di ora men mbaen ora hayom.*

²⁰⁻²¹ Mend di mbinim mbes ngo tomb mbinin baolum aol haen kismi baeben di, Ngaorom inim baolum aol ngub haen lowaebe kisaol ub mao kobur dim inj kisaol o, ngubi tomb non Ngaorom obun Isi Njises nda baolum aol aondao ora haen lowao ora ko mao kobur kakl,

Ni hambun saon Aorao Aondao ngo sao bukloa ora ko

Ninao imbi aondao pon pae ora o

Mao kobur ngo kakl ub waki nao kone u bokeyo

Nao mao ngo kor nao kusi

Nje baolum aol aondao ora hanin lowaol

Njen kongon ngo bu haeben ora saklesi ko

Ngaorom Njises nen sabobur non ngub kisaol ora.*

²² Ngub kisaol Ngaor obum ini tenaol hambun bisur bukloa kisaol angal mbes pange ngo Moses bor kao kalisao nda hesa wen pange ngubi tomb mao kobur kisaol nda kab, angal ukl kab ora kisaol o, obum mabor Njises eben kobur nim ini bisur bukloa kisaol angal wen pange ngom mbes pibnao kisaol nda di ora men mbayao ora.

²³ Mend di mbes ora ngo tomb was mbini Nju semon baolum aol ngo mao hasmi baeben non mbini di aol heneng sakl,

* 7:14: Mat 2:6; Kao 5:5

* 7:17: NjuS 5:6

* 7:18-19: NjuS 9:9

* 7:20-21: NjuS 5:6; NjuS 8:6; NjuS 12:24

tenaol hambun homoklme nda ub mbini pibnao hae baeben homam homam was bismil, tangar mend akl bu mao ham aeben was bu hasmil mbini ngo baolum aol ham aeben bismi baeben ndi nao munu warib se andub ora sisesa.

²⁴ Mbes ngo tomb non ngub was bu hasmi o ngubi tomb non mbes ngo bismi ub inj, tangar ub sao mend bisaol Njises obu baolum aol aondao wen pange oram haeben ora saen ko haen kisaol, obu men-jao buklaol dim Ngaorom obun akl bubur aol tangar mend nao haen lao ora.

²⁵ Heneng ora Njises obu ngubi ora hayaol, tenaol hambunom Ngaor bor angal kao kaloklemi sao baeben obum Ngaor hayaol men pae pobur, mbinim ngo sao ngo sao kaeming njem bibi ora ko Ngaor bor kao deb deb bu haeben saklbur hayao ora. Obum ngub bukklbur ora hayaol obum ngubi ora tomb di mabor di, tenaol mend-bor Njises obu Ngaor bor mbinin angal lemi sao hakl kao kalaen ko, obu hayaol poklemi baeben hambun haeben saen ko bu mib bi was habur obu ngub bao haeben sayao ora.*

²⁶ Pangeklem. Njises obu naon baolum aol wesmbao aondao ora ngub hayaol, naom naon kone bor bombor sao mend nao win hond laen haklmao sao hakl di obum ebe ngaorukl pelen njib se hayao. Mend di Ngaorom obu ebe komb bi ora haen kisaol. Obu ebe ngubi ora habur obum khorob sao di kang mend nao bi sakl, obun kone bor dol hae sao di kang mend nao win ora habur obum hambun sao oborob dund se ub was biyao. Obum sun tenaolom bimi nda ub khorob kang ko bombor ora di mend nao bi obu tangar aondao ora hayao. Yu heben bor di obu imbi wi aondao ora hayao ubi, heben ngo bor imbi wi ngubi mende mend nao hayao ora. Ngub hayaol naon baolum aol imbi wi aondao bombor ngo obum bombor o nao heneng ora bisur bib se hayao ora.*

²⁷ Heneng ora Njises obum non nao ngub bisur bukklbur ora hayaol, Njises obum oran mbini Nju semon baolum aol wesmbao aondao haeme baebenom mbinin mbib khorob beme sao mbes Ngaorom kunaen ko mabaorao haoru kalobur, mabor tenaol hambunom khorob beme sao kunaen ko Ngaor bor mabaorao haoru kalo haroklme nda ub inj biyao ka. Ngub inj, mbinim ngo mabaorao haoru haroklme nda ub menger, obun mbib is pe kowal bi bor obun toklo oram Ngaor bor mabaorao haoru sao kalisesa. Ngub bisaol obum ngo Ngaor bor mabaorao haoru kalisao om, Nju se-

mon baolum aol ngo baebenom tenaolom khorob kang bu di aondao bu di beme ub was nen sabobur, mabaorao tangar tangar ub haoru haroklme nda ub Njises obum ko mend nao haorib se, obum is pe kowal bi bor obun toklo ngo oram Ngaor bor kalo mabaorao ko bombor ora ngub dengi munu her peyaesao ora.*

²⁸ Ngub bisao o mbes ora Moseson manom bibaebe ke wisao ub mbini aol heneng kone taol taol bib se hasmi haklon mendbor baolum aol wesmbao aondao ora hasmi o, Ngaor obum man mbes pibnao ora ngo kisaol tomb ini bisur bukklwao kisaol o inj, obum ngon ma ora bor kisaol ub obum kakla ko obun mao kisaol nda di kor nao kusi, obum heneng ora obun Isi nda naon baolum aol wesmbao aondao ora haen kisaol ora. Ngub bisaol baolum aol andubom baolum aol kongon bu haroklme nda ub Ngaorom obun Isi bombor ngo obum was, baolum aol tangar di mend wa nao wib se hambun sao ora obum was bu kowes bin ko haen kisaol, obum kongon hambun sao ngub bu haeben saklbur hayao ora.*

8

Njises obu baolum aol wesmbao aondao ora hayaol o

¹ Pangeklem. Nim angal hambun sao ngo kam ubukl ub non naon baolum aol wesmbao aondao ora ngo kanda, obu heneng ora yu heben bor Aondao Pon Pae ora ngo hayao ndan maomb bo haraoklao on seya oran ki tao nan o bor bereyaol kakl ka.*

² Heneng ora naon baolum aol ngo obu yu heben bor and tubal komb bi hobao sao aondao ora ngo hayao on baolum aol wesmbao aondao kongon ora bu hayao o, and tubal komb bi hobao sao aondao ora ngo mbinim mbes su tenaol nao biri bor akol bu hasmi tomb and sel anda bubur, and tubal komb bi ora bu wiyaoom kobur mend bu wismi sanda ubi inj yao ora. Ngub inj, and tubal komb bi ngo Aorao Aondao obun mbib bi tangar ubi ora yao.

³ Angal mend di Nju semon baolum aol ngo haen lome nda baeben baehaemen inj haen lome nda ka. Ngub inj, mbini baolum aol ngo baebenom Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to bor some sem di ngubi sao baeben lu mabaorao haoru kaloklme ub di, osisao tangar tangar sao hakl di Ngaor bor kalo haen ko ora haen lome nda ka. Ngub bimi ndal naon baolum aol aondao ora ngo ndam di Ngaor bor mabaorao

* 7:25: Oro 8:34 * 7:26: NjuS 3:1 * 7:27: NjuS 5:3
NjuS 12:2

* 7:28: NjuS 5:1-2 * 8:1: NjuS 1:3; NjuS 3:1; NjuS 10:12;

haoru kale non bu menjao hobao sao ora mend kalo haraoklao ora.

⁴ Ngub bu haraoklao naon baolum aol wesmbao aondao ngo obu su enjo ngol bao habur ngub bu hakl beyaon, obu Libaen sem inj yaol obu mbinin baolum aol nao hakl beyao ora. Ngub inj, Nju semon baolum aol heneng baebenom Moseson manom inim Ngaor bor mabaorao ngub haoru kaloklwaebe ke wiyao ub was bu hakl beme ora. Ngub buk! beyao o obum hobao sao tangar ubi ora biyaol, obu non mbini Nju semon baolum aol heneng ngo hakl ubi inj hae ko ora hondoklme ora.

⁵ Pangeklem. Enjo su ngo bor Nju semon baolum aol haeme baebenom ngo bu haroklme nda ub non, yu heben bor baolum aol aondao ora ngo obum ngo bu hayao on menger piksa muwale non bubur bu hayem ol, Mosesom di menger bombor ngub was bu hasao ora. Ngub bisaol mbes Moses obum su tenaol nao biri bor sel anda buk!bur bisaol tomb, Ngaorom Moses bor njem and ngo ngubi ora bibi ko obun kone mao komba kao kalobur kabl, Njem yu har ne ora bor po hasndis tomb Njem and tubal komb bi ngo ngubi ora bibi ko

Menger muwalondis ubi ora bibi ko kao kalisao ora.

⁶ Ngub bisaol o Ngaorom ngubi tomb Njises obum baolum aol kongon hobao sao ora ngo bu haen kisao om, mbes Nju semon baolum aol hasmi baebenom naon baolum aol wesmbao aondao ora ngo hayao on menger mubur bu hasmi ub ora men mbayao. Heneng ora obu ngubi ora habur obu Ngaor hesa nao kab kobaranon dunin aol ora hayaol, Ngaorom ini bor heneng ora bisur buk!wao kisao nda ub obum heneng ora Njisesom nao bu murukl haen ko haen kisao ora. Ngub bisaol Njisesom nao bu mib bu hobao sao ora ngo beyao om, Ngaorom mbes ora ini bisur buk!wao ko angal ngo kisao nda di ora men mbayao ora.*

⁷ Heneng ora Ngaorom mbes pibnao Nju sem baeben bu mukl ko nen sabobur mbini obun sem ora haen kobur, baolum aol haen kisao baebenom bismi ub hambun sao ebe ngaorukl pelen bu kowes bib se sokl bisaon, Ngaor obum wakt nim ini hond homo bisur bubur bu muklwao ko angal ngo kisao ub ko mende nao kokl bisaol ora.

⁸ Ngub nao lo bisaol o tenaol obun sem ngo baebenom obul hul ha nao hasmi sao hondo obum makt homobur kisao sao, mbukl waeb bor di wiyao ub Aorao Aon-daon ngub ko hayao.

Mabor bao mend bu pindib paklao hakl tomb

Nim Njuran sem baeben di su Isreyel tenaol hambun ora

Mbini ninao sem ora haen ko

Mbini bisur bu, bu muklwao on

Angal wen pange ora mend kao kaloklwao ora.

⁹ Mbes nim mbinin ab sumb wil baeben bor Nim ini bisur bu, bu mubur

Ini ninao tenaol ora hareklemin lowao ko

Kao kalowao ubi inj lowao ora.

Mbes ngo tomb non nim mbinim su Isib tuwaen kobur

Mbinin ki oral men mubur

Nim oborob ora maeb ha kemi powao ora

Nim ngo tomb mbini bor

Angal ebe hakl mend kao kalowao ol

Hul ha nao hae tuwaesmil

Nim mbini bor di mesao kalo

Nao hende non bubur tuwawao ora ko

Aorao Aondaom ngub ko hayao ora.

¹⁰ Obum ngub ko habur kabl,

Bao ndi tibiae ngo baeben pibi haklao tomb

Nim su Isreyel tenaol ngo baeben hambun ora

Bisur bu, bu mubur

Mbini ninao sem ora haen lowao on

Nim angal tangar wen pange mend kao kaloklwao ora.

Nim mbini bor ngo sao ngo sao bibaebe lowao sao di

Nao mbib mbinin kone ndaon bor honda win lowao ora.

Nim nao man di mbinin hibi umu ndaon bor was

Waeb bu ubur lowaon

Ni mbinin Ngaor ora hak!wao!

Mbini di ninao sem ora haklemi.*

¹¹ Ngub ngo haklemi ora tomb non

Aorao Aondaobu es bib se dim nao saok-laol

Mondom obun aol sango bor di

Njem Aorao Aondaobu ngo hae o hend ko Nao muwaloklao ora.

Mondom di obum bombor o hondobur

Obun haeme bor njem Aorao Aondaobu ngo hae o hend ko

Nao buwalakl birib se soklao ora.

Ngub inj

Mbini tenaol aondaobu imbi wi haroklme baeben di

Imbi nao wi kang haroklme baeben di

Ngo baeben hambunom ni ora hondoklemi ka.

¹² Ngo ora tomb mbinim khorob bismi sao

Mbinin kone bor uklao o hondobur di

Nim mbini hond aondaobu ora homobur lowaon

* 8:6: 2 Kor 3:6; NjuS 7:22; NjuS 9:15 * 8:10: NjuS 10:16

Mbinin kone bor kho ngo uklao o ora mu tuwabur

Nim ngon ko mende saongao mar hakol bu Nen nao saboklwao ora ko Aorao Aondaom ko hayao ub mbuk waeb bor ngon wiyao.*

¹³ Ngub kisaol Ngaor obum mbes pibnao ora obun sem bor nim ini bisur buklwao ora ko angal ngo kisao ndam, tenaol obun sem ngo baeben oborob buri mao pala aondaobu bisur bib nao se ora sisaol hindisesa. Ngub hondobur kisaon obum wakl ko mende obun angal wen pange mend obun sem bor nim ini bisur bu, bu mubur lowaon ini ninao sem ora hareklemin lowao ko kao kalisao ora. Heneng ora obum ngo kisao ub angal wen pange o akl bisao tomb, obun man mbes kisao nda wakl momak hul daol osisao mend ib sam sam bu men kang sobur bum haraoklao nda ub menger e ko hendeyom ka.

9

Ngaor bor kao kaloklme ub tom kab yao o

¹ Ngaorom mbes pibnao oran Nju sem baeben bisur bu, bu mu mbinin obun sem ora haen ko man man bisao tomb, mbinin obu bor kaoya ko hor boroklwaebe ko kao kalisesa. Ngub sisaol mbinin Ngaor hen muklemi o and sel anda komb bi ngo su ngo bor bu hasmisa.

² Mbinin ngub bubur and sel anda ngon andaon enjo tiriyao kombae ol sao panda tubal mend bu ubur kismis, tubal ngon mbinin laomb komb bi ora nda di, Ngaor bor kalismi sao palawe komb bi o di, palawe daol osisao ngo hakl u hasmi to mend sisao nda di, ngo sao hakl and tubal tiriyao kombael sao bu wismi ngon ubur, mbinin and panda tubal ngo tiriyao kombael sao bu wismi ngon imbi di tubal komb bi ora ko karu wismissa.

³ Ngub bubur kismis panda ngon unu tibi nan sao tubal mende bu ubur, mbinin and tubal ngo bor lab lab saollom manga tundabur, tubal mende ngon imbi tubal komb bi hobao sao aondaora ko karu wismissa.

⁴ Ngub bubur kismis and tubal komb bi hobao sao aondaora ndan ndaon bor, to han ngolom wari ngo kao ebe ora pebe sao mend haoru hasmi to nda di, mbokis komb bi ngo Ngaorom nim ini bor heneng buklwao ora kisao sao menger ngo, han ngolom songol sao mao habur bu mao ndibiyae ngo wisao nda di ngo bor wismissa. Ngub bubur mbinin be han ngolom wari mend sisao bor, palawe ngo yu heben hakl ibisao ndan mendbor bomb pabur mbokis

aondaora ngo ndan ndaon bor u hasmi ora. Ngub bubur Eronon hakla tom sung se kaebi ora mendel wakl tande bu so bise sanda di, Ngaorom obun man tobon kab ngo Moses obu bor kao kalisao Mosesom han barnao hond kab mendel waeb bu wisao nda waeb bu pae ngo kab di, ngo sao baeben mbokis hobao sao ngo nda bor was birin kobur, and tubal komb bi hobao sao aondaora ngon ndaon bor was wismissa.

⁵ Ngub bubur kismis Ngaorom nim heneng buklwao ora kisao sao menger mbokis komb bi ora ngo, han ngolom songol sao mao indibiyabur warismi ndan mandaem nan, Ngaor obu bao bi ora hayao ub menger mubur bobao hae diyaokl pubuklao sao menger is kab mend waru mao hasmisa. Ngub bubur kismis diyaokl pubuklao sao menger ngo hend en aeben sa waru mao hasmi kabon kongbao dund so nan, mbibin bobao kab dundukl peyo hen mib mao baemisa. Ngub bismi on bundur nan, mbokis mandaem ngol tenaolon kone bor kho wiyao o kunaraoklao to o di ngo sao hakl wismissa. Ngub bu hasmil angal ngon andub ora wiyao o, nim ini bor ngubi tomb angal ngo wiyao baeben hambun waeb bukl buwarukl ka.

⁶ Aoh, mend di mbinin and sel anda komb bi ngon osisao di oborob ngub u hasmi tomb, mbinin baolum aol hasmi baeben hambun ora sel anda ngon panda tubal ngo enjo tiriyao kombael sao bu wismi ndan hondabur, mbinin kongon hambun sao bismi ub bu hasmisa.

⁷ Ngub bismi o mbinin baolum aol wesmbao aondaora hasao o obum hombur o non karasmas ukl mend pindib pa was beyao tomb, karasmas sa ko bao hor hombor was and tubal komb bi hobao sao aondaora on honda was bu hasao ora. Ngub bubur kisaon obum some kawao meme ngo sao haklon ibao humu taokl pobur, baolum aol ngo obun mbib khorob bisao sao di, mbinin Nju sem obun sem ngo baeben hambunom ko mend ko mend nao hende hende khorob sao di menjao bismi tomb mbinin kone bor kho ngo wisao sao kunaen ko di, Ngaor bor kalo kowe mba was bu hasesa.

⁸ Ngub bu hasmil Ngaorom Wesao tangar aondaora ndam nao bor ngub muwalo kao njurukl hayao. And sel anda ngon panda tubal komb bi ngo tiriyao kombal sao bu wismi on, mbinin baolum aol baebenom anda dera bu kongon bu kimb was bu hasmi ub, tenaolom Ngaorom and panda tubal komb bi hobao sao aondaora nda bor nao hondaen ko manga mba wismi ora ko kao njurukl hayao ora.*

* 8:12: NjuS 10:17 * 9:8: NjuS 10:19

⁹ Heneng ora mbini Nju sem ngo baebenom sel anda komb bi ngon baolum aolon kongon bu andub sao ngub bu hasmi ora. Ngub bu hasmi o waki ngubi tomb sel anda di baolum aolon kongon di Njisesom heneng ora bu hayao ub hendeyom tomb, mbini Nju semom enjo sul ngo bu hasmi ub obum heneng ora ngo bu hae on menger mu hasmi ko ora hendeyom. Ngub hendeyom ol Ngaor bor kalo mabaorao haorubur lu saklme sao hakl di, mbinim Ngaor bor osisao kalo haroklme ub di mbinim Ngaor bor ngub kalo haklemi saon, tenaol ngo Ngasor bor kaoya ko hor buru haroklme baebenon kone bor kho uklao o di bao kuna mbinin kone mao dund sa di nao bib se wiyao ko ora hendeyom ka.

¹⁰ Heneng ora ngub ora hendeyom tomb ngo Ngaor bor kaloklme sao baeben ne heneng noklme ndisao hakl di, ib noklme ndisao hakl Ngaor bor kalo haroklme ub di, mbinin toklo songol bor wes wes oborob hondo ora lu haroklme ub di, mbes ora Mosesom ngub bibaebe ko kao kalisao ub bu hasmi ora. Ngub bismi o Karas obum hambun sao mao dund sakl oboklao tomb, tenaolom ngo bu haroklme ub nao hobao sao men mao koraklao ko Ngaorom mebs man man bu paesao ora.

¹¹ Ngub bisaol obum ngo man man bisaol ub ngubi tomb naon Eben Ke Aol Karas obu ibisao ora. Ngub ibisao obum ngubi tomb non naon baolum aol wesmbao aondao kongon hobao sao ora ngo bu hayaol, obum baolum aol kongon ngo bu hayao ub obun sel anda tubal komb bi aondao hobao sao oran andaon menger kongon ngo bu hayao ora. Ngub beyao o obun sel anda ngon imbi di aondao ora wiyao, sel anda ngo sun aolon kimb bi inj yaol obum and ngo bor kongon bu hayao ora. Obum ngub ngo beyao ub bombor sao mend nao hond laen ora bu hayaol, obum kongon ngo bu hayao ub kho nao se bu haeben ora saklao ka.*

¹² Pangeklem. Karas obum non Ngaor bor kaloklbur some meme hesa kawao hondbao kabon ibao inj and tubal komb bi hobao sao aondao ora ngo bor men pae po kalokl pisao ka. Ngub inj, obum nao bu mu haeben ora mao saklbur and tubal komb bi hobao sao aondao ora ngo, Ngaor obu ora hayao nda bor obun ibao ora nda mini pobur obum ko bombor ora her peyaesao ora.

¹³ Ngub bisaol o mbini Nju sem mbes ora hasmi baebenom non, mbini mendbor baolum aol hasmi baebenom some memem ibao di kawao tu lismi on ibao di humu ubur ngo sao di, some kawao hondbao mendbor lubur Ngaor bor kalo mabao-

rao haorubur; is bor bao do haen haorismi on do besokl barabur behukl wisao baeben di mu te hasmisa. Ngub bubur kismin Nju semom ngubi tomb ngo bu hayem ub, mbinim di tenaol mendborom kho dol hae sao kang mend bismi saom mbini ngo baebenon kone bor ebe komb bi inj hayem ko hindismisa. Ngub hondobur kismin mbini waki ebe komb bi haen ko, mbini ngo baeben birismi bor ngo sao hakl kowe tu aeben sa behukl di koloklo tu beya hasmi ora. Ngub bubur kismin naom ngo beyom saom tenaolon kone bor kho daol hae sao ngo wiyao sao di kunabor waki ebe komb bi ora mao haklao ko nen sabismi ora.*

¹⁴ Aoh, mbinim baehaemen il hobao sao ora nao sokl bi sao ngo bu hasmi sao haklom o, mbini bisur buklaol ko nen sabobur kongon andub sao bu hasmi sin, Karason ibaom mbinim il oborob nao sokl bi sao ngo bu hasmi nda ub daol ora men mbayaol, obun ibao ngom hobao sao aondao ora bibir ora buklaol ko nen nao sabeyem be? Pangeklem. Wesao Tangar Aondao ora haeben saraoklao ndan burim obun kone bor hondaesao tomb, obun mbib obun toklo oram Ngaor bor mabaorao haoru kale non bu kalisao ub, obum kho so kang mend dera nao bi oram ko mende san nao bib se kal paesao ora. Heneng ora Njises obun ibao oram naom mbes khorob bismao sao hakl naon kone bor wisao o kunabur, naom khorob bismao saom njem khorob ngo sao ngo sao bisi ko naon kone bor kend mao ba te mao sarayao ub di, obun ibao ngom was naon kone bor nao win mu tuwaesao ora. Ngub bubur kisaon naom Ngaor obu haeben saraoklao ndan kongon hobao sao o hakl bu haeben samun kisaon ora.*

¹⁵ Obum ngub ora bi hayaol Ngaorom nao bor ini heneng ora bisur bu, bu mukulwao kisaon ub ngub bin ko Njises obu Ngaor hesa nao kab kobaranon dunin ora habur, obum Ngaor hesa nao kab hen mib mao baraoklao aol ora hayao. Ngub hayaol Ngaorom ini bisur bu, bu mubur haeben ora sarekelmin lowao kisaon ub, obum heneng ora nao mendbor obun sem ora hamun ko kor bu ubuklub ko sablo mao hasao nda baeben bor heneng ora buklaol, obum ngo kisaon nda ub il soklao ora. Ngub buklaol o Ngaorom mbini Nju sem ngo mbes pibnao ora hasmi nda baeben bor nim ini bisur bu, bu mubur ninao sem ora hareklemine lowao ora kisaon o, mbinim ko mend ko mend khorob bismi tomb mbinim khorob ngo bu hasmi saom mbinin kone bor kho mao sabur ora men mbaesao ora. Ngub bisaol o tenaolom

* 9:11: NjuS 3:1; NjuS 10:1   * 9:13: NjuS 10:14   * 9:14: NjuS 6:1; 1 Pit 1:18-19; 1 Njo 1:7

ngubi tomb khorob bismi o non aol bombor ora mend himisao ub nao homokl bisaon, tenaol khorob bimi ngo baebenon mendbor waki bu mu kur mi puklao nda ub nao bukl beyao o, Karas obum mbini ngo baeben bu muklbur mbinin ne manabur himisao ora.*

¹⁶ Ngub bisao o tenaolom di bimi nda ub, aol mend hayao o obu nao heme bao haenbur obun osisao wiyao baeben mowe murukl ko nao moroklme ora.

¹⁷ Heneng ora aol ngo obu bao haenbur non, obun osisao ngo wiyao o di mondom ngo sao hakl mowe wi ko nao moroklme ora. Ngub inj, aol ngo obu heneng hemeyao tomb non obun osisao ngo wiyao baeben di mowe moroklme nda ka.

¹⁸ Pangeklem. Ngo bimi nda ub menger, Ngaor obum mbes pibnao ora mbini Nju sem tenaol ngo mbes hasmi baeben bor ini bisur bu, bu mubur ini ninao sem ora hareklem in lowao kisao ora. Aoh, obum ngo kisao ub heneng ora ngub buklbur aol mend mabor homoklao on ibao poboklao o menger mubur, mbinim ibao biri sao hakl lu Ngaor bor ibao ngo kalo kowe mba was bu hasmi ora. Ngub bu hasmi nda tomb non Ngaorom nim ini bor ngo bisur bukwao kisao nda ub nao bu pind bili wen sisesa.

¹⁹ Mbes pibnao ngo tomb was Mosesom obun manom ngo sao bibi ngo sao nao bibi ke wisao ub, man ngo mbes tenaol hambunom pangen kao kal peyobur kisaon, obum some kawao hondbaon ibao hesa ib heneng kab humu wisesa. Ngub humu ubur is menden imbi hisob kismil, is ngo saon baoklao so hae hesa some sibon iri ingi bi kabom dand bu mib bubur obun man mbuk wisao bor tandokl beyaesesa. Ngub tandokl beyabur Nju sem tenaol baeben ber mba hasmi bor di dand bu mib bu tand beya peb was bu hasesa.

²⁰ Obum ngub bu habur tenaol hambun bor kaki, Ngaorom nim ini bisur bu, bu mubur ninao sem ora harekelmin lowao kisao ora. Ngub kisaol obum ngo kisao ub heneng ora buklao ko angal ngo hesa, obum inim ninao angal wiyao ub hul nao hae oborol ora men hakol bubur bu haklwaebe kisao ub inim nao tuwae bu haklwaebe ko kab, ibao ngom muwalaki hayao ora ko Mosesom mbini bor ngub kao kalo hasesa.

²¹ Moses obum ngub bu habur kisaon bombor ngo bisao nda ub was, obum mbinin sel anda panda tubal komb bi nda bor di ibao ngo ndam tand beyem akol bubur, hor anda komb bi ngon osisao hambun sao ngo wisao nda baeben bor di dand

bu mib bubur tandokl beya peb bu ha was bu hasesa.

²² Heneng ora Moseson manom ke wiyao ub ibaom was hambun sao Ngaoron komb bi wiyao sao baeben di dol nao haen kunnaraoklao ora. Ngub biyao ibaom hobao sao uklaol baeben bor nao kowe beyarim sin, Ngaor obum tenaolon kone bor kho wiyao o di kuna nao mu tuwaraoklao ora.*

Karasom nao bu mubur naon kone kho kunaesao o

²³ Ngub biyao o mbinim enjo su ngo mbes pibnao ngo bu hasmi sao baeben di, mbinin kim warismi sao di ngo sao baeben hobao sao inj wisao ora. Ngub inj, mbinin ngo bu haroklme sao baeben non mbinim Ngaorom hobao sao ora yu heben bor bu haraoklao on menger mubur ora bu haroklme ka. Ngub ora yaol mbinim komb bi wiyao sao baeben bor, dol nao hae komb bi ora win ko some kawoon ibaom tand beyao peb bu haroklme o, yu heben bor hobao sao ora wiyao sao hesa some kawoon ibao ngubi kab nao ngaorukl peyaeb se ora wiyao. Ngub yaol Ngaor obun mbib yu heben bor hobao sao heneng ora ngo wiyao sao komb bi mao waeb se, ebe ora mend man man bisao ora.*

²⁴ Heneng ora obum ngub bisao Karas obum enjo sul and panda tubal komb bi aolon kim ora bi ngo, yu heben bor and tubal komb bi heneng ora ngo hayao on menger mubur bimi ngon inj hondaesao ka. Ngub inj, obu yu heben bor ora hondaesao obum ngubi tomb Ngaor hayaol teb so ora habur, obu Ngaor hesa nao kab kobaron dunin aol ora ndam nao hond homo bisur buklao on Ngaor bor kao deb deb bi hayao ora.*

²⁵ Ngub bi hayao o enjo su ngo bor Nju semon baolon aol wesmbao aonda ora haeme om non karasmas pebeyao baeben hambun sa kobur, mbinim sel anda komb bi ngo enjo su ngol hayao nda bor bao hor bomboron ora menden ko bombor was, some kawao meme kabon ibao humu taokl po kowe mba was bu haroklme ora. Ngub bimi o Karasom nao bu muklbur non obum obun ibao peben kaklbur is pe kowal bi bor ko ko was nao heme, obum obun ibao ko bombor ora ngo peben kisao om, obun kongon hambun sao ebe ngaorukl pelen buklwao ko hondobur peben kaesao ora.

²⁶ Ngub bisao o obum ngubi tomb ora ngo obo bisao ub nao bi obum ko ko ora homokl bisao sin, obum mbes pibnao ora su saohar ngo sao hakl warisao tomb ora tibiya pabur, tanda no kimb was bu ke handam obam obam bubur, obum ngubi tomb di ke was hondo hakl bisao ora. Ngub

* 9:15: 1 Tim 2:5; NjuS 8:6 * 9:22: Ebe 1:7 * 9:23: NjuS 8:5; NjuS 10:1 * 9:24: 1 Njo 2:1

bukl bisao o obum ngub nao bibur, ngubi tomb Ngaorom hambun sao bu haraoklao on bu kowes ora buklaao bao o ngo teb sam bu ngo naeb so bokne o hen mu, obum tenaolom khorob bimi sao kuna ora mu tuwaklbur, obum ko bombor ora ngo is pe kowal bi bor obun ibao Ngaor bor mabaorao sao kalo homoklbur ibisao ora.

²⁷ Heneng ora tenaol hambun di tenaol homoklme nda ora ub, toklo songol ngo ha bereyom ub ko bombor ora non homoklemi ora. Ngub buklemi o mbinim ngub pe pa men ora buklemi hesa Ngaorom mbinim khorob di oborob di bu haroklme sao taol bu koba was bin ko, obu hayaol mbes pu was buklemi ora.

²⁸ Pangeklem. Menger bombor ngub was mubur Karas om di tenaol hambun bu mu mbinin kone bor kho uklao sao kunaklbur, obun mbib obun toklo Ngaor bor mabaorao sao bao kalobur is pe kowal bi bor ko bombor ora himisao. Ngub bisao o obu wakl mabor ko mende ngo oboklao tomb non, obum tenaolom kone bor kho uklao sao kunaklbur inj oboklao ka. Ngub inj, obum tenaol mendbor obu oboklao ko oborob ora man man bu bao hondo haroklme baeben ora, bu mu men muklbur ora oboklao.*

10

Nju semom mabaorao haorismi saom tenaolon kone kho nao kunaeb seyao o

¹ Heneng ora Ngaorom obun angal ngo mbes Moses bor kao kalisao, Nju semom ko haroklme o non Ngaorom hobao sao ora ngo mabor buklaao on menger ora yao o, menger ngom Ngaorom hobao sao heneng ora ngo bukbur hayao on menger heneng ora inj yao ka. Ngub inj, man mbes pange ngo tenaolom ib el bor wes wes hendeme o mbinin el wil oborob ora hend heneng nao bimi nda ubi menger ora yao. Man mbes kao kalisao ngo ngubi ora yaol, mbinin baolum aol wesmbao aondao baebenom karasmas pebeyao baeben ndi munubur mabaorao bombor ub was ngo haorukl engel bu haroklme. Ngub biming mbini Nju semon angal mbes pange ngom, mbini asub ora bubur mabaorao haoroklme saom mbini tenaol ngo Ngaor bor nen sabo obu bor kaoya ko, obu es bu haroklme baeben ebe mao sa mbinin kone bor dol nao haen ko mao dund sakl bisao?*

² Aoh, heneng ora mbini Nju sem ngo Ngaor bor kao kalo hor buru habur, Ngaor bor mabaorao haoru kalismi saom mbinin kone bor kho dol hae sao wisao o bao ora kunakl bisao sin, mbinim mabaorao ko bombor ora her peyaktl bismi. Ngub bubur

mbinim khorob ngo bismi saon ko mende nen sabo sakl polobur, mabaorao ko ko was haorismi nda ub nao buk bismi ora.

³ Ngub sokl bisao o mbinim ngub bismi saom bao kunaeb nao se ora sisaol, mbinim karasmas hambunon di ko ko was Ngaor bor kalo mabaorao haorismi saom mbinim khorob ngo bismi sao nen mao soba was bisesa. Ngub bisaol mbinin kone bor kho so kend bin birismi ub aokl hemen ha nao bi mao perekeyarukl was haen ko, ngub mabaorao her ha was hasmisa.

⁴ Mbinim ngub bu hasmi o heneng ora some kawao tun ibaom di, some memem ibao heneng ngom di, tenaolom khorob bimi sao mbinin kone bor uklao o kunakl buwaklao ora.*

⁵ Ngub sisaol hondobur Karasom obu wen su ngo bor oboklbur bisao tomb obum Ngaor bor ngub kisao.

Tenaolom nje bor osisao njoroklme sao haktl di

Mbinim nje bor mabaorao haoru njoroklme ub di

Njem ngo sao haktl hem ko

Mbinim hobao sao mend beyem ko nen nao sobale o

Njem nao toklo

Nje bor mabaorao sao haoru njuklwao ub bombor o non

Njem turi aondao ora homo man man bisi ora.

⁶ Heneng ora mbini tenaol ngo baebenom Mbinim khorob bismi sao Mbinin kone bor wisao o njem kunanin ko Nje bor mundi hae sao mendbor mabaorao haoru njubur

Toklo hambun is bor bao do kaolu haen haoreme ub di

Tangar tangar saom

Mabaorao haoru sao njoroklme nda ub di Njem ngo sao haktl makl homo ora harili ora.

⁷ Ngub bilil njen man mbuk waeb bor di Nim buk lwao saon ngub ke wiyao nda ub Nim nje bor ngub kao njurukl ka. Nao Ngaor o njen konem nim bun ko Nen sobale ub ora bukbur hae ol Nim ngub ora bukbur hae ko Njisesom obun ab Ngaor bor ngub kisesa.

⁸ Pangeklem. Obum angal ngo kisao ub oborob nen saboklwaebe. Obum angal ngon ukl mend ngub kisao. Mbinim nje bor osisao mabaorao haoru nji non bu njoroklme sao di, ar kao bi sao mendbor mabaorao haoru njoroklme nda ub di, some sem tangar tangar ubim toklo hambun isaolao bor do kaolu haen her mbabur nje bor ngo mabaorao haoru njoroklme

* 9:28: Pil 3:20; 2 Tim 4:8; NjuS 10:10; 1 Pit 2:24 * 10:1: NjuS 8:5 * 10:4: NjuS 9:13

nda ub di, njem ngo sao baeben hambun turi homo hem nao kale kisao ora. Ngub kisao o Moseson manom Ngaor bor kalo mabaorao haoroklwaebe ke wisao ub mbinim hul nao hae her hakol was bu hasming, Ngaorom asub ko ora turi nao himisao ko pangeyem?

⁹ Aoh, obum angal mende di ngub kisao. Nao Ngaor o njem nim bun ko nen sobale ub ora buklbur ngo hae ol, nim ngub ora buklwao kisaol Ngaorom obun Isim ngo kisao ub turi aondao ora himisao. Ngub turi homobur Nju semom mbes Moseson man ngo wisao ub Ngaor bor mabaorao haoru kalo hasmi ub tuwaesmi ora. Ngub tuwabur mbinim mbes ngo bu hasmi on akl bubur, Karasom obun mbib obun toklo oram Ngaor bor mabaorao sao kalisao ko naom di ora hendeyom.

¹⁰ Heneng ora ngub bisaol Ngaorom obun Isi ngo oram ngub bin ko nen sabo hem kisao ub, Njises Karas ngo obum obun toklo oram ko ko was inj, obum ko bombor ora Ngaor bor mabaorao sao kal peyaesol, naom khorob bimao sao kho dol hae ngo naon kone bor waoraoklao o kunabur nao ebe komb bi ora hamun keyao ora.*

Karasom mabaorao sao kalisao saom bombor tenaolon kone kho kunaeb se yao o

¹¹ Pangeklem. Mbes Nju semon baolul aol kongon bu hasmi ngo baebenom mbinim kongon bismi ub bu ha kimb ora bubur, mbinim Ngaor bor kalismi sao bombor ub was mabaorao haoru kalo haroklme ora. Ngub bimi o mbinim ngo bu haroklme saom tenaolon kone bor khorob bimi sao wiyao ub tuwa kunakl buwaraoklao ora.

¹² Ngub biyao o Karasom tenaolom khorob bimil mbinin kone bor kho wiyao ub kunaklbur, obun toklo oram ko bombor ora ngo Ngaor bor mabaorao sao kalisao nda ub ko mende nao kalaeb se, obum ko bombor ngo san nao bin ora kal pesao ka. Ngub bisao tomb obum Ngaoron ki tao nan po ber paesao ub bao bereyao ora.*

¹³ Obum ngubi tomb ngub bao bereyao, mabor Ngaorom obun saond bi baeben hambun ora Karas ngo obum ora men mbaen kobur, obun aongao ma bundur nan hala mbaen lao ora. Ngub buklaol obun aongao mao aolaraoklao to men koro win lao ub bin ken ko bao hondo bereyao ora.

¹⁴ Pangeklem. Obum obun toklo oram ko bombor ora ngo mabaorao sao kalisao ndam, obun sem komb bi haen kisao baebenon kone bor kho dol hae sao nao win ko, mabaorao ko bombor ora ngo

haorisao om tenaolon kone ndaon bor kunarukl was haen kisao ora.

¹⁵ Ngub bisaol Wesao Tangar Aondao oram di nao bor kao dund bubur kakl,

¹⁶ Aorao Aondaom ngub ko hayao. Bao ndi tibae ngo baeben pibi haklao tomb Nim tenaol ngo baeben hambun ora bisur bu, bu mubur

Mbini ninao sem ora haen lowao on Angal tangar wen pange mend kao kalokl-wao ora.

Nim mbini bor ngo sao ngo sao bibaebelowao sao di

Nao mbib mbinin kone ndaon bor Honda win lowao ora.

Nim nao man di mbinin hibi umu ndaon bor

Waab bu uklwao ora ko

Aorao Aondaom ko hayao ub Wesao Tangar Aondao ndam ngub kao njeyao ora.*

¹⁷ Aorao Aondao obun angal bombor ngon kungni bor was ngub di ko hayao.

Nim mbinim mbes kone awis ora habur Nao angal hul hasmi ub di

Mbinim khorob hambun sao bu hasmil

Mbinin kone bor kho ngo wiyao sao di

Ora mu tuwabur lowaon

Nim ngon ko mende nen sabo

Saongao mar hakol nao buklwao ora

ko hayao ub Wesao Tangar Aondao ndam ngub kao njeyao ora.*

¹⁸ Ngub ko hayaol angal ngo ko hayao ub, heneng ora Karasom tenaolon kone bor kho wiyao o obun ibao ko bombor ora ngo peben kaesao om ngub kunarukl was harob sin, wackl mbini tenaolom asub ko Ngaorom mbinin kone bor kho wiyao o kunaen ko beyom kobur, Ngaor bor kalo mabaorao ngo haroklme nda ub wackl was haoruklemi?

Naom Ngaor hayaol teb so pukl haemin ora

¹⁹ Nao haeme mbaoli hakl o, heneng ora Njiseson ibao ndam naon kho wiyao sao kunarukl hayao ora. Ngub beyaol naon kone bor pakl homo taol taol nao bibur, naom Ngaor obu hayao menger obun and panda tubal komb bi hobao sao aondao ora nda bor di ebe hondaeb se ora hayom ka.*

²⁰ Heneng ora ngubi tomb and panda tubal komb bi hobao sao aondao oran tiriyaol komb pae bor, lab lab saoll aondao ngo manga tundaesmi o kaollu taokl yu unu bu pesao ora. Ngub ngo bisao nda ub menger, Njises obun toklom haeben sakl puklmi harer tangar wen pange kare paesao ora.*

* 10:10: NjuS 9:12; NjuS 9:28

* 10:12: NjuS 1:3

* 10:16: NjuS 8:10

* 10:17: NjuS 8:12

* 10:19: NjuS 4:16

* 10:20: Mat 27:51; NjuS 9:8

²¹ Ngub bisaol obu ngubi tomb naon baolum aol hobao sao aondao ora habur, Ngaoron sem baeben hambun oborob ora maeb ha maomb bo hayao ora.

²² Pangeklem. Obum ngub hayaol naom khorob bismao sao nen saboklmao tomb naon kone bor sakl polo kend bu win nao baoraomun ko, obum naon kone bor kho dol hae sao ngo uklaol o ibao ebe ora ngo pibisao ndam tand biya peb bu kunayao ora. Ngub bubur obum nao kone ukl bom-bor wi ora hamun ko, ib ebe kao hae ora mondom di naon toklo bor tand biya peb bu daond barukl was hayao ora. Ngub bu hayaong naom kone kab nao mari Ngaorol heneng ora hul ha habur, obu hayaol teb so pukl haemin ora.*

²³ Naom ngub bubur lomaon Ngaorom nao bor nim ini bor buklwao ora kisao sao di obum heneng buklao ko naom ora hendeyom ka. Ngub hendeyem ol naom Ngaor obul hul ha habur, obum ngo kisao sao heneng ora atomb bu pindib paraokl ko bao hondo hayom ub, obum angal ngo kisao nda naom buri palo ora men hakol bemin ora.*

²⁴ Mend di nao Ngaoron semom hambun sao oborob was bu haemin ub, naom nao hakl hakl tenaol mende nen sabo hem kobur, mende hond homo kone wi wi bu habur mende bisur bi bi was bu haemin ora.

²⁵ Naom ngub was bubur lomaon mbini man pangoklme tenaol mendborom Karas tenaol mende kab maomunu hor biribi makl homo tuwaroklme nda ub, naom ngub nao bemin ora. Ngub inj, naom Aorao Aondao obu wakt oboklao bao o mbes ngo teb sam sam bin hayom ngao, inim oborob was bu haklemi on inin kone bor aondao bu and sen haklwaebe ora. Ngub bu habur lemin inin kone bor sub sowa paen as ko hareklemi ub, inim sub mende bor ngub was bemin ko angal bib ebe nda kao kao bu mende bisur bi bi bu haklwaebe ora.*

Naom Ngaoron Isi baondib munubur mesao nao kalemin ora

²⁶ Pangeklem. Naom Karason angal bib ebe bombor o hobao sao heneng ora wiyao ub pibnao oborob ora hem ko men hakol buklmao o, mabor wakt kone u bokeyobur nim kunub ora ngo bi ko hondo khorob bu harum sin, wakt Ngaorom naon kone bor kho ngo uklaol o kunaen ko naom obu bor kalaeb se oran menjao nao wiyao ora. Ngub yaong naom obu bor asao ora kaloklmao ko pangeyem?*

²⁷ Wao. Heneng ora naom obu ngub baondib munu tuwa ora harum sin, nao bulaokl poklmao harer mend nao wiyao ora. Ngub yaol naom Ngaorom tenaol hambun ora te mao bembera sarbeklao ub hesa obun saond bi baeben in sung aondao buri dao hakol bi ora mondom mend dao pelen lao ub kab nen sabobur, nao di ngub buklao on pakl aondao ora homobur burisao kab pen bao hondo haklmao ora.

²⁸ Pangeklem. Moseson manom ke wiyao ub mondom obun man bibaebe ke wiyao ub nao bi hul harob sin, tenaol is kab teb mendbor aol ngo obum man hul habur khorob ngo bu haklao ub hondoklemi baebenom, obum ngo sao ngo sao was baonaol hondomao ko oborob te dubi paklemi tomb obu hond nao heme ora pe paen luklemi ke wiyao ora.

²⁹ Heneng ora Moseson man o tuwaesmi baeben bor daol ngub bising, mondom Ngaoron Isi ora o tuwarob sin daol obu bor asub ora buklao ko nen sabeyem? Ngaorom nim ini bor heneng buklwao ora kisao nda ub, aol ngo obu bor di obun Isin ibao ndam obun kone bor dol nao hae ebe komb bi ora haen kobur, aol ngo obu bu mu obun sem ora haen kisao ora. Ngub bisaol o aol ngom ibao hobao sao ngo hem nao ke makl homobur i hende non sao bubur, obum tenaol hond homo bisur biyao Wesao Tangar Aondao nda bor di ebekone po maobowa peb bu haklao ora. Ngub buklao obu ke aondao ora handaeb se haklaong, naom ngub buklmao hondo ora haemin alem.*

³⁰ Pangeklem. Mondom nim tenaolom khorob bimi on saongao marubur mbini bor khorob ngo bimi on san buklwao ora kisaol, naom di angal ngo kisao nda obu ora hendeyom ka. Ngub ora hendeyom ol obum angal mende di ngub kisao. Aorao Aondao obum obun sem baeben hambun di heneng ora te mao bembera sarbeyobur taol bu kobaklao kisaol, naom tenaol hambun te mao bembera sarbeklao aol ngo obu di ora hendeyom.*

³¹ Heneng ora obu bao was haeben mao saraoklao Ngaor ndam tenaol mendbor ke mao handaklbur mbini obun elol teka haen lao ub, burisao po pakl aondao ora homoklme sao ora yao ka.

³² Nao haeme mbaoli hakl o, inim mbes pibnao hasmi tomb ini bor bisaol sao oborob ora nen sabo bokeklwaebe ora. Mbes ngo tomb Ngaorom ini hasmil obun bao ebe ora eben kisao ndal hem ko po hasmi tomb, inim ke mundub mundub bi hindismi ora. Ngub bismi o inim hul ha

* 10:22: Ebe 5:26 * 10:23: NjuS 4:14 * 10:25: NjuS 3:13 * 10:26: NjuS 6:4-8 * 10:29: NjuS 13:20 * 10:30: Oro 12:19

saor peyo ora hasmil, inim oborob ngo bismi saom inin kone bor kho mao sa men mba nao bisao ora.

³³ Heneng ora mbinim ini ko mend ko mend tenaol hambunom di henden mbinin el so oral ini khorob ora hondo ko bowes bu maobowa peb bu hasmi ora. Mbinim ngub was bu habur kismin ko mend ko mend di inin tenaol sango baeben bor di ke mundub mundub bi mao handa khorob ngub bu hasmi ora. Ngub bismi tomb inim inin tenaol sango ngo ke hindismi baeben hond homobur, inim inin mbib haklemi on hem nao ke nao mabor ebe soklao ko nen sabobur, inim mbini hasmil ke ngo nao haru ora hondo haem kam po hasmisa.*

³⁴ Inim ngub bubur kismin inin tenaol sango mendbor kalabus paolismi baeben di hem aondao ora kobur, mbini ngo kalabus paolismi baebenon kone bor kho sen hasmi ub, inin kone bor di bombor ngub kho so kend bin habur ke ngub was hondo hasmi. Inim ngub bu hasmi tomb mbini el kaol kaol ke ngo ini makl homo ke mao handa hasmi baebenom, inin osisao hambun sao wismi sao baeben di mao kho sa mu bowes bu hasmi. Ngub bu habur inin osisao ngo haklon mendbor di ini maobowa peb bu elom elom bu bao was mu hasmi ora. Ngub bismi tomb di inin inin kone bor naon osisao hobao sao heneng ora kho di nao se, bao wi aeben saeb se oran yu heben bor wiyao ora ko nen sabismi. Ngub nen sabobur inin osisao ngo mu bowes bu mu hasmi nda baeben hem kao hakol ora nao bi, nao mabor ebe soklao ora ko nen sabobur bao was hasmi ka.*

³⁵ Heneng ora inim oborob ngub was bu hasmil inim sokl aondao ora muklbur hayem ngao, inin kone bor pakl homo kang sao aondao sao bin nao boroklwaebe ora. Ngub bubur inim mbes di hul ha saor peyo was ngo haroklme nda ub, inim ngubi tomb di kang mend ke ha mu bao wa sao nao bi ngub was bao ha kimb bubur, and panda tubal komb bi Ngaor hayao menger ndan hondaklwaebe ora.

³⁶ Pangeklem. Inim ngub was bu habur lemin Ngaorom nim buklwao ora kisao ub, obum ini bu mu obun sem ora mao haen ub inim hambun sao buklemi sao baeben Ngaor obum turi homo bib ko nen sabeyao ub was bibaebe ora. Ngub bu habur inim pakla so makl nao heme hul ha saor peyo was haklwaebe ora.*

³⁷ Heneng ora ngo buklemi ub Ngaorom mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Kang mend mabor oboklao aol ndam

Nimil nao ti penar bu ora oboklao.

³⁸ Penar bu ngub oboklao o

Ngubi tomb ninao sem kone dund se wi Oborob bu hayem baebenom non nil hul ha ora habur

Obu ngub oboklao ko bao hondo hayem ka. Ngub hondo hayem o

Mondom kang mend pakl homo kone taol taol bu

Obum kang mend ke habur besao kon sao hon ma sin

Nim obu turi nao heme makl aondao ora homoklwao ko

Ngaorom mbuk waeb bor ngub ke wiyao ora.*

³⁹ Ngub ke wiyao o nao non, nao tenaol pakl homo kone taol taol bubur ke hondokl bi di mend inj hayom ka. Ngub inj, naom obul hul ha ora habur haeben ora saklmao on hayom.

11

Ngaorol hul ha haroklme on te ngub wiyao o

¹ Heneng ora mondom Ngaorol hul ha ora haklao tomb, Ngaorom obu bor hobao sao ora mend bu pindib paen lao ko hondo haklao ub di, obum ngo hul ha haklao saom ni bor ngo sao ora buklao ko mao bembera henden muwaleyao ora. Ngub bubur obun elom menjao menjao nao hondoklao sao hakl di obun konem ebe mao bembera hondo was haklao ora.*

² Pangeklem. Naon ab sumb wl Ngaorom man pange mendbor mbes hasmi baebenom, mbinin kone taol taol nao bi Ngaorol oborob ora hul ha was hasmi sao oram Ngaor obu turi aondao ora mao homa hasmi ora.

³ Ngub bismil naom Ngaorol hul ha haklmao tomb Ngaor obun angal oram su saohar kab di, mbes nao wisao sao ngubi sao hakl hambun sao di, ngo mao pind biya ingiyaese ko ora mao bembera hondoklmao ora.*

Aol Ebel Inok Nowa hakl tebom Ngaorol hul ha hasmi o

⁴ Heneng ora mbes aol Ebel obum di Ngaorol hul ha ora habur, obum Ngaor bor kalo mabaorao haorisao saom obun haeme Kenom mabaorao haoru kalisao ub di ora men mbaesao ora. Ebel obum Ngaorol ngub hul ha ora habur Ngaor bor kalisao tomb non, Ngaorom obu bor ngo kalisao sao hakl di turi aondao ora homobur, obum aol Ebel ngo obu di kone dund se wi oborob was biyao aol ora hae ko hondobur obu turi aondao ora himisao. Aoh, aol Ebel oborob

* 10:33: 1 Kor 4:9 * 10:34: Mat 6:20; Mat 19:21; Mat 19:29 * 10:36: Luk 21:19; NjuS 6:12 * 10:38: Oro 1:17;

Kal 3:11 * 11:1: Oro 4:18; 2 Kor 5:7 * 11:3: 2 Pit 3:5

was bu hasao ngo obu mbes himisao o obum Ngaorol hul ha hasao saom non, naom di ngub ora baomun ko muwalakl was hayao ora.

⁵ Mend di aol Inokom di Ngaorol hul ha ora hasaol, obum ngo hul ha hasao sao oram obu tenaol homoklme nda ub nao hemen Ngaorom obu yu heben bor enje bao men misao ora. Ngub men misaol tenaolom obu su bor bao hayao ko pangobur es aondao bu ora bismi o obu hasaol dim mondom nao hindisao ora. Heneng ora obu ngub men misaol Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub, aol Inok ngo obum Ngaorol hul ha hasao saom Ngaorol obu turi aondao ora mao homaesao, Ngaorom obu enje ngub bao men misesa.

⁶ Heneng ora ngubi tomb di mondom Ngaorol ngub hul ha nao haebur, obum oborob buklaosao mondom Ngaorol turi mao homakl buwaklaosao ora. Ngub soklaong mondom Ngaorol hayaol pon ko nen sabo hem ka sin, obum Ngaorol hul ha ora haebe buklaosao. Obum ngub ba sin Ngaorom di obum ni heneng ora hayao ko nen sabobur ngo es be o ko hondobur laon, obum tenaol ngo Ngaorol obu es buklomi haklom obu heneng ora henden muwaloklwao ko nen saboklaosao ora.

⁷ Mbes aol Nowam di Ngaorom wen mabor bukl bisao sao obun elom nao hende ora hasao o, obum Ngaorol hul ha hasao saom mabor ke aondao ngo hindismi nda di ngub hondoklemi ko kao dund bisaol pango hasao ora. Ngub pangobur kisaon obum Ngaorom obu bor bi kisaosao di hul nao hae obum ib taokaoll aondao ngo nda waru hasaol, Ngaorom Nowa obu di obun sem di ngo baeben ora bu misao ora. Ngub bisaotomb Ngaorom Nowa obum Ngaorol hul ha ora ngo hasao nda ub hindisao tomb, tenaol aondao aeben o Ngaorol obun angal di nao pange hul was habur, obul hul ha nao hasmi nda baeben bor khorob ora te mao sara ke mao handaesao ora. Ngub bubur kisaon Nowam bombor o obul kone u hul ha ora hasaol, Ngaorol obul hul ha haroklme baeben bor lao nda ub Nowa turi aondao ora homobur, nje bombor o kone dund se wi oborob biyao aol ora hael kisesa.*

Eberehemom Ngaorol hul ha hasao o

⁸ Mend di Ngaorom Eberehem bor nim su tangar wen pange ora mend nje njuklbur bing njem su ngo bor pu ora kisaotomb di, Eberehem obum Ngaorol hul ha ora hasao saom Ngaorom heneng ora leng obun angal hul nao hae pu ora kisesa. Ngub kisaol

obum nim su di ngubi ora mendel po haklwaob ko nao hendebur o, obun su and te heneng ora o di tuwaklbur paokl ora pisao.*

⁹ Ngub pobur kisaon obum Ngaorol hul ha was habur, Ngaorom obu bor nim mabor nje su ngo njuklwao ora kisaosao ngo nda bor obu aol ban sul tiyao obo hae non bi ora hasesa. Ngo tomb Ngaorom Eberehem obun isi Isak hesa obun mao Njekob kab and sisbil, mbinin su ngo Ngaorom Eberehem bor nje njuklwao ora kisaol, mbinin su ngo muklbur hasmi tomb mbini teb ngom and heneng oborob nao bu paoli, aol ban sul tiyao obo sao habur sel anda was bu paolismisa.

¹⁰ Ngub bismi o Eberehem obum and ebel paoluklao on di hem nao ke, Ngaorom obun mbib nen sabaoklao ub mabor and lobokl lobokl aondao buri ora, kho so kundi bowes bu ib ib po di menjao nao bib se ora mend wen pindib paen ko waruklao ub was hem ko bao hondo habur, su and lobokl lobokl buri ora ngo oral po buruklao on was nen sabo hasesa.

¹¹ Ngub bisaol Eberehem obun were ten Sera di hungi homokl bi nongnas maroklme ingi di pibi hae ora birisaosao, obum Ngaorom ni bor njuklwao ora kisaosao ub heneng njuklao ora ko nen sabobur Ngaorol ngub hul ha ora birisaol, obum ngub bisao sao oram wakl nas is mend ngo marisesa.

¹² Aoh, aol Eberehem obu di aol hungi homokl bi ora, nongnas and nao se pe paklbur bi birisaosao ndam nas is bombor nda maru wisao, Eberehem ngo obu bomborom maru wam aeben aeben bisao on sem ndi nao minib se ora, mand huwinj andub ora ngo yu saohar bor haraoklao nda ub menger di, ib mu andub ora ndi nao munu warib se mend ib kunja mare mare wam puklao nda ub menger ora paolu hes peyam aeben aeben bisesa.*

¹³ Heneng ora mbini tenaol ngo Ngaorol hul ha hasmi baebenom, Ngaorom mbini hambun bor nim ini bor heneng ora ngo sao ngo sao njuklwao ko kao kalisao ub mbinin elom nao hindismi o, Ngaorom mbini bor wen ngo kaloklao sao mbinin konem non tenaolom osisao su enderael wiyao o mend hondoklme nda ub, mbinin di ngub elom sao mao bembera hondo ora habur turi aondao bu ora homo hasmisa. Mbinin ngub turi homo hondo ora habur mbinin ngo hindismi sao kowes nao bi, naom su ngol hayom tomb aol ban sul hor bombor ora tiyao obo hae non bi hayom ko bao kao paesmi ora. Ngub bubur mbinin Ngaorol ngub hul ha habur hambun hom

* 11:7: Oro 3:22; Oro 4:13; 1 Pit 3:20

* 11:8: Bis 7:2-4

* 11:12: Oro 4:19

* 11:13: 1 Pit 2:11

was bismisa.*

¹⁴ Ngub bismil heneng ora tenaol ngub lome baebenom, mbinin su tangar ebe wen pange ora mendel po haklbur keyem ko naom di ora hendeyom ka.

¹⁵ Aoh, mbini tenaol ngubi baebenom mbinin su heneng ora mbes hasmi bor mbinin kone bor bao mao tao win was hakl bemen, wkl bokeyobur mbinin su ngo bor pokl beme ora.

¹⁶ Ngub bukl bismi o mbini ngo baebenom su ebe tangar ubi ora yu heben wiyao o ora es bu hasmil, Ngaorom mbini ngo baebenom obul kone u hul ha ora hasmi ub ora hindisaol, obum ni inin ab Ngaor ora hae kaebe on sakl nao polebur kisao ora. Ngub kobur kisaon obum mbini tenaol ngo Ngaor obul hul ha hasmi nda baebenon and lobokl lobokl ebe ora mend man man bu win kaesao ora.*

¹⁷⁻¹⁸ Mend di Ngaorom njen isi Isak is bombor ora ngom maru wam aeben eeben buklao om sem andub ora paolu hes peklaol ora kisao o, wkl mabor Ngaorom Eberhehomon kone hondoklbur njen isi ngo lu sa ora kisao ora. Ngub kisao tomb di Eberhem obum Ngaorol kone u obul hul ha ora hasao om njem Ngaoron angal ngo le ub hul nao hae bi ora kisaol, obum obun isi kaemb kabul tande bi bombor ora nda Ngaor bor mabaorao haoru kaloklbur bisao ora.*

¹⁹ Obum ngub buklbur bisao tomb di Eberhem obun kone bor nao isi Isak ngo obu ngub homoklao o Ngaorom wkl mao enjakklaol ora ko nen sabisesa. Ngub nen sabisaol obun isi ngo nao heme anda wkl kemi pisao tomb, obun kone bor wen tomb ngo nen sabisao nda ub ora bisao.*

Isak Njekob Njoseb haklom Ngaorol hul ha hasmi o

²⁰ Mend di Isak obum Ngaorol hul ha ora hasaol, obum Ngaorol hul ha ora ngo hasao om mabor Ngaorom obun isi Njekob Isak kab bor bukl bisao sao di ora hondobur, obum mbibi bor Ngaorom mabor ibi bisur aondaol bu ora buklao ko kao kalisao ora.

²¹ Mend di aol Njekob obu hungi ora sisaol penar bu pe paklbur sao birisao tomb, obum obun hakla tom ol mao bembera ha ubur Ngaor bor kao kalo Ngaorol hul ha ora hasao om, Ngaorom mabor bukl bisao sao di ora mao bembera hondobur obum obun isi Njosebon isi is kab o bor, Ngaorom mabor ibi aondaol bu ora hond homo bisur buklao ko kao kalisesa.

²² Mend di aol Njoseb obu di hungi sisaol pe paklbur bisao tomb obum Ngaorol hul ha hasao om, Ngaorom mabor mbini Nju

sem ngo su Isib bor hasmi nda baeben su ngo tuwaklbur mbini su Isreyel pokl bismi ub di ora mao bembera hindisesa. Ngub hindisaol obum mbini su Isib tuwaklbur mbini Nju semon su ora o poklemi on kao kalobur, obun toklo hul isao di su ngo bor u haen nao pe ninao su oral taokl po maol bibaebe kisao ora.

Mosesom Ngaorol hul ha hasao o

²³ Mend di nas kang Moseson ingim Moses ngo obu wen mar paesao tomb, obun ingi aorao kabom nas kang ngo obun el wil ebe hae, ebe teraebi ora sisaol hindisibisa. Ngub hondobur mbihim Ngaorol hul ha ora hasbi om mbinin kone bor Isib semon aol wesmbao aondaol o pakl nao heme, obum mbini Isreyel semon nas maruklemi baeben bibaebe kisao ub di hul habur nas ngo mupango bao maru baoraoklaob kisaol, ek ukl teb oran mupango maru birisbisa.

²⁴ Ngub bisbil mabor Moses ngo obu and sisaol tomb di, obum Ngaorol hul ha ora hasao saom obun kone bor di ni obu aol Pero ngon wanen isi hae kismi ub makl homobur, ni obun isi inj hae ko nen mao sobaesao ora.

²⁵ Ngub bisao Moses obum Isib tenaolom khorob tangar tangar hambun sao mbinin turi himismi sao baeben, ngub was bu haeben nao saklbur o kang el bombor ora mend ebe sao tol tol was pobo habur bu hasmi ub obum hendabe makl aondaol ora himisesa. Ngub makl homobur obum mbini ngo baeben hesa nao hae tuwabur kisaon, obum Ngaoron sem ngo ke mundub mundub bi hondo hasmi ub ora hem kobur, ni di ke ngub hondoklwao o di ebe ora ko nen sabisesa.

²⁶ Moses obum ngub nen sabobur kisaon nim mabor hobao sao ora muklwaol, Ngaorom wen Eben Lao Aol ndan kongon ora hem ko bu haklwaol tomb ke handa sin ebe was soklao ko nen sabisao ora. Obum ngub bisao saom su Isib tenaolom mbinin mone osisao hambun sao ebe tol was ngo pobo hasmi ub di, nao hobao sao men mao kora sao hasesa.*

²⁷ Ngub habur kisaon Moses obum Ngaorol hul ha ora hasaol, aol wesmbao Perom nje nao poklesi ora kobur Moses obu ko aondaol ora himisao o, obum aol wesmbao ngo pakl homo obun angal nao pange paokl ora pisesa. Obum Ngaorol hul ha habur ngub bisao, mondom Ngaor obu elom nao handaeb se ora hayao o Moses obum bombor o non Ngaor obu di elom hondo sao habur, obum su Isib di wkl kone taol taol bu nao bokele obum buri

* 11:16: Mak 12:26 * 11:17-18: Oro 9:7; Nje 2:21-22
Oro 1:20; 1 Tim 1:17; NjuS 11:1

* 11:19: Oro 4:17 * 11:26: NjuS 10:34-35 * 11:27:

bombaoklbur su tenaol nao biri bor paokl ora pisesa.*

²⁸ Mend di tenaol pe paen laoraoklao angal mini wesao mbinu Isreyel tenaolon nas mubao baeben pe pane nao lin ko, Mosesom Ngaorol hul ha ora ngo hasao om obu bor bi kisao ub, mbinin Waran Aeben Bisao hor so boroklme nda ub pibnao ngo ora tomb obum tibiya birin kisesa. Ngub birin kobur obum mbinu bor inin anda tiriyao baeben hambunon soweb bi ha ibao sul mba kimb bib ora kisao.

Isreyel sem andubom Ngaorol hul ha hasmi o

²⁹ Mend di Isreyel tenaol andub oram Ngaor obum hambun sao bib se ora hayao kobur, obul hul ha hasmi saom ib kunja menden imbi Ingi Bi kismil ib kunja aondao ngo di ha kebe kobabur ib mu hobaoll ora kao pele mao panaesao ora. Ngub bisaol mbinim ib mende nan pibi haklbur pismi ora. Ngub bismi o bombor ngo tomb Isib semom mbinu luklbur kismil, ib aondao ngo ha kebe kobaesao mbinu pismi ndan was mbinin mama taol mi ib hindismi o, ib kunja aondao ngom wakl u ngaorukl peyobur ora nao pesaol ngo bor bum hasmisa.

³⁰ Ngo tomb mbinu Isreyel sem ngo baebenom Ngaorol ngub hul ha hasmi om was, su and lobokl lobokl aondao Njerikon saond paeb aondao saoll ora han buri ora haklom mbuklu tundam akol bi aondao on, bao hor haoklao mao ha oran ha pab bu tunda taom bu taokl akol bukl pu was bismisa. Ngub bismil bao hor haoklao nan ora ngub bukl pismi tomb oran, saond paeb buri ora aondao ngo nda ngo saom bib ko nao hende tomb bo kobaolu kimb bisao ora.

³¹ Mend di pamuk ten Erehabom wakl Ngaorol hul ha hasao tomb di, mbinu Isreyel semom Njeriko sem ngub luklbur aol is kab mondom su ngo bor oborob ora hondo mao bembera hend ukl pisbi tomb, aol is kab ngo bor ibim oborob obaebi ko turi himisao ora. Ngub turi homobur oborob bisur bisaol Ngaorom su Njeriko and lobokl lobokl aondao ngon tenaol aondao ngo obun angal ngo pange khorob was bu hasmi nda baeben hambun pe paen lu bowes bubur, ten ngo bombor o nao li bao birin waesao ora.*

³² Pangeklem. Nim ini bor Ngaorol hul ha haroklme on angal hambun sao ora el mend nao baondib mini ngo kao nji parukl ong, nim ini bor asao ora bao wiyao o kao njun balem? Aoh, Ngaoron man mini aol mendbor ha homam aeben bu hasmi baeben, aol Ngiriyon di Barak Samson kab

di, Njebta Debir Samuwel hakl di, mbinu Ngaoron sem tenaol andubom Ngaorol hul ha habur hambun sao bu hasmi sao baeben nim hambun ora waeb bukl buwaklwao ora.

³³ Heneng ora mbinu Ngaoron man mini aol ngo baebenon mendborom Ngaorol ngub hul ha habur, mbinim aol sem aondao tangar tangar bor saond bu kalobur khorob ora men mba lu bowes bu taol peyo hasmi ora. Mendborom di Ngaorol ngub hul ha habur, mbinin sem tenaol kho ebe hambun bor oborob kone bombor ub ora ubur maeb ha maomb bo hasmil, Ngaoron mbinu bor nim ini bor njuklwao ora kisao ub heneng ora bisaol il so pind bisesa. Ngo haklon mendborom di Ngaorol ngub hul ha habur, sab busi aondao deran ker sem tenaol lu naoklao saon ne bor di mbinu nao nen ko, ora men mbaesmisa.

³⁴ Mendborom di is sung aondao dakt dakt hae hakl di ora munu hundi mbaesmisa. Aol tangar mendborom Ngaoron sem ngo baebenon mendbor makl homobur kuwi kuwinjom pe paen boklbur bismi tomb di, mbinim Ngaorol ngub hul ha hasmi saom mu tuwaesao bongeyaokl pismi ora. Mbinu ngo haklon mendbor di demi buri nao pale ora hasmi o Ngaorol hul ha hasmi saom buri mao palaesao, mbinu aol buri ora hasmisa. Ngo haklon mendborom di mbinin saond bi aol sem tangar tangar hesa saond bismi tomb di, mbinim Ngaorol hul ha habur aol sem tangar ngo baebenon ami baeben hambun ora men mba li was bu hasmisa.

³⁵ Ngaoron sem ten mendborom di mbinin sem mendbor ora pe paesmi o, mbinim Ngaorol oborob ora hul ha hasmil ngo pe paesmi o di mbinin wakl bu mismisa.

Heneng ora mbinu aol tangar mendbor Ngaorol hul ha hasmi ngo baeben makl homol nar wen ebe hende non bismi baebenom, mbinu ngo haklon mendbor men habur mbinim ke mao handa tanda aondao bu ora mao ha hasmisa. Ngub bubur kismil inim Ngaor tuwarim sin naom inin anda peklemin tibaklmao ora kismi o, mbinu bor ngub ke mao handaesmi tomb di inim Ngaor tuwaklwaebe kismi ub makl homobur, mbinim ngo kismi ub nao pange non bu hasmi ora. Ngub bubur kismil mbinim nao mabor su ebe ora mendel enjaokl po haklmao o be kobur, mbinim tanda no ke ngub hondo habur di Ngaorol hul ha kimb was bubur himismisa.

³⁶ Mbinu Ngaoron sem bor makl himisim nda baebenom mbinu ngo haklon mendbor bor maobowa peb bubur, mendbor di

* 11:31: Nje 2:25

doroklom lu bowes bu hasmi ora. Ngub bubur kismim mbinim Ngaorol hul ha hasmi ngo baebenon mendbor di men ha ki aongao tanga pabur kalabus mao pala hasmisa.

³⁷ Mbinim ngo baebenon mendbor di hanom pe paen lu tuwaesmisa. Ngaorol hul ha hasmi ngo haklon mendbor di makl homobur, so is heyaroklme saom mbinim toklo heya kaob kaob bubur lu tuwaesmi ora. Ngo haklon mendbor di kuwi kuwinjom bobur lu tuwaesmisa. Ngo baebenon mendbor di hondo ko lu bowes bu, mbinim kone bor kho mao sa ngub ke mao handa hasmisa. Ngub bu hasmil mbinim osisao di nao wi dam nao bin burubur, mbinim samoklme sao ebe sao di nao wi ora burubur some sib hesa meme kabon songol was taombulu samo birismisa.

³⁸ Heneng ora mbini Ngaorol hul ha hasmi ngo baebenom mbinim su di nao wi non bi habur, mbinim su tenaol nao biri hakl bor di harbor aondao hakl bor di mupango pakl mango birismi ora. Ngub bu burubur kismim sao sab men korobur su te di, han te te di, su tomb pae hakl bor di paolu mango hasmisa. Heneng ora mbinim Ngaorol nao tuwae obul hul ha ora habur ngo hakl ub bu hasmil, mbini ngo baeben hesa sun tenaol khorob was bu haroklme baeben kab menger nao mib se mbini tangar aondao ora yao ka.

³⁹ Pangeklem. Mbini tenaol Ngaorol sem ngo baebenom Ngaorol hul ha hasmi saom hobao sao andub sao ora ngub bin hasmi o, Ngaorol mbini bor nim heneng ora njuklwao kisao ub li nao so pind bili wen sisaol mbinim nao hindismisa.

⁴⁰ Ngub nao hindismi o Ngaorol ngo njuklwao kisao ub, obum nao bu mu obun sem ora hamun ko man man bise ko naom ngo hondo ora hayom om, mbini ngo baebenom wen buklaol ko hondo ham aeben bu hasmi ub di ora men mbaklaol ko nen sabisao. Ngaorol ngub nen sabobur kisaon mbini tenaol Ngaorol hul ha hasmi no baebenom, hobao sao mend wen ngo pindib paklaol ko hondo hasmi ub penar bu mbini ngo baebenom was henden nao pindib paesao. Ngub nao pindib pae bao habur wen ngo pindib paklaol o, obum naon kone bor obun kongon hobao sao ngo bu kowes buklaol ub, mbini ngo Ngaorol hul ha hasmi nda baeben daol nao maomunu ora haondaomun ko nen sabobur ngub man man bisao ora.

12

Naom Njises hend ha habur obul hul ha haemin ora

¹ Mbini ngub ora yaol mbini Ngaorol hul ha was habur himismi ngo baeben om, ngubi tomb naom Ngaorol buriyab ora mbinim hul ha hasmi ub bim be? asub was bim ko naom bukmaol sao hondo haen ora hayom ka. Ngub beyom ngao naom ngubi tomb nas mendborom ya to kollmbakl akl ora puklmi nda ub, naon el wil oral harer es nao bi ebe dund so ngo wi o oran pukl haemin ora. Heneng ora kend bi nao men ha ukl buklaol sao khorob bimi sao baeben hambun di, nao bor khorob mao baraoklaol sao ngo naon toklo bor kowem sao haklaol baeben hambun ora di, naon aongao bor kimbu kindib sao lu saokl mao waraoklaol nda ub di, ngo sao hakl hambun sao ora tuwaklbir naom haebed di nao mao bemberae akl ora mbin ka.*

² Pangeklem. Njises obum naom hambun sao ebe bu kowes baomun laol naom obul hul ha ora haeb se hayom ngao, naom obul hul ha, ha kimb was bubur obu nao niim peyao aol ngo elom hend hae mbin ora. Heneng ora Njises obum kongon bu hasao ub di nim mabor werok bu turi aondao bu ora homoklwao ko nen sabobur, obum sakl polo di menjao nen nao sabe obum hul ha saor peyobur kisaon, obun mbib ora is pe kowal bi bor tanda no ke hondo kowes bu ora hend paesesa. Ngub bisaol obum ngubi tomb oran Ngaorol maomb bo haraoklaol on seya ngo Ngaorol ki tao nan wiyao ol bereyaong, naom obu elom hend hae akl was po haemin ora.*

Naom kon waomun ko ke ngub haondaomun waraoklaol o

³ Pangeklem. Inim inin kone bor kang sao aondao sao bin burubur kho so kend bin nao biri, mbini khorob was bimi baebenom Njises obu bor nar wen ebe hende non bubur obu bor ko aondao ora himismi ub di nen saboklwaebe ora.

⁴ Heneng ora khorob bimi sao baebenom ini bor khorob mao baklbur saond bu nju haraoklaol, inim ngo sao bor saond bu kal ha was haroklme ora. Ngub bimi o ngubi tomb non ini pe pareklemim nao li ngo bao hayem ong, inim hul ha saor pe habur as ko ora haklwaebe.

⁵⁻⁶ Pangeklem. Ngaorol ini obun isi ora mao hasaol, inim hul ha saor peyo ora hareklemim ko obum angal mend ngub ko hayaong, inim angal ngo aokl hemen ha hayem be?

Nao isi o Aorao Aondao obum

Mbini tenaol mendbor hond homo

Kone u hayao baeben bor

Mbinim wakl kon win ko taolu laoraoklaol ora.

* 12:1: Oro 7:21; 1 Kor 9:24-25 * 12:2: NjuS 1:3

Obum obun isi haen keyao baebenom di
Oborob was bin ko kuwinjom lurukl hayaol
Aorao Aondao obum ini kon wereklemin
ko

Ke hendeklemin warob sin

Inim naom asub ora bemaol saol ko kone
kimb bu

Ngon te oborob ora nen sabo boroklwaebe
ora.

Obum inin kone mao dund saklbur ini
taolu la sin

Inin kone bor kend bin buru

Inim menjao nen nao saboklwaebe ko

Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao
ora.*

⁷ Heneng ora obum ngub ko hayaong inin
ngubi tomb ke mundub mundub bi ngo
hondo hayem ub baehaemen inj, inin Ab
Ngaorum ini hond aondao ora homobur
inin kon wereklemin ko ngub hendek-
lemin wayaong, inin kone bor naon Ab
Ngaorum naom kon waomun ko ke ngub
haondaomun wae ko nen sabobur lemin,
inin hul ha saor peyo was haklwaebe. Aoh,
heneng ora mbini aol mendbor nongnas
kang biri baebenom di, mbinin nongnas
kang baeben hond homobur mbini oborob
kon wi ora and sen ko loroklme nda ub nen
nao sabeyem be?

⁸ Pangeklem. Ngaorum obun isi ora mend-
bor hond homo hayao baeben kon win ko
mbinin kone mao dund sabur kuwinjom
sao laoraoklaol, obum ini ngo baeben bor
di kon wereklemin ko laoraoklao nda ub
nao bukl beyaon, ini obun isi heneng ora
hayem ub inj, ini aol ban kowes mar pae
non bi ora hakl beme ka.

⁹ Heneng ora mbes nao di nas kang kon nao
wi sao hasmao tomb naon ab baebenom
nao oborob kon wi ora and saomun ko
lismi tomb, naom mbini naon ab ngo
baebenon angal hul ha har kakl nao bi
mbini pakl hom mu sao habur, mbinin nao
bor bib ko nen sabismi ub was bisumndis
ora. Ngub bisumndis ngao naom naon Ab
yu heben hayao om nao bor bibaebe ko nen
sabeyao sao daol non, heneng ora turi was
homobur hul nao hae oborob was bu habur
lomaon, mbes naon ab heneng oram turi
hemen bismao ub di men mbaen sao bu
haemin ora.

¹⁰ Aoh, mbes naon ab heneng ora ngo
baebenom non, mbinin mbib nen sabismi
ub nao kon nao wi kang sao hasmao aeben
anga tomb, kon waomun ko kang el bom-
bor ora kuwinjom lu hasmi ka. Ngub
bismi o naon Ab Ngaorum non nao hond
aondao ora homo kone ubur, obum nao ebe
komb bi ora obu komb bi hayao ubi habur,
obu hesa haru haeben samun ko nao kon

mao wa kone mao dund saklbur nao bor
ke ngo hendemao ub ngub haondaomun
waraoklao ora.

¹¹ Heneng ora ngub biyaol naom el tu kon
u ora hamun ko ke ngub haondaomun
waraoklao, naom ngub ke hondoklmao
tomb naom turi nao heme makl homo kone
bor kho sen ora buruklmao o, naom ke
ngo hondoklmao saom naon kone bor mao
dund sa nao kon mao waklao ora. Ngub
buklao naom ngo tomb oborob was bu
haklao, ngo ora tomb naon kone bor hobao
sao ora heneng ora il so pind biklao naon
kone bor sub tibaen as ko haklmao ora.*

*Ini saokl wi saoklaong hul ha saor peyo
ora haklwaebe*

¹² Pangeklem. Obum obun sem baeben
bor kon win ko ngub biyaong, ini ki tibaen
buri nao pale ora hayem ub di inin ki ngo
wakl buri mao pala, ki kungub dil ken buri
pal mubur Ngaorum tongon buri palo ora
bu haklwaebe. Inin tumu kho so hond
hond kao pa win hayem ub di, inin wakl
buri pal peyobur buriyab ha hul peyo ora
haklwaebe.

¹³ Inin aongao kho tibaen mand dao pa
win sao hayem ub di ora kho so bowes nao
bi wakl ebe sen ub, inin buri pal mubur
harer ebe dund se on was po haklwaebe
ora.

¹⁴ Mend di inin tenaol mendbor ini bor
makl homo khorob buklemi hakl bor di,
saongao nao mari tenaol hambun bor sub
sowa pa hawe hawe u was haklwaebe.
Heneng ora tenaol mend obu Ngaorum
komb bi kone ukl bombor ora nao mao
waen harob sin, obum Aorao Aondao nao
hondoklao orang Ngaorum ini kone ebe
komb bi mao haen ora haklwaebe.*

¹⁵ Mend di Ngaorum nao hond aon-
dao ora homobur pone ora bisur bukl-
bur hayao ub, ini ngo haklon mondom
hobao sao ngo tuwa mesao kalobur kone
peyao bor pen haklemi hondoklwaebe ora.
Pangeklem. Ini ngo haklon menden kone
bor is il kho karae bi menger tenaol mende
bor waonul wi hakol bimi sao mend pi
po and so haklao, kone ngubi was baorao
pobur tenaol andub mendborom kone bor
di kho mao sa kimb bi saoklaong, inin
oborob hondo ora haklwaebe.

¹⁶ Mend di mbes ora aol Isao obum
Ngaorum man baondib munu sao habur,
obu ten paes was heb homo kemi po
haraoklao aol non bi hasao ub, ini ngo
haklon mondom kone peyao bor pen habur
aol Isao ngo obu hasao ubi haklemi hondo
ora haklwaebe ka. Pangeklem. Aol ngo
obum dem homobur ne ko bombor ora

* 12:5-6: Kao 3:19 * 12:11: Nje 3:17-18 * 12:14: Oro 12:18

nokl bi ol, obun abom nas mubao bor obu mabor aol homa ora haen ko hobao sao ngo kakloklme ub, kalokl bisao nda ub di hem nao ke ni ngubi tomb bao peklwao saol ko pangobur, ne kang ko bombor ora nokl bisao ol obun hobao sao ora ndam dob bu nao pesao ora.

¹⁷ Ngub bisao o obum mabor wاكل kone u bokeyo nao abom hobao sao ngo wاكل njin muklwao ko nen sabobur, obum obun ab bor hobao sao ngo nji ora kobur de aondao ora kisao. Ngub bisao o obum ngub bisao tomb di obum pibnao khorob ngo bisao nda ub hala mbabur dim, obun hobao sao ngo baondib minisao nda wاكل mib nao se ora sisao.

*Inim Ngaoron su and lobokl lobokl aon-
dao Siyon ol po hayem o*

¹⁸ Mend di Isreyel tenaol ngo mbes hasmi baebenom Ngaorom mbini bor muwalisao sao baeben non, mbinim Ngaorom ora bil ko mbini konem was mao bembera hasmi ora. Ngub bismi o inim ngubi tomb ngo po hayem ub non ngubil inj po hayem ka. Heneng ora mbini ngo baebenom har Sanae ngon te bor po hondo hasmi tomb har ne ngo bor is sung aondao bu ora do hasao ub di, hora em hundur aondao ora obo u mbabur mao mur komb pae sao wisaol hindismi ub di, posabsu aondao ora ibisao ub di, mbinim tenaolon kone bor kend mao ba pakl mao homaraoklao sao andub ora ngubi mendbor hondo hasmi ora.

¹⁹⁻²⁰ Mbinim har ne ngo bor bombor ngub was tenaolom burir biklme sao biyukel mbel buriyab ora kobur ko tu sowaesao ub di, har ne ngo bor was angal aondao bu ora mend kisaol pangismi ub di, mbinim hambun sao ngo sao baeben hondobur pakl homo dur kobur burisao kab po u pismi ora. Mbinim ngub pakl homo u pismi tomb angal aondao ngo ibisaol pangismi ndam kobur, har ne komb bi enjo ngo bor some kawao sib semon mend di, sao sab semon is mend di, mend har ne ngol baehaemen obo wara heneng dim ba sin pe paen libaebe ora kisao. Ngub kisaol mbinim pakl aondao ora homo burisao kab po u kimb bu dur kobur, mbinim Moses bor naom angal ngubi ko mend nao pangismaol angal ngo pangeyom tomb nao sam taoklu pe beraeb se ora saol ngao, njem angal ngub ko mende nao ke bao wa ko kao kal ora ko kao deb deb bismisa.

²¹ Mbinim pakl aondao bu ora ngub himismi tomb Moses obu di pakl aondao ora homobur, obum mbini bor ni di burisao kab po u pakl aondao ora homakl

kisesa. Heneng ora mbini ngo baebenom pakl homo kone bor kend mao baraoklao ubi, ngubil was ngub handam handam bu hasmi o inim ngubi tomb hayem ub non ngubil inj, ebe kone bor sisab mao ba turi was homo haroklme ubil ora po hayem.

²² Heneng ora inim ngubi tomb hayem ub, inim naon haeben saraoklao Ngaor ndan su and lobokl lobokl har Siyon ne oral po pindib pa sao hayem ka. Ngub hayem ol su and lobokl lobokl aondao ngo su Njurusalem wen pange ora yu heben bor win keyao o ora yaol, su ngo bor Ngaorom angal mini wesao di andub ora ndi nao munu warib se buklhoma iri non bi ora haeme. Ngub haemel ini su wen pange ngo bor mbes po hayem ol ini su ngon tenaol ora hayem.*

²³ Pangeklem. Inim ngub po hayem ol Ngaorom tenaol mendbor obun sem haen kisaol mbini obun isi mubao mao sa sao haemel, mbini ngo baebenom imbi di su ngo bor waeb bu wisaol mbini ngo bor haeme ora. Ngub haemel ini di mbini ngo baeben haeme ol, mbini daol haru turi hom hom bu werek bu peyo ora hayem ka. Inim ngub bubur inim tenaol hambun ora taol bu koba sarbeklao Ngaor nda obu hayao oral di po hayem. Mend di mbini tenaol kone dund se wi oborob was bu hasmi mendbor mbes himismi o Ngaorom mbini su ngo bor haen ko men misaol, ini di mbini daol haru po hayem ora.*

²⁴ Heneng ora inim Njises obu hayaol di po hayem ka. Ngub beyem ol Njises obu nao hesa Ngaor kab kobaranon dunin ora habur, mbes Ngaorom nao bu mu obun sem ora hamun ko man man bisao ub, Ngaorom nao bor ngub bin ko Njisesom kao deb deb bi hayao ora. Ngub beyaol aol Ebelon ibao ngo pibisao nda non tangar ubi ora, tenaolom ko homo li li bimi ndan te ora sisao ka. Ngub sisao o Njiseson ibao oram non hobao sao ora biyaol, khorob bimi sao naon kone bor nao win kunarukl hayao ora.*

²⁵ Ngub beyaong obum ngubi tomb njen kone bor angal kao njuklao sao nao pange non bubur tuwa besao kon uklesi hondo ora haebe. Heneng ora mbes pibnao ora sun aol ora mondom o Ngaor obun angal tenaol hambunom pangen kao kalen ko kao kalisao ub hul ha tuwaesmi tomb daol o, mbini bongeyaokl peb se harer mend nao wisaol bongeyaokl pokl buwaeb se hasmi ora. Ngub hasming naom ngubi tomb obun angal bib hobao sao ora ngo yu heben ora hakl ebeyao o pango hayom ub hul haklmao tomb daol, nao bongeyaokl

* 12:22: Kal 4:26; Kao 5:11 * 12:23: Luk 10:20 * 12:24: NjuS 8:6; NjuS 10:22; 1 Pit 1:2

pebe harer kang ora di nao uklaong, naom asub ora bubur bongeyaokl poklmao balem?*

²⁶ Heneng ora Ngaorom mbes har Sanae ne bor ko mend obun angal kisao sao oram su hambun ora dull bere sao eben ko aondao bu ora mao el el baesao o, obum ko mende buklwao kisao ub obum ngubi tomb non su was inj, obum yu heben di haru ora su dull bere sao eben ko mao el baklwao ora kisesa.

²⁷ Ngub kisao o obum ko mende ngo buklwao kisao ub buklaol, heneng ora il so pind biklao tomb obum warisao sao baeben hambun sao ora el el mao ba men hender buklaol ora. Ngub buklaol mendbor hambun sao kho so bowes bubur ora bum haen lao o, ngo mao hokl mbaol ba men hender buklaol saom bao haeben sen wakt ko nen saboklao sao baeben non, kho mao sa di menjao nao bi bao wi aeben ora saklao.

²⁸⁻²⁹ Heneng ora ngub buklaol o Ngaorom maeb ha maomb bo haraoklao bor uk-lao sao baeben non, ngo el mao ba men hender buklaol tomb di kho so bum ha di menjao nao bib se ora yaol, su ngo naon ora wayaong, naom obu bor turi aondao ora homobur tengiyu kao ha was haemin ora. Pangeklem. Naon Ab Ngaor ngo obu isaolaom bo aondao bu ora dobur hambun sao mend do pundi peklao nda ub menger ora hayaong, naom obu bor ebekone nao pe obu pakl hom mubur, obum turi hemen obun kongon oborob ora bu habur lomaon, naom obu bor turi homo kaoya kao ha was haemin ora.

13

Ngaoron turi hemen inim pibnao bismi ub nao tuwaktwaebe ora

¹ Pangeklem. Inim mbes pibnao sao tomb inim Karas haeme mbaoli mende bor hond aondao ora homobur kone u hasmi ub, inim ngubi tomb di kone ngubi nao tuwae oborob ngub was bao bu haklwaebe ora.*

² Inim ngub bubur lemin tenaol tangar obene mendbor inin anda oboklemi o di, inim mbini oborob ubuklim ko turi ora homobur lemin bisur was beklemin ub, inim kone ebe ngubi was u haklwaebe ora. Heneng ora mbes aol mendborom aol obene ngub ibismi hakl mend mbini aol asubi hakl mend ubuklim ko mbinim oborob nao hindismi o, mbinim inim oborob obaemi ko turi homo bisur bismi ora. Ngub bismi o mbinim mabor

oborob ora hend heneng bismi tomb, naom mbini ngo baeben Ngaoron angal mini wesao nao bisur bukl bi obaemi hakl mend bisur bume ko hindismi ora.*

³ Mend di inim inin Karas tenaol sango mendbor kalabus paoluklemi baebenom mbinin kone bor hem ko kho sen haklemi ub, inim di mbini hem kobur ini mbini daol haru kalabus paoli non bu, inim kone bor di hem ko kho sen haklwaebe. Inim mbini Karas haeme mbaoli mendbor ke mundub mundub bi hondobur mbinin kone bor kho sen hayem ub, inim kone ora bor di mbini hesa haru ke hende non bu habur mbini ngo baeben aokl nao hemen haklwaebe ora.*

⁴ Mend di mondom ten taol ba sin, ini hambun makl nao heme obum oborob ora bi ko nen saboklwaebe ora. Heneng ora ngub nao bibur tenaol mendbor paes was pu pu bimi baeben di, pamuk was hem ko haroklme baeben di, tenaol ngub bimi ngo baeben Ngaorom sarbe peb bubur ke mao handaklao ora. Ngub buklaong mbini tenaol dobaen buruklemi baebenom mende maobala bala sao bu khorob bubur paes pu pu nao bibaebe buklemi ora.*

⁵ Mend di Ngaorom mbes kisaol angal ngo wiyao ub, Nim nje baondib munu tuwa nao buklwao ora.

Nim nje makl homo nao maru tuwaktwao ora kisaong inim mone was hem ko kone ubur, inim kang bu sao uklemi ub makl homo naom aondao bu ora u hamun ko nen sabo hem kobur, ngo sao was nao es bu haklwaebe ora.*

⁶ Ngub inj, naom ngo sao hakl wi non bu hul ha saor peyo ora habur ngub ora ko haemin ka.

Aorao Aondao obu Ni maeb ha bisur biyao aol ora hayaong Tenaolom nao bor khorob menjao menjao Ngo buklemi sao hakl di Asub ko pakl homo naon kone bor kho sen burukmaob? ora ko haemin.

⁷ Mend di inim inin maeb haroklme aol mendbor mbes ini bor Ngaoron angal bib hobao sao kao nju hasmi o baebenom bu hasmi ub, aokl hemen ha nao bi oborob ora nen sab hakol bu haklwaebe ora. Pangeklem. Mbini ngo baeben nao pe pae bao hasmi aeben anga tomb di, mbini mabor pe paklbur di Ngaorol hul ha, ha kimb was bismi ub di, inim aokl nao hemen hae ini di kone ngubi ora u haklwaebe.*

* 12:25: NjuS 2:1-3; NjuS 10:28-29   * 13:1: Njo 13:34   * 13:2: Oro 12:13; 1 Pit 4:9   * 13:3: Mat 25:36; NjuS 10:34
 * 13:4: Kal 5:19; Kal 5:21; Ebe 5:5   * 13:5: 1 Tim 6:8   * 13:7: 1 Kor 4:16; NjuS 6:12

⁸ Pangeklem. Njises Karas obu mbes ora di ngubi tomb di mabor di, obun kone bor kang ora di taol taol nao bi kone bombor ub was u haraoklao aol hayao.

⁹ Heneng ora obu ngub hayaong inim mbini aol mendborom Ngaoron man buwale non bubur man tangar tangar buwalo haroklme ub pangoklemi tomb, man tangar ngom inin kone bor ngil ngaolmao kaklao ora. Ngub bukaol inim ngubi tomb Ngaoron harer ebe dund se wiyao on po hayem ub baondib munubur, inim harer tangar on he so bum haklemi hondo ora haklwaebe ora. Mbini ngo haklon mendborom mbini aol henengon man bimi sao bao men hakol ora bu habur, ne di naom ngo sao ebe warer nao bi bao noklmao ngo sao nao noklmao ko oborob ora warer bimi o, mbinim ngo bimi saom mbinin kone bor bisur dim nao biyao ora. Ngub biyao o nao non Ngaoron hond homo bisur bukbur ora hayaong, obum naon kone bor buri mao palaen ora haemin ka.*

¹⁰ Heneng ora menger ngub was mubur, Njises obu is pe kowal bi bor obun ibao Ngaor bor kalisao ub naon mabaorao sao kal peyaesao, mbini Nju semon baolum aol baebenom di mbinin sel anda bu hayem ub, mbinin Ngaor bor mabaorao haoru kaloklme to menger tangar ora bu haroklme. Ngub bimil mbini ngo baebenom naon mabaorao hobao sao ora ngo her peyaklaesao ndal obokl buwaklemi ora.

¹¹ Mbini Nju sem ngo baebenom bimi nda ub mbinin baolum aol wesmbao aondao haeme baebenom noklme sao ibao pubuklao sao semon is bombor mend lubur, mbinim and tubal komb bi hobao sao aondao ora on men pae hondaroklme. Ngub men pae hondabur mbinim tenaolom khorob bimi sao mbinin kone bor wiyao o kunaen ko beyaom kobur, Ngaor bor mabaorao sao kalo ibao ngo kowe mbakl pu was bu haroklme. Ngub bubur lomen mbinim ngo Ngaor bor mabaorao sao kalo ibao kowe mbaeme on toklo li pae o, mbinim su and lobokl lobokl aondao wiyao baebenon dera nan taokl pobur, ngo bor isaolaom ora dao pelen her mba was bu haroklme ora.

¹² Pangeklem. Mbinim ngo bu haroklme ub menger mubur, Njises obu di obun ibao oram tenaol hambun komb bi ebe ora haen ko mbinin kho wiyao sao kunaklbur, obum su Njurusalem and lobokl lobokl aondao ora ndan saond paeb dera nan is pe kowal bi oral homokl pisao ora.

¹³ Ngub bisaong nao obun sem hayom

baebenom di obum and te dera nan ngo homokl pisao ub nen sabobur lomaon, naom su and lobokl lobokl aondao tenaol biri bor tuwaklbur Njises obu sakl mao pola maobowa peb bin hasao ub nao di ngubi haemin ora. Ngubi haemin ub naom Njises obu hayao and te dera nan ngo bor taol mi mbin ora.*

¹⁴ Heneng ora su ngol and lobokl lobokl aondao bao wi aeben saeb se oran mend nao wiyao, naom naon su and lobokl lobokl heneng ora wen pange aondao ngo obo pindib pa uklaol o ora hem ko hondo hayom ka.*

¹⁵ Mend di Njises obu nao hesa Ngaor kab kobaranon dunin aol ora hayaol, naom Ngaor bor mabaorao kale menger naom obu bor angal kao kaloklmao sao ora yao. Ngub yaong naon angal ngo lomaol sao baeben Njisesom Ngaor bor njem ngo sao bibi ko kao deb deb bin ub, naom Njises obu bor tengiyu ko kaoya kao ha was haemin ora.

¹⁶ Mend di inim tenaol mende hond homo kone wi wi bubur mende bisur bi bi bimi ub aokl hemen ha nao bi, inim oborob ngub was bu ham ham bibaebe ora. Heneng ora inim oborob ngub was bu haklemi tomb ngo buklemi sao Ngaor bor mabaorao kale non bi soklaol, inim ngo buklemi saom Ngaor obu turi aondao ora mao homaklemi.

¹⁷ Mend di inin maeb haroklme aol baebenom ini bor man kao nju, mbinim lemi sao di hul ha ebekone nao pe oborob ora pango bu haklwaebe. Mbini ngo baebenom tenaolom mbinin kone bor kend mao baklemi ub di mbinin kongon hambun sao bu haklemi ub mbinim mabor Ngaoron pangen hambun sao kao kaloklemi ora. Ngub buklemi o inim ngubi tomb mbini mendbor man kho tangar tangar lome baebenom lemi ub pango, tenaol khorob mao baraoklao saom di inin kone bor khorob mao ba ngub nao bin ko, mbinim kang mend nimil nao ti ini oborob ora ngub maeb ha hend ha was haroklme ora. Ngub bimil inim mbinin angal hul nao hae oborob turi homo ora pango harim sin, mbinin kone bor di sisab bin was habur mbinim ini bor Ngaoron kongon turi hom ha was habur bu haklemi. Ngub inj, inim mbini kang mend makl homobur mbinin kone bor kho so kend mao barim sin, ini menjao mondom bisur nao buklaol inin kone bor di kho so kend bu mba haen was haklemi ora.*

Inim nao nen sabobur Ngaor bor kao ha

* 13:9: Oro 14:17; Ebe 4:14 * 13:13: Mat 21:39; Njo 19:17; NjuS 11:26; NjuS 12:2 * 13:14: NjuS 11:10; NjuS 11:16; NjuS 12:22 * 13:17: 1 Tes 5:12

was haklwaebe

¹⁸ Nao enjo ngo bor hayom baebenon kone bor ngubi tomb non kho kend bi sao kang mend nao win hayom ol, naom kone oborob dund se woroklme ub was bu hamun ko pangobur naon kone bor hem aondao ora ken hayom ngao, Ngaorom naom ngub ora hamun bisur bin ko inim obu bor kao kal ha was haklwaebe ora.*

¹⁹ Mend di ni waki abo ini hayem ol obon ora ko pangakl ol, Ngaor obum ni penar bu ora obon bisur bin ub inim obu bor lemin ko ini bor kao deb deb bi ka.

²⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njiseson ibao ebe ora ndam Ngaorom nao bu mu obun sem ora mao habur, nao haeben ora mao sarukl hayao. Ngub beyaol naon Aorao Aondao Njises obu obun some sib baeben hambun maeb haraoklao aol aondao ora hayao ora. Ngub beyaol nao haeben mao saraoklao Ngaor ngo obum Njises obu ora nao heme waki mao enjaesao ora.*

²¹ Pangklem. Naon kone bor sub sowa pa sisab mao baraoklao Ngaor ngom, inim hambun sao obum turi homo bib ko nen sabeyao ub was bu hareklemine ko, obum inin kone bor hambun sao ebe sao on was taol bu njuklao ora. Obum ngub bubur laon Njises Karasom di naom hambun sao Ngaor obun mbib turi homoklao ub was bu hamun ko bisur bin lao ko pangakl ka. Heneng ora obum ngub ora biyaong, naom Karas obu imbi wi aondao yubu ora hayao ko bao hor hambunon kaoya kao ha was haemin ora.

Bas ngo waeb bu kowes bisao o

²² Nao haeme mbaoli hakl o, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ub angal andub ora inj, kang el bombor ora ngo inin kone ora bor hul ha saor peyo ora hareklemine ko eben kakl ka. Ngub bi ngao nim angal ngo waeb bu eben kakl ub ini hambunon inin hal ora bor pen oborob turi homo ora pango boroklwaebe.

²³ Angal mend di naon Karas haeme Tim obu mbes kalabus paolisao o obu ngubi tomb kalabus bao nao paoli mbinim anda pu kismi sal, inim pangeklemine ko kao njurukl ka. Obu ngub ibise sal obu enjo ni hae ol di penar bu oba sin, obu di ni hesa yao haru abo ini hayem ol oboklbae ora.

²⁴ Pangeklem. Nao enjo ngo bor hayom baeben hambunon inin maeb haroklme aol baeben hambun bor di, Ngaoron sem abo ini hayem ol haeme baeben hambun bor di, ini hambunon kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kaemi ko kao kaloklwaebe. Mbini su Itali bor Karas tenaol

hayem baeben hambunon di ini hambun bor ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.

²⁵ Ngaorom ini hambunon kone bor bao habur ini hond hom ha haen was hayem ora.

Njemusom bas ngo waeb bisao o

¹ Ini Ngaoron sem hambun su tangar tangar hambun bor buri kobur paoloklme o hakl o, ni Ngaor hesa nao Aorao Aon-dao Njises Karas kabon kowan lao aol ora habur, ni aol Njemus ngom ini ebe sok-laong inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe kabl.*

Inim Ngaorol hul ha ora haklwaebe

² Nao haeme mbaoli hakl o, inim ke mundub mundub bi kang mend hondok-lemi tomb inim menjao nen nao sabe turi homo sao was habur, Ngaorom ni bor hobao sao mend wen bukbur be ko nen sabo haklwaebe ora.*

³ Heneng ora inin kone hondoklbur ini bor menjao menjao andub ora ngub bin waklao o, inim Ngaorol hul ha saor peyo ha kimb ora bubur saokl nao waem sin, ke kang ngo hend paklemi o aeben anga tomb ini saokl nao wib se buri pal mu ora haklemi.*

⁴ Pangeklem. Nim ngo kakl ub nen sabobur inim ngub hul ha saor peyo ha kimb ora bubur, ini saokl uklemi oborob hondo ora haklwaebe. Inim ngub hondo ora haklemi tomb non ini kone ukl bombor ora ubur haklemil, inin kone ndaon bor hambun sao oborob bimi saon bombor sao mend wa nao win ora haklemi ora.

⁵ Aoh, ini ngo haklon mondom nje kon nao u ngaorukl pele non bi habur, njem Ngaor bor ni kon mao wa kone ebe taol bu nji ko kao kalaebe ora. Ngub buklesi tomb Ngaor obum makl nao heme tenaol hambun bor pone andub ora bao kalaeb se hayaol, obum nje bor bao njuklao ora.

⁶ Ini ngo haklon mondom di njem Ngaor bor kao kaloklesi tomb, njen kone bor ora taol taol nao bibur Ngaorom heneng ora pangoklao ko nen sabobur ora kaebe. Mondom obun kone bor pakl homobur nim Ngaor bor ngo kakl ub pangoklao be? nao pangoklao ko obun kone bor taol taol bukklao tomb, popom ib mal wiyao o bor mend taond hakl en aeben biyao nda ub aol ngo obun kone bor di ngubi haklao.*

⁷⁻⁸ Heneng ora aol ngo obu kone kab wi ora habur obun kone bor taol taol was bu haklao, obum Aorao Aondaom ni ebe bisur bukklao ora ko nen nao sobaeb se ora haklao.

Aol dimb homa kabon angal wiyao o

⁹ Nao Karas haeme hakl o, ini ngo haklon is mend nje dimb osisao andub nao wi ora hael sin, Ngaorom nje ebe hael ko turi homo kaoya ko hayaong, njen kone bor sub tibaen as ko turi hom ha was haebe.*

¹⁰ Mende di ini ngo haklon is mend nje homa ora hael sin, Ngaorom nje di homa hael o wakl nje men kang sao sa sin obum nje di hem ko hayaong, njem turi ha haebe. Heneng ora aol homa baeben di tar we ti daol mend anda tel tirwal bu so hayao o, mondom isao pe payao tomb kaeb sobur ora mondoklo bowes bu bum haraoklao nda ub buklemi ora.*

¹¹ Pangeklem. Tar isao ngo ngub kaeb so wiyao nar pob bi ora deyao tomb tar ngon il baeben di ngub bao sao baklae su bor sembi mbaraoklao, tar isao ngo ngub mondoklo bowes bubur pibnao oborob ngo so haraoklao nda ub ko mende nao saoklao ora. Heneng ora nim angal mar ngo kakl ub menger mubur, aol homa baebenom mbisnis kongon buri palo ora bu haklemi o mbini penar bu bum haeb se ora hayem ka.

Ngaorom tenaol khorob nao mao baeb se hayao o

¹² Aol mondom obu ke mundub mundub bi hondoklao tomb obum hul ha saor peyo was habur makl nao heme turi was homo harob sin, obum turi aondaora homo haebe bukklao. Heneng ora aol ngo obum oborob as ko was haklao tomb, Ngaorom obul kone woroklme baeben bor inin imbi aondaora win lowao kisao ub aol ngo obu bor di obun sokl sao kalobur, obun Aorao Aondaora yubun obun wesmbaol luklao obu haeben saklao ora.*

¹³ Ngub bukklao o ini ngo haklon mondom ke mundub mundub bi hondoklesi tomb njen kone bor khorob bi bi kila sin, njem Ngaorom nao kone hondoklbur ni khorob mao baklao ko nen nao sobaebe ora. Mend sao mondom Ngaor obu khorob nao mao baeb se yao ub Ngaorom di tenaolon kone hondoklbur njem khorob bi bi nao lao ora.

¹⁴ Ngub inj, aol ngo obun kone bor khorob bi lao tomb obun heb homoklao saom obun kone bor sukl sukl mao ba obun kangon kemi bam bam biyao, obum obu mbib ora khorob bimi sao heb homoklao ora.

¹⁵ Heneng ora aolom ten biri peme tomb tenom hondbao pangoklme nda ub, aol ngo obun heb homoklao sao obun kone bor honda ubur hondbao pangoklao. Mabor hondbao ngo mar paklao o khorob bimi sao maruklao, khorob bimi sao ngo and

* 1:1: Bis 15:23; Kal 1:19; 1 Pit 1:1

* 1:2: Oro 5:3-5

* 1:3: 1 Pit 1:7

* 1:6: Mak 11:24

* 1:9: Nje 2:5

* 1:10: 1 Pit 1:24

* 1:12: 2 Tim 4:8

* 1:15: Oro 7:7-10

soklao tomb tenaol mao homaraoklao sao ora soklao.*

¹⁶ Nao haeme mbaoli hakl o nim inil kone u ora haruklung, ini kon nao wi non bi haklemil Ngaorom ini khorob mao baraokl kobur, mendborom ini maobowa khorob mao baklemi hondo ora haklwaebe.

¹⁷ Pangeklem. Nao bor hobao sao hambun sao pone ngo njaoraoklao nda ub yu heben bor hakl ubuklao ora. Ngaor obu saohar bor harekle sao haklon Aorao hayao o, obum warisao sao ngo saohar bor harekle sao baebenom ko mend ib nao ib bimi nda ub obum ngub nao bi bombor ubi was haraoklao. Ngub biyaol obum nao hayom ol ko mend bao eben kao, ko mend tomb em hundur win wa nao bi bao mao ba kimb bubur, hobao sao obu bor hakl ebeyao sao ngo hor hor oborob ngub was taol bu njurukl hayao ora.

¹⁸ Heneng ora ngub biyaol obum obun mbih nen sabisao ub obun Angal Bib Hobao Sao ora o nao kao njubur, nao angal ngom marin kisndis ka. Nao ngub marisndis ol, obum hambun sao warisao sao baebenon hobao sao aondao oran nao tenaol ora warisaol, nao obun sem baeben oran obun komb bi ora hayom.*

Ngaoron angal halom was nao pangoklwaebe

¹⁹⁻²⁰ Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, nim ini bor angal ngo kakl ub inim oborob ora nen saboklwaebe. Tenaolon kone bor ko mao homaraoklao nda ub Ngaor obum kone ebe dund se ora ubur naom di oborob dund se ub baomun ko, kone ebe ngubi taol bu njaoraoklao ndam inj ko mao homaraoklao ora. Ngub biyaong mondom angal ko bi sao kang mend lao tomb njem kom buklaol ub penar bu angal kho bor bor bao nao pibi hae, njem mbinin angal ngo pango kang mend nimil tubur sao kaebe ora.

²¹ Pangeklem. Nim ngo kakl ub inin kone bor kho dol hae mbes pange sao bao wiyaong, inin kone kho khorob bimi sao baeben hambun sao ora tuwabur, Ngaoron angal ebe ngom ini bu mib se ora yaong, ini Ngaorom maeb haen habur angal ngo inin kone bor oborob ora we bowen haklwaebe ora.*

²² Aoh, inim nim Ngaoron angal ebe ngo ebe men hakol be kobur inim inin kone lu tuwa, obun angal hobao sao ngo halom was nao pango haklwaebe.oklao o mbes khorob mao baraoklao saom nao men mba wisao ub Ngaoron angal ebe dund se ngom wakl nao bu mu kur mi pobur, naon kone bor sub sisab bi baoraomun lao ora. Heneng

ora mondom angal hobao sao ngo obum baehaemen halom was nao pange angal ngo obun kone bor hondaen ora habur, man ngo wiyao on te di oborob ora hend heneng bu harob sin obu ebe ora mendel haklaong, obum turi aondao bu ora hom ha haebe buklaol.*

²³ Ngub buklaol o mondom obun kone bor nim Ngaorom bibi keyao sao baeben el bombor ora di nao baondib mini hambun sao oborob ora men hakol biyu ko nen sabo haklao o, obum obun angal lao sao sub oborob hondobur nao ka sin, obum man hambun sao ngo men hakol biyao nda ub baehaemen ora buklaol obun mbih obun kone karu lukbur hayao ora.

²⁴⁻²⁷ Ngub hayao o naon Ab Ngaorom hendeyao tomb, mbini tenaol obun sem heneng mendbor mbinin kone bor ebe kun pele khorob sao kang mend nao win haeme baeben non, mbini ngub bimi baeben ora yao. Mbini nongnas mendbor ingi aorao heme keke haeme baeben di, ten weyae mbinin aoli heme mendbor mondom maeb nao hae pon pae sao buruklemi baeben di, mbini dam nao bin bereme ngubi baeben bisur heme tomb hesa su ngo bor khorob bimi sao wi sao baebenom mbini saokl nao mao waen wandi pa ora haeme tomb kab, Ngaorom mbini ngo baeben nao man pange ebe ora hayom ko hendeyaong, inim ngo sao kab oran aokl nao hemen beyaklwaebe ora.*

2

Naom tenaol kho ebe hambun bor kone bombor ub wemin

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, naon Aorao Aondao Njises Karas obu naon Aorao Aondao bao bi imbi wi aondao ora hayaol, inim obul hul ha ora hayem ngao, inim tenaol homa ebe sao baeben turi homobur kho dimb baeben makl nao homoklwaebe ora. Ngub inj, inim tenaol kho ebe hambun bor kone bombor ub was u haklwaebe ora.*

² Pangeklem. Nim ngo kakl ub inim hor ber mba haklemi hakl ol aol mend obu and hor anda ngom hondaklao o, obun siyor di ngo sao hakl ebe on was bu mba, obun angao su di yaor sao ngo sao hakl hambun sao ebe on was bu mbaklbir oboklao. Ngub oboklao tomb aol is mende dimb haklao mend obu di obun lab lab hakl kho ora samoklao o, obu di mbibi haru bombor ngo tomb was oboklebi ora.

³ Ngub oboklebi tomb inim aol homa ebe yaor hakl oborob was bi nda turi homo heben heben bubur, nje panda to ebe ngol ber ora lemi. Ngub kobur lemin aol is

* 1:18: Njo 1:13 * 1:21: Kol 3:8; 1 Pit 2:1 * 1:22: Mat 7:26; Oro 2:13 * 1:24-27: Njo 13:17; Oro 8:2; Nje 2:12

* 2:1: Bis 10:34; Nje 2:9

mende dimb nda bor, nje non panda to ebe mend nao wing abo ngo hakl ol bao, aoh su huni abo ngo ninao aongao wi hakl ol ber kao peb buklemi.

⁴ Pangeklem. Inim ngub baem sin inim kone kho ora ubur bukleming, inim tenaol mende bor nje kho hael nje ebe hael ko ngo sablo haklemi ub inim khorob ora buklemil, inim kone ukl kab ubur ora bu hayem ko panaem ora handaeb se haklemi.

⁵ Nao haeme mbaoli hakl o nim inil kone uruklung, angal mend kao njun ub pangaoklaob. Sun tenaolom nen saboklme ub mbini dimb haroklme baeben kho imbi nao wi ora hayem ko nen saboklme o, mbinim Ngaorol kone u haeme tomb, Ngaorom mbini ngo baeben bor di nim bukwaol kisao ub mbini obun sem mao habur maeb ha maomb bo haraoklao ora. Heneng ora obum mbini dimb ngo baeben sablo haen kisaol, mbinim obul hul a haroklme ub mbinin kone bor homa ora hayem.*

⁶ Pangeklem. Ngaorom ngub ora beyaong, inim tenaol dimb sao haroklme baeben bor makl homo kang mend ware en aeben bu sao hayem asub ko beyem balem? Heneng ora mbini homa sao hayem baebenom non ini ke mao handaklbur howes pangoklme anda was inj kemi po hayem bo?

⁷ Ngaorom ini ngo hakl non obun sem ora mao hasaol, inim obu bor hem ko taol mi puklmi ub hondobur mbini homa sao ngo hayem baebenom ini Karas obun sem mao ha, obun imbi nda ini bor karu wisao o bor kir ko maobowa angal bu hayem ub inim nao hende hayem be?

⁸ Heneng ora angal ngon Ngaoron mbuk waeb bor di ngub ke wiyao.

Njem njen mbib was nen sabo hem kale ub Njem njen tenaol sango mende di hem kobur

Hond homo kone wibi.

Man bombor ngo hobao sao ora yaong njem men hakol ora bubur man ngom ngo bibi ke wi ub bu hari sin, njem oborob ora bu haklesi.*

⁹ Ngub inj, njem homa tenaol baeben bor was turi homo heben heben bubur, tenaol dimb sao haklemi baeben bor makl homo ware en aeben bu hari sin, njem khorob ngo buklesi om njen kone bor nje kho ora Ngaoron man hul harili aol ora hael ko te mao sararukl hayaol, nje ke hondoklbur ora hael ka.

¹⁰ Ngub beyaong inim ngo sao oborob ora nen sab hakol bu haklwaebe. Mondom Ngaoron man hambun sao wiyao baeben

ebe men hakol bu haklao o, kang bombor ora mend baondib munubur hul ha khorob bombor sao ngo bao was bu harob sin, obum Ngaoron man tangar aeben ngo wiyao baeben hambun di hul hae non bi ora haklao.*

¹¹ Pangeklem. Naom di ora hendeyom ub Ngaorom njem paes nao pebe ora kisao. Ngub kobur kisaol obu angal bombor ngo kisao ndam was, njem tenaol mende di pe paen nao libi kisesa. Ngub kisaol njem paes non nao kemi poklesi o njem tenaol mende bao pe paen lu tuwari sin, nje Ngaoron man hul habur khorob was bu harili aol ora haklesi.*

¹² Heneng ora mbes non naon kone bor men mbaen sao hasmaol, ngubi tomb oran nao Ngaoron manom kur mi pobur nao sub ware pele ebe sisab bi ora mao baraesao. Ngub bisaong man ngo nao kur mi pisao om, mabor nao te mao bembera taol bu kobaklao ub nen sab hakol ora bubur, inim lemi sao hakl di angal ebe on was kobur buklemi sao hakl di oborob was bam bam bibaebe ora.*

¹³ Mabor Ngaorom tenaol hambun taol buklaol tomb aol mend obu tenaol mende hond homo kone nao wi hasao o sa sin, Ngaorom aol ngo obu di hond nao heme te mao sara howes lao ora. Ngub buklaol o mondom tenaol mende hond homo kone u haklao ub ora hobao sao yaol, mondom ngub tenaol mende hond homo kone u harob sin obu Ngaor kab howes nao lao ora.*

Njem baehaemen nim hul ha hae lesi saom was nje bao nao bu muklao o

¹⁴ Nao haeme mbaoli hakl o, aol mondom obun ne komb pae bor nim Njisesol hul ha haruklu lao o, obum kone dund se woroklme ub oborob sao mend nao bibir ka sin, aol ngo obum ngo hul ha hae ko haklao ub obum baehaemen ora buklaol. Ngub buklaong obum nim Njisesol hul ha hae ko baehaemen angalom was ngo lao om obu asub ora bubur bu muklao? Aol ngo obu nao bu muklao ora.*

¹⁵ Pangeklem. Naon Karas haeme sa sin di mbaoli be? mend obun lab lab hakl kho was samo obu dem di homo taoklbur ini haklemil ubukl buruklao tomb

¹⁶ inim obu dem homaokl oboklao sao bisur bu nao kalebur, inim obu bor angalom was nje hub homo dem di nao homoklesing, nje ebe soklaong sub njen kone bor tibaen turi homaoklbur nje as ko pebe kaem sin, inin angal ngom was obu ebe bisur buklaol be?*

* 2:5: 1 Kor 1:26-28   * 2:8: Mat 19:19; Kal 5:14   * 2:10: Mat 5:19   * 2:11: Oro 13:9   * 2:12: Kal 6:2; Nje 1:25;
1 Pit 2:16   * 2:13: Mat 5:7; Mat 18:32-35   * 2:14: Mat 7:21   * 2:16: 1 Njo 3:17-18

¹⁷ Ngub inj ka. Aoh, mondom oborob sao mend nao bibur nim Ngaorol hul ha haruklu ko ne komb pae bor was ka sin, angal ngo baehaemen il nao sokl bi on ora lao.*

¹⁸ Heneng ora aol is kab menger mubur, Karas aol mondom Ngaorom turi homo bibi ko hayao ub oborob was bukla o, aol is kabo nan om is mende ndam buk-lao ub nao bibur obum baehaemen nim Ngaorol hul ha hae kobur laon, obum aol oborob was bukla o nda hesa yao bombor ubi ora hayob ko menger ma sin, nim aol ngo obu bor ngub ko san luklwao. Njem nim Ngaorol hul ha ora hae kale o oborob sao mend nao bel ngao, njem asub bubur Ngaorol hul ha harili? Aoh, nim oborob biyu saom non nim heneng ora obul hul ha haruklu ub njem hendenin muwaloklwao ora.*

¹⁹ Pangal. Njem Ngaor obu bombor ora hayao ko nen sabobur obul hul ha haruklu ko nen sobal be? Aoh, ngon ebe ora o, Seran semom di Ngaor obu bombor buri ora hayao ko nen sabobur pakl aondao ora homo dur ko u puklmi ka.*

²⁰ Aol o nje kon nao wi mbaoli tumu mari non bi awis ora hael as balem? Njem nim Ngaorol hul ha haruklu ko ne komb pae bor kale ub njem angal ngo baehaemen ora kaklo ko nen nao sobal be?

²¹ Pangal. Nim nje bor Ngaorol hul ha haroklme on te oborob ora nen sobenin kao njun ub pangaebe. Mbes naon ab sumb Eberehem ngo hasao ndam obun isi Isak bombor ora maru wisaol hasao o, obun isi is bombor ngo Ngaorom bi kisaol ub obum Ngaor bor mabaorao haoru sao lu kaloklbur, obum han to bu man man bu mbaesao ndan mandaem ol ki aongao tanga pa u mbaesesa. Ngub bisaol obum kone ukl bombor ora ubur ngo bisao saom, Eberehem obum Ngaorol heneng ora hul ha haraoklao ub nao hambunom haondao-mun muwalisaol, Ngaorom obu bor nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael kisesa.

²² Heneng ora obum Ngaorol ngub hul ha habur, hambun sao oborob was il sen bu hasao saom obum Ngaorol heneng ora hul ha hae ko tenaol hambunom di handam aeben bin muwalisaong, obum ngo bisao ub njem nao hende hael be?*

²³ Angal ngon mbes Ngaorom kisaol ub mbuk waeb bor ngub ke wiyao.

Eberehemom Ngaorol hul ha hasao ub hondobur

Ngaorom obu turi homo

* 2:17: Nje 2:20; Nje 2:26 * 2:18: Kal 5:6 * 2:19: Mat 8:29 * 2:22: NjuS 11:17-18 * 2:23: Oro 4:3; Oro 4:9; Oro 4:22 * 2:25: NjuS 11:31 * 3:1: Luk 12:47

Nje kone dund se wi

Oborob bili aol ora hael kisaol

mbuk waeb bor ngo wi ub heneng ora bisao. Ngub bisaol Ngaorom aol Eberehem ngo turi homo obu bor nao aol sango ora hael kisesa.*

²⁴ Ngub bisaol ngubi tomb di mondom oborob sao mend nao bibur baehaemen ni Ngaorol hul ha hae was ko harob sin, obum ngo bukla o saom Ngaorom nje kone dund se wi oborob biyao aol mend hael dim nao mao kaklao ora. Ngub inj, obum Ngaorol di ngub hul ha ora habur oborob was bukla o tomb, Ngaorom aol ngo obu bor nje kone dund se wi oborob bili aol ora hael lao ko inim di ora hendeyem ka.

²⁵ Angal bombor ngubi was mend di ngub wiyao. Ten mend obun imbi Erehab obu pamuk ten birisao o ten ngom bisao saon arman di bombor ngubi ora wiyao, ten ngom Nju sem aol is kab mend mbinin saond bi baeben mabor lukl oboklbur hondo mao bemberakl pisbi o kab bor ibi oborob obaebing ubuklub kobur, mbibi aol ngo kabon saond bi su ngo bor paolismi baebenom mbibi nao lin ko ten ndam sub oborob ora bisur bu mupango was mao barabur kisaon, waki mbibin anda pen ko di sub harer tangar menden mupang pang bu pen ko we kisaol pibisao. Ngub bisaol Ngaorom ten ngom oborob ngo bisao sao hondobur, ten ngo obu bor nje kone dund se wi oborob bili ten ora berel kisesa.*

²⁶ Pangeklem. Obum ngub kisaol naom di ora hendeyom ub, tenaon lube wesao bao buru haebob ngo waoraoklao nda ub nao wiyao tomb obu ora pe pane lome nda ka. Ngub lome ndal bombor ngub was menger mubur, mondom Ngaorol hul ha hae ko haklao o obum oborob sao mend nao bibur baehaemen Ngaorol ngo hul ha hae lao ub, obu di haebob nao wi pe pae ngubi ora hayao.

3

Naon ne bor angal lomao sao hondo ora kemim

¹ Nao haeme mbaoli hakl o, mabor Ngaorom tenaol hambun ora taol bukla o tomb nao Ngaoron angal bib ebe kao dund bu haroklmao baebenom khorob sao kang mend bukmao tomb non, obum nao bor njem khorob ngo sao ngo sao bili nda ko aondao bu ora te mao saraklaong, ini hambunom Ngaoron angal ebe ngo buwaloklao aol was nao ha ngaklwaebe ora.*

² Heneng ora nao hambunom oborob was nao bi khorob tangar tangar hambun

sao bimao o, mondom obun angal lao sao baeben oborob hondo ora kobur khorob sao oran kang mend nao ke was harob sin, obu bombor oborob biyao aol ora habur, obum khorob sao oran kang mend nao eben oborob hondo ora haklao.

³ Naom di ora hendeyom ub mondom some hoson mesaol baoraokl poboklbur, some ngo harer mao poba mbini pokl ko nen sabeme harer on was pen ko, baol baol mao ka munu mao dund baroklme sao ya non bi sao mend some ngo obun ne komb pae ora bor mao haroklme ora. Ngub bimil some hos ngo sao aondao ora saoklao o, baol baol mao karoklme sao ya non bi sao kang ngom mbinim harer tangar tangar ngo pokl beme on oborob ora pen ko baol baol mao karaoklao, ngo pokl beme haklon paokl was puklmi ora.

⁴ Nim menger bombor ngubi was mend di mun ub oborob ora nen saboklwaebe. Ib taokaoll sem mendbor di aondao ora saoklao, posabsu aondao buri ora ebeyao om was taokl peb se waoraoklao. Ngub saoklao o ib taokaoll aondao ngo el mao ba mao pobaraoklao sao kang ora mend taokaoll ngon bundur nan haen kobur, aol ib taokaoll ngo menyao om obun mbib mendel turi homo pokl ko nen sabeyao tomb, baol baol mao karoklme sao kang ngo hayao ol baol baol mao ka munu mao doka peyaoklbur mbini pokl beme o bor was puklmi.

⁵ Pangeklem. Nim menger kab sao ngo murukl ub tenaolon heke di kang ora saoklao o, tenaolon toklo aondao ngo ha bereyem on pe pae kang mend ora yaol, tenaol ebekone mao pa aondao bu ora mao haongaoklaraoklao.

Naom di ora hendeyom ub is engelao kang ora mend tibaeme om sung dam aeben aeben beyao tomb, aondao bu aebenol humbur baorao mam aeben bu bo aondao bu ora dobur, kaemb is ngol hayao sao hakl do pundi peyam aeben biyao nda ka.

⁶ Ngub biyao ndal tenaolon heke di isolaom bo aondao bu ora daoklao nda ubi menger ora yaol, tenaol toklo aondao ngo ha bereyemon ki aongao di el wil di ngo sao haklon bombor mend obu heke kang ngo oram khorob tangar tangar aondao bu ora mao babur, tenaolon toklo aondao ngo hambun ora kho mao saraoklao ora. Nim ngo kakk ub tenaol ke hondoklme su bor kemi puklao Seran ndam, nao tenaolon heke ngo bor is sung kena njurukl was haraoklao, sun tenaol ngo mbinin heke oborob maeb nao haroklme baeben hambun dao peklao ora.*

⁷ Heneng ora tenaolon ar kao bi sao hambun sao dera baoraoklao sao baeben non, sao sab sem di suklumb sem di ib wen osisao ib bor baoraoklao sao baeben di, ngo sao baeben oborob maeb nao haeb se boroklme o tenaolon ebe mao pao ka kalo haroklme ora.

⁸ Ngub bimi o tenaolon heke non, sao sab sem di hambun sao dera bor baoraoklao sao ngo maeb haroklme ub mondom maeb hakl buwaklao ka. Pangeklem. Tenaolon heke ngom angal kho ebe nel wiyao sao bao was sokl mib mao babur tenaol kho mao saraoklao, heke ngo bor angal kho lome sao andub ora tenaol pe paen lib se maokl tom sao tumbi hakl obo wiyao ora.*

⁹ Aoh, nao aol baeben hambun di Ngaorom obu hayao ubi ora hamun ko warisao ora. Ngub bisao o naon heke ngom ko mend tomb naon Aorao Aondao Ngaor obu bor kaoya kobur, naon heke bombor ngom was ko mend tomb naon tenaol sango mende bor kho mao sa angal bubur, mende hes ko angal baondaokl munu menden mangal bu ngo hakl ub mao baraoklao ora.*

¹⁰ Ngub bubur laon naon ne bombor ngo bor was baoraoklbur angal kho ebe kab ngub dera pubuklao ka. Nao haeme mbaoli hakl o ngo kakk ub biyaong, naom naon ne bombor o bor baoraoklbur kho ebe kab, kab ngubi dera nao peben ora haemin alem.

¹¹ Wao. Ib kend ebe kao hae hesa kho ungulaom bi kab maomunu ubuklao ko pangeyem be?

¹² Nao haeme mbaoli hakl o ngub nao biyao oran, angom di bundin il ko mend sisaol talismi be? Aoh, tar isaom di ya boll boll il ko mend sisaol hindismi be? Pangeklem. Ngub nao biyao ndal, ib kho ungulaom bi aondao ngo pebe haklom wakk ib kend kang ebe kao hae noklme nda ubi nao men aoluklao ora.

Oborob kone kimb mao baraoklao sao Ngaor bor was hakl ebeyao o

¹³ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom obu kone kikil bi ora habur obum hambun sao menjao nen sabokl buwa nao bi harob sin, ebekone nao pe sub was habur, obum oborob bu haklao sao baeben tenaol hambunom henden oborob was bam bam bubur, obum kone ebe u oborob ngo biyao ub tenaol hambunom di obu kone kikil bi ora ngo hae ko henden muwalo habur ora ko haebe bukklao ka.

¹⁴ Ngub inj, inim inin kone bor tenaol mende bor nar wen ebe hende non bu daongirir ko, tenaol mende men mbakk ke ke was bubur, inim tangar tangar hambun

* 3:6: Mat 12:36-37; Mat 15:11; Mat 15:18-19

* 3:8: Oro 3:13

* 3:9: 1 Kor 11:7

sao bu haroklme sao baeben di inin mbib hem keme ub was bu harim sin, inin baehaemen turi homo haongaoklu angal nao bib se ora haklemi. Inim ngub buklemi tomb inin kone bor bimi sao heneng o hala mbabur baehaemen ora bu haklemi.

¹⁵ Ngub buklemil inim kone ngo woroklme ubi yu heben bor hakl inj ebeyao ka. Ngub inj, kone ngubi sun tenaolom woroklme ub ora bimi. Aoh, kone ngubi Ngaorom nen sabeyao ubi inj yaol, ngo sao Seranom ora mao baraoklao ka.*

¹⁶ Heneng ora tenaol mendbor daongirir ko tenaol mende men mbakl ke ke was bubur, mbinim tangar tangar hambun sao bu haroklme sao baeben di mbinin mbib hem keme ub was bu haroklme baebenom, mbinin kone bor sub dam bin burukl buwae se ora habur, mbinim khorob tangar tangar hambun sao aondao bu was and sam sam bin bu haklemi ora.

¹⁷ Ngub bimi o tenaol mendbor mbinin kone yu heben bor hakl ebe woroklme baebenom ngub was bimi ka. Hobao sao oran mbinin kone bor kho dol haeb se sao oran nao mu tu ndaroklme. Mend di nje aondao ni aondao ko mende men mbakl ke ke di nao bimi. Mend di tenaol mende bor buri palo hel hend peb di nao bi, tenaol hambun bor sub was ham ham bubur, tenaol mendem keme sao di oborob ora pangoklme. Mend di tenaol hambun bor hond aondao ora homo bisur bimi saom oborob bimi sao aondao bu ora il mao saroklme. Mend di kone ngubi woroklme baebenom kone kab nao mari tenaol hambun bor bombor ub u, kone dund se was ora woroklme.

¹⁸ Heneng ora naom di mendel kone wi wi bubur, mende bor nje aondao ni ora aondao ko daongirir nao kao kao bi sub oborob was harum sin, naom il ebe non bi ora and sen haklmaol, tenaol hambunom di oborob ngub bam aeben buklemil naom il ebe ngubi taloklmao ora.*

4

*Tenaol sun sao hem lome baeben
Ngaoron saond bi ora hayem o*

¹ Ini mendborom mende bor daongirir kao kao bu per ab saond ngo bi bi bu hayem ub, ngo saom ora mao bayaol bu haroklmao ko inim ngon te hondo hayem be? Pangeklem. Ngo sao inin kone bor menden sao heb aondao ora mao homaraoklao saom ini men mbaklbur inin toklo hambun bor saond bu kalaoklao saom ora mao baraoklao ka.*

² Heneng ora inim inin kone bor nim tangar tangar sao hambun sao ebe heb heb bi sao ngo wi sao baeben mun ko pangoklemi o, nao muklemi tomb inim tenaol menden sao heklaenj kobur mende pe paen lib se ora haklemi. Aoh, inin kone ora bor bombor sao mend heb aondao ora homoklemi o mukl buwae me tomb, inim tenaol mende bor daongirir ko, ko homobur ab saond aondao bu ora bu haroklme. Pangeklem. Inim ngo heb homo mun ko nen saboklme sao hakl di Ngaorom taol bu njin ko obu bor nao kao kaloklme, inim ngo sao nao moroklme ora.

³ Aoh, ini mendborom non Ngaor bor ngo sao hakl nji ko kao kaloklme o, inin kone bor khorob was nen sabobur inim inin mbib heb homo turi hememe sao was nji lomel, Ngaorom ini bor ngo nji keme sao nao njaoraoklao ora.

⁴ Pangeklem. Ini paes puklmi ten non bi ora hayem alem. Ten mendborom mbinin aoli ora haen tuwakl pobur paes puklmi nda ub, inim Ngaor obu tuwabur su ngo bor bimi ndisao baeben was hem ko harim sin, inim Ngaor obu bor saond bi sao men koro haklemi ora. Ngub bukleming inim ngub bukmao ko nen nao sabeyem be? Heneng ora mondom Ngaor obu tuwabur su ngo bor hambun sao ngo waoraoklao ndisao baeben turi homo kone u mbabur obun tenaol sango men mao kora harob sin, obu Ngaoron saond bi ora hayao ka.*

⁵ Aoh, Ngaoron mbuk waebom di ke wiyao ub obum mbes pibnao tenaol warisao tomb, tenaolom obu nen sabo obul kone win ko tenaolon kone ngo mao haesaol, obum naon kone ngo hem aondao ora ko hayao ke wiyao ub baehaemen wiyao ko nen sabeyem be?

⁶ Heneng ora obum ngub hem ko hayao o obm nao hond aondao ora homo pone ora bisur bu hayao ub, obum ngo hem lao ub di men mbaen ora bu hayao. Angal ngon Ngaoron mbuk waebom ngub di ke wiyao. Mbini tenaol mendbor ebekone po Mbinin mbib nen saboklme ub was bu haroklme baeben

Ngaorom haokl aeben saraoklao o
Obum tenaol mendbor dimb men aolu
Sub was haroklme baeben
Hond homo pone ora bisur bu haraoklao
ke wiyao ora.*

⁷ Ngub wiyaong inim inin mbib nen saboklemi ub ora men mba sub sowa pa was habur, ini Ngaorom ora maomb bo haen haklwaebe. Ngub habur lemin Seranom di ini nao men mbae ini tuwakl pen buri palo

* 3:15: Nje 1:5; Nje 1:17 * 3:18: Mat 5:9; NjuS 12:11 * 4:1: Oro 7:23 * 4:4: Oro 8:7; 1 Njo 2:15 * 4:6: 1 Pit 5:5 * 4:7: Ebe 6:12

haokl peyo ora harim sin, obu paokl poklao ora.*

⁸ Pangeklem. Ini Ngaor obu hayaol teb so puklwaebe ora. Ngub poklemi tomb Ngaor obum di ini haklemil teb so oboklao ora. Ini tenaol khorob was bu haroklme hakl o, inim ngubi tomb waktl kone u bokeyobur inin kone bor khorob bimi sao wiyao ub di, tenaolon ki bor dol hayao o daol waktl oborob haek bin ko ib dand bu peklme nda ub ebe kun pele ora haklwaebe. Ini tenaol songolol tenaol hobao men kore o hakl o, inim kone kab maroklme ub nao bi tuwabur, inin kone bor ebe kun pele ukl bombor ora u haklwaebe.

⁹ Nao tenaol hakl o, inim khorob bismi sao baeben nen sabo makl aondao ora homobur, inin kone bor kho sen buru de aondao bu ora lowaebe. Inim naom ebe sao mend beyom kobur turi homo kir ko hayem ub nao bi, hem ko de lowaebe ora. Inim khorob buklbur turi aondao ora homoklme ub nao bi inim waktl kone u bokeyobur, makl homo hibi kho so hem aondao bu ora lowaebe.

¹⁰ Ngub bubur lemin inim inin mbib nen saboklme ub bao wa dimb men aolubur, Aorao Aondao obum ora maomb bo haen harim sin, obum ini imbi wi ora hareklemine ko ini men muklao ora.*

Tenaol mende bor angal kho ko nao dobaeeklwaebe ora

¹¹ Nao haeme mbaoli hakl o, inim tenaol mende dobaekeyo angal kho nao lowaebe ora. Mondom Karas tenaol menden mangal bu mende bor kho ebe ko sablo harob sin, aol ngo obum Ngaoron man bor di duwisom biyu kho ebe ko sablo haklao ora. Heneng ora njem Ngaoron man bor duwisom biyae sin, njem Ngaoron man hem ko men hakol bubur inj o, njem baehaemen Ngaoron man ngo kho ebe ko sablo harili aol ora hael ka.

¹² Pangeklem. Ngaor obu bomborob obun man wiyao ub nen sabobur ngo sao kho wiyang nao bibaebe, ngo sao ebe yaong bibaebe ko obun mbib bombor o man ngo kho, man ngo ebe ko ebe sablaeb se hayao ora. Obum was tenaol bu mib se habur, obu bombor ngom was tenaol ke di mao handaeb se hayao. Ngub hayaong aol o, njem tenaol mende bor nje ubi abubi hael ko sablo hael on nje asub haklbur hael balem? Aoh, njem ni hambun sao pange ora habur nim tenaol menden kone bor kho ebe ko, ebe sablaeb se hae ko nen sobal be?*

Eker a ngo sao buklao ko mondom nao hende hayem o

¹³ Ini mendborom ngub lome. Naom embi be? eker a be? mend su and lobokl lobokl aondao mone andub ora wi hakol penar bu pobur lomaon, naom karasmas bombor mend su ngo bor mbisnis kongon bubur mone andub ora ebe muklmao lome. Ngub lome o ini ngub lome baeben o, nim angal mend kao njun ub pangoklaob.*

¹⁴ Njem eker a ngo sao buklao ko nao hende ora hael ol, maebib tulib kab tuliyaklao ub njem nao hende ora hael ka. Pangal. Nje mao menger ora hael ol, embi so bu haklao hondoklesi o eker a nan naeb sobur bao boklon mbaraoklao ora.

¹⁵ Heneng ora ini ngubi menger ora hayem ngao, inim ngub lowaebe. Aorao Aondaom ni nao heme su ngol baoklmend bao habur kongon tangar tangar sao hambun sao ngo hakl ub bu han ko nen soba sin, nim ngo hakl ub di ebe buklwao lowaebe ora.*

¹⁶ Aoh, inim ngub nao bibur ebekone po, inin mbib nen sabeme ub inin imbi wib se on was bam bam bu haroklme ora. Ngub bimil inim inin mbib aondao bu kaoya kam kam ngo bu hayem ub khorob ora bu hayem.

¹⁷ Mend di aol mondom obun kone bor njem oborob ngo sao ngo sao bibi kenbur o nao bi bao warob sin, obum khorob aondao bu ora buklao, ngo sao di oborob ora nen saboklwaebe.*

5

Homa baeben ke handaeb se hayem o

¹ Pangeklem. Nim ngubi tomb ini mendbor homa ora habur, osisao andub ora maru u hayem baeben bor angal ngo kao njun ub pangaoklaob. Ini ke aondao bu ora hondoklbur hayem ngao, ke ngo hondoklemi ub nen sabobur karaklae ko de ko haklwaebe ora.*

² Inin yaor sao di osisao andub ora u haroklme o bung bu bowes bu haen ko maru u haroklme. Inin lab lab sem di andub ora maru u haroklme o, baehaemen aoll horom no bowes bu haen ko maru u haroklme.*

³ Inim mone il han ngol di han silba semom wari di mone andub ora maru u haroklme, baehaemen huklumb debi haen ko maru u haroklme. Ngub bimil inim ngo huklumb debi haen woroklme saom ini ngo baeben hambun ke hondoklbur hayem ko te mao sararukl hayaol, inin toklo isao-laom dao pelen ko inin mbib is kaebis ora

* 4:10: 1 Pit 5:6

* 4:12: Oro 2:1; Oro 14:4

* 4:13: Luk 12:18-20

* 4:15: Bis 18:21

* 4:17: Luk 12:47

* 5:1: Luk 6:24

* 5:2: Mat 6:19

bu bereyem ko tenaol hambunom henden muwaleyao ora. Pangeklem. Inin osisao ngo baehaemen ngub bao maru u hareklem in was, Ngaorom hambun sao penar bu, bu kowes bukla o ini awis ora habur bao was maru u haoroklme ka.

⁴ Aoh, inim oborob ora nen saboklwaebe. Inim mbisnis bu mone andub ora mu hayem ub mareklem in ko mbini inin mbisnis kongon ngo oborob ora ba haroklme o, inim mbinin sokl hambun ora nao kale mendbor inin waki men subaroklme. Inim ngub bu hayem ol mbini inin mone aondao bu ora mu hareklem in ko kongon ba haroklme ngo baebenom, mbinin kone bor kho so dam nao bin burubur e ko de kao pe was bu boroklme ora. Ngub bemel mbinin ngo hem ko e ko haroklme ub, Aorao Aondao buri pon pae aondao ora nda hayaol peyemil, obum mbinin ngo hem ko e ko hayem ub pango ora habur, inim ngo sao khorob ora beyem ko te mao bemberarukl hayao ora.

⁵ Ini ngo baebenom su ngol bao hayem aeben anga tomb inin osisao di andub ora maru u habur, inim turi homo kir kao ha was haroklme. Ngub bubur lomen inim hor so ne was no haroklme, ini some sao hobao ha taokl ebeyao some lu saroklme nda ub ini ke hondoklme o ngubi tomb mbes teb sen ora hayem.*

⁶ Heneng ora ini ngo baebenom mbini kone dund se wi oborob bimi tenaol baebenom khorob sao kang mend nao binbur o, inim mbini baondaokl munu pe paen lu hasmi ora. Ngub bismi o mbini ngo baebenom ini bor angal pe pe ko menjao nao bismi ora.

Inin kone bor kho sen nao hae sub bao hondo haklwaebe

⁷ Nao haeme mbaoli hakl o, mbini homa ngubi baebenom di ngub was beyem ngao, inim inin kone bor kho so kang sao aondao sao bin nao biri inim hul ha saor peyobur turi hom ha was habur lemin, Aorao Aondao obu oboklao ub bao hondo haklwaebe ora. Inim di ora hendeyem ub aol em bobur em we boweyao om penar bu and nao se ko, makl homo obun kone bor kang sao aondao sao bin nao biri, obum sub se ib baon bi bubur ne ngo oborob ora and mao sayao tomb, ne ebe ngo naeb soklao tomb taloklbur bao hondo haroklme ora.*

⁸ Ngub biming inim di penar bu makl homo kone bor kang sao aondao sao bin nao biri, Aorao Aondao obu ngo oboklao ub turi homo bao hondo haklwaebe ora.

Heneng ora ngubi tomb oran Aorao Aondao obu oboklao bao o mbes teb sam sam beng, inim hul ha saor peyo ora haklwaebe.*

⁹ Nao haeme mbaoli hakl o, inim ngubi tomb ke kang ngo hendeyem ub buklemi tomb, inim inin Karas haeme mendem makl bi sao kang mend buklemi tomb mende te mao sara sara nao bibaebe ora. Heneng ora inim di ngub Karas tenaol mende bor te nao mao sararim sin, tenaol hambun taol bukla o aol ndam di ini bor menjao te nao mao saraoklao ora. Pangeklem. Tenaol hambun te mao sara taol bukla o aol nda obu ngubi tomb oboklbur, tiriyao kombae oral hen dera hayao ora.*

¹⁰ Nao haeme mbaoli hakl o, Ngaorom man mini aol mbes hasmi baebenom Aorao Aorao obum ke non bubur obun angal bib ebe kao kalo hasmi tomb, mbini bor khorob ora ke mundub mundub bi mao handa hasmil mbinin kone bor kho sen was habur o, mbinin makl nao heme hul ha saor pe was hasmi ora. Ngub bising inim di mbini ngo baebenom ngo bismi ub hul ha saor pe was habur, mabor hobao sao ngo bukla o ub bao hondo haklwaebe ora.

¹¹ Heneng ora mbini ngo baebenom ngub hul ha saor peyo was hasmil, mabor turi aondao bu ora homobur ebe ora mendel hasmi ko ora hendeyom. Mbes ngo tomb aol Njob obu di ke mundub mundub bi andub ora hindisao o obum hul ha saor pe was hasaol, mabor Ngaorom obu bisur aondao ora bisaol inim arman ngo di ora pangeyem ka. Ngub bisaong naom di obul ngub hul ha kimb was bu haklmao tomb, Aorao Aondao obum nao hond aondao ora homo bisur bi ha was haklbur hayao ko nen sabo haemin ora.

Mao nao lowaebe ora

¹² Nao haeme mbaoli hakl o, inim hobao sao oran bombor mend beklemin kao njun ka. Inim nim ngo sao ora bukliwo ko lesi tomb yu heben mao di, tangar tangar elom hende nao hende ngo wi sao hakl mao di, hambun sao ngo sao hakl mao nao lowaebe ora. Ngub inj, inim nim ngo sao ngo sao was bukliwo ko angal hambun sao menjao lemi tomb, e inj was ko angal ukl bombor ora kaem sin Ngaorom ini ngon te nao mao saraklao ora.*

Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora

¹³ Pangeklem. Ini ngo haklon mondom ke kang mend hondo inin kone bor kend bin harim sin, Ngaorom ini bisur bin obu bor kao kal ha was haklwaebe. Aoh, ini ngo

* 5:5: Luk 16:25 * 5:7: Luk 21:19 * 5:8: Oro 13:11-12; NjuS 10:25; 1 Pit 4:7 * 5:9: Mat 24:33 * 5:12: Mat 5:34-37 * 5:13: Kol 3:16

haklon mondom di inin kone bor turi homo harim sin, inim Ngaor bor turi homo kaoya kao ha was haklwaebe ora.*

¹⁴ Mend di ini ngo haklon is mend sen u harob sin, njem Ngaoron semon maeb haroklme aol baeben bor inim ninao wesmbaol wel kang mend kowe biya, Aorao Aondaon imbi kobur obun burim ni bisur bin ub Ngaor bor kao kalokl ubuklub kaebe ora.

¹⁵ Heneng ora mbini maeb haroklme aol ngo haklom Ngaorol hul ha ora habur kao kalaem sin, Aorao Aondaom aol ngo sen ha uklaon da di ebe mao sa waki mao enjaklao ora. Aoh, aol ngo sen ha uklaon o obum khorob bisao sao mend obun kone bor wa sin, ngo di Aorao Aondaom kunaklao ora.*

¹⁶ Ngub ora buklaong Ngaorom ini ngo sen ha uklemi ub di ebe mao saen ub, inim khorob bismi sao inin kone bor uklaon ub di inim pibnaon oran ini Karas sem hakl hakl mendem pangen kao pa pa bubur, inim mende bor Ngaor bor kao mba mba bibaebe ora. Heneng ora aol mend obu Ngaorol oborob ora hul ha habur, obu kone dund se u haklao ora mend saoklao om Ngaor bor kao kaloklao tomb, obun angal ngo hobao sao buri ora yaol Ngaorom andub sao heneng buklaon ora.

¹⁷ Pangeklem. Mbes Ngaoron man mini aol ilanjan ngo hasaon da obu nao non bi ora hasaon o, obum di ngub Ngaorol oborob ora hul ha habur Ngaor bor se nao eben kaebe ko buri palo kao kalisao tomb, heneng ora karasmas ukl teb di ek ukl dowa oran su bor se kang ora di nao ibisao ora.*

¹⁸ Ngub bisao o obum mabor waki Ngaor bor se eben kaebe ko kao kalisao tomb yu heben bor haklbir se ibisao, su bor ne osisao di hambun sao ebe and sisao ora.

¹⁹ Nao haeme mbaoli hakl o, ini ngo haklon mend obum angal bib hobao sao heneng was laon da baondib munubur tuwaklao o mondom obu waki bisur bubur Ngaor hayaol eben ka sin, inim ngub nen saboklwaebe.*

²⁰ Khorob bubur saokl uklaon aol ngo nda obu, waki Karas aol mondom bisur bu kone u bokelen kobur bu ma sin, obum khorob biyao aol ngo obu ke hondo haeben nao saen ko bu muklao ora. Ngub buklaon aol ngo obum khorob biyao sao baeben obun kone bor kang di nao win hambun sao kunaklao ora.*

* 5:15: Mak 6:13; Mak 16:18   * 5:17: Luk 4:25   * 5:19: Kal 6:1   * 5:20: 1 Pit 4:8

Pitam bas pibnao pen kisao o

¹ Ni Pita ni Njises Karason angal bib hobao sao kam akol biyu aol ora habur, nim ini tenaol Ngaor obun sem sablo haen kisao baeben, su Pondas bor di Kalesiya bor di Kaparosiya bor di Esiya bor di Bitiniya bor di, ini tenaol su ngo baeben bor obo hae hayem baeben bor bas ngo eben kakk ka.*

² Naon Ab Ngaorom inim buklemi ora ko nen sabisao ub obun Wesao Ebe oram ini obun sem komb bi ora hareklem in kisao. Ngub bisaol Ngaorom ngo bisao ub inim Njises Karason keyao sao hul nao hae men hakol ora buklemi tomb, obun ibaom inin kone bor kho wiyao o kunaklaol, ini ebe kun pele hareklem in ko Ngaorom ini sablo mao ha peb bisao ora. Ngub bisaol Ngaorom ini hond homo bisur bi ha was haraoklao ub di, inin kone bor sub tibaen as ko hareklem in lao ub di, ngo sao baeben inin kone bor aondao bu ora and mao sam sam buklaol ora.*

Naom yu heben bor haeben saklmao ub bao hondo hayom o

³ Ngaorom nao hond aondao ora homobur obum naon Njises Karas obun maol bor wakk mao enjaesao tomb, obum nao di haeben samun ko ka tangar ora mao hasao ora. Ngub bisaong Ngaorom nao ngo haeben mao saklao ub bao hondo haklmao aeben anga tomb, naom naon Aorao Aondao Njises Karason Ab Ngaor ngo obu bor tengiyu ko kaoya kao ha was haemin ora.*

⁴ Obum nao haeben samun ko bember ha peb bu mao hasaol, haeben saroklme sao ngo taol bu njuklao ub oborob ora yu heben bor naon man man bu waesaol, kho so bowes bu dol di nao parae bum ha di nao bi wi aeben ora soklao, nao ngub haeben ora saklbur bao hondo haklmao ora.*

⁵ Mabor bao bu kowes buklaol on Ngaorom ini bu mubur haeben mao saklao ub bao hondo haklme aeben anga tomb, inim Njisesol hul ha ora haklemil Ngaor obun burim ini oborob ora hareklem in ko maeb ha kimb was buklaol ora.*

⁶ Heneng ora inim ngubi tomb kang el mend ora ngo ke mundub mundub bi hondobur inin kone bor kend bin hayem o, inim hem nao ke turi hom ha was haklwaebe.*

⁷ Pangeklem. Inim ke kang ngo hondo hayem ub inim Njisesol hul ha saor peyo ha kimb was bim ko hondoklbur ngub bin waklao ora. Tenaolom han ngol hobao sao buri ora hesa demi tangar tangar sao kab maomunu is bor haoreme tomb, tangar tangar sao ngo haoreme baeben do besokl mbabur isaolaom han ngol buri ora ngo baeben waran aeben saraoklao ora. Ngub menger mubur inim ke hondoklme tomb isaolaom sao den haklme o, inim Njisesol buriyab ora hul ha haklme ub bao ware ha haklao ora. Ngub buklaol han ngol di hobao sao buri ora saoklao o wi aeben nao saeb se ora yaol, inim Njisesol hul ha haklme ub buri ora han ngol di men mbae ora yao. Ngub yaol menger bombor ngub was mubur, inim ke kang ngo hondoklme tomb inim Njisesol aondao bu ora hul ha saor peyo was haklme ora. Inim ngub buklemil mabor Njises Karas obu obo pindib paklao tomb, ini di bao bi imbi wi aondao ora haklemil Ngaorom ini turi aondao ora homoklao.*

⁸⁻⁹ Inim Njises obu ko mend nao hindismi o inim obul kone u ora haroklme. Inim ngubi tomb di obu nao hende ora hayem o obul hul ha ora hayem ka. Heneng ora Ngaor obum inin wesao bu mubur haeben mao saen ko inim obul hul ha ora hayem ol, inim turi aondao ora homo hayem ub mondom angalom nao kaeb se aondao bu ora turi homo werek bu hayem.*

¹⁰ Mbes ora Ngaoron man mini aol baebenom Ngaorom nao ngub bu mubur haeben samun lao on te buri palo es aondao ora bu mao bembera hondobur kism in, mabor Ngaorom nao bor ngub hond homo bisur buklaol ko waeb bu wismisa.*

¹¹ Ngo tomb Eben Lao Aolon Wesao Komb Bi oram mbinin kone bor honda habur kao kalisao ub, mbinim Eben Lao Aol ngo obu ke hondoklao o mabor wakl imbi wi aondao ora haklao ke pangobur kism in, mbinim ngo sao atomb ora buklaol, Ngaor obum asub ora bubur ngo sao bu pindib paen laob ko es bu te mao bembera hindismisa.*

¹² Ngub bismi o Ngaoron man mini aol ngo baebenom buri palobur angal ngon te ngo es bismi ub mbinim mbinin mbib bisur bin ko inj, mbinim ini tenaol mabor paoluklme baeben bisur bin ko es bismi ora. Ngub es bismil Ngaorom obun man mini aol ngo baebenom angal ngon te henden muwalisaol, angal ngom ini tenaol mabor paoluklme baeben bisur bam aeben

* 1:1: Nje 1:1; 2 Tim 1:15 * 1:2: Oro 8:29; 2 Tes 2:13; NjuS 12:24 * 1:3: 2 Kor 1:3 * 1:4: Kol 1:12 * 1:5: Njo 10:28; Njo 17:11 * 1:6: Nje 1:2; 1 Pit 5:10 * 1:7: Nje 1:3 * 1:8-9: Njo 20:29; Oro 6:22; 2 Kor 5:7 * 1:10: Mat 13:16-17 * 1:11: Luk 24:26-27

bin ko muwalisesa. Ngub bisaol Ngaoron angal mini wesao baebenom di Angal Bib Hobao Sao ngo hem ko pangaomun ko nen sabismisa. Ngub nen sabismi o sisaol Ngaorom obun Wesao Komb Bi oram yu heben haklbi, obun angal bib ebe ngo kao kalo haroklme aol ngubi tomb hayem baebenon kone borhuri mao pala hondaen kobur, Angal Bib Hobao Sao ngo ini bor ora kao njisao ora.*

Ngaorom ini sablo haen kisaong komb bi ora haklwaebe

¹³ Nao haeme mbaoli hakl o, ngub biyaong inin kone bor oborob ora kimb bu pa win was habur hend ha was haklwaebe. Njises Karas obum obo pindib pabur obum ini bor hond aondao bu ora homo bisur buklaob ub was hem ko hondo haklwaebe ora.

¹⁴ Mbes ini kon nao wi non bi habur inim khorob was bu hasming, khorob ngo bu hasmi saom ngubi tomb inin kone bor ko mende nao men pae pen ora haklwaebe. Ini Ngaoron isi wane non bi ora hayem ngao, obun angal hul nao hae oborob men hakol bu haklwaebe ora.*

¹⁵⁻¹⁶ Ngaoron mbuk waebom ke wiyao ub, Ni komb bi ora haeng ini di komb bi ora haklwaebe

ke wiyao, heneng ora Ngaor obu komb bi ora habur ini bember ha peb bu ubuklub kisaong, inim hambun sao bu haklemi sao baeben oborob was bu habur ini di komb bi ngubi ora haklwaebe.*

Ngaorom nao bu muklbur sokl aondao bu ora her mbaesao o

¹⁷ Inim Ngaor bor kao kaleme tomb naon Ab Ngaor bor laom kobur heneng ora lome o, naon Ab ngom tenaolon el wil ebe hae di homa dimb kab di ngo sao hakl nen sabobur inj taol biyao ka. Ngub inj, tenaol hambunom khorob oborob kab bimi sao ora nen sabobur oborob ora taol bu kobaroklaong, inim ngub nen sabobur ini nao heme sul bao haklemi tomb inim obu pakl hom mu sao habur oborob was bu haklwaebe ora.*

¹⁸ Inin ab sumb wil baebenom khorob was bu habur kismis ini di ngub buwalismil, inim di khorob ngub was bu hasmi o Ngaorom inim khorob ngo bismi sao kuna, ini bu muklbur obun sokl hobao sao aondao ora tuwaesao ub inim di ora hendeyem ka. Ngaorom ini wakl bu muklbur sokl aondao ora tuwa dob bu mbaesao ub, han

ngol di han silba di ngo sao hakl hobao sao ora yao lome o wi aeben nao se kho so bowes biyao ngo sao haklom inj,*

¹⁹ Karas obu some sib hondbao ebe komb bi der der bu kir di menjao nao parae non bi hasao on ibao hobao sao aondao ora ngo, sokl aondao bu pe non bi oram ini wakl bu mubur kur mi pisao ora.*

²⁰ Mbes Ngaorom su saohar di hambun sao nao warisao tomb ora Ngaor obum Karasom ngub bin lowao ko nen sabisao o, ma ora bor ngubi tomb ora ini ngo baeben bisur bukbur ngo bu pindib pae o ka.*

²¹ Ngaor ngo obum ora Karas himisao o obun maol bor wakl mao enjabur obun imbi aondao bu ora win kisao tomb, Karas ngo obum inim Ngaorol hul ha hareklemin kisaol, inim ngubi tomb Ngaorol hul ha was habur obum ini bu muklao ub turi homo bao hondo haroklme ora.*

Inim tenaol mende hond homo kone u haklwaebe

²² Inim ngubi tomb Ngaoron angal heneng was lao ngo hul nao hae oborob ora men hakol bu hayem ol, inim ngo beyem saom inin kone bor kho wisao o kunaen ora hayem. Ngub beyem ol inim Karas tenaol sango mende bor baehaemen songolom was inj tenaol sango haroklmeng, inim ngubi tomb tenaol mendel aondao bu ora hond homo kone wi wi bu haklwaebe ora.*

²³ Ngaoron haeben mao saraoklao angal ngom ini ko mende marisao, ini ko mende marisao angal ngo obu nao heme wi aeben saraoklao om ora ini maru wisao, ini ko kab maru wi non bi ora hayem.*

²⁴ Ngub bisaol Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao. Tenaol hambun honmaong isao non bi ora hayem.

Mbinin yaor yaor sao

Mbinin imbi mao waraoklao sao baeben di Honmaong ngon il saoklao nda ub menger u hayem o

Honmaong ngo baeben homo kaeb soklao tomb

Il ngo baeben di bung bubur

Hond bara sul tibara uklaob ora.*

²⁵ Ngub buklaob o Aorao Aondaon angal bombor o

Wi aeben ora soklao

ke wiyao ora. Pangeklem. Mbinim ini bor Angal Bib Hobao Sao ngo kao njismi ub Aorao Aondaon angal ngo kisao o ora yaol, haeben saroklme angal ngom ora ini ko mende maru wi non bi ora hayem.

* 1:12: Ebe 3:10 * 1:14: Oro 12:2; Ebe 2:3; Ebe 4:17-18

4:14; Kao 2:23

* 1:18: 1 Kor 6:20

* 1:19: Bis 20:28; NjuS 9:12-14; 1 Pit 1:2

* 1:20: Bis 2:23; Ebe 1:4

* 1:21:

Njo 14:6; Oro 4:24; Oro 5:1-2; Oro 10:9

* 1:22: Njo 13:34; Oro 12:10

* 1:23: Njo 1:13; NjuS 4:12

* 1:24: Nje

2

Aorao Aondao obu and pinj tao tao aondao ora haeben saraoklao o

¹ Ini ngubi ora hayem ong inim khorob bimi sao hambun sao di, inim kone kab marubur kakla lome ub di, ini ebe hae non bubur tenaol mende maobowaroklme ub di, inim daongirir was kobur ko homoklme ub di, inim tenaol mende dobakelme ub di, khorob bimi sao ngo baeben hambun sao tuwawlwaebe ora.*

² Nongnas kang pesnu ndaon wi baebenom aondu turi aondao ora homobur hem ko noklme nda ub inim di nongnas kang wen maru wi ngubi men koro habur, Ngaoron angal ebe ora ngo kho nao hobao sao haki hesa di nao maomini ngo wiyao ub inin aondu non bi wiyao, inin kone bor oborob ora bisur bu aondao bu ora and mao saklaong, Ngaorom ini bu min aondu ngo turi homo nao ha was haklwaebe ora.*

³ Heneng ora Aorao Aondaom ini hond homo haraoklao ub ora hindismil, obum ngo biyao sao ebe dend bi ora e ko oborob no mao bemberaesmi.

⁴ Ngaorom naon Aorao Aondao ngo obu turi homo and pinj* tao tao aondao buri non bi ora mao hasao ub, tenaol mendbor hambunom nao hendebur mbinim obu kho e ko nen sabobur makl homo tuwaesmi o, obu and pinj tao tao aondao hobao sao ora non bi haeben saraoklaong, inim obu hayaol was puklwaebe ora.*

⁵ Ini di haeben saklbur andol haraoklao sao sem non bi hayem ngao, inim Ngaor hayaol pobur lemin Ngaorom ini obun Wesaon and men mao koraen habur, haeben saraoklao and pinj tao tao aondao ora saor mbaesao ndal mao ba and bin haklwaebe ora. Ngub bubur lemin and ngon andaon bor Njises Karasom inim kone ebe ora u haklemi sao, Ngaor obum turi homaoklao ub mabaorao haoru kale non bu kalen ko inin and ngon baolum aol komb bi ora haklwaebe.*

⁶ Inim ngo buklemi on Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Nim and pinj tao tao aondao bombor ora mend

Hobao sao ora e ko hondobur

And buri palo mao ba minin ko

Nim su Siyon bor sao mbawao ora.

Mondom and pinj menger ngol hul ha harob sin

Obu hem ko sakl nao poloklao ora

ke wiyao.*

⁷ Ngub wiyao ini and pinj tao tao aondao ngol hul ha haroklme baebenom and pinj ngo obu hobao sao aondao ora yao ko nen saboklme o, tenaol mendbor and pinj ngol hul nao hae haroklme baeben bor di Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao.

And kongon bimi aol baebenom

And ndaol tokl mend kang kho e ko nen sabobur

Tuwaesmi o waki ngubi tomb

And pinj tao tao aondao hobao sao ora men aolisao

ke wiyao ora.*

⁸ Mbini and pinj aondao ngol hul nao hae haroklme baeben bor angal mend di ngub ke wiyao.

Mbinim and pinj tao tao aondao hobao sao ngo

Saor mbawao o nao hendebur hen na taokl poboklemil

Mbini and pinj ngol waonu lu kiril peyo

Saokl ukl engel buklemi ko

Ngaoron mbuk waebom ngub ke wiyao ora. Heneng ora mbes Ngaorom mbinim ngub buklemi ko nen sabisao ub mbinim mendbor Ngaorol hul nao hae haroklme baebenom saokl woroklme.*

⁹ Mbinim ngub bimi o ini non Ngaorom sablo mao ha peb bisaol Aol Wesmbao Aondao ndan baolum aol non bi hayem. Ini Ngaor obun tenaol ora hayem ol ini obun sem komb bi ora hayem ka. Ini mbes em hundur wi ora bor hasmi o Ngaor obum hobao sao biyao sao baeben inim tenaol hambunom pangen kao kalo hareklemil ko, ini obu bao bi hakol bi ebe ora hayao o bor ubuklub ko mao hasao ora.*

¹⁰ Mbes ini Ngaoron sem inj hasmi o ngubi tomb non ini Ngaoron sem ora hayem. Mbes Ngaorom ini hond homo bisur nao bin hasmi o, ngubi tomb non ini hond homo bisur bin ora hayem.*

Ini Ngaoron kowan lao tenaol ora haklwaebe

¹¹ Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, ini Ngaoron sem ora hayem ol ini su tangar tenaol non bi habur, ini su ngol obo hae non bi kang baokmend ora hayem ngao, nim ini bor hobao sao ora mend kao njun ub pangaoklaob. Inim inin songolom heb homobur bi lao saom inin kone bor men mbaklbur saond bu kalakl haen was hayem ngao, inin songolom bi lao ub nao pange mesao kaloklwaebe ora.*

¹² Pangeklem. Mbini Ngaoron man nao pange baeben hesa ini haru haklemi tomb

* 2:1: Ebe 4:22; Nje 1:21 * 2:2: Mat 18:3; 1 Kor 3:2
1:6 * 2:6: Oro 9:33; Ebe 2:20 * 2:7: Mat 21:42 *

* 2:10: Oro 9:25 * 2:11: Kal 5:17; Kal 5:24; Nje 4:1

* 2:4: Mat 21:42 * 2:5: Oro 12:1; Ebe 2:21-22; Kao
2:8: Oro 9:33 * 2:9: Bis 26:18; Ebe 5:8; Tat 2:14; 1 Pit 2:5

mbinin ini bor baehaemen inim khorob was bu hayem ko te mao sararim sin, inim mbini Ngaoron man nao pange ngo baebenom henden ub hambun sao oborob was bu hawlwaebe ora. Inim oborob sao ngo buklemi o hondoklemi tomb mbinim waki sakl polo kone baol munubur, mabor Ngaorom mbinin kone bor di hondaklao bao on mbinim obu bor kaoya lemi ora.*

13-14 Mende di Aorao Aondaom di inim ngub bib ko nen sabeyaong, inim sul tenaolon maomb bo haroklme baeben hambunon man wiyao baeben hambun di hul nao hawlwaebe. Orom semon maomb bo haraoklao aol wesmbao obu tenaol hambunon aol wesmbao aondaora nda, obum obun maomb bo haroklme aol baeben hambun bor inim tenaol mendbor khorob bimi baeben howes ko kalabus mao palabur, tenaol mendbor oborob bimi baeben bor di inim mbini bor oborob bimi ko kaoya kokl puklub was ko haraoklao. Ngub biyaong inim aol wesmbao aondaora ngo di mbini maomb bo haraoklme aol ngo baeben hambunon lemi sao hul nao hae oborob pangoklwaebe ora.*

15 Inim oborob ngo buklemi ub Ngaorob obum inim ngub beklemin ko nen sabeyaol, inim oborob ngo buklemi saom tenaol kon nao wi awis mendborom baehaemen angal khorob tangar mendbor nao bor te mao sara sara bu ko haroklme ub di men mbaen lemi ora.*

16 Pangeklem. Ini menjao mondom men mba maomb nao bowen ora hayem ngao, inim ngub menjao mondom nao men mbaen ware pe was hawlwaebe. Aoh, inim nao mondom ukul munu maomb bo hend ha nao haen hayom kobur, inim khorob menjao buklemi hondo ora hawlwaebe. Ngub inj, ini Ngaoron kowan lao tenaol ora hawlwaebe.*

17 Inim tenaol hambun bor ebekone nao pe sub was habur, inim Karas tenaol baeben bor di hond homo kone u hawlwaebe. Inim Ngaor di pakl hom mu sao was hawlwaebe. Inim Orom semon aol wesmbao aondaora bor di ebekone nao pe obun angal pango sub was hawlwaebe ora.*

Karasom naom bukmao sao menger misao o

18 Ini aol menden kongon baroklme aol baeben o, mbini aol ngo ini kongon mao baroklme baebenom lemi sao hul nao hae oborob was bubur, inim mbini bor ebekone nao pe mbinin angal pango sub

was hawlwaebe. Ngub buklemi o mbini aol ngo ini kongon mao baklemi on mendbor ini bor sub oborob was buklemi baebenom lemi ub was inj, mini aol kho mendbor ini buri palo maomb bo haklemi baebenom lemi sao di hul nao hae oborob pangoklwaebe ora.*

19 Heneng ora inim nim Ngaorom nen sabeyao ub bukwaol ko nen saboklemi tomb mbini mendborom ini baehaemen ke mao handaklemil, inim ke ngub hondonbur hul ha saor peyo was harim sin, Ngaorom tenaol kone ngubi woroklme baeben ora turi homaoklao ini di turi aondaora homoklao.

20 Aoh, ngub buklaol o inim khorob sao kang menjao buklemil mbinim ini luklemi tomb, inim besao kon ubur ngub lin saor pe harim sin ebe o ngo buklemi on imbi nao uklaol ora. Ngub inj, inim khorob sao kang mend nao bi oborob was bekleminbur mbinim ini luklemi tomb inim besao kon ubur ngub lin saor pe harim sin, Ngaorom kone ngubi woroklme baeben turi homaoklao ini di hond aondaora homo taeki lao ora.*

21 Ngub biyaol Ngaorom ini ngo bember ha peb bu ubuklub kisao ub, Karasom inin ne manabur ke hindisao tomb hambun sao obum kone u bu hasao ub inim di menger ngub was bu hareklemi ko muwalisao ub bin ko, obum ini ngub bember ha peb bu mao hasao ora.*

22 Karas ngo obum khorob kang ora di mend nao bisaol, obum ko mend kakla di kang mend kisaol mondom nao hindismi ora.*

23 Mbinim obu maobowa peb bu dobaekesmi tomb di, obum mbinim ngo bismi on san lubur mbini bor maobowa angal nao bisao ora. Obu tanda aondaora no ke hindisao tomb di, obum mbini bor ko homo inim ni bor khorob ngo bim on san ini ke hondoklemi ko di menjao nao kisao ora. Ngub inj, obum hambun sao oborob ora taol bu kobaraoklao Ngaorol hul ha habur, Ngaor ngo obu bomborom oborob dund so ora hambun sao taol bu kobaen waklwaol ko nen sabisao ora.*

24 Obum naon kone kho mbes pange u hasmao ub pe paen luklaol tomb, nao ka tangar ebe kone dund se wi oram haeben samun ko Karas ngo obum obun mbib naon ne manabur, naom khorob bu hasmao sao ngo baeben is pe kowal bi bor mi po pe paen lisao ora. Heneng ora ngub bubur kisaon obun ibao ngo pibisao om ini waki

* 2:12: Mat 5:16; Luk 19:44 * 2:13-14: Tat 3:1 * 2:15: 1 Pit 3:16 * 2:16: Kal 5:13 * 2:17: Mat 22:21; Oro 12:10 * 2:18: Ebe 6:5 * 2:20: 1 Pit 3:14; 1 Pit 3:17; 1 Pit 4:14 * 2:21: Mat 16:24; Njo 13:15 * 2:22: Njo 8:46 * 2:23: 1 Pit 3:9 * 2:24: Oro 6:2; Oro 6:11; NjuS 9:28

ebe mao saesao ora.*

²⁵ Ngub bisaol ini mbes non some sibom mbinin aorao haen bum haroklme nda ub inim di ngub bum hasmi o, ngubi tomb non Ngaorom waki inin Maeb Haraoklao Aol Aondao o taol mi peklemim kisaol, Aorao Aondao ngo obum inin kone bor maeb ha kimb was biyao ora.*

3

Tenaol dobaki bor angal ngo wiyao o

¹⁻² Menger bombor ngub was mubur ini ten aoli biri baebenom inin aolin angal hul nao hae oborob ora pangoklwaebe. Ini ten ngo baebenon aoli mendborom Ngaorom angal ebe nda hem ko men hakol nao baem sin, inim angal andub sao ko man man nao leminbur di, inin aolim inim aol tangar mende di heb nao heme inim sub Ngaorom pakl hom mu sao was habur, inim oborob sao ngo buklemi ub ebe ora e ko hondobur mbinim di kone baol munu Njisesol hul ha haklemi ora.*

³ Ini ten ngo baebenom tenaol hambunom obu ten ebe ora bere ken ko, songol dera nan yaor oborob ora bubur inin iri oborob ora perekekime ub di, yaor ebe ora han ngolom wari kullmundu non bi semom yaor bimi ub di, lab lab ebe teraebi on was mao ndibiya peb bimi nda ub di, inim ngub was nao bibaebe ora.*

⁴ Ngub inj, tenaolom inim oborob was beyem kobur ini turi hemem ko inin kone ndaon bor yaor ebe ora bi non bi habur, inim inin kone ndaon bor sub sowa pa was haklemil, kone bor yaor ngo bu haklemi o non ini hungi soklemi ub haru hungi sao sao nao bi bombor ubi was bao wi aeben ora saklao. Ngub buklaol Ngaorom di inim oborob ora bu hayem kobur turi aondao ora homoklao.

⁵ Mbes ten mendbor Ngaorol hul ha habur obun sem komb bi hasmi baebenom di mbinin kone ndaon bor ngub yaor bu hae non bi ora habur, mbinin aolin angal di hul nao hae oborob ora pango hasmisa.

⁶ Ten Sera obum di bombor ngub was obun aoli Eberehemon angal hul nao hae oborob ora pangobur, nje nao aol aondao hael ko hasao ora. Inim di oborob was bu habur inin kone bor taol taol bu menjao menjao bor pakl nao heme harim sin, ini di ten Sera ngo obum oborob ngo bisao ub was bubur ini obun wane non bi buruklemi ora.

⁷ Ini aol ten biri baebenom di Ngaorom ini inin were hesa haru hond homobur haeben mao saklaong, inim ten buri nao

pale saoklao nda ub hondobur, inim inin were bor ebekone nao pe turi homobur sub oborob was buru haklwaebe ora. Inim oborob ngub was bu habur Ngaor bor kao kaloklemi tomb Seranom inim Ngaor bor ngo lemi ub men mbaki buwaklao ora.*

Inim kone bombor ub was u haklwaebe ora

⁸ Nim ngubi tomb ini hambun bor angal kang ngo kao kowes bukbur ngub kakl ka. Inim Karas tenaol menden kone bor kend bin buruklemil mao bembera hend hend buklemi tomb di, inim kone bombor ub u mende hond hom hom bu haklwaebe. Inim mende bor ebekone di nao pebur lemin sub angal bombor ub was ko, tenaol mende hond homo kone wi wi bu haklwaebe ora.

⁹ Mendborom ini bor khorob buklemi tomb di inim mbini bor khorob ngo buklemi on bu san nao libaebe ora. Mendborom ini bor angal kho tangar tangar sao lemi tomb di inim mbini bor angal kho ngo lemi on ko san nao libaebe ora. Ngub inj, inim di khorob ngub bismil Ngaorom ini hond homo bisur bukbur ubuklub kisaong, mbini tenaol ngo ini bor khorob buklemi baeben bor inim oborob bu san lubur, inim mbini hond homo bisur bibaebe ora.*

¹⁰⁻¹² Ngaorom mbuk waebom ngub ke wiyao.

Aorao Aondao obum tenaol oborob bu haroklme baeben

Turi homo hend ha was habur

Mbinim obu bor kao kaleme o di oborob ora pangobur

Mbini bisur bu haraoklao ora.

Aorao Aondao ngo obum

Tenaol mendbor khorob bu haroklme baeben di hondobur

Obum mbini makl homo mesao kalobur bisur nao biyaong

Mondom obu nao heme sul bao haklao tomb

Nim oborob was habur

Turi hom ha was haklwao ko panga sin

Obum tenaol maobowa peb bu

Angal kho hambun sao di nao ke

Obum obun ne taambul mba ora haebe buklaol.

Obum khorob bimi sao baeben hambun sao

Wandi pa was ham ham bu oborob was bu habur

Obum sub kone bor tibaen as ko haroklme ub was hem ko

Bu ham ham bibi buklaol ora ko

mbuk waebom ngub ke wiyao.

* 2:25: Mat 9:36; Njo 10:14 * 3:1-2: Tat 2:5 * 3:3: 1 Tim 2:9 * 3:7: Ebe 5:25 * 3:9: Mat 5:44; 1 Tes 5:15; 1

Inim oborob was bu haklemi on ke handaeb se hayem o

¹³ Inim oborob bimi ub was hem ko men hakol bun ko pangaem sin, mondom nje makl homobur ke nao mao handaklao ora.

¹⁴ Ngub inj, inim oborob was buklemil mondom ini makl homobur ke mao handarob sin, inim menjao nen nao saebe turi hom ha was haklwaebe ora. Mbini ngo baebenom inim pakl hemeklemin sao mend baem sin, inim pakl homo burir biyu inin kone bor taol taol nao bibaebe ora.*

¹⁵ Ngub inj, inim Karas obu bombor o hem kobur obu inin kone ndaon bor Aorao Aondao ora haen haklwaebe. Inim hobao sao ngo buklaob ub oborob ora bao hondo haklemi on mondom ini bor ne maem sin, inim ebekone nao pe sub pakl hom mu Ngaorol hul ha was habur, inim hor hambunon ngon te oborob was kao dund bukbur haklwaebe ora.

¹⁶ Inim Karas hem ko taol mi poklbur oborob was bu haklemi on mondom inin mangal bu dobaekeyaem sin, inim inin kone bor kho sao kang mend nao win oborob was haklwaebe ora. Inim ngub buklemi tomb mbinim ini bor baehaemen ora dobaekeklemil mbinim sakl aondao ora poloklemi.*

¹⁷ Heneng ora inim khorob buklemil ke handaem sin kho ora soklao o, ngub inj, inim oborob was bu hareklemibur ke kang mend hondoklemi tomb Ngaorom ngub ke hendeklemin bao warob sin, mabor ebe ora soklaeng inim menjao nen nao saboklwaebe ora.*

¹⁸ Menger bombor ngub was inim Karasom bisao ub di nen saboklwaebe. Karas ngo obu oborob was bu hasao o, naom khorob was bu hasmaol nao ka tangar hamun ko, ko bombor ora naon ne men peyabur, naom khorob bismao sao kuna Ngaor hayaol kemi poklbur himisesa. Mbinim obu pe paen lismil himisao o Ngaorom obun wesao wakt mao enjabur haeben mao saesao ora.*

¹⁹ Ngub bisaol Karason Wesao ngom tenaolon wesao baeben Seranon kalabus paolismi bor pobur mbini bor Ngaorom angal bib hobao sao di kao kalisao ora.

²⁰ Tenaolon wesao bor angal bib ebe ngo kao kalisao o, mbes ora Nowam ib taokaoll waru hasao tomb Ngaorom tenaol aondao ngo hasmi baeben bor sub kao deb deb bu ubuklub kisao o, tenaol kang is duklab oram ib taokaoll ngon hondaesmi. Ngub bismil ib ngom mbini tu tu yam yam bubur mbini bu misao o, tenaol hul ha

ebekone pismi nda baeben himismi on wesao ngo Seranon kalabus paolismi baeben bor, Karason Wesao ngom angal bib hobao sao ngo kao kalisao ora.

²¹ Mend di mbini tenaol is duklab ngo ibom tu tu yam yam bubur bu misao ub menger mubur, naom mbabtas bukmao tomb di ibom nao bu muklao o naon songol dera nan dol haklao sao kunabur inj bu muklao ora. Ngub inj, Ngaorom Njises Karas obu obun maol bor wakt mao enjaesao ub naon kone bor kho uklaob o kuna, nao ebe kun pele ora mao haen ko naom Ngaor bor kao kalobur mbabtas bukmao tomb, ib ngom nao bu mi non bi soklao ora.*

²² Njises Karas ngo obu wakt yu heben pobur yu heben bor angal mini wesao baeben di, ngo baebenon maomb bo haroklme baeben di, tangar tangar buri palo maomb bo haroklme baeben hambun di, obum Ngaoron ki tao nan burubur ngo baeben hambun obun was maomb bo hayao ora.*

4

Inim ka tangar ora haklwaebe

¹ Nao haeme mbaoli hakl o tenaol mondom mbini ke mundub mundub bi hondo tanda neme tomb, mbinim lek tubur khorob bimi sao penar bu tuwabur ko mende nao biming, Karas obum obun toklol tanda nobur ke hindisao ub inim di kone bombor ngub was ubur hul ha saor peyo haklwaebe ora.

² Ngub bubur lemin inim ngubi tomb sul hao haklemi aeben anga tomb non, mendborom bimi nda ub inin mbib inin songolom heb homo bi lao sao nao bi tuwabur, inim hambun sao Ngaorom turi homo bi lao ub was bam bam bu haklwaebe ora.*

³ Inim mbes non tenaol mendbor man nao pange baebenom turi homo bao was bu haroklme sao baeben inim di khorob hambun sao bao was bu hasmil, khorob bimi ngo sao baeben tenaolom paes pu pu bimi ub di, tangar tangar sao khorob nen sabo heb homoklme ub di, he soklme ib no he soklme ub di, khorob bukbur ne aondao bu ora haoru khorob bimi ub di, pari bu he soklme ib andub ora nobur kone bor kho mao saroklme ub di, Ngaor baondib munubur Ngaor obum makl homaoklao sao nao hobao sao bor kaoya lome ub di, inim khorob hambun sao ngo sao baeben ebe bu hasming, inim ngubi tomb non ko mende nao bi tuwaklwaebe ora.*

* 3:14: Mat 5:10; 1 Pit 2:20; 1 Pit 4:14

* 3:16: 1 Pit 2:12

* 3:17: 1 Pit 2:20

* 3:18: Oro 6:10; Ebe 2:18

* 3:21:

NjuS 10:22

* 3:22: Mat 22:44; Ebe 1:20-21

* 4:2: 1 Njo 2:16

* 4:3: Ebe 2:2-3

⁴ Aoh, heneng ora inim ngubi tomb non tuwa ora hayem ol, mbini man nao pange khorob bu hayem baebenom inim mbes khorob aondao ngo bu hasmi ub, ngubi tomb mbini tenaol ngo khorob bu haroklme baeben daol haru khorob ko mende nao bimil hondo burir biyubur, mbinim ini bor maobowa peb bu angal kho andub sao ko haroklme ora.

⁵ Ngub bimi o mbinim mabor Ngaorom elol teka haklemi tomb mbinim khorob ngo bu hayem on te di lemi ora. Heneng ora Ngaor ngo obu tenaol hambunom ngo bu haroklme ub taol bu kobaklao Ngaor ndam, tenaol ngubi tomb nao heme enje bao hayem baeben di, mbes himismi baeben di, mbini hambunom khorob di oborob di hambun sao bu haroklme ub te mao bembera hondokl oboklbur man man bu hayao ora.*

⁶ Ngub beyaol tenaol himismi baeben nao heme sul bao hasmi tomb mbinim khorob was bismil, tenaol hambun homoklme nda ub Ngaorom mbini di ke mao handaesao himismi ora. Ngub bismi o mbes Karas obu pe pabur wakt enjaokl pisao tomb, obun Wesaom tenaol ngo himismi baebenon wesao bor di Angal Bib Hobao Sao ngo pangen kao kalisao ora. Ngub bisaol mbinim di Angal Bib Hobao Sao ngo hem ko men hakol baem sin, Ngaor obu haeben saraoklao ub mbini di haeben ora saklemi.*

Ngaorom ini taol bu njerekle ub oborob ora maeb haklwaebe

⁷ Pangeklem. Hambun sao bu kowes buklaol bao o teb sam sam beng, inim inin kone bor popo peben oborob kikil bu pa win habur, hor hambunon hend ha was habur Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora.*

⁸ Mende di tenaol mendel kone wi wi bu haroklme ub hobao sao ora yaol khorob bimi sao baeben hambun sao di men mbaraoklaong, inim ini hakl hakl mendel oborob ora kone wi wi bu haklwaebe ora.*

⁹ Mend di inin Karas tenaol sango mend ini daol haem kam obaem sin, inim mbini bor makl nao hemebur oborob obaeng ib ko bisur bibaebe ora.*

¹⁰ Ngaorom obun kongon bu hareklem in ko ini bor obun buri mundub mundub bi ngo armend sisao taol bu njerekle om, tenaol mende oborob ora bisur bu hareklem in ub inin mbib sisao oborob hondo ora maeb haklwaebe.

¹¹ Ngub bubur lemin ini ngo haklon mondom Ngaoron angal kao kalo harob sin, obum nim Ngaoron angal ora kao kalo harilukl ko hondo ora kao kalo haebe buklaol. Aoh, ini ngo haklon mondom di tenaol mende bisur biyao aol ora harob sin, Ngaorom obu bor ngub bu haen ko buri taol bu kalaoklao om obum tenaol mende bor oborob ora bisur bu haebe buklaol. Ngaorom ini hambun bor obun kongon tangar tangar ngo bu hareklem in ko obun buri mundub mundub bi taol bu njisao ub, inim Njises Karas obu hesa haru was habur bu haklemi tomb Ngaor obu buri bao bi hakol bi ora, haeben saraoklao Ngaor ngo obun imbi aondao bu wi aeben ora saklao. Heneng ora.*

Inim Karas sem haklemi tomb ke mundub mundub bi hondoklemi o

¹² Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, inim ke kang mend hondoklemi tomb inin kone bor kend bin isaolaom sao dao ha win haklemi o inin kone hondoklbur buklaong, naom nao hendemao sao mend be kobur pakl homo burir nao biklwaebe ora.*

¹³ Ngub inj, inim Karas obu ke hindisao ub hondoklemil, inim ke ngo hondoklemi ub Karas obu haru ke hende non bi ora soklao. Ngub soklao mabor Karas obu bao bi aondao ora buri paloklbur obo pindib paklao tomb inim werek bu turi aondao ora homokleming, inim ngubi tomb di turi hom ha was haklwaebe.*

¹⁴ Inim Karas obu hem ko taol mi poklemi tomb mbini mendborom ini bor angal kho hambun sao ko maobowa peb baem sin, Wesao Buri Tangar Aondao ora Ngaoron Wesao ndam inin kone bor honda haklao ini makl homobur bukleming, inim turi was haklwaebe.*

¹⁵ Aoh, inim ngub buklemi o ini ngo haklon mondom kone khorob ubur tenaol mende pe paen lu, paes no, tenaol mendan tangar tangar sao hambun sao buklemi sao bor was dubiyaklam akol bu, khorob hambun sao bu ngub buklemil ke handaem sin, ngo sao turi homoklme sao inj yaol sakl polokleming, inim hondo ora haklwaebe.

¹⁶ Aoh, ngub buklemi o inim Karason sem ora haklemil mbinim ini makl homobur ke mao handarim sin, inim sakl nao poloklwaebe ora. Ngub inj, inim Karas haru was hayem ol ngub ke hondo hakleming, inim turi homo Ngaor bor tengiyu ko kaoya ko haklwaebe ora.*

* 4:5: Bis 10:42 * 4:6: Oro 8:10; 1 Kor 5:5 * 4:7: Oro 13:11-12; 1 Kor 10:11; 1 Njo 2:18 * 4:8: Nje 5:20; 1 Pit 1:22 * 4:9: NjuS 13:2 * 4:11: Oro 12:6-8; 1 Kor 10:31 * 4:12: 1 Pit 1:6-7 * 4:13: Bis 5:41; Oro 8:17; 2 Tim 2:12; Nje 1:2 * 4:14: 1 Pit 2:20 * 4:16: Bis 11:26; Pil 1:20

¹⁷ Pangeklem. Ngubi tomb non Ngaorom tenaol hambunom bu haroklme on te mao bembera taol bu kobaklao ub mbes teb sam sam bin hayom ol, naom ke kang mend ngo handam handam bu hayom o ka. Ngub beyom ol obum pibnao oran nao obun sem bor mbes te mao bembera sabla sin, mbini tenaol mendbor Angal Bib Hobao Sao ora ngo makl homo nao pangoklme baeben bor obum asub ora bu mae luklao ko pangeyem?*

¹⁸ Ngaoron mbuk waebom di ngub ke wiyao.

Kone oborob u haroklme baebenom Mbini teb so ke handaeb senbur o Ngaoron mbini bu muklao bulaokl paem sin

Mbini tenaol mendbor Ngaor makl homo Obun angal nao pange khorob bimi baeben Asub bubur bulaokl poklemi?

ke wiyao ora.*

¹⁹ Ngub ke wiyaong Karas tenaol mendborom ke hondo haklemi tomb Ngaoron mbinim ngub bao ke hondo haen warob sin, Ngaor obu nao warisao om nao oborob ora maeb haraoklaong, mbini ngo ke mundub mundub bi hondoklemi baebenom oborob was bu habur Ngaorol hul ha, ha kimb was bibaebe buklemi.

5

Ini Ngaoron sem maeb haroklme aolom some sib oborob ora maeb haklwaebe

¹ Ini mendbor Ngaoron semon maeb haroklme aol hayem hakl o, ni di Ngaoron semon maeb haraoklao aol ora habur nim Karas obu tanda no ke hindisao ub ora hondowaol, mabor obu bao bi ora buri palaoklbur obo pindib paklao tomb ni di obu hesa haru bao bi ora haklbaol, nim ini Ngaoron semon maeb haroklme aol ngo baeben bor ngub ora kakt ka.*

² Inim tenaol Ngaor obun some sib non bi ngo baeben oborob ora maeb hareklemim ko taol bu njisaong, inim makl homo kone peyao bor pen nao hae Ngaor obum inim oborob ora maeb hareklemim ko nen sabeyao ub inim turi was homobur maeb haklwaebe. Inim kongon ngo buklemi tomb sokl nen sabobur inj bu haklwaebe. Ngub inj, nim Ngaoron kongon ora bu hae ko nen sabobur inim kongon ngo hem ko bu haklwaebe ora.*

³ Ngub bubur lemin tenaol ngo Ngaorom inim maeb hareklemim ko taol bu njisao baeben bor, inim mbini buri palo men mbakl ke ke nao bibur mbini ngo

baebenom di oborob was bu haen ko menger ebe on was muwalo oborob maeb haklwaebe ora.*

⁴ Heneng ora inim ngub bu harim sin, mabor some sib ngo baebenom Maeb Haraoklao Aol Aondao ora o obu obo pindib paklao tomb obum inim imbi aondao bu ora win laol, inim imbi ngo win lao ub bao wi aeben saklao ora.*

Inim mbib nen saboklemi ub men mbabur mende hond homoklwaebe

⁵ Menger bombor ngub was mubur ini aol nas sao hayem baebenom di inim aol kon wi baebenom lemi ub hul nao hae oborob ora pangoklwaebe. Mbuk waebom ke wiyao ub,

Ngaorom tenaol mendbor ebekone puklmi baeben

Makl homobur tuwaklao o Tenaol mendbor ebekone nao pe Dimb men aolu haroklme baeben Hond homo bisur bukbur hayao

ke wiyao ora. Ngub wiyaong ini hambunom tenaol mende ora hem ko bisur bu habur inim se pibi kab no haklwaebe ora.*

⁶ Heneng ora Ngaor obu buri ora menjao buk buwa nao bib se ora habur hambun sao obun ki bomborom was munu hayaong, inim ebekone nao pe dimb men korobur obum was maomb bo haen haklwaebe ora. Aoh, inim ngub ora harim sin, obun mbib inim imbi win kon ko nen saboklao tomb inim imbi aondao ora win lao.*

⁷ Pangeklem. Obum ini hond aondao ora homobur maeb ha kimb was biyaong, inim kone bor kend bi sao uklaao sao baeben hambun sao obum mao sisab haen ub inim obu bor was kaloklwaebe ora.*

⁸ Inim saond bi ora Seran nda obum sab busi aondao deran ker sem men korobur, obum tenaol es bu lu noklbur ngaoll aondao bu ora kam akol bu hayaong, inim enjmor nao ke oborob kone kimb bubur hend ha ora haklwaebe.*

⁹ Inim di ora hendeyem ub, inim Karas tenaol sango su hambun bor paoleme baeben di ke mundub mundub bi hondo hayem ub inim di ke bombor ngub was hondo hayem ngao, inim Ngaorol hul ha saor peyo ora habur inim Seran ngo men mba lao hokl pelen ora haklwaebe.*

¹⁰ Inim kang el mend oran ke ngub hondo haklemi o, Ngaor obu tenaol hambun hond homo kone u haraoklaon te ora hayao om ini Karas hesa haru hareklemim ko bember ha peb bu kor bu ubuklub kisao ora.

* 4:17: 2 Tes 1:8 * 4:18: Luk 23:31 * 5:1: Oro 8:17 * 5:2: Njo 21:15-17; Bis 20:28; Tat 1:11; Pilm 14 * 5:3: 2 Kor 1:24; Pil 3:17; Tat 2:7 * 5:4: 1 Kor 9:25; NjuS 13:20 * 5:5: Ebe 5:21; Nje 4:6 * 5:6: Mat 23:12; Nje 4:10 * 5:7: Mat 6:25-30 * 5:8: 1 Tes 5:6 * 5:9: Ebe 6:11-13; Nje 4:7

Ngub bisaol obum ini waki bu mubur obu bao bi buri aondao ora haeben sayao ub, ini ngo baeben di Karas obu bao bi ora hayao o hesa haru haeben sareklemin lao ora. Ngub bubur laon obum ini waki ebe mao sa mao tekabur, ini oborob saor peyo hareklemin ko buri mao palaoklaol,*

¹¹ Ngaor ngo obun buri pon pae aondao ora wiyao ub wi aeben ora saklao. Heneng ora.

Pitam bas ngo waeb bu kowes bisao o

¹² Nao haeme mbaoli hakl o, aol Silas obum oborob was biyaol obu naon haeme ebe ora hae ko pangakl ol, obum ni bisur bubur bas ngo obum waeb bil yaom bas kang ngo eben laob ka. Pangeklem. Ngaorom ini heneng ora hond aondao ora homo bisur bukbur hayao ko, nim ini bor ngo kakl ub inim hul ha saor peyo ora hareklemin ko kakl ol nim angal ngo heneng ora kakl ngao, angal ngo aokl nao hemen hae nen sab hakol ora bubur obul hul ha ora haklwaebe.

¹³ Mbini Ngaoron sem su Babilon* enjo ngo bor bereyem baeben di, Ngaorom ini bember ha peb bu mao hasao ub mbini di ngub bember ha peb bu mao hasaol, mbini ngo baebenom ini bor inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem. Mende di nas Mak ke nda obu di nao isi non bi ora hae ol, obum di ini ebe soklaong as ko ora haklwaebe le.*

¹⁴ Angal mend di ini Karason sem ham-bunom mendel kone wi wi bu hayem ub ini hakl hakl turi homo ki siken was bi bi bu haklwaebe ora. Ini Karas hesa haru ora hayem baebenom inin kone bor sub tibaen as ko haklemi ora.*

---

* 5:10: 1 Tes 2:12; 1 Pit 1:6   * 5:13: 2 Tim 4:11   * 5:14: 1 Kor 16:20

Pitam bas kabo pen kisao o

¹ Ni Simon Pita ni Njises Karason kowan lao aol ora habur, obun angal bib hobao sao kam akol biyu aol ora hae ol, ini tenaol mendbor naom Njises Karasol hul ha ora haroklmao ub bimi baeben bor nim bas ngo eben kakl ka. Naom Njises Karas obu naom Bu Maoraoklao Ngaor ora habur obum nao hond homo oborob ora bu misaol, naom obul bombor ub oborob ora hul ha hayom.

² Inim naon Aorao Aondao Njises ngo hesa Ngaor kab di ora hendeyem ol, mbibim ini hond homo bisur bi ha was haroklbe ub di, inin kone bor sub tibaen as ko hareklemim lobe ub di, ngo sao hakl inin kone bor aondao bu and mao sam sam bukledi ora.*

Ngaorom nao obun sem ora sablo mao hasao o

³ Ngaorom nao obun sem bao bi buri ora hamun ko kor bu ubuklub kobur sabol peb bu mao hasao o, heneng ora Karas obu di Ngaor ora yao. Ngub yaol obun buri aondao oram obun Ab Ngaor di naom haondaomun muwalisao ora. Ngub muwalobur naom oborob Ngaorom nen sabeyao ub was bu hamun ko hambun sao ngaorukl pelen taol bu njisao ora.*

⁴ Ngub bisaol mbini sun tenaolom heb homo khorob bimi saom nao na men mbae Ngaorom kone ebe dund se ora u haraoklao ub was u hamun ko, obum nao bor hobao sao aondao ora o di hambun sao njuklwao ko mbes kisao ub obum ngubi tomb nao bisur bu njurukl hayao ora.

⁵ Ngub biyaong inim Ngaorol hul ha hayem ub, inim hambun sao kone oborob woroklme ub di haru and sen buri palo bu haklwaebe ora. Ngub bubur lemin inim inin kone bor oborob ora kimb bu kikel bimi ub di and sen haklwaebe ora.

⁶ Mende di inin songolom bi lao ub nao bi men mbaroklme ubi, kone ebe ngubi on was and sen haklwaebe ora. Mend di kone bor hul ha saor peyo haroklme ub di and sen haklwaebe. Ngub bubur lemin Ngaor obu ora hem ko inin kone bor di obun kone waoraoklao ub was and sen haklwaebe.*

⁷ Mend di tenaol mende hond homo bisur bu haroklme ub di and sen haklwaebe ora. Inim ngo sao baeben hambun sao ngub bam obobur lemin, mendel kone wi wi bu haroklme ub di and so kowes bin ora haklwaebe.

⁸ Heneng ora inim naon Aorao Aondao Njises Karas obu di ora hendeyem ol, inim hambun sao ngo baeben oborob was ngub kond bam bam bu, bu harim sin inim baehaemen ora inj bu haklemil il andub ora sen haklemi.

⁹ Ngub buklemi o mbini tenaol mendbor kone ebe ngubi nao woroklme baeben mbinin el bor maong maong bubur el hukl bi non bi hayem ol, mbes Ngaorom mbinin kone bor khorob bu hasmi sao hambun sao kunaesao ub di ko mende nen nao sabe aokl hemen beyaklemi ora.

¹⁰ Nao haeme maboli hakl o, ini non Ngaor obum bember ha peb bu ubuklub kisao ub aokl nao hemen hae, inin kone bor bao win was habur oborob was bam bam bu haklwaebe. Heneng ora inim ngub bu harim sin inim saokl nao uklemi ora.

¹¹ Ngub inj, inim naon Aorao Aondao Bu Maoraoklao Aol Njises Karas obum maeb ha maomb bu hayao bor tiriyao komb pa uklaol, ngo bor hondabur haeben saklemi ora.

¹²⁻¹³ Heneng ora inim pibnao angal bib ebe nda pangismi tomb, nim angal ngo kakl ub di pangisim inin kone bor wiyao ora. Ngub wiyao o angal ngo hobao sao ora yaol, ni nao heme su ngol bao hae aeben anga tomb inim angal ngo aokl nao hemen beyareklemim ko, ko ko kao nji ha was hae ub nim oborob ora biyu ko pangakl ka.*

¹⁴ Aoh nim ora hende ol Aorao Aondao Njises Karasom ni bor kao njisao ub, nim su ngol andub ora nao hae penar pu homoklwao ko hondo ora hae ka.*

¹⁵ Ni ngub homoklwao tomb inim mabor angal ngo baeben oborob ora nen sab hakol bu hareklemim ko, nim ini bor hem aondao ora kobur oborob ora man bu kao nju haruklu ora.

Karas obu bao bi ora hasaol hindismao o

¹⁶ Nao haeme mbaoli hakl o, naom ini bor Aorao Aondao Njises Karas buri palaoklbr wakl oboklao ko ini bor kao njoroklmao o, naom ini bor baehaemen naon ab sumb wilom inji arman kam aeben aeben bi mend lome nda ub inj kao njoroklmao ka. Ngub inj, naom naon el oram obu bao bi hakol bi ora hasao ub ora hindismaol, naom ngo hindismao sao ini bor kao njoroklmao ora.*

¹⁷⁻¹⁸ Heneng ora naom obu haru har ne komb bi ora bor hasmao tomb naon Ab Ngaorom mulaol kombaebe pae ebe bao bi ora bor habur, obum Njises bao bi tangar ubi ora men aolin kisaol hindismao ora.

* 1:2: Njur 2 * 1:3: 1 Pit 2:9 * 1:6: Kal 5:22-23 * 1:12-13: Njur 5; 2 Pit 3:1 * 1:14: Njo 21:18-19; 2 Kor 5:1
* 1:16: Mat 17:1-5

Ngub hindismao tomb mulaol darukl ngo bor angal mend yu heben hakl obobur, obun imbi aondao bu ora win ko kaoya kobur kakl, Aol ngo obu nao Isi ora hael, nim obul ora kone ubur turi aondao ora homaklo kisaol pangismao ora.*

¹⁹ Ngub pangismao o mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom ngub buklaol kismi ub mbinin angal ora il sisaol, naom naon kone bor mbini man mini aol ngo baebenom angal hambun sao kismi sao baeben heneng ora kismi ko pangobur, naom angal ngol hul ha ora hayom ka. Ngub beyem ol mbinim angal ngo kismi o non laomb mend em hundur wiyao bor bao mao bayao tomb, wakl hokloben bao buklbur saosolbaem aondao ora bao bu taokl ebeyao o akl biyao nda ub menger ora yao. Ngub yaol angal bao bi ngom inin kone bor uklaol tomb inin bao teb so buklaol e ko hondokleming, inin di mbinim angal ngo kismi ol hul ha ora habur men hakol ora bu haklwaebe.

²⁰⁻²¹ Ngub bubur lemin inin hobao sao ora ngo di aokl nao hemen beyae oborob ora nen saboklwaebe. Mbes Ngaoron man mini aol hasmi baebenom angal ngo ko hasmi baeben mbinin konem nen sabobur was inj ko hasmi ka. Ngub inj, Ngaoron Wesao Komb Bi Aondao oram angal ngo Ngaorom nen sabisao ub ora mbinin kone bor kao kalisao ub was ko hasmil, ngubi tomb di mondom obun mbib was habur non obun konem ora nen sabobur, angal ngo waeb bu wismi baebenon te kao dund bukl buwaklaol ora.*

2

Aol mendborom Ngaoron man buwale non bubur man kho tangar lome o

¹ Mbes Ngaoron sem hasmi darukl ol Ngaoron man mini non bubur kakla lome aol mendborom Ngaoron man buwale non bu man kho tangar buwalo hasmi ub, ngubi tomb ini hayem darukl o bor di kakla lome aol mendborom Ngaoron man buwale non bubur man kho tangar buwalokl oboklemi. Ngo baebenom kakla ko sub sowa pabur man tangar buwaloklemi ub, tenaolon kone bor kho mao sa saokl mao waklemi ora. Ngub buklemil Aorao Aondaom mbini man kho tangar buwaloklme aol ngo baeben di bu mukl ko bisao o, mbinim obu di tuwabur mesao kaloklemil mbinin mbib ke hondoklbur is kaebis ora buklemi.*

² Ngub buklemil tenaol andub mendborom man kho ngo turi homobur khorob tangar tangar andub sao bu haklemi. Ngub

buklemil tenaol tangar aebenol haklemi baebenom mbini Karason sem heneng ora habur o bu hayem ko pangobur, mbinim Ngaoron harer ebe oran taol mi puklmi baeben bor angal kho andub sao kao beya maobowa angal buklemi ora.

³ Ngub buklemil mbini man kho tangar mini aol baebenom tenaolon mone osisao heb aondao ora homoklme, mbinim inin mone di osisao maobala muklbur, mbinim baehaemen angal tangar tangar andub ora imbi karu ubur kao njukleming hondo ora haklwaebe. Ngub buklemi o tenaol hambun te mao bembera sarbeklaol aol aondao ndam mbini ngo baeben te mao bembera sarbeyoklbur man man bu paesaol, mbini lu bowes bu ke mai handaklaol aol o obu di u nao paoli bao hondo hayao ora.*

⁴ Pangeklem. Mbes angal mini wesao mendborom di khorob bismi o Ngaorom mbini war sowa nao bibur, obum mbini sen yam mbinin ki aongao tanga bara is de ora bor pen kobur, hana em hundur wi ora bor munu tu kaob kaob bisao ora. Ngub bisaol mbinim ngubi tomb Ngaoron tenaol hambun te mao bembera sarbeklaol bao o pindib paen ko bao me u haeme ora.*

⁵ Mbes ora mbini tenaol mendborom di Ngaor makl homo mesao kalobur khorob was bismi o, Ngaorom mbini ngo baebenom ngub bu haen war sowa nao bisao ora. Ngub inj, obum ib wae aondao ora eben kobur mbini khorob bu hasmi ngo baeben hambun ibom nao pelen kisao o, Nowa obu tenaol hambunom kone dund se u oborob bin ko angal ebe ngo kao kalo hasao aol nda obu bombor o, obun sem is haoklaol o daol mbini ngo baeben ora maeb habur bu misao ora.*

⁶ Mend di su and lobokl lobokl aondao kab mend su Sorom hesa Komora kab bor tenaol paolismi baeben hambunom di bombor ngub was bismil, Ngaoron mbinim khorob bismi saon te mao bembera hondobur and lobokl lobokl aondao ngo kab bor isaolaom khorob ora dao pelen kisaol, arman nao kaeb se behukl was wisao ora. Ngub bisao o ngo bisao sao tenaol Ngaor obu hem nao ke khorob bu haroklme baeben hambun bor di, Ngaorom ke mao handaklaol ub menger ngo bao wiyao ora.*

⁷⁻⁸ Ngub ke hindismi o aol Lor obu bombor o oborob was bu hasaol Ngaoron obu bu misao ora. Aol Lor kone ebe dund se wi ngo obu mbini tenaol khorob bu hasmi ngo baeben hasmi darukl o bor hasao tomb, mbinim hor hambunon paes pu pu bu hasmi ub di, khorob hambun sao bu hasmi

* 1:17-18: Mat 17:5 * 1:20-21: 2 Tim 3:16; 1 Pit 1:11

* 2:4: Njur 6 * 2:5: 2 Pit 3:6 * 2:6: Njur 7

* 2:1: Mat 24:11; Njur 4 * 2:3: Oro 16:18; 1 Tes 2:5

ub hindisao tomb di, mbinim angal kho hambun sao ko hasmi sao pangobur di, obun kone bor hem ko kho aondao ora sen hasao ora. Ngub bisaol Ngaorom oborob biyao aol Lor ngo obu bombor o isaolao ngo bor nao den bu misao ora.

⁹ Obum ngub biyaol tenaol mendbor Ngaor obu hem ko taol mi poklemi baebenom ke mundub mundub bi hondo harim sin, Aorao Aondao obum mbini saokl nao win ko ebe bisur buklaol ora. Ngub buklaol o mbini tenaol khorob bimi baeben bor di Aorao Aondao ngo obum ebe te mao bembera ke mao handam handam bi haen was hayem ol, mbini ngo baeben mabor bao bu kowes buklaol on te mao sara ke mao handaklaol on di uklul men ha ora hayao.*

¹⁰ Ngo baebenon mendbor mbinim songolom bi lao ub khorob ora bubur, paes pu pu bimi on heb aondao ora homoklme baeben hesa tenaol mendbor Ngaorom bi lao ub makl aondao ora homobur nao hobao sao men mao koraroklme baeben kab non, heneng ora ke aondao bu ora hondoklemil mbini bongeyaokl pokl buwaklemi ora. Mend di mbini Ngaoron man mini non bubur man kho tangar buwaloklme ngo baebenom, ebekone aondao ora po mbinim mbib nen sabeme ub was bu habur, mbinim angal mini wesao yu heben haeme baeben di pakl kang ora di nao heme, angal mini wesao ngo baeben bor maobowa angal was bu haroklme.*

¹¹ Ngub bimi o heneng ora mbini angal mini wesao ngo baeben buri ora, mbini tenaol ngo baeben di men mba te mao saraeb se ora haeme. Ngubi ora haeme o mbini angal mini wesao ngo baebenom Aorao Aondao pakl hom mu sao habur, mbinim khorob bimi tenaol ngo baebenom khorob ngo sao ngo sao bimi ko mbinim angal ba, te mao sara Aorao Aondao nao kao kaloklme ora.*

¹² Mbini khorob bimi aol ngo baeben kon nao wi some ker non bi ora habur mbinim songolom heb homo bi keyao ub was bu haroklme, mbini aol ngo baeben di aolom sab kon nao wi sao mend mawobur koloklme nda ub mondom ngub mawo kolaeb se ora hayem. Mbinim tangar tangar sao oborob te nao hendeme sao hakl bor di maobowa angal was bu angal khorob ora lome. Ngub bimir heneng ora mbini ngo baeben di some loroklme nda ub lu bowes bib se ora hayem.*

¹³ Mbini ngo baebenom tenaol menden kone bor kho mao sa ke mao handaroklme o, mabor mbini ngo baeben bor di mbinim

ngo bimi on san lubur mbinim kone bor di kho mao sa ke mao handaklaol ora. Mbinim heb homo songolom bi keyao ub bu haroklme saom nao turi mao homaklaol ko nen sabobur lomen, mbinim khorob ngo bu haroklme sao baeben kowes nao bibur hora bao haen tenaol hambunom henden bao was bu haroklme. Mbinim ini ngo baeben daol maomuu ne no buruklemi tomb di mbini ngo baebenom khorob bu haroklme sao sakl nao pole turi was homobur, mbinim ini maobowaklemi ub ini ebe dol nao hae kun pele haklemi daruklol kho mao sa dol mao haklemi ora.*

¹⁴ Mbini aol ngo baebenom ten heb aondao ora homobur mbinim elom hend hakol was bubur lomen, mbinim khorob bimi sao heb homoklme ub dem was homobur tuwakl buwaroklme. Mbini ngub bimi baebenom tenaol mendbor kone taol taol bu kone peyao bor pen haroklme baeben, sub maobala kao aong aong bubur khorob mao baroklme. Mbini ngo baebenom tenaol menden osisao di hambun sao heb homo hekil hekil was ko haroklme, Ngaoron mbini ngo baeben khorob ora ke mao handa lu bowes bukbur hayao ora.

¹⁵⁻¹⁶ Mbini ngo baebenom Ngaoron harer ebe dund se ora baondib maonaoklbir he sam akol bu bum ha haroklme ora. Mbes aol Beyon isi Belam obum mone heb homo aol paoraolao is buklemi o muklbur khorob buk ko pisao o, Ngaoron some dongi angal nao lao saom tenaolom angal lome nda ub mao kabur, man mini aol ngom he sao sobur obum khorob bukluwo ko nen sabisao ub some dongi ngom obu taolu lubur men mbaen kisao. Ngub bisaol mbini aol ngo ngubi tomb khorob bu hayem baebenom di, aol Belam ngom harer ngo hend wisao on ora po hayem.*

¹⁷ Mbini aol ngo khorob bu haroklme baeben ib ubukl hae kumi menger ora hayem. Mbini ngo baeben mulaol non bi menger di hayem. Posabsu aondao ora ebeyao tomb mulaol ngo wiyao o hi taokl maon nan pu pu biyao nda ubi menger ora hayem ol, Ngaoron mbini aol ngo baeben poklemi o su em hundur aondao ora mao mur komb pae non bi wi mendbor man man bu mbakaesao ora.*

¹⁸ Mbini aol ngo baebenom kon nao wibur baehaemen il nao sokl bi on angal khorob aondao bu ora ko habur lomen, mbinim tenaol mendbor mbes khorob bismi ub tuwabur ngubi tomb wen kone baol monoklme baeben bor, mbinim inim songolom heb homo bi lao ub di ebe buk-

* 2:9: 1 Kor 10:13; Njur 6

* 2:10: Njur 7-8; Njur 16

* 2:11: Njur 9

* 2:12: Njur 10

* 2:13: Njur 12

* 2:15-16: Njur 11; Kao 2:14

* 2:17: Njur 12-13

lemi ko Ngaoron angal ebe mend ke non bu sub sowa pa kao kalobur lomen, mbini ngo baeben waki saokl mao waroklme.*

¹⁹ Mbini man kho tangar buwaloklme aol ngo baebenom tenaol ngo saokl mao waroklme baeben bor, menjao mondom inin kone bor nao men mbaklaol inim ebe sisab bin was haklemi lome. Ngub lome o mbinin mbib mbini saokl mao wa kho mao saraoklao saon kowan lao aol ora hayem ka. Pangeklm. Mondom obun kone bor hem lao sao bombor mend bao hem kao hakol was bu harob sin, obu ngo saon kalabus non bi ora haklao.*

²⁰ Ngub saoklao tenaol mendbor naon Aorao Aondaol Bu Maoraoklao Aol Njises Karas obu ora hondobur, mbinim sun tenaolon kone bor dol mao ha pe paen laoraoklao sao hambun sao wandiyaokl-bir bongeyaokl paokl pismi o, mbinim mbes khorob bismi ub waki hem ko bu bokeyaem sin, khorob ngo buklemi om mbinin kone bor waki dol mao ha men mbaklao ora. Ngub men mbaklao tomb mbini tenaol ngo baebenom mbes khorob bu hasmi ub men mbaur waki ko mende ngo bu bokeklemi tomb non, ora khorob aondaol bu ora bu haklemi.*

²¹ Heneng ora mbini ngo baebenom Ngaoron harer ebe oran nao hondokl bism-in ke kang bu hondokl beme o, mbinim harer ebe ngo ora hondobur Ngaoron angal komb bi ora o di mbini bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kao kalismi ub ora pangismi o, mbinim ngub nao bi tuwaesmil mbini ngo baeben ke aondaol ora hondoklbur hayem.*

²² Ngub buklemi mbini ngo baebenom ngo bimi sao naom angal mar lomao nda ub, mbini ngo baeben bukhlomam makl taolu ubur waki noklme nda ubi menger hayem. Mar mende di some baebenom mbini sem leyao tomb iril menjao nao wi ebe wes wes lao pele ora ebeme o, waki maondaol his his bu bobes kusuklme nda ubi menger ora hayem.

3

Aorao Aondaol obu heneng ora waki oboklao o

¹ Nao haeme mbaoli haki ini nim kone uruklu nda haki o, nim bas ngo mbes eben kowe sandan ko mende eben kaki ol, inim angal ebe ngo nen sab hakol was bu habur inin kone bor dol nao hae ebe kun pele was hareklemi ko nim bas ko kab ngo waeb bi ka.*

² Pangeklm. Mbes Ngaoron man mini aol komb bi ora hasmi baebenom mabor ngo sao buklaol ko mbuk waeb bu wismi ub di, ngubi tomb sao naon Bu Maoraoklao Aol Aorao Aondaom nao bor bibaebe kisao ub obun angal bib hobao sao kam akol bimi aol baebenom ini bor kao njismil pangismi ub di, ngo baeben aokl nao hemen beyae waki was nen saboklemi ko pangaki.*

³ Inim ngo sao di oborob ora nen saboklwaebe. Mabor bao bu kowes buk-lao o teb sam sam buklaol tomb, tenaol maobowa angal bimi aol mendbor mbinin konem heb homo bi keyao ub was bu haroklme baebenom ini haklemi oba ini bor maobowa angal ngub buklemi.*

⁴ Njises obum ni waki oboklwao kisao lome o obu nao ebeng, obu abor hayaob? lemi. Ngub kobur lemin mbes su sao kab ingiyaesao ub bao wi aeben ora saklaol, naon ab sumb wil baeben hasmi aeben anga tomb di menjao nao bisaol, ngubi tomb di menjao nao bi hambun sao oborob was bao wi aeben saklao ora lemi.*

⁵ Ngub lemi o mbini ngo baebenom angal hobao sao ngo wiyao o makl homobur nao pangoklbur buklemi ka. Mbes ora Ngaor obun mbib obun angalom su sao kab ingiyaen kisao tomb obum ib kebe kobaen kobur ib daruklol su warisao ora.

⁶ Ngub warisao Ngaorom waki ko mende obun angalom ib ngom su hambun bor ib wae aondaol ora den kisao tomb, ib wae aondaol ngo disao om su ngo baeben hambun mao kho saesao ora.*

⁷ Ngub bisaol angal bombor ngo kisao om was nim buklwao ko angal u mbae-sao ub, ngubi tomb tenaol mendbor Ngaor makl homo mesao kalo khorob bu hayem baeben bor ke mao handaklbur te mao bembera howes lao bao o pindib paklao tomb, su di saohar di ngo bao wi baeben ngub bao win wa nao bi, mabor is sungom dao pelen koklbur win keyao ora.

⁸ Nao haeme mbaoli haki ini nim kone uruklu nda haki o, Aorao Aondaol obum nen sabeyao ub karasmas 1,000 andub ora bukhloma iri non bi di bao hor bombor ora ebe men mao ingiyaeb se ora hayao. Ngubi ora hayaol obum bao hor bombor ora o di karasmas 1,000 andub ora non bi yao ko nen sabeyaong, inim ngo sao aokl nao hemen beyae nen sab hakol bu haklwaebe ora.

⁹ Ngub nen sabeyaol obum ni waki obokl-wao kisao ub tenaol mendborom obu pen nao ebe kekeb oboklao ko nen saboklme o, Aorao Aondaol obum kekeb ora obokl ko

* 2:18: Njur 16 * 2:19: Njo 8:34 * 2:20: Mat 12:45

* 2:21: Luk 12:47-48 * 3:1: 2 Pit 1:13 * 3:2: Njur

nen sabobur inj beyao ka. Ngub inj, obum tenaol hond aondao ora hemeyaol obum is mend bum ha ke nao henden ko nen sabobur, mbinim kone baol minin ko obum penar bu nao ebe bao hondo ham aeben beyao ora.*

Mabor su kho uklaol o

¹⁰ Ngub beyao o paes naoklao aolom sub ora tenaolom nao hendeme tomb paes obo noklme nda ub, Aorao Aondao obu oboklao bao o di ngub ora pindib paklao. Ngub pindib paklao bao ngon saohar hambun bor aondao bu ora tilli tolla kaokl kaokl pobur saohar hambun bum haklao, hambun sao saohar bor haraoklao sao baeben di isaolaom dao peklao ora. Ngub buklaol tomb su di isaolaom ngom dao peklao, hambun sao su bor haraoklao sao baeben di do pundi peklaol ora.*

¹¹⁻¹² Heneng ora nim ngo kakl ub ngo sao baeben ngub do pundi peklaol hambun sao ngub bum ha su kho aondao ora uklaong, ini ngo baebenom asub ora bu mae luklbur hayem? Pangeklem. Inim Ngaoron bao hobao sao ngo pindib paklao ub bao hondo haklemi aeben anga tomb, Aorao Aondao obu penar bu eben ub Ngaorom kone ebe komb bi ora waoraoklao ub was bu habur, obum hambun sao kone ebe dund se waoraoklao ub was bu haklwaebe ora. Bao ngo pindib paklao kakl on was is sungom saohar hambun aondao bu ora dao peklaol bum haklao tomb, isaolaom ngom turub aondao ngo buklaol om su kimb biyao sao hakl hambun sao daomu bowes buklaol ib men aolu kimb buklaol ora.

¹³ Ngub buklaol o Ngaorom nim buklwao ora kisao ub, obum saohar di su di tangar ka wen pange on was ingiyabur mao ha pib buklaol ora. Ngub buklaol o su wen pange ngo waruklao o bor tenaol kone ebe dund se wi was birin ko waruklaong, naom obum ngo buklaol sao bao hondo haemin ora.*

Aorao Aondao oboklaong oborob hend ha was haklwaebe

¹⁴ Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, inim hobao sao ngo buklaol ub bao hondo haklemi aeben anga tomb inim buri palo oborob was bam bam bubur, Ngaorom inin kone bor dol hae sao mend uklaol hondo, ini makl nao hemen ora habur ini Ngaorom hesa kone bombor ubi ora u haklwaebe.

¹⁵ Nim ini bor bas ngo eben kakl ub Ngaorom naon Karas haeme ebe ora Paol ke nda obun kone bor oborob ora mao kombaesal, obum di ini hasmil bas bombor

ngub was waeb bu eben kise sanda ka. Heneng ora obum ngo kise sanda ub Aorao Aondaom ini hond homo wakl bu mukl ko ora nen sabobur, obum kang mend sub bao ham aeben was biyaong, inim ngo sao oborob ora nen sabo haklwaebe.*

¹⁶ Heneng ora Paol obum obun bas waeb beyao baeben hambun bor angal bombor ngo saon kao was biyaol, obum bas ngo waeb beyao baebenon tenaolom angal ngon te kang mendbor nen sabokl buwaeme tomb, tenaol mendbor mbini kon nao wi non bi habur kone taol taol bimi baebenom, Paolon angal ngon te kao dund beme tomb mbinim angal tangaron habara kam aeben bimi ora. Ngub bimi o mbinim Paolon angal was inj, mbinim Ngaoron man mbuk waeb bor wiyao baebenon di te tangaron ngub habara was kao dund bu haroklme, mbinin angal ngo habara sao lome om mbinin mbib ke hondoklbur is kaebis ora bu haroklme.

¹⁷ Nao haeme mbaoli hakl ini nim kone uruklu nda hakl o, inim nim ngo kakl sao ora hendeyem ngao, tenaol mendbor Ngaor makl homo mesao kakoklme baebenom man kho tangar tangar buwalobur, mbinim inin kone bor taol taol mao baklemi tomb inim ngubi tomb Karasol hul ha hayem ub tuwareklem in leming, oborob hondo ora haklwaebe.*

¹⁸ Ngub buklemi o naon Aorao Aondao Bu Maoraoklao Aol Njises Karas nda obum ini hond homo bisur bi ha was haraoklao ub di, obum inin kone bor hambun sao mao nen soba ngo taol bu njerekle ub di, obum ini bor oborob ora ngo biyao ub inim ora hendeyem ngao, obum ngo sao baeben inin kone bor aondao bu and mao saen ora haklwaebe. Aorao Aondao ngo obu bao bi buri imbi wi aondao ora hayao ub, ngubi tomb di ma ora bor di obu imbi wi aondao ngub was bao haeben saklao ora. Heneng ora.*

* 3:9: 1 Tim 2:4 * 3:10: Mat 24:29; Mat 24:35; 1 Tes 5:2

* 3:13: Kao 21:1; Kao 21:27

* 3:15: Oro 2:4; 2 Pit 3:9

* 3:17: Mak 13:5; Mak 13:33; 1 Kor 10:12 * 3:18: Njur 25

Njonom bas pibnao waeb bisao o

Haeben saroklme angal lao nda obu bao was hayao o

¹ Heneng ora haeben saroklme angal lao nda obu pind bili oram mbes di bao was hasaol, inim di ngo hayao on te oborob ora pangeklemin ko naom ini bor bas ngo waeb bu eben laom ka. Nao ngo baebenom aol ngo obum kisao sao naon halom ora pangobur naon elom di obu hindismao ora. Naom obu ngub ora hindismaol obu naon kim di waraesmao ora.*

² Pangeklem. Haeben saroklme angal ngom wakt aol men aolaokl ibisao ub naom obu ora hindismaol, naom ngo hindismao sao tenaol hambunom di pangen ko kao kalam aeben bu haroklmao ora. Haeben mao saraoklao angal ngo obu mbes naon Ab aondao yubu ora nda kab haru hasbi ub ngubi tomb di ngub bao haebe o naom obu ora hindismaol, inim di ngo sao pangeklemin ko kao nju hayom ora.*

³ Heneng ora nao ngo baebenom naon Ab aondao yubu ora nda hesa obun Isi Njises Karas daol turi homo kone wi wi bu habur, mbibi haru was haroklmao ora. Ngub bimaol inim di naol kone u haklemi tomb, ini di nao daol haru mbibi hesa ngo kone wi wi bu haroklmao ub bemin ko, naom hambun sao hindismao sao di pangismao sao di ngo sao hakt hambun sao inim ngo pangeklemin kao nju hayom o ka.

⁴ Pangeklem. Naom ini bor angal ngo waeb bu eben laom ub non, nao hambunon kone bor turi homoklme sao was aondao bu ora and sen haemin ko ora waeb bu eben laom.*

Bao bi nda obu hayaol was bao haemin ora

⁵ Heneng ora naom obun angal bib ebe ngo pangismaol naom ini bor kao njuklbur bim o non, Ngaor obu bao bi haktol bi ora hayaol, obu hayao bor em hundur kang ora di nao wiyao ko kao njeyom ka.*

⁶ Aoh, naom obu hesa ngub haru turi hom hom bu haroklmao ko angalom was kobur wakt em hundur wi bor taol mi pam sin, naom kakla ora kobur heneng heneng was keyao angal nda hul habur nao buklmao ora.*

⁷ Ngub inj, obu bao bi ora hayao ub naom di bao bi ora bor taol mi pam sin, naom

Karas tenaol mende bor turi hom hom bu mendel kone wi wi bu haktmaol, Ngaor obun Isi Njiseson ibao nda oram di naon khorob bimao sao kunarukl was haktlaol, naon kone bor dol nao hae ebe kun pele ora haktmao.*

⁸ Aoh, naom ninao kone bor khorob biyao sao kang mend nao wiyao kam sin, naom naon mbib karu lubur kakla ora lomaol, naon kone bor heneng lome sao kang mend nao wiyao ora.

⁹ Ngub inj, naom khorob buklmao sao bao kao pa maokl peyam sin, Ngaor obu kone dund se u oborob was biyao ndam nao nao tuwae naon kone bor kho ngo uklao o kunaklaol, naon kone bor dol nao hae ebe kun pele ora haktmao.

¹⁰ Ngub buklmao o naom nim khorob menjao nao biyu ora ko kowes bam sin, naom ngub ngo buklmao saom Ngaor obu kakla lao aol ora hayao ke non bi soklaol, Ngaor obun heneng was lao angal nda di naon kone bor nao win ora haktmao.

2

Karas obu naon bisur biyao aol ora hayao o

¹ Ini nao nongnas non bi o hakt o, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakt ub non inim khorob sao oran kang mend nao beklemin ko eben kakt alem. Ngub bi o ini ngo haktol mondom khorob ba sin, Njises Karas obu kone dund se wi oborob biyao ndam naon Ab aondao bor naon kho kuaen ko kao deb deb barukl was hayao ora.*

² Heneng ora Karas obun mbib ora naon kho ngo wiyao sao kunaklbur hayao ora. Ngub hayao o naon khorob bimao sao was inj, obum sun tenaol hambunom di khorob was bu haroklme, mbinin ne manaesaol mbinin kone bor kho wiyao ub di kunaklbur ora hayao.*

³ Naom Ngaorom bibaebe keyao sao baeben oborob ora men haktol bu harum sin, nim Ngaor obu hayaol teb so ora habur obu hondo mao bembera ora harilukl ko nen sobemin ora.

⁴ Mende di aol mondom nim Ngaor obu hondo ora hae lao o, obum Ngaorom bibi keyao ub nao bi hul harob sin, obu kakla lao aol ora hayaol obun kone bor heneng lome sao nao win ora hayao.*

⁵⁻⁶ Ngub buklao o mondom Ngaorom keyao sao hul nao harob sin, obum Ngaorol aondao bu ora kone wam wam bu hayao ora. Ngub buklao mondom di ni Ngaor kab haruklu ka sin, aol ngo obum di Njises

* 1:1: Njo 1:1-2; Njo 1:4; 1 Njo 2:13-14 * 1:2: Njo 1:14
1 Njo 2:4 * 1:7: Njo 3:21; NjuS 9:14; Kao 1:5; Kao 7:14
Kol 1:20; 1 Njo 4:10; 1 Njo 4:14 * 2:4: 1 Njo 1:6-8

* 1:4: Njo 16:24 * 1:5: 1 Tim 6:16; Nje 1:17 * 1:6:
* 2:1: NjuS 7:25; NjuS 9:24 * 2:2: Njo 1:29; Njo 11:52;

Karason hambun sao oborob was bu hasao ub bu habur ora kaebe buklao. Pangeklem. Naom di nim ngo kabl ub bu haklmao tomb ni heneng ora Ngaor kab haru hae ko ebe mao bembera hondo ora haeb se hayom.*

Ngaorom bibaebe keyao sao wen pange wiyao o

⁷ Ini ninao tenaol sango nim kone uruklu nda hakl o, nim ini bor angal ngo, ngo sao ngo sao bibaebe ko waeb bu eben kabl ub non angal wen pange inj kabl ka. Ngub inj, inim mbes Ngaoron angal bib hobao sao nda pibnao ora pangisimndis tomb inim angal ngo di mbes ngo ora tomb pangismil, inim angal ngo pango ora hayem.*

⁸ Aoh, ngub pangismi o nim angal wen pange mend ngo waeb bi o non inim oborob ora pangobur beklemi ko ora waeb bi. Heneng ora Njisesom oborob bisao saom naom di oborob was baomun ko naon kone bor oborob was mao baraoklaol, naom man wen pange ngo wiyao on te di oborob ora kao dund beyaol ora hendeyom. Ngub hendeyom ol angal ngo ngub kao dund beyao. Mbes em hundur u mba haraoklao nda o bao bi hakol bi aondao oram bao be ol, em hundur nao wi bao bi ha u kimb be ora.*

⁹ Ngub be ol mondom ni bao ngo hayao oral was bao haruklu lao o obum tenaol sango mende bor ko hom ha was harob sin, aol ngo obu mbes hasao ub ngubi tomb di em hundur wi bor was bao hayao ora.*

¹⁰ Ngub beyao o mondom tenaol mende hond homo kone u harob sin, aol ngo obu bao hae oral habur oborob was bu haraoklaol, obum buklao sao tenaol mende saokl nao wib se sao on was bu haklao ora.*

¹¹ Ngub inj, mondom tenaol sang mende bor nar wen ebe hende non bu ko hom ha was harob sin, aol ngo obu em hundur wi ora bor was bao hayao. Ngub beyaol aol ngo obun el bor em hundur u mbayao tomb, obum harer hondokl buwabar ni harer an pklwaob ko he sao hender bi hayao ora.*

¹² Ini ninao nongnas non bi o hakl o inim Karason sem ora haroklme, Ngaorom inim khorob bismi sao di Karason kunaen kisaol nim ini bor bas ngo waeb bu eben kabl ka.*

¹³ Ini aol kon wi o hakl o, ini obu pind bili ora ngo mbes ora hasao o ngubi tomb di bao was hayao nda ora hendeyem ol, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kabl. Ini aol

nas sao hayem hakl o, inim di Seran tenaol khorob mao baraoklao nda men mba ora hayem ol, nim ini bor bas ngo lu eben kabl.*

¹⁴ Ini nongnas baeben o, inim Ab aondao yubu ora nda ora hendeyem ol, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kabl ka. Ini aol kon wi o hakl o, inim obu mbes ora hasao pind bili ora ngo ngubi tomb di bao was hayao nda hondo ora hayem ol, nim ini bor di bas ngo lu eben kabl. Ini aol nas sao hayem hakl o, Ngaoron angal ebe nda inim kone ndaon bor honda wiyao, inim buri palobur tenaol khorob mao baraoklao nda men mba ora hayem ol, nim ini bor bas ngo eben kabl ora.

Naom su ngo bor hendeyom sao mendel kone nao wemin ora

¹⁵ Pangeklem. Inim sun tenaolom khorob hambun sao bimi ndisao di, hambun sao woroklme ndisao hakl di hem ko kone nao wibaebe ora. Ini ngo haklon mondom ngo sao hakl ol kone u harob sin, obum Ab Ngaorol kone wib nao se ora haklao.*

¹⁶ Heneng ora naom di ora hendeyom ub sun tenaolom khorob buklemi on heb aondao ora homoklme ub di, mbinin elom hondobur nim ebe sao ngo hel mun sa ko nen saboklme ub di, sun woroklme saom ebekone mao paraoklao ub di, ngo sao baeben hambun ora Ab aondao yubu ora nda hayao bor hakl ebe inj, su ngol waoraoklao sao was yao.*

¹⁷ Pangeklem. Sun tenaolom elom hondo heb homobur bu haroklme sao di, kone kimb bu bimi sao hakl di, tangar tangar hambun sao ngo bu hayem sao hakl di, wi aeben nao saeb se ora yaol bum harukl hayao ora. Ngub buklao o tenaol mendbor Ngaorom keyao sao men hakol bu haklemi baeben non haeben saklemi ora.*

Karason saond bi mbes pindib parob ora

¹⁸ Ini nao nongnas non bi o hakl o, ngubi tomb hambun sao bu kowes buklao bao o mbes teb se ora. Inim mbes Karason saond bi mend oboklao ke pangisimndis ub ngubi tomb obun saond bi andub ora obo pindib pa kimb ba ora. Ngub bal naom hambun sao bu kowes buklao bao o mbes ngo teb se ko ora hendeyom ka.*

¹⁹ Mbinin man tangar buwaloklme ngo nao tuwakl paokl peyem baeben non, mbesin di mbini naon sem ora inj hasmi. Aoh, mbini ngo baeben di naon sem heneng ora Karason sem hakl bismin, mbinin

* **2:5-6:** Njo 13:15; Njo 14:21-23; 1 Njo 4:12; 1 Njo 4:17; 1 Njo 5:3 * **2:7:** 1 Njo 2:24; 1 Njo 3:11; 2 Njo 5-6 * **2:8:** Njo 1:9; Njo 13:34; Oro 13:12 * **2:9:** 1 Njo 3:10; 1 Njo 3:15; 1 Njo 4:20 * **2:10:** Njo 11:9; Oro 14:13 * **2:11:** Njo 11:10; Njo 12:35 * **2:12:** 1 Kor 6:11 * **2:13:** 1 Njo 1:1 * **2:15:** Oro 8:7 * **2:16:** Oro 13:14; Nje 4:16; 1 Pit 2:11 * **2:17:** Mat 7:21; 1 Kor 7:31 * **2:18:** Mat 24:5; Mat 24:24; 1 Pit 4:7; 2 Njo 7

nao tuwaki ngo pisimndis ub nao bi, nao haru bao haem kokl bismil bao hakl bema. Ngub bukl bema o mbini ngo baebenom nao tuwakl bir paokl pismi saom, mbini ngo baeben nao Karason sem inj hayem ko muwaleyaol naom di ora hendeyem ka.*

²⁰ Heneng ora ini ngo baeben non Karason Wesao Komb Bi Ebe nda taol bu njisao ub mismil, mbini ngo baebenom lome ub di heneng keyem kakla keyem ko inim di panaem ora mao bembera hendeyem.*

²¹ Ngub beyem ol nim ini bor bas ngo eben kakl o di, inim heneng heneng was lao angal nda nao pange hayem kobur inj bas ngo eben kakl alem. Ngub inj, inim di ora hendeyem ub heneng was lao angal ndam mendborom tenaol maobowabur kakla lome nda ub, kakla ngo lome nda ubi nao taokl ubuklao ko ora hendeyem ol, nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ora.

²² Mbini kakla ngub lome aol oran aeb was yao ko pangeyem? Pangeklem. Mbini aol ngo Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol inj yao lome baeben ora yao ka. Mbini ngub lome baebenom Karason saond bi ora habur, Ab aondao yubu ora nda hesa obun Isi ngo kab mesao kalobur nao hende non bu haroklme ora.*

²³ Heneng ora mondom Ngaoron Isi nda nao hende non bu mesao kala sin, obum Ab aondao yubu ora nda di nao hende non bu mesao kalo hayao. Aoh, mondom Njises obu Ngaoron Isi ora hayao ko hondobur obul hul ha harob sin, obum Ab aondao yubu ora nda di hondobur obu hesa haru was hayao ora.*

²⁴ Pangeklem. Inim angal hobao sao ngo mbes pangisimndis ub men hakol ora bibaebe. Heneng ora inim ngub men hakol bu ora harim sin, Ngaoron Isi nda hesa Ab aondao yubu ora ngo obu kabom ini di nao maru tuwae men hakol buklebi ora.

²⁵ Ngub beyaol Karas obum nao bor nim buklwao ora kisao ub obum nao haeben mao saklao ora.*

²⁶ Nim ini bor bas ngo eben kakl ub non mbini mendborom ini abo ngo baeben maobowaklbur hayem ol, mbinim ini ngub maobowaklbur hayem ko kao njubur bas ngo eben kakl ka.

²⁷ Ngub bi o ini ngo baeben bor non Karason Wesao Komb Bi Tangar nda taol bu njisao, Wesao ngom inin kone bor bao hayao ora. Ngub bao habur obum ini bor hambun sao oborob ora kao njeyaol, ini bor mondom man man ko ngo sao ngo sao

bibaebe nao kaeb se ora hayem. Pangeklem. Wesao ini bor ngo kao njerekle ub kakla nao ke heneng was laong, obum lao ub was bu habur inim Karas tuwaki nao pe obu haru was bao haklwaebe ora.*

²⁸ Ini nao nongnas non bi o hakl o, mabor Karas obu obo pindib paklao tomb nao pakl homo sakl sakl nao pole nao sisab bi oram buri palo tekakl mbin ub, naom Karas obu haru habur obum lao ub was bu haemin ora.*

²⁹ Heneng ora inim Karas obu kone dund se wi oborob biyao aol ora hayao ko nen sobaem sin, mbini tenaol mendbor kone dund se wi oborob ngub bu haklemi baeben di Ngaoron isi wane haklemi ko nen saboklwaebe ora.*

3

Nao ngubi tomb Ngaoron isi wane ora hayom o

¹ Nao tenaol hakl ka, Ab aondao ndam naol aondao bu ora hond homo kone u haraoklao nda ub nen saboklwaebe ora. Ngub kone ubur obum nao bor ini ni Ngaor ngon nongnas ora hayem keyao. Heneng ora nao ngo baeben non Ngaoron nongnas ora hayom o, mbini sun tenaol khorob bu haroklme baebenom Ngaor obu nao hende ora haroklme, mbinim ngo Ngaoron nongnas ora hayom ub di nao hende ora hayem.*

² Ini ninao tenaol sango nim kone uruklu nda hakl o, nao ngubi tomb non Ngaoron isi wane ora hayom ka. Ngub beyem o nao mabor non nao asub bi ora haklmaob ko naom oborob nao hende ora hayom o, bombor sao mend non naom di ora hendeyem ol, mabor Karas obu panaem ora obo pindib paklao ub oborob ora hend heneng buklmaol, nao di obu ngo oboklao ubi haklmao ora.*

³ Mbini tenaol ngo Karas obu ngubi ora oboklao ko nen sabo mbinin kone bor turi homo hondokl engel bin boroklme baebenom, mbinin kone bor di kho dol hae sao kang mend nao win ebe kun pele ora, Karas obu hayao ubi ora habur hondo haroklme.

⁴ Khorob bimi sao baeben Ngaoron man ora hul habur bimi ke wiyao, mondom khorob ba sin obum Ngaoron man ora maki homobur buklao, obu Ngaoron man hul haraoklao aol ora hayao.

⁵ Heneng ora inim di ora hendeyem ub Karas obu khorob kang ora di nao bib se ora habur, obum tenaol hambunon kone

* 2:19: Bis 20:30; 1 Kor 11:19 * 2:20: 1 Kor 2:15; 1 Njo 2:27 * 2:22: 1 Njo 4:3; 2 Njo 7 * 2:23: Njo 5:23; Njo

15:23; 1 Njo 4:15; 1 Njo 5:1; 2 Njo 9 * 2:25: Njo 3:15; Njo 6:40 * 2:27: Njo 16:13 * 2:28: 1 Njo 3:2; 1 Njo 4:17

* 2:29: 1 Njo 3:7; 1 Njo 3:10 * 3:1: Njo 1:12-13; Njo 16:3 * 3:2: 2 Kor 3:18; Pil 3:21

bor kho wiyao sao kunaklbur obo pindib paesao ora.*

⁶ Heneng ora mondom Karas obu hesa haru haklao tomb obum khorob nao buk-lao ora. Ngub buklaol naom di ora hendeyom ub mondom khorob was bu harob sin, obum Karas obu ibisao ub di nao hende ora hasao mend yaol, obum ngubi tomb di Karas nao hende ora hayao.*

⁷ Ini ninao nongnas non bi o hakl o, mon-dom ini maobowaklemi hondo ora hakl-waebe. Mondom oborob was bu harob sin obum Karasom kone dund se u oborob was bu haraoklao ub ora buklaol, obu di kone dund se wi oborob biyao aol ora hayao.*

⁸ Ngub hayao o khorob ngo bimi on pib-nao oran Seranom mbes tibiya bisaol, mon-dom khorob bu harob sin obu Seran sem ora hayao. Heneng ora Seran ngom khorob ngub was bu hasaol hondobur, Ngaoron Isi ora nda obum Seran ngo men mba ora lu taol peyoklbur obu su ngo bor obo pindib paesao ora.*

⁹ Ngub bisaol aol mend obu Ngaorom wen marin haklaol obu di Ngaoron isi ora harob sin, Ngaorom biyao sao di obum nen sabaoklao sao di hambun sao Ngaoron kone bor wiyao sao baeben aol ngo obun kone bor was wiyao ora. Ngub beyaol obu Ngaoron isi ora habur, obum khorob bimi sao bor nao taol mi peb se ora hayao.*

¹⁰ Pangeklem. Obu ngubi ora hayaong, naom tenaol Seranon nongnas hesa Ngaoron nongnas haklemi ub kab ngub ora te mao bembera hendemin ka. Tenaol mondom kone ebe dund se u oborob bimi ub nao bibur, obum obun Karas haeme mende di hem ko kone nao wi harob sin, mbini tenaol ngub buklemi baeben Ngaoron nongnas inj hayem ko nen sobemin ora.

Mendel kone wi wi bu haemin ora

¹¹ Inim angal bib hobao sao nda pibnao pangismi tomb ngub ora pangismi. Naom nao hakl hakl mendel kone u hond hom hom bu haemin ora ke pangismi.*

¹² Aoh, naom mbes aol Ken obu hase sanda ubi nao haemin ora. Aol Ken ngo obu Seranon sem ora habur, obum obun haeme pe paen lisao ub nao bemin ora. Kenom obun haeme ngo asub ko ora pe paen lisao ko pangeyem? Pangaoklaob. Ken obun haeme ngo kone ebe wi oborob was bu hasao o, Ken obu kone kho wi obum khorob was bu habur obun haeme ngo lu tuwaesao ora.

¹³ Nao haeme mbaoli hakl o, ngub bisaong mbini sun tenaol khorob bu haroklme ngo hayem baebenom ini bor nar wen ebe hende non bubur saond bi men koro harim sin, inim burir nao biklwaebe ora.*

¹⁴ Heneng ora nao ngo baebenom non naon tenaol sango mendel kone wi wi bu ora hayom ka. Ngub beyom ol, naom oborob ngo bimaom saom, nao mbes khorob was bismao tomb nao ora pe pae menger hasmao ub di tuwa ora hayom ol, naom ngubi tomb oran haeben saklbur ora hayom ko muwaleyao ora. Ngub beyom o mondom tenaol mende hem ko kone nao wi harob sin, obu ke hondo haeben saklbur ora hayaol obu mbes lu heme ndi on ora hayao.*

¹⁵ Ngub beyaol mondom obun tenaol sango mende bor nar wen ebe hende non bu ko hom ha was harob sin, aol ngo obun kone bor tenaol mende pe paen lu tuwaraoklao aol ora hayao. Ngubi hayaol inim di ora hendeyem ub mbini tenaol pe paen loroklme baeben oran haeben nao saklbur ora hayem.*

¹⁶ Inim naom tenaol mendel oran asub bubur kone ukmao ko nen sabeyem? Pangeklem. Karasom nao hond homo kone ubur himisao ub naom di tenaol mende ora hem ko bisur bukmaol naon toklo tuwarum sin, naom di nim tenaol mende heneng ora ngo hem ko kone u harilukl ko nen saboklmao ora.*

¹⁷ Aoh, aol mondom obun sun osisao andub ora maru u haklao o, aol ngo obum tenaol sango mend menjao nao wi ora burubur dam nao bin ora buruklao ub ora hondobur o, obum obun tenaol sango ngo hond homo bisur bu osisao mendbor nao taol bu kala sin, wakt aol ngo obum nim Ngaorol kone u haruklu ko angal ngo lao ub obum asub nen sabobur lao ko pangeyem?*

¹⁸ Ini ninao nongnas non bi o hakl o, naom naon ne komb pae bor nim tenaol mendel kone u haruklu ko angalom was inj kemin ora. Ngub inj, naom tenaol mende heneng ora hond homo kone ubur lomaon, oborob ora bisur bemin ka.

¹⁹⁻²⁰ Heneng ora naom ngub ngo bu hakl-mao tomb naom Ngaoron angal heneng ora keyao nda di men hakol bu hayom ko hondo ora haklmao. Ngub bukmaol naon kone bor nje kho ora hael ko te mao sara sara bila sin di, Ngaorol obu naon kone kang ngo nao te mao saraklao o di men mbae ora

* 3:5: 2 Kor 5:21; 1 Pit 2:22-24; 1 Njo 2:2   * 3:6: Oro 6:1-2; Oro 6:14; 1 Njo 3:9   * 3:7: 1 Njo 2:29   * 3:8: Njo 8:44

* 3:9: 1 Njo 5:18   * 3:11: Njo 13:34   * 3:13: Mat 5:11-12; Njo 15:18-19   * 3:14: Njo 5:24; 1 Njo 2:11   * 3:15:

Mat 5:21-22; Kao 21:8   * 3:16: Njo 13:1; Kal 1:4; 1 Tes 2:8   * 3:17: Nje 2:15-16

habur obum hambun sao ora hendeyaong, nao obu hesa haru was hayom ko nen sabobur lomaon sub naon kone bor tibaen ora haemin.

²¹ Nim ini kone uruklu nda haki o, naom ngub habur lomaon naon konem nje kho hael ko, naon kone bor kend mao ba te nao mao sararila sin di, naom Ngaorol ha hul peyo ora harilukl ko nen sabobur sub naon kone bor tibaen was haemin ora.*

²² Heneng ora naom Ngaor bor njem ngo sao ngo sao bisur bibi ko kao kalemao tomb di, naom obum nao bor bibaebe keyao sao hul nao hae oborob ora bubur, hambun sao obum turi homo bib ko nen sabeyao ub was bimao ndal sakl, naom obu bor ngo bibi ko kao kalemao sao haki di oborob ora pangobur biyao nda ka.*

²³ Pangeklem. Nao bor Ngaoron angal hobao sao oran mbes Karasom di kao njisao ub ngub bibaebe keyao. Inim ninao Isi Njises Karasol hul ha ora habur, inim ini haki haki di mende hond homo kone wi wi bu hakiwaebe ke wiyao ora.*

²⁴ Ngub ko hayaol mondom Ngaorom ngo bibaebe keyao ub bu ora harob sin, obum Ngaor haru ora hayaol, Ngaorom di aol ngo obu nao tuwae obu kab haru was bao hayao ora. Ngub beyaol Ngaor obun Wesao nao bor taol bu nji peb bisaol, naon kone bor Wesao ngo hayao om inim Ngaor obu ngub haru was hayem ko kao nji nji bi was hayao ub naom ora hendeyom ka.*

4

Ngaoron Wesao hesa wesao tangar kab hayeb o

¹ Ini ninao tenaol sango nim ini kone uruklu nda haki o, su ngo hambun bor man tangar mini aol andub ora mbinin man buwalam akol bu hayem ora. Mbini ngo baebenom ngub bu habur mbinin nao ngo baebenom kone bor Ngaoron Wesao hayao lomeng, mbinin man lome ub Ngaoron Wesao kao kaleyao ub lem be? kakla lao wasaom keyao ub tenaol maobowabur ora lem ko, wesao kho ebe hambun oborob ora mao bembera hondokwaebe.*

² Pangeklem. Inim ngub hondo haklemi tomb ngub ora mao bembera hondokwaebe. Mondom Njises Karas obu aol heneng men aolaoklir su ngo ibisao ko tenaolom pangen oborob ora kao dund bu harob sin, obum heneng ora Ngaoron Wesao kao kaleyao ub ora ko hae ko nen sabokwaebe ora.*

* 3:21: NjuS 4:16 * 3:22: Mat 21:22 * 3:23: Njo 6:29; Njo 13:34 * 3:24: Oro 8:9; 1 Njo 4:13 * 4:1: Mat 7:15; 1 Tes 5:21; 1 Njo 2:18; 2 Njo 7 * 4:2: 1 Kor 12:3 * 4:3: 1 Njo 2:18; 2 Njo 7 * 4:4: Mat 12:29; 1 Njo 5:4-5 * 4:5: Njo 15:19 * 4:6: Njo 8:47 * 4:7: 1 Njo 2:29 * 4:8: 1 Njo 4:16

³ Ngub inj, mbini mendborom Njisesom ngub nao bisao ko tenaolom pangen kao kalo harim sin, mbini ngo baebenom wesao tangarom kao kaleyao ub leming, mbini ngo baebenom Ngaoron Wesao kao kale inj, inim mbes Karason saond bi ngo oboklao ke pangismi nda ub ngubi tomb mbes obo pindib parob ol, mbini ngo baebenom ngo ko hayem ub Karason saond bi ngon wesao ndam mbinin kone bor kao kaleyao ub ora ko hayem.*

⁴ Ini ninao nongnang non bi o haki o, ini Ngaoron sem ora hayem ol, inim oran mbini man tangar mini aol ngo tenaol maobowam akol bu haroklme ngo baebenom angal di nao pange, mbini men mba ora hayem ka. Heneng ora inin kone bor Ngaoron Wesao buri ora ngo hayao om mbini sun tenaol ngo baebenom kone bor kakla lao wesao ngo hayao o di men mbayao ora.*

⁵ Pangeklem. Mbini ngo baeben oran mbini sun tenaol ora hayem ol, mbinin man ngo ko haeme sao baeben di su ngon man was ko haroklme. Ngub bimil mbini sun tenaol baebenom mbinin man ngo oborob ora turi homo pango boroklme ora.*

⁶ Ngub bimi o nao ngo baeben non Ngaoron sem ora hayom ka. Ngub hayom ol mbini tenaol mendbor Ngaor kab haru haroklme baebenom naom Ngaoron angal ebe ngo ko hayom ub oborob hem ko pangoklme ora. Aoh, mbini Ngaoron sem inj haeme baebenom naom angal hobao sao ngo kema ub hem ko nao pangoklme. Ngub biming naom menger tom kab sao ngo hondoklmao tomb, mbinin man tangar tangar ngo buwalo hayem ub mbinin Ngaoron Wesao heneng lao ndam kao keyao ub lem be? kakla lao wesao ndam kao keyao ub lem ko naom ebe hondoklmao ora.*

Ngaor obu tenaol mendel kone woroklmen te ora hayao o

⁷ Ini ninao tenaol sango nim ini kone uruklu nda haki o, tenaol mende hond homo kone woroklme kone ngubi Ngaor obu hayao bor ora haki ebeyaong, naom nao haki haki mendel oborob ora hond homo kone wi wi bu haemin ora. Heneng ora mbini tenaol mendel hond homo kone u haroklme baebenom Ngaor obu hayao ub di hondo ora hayem ol, mbini ngo baeben Ngaoron isi wane ora hayem.*

⁸ Ngaor obu mendel hond homo kone woroklme on te ora hayaol, mondom tenaol mende hond homo kone nao wa sin obum Ngaor di nao hende ora hayao.*

⁹ Pangeklem. Ngaor obun Isi kuwis akl bombor ora hasao o, obum nao tenaol hambun hnd homo kone aondao bu ora u haraoklao ub, obun Isi ngom nao haeben mao saen ko su ngo bor eben kisesa.*

¹⁰ Ngub bisaol kone ebe ngo tenaol mendel kone woroklme on te ngub wiyao. Nao tenaolom Ngaor obu inj hond homo kone woroklmao ka. Ngub inj, Ngaor obum ora nao hond homo kone u haraoklao ub obum obun Isi ndam naon ne mana, naon kone bor kho wiyao sao baeben mu tuwa kunaen ko eben kisao ora.*

¹¹ Nim ini kone uruklu nda hakl o, obum ngub biyaong Ngaorom nao ngo hond homo kone u harekle ub, naom di wakl nao hakl hakl mendel hond homo kone wi wi bu haemin ora.*

¹² Heneng ora mondom Ngaor obu elom nao hindisao o, naom tenaol mende hond homo kone u ora harum sin, Ngaor obum di naol aondao bu ora kone u mbabur nao haru was bao haklao ora. Ngub buklaol naom tenaol mendel ngub ngo kone u haklmao saom, Ngaorom tenaol hambun hond homo kone u haraoklao ub ngub ngo sekle ko ora hend waklmao ora.*

¹³ Pangeklem. Ngaorom obun Wesao Tangar Ebe ora nda nao bor njisaol, naom obu kab haru was hayom ub di, Ngaor obum nao nao tuwae nao kab was bao haraoklao ub di, Wesao ngom ngo sao nao bor kao njurukl was haraoklaol naom di ora hendeyom ka.*

¹⁴ Mend di Ngaor obum obun Isi ndam sun tenaol hambun ora bu min ko su ngo bor eben kisao ub naom ora hindismaol, naom ngo hindismao ub tenaol hambunom pangen kao kalam akol bu hayom.*

¹⁵ Heneng ora mondom Njises obu Ngaoron Isi ora yao ko tenaol mendem pangen kao dund bu harob sin, Ngaorom aol ngo obu haru ora hayao. Ngub beyaol aol ngo obum di Ngaor kab was haraoklao ora.*

¹⁶ Ngub ora beyaol naom di ora hendeyom tomb Ngaorom naol heneng aondao bu ora ngo hond homo kone u harekle ko ora hendeyom ol, naom obul ora mewa hayom ka.

Pangeklem. Ngaor obu tenaol mende hond homo kone woroklmen te ora hayaol, mondom tenaol mende hond homo kone

u harob sin obum Ngaor kab haru was hayaol, Ngaorom di obu nao tuwae obu kab haru was hayao.*

¹⁷ Heneng ora, tenaol mendel kone woroklme ub, naon kone bor aondao bu ora and sam sam bin haklmao on te ngub ora yao. Karasom tenaol hambun hond homo kone ubur oborob was bu hasaong, naom di su ngol bao haklmao aeben anga tomb obum ngo bu hasao ub was bu harum sin, Ngaorom tenaol hambun te mao bembera taol buklaol bao on di naom pakl nao heme sisab bi oram turi homo haklmao ora.*

¹⁸ Pangeklem. Mondom naol aondao bu ora hond homo kone u harob sin, wakl naom asub ko pakl homoklmao? Aoh, obum nao bor menjao buklaol ko pakl homo kone taol tao nao bi naom as ko haklmao ora. Ngub inj, obum nao bor menjao buklaol ko pakl homo kone taol tao bu harum sin, naom ngub ngo buklaol saom obum naol aondao bu ora hond homo kone u hayao ub inim oborob nao mao bembera hende ora hayem ko panaem ora muwaloklao.

¹⁹ Heneng ora naom tenaol mendel hond homo ngo kone u hayom ub non, Ngaorom nao bor mbes ngub hond homo kone u hasaol naom tenaol mende hond homo kone u hayom ka.

²⁰ Ngub beyom o mondom nim Ngaorol kone u ora hae lao o, obum Karas haeme mende bor nar wen ebe hende non bubur ko hom ha was harob sin, obu kakla lao aol ora hayao. Pangeklem. Aol ngo obum tenaol sango mende non hond homo kone wib se ora mbini haru ngo hayem o, obum mbini hond homo kone nao wi ora harob sin, mondom Ngaor obu elom nao hindisaong obum Ngaor elom nao hendebur asub ora turi homo kone uklaol?

²¹ Aoh, heneng ora Karasom di kao njisaol naom pangismao ub, mondom Ngaorol kone u harob sin obum tenaol mende di hond homo kone u ora haebe buklaol ka.*

5

Karasol hul ha haemem sun khorob bimi sao men mbaroklme o

¹ Mbini tenaol andub mendbor Njises obu Ngaorom Eben Ke Aol ora hayao ko hondo ora habur, obul hul ha haroklme baeben hambun mbini Ngaoron isi wane ora hayem. Tenaol mendbor nongnason ab mend hayao ol kone u haeme baebenom,

* 4:9: Njo 3:16 * 4:10: Oro 5:8-10; 1 Njo 2:2 * 4:11: Mat 18:33 * 4:12: Njo 1:18; 1 Njo 2:5-6 * 4:13: 2 Kor 1:22; 1 Njo 3:24 * 4:14: Njo 3:17 * 4:15: 1 Njo 5:5 * 4:16: 1 Njo 4:8 * 4:17: 1 Njo 2:28 * 4:21: Mat 5:44-45; Mak 12:29-31 * 5:1: 1 Njo 4:15

aol ngo obun nongnas baeben di hem ko kone u ora haroklme.*

² Naom ngub menger mubur, naom Ngaorol kone u habur obun man hambun sao bibaebe ke wiyao ub di hul nao hae bu harum sin, naom Ngaor obun isi wane baeben di hond homo kone u ora harilukl ko nen sabo haemin ora.

³ Ngub habur lomaon naom Ngaorom bibi keyao sao baeben hem ko bu harum sin, naom Ngaor obul di kone u ora haklmao. Heneng ora Ngaorom nao bor ngo bibaebe keyao sao kem homaeb se sao dim nao yaol, naom ebe bib se hayom ka.*

⁴ Pangeklem. Mbini tenaol Ngaoron isi wane haeme baeben hambunom sul khorob bimi sao baeben hambun sao saond bu kalo men mba ora haroklme. Ngub bimil nao ngo baebenom Ngaorol hul ha ora haroklmao ndal, su ngo bor khorob tangar tangar sao nao saokl mao waklbur nao bor saond bu nje Yao sao baeben di men mba ora haroklmao nda ka.*

⁵ Aoh, aem was sun khorob bimi sao ngo baeben saond bu kalo men mbaeb se hayao? Pangeklem. Mbini tenaol ngo Njises obu Ngaoron Isi ora hayao ko nen sabobur obul hul ha haroklme baebenom ora men mbaroklme.*

Ngaorom Njises ninao Isi ora yao ko kao dund bisao o

⁶ Aol mend su ngo bor ibisao om kongon tom kab sao mend buklbur ibisao, aol ngo obu Njises Karas ora sisesa. Ngub obobur kisaon obum ib bor teka habur mbabtas bisaol hindismi ub hesa obun ibao is pe kowal bi bor peben kisaon nda kabom, tenaol hambun bor kongon tom kab sao ngo buklbur ibisesa. Ngub bisaol obum kongon ngo ibom was ware pe buklbur inj ibisao ora. Ngub inj, obum ib hesa ibao kab kobaranom kongon ngo buklbur ibisesa. Ngub bisaol Ngaoron Wesao ndam di heneng was ko haraoklaol, Wesao ngom di Karason ngo bisao saon kao dund biyao ora.*

⁷⁻⁸ Ngub biyaol tenaolom heneng was lao Wesao ngom lao ub pangoklemi tomb di, ibom muwaloklaol hondoklemi ub di, ibaom muwaloklaol hondoklemi ub di, tom teb sao ngom angal ukl bombor ora kobur, Njises obu Ngaoron Isi ora yao ko tenaol hambunom henden muwalo kao kalo haroklme ora.

⁹ Ngub bimil naom tenaolom mbinin mbib beme saon arman keme o pange-mao tomb di mbinin heneng ora lem ko

pangoklmao nda o, Ngaor obum ora obun mbib beyao saon menjao menjao kao dund buklaol tomb tenaolom ngo lome nda ub inj, hambun sao obun mbib nao bor biyao sao hobao sao ora laol, obum hambun sao heneng was ko haraoklao ko naom di ora hendeyom. Ngub biyaol Ngaor obum Njises di ninao Isi ora hayao ko tom teb sao ngom naom haondaomun muwalen kakk hayao ora.*

¹⁰ Ngub beyaol mondom Ngaoron Isi ndal hul ha ora harob sin, tom teb sao ngom aol ngo obu bor Karas obu Ngaoron Isi ora yao ko obun kone bor kao dund bu muwalakl haen ora haklao. Ngub inj, mondom Ngaorol hul nao hae harob sin, Ngaorom Karas obu nao Isi ora hayao ko ngo kao dund biyao nda ub di, aol ngo obum heneng ora yao ko nen nao sabe haklao ora. Ngub buklaol aol ngo obum Ngaorom angal ngo heneng le ko nen nao sabe haklao tomb, obum ngo buklaol saom Ngaor obu kakla lao aol ora hayao ke non bi soklao ora.*

¹¹ Ngaorom naon kone bor obun angal heneng wiyao ub ngo kao dund biyao ub non, obun Isi nda obu di tenaol haeben mao saraoklaon te ora hayao ko kao dund beyaol obum nao haeben mao saklbur hayao ora.

¹² Ngub beyaol mondom Ngaoron Isi ngo hem ko taol mi pobur obum Njises kab kimb bu peyo ora harob sin, obu haeben ora saklbur hayao. Ngub inj, mbini tenaol Ngaoron Isi ngo kab kimb nao bu pelen haroklme baeben haeben nao saeb se ora hayem.*

Karas obu tenaol haeben mao saraoklao aol hayao o

¹³ Pangeklem. Nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakk ub non, inim Ngaoron Isi ndal hul ha ora hayem baeben bor, inim ni heneng ora haeben ora saklbur hae ko hondo mao bembera ora hareklemi ko nim ini bor bas ngo waeb bu eben kakk ora.*

¹⁴ Naom Ngaor bor kao kaloklmao tomb Ngaor obum ora nen sabo bu haraoklao ub, njem ni ngo sao hond homo bisur bibi ko kao kalam sin, obum naon angal pangobur nao hond homo bisur buklaol ora. Ngub buklaol naom naon kone bor di Ngaor obu pakl nao heme sisab bi ora habur obu hayaol teb so taol mi pe non bu ora haroklmao nda ka.*

¹⁵ Heneng ora naom di ora hendeyom ub naom Ngaor bor ngo sao njibi ko obu kao

* 5:3: Mat 11:30; Njo 14:15; Njo 14:23-24; 2 Njo 6 * 5:4: Njo 16:33 * 5:5: Oro 8:37; 1 Njo 4:4 * 5:6: Njo 1:29-34; Njo 15:26; 1 Njo 1:7 * 5:9: Njo 5:32-37; Njo 8:18 * 5:10: Kal 4:6 * 5:12: Njo 3:36 * 5:13: Njo 20:31 * 5:14: Njo 14:13; Njo 16:23; 1 Njo 3:21-22

kalemao sao bao njaoraoklao ndang, naom ngub ora nen sobemin. Nim Ngaor obu bor ngo njibi ko kao kalakl sao, nim mbes mu wi non bi ora bere ko nen sabo haemin ora.

¹⁶ Ini ngo haklon mondom inin Karas haeme mondom khorob menjao buklaol hondoklemi o obum khorob ngo buklaol saom obu ke hondo haeben nao mao saeb se sa sin, Ngaorom njen Karas haeme ngo obu wakt bu min ub njem Ngaor bor kao kalebe ora. Aoh, nim ngo kakl o non inim mbini Karas tenaol mendborom khorob sao mend buklemi inim wakt Ngaor bor lemi tomb, mbini ke hondo haeben nao saeb se soklao baeben bor ora ngub Ngaor bor lowaebe kobur kakl ka. Ngub kakl o nim ini bor ngo kakl ub non, mbini tenaol mendbor khorob tangar ubi ora mend bubur ke hondo haeben saklbur hayem baeben bor ngub Ngaor bor lemin ko inj kakl alem.*

¹⁷ Pangeklem. Hambun sao tenaolom oborob nao bimi sao baeben khorob bimi sao was yao o, khorob ngo sao baebenon mendbor bimi om non tenaol bao ke hondo haeben nao mao saraoklao ora.

¹⁸ Naom di ora hendeyom ub mbini tenaol Ngaoron nongnas ora haeme baebenom khorob bimi sao bor hem ko taol mi nao puklmi ora. Ngub inj, Ngaorom tenaol ngo obun isi wane haeme baeben oran Seranom kang ora di nao waraen ko, obun Isi ndam oborob ora bisur bu maeb haen ko haraoklao ora.*

¹⁹ Heneng ora naom di ora hendeyom ub nao non Ngaoron isi wane ora hayom o, su hambun bor mbini tenaol khorob bu haroklme ngo paoleyem baeben non khorob mao baraoklao Seran aondao ndam ora maomb bo haen hayem ka.

²⁰ Naom di ora hendeyom ol Ngaoron Isi nda obu su ngo bor mbes ibisaol, obum naon kone bor Ngaor obu pone aondao ora hayao ub hend heneng baomun ko naon kone bor oborob ora mao kombaraoklao. Ngub biyaol nao Ngaoron Isi Njises Karas nda kab haru haroklmaol, naom Ngaor obu pon pae aondao ora nda kab di heneng haru was haroklmao ora. Heneng ora obu Ngaor pone aondao ora habur obu haeben mao saraoklao Ngaor ora hayao.*

²¹ Ini ninao nongnas kang non bi o hakl o, mbinin ngaor menger tangar tangar saol hul ha haroklme ndisao bor oran, makl homo mesao kalo ora haklwaebe ka.

* 5:16: Mat 12:31 * 5:18: Njo 17:15; 1 Njo 3:9 * 5:20: Njo 17:3

Njonom bas ko kabo waeb bisao o

¹ Ni Ngaoron semon maeb haraoklao aol ndam, ten nje Ngaorom obun sem ora hanin ko bember ha haen kisaol, nim nje di njen nongnas baeben di ini hambunol heneng ora hem ko kone u habur ini bor bas ngo waeb bu eben kakl ora. Ngub bi o nim was inj ini hem ko kone u haruklu ka. Aoh, mbini tenaol enjo ngo nao haru hayom on mendbor Ngaoron angal heneng was keyao nda hem ko men hakol bu haroklme baeben hambunom di ini hond homo kone u haroklme ora.*

² Heneng ora Ngaoron angal heneng was lao ndam naon kone bor bao was ubur wi aeben ora saklaol, nao enjo ngo bor hayem baebenom ini ngub hond homo kone u haroklmao ora.

³ Naom ngub angal heneng was lao nda men hakol bu habur; tenaol mendel oborob ora hond homo kone wi wi bu ora haroklmao ndal, naon Ab aondaos hesa Ab aondaos ngon Isi nda Njises Karas kabom nao hambun hond homo taeki ko bisur bi was habur, naon kone bor di sub tibaen as ko was hamun lebi ora.

Inim mende hond homo kone u ora haklwaebe

⁴ Pangal. Nim njen nongnas mendborom nao bor Ab aondaos bibaebe kisaol ub obun angal heneng was lao nda men hakol bu oborob was bu hayem ke pango ora hae ol, nim turi aondaos ora homo hae alem.*

⁵ Nim angal ebe ngo pango ora hael nim ini bor bombor sao ngo oran beklemin ko kakl ngao, naom Karas tenaol mende hond homo kone wi wi bu haemin ora. Nim ini bor angal ngo kakl o non nim angal wen pange inj kakl. Ngub inj, naom mbes angal bib hobao sao ngo pibnao ora pangisumndis tomb di angal ngo pangisumndis ka.*

⁶ Naom Karas tenaol mende ngo hond homo kone u haemin kakl on te ngub ora wiyao. Naom Ngaoron angal hambun sao nao bor bibaebe keyao ub hul nao hae bu haemin ora. Pangeklem. Inim mbes ora di obun angal hobao sao ngo oran ngub pangismi. Ini hambunom kone ebe tenaol mende hond homo kone wi wi bu haroklme ubi was u haklwaebe ke pangismi ora.*

Man tangar buwaloklme aol andub ora akol bu hayem o

⁷ Pangeklem. Man tangar mini aol andub ora su hambun bor tenaol maobowam akol bu hayem ora. Ngub akol bu habur mbinim nen sabo haroklme ub Njises Karas obu di su ngo bor aol heneng men aolaokl nao ibisao lome. Ngub lomel mbini ngo baeben oran kakla ko tenaol maobowaroklme aol ora hayem ol, mbini Karason saond bi ora hayem ka.*

⁸ Ngub hayem ngao mbinim ini maobowaklemi oborob hondo ora haklwaebe. Aoh, inim non hobao sao ora ngo buri palo pangobur misimndis ol, inim mabor di ngon sokl hobao sao ora ngo muklbur hayem o baondib men nao bi muklbur ora harim sin ebe ora soklao.

⁹ Pangeklem. Mondom Karason angal heneng ora wiyao ub ora ware pe men hakol nao bi obum wakl man tangar mende habara munu harob sin, aol ngo obum Ngaor kab haru haraoklao ub nao bi obu armend ora po hayao. Ngub buklaos o mondok Karason angal oborob ora buri palo men hakol bu harob sin, Ab aondaos hesa Ab aondaos Isi nda kabom aol ngo obu hesa haru was bao haebe ora.*

¹⁰ Mend di mondok ini haklemil man kao njukl oboklao ub obum Karason angal ebe ngo inj, obun man tangar mend habara kao njukl oba sin, inim obu heben heben bu oborob obaeng ib ko, obu inin anda bor di nao men pae bombo u paoloklwaebe ora.*

¹¹ Heneng ora mondok aol ngub mend oboklao o bor nje oborob obaeng ib ko heben heben ba sin, aol ngo obu di man kho tangar buwalo haraoklao aol ngon bisur bu, man kho tangar ngo mbibi haru buwalo haroklbe aol non bi haklao ora.

Angal kang ngo kao kowes ora wiyao o

¹² Nim ini bor angal kaeb se andub ora wiril o, nim angal ngo hakl bobae ngo bor waeb was nao bukwaos ora. Ngub inj, nim mabor sao abo ini hayem ol obokwaos ko pangakl ol, abol nao haru angal kao kao bu buruklmaos tomb nim angal ngo baeben di ebe kao njuklwaos, naom turi aondaos bu ora hom hom bukmaos ko pangakl ka.*

¹³ Ten o ka, njen haeki ngo obu Ngaorom obun sem ora haen ko bember ha haen kisaol ndan nongnas baebenom di ini bor ini ebe soklaong, inin kone bor sub tibaen as ko ora haklwaebe lem.

* 1:1: 1 Pit 5:1; 3 Njo 1   * 1:4: 3 Njo 3   * 1:5: 1 Njo 2:7; 1 Njo 3:11   * 1:6: 1 Njo 5:3   * 1:7: 1 Njo 4:1-3
* 1:9: 1 Njo 2:23   * 1:10: Ebe 5:11; 2 Tes 3:6   * 1:12: 3 Njo 13-14

Njonom bas ko tebo pen kisao o

¹ Ngayas o, nje Ngaoron angal heneng was lao ndam yao haemeyakl ora mao hasaol, nim nje heneng ora hond homo kone u ora haruklul, ni Ngaoron semon maeb haraoklao aol ndam nje bor bas ngo eben kakl ka.*

² Nje nao haeme nim kone uruklu nda o, njen kone ora bor oborob was hael ub di nim hondo ora hae ol, Ngaorom nje oborob ora bisur buklaol tomb nje oborob as ko was hanin ko di, njem hambun sao buklesi sao hakl ebe was sen ko di, nim Ngaor bor kao kalo haruklu ora.

³ Heneng ora mbes sao naon Karas haeme mendbor abo ngo nje hael ol hakl ibismi baebenom njem Ngaoron angal heneng ora wiyao nda oborob ora men hakol bu hael kismil pangobur, nim turi aondao bu ora homo haruklu. Aoh, nim di njem oran angal heneng ora wiyao nda men hakol was bu hael ko hondo ora hae.*

⁴ Heneng ora mbini ninao nongnas non bi hayem baebenom Ngaoron angal heneng ora wiyao nda oborob ora hem ko men hakol bu hayem ke pangeyo tomb, nim turi aondao bu ora homo haruklu ora. Ngub biyul nim turi aondao bu ora ngo homaklo om, tangar ebe turi bi sao mend beyao tomb turi homaklo ub di ora men mbaraoklao ora.

Ngayasom Karas tenaol oborob ora bisur bu hasao o

⁵ Ngayas o nje nao haeme kone uruklu nda o, njem Karas tenaol mende ngo hond homo bisur bel bu njem oborob ora bel alem. Aoh, njem Karas tenaol tangar aeben o haeme baeben di turi homo bisur was bu harili ora.

⁶ Heneng ora njem tenaol ngo bisur bili baebenom mendborom enjo ngol obobur, njem tenaol mendel ngo kone u bisur bu harili ub nao Ngaoron sem enjo ngo bor hayom baebenom pangaomun kao njismi ora. Pangal. Mbini aol ngo angal bib hobao sao nda kam akol bimi baebenom su tangar mendbor angal bib ngo kao kalokl pen ko di wakt was bisur bae sin, njem Ngaorom di turi hemen ora buklesil oborob ora buklesi ka.*

⁷ Ngub buklesi o mbini ngo baebenom non tenaol hambunom Njiseson imbi bor kaoya ken ko kongon hobao sao o ora buk poplemil, mbini tenaol Ngaoron man hem

nao ke baeben bor menjao njib ko nao muklemi ora.*

⁸ Ngub bukleming nao ngo baebenom oran mbini aol ngubi ngo baeben oborob bisur bu haemin ora. Heneng ora naom mbini ngo baeben ngub bisur bukmaol tomb oran, mbini ngo baebenom Ngaoron angal heneng was lao ngo tenaol hambunom pangem kao kalo, kongon hobao sao ngo buklemi ub nao haru bi non bi ora soklao ka.

Dayotepisom khorob sao was bisao o

⁹ Nim ini hor boroklme sem bor mbes sao angal mend waeb bu eben kowao o, aol Dayotepis obum non nim inin aol aondao maomb bo haraoklao aol han ko nen sabobur, naon angal di nao pange hul was hae ke pango hae alem.

¹⁰ Ngub be kaem ol nim mabor abo ngo ini hayem ol oboklwao tomb aol ngo obum nao bor malen bu angal baondaokl munu andub sao ngo bu haraoklao sao baeben, njem nao bor ngo sao ngo sao was bili ko hambun sao kao paklwao ora. Aoh, obum bombor ngo sao was inj, obum khorob tangar tangar ngub was bubur keyaon, Karas tenaol mende aebenol haeme baeben ubukl bereme tomb di, obum ini oborob obaeming ubuklub nao ke i hende non was bu haraoklao ora. Obum ngub beyaol aol ngo obun sem mendborom Karas tenaol ngo ubukl bereme baeben turi homo oborob obaeming ubuklub kakl bereme tomb di, obum obun sem ngo baeben di ko aondao bu ora homobur, ini naon hor boroklme sem inj hayem ngao puklub ko lu taol dera was biyao ora.

Aol Dimityasom oborob was bu hayao o

¹¹ Nje nao haeme nim kone uruklu nda o, njem mbini mendborom khorob ngo bu hayem ub bi isur isur nao bibi ora. Ngub inj, njem oborob was bam bam bu haebe. Heneng ora tenaol oborob bu haroklme baeben Ngaoron sem ora haroklme o, mbini mendbor khorob was bu haroklme baebenom Ngaor obu nao hende ora haeme.*

¹² Ngub haeme o tenaol hambunom aol Dimityasom non oborob was bu hae ko kaoyaroklme ora. Ngub bimiil Ngaoron angal heneng was lao ndam aol Dimityas ngo obum oborob was ngo bu hae ko tenaol hambunom henden muwaleyao ora. Aoh, nim di obum oborob was biyaol turi aondao bu ora homobur obum oborob was biyao ko kaoya kakl ol, njem di nim ngo kaklo ub heneng ora lao ko ora hendele ka.*

Angal kang ngo kao kowes ora wiyao o

¹³ Nim nje bor angal kaeb se andub ora wiril o nim angal ngo baeben bobae bor waeb nao buklwao ora.

¹⁴ Ngub inj, ni abo ngo nje hael ol penar bu ora oboklwaol, yao maomunu burubur angal ngo hakl ebe kao kao buklbao ko nen sobakl ka.

¹⁵ Heneng ora nje ebe soklaong njen kone bor sub tibaen as ko was haebe. Njen Karas tenaol sango mendbor enjo ngo bor hayem baeben hambunom di ini ebe soklaong inin kone bor sub sisab bin was haklwaebe lem. Nim di mbini Karas tenaol abo ngo bor hayem baeben bor ini ebe soklaong inin kone bor sub tibaen was haklwaebe kene kaebe.

Njurom bas ngo pen kisao o

¹ Ni Njemuson* haeme Njur ora hae o ni Njises Karason kowan lao aol ora hae ol, nim ini tenaol Ngaorom sablo haen kisao baeben bor bas ngo waeb bu eben kakl ka. Naon Ab Ngaorom ini hond homo kone wi ha haen was hayem ol, Njises Karasom di ini oborob ora maeb ha haraoklaol nim ini ngo baeben bor ora bas ngo eben kakl.*

² Ngaorom ini hond hom ha was haraoklaol ub di, obum inin kone bor sub tibaen as ko hareklemin lao ub di, obum inil kone u haraoklaol ub di, ngo sao haki inin kone bor aondao bu ora and sen lao ora.*

Angal bib ebe nda men mbaroklme aol mendbor hayem o

³ Nao haeme mbaoli haki ini nim kone uruklu nda haki o, nim pibnao oran ini bor bas ngo waeb bubur Ngaorom nao Karas tenaol hambun bu misao on kao njuklwao ko nen sabowao ora. Ngub nen sabowao o aoh, waki ngubi tomb non ini bor bas ngub ora waeb bu kao njurukl ka. Ngaorom nao tenaol obun sablo haen kisao baeben bor obun angal bib hobao sao ngo hambun ora dengi muni ko bombor ora kao njisaong, inim mbini tenaol mendbor Ngaoron saond bi sao haroklme baebenom lemi sao nao pange Ngaor obun angal bib hobao sao ngol hul ha ora habur, angal ngo oborob ora men hakol bu haklwaebe.*

⁴ Pangeklem. Mbini aol mendbor Ngaor makl homo mesao kaloklme baebenom mbinin kone bor wiyao sao mupangobur, nao hayom daruklol sub sowa pa as aol hae non bu habur mbinin khorob bimi saon was and mao sam sam buklbur haroklme. Ngub bubur lomen Ngaorom tenaol hond homo bisur, bu mbinin kone bor kho wiyao o kunaraoklao on te ngil ngaol mao kabur angal tangar ubi ora lome. Mbini aol ngo baebenom naon Aorao Aondao Njises Karas obu naon wesmbao bombor ora hayao o tuwabur mesao kaloklme. Ngub bimil mbes Ngaoron mbuk waeb bor buklao ke wisao ub, Ngaorom ngo baeben ke mao handaklbur man man bu paesao ora.*

⁵ Mbes Aorao Aondao obun sem Isreyel tenaol ngo su Isib bor paolismi baeben ke hindismi o obum waki kur mi pobur kemi pisao ora. Ngub bisao o mabor tenaol ngo baebenom mendbor obul hul ha nao hasmi baeben pe paen lu bowes bisaol, inim di ora

pangismi o inim ngo sao aokl nao hemen hareklemin ko waki kao njurukl ka.*

⁶ Mende di mbes angal mini wesao mendborom Ngaorom mbini bor kongon hobao sao ora bibaebe kisao ub was nao bi, mbinin mbib nen sabismi ub di mend habara bi was bubur, Ngaorom mbini mao hasao su o di tuwaesmi ora. Ngub bismil Ngaorom mbini angal mini wesao ngo baeben sen ya buri loklaeb nao se ora mondom ki aongao tanga barabur em hundur wi ora bor mao hasaol, mabor Ngaorom mbini ke mao handaklao bao aondao ora mend pindib paklao o bao me u haeme ora.*

⁷ Mend di su Sorom hesa Komora kabon and lobokl lobokl aondao ora kab bor tenaol paolismi baeben hambunom di, angal mini wesao ngo baebenom khorob ngo bismi ub was bubur kismim, mbinin heb hom hom bu paes was pu pu bubur, ten di aol di mbini hambunom menden toklo heb was hom hom bu hasmi. Ngub bismil Ngaorom mbini isaolao dao hakol bi ora bor dao pelen haorisaol, naom menger ngo bisao sao hondobur pakl aondao ora homo, mbinin ngo bismi ub naom nao baomun ko muwalisao ora.*

⁸ Bombor ngo bismi ub was mbini aol Ngaoron man buwale non bimi ngo nao darukl o bor hayem baebenom di, mbinin toklom heb homo khorob buklmi on was hora mao oba bam akol bubur Ngaorom bi lao sao makl homo tuwabur, Ngaoron angal mini wesao baeben bor di ebekone po maobowa angal was bimi ora.*

⁹ Ngub bimi o angal mini wesao baebenom wesmbao aondao ora obun imbi Maekel hesa Seran kabom, Moses pe pa wisao Moseson toklo ngo nje muklesi ni muklwao kao kao bu ab saond bu arer bisbi ora. Ngub bisbi tomb di tenaol ngo ngubi tomb hayem baebenom ebekone peyem ub, angal mini wesao hambunon wesmbao aondao ngom ebekone po Seran bor maobowa angal di nao nje obum ngub kisao. Ngaor obun ora nje taolu lu ke mao handaklao ora kisao.*

¹⁰ Ngub bisao o aol ngo ngubi tomb nao darukl o bor hayem baebenom, te hobao sao hambun sao wiyao baeben nao hendebur ebekone po angal kho hambun sao ko haroklme. Ngub bubur lomen mbinin naom oborob nen sabeyom ko pangoklme sao baeben di, buklhoma somem kone kimb nao bibur mbinin konem beyao ub bao was bu haroklme ubi kone woroklme,

* 1:1: Mat 13:55 * 1:2: 2 Pit 1:2 * 1:3: 1 Tim 1:18

* 1:6: 2 Pit 2:4; 2 Pit 2:9 * 1:7: 2 Pit 2:6; 2 Pit 2:10 *

* 1:4: Kal 2:4; 2 Pit 2:1 * 1:5: 1 Kor 10:5; 2 Pit 1:12

* 1:8: 2 Pit 2:10 * 1:9: 2 Pit 2:11; Kao 12:7 * 1:10: 2 Pit

mbinim ngo bimi saom mbinin umu karu loroklme ora.*

¹¹ Is ora alem. Mbini aol man kho buwaloklme ngo baebenom mbes aol Kenom harer kho mend kare wisao on was peyem ka. Mende di mbini ngo baebenom aol Belamom mone was hem kobur obun umu hem nao ke lu tuwaesao ub, mbinim di menger bombor ngub was mbinin toklo hem nao ke tuwaklbur ora hayem. Mend di mbes aol Koram Ngaor bor ebekone po hel hondo angal bisao ub mbini ngo baebenom di ngub was beyem ol, mbini ke hondoklbur ora hayem.*

¹² Ini hambunom obo kiril mba mendel kone wi wi bu ne haoruklemi tomb mbini man tangar lome aol ngo ini hayem darukl o bor hayem baebenom, some hibi hom some heya wi hambun karae mao ba kho mao saraoklao nda ub ini di kho mao saklemi ora. Heneng ora mbini di ini daol haru maomunu ne haorubur no bereme tomb, mbinim sakl nao pole ne noklemi on was hem ko hekil hekil lome. Mend di mbini ngo baeben mulaol non bi ora hayem ol, inin em bor em we hambun sao kaeb soklao se eben ko nen saboklemi o, se nao ehen ko popom se maraoklao sao mulaol ngo baeben hi taokl poklao ora. Mend di mbini ngo baeben is non bi hayem o mondom is ngon pilao munu pe paesmil, is il saoklao ingi o pindib payao tomb il nao sen ora hayem.*

¹³ Mend di mbini ngo baeben ib wae aondao ora daoklao nda ubi menger hayem ol, ib wae deyao tomb howar make lu turaraoklao nda ub mbinim khorob bimi on sakl poloklme sao di bu pindib pa was buklemi. Mend di mbini ngo baeben mand huwinj menger ora hayem ol, mand huwinj baebenom saohar em hundur wi ora bor akol akol bu haroklme nda ub, mbini ngo baebenom di su em hundur aondao bu ora mao mur komb pae sao wi mend bor haeben sabur, ngub bu haen ko Ngaorom man man bisao ora.*

Mabor aol ngo baeben ke hondoklemi o

¹⁴ Mbes pibnao ora Ngaorom Aram obu warisaol, Aramom maru wam aeben aeben bisao on aol sem haoklao nan on sem aol Inok pindib paesao, aol Inok ngo obum di kisao ub mabor man kho tangar buwaloklme aol ngo baeben pindib paklemi o, mbini ke ngub hondoklemi ko obum mbes ngub kisao. Pangaoklaob. Nim obam sao ngo hende ub Aorao Aondaom

obun angal mini wesao buklhoma iri non bi andub ora daol mbini haru oboklemi.*

¹⁵ Ngub obobur lemin tenaol khorob bimi baeben hambun bor te mao sara howes ko ke mao handaklemil, mbini tenaol ngo Ngaor maki homo khorob bu haroklme ngo baebenom mbinim khorob hambun sao bu haroklme sao baeben di, Ngaor bor maobowa peb bu angal kho hambun sao ko haroklme ub di, mbinim khorob hambun sao ngo bu haroklme sao baeben nim khorob ngo sao was biyu ndal ke handakl ko te mao bemberaklemi ora. Ngub te mao bemberabur sakl polo ke hondoklemil, mbini Ngaor maki homoklemi ngo baebenom ke ngo hondoklemi ub Inok obum obam sao hondobur kisesa.

¹⁶ Mbini man ko buwakloklemi aol ngo baebenom hambun sao makl was homobur, tenaol mende bor te mao sera peb bu kakla was kao beya mbinin songolom bi keyao ub was heb homo bu haroklme ora. Ngub bubur mbinim mbinin mbib was kaoya kobur lomen, aol ngo baebenom tenaol mendborom di mbinim nen saboklme ub was bin ko, nje ebe ora hael ko kakla kao deb deb bu konel sukl sukl mao baroklme ora.*

Inim hul ha saor pe was haklwaebe

¹⁷ Nao haeme mbaoli hakl ka. Mbini man tangar buwaloklme aol ngo baebenom ngub bimi o, inim mbes naon Aorao Aondaon Njises Karason angal bib hobao sao kam akol bimi aol baebenom ini bor kao njismi ub aokl nao hemen biyaklwaebe ora.*

¹⁸ Mbinim ini bor ngub kao njismi. Mabor bao bu kowes buklaol o teb sam sam buklaol tomb aol mendborom Ngaor maki homo mbinin songolom bi lao ub was heb homo bam bam bubur lemin, ini haklemil obobur ini Ngaoron sem bor kir ko maobowa peb buklemi ora.*

¹⁹ Mbini aol ngo baebenom kone ndaon bor di Ngaoron Wesao Komb Bi ora nda nao hayaol, sun tenaolom bimi nda ub mbinin songolom heb homo bi keyao sao was bubur, mbinim Ngaoron sem baeben hambun bor ab saond mao ba bubur armend sisao dikla kaob kaob mao baroklme ora.*

²⁰ Nao haeme mbaoli hakl o mbini ngo baebenom ngub bimi o, inim Ngaoron angal komb bi ebe ora ndal hul ha haroklme ub aondao bu and sam sam bin was haklwaebe. Inim ngub bu habur lemin Wesao Komb Bi Aondaon oram inin kone bor mao

* 1:11: 2 Pit 2:15; 1 Njo 3:12 * 1:12: 2 Pit 2:13; 2 Pit 2:17 * 1:13: 2 Pit 2:17 * 1:14: Mat 25:31 * 1:16: 2 Pit 2:10; 2 Pit 2:18 * 1:17: 2 Pit 3:2 * 1:18: 2 Pit 3:3 * 1:19: 1 Kor 2:14 * 1:20: Kol 2:7; 1 Tes 5:11

komba kao njuklao ub, inim hor hambunon buri palo Ngaor bor kao kal ha was haklwaebe ora.*

²¹ Naon Aorao Aondao Njises Karas obum nao hond homo bisur bu haeben mao saklbur oboklao ub bao hondo haklmao tomb, inim paokl nao pe Ngaorom ini hond homo kone u inin iri uklul munu haklao o bor was bao haklwaebe ora.

²² Inim mbini tenaol mendbor Ngaorol hul ha haklemi ub kang mend kone taol taol buklemi baeben di hond homo bisur was bu haklwaebe.

²³ Ngub bubur lemin mbini ngo baeben isaolaom and do suban suban bu paraklao nda ub menger, mbini dao paen hayem ngao inim mbini penar bu, bu mibaebe ora. Tenaol ngo baebenon mendborom khorob bimi ub, inim di naom khorob ngub bukmao ko hondo pakl wandi pa sao bubur mbini hond homo bisur bu haklwaebe ora. Inim ngub buklemi o mbinim khorob bimi sao ngo lab lab kho kollmba bowes bi dol hae menger non bi wiyaong, inim makl homo wandi pa was haklwaebe ora.*

Ngaor bor kaoya kemin ko bas ngo waeb bu kowes bisao o

²⁴ Ngaor obu bomborom ini saokl nao wereklemin ko oborob ora maeb haeb se hayaol, inin kone bor dol hae khorob sao kang mend nao win ora hareklemin kobur laon, obum ini turi aondao ora mao homabur ini obu bao bi ora hayao bor hareklemin lao ora.*

²⁵ Naon Bu Maoraoklao Ngaor bombor ngo obum naon Aorao Aondao Njises Karasom nao bu mukul eben kisaol, obum mbes ora su tenaol hambun nao warisao tomb di ngubi tomb di ma ora bor di obu Hambun Saon Aorao bao bi ora hayaol, obu tenaol hambunon wesmbao ora habur buri palo maomb bo hayaong, naom Ngaor bombor ngo obu bor kaoya kao ha haemin ora. Heneng ora.*

* 1:23: Kao 3:4 * 1:24: Pil 1:10; 2 Pit 3:14 * 1:25: Oro 16:27; 2 Pit 3:18

**Karasom mabor buk-lao
sao Njon bor kao dund
bisao o
Angal ngo Mabor Buk-lao
Sao Kao Dund Bisao mbuk
on kao dund bi angal
yaong hend**

Naon Mbaebel mbuk ngon ma nan ora bor waeb bu kowes bi ngo wi o non, Njises Karas obum hambun sao wen mabor buk-lao saon ora aol Njonom obanda bor henden muwalisaol, Njon obum ngo hindisao sao baeben oborob ora waeb bu wisesa. Ngub bisaol Njisesom wen ngo buk-lao saon arman ngo wi ub nao hambunom di ebe hondoklmao. Ngub buk-lao o Njonom obanda bor ngo hindisao on te tenaol mendborom mbinin mbib ngub sise saol kobur ko haroklme o, Njises Karas obum mbib ora obanda bor ngo hindisao saon te kao dund bib se hayao ora.

Mend di Karas tenaol mendborom aol Njon ke ngo obanda bor Njisesom wen buk-lao sao hondobur waeb bu wise o obu di, aol Njon tangar mend hasao mondom waeb bu wisao ye ko nen saboklme. Ngub nen saboklme o waki mendboron kone bor aol Njon obu Njiseson man pange aol duteb nan ngo, Njises Karason Angal Bib Hobao Sao mbuk di, bas pao teb mend daol waeb bu wisao nda sise ko nen saboklme.

Heneng ora Kao Dund Bisao mbuk ngo wi ub wen mabor buk-lao sao menger andub sao ora Njonom obanda bor hindisao o, angal ngon mendbor te penar bu nen nao sobaeb se sao yao. Ngub wiyao o ora nen sabokl buwaeb se tangar sao oran mend nao wiyao. Ngub inj, angal te mupange sao wiyao ngon mend daol ngub wiyao. Mbes su hambun bor maomb bo hasaomon tuwaraokl ol, ngubi tomb naon Aorao Aondao Ngaor hesa obum Eben Ke Aol kab mbibi su hambunon wesmbao aondao ora hayeb ol, obum hor hambunon maomb bo ha kimb was buk-lao ora ke wiyao. Kao Dund 11:15.

¹ Mbes angal ngo mupango ora wisao o Njises Karasom tenaol hambunom pango pereke pelen kisao ora. Njisesom obun kongon bimi aol baeben bor mabor pena bu ora nao buk-lao sao baeben hambunon sao muwalen ko Ngaorom ngo sao Njises muwalisaol, Njisesom nao hambunom haondaomun ko ni obun kongon

biyao aol Njon ngo hae ol, obun angal mini wesao eben kobur ni muwalo kao njisao ora.*

² Heneng ora ni Njon ngo hae o oram ngo sao baeben hambun sao ora hondowaol, Ngaorom angal ngo Njises Karasom ni bor kao dund bisaol, nim tenaol hambunon oborob ora pang heneng bin ko ngo kakl ub heneng ora kakl ol nim mbuk ngo bor ngub waeb bi ka.

³ Tenaol mendbor Ngaorom mabor buk-lao saon mbuk waeb bor ngo wi ub hondobur tenaol hambunom pangen ko haklemi baebenom di, tenaol mendbor angal ngo lemi o pangoklemi baebenom di, tenaol mendbor nim angal ngo waeb bi o hondobur oborob ora men hakol bu haklemi baebenom di, bao mend ngubi tomb buk-lao be on Ngaorom nim hambun sao buk-lao kisao sao baeben obum heneng ora buk-lao, mbini tenaol ngub bu haklemi baeben hambunom turi aondao ora homoklemi ora.*

Njonom Ngaoron sem, sem haoklao bor bas pen kisao o

⁴ Ni Njon ka. Nim ini Ngaoron sem, sem haoklao su Esiya bor paoleyem baeben bor bas ngo eben kakl. Ngaor obu mbes ora hasao o ngubi tomb di bao was hayaol, obum mabor di oboklao Ngaor ngo obum di, obun bisur biyao wesao is haoklao mend obun maomb bo haraoklao on seya waonu nan bereme baebenom di, mbini hambunom ini bor hond hom ha was habur inin kone bor sub tibaen as ko hareklemi lemi ora.*

⁵ Njises Karas obum Ngaoron Angal Bib Hobao Sao tenaol hambunom pangen oborob dund se was ko haraoklao aol ora habur; pibnao mubao mao sa obu mbes obun maol bor wakl enjaokl pisaol, obu bombor o su ngo bor aol wesmbao maomb bo haraoklme aol hayem baeben hambunon wesmbao aondao ora hayaol, obum di ini bor hond hom ha was habur inin kone bor sub tibaen as ko hareklemi lao ora.*

Njises obum nao hond homo kone aondao ora u habur, obun ibaom naom khorob bu hasmao sao baeben naon kone bor wisao o kunaesaol,

⁶ obum nao obun Ab Ngaorom maomb bo hayao bor was hamun kobur nao Ngaoron baolum aol non bi ora hamun laol, Njises ngo obu imbi wi bao bi buri aondao oram hor hambunon haeben saraoklao ora. Heneng ora.*

* 1:1: Kao 1:19; Kao 2:6   * 1:3: Kao 2:7; Kao 2:10   * 1:4: Kao 1:8; Kao 3:1; Kao 4:5; Kao 4:8; Kao 5:6; Kao 11:17; Kao 16:5   * 1:5: Njo 18:37; Kol 1:18; 1 Njo 1:7; 1 Njo 4:10; Kao 3:14; Kao 17:14   * 1:6: 1 Pit 2:5; 1 Pit 2:9; Kao 5:10; Kao 20:6

⁷ Pangeklem. Heneng ora mabor obu mlaol daruklol oboklaol, tenaol hambunom mbinin elom ora hondoklemi tomb aol mendbor Njises obun obare bor tomom asismi nda baeben di, obun ki aongaol nil lismi baebenom di mbinim obu oboklaol hondoklemi ora. Ngub oboklao tomb sun tenaol hambunom pakl aondao ora homo burisao pobur, mbinin hibi umu men mbakl mbakl po de khorob ora lemi. E ka. Nim ngo kakl ub heneng buklaol ora.*

⁸ Aorao Aondao Ngaor pon pae ndam ngub ko hayao. Nim hambun sao pibnao tibiyukl di tibiyaklo Ngaor ora hael, nim mabor bu kowes di biyu Ngaor ora hae ko hayaol, Ngaor bombor ngo obu mbes ora hasao o ngubi tomb di obu bao was hayaol, obum mabor di oboklao Ngaor ngo obun buri tangar tangar andub wiyao ora.*

Njonom Aolon Isi Ora obam sao hindisao o

⁹ Ni Njon. Ni di ini daol nao Njiseson sem ora hayom ol ni inin haeme ora hae. Ni di ini ke hondo hayem ub nao haru ora ke hondo habur, nao hambunom ke kang mend hendemao tomb di naon kone bor kend bin habur hul ha saor peyo was hayom. Ini Ngaorom maeb ha maomb bo haen hayem ub ni di nao haru maomb bo haen ora hayom ka. Nim tenaol hambunom pangen Ngaoron angal bib hobao sao kao kaleyo tomb, nim Njisesol hul ha haruklu ub di tenaol hambunom pangen kao kalaklo ora. Nim ngub biyul mbinim ni lu taolu tuwabur, nim mbini haklemil ko mende nao obon ko su Patmos ib kunja tukun bor wi kang ngo bor mao hasmi ora.*

¹⁰ Ngo tomb Aorao Aondaon bao hobao sao on ko mend ora Ngaoron Wesaom ni buriyab ora men mbaesao tomb, biyukel mbel aondao bu ora pangaoklao ub menger nao mesao nan angal aondao bu ora mend kisaol pangowao ora.

¹¹ Ngub pangowao angal aondao bu ora ngo kisao ndam kakl, Njem hambun sao ngubi tomb wen hondoklesi sao baeben njem mbuk waeb bu ubur, Ngaoron sem, sem haoklao ngo baeben hayem o bor pen kaebe ora kisao. Obum ngub kobur kakl, Njem Ngaoron sem su Ebases tenaol bor di, su Semena tenaol bor di, su Pekamam tenaol bor di, su Tayatara tenaol bor di, su Saris tenaol bor di, su Pilarelpiya tenaol baeben haeme bor di, su Lerosiya tenaol bor di, Ngaoron sem su and te haoklao ngo baeben bor mbuk waeb ngub bu pen kaebe kisao ora.

¹² Ngub kisaol nim aol ngo ni bor angal kao njisao nda baol munu hondoklbur, nim ora baol munubur hend heneng buwao tomb laomb han ngolom wari tomb haoklao mend do hasaol hondowao.

¹³ Ngub hondowao tomb laomb aondao ngo do kimb bisao nda baeben daruklol aol is mend obu Aolon Isi Ora non bi hasaol hondowao tomb, obun lab lab saoll oram obun aongao ma bor bor bombo tingi mbabur kisaon, obun kongbaol han ngolom wari barnao sao mondom hak sao samobur tanga mbabur hasaol hondowao ora.

¹⁴ Obun wesmbao iri bor hondowao tomb, ora haek bu pele ora some sib iri haek bi hesa mulaol haek bu pele ora mend soklao ndabi menger kab sisaol hondowao tomb, obun el di is sung sao de ora sisaol hondowao ora.

¹⁵ Obun aongao di ebe kun pele hib wes wes sao hae ora, han sem menden imbi han mbaras mend isaolao aondao ora bor haek bin ko den haoroklme ndabi sisaol hondowao. Obun angal kisaol pangowao tomb di, ib aondao mend lu dengno taokl en aeben beyao tomb u aondao bu ora mend lao nda ub ora kisaol pangowao ora.*

¹⁶ Ngo tomb obun ki tao nan om saosol-baem is haoklao oran minisaol hondowao. Obun kuwi kuwinj ne kobaran nan hae ora mend di minisaol hondowao tomb, kuwi kuwinj ngo ne boll boll ke ora sisaol hondowao o, kuwi ngo obun ne ndan bor baoraoklbur dera ibisaol hondowao. Obun el wil bor di bao bi hakol bi ora nar el buri ora mend daoklao ndabi sisaol hondowao ora.*

¹⁷ Nim obu hondowao tomb ni burisao kab pisaol, aol bao bi ora ngo hasao o obun aongao ma teb so bor sul lomaokl hab hab sao komb hakl po ubur dombes uwaol, ni tenaol pe pae ora mend woroklme nda ubi ora pe pae sao u mba hawao ka. Ngub u mba hawao o obun ki tao nanom ni men mbabur kakl, Nim hambun sao pibnao tibiyukl di tibiyaklo aol ora hae. Nim bu kowes di biyu aol ora haeng, njem pakl nao homaebe ora kisao.

¹⁸ Obum ngub kobur kakl, Ni haeben saraoklao aol ora hae. Ni mbes pe pandis o ni wakt enjaokl pobur ngo hae ong hend. Ni ko mende nao heme haeben ora soklbur hae. Tenaol hambun nao heme bao haeme tomb nim ora mbinin iri uklul men hakol bu haruklul, mendbor homokl beme baeben di hemen ko mbinin iri uklul munu tu sowabur, wesao baeben puklmi

* 1:7: Mat 24:30; Njo 19:34-37 * 1:8: Kao 1:4; Kao 15:3; Kao 21:6; Kao 22:13 * 1:9: Kao 6:9 * 1:15: Kao 2:18; Kao 14:2; Kao 19:12 * 1:16: NjuS 4:12; Kao 2:12-16; Kao 19:15; Kao 19:21 * 1:18: Kao 2:8; Kao 22:13

harer on pen ko di tiriyo komb paruklu aol ora haeng, njem pakl nao homaebe kisaol pangowao ora.*

¹⁹ Obum ni bor ngub kobur kakl, Njem ngubi tomb be sao baebenon handal ub di, mabor buklaosao baebenon handal ub di, ngo sao baeben hambun sao njem mbuk waeb bu wibi ora kisaol.*

²⁰ Obum wakl kakl, Njem nao ki tao nan saosolbaem is haoklao ngo munuwaol handal ub di, njem laomb tom haoklao ngo daonaol handal o di, ngo baeben angal mar lome nda ub ora handal ol ngon te ngub wiyao. Njem saosolbaem is haoklao ngo handal o Ngaoron sem, sem haoklao ndan angal mini wesao is haoklao o baeben menger ora handal. Njem laomb tom haoklao ngo handal o di mbini Ngaoron sem, sem haoklao ngo su Esiya bor paoleme baeben o menger ora handal ko ni kao njisao ora.*

2

Ngaoron sem Ebeses tenaol bor angal ngo kisaol o

¹ Njem Ngaoron sem su Ebeses bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Nim nao ki tao nan om saosolbaem is haoklao munu haruklu aol ngo, ni laomb han ngolom wari tom haoklao ngo dao mba hayao daruklol akol bu haruklu aol nda oram, ini hayem ol angal ngo eben kakl.*

² Heneng ora ini Ebeses tenaol ngo baebenon hambun sao kongon buri ora bubur oborob was bu hayem ub nim ora handakl ka. Ni hende ora. Inim hul ha saor peyo was habur man tangar mini aol khorob bimi mendborom ini maobowaklbur menjao keme tomb di, inim mbinim ngo keme ub makl homobur heneng ora lem ko nen nao saboklme ora. Mbini man tangar mini aol ngo baebenon ini bor ngub lome. Nao di Ngaoron angal bib hobao sao kam akol bimao aol ora hayom lome o, inim mbini man tangar lome aol ngo baebenon angal keme sao baeben pangobur mao bemberaeme tomb di, inim mbinim hambun sao bu haroklme sao baeben mao bembera hendeme tomb di, mbini ngo baeben tenaol maobowaem akol bu kakla lome aol ora hayem ko inim ora hondoklme.*

³ Mbini tenaol mendborom inim ninao angal bib ebe ngo men hokol ora bu haroklme o hondobur, mbinim ini bor khorob menjao menjao mao baroklme o,

inim ninao kongon ngo hem ko bemel inin kone bor di kho so kend aondao ora bin habur, inim hul ha saor peyo was haroklme ub nim hondo ora hae.

⁴ Heneng ora inim oborob ngo beyem ub nim ngub hondo was hae o, nim ini bor angal kao njuklwao mend meneyaong kao njun. Inim mbes pibnao wen tomb oran nil hul ha hasmi tomb inim nil kon aondao bu u hasimndis o, ngubi tomb non ngub ora inj beyem ka.

⁵ Inim mbes non oborob was bu habur nil kone u hasimndis o, inim nil kone ngo u hasmi ub tuwabur saokl wismi ora. Inim ngub bisming ngubi tomb wakl mbes ngo u hasmi ub nen sabo bokeyo inin kone baol munubur lemin, inim mbes pibnao ora ngo nil kone u hasimndis ub wakl nil kone u haklwaebe ora. Ngub inj, inim ngub nao bi bao wabur inin kone nao baol manaem sin, nim ini haklemil obobur lowaon laomb tom haoklao nan inin wiyao o mu tuwaklwao ora.*

⁶ Ngub bib se hae o aoh, inim oborob bu haroklme sao bombor ngo di wiyao. Nim Nikolas semom khorob bu haroklme sao baeben makl aondao ora homobur, nim mbinim ngo bu haroklme sao bor saond bi sao haruklu ub inim di bombor ngub was mbinim ngo bu haroklme sao makl aondao ora homo, mbini bor saond bi sao men koro haroklme inim ngo sao di oborob ora bimi.

⁷ Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe. Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaosao ora men mba hala mbarob sin, nim obu bor haeben saroklme is il mend Ngaoron emol seyao o ebe talo nao, lowao ora ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonom Ngaoron sem Ebeses tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisa.*

Ngaoron sem su Semena tenaol bor angal ngo kisaol o

⁸ Njem Ngaoron sem su Semena bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngub wiyao. Ni hambun saon te ora hae ol, nao kongon hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben hambunon bu mae luklwao aol ora hae. Ni mbes pe pawao o ni wakl enjaokl po hae ol, ni aol ngom ini bor angal ngo eben kakl ka.

⁹ Heneng ora inim tanda no inin kone bor kho sen was habur, inin osisao di nao wi

* 1:19: Kao 1:1   * 1:20: Kao 1:16; Kao 2:1; Kao 3:1   * 2:1: Kao 1:16; Kao 1:20   * 2:2: Kao 2:19; Kao 3:1; Kao 3:8; Kao 3:15; 1 Njo 4:1   * 2:5: Kao 2:16; Kao 2:22; Kao 3:3; Kao 3:19   * 2:7: Kao 2:2; Kao 2:14; Kao 2:19

ora habur ini dimb men koro hayem ub nim hondo ora hae. Ini tenaol dimb non bi menjao nao wi ora hayem o, inin kone bor non hambun sao maru u ora hayem. Tenaol mendborom ini bor angal kho kao beya peb bu maobowa haroklme ub di nim ora pango haruklu. Mbini tenaol ngo baebenom nao di Ngaoron sem Nju sem ora hayom lome o, mbini ngo baeben Ngaoron sem inj habur kakla ora lomel mbini ngo baeben Seranon sem ora hayem ka.*

¹⁰ Inim kang mend mabor sao tanda no ke kang mend hondokleming, inin ngo tomb pakl nao homoklwaebe ora. Pangeklem. Heneng ora Seranom ini ngo hayem haklon mendbor ini saokl mao waklbur tenaol mendborom ini kalabus mao palaen laol, inin ke ngub hondoklemi o inin bao hor tobon kab oran inin kone bor kend bin habur tanda bin haklemi ora. Ngub buklaol o inin Ngaorol hul ha, ha kimb was baem sin, mbinin ini pe paen luklemi tomb di nim ini haeben sareklemi inin imbi win lowao ora.*

¹¹ Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangaron ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe. Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaol sao ora men mbabur hala mbarob sin, obu ko mende wakl nao homoklaol obu menjao mondom kho nao mao saklao ora ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonom Ngaoron sem Semena tenaol bor bas ngub waeb bu kisesa.*

Ngaoron sem su Pekamam tenaol bor angal ngo kisaol o

¹² Njem Ngaoron sem su Pekamam bor paoleme baebenom angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Nim kuwi kuwinj aondao saoll ne boll boll ke ora ne kobaran nan hae mend wiyu aol ndam ini hayem ol angal ngo eben kakl ka.*

¹³ Nim su abo ngo ini hayem o ora hende ol, su ngo bor Seranom maomb bo hayao o ini ngo baebenom non nao angal bib hobao sao nao tuwae men kakl ora bu nil hul ha ora habur, inin nil ngo hul ha haroklme ub nao mupangebun tenaol hambunom inin nil hul ha hayem ko henden ora haroklme. Mbes aol Andipas obu nao angal bib hobao sao tenaol hambunom pangen kao kalo haraoklao aol hasaol, obu di ini haru hasmil obum nao angal hul nao hae men hakol

ora bu hasao o, obu ini ngo hayem haklon is mend sisaol su abo ngo Seranom maomb bo hae o bor mbinim obu ora pe paen lu tuwae simndis o, inin ngo tomb di ni nao tuwae ninao angal bib nda men hakol ora bisimndis.*

¹⁴ Inim oborob ngub was bimi o nim ngubi tomb ini bor angal kang mend di lowao ora. Su Pekamam abo ngo bor ini aol ngo hayem haklon mendborom mbes aol Belamom bu hasao ub nao tuwae men hakol ora bu hayem ol, aol Belam ngo obum ngub hisao. Mbes aol Belam ngo obum aol is mende obun imbi Belek muwalo buwalisao ub, Belekum Isreyel tenaol hambun maobowabur khorob mao ba saokl mao wakl ko buwalobur kisaon, obum Isreyel tenaol nao baeben bor inin Seran dubili mundi hae sem di ebe soklaong bao noklwaebe. Inim paes di bao pu pu bibaebe ko buwalisao ora.*

¹⁵ Heneng ora bombor ngo bisao ub was Nikolas semom khorob hambun sao bao bibaebe ko buwaloklme ub, ini ngo haklon mendborom man kho tangar ngub bao men hakol bu ngub bao bu hayem ora.

¹⁶ Ngub bu hayem ngao inin inin kone baol monoklwaebe ora. Ngub inj, inin kone nao baol manaem sin ni kang mend mabor sao oboklwao tomb, nao kuwi kuwinj saoll ngo nao ne komb pae bor kabukl ti ha wi o hesa saond bukmaol, mbini ngo baeben bo denge noklwao ora.*

¹⁷ Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangaron ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe. Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaol sao men mbabur ora hala mbarob sin, nim obu bor heben pange ne mend ngubi tomb mondom nao hende mupang mba hayao o obum nen ko kalobur lowaon, nim obu bor han haek bi mend wiyao on di bombor mend kaloklwaol, nim han haek bi ngol imbi wen pange ora di waeb bukwaol o tenaol mondom imbi ngo nao hondoklemi. Ngub inj, tenaol mendbor han ngo muklaol om was imbi ngo hondoklemi ora ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub Njonom Ngaoron sem Pekamam tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisesa.*

Ngaoron sem su Tayatara tenaol bor angal ngo kisaol o

¹⁸ Njem Ngaoron sem su Tayatara bor heme baebenom angal mini wesao bor bas

* 2:9: 2 Kor 11:14-15; Nje 2:5; Kao 3:9 * 2:10: Mat 10:28; 2 Tim 4:8; Nje 1:12; Kao 3:11 * 2:11: Kao 20:14; Kao 21:8 * 2:12: Kao 1:16 * 2:13: Kao 3:8 * 2:14: 2 Pit 2:15 * 2:16: Kao 1:16; Kao 3:11; Kao 22:7-12; Kao 22:20 * 2:17: Njo 6:48-50; Kao 3:12; Kao 19:12

mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngub wiyao. Ni Ngaoron Isi ora hae. Nao el di is sung buri aondao ora mend daoklao nda ubi ora hae. Nao aongao di han mbaras sem ebe kun pele hib wes wes sao hae mend soklao ndabi aongao hae aol nda oram, ini hayem ol angal ngo eben kakl ka.*

19 Heneng ora nim inim hambun sao bu haroklme sao baeben di hondo was habur, inim tenaol hambunol ora kone u inim nil hul ha hayem ub di nim hondo ora hae. Inim tenaol hambun bisur bubur kongon bu hayem ub di, inim ke kang mend hendemel inin kone bor kend bin habur kho sen haeme tomb di, inim hul ha saor peyo ora hayem ub nim hondo ora hae. Mende di ni hende ora. Inim mbes kang bu ora oborob bam bam bismi o, inim ngubi tomb aondao bu ora oborob beyem om mbes ngo kang bu oborob bismi ub men mbayao ora.

20 Inim oborob ngub bu hayem o nim inim khorob mend bimi on ini bor angal kang mend kon ka. Khorob biyao ten Njesebel obu ini hayem ol bereyao o inim obu maki nao heme ngub bao birin waroklme. Khorob biyao ten ngom ni Ngaoron man mini ten mend yao was ko haraoklao o, ten ngo obum nao kongon bimi tenaol baebenom paes pu pu bu khorob ngub bu haen ko buwalo habur, obum nao tenaol ngo baebenom inim Seran dubili mudi hae sem di bao noklwaebe ko buwalo hae ol, ten ngom ngo bu hae saom ninao kongon bimi tenaol baeben saokl mao waklbur ora maobowa hae.*

21 Nim ten ngo obu kone baol minin ko nen sabobur baoklme nda bao haen nim obu nao hende non bubur penar bu ke nao mao handawao o, obum kone baol muni obum paes was po haraoklao ub nao tuwakl bi ora e ka.

22 Ngub biyaol nim ten ngo obu di, aol mendbor ten ngo obu daol paes po haroklme baeben di, mbini hambun to bombor o bor mao barabur mbini sen aondao ora ha win lowaol tanda aondao ora mend noklemi ora. Aol mendbor ten ngon angal pangobur ten ngo obu daol paes po haroklme baebenom di, mbinim kone baol muni ten ngom khorob ngo bu haraoklao ub heb homo bu haroklme sao nao tuwarim sin, nim mbini di tanda aondao ora mend nen lowaol mbinin kone ora bor kho sen habur ke aondao ora hondo haklemi ora.

23 Nim ten Njesebel ngon nongnas baeben di pe paen luklwaol, Ngaoron sem baeben hambunom nim ngo buklwao sao

hondoklemi tomb, tenaol hambunon kone bor nen saboklme sao mbinin kone bor wiyao ub di mbinim obum oborob ora ngo hendekle ko henden ko, ten ngon nongnas baeben pe paen luklwao ora. Nim ngub bubur lowaon ini tenaol hambunom oborob di khorob di hambun sao bu haklemi ub, ini hambun bor armend sisao inin sokl taol bu njuklwao ora.*

24 Ngub buklwao o nim ngubi tomb ini su Tayatara tenaol ngo baebenom ini aeben mendbor bor di angal kang mend kon ka. Inim ten ngon angal kho ngo di pangom men hakol nao bimi. Mende di mbinim Seranon angal mend hobao sao kowes bi angal lomel, mendborom angal ngo turi homo men hakol bimi ub inim man ngubi turi homo men hakol nao bismi. Heneng ora inim ngub bimil nim ini ngo baebenon kone bor kho so kend bib se ke mend nao hendeklemin lowao ora.

25 Ngub buklwao o nim ngo baebenom hambun sao muni haklemi sao baeben oborob ora bao men hakol bu habur, ni ini haklemil obo pindib paklwao tomb di bao men hakol bu haklbur ora haklwaebe.*

26-27 Tenaol mandom hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklao sao baeben hambun sao men mba, obum ninao angal ebe ngo men hakol was bubur obum pe parukl tuwarukl ora ba sin, nao Abom nim tenaol hambun maeb habur tenaol hambunon wesmbao aondao ora han ko obun buri taol bu njisao ub, bombor ngub was nim obu buri aondao ora taol bu kalobur lowaon obu tenaol hambun maomb bo haraoklao aol aondao ora haen lowao. Ngub buklwao aol ngom obun han aen tom buri ora hakl munubur su tenaol hambun buri palobur maomb bo haklao tomb, mborol be demi ora bao lu hes mbaeb se mend saoklao nda ubi men mao ingiyabur maomb bo haklao ora.*

28 Ngub maomb bo haklao tomb nim obu bor hokloben haraoklao saosolbaem di kaloklwao orang.*

29 ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondao Tangaron ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonom Ngaoron sem Tayatara bor bas ngub waeb bu pen kisesa.

3

Ngaoron sem Saris tenaol bor angal ngo kisaol o

1 Njem Ngaoron sem su Saris bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend

* 2:18: Kao 1:14-15 * 2:20: Kao 2:14 * 2:23: 2 Tim 4:14; Kao 20:12-13 * 2:25: Kao 3:11 * 2:26-27: Kao 12:5 * 2:28: Kao 22:16

waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub kisao. Nim Ngaoron bisur biyao wesao is haoklao o haru habur, nim saosolbaem di is haoklao oran munu hae aol ndam ini bor angal ngo eben kakl ka. Inim hambun sao bu hayem ub di nim hondo ora hae o mbini tenaol mendborom ini bor ngub lome. Mbini Ngaoron sem ngo baeben non haeben ora saklbur hayem lome o ngub inj, ini pe pae non bi ora hayem.*

² Heneng ora nim hende tomb inim nao Ab Ngaoron el sol hambun sao ngo bu hayem sao baebenombor sao ora mend Ngaorum turi hemen nao beyem ol, inim enjmor kobur u paolu wiyem ka. Ngub beyem ol inim hambun sao oborob bimi saon inin kone bor kang bu ora wiyang, kang ngo wiyao o nao bum haen ub inim u ngo paoleyem ub nao paoli ngubi tomb wakl buri palobur teka haklwaebe ora.

³ Pangeklem. Inim Angal Bib Hobao Sao ngo mbes ora pangobur men hakol bismi ngao, inim angal ngo pangismi ub oborob ora wakl nen sabo bokeyo men hakol bubur inin kone baol monoklwaebe ora. Ngub inj, inim enjmor ko ngub u was bao paolu waem sin, inim ni ngo tomb oboklao ko nen nao saboklemi tomb, paes noklme aolom sub paes noklbur ubuklmi nda ub oboklwaong inim hondobur ora haklwaebe.*

⁴ Aoh, ini su Saris tenaol abo ngo baebenon kang mendbor mbinin lab labol dol nao haen bu haroklme baeben, ni hesa ebe haru akol bu haeb se ora hayem ol, mbini tenaol ngo baebenon ni ngo oboklwao tomb mbinin lab lab ebe haek bi on was samobur ni daol nao haru akol bu haklmao ora.*

⁵ Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaosao ora men mbabur hala mbarob sin, nim obun imbi di haeben saroklme baebenon imbi wiyao mbuk o bor wiyao o nao kunibur lowaon, nim obu di lab lab haek bi ebe ora ngubi hakl mao somabur, nim nao Ab di obun angal mini wesao baeben di mbinin el sol obu ninao sem ora hae ko kao paklwao ora.*

⁶ Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenon Wesao Aondao Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonom Ngaoron sem Saris tenaol bor bas ngub waeb bu pen

kisesa.

Ngaoron sem su Pilarelpia tenaol bor angal ngo kisao o

⁷ Njem Ngaoron sem su Pilarelpia bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Ni komb bi ora habur nim hor hambunon heneng was ko haruklu aol ora hae. Nim aol wesmbao Debiron tiriyao ki di maru ora hae ol, nim tiriyao ngo komb paruklu o mondom wakl bo mbakl buwaklao ora. Nim tiriyao ngo bo mbaruklu o di mondom wakl komb pakl buwaklao, ni aol ngom ini hayem ol angal ngo eben kakl ka.

⁸ Pangeklem. Nim inim hambun sao bu hayem sao baeben di hondo ora hae ol inin buri kang ora mend bao wiyao, inim nao angal ngo nao tuwae men hakol ora bubur, inim pakl nao heme ninao imbi di kowes nao bibur tenaol hambunon pangen bao was ko hayem ub nim hondo ora hae. Nim ini hondareklem in ko tiriyao ngo komb pa win ke ub di tenaol mondom bo mbakl buwaklao ora.*

⁹ Pangeklem. Inim mbini tenaol Seranon sem ngo baeben di ora hendeyem ol, mbini ngo baebenon nao di Ngaoron sem Nju sem ora hayom lome o mbini ngo baeben Ngaoron sem inj habur kakla ora lomel, nim mbini ngo baeben inin aongao ma teb so bor obo dombes u tumu karu birin lowao tomb, nim ini turi homo kone u haruklu ub mbini ngo baebenon hondoklemi ora.*

¹⁰ Heneng ora nim ini bor ngo sao ngo sao bibaebe ko kao njuwao ub inim men hakol ora bubur hul ha saor peyo was haroklme, mabor sun tenaol hambunon kone hondoklbur su hambun bor tenaol hambun ke aondao mend hondoklemil, mbinim ke ngo hondoklemi ub ini bor nao eben ko nim ini ngo baeben oborob ora maeb haklwao.*

¹¹ Pangeklem. Nim ini hayem ol teb so oboklwao orang, inim oborob bu haroklme sao di nao tuwae inim buriyab men hakol ora bu habur, inin imbi uklaol sokl ebe ora ngo mabor muklemi ub mondom wakl pere muklao hondo ora haklwaebe.*

¹² Tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaosao ora men mba hala mbarob sin, nim obum Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ora o buri palo minin ko obu and ngon pinj aondao tao tao ora men koro haen lowaol, obum and komb bi ngo tuwabur obu ko mende dera

* 3:1: Kao 1:4; Kao 1:16; Kao 2:2   * 3:3: 1 Tes 5:2; Kao 2:5   * 3:4: Njur 23   * 3:5: Mat 10:32; Luk 10:20; Kao 3:18   * 3:8: 1 Kor 16:9; Kao 2:2   * 3:9: Kao 2:9   * 3:10: Luk 21:19; 2 Tim 2:12   * 3:11: Kao 2:10; Kao 2:16

nao poklao ora. Ngub inj, nim obun wesmbaol nao Ab Ngaoron imbi waeb bu ubur lowaon, nao imbi wen pange oram di obul waeb bu uklwao ora. Nim nao Ngaoron su and lobokl lobokl aondaon imbi di obul waeb bu uklwao. Su and lobokl lobokl aondaon ngo Njurusalem wen pange ora soklao o, su wen pange ngo nao Ngaoron obum win laol yu heben haklbir ora obo win lao.*

¹³ Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondaon Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonon Ngaoron sem Pilarelpia tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisesa.

Ngaoron sem su Lerosiya tenaol bor angal ngo kisao o

¹⁴ Njem Ngaoron sem su Lerosiya bor haeme baebenon angal mini wesao bor bas mend waeb bu pen kaebe ora kisaol, angal ngo ngub wiyao. Ni heneng was lome on te ora habur, nim Ngaoron Angal Bib Hobao Sao wiyao baeben tenaol hambunon pangen dund se oborob was kao kalo haruklul, nim hor hambunon heneng was ko haruklu aol ora habur, ni aol ngo Ngaoron hambunon sao warisao sao baebenon te ora hae om ini bor angal ngo eben kakt.*

¹⁵⁻¹⁶ Heneng ora nim hambunon sao bu hayem sao baeben nim hondo ora hae ol, ini ib kong de non bi ora di inj hayem. Ini ib turub bi non bi ora di inj hayem ka. Ini ib kong de non bi ora sokl beyao sin di, ini ib turub bi non bi ora sokl beyao sin di, ngon ebe was sokl beyaol nim makl nao homokl beyo o, ini ib kong de ora menger di inj habur ini ib turub bi ora menger di inj hayem. Ngub inj, ini ib kho narol ebe turub bi mend saoklao nda ubi menger ora hayem ol nim ini makl aondaon ora homobur, nim ini ib no muklu tuwaroklme nda ubi ora men mao koran hayem ka.*

¹⁷ Pangeklem. Inim ngub ko haroklme. Ninao mone andub ora maru u habur ninao osisao di andub ora maru u hae ol, nim menjao hem ko es nao bi ora hae ko haroklme. Inim ngub ko hayem o ngub inj, ini khorob ora hayem ol tenaolom ini hondomaeb se ora hayem. Ini dimb inin osisao kang ora di nao wiyao, lab lab di nao bombe ini toklo was buru wiyem. Inim mbib nao ebe hayom ko nen sabeyem o, ini el hukl bi ora hayem ol inim ngo sao hakl nao hende ora hayem ka.*

¹⁸ Heneng ora inim ngub hayem ol nim inim oborob ora nen sabeklemin ko kone ngo njurukl. Nao han ngol buri ebe ora mend uruklu o isom dobur ebe wen pange dol kang ora di nao hae ora wiyang, inin hobao sao heneng andub ora maru u hareklemin ub inim nao han ngol ngon dob haem sin ebe ora soklaong, inim ngon dob bibaebe ora. Mende di inim lab lab nao bombe oran kang ora di mend nao haklemil, tenaol hambunon hondoklemi tomb inim sakl nao poleklemin ub inim lab lab haek bi ebe ora wiyao on dob bubur, inin toklo songol bombo tingi mba ora harim sin ebe ora soklao. Mend di ini el hukl bi ora hayem o inin el ngo wakl ebe soklaol osisao oborob ora hend heneng beklemin ub, inim marsin mend wiyao on di dob bubur inin el bor sulaem sin ebe ora soklao ka.*

¹⁹ Heneng ora nim tenaol mendbor turi homo kone wa sin, mbinim khorob bu haroklme sao baeben tuwabur kone dund se ora win ko, hondo ko taolu luruklul nim ini hondo kakl ngao, inim khorob bu haroklme sao baeben nen sabo hem kobur inin kone baol monoklwaebe ora.*

²⁰ Pangeklem. Ni inin anda tiriyao kombae oral habur tiriyao lu nga nga ko kor bu hael, tenaol mandom nao angal pangobur tiriyao komba sin nim andaon hondaklwaol, ni obu hesa yao haru ne no buruklbaol ora.*

²¹ Heneng ora nim di mbes nao saond bi ni bor kho mao sakl bisao sao men mba ora hala mbawaol, nim nao Ab hesa yaon maomb bo haroklbaol on seyal boroklbaol ub, tenaol mandom obum hul ha saor peyo was habur obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaol sao ora men mba hala mbarob sin, obu di ni hesa nao maomb bo haruklu ngon seyal buruklbaol ora.*

²² Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom Wesao Aondaon Tangarom ini Ngaoron sem bor angal ngo kao nje o, inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe ora ko Njisesom Njon bor obam sao kao kalisao ub, Njonon Ngaoron sem Lerosiya tenaol bor bas ngub waeb bu pen kisesa.

4

Mbinim Ngaor yu heben hayao bor kaoya kao ha was boroklme o

¹ Angal ngo baeben hambunon kao nji paesao tomb yu heben bor tiriyao bombor mend komb pa wisaol hondowaol, mbes ni

* **3:12:** Kao 14:1; Kao 21:2; Kao 22:4 * **3:14:** Kol 1:15; Kao 1:5; Kao 19:11 * **3:15-16:** Oro 12:11; Kao 2:2 * **3:17:** Luk 12:21; 1 Kor 4:8 * **3:18:** Nje 2:5; Kao 3:5; Kao 4:4; Kao 16:15 * **3:19:** 1 Kor 11:32; Kao 2:5 * **3:20:** Njo 14:23; 1 Njo 2:24 * **3:21:** Mat 19:28

bor angal aondao bu ora biyukel mbel sao pangobur kao njisao ndam kakk, Nim nje bor mabor buklaao sao baeben hambun sao hendenin muwalon ub enjo ngo bor yin ib kisao ora.*

² Ngub kisaol pangowaol bombor ngo ora tomb Ngaoron Wesaom ni aondao bu buriyab ora men mbaesaol nim heben bor hondowaol, maomb bo haraoklaao on seya o wisaol hondowao tomb seya ngol mend birisaol hondowao ora.*

³ Seya ngol birisao ndan el wil bor hondowao tomb obu han ebe hib wes wes sao hae menden imbi han njasba lomel, han ngo sao di han ingi bi ebe ora menden imbi konilan lomel, han ngo sao di obun el wil bor hib wes wes sao hae ngubi ora sisaol hondowao. Ngub hondowaol han emeral kates ke ora mend saoklaao nda ubi menger, sao ningill pab mend ngol bisao om maomb bo haraoklaao on seya ebe ora ngo nda bor pab bu tundaesaol hondowao ora.

⁴ Ngub hondowao tomb maomb bo haroklme on seya tokl du dowapu ora mondom maomb bo haraoklaao seya aondao ora nda mao tukun sa u pab bu mba hasaol hondowao tomb, seya ngo baebenol Ngaoron semon maeb haroklme aol is dowapu mend mbinin lab lab di ebe haek bi on was bubur, mbinin han ngol teng di ebe was on aol wesmbao maomb bo haroklme baebenom ndibiklme ub was ndibi mbabur ber mba hasmil hondowao ora.*

⁵ Ngub hondowao tomb maomb bo haraoklaao on seya aondao ngol bubiyab aondao bu ora bi hakol was bisaol, angal di aondao bu ora ko kimb bubur har kull di aondao bu ora kao hakol was bisaol pangowao ora. Ngo tomb maomb bo haraoklaao on seya ngon el wil dund so oral laomb tom haoklaao mend do hasol hondowao o, laomb ngo Ngaoron Wesaom tom haoklaao o menger ora sisaol hondowao ora.*

⁶ Maomb bo haraoklaao on seya ngon el wil dund so oral menjao mend wisaol hondowao, ib mal ebe haek bi ora mend waoraoklaao nda ubi ora o, ib wesub non bi tenaolon el wil oborob ora hend heneng bib se sisaol hondowao ora.

Ngo tomb nim hondowao tomb el el bu enjo biri sao is makk mend maomb bo haraoklaao on seya ndan tukunol teka ha pab bu mba hasmil hondowaol, mbini el el bu enjo biri ngo sao baebenon el andub ora tismil, mbinin tombao nan di mesao nan di elom was mu bowes bu pele ora sisaol hondowao ora.

⁷ Nim ngub hondowao o enjo biri is makk ngo hondowao on maoklaao nan bombor o sab busi aondao deran ker sem buri ora mend saoklaao ndabi sisaol hondowao ora. El el bu enjo biri ngon kabo nan o some kawao hondbao non bi sisaol hondowao. Enjo biri sao ngon tebo nan on el wil bor hondowao tomb aolon el wil non bi ora sisaol hodowao ora. Enjo biri sao ngon is maoklaao nan o hondo kowes buwao tomb, obu sao mao hobao dibe aondao ora mondom yu saohar bor ditaokl akol biyao nda ub bobao pobae ke pe hasaol hondowao ora.

⁸ Nim enjo biri sao is makk ngo biris-mil hondowao sao baebenon mbinin sisaobobao pao dowas ha ha bi sisaol hondowao tomb, mbinin el andub ora mbinin bobao bundur nan di mandaem nan di elom nao mao panae ora sisaol hondowao. Ngub hondowao o mbini ngo sao baebenon hora di somna di Ngaor bor kaoya kobur we ngub ko haroklme.

Aorao Aondao Ngaor obu buri pon pae aondao ora hayao.

Obu mbes di bao was hasaol obu komb bi ora yao.

Ngubi tomb di bao hayaol obu komb bi ora yao.

Obu ngubi tomb oboklbur beyaol obu komb bi ora yao ko

kaoya ko haroklme, mbinim ngo ko haroklme ub kao tu sowa nao bi kao hakol was bu haroklme ora.*

⁹ Enjo haeme ngo sao baebenon nao heme haeben saraoklaao ngo obun maomb bo haraoklaao on seyal bereyao o, obun imbi aondao bu ora win ko tengiyu ko kaoya kobur we kao ha was haeme tomb,*

¹⁰ Ngaoron semon maeb haroklme aol is dowapu nda baebenom di, obu nao heme haeben saraoklaao ngo obun maomb bo haraoklaao on seyal bereyao on elol tumu karu dombes ubur, mbinim di obu bor kaoya ko haroklme ora. Ngub bubur lomen mbinin han ngol teng nda hakl, maomb bo haraoklaao on seya ndan el wil nan kombo tu men sa peb bi was bu habur ngub lome.*

¹¹ Aorao Aondao o nje nao Ngaor ora habur Hambun Saon Aorao ora hael ol
Njen mbib nen sobale ub
Hambun sao su hesa saohar kab bor
Baoraoklaao sao baeben di
Haraoklaao sao baeben di warisil
Ngubi tomb hambun sao bao hayem ol
Nje imbi wi bao bi aondao ora hael ub di
Nje buri pon pae aondao ora hael ub di

* 4:1: Kao 1:1; Kao 1:10 * 4:2: Kao 4:9 * 4:4: Kao 3:18; Kao 6:11 * 4:5: Kao 1:4; Kao 8:5; Kao 11:19; Kao 16:18

* 4:8: Kao 1:4; Kao 1:8 * 4:9: Kao 4:2; Kao 4:10 * 4:10: Kao 4:9; Kao 5:1; Kao 5:7; Kao 5:13; Kao 6:16; Kao 7:10;

Kao 7:15; Kao 19:4; Kao 21:5

Njem hambun sao ngo warisi sao
baebenom
Nje bombor o bor was kaoya kaeb se hael
ol

Nje bor was kaoya lemi ora ko
we ko kaoya ko haroklme.

5

Njonom bobae mend hongbe mba hasaol hindisao o

¹ Nim hondowaol maomb bo haraoklao on seyal mend birisaol hondowao on ki tao nan o bor bobae hongbe mba tanga pae mend wisaol hondowao tomb, bobae ngon dera nan di ndaon nan di waeb bu u mba hasao o hondowao tomb, ya pe barae ukl haoklao bobae nao pobaekelen ko, munu para mba tangaroklme sao mandom bobae waeb bu pae ngo munu hongbe mbabur, ya ngom para mbaen ko tanga pa u mba hasaol hondowao ora.*

² Ngub hondowao tomb angal mini wesao buri ora mandom angal buriyab ora kobur kakl, Ya bobae hongbe mba tangaroklme saom bobae ngo hongbe mba tanga pa wi o munu loklo tuwabur, bobae ngo pobaekero handaeb se oran aeb hayaob? kisaol pangowao ora.

³ Ngub kisao o bobae ngo pobaekero handaeb se mend yu heben bor di, su ngo bor di, su ngon bundur nan di, bobae hongbe mba tanga pae ngo wiyao ub pobaekero handaeb se aol mend nao hasaol hondowao ora.

⁴ Heneng ora nim hondowao tomb bobae ngo bor waeb wiyao ub pobaekero handaeb se aol is bombor ora di mend hasaol mandom hindismil dim nim nao hondowaol, nim de andub ora kowao.

⁵ Ngub kowaol Ngaoron semon maeb haroklme aol ngo ber mba hasmi on is mandom ni kao njubur kakl, Njem de nao kao ora. Hend, Njura semon sab busi aon-dao deran ker ora ngo hael hendel o, obu aol hobao sao ora ngo pindib paesao o, obu aol wesmbao Debirom maru wam aeben aeben bisao on mend obu is pilaol daollmbao biyao nda ub bubur pindib paesao, obum obun saond bi obu bor kho mao sakl bisao sao obum ora men mbaesao. Ngub bisao, obum bombor o ya lokl barae bobae munu hongbe mba tangaroklme sao ukl haoklao ngom bobae ngo tanga pa wiyao o ebe munu loklo tuwabur, bobae ngo bor wiyao sao baeben di ebe pobaekero hondo haraoklao ko kao njisaol pangowao ora.*

Njonom Some Sib Hondbao hindisao o

⁶ Ngo tomb nim hondowaol mbes mbinim Some Sib Hondbao pe paen lismi o wakl enjo hae non bi mend hasaol hondowao tomb, el el bu enjo biri sao is makl nda hesa Ngaoron semon maomb bo haroklme aol nda baeben kabon tukun oral, maomb bo haraoklao on seya ngo wisao ndan tukun oral teka hasaol hondowao ora. Some Sib Hondbao ngon wesmbao nan wesmbaol enge ke haoklao mend hasao ol el di hond haoklao mend tismil hondowao o, ngo baeben Ngaor obun Wesao tom haoklao nda menger ora sisaol, Ngaorom obun Wesao ngo su hambun bor pen ko haraoklao o ora sisaol.*

⁷ Some Sib Hondbao ngo obum maomb bo haraoklao on seya ndal mend birisaol hondowao on ki tao nan o bor bobae ngo wiyao o mukl pisao ora.*

⁸ Bobae ngo ngub misao tomb el el bu enjo biri sao is makl ngo birismi nda baeben di, maomb bo haroklme aol is dowapu ngo ber mba hasmi nda baeben di, mbini hambunom Some Sib Hondbao ngon teb sol obo tumu karu dombes ubur kaoya kismil hondowao ora. Ngub bubur kismil maeb haroklme aol nda baebenon bombor bomborom was we tibiya ken lome sao kita non bi mendbor munubur kismil, mbinim han ngol ndis mend minismi hakl bor kao ebe ora pebe sao mend ndis ngo baeben bor tumbi ha u pisaol hondowao o, kao ebe ora pebe sao ngo tenaol Ngaoron semom Ngaor bor kaoya lome ub menger sisaol hondowao ora.*

⁹⁻¹⁰ Ngub hondowaol mbinim we wen pange mend ngub kismi.

Mbinim nje pe panin lismil
Njem tenaol hambun Ngaor hayaol pen
koklbur

Njen ibaom tenaol sem hambun dob bu
mbaesil

Tenaol sem hambunon mendbor di
Angal tangar tangar ke paoloklme baeben
hambunon mendbor di

Songol tangar tangar ubi hae paoloklme
baebenon mendbor di

Su hambun bor paoloklme baeben ham-
bunon mendbor di

Njem ngo baeben hambunom Ngaoron
kongon bin ko

Mbini ngo baeben
Obun baolum aol komb bi sem ora mao
haesil

Mbinim tenaol su hambun bor paoloklme
baeben

Maomb bo haklemi ora.
Njem oborob ngub was bisil
Nje bomborom bobae ngo ebe mubur

* 5:1: Kao 4:2; Kao 4:10   * 5:5: Kao 22:16   * 5:6: Njo 1:36; Kao 1:4; Kao 5:12; Kao 13:8   * 5:7: Kao 4:2; Kao 4:10

* 5:8: Kao 8:3-4; Kao 14:2; Kao 15:2

Yao bobae munu hongbe mba tangaroklme
sao ngo
Ebe munu loklo tuwaeb se ora hael ko
we wen pange mend ngub kismil pan-
gowao.*

Some Sib Hondbao bor kaoya kismi o

¹¹ Ngo tomb nim wاكل hondowao tomb
Ngaoron angal mini wesao andub ora ndi
nao munu warib se buklhoma andub oran
iri non bim, el el bu enjo biri sao nda
baeben di, Ngaoron semon maeb haroklme
aol ngo birismi nda baeben di, maomb bo
haraoklao on seya ngo wisao ndal Some Sib
Hondbao ngo birisao nda di, ngo baeben
mao tukun sa ha pab bu tundabur*
¹² angal aondao bu ora ko we mend
kismil pangowao ora. Ngub pangowao
mbinim we ngub aondao bu ora kobur
kakl,
Mbinim mbes Some Sib Hondbao ngo obu
pe paen lismi o
Obum buri palo wاكل ngo enjo hae ol
Obu buri pon pae aondao ora hae ub di
Obu hambun sao hobao sao was u hae ub
di
Obu kone kikil bi aondao ora hae ub di
Obum menjao bukl buwa nao bib se hae ub
di
Obu aondao imbi wi bao bi ora hae ub di
Tenaol hambunom obu bor tengiyu ko
Kaoya kaeb se hae ub nen sabobur di
Naom ngub nen sabobur
Obu bombor o bor kaoya kaeb se hayom ko
we kismil pangowao ora.*

¹³ Ngo tomb nim pangowao
Ngaorom tangar tangar ubi warisao sao
baeben hambun sao yu heben bor haeme
sao baebenom di, su ngo bor haeme sao
baebenom di, su ngon bundur bor haeme
sao baebenom di, ib kunjja bor baoraoklao
sao baebenom di, su saohar hambun bor
baoraoklao sao baeben hambunom di, ngo
sao baeben hambunom we bombor mend
kismil pangowao mbinim ngub kismi.
Maomb bo haraoklao on seyal ngo bere o
hesa
Some Sib Hondbao non bi ngo kab bor
Nao ngo baeben hambunom
Ibin imbi aondao ora win kobur
Ibi buri bao bi aondao ora hayeb ko
Hor hambunon tengiyu ko
Kaoya kao ha kimb was bu haklmao ko
we ngub kismil pangowao ora.*

¹⁴ Ngo tomb el el bu enjo biri sao nda
baebenom kakl, Ngo lem sao baeben
heneng ora lem kismi. Maeb haroklme
aol nda baebenom di mbibi bor tumu karu
dombes ubur kaoya kismil hondowao ora.

6

*Some Sib Hondabom ya munu loklo
tuwaesao o*

¹ Ngo tomb nim hondowao
Some Sib Hondbao ndam ya lokl barae haoklao mon-
dom bobae munu hongbe mba tanga pae
ngo wisao o mumunubur, ya ngon haoklao
nan o munu loklo tuwaesao hondowao
ora. Ngo tomb el el bu enjo biri sao mend
birismi ndan is bombor mondom angal
mend kisaol pangowao o, obum angal ngo
kisaol nda har kull mend lao nda ub kobur
kisaol pangowao tomb obum kakl, Nje ib
kisaol pangowao ora.*

² Ngo tomb nim wاكل oborob ora hend
heneng buwao, some hos haek menden
mesaol aol mend obun sendaol hakl
munubur birisaol hondowao ora. Ngub
hondowao tomb mbinim aol ngo some
hos on mesaol birisao nda obu bor aol
wesmbao maomb bo haroklme baebenom
teng ndibiklme ubi mend ndibilin kalismil
hondowao, obum obun saond bi baeben
hambun ora men mba luklbur saond bu
kalokl pisaol hondowao ora.

³ Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya
bobae ngo munu hongbe mba tanga mba
hasao ndan mende munu loklo tuwaesao
tomb nim pangowao, el el bu enjo biri
sao ndan kabo nan om angal mend kisaol
pangowao tomb obum kakl, Nje ib ora
kisaol.

⁴ Ngo tomb nim hondowao some hos
ingi bi mend obo pindi paesaol hondowao
tomb, aol ngo some hoson mesaol birisao
ndam sun tenaol sem hambun bor saond
aondao bu ora mao ba ba, mbini hakl hakl
mende li li bin ko mondom aol ngo some
hoson mesaol birisao nda bor kuwi kuwinj
aondao saoll mend kalobur, obu buri ngubi
haen kisaol ora.

⁵ Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam
ya bobae ngo munu hongbe mba tanga
mba hasao ndan tebo nan nda munu loklo
tuwaesao tomb, el el bu enjo biri sao
ndan is tebo nan om angal mend kisaol
pangowao obum kakl, Nje ib kisaol pan-
gowao ora. Ngub pangobur nim wاكل
oborob ora hend heneng buwao tomb some
hos bombere mend hasaol hondowao ora.
Ngub hondowao tomb aol some hos ngon
mesaol birisaomon, obun ki bor ne menger
hondo taol bu kaloklao sao mend minisaol
nim hondowao ora.

⁶ Ngub hondowao tomb el el bu enjo biri
sao maki ngo birismi nda baeben daruklol
angal mend kisaol pangowao, angal ngo
kisaol ndam ngub kisaol. Njem wir palawe
mone so pao bombor kab ngaorukl pele, ko

* 5:9-10: Kao 1:6; Kao 20:6; Kao 22:5 * 5:11: NjuS 12:22

* 5:12: Kao 5:6

* 5:13: Kao 4:2; Kao 4:10

* 6:1:

bombor ora naebe mend menger mu taol bu kal. Njem mbali palawe mone so pao bombor kab ngaorukl pele, ko teb naebe mend di menger mu taol bu kal. Olib wel hesa ib waen kab non andub nao wil ngao, pond buklaol hendaebe kisaol pangowao ora.

7 Ngo tomb Some Sib Hondbao non bi ndam ya bobae ngo munu hongbe mba tanga mba hasao ndan ukl maoklao nan o munu loklo tuwaesaol hondowao tomb, el el bu enjo biri sao ndan maoklao nan bombor ndam angal mend kisaol pangowao obum kabl, Nje ib ora kisaol pangowao ora.

8 Ngub kisaol nim wabl oborob ora hend heneng buwaol, some hos homo wi non bi iri hakl kur maenj bi hae mend hasaol hondowao, aol some hos ngol birisao nda hondowao tomb aol ngon imbi Pe Pae ora sisaol, obu hesa haru haroklbe on imbi di Is De ora sisaol, Is De ngo obu di obun mama taol mi ibisaol hondowao. Ngub hondowao tomb mbibim tenaol sem makl paoloklme on sem maoklao nan o pe paen lin ko buri aondao ora taol bu kalisal hondowao tomb, mbibim tenaol ngo baebenon mendbor kuwi kuwinj aondao saoll oram pe paen bo dengno lu, mendbor di dem pe paen ko, mendbor di sen tangar tangar ubi eben kobur mao homa, tenaol ngo baebenon mendbor di deran ker haraoklao sao semom no bowes bin koklbur mbibim buri aondao ora palisibil hondowao ora.

9 Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya bobae ngo munu hongbe mba tanga mba hasao ndan su nan o munu loklo tuwaesaol tomb, aol mendbor mbes Ngaoron angal bib ebe buri palo ora men hakol bubur tenaol hambunon angal ngo pangen kao kalo hasmil, mbini aol mendbor Ngaoron angal bib hobao sao ngo makl homo mbinin saond bi sao hasmi baebenon mbini pe paen lismi on wesao baeben, Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to bundur nan hasmil hondowao ora.

10 Ngub hondowao aol wesao ngo birismi nda baebenon angal aondao bu ora kobur kabl, Hambun Saon Aorao wesmbao aondao o, nje komb bi ora habur njem hambun sao harili sao baeben heneng was ko hariling, njem bao hor asub baeben ora pibi haen bao burubur sun tenaol ngo baeben te mao bembera howes ko, naon ibao peben ko ngo pe pamun lismi on mbini bor bu san luklesib? kismil pangowao ora.*

11 Ngo tomb mbinim aol wesao ngo hasmi nda baeben bor lab lab haek bi saoll ebe was mend, bombor bombor kal kal bubur

mbinim aol wesao ngo baeben bor ngub kao kalismi. Inim sub kang baoklme hor so bao buru haklaob ora. Mabor inin saond bi ngo baebenon ini pe pareklemin lismi ub inin tenaol sango Ngaoron kongon bimi tenaol mendbor di pe paen luklemil, mabor mbinin tenaol pe paen lu haklemi ub andub ora ndi pe pelen luklemil mbini ke aondao ora handaeb se haklemi tomb, mbinim inin ibao peben ko ini ngo pe pareklemin lismi on Ngaorom mbini ke mao handabur san luklao ora kismil pangowao.*

12 Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya bobae ngo munu hongbe mba tanga mba hasao ndan dowan o munu loklo tuwaesaol tomb, nim su ngo hambun bor dull bere ora aondao bu ora ibisaol hondowao tomb, yu nar el nda bor bombere men aolubur dimaolao his his bi non bi sisaol hondowao tomb, ek di ingi bi ibao non bi ora men aolisaol hondowao ora.*

13 Ngo tomb mand huwinj ngo yu saoharol harekle baeben di, is il daol mend wen bo nao de haenbur popom sul tal hakl buri ken ko tibaraen lao nda ub, sul tol hakl ib ib bisaol hondowao ora.

14 Ngub bisaol tomb saohar aondao yu ngo hae o di ora bum habur, bobae munu hongbe mbaroklme nda ub sao hongbe mbaesaol, saohar ngo nao hae penar bu ora bum hasaol hondowao. Ngo tomb harbor baeben di, su mendbor ib kunjarmend sisao tuma barae waoraoklao baeben di, waoraoklao sisao bao nao wi kobaol hakl en aeben bu kimb bisaol hondowao ora.*

15 Ngub bisaol hondowao tomb su ngo bor aol wesmbao aondao maomb bo haroklme aol baeben di, aol mendbor imbi wi aondao ora haroklme baeben di, aol mendbor ami semom maomb bo haroklme aol aondao baeben di, aol mendbor mone momak osisao andub ora maru u haroklme baeben di, aol mendbor ebekone pobur buri ora palo haroklme baeben di, aol mendbor aol menden kalabus kongon non bi bu haroklme baeben di, aol mendbor mbini ware pe as ko haroklme baeben di, mbini hambun ora su tomb pae hakl bor honda mupango nongbe mba ha pobur, mbinim har ne ngo aese baebenon han sur hakl bor di mbinim pakl aondao ora homobur nongbe mba ha pismisa.

16 Ngub bubur kismil mbinim harbor baeben hesa han baeben kab bor angal aondao bu ora kobur kabl, Obu obun maomb bo haraoklao on seyale bere om nao ngo hende ub di, Some Sib Hondbao non bi om nao ko homo ke ngo mao handae ub di, naom ngub nao haondaomun ub inim

* 6:10: Kao 16:2; * 6:11: Kao 3:18; Kao 7:9-13; Kao 19:2; Kao 19:14 * 6:12: Mat 24:29; Bis 2:20; Kao 8:12 * 6:14:

Kao 16:20 * 6:16: Luk 23:30; Kao 4:2; Kao 4:10

nao manga mbabur komb hakl obo tingi mbaklaob ora kismi.*

¹⁷ Mbinim ngub kobur kakl, Naom ngo laom o mbibi ngo kabom tenaol khorob bu haroklme baeben bor san lubur ke mao handaklebi bao o mbes ngo bu pindib pae o ngao, aeb was mbibin elol teka haeb se hayaob? kismil pangowao ora.

7

Ngaorom Isreyel sem 144,000 andub ora soweb bi ha haen kisao o

¹ Ngo tomb ngo sao baeben hambun sao ora sisao tomb, mabor nim hondowaol angal mini wesao is makl oran su u kowes beyao on uklu lisao kungni tom makl o bor hasmil hondowao tomb, mbinim su hambun bor posabsu ubuklao nda ub nao eben ko posabsu ngo men ha wisnisa. Ngub bismil posabsum su bor obo men mbaraoklao nda ub di, ib kunja bor ubuklao nda ub di, is so hakl bor el el bin men mbaraoklao nda ub di, kang ra di nao ibisao ora.

² Ngo tomb angal mini wesao is mend di yu nar ubuklao nan yin pisaol hondowao tomb, obum haeben saraoklao Ngaor nda obun soweb bi haraoklao sao mend minisaol hondowao tomb, angal mini wesao ngo obum angal mini wesao is makl ngo su hesa ib kunja kab bor kho mao saklbur buri aondao bu ora palo hasmi nda baeben bor angal aondao bu ora kobur kakl,

³ Inim su ngo di ib kunja di is baeben di inim penar bu kho mao sa mu bowes nao bibaebe ora. Ngub inj, naom Ngaoron kongon bimi baeben bor, naon Ab Ngaor obu menger soweb bi haraoklao sao ngo wiyao ub mbinin waonul mbes win kemin waklwaebe o, mabor inim ngo sao baeben ebe kho mao sa mu bowes bin lemi ora kisaol pangowao.

⁴ Ngo tomb mbinim tenaol mendbor Ngaor obun sem soweb bi ha menger mi hae ngo baeben hor asub baeben ora eb ko ndi minismi ub nim pangowaol, Isreyel sem duteb hambunon ndi munu kimb bismi tomb 144,000 bukhoma iri non bi andub ora ko ndi minismil pangowao ora.*

⁵ Ngub pangowaol Njuram maru wam aeben aeben bisao baebenon ndi minismi tomb 12,000 ko ndi minismil pangowao ora. Ngo tomb Urubenom maru wam aeben bisao baebenon sem di 12,000 ko ndi minismi. Ngeron semon bisaon di 12,000 ko ndi minismi.

⁶ Mbinim Asan semon di 12,000 ko ndi minismi. Naptalan semon di 12,000 ko ndi minismi. Manasan semon di 12,000 ko ndi minismi ora.

⁷ Mbinim Simiyonon semon di 12,000 ko ndi minismi. Libaem maru wam aeben aeben bisao baebenon di 12,000 ko ndi minismi. Isakan semon di 12,000 ko ndi minismi.

⁸ Mbinim Sebulanon semon di 12,000 ko ndi minismi. Njosebon semon di 12,000 ko ndi minismi. Benjaminom maru wam aeben aeben bisao baebenon di 12,000 ko ndi minismil, mbini tenaol aondao ngo baeben Ngaor obun sem soweb bi ha menger mi hae nda baeben sisaol hondowao ora.

Tenaol sem andub ndi nao minib se oram Ngaor hasaol obo kiral mbaesmi o

⁹ Ngo tomb ngo sao baeben hambun sao ora sisao tomb nim waki hondowao, tenaol sem andub ora obo kiral mba birismil hondowao, tenaol ngo baeben ndi nao munu warib se andub ora birismil hondowao o, tenaol aondao ngo kiral mba birismi baeben tenaol sem tangar tangar baeben hambun di, su hambun bor paoklme baeben hambun di, tenaol songol tangar tangar ubi hae baeben hambun di, angal tangar tangar ubi lome baeben di, ngo baeben hambunom lab lab haek bi saollon was bubur, mbinim sendaol bimi sao me so non bi hakl sando men kaklal sobur, mbinim maomb bo haroklao on seya nda hesa Some Sib Hondbao nda kabon elol teka ha mba hasmil hondowao ora.*

¹⁰ Ngo tomb mbinim ngub ha mba habur ne bombor ub kombo angal aondao bu ora kobur kakl, Naon Ngaor ngo obun maomb bo haraoklao on seyal bere o hesa Some Sib Hondbao non bi ngo kabom nao bu misbil, naom ngubi tomb oborob ora ngo hayom o ko kaoya kismil hondowao ora.*

¹¹ Ngo tomb angal mini wesao baeben hambunom maomb bo haraoklao on seya nda di, Ngaoron semon maeb haroklme aol andub mend birismi nda baeben di, el el bu enjo biri sao is makl mend birismi nda baeben di, ngo baeben mao tukun sa ha pab bu tundabur kismil, mbinim maomb bo haraoklao on seya ndan el sol teb so ora tumu karu dombes ubur mbinim Ngaor bor kaoya kobur kakl,

¹² Heneng ora naom naon Ngaor bor turi aondao ora homobur obu bao bi aondao ora ngo hae ub di, obum oborob ora kone kilil bi hae ub di, obu imbi wi aondao ora hae ub di, obu buri pon pae ora hae ub nen sabobur di, obum hambun sao menjao bukl buwa nao bib se ora hae ub di ngo sao baeben wi aeben ora saklaong, naom ngo sao baeben nen sabobur obu bor turi

* 7:4: Kao 9:4; Kao 14:1-3

* 7:9: Kao 3:18

* 7:10: Kao 4:2; Kao 4:10

* 7:12: Kao 5:12; Kao 11:17

homo tengiyu ko kaoya kem ora. Heneng ora laom ko kaoya kismil pangowao ora.*

Tenaol aondao ngo hasmi baebenom sul ke hondo hasmi ub ora sisao o

¹³ Ngo tomb Ngaoron semon maeb haraoklao aol ngo hasmi nda baebenon is mondomb ni bor ne mubur kabl, Tenaol lab lab haek bi saoll same aondao ngo hayem baeben aeb was hayem? Njem mbini ngo baeben abor ora hakl obobur hayem ko pangal? kisao.

¹⁴ Ngub kisaol nim obun angal ngon ko san ngub lowao. Aol aondao o njem njen mbibi ora hendel o, ni nao hende ora hae kowao. Ngub kowaol obum ni bor wabl kabl, Tenaol aondao ngo baeben mbinin saond bim mbini bor ke mundub mundub bi khorob ora mao handaesmil, mbinin kone bor kho aondao bu ora sen was habur kend bin hasmi baeben ora hayem o, mbinin ngo sao hakl ora men mbabur hul ha saor peyo was hasmil mbini ngubi tomb ngo hayem o. Mbini ngo baebenon lab lab di Some Sib Hondbao ngon ibaom wes wes laesao tomb, mbinin lab lab baeben di wabl ebe haek bi was sisaol ngo sameyem o ka kisao.*

¹⁵ Obum ngub kobur kabl, Ngub bisaol mbini ngo baeben Ngaoron maomb bo haraoklao on seyan elol ngo hayem o. Mbini ngo baebenom hora di somna di Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ora ngo bor nao tuwae haeben sabur, Ngaor bor kaoya kao ha was haroklme. Mbini ngo baeben maomb bo haraoklao on seyala ngo bereyao o obum mbib haru was habur oborob u haklao ora.

¹⁶⁻¹⁷ Heneng ora Some Sib Hondbao ngo obum maomb bo haraoklao seya ngon tukun oral ngo hae om mbini oborob ora u habur maeb haklao, mbini ngo baeben haeben saraoklao ib kend ebe ora mend ebeyao o bor kemi pobur, ko mende nao heme haeben ora saroklme ib ngo nen kaloklao mbinin ib di ko mend nokl nao homoklemi. Mbini ngo baeben dem di ko mende nao homoklemi. Nar pob biyao nda ubi di pob turub aoklao hambun sao biyao nda ub di nao buklor ora. Mbini ngo baebenom mbes de ko hasmi ub di Ngaorom mbinin delib kunaklao, mbinin de ko mende nao lemi ora kisaol pangowao ora.*

8

Ya ngo bobae hongbe mba tanga mba hasao on haoklao nan o loklo kowes bisaol o

¹ Ngo tomb Some Sib Hondbao ndam ya haoklao nan ngo bobae hongbe mba tanga mba hasao o munu loklo tuwaesao tomb, baoklmend oran yu heben ngo bor ora menjao mondomb angal angal ko di kollbaor di kang mend nao bi, angal ko di menjao nao bi haen was baoklmend bao hawaol, hambun sao kur kao hakl bisaol ora.

² Ngo tomb kang mend mabor sao nim hondowaol angal mini wesao is Haoklao mend Ngaoron el wil dund so oral teka hasmil hondowao tomb, mbini angal mini wesao ngo baeben bor biyukel mbel di tokl haoklao mend kalismi o mismil hondowao ora.

³ Ngo tomb angal mini wesao tangar mend di Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to wisao on teb sol obo hasao hondowao tomb, obum isaolao bombo toroklme sao han ngol ndis mend minisaol hondowao o bor, mbini tenaolom Ngaor bor kao kaloklme ub hesa maomunu mabaorao haorin ko, timbaol te non bi moklol kao ebe ora pebe sao mend tumbi haen ora bomb paesmil, angal mini wesao ndam ngo sao kab maomb bo haraoklao on seya wisao ol mabaorao haroklme to ngo wisao ndal haorisaol hondowao ora.*

⁴ Ngub bisaol timbaol te non bi ndan kao ebe ora ngo pibisaol ub hesa tenaol Ngaoron sem komb bi ngo baebenom Ngaor bor kao kalismi ub kab maomunu, angal mini wesao ndan kil wablbur yin pobur Ngaor hasao pisao ora.*

⁵ Ngub pisao tomb angal mini wesao ndam isaolao bombo toroklme sao ndis nda mubur kisaon, obum isaolao mend Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to bor wisao o mubur ndis nda bor tumbi haen bomb pabur, obum yu heben ngo bor habur kisaon isaolao ngo baeben unu su heneng bor pen kolo tu kobaesao ora. Ngub bisaol tomb har kull aondao bu ora kobur kill kull aondao ora ko kimb bisaol, bubiyab di aondao bu ora bu kimb bubur su dull bere di aondao bu ora ibisaol hondowao ora.*

Angal mini wesao is maklom biyukel mbel pangismi o

⁶ Ngo tomb angal mini wesao is haoklao ndam biyukel mbel pangen koklbur mu minimisi ora.

⁷ Ngub mu minimisi tomb angal mini wesao ngon bombor mondomb obum mbes obun biyukel mbel nda pangisao tomb, dao pind hesa isaolao kab maominisbil, iba di haru umbukl mi sul po tibaesmi ora. Ngub po tibabur mbinin su tom teb mend wisao

* 7:14: Mat 24:21 * 7:16-17: Njo 10:11; Kao 4:2; Kao 4:10; Kao 5:6; Kao 2:14 * 8:3: Kao 5:8; Kao 9:13 * 8:4:

Kao 5:8 * 8:5: Kao 4:5; Kao 11:19; Kao 16:18

9

on tom tebo nan o dao peyobur kismin, is hobao tom teb mend wisao on tom tebo nan o di dao pesmi. Ngub bubur kismin den sem di kates ke sao su bor haraoklao sao baeben hambun di dao pesmi ora.

⁸ Ngub bisao tomb angal mini wesao ndan is kabo nanom obun biyukel mbel nda pangisao tomb, mbinim harbor aondao ora non bi mendel is sung dao baklae mend po tibaen kismil, harbor ngo ib kunja bor nukl hakl kongesaol hondowao tomb, ib kunja aondao tom teb mend wisao on tom tebo nan o ingi bi ibao men aolisaol hondowao ora.

⁹ Ngub bisao tomb ib kunja bor el bi baoraoklao sao baebenon di tom teb birisao on, tom tebo nan o ora hom paesmi. Ngo tomb ib kunja ngo bor ib taoklaoll ti tom teb wisao on di, tom tebo nan o ora kaollu bowes bu kho sisao ora.

¹⁰ Ngo tomb angal mini wesao is tebo nan om obun biyukel mbel nda pangisao tomb, saosolbaem aondao ora is sung sao dao baklae mend yu heben haklbir su bor po tibaesaol hondowao o, ib aondao pubukl hae baeben hambunon tom tebo nan o bor po tibabur, ib kend noklme baeben pibisao bor di po tibaesaol hondowao ora.

¹¹ Ngub bisao saosolbaem ngon imbi Karae Mao Baraoklao kismil, ib ngo baeben hambunon tom tebo nan nda saosolbaem ngom karae aondao ora mao baesaol, tenaol andub ora mendbor ib ngo nismi baeben ib karae bi ngom mbini li baraesaol pe paraesmi ora.

¹² Ngo tomb angal mini wesao ndan is maoklao nan om obun biyukel mbel nda pangisao tomb, mbinim nar di ek di mand huwinj baeben hambunon di, bao mao baraoklao sao ngo baebenon tom tebo nan hakl hakl o khorob ora munu injbi bowes bu bo kaollu bowes bismil hondowao. Ngub bismil hora di somna di ngo baebenon tom tebo nan hakl hakl om bao mao baraoklao ub wa wisaol hondowao ora.*

¹³ Ngo tomb nim hondowaol sao mao-hobao dibe aondao ora mend yu saoharol diyaokl pibisaol hondowao tomb, sao ngom angal aondao bu ora kobur kakl, Is ora alem. Is ora alem. Is ora ka. Sun tenaol baeben hambun hond bu pae ora soklao. Angal mini wesao is teb ngo bao hayem om mbinim biyukel mbel tom tebo pangoklemi tomb, tenaol ngo baeben ke aondao bu ora mend hondoklemil mbini hond bu pae ora soklao kisaol pangowao ora.*

Angal mini wesao is su nan om biyukel mbel pangisao o

¹ Ngo tomb angal mini wesao is su nan ndam obun biyukel mbel nda pangisao tomb, saosolbaem is mend yu heben haklbir su bor bonge hasaol hondowaol, mbinim obu bor aol wesao sem paoloklme hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele mend wisao on tiriyao komb paen ko tiriyao ki mend kalismil hondowao ora.*

² Ngub kalismil saosolbaem nda obum hana aondao ngo wisao o bor tiriyao komb paesaol, is aondao ora mend deyaol tomb dendaol aondao bu ora mend pubuklao nda ub ora pobobur kisaon, nar di saohar hambun di ora men mba is dendaol aondao bu ora buraeb kao mbabur em hundur u mbaesaol hondowao ora.

³ Ngo tomb aongaollere sem non bi andub oram is dendaol aondao ngo disao nda durukl o bor baoraoklbir su bor bonge habur kismin, mbini wangaellae su bor baoraoklao saom buri palobur tenaol naoklao nda ub mbinim tenaol naeb se ora sisaol hondowao ora.

⁴ Mbini ngo baebenom mbes pangismi ub inim den sem di, sul haraoklao sao hambun sao di, is kang ukl bombor ora mend di ngo sao baeben kho mao sa aoklao nao no kiklwaebe ora. Ngub inj, inim tenaol mendbor mbinin wanul Ngaor obun menger u soweb nao bi hae baeben ora no bowes bibaebe ke angal mend pangismao o,*

⁵ tenaol ngo baeben pe pa ora nao bin, ek ukl su mend pindib pa was buklaol tomb tanda aondao ora mao homa no parmib bu haklwaebe ke pangismi ora. Ngo tomb aongaollere non bi sem ngo baebenom wangaellaem tenaol tanda aondao khorob ora bin mend naoklao nda ub, tenaol ngo baeben tanda khorob ora bin no pe mib bib se ora birismil hondowao ora.

⁶ Ngo tomb tenaol ngo baebenom tanda aondao ora homobur, ek ukl su ngon naom ora pe pamun ko nen saboklemi o mbinim ora pe pakl buwaklemi ora. Nao pe parum sin tanda di nao ne wesao kong de pokl-mao ko nen sabobur, mbini pe paklemi on menjao menjao bi hondoklemi o mbini pe paklemi on harer es buwabur, mbini pe pakl buwaklemi ora e ko hondowao.*

⁷ Ngo tomb nim hondowaol aolom saond bukl poklbur mbinim some hos baeben man man bu yaor mao baroklme nda ub menger, aongaollere non bi nda baebenom di ngub man man bu yaor bubur, mbinim

* 8:12: Kao 6:12-13 * 8:13: Kao 9:12; Kao 11:14 * 9:1: Kao 20:1 * 9:4: Kao 7:3 * 9:6: Kao 6:16

wesmbaol teng ndibismi o di teng buri ora han ngol teng non bi ora ndibismil hondowaol, mbinin el wil bor di tenaolon el wil non bi sisaol hondowaol ora.

⁸ Ngub hondowaol mbinin iri di saoll ora tenon iri kore berae mend saoklao nda ubi sisaol hondowaol tomb, mbinin himao di sab busi aondao deran ker sem oran himao non bi sisaol hondowaol ora.

⁹ Ngo tomb mbinin kongbaol di kaba war himbi buri ora haklon bombo manga mbaesmil hondowaol o, mbini diyaokl pibismil mbinin bobao angal bisao ub pangowaol, aolom saond bukl peme tomb some hosom munu soklo taokl pen puklmi sao andub ora munu soklo taokl pen peme tomb ngillbir ngollbaor mend ko kimb biyao nda ub ngollbaor ko, i aondao bu ora kisaol pangowaol ora.

¹⁰ Ngo tomb mbinin ere di wangaelaen ere non bi sisaol hondowaol, mbinin ere ngo bor tenaol tanda aondao ora mao naklemi sao hasaol hondowaol tomb mbinin saond bimi sao mbinin ere bor marismil hondowaol o, mbinin ek ukl su oran mbini tenaol mendbor mbinin waonu bor Ngaor obun menger u soweb nao bi hae baeben khorob ora ke mao handaklbur birismil hondowaol ora.

¹¹ Ngo tomb mbini aongaollere non bi ngo sao baebenon wesmbao aondao is bombor ora mend hasaol hondowaol o, obu hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele nda maomb bo haraoklao angal mini wesao nda sisaol hondowaol, angal mini wesao ngon imbi Hiburu angal kobur Abaron kismil, Ngirik angal kobur Apoliyon kismi o imbi ngon te tenaol lu bowes bu hambun sao kho mao saraoklao angal mini wesao kismil, obu mbini aongaollere ngo baebenon wesmbao aondao ora hasaol hondowaol ora.

¹² Ngo tomb ke aondao ora tom teb ngo hondoklemi ke wisao on tebo nan ora hend paesmi o, kab mende mabor hondoklemi ub bao wisao ora.*

Angal mini wesao is dowan nan om biyukel mbel pangisao o

¹³ Ngo tomb angal mini wesao is dowan nan ndam obun biyukel mbel nda pangisao tomb nim pangowaol, Ngaor obu bor kalo mabaorao haoroklme to, han ngol to mend obun elol wisao on solo karli tom maokl o bor angal mend kisaol pangowaol ora.*

¹⁴ Ngub pangowaol tomb angal mini wesao is dowan nan ngo obun biyukel mbel o munu hasao nda bor kabl, Angal mini wesao is maki mend ib pubukl hae aondao ngon imbi Yuperetis bor indi mba hae o,

njem mbini kol pabur pen kao ora kisaol pangowaol.*

¹⁵ Ngo tomb angal mini wesao is maki ngom su hambun bor tenaol sem teb paolismi on sem tebo nan o pe paen luklemi karasmas o di, pe paen luklemi ek o di, pe paen luklemi bao o di hora be? ombonao be? ngubi ora tomb luklemi ko di, Ngaorom mbes man man bisao ub pindib paen ko bao hondo hasmi o sisaol, ngo ora tomb tenaol ngo baeben pe paen lin ko angal mini wesao aondao ndam angal mini wesao is maki nda hesbe paesao ora.*

¹⁶ Ngo tomb tenaol sem tebo nan nda lu bowes bukl bi ami aondao ngo some hoson mesaol birismi baeben ndi minismil hondowaol tomb, buklhoma ndi nao minib se andub ora 1,000 oran iri non bi ko ndi minismil* pangowaol ora.

¹⁷ Ngo tomb nim obam sao ngo hondowaol nda ub was hondowaol some hos ngo baeben di, aol some hos ngo baebenon mesaol birismi nda baeben di, mbinin saond buklbur bimi ub ngub bu hasmil hondowaol ka. Mbini ngo baebenon kongbao bor war himbi sao maru manga mba birismi sao baebenon mendbor ingi bi is sung non bi di, mendbor bombere sao tuba hall waonu sao do pol pol bi di, mendbor aom bi ora di, ngubi haki bismil hondowaol some hos ngo baebenon wesmbao baeben bor hondowaol tomb, mbinin wesmbao sab busi aondao deran ker sem oran wesmbao non bi ora sisaol hondowaol ora. Ngub hondowaol tomb some hos ngo baebenon ne bor isaolao hesa is daondaol kab di han menden imbi han salpa kismil, han ngo saol is sungbombere dao baklae haki mend mbinin ne komb pae bor do taokl dera obo kimb bisao hondowaol ora.

¹⁸ Ngo tomb su hambun bor tenaol sem teb paolismi on sem tebo nan nda, some hos nda baebenon ne bor kho sao ora tom teb sao ngo isaolao hesa is daondaol kab di, han salpa isaolao dao baklae nda di, ngo sao baebenon tenaol sem tebo nan ngo pe paen li pesmil hondowaol ora.

¹⁹ Ngub hondowaol tomb mbini some hos ngo baebenon buri mbinin ne bor hesa mbinin ere bor kab ora wisao hondowaol, mbinin ere baeben suklumbon ere non bi moklol suklumbon wesmbao di some hos ngo baebenon ere bor hasaol hondowaol tomb, mbinin ere ngo baebenon di tenaol ngo baeben lu bowes bismil hondowaol ora.

²⁰ Ngo tomb nim hondowaol tenaol andub ora sem kab nda ke kho ngo hend paesmi o nao pe paesmi baebenon mbinin kone bor buri ora sisaol, mbinin kone baol

* 9:12: Kao 8:13 * 9:13: Kao 8:3 * 9:14: Kao 16:12

* 9:15: Kao 8:7-12

munu mbinin kim warubur kaoya lome sao baeben di mesao kalo tuwa ngub nao bismi ora. Mbinim ngub bismil mbinim sam domo bor kaoya kismi ub di, mbinin kaoya lome sao tangar sao mendbor mbinin mbib han ngolom warubur kaoya lome ub di, han silbam warubur kaoya lome ub di, han mbarasom warubur kaoya lome ub di, han henengom warubur kaoya lome ub di, isom warubur kaoya lome ub di, ngo sao haklom tenaol elom hondo angal ko harer pobo ngub nao bimi o, mbinim ngo sao baeben bor kaoya kismi ub tuwabur kone nao baol minismi ora.*

²¹ Mende di mbinini tenaol ngo baebenom tenaol mendbor di pe paen lu waokl dowes munu, tenaol mende maokl tom bu nao-mung naomung menjao menjao leb kandollob non bi hambun sao di men hakol bu, mbinim paes di pu pu bu, mbinim tenaol menden osisao di paes nam akol bu, ngub bu hasmi o mbinim ngo sao baeben di tuwa kone baol munu mesao nao kalismi ora.

10

Angal mini wesao m mbuk kang mend minisao o

¹ Ngo sao baeben ora sisao tomb nim waki hondowaol, angal mini wesao buri ora mend heben haklbur ibisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb mulaol momdom obun toklo songol bombo tingi mbabur, obun wesmbao bor di sao ningill pab sao bu hinjbi mbae ora sisaol hondowao tomb, obun el wil bor di nar el sao bao bi hakol ora bi sisaol hondowao ora. Obun aongao di and pinj non bi moklol is sung saoll ora mend daoklao nda ubi sisaol hondowao ora.

² Ngo tomb obun ki bor mbuk mend minisaol hondowao tomb mbuk ngo taongaoll bu pa wisaol hondowao o, obun aongao tao nan o unu ib kunjja wisao nan o bor ha hul peyobur, obun aongao kowes nan o yu su heneng nan hasaol hondowao ora.

³ Ngub bubur kisaon obum angal aondao buriyab ora sab busi aondao deran ker oram ngaoll lao nda ub kisaol, har kull ko haoklao oran kobur obum ngaoll ngo kisaon on ko san lismil pangowao ora.

⁴ Ngo tomb har kull ko haoklao ngo kisaon om ngaoll ngo kisaon ndan ko san ngub lao paesmi tomb, nim ngo kismil pangowao ub waeb bu uklbur buwao o yu heben bor angal mend obobur kakk, Njem har kull kobur ngo lem sao baeben mbuk waeb nao bi men mbabur lesin, njen kone bor was bao win waebe kisaol pangowao ora.

⁵ Ngo tomb angal mini wesao mend obun aongao mende ib kunjja bor ha, aongao

mende su henengol ha bisao ndam obun ki tao nan o yu heben bor menyaesaol hondowao ora.

⁶ Ngub hondowao tomb angal mini wesao ngo obum ngub kisaon. Ngaor obu haeben ora saraoklao imbi bor heneng ora kobur kakk ol, Ngaor ngo obum yu heben hesa heben bor wiyao sao baeben hambun di warisao. Obum su di su bor wiyao sao baeben hambun di warisao ora. Obum ib kunjja di ib kunjja ngo bor baaoklao sao baeben hambun di obum was warisao, nim Ngaor ngon imbi mao kobur angal ngo kakk o heneng ora kakk kobur angal mini wesao ndam kakk, Ngaor obum mbes ngo buklwao kisaon sao ngubi tomb ngo buklbur be ol, nao bi bao wa nao buklao ora.

⁷ Ngub inj, kang mend mabor sao angal mini wesao is haoklao nan om obun biyukel mbel o pangoklao tomb, Ngaorom obun man mini obun kongon bimi aol baeben bor mbes ngo sao ngo sao buklwao ko kao kalisao ub tenaol hambunom nao hindismi o, ngubi tomb biyukel mbel ngo pangoklao on angal aondao ngo oboklao tomb, obum ngo buklwao kisaon ub kowes bu mba hayao sao buklao kisaon ora.

⁸ Ngo tomb nim kang mend mbes sao angal mend yu heben hakl ibisaol pangowao ndam ni bor wakk kakk, Njem pobur lesin angal mini wesao mend obun aongao mende ib kunjja habur obun aongao mende sul ha bu ngo hae ol, mbuk ngo taongaoll bu pa mene o mukl pu kisaon ora.

⁹ Ngub kisaon nim angal mini wesao nda hasaol pobur nim obu bor kakk, Njem ni mbuk kang ngo menel o nji ora kowaol obum ni bor kakk, Njem mbuk ngo mubur, nao ora ka. Njem ngub noklesi tomb njen tombao bor karae homoklesi o, njen ne bor non eb sembi dend biyao nda ub buklao ora ko kao njisao ora.

¹⁰ Obum ngub kisaon tomb nim angal mini wesao ngom mbuk kang ngo njisao nda mu munubur kowaon, nowao ora. Ngub nowao tomb nao ne bor non eb sembi ne tomb dend biyao nda ub bisaol no tu kobawao o, nao tombao bor non karae bisaon ora.

¹¹ Ngub nao pewao tomb mbinim ni bor kakk, Njem wakk tenaol sem su hambun bor paoloklme baeben bor di, songol tangar tangar ubi hae paoloklme baeben bor di, angal tangar tangar ke paoloklme baeben hambun bor di, su hambun bor maomb bo haroklme aol wesmbao aondao haroklme baeben bor di, mbinini tenaol sem ngo baeben hambun ora bor mabor Ngaorom mbinini bor buklao sao tenaol hambunom

* 9:20: 1 Kor 10:19-20; Kao 16:9; Kao 16:11

pangen kao kalaebe ora kismil pangowao ora.

11

Njiseson angal tenaol hambunom pangen lobe aol is kab hasbi o

¹ Ngo tomb mbinim ni is hul saoll mend and buklbur menger moroklme ndisao non bi hakla tom mend njubur, mbinim ni bor kabl, Njem tekabur lesin Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ngo hesa Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to ngo kabon menger mi kismil pangowao ora. Mbinim ni bor ngub kobur kabl, Njem ngub bubur lesin tenaol mendbor and ngon ndaon bor Ngaor bor kaoya ko hor boroklme baeben di ndi men ora kismi.

² Mbinim ni bor ngub kobur kabl, Njem ngub menger muklesi o Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ngon paeb mbuklu turae dera nan non, mbini Ngaoron man nao pange baebenom hala bowes bu haen ko win kisaong, njem paeb mbuklu turae ngon dera nan non menger nao mi bao waebe ora. Mbini tenaol sem tangar ngo baebenom su and lobokl lobokl komb bi ngo ek ukl andub ora 42* supu kab kab hor kabol hor tebo nan on ukl kab oran bao hala bowes bu haklemi kismil pangowao ora.

³ Ngo tomb ngo angal kisa ndam waki kabl, Ngub buklao tomb nim nao angal tenaol hambunom pangen lobe aol is kab ngom nim wen buklwao sao kao dund bu haen ko mbibi bor nao buri taol bu kalokl-waol, mendborom hem ko burubur bimi nda ub mbibim mbek pirim lab lab sao bombobur, bao hor andub ora 1,260* ek ukl 42 ngub baeben oran nao angal hobao sao ngo ko haklebi ora.*

⁴ Ngub ko haklebil mbibi ngo kab is olib isao ukl kab non bi habur, mbibi laomb tokl kab menger hayeb ol mbibi Hambun Saon Aoraon el so oral hayeb.*

⁵ Aol mendborom mbibi ngo kab bor khorob sao kang mend mao baklbur buklemi tomb di mbibin ne bor isaolao aondao ora mend dera obobur laon, mbibin saond bi ngo mbibi bor khorob mao baklbur buklemi baeben dao peklao ora. Heneng ora aol mendborom mbibi bor khorob mao bakl ko nen saboklemi tomb, mbinim ngo nen saboklemi saom mbinim mbib pe paen le non bi soklao pe paklemi ora.

⁶ Mbibi ngo kabon buri aondao ora wibil, mbibim bao ngo baeben hambunom tenaol hambun bor Ngaoron angal bib ngo kao kal ha was haklbur saohar bor se nao ehen ko men mbaklba ko pangaeb sin, mbibim

ngub di ebe men mbaklebi ora. Mende di mbibim ib baeben hambun ibao men aolin lobao ko pangaeb sin, mbibim ngub bib se di buri aondao ora wibil, mbibim ngub di ebe buklebi. Mbibim sun tenaol khorob bimi ngo baeben bor ke mundub mundub bi mao handabun ko pangaeb sin, mbibim ngub di ebe bib se haklebi ora.

⁷ Mbibim Ngaoron angal ngo tenaol hambunom pangen kao kal paklebi tomb, sam heke aondao ora waeb burun non bi oram obu hana howes aondao u hiril ha nao bi nda bor baoraoklbir dera yin obobur laon, obum mbibi kab bor saond bu kalo men mbabur mbibi pe paen luklao ora.*

⁸ Ngub buklao mbibin toklo li pae ngo kab su and lobokl lobokl aondao ngon harer to aondao oral bao u mba haklebil, mbes mbibin Aorao Aondao obu di su bombor ngol was is pe kowal bi bor himisao ol ora bao uklebi ko, su ngo angal mar kisa kabon imbi Sorom hesa Isib kab bor kisaol pangowao ora.

⁹ Tenaol mendbor songol tangar tangar ubi hae baeben hambun di, su hambun bor paoloklme baeben hambun di, angal tangar tangar ubi ke paoloklme baeben hambun di, tenaol sem hambun ora di, ngo baeben hambunom bao hor tebol hor maoklao nan on hokloben baoklme nd bu mbibin toklo bao uklaol hondoklemi o, mbinim mbibin toklo aol mendbor bor maol bib nao lemi ora.

¹⁰ Ngo tomb Ngaoron man mini aol ngo kabom sun tenaol baeben bor Ngaoron angal ngo kao kalo mbibim mbini ke mao handa tanda mao na haklebil, sun tenaol Ngaoron man nao pange baebenom mbibi kab ngo pe paen luklemi ub hondoklemi tomb turi aondao ora homobur lemin, mbinim turi homo we ko menden ne hara hara bubur, mbinim tenaol sango bor turi homobur aol paoraolao is bimi nda ub menger osisao di pone bao kal kal buklemi ora.

¹¹ Ngo tomb bao hor teb di maoklao nan on hokloben baoklme nd bu ngo nda pibi hasao tomb, Ngaoron tenaol mao enjaraoklao wesao mbibin toklo bor hondaen kisaol mbibi kab wakl enjobur teka hasbil, tenaol mendbor mbibi ngo wakl enjo hasbi ub hindismi baeben hambunom burir biyu pakl aondao ora himismi.

¹² Ngo tomb mbibim yu heben bor angal mend kisaol pangisbi tomb, angal ngo kisa ndam mbibi kab bor angal aondao bu ora kobur kabl, Ibi kab enjo ngo bor yin ubuklub ora kisaol pangaoklbir mbibi kab mulaol darukl ora bor yin pobur heben

* 11:3: Luk 21:24; Kao 12:6; Kao 13:5 * 11:4: Oro 11:17; Oro 11:24; Kao 1:20 * 11:7: Kao 12:17; Kao 13:1; Kao 13:7; Kao 17:8

bor hondaesbil, mbibin saond bi haroklme baebenom di hindismi ora.

¹³ Ngub pisbil bombor ngo ora tomb su dull bere aondao ora obobur kisaon, su and lobokl lobokl aondao tobon kab mend wisao on and lobokl lobokl aondao tobon kab nan on and hambun khorob ora ha kundi bowes bu kho so bowes bisaol, tenaol su ngo bor paolismi baeben andub ora buklhoma iri non bi 7,000 oran pe paesmi ora. Ngo tomb tenaol and lobokl lobokl sem tobon mend ngo nao heme bao birismi baebenom ngo bisaol sao hondobur pakl aondao ora homo burisao kab po ubur, mbinim Ngaor yu heben hayao bor obu buri ora hayao ko kaoya kismil hondowao ora.*

¹⁴ Ngub bisaol tomb angal kisao ndam kabl, Pangeklem. Ke aondao tom kabo nan o ngo ora saokl o, kang mend ngubi tomb sao was ke tom tebo nan o penar bu ora hondoklemi kisaol pangowao ora.*

Angal mini wesao haoklao nan om biyukel mbel pangisao o

¹⁵ Ngo tomb angal mini wesao is haoklao nan ndam obun biyukel mbel o pangisao tomb yu heben bor angal aondao bu ora mend obobur kabl, Mbes su hambun bor maomb bo hasaomon tuwaraokl ol, ngubi tomb naon Aorao Aondao Ngaor hesa obum Eben Ke Aol kab mbibi su hambunon wesmbao aondao ora hayeb ol, obum hor hambunon maomb bo ha kimb was buklao kisaol pangowao ora.

¹⁶ Ngo tomb Ngaoron semon maeb haroklme aol is dowapu mend mbinin maomb bo haroklme on seya dowapul Ngaoron elol birismi nda baebenom, tumu karu dombes ubur mbinim Ngaor bor aondao bu ora kaoya kobur kabl,*

¹⁷ Aorao Aondao Ngaor o nje buri aondao pon pae ora hael

Nje mbes di heneng ora bao was hasil

Nje ngubi tomb di bao was hael ka.

Njem ngubi tomb buri palo aol wesmbao aondao ora habur

Sun tenaol hambun maomb bo hael ol

Naom nje bor turi aondao ora homobur

Tengiyu ora laom.*

¹⁸ Tenaol Ngaoron man nao pange baebenom

Nje bor ko homo haroklme o

Tenaol khorob bu haroklme o himismi baeben

Te mao bembera ke mao handaklesi bao o teb sel

Ngubi tomb mbini tenaol khorob bu haroklme ngo baeben

Njem mbini bor di ko homo

Ke mao handaklesi ub teb se ora.

Njen man mini aol njen kongon bimi aol hasmi baeben

Sokl ebe ora kaloklesi bao o di

Ngubi tomb teb se ora.

Tenaol njen sem hambun mbinim nje pakl homobur

Njem maomb bo hanin haroklme baeben hambun

Mendbor imbi wi aondao haroklme baeben di

Mendbor imbi nao wi kang haroklme baeben di

Ngo baeben hambun bor

Sokl ebe ngo kaloklesi o teb se ora.

Khorob bubur su hambun kho mao saroklme aol baeben

Njem di mbini kho mao sabur ke mao handaklesi bao o

Ngubi tomb ngo pindib pae o

kismil pangowao ora.*

¹⁹ Ngo tomb mbinim angal ngo kao pasmi tomb Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ora yu heben bor hayao on tiriyaomb komb paesmil hondowao tomb, Ngaorom nim ini bor heneng buklwao ora kisao sao menger mbokis komb bi ora mend, menjao mondom nao mangae panaem hina oral Ngaoron and komb bi ngon andaon wisaol hondowao ora. Ngo tomb bubiyab aondao bu ora bu kimb bu kill kull ko kimb bubur kisaon, har kull di aondao bu ora ko, su dull bere aondao bu ora obobur dao pind di khorob ora ibisaol hondowao ora.*

12

Njonom obam sao ten is mend hesa suklumb kab hindisao o

¹ Ngo tomb heben bor menger aondao mend bisaol hondowao tomb menger ngo ngub bisaol ka. Ten is mend hasaol hondowao obun lab lab samisao o di nar non bi sisaol hondowao o, ek di ten ngo obun aongao ma bundur bor hasaol hondowao tomb obun wesmbao bor saosolbaem duteb mend di teng sao ndibisaol hondowao ora.

² Ngo tomb ten nda obu hondbao pango wisao o obum wen maruklbur tanda aondao ora nisaol hondowao tomb, ora tanda khorob ora bisaol ten ngom hondbao ngo pango wisao o maruklbur e ko kilwaki bu aondao bu kal ko karaklae kisao ora.

³ Ngo tomb heben bor menger tom mende di bisaol hondowao o menger

* 11:13: Kao 8:5; Kao 16:18 * 11:14: Kao 9:12 * 11:16: Kao 4:4; Kao 4:10 * 11:17: Kao 1:4; Kao 1:8; Kao 15:3
* 11:18: Oro 2:5; Kao 10:7; Kao 19:5; Kao 20:11-13 * 11:19: NjuS 9:4; Kao 8:5; Kao 15:5; Kao 16:21

mende ngo ngub bisao. Suklumb aondao ora songol ingi bi hae mend wisaol hondowao tomb obun wesmbao di aondao hond haoklao hae moklol, obun wesmbao ngo baeben bor enge tom tobon kab hae sisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb obun wesmbao andub ngo baebenol, aol wesmbao aondaon teng tokl haoklao mend di ndibi mba hasaol hondowao.

⁴Ngub hondowao tomb suklumb aondao ngo obun ere ndam mand huwinj yu saohar bor ti tom teb hasao on, tom tebo nan o bo injibi bowes bubur su bor was hond hakl ib ib bin bo hoklbaori tu kobaesaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb suklumb ndam ten ngo obun nongnas ngo maruklao o noklbur ten ndan elol bao hondo birisao ora.

⁵Ngub tomb ten ndam nas is mend maru tibaesaol, mabor nas ngo obum han aen hakla tom buri hakl munubur sun tenaol hambun obum maomb bo hakl bi o sisaol, ten ndam nas ngo mar paesao nda tomb penar bu ora mbinim obu yu heben mini yin pobur, mbinim Ngaon ngo obu obum maomb bo haraoklao on seyral birisao o obu birisaol mini pismi ora.*

⁶Ngub tomb ten nas ngo marisao nda obu su tenaol nao biri ora mend wisaol bor paokl ora pisaol, Ngaorom ten ngo obu su tenaol nao biri ngo bor po birin ko man man bu mbakabur, mbinim obu ne di nen taol bu kalen ko man man bu mbaesaol, mbinim obu bao hor andub ora 1,260* oran su ngo bor maeb haklemi ko pangowao ora.*

⁷Bombor ngo ora tomb yu heben bor saond aondao ora mend bismil hondowao tomb, angal mini wesao aondao Maekel hesa obun angal mini wesao baeben kabom suklumb aondao ngo obu bor saond bu kalismi tomb, suklumb aondao ndam obun angal mini wesao baeben di soklo tubur Ngaoron angal mini wesao nda baeben bor saond bu kalakl hasmil hondowao ora.*

⁸Ngub tomb suklumb sem ngo baebenom angal mini wesao bor ngub saond bu kalakl hasmil hondowao o, mbinin buri Ngaoron angal mini wesao ngo baeben men mbaeb se mend nao wisaol mbinim heben bor ko mende hakl buwaesmi ora.

⁹Ngub sisaol Ngaoron angal mini wesao baebenom suklumb aondao ngo obu bo haoklu tu kobaesmil, suklumb ngo obu mbes ora di bao birisao o obun imbi Seran lome o obun imbi mende di Tenaol Te Mao Sara Men Mbaraoklao lomel, oum sun tenaol baeben hambun bor kakla

ko maobowaraoklao suklumb ora sisaol, Ngaoron angal mini wesao ngo baebenom suklumb ngo obu di, obun angal mini wesao baeben di, mbini hambun enjo su ngo bor inin eben bo haoklu tu kobaesmi ora.*

¹⁰Ngub tomb nim yu heben bor angal mend kisaol pangowao angal aondao bu ora kobur kakk, Naon Karas haeme mbaoli baeben baehaemen te mao sara men mbaraoklao suklumb ngom naon haeme mbaoli ngo baeben bor kakla kao beya te mao sarabur, mbinim ngo sao ngo sao bu haroklme ko hora di somna di obum Ngaoron elol ko ha was bisao ora. Ngub bu hasao o Ngaoron angal mini wesao baebenom Seran ngo obum tenaol ngub nao men mbaen ko obu ngol nao haen haoklu tu kobareklem ol, ngubi tomb Ngaorom Eben Ke Aol Njises obu imbi wi aondao ora hayaol, naon Ab Ngaon obum nao bu muklbur obu aol wesmbao aondao ora hayao ub ngubi tomb obum buri palo maomb bo hayaol naom di ora hendeyom ka.

¹¹Ngub beyaol naon haeme mbaoli ngo baebenom di, mbinim Some Sib Hondbaon ibao pibisao ndal hul ha hasmi ub di, mbinim Some Sib Hondbaon ngo obun angal bib hobao sao ngo buri palo aondao bu ora men hakol bu hasmi ub di, mbinim ngub ngo bu hasmi saom mbinin saond bi ngo men mba lubur lu taol peyo hasmi ora. Mbinim ngub bu habur kismin mbinim sul oborob was haklemi on hem ko nen nao sabismi. Ngub inj, naom heben ora pokl-mao kobur mbinin saond bi ngom mbini pe paen lismi tomb di mbinim ngub bin bao waesmi ora.

¹²Heneng ora yu heben bor ebe ora yaong, heben nje di ini heben bor hayem baeben hambun di inim turi aondao ora homo haklwaebe ora. Mbini heben bor ngub turi homo haklemi o, su nje di ib kunja nje di ini ngo baeben non ke aondao ora hondoklemi ka. Seran obu su abo ngo bor inin eben bo haoklu tu kobaesmil, obum ini ke mao handa haklao ub bao andub nao wi ko ora hondobur, obun kone bor ko aondao ora homoklaom is sung sao den habur ini khorob ora ke mao handaklao kisaol pangowao ora.

¹³Ngub tomb suklumb aondao ndam obu unu su bor munu tu kobaesmil obum hindisao tomb, ten ngo nas marisao nda noklbur taol mi akol bisao ora.

¹⁴Ngub bisao o suklumb aondao ndam ten ngo obu nao ne, su tenaol nao biri ora bor diyao kl paokl ora poklao, mbinim obu karasmas ukl tebol ek ukl dowaa* oran ne

* 12:5: Kao 19:15 * 12:6: Kao 11:2-3 * 12:7: Njur 9

* 12:9: Luk 10:18; Luk 22:31; Kao 20:2

di nen taol bu kalo oborob ora maeb haen ko, sao mao hobao dibe mend ditaokl akol biyao ndisaon bobao kab mend ten ndan mao hakaesmi ora.

¹⁵ Ngo tomb suklumb aondao ndam obun ne bor ib wae aondao mend peben no muklu turaesao o, ib ngo ib wae daoklao nda ubi ora sisaol, suklumb ndam obun ib ngom ten ngo taokl pobur obu ib no ora bum haen ko nen sabobur kisaon, ten ndan mama ib wae ngo do taokl taol mi pen kisaon ora.

¹⁶ Ngub bisao o sum ten ngo bisur bubur kisaon, suklumbom obun ne bor baoraokl-bir ib ngo wae do taokl pen kisaon nda su ngom ne a kobur obum nisao ora.

¹⁷ Ngo tomb suklumb aondao ndam ten ngo ko aondao ora homobur obum ten ndan isi wane aebeben o baeben hambun bor saond bu kalokl pisaol hondowao o, ten ngon isi wane ngo baeben Ngaoron angal bib hobao sao ngo wiyao baeben hambun men hakol ora bu, Njisesol hul ha habur taol mi puklmi baeben bor ora saond bu kalokl ko pisaol hondowao.*

¹⁸ Ngo tomb suklumb aondao ngo obu ib kunjia mare bor bao biraesol hondowao ora.

13

Njonom obam sam heke is kab mend hindisao o

¹ Ngo tomb nim hondowao sam heke aondao ora waeb burun non bi obun wesmbao hond haoklao hae mend ib kunjia bor baraoklbir dera ibisaol hondowao tomb, obun wesmbao ngo baeben bor enge tomb tobon kab oran hasaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb obun wesmbao baebenol enge tom tobon kab ngo hasao ndal maomb bo haraoklao teng tobon kab mend ndibismil hondowao o, obun wesmbao hond haoklao nda baebenol imbi mend waeb bu u mba hasaol hondowao tomb imbi ngo wisao on te Ngaoron mangal bu, obur bor mundub mundub bu dobaekeyo haraoklao ub wisaol hondowao ora.*

² Ngo tomb nim sam heke aondao ngo obu hondowao tomb sab busi aondao deran ker sem menden imbi lebar lomel, ngo sao semom bimi ub obu buri akl ora pebeb se sisaol hondowao. Ngub hondowao tomb obun ki aongao di buklhoma ker aondao dera hae sem menden imbi beya lomel, ngo sao sem buri ora tenaol pe paen lib se mend saoklao ubi aondao ora sisaol hondowao tomb, obun ne komb pae bor di sab busi aondao deran ker sem ora menden imbi layon lomel, obum tenaol bao lu naeb se

mend saoklao ubi sisaol hondowao ora. Ngub hondowao suklumb aondao ndam sam heke ngo bor obun buri aondao bu ora taol bu kalobur, obum Seran sem maomb bo haraoklao aondao ora haen ko suklumb aondao ngo obu men koro mao habur, obu imbi wi aondao ora haraoklao ub obun imbi win kobur, obum obun buri aondao ora o di taol bu kalisaol hondowao ora.

³ Ngub hondowao tomb mondom sam aondao ngo obun wesmbao hond mend pe paen dallebe lismi o, obun wesmbao der ngo bisao o waki kaeb sobur ebe sise sal hondowao, tenaol hambunom obu hindismi tomb burir bi munubur obu bor was taol mi pismil hondowao.*

⁴ Ngo tomb suklumb aondao ora ndam obum buri palo maomb bo haraoklao ub sam ngo bor was taol bu kalisaol, tenaol hambunom ora suklumb aondao ngo bor was turi homo kaoya ko mbinim sam ngo bor di kaoya kobur kinkl, Naon sam aondao ngubi mend nao hayao ora ka. Naon sam aondao ngo obu bor mondom saond bu kalo men mbaki buwaklao ora kismil pangowao ora.

⁵ Ngo tomb suklumb aondao ndam sam ngo obum angal aondao bu ora ko haen kobur Ngaoron mangal khorob ora bu haen kisaol, sam ngo obum ek ukl andub ora 42* supu kab kab hor kab ol hor tebo nan on ukl kab oran buri palo maomb bo habur, Ngaoron mangal ngub was bu haeb se sisaol Ngaoron obu nao hende non bu ngub bin waesao ora.

⁶ Ngub bisao sam ndam obun ne aondao bu ora dangaebe ubur Ngaoron mangal andub ora bu, obum Ngaoron imbi bor di Ngaor obu haraoklao su o bor di sam aondao ngo obum maobowa peb was bubur, Ngaor obu haraoklao su heben ngo bor tenaol obun sem haroklme baeben bor di obum maobowa peb bu mangal ngub was bisao.

⁷ Mende di suklumb aondao ndam sam heke ngo obum tenaol sem tangar tangar baeben hambun di, su hambun bor paoloklme baeben hambun di, angal tangar tangar ke paoloklme baeben hambun di, songol tangar tangar hae paoloklme baeben di, ngo baeben hambunom wesmbao aondao ora habur maomb bo haen ko buri aondao ora taol bu kalisaol hondowao. Ngub hondowao Ngaoron sem baeben hambun bor di saond bu kalobur men mbaesao o, Ngaoron sam ngom ngo bu hasao ub nao hende non bubur ngub bu haen bao waesao hondowao ora.*

⁸ Ngub bisao o mbes Ngaoron pibnao

* 12:17: Kao 11:7; Kao 14:12   * 13:1: Kao 12:3; Kao 17:3; Kao 17:7-12   * 13:3: Kao 17:8   * 13:5: Kao 11:2 ngo
 obum ek ukl andub ora 42   * 13:7: Kao 11:7

su warisao tomb Some Sib Hondbao ngo mbinim pe paen lismi nda, obum haeben saklemi baebenon imbi wi mbuk mend wisao o, mbini tenaol ngo sul khorob bu hayem baeben hambunon imbi mbuk ngo bor nao wisao, mbinim sam heke ngo bor kaoya ko haklemi ko hondowao ora.*

⁹ Pangeklem. Ini angal ngubin te oborob nen saboklme baebenom angal ngo inin hal ora bor pen oborob ora pangoklwaebe ka.

¹⁰ Aol mend obu kalabus paolukl bi ora harob sin, obu kalabus paolukl poklao ora. Aol mend obu kuwi kuwinjom pe paen bokl bi harob sin, obu kuwi kuwinjom pe paen boklemi ora. Ngub bukleming tenaol Ngaoron sem baeben bor ngub baem sin mbini mabor ebe ora hakleming, mbinin kone taol taol nao bi Ngaorol hul ha saor peyo was haklwaebe buklemi.*

¹¹ Ngo tomb sam heke aondao is mende su ndaon bor baoraoklbir yin ibisaol hondowao tomb, obun wesmbao bor wesmbao enge ke kab mend some sib hondbaon wesmbao enge non bi hasaol hondowao o, obun angal kisao ol mao bemberawao tomb sukumb aondao oram angal lao ub kisaol pangowao ora.

¹² Ngo tomb nim hondowaol sam is kabo nan ngo obum sam aondao is mende mubao men koro birisao ndan buri o mubur, buri ngom sam aondao is mende pibnao mubao mao sao hasao ngon elol tenaol hambun buri palo maomb bo hasao ora. Obum ngub bu habur kisaon su bor waoraoklao sao baeben hambun saom di, su bor tenaol paoloklme baeben hambunon di, sam aondao ngo pibnao hasao o obu mondom obun wesmbaol pe paen lisaol der bisao o waki kaeb sobur ebe sisao nda, obu bor was kaoya ken kisao ora.

¹³ Ngo tomb sam heke is kabo nan ndam tenaolom ko mend nao hindismi sao tangar tangar aondao bu andub ora bisaol hondowao tomb, obum tenaolom ko mend nao hindismi sao bombor mend ngub bisao. Obum tenaol hambunon el so oral isaolao bombor mend yu heben bor haklbir su bor inin eben kisaol hondowao ora.*

¹⁴ Ngo tomb sam is kabo nan ndam is mende mubao ndan elol sun tenaol baeben hambun maobowabur, tenaolom ko mend nao hindismi sao menger tangar tangar ngo bu hasao ub Ngaorom nao hende non bubur ngub bu haen bao waesao tomb, sam ngom sun tenaol baeben bor ngub kisao. Inin kaoya lome sam ngo obu pe paen ko mondom mbes kuwi kuwinjom obun

wesmbao dallembe lismi o waki enjaokl pobur bao hayao on toklo menger, is isao haklom piksa menger sao warubur, obun imbi win ub inim kaoya ko haklwaebe ora ko tenaol hambun maobowam akol bisaol hondowao ora.*

¹⁵ Ngo tomb Ngaorom sam heke ndam ngo bu hasao ub bu haen bao waesao, sam ndam tenaolom is isao haklom, sam pibnao hasao mubao ndan menger waru u kaoya kismi sao war pae nda bor pob hondaen kobur haebob tuwaen kisesa. Ngub bisaol sam heke menger isom war pae ndam angal kisaol, tenaol andubom ngo hondobur ngo sao bor was kaoya kismi o, tenaol mendbor sam menger war pae ngo bor kaoya nao lemi baeben nim obu pe paen luklwao ora kisaol pangowao ora.

¹⁶ Ngo tomb sam heke kabo nan ndam tenaol mendbor kang imbi nao wi haroklme baeben di, tenaol mendbor imbi wi aondao ora haroklme baeben di, tenaol mendbor mone momak andub ora maru u habur homa haroklme baeben di, tenaol mendbor dimb menjao nao wi haroklme baeben di, tenaol mendbor kalabus kongon non bi bu haroklme baeben di, tenaol mendbor mbini ware pe as ko haroklme baeben di tenaol ngo baeben hambunon, mendboron ki tao nan mendboron waonu nan bu, sam heke ndam obun menger bombor mend mi ha peb bubur win kisao ora.

¹⁷ Ngub bisaol tenaol mendbor sam ngon imbi menger namba ndi men pae ngo mbinin waonu bor nao uklaol baebenom, maker bor di sitowa anda bor di osisao dob nao buklemi ora. Tenaol tangarom mbini ngo baebenon osisao di dob nao buklemi ora kisaol pangowao.*

¹⁸ Pangeklem. Inim ngo sao oborob ora nen saboklwaebe ka. Sam heke aondao nda obun imbi menger namba 666 ora wiyao, namba ngo aolon imbi menger ora yaong, ini kone kikil bi oborob nen saboklme baebenom namba 666 ngo hondoklemi tomb, aol aeben imbi wib ko ngon te di oborob ora mao bembera hondoklwaebe ora.

14

Tenaol Ngaorom bu misao baebenom he wen pange kismi o

¹ Ngo tomb nim waki oborob ora hend heneng buwaol Some Sib Hondbao obu har Siyon ne bor hasaol hondowao tomb, tenaol buklhoma iri non bi andub ora

* 13:8: Kao 3:5; Kao 5:6; Kao 17:8; Kao 20:12; Kao 20:15; Kao 21:27 * 13:10: Mat 26:52; Kao 14:12 * 13:13: Mat 24:24 * 13:14: Kao 19:20 * 13:17: Kao 14:9-11; Kao 16:2; Kao 19:20; Kao 20:4

144,000 oran obu daol haru hasmi hondowao ora. Ngub hondowao tomb Some Sib Hondbaon imbi hesa Some Sib Hondbao ngon Aoraon imbi kab tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon waonu bor waeb wisaol hondowao ora.*

² Ngo tomb nim angal ebe ora mend ibisaol pangowao tomb, ib aondao bu ora mend lu dengno taokl en aeben beyao tomb u mend lao nda ub hesa har kull aondao bu ora mend lao nda ub kab ora angal ngo ibisaol pangowao tomb, aol mendborom kita oborob ora sablo leme tomb we u oborob ora mend ubuklao nda ub aondao bu ora abul haki ibisaol pangowao ora.*

³ Ngo tomb tenaol aondao ngo hasmi nda baebenom maomb bo haraoklao on seya ndan elol di, enjo biri is maki mend birismi nda baeben di, Ngaoron semon maeb haroklme aol ber mba hasmi nda baeben di, ngo baebenon el so oral we wen pange bombor mend kismi ora. Ngub kismi o tenaol andub ora 144,000 ngo baeben mbini sun tenaol baeben hambun ora paoleyem daruklol hasmi o Ngaorom ora mbini waki bu misaol, mbini ngo baebenom was we wen pange ngo ora pangobur hayem o tenaol tangar mendborom we wen pange ngo nao pangoklemi ora.*

⁴ Aol ngo mbini we kismi nda baeben mbini nas ware pele ten nao biri was hasmil, kone kho dol hae woroklme ub nao wismi ora. Ngub inj, mbinin kone bor di ebe kun pele ora habur, mbinim Some Sib Hondbao obu pibisao su baeben hambun bor haru ako was bubur taol mi was po hasmi ora. Mbini ngo baeben sun tenaol hayem baeben daruklol hasmi o ora bu misaol, mbini Ngaoron sem mubao aondao ora hayem ol, mbini ngo baeben Ngaor obun mbib hesa Some Sib Hondbao kab mbibin bu mi sem ora hayem ka.

⁵ Mbini ngo baebenom kakla ko khorob bombor sao di kang mend nao bismi ora.

Angal mini wesao is tebom angal kismi o

⁶ Ngo tomb nim hondowaol angal mini wesao tangar is mend yu saohar tukun oral diyaokl pisaol hondowao tomb, obum wi aeben saraoklao Angal Bib Hobao Sao ora mari pibisaol hondowao o, obum Angal Bib Hobao Sao ngo sun tenaol baeben hambunom pangen kao kaloklbur Angal Bib Hobao Sao ngo marisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb obum tenaol sem hambun su hambun bor paoloklme

baeben di, obum tenaol angal tangar ke paoloklme baeben di, songol tangar tangar hae paoloklme baeben hambun di, ngo baeben hambun bor ora kao kaloklbur marisaol hondowao ora.

⁷ Ngo tomb angal mini wesao ndam angal aondao bu ora kobur kakl. Ngaorom tenaol hambun te mao bembera taol buklaol bao o mbes ngo teb se ngao, Ngaor obum ora heben di su di ib kunjia di ib pubukl hae noklme baeben di hambun sao obum was warisaong, inim obu pakl homobur Ngaor obu imbi wi aondao ora hayao ko kaoya lowaabe kisaol pangowao ora.*

⁸ Ngo tomb angal mini wesao tangar is mende di, angal mini wesao is mend pibnao ora ibisao ndan mama ibisaol hondowao tomb angal mini wesao ngo mama ibisao ndam kakl, Is ora alem. Su Babilon and lobokl lobokl aondao ora o, obu mbinim su tokl nao peyo bo kobaolu bowes bismil kho so bowes bisao ora. Obu tenaol mende heb aondao ora hom hom bu paes pu pu bin kisaol, obum ngo bisao ub tenaol ngo baeben bor ib waen buri ora nen humu kale menger ora sisaol, su and lobokl lobokl aondao ngo obu kho so bowes bisao kisaol pangowao ora.*

⁹ Ngo tomb angal mini wesao is tebo nan di, is kab ngo pibnao ibisbi nda kabon mama sao ibisaol hondowao tomb, angal mini wesao is tebo nan ngo mama ibisao ndam angal aondao bu ora kobur kakl, Tenaol mondom sam heke aondao nda bor turi homo kaoya ko habur, sam ngon toklo menger war pae o bor di kaoya ko, sam aondao ngo obun menger o di obun waonu bor be? ki bor di mend wa sin,*

¹⁰ Ngaorom obu ko homo haraoklao ub obu ib waen demi hesa nao maomini, obu ke mao handaklao ib waen buri ora mend nen humu kaloklao ora. Ngub nen kaloklao obum sokl kho ora ngub mubur, obu han salpal is sung bombore dao hakol bi turub aondao bu ora bi oral, Ngaoron angal mini wesao komb bi baeben hesa Some Sib Hondbao oran el so kabol ke aondao ora hondo haeben saklao ora.*

¹¹ Ngub buklaol isaolao aondao ngo mbini tenaol khorob bu haroklme baeben tanda nao naklao ndan is dendaolom yu bor hor hor yin pib ha wi wi was buklaol, mbini tenaol ngo sam heke aondao nda bor kaoya ko haroklme baeben di, sam aondao ngon toklo menger war pae nda bor kaoya ko haroklme baeben di, sam ngon imbi menger mbinin waonu bor hesa ki bor kab wi nda baeben di, mbini ngo baeben

* 14:1: Kao 7:4; Kao 3:12; Kao 7:3   * 14:2: Kao 1:15; Kao 19:6   * 14:3: Kao 5:9; Kao 7:4   * 14:7: Kao 10:6
 * 14:8: Kao 17:2; Kao 18:2-3   * 14:9: Kao 13:12-17   * 14:10: Kao 15:7; Kao 16:19   * 14:11: Kao 13:12-17; Kao 19:3; Kao 19:20; Kao 20:10; Kao 21:8

isaolao dao hakol bi ngo ora bor ke hondo haeben saklemil, mbinim hora di somna di kang ora mend sowa paen nimil tu nao buruklemi ora kisaol pangowao ora.*

¹² Pangeklem. Ngub buklaol tomb tenaol Ngaoron sem hayem baebenom mabor ebe oral hakleming, mbinim obun man wiyao baeben hambun men hakol ora bu Njisesol hul ha was habur, mbinin kone taol taol nao bi Ngaorol hul ha saor peyo was hakl-waebe buklemi.*

¹³ Ngo tomb nim pangowaol angal mend yu heben bor hakl ibisaol pangowao tomb ngo angal kisaol ndam kakk, Njem mbuk waeb ngub bu wibi ka. Tenaol mendbor Aorao Aondaol hul ha haroklme o homoklemi baeben, ngubi tomb di ma ora bor di mbini tenaol ngo baebenom mbini pe paklemi tomb turi aondaol ora homoklemi kisaol pangowao tomb, Wesao Tangar Aondaol oram di bombor ngub was kobur kakk, Heneng ora mbini tenaol Ngaoron sem ngo baeben kongon buri ora ngo bu haroklme ub tuwaklemil, mbinim turi aondaol ora homobur hor so buruklemi ora. Ngub buruklemi o mbinim baehaemen inj ngub po buruklemi ka. Ngub inj, mbinim sul bao hasmi tomb oborob buklemi on was hem kao hakol bu, bu haroklme mbinim oborob ngo bu haroklme saom ora ngub po birin lao kisaol pangowao ora.*

Su bor is il taoloklme bao o pindib pae-sao o

¹⁴ Ngo tomb nim wakl oborob ora hend heneng buwaol mulaol kombaepe pae haek bi ora mend wisaol hondowao tomb, mulaol ngon mandaemol mend birisaol hondowao tomb obu aolon isi non bi ora sisaol hondowao. Ngub hondowao tomb obun wesmbaol han ngol teng ebe ora mend aol wesmbao maomb bo haroklme baebenom ndibiklme ub ndibiyubur birisaol hondowao, obun ki bor di kuwi kuwinj ne boll boll ke, em bor ne pon bo peb bu taloklme sao hakl munubur birisaol hondowao ora.

¹⁵ Ngo tomb angal mini wesao is mend Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi oran haklbir dera ibisaol hondowao tomb, angal mini wesao ngom aol ngo mulaol kemol birisaol nda bor angal buriyab ora kobur kakk, Ngubi tomb non su hambun bor em il hambun bo dao penel, em il ngo taloklme bao o ngubi tomb ngo bu pindib paeng, njen kuwi kuwinj abo ngo menelom em hambun bor ne ngo baeben pon bo peb bu tal ora kisaol pangowao.

¹⁶ Ngo tomb aol ngo mulaol kemol birisaol ndam obun kuwi kuwinj ngo minisao ndam, su hambun bor em il ngo bo dao pa

mi pisao nda baeben pon bo peb bu talisao ora.

¹⁷ Ngo tomb angal mini wesao is mende di Ngaor Hen Moroklme Anda komb bi ngo yu heben hayao bor baoraoklbir dera obobur, angal mini wesao ngo obum di em bor ne pon bo peb bu taloklme kuwi kuwinj ne boll boll ke ebe ora mend minisao hondowao ora.

¹⁸ Ngo tomb angal mini wesao is mend di Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to wisao bor haklbir ibisaol hondowao tomb, angal mini wesao aondaol ngo obu Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme isaolao nda maomb bo haraoklao o sisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb angal mini wesao ngom angal mini wesao i mende kuwi kuwinj ne hae ora mini ibisao nda bor, angal aondaol bu ora kobur kakk, Njem njen kuwi kuwinj ne boll boll ke ngo mubur lesin, su bor ne waen il ngo se baeben hambun ora bo dao pene ngao, njen eyo kaol bo peb bu talobur bomborol was te ha wi kisaol pangowao.

¹⁹ Ngub kisaol tomb angal mini wesao ngo kuwi kuwinj ne boll boll ke mini ibisao ndam, obun kuwi kuwinj ngom unu su bor waen il sisao nda baeben eyo kaol bo peb bubur bomborol was talo te habur kisaon, mbinim em bor waen il ngo sisaol nda baeben hala sing biyukl bi sowal mend ongor sao tomb pa win kismi o bor, waen il ngo em bor sisaol nda baeben ngo bor was talo tu ndaesao. Ngub bisaol ngo bisaol sao Ngaorom sun tenaol hambun bor ko homo haraoklao ub buklaol ub menger bisaol ora.

²⁰ Ngub bisaol waen il nda baeben and lobokl lobokl aondaol menden dera nan sowal mend ongor sao tomb pa wisao o bor hala bowes bismil, waen il ngo baeben hala hesu bowes bismi on ibao pibisaom, tenaolon ibao ora moklom aondaol bu por ora abulu taokl pibisaol ndam, su enderae ora el 300 kilometa oran ib wae sao do taokl pisaol, wae ngo do taokl pisao om some hos mend hasao baebenom pesao obare baeben bor obo do pe misaol hondowao ora.*

15

Angal mini wesao is haoklaom tenaol ke mao handaklemi sao tomb haoklao mend minismi o

¹ Ngo tomb mabor nim obam sao yu heben bor menger aondaol mend bisaol hondowao tomb ni pakl homo burir aondaol ora biwao ora. Ngo tomb nim hondowao angal mini wesao is haoklao mend hasmil hondowao tomb, mbinim tenaol Ngaoron angal bib hobao sao hem nao

* 14:12: Kao 12:17; Kao 13:10

* 14:13: 1 Kor 15:58; NjuS 4:10

* 14:20: Kao 19:15

lome baeben ke mao handa kho mao sakl bi, kho sao tom haoklao mend minis-mil hondowao ora. Ngub munu hasmil mbinim tom haoklao ngo munu hasmi saom ke ngo henden lemi tomb, Ngaorom tenaol obun angal bib ngo hem nao lome ngo baeben ko homo haraoklao ub ora ke ngo hondoklemil, mbinim ke ngo su bor ngub hondo kowes buklemi ora.*

² Ngo tomb nim ib mal aondao ora mend wisaol hondowao tomb, ib mal ngo isao-lao hesa ib wesub kab maomunu wari non bi ora sisaol hondowao ora. Ngub hondowaol sam heke aondao nda di, sam heke ngo obun toklo menger war pae nda di, obun imbi obun menger tenaol obun sem baebenon waonu bor win kisao nda haki di, ngo nda baeben ora men mbaesmi tenaol o baeben o bor Ngaorom we tibiya ken lome sao kita mend ta peb bu kalisaol, mbinim mu munubur kismin ib mal ib wesub non bi ngo wisao ndan mare mare ndal hasmil hondowao ora.*

³ Mbinim ngub habur kismin Ngaoron kongon biyao aol Moses hesa Some Sib Hondbao kabon we bombor mend wisaol o kismil, mbinim we ngo ngub kismi. Aorao Aondao Ngaor o nje buri aondao pon pae ora hael

Njem hambun sao bili baeben di
Aondao bu ora bu harili ub
Naom ora hondobur pakl homo burir biyu hayom.

Tenaol su hambun bor paoleyem baeben hambunon wesmbao aondao o Njem hambun sao bu harili sao baeben Oborob dund se heneng was bu harili.*

⁴ Aorao Aondao o nje bombor o ora Hobao sao komb bi ora hael ngao Nje aebom was pakl nao homoklao? Nje aebom was kaoya nao lao? Njem hambun sao dund se oborob was bu harili ub

Tenaol hambunom ora hendeyem ol Su bor tenaol paoleyem baeben hambunom

Nje bor was kaoya lo oboklemi.

⁵ Ngo tomb mabor ngo sao oborob ora hend heneng buwao tomb, yu heben bor Ngaoron ser anda on panda tubal komb bi hobao sao aondao oran tiriyaol komb pa wisaol hondowao o, panda hobao sao ngo Ngaor obun ora sisaol hondowao.

⁶ Ngo tomb angal mini wesao is haoklao ngo tenaol khorob bimi baeben ke mao handa kho mao sakl bi, kho sao tom haoklao mend munu hasmi nda baeben mbinim panda tubal komb bi hobao sao ngo bor haki bor dera ibismil hondowao tomb,

mbinim lab lab di ora ebe traebi wes wes li pele ora moklo hakol haek bi hakol bi was on bubur kismin, mbinim kongobaol di han ngolom wari barnao sao mondom haki sao samobur dengi tanga mba peb bu hasmil hondowao

⁷ Ngo tomb el el bu enjo biri sao is maki mend birismi nda baebenon is mondom angal mini wesao is haoklao nda baeben bor, haeben saraoklao Ngaor ngo obun tenaol mendbor obun angal bib ebe ngo hem ko nao pangoklme baeben ko homo haraoklao ub ke mao handaklao sao menger mend, han ngol ndis aondao tokl haoklao mend sisao baeben bor tumbi ha win kobur kalisaol hondowao ora.*

⁸ Ngo tomb Ngaor obun panda tubal komb bi hobao sao ora nda bor obun bao hesa obun buri kabom is dendaol sao khorob ora u tumbi mbaesaol, angal mini wesao is haoklao ndam tenaol mendbor Ngaoron angal bib ebe ngo hem ko nao pangoklme baeben bor, ke kho ora tom haoklao mend ngo henden koklbur hasmi nda ub mbes nao mao handae haenbur, tenaol mondom Ngaoron panda tubal komb bi ora ngo bor hondaki buwaeb se sisaol hondowao ora.

16

Ngaorom tenaol ke mao handaklao sao ber pae ndis tokl haoklao mend wisaol o

¹ Ngo tomb angal mend Ngaoron panda tubal komb bi hobao sao ora nda bor kisaol pangowao tomb, angal mini wesao is haoklao nda bor angal aondao bu ora kobur kaki, Inim pobur lemin Ngaorom tenaol obun angal hem nao lome baeben bor ko homo ke mao handaklao sao ndis bor ber pae ngo menyem o, su bor kowe tu kobaki puklub kisaol pangowao ora.*

² Ngo tomb angal mini wesao is haoklao nan ndam obun ndis bor ber pae ngo minisao nda su bor koloklo tu kobaesao tomb, tenaol mendbor mbinim waonu bor sam heke ndan menger wi hasmi baeben di, sam aondao ngon toklo menger war pae bor kaoya ko hasmi nda baeben di, ngo baebenon toklo bor townenj der non bi tanda bi aondao ora bisao.*

³ Ngo tomb angal mini wesao is kabo nan om obun ndis bor ber pae sao nda ib kunja bor koloklo tu kobaesaol, ib kunja aondao ngo ingi bi ora tenaol heme baebenon ibao non bi men aolisaol, ib kunja bor hambun sao el el bi baoraoklao sao baeben di ora hom pesao ora.

⁴ Ngub bisao tomb angal mini wesao is tebo nan om obun ndis bor ber pae sao

* 15:1: Kao 15:6-7 * 15:2: Kao 4:6; Kao 5:8 * 15:3: Kao 11:17; Kao 16:7 * 15:7: Kao 14:10; Kao 15:1 * 16:1: Kao 16:17 * 16:2: Kao 13:12-17

nda ib aondao pebe baeben bor di, ib kend noklme baeben bor di ngo baeben hambun bor koloklo tu kobaesaol, ib ngo baeben di ingi bi ibao non bi was men aolisaol hondowao ora.

⁵ Ngo tomb nim pangowaol angal mini wesao ngo ib pubukl hae bor obun ndis bor birisao sao koloklo tu kobaesao ndam kabl, Nje Komb Bi Aondao ora o, njem ngubi tomb di ngo bao hael o nje mbes di bao was hasi ora. Heneng ora njem sun tenaol khorob bu haroklme baeben ngo was hayem ko, oborob ora te mao bembera hondobur ke mao handaril ka.*

⁶ Heneng ora khorob was bimi tenaol ngo baebenom tenaol njen sem komb bi baeben di, njen man mini aol mbes hasmi baeben di pe paen lu haroklmel, mbinin ibao ngo pubuklao baeben menger ibao ngo mbini khorob bimi aol ngo baeben bor nen kalal ub oborob ora bil ol, mbinin khorob ngo bu haroklme on san ora liril kisaol pangowao ora.

⁷ Ngo tomb nim pangowaol Ngaor bor kalo mabaorao haoroklme to bor hasao mondom di angal mend kobur kabl, Aorao Aondao Ngaor o nje buri aondao pon pae ora hael ol, njem tenaol khorob bu haroklme baeben te mao bembera ke ngo mao handaril ub heneng ora njem kone dund se oborob ora wirili ub ora te mao bembera taol bilil, oborob ora ke mao handaril kisaol pangowao ora.*

⁸ Ngo tomb angal mini wesao is maoklao nan om obun ndis bor ber pae sao nda yu nar el ngo nda bor koloklo tu beyaesao tomb Ngaorom nar nda turub aondao bu ora bin waesaol, nar ngon pob turub aondao ngo bisao ndam tenaol khorob bu hasmi ngo baeben isom sao khorob ora do huklbi pelen kisaol hondowao.

⁹ Ngo tomb narom isaolao sao aondao ngo disao o, ora turub bi ora moklom tenaol sam heke nda bor kaoya ko hasmi ngo baeben khorob ora dao pesao. Ngo bisao ub Ngaor ngo obum tenaol khorob bu haroklme baeben ke khorob ngub mao handaklbur buri palo haraoklao o, mbini tenaol ngo ke hindismi baebenom mbinin kone baol munu Ngaor obu buri ora hayao ko kaoya nao ke, obu makl homo dobaekey-obur obun mangal bismi.*

¹⁰ Ngo tomb angal mini wesao is su nan ndam obun ndis bor ber pae sao ngo minisao nda, sam heke aondao ndan maomb bu haraoklao on seya wisao bor koloklo tu kobaesaol, su hambun tenaol aondao ngo sam aondao ndam maomb bo haen hasmi

baeben hambun bor em hundur aondao ora u kimb bisaol, mbinim ke aondao ora hondo tanda aondao ora no habur kismin mbinim saongao kengerokl no hasmil hondowao ora.

¹¹ Mbinim ke ngub hondo habur kismin mbinim tanda aondao ngo no hasmi nda hesa towenj der aondao ngo mbinin toklol bisao nda kab nen sabobur, mbinim Ngaor yu heben hayao bor njem nao bor ngo bel sao khorob ora mao bael ko obun mangal bismi o, mbinim khorob ngo bu hasmi sao tuwa mesao kalo kone nao baol minismi ora.*

¹² Ngo tomb angal mini wesao is dowao nan ndam obun ndis bor ber pae sao nda ib aondao pubukl hae menden imbi Yuperetis bor koloklo tu kobaesaol hondowao tomb, ib aondao nda ora kum mbatur ib mu mao pana hoboll ora kao pesaol, mbinim aol wesmbao aondao mendbor yu nar ubuklao nan haklbur inin eben ko harer kare waesmil hondowao ora.

¹³ Ngo tomb nim oborob ora hend heneng buwaol suklumb aondao ndan ne komb pae bor di, sam heke aondao ndan ne bor di, sam heke mende Ngaorom man mini non bubur tenaol maobowam akol bu haraoklao on ne bor di, ngo baebenon ne komb pae baeben bor sam sokoll wala duru non bi is teb mend deran ibismil hondowao ora.

¹⁴ Ngub hondowao tomb sam sokoll kho is teb ngo baebenom tenaol maobowam akol bubur, tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tangar tangar andub ora tenaol hambunom henden bu haroklme sam sokoll ora sisaol hondowao. Ngub hondowao tomb Ngaor buri pon pae aondao ora ndam bao aondao ora mend wen bu pindib paen lao on Ngaor ngo obu bor saond bu kaloklbur, sam sokoll is teb ngom su hambunon aol wesmbao maomb bo haroklme baeben hasmi bor akol bu, tenaol hambun obo maembelen kobur saond mam akol buklbur bismil hondowao ora.*

¹⁵ Ngo tomb Aorao Aondaom kabl, Pangeklem. Nim sub paes noklme aolom paes noklbur ubuklmi nda ub ora oboklwao. Ngub oboklwao tenaol mondom obu enjmor ko u nao paol pe wa sin, obum obun lab lab hakl oborob ora sam mba ora haklaol, obum lab lab nao bi haklaol dim mondom nao hondoklemil, obum sakl nao pole turi aondao ora homoklao kisaol pangowao ora.*

¹⁶ Ngub pangowao o su ngo sam sokoll

* 16:5: Kao 1:4 * 16:7: Kao 15:3; Kao 16:14; Kao 19:2

Kao 16:21 * 16:14: Kao 16:7; Kao 19:6; Kao 19:15; Kao 19:19

* 16:9: Kao 9:20-21; Kao 16:21

* 16:11: Kao 9:20-21;

* 16:15: Kao 3:3; Kao 3:18

ndam aol wesmbao maomb bo haroklme aol ngo baeben di, mbini sam ngo baebenon sem di obo kiril mbaen kobur, Ngaor hesa saond buklbur saond ngo mu u hayao su o Hiburun angal Amakeron kismil, su ngo bor sam sokoll is teb ngom mbinin sem ngub soklo u haeme kismil pangowao ora.

¹⁷ Ngo tomb angal mini wesao is haoklao nan oram, obun ndis bor ber pae sao nda posabsu waoraoklao hakl hakl su ngo bao werekle bor koloklo tu kobaesao tomb, Ngaoron panda tubal komb bi hobao sao yu heben hasao ndan maomb bo haraoklao on seya wisao nda bor angal aondao bu ora mend kao tu deraesaol pangowao tomb obum kakl, Ke ngo hend pelen kakl ora kisaol pangowao ora.*

¹⁸ Ngub kisaol tomb bubiyab aondao bu ora mend bi hakol bisaol, kill kull aondao ora ko kimb bubur har kull di aondao bu ora kao hakol was bisaol pangowao tomb, su dull bere di aondao bu ora ibisaol hondowao ora. Ngub hondowao o su dull bere ngo ibisao ub aondao tangar ubi ora ibisaol, sun tenaol hambun mbes hasmi baebenom di dull bere aondao ora ngo ibisao ubi mend ibisaol dim mondom nao hindismi ub ora ibisaol hondowao ora.*

¹⁹ Ngo tomb su dull bere aondao ngo ibisao ndam su and lobokl lobokl aondao Babilon ngo tom teb bu ha komb kaob bisaol, su hambun bor su and lobokl lobokl aondao baeben di hambun sul karu tiba kimb bubur ha kombo bowes bu kundi bowes bisaol hondowao ora. Ngaorom ngo bisao sao su Babilon aondao ngom khorob hambun sao bu hasao ub nen sabobur, Ngaor obum su and lobokl lobokl aondao ngo obum ko homo haraoklao ub ke ngo henden ko, ib waen nen kale menger non bi sisaol ke aondao ngo hindisao ora.*

²⁰ Ngo tomb su kang kang ib kunjam tuma barae armend sisao wisao baeben di hambun ora bum habur, ora su kang bombor ora di nao wisao, harbor baeben hambun di ora kang bombor baondib mini di mend nao hasaol hondowao ora.*

²¹ Ngo tomb dao pind aondao ora yu saohar bor hakl bir su bor inin ibisaol, dao pind aondao ngo yu saohar bor hakl ibisao on mendbor kend bi aondao ora han kob pae non bi mendbor bombor bombor obobur kisaon, tenaol khorob bismi ngo baeben lu hesu bowes bisaol mbini dao pind aondao ngom ora nao pesaol hondowao ora. Ngo tomb Ngaorom mbini ngo ke mao handaesao ub nen sabobur mbinim

Ngaor ko aondao ora homobur, obu bor angal kho menjao menjao hakl kao beya obun mangal bismil hondowao ora.*

17

Pamuk ten aondao mend ke hindisao o

¹ Ngo tomb angal mini wesao is haoklao ngo ndis tokl haoklao o minismi ndan is mondom ni hawaol obobur, ni bor ngub kao njisao. Su and lobokl lobokl ngo ten pamuk menger ora yaol, ten aondao ngo obu ib mal aondao oran mandaemol burubur obum khorob was bu haraoklao, obun sokl di khorob ora muklao, obum sokl khorob ora ngo muklao ub nim nje muwalon ib kisaol pangowao ora.*

² Su bor aol wesmbao maomb bo haroklme aol aondao haroklme baebenom ten pamuk aondao ngo hesa khorob bu paes po haroklme ora. Mbini tenaol mendbor su bor hayem baeben hambunom di ten pamuk aondao ngo hesa paes po haroklme ub, mbinim ten ngo obun he soklme waen ib on mend mu ne non bi haroklme, mbini ten pamuk ngo daol paes po haroklme ngo baeben hambun he so hayem kisaol pangowao ora.*

³ Ngo tomb Wesao Tangar Aondao oram ni bor buriyab ora obo men mbaesao tomb, angal mini wesao ngom ni su tenaol nao biri bor kemi pisaol nim su ngo bor hondowao tomb, ten mend sam heke ingi bi aondao menden mesaol birisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb sam heke aondao ndan songolol imbi andub ora waeb bu u mba ha pisaol hondowao tomb, obum Ngaoron mangal bu obum mundub mundub bu dobaekeyo haraoklao ub wisao hondowao tomb, sam heke aondao ngo obun wesmbao hond haoklao moklol, wesmbao enge ke tobon kab mend di hasaol hondowao ora.*

⁴ Ngo tomb ten ngo obun lab lab di aol wesmbao aondaom bimi ubi ingi tom kab tangar ubi kab kab bi mend bisaol hondowao tomb, obun yaor ebe ora han ngolom wari di, han tangar ebe teraebi oram wari mend di, kullmundo mendbor mone andubom ora dob bimi on ebe ora mend momak sem non bim wari di, yaor ebe ora ngubi hakl bubur kisaon birisaol hondowao ora. Ngo tomb obun ki bor han ngolom wari ndis mend minisaol hondowao tomb, ndis ngo bor tangar tangar sao bung bi sao di ten ngom aol paes po khorob bu haraoklao, obum khorob hambun sao Ngaoron elol ngo bu haraoklao sao

* 16:17: Kao 16:1   * 16:18: Kao 4:5   * 16:19: Kao 14:10   * 16:20: Kao 6:14   * 16:21: Kao 11:19; Kao 16:9; Kao 16:11   * 17:1: Kao 17:15   * 17:2: Kao 14:8   * 17:3: Kao 13:1   * 17:4: Kao 18:16

baeben menger ndis ngo minisao o bor was tumbi pa wisaoI hondowao ora.*

⁵ Ngo tomb ten pamuk aondao ngo obun imbi oran obun waonu bor waeb bu u mba hasaoI hondowao o, obun imbi ngo wisao ub te mupango win angal mar kobur ora waeb bu u mba hasaoI hondowao tomb, ten ngo obun imbi ngo ngub wisao. Su Babilon aondao ngo bor ten pamuk ngo here o obu su hambun bor ten pamuk bereme baebenon ingi aondao ora burubur, obu khorob hambun sao bimi baebenon te ora yao ko waeb bu u mba hasaoI hondowao ora.*

⁶ Ngub hondowao tomb ten ngo obum tenaol Ngaoron sem baeben di, aol mendbor Njisesol hul ha habur obun angal bib ebe tenaol hambunom pangen kao kalo hasmi baeben di, pe paen lu haraoklao ten ora sisaol hondowao ora. Nim ten ngo obu oborob ora hend heneng buwaol tenaol mendborom he soklme ib nobur he soklme nda ub ten ngo obum tenaol ngo pe paen lisao nda baebenon ibao baeben humu nobur he sakl hasaoI hondowao tomb, nim ngobisao sao hondobur pakl aondao ora homo burir biwao ora.*

⁷ Ngo tomb angal mini wesao ndam ni kao njubur kakl, Njem asub ko pakl homo burir biyal? Nim angal mar ngo mupango wiyao ub sam heke aondao hond haoklao hae moklol, wesmbao enge ke tobon kab hae ngon te di, ten pamuk aondao ngo sam heke ngon mesaol here o obu mari poklao on te di, nje oborob muwalo kao dund bun kisaol pangowao ora.*

⁸ Ngo tomb angal mini wesao nda obum ni bor waki kakl, Njem sam heke aondao ngo ngubi tomb hanaol handal o obu mbes hasao o obu ora himisaol, obu ngubi tomb ngo nao hae o ka. Heneng ora ngo nao hae o kang mend mabor sao obum hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele o bor baoraoklbir waki yin oboklao ora. Ngub buklaol Ngaorom mbes su wen warisao tomb sun tenaol mendboron imbi obun haeben saroklme mbuk o bor waeb bu nao wisao baebenom, sam heke aondao ngo obu mbes hasao o ngubi tomb waki nao haklao hondoklme kanda. Waki mabor obu ngub obo pindib paklao tomb mbinim burir bi munubur obu taol mi poklme ora. Ngub buklemi o mabor mondom obu lu tuwaklaol bum haklao kisaol pangowao ora.*

⁹ Ngub kobur kakl, Tenaol kone kikiI bi mendbor oborob ora kone kimb bimi baebenom ngo sao oborob ora kone kimb

bibaebe buklemi ka. Sam heke ngon wesmbao hond haoklao nda menger harbor tom haoklao mend aesityao o menger yaol, harbor tom haoklao ngo pamuk ten aondao nda bereyao harbor haoklao o yao kisaol pangowao ora.

¹⁰ Obum ngub kobur kakl, Wesmbao hond haoklao ngon menger mende di su ngo bor aol wesmbao maomb bo haroklme aol is haoklao menger ora sisaol, is su mend mbes akl ba ham ham bum ham ham bismil ngubi tomb is bombor ora ngo bao hae o mabor ngon akl bubur is mende di obu wen pindi pa maomb bo haklao, obu ngubi tomb nao pindib pae o wen pindib pa maomb bo haklao tomb obum andub ora non nao maomb bo hae kang el bombor ora haklao.

¹¹ Sam heke aondao wesmbao hond haoklao hae ngo obu mbes hasao o obu ora himisaol ngubi tomb nao hae o, obu di aol wesmbao maomb bo haroklme aol duklab nan o yaol, obu di maomb bo haroklme aol is haoklao ndan sem ora yao o mabor obu waki pindib pa haklao tomb mondom obu lu tuwaklaol, obu ora bum haklao kisaol pangowao ora.

¹² Angal mini wesao ndam ni bor kakl, Njem wesmbao enge ke tobon kab ngo handal o di, aol wesmbao maomb bo haroklme aol tobon kab mend wen haklemi ub menger handal ol, mbinim ngubi tomb nao pindib pa maomb bo hayem o mbinim kang mend mabor sao pindib pabur, sam heke aondao nda daol mbini haru kang el bombor oran mend buri palo maomb bo haklemi kisaol ora.

¹³ Obum ngub kobur kakl, Mbini aol wesmbao maomb bo haroklme aol ngo baebenom mbinin kone bombor ub ora ubur lemin, mbinin buri aondao ora wiyao ub di, mbinim buri palo maomb bo haroklme ub di, sam heke aondao ngo obu was buri palo haen ko obu was kaloklme ora.

¹⁴ Ngub bubur lemin mbinim Some Sib Hondbao nda hesa saond buklemi o, Some Sib Hondbao ngo obu aol aondao hayem baebenon Aorao Aondao ora habur, obu aol wesmbao maomb bo haroklme aol aondao hayem baebenon wesmbao aondao pon pae ora yaol, obu di obun sem baeben di mbinim sam heke aondao ngo di sam ngo obun sem di khorob ora men mbabur luklemi ora. Heneng ora ngub buklemiI tenaol mendbor obun sem ngo baeben di, mendbor obum ni hae ol ubuklub keyaol taol mi puklmi baeben di, Some Sib Hondbao ngo obun mbib nen sabisao ub ora mbini bember ha peb bu mao ha peb

* 17:5: Kao 14:8 * 17:6: Kao 18:24; Kao 19:2 * 17:7: Kao 13:1 * 17:8: Kao 11:7; Kao 13:8

pisaol, mbinim obum keyao sao di oborob ora men hakol bu haroklme, Some Sib Hondbao ngo daol mbinim sam heke nda ora men mba luklemi ora.*

¹⁵ Ngo tomb angal mini wesao ndam ni bor kabl, Njem ib mal aondao ngo handal on ten pamuk aondao ngo ib ngon mandaemol baoraonaol handal ub menger di, tenaol sem andub ora su hambun bor paoleyem baeben menger ora handal ol, tenaol sem aondao ora paloklme baeben hambun ora, songol tangar tangar ubi hae paoloklme baeben hambun di, angal tangar tangar ke paoloklme baeben di hambun ora obo kiril mba haroklme ub menger ora handal kisaol pangowao ora.

¹⁶ Obum ngub kobur kabl, Njem wesmbao enge ke tobon kab mend sam heke aondao ngon wesmbao ngo hae ol handal baeben di, sam aondao ngo obu di mbinim mabor sao kone tangar u pamuk ten aondao ngo hesa ko homo saond bi sao ha ha bubur lemin, mbinim pamuk ten aondao ngo khorob ora sakl mao pola, obun lab lab ebe nda hakl di obun yaor ebe nda hakl wakl kol mib bubur, mbinim obu lubur obun mundi baeben nobur lemin, obun toklo hul isao o isaolao bor hambun den haoruklemi ora kisaol pangowao ora.*

¹⁷ Heneng ora ngo buklaol sao Ngaorom mbinin kone bor ngub mao baklaol ub ora buklemil, obum mbes ngub buklwao ko nen sabisao ub ora buklaol ka. Ngub buklaol mbinin aol wesmbao tobon kab ngo baebenom mbinim buri palobur maomb bo hasmi nda ub, sam heke aondao ngo obum was buri palo maomb bo haen ko mbinim kone bombor ub ubur buri aondao ngo baeben obu bor was kalismil, sam aondao ngo obum ngub buri palo maomb bo haen was, Ngaorom hambun sao buklwao kisaol sao baeben di il sobur bu pindib paklaol kisaol pangowao ora.

¹⁸ Angal mini wesao ndam ngub kobur ni bor wakl kabl, Njem ten pamuk aondao ngo handal o menger, su and lobokl lobokl aondao ora ngom su hambunon aol wesmbao aondao maomb bo haroklme baeben hambun buri palo maomb bo hayao ora kisaol pangowao ora.

18

Su Babilon bor ke aondao ora hondoklemi o

¹ Ngo tomb mabor nim hondowaol angal mini wesao tangar mend yu heben bor haklbur su bor inin ibisaol hondowao o, obu ora buri aondao ora sisaol hondowao tomb obu nar el sao bao bi hakol bi ora sisaol,

bao aondao ngo bisao ndam su bor bao bu kimb bisaol hondowao ora.

² Ngo tomb obum angal aondao bu ora kobur kabl, Su Babilon aondao hobao sao ora wisao ngo su tokl nao peyo mu bowes bu kho so bowes ba ora. Is ora alem. And lobokl lobokl aondao ora ngo mundir mu kho sa ora. Su and lobokl lobokl ngo ngubi tomb sam sokloll boroklme su men mao ingiyarob ka. Heneng ora su ngo aol wesao baeben di, sam sokoll baeben di, sao kho ora mendbor sam sokloll ungbi baeben di, mbinin ngo baeben boroklme su o men mao ingiyarob ora kisaol.*

³ Nim ngo kabl o su Babilon aondao ngo obu ten pamuk aondao menger ora yaol, obum tenaol hambun heb homobur obun ib waen buri ora o tenaol sem hambunom nen humu kalo haroklaol kabl ka. Ngub bisaol sun aol wesmbao aondao ora haroklme baeben di obun ib waen he soklme ib ngo nen kalisao ub no hasmil, mbinim ten pamuk aondao ngo hesa paes po haroklme ora. Mbini tenaol bisnis bu hasmi sem hambun di ten pamuk ngo hesa paes was po habur, ten ngo obun kone bor heb aondao bu ora ngo himisao ub bisnis tangar tangar andub ora bubur mone andub ora mu haen kisaol ora.*

⁴ Ngo tomb nim angal mende di heben bor haklbur ibisaol pangowao tomb obum kabl,

Ini tenaol ninao sem su ngo bor bereyem baeben

Ini ten pamuk aondao khorob was bu hae ngo

Obu daol ini haru khorob bu haklemil
Obum khorob bu haraoklaol on san ke ngo hondoklaol ub

Ini daol haru mi saoklaang
Inim su ngo tuwaklbur pen dera ubuklub ora.*

⁵ Heneng ora ten ngom khorob aondao ora bu haraoklaol ub

Aondao bu ora bu haraoklaol
Heben bor di tumbi hakl yin ebeb se ora bu haraoklaol ka.

Ngub bu haraoklaol
Su ngo bor khorob was ngo bu haroklme ub
Ngaorom makl homobur nen sab hakol beyaong

Ini ke hondoklemi dera ubuklub ora.

⁶ Ten pamuk aondao ngo obum
Khorob aondao ngo bu haraoklaol haklon san luklemi ka.

Ten ngo obum khorob aondao bu ora
Ngo bu haraoklaol on san luklemi tomb di
Obum khorob andub ngo bu haraoklaol ub
Kab teb andub ora maomunu kaloklemi.

* 17:14: 1 Tim 6:15 * 17:16: Kao 18:8 * 18:2: Kao 14:8 * 18:3: Kao 14:8 * 18:4: 2 Kor 6:17

Ten pamuk ngo obum ib karae bi buri ora
Kab bor humu kalo haraoklao ub men
mbabur

Mbinim karae bi tangar ubi ora mend
Nen baol munu humu kaloklemi ora.*

⁷ Ten pamuk aondao ngo obum obun kone
bor

Kaonda angal bubur ngub ko haraoklao ka.
Ni maomb bo haraoklao ten aondao ora
bere ol

Mbini hambunom ni bor was turi homo
kaoya lemi.

Ni ngub ora berel

Ten mendbor mbinin aoli heme baebenom
Mbini hungum burubur

Mbinin kone bor hondokl engel bin
bereyem ub inj bere ol

Ni ke di mend nao hondoklwaol

Nao kone bor kend bin buru

De kang ora di mend nao lowao ora was ko
haraoklao.

Ten pamuk aondao ngo obum ni ebe ora
bere ko

Obum mbib was kaoya ko habur

Obum khorob hambun sao ngub was heb
homo u haraoklao

Mbinim obu tanda mao nabur lemin

Obum khorob andub ora ngo bu haraoklao
baebenon

Ngaorukl pelen ora ke henden kobur

Obum de andub ora ko haen lemi ora.

⁸ Heneng ora ten pamuk ngo obum ngub ko
haraoklao

Ten ngo obu di obun sem baeben di

Mbini bor ke tangar ubi

Andub ora bao bomboron was hondok-
lemil

Mbinim ke ngo ngub was hondoklemi ka.

Sen aondao ora bombor mend oboklao

Tenaol andubom ora de khorob ora ko
haklemi.

Hokle de aondao ora di oboklao.

Ten pamuk aondao ngo

Su Babilon ngo khorob was bu hayem o
menger ora yaol

Isaolaom dao peklao ora.

Heneng ora ten ngo obum khorob was bu
haraoklao

Aorao Aondao Ngaorom oborob ora bem-
ber habur

Ke aondao ngo baeben henden lao ub

Ten ngo obum khorob bu haraoklao on san
ora luklao

Ngaor obu buri aondao ora hayao ko
angal ngo kisao ndam ngub kisaol pan-
gowao ora.*

⁹ Ngo tomb yu heben haki ibisao an-
gal ndam waki kakt, Su bor aol wesm-
bao aondao haroklme baebenom di ten
pamuk aondao ngo hesa heb homo paes

po khorob was bu habur; mbinim su Ba-
bilon ten pamuk aondao ngo menger ngo
bor mbinim khorob tangar tangar andub
ora bu haroklme, isaolao aondao ngom
su Babilon and lobokl lobokl aondao ngo
daoklao is dendaol aondao ora poboklao
o hondobur; mbinin hibi umu men mbaki
mbaki po hem aondao ora kobur de aondao
bu ora ko haklemi ora.*

¹⁰ Ngo tomb aol wesmbao aondao ngo
baebenom su Babilon and lobokl lobokl
aondao, ten pamuk aondao menger ngo
di isaolao aondao ngom dao peklao tanda
khorob ora ngo noklemi o hondobur; pakl
aondao ora homo burisao po ubur; mbinim
su Babilon ngon teb sol nao hae kang mend
enderael sao hondo habur kakt, Is ora
alem. Nje su Babilon o is ora ka. Nje
su and lobokl lobokl aondao o nje and
lobokl lobokl aondao buri o, njem khorob
hambun sao bu harili on san njem penar bu
ke el bombor ora ngo handal o lemi kisaol
pangowao ora.

¹¹ Obum ngub kobur kakt, Sun aol mend-
bor mbinin mone muklbur bisnis kongon
bu haroklme baebenom di, mbinin kako
osisao Babilon tenaolom dob bin ko mone
muklbur u haroklme o mondom ko mende
dob nao buklemil, mbinim su Babilon ngo
nen sabo hem ko de aondao ora ko haklemi
kisaol pangowao ora.

¹² Ngub kisao o kako osisao ngo han ngol
di, han silba di, han ebe teraebi mendbor
di, kullmundu sem ebe ora mend momak
non bi semom wari ebe ora mend di, lab
lab haek bi ebe ora di, lab lab ebe ora
ingi tom kab tangar tangar ubi bi mend
di, lab lab menden imbi silika lab lab di,
is kao ebe ora pebe mendborom warismi
sao di, some elepan himaom warismi sao
andub ora mendbor di, is hobao sao mend-
bor mone andubom dob bismi saom war
berae mendbor di, han menden imbi han
mbarasom wari mendbor di, han aenom
wari di, mbinim han oborob ora hib wes
wes sao hae mondom wari mendbor di, ngo
sao baeben aol tangarom dob bismi ub dob
nao buklemil hondobur hem aondao ora
lemi.

¹³ Mbinin kako osisao ngon mendbor
di ngo sao was woroklme ka. Ne dend
mao baraoklao sao sinamon di, sembi
non bi sem noklme sao mendbor di, kao
peben haroklme sao mendbor di, wel sem
menden imbi mer kao ebe ora pebe mend-
bor di, kao ebe ora peben haroklme sao
menden imbi peraeng senj di, ib waen ebe
ora di, olib wel ebe ora mendbor di, palawe
noklme sao ebe ora hesa ne wir il kab
di, some kawao hesa some sib sem kab

* 18:6: 2 Tes 1:6 * 18:8: Kao 17:16 * 18:9: Kao 17:2

di, mbinin some hos hesa mbinin kar non bi some hosom munu soklo taokl peben pubuklmi sao kab di, mbinim mbinin kongon bimi aol sokl nao kaloklbur kowan ko hasmi aol baeben di, ngo sao baeben hambun sao ora dob bu habur, Babilon tenaol ngo baebenom tenaolon kone di haru wina dob bimi nda ub nao buklemil hondobur hem lemi kisaol pangowao ora.

¹⁴ Angal mini wesao ndam ngub kobur kabl, Tenaol mendbor mone muklbur bisnis kongon bimi baebenom ten pamuk aondao ngo bor ngub lemi, Njem njen kone bor hambun sao heb homo mun ko nen sobale nda baeben hambun ora nje tuwakl-bir paokl pa ora. Ne ebe ebe was andub ora mone andubom dob bimi sao baeben hambun di, njen yaor hambun sao ebe was mend bili nda baeben di hambun ora nje tuwakl paokl paemndal, ngo sao baeben waki njen toklol dim haklaol mondom nao hondoklemi ora lemi kisaol pangowao ora.

¹⁵ Ngo tomb obum waki kabl, Mbini aol mendbor su and lobokl lobokl aondao ngo bor ngo kandisao baebenom bisnis bubur mone andub ora mukl obo haroklme nda baebenom, su and lobokl lobokl aondao ngo bor tanda no ke aondao ora ngo hondoklemi ub nen sabobur pakl aondao ora homo buri sao kab po u pobur, mbinim and lobokl lobokl ngon teb sol nao hae kang mend enderael sao hondo habur lemin, mbinin kone bor hem aondao ora kobur de ko haklemi ora.

¹⁶ Mbinim ngub de ko habur kabl, Is ora alem. Su and lobokl lobokl aondao ngo bor tenaol boroklme baeben ora hel, is ora ka. Mbes su Babilon ten pamuk menger ngo obun lab lab haek bi ebe ora was di, lab lab ingi tom kab tangar tangar ub bi ebe on was bu hasao alem. Obun toklol yaor ebe ora hakl han ngolom di, han ebe teraebi tangar tangar mendborom di, kullmundu sem ebe ora mend momak non bi semom wari di, obum ngo sao haklom yaor oborob ora bu hasao ka.*

¹⁷ Heneng ora obum ngub bu hasao o penar bu kang el bombor ora mone aondao ngo baeben di, mbinin yaor ebe was ngo bu hasao ub di hambun sao bao ora ngo kho so bowes bu lemi kisaol pangowao ora. Waki kabl, Mbini aol sem tangar tangar mendbor ib taokaoll dob bibir su tangar tangar bor poklbur ib kunja bor pib pib bismi baeben di, aol mendbor ib taokaoll monoklme baeben di, aol mendbor ib taokaoll baeben maeb haroklme baeben di, mone muklbur ib kunja bor en aeben bubur bisnis bismi baeben di, mbini ngo baeben hambunom su Babilon aondao ngo kang mend ender-

ael sao habur hem aondao ora ko bao hondo haklemi ora.

¹⁸ Ngub hondo haklemi tomb mbinim su and lobokl lobokl aondao ngo isaolaom daoklaol is dendaol aondao ora poboklaol hondobur, mbinim hem aondao bu ora ko angal aondao bu ora kobur kabl, Su Babilon aondao ngo obu ebe hobao sao aondao ora yaong, su Babilon ngo hesa bombor ubi oran su mende awo ora yao balem kobur,

¹⁹ mbinin mbib sisao mbinin wesmbaobor su huni karu tu beyabur hem ko mbinin hibi bor kho aondao ora sen haklemi ora. Mbinim mbinin kone bor ngub kho sen habur mbinim waki angal aondao bu ora kobur kabl, Is ora alem. Su and lobokl lobokl Babilon aondao ngo ka. Is ora alem. Mbini aol mendbor ib taokaol-lon aorao ngo baebenom mbini su Babilon ngon mone aondao ora o mu habur homa ora haroklme. Ngub bu haroklme o is ora alem. Ngo sao baeben hambun sao penar bu ora kho so bowes bu bum harob lemi kisaol pangowao ora.

²⁰ Angal yu heben hakl ibisao ndam ngub kobur kabl, Ini yu heben bor hayem baeben di, ini tenaol Ngaoron sem baeben hambun di, ini Ngaoron angal bib hobao sao tenaol hambunom pangen kam akol bu haroklme baeben di, ini Ngaoron man mini aol baeben di, ini ngo baeben hambunom ngubi tomb su Babilon ngo bor ngo buk-lao sao baeben hondobur turi aondao ora homoklwaebe. Ngaoron tenaol su and lobokl lobokl ngo bor paoloklme baeben bor ngo buk-lao sao baeben mbinim khorob hambun sao bu haroklme on san ora luk-lao, obum mbinim khorob bu haroklme saon san ngo luk-lao o mbinim ini Ngaoron sem baeben hambun bor khorob bu hasmi on san ora luk-laong, inim turi aondao ora homoklwaebe kisaol pangowao ora.

²¹ Ngo tomb angal ngo kao paesao tomb, angal mini wesao aondao buri ora mondom han hubib non bi aondo mend mubur kisaon ib kunja bor tu kobaesaol hondowao ora. Obum ngub tu kobabar kabl, Nim han aondao ngo tu kobarukl ub menger mubur, su and lobokl lobokl Babilon aondao ngo buriyab ora tuwaklemil, su ngon imbi di nao uklaol mondom su and lobokl lobokl aondao ngo ko mende uklaol dim nao hondoklemi ora.

²² Heneng ora ngub buk-lao su ngo bor kita loroklme ub di, mbinim poll pib dambokl non bi sem ko haroklme ub di, u tangar ubi ora mondom we mend mao ka haroklme ub di, tenaolom we ko haroklme ub di, mbinim turi homobur ngo bu haroklme ub nao buklemil mondom

* 18:16: Kao 17:4

ko mende nao pangoklemi ora. Tenaol mendbor kongon hobao sao tangar tangar ubi oborob ora kone kikil bu bimi baeben di su ngo bor mend haklemil dim nao hondoklemi ora. Tenaolom turi homobur ne haoru haroklme ub di ko mend nao buklemil mondom nao hondoklemi ora kisaol pangowao ka.

²³ Obum ngub kobur kakl, Su ngo bor laomb mend bao bu do kimb bu haraoklao nda ub di ko mend nao doklao ora. Aol mendbor ten turi homo taol buklbur angal lome ub di, tenom aol poklbur turi homo angal lome nda ub di, mbinin su ngo bor ko mende nao lemi ora. Mbes su Babilon ten pamuk menger ngo bor njen sem baebenom bisnis bu habur bisnis bimi aol tangar aeben baeben hambun di men mbae ora haen kisi ka. Njem ngub bu habur njem hambun sao heb bi sao was hasi sao baeben homa soklme sao leb kandollob menger ora u habur, mbinin kone bor heb aondao ora mao homaesi saom mbini saokl aondao bu ora mao waesaol, ngubi tomb su ngo bor ngo ib tinj sao hen mba hae o kisaol pangowao ora.

²⁴ Heneng ora mbes di ngubi tomb di Ngaor obun man mini aol mendbor pe paen lismi ub di, tenaol obun sem mendbor pe paen lu haroklme ub di, su hambun bor di obun sem ngo pe paen lu haroklme on khorob ngo bu haroklme baeben, Ngaorom su Babilon ngo bor was bu haroklme ko te mao sarabur, obum tenaol ngo baebenon san lu, lu dob bubur su and lobokl lobokl aondao ngo bor ke aondao bu henden lao ora.*

19

Su Babilon bor ke hondoklemi ub Ngaoron semom turi himismi o

¹ Ngo tomb mabor ngo baeben hend pawao tomb nim menjao pangowao, tenaol Ngaoron sem aondao yu heben bor haeme baebenom angal aondao bu ora ke non bi mend pangowao, mbinin angal aondao bu ora kobur kakl, Naom Ngaor bor was kaoya kem ora. Naon Ngaor bombor ngo obum ora nao hambun bu misaol, obun buri aondao ora wiyao obun imbi di aondao ora wiyao.

² Heneng ora Ngaorom tenaol khorob bu haroklme baeben bember ha peb bu ke mao handaraoklao ub obum habara bor bor inj, obum mbinin khorob di oborob di mbinin bu haroklme ub was bember habur mbinin sokl kalo haraoklao ora. Obum ngub bu haraoklao ub su Babilon ten pamuk menger aondao ngo

obum sun tenaol hambunom ora khorob mao ba haraoklao, Ngaorom ten pamuk aondao ngo obum khorob bu haraoklao on san ke khorob ora ngo mao handaraokl. Ngub bi ol ten ngo obun sem baebenom Ngaoron kongon bimi aol baeben di pe paen lu haroklme, ten ngo obu daol obun sem baeben di mbinin khorob ngo bu haroklme on san ke khorob ora ngo hendeklem o kismil pangowao ora.*

³ Mbinin ngub kobur mbinin waki angal aondao bu ora kobur kakl, Ngaor obum su and lobokl lobokl aondao ngo isaolaom dao pelen le ol, is dendaol aondao ora pebe om hor hor was yu ora bor pib ha wi wi was buklaong, naom Ngaor obu bor was kaoya kem ora kismil pangowao.*

⁴ Ngo tomb yu heben bor Ngaoron semon maeb haroklme aol aondao is dowo pu mend di, el el bu enjo biri sao is maki mend di, mbini yu heben bor Ngaor ngo obu maomb bo haraoklao on seyal birisao ndan elol birismi nda baebenom tumu karu dombes ubur Ngaor ngo obu bor kaoya kobur kakl, Heneng ora naom Ngaor bor aondao bu ora kaoya kem kismil pangowao ora.*

⁵ Ngo tomb Ngaoron maomb bo haraoklao on seya wisao nda bor angal aondao bu ora mend ibisaol pangowao tomb ngo angal kisao ndam kakl, Ini Ngaoron kongon bimi tenaol baeben o, ini mendbor imbi wi aondao hayem baeben di, ini mendbor imbi nao wi kang hayem baeben di, ini Ngaor pakl homo hayem baeben hambunom naon Aorao Ngaor ngo obu bor kaoya lowaebe ora kismi.*

Some Sib Hondbaom ten taol bukl ibisaol ne haorismi o

⁶ Ngo tomb nim obam sao pangowao tenaol andub ora obo kirilu ber mba habur angal erer aondao bu ora mend lome nda ub mend kisaol pangowao tomb, angal erer aondao ngo kismi o ibom u aondao bu mend lao nda ora ub hesa har kull mend lao nda ub kab ora kisaol pangowao. Ngub pangowao tomb angal ngo kisao ndam angal aondao bu ora kobur kakl, Aorao Aondao ngo obu naon Ngaor ora habur, obum hambun sao buri palo bu habur ngubi tomb obu aol wesmbao aondao ora hayaong, naom naon Ab Ngaor ngo obu bor aondao bu ora kaoya kem kismil pangowao ora.*

⁷ Ngub kobur kakl, Some Sib Hondbaom obum ten taol buklaob bao o mbes teb sel, Some Sib Hondbaom ten ngo taol buklaob ngo

* 18:24: Mat 23:35; Kao 17:6   * 19:2: Kao 6:10; Kao 16:7   * 19:3: Kao 14:11   * 19:4: Kao 4:2; Kao 4:10   * 19:5: Kao 11:18   * 19:6: Kao 11:15; Kao 14:2; Kao 15:3; Kao 21:2

obum di obu taol bukl eben ko man man bu bereng, ngubi tomb naon kone bor ebe sen was burubur naom turi aondao ora hom ha was habur, aol ngo obun imbi win ub obu bor kaoya kao ha was haem kismil pangowao ka.

⁸ Wاكل kاكل, Ngaorom ten ngo Some Sib Hondbaom taol buklao nda obu bor lab lab haek bi hokol bi ebe teraebi ora moklol, dol di kang mend nao hae ora mend ten ngo obum bombo birin ko kalisao ora. Ngub kalisao lab lab ebe haek bi ora ngon menger, tenaol Ngaoron sem baebenom mbinin kone bor dol nao haen hambun sao oborob ora bu haroklme ub menger ora yao kisaol pangowao ora.

⁹ Ngo tomb angal mini wesao mondom ni bor kاكل, Njem angal ngo ngub waeb bu wi ka. Ini tenaol mendbor Ngaorom Some Sib Hondbaon ten taol buklao tomb ne nokl eben ko ubuklwaebe kisaol baebenom, turi aondao bu ora homo haklwaebe ko waeb bu wi kisaol ora. Obum ni bor wاكل kاكل, Angal ngo waeb bu wi kاكل o, Ngaorom heneng ora keyao ub kاكل ko ni kao njisao ora.*

¹⁰ Ngub kisaol nim angal mini wesao ngo obun aongao ma teb so bor tumu karu dombes ubur kowaon, obu bor kaoya koklbur buwao o, angal mini wesao nda obum ni bor kاكل, Njem ngub nao bi ora. Ni nje di njen aol sango mendbor nje daol maomunu kongon bombor o bimi aol baeben daolom, Njisesol hul ha habur obun angal bib ebe ngo tenaol hambunom pangen kao kalo habur, inim kongon ngo bu hayem ub ni di nao haru kongon bombor ngo bimao aol ora haeng, njem Ngaor obu bombor o bor ora kaoya kaebe. Pangal. Nao hambunom Njises oral hul ha hayom ol obun angal bib hobao sao nda naon kone bor wiyao saom, nao obun angal mini aol hambunom obun angal ebe ngo tenaol hambunom pangen kao dund baomun lao ora kao njisaol pangowao ora.*

Some hos haek menden mesaol aol mend birisao o

¹¹ Ngo tomb nim yu heben kebe kobaesao hondowaol, some hos haek bombor mend hasaol hondowao tomb aol mend some hos ngon mesaol birisao hondowao o obun imbi ngub sisaol hondowao ka. Obun imbi Obul Hul Ha Haeb Se Aol, obum imbi mende di Heneng Was Ko Haraoklao Aol ora sisaol hondowao ora. Ngub hondowaol obum tenaol hambun howes ko te mao bembera sarebeklao tomb di, obum obun saond bi bor saond bu kaloklbur buklao

tomb di, obum buklao sao baeben kang mend khorob habara bor bor nao bibur obum oborob dund se bibi wi ub was buklao aol sisaol hondowao ora.*

¹² Ngo tomb obun el di is sung sao de ora sisaol hondowao, obun wesmbao bor di aol wesmbao baebenom ndibiklme sao teng andub ora ndibisaol hondowao ora. Ngo tomb obun toklol di angal waeb mend wisaol hondowao tomb obun imbi ora waeb bu u mba hasaol hondowao o, obun imbi ngo wisao ub tenaol tangar mendbor hambunom nao hende ora, obun mbib bombor o ora hende wisaol hondowao ora.*

¹³ Ngub hondowao tomb obun lab lab saoll mend samisao nda ibao his his bi ora sisaol hondowao tomb, obun imbi wisao bu di aol ngo obu Ngaoron Haeben Saroklme Angal ora yao ko wisaol hondowao.*

¹⁴ Ngo tomb nim oborob ora hend heneng buwao tomb ami buklhoma iri non bi andub ora yu heben bor haroklme baeben di, mbinin some hos haek was menden mesaol ta peb bu baoraoklbur aol ngo obun imbi Ngaoron Haeben Saroklme Angal yao ke wisao nda obun mama was taol mi pismil hondowaol, mbinin toklol di lab lab haek bi ebe teraebi dol di nao hae was on bismil hondowao ora.

¹⁵ Ngo tomb kuwi kuwinj aondao saoll ne boll boll ke ora mend aol wesmbao aondao ngon ne bor baoraoklbur dera ibisaol hondowao o, kuwi kuwinj ngom mabor sun tenaol khorob bu haroklme baeben bo dengno luklbur ora minisaol hondowao tomb obum han aen hakla tom buri hakl munubur, obum tenaol hambun ora maeb ha maomb bo haklbur han aen hakla tom buri ngubi hakl munu hasaol hondowao ora. Ngub hondowaol ib waen il ibao peben hala sing bilin lome nda ub, mabor Ngaor aondao buri yubu oram sun tenaol khorob bu haroklme ngo baeben ko aondao ora homo haraoklao ub obum mbinin ngo baeben hala sing bi bowes bin lao ora.*

¹⁶ Ngo tomb obun baoklao hesa obun lab lab samisao nda kab bor obun imbi waeb bu u mba hasaol hondowao tomb, obun imbi ngo ngub wisaol hondowao ka. *O BU AOL WESMBAO AONDAO BAEBENON WESMBAO AONDAO ORA YAO. A OL AON-DAO HAYEM BAEBENON AORAO AONDAO ORAN OBU ORA YAO* ko waeb bu u mba hasaol hondowao ora.*

¹⁷ Ngo tomb angal mini wesao mend nar el dund so oral teka hasao tomb, obum sao sem hambun yu saoharol ditaokl aol

* 19:9: Mat 22:2-3

* 19:10: Bis 10:25-26; Kao 22:8-9

* 19:11: Kao 1:5; Kao 6:2

* 19:12: Kao 1:14; Kao 2:17

* 19:13: Njo 1:1; Njo 1:14

* 19:15: Kao 1:16; Kao 4:8; Kao 12:5; Kao 14:20; Kao 21:22

* 19:16: Kao 17:14

bismi nda baeben bor angal aondao bu ora kobur kakk. Ini hambun obo kiril mbabur Ngaoron ne aondao ngo haore o nokl ubuklub ora kisaol hondowao ora.

¹⁸ Obum sao nda baeben bor ngub kobur kakk. Inim sun aol wesmbao aondao haroklme baeben di, mbini ami maomb bo haroklme aol aondao baeben di, ami saond bimi aol buri haroklme baeben di, mbini ami saond bimi aol mendbor some hoson mesaol baoraokl pobo haroklme baeben hesa some hos ngo baeben kab di, inim ngo baebenon mundi baeben nokl ubuklub ora. Inim aol mendbor mbini aol menden kalabus kongon non bi bu haroklme baeben di, aol mendbor mbini ware pe as ko haroklme baeben di, aol mendbor imbi wi haroklme baeben di, aol mendbor imbi nao wi haroklme baeben di, ngo baeben hambunon toklo baebenon mundi baeben hambun nokl ubuklub ora kisaol pangowao ora.

¹⁹ Ngo tomb sam heke aondao nda di, su bor aol wesmbao maomb bo haroklme aol aondao haroklme baeben di, mbinin ami buklhoma iri non bi andub ora o baeben di mbini ngo baeben hambunom, aol wesmbao aondao mend yu heben bor some hos haek menden mesaol baoraokl pibisao nda hesa aol wesmbao ngo obun ami aondao ngo obun mama taol mi ibismi nda kab bor saond bu kaloklbur kiril mba birismil hondowao ora.

²⁰ Ngub hondowao o aol wesmbao ngo obun some hos haek menden mesaol baoraokl pibisao ndam, sam heke aondao nda hesa sam heke is mende, Ngaoron man mini non bu tenaol maobowabur sam aondao ora ngon elol tenaolom ko mend nao hindismi sao di burir biklme sao di tenaol hambunom henden bu hasao nda kab, mbibi ngo kab kobaran kalabus bu mbaesao ora. Tenaol maobowam akol biyao sam heke ngom, tenaol mendbor sam aondao ndan imbi menger mbinin waonu bor wisao baeben hesa tenaol mendbor sam ngon toklo menger war pae nda bor turi homo kaoya ko kismi baeben kab bor maobowa hasao ora. Ngub maobowa hasaol aol wesmbao aondao nda di obun ami nda baeben daol, mbinin sam heke aondao ngo obu di sam heke is mende ngo tenaol maobowam akol biyao nda kab, su sowaol aondao waongunu akol bu tomb pae bor, isaola aondao mend han salpa is sung bombore dao hakol bi pob turub aondao bu ora bi mend sisao bor, mbibi enjaeb enjaeb haoklu tu kobaesmil hondowao ora.*

²¹ Ngo tomb aol wesmbao aondao ngo obun some hos haek menden mesaol baoraokl pibisao ndam, ami tangar obu bor saond bu kaloklbur hasmi nda baeben di tenaol aeben o baeben di hambun ora, obun kuwi kuwinj aondao saoll ora mend obun ne komb pae bor dera ibisaol hondowao ndam bo dengno lisaol, tenaol li barae ngo baebenon mundi baeben sao sem andub oram obobur nismil, mbinin tombao aondao ora ha u kimb bisaol hondowao ora.*

20

Seran karasmas 1,000 oran kalabus paolin ko mao paolaesao o

¹ Ngo tomb angal mini wesao is mend yu heben bor haklbur sul bonge hasaol hondowao, obun ki bor aol wesao sem paoloklme hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele mend wisao on tiriyao ki hesa sen ya aondao buri ora mend kab minisaol hondowao ora.*

² Ngub hondowao tomb obum suklumb ngo suklumb aondao mbes pange ora sun tenaol hambun khorob was bu haen laol, obun imbi Seran lome o obun imbi mende di Tenaol Te Mao Sara Men Mbaraoklao lomel, Seran aondao ngo nda angal mini wesao ndam men habur kisaon, karasmas andub ora 1,000 oran kalabus mao palaklbur sen yam munu tanga mbaesao hondowao ora.*

³ Ngo tomb angal mini wesao ndam ngub bubur kisaon Seran aondao nda hana howes aondao u hiril ha nao bi unu ngo nda bor munu tu kobabur, obun hana komb pae aondao ngo nda buriyab ora tiriyao bo mbabur lak li mbaesao hondowao tomb, Seran ndam sun tenaol hambun bor maobowao hasao nda ub ko mende nao maobowaeb se ora sisaol hondowao ka. Ngub bisao o Seran ngo obum karasmas andub ora 1,000 oran ngub bao ke hondo ham buklaol tomb mabor obu kang mend akol akol bu haen tibaklemil, obum kang el bombor ora mend akol akol bu haen koklbur o karasmas ngub baeben oran kalabus mao palaesao hondowao ora.*

⁴ Ngo tomb nim yu heben bor hondowao maomb bo haraoklao on seya mend wisao baebenol aol mendbor birismil hondowao tomb, Ngaoron aol ngo birismi o baeben bor tenaol hambun te mao bembera sablen ko obum kongon ngo bu haen kisaol aol baeben sisaol hondowao ora. Nim ngub hondowao tomb mbini aol mendborom Ngaoron haeben saroklme angal ngo men hakol ora bu Njisesol hul ha habur, obun

* 19:20: Kao 13:12-17; Kao 20:10; Kao 20:15

* 19:21: Kao 19:17-18

* 20:1: Kao 9:1

* 20:2: Kao 12:9

* 20:3:

angal bib hobao sao ngo tenaol hambunom pangen kao kalo hasmil khorob bimi aol mendborom mbini pe paen ma peyu lisni baebenon wesao baeben di hasmil hondowao ora. Ngub hondowao tomb tenaol mendbor sam heke aondao nda bor di, sam heke ngon toklo menger war pae nda bor di, turi homo kaoya nao kismi baeben hesa tenaol mendbor sam heke ngon imbi menger o mbinin ki waonu kab bor nao wisao baeben kab mbini waki enjo haeben sabur, Njises obu aol wesmbao aondao ora hasao ub mbini ngo baeben di Njises daol haru karasmas andub ora 1,000 oran maomb bo haroklme aol haklbur hasmil hondowao ora.*

⁵ Nim ngo hondowao ub mbini himismi baeben pibnao ora mbinin maol bor waki enjo hasmil hondowao o, mbini tenaol tangar aeben o himismi baeben non mbini karasmas andub ora 1,000 ora ngo pibi haklaol penar bu nao enjoklemi ko hondowao ora.

⁶ Ngub hondowao tenaol mendbor pibnao ora mbini mbes enjaokl po hasmi ngo baebenom werek bu turi hom has was habur, mbini komb bi hobao sao aondao ora hasmil hondowao ora. Ngub hondowao tomb mbini waki ko mende ke hondo nao pe paeb se ora habur, mbini ngo baeben Ngaor hesa Karas kabon baolum aol hobao sao aondao ora habur, mbini ngo baeben Karas daol karasmas andub ora 1,000 oran maomb bo haroklme aol aondao ora haklbur hasmil hondowao ora.*

Seran ora men mbabur ke mao handaesao o

⁷ Ngo tomb karasmas andub ora 1,000 ngo baeben pibi haklao tomb, hana howes aondao u hiril ha nao bi ndulli ora kao pele ngo Seran kalabus bu mbabur tiriyao bo tundaesao nda waki komb pabur, Seran ngo waki kalabus hesbe pa dera peben lao ko hondowao ora.

⁸ Ngub hondowao Seran ngo obum ngub dera pobobur tenaol sem hambun ora su uklu u kowes bisao baeben yu nan di, unu nan di, ana nan di, umu nan di, tenaol su kungni tom maki ngo bor paolu kowes bimi baeben mbini tenaol Kaok hesa Mekaok kabon sem hambun bor maobowaki pobobur, obum tenaol andub ora Ngaoron sem bor saond bu kaloklbur obo kiril mba birin lao ub tenaol andub ora ndi nao minib se, buklhoma iri nn bi soklao ko hondowao ora.

⁹ Ngub hondowao o Seran aondao ndam obun sem tenaol aondao ngo nda baeben su hambun bor pen ha koklao buri ken ko

taol bu kaob kaob bubur, tenaol Ngaoron sem birismi baeben lu taol peb bu, mbinim Ngaoron su and lobokl lobokl ngo obun turi aondao ora hemeyao nda bor, tenaol Ngaor obun sem birismi nda baeben di lu taol peb buklbur ha akol bam bam bismi o, isaolao aondao ora yu heben bor hakl eben kobur kisaon, Seranon ami buklhoma iri non bi aondao ngo baeben hambun dao pelen kisaol hondowao ora.

¹⁰ Ngo tomb Seran ndam tenaol aondao ngo isaolom dao pesao nda baeben mbes ngub maobowam akol bu hasaol, Ngaoron Seran aondao ngo obu di, sam heke aondao nda hesa sam heke is mende Ngaoron man mini non bubur tenaol maobowam akol bu hasao nda obu kab, ke hondo hasbi o su sowal aondao waongunu akol bu tomb pae bor, isaolao aondao mend han salpa mendel sung bombore dao hakol bi poburub aondao bu ora bi mend sisao nda bor munu tu kobaesao, mbini haru hora di somna di hor hambunon tanda no ke hend hakol bu haen ko Ngaoron obu di ngo bor haoklu tu kobaesao ora.*

Ngaoron tenaol khorob bimi baeben te mao saraesao o

¹¹ Ngo tomb nim aol wesmbao aondaon maomb bo haraoklao on seya aondao haek bi hakol bi ebe ora mend wisao hondowao tomb, seya ngol aol mend birisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb su hesa saohar kabom aol ngo maomb bo haraoklao on seyal birisao ndan el haondaoklbur pakl paokl ora pobur bum hasaol, su kang ora di nao wisao hondowao ora.

¹² Ngo tomb nim waki oborob ora hend heneng buwaol tenaol mbes himismi baeben di hambun hasmil hondowao tomb, mbini tenaol ngo himismi baebenon mendbor homa imbi wi himismi baeben di, tenaol mendbor dimb imbi nao wi hasmi o himismi baeben di, mbini hambun ora maomb bo haraoklao on seya ngo wisao nda oran el so oral teka hasmil hondowao, aol aondao ngo maomb bo haraoklao on seyal birisao ndam mbuk mendbor taongaoll bu handaki hasaol hondowao ora. Obum ngub taongaoll bu handaki hasaol hondowao o obum mbuk tangar mende di mend taongaoll bu handaki hasaol hondowao tomb, mbuk ngo baeben saroklme baebenon imbi wi mbuk ora sisaol hondowao. Ngub hondowao o obum tenaol mbes himismi ngo hasmi baeben mbuk ngo baeben bor hondobur, mbinim nao heme bao hasmi tomb khorob bu hasmi on inim khorob ngo sao was bu hasmi ko, mbuk ngo bor

* 20:4: 1 Kor 6:2; Kao 13:17 * 20:6: Kao 1:6 * 20:10: Kao 19:20; Kao 21:8 * 20:12: Mat 25:31-46; Bis 17:31; 2 Kor 5:10; Kao 13:8

wisao ub hondobur tenaol ngo baeben te mao saraklbur bisaol hondowao ka.*

¹³ Ngo tomb ib kunja ndaon bor himismi baeben di hambun wakl enjaokl ibis-mil, tenaol pe paeme baebenon wesao po haroklme su bor hasmi baeben di, tenaol himismi baebenon wesao baeben hambun di, ngo baeben hambun ora wakl enjaokl obo hasmil hondowao tomb howes pangaoklao aol aondao ndam tenaol ngo baeben hambun bor, mbinim hambun sao bu haroklme sao baeben armend sisao bu hasmi ub te mao bembera sarbesaol hondowao ora.*

¹⁴ Ngo tomb howes pangaoklao aol aondao ndam ngub bubur kisaon, obum tenaol pe paeme baebenon wesao po haroklme su bor wesao po hasmi nda baeben di, tenaol himismi baebenon wesao nda baeben hambun di, su sowal aondao waongunu akol bu tomb pae bor isaolao dao hakol bi pob turub aondao bu ora bi mend sisao nda bor was pen haoklu tu kaob kaob bisaol, obum ngo bisao ub mbini wakl ko kabo mao homabur ke hondo haen kisaon ora.*

¹⁵ Howes pangaoklao aol ndam ngub bubur kisaon obum haeben saroklme baebenon imbi wi mbuk ngo minisao nda bor hindisao tomb, tenaol aondao ngo hasmi nda baebenon imbi haeben saroklme mbuk ngo bor nao wisaol hindisao baeben di, Seran aondao ndan sem ke hindismi sowal tomb pae ngo isaolao dao hakol ora bi ngo bor was, ngub munu tu kaob kaob bisaol hondowao ora.*

21

Saohar hesa su kab wen pange wisao o

¹ Ngo tomb nim hondowao saohar mbes hasao o di, su mbes pibnao wisao o di ora nao wi bum hasaol hondowao, ib kunja di waoraoklao nda ub ora ko mende nao wisaol hondowao ora. Ngub hondowao o wakl saohar wen pange hesa su wen pange kab obo wisaol hondowao ora.*

² Ngo tomb nim oborob ora hend heneng buwaol su and lobokl lobokl komb bi ngo Ngaorom turi hemeyao su nda, Njurusalem wen pange ora yu heben Ngaor hayao bor haktbir wen pange ora obo wisaol hondowao. Ngub hondowao tomb su ngo ora ebe teraebi ora, tenom wen aol poklbur yaor ebe sao was on bubur mend man man bu haroklme nda ubi, yaor ebe ora bi ngubi wisaol hondowao ora.*

³ Ngo tomb yu heben maomb bo haraoklao on seya wisao nda bor angal aondao

mend ibisaol pangowao tomb, ngo angal kisaon ndam angal aondao bu ora kobur kakl, Pangeklem. Ngubi tomb Ngaor obu haklao su o di tenaol Ngaoron sem haklemi darukl o bor maomunu wiyaol, mbini tenaol ngo baeben Ngaor obun sem haklemi ora. Heneng ora Ngaor obun mbib tenaol obun sem ngo baeben haru was habur maeb ha haklao ora.

⁴ Ngo tomb Ngaor obum ngub mbini haru bao habur laon, tenaol obun sem ngo baebenon mbes de andub ora ko hasmil obum mbinin el ib kunaklao. Ngub buklaol mbini tenaol ngo baeben wakl ko mende di nao homoklemi ora. Mbinin kone bor di ko mende hem ko kend bin nao buruklemi. Mbinim mbes tanda aondao ora ngo no hasmi ub di ko mende nao noklemi ka. Heneng ora mbinim ke hambun sao ngo mbes hondo hasmi ub ora sal, ko mende nao hondoklemi kisaol pangowao ora.*

⁵ Ngo tomb aol aondao ngo maomb bo haraoklao on seyal birisaon ndam nim hambun sao wen pange was pindib paen kakl kisaol pangowao tomb obum ni bor wakl kakl, Angal ngo ora heneng heneng ora kakl ol, tenaol hambunon di angal ngo heneng heneng kisaol obum ngo kisaon ub ora buklaol ko nen sabokleming, njem angal ngo baeben waeb bi ora kisaol pangowao ora.*

⁶ Ngo tomb obum ni bor wakl kakl, Nim hambun sao pibnao tibiyukl di tibiyaklo aol ora hael, nim mabor bu kowes di biyu ora habur ni hambun saon te ora hae ol, nao kongon hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben hambunon bu mae luklwao ora. Tenaol mondom ib nokl homa sin, nim haeben saroklme ib kend mend ebeyao o obum pone bao nen kaloklwao kisaol pangowao ora.*

⁷ Ngo tomb obum ngub kobur kakl, Heneng ora tenaol mondom obum hul ha saor peyo was habur, obun saond bi obu bor kho mao sakl buklaol sao baeben ora men mbarob hala mbarob sin, obum hobao sao ora mend ngub muklao ka. Ni obun Aorao Aondao Ngaor ora haklwao obu ninao isi ora haklao.

⁸ Ngub buklaol o tenaol mendbor mbinin saond bi ngo mbini bor khorob mao bakl buklaol sao bor pakl homo kone taol taol bubur wakl bokekime baeben di, tenaol mendbor nil hul ha nao haroklme baeben di, tenaol mendbor khorob tangar tangar aondao bu ora bi hakol bu haroklme baeben di, tenaol mendbor tenaol mende

* 20:13: Oro 2:6; 1 Pit 1:17; Kao 2:23; Kao 22:12 * 20:14: 1 Kor 15:26; 1 Kor 15:55 * 20:15: Kao 13:8; Kao 19:20

* 21:1: 2 Pit 3:13 * 21:2: NjuS 11:16; NjuS 12:22; Kao 3:12 * 21:4: 2 Kor 6:16; Kao 7:17 * 21:5: 2 Kor 5:17;

Kao 4:2; Kao 4:10 * 21:6: Njo 7:37; Kao 1:8; Kao 1:17; Kao 22:17

pe paen lu tuwa haroklme baeben di, tenaol mendbor paes was pu pu bu haroklme baeben di, tenaol mendbor tenaol mende maokl tom bu waokl dowes ung bu lubur naomung naomung menjao menjao leb kandollob non bi hakl u hambun sao men hakol bu haroklme baeben di, tenaol mendbor mbinin kaoya lome sao tangar sao bor kaoya ko haroklme baeben di, tenaol mendbor baondaokl manam akol bu kakla haroklme baeben hambun di, mbinin su, su sowal aondao waongunu akol bu tomb pae bor isaolao aondao mend han salpa mendel sung bombore dao hakol bi pob turub aondao bu ora bi ora bor haklemil, mbini wakl ko kabo mao homabur ke hondo haen le ko, maomb bo haraoklao on seya nda wisao bor angal mend ngub ibisaol pangowao ora.*

Su and lobokl lobokl Njurusalem wen pange obo wisao o

⁹ Ngo tomb mbes angal mini wesao is haoklao mend, mbinin ndis tokl haoklao mendel tenaol khorob bimi baeben kho mao sa ke hondo kowes ora bin lao o ke hondo haklemi sao ber pae tom haoklao mend munu hasmil hondowao ndan is mend, ni hawaol obobur obum ni bor kakl, Some Sib Hondbaom ngubi tomb obun ten humbin ebe ora mend wen taol baonao o, nim nje hendenin muwalon ub nje ib ora kisa.*

¹⁰ Ngo tomb Ngaoron Wesao Komb Bi oram ni bor buriyah ora men mbaesaol, angal mini wesao ngom ni harbor manda aondao yu ora bor hond pele mendel mini po mao habur kisaon, obum su and lobokl lobokl aondao Njurusalem komb bi ora ngo nim hondon muwalisaol hondowao tomb, su ngo yu heben Ngaor haraoklao bor hakl-bir inin obo wisao hondowao ora.*

¹¹ Ngo tomb ngub hondowaol, su and lobokl lobokl aondao ngo bor Ngaoron bao aondao oram nar el sao bao bi hakol ora bi sisaol hondowao ora. Ngub bisao o bao aondao ora ngo hasao o haek bi nar el non bi ora, han menden imbi han njasba ebe teraebi haek bi ora mend saoklao nda ubi moklol, ib wesub bor sao pol bi hakol bi ora sisaol hondowao ora.

¹² Ngo tomb nim ngub hondowaol, su and lobokl lobokl aondao ngon saond paeb aondao saoll bu ora mbuklu tu ndam akol bubur, tiriyao komb barae oran tom duteb oran komb bara wisao hondowao tomb, angal mini wesao duteb mend tiriyao komb barae ngo nda baeben hambunon teb sol

maomb bo hasmil hondowao ora. Ngub hondowao tomb Isreyel sem, sem duteb ndan imbi di tiriyao komb barae ngo baebenon tao peb bu waeb bu u mba ha bisaol hondowao ora.

¹³ Ngo tomb saond paeb aondao ngo mbukl mba hasao o nim oborob ora hondowao tomb, yu nar ubuklao nan oran tiriyao tom teb oran komb pa wisao hondowao tomb, paeb tiriyao ngon umu nan di tom teb oran komb pa wisao hondowao ora. Ngub hondowao tomb paeb tiriyao ngon ana nan di tom teb ora komb pa wisao hondowao o, unu nan di tiriyao tom teb bombor ngub was komb bara wisao hondowao ora.

¹⁴ Ngo tomb su and lobokl lobokl aondao ngon paeb tiriyao aondao ndan te te bor, paeb ngo buri palo minin ko han hubib hond duteb mend u pab bu mba hasao, han ngo baebenon mandaemol Some Sib Hondbaon angal bib hobao sao kam akol bu haroklme aol dutebon imbi han ngo baebenon ta peb bu waeb bu u mba ha bisaol hondowao ora.

¹⁵ Ngo tomb angal mini wesao ngo ni bor angal kao njurukl hasao ndam and buklbur menger moroklme sao, is hul saoll non bi han ngolom wari mend su and lobokl lobokl aondao ngo menger mu, obum tiriyao komb barae baeben di menger mu, obum paeb aondao ngo baeben di menger muklbur munu hasao hondowao ora.*

¹⁶ Ngo tomb su and lobokl lobokl aondao ngo hondowaol ora aondao ora, su aondao menger di baeklae menger di, ora menger bombor ubi ora sisaol hondowao tomb, angal mini wesao ndam and buklbur menger moroklme sao ngo minisao ndam, su and lobokl lobokl aondao ngo menger misao tomb yin inin bu menger di, umun anan bu menger di, and lobokl lobokl ngon tubal tubal bu tu yam yin yin bi on menger misao tomb di, su aondao ora bombor ubi was menger el 2,500 kilometa* sisaol hondowao ora.

¹⁷ Ngo tomb angal mini wesao ndam saond paeb mbuklu tundae aondao ngon mu tiya yin sa menger misao hondowao tomb, ngon menger di saoll ora el 144* menger oran misao o obum aolom and buklbur menger moroklme nda ub menger misao hondowao ora.

¹⁸ Ngo tomb su and lobokl lobokl aondao ngon saond paeb aondao ngo mbuklu tundaesao o, Ngaorum han njasba ebe teraebi oram was paeb mbuklu akol bisaol hondowao tomb Ngaorum su and lobokl lobokl aondao ngo han ngolom was warisaol hon-

* 21:8: Mat 25:41; NjuS 10:38-39; Kao 19:20; Kao 21:27; Kao 22:15 * 21:9: Kao 15:1 * 21:10: Kao 21:2 * 21:15: Kao 11:1

dowaol, su and lobokl lobokl aondao ngo ib wesub sao pol bi hakol bi ora sisaol hondowao ora.

¹⁹ Ngo tomb nim oborob ora hondowao tomb, su and lobokl lobokl aondao ngon paeb ngo Ngaorom mbuklu tundaesao ndan te te bor, paeb ngo buri palo minin ko han hubib hond duteb ngo u pab bu mba hasao ndan mandaem baebenol, han tangar tangar ubi elom hendaebe turi bi ebe teraebi hakl mondom yaor mao babur winam aeben aeben bu mba hasao hondowao tomb, han hubib ngo baebenon mandaemol pibnao oran han ebe teraebi ora haek bi hakol bi hib wes wes sao hae menden imbi han njasbam mbes tibiyu yaor bu mba hasaol hondowao. Ngub hondowao han hubib ngon kabo nan on mandaemol han bombere ora menden imbi han sapayamom yaor bu mba hasaol hondowao ora. Tebo nan han haek bi ora menden imbi akerom yaor bu mba hasaol hondowao tomb, maoklao nan han kates ke menden imbi han emeralom yaor bu mba hasaol hondowao ora.

²⁰ Ngub hondowao han ngon su nan on imbi han onikis kismil ingi bi pibi ha haek bi pibi ha bi sisaol, han ngo saom yaor bu mba hasaol hondowao tomb han ngon dowo nan o han ingi bi menden imbi konilan kismil, han ngo saom yaor bu mba hasao o haoklao nan o di han aom bi menden imbi kirisolarom yaor bu mba hasaol hondowao ora. Ngo tomb duklab nan o di han tangar ubi menden imbi beril kismil, han ngo kates tangar ub ke ora mondom yaor bu mba hasaol hondowao tomb, han tobon bombor nan o di aom tangar ub bi menden imbi tobasom yaor bu mba hasaol hondowao ora. Ngub hondowao han tobon kab nan on imbi kirisoberes kismil, han ngo kates ke pibi ha aom bi pibi ha bi oram yaor bu mba hasaol hondowao ora. Ngo tomb han tobon teb nan o di bombere tangar ubi ora menden imbi njasinom yaor bu mba hasaol hondowao tomb, han duteb nan o di ingi tangar ub bi sisaol han ngon imbi ametis kismi o, han ngo saom di yaor bu mba hasaol hondowao tomb, han tangar tangar elom hendaebe turi bi ngubi haklom han hubib aondao saoll dundukl peb bi duteb ndan mandaemol wina kimb bubur, ngub yaor mao ba kimb bu mba hasaol hondowao ora.

²¹ Ngo tomb saond paeb mbuklu akol bi ngon tiriyao komb barae tomb duteb nda baebenon tiriyao haklomb menger o hakl, momak sem non bi was barnao hakl mondom wari sisaol hondowao tomb, tiriyao

haklomb menger ngo baeben momak non bi aondao barnao bombor bomborom was wari sisaol hondowao ora. Ngo tomb su and lobokl lobokl aondao ngon harer ngo wisao baeben di han ngol ebe oram simen wari moklol, pol pol bi hib wes wes sao hae ora sisaol hondowao ora.

²² Ngo tomb nim ngub hondowao o, nim su and lobokl lobokl aondao ngo bor Ngaor Hen Moroklme Anda and komb bi ora o non mend hasaol dim nao hondowao ora. Ngub inj, Aorao Aondao Ngaor obu buri pon pae aondao ngo hesa Some Sib Hondbao kab mbibin mbib and komb bi ngo men koro hasil hondowao ora.*

²³ Ngo tomb nim oborob ora hend heneng buwaol, su and lobokl lobokl aondao wen pange ngo obo wisao o bor Some Sib Hondbao obu and lobokl lobokl ngon laomb ora hasaol, Ngaoron bao tangar aondao pol bi hakol bi oram bao aondao ora hasaol hondowao tomb, ek nar kabom bao bu daoklao nda ub daeb se dim wa nao wisao hondowao ora.*

²⁴ Ngub hondowao tomb sun tenaol sem hambun ora su and lobokl lobokl ngon bao aondao ora ngo hasao ndam was hen ngaen pobo haklemi e ko hondowao, mbini su hambun bor aol wesmbao haroklme baeben hambunom di mbinin hobao sao yaor bimi ubi hakl di, mbinin dunin sao hambun sao su ngo bor was mao and sakl mini mini oboklemi ko hondowao ora.

²⁵ Su and lobokl lobokl aondao ngo bor nend ko em hundur di nao wi, hora haklu was bao sao ha wi aeben saoklao su ora sisaol, paeb tiriyao baeben di nao bo mba kimb bib se e ko hondowao ora.

²⁶ Ngub hondowao tomb sun tenaol sem hambunom mbinin yaor bimi ubi hobao sao baeben di, mbinin dunin sao hambun sao ngubi baeben, su and lobokl lobokl aondao ngo bor was mao and sakl mini mini oboklemi ko hondowao ora.*

²⁷ Ngub hondowao o hambun sao tenaolon kone bor dol mao ha kho mao saraoklao sao baeben di, tenaol mendbor sakl nao pole khorob hambun sao elom elom bu bao was bu haroklme baeben di, tenaol mendbor kakla ko tenaol maobowam akol bu haroklme baeben di, su and lobokl lobokl ngo bor ora nao hondaklemi ko hondowao ora. Ngub inj, Some Sib Hondbao obum haeben saroklme baebenon imbi wi mbuk nda bor, tenaol mendboron imbi waeb bu wisao baeben was su and lobokl lobokl wen pange aondao ngo bor hondaklemi ko hondowao

* 21:22: Kao 15:3

* 21:23: Kao 22:5

* 21:26: Kao 22:5

* 21:27: 1 Kor 6:9-10; Kao 13:8; Kao 21:8

ora.*

22

Njonom haeben saroklme ib hesa is kab hindisao o

¹ Ngo tomb angal mini wesao ndam ib aondao mend ibisao nda muwalisaol nim hondowao tomb, ib ngo haeben saroklme ib ora sisaol hondowao oib ngo ib wesub non bi ora moklol nar el non bi haek bi ora sisaol hondowao tomb, ib ngo Ngaor hesa Some Sib Hondbao kabon maomb bo haroklbe on seya wisao nda bor ibisaol hondowao ora.

² Ngub hondowao o ib ngo pibisao o su and lobokl lobokl aondao ngon harer aondao mend wisao o kuru ib aondao ngo pibisaol hondowao tomb, ib pibisao harer ngon solo kab taol bu, haeben saroklme is ukl kab mend di hasaol hondowao ora. Ngub hondowaol haeben saroklme is ngom karasmas ukl bomboron il ko duteb was, ek duteb hambunon sao hakol bu haraoklao is ora sisaol hondowao ora. Ngub hondowao tomb haeben saroklme is ngon som sun tenaol sem hambun ora ebe mao saraoklao is sisaol hondowao tomb.*

³ su wen pange ngo bor tenaol men mba kho mao saraoklao sao hambun sao di ko mende nao ebeb se sisaol hondowao ora. Ngub inj, Ngaor hesa Some Sib Hondbao kabon maomb bo haroklbe on seya di su and lobokl lobokl aondao ngo bor uklaol ko hondowaol, Ngaoron kongon bimi tenaol baebenom di mbibi kab bor was turi aondao bu ora homo kaoya lemi ko hondowao ora.

⁴ Ngo tomb mbini obun kongon bimi ngo baebenom Ngaoron el wil hondo ora haklemil, obun obun imbi di mbinin waonub bor waeb bu uklao ko hondowao ora.*

⁵ Ngub hondowaol su enjo ngo bor em hundur waoraoklao nda ub di, su and lobokl lobokl aondao ngo hondowao nda bor ora nao wib se ora sisaol hondowao tomb, laomb hesa nar kab di wa nao wib se ora sisaol hondowao ora. Ngub hondowaol Aorao Aondao Ngaor oran bao tangar aondao pol bi hakol bi oram su and lobokl lobokl aondao ngo bor bao aondao ora mao baesaol, obun kongon bimi tenaol ngo baeben aol wesmbao aondao ora habur mbinim hor hambunon maomb bo haeben saklemi ko hondowao ora.*

Njises penar bu ora oboklao o

⁶ Ngo tomb angal mini wesao ndam ni bor kabl, Nim nje bor angal ngo heneng

heneng ora was kao njurukl ol, tenaol hambunom di nim angal ngo kabl ub heneng buklaol ora ko nen saboklemi ora. Aorao Aondao Ngaor ngo obu obun man mini aol mbes hasmi baebenom obun man ko haen ko obun Wesao taol bu kalisao ndam, ngubi tomb di Ngaor ngo obun penar bu hambun sao wen buklaol sao baeben obun man pange tenaol baebenom henden muwalon ko ni angal mini wesao ngo pu kaonao ka.*

⁷ Pangal. Njisesom ngub keyao. Nim ini hayem ol penar bu ora oboklwaong, ini tenaol mendbor Ngaoron angal hambun sao mbuk ngo bor mabor hambun sao buklaol ke wiyao sao baeben hul nao hae men hakol ora bu haklemi baebenom, turi aondao ora homo haklwaebe keyao ko angal mini wesao ndam ni bor ngub kao njisaol pangowao ora.*

⁸ Pangeklem. Ni Njon ka. Nim ngo sao baeben hambun sao pangobur nao elom di hondowao ora. Heneng ora ngo sao baeben hambun sao nao elom di hondo halom di ora pangobur, nim angal mini wesao ngo ni bor hambun sao ngo sao baeben muwalisaol nda obun aongao ma teb so bor tumu karu dombes ubur, nim obu bor turi homo kaoya koklbur buwao o,*

⁹ angal mini wesao ngom ni bor kabl, Njem ngub nao bi ora. Ni nje di njen aol sango mendbor Ngaoron man mini aol ini kongon bombor o bimi aol baeben daol, ni di nao kongon bombor ngo bimao aol ora hae. Ni tenaol mendbor mbuk waeb ngo bor hambun sao buklaol ke wiyao ub hul nao hae men hakol ora bu haroklme baeben daol, nao kongon bombor o bu haroklmao aol ora haeng, njem ni bor kaoya nao ke Ngaor obu bombor o bor ora turi homo kaoya kaebe ko kao njisaol ora.

¹⁰ Angal mini wesao ndam ni bor ngub kobur kabl, Pangal. Ngaorom mabor buklaol sao angal ngo mbuk waeb ngo bor ngo wi ub njem men mba nao bibi ora. Ngub inj, Ngaorom hambun sao ngo buklaol ke wiyao ub penar bu ora buklaong, tenaol hambunom pangam aeben bin kao kalaebe ora.*

¹¹ Ngub penar bu ora buklaol tenaol mendbor khorob bu haroklme baebenom khorob aondao bu ora bi aeben was saklemi. Tenaol mendbor kone kho mbes pange dol hae on bao men hakol bu, bu haroklme baebenom di kone kho mbes pange ngubi was bao bi aeben ora saklemi. Tenaol mendbor kone dund se was ubur oborob was bu haroklme baebenom di mbinim kone ebe dund se woroklme ubi

* 22:2: Kao 22:14; Kao 22:19 * 22:4: Mat 5:8; Kao 3:12
Kao 1:1 * 22:7: Kao 1:3; Kao 2:16 * 22:8: Kao 19:10

* 22:5: Kao 5:10; Kao 20:6; Kao 21:23; Kao 21:25 * 22:6:
* 22:10: Kao 1:3; Kao 10:4

was bi aeben saklemi. Tenaol mendbor kone ebe ora u habur Ngaorom komb bi hae haen ken haroklme baebenom di ebe komb bi hae ngubi was haeben saklemi ora.

¹² Njisesom ngub keyao ka. Pangeklem. Nim tenaol hambunon sokl taol bu kaloklbur mbinin sokl ngo penar bu ora menae oboklwao. Nim ngub obobur lowaon tenaol hambun bor mbinim khorob di oborob di armend sisao bu haroklme ub nim mbinin sokl taol bu kaloklwao ora.*

¹³ Ngub buklwao nim hambun sao pibnao tibiyukl di tibiyaklo aol ora hael nim mabor bu kowes di biyu aol ora habur, ni hambun saon te ora hae ol nao kongon hambun sao ngo bu haruklu e sao baeben hambunon bu mae luklwao ora. Heneng ora ni pibnao di bao was hawaol, mabor di ngub bao was haeben saklbur ora hae keyao.*

¹⁴ Njises obum ngub di keyao. Tenaol mendbor mbinin lab lab baebenol dol nao haen oborob ora wes wes lao peyobur haklemi baebenom turi aondao ora homo haklemi ka. Heneng ora mbini ngo baebenom haeben saroklme is il nda di ebe talo nobur, mbini su and lobokl lobokl aondao ngon tiriyao komb pae on di ebe hondaklemi ora.*

¹⁵ Ngub buklemi o tenaol mendbor buklhomam kone woroklme ub wi hayem baeben di, tenaol mendbor tenaol mende maokl tom bu waokl dowes ung bu lubur naomung naomung menjao menjao leb kandollob non bi haki u hambun sao men hakol bu haroklme baeben di, tenaol mendbor paes was pu pu bu haroklme baeben di, tenaol mendbor tenaol sango mende pe paen lu tuwa haroklme baeben di, tenaol mendbor mbinin kaoya lome sao tangar sao bor was turi homo kaoya ko haroklme baeben di, tenaol mendbor kakla ko tenaol mende maobowam akol bu habur kone kho ngubi turi homo men hakol bu haroklme baeben di, mbini tenaol ngubi baeben Ngaoron su and lobokl lobokl aondao ngo bor nao hondae dera nan bao haklemi ora keyao.*

¹⁶ Obum ngub di keyao. Ni Njises ora ka. Nim ora nao angal mini wesao ngo eben kowe om, ini Ngaoron sem baeben hambun bor angal hambun sao mabor buklao sao ngo baeben pangeklem in kao njin ko ini hayem ol eben kowao ora. Ni bombor o Debiron ungi ora is pilaol daollmbao biyao nda ubi ora hael, ni Debir semon isi non bi ora hae ka. Ni hokloben bao bam ebeyao

tomb saosolbaem aondao bi hakol bi mend bao mao bam ubuklao nda ub menger ora hae keyao ora.*

¹⁷ Ngub keyaol Wesao Tangar Aondao oram angal ngo pangobur nje pen ib ora keyao. Some Sib Hondbaon ten taol bukl bi nong humbin ndam di nje pen ib ora keyao. Tenaol angal ngo pangeme baeben hambunom di Njises o nje pen ib ora lemi.

Njisesom angal mend di ngub keyao. Ini tenaol mendbor ib nokl homoklemi baeben ni hae ol ubuklub ora. Nim ini tenaol ib nokl homoklemi baeben hambun bor haeben saroklme ib ngo pone ora njuklwaong, ini ib ngo turi homoklemi baebenom nokl ubuklub ora keyao.*

Njonom obam sao hindisao on waeb bu kowes bisao o

¹⁸ Nim tenaol hambun Ngaorom wen buklao saon angal ngo mbuk waeb ngo bor ngo wi ub pangoklemi baeben o bor angal buriyab ora kao njurukl ol, tenaol mondom mendem pangen angal ngo mbuk waeb ngo bor ngo wi ub kao kalo haklao tomb, obum angal ngo wi ub wakol ha haen was nao kao kalebur angal tangar bor bor habarabur kao kalo harob sin, Ngaorom khorob hambun sao ngo mabor eben lowao kisaol mbuk waeb ngo bor ngo wi ub, Ngaorom aol ngo obu bor was kho hambun sao ngo baeben eben lao ora.*

¹⁹ Mende di tenaol mondom Ngaorom wen buklao saon angal ngo mbuk waeb ngo bor ngo wi on mendbor mu tuwarob sin, Ngaorom aol ngo obu di mu tuwabur laon obum haeben saroklme is il nda di nao nen ko, aol ngo obu su and lobokl lobokl komb bi aondao ngo mbuk waebom ke wiyao o bor nao hondaen lao ora.*

²⁰ Aol angal ngo baeben hambun kisaol ndam kakl, Heneng heneng ora kao njurukl ni penar bu oboklwao ora keyao.

E ka. Aorao Aondao Njises o nje pen ib ora.*

²¹ Ini Ngaoron sem baeben o, Aorao Aondao Njisesom ini hayem darukllo bao habur ini hond hom ha haen was hayem.

* 22:12: 2 Kor 11:15; Kao 2:16; Kao 2:23 * 22:13: Kao 1:8; Kao 1:17; Kao 21:6 * 22:14: Kao 22:2 * 22:15: Kao 21:27 * 22:16: Oro 1:3; Kao 2:28; Kao 5:5 * 22:17: Kao 21:6 * 22:18: Kao 15:1; Kao 15:6 * 22:19: Kao 22:2 * 22:20: Kao 2:16

Read the New Testament daily

January

date	Scripture
1	Mat 1:1-2:12
2	Mat 2:13-3:6
3	Mat 3:7-4:11
4	Mat 4:12-25
5	Mat 5:1-26
6	Mat 5:27-48
7	Mat 6:1-24
8	Mat 6:25-7:14
9	Mat 7:15-29
10	Mat 8:1-17
11	Mat 8:18-34
12	Mat 9:1-17
13	Mat 9:18-38
14	Mat 10:1-23
15	Mat 10:24-11:6
16	Mat 11:7-30
17	Mat 12:1-21
18	Mat 12:22-45
19	Mat 12:46-13:23
20	Mat 13:24-46
21	Mat 13:47-14:12
22	Mat 14:13-36
23	Mat 15:1-28
24	Mat 15:29-16:12
25	Mat 16:13-17:9
26	Mat 17:10-27
27	Mat 18:1-22
28	Mat 18:23-19:12
29	Mat 19:13-30
30	Mat 20:1-28
31	Mat 20:29-21:22

date	Scripture
1	Mat 21:23-46
2	Mat 22:1-33
3	Mat 22:34-23:12
4	Mat 23:13-39
5	Mat 24:1-28
6	Mat 24:29-51
7	Mat 25:1-30
8	Mat 25:31-26:13
9	Mat 26:14-46
10	Mat 26:47-68
11	Mat 26:69-27:14
12	Mat 27:15-31
13	Mat 27:32-66
14	Mat 28:1-20
15	Mak 1:1-28
16	Mak 1:29-2:12
17	Mak 2:13-3:6
18	Mak 3:7-30
19	Mak 3:31-4:25
20	Mak 4:26-5:20
21	Mak 5:21-43
22	Mak 6:1-29
23	Mak 6:30-56
24	Mak 7:1-23
25	Mak 7:24-8:10
26	Mak 8:11-9:1
27	Mak 9:2-29
28	Mak 9:30-10:12

February

March

date	Scripture
1	Mak 10:13-31
2	Mak 10:32-52
3	Mak 11:1-26
4	Mak 11:27-12:17
5	Mak 12:18-37
6	Mak 12:38-13:13
7	Mak 13:14-37
8	Mak 14:1-21
9	Mak 14:22-52
10	Mak 14:53-72
11	Mak 15:1-47
12	Mak 16:1-20
13	Luk 1:1-25
14	Luk 1:26-56
15	Luk 1:57-80
16	Luk 2:1-35
17	Luk 2:36-52
18	Luk 3:1-22
19	Luk 3:23-38
20	Luk 4:1-30
21	Luk 4:31-5:11
22	Luk 5:12-28
23	Luk 5:29-6:11
24	Luk 6:12-38
25	Luk 6:39-7:10
26	Luk 7:11-35
27	Luk 7:36-8:3
28	Luk 8:4-21
29	Luk 8:22-39
30	Luk 8:40-9:6
31	Luk 9:7-27

date	Scripture
1	Luk 9:28-50
2	Luk 9:51-10:12
3	Luk 10:13-37
4	Luk 10:38-11:13
5	Luk 11:14-36
6	Luk 11:37-12:7
7	Luk 12:8-34
8	Luk 12:35-59
9	Luk 13:1-21
10	Luk 13:22-14:6
11	Luk 14:7-35
12	Luk 15:1-32
13	Luk 16:1-18
14	Luk 16:19-17:10
15	Luk 17:11-37
16	Luk 18:1-17
17	Luk 18:18-43
18	Luk 19:1-27
19	Luk 19:28-48
20	Luk 20:1-26
21	Luk 20:27-47
22	Luk 21:1-28
23	Luk 21:29-22:13
24	Luk 22:14-34
25	Luk 22:35-53
26	Luk 22:54-23:12
27	Luk 23:13-43
28	Luk 23:44-24:12
29	Luk 24:13-53
30	Njo 1:1-28

date	Scripture
1	Njo 1:29-51
2	Njo 2:1-25
3	Njo 3:1-21
4	Njo 3:22-4:3
5	Njo 4:4-42
6	Njo 4:43-54
7	Njo 5:1-23
8	Njo 5:24-47
9	Njo 6:1-21
10	Njo 6:22-40
11	Njo 6:41-71
12	Njo 7:1-29
13	Njo 7:30-52
14	Njo 7:53-8:20
15	Njo 8:21-30
16	Njo 8:31-59
17	Njo 9:1-41
18	Njo 10:1-21
19	Njo 10:22-42
20	Njo 11:1-53
21	Njo 11:54-12:19
22	Njo 12:20-50
23	Njo 13:1-30
24	Njo 13:31-14:14
25	Njo 14:15-31
26	Njo 15:1-27
27	Njo 16:1-33
28	Njo 17:1-26
29	Njo 18:1-24
30	Njo 18:25-19:22
31	Njo 19:23-42

date	Scripture
1	Njo 20:1-31
2	Njo 21:1-25
3	Bis 1:1-26
4	Bis 2:1-47
5	Bis 3:1-26
6	Bis 4:1-37
7	Bis 5:1-42
8	Bis 6:1-15
9	Bis 7:1-29
10	Bis 7:30-50
11	Bis 7:51-8:13
12	Bis 8:14-40
13	Bis 9:1-25
14	Bis 9:26-43
15	Bis 10:1-33
16	Bis 10:34-48
17	Bis 11:1-30
18	Bis 12:1-23
19	Bis 12:24-13:12
20	Bis 13:13-41
21	Bis 13:42-14:7
22	Bis 14:8-28
23	Bis 15:1-35
24	Bis 15:36-16:15
25	Bis 16:16-40
26	Bis 17:1-34
27	Bis 18:1-21
28	Bis 18:22-19:12
29	Bis 19:13-41
30	Bis 20:1-38

date	Scripture
1	Bis 21:1-16
2	Bis 21:17-36
3	Bis 21:37-22:16
4	Bis 22:17-23:10
5	Bis 23:11-35
6	Bis 24:1-27
7	Bis 25:1-27
8	Bis 26:1-32
9	Bis 27:1-20
10	Bis 27:21-44
11	Bis 28:1-31
12	Oro 1:1-17
13	Oro 1:18-32
14	Oro 2:1-24
15	Oro 2:25-3:8
16	Oro 3:9-31
17	Oro 4:1-12
18	Oro 4:13-5:5
19	Oro 5:6-21
20	Oro 6:1-23
21	Oro 7:1-14
22	Oro 7:15-8:6
23	Oro 8:7-21
24	Oro 8:22-39
25	Oro 9:1-21
26	Oro 9:22-10:13
27	Oro 10:14-11:12
28	Oro 11:13-36
29	Oro 12:1-21
30	Oro 13:1-14
31	Oro 14:1-23

date	Scripture
1	Oro 15:1-21
2	Oro 15:22-16:7
3	Oro 16:8-27
4	1 Kor 1:1-17
5	1 Kor 1:18-2:5
6	1 Kor 2:6-3:4
7	1 Kor 3:5-23
8	1 Kor 4:1-21
9	1 Kor 5:1-13
10	1 Kor 6:1-20
11	1 Kor 7:1-24
12	1 Kor 7:25-40
13	1 Kor 8:1-13
14	1 Kor 9:1-18
15	1 Kor 9:19-10:13
16	1 Kor 10:14-11:1
17	1 Kor 11:2-16
18	1 Kor 11:17-34
19	1 Kor 12:1-26
20	1 Kor 12:27-13:13
21	1 Kor 14:1-17
22	1 Kor 14:18-40
23	1 Kor 15:1-28
24	1 Kor 15:29-58
25	1 Kor 16:1-24
26	2 Kor 1:1-11
27	2 Kor 1:12-2:11
28	2 Kor 2:12-17
29	2 Kor 3:1-18
30	2 Kor 4:1-12
31	2 Kor 4:13-5:10

date	Scripture
1	2 Kor 5:11-21
2	2 Kor 6:1-13
3	2 Kor 6:14-7:7
4	2 Kor 7:8-16
5	2 Kor 8:1-15
6	2 Kor 8:16-24
7	2 Kor 9:1-15
8	2 Kor 10:1-18
9	2 Kor 11:1-15
10	2 Kor 11:16-33
11	2 Kor 12:1-10
12	2 Kor 12:11-21
13	2 Kor 13:1-14
14	Kal 1:1-24
15	Kal 2:1-16
16	Kal 2:17-3:9
17	Kal 3:10-22
18	Kal 3:23-4:20
19	Kal 4:21-5:12
20	Kal 5:13-26
21	Kal 6:1-18
22	Ebe 1:1-23
23	Ebe 2:1-22
24	Ebe 3:1-21
25	Ebe 4:1-16
26	Ebe 4:17-5:2
27	Ebe 5:3-33
28	Ebe 6:1-24
29	Pil 1:1-26
30	Pil 1:27-2:18

date	Scripture
1	Pil 2:19-3:6
2	Pil 3:7-4:1
3	Pil 4:2-23
4	Kol 1:1-20
5	Kol 1:21-2:7
6	Kol 2:8-23
7	Kol 3:1-17
8	Kol 3:18-4:18
9	1 Tes 1:1-2:9
10	1 Tes 2:10-3:13
11	1 Tes 4:1-5:3
12	1 Tes 5:4-28
13	2 Tes 1:1-12
14	2 Tes 2:1-17
15	2 Tes 3:1-18
16	1 Tim 1:1-20
17	1 Tim 2:1-15
18	1 Tim 3:1-16
19	1 Tim 4:1-16
20	1 Tim 5:1-25
21	1 Tim 6:1-21
22	2 Tim 1:1-18
23	2 Tim 2:1-21
24	2 Tim 2:22-3:17
25	2 Tim 4:1-22
26	Tat 1:1-16
27	Tat 2:1-14
28	Tat 2:15-3:15
29	Pilm 1:1-25
30	NjuS 1:1-14
31	NjuS 2:1-18

date	Scripture
1	NjuS 3:1-19
2	NjuS 4:1-13
3	NjuS 4:14-5:14
4	NjuS 6:1-20
5	NjuS 7:1-19
6	NjuS 7:20-28
7	NjuS 8:1-13
8	NjuS 9:1-10
9	NjuS 9:11-28
10	NjuS 10:1-18
11	NjuS 10:19-39
12	NjuS 11:1-16
13	NjuS 11:17-31
14	NjuS 11:32-12:13
15	NjuS 12:14-29
16	NjuS 13:1-25
17	Nje 1:1-18
18	Nje 1:19-2:17
19	Nje 2:18-3:18
20	Nje 4:1-17
21	Nje 5:1-20
22	1 Pit 1:1-12
23	1 Pit 1:13-2:10
24	1 Pit 2:11-3:7
25	1 Pit 3:8-4:6
26	1 Pit 4:7-5:14
27	2 Pit 1:1-21
28	2 Pit 2:1-22
29	2 Pit 3:1-18
30	1 Njo 1:1-10

date	Scripture
1	1 Njo 2:1-17
2	1 Njo 2:18-3:2
3	1 Njo 3:3-24
4	1 Njo 4:1-21
5	1 Njo 5:1-21
6	2 Njo 1:1-13
7	3 Njo 1:1-14
8	Njur 1:1-25
9	Kao 1:1-20
10	Kao 2:1-17
11	Kao 2:18-3:6
12	Kao 3:7-22
13	Kao 4:1-11
14	Kao 5:1-14
15	Kao 6:1-17
16	Kao 7:1-17
17	Kao 8:1-13
18	Kao 9:1-21
19	Kao 10:1-11
20	Kao 11:1-19
21	Kao 12:1-18
22	Kao 13:1-18
23	Kao 14:1-20
24	Kao 15:1-8
25	Kao 16:1-21
26	Kao 17:1-18
27	Kao 18:1-24
28	Kao 19:1-21
29	Kao 20:1-15
30	Kao 21:1-27
31	Kao 22:1-21

December